Universidad de Chile
Biblioteca

PERALDO

Universidad de Deusto
Biblioteca

BIBLIOTECA DE LOYOLA

Sala 1 Estante 31 Plúteo 2

Universidad de Deusto
Biblioteca

SVMMAE VIRTVTVM AC VITIORVM,

*

TOMVS PRIMVS,

GVILIELMO PERALDO
Episcopo Lugdunensi, ordinis Prædicatorum, authore.

Omnia nunc denuò innumeris mendis repurgata, accuratiúsque quàm antehac unquam excusa.

LVGDVNI,
Apud Godefridum Beringum,
M. D. LIIII.

Dela Compª de Jesus deonate

Universidad de Deusto
Biblioteca

COLLEGII SOCIETATIS IESV

SVMMAE VIRTVTVM GENERALIS DISTINCTIO, CVM *summaria ordinatáq; declaratione rerum in eadem comprehensarum.*

*

PRIMVS iſte Tomus, eò quòd de Virtutibus tractaturus eſt, SVMMA VIRTVTVM uocatur: & ſecatur in quinq; partes principales.

Prima eſt de Virtute in cõmuni.

Secunda, de tribus uirtutibus Theologicis.

Tertia, de quatuor uirtutibus cardinalibus.

Quarta, de donis.

Quinta, de beatitudinibus.

PRIMA PARS *principalis de uirtute in communi, habet* XIII. *capitula.*

Capitulum primum, quòd expediat uirtutem commendari.

Capitulum ſecundum, de notificatione uirtutis.

Capitulum tertium, de deſcriptionibus uirtutis.

Capitulum quartum, de triplici uirtutis commendatione.

Capitulum quintum, quòd uirtus ſit optimũ præſentis uitæ, & bonitas aliarum rerum.

Capitulum ſextum, quòd uirtus ſit propriè bonum noſtrum, poſſeſsio libera & ſufficiens.

Capitulum ſeptimum, quòd uirtus ſit magnæ iucunditatis.

Capitulum octauum, quòd ſtatus uirtutũ aſsimilatur paradiſo terreſtri & cæleſti.

Capitulum nonum, de præexcellentia gaudii uirtutis, reſpectu gaudii mundani.

Capitulum decimum, de his quæ faciunt ad gaudium uirtutis.

Capitulum undecimum, de commendatione uirtutis, facta comparatione ad futura bona.

Capitulum duodecimum, de commendatione uirtutis ex authoritate Saluatoris.

Capitulum decimumtertium, de commendatione uirtutis à multiplici ſuo effectu.

SECVNDA PARS *principalis diuiditur in quatuor Tractatus.*

¶ Tractatus primus, eſt de tribus uirtutibus Theologicis in communi.

Secundus, de Fide.

Tertius, de Spe.
Quartus, de Charitate.
¶ Tractatus primus, unicum continens capitulum, est de numero & ordine Theologicarum uirtutum.
¶ Tractatus secundus, de Fide, xxx. habet capitula.
Capitulum primũ, est de ordine dicendorum in isto tractatu. Et de necessitate Fidei.
Cap. secũdũ, de descriptionib. Fidei.
Cap. tertium, quòd una sit uera Fides. Et quòd illa sit Christiana, multis argumentis ostenditur.
Cap. quartũ, de cõmẽdatiõe Fidei.
Cap. quintum, de articulis Fidei.
Cap. sextum, de erroribus qui catholicæ Fidei aduersantur. Et primo de errore illorum qui negant Deum esse.
Cap. septimũ de errore idololatriæ. In quo primo ostenditur quid sit idololatria.
Secundò, tãgitur de causis eius.
Tertiò, de speciebus.
Quartò, error idololatriæ destruitur.
Capitulum octauum, de principali errore Manichæorum, in quo authoritates & rationes quibus ipsi innituntur primò eis subtrahuntur, deinde ponũtur authoritates & rationes quibus error ille directè destruitur.
Cap. nonũ, de aliis erroribus Manichæorum, quorum aliqui enumerantur. Et de primo errore qui est in distinctione ciborum.
Cap. decimũ, de errore illo qui ponit ueterem legem datam esse à principe tenebrarum, & malam.
Capitulum undecimum, de errore illorum qui damnant patres Veteris Testamenti.
Capit. duodecimum, de errore illo qui ponit animas non de nouo creari, qui diuersificatur in quatuor oppositos errores.
Capitulum decimumtertiũ, de errore illo qui ponit animas esse angelos apostatas.
Capitulum decimumquartum, de errore illo qui ponit duas animas esse in corporibus humanis.
Capitulum decimumquintum, de errore illo qui ponit omnes animas simul fuisse creatas.
Capitulũ decimumsextũ, de errore illo qui ponit animas de semine traduci sicut & corpora.
Capitulũ decimumseptimũ, de errore illo qui ponit Christũ non habuisse uerã humanã naturam.
Capitulum decimumoctauum, de errore illo qui cõdemnat Ioannem Baptistam: in quo tanguntur xvj. quæ pertinent ad commendationem Ioannis.
Capit. decimumnonum, de erroribus negantibus pluralitatem, uel æqualitatẽ diuinarũ personarũ.
Capitulum uigesimum, de erroribus pertinentibus ad Dei misericordiam & iustitiam. Et primo de errore illorũ qui filii Dei incarnationem negant.
Capitulum uigesimumprimum, de errore illorum qui dicunt animã perire cum corpore: in quo immortalitas animæ probatur.
Cap. uigesimumsecundũ, de errore illorum qui negant corporum resurrectionem.
Capitulum uigesimumtertium, de errore illorum qui dicũt unumquenq; in fide, uel lege sua posse saluari.
Capitulum uigesimumquartum, de errore illorum qui negant æternitatem pœnæ futuræ.
Capitulum uigesimumquintum, de errore ponentiũ animas in charitate migrãtes, nulla pœna purgatoria puniri: qui error tres habet sibi errores annexos. Et primò de errore illorum qui dicunt nullũ peccatũ esse ueniale.
Capitulum uigesimumsextum, de secũdo errore, illorum scilicet, qui dicunt, quòd quãdo dimittitur culpa, dimittatur tota pœna.
Capitulum uigesimumseptimũ, de tertio errore illorum qui dicũt, quòd suffragia ecclesiæ nõ prosint mortuis.
Capitulum uigesimumoctauum, de causis errorum, quæ sunt octo.
Capitulum uigesimumnonum, de diuersitatibus fidei, quæ enumerantur.
Capitulum tricesimum, de quibusdam quæ faciunt fidem commendabilem.
¶ Tractatus tertius, de Spe, sex habet capitula.
Capitulum primum, est de ordine dicendorum in isto tractatu. Et de descriptionibus spei.
Capitulum secundum, est de commendatione spei.
Capitulum tertium, de his quibus spes adiuuatur. Et distinguitur

in quatuor species meditationũ seu considerationum.
Prima est directè in Deum.
Secunda, circa ea quæ pro Deo agimus uel sustinemus.
Tertia, circa Dei beneficia generalia uel specialia, corporalia uel spiritualia.
Quarta, circa sanctorum merita, quæ subdiuiditur in quatuor alias species.
Prima est circa mediatorẽ Dei & hominum Iesum Christum.
Secunda, circa mediatricem, scilicet beatam Virginẽ: ubi etiam habetur multum de ipsius misericordia.
Tertia, circa angelos.
Quarta, circa sanctos.
Capitulum quartũ, de his quæ spei aduersantur, scilicet de desperatione & confidentia in creaturam. Et de quatuor causis desperationis.
Capitulum quintum, de rebus sperandis: & de descriptione beatitudinis. De duodecim etiã quibus cognosci potest magnitudo futuræ gloriæ. Et de duodecim fructibus ligni uitæ. Et multiplici materia futuri gaudii. Et de differẽtia futuri gaudii ad præsens. Et de duodecim cognitionibus intellectis per duodecim stellas quę sunt in corona spõsæ.
Capitulum sextum, de diuersitatibus spei: quæ spes detestabilis est ex quatuor, & commendabilis ex tribus.
¶ Tractatus quartus, de Charitate, xviij. habet capitula.

Capitulum primum, de ordine dicendorum in hoc tractatu. Et de descriptionibus Charitatis.
Capitulum secundum, de his quæ pertinent ad commẽdationem charitatis.
Capitulum tertium, de ordine dicendorũ de amore Dei. Et primò de his quæ incitant ad amandum Deum.
Capitulum quartũ, de his quæ uasere possunt ad hoc ut aliquis ametur à Deo.
Capitulum quintũ, de modo amandi Deum.
Capitulum sextum, de diuersis speciebus diuini amoris.
Capitulum septimum, de signis diuini amoris.
Capitulum octauum, de ordine dicendorum de amore proximi. Et primò de his quæ incitant ad amandum proximum.
Capitulum nonum, de his quæ incitant proximum, ut amet nos.
Capitulum decimum, de modo amandi proximum.
Capitulum undecimum, de ordine dicendorum, de diuersis speciebus amoris proximi. Et primò de amore parentum.
Capitulum duodecimum, de amore inter uirum & uxorem, & de sexdecim quæ ad hunc amorem hominem inducant.
Capitulũ decimumtertiũ, de amore bonorum.
Capitulum decimumquartum, de dilectione inimicorũ: & de octo quæ ad hunc amorẽ hominem inducant.
Capitulum decimumquintum, de uera amicitia: & de quatuor quę sunt attẽdenda in eligendo aliquem in amicum, & de duodecim pertinẽtibus ad ueram amicitiam.
Capitulum decimumsextũ, de quadruplici ordine charitatis.
Capitulum decimumseptimum, de his quæ aduersantur charitati.
Capitulum decimumoctauum, de diuersis gradibus charitatis.

TERTIA PARS
principalis diuiditur in sex Tractatus.

¶ Tractatus primus, est de quatuor uirtutibus cardinalibus in communi.
Secundus, de Prudentia.
Tertius, de Temperantia.
Quartus, de Fortitudine.
Quintus, de Iustitia.
Sextus, de Diuisione uirtutũ secundum Macrobium.
¶ Tractatus primus, de quatuor uirtutibus cardinalibus in communi, duo habet capitula.
Capitulum primũ, quare istæ quatuor uirtutes dicãtur cardinales.
Capitulum secundum, de numero prædictarum uirtutum.
¶ Tractatus secundus, de Prudentia sex habet capitula.
Capitulum primum, de ordine dicendorum in hoc tractatu. Et de diuersis modis quibus sumitur hoc nomen Prudentia.
Cap. secundum, de Prudentiæ descriptione, & quomodo prudentia uirtus sit, cum uideatur esse scientia.

Capit

Capitulum tertium, de diuersis actibus seu officiis prudentiæ, & de duodecim stultitiis quibus imprudẽtes in bello spirituali succũbũt.
Capitulum quartum, de commendatione prudentiæ.
Cap. quintum, de speciebus prudẽtiæ. In quo primò triplex eius diuisio ponitur. Secũdò agitur de memoria, & obliuione. Tertiò de prouidẽtia. Quartò, tangitur quædam diuisio prudentiæ, secũdum Senecam, & distinguitur quadruplex ordinatio. Quintò diuiditur prudentia in prouidẽtiam, circunspectionem, cautionem & docilitatem, & agitur de illis. Et de docilitate dupliciter. Primò prout ad eã pertinet, docere: & tangũtur duodecim quæ faciunt ad hoc ut aliquis debito modo doceat, & tria quę doctor debet attendere in sua doctrina. Secundò agitur de docilitate prout ad eam pertinet addiscere: & tanguntur septem quæ ualent ad hoc ut aliquis bene addiscat.
Capitulum vj. de his quæ Prudẽtiæ aduersantur: & de duodecim stultitiis eorum qui peccant.
¶ Tractatus tertius de Temperantia tredecim habet capitula.
Cap. primum, de ordine cardinalium uirtutum adinuicem, & ordine dicendorũ in hoc tractatu.
Capitulum secundum, de diuersis acceptionibus huius nominis Temperantia.
Capitulum tertium, de descriptionibus Temperantiæ.
Capitulum quartum, de commendatione eiusdem.
Capitulum quintũ, de partibus Tẽperantiæ, secundum Tullium: & de prima eius parte, scilicet continentia: ubi tanguntur duodecim, quæ nobis dissuadent inordinatum amorem uoluptatum, & duodecim damna quæ nobis faciunt uoluptates.
Capitulum sextum, de descriptione Clementiæ: & quòd principi maxime sit necessaria: & quòd duodecim sunt quæ possunt incitare principes ad clementiam.
Capitulum septimũ, de Modestia.
Capitulum octauum, de partibus Temperantiæ, prout ipsa est uirtus regens animã circa delectationes sensuum, & ordine dicendorum de eis.
Capitulum nonum, de Sobrietate: ubi nomen Sobrietatis primò distinguitur: secundò sobrietas commendatur: tertiò de officiis eius tangitur.
Capitulum decimum, de diuisione temperantiæ, quæ attenditur circa delectationes secundum tactum: & de illa parte temperantiæ, quæ pertinet ad membra generationi deputata, potest uocari continentia, quæ describitur, commendatur & diuiditur.
Capitulum undecimum, de continentia uirginali: ubi primò nomen uirginitatis distinguitur. Secundò describitur. Tertiò commendatur. Quartò tanguntur quatuor quæ timenda sunt uirginibus. Quintò agitur de tripli

ci aureola, scilicet prædicatorũ, uirginum & martyrum. Et tanguntur quinque causæ, propter quas multùm competit, officio prædicationis abrenũtiatio propriorum.

Capitulum duodecimũ, de Castitate: & primò de cõtinẽtia uiduali.

Capitulum decimum tertium, de castitate ministrorum Ecclesiæ, ubi octo tanguntur causæ quare castitas multum eis competat.

Capitulum decimumquartum, de continentia cõiugali: ubi primò destruitur error illorũ quidam nant matrimonium.

Capitulum decimumquintum, de commendatione matrimonii.

Capitulum decimumsextũ, de modo contrahendi matrimonium.

Capitulum decimumseptimum, ꝙ opus carnale sit illicitum, & ꝙ licitum: ubi quædam tanguntur quæ faciunt ad hoc, ut opus carnale fiat sine culpa & meritorie. Et quædam quæ requirunt inseparabilitatem matrimonii.

Cap. decimumoctauum, de temperantia delectationum secundum uisum, auditum, & olfactum.

¶ Tractatus quartus, de Fortitudine, diuiditur in decem partes.

In prima agitur de ordine dicendorũ in hoc tractatu, & de distinctione nominis Fortitudinis.

In secunda, de descriptionibus eiusdem.

In tertia, de commendatione fortitudinis.

In quarta, de his quæ iuuant Fortitudinem.

In quinta, diuisiones Fortitudinis ponuntur, & numerus specierũ ostenditur. Et de prima specie, scilicet securitate agitur, ubi multa solatia contra timorem mortis & alia terribilia tanguntur: ubi etiam tangitur de timore inordinato, & de securitate cõmendabili & reprehensibili.

In sexta agitur de Patientia, quæ subdiuiditur in sex capitula.

Capitulum primum, de ordine dicendorum, de patientia, & de descriptionibus patientiæ: & de merito eius ac distinctione nominis.

Capitulum secundum, de commendatione patientiæ.

Capitulum tertium, de his quæ iuuant patientiam: ubi agitur de tribulatiõe, & de multiplici eius utilitate.

Capitulum quartum, de diuisione patiẽtię in patientiã diuinę correctionis, humanæ persecutionis, & dæmoniacæ impugnationis.

Capitulum quintum, de tentationibus dæmonum: ubi primò ostenditur quòd dæmones impugnẽt homines. Secundò utilitas tentationum. Tertiò tangitur de uariis modis tentandi quos habet tentator. Quartò, de modo repugnandi, quem debet habere qui tentatur: & de octo adiutoriis eius qui tentatur.

Capitulum sextum, de aliis diuisionibus patientiæ.

In septima parte agitur de Cõstantia: ubi tanguntur sex quæ pertinent ad Constãtiã, & alia sex quę uiden

uidentur facere ad instabilitatẽ.

In octaua parte agitur de Perseuerantia, quæ & describitur & commendatur.

In nona parte agitur de Magnanimitate.

In decima parte agitur de Fiducia & Magnificentia: ubi utraq; describitur, & officia Magnificentiæ tam in pace, quàm in bello ostenduntur.

¶ Tractatus quintus, de Iustitia, diuiditur in xvj. partes.

In prima agitur de ordine dicendorum in hoc tractatu: & nomen Iustitiæ distinguitur.

In secunda parte de descriptionibus Iustitiæ.

In tertia parte, de commendatione Iustitiæ.

In quarta parte agitur de diuisionibus Iustitiæ.

In quinta parte agitur de Latria, & religione, prout Tullius religionem sumit: & de utriusq; descriptione: de latriæ commendatione & diuisione: de partibus eius, ac quadruplici officio religiõis.

In sexta parte agitur de Dulia, quæ subdiuiditur in tria capitula.

Capitulum primum, de ordine dicendorũ de Dulia, & nominis duliæ distinctione ac descriptione.

Capitulum secundum, de speciebus duliæ.

Capitulum tertium, de errore illorum qui dicũt Ecclesiam idolola trare circa sanctos & imagines sanctorum.

In septima parte agitur de Oratione: quæ etiam subdistinguntur in x. capitula.

Capitulum primum, de ordine dicendorum de Oratione, & de diuersis acceptionibus huius nominis Oratio.

Capitulum secundũ, de descriptionibus Orationis.

Capitulum tertium, de commendatione eiusdem.

Capitulum quartum, de præparatione Orationis.

Capitulum quintum, de impedimẽtis ipsius.

Capitulum sextum, quãdo sit orandum.

Capitulum septimum, ubi sit orandum.

Capitulum octauum, quomodo sit orandum.

Capitulum nonum, quid in oratione sit petendum.

Capitulum decimum, de speciebus orationis.

In octaua parte agitur de laude Dei ubi etiam tanguntur necessaria intendendi laudi diuinæ.

In nona parte agitur de gratiarum actione Deo exhibenda: ubi de octo quæ possunt hominem incitare ad gratiarum actionem: & de beneficiis, pro quibus homo debet regratiari Deo.

In decima parte agitur de Obedientia, quæ subdiuiditur in septem capitula.

Capitulum primum, de ordine dicendorum de Obedientia & de scriptionibus eiusdem.

Capitulum secundum, de commendatione obedientiæ.

Capitulum tertium, de his quę possunt

sunt iuuare obedientiam.
Capitulum quartum, de gradibus obedientiæ.
Capitulum quintum, de partibus obedientiæ.
Capitulum sextum, de his quæ aduersantur obedientiæ, & de duodecim malis quæ propria uoluntas homini facit.
Capitulum septimum, de errore illorum qui dicunt, soli Deo obediendum esse, & non homini.
In undecima parte agitur de Disciplina, quæ etiam subdiuiditur in septem capitula.
Capitulum primum, de ordine dicendorũ de disciplina, & diuersis acceptionibus huius nominis Disciplina.
Capitulum secundum, de his quæ possunt incitare ad correctionẽ faciendam.
Capitulum tertium, de impedimentis correctionis.
Capitulum quartum, de modo faciendi correctionem.
Capitulum quintum, de his quę possunt incitare ad libenter recipiendum correctionem uel disciplinam.
Capitulum sextum, de partibus disciplinæ: & primò de Ieiunio, & eius commendatione. Secundò de speciebus eius. Tertiò de his quæ debent ipsum comitari.
Capitulum septimum, de erroribus circa disciplinam: & primò de errore illorum qui dicunt nullum esse excommunicandum. Secundò, de errore illorum qui dicunt maleficos nõ esse puniendos pœna temporali.
In duodecima parte, agitur de Aequitate & Pietate, prout Tullius & Macrobius eam accipiunt.
In tertiadecima parte, agitur de Gratia: ubi ostenditur quæ sint cauenda danti uel accipienti beneficia: & de uindicatione.
In quartadecima parte agitur de Misericordia, quæ subdiuiditur in septem capitula.
Capitulum primum de ordine dicendorum de Misericordia, & de descriptionibus eiusdem.
Capitulum secundum, de commendatione misericordiæ.
Capitulum tertium, de his quę possunt iuuare misericordiam.
Capitulum quartum, de diuisionibus ad misericordiam pertinentibus: & de operibus misericordiæ per ordinem. Primò de specialibus: ubi tanguntur octo incitantia ad compatiendum Crucifixo pro nobis: deinde de corporalibus.
Capitulum quintũ, de quo sit eleemosyna facienda.
Capitulum sextum, cui sit danda eleemosyna.
Capitulum septimum, quomodo sit danda eleemosyna.
In quintadecima parte agitur de his quæ omnibus debemus: ut est dilectio, ueritas, & fides, & præcipuè de Veritate, de qua primò ostenditur quid sit, prout est pars iustitiæ.
Secundò tanguntur aliqua quæ ad amorem ueritatis incitant.
Tertiò destruitur error illorũ qui dicunt ueritatem non esse iuramento firmandam.
In sextadecima parte agitur de Fide, prout fides idẽ est q̃ fidelitas.
¶ Tractatus sextus tertię partis principalis unum continens capitulũ est de diuisione Virtutum cardinalium, secundum Macrobium.

QVARTA PARS principalis.

¶ Tractatus de donis diuiditur in duodecim partes.
In prima parte agitur de ordine dicendorum de Donis: & quare uocentur Dona.
In secunda agitur de commendatione donorum, & eorum numeri manifestatione.
In tertia agitur de dono timoris, quæ subdiuiditur in quatuor capitula.
Capitulum primum de ordine dicendorum de dono timoris, & de præscriptionibus timoris.
Capitulum secundũ de commendatione eiusdem.
Capitulum tertium, de speciebus timoris.
Capitulum quartũ, de his quæ possunt incutere timorem, quę sunt duodecim: & de uiginti quę sunt attendenda circa extremum iudicium, & de acerbitate, uarietate, & infirmitate pœnarum infernalium.
In quarta parte agitur de dono Pietatis.
In quinta parte agitur de dono Scientię.
In sexta parte agitur de dono Fortitudinis.

In septima parte agitur de dono Consilii.
In octaua parte agitur de præeminentia uitæ Contemplatiuæ respectu Actiuæ.
In nona agitur de distinctione contemplationis à simplici consideratione & cogitatione: & de speciebus considerationis & contemplationis.
Et primò ponũtur quę dicit Bernardus de hac materia in libro de consideratione. Secundò quę dicit Richardus de sancto Victore in libro de contemplatione.
In decima parte agitur de duodecim quæ præparãt hominem ad diuinorum contemplationẽ: & de octo gradibus secundũ Bernardum, quibus uiri contemplatiui ascendunt. Item, de septem gradibus secundum Augustinũ, & de diuersis speciebus uisionũ.
In undecima parte agitur de dono intellectus.
In duodecima, de dono Sapientiæ.

QVINTA PARS principalis.

¶ Tractatus de Beatitudinibus diuiditur in duodecim partes.
In prima parte, agitur de ordine dicendorũ in isto tractatu, & de descriptione Beatitudinis.
In secunda agitur de quinque quæ attendenda & admiranda sunt circa doctrinam illam, quę est cõpendium nouæ legis.
In tertia parte, primò ostenditur quid sit paupertas spiritus.
Secundò, quare pauperes spiritu sint beati.

Tertiò,

Tertiò, quare regnũ cęlorum sit eorum.
Quartò, cui dono paupertas spiritus adaptetur.
In quarta parte, agitur de Humilitate: quæ subdiuiditur in quinque capitula.
Capitulum primum, de ordine dicendorum de humilitate, & de eius descriptione.
Capitulum secundum, de commendatione humilitatis.
Capitulum tertium, de causis humilitatis.
Capitulum quartum, de signis humilitatis, & de his quæ ualent ad humilitatem.
Capitulũ quintum, de diuisionibus ad humilitatem pertinentibus.
In quinta parte, agitur de Paupertate.
In sexta parte, agitur de Mansuetudine, quæ primò describitur.
Secundò, ostenditur quare Mites sint beati: ubi tanguntur sexdecim pertinentia ad commendationem mansuetudinis.
Tertiò, quare mansueti possidebunt terram.
Quartò, cui dono mansuetudo adaptetur.
In septima parte, agitur de luctu, qui primò describitur.
Secũdò, species eius distinguuntur.
Tertiò, ostenditur quare lugentes sint beati: ubi tangitur de his quæ ad commendationẽ luctus siue lacrymarum pertinent.
Quartò, de impedimentis lacrymarum.
Quintò, cui dono luctus adaptetur.
In octaua parte agitur de Esurie iustitiæ.
In nona, de Misericordia.
In decima, de Munditia cordis, quę primò describitur.
Secũdò tangitur de his quę eam efficiunt uel custodiunt.
Tertiò ostenduntur quinq; causæ propter quas munditia maximè decet ministros ecclesiæ: ubi etiam tanguntur duodecim quę faciunt ad commendationem munditiæ.
Quartò agitur de partibus munditiæ.
Quintò, quod donum ei adaptetur.
In undecima parte agitur de Pace, quæ primò describitur.
Secundò commendatur.
Tertiò tangũtur duodecim quæ ualẽt ad pacem habendam.
Quartò agitur de his quæ paci aduersantur.
Quintò ponuntur diuisiones ad pacem pertinentes.
Sextò ostenditur quid sit beatitudo illa quæ cõmendatur uerbo illo, Beati pacifici.
Septimò quare pacifici sint beati.
Octauò quod donum ei adaptetur.
In duodecima parte agitur de patientia persecutionum.

FINIS.

REVERENDISSIMI AC EXIMII SACRAE THEOlogiæ professoris Guilielmi Peraldi Episcopi Lugdunensis, ex sacro Ordine Prædicatorum, in Tomum Primum, qui SVMMA VIRTVTVM appellatur, PROLOGVS.

CVM circa utilia studere debeam, exemplo Salomonis dicentis: Cogitaui in corde meo abstrahere à uino carnẽ meam, ut animam meam transferrem ad Sapientiam, deuitaremq; stultitiam, donec uiderẽ quid esset utile filiis hominum. Eccles. 2. Vtilia etiam docere debeamus, exemplo Domini, dicentis Esaię 48. Ego Dominus Deus tuus, docens te utilia. Virtutibus uerò nihil sit utilius in hac uita hominibus. Sapien. 8. Circa uirtutes specialiter uersari debet studium & doctrina, præcipuè cùm sine studio & doctrina uirtus uix uel nũquam haberi possit. Senec. Virtus sine studio sui esse non potest. Bernar. Primum opus uirtutis est doceri. Virtus cum humilitate uult doceri, cum labore quæri, cum amore haberi: nec aliter uel doceri, uel quæri, uel haberi potest. Item Sen. Cito nequitia surripit: difficile uirtus inuenta est, ducem rectorémque desiderat: sine magistro uitia discuntur. Idem: Erubescimus discere bonam mentem: & turpe est huius rei quærere magistrũ: desperandum est posse casu tantũ bonum nobis influere: præcipua pars Philosophiæ est, quæ circa uirtutes uersatur, studiosis minimè negligenda. Vnde Senec. dicit Philosophiã studiũ esse Virtutis. Ideò ego minimus de ordine fratrum Prædicatorum desidera ui colligere aliqua, quæ diffusè in scripturis inueniũtur de Virtutibus. Quod cùm dissuaderet mihi ingenii paruitas, & materiæ difficultas (materias enim grandes ingenia parua non sustinẽt, ut ait Hieronymus) pręualuit Superioris authoritas, q hoc onus mihi iniunxit: cui non ausus fui cõtradicere, sciens quòd omnis potestas à Deo est: & qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Rom. 13. Et in memoria habens illud uerbũ Saluatoris Lucæ 10. Qui uos audit, me audit. uerbũ

à min

à ministro eius dictum habui, ac si de cælo sonuisset. Fiducã ergo habens in Deo quòd uellet mihi ministrare quod per ministrum suum à me dignabatur exigere: cùm tamẽ sciret me nisi ab ipso hæc habere non posse. Incassum enim laborat in doctrina uirtutum, qui aliunde eam sperãdam putat, quàm à Domino uirtutũ, ad gloriã Domini nostri IESV Christi, qui est Virtus & sapientia Dei Patris: ausus sum aggredi Tractatum Virtutum, ad utilitatem humilium. Superbi enim dimittendi sunt sibi: quia separatum est conuiuium eorum. Osee 4. Dedignantur enim sedere ad communem mensam cum aliis, scripta cõmunia contemnentes. Vnde eo ipso quòd aliqua scriptura humilibus publicatur, superbis absconditur. Facies enim eorum nimis inflata nõ sinit eos uidere quæ ab aliis uidẽtur. Matthæi 11. Abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Superbi erubescunt aliquid dicere, ex quo semel dictum est: cùm tamẽ dicat Senec. ꝙ nunquam nimis dicitur quod satis non dicitur, quibusdam remedia demonstranda, quibusdã inculcanda sunt. Greg. Oportet sæpe reminisci quod modus cogit obliuisci. ¶ Superbi nolunt aliquid dicere, postquã bene illud sciunt: cum tamen Socrates inquirenti cuidã quomodo posset optimè dicere, dixit: Si nihil dixeris, nisi quod bene scieris. Augustinus in libr. de Vtilitate credendi: Miseri homines quibus cognita uilescunt, & nouitatibus gaudent: libentius discunt, quum norunt, cùm cognitio sit finis discẽdi: malunt uesci, quàm saturari, cùm finis uoluptatis sit nec esurire, nec sitire. ¶ Nec de solis scripturis sacris testimonia uolui assumere in opere isto: sed etiam de scripturis Philosophorum, iuxta uerbum Sene. In aliena castra trãsiens, non tanquam transfuga, sed tanquam explorator. Nec hoc reprehẽsibiliter. Sicut enim dicit Augustinus in libr. de Doctr. Christiana: Si Philosophi aliqua fortè uera & fidei nostræ accõmoda dixerunt, non solùm formidãda non sunt, sed etiam ab eis tanquam ab iniustis possessoribus in usum nostrum uendicãda. Et Exod. 12. Aegyptii ab Hebræis præcepto Domini spoliãtur. In principio uerò operis, de Virtute in cõmuni aliqua tãgere uolui. Secũdò prosequemur de tribus uirtutibus Theologicis. Tertiò de quatuor Cardinalib'. Quartò de donis. Quintò de beatitudinibus.

PROLOGI FINIS.

PRIMA PARS PRINCIPALIS DE VIRTVTE IN COMMVNI.

Quòd expediat Virtutem commendari.

CAPVT I.

SI separaueris pretiosum à uili, quasi os meũ eris. Hieremiæ 15. Pretiosum est anima. Prouerbiorum 9. Mulier animam uiri pretiosam rapit. Ideò filius Dei seipsum pretium animarum posuit, ne animę nobis uilescerent. Pretiosæ etiam sunt uirtutes. Bernardus: Veræ diuitiæ non sunt opes, sed uirtutes, quas secũ conscientia portat, ut in perpetuũ diues fiat. Vile uerò est corpus: animi enim pondus ac pœna est, ut ait Senec. Imò quod plus est, factum est immũdities & materia ꝓpinqua uermiũ. 1. Mach. 2. Gloria impii, stercus & uermis. Gloria impii uocat corpus. Vilia etiã sunt bona tẽporalia, etiã quę pretiosiora uidẽtur. Aurũ enim & argentũ (secundũ Bern. in quodã sermone de Aduẽtu) sunt terra rubra & alba, quę solus error hominũ facit, aut magis reputat pretiosa. Sap. 7. Omne aurũ in cõparatione ipsius, arena est exigua, & tanquã lutũ estimabitur argentũ in cõspectu illius. Pretiosum à uili separat, qui pretiositatẽ uirtutũ ostẽdit, & tẽporaliũ uilitatẽ, & animã ab amore tẽporaliũ seiungit, & ad amorẽ uirtutũ induc it: & talis quasi os Dei est. Saluator enim os suũ aperiẽs, doctrinã suã à cõtemptu tẽporaliũ inchoauit, dicẽs Matt. 5. Beati pauperes, &c. Et de amore uirtutis subdidit: Beati q esuriũt & sitiũt iustitiam, &c. Vnde doctrina quę cõtemptũ temporaliũ inducit, & ad amorem uirtutis allicit, quasi processisset ex ore Dei habenda est. Frater Guido Carthusiẽsis: Rationalis creaturæ uera perfectio est, unãquanq; rem tanti habere, quanti habẽda est. Senec. Quid tam necessariũ, quàm pretia rebus imponere? Secundũ Senec. tres sunt partes moralis doctrinę. Prima rebus dignitates distribuit, & pretia imponit, maximè utilis. Secunda impetũ animi reprimit. Tertia actionem regit, ostẽdens quãdo unumquodq;, & ubi, & quemadmodũ agi debeat. Ideò commẽdationi uirtutis in hac prima parte operis intendemus, ut eius pretiositas appareat, & ut ad amorẽ eius homines alliciãtur. Magna enim pars bonitatis est, ut ait Seneç. uelle fieri bonum. Et August. Socratis sentẽtia est, quibus hominibus satis persuasum esset, ut nihil mallent se esse quàm bonos uiros, his reliquã facilẽ esse doctrinã. ¶ Virtus commen

cõmendatione indiget: quia hęc thesaurus est abscõditus in agro cordis: qui ideo non quæritur, quia ignoratur. Matt. 13. Est etiã uelut lapis pretiosus qui conculcatur ab his, à quibus uirtus eius ignoratur. Eccl. 6. Quasi lapidis uirtus probatio erit in illis: hoc est dictu de sapiẽtia, quæ est de sapore uirtutũ cõdita scientia, quẽ reprobant & despiciunt qui eius uirtutẽ non agnoscunt. Matt. 7. Neque mittatis margaritas ante porcos, ne fortè conculcent eas pedibus suis. ¶ Ex ignorãtia pretiositatis uirtutis accidit, ꝙ ipsa adeò despicitur: quòd si esset uenalis, nõ inueniretur qui eam emeret. Senec. Bona mens nec cõmodatur, nec uẽditur. Et puto si uenalis esset, nõ haberet emptorẽ: at mala quotidie emitur. Gregor. Carnalium mẽtes bona pẽsare non ualẽt, nisi quæ carnaliter uidẽt. Augustus. Vix est aliquis qui diligat interiora bona, quæ sola diligenda sunt: cæteris autẽ ad necessitatẽ utendum, non ad gaudiũ perfruendũ est. ¶ Virtus quia nõ agnoscitur; ideò à Deo non petitur nec accipitur, qui paratus est eã dare, si esset qui desideraret eam accipere. Hebr. 12. Contẽplantes nequis desit gratiæ Dei. Et 1. Petr. 1. Sperate in eã quæ uobis offertur gratiã. Extentam habet Deus manum dexterã ad largiendum bona spiritualia, sed non est qui accipiat. Omnes enim ad sinistrã aspiciunt, ut inde temporalia recipiant. ¶ Commẽdationi uerò uirtutis aliqua, quæ pertinent ad eius notificationem, breuiter præmittemus.

De notificatione Virtutis.

CAP. II.

NOtandum ergo, quòd nomẽ Virtutis antiquitus fuit solius fortitudinis, ut ait Tullius. Ratio uerò huius hæc est: quia non statim innotuit hominibus uirtuositas aliarum uirtutũ: sed uirtuosi semper apparuerũt, qui laboribus & doloribus non facilè uinci potuerũt. Sed pòst experiẽtia docuit, animũ habere multa certamina cõtra diuitias, delitias & honores, quorũ uictoria difficilis est & utilis: unde & uirtuosi nominati sunt, qui tales uincere potuissent. ¶ Item notandum, quòd nomen uirtutis in canone Sacræ scripturæ, ut frequẽtius, sumitur pro fortitudine, uel pro potẽtia, uel ꝙ opere mirabili. Ratio autẽ prout hìc de ea intẽdimus, Sed quod Philosophi in morali doctrina uirtutẽ uocãt, Scriptura sacra, ut frequentius, gratiã nominat. Ratio autem huius diuersitatis hæc est. Virtus duplicẽ habet comparationẽ. Vnã ad id à quo est, scilicet ad Dei liberalitatem, cuius donum est: & sic dicitur gratia. Et est gratia donum à Deo gratis datum, habentem se Deo gratum faciens, & opus eius Deo gratum reddens. Aliam comparationẽ habet Virtus ad id quod ab ea est, scilicet ad

ad opus suũ: & sic uocatur Virtus: & sic nominant eam Philosophi, faciem habentes ad donũ Dei, & dorsum ad datorem. August. 4. lib. Cõfes. Dorsum habebam ad lumen, & ad ea quæ illuminant faciẽ, & ipsa facies, qua illuminata cernebã, nõ illuminabatur. Philosophi fuerũt propriæ glorię amatores, & diuinę gloriæ neglectores, de propriis uiribus cõfidentes, cõditori suo gratias nõ agentes. Secũdum illud dictum de ipsis Romanor. 1. Non sicut Deum glorificauerũt, aut gratias egerũt, sed euanuerunt in cogitationibus suis. Sancti uerò faciẽ habẽtes ad lumẽ, in lumine Dei agnoscũt insufficientiã suã. 2. Cor. 3. Non quòd sufficientes simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis: sed sufficiẽtia nostra ex Deo est. Itẽ agnoscunt boni ad quã tẽdimus eminẽtiã, ꝙ supra uires nostras est. Vnde super illud Matth. 11. Regnũ cælorũ uim patitur, &c. dicit Glos. Grandis uiolentia est in terra nasci, & cælũ rapere, & habere per uirtutẽ, quod per naturam nõ possumus. Agnoscunt etiã hostiũ inuisibiliũ præeminentiã, secundũ potestatẽ & statum malitiæ. Iob 40. Nõ est potestas super terrã quę cõparetur ei. Nos quasi locustæ sumus, & ipsi uelut gigantes. Numeri 13. Vidimus monstra filiorũ Enac, de genere giganteo: quibus cõparati locustæ uidebamur. Origenes: Vult Dominus Iesus mirabiles res facere: uult enim de locustis superare gigãtes, & de his quę in terra sunt, cęlestes uincere nequitias. Ideo sancti intelligentes adiutoriũ gratiæ adeò eis esse necessariũ, ut sine eo nihil possint, neq; bonum agere, neq; tueri: oportet enim gratiã præuenire ut uelint, & subsequi ne inaniter uelint. Sec. Greg. Parũ enim prodest homini bonũ uelle, nisi tẽtãti postea possit resistere, & tueri bonũ quod acquisitũ est: omnia Deo attribuũt, & radicem meriti, uirtutẽ scilicet & præmium, nõ uidentes nec in se, nec in alio bonũ aliquod, nisi gratiã Dei. 1. Corinth. 15. Gratia Dei sum id quod sum. Et Ioãnes testatur se uidisse Iesum plenũ gratia. Ioã. 1. Et Angelus Mariam plenã gratia nominat. Luc. 1. Et Gabriel monet natũ ex sterili, Ioannẽ uocari, quod gratiam sonat. Lucæ 1. Anima ex se sterilis secundũ naturam, nõ potens ad meritũ regni æterni, gratiã Dei reputare debet tã meritũ quàm præmiũ. Rom. 6. Gratia Dei uita æterna. Glos. Cõfitendũ est gratiam Dei uitam æternã uocari: quia his meritis redditur quæ gratia contulit homini. Simile Io. 1. Gratiã pro gratia. Et initiũ boni & finis gratia est. Augu. in lib. de Correctiõe & gratia: Desiderare auxilium gratiæ, initium gratiæ est. Psal. Qui coronat te in misericordia & miserationibus. Apoc. 4. Vigintiquatuor seniores mittebant coronas suas

ante thronũ, ostendendo sedenti in throno deberi honorẽ, ꝙ coronas recepissent. Rom. 9. Non est uolentis, neq; currentis, sed miserentis Dei. Esa. 26. Omnia opera nostra in nobis operatus es Domine. Rom. 7. Velle adiacet mihi: adiacet inquam quasi infirmũ: perficere autẽ bonũ nõ inuenio. 1. Cor. 15. Abundantius illis omnibus laborauí: nõ ego autem, sed gratia Dei mecum. Phil. 2. Deus est enim qui operatur in nobis & uelle & perficere. Ioã. 15. Sine me nihil potestis facere. ¶ Et notandũ ꝙ uirtus dicitur à ui, unde Dominus uocat uirtuosos uiolẽtos, Matt. 11. Violẽti rapiunt illud. Et Luc. 16. loquens de regno cælorũ: Omnis enim in illud uim facit. ¶ Virtuosus tripliciter uim facit sibi. Primò ardua aggrediẽdo, & quę sunt supra hominẽ. Secũdò aduersa patiẽdo. Act. 14. Per multas tribulatiões oportet nos intrare in regnũ Dei. Tertiò à placitis abstinẽdo. Gen. 8. Sensus & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua. Ideo quasi cũ quadã uiolentia oportet hominẽ ab his, quæ sibi placent, compesci. Ouid. in Epistolis: Est uirtus placitis abstinuisse bonis. Vel dicitur uirtus, quasi uiri stat⁹, siue uirilitas. uirtus enim est perfecti animi & ad rectas operatiões robusti: sicut uirilis ætas est corporis robusti & perfecti. ¶ Itẽ notandũ, ꝙ sicut dicit Tullius in lib. de Offi. Virtus & honestas nomina diuersa sunt: res aũt subiecta prorsus eadẽ. Honestũ uerò est quod sua ui ad se nos allicit, & dignitate trahit: ut idẽ Tullius dicit in 1. Rhet. Honestus uerò dicitur aliquis eò ꝙ nihil habeat turpitudinis: ut dicit Isido. in lib. Etymologiarũ. Et subdit: Nam quid est honestas, nisi honor perpetuus, & quasi honoris status? Vnde hominibus uirtuosis & honestis honor maximè exhibendus est. ¶ Inuemũtur in scripturis multæ descriptiones uirtutis: de quibus ad ipsius maiorem declarationẽ aliquas ponemus, & exponemus.

De descriptionibus Virtutis.

CAP. III.

VIrtus sic describitur in lib. de Spiritu & anima. Virtus est habitus mentis bene instituæ. Et intellige mẽtem bene institutam, ad similitudinẽ regni, quod bene institutũ est, si rectè in eo cõsolatur, & rectè imperetur, & rectè obediatur. Sic mens bene instituta est, quũ ratio rectè cõsulit, uolũtas rectè imperat, & uires subiectę uolũtati rectè obediũt. Hanc bonã institutionẽ uirtus in mente facit. Ipsa enim rationẽ illuminat, & uolũtatẽ de seruitute uitiorũ ad imperiũ sublimat. Sine uirtute mẽs pueriliter regitur. Vnde uæ ei. Eccle. 10. Væ tibi terra, cuius rex puer est. Sine ea regnũ mẽtis simile est regno Roboã, qui potius acquieuit cõsilio iuuenum imprudẽtiũ, quàm cõsilio senũ. 3. Reg. 21. Sic ubi uirtus non est, derelicto cõsilio rationis, sensibus acquiescitur: ubi uirtus nõ est, quod debuit in homine seruire, imperat, nõ sine magna inordinatiõe. Prouerb. 19. Nõ decet seruũ dominari principibus. Et eiusdẽ 30. Per tria mouetur terra: id est, turbatur: & quartũ qd⁹ nõ potest sustinere, per seruũ quũ regnauerit. Virtus facit in regno mẽtis partẽ nobiliorẽ regnare, & tũc beata est anima. Eccles. 19. Beata est terra, cuius rex nobilis est. Ipsa soliũ iudicii rationi reddit: ex quo sequitur dissipatio omnis mali. Prouerb. 20. Rex qui sedet in solio iudicii, intuitu suo dissipat omne malũ. Virtus uerã nobilitatẽ in anima perficit, quam natura inchoauit. De initio nobilitatis, ait Seneca: Quis est generosus? Ad uirtutẽ à natura bene dispositus. De perfectione dicit Hieron. Sola apud Deũ libertas est, nõ seruire peccatis: summa apud eũ nobilitas, clarere uirtutibus. Item Virtus sic describitur ab Augusti. in lib. de quantitate animæ: Virtus est æqualitas quædã uitæ undiq; consonans rationi. Virtus uitæ æqualitatem facit: quia secundũ Senecã, animum reddit asperis blandisq́ue inuictũ, neutri se fortunæ submittẽtem, quem nulla uis frãgat, quẽ nec attollat fortuna, nec deprimat. Tullius: Præclara est æqualitas in omni uita: idẽ qui semper uultus, eademq; frons: ut de Socrate accepimus. Virtus in utraq; fortuna par est: uirtutem materia nõ mutat, nec peiorem facit dura aut difficilis: nec meliorem hilaris & læta, ut ait Seneca, uirtus per omnia cõsonat rationi. Vnde Bernardus in epistola ad fratres de monte Dei: Virtus est ad iudicium rationis usus liberæ uoluntatis. Seneca: Humanis uirtutibus regula una est ratio recta. ¶ Virtus etiã sic describitur à Philosopho: Virtus est habitus animi, modo naturę cõsentaneus rationi. Ad opera uirtutũ, Primò incitat nos natura. Secundo, ratio. Tertio, gratia. Verbi gratia: Natura incitat ut subuenias proximo indigẽti. Idẽ etiam ratio dictat, quia similis indigẽtia potest tibi accidere, in qua uelles idẽ tibi fieri. Gratia uerò hoc suadet tibi, qa proximus es, Dei imago, Dei filius, uel ad hoc creatus, ut in æterna beatitudine sit tibi socius. De instinctu naturæ dicit Tullius: Sũt nobis innata uirtutum initia, quæ si adolescere liceret & pateremur, nos ad beatitudinẽ cũ diuino munere ipsa natura perduceret. Idẽ: Nos igniculos natura datos extinguimus. Si quis autẽ obiiciat, ꝙ ad opus patiętiæ nõ incitamur à natura, quod uidetur potius esse cõtra naturã. Respõdet Seneca, ꝙ materia boni cõtra naturam est, ut uulnerari, & subiecto igne tabescere, sed bonũ nũquã. Seruare

enim animũ infatigabilẽ inter ista, quod est opus uirtutis, secũ dũ naturã est: quia nullũ bonũ sine ratione est, ut ipse ait. Sequitur autẽ ratio naturam. Bernardus: Omnis uirtus homini naturalis est. Idẽ: Virtus quoniã naturę res est, cùm uenit in animũ, aliquando nõ uenit sine labore, sed uenit in locũ suũ, & fideliter sedet, & bene cũ ea natura conuenit. Seneca: Virtus secundum naturam est, uitia uerò inimica sunt & infesta. Et secundũ Arist. Virtus nõ est præter naturam. Chrysostomus uerò in quadam homilia dicit, ꝙ uirtus animi est, rectè de Deo sentire, & rectè inter homines agere. ¶ Virtus etiam sic describitur à Philosopho: Virtus est habitus uoluntarius in medietate consistẽs quo ad nos. Medietas ista attẽditur inter superfluitatẽ & indigẽtiã. Vnde idem Philosophus dicit, ꝙ uirtus est medietas duarum malitiarũ: huius quidẽ secundũ superfluitatẽ, huius uerò secundum indigentiam. Boëtius: Virtutes mediũ tenent: si uel ultrà uel citrà quàm oportuerit fiat, à uirtute disceditur. Hæc aũt medietas in uirtutibus cardinalibus inuenitur: in uirtutibus uerò theologicis non uidetur posse inueniri. Remigius: Ea quę sunt purè delectationes animæ, id est, quæ sunt animæ secundum se, nõ determinantur secundũ superfluum & diminutũ. Canti. 1. Adolescẽtulæ dilexerunt te nimis. Ergo nimietas dilectiõis in Deũ nõ uidetur esse superfluũ uel uitium. Quo ad nos dicitur esse hæc medietas: quia determinando hãc medietatẽ, habendus est respectus ad personã operantis. Alicui enim esset parum quod alii esset nimiũ, uel econuerso. Aug. in lib. de libero arbitrio sic describit uirtutẽ: Virtus est bona qualitas mẽtis, qua rectè uiuitur, qua nemo male utitur, quã Deus in nobis operatur. Virtus dicitur bona eo modo quo albedo dicitur color albus: nõ ideo ꝙ albedo colori inhęreat ut accidẽs, sed color est ipsa albedo: sic est uirtus bonitas mẽtis mentẽ bonam faciens. Virtus etiã bona est: qa ducẽs ad summũ bonũ. Virtute etiã rectè uiuitur: uitã autẽ rectã intellige, quę extenditur ad Deũ principium, & Deum finẽ, Deo qui est principium omniũ bonorum de omnibus bonis gratias agendo, iuxta illud 1. Thessa. 5. In omnibus gratias agite: & gloriã eius in omnibus quærendo: ad hoc enim creati sumus. Deut. 26. Faciet te Dominus excelsiorẽ cunctis gentibus quas creauit in laudem & nomẽ & gloriam suam. Esaiæ 44. In gloriam meã creaui eum. 1. Corinthi. 10. Siue manducatis, siue bibitis, siue aliquid aliud agitis, omnia in gloriam Dei facite. Vita eius qui sibi solum uult uiuere, tantùm quæ sua sunt quærens, & ad gloriam Dei nõ attendens, nõ est recta, imò

imò curua, quum in se reflectatur. Item non est recta quæ declinat quasi in latus per superfluitatem uel indigentiã. Virtutes cardinales obliquitatẽ, quæ est secundũ superfluitatẽ uel indigentiam, excludunt: Theologicæ uerò curuitatẽ, quæ est ubi uita reflectitur in utilitatẽ proprii subiecti, nõ ordinata ad finem ultimũ. Virtutes ergo cardinales cum theologicis uitam rectam efficiunt. Item quum rectum sit, cuius medium non exit ab extremis: extrema autẽ uitæ nostrę quum sit Deus principiũ, & Deus finis, uita recta est, quæ sicut est à Deo & ad deũ, ita & sub Deo humiliter implẽs eius imperiũ, sicut ab eo habuit initium, & ab eo expectat præmiũ. Vitam uerò hic intelligas quatuor partes conseruationis: scilicet cogitationem, affectionem, locutionem, & operationẽ. Rectitudo uerò horum est, quum non discordãt à regula legis diuinæ, quæ nobis indicat diuinã uoluntatem. Huic autẽ rectitudini oppositũ est peccatũ, prout describit illud Augustinus dicens, Peccatũ est dictum, uel factum, uel concupitum contra legem Dei. Per cõcupitũ uerò intellige cogitationẽ & affectionem. Itẽ uita recta est, quum uoluntas in nullo dissentit ab eo quod ratio rectè sentit. Voluntate enim rectè uiuitur, uoluntate peccatur, ut dicit Aug. Ratio recta regula est uolũtatis. Bernar. super illud Canti. Recti diligunt te. Illum uerè rectũ corde dixerim, qui & rectè in omnibus sentiat, & à recto quod senserit in nullo dissentiat. ¶ Virtute etiã nemo male utitur, ꝓriè loquẽdo. Si quis tamẽ obiciat de illo uerbo Isidori, Interdũ male usæ uirtutes uitia generant. dicẽdũ est, ꝙ uirtus potest esse occasio alicuius mali, sed nunquã actus eius erit abusus: sicut accidit in potẽtiis naturalibus, quibus homo potest bene uti uel abuti. Per hoc qd subditur, quã Deus in nobis sine nobis operatur: patet ꝙ hæc descriptio est intelligẽda de uirtute gratuita: præcedens uerò uirtus, est habitus uoluntarius &c. intelligenda est de uirtute consuetudinali. Aliæ uerò descriptiones positæ ferè omnes possunt intelligi & de gratuita & de cõsuetudinali. Si quis uerò obiciat de illo uerbo Augustini: Qui fecit te, sine te, non iustificat te sine te. Vnde uidetur ꝙ Deus non operetur in nobis uirtutẽ sine nobis. Respõdendum est, ꝙ Deus iustificat hominem sine homine cooperante, sed nõ sine homine adoperãte: sicut sol illuminat domũ cùm aliquis aperit fenestrã non sine homine adoperãte, tamen sine homine cooperãte: homo enim nõ cooperatur soli illuminãdo domũ. Sic uerus sol infundit uirtutes nobis pręparatis ad earum susceptionem: nõ tamen cooperamur illi in illa infusiõe.

De triplici Virtutis commendatione. CAP. IIII.

SEquitur de commendatione Virtutis. Et notandū ꝙ uirtus est primò commendabilis à dignitate dantis. Retinuit enim Deus donationē eius ad manū suā. Psal. Gratiam & gloriā dabit Dominus. Virtus fructus est Spiritussancti. Gala. 5. Fructus spiritus est charitas, gaudiū, pax &c. Ex nobilitate arboris fructus bonitatē agnosce. Arbor bona fructus bonos facit. Matth. 7. ergo optima optimos. ¶ Secūdò à dignitate eorū quibus datur: hoc enim donū non est nisi bonorū & amicorum Dei: tēporalia bona & etiā naturalia corporis uel animæ communia sunt bonis & malis, amicis Dei & inimicis. Et frequenter mali & inimici Dei potius in talibus abundāt quàm amici Dei. Ex quo apparet non esse uera bona. Si enim uera bona essent, potius daret ea amicis quàm inimicis. Augu. in primo lib. de Ciuitate Dei: Ista tēporalia bona & mala uoluit Deus bonis & malis esse cōmunia, ut nec bona cupidius appetantur, quæ mali quoq; habere cernūtur: nec mala turpiter euitentur, quibus & boni plerūq; afficiuntur. Itē Aug. in eod. lib. 10. Profectò salubriter discimus, nō magnpendere seu bona seu mala, quę uidemus esse bonis malisq; communia, & illa bona quærere, quæ bonorū, & illa mala maximè fugere, quę propriè sunt malorum. Itē Aug. in eodē: Pulchritudinē idcirco Dominus largitur etiā malis, ne magnū bonū uideatur bonis. Deserto itaque bono bonorū proprio, lapsus est factus ad bonorū minimum, nō bonis propriū, sed bonis malisque cōmune. ¶ Tertio quasi à situ: quia possessio est ualde bona bene sedēs. Bene sedet possessio quæ propinqua est ciuitati: melius quæ infra muros ciuitatis: optimè quę infra muros propriæ domus tuta est, & ab hostibus & à ciuib⁹. Peroptimè sedet uirtus quæ est in secreto cordis. Seneca: Hūc dicito, hunc habe beatū, nō quē uulgus uocat, sed cui omne bonū in animo est. Itē Seneca: Sapiens intra se omne bonū terminabit. Et dicit ꝙ quidam capta patria, & uxore & liberis amissis, quū ex incendio publico solus & tamē beatus exiret: interrogāti uictori, Nūquid aliquid perdidisset: Nihil, inqt, perdidi, bona mea mecum sunt.

Quòd Virtus sit optimū præsentis uitæ, & bonitas aliarum rerum. CAP. V.

QVarto cōmēdabilis est cōparatiōe aliorū bonorū. Et primò facta comparatiōe ad bona præsentia. Scdo ad futura. ¶ Secundū comparationē primam uirtutis optimum dicitur. Heb. 13. Optimū est gratia stabilire cor. Aug. in lib. de moribus Ecclesiæ: Erit, inquit, hominis optimum, quod animā optimā facit: nemo autem dubitauerit, quin uirtus animam faciat optimam. Et Iaco. 1. Omne datū optimum &c. Datū optimum, uirtus uel gratia dicitur: respectu cuius simpliciter bona dicuntur quæ communia sunt nobis & brutis, ut fortitudo corporis, agilitas, pulchritudo, sanitas, & ea quæ pertinēt ad corporis sustētationem, uel ornatū, uel protectionem. Bona meliora sunt bona animę, quę tamē animā nō reddunt de necessitate bonam, quę similiter sunt cōmunia bonis & malis, ut sciētia & similia. Optimū uerò uirtus, uel gratia. Perfectum, gloria. 1. Corin. 13. Quū uenerit quod perfectū est, euacuabitur quod ex parte est. Virtus non solū bona est, sed etiam bonitas bonū faciēs necessario possessorem suū. Arist. in libro de eligēdis: Si hoc facit bonum id cui adest, illud autē nō facit, quod facit magis est eligendū, uel quod melius & principalius facit bonū: & si quidē hoc facit animam, illud autē corpus. Nō sic dignitates & diuitiæ, quæ ut frequēter malos faciunt possessores suos, uel magis malos ostendūt. Boëtius: Collata improbis dignitas, nō modo non efficit dignos, sed potius prodit & ostendit indignos. Eccles. 11. Si diues fueris, nō eris immunis à delicto. Seneca: Multū est non corrūpi diuitiarū contubernio. Ideo uirtus multum appetenda esset, tanquam propria bonitas: sed tanta est hodie hominū stultitia, quòd de propria bonitate non curant, cū in omnibus suis bonitatē quęrant: Seneca: Nihil est cuiq; se uilius. Augu. Bona uis habere, & bonus nō uis esse. Idem: Quid est ꝙ te uelis malū habere? Nihil omnino. Nō uxorem, non filium, non seruū, non tunicam, postremo nō caligam, & tamē uis habere malā uitam. Rogo te præponē uitā tuam caligę tuæ. Idem: Quid te offēdit uita tua, quam solā uis malam, ut inter omnia bona tua tu solus sis malus? Idē: Adeò cæcitas mentis inualuit, adeò homo interior obsurduit, ut omnia uelit habere bona præter seipsum. Plus deberet homo amare bonitatem sui, quàm totū mundum. Quum enim homo præualeat toti mūdo, bonitas eius bonitatis mūdi totius præualet. Sene. In homine nihil ad rē pertinet, à quàm multis salutetur, quàm pretioso incubet lecto, q̄ perlucido poculo bibat, sed quàm bonus sit. Hoc autē debet mouere hominē ad amorem proprię bonitatis, ꝙ sicut ipse quādo bonus est, melior est omnibus creaturis uisibilibus: sic quādo malus est, peior est illis: quia nō solum malus est malitia pœnę, sed etiā malitia culpæ, ipse debitor est mortis tēporalis & æternæ. In hoc deterioris cōditionis est serpētibus & bufonibus. ¶ Nec solùm uirtus bonitas est hominis, sed etiā est bonitas operum. Plus enim ualet una eleemosyna,

na, uel aliud bonũ opus ex uirtute uel gratia procedens, quàm mille sine gratia. Si aliquis mille annis facit opera de genere bonorũ sine gratia, nõ meretur regnum ęternũ, quod tamẽ meretur unico bono opere ex gratia facto. Senec. Vnusdies hominum eruditorũ plus ualet, quàm imperiti longissima ætas. Qui faciũt opera de genere bonorũ sine gratia, picturas habent bonorum operũ, non bona opera. Senec. Apud sapiẽtes sunt honesta, apud uulgᵒ simulachra rerũ honestarũ. Opus de genere bonorum sine gratia factũ, lumen esse uidetur, & tamẽ non est uerè lumẽ. Matth. 6. Si lumẽ quod in te est tenebræ sunt, ipsę tenebræ quãtę erũt? Tale opus simile est ligno putrido, quod his qui in tenebris sunt lucidũ uidetur. Tale opᵘ uidetur esse aurũ, quum sit aurichalcum. Benard. Melius est pallens aurum, quàm fulgens aurichalcũ. Qui habet abũdantiã taliũ operũ, est quasi diues quũ nihil habeat. Prou. 13. Itẽ opus tale est uelut cadauer exanime. Vnde anima cuiᵘ sunt opera talia, est uelut mulier infœtrix, omnes fœtus suos pariẽs mortuos. Quid est fides quę nõ operatur ex dilectione, nisi cadauer exanime? Quod de fide informi dicitur, uerũ est de omnib. operib. informib. quę scilicet sine gratia fiũt. Homo absq; gratia est uelut arbor syluestris ferens fructus, quib. porci infernales pascuntur. Gratia uerò est uelut ramusculus cęlestis, q huic arbori insertus facit eã ferre fructus optimos, qui lętificẽt Deũ & angelos. Luc. 15. Gaudiũ erit in cęlo super uno peccatore pœnitẽtiã agẽte &c. ¶ Nec solùm uirtus est bonitas operũ, sed etiam rerũ tẽporaliũ. Bonũ enim rerũ temporaliũ, est laudabilis usus earũ qui uirtutis est uel gratiæ. Vnde malis tẽporalia bona nõ sunt, cùm malè illis utãtur. Senec. Stulto nulla re opus est, nulla enim re scit uti. Eccl. 13. Bona est substãtia, cui nõ est peccatum in cõsciẽtia. Sicut sanguis in corpore humano nõ est bonus, si sit materia infirmitatis. unde euacuãdus est: sic tẽporalia nõ sunt bona his, qbus sunt materia infirmitatis spiritualis. Senec. Dicis, pecuniã perdidi. O te felicẽ si cũ ea auaritiã perdidisti: sed si manet illa apud te, es tantũ felicior, quo tãto malo materia subducta est. Prou. 1. Vsquequo stulti ea quę sibi sunt noxia cupiẽt? Fit iusto Dei iudicio, ut cùm aliquis malus est uerè domino illa mala sint ei qbus ipse dominatur, quasi uindicãtia creatorem suũ. ¶ Virtus etiã mala pœnę in bona cõuertit: iuxta uerbũ Sen. Eccl. 8. Qui custodit præceptũ, nõ experiẽt quicquã mali. Non est mala aduersitas uiro iusto, cùm sit ei materia coronę ęternę. Et ut breuiter dicaᵗ, Virtus sine gratia est totũ uerũ bonũ hominis in uita ista. Vnde gl. Aug. super illud Psal. Signatũ est super nos lumẽ, &c. dicit de lumine gratię. Hoc lumen est totũ & uerũ hominis bonũ. Sine gratia nõ est homini uerè bonum, uel bonũ naturę, uel bonũ fortunę. Bernar. Si quis callidus est ingenio, si uiget arte, si præeminet intellectu, instrumẽta sunt hæc tã uitiorũ quàm uirtutũ. Senec. Nõ uiuere bonũ est, sed bene uiuere: bene autẽ uiuere uirtutis est. Tullius: Quod rectũ & honestũ est & cũ uirtute, id solũ bonum arbitror. Nũqd potest cuiquã malo bonũ esse, aut potest quisquã in abũdãtia bonorũ esse nõ bonus? Seneca: Doce non esse positũ bonũ uitæ in spatiũ eius, sed in usu: usus autẽ rectæ uirtutis est. Sap. Omnia quæ extra nos sunt dona, quæq; hominibus fortè cõtingunt, nõ ideo laudanᵗ, ꝙ habuerit quis ea, sed ꝙ his honestè sit usus. Augusti. Non utiliter in tempore uiuitur, nisi ad comparãdum meritum, quo in æternitate uiuatur.

Quòd uirtus sit propriè bonũ nostrum, possessio libera & sufficiens. CAP. VII.

Virtus, secũdũ Philosophos, bonũ nostrũ est propriè, quũ bona fortunæ sint bona aliena à nobis. Hoc bonum nulla uis à nobis excutit, iuxta uerbũ Senecę, Nõ potest auferri ab homine, nec in uita, nec in morte. Tullᵘ, Omnia alia caduca sunt: uirtus una est, altissimis defixa radicibus. Tullius: Hęc demũ sapiẽtia est, ut omnia tua in te posita esse dicas, humanósq; casus uirtute inferiores putes. Senec. Non est tuũ fortuna quod fecit tuum. Boëtius in libro cõsolat. Nũquã tua faciet esse fortuna, quæ natura rerum à te facit esse aliena. Sen. Periturũ est, nempe quod aduentitiũ fuit. Idẽ: Quid stultius est, quàm in homine aliena laudare? qd eo demẽtius qui circa se miratur ea quæ ad aliũ protinus trãsferri possunt? Non faciũt meliorẽ equũ aurei freni. Aug. in libro Soliloqorũ: Deus per quẽ dicims aliena esse, quæ aliquãdo nostra: & nostra esse, quę aliquãdo aliena putauimᵘ, accipe me ab istis fugiẽtẽ famulum tuũ: qa & ista me quãdo fugiebã à te, acceperunt alienũ, ad te mihi redeũdũ esse sentio, nihil aliud scio nisi fluxa & caduca spernẽda esse, & certa & ęterna requirẽda. Senec. Ratio arbitra est bonorũ & malorũ: aliena & hesterna pro ulibus habet, omne illi bonũ in animo est. Habacuc 2. Væ qui congregat non sua. Nõ sua uocat tẽporalia. Senec. Huc cogitatiões tuæ tẽdãt, hoc cura, hoc opta, omnia alia Deo uota missurus, ut cõtentus sis temetipso, & ex te nascẽtibus bonis. ¶ Itẽ uirtus possessio libera est, quę possidet bona tẽporalia in subiectione, est aliqua uel fortunę, uel ipsarũ diuitiarũ, uel eorũ quibus occasiõe diuitiarũ indiget. Se. Incipit esse fortunæ subiectus, si quis partẽ sui foris

quærit. Aug. Venditis rebus nostris nullū magis carū accipimus pretiū, quàm nosipsos. Implicati enim talibus nō eramus nostri. Sen. Minus quàm seruus est, qui seruos timet. ¶ Itē uirtus possessio est habēti sufficiēs. 2. Corin. 12. Sufficit tibi gratia mea. Sene. Virtus nudo homine cōtēta est. Idem: Sapiēs se cōtentus est, nō ut uelit esse sine amico, sed ut possit. Itē Seneca: Se cōtētus est sapiens ad bene uiuēdū, nō ad uiuēdū: ad hoc enim rebus multis illi opus est, ad illud tantùm animo sano & erecto & despiciente fortunā. Idem, Virtus nullo eget, & præter summū bonū extrinsecus instrumēta nō quærit. Econtrario, diuitiæ terrenæ multis indigēt. Boëtii: O angustas inopésq; diuitias, quas nec habere totas pluribus licet, & ad quēlibet sine cæterorū paupertate nō ueniunt. Idem: Verū illud est, permultis illos indigere, qui permulta possident. Homo absque uirtute uel gratia est regio egestatis. Aug. in lib. Confes. Defluxi à te ego, & errauī: errauī Deus meus nimis deuius à stabilitate tua in adolescentia mea, & factus sum mihi regio egestatis.

Quòd uirtus sit magnæ iucunditatis & dignitatis.

CAP. VII.

ITem Virtus bonū est & magnę incūditatis & magnę dignitatis. Boët. de cōsol. Nunquā sine pœna sunt uitia, nūquā sine præmio sunt uirtutes. Sene. Rerū honestarū pretiū in ipsis est: hoc pretiū est mētis lętitia. Idē: Rectè factorū uerus fructus est in ipsis: nec ullū uirtutū pretium dignū ipsis extra ipsas est. Bern. Delectationes nō perdimus, sed mutamus à corpore ad animā, à sensibus ad cōscientiā. Itē Greg. super Iob 1. Filii per domos cōuiuium faciūt, dū uirtutes singulæ iuxta modū proprium mentē pascūt. Ecōtrario curre per singula, tot inuenies animę tormēta, quot uitia, ut ait Augu. Gaudiū uirtutis est uelut fons gaudii in domo propria nascēs. Senec. Existimas me detrahere tibi multas uoluptates, q fortuita submoueo, qui dulcissima spei oblectamēta censeo deuitanda. imò ecōtrà uolo tibi nūquā deesse lætitiā: uolo illā tibi domi nasci: nascitur, si intra teipsum sit. Idem: Tu iudicas eū gaudere qui ridet: animus debet esse alacer & fidens, & super omnia rectus. Eccles. 30. Nō est oblectamentum super cordis gaudiū. Senec. Cōculca ista quæ extrinsecus splendēt, & de tuo gaude. Quid est autem hoc, de tuo? de teipso, & tui optima parte. Idē: Viri boni gaudium est ex bona cōscientia, ex cōtemptu fortuitorū, ex honestis cōsiliis, ex rectis actionibus, ex placito uitæ & cōtinuo tenore unam prementis uiam. Idem: Hæc quibus delectatur uulgus, tenuē habēt ac perfusoriam uoluptatem, & quod

quodcunq; inuentitium est gaudium, fundamēto caret: hoc de quo loquor, ad quod te conor perducere, solidum est, & quod plus pateat introrsus. Idē: Fundamentū bonę mētis est, nō gaudere uanis. Fundamētū hic esse dixi culmē, cùm ad summa peruenit qui scit quo gaudeat, qui felicitatē suā in aliena potestate non posuit. Itē Seneca: Improbę uoluptates nō sunt solidæ, non sunt fideles: etiā si nō nocent, fugiunt: potius aliquod bonū mālurū circūspice. Sola uirtus prēstat gaudiū perpetuum, securū: etiam si quid obsistat nubiū, materia interuenit, qua infrà ferūtur, nec unquā die uincūt. Greg. Absit ut tāta sit delectatio in uitiis, quāta est in uirtutibus. ¶ De dignitate uirtutis dicit Boë. Nō uirtutibus ex dignitate: sed ex uirtutibus dignitati honor accessit. Idem: Virtuti propria dignitas inest. Virtus est beatitudo, uel felicitas præsentis uitæ. Beatitudo uirtutū de fonte cęlestis beatitudinis, amicis Dei in hac ualle miserię stillatur. Vnde 2. Corint. 12. dicit gl. Aug. In regione intelligibiliū beata uita in fonte suo bibitur: inde aliqd aspergitur huic humanæ uitæ, ut in tentationibus huius seculi temperanter, fortiter, iustè, prudentérque uiuatur. Tullius: In quo uirtus est, nihil ei deest ad bene ac beatè uiuendū. Macrobius: Solę uirtutes faciūt beatū, nullāq; alia una quisquam hoc bonum adipiscitur. Sene. Ratio recta & cōsummata felicitatem hominis impleuit: hoc unū bonum hominis est, qd' qui habet, etiā si aliis destituitur, laudādus est: qd' qui non habet, in aliorū omniū copia dānatur. Rationē uerò rectā & consummatā facit uirtus. Vnde Aug. dicit in libro Soliloquiorum, q̄ uirtus est ratio recta uel perfecta: id est, rationis rectitudo uel perfectio.

Quòd status uirtutum assimiletur paradiso terrestri & cælesti. CAP. VIII.

VIrtus seu gratia quasi paradisum facit in corde hominis. Eccl. 41. Gratia Dei sicut paradisus in benedictionibus. Assimilatur cor ubi gratia est, paradiso & terrestri & cælesti.

¶ Terrestri tripliciter, scilicet amœnitate, fœcūditate, & securitate. ¶ Amœnitatē & fœcūditatē ibi faciūt quatuor uirtutes, uelut quatuor flumina paradisi mētē irrigātes. Vnde Gl. Greg. sup illud Gen. 2. Fluui⁹ egrediebat de loco uoluptatis ad irrigandū paradisū &c. Quatuor flumina paradisum irrigāt: qa dū his quatuor uirtutibus cor infundit, ab omni desideriorū carnaliū æstu tēperat. Ecc. 40. Super omnē aquā uiriditas, & ad orā fluminis. Altitudo uerò facit securitatē: qa sicut paradisus terrestris in alto situs est p tingēs usq; ad lunarē circulū, sicut dicit gl. Strab. sup illud Gen. 2. Plātauerat Deus paradisum uoluptatis: sic cor ubi

ubi Dei gratia est, in alto situm est. Sene. Talis est sapiētis animus, qualis mundus supra lunā: semper illic serenum est, quod nō est alieni muneris: nec arbitrii alieni est, qđ nō dedit fortuna, nō eripuit. ¶ Paradiso uerò cælesti in quatuor assimilatur. Primo, in hoc quod est Dei habitatio, placet enim Deo habitare in anima uirtutib⁹ ornata. Hiero. Nihil quietius, nihil purius ea mēte debet esse, quæ in Dei habitaculū præparanda est: quem nō auro templa fulgētia, non gēmis altaria distincta delectant, sed anima ornata uirtutibus. Prouer. 8. Delicię meę esse cum filiis hominum. Bernardus animam huiusmodi cælum uocat, dicens, Nec mirum, si cælum hoc libenter inhabitat dominus Iesus, quòd non quomodo cæteros dixit tantū ut fieret, sed pugnauit ut acquireret, occubuit ut redimeret. Secūdò in hoc quòd est locus luminis. Iob. 38. Nosti per quā uiā spargitur lux. Glos. iustitia est lux. Tertiò, quia locus est ordinati amoris. Breuis enim & uera diffinitio Virtutis, est ordo amoris: ut ait Aug. in lib. de Ciui. Dei. Quartò, quia locus est gaudii. Esa. 51. Ponam desertum eius delicias & solitudinem eius quasi hortū Domini. Cor hominis antequā sit in gratia Dei, est uelut desertū, sed per gratiā sit quasi hortus Domini. Ista quatuor in paradiso cælesti inueniuntur. Est enim Dei habitatio, locus luminis, & ordinati amoris, & gaudii. ¶ Cōtraria uerò quatuor prædictis cor peccatoris faciunt quasi infernū, cùm sit habitatio dæmonū, & habeat tenebras ignorātiæ & culpę, & ignem praue cōcupiscentiæ, & uermem remordentis cōsciētiæ. Hęc enim quatuor sunt in inferno. Vę illis qui multis in laboribus & expensis sibi faciunt infernū. Væ illis qui poti⁹ eligūt habitare in inferno q̄ in paradiso. Mira insania taliū qui infernū præoccupant, quasi timerēt se nimis tardè peruenturos ad eum.

De præexcellentia gaudij Virtutis respectu gaudij mundani. CAP. IX.

ET notandum, quòd gaudiū uirtutis quadrupliciter præcellit respectu gaudii mundani. ¶ Primò in cōtinuitate. Homo carnalis nō semper sedet ad mēsam corporalē, sed homini uirtutis secura mens est quasi iuge conuiuium. Prouerb. 15. Iob 20. Gaudiū hypocritę ad instar pūcti. Hypocrita est mundus exterius deauratus. Aug. in lib. Cōfes. Si quid arrisisset prosperū, tædebat apprehēdere: quia penè prius quàm teneretur, auolabat. Gaudium mūdanum uenit de foris, & facilè impeditur, & discōtinuatur. Seneca uitā uirtutis luci comparat, uitā uerò mūdanā fulgori, dicēs, Magna existimas esse quæ relicturus es, &c. Proposuisti illā securitatē ad quam iturus es, retinet te huius uitę fulgor, à qua trāsiturus es tā quā in sordida & obscura casurū: erras. Ex hac uita ad illā ascēditur, quod interest in splēdorē & lucē, cùm hæc certā originem habeat atque suā, ille niteat ex alieno: hoc interest inter hāc uitā & illam, hoc fulgore ueniēte extrinsecus percussa est, statim crassam faciet illi umbrā. quicquid obstiterit. illa suo lumine illustris est fulgor, est luminis repercussio. ¶ Secūdò in puritate. Dulcedo enim felicitatis humanę multis amaritudinibus respersa est, iuxta uerbū Boētii, Homo enim carnalis unā amaritudinē habet ex dilatiōe deliciārū, quas uehemēter appetit: aliā ex defectu quem inuenit in usu earū: ubicunque enim caro quęrit refectionē, inuenit defectionē, iuxta uerbū Augu. Excessum etiā in sumēdo delectabilia sequitur duplex amaritudo, scilicet remorsio cōsciētiæ & grauamē naturæ. Seneca: Voluptas quo auidius hausta est, citius in cōtrariū recedit. Eccle. 31. Amaritudo animę uinū multū potatū. Gaudiū uerò uirtutis purum est, nō respersum tot amaritudinibus. Aug. in lib. Cōf. Tu semp aderas misericorditer sæuiēs, & amarissimis aspergēs offensiōibus oēs illicitas iucūditates meas, ut ita quærerē sine offensiōe iucūdari: & ubi hoc possē, non inuenirē quicquā prēter te Domine. ¶ Tertiò in dignitate, Gaudiū enim uirtutis est de iis de quibus dignum est gaudere. Vñ sup illud Gal. 5. Fructus Spiritus, est charitas, gaudiū. dicit glo. id est, elatio animi de his quæ digna sunt gaudii: gaudiū mūdi de indignis est. Senec. In uoluptate nihil est magnificum, nihil qđ naturā Deo proximā deceat, mēbrorū uiliū ac turpiū ministerio ueniens, exitu fœda. Prouerb. 3. Stultorum exultatio ignominia. Item 15. Stultitia est gaudiū stulto. Et Dominus gaudēti Hierusalē flēs ait, Si cognouisses & tu. Luc. 19. innuēs cæcitatem causam esse illius gaudii. Prouerb. 2. Qui lætātur cū malefecerint, & exultant in rebus pessimis. Augu. Quid est seculi gaudiū? breuiter dico, Seculi lętitia est impunita nequitia: scilicet luxuriari, in spectaculis uagari, ebriositate ingurgitari, turpitudine fœtere, & nihil mali pati, hoc gaudiū deterius est dolore. Peius est enim gaudere de iniqtate, quàm dolere de corruptione, ut ait Aug. ¶ Quartò in salubritate gaudiū uirtutis salubre est faciēs cōtēni gaudia uana. Eccles. 1. Vbi multa est sapiētia, multa est indignatio. Vbi enim sapor uirtutū sentitur, iucūditas carnalis despicitur: quia gustato spiritu, despit omnis caro, iuxta uerbū August. Itē facit triūphare de diabolo. Vnica ēm ratio uincēdi inimicū, est lętitia spiritualis, ut ait Anto. Eccle. 30. Iucūditas cordis hęc est: uita hominis

minis & thesaurus sine defectio ne sanctitatis. Qui gaudiū sentit in uita bona, pseuerare pōt in ea: ecōtrario in mœrore animi deiicitur spiritus. Prouer. 15. Deiicietur inquā ab altitudine uirtutū. Gaudiū uerò mūdi noxiū est. Nec mirū, cùm sit à Deo maledictū. Luc. 6. Væ uobis diuitibus, qui hic habetis cōsolationē uestrā &c. Si quis non audeat gustare cibum ab aliquo sancto maledictū, quāto minus maledictū à Deo? Gaudiū illud hominē infatuat: ut patet in Salomone, q̄ nō ꝓhibuit cor suū, quin omni uoluptate frueret. Eccl. 2. Et infatuatus est. 3. Reg. 11. Iob. 18. Sapiētia nō inuenit in terra suauiter uiuētiū. Hoc gaudiū in dolorem uertetur. Prouerb. 14. Extrema gaudii luctus occupat.

De his quæ faciunt ad gaudium uirtutis. CAP. X.

ET notādū, q̄ octo sunt quæ facere uidētur ad gaudium eius in quo uirtus est. ¶ Primò cōsciētię puritas. Animus enim generosius potius q̄scit in lecto cōsciētiæ, quādo est mūdus, q̄ quādo est immūdus naturaliter abhorrēs immunditiā. Vnde sup illud Gal. 5. Fructus Spiritus, est charitas, gaudiū. dicit gl. id est, puritas animi. ¶ Secūdò sanitas uiriū animæ, quam gratia facit. Anima sanata maiorē quietē habet. Prouerb. 15. Dulcedo animę sanitas ossiū: id est, uiriū. Chrysost. Gratia est sanitas mentium. ¶ Tertio libertas. Peccator ligatus est ante aduētū gratiæ seruitute peccati, ut nō possit facere qđ̄ ultr̄ superior pars rationis, iuxta illud Prouerb. 5. Iniquitates suæ capiūt impiū, & funibus peccatorū suorū quisq; cōstringitur. Augusti. in lib. Cōfess. Suspirabā ligatus nō ferro alieno, sed mea ferrea uoluntate: uelle meū tenebat inimicus, & inde mihi catenā fecerat, & cōstrinxerat me, q̄ppe ex uolūtate peruersa facta est libido: & dū seruitur libidini, facta est cōsuetudo: & dū cōsuetudini nō resistitur, facta est necessitas. Gratia uerò Spiritussancti aduenięs libertatē in homine facit. 2. Corinth. 3. Vbi spiritus Domini, ibi libertas. ¶ Quartò quies à cruciatu tumultuosarū cogitationū & inordinatarū affectionū, & à cruciatu uermis cōscientię. Ab illis enim uis gratię cor liberat. Oēs qui illicita appetūt, uel in hoc mundo aliqd uideri uolūt, dēsis cogitationū tumultibus in corde cōprimūtur, ut ait Greg. Sancti: uerò, qa nihil huius mūdi appetūt, nullis proculdubio in corde tumultibus opprimūtur, ut idē Greg. ait. Itē mali cruciātur in corde inordinatis affectiōibus. Augu. in lib. Cōfes. Iussit Deus, & sic est ut pœna sibi sit inordinatus animus. Alii cupiditate cruciantur, quasi fame & siti insatiabili bonorū tēporaliū, qui cruciatus nō cessat, nisi Dei gratia famē & sitim huiusmodi sedet. Senec. Si uis animum

mū in perpetua uoluptate esse, nō uoluptatibus adiiciendū est, sed cupiditatib⁹ detrahendum. Augu. Qui biberit de fluuio paradisi, cuius gutta una maior est q̄ Oceanus, restat ut in eo sitis mūdi huius extincta sit. Alii autē timore cruciātur habētes caput tremulū sicut campana. Iob. 15. Sonitus terroris semp in auribꝰ eius: & cùm sit pax, ille semper insidias suspicatur. Alii cruciātur inuidia, amittētes quicqd alii lucrātur. Alii exuruntur ira. Has affectiōes gratia cessare facit: unde animus qescit & iucūdus est. Itē peccatorē uermis cōsciētiæ cruciat. Hiere. 2. Scito & uide q̄ malū & amarum est reliquisse te Dominū Deū tuū. Augusti. Tale bonū est Deus, ut nemini eum deserēti bene sit. Hęc est prima uindicta, quam sumit Deus de peccatore, nō sinēs dedecꝰ culpę esse sine decore uindictæ. Seneca: Scelera etiā si nō sunt deprehēsa cùm fierēt, solicitudo cum ipsis abiit. Poē. Prima est hęc ultio, quòd se Iudice nemo nocēs absoluitur. Cū gratia hāc uermē cessare facit, animus quiescit, sicut aliquis melius qescit in lecto suaui q̄ spinis pleno. Cāt. 1. Lectulus noster floridus. Lectulus inquā conscientiæ. De cōsciētia pōt dici, quod dixit Philosophus Zeno de uxore. Vxor, inquit, aut perpetuale refugiū est, aut perēne tormētū. ¶ Quintò cōuenientia uirtutis cum natura. Bene enim cōuenit natura cū uirtute: iuxta uerbum Bernard. Chrysost. Gratia est cordis delectatiō. Prouer. 3. Lux iustorū lætificat. Lux iustorū gratia est, quæ naturæ cōiūcta lætificat. ¶ Sextò iucunditas boni operis. Psal. In custodiēdis illis retributio multa. Gl. Nō tātùm pro eis in futura reddetur præmiū: sed hic in eorum custodia magnū est gaudiū. Cuiꝰ gaudii ratio pōt esse, ꝙ opus uirtutis est in medietate: natura uerò in mediis delectat, & in extremis cōtristatur: ut uisus delectat in uiridi colore, qui medius est inter albū & nigrū. Sicut mulier naturaliter gaudet cùm peperit filiū: si autē peperisset bufonē, uel aliud cōtra naturā, doleret: sic anima gaudet, quando bonū opus fecit, tāquā fructū sibi cōpetētem: & cōtristatur de malo opere, tāquā de fœtu cōtra naturā. Ioā. 17. Mulier, cùm parit &c. propter gaudiū, dicūt uirtutes. Esaię. 3. Panē nostrum comedemus, & uestimentis nostris operiemur. In operibus enim earū quædā spūalis refectio est. ¶ Septimò discretū regimē corporū. Hi in quibus uirtus est, non habēt tot molestias ex parte corporis, & diutius uiuūt, quia corpus discretē regūt. Eccl. 25. Beatus q̄ habitat cū muliere sensata. Mulier sensata est caro disciplinata. Senec. Potest nostra ꝓuidētia lōgiorē prorogare huic corpusculo morā, si uoluptates, quibus maior pars perit, poterimus

mus regere & coërcere. ¶ Octauò, quòd boni uolũtatẽ suã cõformant uolũtati diuinæ. Vnde sicut uoluntas Dei impletur, ita uolũtas eorũ. Augu. Iugũ Christi suaue est, & onus eius leue: quia q huic iugo subiectus est, cætera ei subiecta sunt, & nihil ei repugnat. Nõ habẽt mali pacẽ, qui Deo resistũt. Ioël. 9. Quis restitit ei, & pacẽ habuit? Senec. Vir bonus quicqd ei acciderit, æquo animo sustinebit: scit enim hoc accidisse ex lege diuina ex qua uniuersa procedũt. Via uirtutis in principio habet aliquid difficultatis: quia incõsueta est. Hierony. Insuauẽ & asperã facit nobis uiã uirtutũ lõga cõsuetudo peccãdi. Dulce est lumen, & delectabile oculis uidere solẽ. Eccle. 11. & tamẽ lux solis cõtristat oculos tenebris assuetos, sic uia uirtutũ in principio est molesta, sed pòst iucunda efficitur gratia & assuetudine. Bernar. Facillimũ esset & delectabile adiũcto Dei amoris cõdimẽto secũdum naturã uiuere, si insania nostra nos permitteret, qua sanata statim naturalibus natura arridet. Tullius: Optima forma uiuẽdi eligẽda est, quã mecũdam reddet assuetudo. Glo. super illud Matt. 11. Iugũ meũ suaue est, Angusta est uia quæ ducit ad uitã: quia non nisi angusto initio incipitur: processu uerò tẽporis ineffabili delectatiõis dulcedine dilatatur. Prouer. 4. Ducã te per semitas æquitatis, quas cùm ingressus fueris, nõ arctabuntur gressus tui. Senec. Initium eũdi ad uirtutes arduũ est: quia hic primũ imbecille mẽtis, & ægrè est inexperta formidare: itaque cogenda est ut incipiat, deinde nõ est acerba medicina, protinus enim delectat dum sanat. Aliorũ remediorũ post sanitatẽ uoluptas est philosophia, pariter & salutaris & dulcis est.

De *commendatione Virtutis, facta comparatione ad bona futura.* CAP. XI.

COmparatiõe ad futura bona cõmendabilis est uirtus multipliciter. ¶ Primò, quia signũ est quo distinguuntur recipiẽdi ad gloriã æternã à nõ recipiẽdis. Ephes. 4. Nolite cõtristare Spiritũ sanctum in quo signati estis, &c. Apoc. 3. Ecce dedi ostiũ aptũ coràte, qd nemo põt claudere, qa modicã habes uirtutem, id est, humilem uirtutem. De defectu huius signi cõqueruntur damnati in inferno, Sapientiæ 5. Virtutis, inquiunt, nullum quidem signum ualuimus ostendere. ¶ Item uirtus pignus & arra est hæreditatis æternæ. Ephes. 1. Signati estis spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ. Quidam tamen codices melius habent, arra. Glos. Interest inter arram & pignus: quia pignus quando datur, soluto eo pro quo ponitur, aufertur. Arra uerò est, cum de ipso pretio datur aliquid quod nõ est auferẽdum, sed complẽdum. Virtus uel gratia est arra beatitudinis: quia quædã inchoatio eius est. 2. Corinth. 1. Signauit nos & dedit pignus spiritus in cordibus nostris. ¶ Item unctio est ad regnũ: non ad regnum Franciæ, sed ad regnum gloriæ. Serua unctionem, securus es de regno. 1. Ioan. 2. Et uos unctionem quam accepistis ab eo, maneat in uobis, hanc unctionẽ facit Deus ipse. 2. Corin. 1. Qui unxit nos, Deus est. Nec solum unctio est ad regnum futurum: imò per ipsam uiri sancti uiam ducunt regiam in præsenti. Lucæ 18. Regnũ Dei intra uos est. Rom. 13. Regnum Dei nõ est esca, & potus, sed iustitia, & pax, & gaudiũ in Spiritu sancto. Non solum regnum Dei dicitur esse in cordibus sanctorũ: quia Deus in eis regnat, cuius imperio in omnibus obediunt: sed etiã quia ipsi quodammodo regnant ad Dei similitudinem. Omnia enim & prospera & aduersa seruiunt eis, & cooperantur in bonum. Seneca: Si uis omnia tibi subiicere, subiice te rationi. Idem: Vis habere honorem magnum, imperiũ dabo tibi, impera tibi. Bernard. Non putent diuites huius seculi fratres Christi possidere sola cælestia, quia audiunt Christũ dicentẽ: Beati pauperes, &c. possident & terrena. Fideli homini totus mũdus diuitiarũ est. Planè totus, quia tam prospera quàm aduersa opus ipsius æquè omnia seruiunt ei & cooperantur in bonũ. Sapient. 17. Omnia transfigurata omniũ nutrici gratiæ tuæ deseruiebãt. ¶ Item uirtus uel gratia pretium est regni cælestis. Rom. 6. Gratia Dei uita æterna. Macrobius: Quanquam sapientibus conscientia ipsa factorum egregiorũ amplissimum uirtutis est præmium: tamen illa diuina uirtus stabiliora quædam præmiorum genera desiderat. Virtus est pretium quodammodo ipsius Dei. Augu. in lib. de ciuitate Dei: Præmium uirtutis erit ipse qui uirtutem dedit.

De *commendatione Virtutis, authoritate Saluatoris.* CAP. XII.

QVintò cõmẽdabilis est uirtus authoritate Saluatoris, qui uirtutẽ monet quærere, cùm bona terrena cõsulat relinquere. Matth. 6. Primùm quærite regnum Dei, & iustitiam eius, &c. Mat. 19. Si uis perfectus esse, uade & uende omnia quæ habes, & da pauperibus, &c. Aug. Cùm ea quæ Deus laudat & promittit ab illo petitis, securè petite. Illa enim Deo propitio concedũtur. Quando autem petitus temporalia, cum modo petite, & cum timore illi committite, ut si prosint, det: si scit obesse, non det. Quid enim obsit uel prosit, medicus nouit, non ægrotus. Amatores uirtutis Christus beatos prædicat, cùm contẽptores temporalium beatos dicat. Matth. 5. Beati pauperes spiritu, &c. Et in eodẽ, Beati qui esuriunt & sitiũt

iustitiam, quoniã ipsi saturabuntur. ¶Cum Christus pauperrimus esse uoluerit, quantum ad bona tẽporalia, tamẽ quantũ ad uirtutes ditissimus uoluit esse. unde Ioanes refert se uidisse eũ plenum gratiæ. Ioan.1. Et in eodem: De plenitudine eius nos omnes accepimus. Præmiserat Deus diuersos sanctos in mundum, ad diuersas uirtutes ostendendas: tandẽ uenit ipse in propria persona eas docere, & per experiẽtiam addiscere. Greg. in Moral. Ad ostendendam innocentiam uenit Abel. Ad docendam munditiã uenit Enoch. Ad insinuãdam longanimitatẽ spei & operis uenit Noẽ. Ad manifestandã obedientiã uenit Abraham. Ad demonstrandam conjugalis uitæ castimoniam uenit Isaac. Ad insinuandã laboris tolerantiã uenit Iacob. Ad rependendã pro malo bonæ retributionis gratiam uenit Ioseph. Ad ostendendã mansuetudinẽ uenit Moyses. Ad insinuandam cõtra aduersa fiduciã uenit Iosue. Ad ostendendam inter flagella patientiam uenit Iob. Magisterium mãsuetudinis & humilitatis sibi ascribit Saluator. Mat. 11. Discite à me, inquit, quia mitis sum, & humilis corde. Et eiusdẽ 10. docet prudentiã: Estote, inquit, prudentes. Et Lucæ 21. sobrietatem: Attẽdite uobis ne fortè grauentur corda uestra in crapula & ebrietate. Io. 13. charitatẽ & humilitatẽ, in ablutione pedũ. Eiusdẽ 15. charitatẽ. Cæteras uirtutes similiter docet, sicut patebit, cùm de singulis uirtutibus tractabitur. Addiscere etiam eos uoluit per experientiam. Vnde Lucas ostendit eum profeciſſe sapientia, & ætate, & gratia apud Deũ & homines. Luc. 2. Et ad Hebr. 5. Cum esset filius Dei, ex his quæ passus est, didicit obediẽtiã. Non parũ efficax est exemplũ uirtutũ Christi. Aug. Exemplo uirtutum Christi nostra uitia curãtur, ut id quod ostẽdit esse faciendũ, non solùm sine murmure, sed etiam cum delectatione faciamus.

De *commendatione Virtutis à multiplici suo effectu.* CAP. XIII.

SExtò commendabilis est uirtus à multiplici suo effectu. Vnus effectus eius est, q̃ à malis defendit. Vnde quidã dixit, Virtutẽ dici eò quòd ui tueatur possessorẽ suũ. Ideo Dominus exponere noluit post passionẽ suam discipulos periculis, antequã uirtute muniti essent. Luc. 24. Sedete in ciuitate, quousq; induamini uirtute ex alto. Sen. Nullus cõtra fortunam inexpugnabilis murus est: intus instruamur: si pars illa tuta est, pulsari homo potest, capi non potest. Tull. Mors terribilis est his, quibus cũ uita omnia extinguuntur. Sapientis animus uirtutibus omnibus & manibus septus est. ¶Itẽ uirtus etiã bona tẽporalia discretè disponit. Vnde Aug. Deus ostẽdit in opulentissimo & pręclaro imperio Romanorũ quantũ ualerent ciuiles etiam sine uera religione uirtutes, ut intelligeretur hac addita homines fieri ciues alterius ciuitatis, cuius rex ueritas, cuius lex charitas, cuius modus æternitas. Vnicũ uitiũ, ut superbia, uel ira, uel odium, occasio est quandoq; destructionis unius regni: Econtrario uirtus una, occasio est conseruationis. ¶Item uirtus felicẽ commutationẽ facit in anima. Stabulum enim cõuertit in templum, desertũ in cælum, habitationem dæmonũ in Dei habitaculũ. Esa. 35. In cubilibus in quibus prius habitabant dracones, orietur uiror calami & iunci, & erit semita, & uia sancta uocabitur. Hoc fit, cũ anima uirtutibus ornatur in amœnum Dei habitaculum, quæ prius erat habitaculum dæmonum. Conscientia peccatoris bestialiter uiuentis, quasi stabulum est. Bern. Puto iumenta dicerẽt, si loqui fas esset: Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est. Aug. Domine, meritò dedignaris inhabitare corda infidelium, fornacẽ corruptionis, domos luteas, cloacam immunditiæ. Conscientia etiã peccatoris quasi desertũ est. Ioël. 2. Quasi hortus uoluptatis terra coram eo, & post eum solitudo deserti. ¶Item uirtus siue gratia animã abominabilẽ peccato adeo decorã efficit, quòd eius decorem rex gloriæ cõcupiscit. Psal. Corrupti sunt, & abominab. &c. Item concupiscit rex decorem tuum.

¶Gratia deformitatem diabolicam expellit, & decorem diuinũ introducit. Decorem animæ habentis gratiã, Sol & Luna mirantur: quia decor illorum decore illius uincitur. Væ illisqui de hoc decore non curant, cùm tamẽ in omnibus suis decorem quærant. Augustin. Cum iniquis omnia sunt pulchra, & ipsi sunt turpes. Diogenes, cùm illi domum suam homo turpis formæ ostenderet, omnibus in ea locis lapidibus & auro nitentibus, in faciẽ domini expuit, dixitque, aliud uilius in domo illa non respexisse. Simile huic accidit in peccatore decorem proprium negligente, & in aliis pulchritudinem exquirẽte. Itẽ uirtus uel gratia lux est, eum in quo est non sinens periculosè errare. 1. Io. 2. Vnctio eius docet uos de omnibus. Sine hac luce homo in periculo est in mundo isto. Esa. 9. Habitãtibus in regione umbræ mortis lux orta est eis. Sine hac luce non habet homo uerã lætitiam. Tobiæ 5. Quale gaudiũ mihi erit, qui in tenebris sedeo, & lumen cæli non uideo? ¶Item uirtus hominem pretiosum facit. Prouerb. 16. Pretiosi spiritus uir eruditus. Sicut prudentia hominem reddit pretiosum, sic & temperantia. Eccle. 26. Omnis ponderatio non est digna cõtinentis animæ. Idẽ intelligendũ est de cæteris uirtutibus. ¶Vnde uirtus similis est uirtuti quæ dicitur esse in lapidibus pretiosis, quæ unũ modicũ lapi-

dem prævalere facit multis magnis lapidibus communibus. Sic unus homo uirtutē habens uidetur prævalere multis hominibus uirtutē non habentibus. Eccl. 16. Melior est unus timens Deum, quàm mille filii impii. Ex hoc perpendi potest fatuitas hominum qui tantū desiderāt melioration-em rerū suarū, de sui melioratione non curantes, nolentes laborare ut uirtutes habeant, quæ adeo meliorarēt eos. Ad ostendendam pretiositatē hominū in quibus uirtus est, designati sunt uiri uirtutis, scilicet duodecim patriarchæ, uel duodecim apostoli, in duodecim lapidibus pretiosis, qui fuerunt in rationali. Exod. 28. Et in duodecim lapidibus pretiosis, qui erūt in fundamento spiritualis Hierusalem. Apoc. 21. ¶ Item uirtus mira efficit. De mirabilibus eius effectibus patebit, cum de singulis uirtutibus agetur. Sed quantum ad præsens, ipsa operatur mira in cælo, in mundo, in inferno, & in corde humano. In cælo, quia regno cælorū uim facit, dum illis, qui per peccatū illud sibi clauserant, illud aperit. In mūdo, quia hominē ne in mari huius mundi mergatur, custodit. Genes. 1. Spiritus Domini ferebatur super aquas. Esa. 43. Cùm trāsieris per aquas, tecū ero, & flumina non obruent te. Ab igne etiam tribulationis defendit. Esa. 44. Cùm ambulaueris in igne, non comburēris. Ipsa est ros, eos qui fidē habēt Trinitatis, in fornace Babylonica custodiēs. Daniel. 3. In inferno: quia ignē infernalem, quantū ad illū in quo est, extinguit, ut nihil possit ignis ille in eum, in quo gratia uel uirtus est. In corde uerò humano: quia plus potest una gutta gratiæ ad extinguendum ibi ignē concupiscentiæ, quàm totus mūdus. Plus etiā ualet ad repletionem cordibus humanis, quàm omnes diuitiæ mūdi. Vna gutta gratiæ Pharaonem infernalē cum exercitu uniuersorū submergit in amaritudine cōtritionis, quasi in mari rubro. Hæc sola cor humanum replere potest. Act. 2. Repleti sunt omnes Spiritusancto. Ioan. 3. Qui biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternū. Sine gratia anima est, sicut terra sine aqua, quæ in puluerē euanescit. Psal. 1. Non sic impii, nō sic, &c. Anima sine gratia, est quasi terra maledicta, spinas & tribulos germinans. Gen. 3. Homo absq; gratia est uelut inermis in medio inimicorū suorum positus, qui undique sagittatur: nocēt enim ei & prospera & aduersa. Thren. 3. Tetendit arcum suum, & posuit me quasi signū ad sagittā. ¶ Item gratia uel uirtus uita spiritualis est. Homo sine gratia est uelut mortuus. Eccle. 9. Melior est canis uiuus leone mortuo. Gloss. Canis uiuus, pauper iustus, leo mortuus, potens iniquus. Homo sine gratia quasi nihil reputatur. Esa. 40. Omnes gētes quasi non sint,

sint, sic sunt corā eo. Gentes sunt gentiliter uiuentes. Psal. Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus, &c. Esaiæ 41. Omnes gētes quæ pugnant aduersum te, erunt quasi non sint. Esse laudabile, & quod alicuius ualoris est, esse gratiæ est. 1. Corinth. 15. Gratia Dei sum id quod sum. Ipsa potētia recipiendi gratiā uidetur prævalere toti mundo, cuius signū est, quòd damnatis potius uideretur expedire esse in statu in quo gratiā possent recipere, quàm totū mundū habere. Homo sine gratia uel uirtute est uelut arbor arida incendio infernali apta. Lucæ 23. Si in uiridi ligno hoc faciūt, in arido quid fiet? Eccle. 6. Non te extollas in cogitatione animæ tuæ uelut taurus: ne fortè elidatur uirtus tua per stultitiā. Et subditur: Et relinquaris uelut lignum aridū in eremo. Figura hominis absque gratia, est ficus maledicta à Domino, & arefacta. Matth. 21. Vita gratiæ multum est amanda. Cùm enim triplex sit uita: naturæ scilicet, gratiæ, & gloriæ: uita naturæ ualorē suū habet ex uita gratiæ. Sen. Non uiuere bonum est, sed bene uiuere. Vita naturæ uiuunt & dæmones & animæ damnatæ, quibus bonū esset nō esse. Vita uerò gloriæ acquiritur per uitam gratiæ. Filius Dei uitam gratiæ morte sua uoluit restaurare, & ad sustētandam eam pabulo doctrinæ uel exēplo ferè trigintatribus annis uoluit in miseria huius mundi manere. ¶ Item uirtus uel gratia hominem super se leuat. Thren. 3. Leuauit se super se. Sen. O quàm contempta res est homo, nisi supra humana surrexerit. Item, uirtus nō solum grata est Deo, imò est ipsa gratia hominem faciens gratum Deo & opera eius. Sine ea nullus Deo gratus est: cum ea nullus potest esse quin sit Deo gratus. Vnica gutta gratiæ si in diabolo esset, ipsum Deo gratū faceret. Omnes in quibus gratia non est, filii sunt iræ. Gratius est unicum opus ex gratia factum, q̄ infinita absque gratia. Ex hoc perpēdi potest fatuitas eorū quibus gratia grata non est, qui uel mala sua, uel bona contēptibilia ei præponūt. Sen. Adeò gratiosa est uirtus, ut insitū sit malis probare meliora. Sen. in epistolis: Errare mihi uisus est qui dixit: Gratior est pulchro ueniens ex corpore uirtus. Nō enim ullo honestamēto eget: ipsa magnū sui decus est, & corpus suū cōsecrat.

SECVNDAE *partis principalis, de tribus Virtutibus theologicis, Tractatus* I. *unicum cōtinet capitulū, in quo succinctè de numero & ordine earū in communi agitur.*

DICTVM est de Virtute in communi: nunc dicendum est de speciebus uirtutū. Et

primò de Theologicis, scilicet Fide, Spe, & Charitate. De quibus 1. Corinth. 13. Nunc manent fides, spes, charitas. His scientia & prophetia militant: ut dicit ibi glossa. Augu. in libro de Trinitate dicit, quòd propter ista tria in animo ædificanda omniũ diuinorum librorũ machinamenta consurgunt. Idcò uerò prius dicetur de theologicis, quàm de cæteris: quia theologicæ ordinant animã ad finem supremũ: cæteræ uerò circa ea quæ sunt ad finẽ illum. In intentione uerò operantis prior est finis his quæ sunt ad finem. Secundum enim naturam finis, sumuntur ea quæ sunt ad finem. Causa finalis causa causarum est. Secundum enim exigentiam finis causa efficiens eligit materiã, & in materia electa intendit acquirere formam competentem fini. Verbi gratia: Qui uult facere instrumentum ad secandũ, eligit materiam duram. Si enim esset mollis, potius cederet quàm secaret. In materia uerò dura, acquiritur forma acuta: si enim obtusa esset, non esset penetratiua, neque idonea ad secandum. Sic finis in intentione operãtis, prior est his quæ sunt ad finẽ, tanquam quædam causa motiua ad illa. Et uirtutes Theologicæ quæ ordinant ad finem supremum, priores sunt cæteris uirtutibus quæ disponũt animam ad ea quæ sunt ad finem. ¶ Tres uerò sunt, quia necesse habemus finis bonitatem cognoscere & desiderare, & aliquam fiduciam obtinẽdi habere, ut scilicet agnoscamus quò debeamus tendere, & uelimus uenire, & speremus posse peruenire. Non enim tentanda sunt quę omnino effici non possunt, ut ait Sapiens: Fide bonitatem finis agnoscimus, Charitate desideramus, Spe fiduciam obtinendi habemus. Quum tria exigantur ad bene operãdum, scire, posse, & uelle: & scire nostrũ propter peccata sit diminutum in uirationabili, & posse in irascibili, & uelle inordinatum in concupiscibili, fides supplementum est cognitionis in rationabili, spes supplementum fortitudinis in irascibili, charitas est ordinatiua uoluntatis in concupiscibili. ¶ Fide cognoscimus supremum finem, siue summum bonum esse bonum se communicans. Ex qua cognitione duæ affectiones oriũtur: scilicet spes, ex eo quòd cognoscitur liberalissimus bona sua communicando: & desiderium, ex eo quòd cognoscitur esse bonũ, quo nihil melius potest desiderari. Bonum enim est, quod desideratur ab omnibus, ut ait beatus Dionysius. Etiam secundum Aristot. Omnia bona exoptant. Vita hominis absque lumine fidei uaga est, nescies quò tendat. Ioan. 12. Qui ambulat in tenebris, nescit quò uadat. Homo absque fide ad molam temporaliũ istorum circuit ad modum Sampsonis exoculati. Iudic. 16. æterna nec cognoscens, nec cupiens. Psalm. In circuitu impii ambulant. Item uiam ciuitatis habitaculi nõ inuenerunt. Eccles. 10. Labor stultorũ affliget eos qui nesciunt ad urbẽ pergere. Thren. 4. Erraueruṫ cęci in plateis. Fide homo in uia dirigitur. Et quia uia ardua est, spe omnipotenti innititur. Et per charitatem suauitate summi boni trahitur. Trahit enim sua quenque uoluptas. Cantico. 8. Quæ est ista quę ascẽdit de deserto, deliciis affluens, innixa super dilectũ? Aug. in libro de libero arbit. Tanta est iucũditas diuini aspectus, ꝙ non potest uideri sine amore. ¶ Harũ trium uirtutum est mentem uirginẽ castã exhibere Christo. Virginitas enim mentis (ut ait Augu.) consistit in hoc, quòd fides sit integra, spes solida, & charitas syncera. Et ut ait idẽ Augu. in libro de Doctrina Christiana: Homo fide, spe, & charitate subnixus, & eas inconcussè retinens, non indiget scripturis, nisi ad alios instruẽdos. Et subdit: Multi per hæc tria etiã in solitudine sine codicibus uiuũt. Fides (ut ait August.) nos Deo supponit, spes erigit, charitas unit. Fide agnoscimus nos sub Deo esse, & debitores esse seruitii. Spes nos eleuat ut audeamus aggredi quod suprà uires nostras est. Charitas uero nos facit unũ esse cum Deo. Amor enim est uis unitiua, ut dicit Dionysius. Inter uirtutes theologicas prius de Fide dicetur: quia actus fidei prior est actu spei & charitatis: ut patebit inferius.

SECVNDAE *partis principalis de tribus* Virtutib. Theologicis *Tractatus* II. de Fide.

De ordine dicendorum in hoc tractatu, & de necessitate Fidei. CAP. I.

DE Fide uerò hoc modo dicemus. ¶ Primò ostendemus necessitatẽ huius uirtutis. Secundò descriptiones eius ponemus. Tertiò, de unitate fidei tãgemus. Quarto, cõmẽdationi ipsius insistemus. Quintò, tãgetur de articulis. Sextò, de erroribus & causis errorũ. Septimò, ad diuersitates fidei descẽdemus. ¶ Circa primũ notãdũ ꝙ cũ homo sit ab aliquo, & sub aliquo, & ad aliquid, & supra aliqua, necesse habet cognoscere illũ à quo est, ne sit de tãto beneficio ingratus, & per consequẽs cęteris beneficiis indignus. Ber. Ingratitudo est uẽtus urens, siccãs sibi fontẽ pietatis, rorẽ misericordiæ, fluenta gratiæ. Itẽ, ne cesse habet cognoscere eum sub quo est, ne sit inutilis seruꝰ, & per consequens irę Domini pœna dignus. Pro. 14. Acceptꝰ est regi minister intelligẽs: iracũdiã eius inutilis sustinebit. Mat. 25. Seruũ inutilẽ proiicite in tenebras exteriores. ¶ Circa illũ uerò sub quo est, necesse habet cognoscere & eiꝰ maiestatẽ, ut sciat eũ glorificare. Maiestas est, qđ significatur per

hoc aduerbiũ, Summè: quum dicitur, summè potens, summè sapiens, summè bonus. Et quæ sit eius uoluntas, ut sciat ei ad eius beneplacitũ seruire. Et iustitiã, & misericordiã eius in seruos suos, & exhibitã & exhibendã iustitiã in offendentes, misericordiã in debito modo seruientes. ¶ Item necesse habet cognoscere illud ad quod est. Sine hac cognitione erit in mari huius mundi quasi sopitus gubernator amisso clauo. Prouerb. 23. Et nescies se diri gere: nescit se regere qui ignorat quò debeat tẽdere. In exilio etiã huius mundi quasi in patria appetit manere. Greg. Qui peregrinationem pro patria appetit, inter dolores dolere nescit. Itẽ in itinere præsentis uitæ & fatigabitur, & quiete finis frustrabitur. August. in libro Confess. Dominefeciſti nos, ad te inquietũ est cor nostrũ donec requiescat in te. ¶ Necesse etiã habet cognoscere à quo teneat ea supra quæ positus est, ne sit infidelis seruus in his in quibus solum ministeriũ habet, sibi usurpãs dominiũ, uel alii quàm debeat seruitium reddens, & ita qui pro fidelitate fuerat remunerandus, pro infidelitate sit puniendus. Matth. 25. Euge serue bone & fidelis quia super pauca &c. Et Lucæ 16. Si in alieno fideles nõ fuistis, quod uestrũ est quis dabit uobis? Alienum est bonum transitorium, nostrum est bonũ æternum. Bernard. in quodam sermone de aduentu: Terrenæ diuitiæ nec uestræ nec nostrę sunt. Et paulò post: Denique si uestra sunt hæc tollite ea uobiscũ. Psalm. Homo cùm interierit, nõ sumet omnia, nec descendet cũ eo gloria eius. ¶ Conuenientissimus uerò modus cognoscendi prædicta per fidem est: nec mirandum est si oportet habere cognitionẽ per fidem de patre inuisibili à quo sumus, quum etiam de parentibus carnalibus aliter cognitio haberi non possit: ut ostendit Gregor. 4. libr. dialog. his uerbis: Audenter dico, quia sine fide neque infidelis uixit. Si eundem infidelem percontari uoluero, quem patrem uel quam matrem habuerit, protinus respondet illum atque illam: quem si statim requiram, utrum nouerit quando conceptus sit, uel uiderit quãdo natus fuerit, nil uel uidisse, uel nouisse minimè fatebitur: & tamen quod non uidit, credit. Item si de ipso suo uisibili corpore credunt quod minimè uiderunt, cur inuisibilia non credunt, quæ corporaliter uideri non possunt? ¶ Iste modus cognoscendi & Deo est gloriosus, & homini meritorius, & laude dignus, & hunc requirit natura eorum quæ cognoscenda sunt, & etiam natura eorum qui cogniturí sunt. ¶ Quòd deo sit gloriosus, ex hoc patet, quòd gloriosum est principi, si simplici uerbo eius credatur absque cautione pignoris, uel iuramenti, uel fideiussoris. Ignominiosum uerò est ei, si simplici uerbo eius non credatur. Etiam cuilibet uiro notæ bonitatis & sufficientis facultatis molestum est, si simplici uerbo eius non credatur: quanto magis Regi gloriæ, qui nec falli, nec fallere potest, displicet, si non credatur uerbis eius sine cautione rationum quam quærũt gentiles, uel cautione signorum quam quærunt Iudæi? 1. Corinth. 1. Iudæi signa petunt, Græci sapientiam quærunt. ¶ Quantum Deus offendatur per hoc, ostẽdit Matth. 12. & 16. Generatio mala & adultera signum quærit. Eiusdem 17. O generatio incredula & peruersa usquequo patiar uos? Hippocrates & Pythagoras indixerunt hanc legem discipulis suis, ut non essent ausi in sententiis suis interrogare, propter quid: sed esset eis pro ratione dicentis authoritas: quanto magis authoritas diuina pro ratione habenda est? Meritorius etiam est homini hic modus cognoscendi. Cũ enim homo assentit Deo in his quæ non sunt sensui manifesta, nec per se nota intellectui, nec uoluntia necessariæ probationis ostensa, libera est assensio illa, & ideo meritoria: assensio uerò qua homo assentit uel manifestis sensui, uel per se notis intellectui, uel necessario probatis, meritum non habet, quia quasi coacta est. Vnde glo. super illud Hebræorũ 10. Habentes fiduciam in introitum sanctorum, in sanguine Christi, &c. Fides non habet meritum ubi humana ratio, id est, humanus sensus præbet experimentum. Quæ gratia est creditori, si sub bona cautione credat uerba alicuius? ¶ Item hic modus cognoscendi laude dignus est. Non est uirtuosum uidere lucidum, sic nec credere quod manifestè probabile est. Sed uirtuosum & laude dignum est credere Deo in his quæ sensus uel ratio uidetur dissuadere. Sicut fecit Abraham, de quo legitur Romano. 4. quòd contra spem in spem credidit. Glossa: Prior spes secundum naturam fuit, dum iuuenis ex iuuencula secundum naturam sperauit sobolem, nec tamen habuit: modò contrarium illi spei sperauit, scilicet ut uetulus ex uetula sterili generaret. De eodem habes Geneſis decimoquinto. dicit Dominus Abraham: Qui egredietur de utero tuo, habebis eum hæredem. Et ibidem: Suspice cælum, & numera stellas, si potes, sic erit semen tuum. Impossibilia poterant hæc uideri, quum Dominus concluſisset Saram. Gene. 16. Et quum ipsa consenuisset, & Abraham uertulus esset. Eiusdem 18. Et tamen credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam. Eiusdem 15. Similiter beata Virgo beatificatur Lucæ primo, quæ credidit angelo in illa sublimi promissione: Beata,

inquit, quæ credidisti &c. Econtrario uero Moyses & Aaron puniũtur de incredulitate. Numeri 20. Quia non credidistis mihi ut sanctificaretis me coram filiis Israël, non introducetis hos populos in terram quam daturus sum eis. Et Zacharias similiter punitur. Lucæ 1. Ecce, inquit angelus, eris tacens, & non poteris loqui usque in diem, quo hæc fiant, pro eo quòd non credidisti uerbis meis. Ecclesia. 16. In gente incredibili exardescit ira. Et Apocaly. 21. Timidis & incredulis pars illorum erit in stagno igne ardenti, & sulphure, quod est secunda mors. Natura eorum quæ cognoscenda sunt, requirit hũc modum cognitionis, cùm quædam eorum sunt præterita, quædam futura. Et cum quædam sint in cælo, quædam in inferno. Quomodo enim de his omnibus cognitio haberi poterit, nisi per fidẽ? Præterea Deus, de quo hęc cognitio principaliter est, lucẽ habitat inaccessibilẽ, quam nullus hominum uidit, nec uidere potest. 1. Timoth. 6. Exod. 33. Non uidebit me homo, & uiuet. Esaiæ 45. Verè tu es Deus absconditus. Io. 1. Deũ nemo uidit unquã, nisi unigenitus filius qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Et Matthæi undecimo: Nemo nouit filium, nisi pater: neque patrem quis nouit, nisi filius, & cui filius uoluerit reuelare. ¶ Credendum est ergo de Deo filio enarrãti, & his quibus filius enarrauit, quum à nobis in præsenti uideri non possit. Et secundum uerbum Hilarii, soli Deo de se credendum est, qui se solus nouit. Bene credit Deo, qui credit sanctis, in quibus Deus loquitur. Nec mirandum est si necesse habemus credere Deo de se, quum homini de interioribus suis necesse habeamus credere. 1. Corint. 2. Quis scit hominum quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est? Ita & quæ Dei sunt, nemo nouit, nisi spiritus Dei. Et subditur: Nos autem non spiritum mundi huius accepimus, sed spiritum qui ex Deo est. Glos. Amb. Manifestum est cogitationes à nullo sciri, nisi ab animo nostro. Non timeas uiris sanctis credere assensum tuum, cùm Dominus eis crediderit sensum suum. 1. ad Corinthios 2. Nos autem sensum Christi habemus. Gregorius etiã in quarto libro dialogorum dicit: Quisquis incredulitate inuisibilium solidus non est, debet proculdubio maiorum dictis fidem præbere, eisque per Spiritum sanctum inuisibilium experimentum habentibus credere. Nam stultus est puer, si matrem ideò existimat de luce mentiri, quia ipse nihil aliud quàm tenebras carceris nouit. Loquitur Gregorius de puero nato, & nutrito in carcere, cui mater quę grauida de eo posita fuit in carcere, de luce solis, quam ipsa quandoque nouit, loquitur.

Natura

¶Natura etiam eorum qui cognituri sunt, hunc modum cognitionis requirit. Cognitio enim ista pertinet ad communitatem hominum, imo ad uniuersitatem. Est enim cognitio necessitatis, sine qua non est salus. Hebræ. 11. Sine fide impossibile est placere Deo. Multi uerò sunt qui capaces non sunt rationum, quibus eis persuadere possint ea quæ necesse est cognosci accedentibus ad Deum: unde oportet eos credere his, qui talium sunt capaces. Bruta animalia non sunt Dei perceptibilia: sic nec homines animales capaces sunt eorum quæ Dei sunt, nisi credendo uiris spiritualibus. 1. Corinth. 2. Animalis homo non percipit ea quæ Dei sunt. ubi ostendit gloss. August. quòd animalis est quis, uel in uita, uel in sensu. Vita animalis est quam intra naturalis ordinis metas spiritus rector non cõtinet, eò quòd ipse Deo regendum se non subiicit. Animi uerò sensu quis animalis est: quia de Deo iuxta corporum fantasiam, uel legis literam, uel rationem physicam iudicat. Iste modus cognoscendi supplet defectus aliarum cognitionum. Si alicui deficit uisus, necesse habet credere alii de uia & de aliis quæ ad uisum pertinent. Si est intellectus parui & rudis, necesse habet credere his qui habent magnum intellectum & exercitatum. Discentem enim oportet credere. Ergo quum prædicta sensui non subiaceant, & intellectus humanus, secundum uerbum Philosophi, se habeat ad diuinam essentiam, sicut uisus noctuæ ad solem, necesse est per fidem talia cognosci. Præterea cùm Deus altissimus sit, non est possibile reperire scalã sufficientis rationis, qua quilibet ad eũ attingat. Non attingit nanus quocunque attingit gigas: nec attingit qui est parui intellectus, ad comprehẽdendum per rationes omnia, ad quę attingit qui est magni intellectus. ¶Item qui non appropinquat rei subtili, non potest eam uidere: licet ille qui propinquus est, eam uideat. Sic homines qui in sensibilibus commorantur non appropinquãtes studio uel exercitatione ad ea quæ sunt inuisibilia, non possunt ea agnoscere quæ agnoscũt qui studio & exercitatione appropinquant. Philos. Imperiti uelut longè distantes speculantur. ¶Item intellectus grossus subtilia uidere non potest. Qui habet turbidum oculũ, nõ uidet pilũ, quem uidet qui habet clarũ: non uidet uisus humanus, quicquid uidet aquilinus. Non potest ergo communitas hominum cognoscere quę necesse est cognosci accedẽtibus ad Deum, nisi per fidem. Fides est, qua intellectus humanus Deo subditus est, qui indubitanter subiectionẽ ei debet, sicut & affectus

affectus cum ab eo similiter sit. Nulla enim ratio est quare potꝰ intellectus ab hac subiectione sit exemptus, quàm affectus. Et cum duæ sint partes legis Dei, scilicet testimonia & mandata: intellectus credit testimonia, sicut affectus implet mandata. Item quum intellectus induendus est gloria sicut & affectus, & gloria ipsius intellectus principalis uideatur esse secundū id quod dicit glos. super illud Psal. Ostendā illi salutare meū: id est, Christū in maiestate. hæc uisio est tota merces. Intellectus hic gratia fidei induēdus. Quomodo enim fieret in futuro à Deo gloriosus, nisi in præsenti Deo esset gratus, uel gratiosus?

De *descriptionibus Fidei.* CAP. II.

Ostensa necessitate fidei ponendæ sunt descriptiones eius. Prius tamen notandæ sunt diuersæ acceptiones huius nominis fides, ut appareat quomodo hic fidem accipiamus. Fides quā doque dicitur sponsio. 1. Tim. 5. Quia primam fidem irritā fecerunt. Quandoque fidelitas. Prouerbiorum uigesimo: Virum fidelem quis inueniet? Quandoque conscientia. Rom. 14. Omne quod non est ex fide, peccatū est. Quandoque creditum, uel collectio creditorum. Vnde Athanasius: Hæc est fides catholica. Quā doq; sacramentū fidei. Augustinus ad Bonifaciū: Quid est parulos habere fidem, nisi fidei sacramentū? Quandoque fides informis. 1. Corin. 13. Et si habuero omnem fidē, ita ut montes transferam &c. Quandoq; fides uiua. Sic sumitur hic, & secundum hoc sic describitur Hebr. 11. Fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium. ¶ Fides substantia est. Substantia stat sub accidentibus ea supportans & sustinēs, & non eget alio subiecto. Sic fides in ædificio spirituali substat totum ædificiū supportans & sustinens, non egens uirtute aliqua quæ eam præcedat. Ipsa est firma petra supra quā sapiens ædificat domū suā. Matt. 7. & eiusdem 16. Super hanc petrā ædificabo Ecclesiam meā. Petrā uocat firmitatē fidei in Petro. Hoc fundamentū non timet nec pluuiā, nec flumina, nec uentos. Nec mirum. Innixū enim est primæ ueritati. Fides enim innititur primæ ueritati. Matt. 7. Descendit pluuia, & uenerūt flumina, & flauerunt uenti, & nō ceciderunt. fundata enim erat supra firmam petrā. Pluuia quę desursum uenit, est impugnatio aëreæ potestatis. Flumina quæ de montibus descendūt, sunt persecutiones potentū. Venti dicuntur omnium tentationum genera. De hoc fundamēto legitur 1. Corin. 3. Vt sapiens architectus fundamentū posui. Glo. id est, fidē Christi. Et paulò post: Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positū est, Iesus Christus, id est, fides Christi. Apocaly. 21. Fundamentū primum iaspis. Iaspis uiridis est coloris, & fugat fantasmata, & fidē significat, quæ uiriditate æternorū oculos cordis delectat, & uanitatem huius mundi, quæ quasi fantasma est, fugat, dum fugiendam esse indicat. Augustinus. O munde immunde quid strepis? quid auertere conaris? tenere uis fugiens, quid faceres, si maneres? Absque fundamento fidei uanum est ædificium spirituale: id est, uadens in nihilum. Sapien. 13. Vani sunt omnes homines, in quibus nō subest scientia Dei. Scientia Dei seu cognitio fides est. Sine hoc fundamento est ædificiū spirituale quasi supra arenā, quod necesse habet corruere ad descēsum pluuiæ, uel impetū fluminis, uel uenti. Matth. 7. Descendit pluuia, uenerunt flumina, & flauerūt uenti, & irruerunt in domū illam, & cecidit. ¶ In descriptione fidei res sperandæ ponūtur: quia digniores sunt inter ea quæ sunt fidei, & quia sunt finis. Sicut enim fides bonū inchoat, sic adeptio rerum sperandarum consummat. Actus uerò sperandi potius nominatur ibi quàm diligendi: quia immediatus est ad actum fidei: & quia sic notatur absentia eorum, de quibus est fides, diligi possunt & præsentia & absentia, sed non sperantur, nisi absentia uel futura. Fides autem dicitur substātia rerum sperandarum: quia causa est ut res quæ sperantur in futuro, in nobis subsistant. In præsenti etiam quodāmodo facit eas in nobis subsistere. Per fidem enim futura bona mēti nostræ quodāmodo sunt præsentia. Per eam etiam quæ inuisibilia sunt quodammodo uidentur. Propter primum, dicitur substantia rerū sperandarū: propter secundū, dicitur argumentum non apparentium. Gloss. Fides proprie est de his quæ non uidentur. De uisis enim nō est fides, sed agnitio. Et subditur: Hæc est laus fidei, si quod creditur, nō uidetur. Fides dicitur argumentū non apparentium, quia est inuisibiliū certitudo: ut dicit gloss. super Galat. 5. Ipsa est probans nō probatū: dedignatur enim esse conclusio. Tria sunt quæ sequuntur ex hoc argumento, scilicet articulorum certitudo, uitæ rectitudo, præmii æterni celsitudo. De primo iam habitum est. De secūdo habetur Rom. 1. Iustus autē ex fide uiuit: id est, uitam suam regit & disponit. De tertio, Ioan. 3. Qui credit in filio, habet uitam æternam. Fides nobis primò proponitur. Secundò uitæ rectitudo assumitur, ex quibus uita æterna concluditur. Ex certitudine fidei infertur uita æterna, tanquā ex imperfecta argumētatione. Ioan. 5. Qui credit in me, habet uitam æternam. Ex fide uerò cum uitæ rectitudine, quasi ex perfecta argumētatione uita æterna infertur. Ex fide cum uitæ prauitate concluditur mors æterna. De qua conclusione Ezech. 7. Fili hominis fac

fac conclusioné: quoniam terra plena est iudicio sanguinũ: & ciuitas plena iniquitate. Iacob. 2. Quid proderit fratres mei si fidem se dicat quis habere? opera autem nõ habeat, nunquid poterit fides saluare eum? Secundum Chryso. Fides maiorum est argumentum fidei minorum. Confirmatur enim fides in minoribus per hoc quòd tot & tam sancti homines eam tenuerunt. ¶ Et notãdum, quòd ad uiuam fidem duo pertinent, scilicet primã ueritatem cognoscere, & in ea tanquam summum bonum uel beatitudinem tendere. Quãtum ad primum, dicitur fides argumentum non apparentium. Quantũ ad secundũ, dicitur substantia rerum sperandarum. Item fides sic describitur ab August. in libr. de prædestin. sanc. Fides est cogitare cũ assensione ea quæ ad Christianam pertinẽt religionẽ. Et Isidorus: Fides est qua ueraciter credimus. Chryso. dicit quòd fides est sanctissimę religionis fundamentum. Religio (ut ait Isidorus) est appellata, quòd per eam uni Deo religamus animas nostras ad cultũ diuinum seruiendi uinculo. Magistraliter etiã sic describitur: Fides est uirtus, qua ea quæ ad fundamentũ religionis pertinent, rectè firmitérque creduntur. Bernard. in lib. de Cõsideratione: Fides est uoluntaria quædam & certa prælibatio necdũ propalatæ ueritatis. ¶ Et notandum quòd quatuor uidentur facere ad hoc quòd fides uiua, licet sit cognitio, uirtus sit. Primo est, quòd actus ipsius multùm habet à uoluntate. Sicut enim ille qui multũ amat aliquem, uoluntarius est ad credẽdum bona de eo, mala uerò de eo credere nolult: Sic ille in quo est amor Dei intensus, uoluntarius est ad credendum de Deo omnia, quorũ credulitatem credit esse placiti Deo: unde sine ratione sufficienti assentit talibus. 1. Corint. 13. dicitur, quòd charitas omnia credit. ¶ Secundum est, quia consentit his, in quæ difficile est consentire. Vnde sicut diligere inimicum, uirtutis est, cùm ad dilectionem illam meritum eius qui diligitur non iuuet, sed potius repugnet: sic cõsentire Deo in his quæ contra rationem uidentur esse, uirtutis est. ¶ Tertium est, quòd fides uiua radius uiuus est procedens à fonte uitæ, à sole scilicet intelligentiæ. De quo Sap. 5. Sol intelligentiæ non est ortus nobis. Fides mortua est sicut lumen solis, quod est in locis obũbratis, non habens calorem. Fides uerò uiua non solum lucet, sed etiam calefacit: nec solum lumen est ostendendum, sed etiam uita mouens: scilicet ad faciendum bonum, & declinandum à malo. Cui uidetur concordare quod dicit Aristotel. de Diuina scientia, quòd plus est uirtus, quàm ars. ¶ Quartum est, quòd mira operatur, ut infrà patebit. Marci ultimo: Signa autem eos qui crediderint, hæc sequentur. Sicut impetuositas fluminis tunc primo apparet quum fluuius inuenit obstaculum: sic fidei uirtuositas, cùm aliquid impugnãs habuerit. ¶ Item fides sic potest describi: Fides est digna Deo credulitas. Credulitas digna Deo est credere ei propter se, & super omnia. Vnde super illud 2. Corinthiorum 3. Non quòd sufficientes simus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis. dicit glos. quod cogitare est initium fidei: assentire autem summæ ueritati propter se & sup omnia, est eius cõplementũ. Et notandum, quòd licet fides uiua non assentiat primæ ueritati principaliter, ppter rationes, tamẽ rationes possunt esse introductiuæ ad eam. Sed postquam ipsa introducta fuerit, dicit sicut dixerunt Samaritani mulieri Samaritanæ: Iam nõ propter tuam loquelam credimus. Ipsi enim audiuimus & scimus, quia hic est saluator mundi. Ioan. 4. Augustinus in libr. de Correctione & gratia: Aliud est adiutorium sine quo aliquid nõ sit, & quo aliquid sit: nam sine alimentis non possumus uiuere: nõ tamen afferunt alicui alimenta: quòd uiuat qui mori uoluerit, quasi causa sine qua non sit, uel ratio non sit. Fides uiua in anima est, uel speculum creaturarum, uel miracula, uel rationes, uel doctrina: sed lux infusa desuper principalis causa est, quòd intellectus consentiat firmè in

ea quæ sunt fidei. Vnde Augustinus dicit, quòd fides est illuminatio mentis ad summam ueritatem. Et super illud Marc. 9. Credo Domine, adiuua meam incredulitatem. dicit glos. Credulitas nostra infirma est, nisi sit innixa adiutorio Dei.

Quòd una sit uera fides. Et quòd illa sit Christiana, multis argumẽtis ostẽditur. CAP. III.

SEquitur de unitate fidei, de qua legitur Ephesios quarto: Vnus dominus, una fides. Quinque uerò uidẽtur facere ad unitatem fidei. Primò hoc, quòd illud de quo principaliter est fides, unum est. Vnde super illud, Vna fides, dicit glos. Vnum & idem est quod creditur à cunctis fidelibus. Vnde fides catholica dicitur: id est, uniuersalis. Deus de quo fides est, principaliter unus est, & non mutatur. Exod. decimo: Audi Israël, Deus tuus unus est. Psalm. Non erit in te Deus recens. Iaco. 2. Apud quem non est transmutatio. Hieronymus: Nec fides mutatur. Tob. 2. Vitam illam expectamus, quam Deus daturus est his, qui fidem suam nunquam mutant ab illo. Secundò hoc, quòd fides est lumen infusum desuper, & non est à probabilitate rerum quæ creduntur: ideò non diuersificatur secundum diuersitatem rerum creditarũ. Ipsa est lucerna quam Dei sapientia accendit ad recuperãdam drachmam perditam. Luc. 15. glos. Drachma est nũmus certæ

certæ quantitatis habens imaginem regis. Drachma perdita est homo qui ad imaginē Dei creatus, in peccatū lapsus est. Ad eandem lucernā possunt diuersa uideri, & una fide diuersa credi. ¶ Tertiò hoc, quòd una est ratio credēdi in omnibus articulis, scilicet prima ueritas, cui fides una semper principaliter innititur. Credulitas quæ per rationes est, secūdum diuersitates rationum debet diuersificari: sed non sic est in fide. ¶ Quartò hoc, quòd natura hominum una & eadem est apud omnes: ergo & naturalia hominum eadem debēt esse apud omnes: sed intellectus debet Deo de iure naturali obsequium fidei: ergo fides una & eadē debet esse apud omnes: unica ergo est uera fides. ¶ Quintò hoc, quòd affectiones quas affectus hominis debet Deo, eædem sunt apud omnes: ergo & eadem ratione quod debet intellectus Deo, idem erit apud omnes. Prætereà affectionum causæ sunt apprehensiones præambulæ: ut timoris causa est apprehensio diuinæ potentiæ uel iustitiæ: spei causa est apprehensio diuinæ liberalitatis, uel misericordiæ: amoris causa est apprehensio diuinæ bonitatis: ergo quum affectiones istæ eadē sint apud omnes, & apprehensiones quæ sunt causa illarum, eædem erunt apud omnes. Apprehensiones uerò de Deo in præsenti oportet esse fidei, propter paruitatem intellectus hominum, sicut prius ostensum est: ergo uera fides una & eadem est apud omnes. Prætereà aut aliquod obsequium debet Deo intellectus humanus, quod sine eius iniuria non possit non soluere, aut nullum. Si dicatur quòd nullum, ostenditur hoc esse falsum, per hoc quòd simili ratione nec affectus aliquod obsequium deberet Deo, nec etiam corpus: ergo Deus non esset Dominus uerus quum nullum seruitium deberetur ei. Prætereà conqueritur Dominus de subtractione seruitii affectus. Malac. 1. Si pater ego sum, ubi est honor meus? & si Dominus ego sum, ubi est timor meus? Prætereà certum est cuilibet habenti rationem bene dispositam, quòd sine Dei iniuria non potest dici Deum non esse adorandum, uel uenerandum, uel timendum, uel amandum. Præterea omnis secta igne & ferro persequitur sentientes cōtraria fidei suæ, etiam potius quàm fures uel raptores. Philosophus etiam dicit, eos qui dicunt deos non esse adorandos, pœna indigere. Relinquitur ergo, quòd aliquod certum seruitium intellectus debetur Deo, quod specialiter consistit in credendo illi. Aliud enim obsequium secundum intellectum, non uidetur ei posse soluere uniuersitas hominum. Cogitare solum siue bonum, siue malum, non uidetur meritorium esse

esse uel demeritorium: alioqui Deus qui omnia mala uidet, pessimus esset: ergo assensus uel dissensus cogitationi aduenienti, meritum uel demeritum facit. Assensus possibilis uniuersitati hominū circa illa quæ de Deo sunt fidei est: ea autē quę homo tenetur credere de Deo, non sunt infinita: sunt ergo aliqua certa quæ quilibet adultus, nisi sit mente alienatus, tenetur credere de Deo. Vnde Hebręorum 11. Credere oportet accedentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerator sit. Vbi dicit glos. Sine hac fide nemo unquam saluari potuit. Si quis tamen obiciat, quòd non est necesse eadem credi de Deo ab omnibus propter paruitatē intellectus quorundam, uel propter defectum doctrinæ uel gratiæ, sed sufficit quædam de Deo credi ab uno, & alia ab alio. Ad hoc dicendum est, quòd nullus est adultus, nisi sit mente alienatus: cuius intellectus capax esse non possit eius quod est Deum esse timēdum, honorandum, amandum, & in eo esse sperandū: & nunquam fuit mundus quin habuerit doctrinam sufficientem ad huiusmodi credenda. Vnde Gregorius loquēs de parabola illa quæ est de operariis in uineam missis, Matth. 20. dicit, Paterfamilias conditor noster est, qui habet uineam uniuersalem ecclesiā, quæ ab Abel usque ad ultimum electum qui in fine nasciturus est, quot sanctos protulit, tot palmites misit. Hic pater exiit ad excolendam uineam mane hora tertia, sexta, nona, undecima, operarios conduxit: quia à mundi huius initio usque ad finem ad erudiendam fidelium plebem, prædicatores mittere non desistit. Gratia etiam non deest alicui adulto sanæ mentis ad prædicta, nisi culpa eius impediat. Si quis tamē esset in loco ubi doctrinam circa talia non posset habere, uerisimile est nisi culpa sua hoc impediret, occultam inspirationem ei uicem doctrinæ supplere, uel per creaturarum pulchritudinem de conditore & rectore uniuersitatis admoneri. Est igitur una fides uera omnium uerè fidelium, licet inter eos alii qui plura, aliqui pauciora de Deo explicitè credant. Omnes tamen parati debent esse credere Deo in omnibus, quæ uel per se, uel per uiros fide dignos eos docere uellet. Debēt etiam omnes credere omnia illa esse uera, quæ prophetæ & alii homines spiritu Dei docti crediderunt & docuerunt. Omnes autem sectæ quantum ad ea in quibus non conueniūt cum illa & uera unica fide, errores sunt.

Argumenta quibus fides Christiana unica & uera ostenditur.

ILla uerò uera & unica fides, fides Christiana est: sicut multipliciter potest ostendi. Et pri-

mo miraculorum confirmatione. Nulla enim alia secta habet miracula ad sui confirmationē. Miracula huius fidei ab Abel filio Adam facta legūtur. De quo legitur Gene. 4. Respexit Deus ad Abel & ad munera eius. Quo modo respexit, alia translatio determinat, quæ sic habet, Inflāmauit Deus super Abel & super munera eius. Ignis enim de cælo oblationem eius incendit: ut legitur factum Eliæ in Carmelo. 3. Regū 17. & in Leuiti. 9. sub Moyse. Deinde subsecuta sunt miracula sub Noë, & sub Abraham, & sub aliis usq; ad legem Moysi: & in gente Hebræorum multiplicata sunt, & ab exitu Aegypti usque ad ingressum terræ promissionis consolata sunt gentē illam, & donec gens illa deseruit hanc fidem, nō deseruerunt eam miracula. Tandem cum hac fide in Apostolis miracula translata sunt ad Ecclesiam ex Iudæis & gentibus collectam. Miracula uerò quibus hæc fides confirmata est, talia fuerunt, quòd solus Deus ea facere poterat: sicut fuit statio Solis & Lunæ ad spatium xij. horarum ad præceptum Iosue ministri Dei obediente Domino uoci hominis. Iosue 10. Et regressus solis tempore Ezechiæ. Esaiæ 38. Et obscuratio Solis & Lunæ in passione Domini facta, propter quam philosophi qui Athenis erant, non ualentes inuenire naturalem causam illius obscurationis, inducti sunt ad hoc, ut dicerent, quòd Deus naturæ patiebatur: & constituerunt arā illi Deo ignoto, de qua Actu. 17. Quis dubitat de hoc quòd ille solus cursum solis mutare potest, qui instituit? Itē notitia linguarum data Apostolis, & illuminatio subita, quia hi qui erant idiotę docti facti sunt secundum promissionem eis factam à Christo. Io. 14. Paracletus autem Spiritussanctus quē mittet Pater in nomine meo, ille uos docebit omnia &c. Luc. 21. Ego dabo uobis os & sapientiam, cui nō poterunt resistere & contradicere omnes aduersarii uestri. ¶ Itē roboratio Apostolorum, qui cùm adeò debiles essent, quòd Petrus qui maior uidebatur esse ad uocem unius ancillæ, dum mori timuit, uitam negauit, uirtute Spiritussancti induti ex alto, adeo fortes facti sunt, ut nullum timerent. Luc. ult. Sedete in ciuitate quousq; induamini uirtute ex alto. Non timebant eos qui iam Dominū eorum occiderant. Actu. 4. Non possumus, inquiunt Petrus & Ioannes, quæ uidimus & audiuimus non loqui. Item subiugatio mūdi per paucos simplices. Bernard. Licet magna & diuina plānè fuerint miracula quæ Dominus gessit in terris: hoc tamen super omnia alia enituit, quòd in paucis simplicibus totū mundum & omnem eius altitudinē sibi subiugauit. Item coniunctio fidei cum ratione quasi per totum mundum, quod est unum trium operum mirabilium Dei, quæ enumerat Bernard. dicens: Tria opera, inquit, fecit omnipotens illa maiestas in assumptione nostræ carnis, ita singulariter mirabilia, & mirabiliter singularia, ut talia nec facta sint, nec facienda sint amplius super terram. Coniuncta sunt quippe adinuicem Deus & homo, mater & uirgo, fides & cor humanum. Multi etiam mortui resuscitati sunt & à Christo & à fidelibus in nomine Christi. Quis autem dubitat quòd Deus solus qui homini uitam dedit, potest ei eam reddere, postquam eam amisit? Ioan. 10. Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam. Quomodo purus homo hoc posset? Posita enim anima iam non esset homo qui eam posset sumere. Cùm enim anima ponitur, homo desinit esse. Qui uerò non est, se reficere nō potest. In nomine etiam Christi cæci sunt illuminati, leprosi mundati, paralytici & alii infirmi insanabiles secundum naturam sanati. Quæ omnia quum Deus qui solus ea facere potuit, ad confirmationem dictæ fidei fecerit, & certissimum sit Deum nolle testificari mendacium aliquod, nec uelle miraculis homines inducere in errorem, nec eos subtrahere à cultura sua, & sic diminuere gloriam suam: manifestum est, ueram fidem esse fidem Christianam; quam Deus sic confirmare uoluit. Nullus enim intellectus bene dispositus hoc reciperet, quòd prima ueritas posset esse mendax, uel uellet esse causa erroris sibi cōtumelioſi. De hac testificatione dicitur 1. Ioan. 5. Qui non credit filio, mendacem facit patrem: quia non credit in testimonium quod testificatus est Deus de filio suo. Item Ioan. 5. Ego habeo testimonium maius Ioanne. Opera enim quæ dedit mihi pater ut perficiam, ea ipsa opera quæ ego facio testimonium perhibent de me: quia Pater misit me. Item eiusdem 15. Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Et eiusdem 14. Pater in me manens ipse facit opera. Non creditis, quia ego in Patre, & Pater in me est? Alioquin propter ipsa opera credite. Si quis tamen dicat miracula illa non esse facta ad fidei testificationem: patet hoc falsum esse per modum quo miracula facta sunt. Et exempli causa pauca miracula ponamus. Matth. 9. dicit Christus: Vt sciatis quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata: tunc ait paralytico, Surge, tolle lectum tuum, & uade in domum tuam, & surrexit &c. Patet ex ipsa litera miraculum illud factum esse in testimonium fidei. Et Actuum 3. dixit

Petrus claudo ex utero matris suæ: In nomine Iesu Christi Nazareni surge & ambula. Et sequitur: Et protinus consolidatæ sunt bases eius, & plantæ, & exiliens stetit & ambulabat. Et de Dionysio Areopagita legitur, quòd cùm disceptaret cum Paulo, fortè pertransiit cæcus per uiam coram eis, & statim ait Dionysius Paulo: Si dixeritis huic cæco: In nomine Dei tui uide, & uiderit: ego credam statim. Sed ne utaris uerbis magicis: quia fortè nosti uerba quæ habent huiusmodi efficaciam, ego præscribam tibi formam uerborum. Hanc, inquit, formam uerborum dices ei: In nomine Iesu Christi nati de Virgine, crucifixi, mortui, qui resurrexit, & ascendit in cælum, uide. Et ut omnis tolleretur suspicio, præcepit Paulus Dionysio, ut ipse eadem uerba proferret. Et in ea uerborum forma dixit Dionysius cæco ut uideret: & statim uidit, & confessus est Dionysius se credere. De probatione per miracula, dicit Petrus Actuum 2. Iesum Nazarenum uirum approbatum à Deo in uobis uirtutibus & prodigiis & signis quæ fecit Deus per illum in medio uestri, sicut uos scitis: hunc definito consilio & præscientia Dei traditum per manus iniquorum affligentes interemistis. Et Bernardus in sermone de Ascensione, ostendit Christum perfecisse probationem dominij sui, cùm in cælum ascendit, his uerbis: Cùm Iesus se dominum uniuersorum quæ sunt in terra, & in mari, & in inferno probasset: non restabat nisi ut aëris & cælorum se Dominum probaret. Terra eum Dominum cognouit: quia ad uocem uirtutis eius, cùm clamaret uoce magna, Lazare ueni foras, mortuum reddidit. Cognouit mare, quia solidum se præbuit sub pedibus eius. Cognouit infernus, cuius ipse portas æreas & uectes ferreos confregit, & Satanam ligauit. Sic inquâ qui in ore piscis cum ipso pisce statterem inuenire prædixit, proculdubio & maris, & omnium quæ in mari sunt, Dominus fuit. Qui mortuos suscitauit, leprosos mundauit, cæcos illuminauit, omnes effugauit infirmitates, Dominus omnium fuit, & eadem manu, qua fecerat quæ defecerant, reficiebat. Ad perficiendam igitur fidei nostræ integritatem restat, ut uidentibus discipulis per medium aëris Dominus ascendat, & tunc probabitur, quia dominus uniuersorum es, etiam tibi profectò debebitur, ut in nomine tuo omne genu flectatur. ¶ Circa miracula uerò notabile est, q̃ ministri Christi post passionem eius in nomine ipsius maiora miracula fecerunt quàm Christus fecisset, sicut ipse promiserat. Ioan. 14. Qui credit in me opera quæ ego facio & ipse faciet, & maiora horum faciet. Maius fuit, quòd ad umbram Petri sanabantur infirmi, Actu. 5. quàm quòd ad tactum uestimẽti eius mulier fluxum sanguinis patiens sanata est. Matth. 9. Item longè fuit maius, quòd duo latrones qui ueneno sumpto mortui erant, suscitati sunt tunica beati Ioannis Euang. posita super eos. Item Dominus in Euangelio legitur tres mortuos suscitasse: sed de beato Andrea legitur, quòd quadraginta submersos suscitauerit. Item sancti non solùm uiui, sed & mortui fidem istam miraculis confirmauerunt. Et ut uno uerbo dicam, quasi uniuersitas rerum fidem istam mirabiliter confirmauit. Vnde Greg. in Homilia Epiphaniæ: Omnia, inquit, elementa authorem suum uenisse testata sunt: ut enim de his quidem usu humano loquar, Deum hunc cæli esse cognouerunt, quia protinus stellam miserunt. Mare cognouit, quia sub plantis eius se calcabile præbuit. Terra cognouit, quia eo moriente contremuit. Sol cognouit, quia lucis suæ radios abscondit. Saxa & parietes cognouerunt, quia tempore mortis eius scissa sunt. Infernus cognouit, quia hos quos tenebat mortuos reddidit, & tamen hunc quem Dominum omnia insensibilia elementa senserunt, adhuc infidelium Iudæorum corda Deum esse minimè cognoscunt, & duriora saxis scindi ad pœnitentiam nolunt: eumque confiteri abnegant, quem elementa (ut diximus) aut signis aut scissionibus Deum clamant. ¶ Secundò potest ostendi ueritas fidei Christianæ testium multitudine, omni exceptione maiore, & primò producamus in medium Ioannem Baptistam, qui à prophetis prædictus fuit. In Psalm. Parauí lucernam Christo meo. Esa. 40. Vox clamantis in deserto &c. Et Malach. 3. Ecce ego mittam Angelum meum & præparabit uiam ante faciem meam. Hunc Deus miraculosè nasci fecit in mundo isto ex sanctis parentibus. Cùm Elizabeth esset sterilis, & ambo processissent in diebus suis. Lucæ 1. ut ferret testimonium Christo. Ioannis 1. Hic uenit in testimonium &c. Quis dubitat de hoc quòd Deus non ideo fecit eum nasci miraculosè in mundo isto, ut testimonium perhiberet mendacio. Ioannis 5. Vos misistis ad Ioannem, & ipse testimonium perhibuit ueritati. Eius conceptio & natiuitas pronuntiata sunt ab Angelo. Lucæ 1. Hic in utero materno testimonium dedit Christo. In eodẽ: Ecce ut facta est uox salutationis tuæ in auribus meis, ait Elizabeth, exultauit infans in gaudio in utero meo. Sine omni dolo fuit testimonium illud. Ipse tantæ sanctitatis fuit, quòd

Iudæi miserunt ad eum Sacerdotes & Leuitas, ut scirent ab eo utrum ipse esset Christus. Io. 1. Et credidissent ei, si dixisset se esse Christũ. Io. 5. Vos uoluistis exultare ad horam in luce eius, ut crederetis ipsum esse Christum. dicit Glossa interli. Quanto magis debuerunt credere ei ferenti testimonium alii? efficacius enim est testimoniũ quod aliquis perhibet alii, quàm quod perhibet sibi. Ioannis 5. Si ego testimonium perhibeo de meipso, testimonium meum non est uerum. Sanctitas Ioãnis non solùm Christianis, sed etiã gentilibus & Iudæis nota est. Testimonium eius multùm efficax est ad confundendum Iudæos. Ideo post illud Psal. Parauí lucernam Christo meo, subditur, Inimicos eius induam confusione &c. Qualiter Christus testimonio Ioannis cõfuderit Iudæos, habes Matthæi 21. Baptismus, inquit, Ioannis unde erat? de cælo, an ex hominibus? & illi cogitabant intra se, dicentes: Si dixerimus de cælo, dicet nobis, quare ergo non credidistis ei? Si autem dixerimus, ex hominibus: timemusturbam. Omnes enim habebant Ioannem sicut prophetam. De testimonio Ioannis de Christo habes Ioannis 1. Qui post me uenturus est, ante me factus est. Ante, scilicet dignitate, quia prior me erat, & de plenitudine eius nos omnes accepimus. Et pòst: Cuius non sum dignus ut soluam corrigiam calciamẽti eius. Item: Ecce agnus Dei: ecce qui tollit peccata mundi. Item: Vidi spiritum descendentem quasi columbam de cælo, & manentem super eum, & ego nesciebam eum: sed qui misit me Baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem uideris spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu sancto. Et ego uidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei. Aliud testimonium est Ioannis Euangelistæ: Vidimus, inquit, gloriam eius, gloriam quasi unigeniti à patre. Vidimus, id est, cognouimus, per miracula, per uocem elapsam de cælo, per Transfigurationem, Resurrectionem, Ascensionẽ, Spiritussancti missionem, gloriam eius talem & tantam, ut decet unigenitum Dei patris. Et 1. Ioannis 1. Quod fuit ab initio, quod audiuimus & uidimus oculis nostris, quod perspeximus & manus nostræ contrectauerunt, de uerbo uitæ, & uita manifestata est, & uidimus & testamur, & annuntiamus uobis. ¶ Fidei nostræ testimonium dant Deus, & homo, & angelus. De primo habemus 1. Ioannis 5. Tres sunt qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritussanctus. Et subditur: Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei maius est, secundum

cundum glossam, Pater perhibuit testimonium Christo, dicendo: Hic est filius meus dilectus. Filius in Transfiguratione, ostendendo potentiam deitatis, & speciem beatitudinis. Spiritussanctus super Christum in specie columbæ descendendo, & in nomine Christi corda discipulorum implendo. ¶ Testimonium uerò hominum talium fuit qui notæ fuerunt sanctitatis, mundi contemptores, nullum hominem timentes, qui ueritatem fidei morte propria ausi sunt confirmare, cùm manifestum sit, quòd nullus sani capitis morte mendacium auderet confirmare. Etiam homines mendaces in morte ueritatem confitentur. Etiam ipse Christus ueritatem fidei morte propria confirmauit. Hoc signum speciale tanquam certissimum promittebat ipse Iudæis. Matthæi 12. & 16. Generatio, inquit, mala & adultera signum quærit, & non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophetæ. Sicut enim fuit Ionas in uentre ceti tribus diebus & tribus noctibus: sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus &c. cùm omnino duæ res peccatum faciant, scilicet timor & cupiditas, ut dicit glossa super illud Psalm. Incensa igni & suffossa. quæ causa posset esse mendacii in illis qui transitoria bona contemnebant, & mala lætanter sustinebant? Philippen. 3. Omnia arbitor ut stercora, ut Christum lucrifaciam. Actuum 20. Spiritussanctus per omnes ciuitates, protestatur mihi dicens: Quoniam uincula & tribulationes Hierosolymis me manent, sed nihil horũ uereor. Si quis uerò dicat sanctos noluisse decipere, sed deceptos fuisse: Quomodo potuit Christus decipi circa suum esse, cùm natura rationalis maximè habeat cognoscere se esse? Augustinus in libro de Anima & spiritu: Nihil tam nouit mẽs uel anima, quàm id quod sibi præsto est: nec mentí uel animæ quicquam magis præsto est, quàm ipsa sibi: nihil ergo tantum nouit, quantum se esse. Quomodo ergo Christus decipi poterat, cùm dicebat Ioannis 8. Amen amen dico uobis, antequam Abraham fieret, ego sum. Item 10. Ego & Pater unum sumus. Itẽ cùm naturę rationalis per se notę sint operationes suæ: Anima enim per se cognoscit se credere, uel intelligere, uel diligere: quomodo poterat decipi? circa illud Io. 8. Ego principium, qui & loquor uobis. ipse sciebat se simpliciter omnium quę creata erant principium fuisse. Lucæ 8. Tetigit me aliquis: nam & ego cognoui uirtutem de me exisse. Item quomodo Paulus circa cælestia bona decipi potuit, qui raptus est usque ad tertium cælum, ubi audiuit arcana uerba quæ non

licet homini loqui. 2. Corin. 12. ¶ De testimonio hominum de Christo legitur Actuum 10. Nos testes sumus, ait Petrus, omnium quæ fecit Iesus in regione Iudæorum & Hierusalem, quem occiderunt suspendentes in ligno. Hũc Deus suscitauit tertia die, & dedit eum manifestum fieri non omni populo, sed testibus præordinatis à Deo, nobis qui manducauimus & bibimus cum illo postquàm resurrexit à mortuis, & præcepit nobis prædicare populo, & testificari quia ipse est qui constitutus est à deo iudex uiuorum & mortuorum. Huic omnes prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorũ accipere per nomen eius omnes qui credunt in eũ. Testimoniũ uero istud tã citò Deus cõfirmauit. Vnde subditur: Adhuc loquẽte Petro uerba hæc, cecidit Spiritussanctus super omnes qui audiebãt uerbum. Testimoniũ Petri de Christo habes similiter Matthæi 16. Tu es Christus filius Dei uiui. Et Ioanis 6. Ait Petrus: Nos credimus & cognouimus, quia tu es Christus filius Dei uiui. ¶ Fidei nostræ testimonium dedit Angelus in Christi Conceptione. Lucę 2. Item in eius Natiuitate. Lucæ 2. Ecce Angelus Domini stetit iuxta illos &c. Et póst: Ecce euangelizo uobis gaudium magnum. Item, & facta est cum Angelo multitudo militiæ cælestis exercitus. Item in Resurrectione. Matthęi, Marci, & Lucæ ultim. Ioan. penult. Item in Ascensione. Actuum 1. ¶ Fides ista testimonium habet & à domesticis, & ab extraneis. Exod. 8. Magi Pharaonis deficientes, in tertio signo compulsi sunt confiteri, digitus Dei est hic. Deuteronom. 32. Non enim est Deus noster ut dii eorum, & inimici nostri sunt iudices. Et Matthæi 9. Vidẽtes turbæ Christum mirabilia operantem, dixerunt: Nunquam sic apparuit in Israël. Et Ioannis 9. Illuminatus cæcus à natiuitate, dixit: A seculo non est auditum quòd quis aperuit oculos cæci nati. Et Ioannis 11. Ipsi pontifices & Pharisæi dixerunt: quid facimus? quia hic homo multa signa facit: si dimittimus eum sic omnes credent in eum. Et Iosephus, qui semper fuit Iudæus sapientissimus in ueteri lege, qui captus fuit in ultima captiuitate Hierusalem facta per Titum & Vespasianum, tale testimoniũ dedit Christo: Fuit eisdem temporibus Iesus, sapiens uir, si tamen eum uirum dicere fas sit. Erat enim mirabilium operum effector, & doctor eorũ qui libenter quę uentura sunt audiũt, & multos ex gẽtibus sibi adiunxit: Christus hic erat. Item post crucem his qui ab initio eũ dilexerant, apparuit eis iterum uiuus secundũ quod prophetæ uel hæc uel alia de eo futura prædixerant. Sed usq; in hodiernum diem

diem Christianorum qui ab eo dicti sunt, & nomen perseuerat, & genus. ¶ Hodie etiam fidei nostræ aliæ sectæ testimonium perhibent eam post suam aliis præferendo. Vnde cum testimonium quod pro se perhibẽt, nullum reputemus, testimoniũ eorũ quod alicuius ualoris est, pro fide nostra est. Itẽ nobiles Philosophi in his quæ de Deo noscibilia sunt, fidei nostrę testimonium perhibent: ut circa hoc, ꝙ una sit prima causa, & ꝙ ęterna sit summæ potentiæ, summę sapientiæ, summæ bonitatis. Vnde quantum ad ista fides nostra ex intimis Philosophiæ sumpta est disciplinis, iuxta uerbũ Boẽtii in procemio libri de Trinitate. ¶ Fidei etiam nostræ testimonium perhibet uniuersitas creaturarũ, quantũ ad ea quę de Deo cognoscibilia sunt. Hoc enim ꝙ unus est mũdus, attestatur ꝙ unꝰ sit Deus. Accedet quę cunq; uis creatura, & faciat aliũ mundum tantũ, & talẽ qualis est iste mundus, & dicã, Quia Deus est. Perpetuitas creaturarũ attestatur æternitati creatoris, cũ omnis causa potẽtior sit suo effectu. Magnitudo uerò eius potẽtiæ, pulchritudo, sapiẽtiæ utilitas creaturũ bonitati. ¶ Tertiò potest ostendi ueritas fidei nostræ per hoc ꝙ reuelationes & prophetias habet. Reuelationes habuit ante legem: ut sub Noẽ, Abraham, & Iacob, ut patet ex lib. Geneseos, quę multiplicatæ sunt lege susceptа. Numer. 12. Si quis fuerit inter uos propheta Domini, in uisione apparebo ei, uel per somnium loquar ad eum. at non talis seruus meus Moyses, qui in omni domo mea fidelissimus est: ore enim ad os loquor ei. Deuteron. 4. Non est alia natio tam grandis quæ habeat deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cũctis obsecrationibus nostris. Psal. Non fecit taliter omni nationi &c. Et Baruch 4. Beati sumus Israël: quia quę placent Deo, nobis manifesta sunt. ¶ Prophetiæ quas habet fides nostra multum cõfirmant eam. Vnde cum Ioãnes Baptista misisset discipulos ad Christum ad certificandum eos de Christo, Matth. 11. Dominus certificauit eos ostendendo prophetiã esse impletam quam prædixerat Esaias de aduentu eius. Esaias 35. Deus ipse ueniet, & saluabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt. Tunc saliet sicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum. Vnde ait Dominus discipulis Ioannis: Euntes renuntiate Ioanni quæ audistis & uidistis, cæci uident, claudi ambulant &c. Item Esaię 41. Dicit Dominus ad deos non ueros, Annuntiate quæ uentura sunt in futurum, & sciemus quia dii estis uos. Reuelationes & prophetiæ cũ hac fide translatæ sunt in ecclesiam collectam ex

gentibus: ut patet in reuelatione illa excellenti, de qua 2. Corint.12. quæ Paulo facta est usq; ad tertium cælũ rapto. Et in Ioanne, cui reuelata sunt tot mysteria, quæ in Apocal. continetur. Iudæi uerò modo non habent reuelationes uel prophetias, qa hanc fidẽ deseruerũt. ¶ Quartò per hoc, quod fides nostra dignissima de Deo sentit. Augu. Prudentum est æstimare & fide lium, quæ sit fides purior & maiestate Dei dignior. Aliæ sectæ malè sentiunt de Dei omnipotentia: sicut qui negant Deum posse corpora nostra suscitare, uel naturã nostram potuisse sumere. Alii de eius bonitate, ut qui negant lapsos in peccatum per pœnitentiã posse redire ad Deũ. Alii de eius iustitia: ut qui negant Deum uindicaturũ peccata: aut qui dicũt eum saltẽ nõ uindicaturum ęternaliter. Fides uerò nostra omnipotẽtiam Dei prædicat, & summã eius sapientiam & bonitatẽ. ¶ Quintò per hoc q̃ fides nostra de homine probabiliora sentit, & quæ magis deceant creaturã rationalẽ. Dicit enim eum ad imaginem Dei creatum. Genesi 1. Creauit Deus hominem ad imaginẽ & similitudinem suam. Ad similitudinem etiam Dei monet uiuere. Ephesi. 5. Estote imitatores Dei, sicut filii charissimi. & ad gloriam simulem diuinę glorię promittit peruenire. 1. Io. 3. Charissimi nunc filii Dei sumus, & nondum apparuit nobis q erimus. Scimus quoniã cum paruerit, similes ei erimus. Iudæorum & gens Mahom sentiunt indigna de Dei mag ficentia, dum gens Iudæorũ rat solam affluentiam temp lium à Deo, & gens Mahom solas delicias corporales qua tum ex promissione legis Vtraq; autẽ spes dicta uide esse hominũ, qui in uanum a perunt animas suas, & fer brutalis. Cùm anima inuisibi sit, bonis inuisibilibus remun randa est: nec natura ration bonis se inferioribꝰ beata fi potest. Aug. Beata uita ꝺuen cùm id qꝺ est hominis optim & amatur, & habetur, qꝺ de rius esse quàm ipse homo n potest. quisquis qꝺ seipso de rius est, sequitur, fiet ipse de rior. ¶ Fides etiã Christiana h minem ad maiorẽ perfectio perducit, quantum ad Deum, quantum ad proximũ: quãt ad Deũ, quia de Deo prædic quæ maximè timorem Dei in bis incutiũt, & ad spem maxim erigunt, & Dei amorẽ in nob maximè accendũt. Ostendit nim districtissimã iustitiam D in rebelles ipsius, & uindict ęternam mirę acerbitatis, quo efficacissimum est ad timore incutiendum. ¶ Item ostendit beralitatẽ Dei qua filio propr propter nos nõ pepercit, pro pter quod nullus locus des rationis in nobis relinquitur

Romi

Romano. 8. Qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non cum illo omnia nobis donauit? Item beneficiũ redẽptionis, quod est maior ignis ad accendendum cor nostrum, quàm esset totus mũdus ad accendendum corpus nostrum, si totus arderet, cordibus nostris immittit amorem: quid magis idoneum ad incendendũ & inflammãdum diuinum amorem in nobis? Non accẽditur melius ignis quàm igne: nec est maior ignis spiritualis amore quo filius Dei amauit nos. Ioã. 15. Maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm ut animam suã ponat quis pro amicis suis: quantũ ad proximum: quia dilectionẽ iubet ad inimicos extendere, & nostra proximo communicare: & si necesse est, etiam animam pro eo ponere. Matth. 5. Diligite inimicos uestros: benefacite his qui oderunt uos &c. 1. Ioan. 3. Qui habuerit substãtiam mũdi huius, & uiderit fratrem suũ necessitatẽ habere, & clauserit uiscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? In eodẽ: In hoc cognouimus charitatem Dei: quoniam ille animam suam pro nobis posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere. ¶ Sexto per successum quẽ habuit populus qui hanc fidem suscepit, dum secũdum eam uixit, & deiectionem ipsius: uel dum fidem istam deseruit, uel dum secundum eam non uixit. Vt enim omittamus de aliis, quis sufficeret narrare nobiles triumphos quos habuit populus iste in paucis uincens infinitos? iuxta promissionem Domini. Leuit. 26. Si in præceptis meis ambulaueritis &c. persequemini inimicos uestros, & corruẽt coram uobis: persequẽtur enim de uestris quinque cẽtum alienos, & centum ex uobis decem millia. Quando autem male se habebãt in fide, uincebantur. Leuiti. 26. Quòd si non audieritis me, nec feceritis oĩa mandata &c. corruetis corã hostibus uestris, & subiiciemini his, qui oderũt uos. Fugietis nemine persequẽte. Et paulò pòst: Terrebit uos sonitus folii uolantis &c. Et Iosue 7. Non poteris stare corã hostibus tuis, donec deleatur ex te qui cõtaminatus est hoc scelere. Deutero. penult. Beatus es tu Israël. quis similis tui populo, qui saluaris in Domino? scutum auxilii tui, & gladius glorię tuę Deus tuus. Item Iudi. 5. Deus eorũ pugnauit pro eis, & uicit, & non fuit qui insultaret populo isti, nisi quãdo recessit à cultura Domini Dei sui. Quotiescunque autem præter ipsum Deum suum alterum coluerunt, dati sunt in prædam, & in opprobrium, & in gladium. Quotiescunque autem pœnituerunt se recessisse à cultura Dei sui, dedit eis Deus cæli uirtutẽ resistendi. Quũ igi-

tur

tur fides Christiana tot habeat ueritatis suæ argumenta, inexcusabiles sunt tot argumentis nolentes acquiescere, & meritò punientur. Valde incredulus est, cui tot testimonia facere fidem non possunt. Valde ponderosus est uel ualde debilis, quem tot appodiationes sustentare non sufficiunt. Nec mirum si offenditur prima ueritas, quando tot pignoribus signorum uel aliarum probationum ei non creditur, cùm paucioribus testibus crederetur uni Iudæo uel Saraceno. De punitione infidelium, legitur Deut. 18. Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum similem tui &c. Qui autem uerba eius quæ loquetur in nomine meo audire noluerit, ego ultor existam. Quod uerbum assumit Petrus Actu. 3. dicens: Omnis anima quæ non audierit prophetam illum, exterminabitur de plebe. Eiusdem 4. Non est in alio aliquo salus, nec nomen est aliud sub cælo datum hominibus in quo oporteat nos saluos fieri. Et Ioan. 3. Qui non credit, iam iudicatus est: quia non credit in nomine unigeniti filii Dei. Hoc autem est iudicium, id est, causa damnationis. dicit August. quia lux uenit in mundum, & dilexerunt homines tenebras magis quàm lucem. Et eiusdem 8. Si nõ credideritis quia ego sum, moriemini in peccato uestro. Et eius. 15. Si non uenissem, & locutus non fuissem, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habẽt de peccato Esa. 60. Gens, & regnũ quod seruierit tibi, peribit. Matth. Qui non crediderit, cõdemnabitur. Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto nõ potest intrare in regnũ Dei. 1. Cor. 14. Ignorãs ignorabitur.

De commendatione Fidei.

CAP. IIII.

SEquitur de cõmẽdatiõe fidei. Notãdum ergo quòd fides Deo multum placet, diabolo displicet, homini multũ profuturum est. De primo Eccl. 1. Beneplacitum est Deo fides & mansuetudo. Hæ duæ uirtutes multum placent Deo in homine: quia fides Deo subiicit intellectũ, mansuetudo affectum: unde Dominus hominem mansuetum & fidelem diligit quasi suum. Fides adeò placet Deo ꝙ sine ipsa nihil placet ei. Hebræo. 11. Sine fide impossibile est placere Deo. Omnes infideles filii iræ sunt. Vnde Ioã. 3. Qui incredulus est filio, non uidebit uitam æternam sed ira Dei manet super ipsum. Oculi diuinæ misericordiæ respiciunt nisi ubi est fides. Vnde propitiatorium non excedit arcã. Exo. 25. Arca significat populum fidelem quem propitiatio diuina nõ excedit. Remissio enim peccatorum non est extra fidem Ecclesiæ. Hier. 5. Domine oculi tui prospiciunt fidem. Vnde amor, ibi oculus. Ioã. 6. Hoc est opus Dei, ut credatis in eũ quẽ misit ille. Credere in Deum est speciale opus Dei: & quia Dei donũ, & quia Deo ualde acceptum: nec mirũ si multũ placeat Deo fides, quũ ipsa primũ obsequũ faciat Deo. Signum huius placẽtiæ est hoc, quòd Deus tãtum facit pro fide. Matth. 8. Vade, dixit Iesus Centurioni, & sicut credidisti, fiat tibi. Hierony. Cuique sicut credit, ita fit. Fides Deo placet etiam sine sacramẽtis: ut patet in Abraham, qui ante sacramentum Circũcisionis per fidem Deo placuit. Gen. 15. Credidit Abrahã Deo, & reputatum est ei ad iustitiã. Sacramenta uerò sine fide Deus quasi non reputat. Gal. 5. In Christo Iesu neque circumcisio aliquid ualet, neque præputium: sed fides quæ per charitatem operatur. Fides porta est p quã princeps uniuersorum intrat ad cor hominis. Ezec. 46. Sine ea nõ uidetur Dñs dominiũ habere in corde, quũ nõ habeat ibi ingressum. Ipsa est porta aurea p quã intrauit in mẽtẽ Virginis lux & decus uniuersæ fabricæ mundi, Prius enim intrauit filius Dei in mentẽ Virginis, quàm in uẽtrẽ. Luc. 1. Beata quę credidisti: quia perficientur in te quę dicta sunt tibi à Domino. Augu. in lib. de Virginitate: Beatior fuit Maria percipiendo fidẽ Christi, quàm concipiẽdo carnẽ Christi. Materna propinquitas nihil Mariç profuisset, nisi felicius Christũ corde q̃ carne gestasset. Porta fidei morti & authori mortis clausa est: nec infernalis exercitus prævalebit aduersus eã. Vnde super illud Matth. 16. Et portæ inferi: dicit glos. Qui intimo cordis amore fidẽ Christi percipit, quicquid ingerit extrà, facilè uincit. Hæc porta sanguinẽ agni debet habere & in superliminari & in utroque poste, ne exterminator mẽti noceat. Exo. c. 12. Superliminare tinctum debet esse sanguine Christi, ut intuitu humilitatis Christi & passionis eius mens superbiam caueat. In utroq; etiã poste debet esse sanguis agni, ut exemplo Christi, nec aduersa mẽs timeat, nec prospera concupiscat. ¶ Fides porta est tabernaculi, scilicet militantis Ecclesiæ, ubi hostia offerenda est. Leuit. 17. Homo quilibet de domo Israẽl, qui occiderit bouẽ, aut ouẽ, siue caprã in castris, siue extra castra, & non obtulerit ad ostiũ tabernaculi oblationẽ Domino, sanguinis reus erit. Nec mirum si fides ualde est Deo grata: quia sinẽ fide Deus non colitur, quũ de eo nõ cognoscatur quare timendus sit, uel amãdus, uel obsequio honorãdus. ¶ Fides thesaurum absconditum regni cælestis quẽ daturus est Dominus seruiẽtibus sibi hominibus ostẽdit. ¶ Fides primum Dei hostẽ, scilicet sensum humanum occidit. Hostis istę in sapiẽtibus hu-

ius

ius mundi est fortissimus hostis Dei, qui significatus est per cinifes, quorum plaga non legitur curata. Exod. 8. Cinifes de puluere terræ educti, argumenta sunt philosophorum de subtili terreno sensu prodeuntia, qui oculum fidei lædunt. Vnde glo. Orige. Hoc animal corpus cui insederit acerbissimo terebrat stimulo, ut quē uolētem uidere quis nō ualet, sentiat stimulantem. Hoc ergo animal arti dialecticæ cōparatur, quæ minutis & subtilibus uerborum stimulis animas terret, & tāta calliditate circūuenit, ut deceptus non uideat, nec intelligat unde decipiatur. Hæc plaga non curatur. Idola enim philosophorum remanserunt, quum idola gentiū destructa fuerūt, ut ait quidam. ¶ Fides intellectum captiuat in seruitium Christi. 2. Corin. 10. In captiuitatem redigentes omnē intellectum in obsequiū Christi. Fides in arce mentis, scilicet in intellectu insigne regium ponit, scilicet filium in cruce pendentem de morte, & de mortis authore triumphantem. ¶ Item fides matrimonium inter animam & Deum initiat. Osee 2. Sponsabo te mihi in fide, quod charitas consummat. 1. Corint. 6. Qui adhæret Domino, unus spiritus est cum illo. ¶ Fides est uelut anulus argenteus positus in digito sponsæ. Ornamētum enim est à Christo datum rationi, quæ per digitū intelligi potest: quia discretiua est. Anu

nec excedere debet, nec exce
sic fides nec excedere debet,
excedi. Non enim debet Ch
sto attribuere alter quid, qu
eius non sit: nec de eo nege
quod ipsius sit. In argento u
intellige quòd fides candore
ritatis & luce salutaris uerita
debet resplendere, & suauita
synceræ confessionis debet
sonare. Argentum enim can
dum est & resonat. ¶ Item fi
uirginitas est, mentis intelle
à corruptione erroris seruā
& undique protegens: fi
anulus digitum cingit ex om
parte. ¶ Fides quātum propr
sensui detrahit, tantum intel
ctum diuini sensus capacem
cit: sicut Sapiens dicit de pr
pria uoluntate, quòd tantum
tuti adiicies, quantum propr
uoluntati detraxeris. Qui u
uenire post Christum, debet a
negare semetipsum: iuxta ue
bum Domini Matth. 16. & qu
tum ad propriū sensum, & qu
tum ad propriam uoluntate
¶ Fides primogenita est in
uirtutes: ideo merito à Deo
nedicta. Beati qui nō uiderun
& crediderunt. Ioan. 20. & Lu
16. Beati oculi qui uident q
non uidetis: quod de uisu fi
intelligendum est. Galat. 3. Q
ex fide sunt, benedicentur cū
deli Abraham: propter prædi
nō est mirū, si fides Deo plac
¶ Diabolo uerò multum displ
cet: nec mirum, quum ipsa

cultum & honorē, qui ei in mūdo exhibebatur, abstulerit: ipsa diabolū expulit ab hominibus, & quātum ad animas, & quantū ad corpora. Act. 15. Fide purificans corda eorum. Marc. ult. Signa autem eos qui crediderint hæc sequentur. In nomine meo dæmonia eiicient. hæc est quæ diabolo resistit. 1. Petr. ult. Cui resistite fortes in fide. Ipsa est scutū, ignea tela inimici extinguens. Ephes. 6. In omnibus sumentes scutū fidei, in quo possitis omnia tela inimici ignea extinguere. Ipsa est lorica totū hominem interiorem à diabolo protegens. 1. Thessalo. quarto: Sobrii simus, induti loricam fidei. Ipsa caput serpentis infernalis, quod est error uel infidelitas, conterit. Genesis 3. Ipsa cōteret caput tuum. Eccle. 25. Non est caput nequius super caput colubri. Sicut caput noui hominis fides, scilicet diligentissimè custodiendum est, secundū illud Matth. cap. decimo: Estote prudentes sicut serpentes. sic ad destruēdum caput serpentis infernalis, scilicet errorem, maximè est conandum. Et in primo peccato angeli, & in primo peccato hominis error uidetur fuisse. Esaię 14. Ero similis Altissimo. Gene. 3. Nequaquam morte moriemini. Scit enim Deus &c. Fides diabolū de arce mentis expellit, ponēs ibi uexillum Christum in cruce pendentem, quod multū diabolo displicet. Quum enim superbissimus sit, multum displicet sibi, quum ab arce mentis expellitur, & cum uexillum illud exosum ei sit, eò quòd in cruce deiectus fuerit, hoc uexillum timet hostis, sciēs adesse regis præsentiam. Non enim dat regale uexillum exercitui, nisi rex præsens fuerit. Videns ergo illud, de uictoria desperat, sciens se contra regē dimicare. Item quia diabolus in cruce deiectus fuit, multum timet crucem. Bernar. Nullus dęmon propè stare poterit, uidēs gladiū in quo deiectus est: crucē scilicet. ¶ Fides lux est, ualde exosa latroni infernali. Ioan. 3. Qui male agit, odit lucem. Iob 34. de latronibus: Quum subitò apparuerit aurora, arbitrantur umbrā mortis. Ipse est ut falsus mercator uolēs homines decipere: ideò tenebras quærit. Et est uelut deformis adulter, qui non uult se ad lucem ostendere. Iob 24. Oculus adulteri obseruat caliginē. ¶ Fides oculus est quē coruus infernalis multū quærit eruere: sicut coruus uisibilis primò currit ad oculū cadaueris. Nec mirum, quū fides diabolum & eius insidias detegat. Sine fide hostis inuisibilis nō uidetur: & ideò nō cauetur. Oculum fidei diabolus seruiētibus sibi uelat, ne uideant quò ducantur, sicut solent oculi uelari his qui ducuntur ad patibulum. Quidam senex dicit in Vitis Patrum: quando operiuntur

oculi

oculi animalis, tunc circuit ad molendinum, alioquin nõ ambulat in circuitu molæ: sic diabolus si operuerit oculos mentis, in omne peccatum humiliat hominem. Iudic. 16. Sãpson erutis oculis ad molam circuit. Fides est oculus dexter animæ, quo amisso homo ad pugnam inutilis est: ideò hostis inuisibilis fidẽ multũ conatur destruere. 1. Reg. 11. In hoc feriã uobiscum fœdus, ut eruam omnium uestrum oculos dextros. Cuius intentio erat, quòd dextris oculis erutis, quum operirentur sinistri scuto, ipsi inutiles fierent ad pugnã. ¶ Fides diabolo non cessat contumeliam facere, ipsa ostendit eum nullius creaturæ dominum esse, & authorẽ totius mali, & propter culpam suã iam iudicatum. Ioã. 16. Princeps mundi huius iam iudicatus est: ideò nõ est mirum, si fides multum exosa est diabolo. ¶ Fides est ualde utilis homini: ipsa est lux tenebras infidelitatis expellens: ubi fides non est, tenebræ sunt. Exod. 10. Factæ sunt tenebræ horribiles in uniuersa terra Aegypti. Et subditur: Vbicũque habitabant filii Israël, lux erat. ¶ Fides inter opera recreatiõis prima est, in minori mũdo, homine scilicet, sicut lux in maiori mundo prima fuit. Genes. 1. Post creationem cæli & terræ, subditur: Fiat lux &c. ¶ Fides columna nubis est de Aegypto tenebrarum errorum intellectũ potenter educens. Exod. 13. Fides columna est fulciẽs cor minis. Vetus enim homo per ea significatus est, habet put tremulum, & oculos cal tes: sed fides uiua, & oculum tellectus illuminat, & cordi cillanti fulcimẽtum præstat. enim fides fida & salutaris dulitas. Bernard. in 5. lib. de sideratiõe. In his quæ fidei omnino cauenda est confes ne aut incertum opiniõis figat, aut quod firmum fix est fidei opinio reuocet in q stionem. Opinio enim si h assertionem, temeraria est: si habet hæsitationem, infi est. ¶ Et notandum quòd co na illa ex parte filiorum lu lucida erat: ex parte uerò gyptiorum, tenebrosa: sic fidelibus lux est, quam infide tenebras reputãt: maximè q tum ad ea quæ pertinent ad carnationem filii Dei: & rationem generis humani. sunt quasi noctuæ lucẽ repu tes tenebras. Esaiæ 5. Væ qui citis bonum malum, & mal bonum; ponentes lucem te bras, & tenebras lucem. F uidetur eis stultitia, quum men sit uerè sapientia. 1. Cor 1. Quod stultum est Dei, sapi tius est hominibus. Fides est cerna, ad quam in nocte u præsentis ambulatur. 2. Co thior. 5. Per fidem ambula & non per speciem. Augusti in libro de Fide, ad Petrum

quis nõ ambulauerit per fidem, non perueniet ad speciem. ¶ Fides cæteris uirtutibus lumẽ ministrat. Ipsa est stella matutina, solem iustitiæ & intelligentiæ præueniens. Per eam oritur dies gratiæ, quem sequetur dies gloriæ. Ipsa est stella cardinalis nauigãtibus per mare huius mundi, portam ostendẽs & patriam. Ipsa est stella reges spirituales ad Saluatorem adducens. Matthæi 2. Ipsa est prima gemma in corona intellectus, quæ ex quinque luminibus fabricatur. Corona intellectus est lumen salubris cognitionis. Iob 31. Librum scribat ipse qui iudicat, ut in humero meo portem illum, & circundam illum quasi coronã mihi. ¶ A sole intelligentiæ quasi quinq; radii luminis uiui fluunt super intellectum nostrum: scilicet lumẽ fidei, consilii, prudentiæ, intellectus, & scientiæ. Diuersitas uerò horum luminũ uidetur sic posse ostẽdi. Anima ad tria habet comparationem: scilicet ad principiũ à quo est, scilicet ad Deum: & ad opera, quorum ipsa est principium: & ad ea quæ dant ei occasionem, ut sit principium eorum, instruendo scilicet eius intellectum, uel mouendo affectum siue uoluntatẽ. Signa naturalia uel positiua intellectum instruunt: bona & mala inquantum talium, talia mouent affectum. Fides est lumen illuminans intellectũ circa principium, à quo est anima, ostendens ei Dei maiestatem, & iustitiam, & misericordiam Dei in creaturas rationales. Donũ uero consilii & uirtus prudentiæ illuminat animũ circa opera quorum ipsa est principium. Ad consiliũ pertinet deliberare an aliquid sit faciendum. Ad prudentiam uerò pertinet prouidere, ut opus fiat eo fine quo debet, & uestire illud aliis debitis circunstantiis: prudentia uerò prouidere debet ut opus agẽti sit fructuosum, Deo gratum, proximo lucens per bonum exemplum. Et sicut alterius scientiæ est cognoscere an expediat aliquem sanari, alterius uerò cognoscere qualiter aliquis sit sanandus, quia primum pertinet ad theologiam, secundum ad medicinam: sic aliud lumen est donum consilii quàm prudẽtia. Donum uerò sciẽtiæ propriè pertinet ad bonum & malum, inquantũ mouent affectum nostrum. Vnde à tali materia denominatur. Gen. 2. Cùm dicitur lignum scientiæ boni & mali. Et eiusdem 3. Eritis sicut dii, scientes bonum & malum. Ad hoc donũ pertinet cognoscere deceptiones, quas bona præsentia, & mala quæ non sunt uera bona, uel uera mala faciunt hominibus. ¶ Tripliciter fallunt homines bona temporalia. Primò, quia faciunt eos credere quòd ipsa habeant suauitatem ueram & magnam, cùm aliter sit. Sic fallũtur uoluptuosi. Eccl. 7. Inueni amariorem mor-

te mulierem. hæc mulier, uoluptas carnalis est, & temporalis. Secundò faciũt credere quòd in eis sit copia, cùm in ueritate exinaniant possessores suos. Luc. 1. Diuites dimisit inanes. Tertiò faciunt credere, quòd sit honor, quod est ignominia. Lucæ 16. Quod hominibus altũ est, abominatio est ante Deum. Propter has deceptiones cupiunt homines nõ uera bona pro ueris bonis. Fugiunt etiam mala pœnæ præsentis, quæ nõ sunt uera mala, pro ueris malis, quæ sunt mala culpæ & mala futura. Ad donũ uerò intellectus pertinet cognoscere signa naturalia & positiua, scilicet creaturas quæ sunt quasi libri naturales, & sacramenta, quæ sunt quasi signa positiua, & situs, & formas, & ornatus ecclesiarum, & ministrorum, & habitus religiosorum, & similia, inquantum pertinent ad salutem animarum. Quæ significatio præcipuè est ratione similitudinis. Verbi gratia: Homo per terram significatur ratione similitudinis, ut intelligat homo se ad modum terræ esse sterilem, nisi excolatur, & quòd super nihil temporale debet esse fundatus: sed Deo inniti, & quòd desuper irrigari debet rore gratiæ & pluuia doctrinæ. ¶ Item fides est initium uitæ spiritualis. Per fidem enim habitat Christus in cordibus nostris. Ephe. 3. Qui uita est, ut ipse ait. Ioan. 14. Et sicut unumquodque uitium mors spiritualis est: sic unaquæque uirtus uita est. Vnde dicitur Rom. 8. de prudentia spiritus quòd uita est. ¶ Fides uita est intellectus. Est enim uiuus radius à uero sole procedens, sufficiens ad producendum fructum boni operis, sicut arbor uiua fructus et producit. Ipsa etiam est causa residui uitæ spiritualis. Ipsa est causa amoris est, qui dicitur mors animæ. Vnde super illud Galat. 5. Fides quæ per dilectionem operatur: dicit gloss. Opus fidei est dilectio est. Bernard. ad fratres de Monte Dei: Vita animæ amor Dei. Hunc fides concipit, spes parturit, Spiritussanctus formatur & uiuificat, lactat lectio, medicatio pascit, oratio confortat, & illuminat. Amor Dei dici potest uita: quia opera bona ideo sunt Deo accepta & remuneratione digna, quia ex amore Dei processerunt, & in hoc attendi potest uita eorum. Fides ergo causa est dilectionis, & per dilectionem causa est operũ. Vnde ipsa est prima pars uitæ gratiæ, causa totius residui uitæ. Ideo bene dicitur Roma. 1. & Hebr. 10. quòd iustus ex fide uiuit. Galat. 2. In fide uiuo filii Dei. Vnde ita etiã gloriæ ex fide erit. 1. Ioan. 5. Vitam habebitis æternam, qui creditis in nomine filii Dei. Et contra fidẽ nihil uiuit: in mari mortuo nihil uiuere potest, sed absque fidei ibit mors. Habacuc. 2. Ipsa est lux quæ oritur his qui sunt in umbra mortis, &c. Esa. 9. Habitantibus in regione umbræ mortis, &c. ¶ Ante faciem eius ibit triplex mors. Prima mors culpæ. Prouerb. 5. Per misericordiam & fidem purgantur peccata. Gala. 2. Ex operibus legis non iustificatur homo, nisi per fidem Iesu Christi. Roman. 1. Iustificati igitur ex fide, &c. Actuũ 10. Huic omnes prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes qui credunt in eum. In hoc omnis qui credit iustificatur. Secunda est mors temporalis, quæ importam uitæ æternæ per fidem conuertitur. August. 13. libro de Ciuitate Dei: Tantam Deus fidei gratiam præstitit, ut mors quam constat uitæ esse contrariam, instrumentum fieret per quod trãsiretur ad uitam. Ioan. 11. Qui credit in me etiam si mortuus fuerit, uiuet. Intell. Credens etiam mortuus uiuit, sicut non credens etiã uiuus mortuus est. Tertia mors æterna. Vnde Ioan. 11. Omnis qui uiuit, & credit in me, non morietur in æternum. ¶ Item fides est initium salutis humanæ, ut dicit August. Et causa totius salutis est aspectus ille Christi in cruce exaltati, qui sanat à morsu serpentum infernalium. Ioan. 3. Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto: ita exaltari oportet filiũ hominis: ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat uitam æternam. Hoc significatum est Numeri 21. Rom. 10. Si confitearis in ore tuo Dominum Iesum Christum, & in corde tuo credideris, quia Deus suscitauit eum à mortuis, saluus eris. ¶ Fides est fundamentum omnium bonorum: ut dicit August. Vnde uidetur ruinam quærere, qui sine ea uult ædificare. Romano. 11. Tu autem fide stas. 1. Corinth. 16. Vigilate & state in fide. Eccles. 2. Qui timetis Dominum, credite illi, & non euacuabitur merces uestra. Esaiæ 7. Si non credideritis, non permanebitis. In fide stabile est ædificium: cum fides in aliquo destruitur, funditus bonum in eo destruitur. Seneca: Nihil retinet qui fidem perdidit. Qui sine fide est, omni uero bono uacuus est. Vnde de quodam ludæo, qui propter defectũ hospitii in templo Apollinis iacebat, dæmones qui ibi conuenerant requisiti à magistro suo, quis ibi iaceret: Responderunt, Vah uah, uas uacuum, sed signatũ, ut refert Gregorius in dialogo. Ille non habebat fidem Christianam: sed sibi in nocte impresserat signum crucis, quia uiderat Christianos sic facientes: unde cùm non haberet ueram fidem, uacuus erat omni bono. ¶ Item fides est radix omnium bonorum. Cæteræ uirtutes sunt radices suorũ operum: sed ipsa est radix caterarum uirtutum. Si hæc radix auellatur, cæteræ uirtutes arescunt. August. super Ioann. Sicut in radice arboris nulla prorsus appa-

ret ſpecies pulchritudinis & decoris:& tamẽ quicquid eſt in arbore pulchritudinis & decoris, ex illa procedit: Sic ex fidei humilitate, quicquid meriti, quicquid uel beatitudinis anima ſuſceptura eſt, procedit. Item Gregorius: Sicut rami ſine radice uirtutis areſcunt; ita quælibet opera, licet bona uideatur, nulla ſunt ſi à fidei ſoliditate diſiunguntur. ¶ Fides hominem filiũ Dei efficit. Galat. 13. Omnes filii Dei eſtis per fidem. Ioann. 1. Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, &c. 1. Ioann. 5. Omnis qui credit quoniam Ieſus eſt Chriſtus, ex Deo natus eſt. Auguſtinus de fide ad Petrum: Sine fide nemo poteſt ad filiorum Dei numerum peruenire. ¶ Fides eſt quæ uiam oſtendit regni. Vnde Auguſtinus ſuper illud Romanorum 3. Arbitramur hominem iuſtificari per fidem. Bona ante fidem inania ſunt: ita enim mihi uidentur eſſe ut magnæ uires & curſus celerrimus præter uiam. Nemo ergo computet uerè bona opera ſua ante fidem; ubi fides non erat, uerè bonum opus non erat: bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit. Idem de fide ad Petrum: Sine fide omnis labor hominis uacuus eſt. Tale quippe eſt, ut ſine uera fide quiſque uelit Deo placere: quale ſi quiſque tendens ad patriam in qua ſcit ſe bene uicturum, relinquat itineris rectitudinem, & improuidus ſectetur errorem quo non ad beatitudinem peruenias, ſed in præcipitium cadat, ubi non gaudio peruenienti detur, ſed cadenti interitus inferatur. Idem: Sicut arbor ſine radice nulla uidebantur antequam crescerent, currebas quidem: ſed præter uiam currendo, errabas potius quàm peruenies. ¶ Item fides uidetur eſſe mater cæterarum uirtutum genitura: ut ait gl. interli. ſuper illud Matth. 1. Abraham genuit Iſaac, &c. ¶ Item fides habet primum ingreſſum in bello ſpirituali: ſecundum illud Prudentii: Primus petit campum dubia ſub ſorte duelli, Pugnatura fides. ¶ Fides in ſcriptura ſacra ſpecialiter victoria adſcribitur. Vnde de ſanctis dicitur Hebr. 11. quòd per fidem uicerunt regna. Vicit fides & regnum inferni, & regnum mundi. Regnum inferni uicit, quũ fidelibus Chriſtus cõtriuit portas æreas, & portes ferreos confregit: & quotidie infernum uincit, dum ſanctio fidelium animas à porta inferi eripit, & dum ignem infernalem quantum ad eos qui ſunt fideles efficiuntur, extinguit. Legitur etiam de beato Gregorio quòd cum quodã tempore ante palatia Traiani, qui Imperator fuerat, tranſiret: recordatus eſt miſeriæ eius, amariſsimè flere cepit, & pro eo tandiu ante altare ſancti Petri flens orauit, donec obdormiuit, & ad eum dormitem uox dixit, Traianum precibus eius à pœnis infernalibus liberatum: ſed de cæteró caueret, ne pro aliquo infideli defuncto orare præſumeret. Regnum cæli etiam uicit: quia quaſi quadam uiolentia illud acquirit. Per fidem enim ſancti adepti ſunt repromiſsiones. Hebr. 11. Pet. 1. Reportantes finem fidei ſalutem animarum ueſtrarum. Item uincit mundum. 1. Ioann. 5. Hæc eſt uictoria quæ uincit mundum, fides noſtra. Fides uincit mũdum in quibuſdã mundum ſubiiciendo, in aliis eum abiiciẽdo. Subiiciendo uincunt mũdum, qui remanentes in mundo terrena ſibi ſubiiciunt, & dominantes eis faciunt quodammodo ſe altiores, & ad impugnandum inimicum potentiores. Faciunt enim inde largas eleemoſynas. Qui modus impugnandi diabolum ualde efficax eſt. Vnde ſuper illud Pſalm. Miſericordia mea, & refugium meum. dicit Auguſtinus: De nulla re ſic uincitur inimicus diabolus, ſicut de miſericordia. Et Eccleſi. 29. dicitur de eleemoſyna: Super ſcutum potentis, & ſuper lanceam aduerſus inimicum tuum pugnabit. E contrario cupidi & auari non ſibi terrena ſubiiciunt, ſed potius ſe terrenis, ſuper humeros ſuos ponentes ea quæ malæ acquirunt, & quaſi ſe uino ſepelientes, ſimiles talpæ ſuper humeros ſuos ponenti terrã quam fodit. Secundò modo uincunt

mundum, qui rebus mundi pro amore Chriſti renuntiant, qui ad modum luctantium ſe terrenis ſpoliant, ne diabolus habens quo eos teneat, deiiciat eos & deuincat. Luc. 14. Omnis ex uobis qui non renũtiauerit omnibus quæ poſsidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Fides uincit mundum, id eſt, ea quæ ſunt in mundo: ſcilicet diuitias, delitias, & honores. Diuitias uincit, dum oſtendit corpus noſtrũ latronem eſſe morti condemnatum: de quo patet quòd non decent eum deliciæ. Senec. Omnes capitali ſupplicio condemnati ſumus. Eccleſ. 33. Seruo maleuolo tortura & compedes. Eſa. 11. Et erit fides cinctorium renum eius. Diuitias uincit, dum oſtendit eas eſſe in muſcipulam diaboli. Aug. Præda quam uis rapere, in muſcipula eſt: tenes alienum, & teneris à diabolo. Item diuitias uincit, dum æternas longè meliores eis oſtendit. Hebr. 10. Rapinam bonorum ueſtrorum cum gaudio ſuſcepiſtis, cognoſcentes uos habere meliorem & manentem ſubſtantiam. 1. Timot. ult. ſuper illud, Sectare iuſtitiam, pietatem, fidem. dicit gloſſ. Qui ueram fidem de Deo habet, nõ cupit in miſeriis ſeculi dies fieri: nec pluris eſt ei mundus, quàm Deus. Gregorius: Vileſcunt tẽporalia, dum conſiderantur æterna: honores uincit, dum plenos cõfuſione eos eſſe oſtendit. Phil. 3. Gloria in confuſione

sione eorum qui terrena sapiũt. Bernard. Omnis pupura illusionis est, post quam Domino in purpura illusum est. Hæc tria Moyses fide uicit. Vnde ad Heb. 11. Fide Moyses factus grandis, negauit se filium esse filiæ Pharaonis: ecce contemptus honoris: magis eligens affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere iucunditatem: ecce contemptus deliciarum: maiores diuitias æstimans thesauro Aegyptiorum improperium Christi: ecce contemptus diuitiarũ: aspiciebat enim in remunerationẽ. De hac uictoria mundi dicitur 1. Io. 5. Quis est qui uincit mundũ, nisi qui credit quoniam Christus est filius Dei uiui? quod intelligẽdum est de illo qui hoc credit fide uiua. De fide enim mortua dicit Bern. Nec mirũ uideri potest si nequaquã uincit fides, quę nec uiuit. ¶ Et notandum q̃ mundus quasi duabus manibus nobiscũ pugnat, scilicet dextera prosperitatis, & sinistra aduersitatis prosperis scilicet alliciens, & aduersis terrens: quem ille uincit qui credit quòd Christus est filius Dei. Qui enim hoc credit, cum filius Dei fuerit summe bonus, nouit quoniam in ipso non fuit defectus ueri boni, nec præsentia ueri mali. Vnde cùm in eo tẽporalis prosperitas defuerit, & aduersitas affuerit, cognoscere potest, quòd temporalis prosperitas non est uerum bonum, nec temporalis aduersitas uerũ malum: unde nec illa est appeten-
da, nec ista timenda. Augus-
Omnia bona terrena cõtem-
homo Christus, ut contemne-
monstraret, & omnia mala to-
na sustinuit quæ sustinenda p-
cipiebat, ut nec in illis quæret-
tur felicitas, nec in istis timere-
infelicitas. ¶ Idẽ: Fides regna-
cit faciendo ne peccatum m-
bis regnet. Rom. 6. Non reg-
peccatum in uestro mortali c-
pore, ut obediatis concupisc-
tiis eius. Fides est scutũ triang-
lare quo circundat nos uer-
Dei. Vnus angulus est fides
pœnis æternis. Alius de bo-
æternis. Tertius fides Christ-
diatoris. Fides ostẽdit iis qui
in pugna spirituali ex una pa-
regnum eis paratum, si uicer-
ex alia parte patibulum infa-
le eis paratum, si uicti fuerint-
sic causa est strenuè pugnan-
& uincendi. Bernard. Quid
quod non optamus etiam
medios enses, si oporteat de-
nare tantam miseriam, ad ta-
tam accelerare gloriã, nisi qu-
mortua est fides nostra? ¶ Fid-
ostendit Christum pugnantib-
Et hoc tripliciter. Primo ut str-
nuum ducẽ strenuè agendi ex-
plum dantem. Secundò, ut fo-
tissimum adiutorem. Tertiò,
liberalissimũ remuneratore-
Primo modo ostẽdit ipse se A-
stolis, cum essent clausi in do-
propter metum Iudæorũ ostẽ-
dens eis manus, & latus. Luc-
ulti. Et Ioan. penulti, & 16. Co-
fidite, ego uici mundum. Thre. 3. Dabis eis scutum cordis laborem tuum. Augustin. Magna consolatio membris ex capite. Gregor. Si passio Domini ad memoriam reuocetur, nihil est adeò durum quod non æquo animo toleretur. Hebr. 12. Recogitate eum qui talem sustinuit à peccatoribus aduersus semetipsum contradictionem, ut non fatigemini animis uestris deficientes. Secundo modo ostendit se Christus Stephano pro eo lapidando, qui uidit gloriam Dei, & Iesum stantem à dextris eius, tanquam paratum ad adiuuandum. Act. 7. 1. Corinth. 10. Fidelis Deus qui non patietur uos tentari supra id quod potestis: sed faciet cum tentatione prouentum, ut possitis sustinere. Iosue 1. Confortare, & esto robustus, noli metuere, & noli timere, quia tecum est Dominus. Iob. 17. Pone me Domine iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me. Fides ponit Deum iuxta hominem, imò infra hominem. Per fidem enim habitat Deus in cordibus nostris. Vnde ipse pugnans in homine triumphat. 2. Paral. 20. Non est pugna uestra, sed Domini. Et post: Non eritis uos qui dimicabitis: sed tantummodo confidenter state, & uidebitis auxilium Domini super uos. Bernar. Quoties tentationibus resistis, quoties uincis malignum, noli propriis tribuere uiribus: noli in te, sed magis in Domino

gloriari: quando enim fortis ille armatus tuæ cederet infirmitati? Tertio modo ostendit se Deus Abraham. Genesis 15. Noli, inquit, timere, ego protector tuus, & merces tua magna nimis. Augustin. Labor te terret, uide mercedem. Bernard. Vtrunque mihi es Domine Iesu, & speculum patiendi, & præmium patienti: fides determinat nobis & locũ pugnæ spiritualis, & tẽpus. De loco dicit Bernad. In mundo isto quasi in stadio certaminis positi sumus, ubi Christus mortuus est. Quisquis ergo hic liuorem uel plagã non susceperit, in futuro iudicio miles inglorius apparebit. Tẽpus uero militare est tẽpus præsentis uitę. Iob. 7. Militia est uita hominis super terrã. Fides ostendit hostes cum quibus pugnare habemus, & modũ pugnandi quem habent. Fides etiam ostendit & Deũ, & angelos bonos, & malos aspicientes certamen nostrũ. Boni aspiciũt, ut si uicerimus gaudeant: mali, ut si uicti fuerimus, irrideant. 1. Corinth. 4. Spectaculum facti sumus mundo, & angelis, & hominibus. Homo sine fide est quasi homo cæcus, qui pugnat cũ uidente. ¶ Fides radix sapientiæ. Eccles iast. 1. Gregorius uocat eam sapientiam in primo Moralium: Fides est sapientia illa quam nõ uincit malitia. Sapient. 7. Attingit enim à fine usque ad finẽ fortiter. A fine inquam cogitationis usque ad finẽ operis. Fides

enim ostendit cogitationem malam esse uelut caput serpentis infernalis, cui fortiter resistendum est. Hieronym. Lubricus est antiquus serpens, & nisi capite teneatur, statim totus illabitur. Item, fides attingit à fine: id est, à creatione mundi, usque ad finem: id est, usque ad extremum iudicium. Per beneficium creationis inuitans homines ad Dei seruitium, & per districtionem iudicii exterrens à Dei offensa. Item fides attingit à fine usque ad finem, à cœlo scilicet usque ad infernum, à delectationibus transitoriis separans homines amaritudine suppliciorum infernalium, & amaritudines quæ occurrunt in seruitio Dei dulcorans magnitudine præmiorũ. Gregor. Si dulcia quærimus, necesse esse ut amara toleremus. Eccles iast. 1. Vsque in tempus sustinebit patiens, & postea redditio iucunditatis. Sic sapientia disponit omnia suauiter guttas amaritudinum præsentium immensa dulcedine futurorum bonorum condiens. Fides, dicit illud Esaiæ 38. In dimidio dierum meorum uadam ad portas inferi. nunc habitat in cælo, nũc in inferno. Ipsa descendit in infernum uiuens, ne descendat moriens. Fides triumphat de uitiis, alia aqua lacrymarũ submergendo, alia igne infernali exurendo, alia fame ieiuniorum & aliis afflictionibus effugando, & sacerdoti ea exponẽdo, ut prę erubescẽtia & confusione ab mine recedant. Fides à Deo so tudinem recipit. 2. Paralipo 16. Præbet fortitudinem his perfecto corde credunt in eu Fide Deus ab hostibus protẽ Eiusdem 20. Credite in Do num Deum uestrum, & sec eritis. Item à periculis eripit Machabæorum. 2. Ananias, A rias, Michaël credentes liber sunt de flãma. Fides miracula cit. Marci 16. Signa eos qui cr diderint, hæc sequentur. In n mine meo &c. Matthæi 17. Si b bueritis fidem sicut granum si pis, dicetis monti huic. trãsi hũc & transibit, & nihil impossib erit uobis. Et Marc. 12. Si pot credere, omnia possibilia sun credenti. Ioan. 14. Qui credit me, opera quæ ego facio, ipse faciet, & maiora horũ faciet. Fi brẽorũ 11. Fide transierunt mar rubrũ tanquam per aridam ter ram. & pòst: Fide muri Iericho corruerunt. Matthęi 9. Fides tu te saluam fecit: dictum est mulie ri patienti fluxum sanguinis. E Marci 10. dictũ est cæco, Vade fides tua te saluum fecit. Etiam fidei informi fiunt miracula. Vn de cùm Alexander uenisset ad montes Caspios, & petiissent fi lii captiuitatis x. tribuũ licentiam egrediendi ab eo, ipse cogniti causa inclusionis eorũ, quòd sc licet recessissent aperte à Dei Israël uitulis aureis immolando & per prophetas Dei prædicti eos à captiuitate non redituros respo

respondit quòd arctius includeret eos. Cùmq; angustas uias eorum obstruere uellet molibus bituminatis: uidens laborem humanum non sufficere, orauit Deum Israël ut opus illud compleret: & accesserunt ad se inuicem prærupta montium, & factus est locus immobilis. Et ut ait Iosephus, Deus quid facturus est pro fidelibus suis, si tantum fecit pro infideli? Etiam fides informis triumphare facit. Sicut uidetur accidisse Alexandro, cui per somnium Deus apparuit in habitu summi sacerdotis, dum adhuc Alexander in Dio ciuitate Macedoniæ esset constitutus: dúmque cogitaret utrum Asiam posset obtinere, iussit eũ confidere: nam ipse exercitum eius perduceret, & principatum Persarum ei traderet. Qui promissioni eius credidit, & secundum fidem suam factum est ei. Vnde cùm ipse Alexander iratus Iudæis ueniret Hierosolymam, & pontifex Iudæorum præcepto domini põtificalibus indutus, & reliqui sacerdotes cum eo legitimis stolis induti obuiã exirent ei extra ciuitatem, Alexander intuens antistitem pontificali stola insignem, & super cidarim laminam, in qua scriptũ erat nomen Domini, descendit de equo, & adiit eum solus, & nomen Domini adorauit, & põtificem ueneratus est. Et obstupuerunt principes exercitus putantes mentem regis ludificatam. Solus Parmenio quæsiuit ab eo, cur sacerdotem gentis Iudææ adorasset: respondit, Non hunc adoraui, sed Deum, cuius principatũ sacerdos gerit: nam per somnium in tali habitu Deũ conspexi. ¶ Item fides usque ad Deum attingit. Vnde Augusti. Fides est res audax & improba, perueniens quò non pertingit intelligentia: ipsa ascendit super Cherubin, & uolat super Seraphin senas alas habẽtia. Esaiæ 6. Bernar. Quid non inueniat fides? Attingit inaccessa, deprehẽdit ignota, comprehendit immẽsa, apprehẽdit nouissima, ipsam denique æternitatem suo illo uastissimo sinu quodammodo circũcludit. ¶ Fides est uirtus probata, quæ corripit insipientes. Sapi. 1. Ipsa est cõmunis uia salutis, & sapientibus, & insipientibus: ipsa in fornace præsentis tribulationis non læditur, sed melioratur. 1. Pet. 1. Vt probatio fidei uestræ multo pretiosior sit auro qđ per ignem probatur. Ipsa ordinat & regit totã uitam præsentẽ. Vnde Apostolus Hebr. 11. Opera antiquorũ patrũ quibus uel Deo placuerunt, uel hominibus mirabiles extiterunt: fidei attribuit, exempla ponens de diuersis libris Veteris testamenti. Apocalyp. 13. Hæc est patientia & fides sanctorum. Et hæc de commendatione fidei sufficiant: licet multa ad eius laudẽ pertinentia deficiant. Apostolus ad Heb. 11. latides fidei nõ compleuit. Deficiet

inquit tempus me enarrantem de Gedeon &c. Vnde non est mirum si nos eas non expleamus.

De Articulis fidei. CAP. V.

SEquitur de Articulis fidei. Sũt autem articuli modicæ partes fidei, prout fides nominat ea quæ creduntur: sicut articulos dicimus modica membra in corpore humano. Arctamur ad articulos credendos: & ipsi crediti arctant nos ad timorem Dei, uel amorem, uel aliam affectionem in Deum. ¶Et notandum quòd non omnia credenda dici possint articuli fidei. Sunt enim quædam quæ fidem antecedunt, ut quæ sunt iuris naturalis, sicut est hoc, quòd proximo non est nocendum. Quædam uerò consequuntur fidem: ut antichristum esse futurum. Et licet tam hæc, quàm illa sint credenda, tamen non sunt articuli fidei, ut uidetur quibusdam, quòd non sint articuli nisi sint de Deo. ¶Item notandum quòd inter credenda quædam sunt de Deo, quædam de aliis. Inter ea uerò quæ sunt de Deo, quædam sunt de Deo sine respectu creaturarum, quædam de Deo per respectum ad creaturas. Quæ sunt sine respectu creaturarum, sunt unitas essentiæ, singularitas in nobilitate, & supereminentia: contra quæ blasphemauit Manichæus ponens duo principia, bonorum scilicet & malorum, & duos principes lucis & tenebrarum, & duo regna, æternitas, simplicitas, immen bilitas personarũ Trinitas, & rũdem æqualitas. hæc sunt septem stellæ in dextera Chri Apocalyp. 1. Fides enim illu nanscirca ista septem, donũ C sti est. Inter ea uerò quę dicun respectu creaturarum, princip lia sunt Dei potentia, sapien bonitas uel benignitas. Con quẽtia uerò ad hæc sunt, creat recreatio, & similia. Ex apprehe sione uerò potentiæ, sapien & bonitatis, oriuntur quatu mnes partes diuini cultus. Ex prehensione diuinæ potent adoratio & ueneratio. Ad acti tionem pertinent humiliatio stra exterior uel interior, qua cognoscimus nos subesse D ad saluandum uel perdendum re plenissimo. Exterius fit hęc cognitio in curuatiõe, genu flexione, prostratione, & cum ex mimus uerbo nostram subiect nem ad dominatissimam pot tiam Dei. Interius uerò fit hęc cognitio, dum cogitamus pra tatem nostram diuinæ maiest subiectam. Ad ueneration uerò pertinet, quòd ad Deum nisi loti præsumimus accede uel sacra loca intrare, uel sac contrectare. Item ad eandẽ pe net sacrorum locorũ decor, fo sorum & ornamẽtorum & illu minarium apparatus, & celeb tas diuini officii. ¶Ex sapien uerò Dei cuncta lucidè intuen oriuntur timor & pudor, & sub citudo declinãdi ea quę Deo s splicen

splicent, & quærẽdi ea quæ Deo placent. ¶De bonitate uero primò oritur amor: & si referatur bonitas ad operatiões, quatuor sortitur nomina. Primò uocatur gratuita beneficẽtia, inquantum gratis tribuit bona sua. Secundò misericordia, inquantũ tollit uel lenit mala nostra. Tertiò iustitia, inquantũ ulciscitur mala. Quartò, largitas remunerans obsequia. ¶Ex bonitate Dei primo modo nominata oriuntur quatuor partes diuini cultus ex radice unius uirtutis procedentes, quæ dici potest gratitudo uel deuotio. Prima pars est gratiarũ actio. Secũda benedictio, seu bonorũ imprecatio. Tertia laudatio. Quarta glorificatio, quæ est beneficiorum Dei prędicatio ad alios. ¶Ex misericordia uerò oriuntur multæ partes diuini cultus procedentes ex radice unius uirtutis, quæ est spes ueniæ uel gratiæ. Prima pars est deprecatio pro malis tollẽdis uel lenien dis. Secunda oratio pro bonis obtinendis. Tertia afflictio, ut ie iunij. Quarta, eleemosyna. ¶Ex iustitia per donũ timoris oriuntur, pœnitentia de præteritis, & cautela à malis futuris inquantum referũtur ad fugiendam diuinã ultionẽ. ¶Ex largitate obsequia remunerante oritur spes remunerationis, ex qua est omnis diuinus cultus, inquantum uia est ad mercedem æternam. ¶Inter credenda uerò quæ sunt de aliis rebus à Deo, Primũ est, quòd nihil numinis est in aliis rebus à Deo. Secundum, mundi inchoatio cum uniuersis quæ de eo sunt. Tertium, creatio animarum in corporibus. Quartũ, earum immortalitas. Quintum, singularitas corporũ contra pluritatem Pythagoricam. Sextum, resurrectio corporum. Septimũ, loca tormentorum futurorum, scilicet infernus & purgatorium. Octauum, sacramenta. Nonum, gratia. Decimum, liberum arbitrium. Circa ista inueniuntur errores. ¶Item notandum quòd articuli fidei collecti sunt in tribus locis, scilicet in Symbolo Apostolorum, quod dicitur submisse, & in illo Symbolo quod cantatur in Missa, quod à sanctis compositum est: & in Symbolo Athanasii, quod cantatur ad primam, scilicet, Quicunque uult. Primũ factum fuit ad instructionem Ecclesiæ, quando nouella erat. Aliud pòst, hæresibus ortis, ad explanationẽ primi, & expugnationem quarundam hæresium ortarum, & maximè contra illam quæ dicebat adorationem Spiritui sancto non esse tribuendam. unde contrarium multum exprimitur in illo Symbolo. Tertium uerò factũ fuit contra alias hæreses, & maximè contra illas quæ erant contra incarnationem Filii, & resurrectionẽ mortuorũ. Primum ideò dicitur submisse: quia quando factum fuit, non ita publicè fiebat fidei protestatio. Alia uerò duo alta uoce: quia

quia facta fuerunt cõtra hæreticorum proclamationem, & quia tunc publica erat fidei protestatio. Primum Symbolum dicitur ad primã, & ad cõpletorium, duplici ratione. Primò, quia altera harum horarũ principiũ diei est, altera noctis. In principio ergo diei, & in principio noctis dicitur, Credo in Deũ: quia fides est principiũ omnis boni. Secundò, quia fidei professio ualet ad effugandos dæmones qui diurnis & nocturnis actibus insidiantur, & eisdem horis, eisdem rationibus à laicis fidelibus dicendum esset. A religiosis tamen dicitur quando frater morti appropinquat ad dæmones effugãdos, qui sim hominis insidiantur, secundũ illud Genes. 3. Tu insidiaberis calcaneo illius. ¶ Possumus aũt distinguere Symbolũ Apostolorum in duodecim articulos, sicut duodecim fuerunt Apostoli, qui cõposuerunt. Fides uerò horum duodecim articulorum est uelut corona duodecim stellarũ in capite sponsæ: in intellectu scilicet. Apoc. 12. ¶ Primus articulus pertinet ad Patrẽ, sex sequẽtes ad filium. Primus illorũ est secundum deitatẽ, quinq; alii secundum humanitatem. & quinq; ultimi pertinent ad Spiritumsanctum. Primus articulus est. Credo in Deũ Patrem omnipotentẽ creatorem cæli & terræ. Et notandum quòd non est idẽ credere Deo, & credere in Deum. Deo credit, qui credit esse uera, quæ ab eo dicuntur: & hoc modo possu[mus] dicere quòd aliquis credit fi[dei] & Paulo. Credere in Deum, credendo diligere, & credendo in eum ire. Vnde gloss. Aug[ust.] per illud Rom. 4. Credenti [autem] qui iustificat impiũ &c. Qu[omodo] credere in Deũ? Credendo a[mare], credẽdo diligere, credẽdo eum ire, & mẽbris eius incorporari. Fides ostendit hominẽ [Deum] esse summũ bonum: ideo gr[atia] amoris & boni operis habe[t] dem tendit in Deũ. Ex iam d[ictis] patet, qp ille qui in peccato m[ortali] tali est, mentitur, cum dicit, C[redo] do in Deum, si intendit illud cere in propria persona. Alia est si intendat hoc dicere in p[er]sona Ecclesiæ fidẽ eius prob[ans] do. Ad declarationẽ uerò h[uius] uerbi, Credo in Deum, ad[dit] in Symbolo sanctorũ, unum, dicitur, Credo in unum De[um] Sequitur, Patrem omnipotẽ[tem] Omnipotentia in tribus att[ri]ditur, scilicet in amplitudine [po]tentiæ: potest enim quæcum[que] uult facere. Secũdò in hoc q[uod] ad agendum nullo indiget. [Ter]tiò in hoc quòd à nullo proh[iberi] ri potest. Et attende hanc co[n]ctionem, Patrem omnipotẽte[m] ualde dulcem esse uerè fideli. [Pa]tri enim non deest bona uol[un]tas ad filios, præcipuè patri m[i]ricordiarũ, qui minus oblivi[sci]tur filiorum suorum, quàm m[a]ter. Esaiæ 49. Omnipotenti [au]rò non deest potestas impler[e] illam bonam uoluntatem. Pat[er] omnip[otens]

omnipotentiã non uidentur credere, qui relicto Deo adhærent diabolo, credentes se fame morituros, si Deo seruierint: quasi diabolus uel melioris uolũtatis uel maioris potestatis sit ad prouidendum his qui sibi seruiunt, quàm Deus. Sequitur, Creatorẽ cæli & terræ. Creare est de nihilo aliquid facere. Ad declarationem huius uerbi, dicitur in Symbolo sanctorũ, Factorẽ cęli & terræ, uisibiliũ, & inuisibilium. Quæ expressio facta est contra illam hæresim, quę dicit uisibilia esse à principe tenebrarũ, inuisibilia uerò à Deo. ¶ Secundus articulus est, Et in Iesum Christum filium eius unicum, Dominum nostrũ. Et est sensus: Credo &c. id est, fide tẽdo in Iesum Christũ, fidem habeo de ipso, quòd ipse sit Iesus, id est, saluator eorum qui ei adhærẽt, ideo ei adhæreo. Et iterum quia fidẽ habeo quòd ipse sit Christus: id est, unicus, & bene gnus. Bernardus: Omnino propter mansuetudinẽ quæ prædicatur in te, currimus post te Domine Iesu, auditis quòd pauperes non spernas, peccatores nõ horreas. Itẽ credo quòd sis filiꝰ Dei, cui seruire, honor est. In hoc qp dicitur filiꝰ Dei, insinuatur quòd ipse sit Deus. Sicut enim filius hominis homo est non alterius speciei: sic filius Dei Deus est. Sequitur, Vnicum Dominum nostrum. Christus Dominus noster est duplici iure, scilicet iure creationis & iure redemptionis. Creatura necessariò est creatoris, cùm eã gratis fecerit & ex nihilo. Tribus de causis aliquis habet ius in re, quæ fit uel quia eam facit, uel quia pretio eius fit, uel quia materia ex qua fit ipsius est: sed nulla harum causarũ aliquod habet dominium in creatura, nisi creator. Cõtra uniuersale dominium Christi peccare uidẽtur, hi qui uolunt dominari, & qui contra uoluntatem Dei terrenis dominis nolũt obsequi. Qui ascendit super occasum, Dominus nomen est illi. Ille solus pro domino habẽdus est, qui suscitare potest hominem, si in eius seruitio mortuus fuerit. Non libẽter sequitur miles dominũ illum qui non potest ei restituere equum suũ, si in seruitio eius eum amisserit. ¶ Primus inter articulos pertinentes ad filii humanitatem est hic: Qui conceptus est de Spiritu sancto natus ex Maria uirgine. Christus conceptus est de Spiritusancto: id est, Spiritussancti operatione: quia Spiritussanctus separauit à beata Virgine quod purissimum erat in ea, & formauit inde corpus Christi, & instanti animam infudit, ut tam citò esset uerus homo & uerus Deꝰ. Non fuit anima infusa circa 40. diem à conceptione, sicut dicitur fieri in aliis. Imò fuit uir ab ipsa cõceptione. Hierem. 31. Novum creauit Dominus super terram, fœmina circundabit uirum &c. Christus in conceptione culpam cauit, in natiuitate uerò matri suæ

tri suæ damnum uirginitatis nō intulit, nec ei doloris causa fuit. Mansit enim mater eius uirgo post partum, & sine dolore eum peperit: in quo dedit exēpla aliis ut benignè sese habeāt erga matres suas, nec sint eis causa doloris uel depauperationis. ¶ Secūdus articulus pertinēs ad humanitatem est, Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & sepultus. Attēdere debet fidelis quanta pro eo sit passus, & à persona quæ indigna erat etiā uita, cùm esset infidelis. Cruci etiam affixus est, quod erat uilissimum genus tormentorum, in qua perseuerauit usque ad mortem, ut fideles à cruce pœnitētiæ ad suggestionem diaboli non descendant. Sepultus est, licet corpus eius non esset dandum corruptioni, secundum illud, Non dabis sanctum tuum uidere corruptionem. Volens in ista absconsione aliis assimilari. ¶ Tertius articulus pertinens ad humanitatem, est, Descendit ad inferna: & hoc secūdum animam: ut extraheret suos qui in limbo erāt. Et attende peruersitatem hominis qui non uult Christum sequi in cælum, qui hominem secutus est in infernum. ¶ Quartus est, Tertia die resurrexit à mortuis. Si Christus mortuus sua uirtute resurrexit: uerisimile est quòd ipse iam uiuens mortuos suscitare possit. ¶ Quintus est, Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis: inde uenturus est iudicare uiuos & mortuos. Si Christus ascendit cælum, ascendent post eum ei adhærent. In eodē enim ista membra recipientur, in caput receptum est: Christus cundum quòd homo, sedet dextris Patris, quia est in pribus bonis eius: secundum quòd Deus est, cōregnat ei, ut tangit Glo. super illud Sedē à dextris meis. Christus & suis ad dexterā Patris locelegit: quia in dextera sunt tationes eius usque in finē uētur° est iudicare uiuos & tuos: id est, bonos & malos, los qui in aduētu suo uiui rientur, qui in momento riētur, & postea resurgēt, & qui prius erāt mortui. Magnaducia erit fidelibus, quòd eorū iudicabit. Ioan. 5. Pater iudicat quenquā, sed omne ciū dedit filio. ¶ Primus articulus pertinēs ad Spiritūsanctū. Credo in Spiritumsanctū, sanctam Ecclesiā catholicā. Credo: fide tendo in Spiritumsanctū. Qui fidē habet quòd Spiritus magnæ bonitatis & suauitis sit his in quibus habitat, prorat se ad hoc quòd sit eius habitaculum, hic per gratiā, in futuro per gloriam. Sap. 12. O quàm bonus & suauis est Domine spiritus tuus in nobis. Eccl. 24. Spiritus meus super mel dulcis. Spiritumsanctū tria pertinent præsenti, & duo in futuro. Cū enim ipse sit bonitas, ad eū pertinet destructio malitiæ: bonitas enim cōtraria est malitiæ. Vnde ad eū pertinet sanctificatio. ideò dicitur, Sanctam Ecclesiā catholicam. Et pertinent ad eundem articulum hæc duo, Spiritumsanctum, sanctam Ecclesiam catholicā. Credere enim debem°, quòd Spiritus ipse sanctus sit, & quòd Ecclesia sancta sit ab eo. Item ad Spiritumsanctum pertinet sanctorum cōmunicatio: unio membrorum in corpore Ecclesiæ & ad caput & ad inuicem: sicut spiritus humanus in corpore humano membra unit, cuius unionis signum est sacramentum Dominici corporis. Item ad Spiritumsanctū pertinet communio quam habent sancti ad inuicem, in hoc quòd sunt socii in lucro. quod tangit Dauid, dicens, Particeps ego sum omnium timentium te, &c. In communione ergo sanctorum tria intelligamus ad quæ pertinet secundus articulus. Sacramētum communionis mystici corporis, quod est Ecclesia. Communionem sanctę societatis, ex qua accidit quòd quilibet qui est de Ecclesia, uerè partē habet in omnibus bonis quæ fiunt in Ecclesia, per quam uiam aliquis de facili ditatur. Ad quā etiam communionem sequi debet communicatio tam bonorum quàm malorum temporalium, ut mala proximorum nobis assumamus per compassionem, & bona nostra eis communicemus per eleemosynarū largitionem. Item ad Spiritumsanctū pertinet remissio offensionum. cum ipse sit benignitas, ad quod pertinet tertius articulus, Peccatorum remissionem. Credere enim debemus, quòd peccata remittuntur in Ecclesia per baptismum & pœnitentiam & alia sacramenta: nec solùm semel remittit Spiritussanctus peccata homini: sed quotiescunque uerè quis pœnitet. ¶ Ad bonitatem etiam Spiritussancti pertinet remuneratio tam in corpore, quàm in anima. Ad remunerationē corporis pertinet quartus articulus, Carnis resurrectionē. Ad remunerationē animæ quintus, Vitam æternam. Qui carnis resurrectionem fideliter credit, non timet miserum corpus expendere in seruitio Christi, ex quo sperat se recepturum illud cum quadruplici gloria claritatis, impassibilitatis, subtilitatis, & agilitatis. Item qui fidem habet de uita æterna, solicitus debet esse quomodo illi prouideat. Si cum tanta solicitudine prouidetur huic miseræ uitæ, de qua nemo certus est per diem: quāta solicitudo debet esse prouidēdi illi uitæ de qua certum est quòd erit æterna? Ibi nec locus erit mendicādi, ut manifestū est in diuite epulone. Luc. 16. Et in fatuis uirginibus. Matth. 25. Nec locus laborandi, nec aliquid mutuo accipiendi. In uita enim præsenti uix est aliquis, cuius paupertati non consulatur aliquo istorum

trium

trium modorum. Ibi uerò qui sibi non prouiderit, egestatē æternam patietur, ut nec guttā aquæ modicam habere possit. Et notandum quòd Augu. in libro de fide, ad Petrum, enumerat 40. firmiter credenda & indubitanter tenenda, quæ causa breuitatis hic non posuimus.

De erroribus qui catholicæ fidei aduersantur. Et primò de errore illorum, qui negāt Deum esse. CAP. VI.

SEquitur de erroribus qui fidei catholicæ aduersantur. Et primò dicetur de errore illo quem tangit Dauid, dicens: Dixit insipiens in corde suo, Non est Deus. ¶Et notandum quòd hi qui sunt in errore isto, omni bono sunt indigni, quia largitori omnis boni ingrati: unde indigni sunt disputatione qua laboratur ad destructionem erroris eorū. ipsi meritò sunt à Deo despecti, quum ipsi Deum non reputēt: & ideo à correctione sunt ualde remoti. Eccles. 7. Considera opera Dei, quòd nemo possit corrigere quem ille despexerit. Tum quia Dei misericordia immensa est, & quia scriptū est, Responde stulto iuxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse uideatur. Prouerb. 26. Ad extirpationem huius erroris aliqua dicemus. ¶Error iste non solū est insipientia, imò insania. Quæ maior insania, quàm dicere, illud nō esse quod causa est omnibus ut sint? Cum insano uerò nemo solet philosophari ad destru-

nem errorum ipsius. Phi-

phus: Stultum est de quo

cōtraria opinionibus prob-

esse solicitū. Itē Philos. Nō

tet omne problema nec o-

positionē desiderare: sed qu-

bitabit aliquis indigentiū

nis & nō pœnæ uel sensus.

qui dubitat utrū oporteat

uenerari, & parentes hono-

uel nō, pœna indiget: qui a

utrū nix alba, uel nō, sensu.

qui Deū nō agnoscūt, pœna

gent, ut qui in bonis posit-

agnoscūt bonorū omnū

torē, in malis positi agnosc-

lorum liberatorē. Greg. O-

quos culpa claudit, pœna a-

Esa. 28. Sola uexatio tantū

dabit intellectū auditui. Hi-

secundū aliam translationē

omne flagellū & dolorē e-

ris Hierusalē. Et Tob. 11. Re-

rauit uisum Tobias, cū filius

liuiuisset oculos eius felle.

Mac. 19. Antiochus Deum

gnouit in tormentis à Deo

situs, dicens: Iustum est subd-

esse Deo, & mortalem non

ria Deo sentire. Pœna tim-

incutit: timor uerò initiū sa-

tiæ est. Prou. 1. Qui in errore

sunt, rusticissimi & ignobi-

mi sunt: unde uerbis erudi-

possunt. Prou. 29. Seruus u-

eruditi nō potest: quia quo-

cis audit, & respōdere con-

Verè contēptus siue uolunt-

causa est, uel potius in culpa

quòd tales non credūt. Deū

Animo enim inuito nihil facile suadetur. Ignobilis animi est & ingrati nolle agnoscere beneficiorē suum: nobilis uerò animi est multū desiderare agnoscere eū à quo beneficia recipit. Sicut patet in paupere illo, de quo legitur in uita diui Nicolai: cui cū S. Nicolaus multiplici iniectiōe auri in domum eius paupertati ipsius cōsuluisset, proposuit deinceps uigilare, donec sciret qs esset qui aurū in domū illius tā cautè proiecisset. Patet ergo ualde ingratos esse, qui negāt Deū esse à quo incessanter beneficia recipiunt, nec infinitis testibus hoc credere uolūt. Tale est hoc acsi aliquis nollet credere ignē esse, à quo tamē incessanter uehementer calefieret. Psal. Nō est qui se abscondat à calore eius. Bernar. in lib. de diligēdo Deū: Inexcusabilis est infidelis, si nō diligit Deū toto corde, tota anima, tota uirtute. Clamat intus ei innata iustitia: quia ex toto se illū diligere debeat, cui totum se debere nō ignorat. Idē: Infidelē urget iustitia naturalis se totum tradere illi à quo se totū habet, & ex se toto diligere. Nullus est qui compos sit mentis suæ, qui nō possit agnoscere ꝙ ipse non semper fuit, & quum nō fuit, nihil boni habuit: ergo esse suū & quicquid boni habet, ab alio habet: ergo uel à solis parentibus carnalibus, aut nō: si à solis parentibus carnalibus, illi nō semper fuerūt; unde ab aliis habuerūt: & illi similiter ab aliis, donec perueniatur ad aliquē, qui semper fuit, à quo primus pater carnalis initiū habuit, à quo etiā habuit ut posset aliū generare. Constat enim ꝙ parentes carnales non habent à se quòd generēt filiū, cùm quādoq; generent quando nolent generare, & quādoq; nō generēt cùm uellēt, & cùm uellent generare filiū, quādoq; generant filiā. Nescit etiam mater quomodo filius in ea generetur: sicut quedā laudabilis mater quæ dixit filiis suis, 2. Mac. 7. Nescio, inqt, qualiter in utero meo apparuistis: neq; enim ego spiritū & animā donaui uobis, & uitā, & singulorū membra nō ego ipsa compegi. Si uerò nō à solis parentibus carnalibus esse suū habuit, sed à parētibus carnalibus corpus, & à patre spirituum spiritū; secūdū illud Arist. in lib. de animalib. Intellectus diuinitus ab extrinseco aduenit, quum primus pater carnalis qui non semper fuit, ab aliquo qui semper fuit, totū esse suū acceperit, & ꝙ aliquid boni posset habere, & ꝙ aliquid boni posset cōferre: patri illi qui semper fuit, omne bonū debetur, quod à nobis habetur, qui uerè Deus est. Magna est ergo ingratitudo illū non agnoscere, cuius beneficia nō cessamus recipere: nec solū per parentes carnales beneficia ipsius recipim⁹, sed etiā per alias creaturas. Collatio uero beneficiorū ipsius quædam exhorta-

tio est ad amorē ipsius. Aug. lib. 10. Confes. Cælum, & terra, & omnia quę in eis sunt, ecce undique mihi dicunt, ut te amē, nec cessant dicere omnibus ut sint inexcusabiles. ¶ Error iste est quē odire debēt quicquid odire potest, quū interimat patrem omniū. Vnde debem⁹ eū odire, sicut aliquis odit eum qui patrē ęius interimit. Qui in hoc errore sunt, in uanū uidentur accepisse animam suā, quum Deum nō agnoscant. Ad quem cognoscendum ratio eis data est. Propter quod enim rationē habent potius quàm bruta animalia, si tantū illa quę sensibus corporis subiacent agnoscūt sicut & illa. Vnde Dominus iustissimè posset tales punire, sicut puniuit Nabuchodonosor. Dan. 4. Ab hominibus eiiciēt te, & cum bestiis & feris erit habitatio tua. Fœnum quasi bos comedes, & septē tēpora mutabuntur super te, donec scias, ꝙ dominetur excelsus in regno hominum, & cuicūq; uoluerit, det illud. Bernard. super Cantic. An nō tibi uidetur ipsis bestiis quodāmodo bestialior esse homo ratione uigens & ratione non utens? Magna fatuitas dubitare de fonte, ex quo apparet fluuius cōtinuè perseuerans. Fonti ꝛ deficienti attestatur fluuii continuitas, & certissimū iudicium creatoris est continuus fluxus creaturarū. Et notandū ꝙ ad agnoscendū Deū esse, natura incitat. Hoc idē omnis scriptura indicat, & omnis creatura clamat. De primo, Io. Damasc. Cognitio existēdi Deū nobis naturaliter inserta est. In tantum uerò prævaluit malitia hominum naturæ, ut quosdā in irrationabilissimū & omnium malorum pessimū perditionis barathrū deduceret, ut dicāt nō esse Deum. Deū esse, uox omniū est. Apud enim omnes natiōes instincta naturæ habetur. Vox autem omniū, uox naturæ est: iuxta uerbum Sapientis. Secūdum manifestum est: quia & scriptura gentiliū, & Iudæorū, & Christianorum affirmat Deū esse. Doctrina etiam nobilissimorū philosophorū hoc indicat, ut Platonis, Arist. Tulli, Sen. & similiū. Scriptura Iudæorū in principio asserit omnia à Deo esse creata. Scriptura Christianorū in principio euangelii Io. per Deū uerbum asserit omnia esse facta. Omnis etiā creatura clamat Deum esse, ut ostēdit Aug. 11. lib. de uitate Dei: exceptis prophetarum uocibus. Mūdus ipse ordinatissima sua mutabilitate & mobilitate uisibiliū omniū pulcherrima specie quodāmodo tacitus & factū se esse, & nō nisi à Deo ineffabiliter atque inuisibiliter

fieri se nō potuisse proclamat. Idem 10. lib. Cōfes. Interrogaui de Deo meo, cælū, solem, lunā, stellas: neq; nos sumus Deus quē quæris, inquiunt: & dixi omnibus qui circunstant carnē meā, Dicite mihi de Deo aliquid: exclamauerunt uoce magna, Ipse fecit nos. Interrogatio mea intentio mea, & responsio eorum, species eorū, flores, & alia quæ terra producit quæ est infimum elementorū, & pedibus omniū calcatur, specie nobis talē ostendunt qualē nullus homo qui dignissima creatura est, & qui rationē habet, cuius est discernere, posset facere: unde ostēsione illius speciei apparet maiorem hominē esse qui talia facit. Terra enim per se talia facere non potest. Sicut mater nō parit nisi aliunde receperit: sic terra aliūde recipit quòd talia producat. Aug. in lib. de Trinitate: Sicut matres grauidæ sunt fœtibus, sic ipse mūdus grauidus est causis nascētiū. Ostēsione ergo speciei suæ exclamat flos se à Deo factū esse, cùm nulla creatura nec etiā rationalis eū possit facere. Matth. 6. Considerate lilia agri &c. Dico autē uobis ꝙ nec Salomō in omni gloria sua cooperatus est, sicut unū ex istis. Quod de flore dictum est, intelligatur de aliis creaturis. Aug. in lib. de Vtilitate credendi: Non frustra intueri oportet, & inaniter pulchritudinē cæli, ordinē syderū, uicissitudines temporū, in quorum consideratione nō curiositas est exercenda, sed gradus ad æterna faciendus. Sap. 13. A magnitudine speciei & creaturæ cognoscibiliter poterit creator horū uideri. Iob, 12. Interroga iumenta, & docebunt te, & uolatilia cęli, & indicabūt tibi: loquere terræ, & respondebit tibi, & narrabunt pisces maris. Quis ignorat quòd omnia hęc manus Domini fecerit? Rom. 1. ubi loquitur Apostolus de philosophis, Deus, inquit, reuelauit eis. Gl. Ambros. Vt Deus qui natura inuisibilis est, etiā à uisibilibus posset sciri, opus fecit quod opificę uisibilitate sua manifestauit, ut per certū incertū posset sciri, & ille esse omniū Deus crederetur qui hoc fecit nō ab aliis impossibile est fieri. Et subditur ibi in tex. Inuisibilia enim ipsius à creatura mūdi per ea quæ facta sunt, intellecta cōspiciūtur: sempiterna quoq; eius uirtus & diuinitas. Dū sumus in hoc mūdo inferiori, quasi per quādam scalā creaturarū ad cognitionē creatoris oportet nos ascēdere. Bern. Sanè hac scala cæli ciues nō egēt, sed nos exules: qa creatura cæli in uerbo cōspicit facta per uerbū, nec opus habet ex his quæ facta sunt factoris notitiā mēdicare. Esa. 40. Leuate in excelsum oculos uestros, & uidete quis creauit hæc q̄ eduxit in numero militiā eorū. Et glos. Aug. super cap. ad Ro. 1. Philosophe totū cōsiderasti rerū ordinē, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

nō uis attēdere ꝙ mūdus opus Dei sit, idolū opus fabri. Si faber idolo sicut dedit figurā, daret & cor, ab ipso idolo faber adoraretur. Ex quo sequitur, inexcusabilē esse qm creatorē suū nō adorat qui eū præ creaturis uisibilibus honorauit dādo ei rationē. Cùm homines agnoscāt animā esse per effectū ipsius in corpore, ut est uita sensus, motus, licet ipsa inuisibilis sit, & omnino insensibilis: quare similiter non agnoscūt ipsi creatorem esse in mūdo per eius opera? Amb. sup ca. 1. ad Ro. Sicut ex motibus & administratiōe corporis animā quā nō uides intelligis: sic ex administratiōe totius mūdi & regimine omniū creatorē philosophi intellexerūt. Sen. in lib. de natu. quæst. Quid est Deus meᵒ, inqt, uniuersi? Sic se habet Deus regendo uniuersum, sicut mens regēdo corpus proprium. Noli ergo de Deo dubitare, etsi eum nō uideas, sicut nō dubitas de anima, etsi eā nō uideas: certissimū habeas multa esse quæ tamē inuisibilia sunt. Inuisibilia sunt causa uisibilibᵘ ut cognoscātur. Vnde Greg. 4. lib. dialog. Nulla uisibilia nisi per inuisibilia uidētur. Ipse corporeus oculus nihil corporeū uideret, nisi hunc res incorporea ad uidēdū acueret. Nam tollē mentē quæ nō uidetur, & incassum patet oculus qui uidebat. Si oculi per se uidebāt, cur descēdēte anima nō uident? Itē in hoc mundo uisibili nihil nisi per creaturā inuisibilē sponi potest. Bernar. Nobilē spitē habes ô caro, & nobilē de. tota salus tua pendet ex salute: da honorē hospiti tuo diligēter attende, quid hospes huius præsentia largiatur. Est qui retribuit oculis uisum, auditū auribus præstat. Deniq; cessus probat qd præsentia ferat. Itē cùm ad fidē faciēdā parētibus carnalibus sola fides publica sufficiat, nec testes hoc requirātur, nec aliæ prætiōes, maximè cùm parētes nales nobiles sunt, nec cedat dedecus filio, & cùm spes successurū eis in magna hæditate, quæ causa est, ꝙ cùm ta difficultate sit fides aliquo de patre cælesti, qui nobis mus est, & à quo tanta spes hæreditas? ¶ Præterea secū consideratione Sapientis, consequēs est maius bonū, magis est eligendū: si autē sequentia sunt mala, cui co quens est minus malū, hoc gis eligendū est. Sed ex eo, aliquis credit Deum esse, quēs est magis bonum quā eo quòd aliquis credit De esse, si bonum ex hoc sequ & si malum inde sequeretur nus malū sequeretur: ergo gis eligēdū est ꝙ homo cr Deū esse, quàm ꝙ credat De nō esse. Media ꝓpositio ſ test manifestari: Si aliquis dat Deū esse & est, sequitur

Habebitis uitam æternam qui creditis in nomine filii Dei. Posito autem per impossibile, ꝙ Deus nō sit, nullū sequetur malum post præsentem uitam, ex eo ꝙ aliquis credit Deum esse, quia non erit qui eū puniat. Ille uerò qui credit Deum non esse, si ipse est, magnū malū habebit; quia mortē æternam. Posito autem per impossibile, ꝙ Deus non sit, nullum lucrum in futuro habebit aliquis, ex eo ꝙ credidit deum nō esse: ergo maius bonum consequēs est ad hoc ꝙ aliquis credit Deum esse, quàm ex hoc ꝙ aliquis credit Deum non esse, & si malū sequeretur ex his credulitatibus, minus malum sequeretur ex eo ꝙ aliquis credit Deum esse, quàm ex alia credulitate. ¶ Item inter ea quæ incœperunt esse, nihil est cuius ortum causa nō præcesserit; sed causā quę præcessit omne quod incœpit esse, nō est de numero eorum quæ incœperūt esse. Sic enim præcessisset seipsam, qdᵈ est impossibile: ergo aliqua causa est, quę nunquā incœpit esse. Sed quod nō incœpit esse, non desinit esse. Esse enim qdᵈ habet ex se, amittere nō potest. Sene. Perituri est, nempe qdᵈ aduentitium fuit: ergo aliqua causa est sine principio, & sine fine, & hoc indubitāter est Deus. ¶ Item Io. Damasce. Creabilia siue creata omnino ab aliquo cōdita sunt: oportet autē conditorē increabilem esse. Si enim & ipse creatus est, omnino ab aliquo creatus est, quousq; deueniamus ad aliquid increabile. Probatio autem hęc Io. Damasc. supponit, ꝙ Philosophis probatum est, ꝙ in causis nō est processus in infinitum. Vnde demonstrato aliquo causatō sic pōt ꝓcedi: Aut causa huiusmodi habet causam, aut nō. Si nō, est ergo causa, ita ꝙ nō causatū: ergo est prima causa. Si autē habet ahā causam, & illa causa aliā, cùm in causis nō sit processus in infinitum, ad ultimum inuenietur aliqua causa; quę ita est causa, ꝙ nō causatū: unde & prima causa est Deus. Præterea potētia agēdi quæ est in igne, & sole, & aliis creaturis uisibilibus, nō est potētia libera: ideò quū aliquis grauatur ab igne, ut cū domus eius cōburitur, uel ab æstu solis: si discretus est, nō rogat ignē uel solem ut cessent. Potētia enim eorum est ut potētia ministrorum, qui necesse habēt implere imperiū dominorū, quibus subiecti sunt. Constat ergo aliā potētiam superiorē esse quæ libera est, cui hæc potētia subiecta est: & hæc est potētia Dei, cuius uoluntatē necesse habent implere dictæ creaturę, nec possunt cessare ab operatiōe indicta eis à Deo, nisi Dei uolūtas aliter ordinaret: sicut accidit quādo sol & luna steterūt per spatiū xii. horarū. Iosue 10. Et in regressu solis tempore Ezechiæ. Esa. 38. Et in fornace Baby. quādo pueros in igne po-

sitos ignis non lesit. Dan. 3. Item potentia agendi quæ est in elementis & aliis creaturis uisibilibus absq; sapientia & discretione, est quæ sit illarū creaturārum, & tamen operā earum discretissime fiunt: ergo necesse est sapientiam aliquā esse à qua operationes earū ordinatę sint. ¶ Ad hoc autem non sufficit aliqua sapiētia creata, cùm nec ad cognitionem earū uideatur sufficere. Est ergo aliqua sapientia increata infinita, à qua est ordinatio uniuersorū. Io. Damasce. Sit omnia generari casus cuius erit ordinare: & hoc si uidetur, demus cuius erit obseruare & custodire. Itē ipsa creatiōis permanentia, & conseruatio, & gubernatio docet nos, quoniā est Deus qui hanc uniuersitatē consistere facit & cōtinet, & conseruat, & semper ei prouidet: qualiter utiq; cōtrarię naturæ, ignis dico & aquæ, aeris ac terræ in unius mūdi cōsummationē adinuicem cōuenissent, & indissolubiles permansissent, nisi aliqua omnipotens diuina ea cōcordasset, & semper indissolubilia cōseruaret. ¶ Itē cùm uisibilia sint causæ aliquorū, aut sunt causæ primę, aut nō. Causę primæ esse nō possunt. Sūt enim omnia cōposita: unde necessariò præcessit ea aliquid quod ea cōposuit. Præterea partes sunt quædam causa totius, & pars est naturaliter prior suo toto: ergo necesse est aliquid incōpositum & simplex quod omnia cōposita præcessit, à quo omnia sunt composita. ¶ Itē in eis quæ creata sunt quędam sunt corruptibilia, quę principium habuerunt & finem sunt habitura: quędam uerò habēt perpetuitatē, quæ principium habuerūt, sed finē nō sunt habitura: ergo cū causa abūdare debeat ab eis quorum est causa, causa eorū habebit æternitatem ut sit sine principio & sine fine. ¶ Itē omnis potētia creata determinata est circa esse, & operatur circa materiā existentē, & nullatenus trāscēdit esse ut de nihilo aliquid possit facere: ergo oportet aliquā potentiā increatā esse quę infinita sit, & trāscēdat esse & de nihilo fecerit illud ex quo creaturæ operātur. ¶ Item cùm in rebus sit inuenire quędā bona & quædam meliora, aut non erit perfectio in uniuersitate rerum, aut necesse est aliquid esse optimū. Itē cùm appetitus summi boni naturaliter ī anima sit, & nullus autē motus naturalis frustrā sit. Frustrà autē esset appetitus ille, nisi aliqd esset summum bonū: ergo aliquid est summum bonū. Hoc autē nō est nisi Deus. ¶ Item secundū Aristot. Magis eligendū est q̄ natura est, eo quod non est natura, ut iustitia quā hæc enim natura, illud autē acquisitum est. Est igitur aliquid quod est sua bonitas, & sua iustitia, omnibus illis quę bona sunt per participationem præferendum. Item nihil quod mutabile

fit, optimum est. In mutatione enim aliquid boni amittitur, & aliquid acquiritur qđ optimo accidere non potest. Item dicit Aug. q̄ in omni re quæ mutari potest, nonnulla mors est ipsa mutatio: mors autem optimo accidere non potest: omnis autem creatura mutabilis est: ergo nulla creatura optimum est: aliquid tamen optimum est, aliter non esset perfectio in uniuersitate rerū: ergo aliquid increatū est. Aug. super 1. ad Ro. Viderūt summi Philosophi quos cęteris non immeritò fama atq; gloria prælatos cernimus, quicqd mutabile est non esse summū Deū: & ideo omnem animam mutabilem esse, quia speciē transcenderunt: deinde uiderūt omnem speciem in re quacunq; mutabili quæ naturaliter est, omnéque uniuersi mūdi corpus nō posse esse nisi ab illo qui incōmutabilis & simplex est: quia nō aliud est illi esse, aliud uiuere, aliud intelligere, aliud beatū esse: sed quod est illi uiuere, intelligere, beatū esse, hoc est illi esse. Propter hāc incōmutabilitatē & simplicitatē intellexerūt eū & omnia bona fecisse, & à nullo fieri potuisse. Itē cùm modico corpori hominis regēdo ratio sit accōmodata, qua ipsum regatur, qua impedita uel omnino amissa, corpus periclitatur, uel in pulueremredigitur, uerisimile est rationem aliquam esse qua uniuersitas fabricæ mundi regatur.

¶ Item cum ratio quæ in homine est agnoscat se esse & non semper fuisse, & causam aliquā habuisse quæ eā præcesserit, causa autem rationis irrationabilis esse nō potuerit, necessariò rationem humanā & quancunq; aliam rationē quę esse incœpit, præcedit aliqua ratio quæ esse non incœpit: & hæc ratio Deus est, qui uniuersitatē rerū regit. Vnde Sen. in lib. de naturalibus quęstionib⁹: Nostri melior pars est animus: ideo extra animum nulla est pars, totus est ratio.

De errore idololatriæ. Et primò de descriptione idololatriæ. secundò de causis eius. tertiò de speciebus. et quartò de destructione erroris idololatriæ.

CAP. VII.

DIctum est suprà de errorē eorum qui Deum esse negant. Nunc dicendū est de errore eorū qui creaturas deificant, qui error idololatria dicit. Primò ostendemus quid sit idololatria. Secūdò tangemus de causis. Tertiò de speciebus. Quartò de destructiōe eius intēdimus. ¶ Notandum ergo, q̄ latria est summę uenerationis cultus soli Deo exhibēdus. Vel latria est uoluntaria possessio diuinę maiestatis. Idololatria uerò est cultus Deo debit⁹ creaturæ exhibitus. Et dicitur quasi idololatria: non qa iste cultus semper idolo exhibeatur, sed quia frequenter, uel quia idolo primo est exhibitus. Et notandum quòd idolum

quandoque dicitur lignum, uel alia res sic figurata: quandoque uerò dicitur coniunctũ ex imagine & dæmone præsidente. Et sic sumitur 1.Cor.7. ubi dicit Apostolus, ꝙ nihil est idolũ in mũdo. Illud enim qđ putabãt esse idolũ, personã scilicet subsistentem ex simulacro & spiritu præsidente, nihil erat. ¶ Itẽ notãdũ ꝙ inter idola gentiliũ quædam imagines erant tantũ ad memoriã & repræsentationẽ aliquorũ in quibus nihil numinis esse credebatur: aliæ uerò erãt qui credebãtur esse habitacula deorũ, id est, dęmoniorũ. Omnes enim dii gentiũ dæmonia. In quibus dæmones decipiebãt homines dantes eis responsa acsi in ipsis habitarẽt, inducti ad hoc sacrificiis & honoribus quæ eis exhibebãtur. In quibusdã etiã imaginibus credebãt gẽtiles aliquam uirtutem esse infusam, eò ꝙ sub certis horis funderẽtur, uel sculperentur, uel fabricarẽtur: sicut Mathematici mentiũtur homines trahere mores ex hoc ꝙ tali hora, uel tali nascuntur. Similis error inuenitur in quibusdã uetulis nomine Christianis, quę dicũt imagines lx. annos à factiõe sua uirtutẽ sortiri, & de cætero habere eã. Imagines prædictas quas nõ credebãt solũ esse imagines, uocant Mercurius Deos factitios, scribens librũ de Deo Deorũ. Proaui, inquit, nostri inuenerũt artẽ quę deos efficeret: & quoniã animas facere nõ poterant, inuocantes animas deorum, eas indiderunt imaginibus factis. ¶ Possum⁹ aũt octo rationes seu causas ostẽdere quibus idololatria uel inducta est uel augmẽtata. ¶ Vna causa fuit, dolor nimius de amissione alicuius amici. Pater enim amissofilio nimiũ dolens imaginẽ fieri fecit, ut ei esset qualecunq; solatiũ. Vnde Sapiẽ. 14. Acerbo luctu dolẽs pater, cito sibi rapti filii fecit imaginem. Ac illũ ꝙ tũc quasi homo mortuus fuerat nunc tanquã Deũ colere cœpit & cõstituit inter seruos suos & sacra & sacrificia. Deinde intercedente tẽpore cõualescẽte impia consuetudine, hic error ut quam lex custoditus est. Hãc primã causam idololatriæ ostẽdit Gregor. super illud Lucæ 11. Beelzebub principe dęmoniorũ &c. dicẽs: Ninus rex Ninive Belo patre suo mortuo statuam fecit, quã summa reuerentia honorauit, ita ut etiã reis ad eã pro gientibus parceret: unde progressu tẽporis homines cœperunt eã uenerari ut deũ, & multiplicare: & quidam uocauerunt Bel, alii Baal, alii Baalim, alii Belzebub, secundũ uarietatẽ linguarum. ¶ Alia causa fuit uetusta superbia principũ, qui nõ attendentes infirmitatem suã uoluerunt se ut deos honorari, ut Nabuchodonosor, qui præcepit Holoferni principi militiæ suæ ut omnes deos terræ exterminaret, ut ipse solus Deus diceretur ab his nationibus quę potuissent Holofernis potẽtia subiugari. Iudith 2. Principes superbi imagines suas faciebãt adorari ab his qui erãt subiugati ab eis. Vnde Sap. 14. Tyrannorum imperio colebantur figmẽta: & hos quos palàm homines honorare nõ poterãt, propter hoc, ꝙ lõgè essent, è longinquo figurã illorũ allatã euidẽtem imaginẽ regis, quem honorare uolebãt, fecernut, ut illũ qui aberat tanquam præsentẽ colerent. Alioqui etiã ut diuina stirpe nati uiderentur, diuinos honores parentibus detulerũt, deferrique iusserunt: ut dicit Glo. super 14. Sap. ¶ Tertia causa fuit adulatio, seu desideriũ, quod habebãt minores acquirẽdi gratiã maiorũ. Sapi. 14. Affectui aut regibus deseruientes homines incõmunicabile nomen lapidibus & lignis imposuerũt. Per hoc quod dicitur Affectui, tangitur prima causa iam habita: per hoc quod dicitur Regibus, tertia causa, de qua etiam dicit gl. Per populos & regiones paria sacra susceptа sunt, dum homines grati esse in suos principes cupiunt. Aug. in libro 10. de Ciuitate Dei: Multa usurpata sunt de cultu diuino, quæ honoribus deferuntur humanis, siue humilitate nimia, siue adulatione pestifera. ¶ Quarta causa fuit amor reipublicæ. Vnde dicit Gl. ibidem: Alio loco dicit Cicero, quòd in plerisque ciuitatibus acquirendæ uirtutis gratia, ut libentius gratia Reipublicæ periculũ adirent, optimos quosque uiros fortium honore deorũ immortaliũ esse cõsecratos: hinc Romani Cæsares suos consecrauerũt, & Mauri suos Reges. ¶ Quinta, decor uel operis humani, uel alterius creaturæ. De primo Sapientiæ 14. Multitudo hominum adducta per speciẽ operis, eum qui ante tempus tãquam homo honoratus fuerat, nunc Deum existimauerunt. De secũdo Sap. 13. quando locutus est de stellis, sole, & luna, subditur: Quorũ si specie delectati deos putauerunt, sciant quanto his dominator eorũ speciosior est. ¶ Sexta potentia quam crediderunt supereminere in his quos deos putauerunt, ut dæmones crediderunt potestatẽ habere in hominibus, & res humanas, & etiam in elementa. Cuius erroris occasio fuit, quòd credebant dæmones sanare læsiones corporum, dum ab eis cessãbant. Credebant etiam eos sedare mundi turbationes, dũ eas facerent, cessãbant. Credebant etiam eos prænoscere futura: quia prædicebant eis mala, quæ Dei promissione ipsi erant illaturi hominibus: & malorum cessationes, quòd non erat mirũ. ¶ Item alia causa huius erroris fuit, ꝙ facere uidebãtur quædam opera quæ uerè naturalia erant: sed imperitis uidebantur esse supra naturam. Tale opus est subita

generatio ranarum, & pediculorum, & uermium in quibus natura operatur. Dæmonibus tamen procurantibus quòd hæc citius fiant, coniungendo uel commiscendo ipsas naturas rerum, & addendo aliqua semina, quæ semina naturam adeò adiuuant, quòd opus tardum acceleratur: ita quòd creditur non esse opus naturę quę tardius operari cõsueuit: sicut factum est in signis quę facta sunt à magis Pharaonis. ¶ Septima, cæca cupiditas hominum, qui tantum sunt curiosi sciendi uel cupidi aliqua acquirẽdi, ut seipsos uendant dæmonibus, ut cupiditatẽ suã possint adimplere. ¶ Octaua, uoluptas & lasciuia, quę erãt in festis idolorũ: uacabãt enim idololatræ deliciis & ludis, quę multum alliciebãt homines ad idololatriam. 1. Corint. 10. Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere. ¶ Et notandum multas esse species idololatriæ. Quædã est cultus dæmonum, alia luminum, ut solis & lunæ uel stellarum: tertia, elementorum: quarta, hominum: quinta, animalium irrationalium: sexta, imaginum uel alterius operis humani: septima itemporis uel partium eius. Est etiã idololatria aliarum rerum. ¶ Et notandũ, quòd idololatria ideo peccatum magnũ est: quia Deo honorem suum aufert, & creaturæ cuius non est confert, & æquat creaturã creatori. Si pro modico furto uel rapina q aliquis facit homini, me exilium, uel mortem, uel magnam pœnã, quãta pœ gnus est, qui diuinum hono Deo surripit? ¶ Duplex pina est in peccato idolol Vna eius qui honorẽ Dei aufert, & alii offert. Alia honorem diuinũ sibi obl susçipit. ¶ Idolorum cultu mnis mali causa est, & ini & finis. Sapi. 13. Glo. Cum mens à creatore se auertit, nibus implicatur sceleribus grauatur autem peccatum lolatriæ ex uilitate rei in transfertur honor diuinus ius enim peccatum est crim nor iste transfertur in qua pedes aut reptilia, quàm q do in homines: & quando magines hominum, aut ani lium, quàm quando in hom uel animalia. Roma. 1. Et m uerunt gloriam incorrupti Dei in similitudinem imag corruptibilis hominis, & u crum, & quadrupedũ, & serp tum. Gl. Ambr. Quanta est tia eorũ, apud quos plus p imago quàm ueritas, & potu sunt mortui quàm uiui? Psal. tauerunt gloriam suam in militudinem uituli comedẽ fœnum. Tanto magis contu lioſum est Deo, quàto uilior creatura quæ ei æquatur, & m gis contra rationem est. ¶ C tumelia etiã fit humanę natu quãdo creaturę inferiori se

dit. Refert Augu. in lib. de uera religione, quòd Socrates occisus fuit, qa noluit adorare idola, quia erant tantum opus hominis: & dixit se prius adorare canẽ qui erat opus naturæ, cùm causa nobilior sit suo effectu. Multum est contra rationem, q homo adoret opera manuum suarum. Illa species idololatriæ qua homo adorat creaturam, se manifestè inferiorem hominẽ reddit infelicem & maledictum & derisione dignum. De primo Sap. 13. Postquã præmissum est de sole, & luna, & stellis quæ aliqui rectores orbis terrarum & deos putauerũt, subditur, Sed in his adhuc minor est querela. Et paulò pòst: Infelices aũt sunt, & inter mortuos spes illorũ est, qui appellauerunt deos opera manuum hominum. De secundo Deut. 27. Maledictus homo qui facit sculptile & conflatile abominationem Domini, opus manuum artificum, ponitque illud in abscondito. Sap. 14. Per manus autem quod fit idolum, maledictũ est, & ipsum & q fecit illud. De tertio Hiere. 10. Nõ est spiritus in eis, uana sunt, & opus risu dignũ. Irrisiõe digni ostenduntur qui sunt in hoc genere idololatriæ. Sap. 13. ubi sic legitur, Nõ erubescit loqui cum illo qui sine anima est, & pro sanitate quidẽ infirmũ deprecatur, & pro uita mortuũ rogat, & in adiutorium inutilem inuocat, & pro itinere petit ab eo q ambulare non põt. Et Esa. 44. Medietatem eius combussi igne, & de reliquo eius idolum faciam: ante truncũ ligni procidã, pars eius cinis est. Quibus uerbis uilitas materiæ ostenditur ex qua fit idolum, & uilitas materiæ in quã redigitur. De materia eadẽ habes Baruch 6. Subtrahunt ab eis sacerdotes aurum & argentum: dant autem & ex ipso prostitutis, & meretrices ornãt. Itẽ: Quũ receperint illud à meretri cibus: ornant deos suos. Et subditur ibi multum de uilitate & impotentia idolorũ: Hi, inquit, nõ liberabũtur ab ærugine & tinea. Itẽ: Habet in manu gladiũ & securim, se autem de bello & latronibus nõ liberat. Itẽ, Oculi eorũ pleni sunt puluere à pedibus introeũtiũ. Et paulò pòst: Lucernas accendũt illis, & quidem multas, ex quibus nullã uidere possunt. Itẽ: Nigræ sunt facies eorũ à fumo q in domo fit. Supra corpus eorũ & supra caput eorum uolant noctuæ & hirundines. Item: Sine pedibus in humeris portantur ostentantes ignobilitatem suã hominibus. Mirum erit si idola iuuare possunt, quũ nec preces auxilio indigẽtiũ possint audire, nec defectũ eorũ intelligere. Vñ subditur in Baruch: Quũ audierint mutum non posse loqui, offerũt illud ad Bel, postulantes ab eo loq, quasi possint sentire q non habent motum. Psal. Os habent & non loquẽtur &c. Et Baruch.

eod

eodem cap. Quum superuenerit illis prælium & mala, cogitant sacerdotes ubi se abscondant cum illis. Quomodo ergo sentiri debeat, quoniam dii sunt qui nec de bello se liberant, neque de malis se eripiunt? Item: Sicut in cucumerario formido nihil custodit: ita sunt dii illorum lignei, argentei, & inaurati. ¶ Post idololatriam illam, quæ est cultus illarum creaturarum, quæ manifestè sunt homine inferiores: destruēda est illa idololatria, quæ est cultus dæmonum, quæ valde detestabilis est. Primò quia dæmones hostes Dei sunt: & magis displicet Deo, quum honor eius transfertur in eos, quàm quando ad alias creaturas. Et etiam magis periculosa homini. Quum enim dæmones hostes sint humani generis, & cultoribus suis fiant familiares: ipsi sunt eis familiares inimici. Nulla autem pestis efficacior est ad nocendum, quàm familiaris inimicus. Ideo dicit Augustinus in libro 83. quæstionum: Nihil tam contrarium Christiano, quàm si curam artibus magicis adhibeat. Tunc enim eos recipit familiares, qui damnationem animarum quærunt. Item Aug. 19. lib. de ciuitate Dei: Magna Dei misericordia necessaria est, ne quisquam quum bonos angelos se amicos habere putat, habeat malos dæmones factos amicos, eósque tanto nocentiores, quanto tiores aut fallaciores pa inimicos. Periculosum est de ei credere qui mendac mus est. Ioan. 8. Ipse est men & pater eius. Præterea de nes licet sublimes sint co tione naturæ: inferiores t sunt etiam brutis anima deiectione culpæ: quum m sint non solum miseria pu sed etiam culpæ, imò infer uidentur esse simpliciter c ris rebus quæ sunt. Vnde bolus non esse dicitur. Iob Habitent, inquit, in taber lo illius socii eius qui non ¶ Multipliciter autem p ostendi, quòd spiritus illi sint colendi. Primò quia au sunt boni, aut sunt mali. Si sunt, offenduntur, cùm ho qui soli Altissimo exhibe est, eis exhibetur. Non e potest eis placere tanta co melia & iniuria Domini rum. Præterea si boni sunt, placabuntur malitia offen tium eis honorem alien Quis bonus & discretus ho rem reputet, & non magis risionem, si quis mentiatur esse regem, uel episcop quum non sit? Sic si sunt spiritus & discreti, erubesc honorem Altissimi sibi e beri. Iuxta enim uerbum pientis, Qui falso prædico necesse est, ut suis laud erubescat. Item quanto maiorem honorem indebi

sibi uult impēdi: tanto ipse superbior & uanior est: ut clericus si honorē sacerdotalē uult sibi impēdi, superbus est: si episcopalē, superbior: ergo si ipsi uolūt sibi impēdi summum honorem, superbissimi & uanissimi sunt. Si uerò ipsi sunt mali, indigni sunt & honore isto & alio. Item aut ipsi præstāt beneficia cultoribus suis de suo, aut non. De suo non possunt. Vnica enim potētia est in creata, ut in sequentibus ostenditur. A qua & sub qua sunt omnia: & quum eos creauit Deus, non à se eos alienauit, nec à potestate sua eos exemit. Ipsi ergo à Deo sunt & Dei sunt, & beneficia si qua præstāt cultoribus suis, dona Dei sunt, ad hoc data ut dētur. Igitur ipsi sunt ut nūtii & deferentes dona illa. Nuntii uerò & deferentes beneficia non sunt habendi ut domini, nec deificādi: sed gratia reddenda est ipsi Deo eorum. Bernardus loquēs de bonis spiritibus: Honoremus, inquit, eos quantum debemus: totus tamen ei reddatur amor & honor noster, à quo tā ipsis quàm nobis est totum: unde honorare possumus, uel amare, unde honorari amariue mereamur. Loca remota à fonte ita habent aquam ab ipso, sicut & loca fonti proxima: licet aqua fontis primo proueniat ad loca proxima, & per ea ad loca remota. Sic cum unicus sit fons omnium bonorū Deus: ita habēt bona sua ab eo creaturæ: quæ remotę sunt ab eo dissimilitudine, sicut & illæ quæ sunt propinquæ ei dissimilitudine: ut sunt spirituales creaturę. Deo ergo soli debetur totus honor & gloria. ¶ Itē aut potētiæ quibus possunt spiritus isti dare beneficia cultoribus suis, sunt potentiæ irrationales siue naturales: sicut potentia calefaciendi, quæ est in igne, quæ ex necessitate sic operatur: aut sunt potētiæ liberè agentes seu rationales. Si primò modo nulla gratia debetur eis propter illa beneficia, nec propterea sunt colendi. Tales enim potentiæ operātur per modum seruiētis, ut ait Sapiens: Si uero liberè agunt, aut consulunt uoluntatem diuinam cultoribus suis dādo beneficia, aut non. Si sic, ergo se habent ut dispensatores secundum uolūtatē domini sui dispēsando bona ab eo accepta: non ergo habendi sunt ut domini, & multò minus ut dii. Si autem non cōsulunt uoluntatem Dei, non curātes utrum Deus hoc uelit uel non, indiscretè dispensant: nec uidentur curare de rectitudine operum suorum, quum non respiciant ad uolūtatem Dei, quæ regula est bonorum operum, & ideo sunt mali. Si quis uerò dicat quòd isti spiritus placandi sunt ab hominibus, quia ab eis sunt offensi. Si boni sunt, nō debent ab hominibus offendi, nisi propter peccata. Si autem propter

pter peccata ab eis sunt offensi, per recessum à peccatis maximè deberẽt placari. Contrariorum enim cõtrarię sunt causę. Si uerò iustificatio eorum nõ placat eos, sed manet adhuc ira eorum donec offerantur eis carnes & sanguis animalium, ira talis nõ est ira diuina, sed potiꝰ ira leonũ, aut aliarũ bestiarum quæ nõ quiescũt donec aliqd prædę ceperint: unde si propter hãc iram colendi sunt, & diuino honore digni, deificemus ergo leones & alias bestias. ¶ Itẽ aut placato altissimo & amico existẽte mortaliũ, põt ira huiusmodi deorũ eis aliqd nocere: aut non põt. Si sic, non uidetur Altissimus esse omnipotens, quũ coẽrcere non possit illos deos ne noceãt amicis suis. Si uerò nõ põt eis nocere, nõ est timẽda ira eorũ amicis Dei, nec ira eorũ sacrificiis placãda. Præterea nulla potẽtia aliquid potest cõtra beneplacitũ Dei. Nulla enim est quæ non redigeretur in nihilũ, nisi à Dei potẽtia, à qua accepit esse, in ea retineretur: ergo in tuto est oĩs homo q Dei fauorẽ habet, uel gratiã. Nõ est ergo necesse gratiã istorũ deorũ sacrificiis quærere gratia Altissimi obtẽta. ¶ Itẽ spiritus isti q falso dii uocãtur, si mali sunt, aut Altissimus compescit malitiã ipsorũ, aut nõ. Si cõpescit malitiã eorũ, nõ est malitia eorũ timẽda. Si uerò pmittit eos exercere malitiã suã, aut hoc facit ignorãtia, aut quia nõ curat, aut iudicio, qa uid[e]
pedire. Ignorãtia non est[in]
enim ipse sit sapiẽtissimus,
rãtia in eũ nõ cadit. Iterũ
cidit hoc quòd ipse nõ cur
malis quæ fiunt in mundo
enim ipse sit rex iustissim
potest nõ curare de malis
fiũt in regno suo. Ergo qũ
mittit hos spiritus in mor
sæuire, ipse facit hoc iudici
uidet hoc mortalibus expe
ergo nõ est timẽda malitia
rũ mortalibus. ¶ Itẽ cùm sp
iã dicti potestatẽ habeãt a
tissimo, aut illã potestatẽ c
tãtur sapiẽtia & iustitia m
tes eã, aut nõ. Si sic, cùm ip
sapiẽtes & iusti, ipsi nõ ira
tur mortalibus bonis, nec
eis: peccatoribus uerò nũq
sunt placati, nisi à peccatis
dãt. Inutile ergo est eis sac
cia offerre tã bonis quàm m
quãtum ad eorũ placatio
mali si uolũt eos placare,
dãt à peccatis suis. Si uerò S
tia & iustitia nõ comitãtur
potestatẽ: ergo potestas eo
est ut gladius in manu furi
unde si ꝓpter hãc potestatẽ
qs eos deos reputat, reput
go Deũ, si quẽ uiderit furio
in manu tenẽtẽ gladiũ. Mir
tuitas eũ Deũ, reputare, quẽ
mo cognoscit esse sine sapi
& bonitate. Belluinũ est pot
q̃ diuinũ, potestate uti abq
pientia & iustitia. ¶ Itẽ pote
eorũ aut ligata est, aut nõ est
gata. Si nõ est ligata, mirum
quo

quomodo nõ occidunt omnes cõtemptores sacrificiorũ eorũ. Præterea lõgè uidetur esse à sapientia & bonitate Dei, ponere gladiũ in manu furibũdi, dando potẽtiã cui homo nõ possit resistere maligno, nisi ipse eã uelit cõpescere. Si uerò ligata est, ille q tenet eã ligatã, obsequiis est placãdus, nõ ipsi. Cùm aliqs tenet aliquam bestiã ligatã, ille orãdus est, ut bestiã cõpescat ab his qui sæuitiam bestiæ timẽt, & nõ ipsa bestia. ¶ Itẽ cùm cultura illorum deorũ exterminata sit à terra ꝓmissionis iussũ Dei Hebrẽorũ, & iterũ de regno Christianorum, etiã de Aegypto ubi oẽs colebantur, & de urbe Romana, maximè de tẽplo qd Pãtheõ uocabatur, quod erat unũ tẽplũ omniũ deorũ: cõstat hoc factum fuisse à maiori potentia quàm esset potentia eorũ. Lucæ 11. Cùm fortis armatus custodit atrium suũ, in pace sunt omnia quæ possidet: si autẽ fortior eo superueniẽs uicerit illũ, uniuersa eius arma auferet &c. Illa ergo potẽtia aut sunt diuina, aut humana. De diuina ergo ipsi erant aduersarii Dei & mali. Si uerò humana, ergo magis timẽda est humana ptãs eis quàm potestas eorũ hominibus. ¶ Et notãdũ quòd aliqui peruenerũt ad tãtam fatuitatẽ, ut crederent deos huiusmodi partitos fuisse totũ orbẽ. Sed puerile est dicere Altissimũ sortẽ misisse ꝓ diuisionẽ illa, cùm sors non habeat locum nisi ubi est ignorãtia, quæ in Altissimũ, qui sapiẽtissimus est, non cadit. Si uerò ipsi Altissimo incõsulto sortem miserunt, nihil iuris per hoc habuerunt in orbem terrarum. Si uerò de beneplacito Altissimi, quod ridiculum est, quomodo de partibus illis exterminati sunt? ¶ Itẽ aut amicitia est inter deos huiusmodi, aut non. Si est, ergo unus eorũ amat cultores alteriꝰ: nec ꝓpter cultores suos proprios inimicus erit cultoribus aliorum, nec cõtra illos iuuabit cultores suos. Si uerò non est amicitia, sed odiũ: ergo ipsi mali sunt. Quia aut est iustum odium inter eos, aut non iustũ. Si iustũ, ergo ipsi sunt iustè odiẽdi, & ita sunt mali. Si iniustũ, illud non possunt ipsi habere, nisi sint mali. Malitiam etiam eorũ ostendit, quòd cultores suos iuuant in eis quæ mala sunt, ut patet ex scriptis Magicis, ubi docetur quomodo cõsilio talium spirituum uiri uel mulieres nimio amore intẽdãtur, uel quomodo alia scelera possint ꝓpetrari. ¶ Si qs uerò dicat tales spiritus non esse honorandos honore diuino, sed honore q eis cõpetit, quia apud Deũ possunt impetrare uel ꝓcurare aliquod beneficiũ eis qui eos honorant. Hoc planè concedendum est, & hæc est assertio fidei catholicæ. Quid si spiritus boni honorãdi sunt tãquam amici Dei, non tãquã dñi uel dũ, sed tanquã serui

Altis

Altissimi, quorũ ministerio multa beneficia possunt nobis prouenire, & spes suffragii in eis põt poni? Sed nõ debemus eos reputare authores salutis, sed potius impetratores: nec sacrificiũ faciendũ est in eis. Eo enim quòd aliquis alicui sacrificat, eũ cui offert authorem sanctitatis confitetur, & eũ inuocat ad sanctificãdum illum pro quo illud sacrificium offertur. Item facto profitetur se esse in manibus illius cui sacrificat ad perdẽdum uel ad saluandũ: sicut animal illud est in manibus suis ad occidẽdum uel perdendũ. Ista uerò soli Altissimo attribuẽda sunt. Mali uerò spiritus non sunt honorandi, qui apud Deum nullũ bonũ nobis impetrare possunt. Nõ sunt etiã timẽdi amicis Dei, cũ nõ possint eis nocere. ¶ Cõsequenter tangendũ est aliquid de illa specie idololatriæ, quæ est cultus luminum. Et notandũ quòd hi qui sunt huius erroris, dicunt mortales subiectos esse soli, & lunæ, & stellis, etiã quantum ad sapientiam uel ignorãtiam, & quantum ad mores bonos siue malos. Et dicũt cælestia lumina secundum situs suos seu constellatiões causam esse morum bonorum uel malorum in hominib⁹. Qd̃ multis modis patet esse falsum. Primo, quia non propter stellas homo, sed stellę ꝓpter hominẽ factæ sunt, ut dicit Gre. Itẽ haberi põt ex principio Genes. ubi sic legitur: Fiant luminaria in firmamento &c. Et subdit: Vt illuminẽt Illuminatio terræ cã fuit fierẽt. unde subditur ibidẽ posuit eas in firmamẽto cæ lucerẽt super terram. Prop Iosue iubẽti sol & luna obe Iosue 10. Ergo cultorib⁹ D & luna subiecta sunt, & no cultores soli & lunæ. Itẽ & luna naturaliter operãt hominibus ea quę ipsi eis nũt, aut sciẽter & uolũtarie naturaliter, operatio illa lis est, ꝓpter qd̃ dicit Phi phus, quòd natura operatur modũ seruientis. Vnde uirtus operans ignobilis est resp uirtutis liberè operãtis, qui test super utrunque oppo scilicet super suũ operari nõ operari: qd̃ autẽ ignob est, nõ est causa rei nobil ergo uirtus naturalis lumi lestiũ nõ efficiet sapiẽtiam uirtutes, uel bonos mores quascũque artes in homin cùm hæc sint nobiliora uir naturaliter operãte, quã po in dictis luminib⁹. Si uerò ter & uolũtarie operanẽ p mores uel errores in homi ergo ipsa mala sunt, & Deo mica. Præterea malitia illa est eis innata, aut est acq innata, ergo sunt mala natu ter: hoc aũt impossibile est qd sit naturaliter malũ. Præ cũ nihil sit in eis naturaliter Deus nõ creauerit in eis, Des lã malitiã creasset, qd̃ lõge

Dei bonitate. Si uerò acquisita: ergo corrupti sunt & mutati à suo statu naturali quantũ ad spiritũ, quẽ secundũ istũ errorẽ necesse est ponere in eis: hæc autẽ corruptio nõ potest esse in eis secũdũ spiritũ, cùm corpora eorũ sint incorruptibilia. In substãtiis enim ex spiritu & corpore cõpositis, quales filii qui sunt hui ius erroris credũt esse cælestia lumina, necesse est nobiliorem esse statũ spirituum q̃ corporũ. Præterea creaturæ rationales cùm aliquid uolũtariè operãtur, primo intelligunt & desiderãt: ex quo sequeretur lumina illa cælestia mala esse quæ desiderarent malos mores esse in hominibus. Itẽ hic est modus operãdi substantiarũ quæ cõpositæ sunt ex spiritu & corpore, ut primo operentur in seipsis operatiões merè spirituales, ut est intelligere & desiderare: secũdo in corporibus sibi cõiũctis operationes corporales, ut est motus, & per illas iterũ alias in corpora aliena, & iste ordo operationũ semper ꝓcedit quasi ingrossando & quasi per elongationẽ à spirituali subtilitate & nobilitate. Vnde si iste est mod⁹ cælestiũ luminũ operãdi in homines, per hãc uiã nõ poterant imprimi nisi corporales dispositiões ignobiles in hominibus, & nõ sciẽtiæ & uirtutes. Præterea diuersitas hominũ qui eadẽ hora nascũtur & mores habẽt diuersos, ostẽdit falsa esse quę dicũtur ab his q̃ sunt in hoc errore de cælestibus luminibus. Dicũt enim eũ qui sub tali cõstellatione nascitur, talẽ hominẽ futurũ, & qui tale opus sub tali hora incipiet, prosperaturũ. Manifestè autem uidetur q̃ nati una & eadẽ hora, uel aggressi opus aliquod diuersos habẽt euẽtus. Falsum est ergo quod prędicti idolatræ de effectibus cælestiũ luminũ dicũt. ¶ Itẽ cõstellationes seu positiones stellarũ aut sunt tantùm signa euẽtuũ inferiorũ, aut sunt signa & causæ. Si tãtùm signa, aut comitãtur res de necessitate, aut nõ. Si sic, cùm signa euerti nõ possunt, uel mutari, erũt ipsi euẽtus ineuitabiles, & omnia de necessitate euenient mortalibus. Si nõ erũt signa ista possibilia separari ab his quorũ sunt signa: ergo poterũt fallere: ergo nõ est sciẽtia de significatiõibus eorũ. Sciẽtia enim & ars nõ sunt de fallibilibus. Si uerò signa sunt & causæ istorũ euentuũ, erũt euẽtus rerũ necessarii, cùm causæ istæ sint necessariæ: motus enim cælorũ cũ suis dispositionibus necessarius est immutabilis. Figura enim cæli & positio stellarũ futura cras hac hora, nullo modo auerti possunt, quin sint futura cras: & similiter se habet de omni dispositione cæli & cælestiũ: ergo oẽs euentus, quorũ causa est cõstellatio, sunt ineuitabiles. ¶ Præterea qui luminibus cælestibus seruiebant, aut intendebãt seruire

spiritibus qui præsidebãt huiusmodi corporibus, aut cõpositis ex corporibus & spiritibus aut corporibus inanimatis. Si solis spiritibus, eisdẽ ratiõibus potest destrui hæc species idololatriæ, quibus cultus dæmonũ prius destructus est. Si uerò corporibus inanimatis, uanè & ignominiosè ei seruiebãt, cùm nec seruitiũ eorũ nec seruitores agnoscerẽt, nec in remunerationẽ eorũ intendere possent. Si uerò cõpositis, cõpositæ erant animalia, ut ipsi credebãt: ergo uel rationalia & intelligẽtia, aut nõ. Si nõ, ergo ignobiliora erãt homine: animal enim rationale nobilius est irratiõali: peruertebatur ergo naturalis ordo, cũ homo colebat animal irrationale. ¶ Præterea cùm tãta distãtia esset huiusmodi animaliũ ab hominibus, ut nullus clamor hominũ ad ea posset attingere: idẽ erat acsi surdis tales preces fierẽt. Præterea impossibile est, ꝙ deitas sit in eo quod nõ intelligit. Intelligere enim est illud in quo maximè spiritus creatus Deo assimilatur. Si uerò rationabilia & intelligibilia, impossibile est eos deos esse, cùm secũdũ astronomos ipsimet fiant infortunati & nõ liberi à malis, & impediãtur casu aut oppositione fortiorum signorũ. Diuinitas enim semper est libera & inuicta & impedimentũ signũ est impotẽtiæ. ¶ Vltimo tãgendũ est de illa specie idololatriæ, quæ est cultus militię cęli: de qua frequẽter loq
tur scriptura sacra. Adorans
litiã cæli, siue sit uir, siue mul
iubetur lapidibus obrui. Deu
17. De militia cęli habes 4. Re
21. & 23. & Esa. 14. & Sopho
Act. 7. Et notandũ ꝙ militiã
uocauerunt qui huius erro
fuerũt, multitudinẽ spiritu
quorũ quosdã dicebant præ
cælo stellato, alios autẽ Sa
nio & circulo eius: alios
planetis & circulis eorum:
uerò præesse igni, alios ma
lios terræ, & utebantur inuo
tionibus huiusmodi spiritu
prout credebãt cõgruere m
ficiis suis. Impietas autem h
erroris manifesta potest ess
hoc, ꝙ inuocationes huiusm
spirituũ æquè fiebãt ad bon
cienda & ad mala. Vnde si sp
tus illi exaudiebãt illos &
nis & in malis, ipsi erant m
Si uerò in bonis tantũ, mer
ces erant libri eorũ, & scrip
res eorum, & ipsi spiritus se
dum ipsos, quorum reuelatio
se talia scripsisse scripserun

De errore principali Manichæorum. Et primò authoritates & rationes quibus ipsi inn tuntur, eis subtrahũtur. deponuntur authoritates & rationes quibus error ille struitur. CAP. VII.

SEquitur de errore Mani
orum, qui, ut ait Aug. in li
natura, boni sensum perdid
studio cõtradicendi. Hi po
duo principia: unum princip
bo

boni, alterũ mali. Vnus secundũ eos princeps lucis est, cuius habitatio est regio lucis super ista uisibilia. Alter est princeps tenebrarũ ex aduerso, cuius habitatio est regio tenebrarũ, & uterque princeps habet secũdũ eos populũ suũ. Manichæi ad principem tenebrarũ ponũt esse corruptibilia & mutabilia. ¶ Iste error ualde contumeliosus est & creatori & creaturis. Creatori, quia magnã partem regni sui & gloriæ suæ ei aufert, dum aufert ei dominũ creaturarũ uisibiliũ, quæ plures uidentur esse quàm inuisibiles. Creaturis etiã contumelios est, quas subtrahit dominio tam honorabili: & subdit eas tam uili seruituti, ut est seruitus diaboli. Vnde error iste ualde odibilis est & creatori & creaturis. Huic errori primo subtrahemus authoritates & rationes quibus innititur, ostendẽdo authoritates impertinentes esse ad eius confirmationem, & rationes infirmas, ut sic facilius corruat. Authoritates uerò quibus inniuntur, hę sunt. Legitur Gen. 1. Post creationem cæli & terræ, ꝙ tenebræ erant super faciem abyssi. Ex quo ipsi inferũt non fuisse Deum benignũ, qui opus suum incœpit à tenebris, nõ intelligẽtes tenebras nõ esse alicuius rei existentiam, sed lucis absentiam. Vnde non oportet ponere aliquem authorem tenebrarum, cùm tenebræ nihil sint nisi lucis absentia. Nec minus laudabilis est mũdi creator, si à nihilo incœpit. imò hoc cõmendat eius potẽtiam, quòd ex nihilo lucem & alia creauit. Per hoc enim ostenditur per se potens operari sine materia præiacente uel instrumẽto, quod proprium est omnipotentis. Item Matth. 4. legitur de diabolo, ꝙ ostendit Christo omnia regna mũdi, & gloriam eorum, & dixit ei: Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me. Ex quo inferunt: omnia ergo regna mũdi diaboli erãt, cùm omnia Christo promiserit. Quæ probatio ridiculosa est, cùm diabolus sit mendax & pater eius. Ioan. 8. Et cùm Ouid. primo de Arte amãdi dicat: Pollicitis dines quilibet esse potest. ¶ Item Matth. 6. Dicit Christus: Nemo potest duobus dominis seruire: uocãs diabolum dominũ, eò quòd sit dominus mundi, ut ipsi aiunt, ergo ipse est Deus uel creator ipsius. Quæ argumẽtatio nulla est, cùm reges gentium dominẽtur eorum. Luc. 22. qui tamẽ nõ sunt dii uel creatores. Præterea diabolus domin⁹ est usurpatione iniustè detinens alienum, secundum illud Luc. 11. Hanc autem filiam Abrahæ, quam alliguit Sathanas, ecce, decẽ & octo annis, non oportuit solui à uinculo isto die Sabbati? ¶ Item legitur Matthæi 7. Non potest arbor bona malos fructus facere. Ex quo inferunt: ergo mala non possunt esse ab eodẽ prin-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cipio à quo sunt bona: ergo sũt duo principia, unum bonorũ, & aliud malorum. Sed sermo ueritatis quo utuntur ad confirmationem falsitatis, materiam ministrat cõfusionis eorum. Licet enim arbor bona non faciat fructum malum: tamen nihil prohibet fructum quem arbor bona bonum produxit, pòst putrefieri & corrumpi: & nemo adeò fatuus est, cùm uidet diuersa poma in arca uel in mensa, quorũ alia putrida sunt, alia sana, quòd propter hoc credat ea nõ posse esse ex eadem arbore. Præterea multæ mulieres sunt hodie corruptæ, quæ tamẽ uirgines natæ sunt, nec aliquis credit duas mulieres nõ habere posse unã matrẽ, eò quòd una uirgo, alia corrupta sit. Sic nihil prohibet diabolum esse bonũ creatione & factum à Deo: malum uerò sua peruersa uoluntate. ¶ Itẽ Io. 8. Vos ex patre diabolo estis. Ex quo inferunt: ergo diabolus est creator eorũ. Sed non sequitur. Pater enim dicitur aliquis alterius, uel quia ab eo habet substãtiam, uel quia ab eo habet mores, susciptẽdo eius doctrinam, uel imitando uitam: hoc tertio modo, scilicet per imitationem, diabolus erat pater eorũ, imitabantur enim eũ. Sic Pau. 1. Cor. 4. ostẽdit se patrem Corinthiorũ qui eius susceperãt doctrinã, dicens: Vos ut filios meos charissimos moneo. Nam si decem millia pædagogorum habeatis in Christo, sed nõ multos patres: nã in Christo Iesu per euangelium ego uos genui. Hinc dum Dominus insinuat in [illegible] ꝙ eos qui sunt ex Deo dicit, [illegible] guit ab his qui nõ sunt ex Deo per auditũ diuini uerbi, dicens: Qui ex Deo est, uerba Dei audit. Propterea uos non auditis, quia ex Deo nõ estis. Obedientia diuini uerbi ostẽdit, quis gratiam sint filii Dei: inobedientia uerò qui filii diaboli. ¶ Item Io. 14. Venit princeps mundi huius, & in me nõ habet quicquam. diabolus princeps huius mundi dicitur: ergo mundus est a[illegible] Sed nõ sequitur. Non enim omnes principes sunt dii uel creatores. Præterea ipse princeps erat usurpatiuè, unde iudicio mũdo erat eiiciẽdus. Io. 12. Nunc iudicium est mundi, nũc princeps mũdi huius eiicietur foras. Idem 16. Princeps mundi [illegible] iam iudicatus est. ¶ Item Dicit Christus Regnum meum nõ est de hoc mũdo: ergo [illegible] stus nõ est rex huius mundi. go mundus regnum diaboli. Sed dicendũ ꝙ regnũ Christi fideles uocantur, qui nõ sunt de hoc mundo, quia nõ sunt de mũdanis: sunt tamen in mundo sed quasi exulantes & æterni regnũ Christi desiderãtes. Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat diligeret, uerò de mũdo nõ estis, sed elegi uos de mũdo, propter hoc odit uos mundus. Fuerunt

quãdoq; Apostoli de mũdo, scilicet de amatoribus mundi, sed iam non erant. Item Ioan. 17. De mundo nõ sunt, sicut & ego non sum de mundo. Regnum etiam Christi in quo ipse perfectè regnat, regnũ cæleste est: ubi nihil fit nisi beneplacitũ suũ, de quo potest intelligi uerbũ prædictũ. ¶ Item legitur 2. Cor. 4. In quibus Deus huius seculi excęcauit mentes infidelium: diabolus ergo Deus huius seculi est. Sed ad hoc satis respõdet Paul. 1. Cor. 8. dicens: Scimus quòd nullus est Deus, nisi unus: nã etsi sunt qui dicantur dii, siue in cælo, siue in terra, siquidem sunt dii multi, & domini multi: nobis tamẽ unus Deus pater ex quo omnia. Diabolus ergo nuncupatiuè solùm Deus uel dominus est, & nõ secundum ueritatem. Vẽter etiam aliquorũ Deus uocatur, ad Phi. 3. ubi dicitur, Quorum Deus uenter est: nõ tamen uẽter creator eorum est. Item 1. Ioan. ul. Mundus totus in maligno positus est: ergo malignus fecit mundũ. Sed non sequitur: nõ enim dicitur ꝙ mundus à maligno conditus sit, sed in maligno positus: id est, in potestate maligni: amatores enim mundi qui mũdus dicũtur, supposuerunt se seruituti maligni. ¶ Itẽ legitur Eph. 2. Eramus natura filii iræ: ergo eramus natura mali, ergo natura est mala, ergo à principio malo. Ad quod dicendum, ꝙ sicuti contingit patrem carnalẽ adeò iratum filio propter magnitudinem culpæ eius, ut ira illa extẽdatur etiã ad filiũ filii quantũ ad priuationem hæreditatis uel alterius beneficii quod esset ei daturus, nisi fuisset culpa patris: sic Deus adeò iratus fuit primis parentibus propter magnitudinẽ peccati eorũ, ut ira illa extenderetur usq; ad filios eorũ, quantũ ad priuationẽ unionis diuinæ. Nullus enim homo dignus fuit uidere faciem Dei usq; ad Christũ, in quo Deus pater sibi bene complacuit, per quem credẽtes in eum perfectè sunt reconciliati Deo. In uerbo ergo Apostoli, natura dicitur nõ prout est primò instituta, sed pro natiuitate qua nati sumus à parentibus qui peccauerũt, à quibus habebamus ꝙ filii iræ essemus. ¶ Causam quare ualde magnũ fuit peccatũ primorũ parentũ, tãgit Aug. 14. lib. de Ciui. Dei, dicens: In paradiso tanto maior inobedientia fuit, quãto id quod præceptũ est, nullius difficultatis fuit: ubi enim magna est inobedientiæ pœna proposita, & res à creatore facilis imperata, quisnã satis explicet quantũ malum sit non obedire in re facili, & tantę potestatis imperio, & tanto terrẽte supplicio? ¶ Ratiões quibus innitũtur Manichæi, hæ sunt. Dicũt enim: si Deus bonus creauit ista corruptibilia, aut potuit ea facere incorruptibilia, aut non. Si nõ potuit, impotẽs fuit. Si potuit & noluit, inuidus fuit. Sed

mira est cõsequẽtia ista q̃ Deus inuidus fuerit, si facere uel dare noluit quod potuit. simile enim est, acsi diceretur: fuit inuidus, si nõ prodigus, uel indiscretus. Sapiẽtiæ est moderari potestatẽ & uolũtatẽ. Insipiẽs est qui omnia uult quæ potest. Sũmæ bonitatis fuit, q̃ uisibilia ista fecit. Sapientiæ uerò fuit, q̃ uoluit ea finẽ habere, ut manifestũ fieret ea habuisse principiũ & esse, qđ potẽrãt amittere, aliũde habuisse, & sic essent uia ueniẽdi ad cognitionẽ Dei: uoluit enim Deus bona trãsitoria esse, ne qs adhæreret eis bonis permanẽtibus neglectis. Aug. O mũde immunde quid strepis? qd auertere conaris, tenere uis fugiẽs, qd faceres si maneres? Itẽ peccare est spreto incõmutabili bono cõmutabilibus adhærere. ¶ Alia ratio eorũ est, q̃ uident multa noxia inter creaturas quæ nullã uidẽtur habere utilitatẽ: ut sunt serpentes, muscæ, araneæ, quæ nõ uidẽtur eis esse à Deo. Sed certè nulla creatura est quæ nõ habeat utilitatẽ, licet aliq̃n lateat. Aug. in li. 11. de ciui. Dei: Venena ipsa quę per incõuenientiam pernicioſa sunt, probè adhibita, in salubria medicamẽta uertũtur: nequaquã à cõtrario etiã hæc quibus delectãtur, sicut cibus & potus, & ista lux, immoderato & importuno usu noxia sentiuntur. Vnde nos monet diuina prouidentia, non res insipiẽter uituperare, sed utilitatẽ rerũ diligẽter inquirere: & ubi nostrũ ingeniũ, uel [illegible] mitas deficit, ita credere oc[illegible] ta: sic erant quædã quæ uix [illegible] tuimus inuenire, quia ipsa [illegible] litatis occultatio, aut humil[illegible] tis exercitatio est, aut elatio[illegible] attritio. Idem lib. 11. Quid [illegible] flãmante, uigẽte atq; lucẽte [illegible] chrius? quid calefaciente, c[illegible] te, coquente utilius, quãuis [illegible] sit eo urente molestius? Cre[illegible] ræ utiles sunt discretè utẽti[illegible] noxiæ indiscretè utẽtibus. ¶ [illegible] ter creaturas quædã sunt cre[illegible] in nutrimentũ, ut herbæ & [illegible] ctus arborũ. Quædã in adiu[illegible] tum, ut iumenta. Quædã ad [illegible] miliandũ hominẽ: ut musc[illegible] pulices, à quibus homo nõ [illegible] test se defendere. Aug. H[illegible] dicit tibi cõuitium, & tum[illegible] iratus es: pulicibus resiste ut[illegible] mias. Quædã ad eruditionẽ [illegible] formica. Prou. 6. Vade ó p[illegible] ad formicã, & cõsidera uias [illegible] & disce sapientiã. Quædã ad [illegible] niendũ peccatores, ut gehe[illegible] Quædã ad exercitiũ pati[illegible] nostræ, ut serpentes. Quædã [illegible] consolationẽ uel delectatio[illegible] ut flores. Ber. Quãta largitus [illegible] nobis Deus ad sustẽtationẽ, [illegible] ta ad eruditionẽ, quãta ad cõ[illegible] lationẽ, quãta ad correctio[illegible] quãta ad delectationẽ? ¶ Alia [illegible] tio eorũ est, q̃ uident mult[illegible] hoc mũdo inordinatè fieri p[illegible] pter qđ eis uidetur q̃ Deus [illegible] sit huius mũdi rector, nec do[illegible] nus, neq; creator. ¶ Ad quod [illegible] cendũ q̃ uniuersitas creatur[illegible]

in mundo isto ordinata est: & ut ait Philosophus, Nulla res est cuius ortũ legitima causa & ratio nõ præcedat. Iob 5. Nihil fit in terra sine causa. Etiã aues uiles non moriũtur in mũdo isto sine Dei prouidẽtia. Matth. 10. Nõne duo passeres asse uenũt? & unus ex illis nõ cadet sũper terram sine patre uestro. Asasis, est nomẽ põderis, qđ nõ solent ponderatores diuidere propter sui paruitatẽ. Eccl. 5. Ne dicas corã angelo, Non est prouidentia: qui angelus tibi deputatus est à Deo ad custodiam: ne fortè iratus Dominus sũper sermones tuos dissipet cũcta opera manuũ tuarum. Et in eodem: Si uideris calũnias egenorum, uiolenta iudicia, & subuerti iustitiam in prouincia, nõ mireris sũper hoc negotio: quia excelso excelsior alius est: & sup hoc quoq; eminentiores sunt alii, & insuper uniuersæ terræ rex imperat seruienti. Aug. Omne qđ in terra fit ab intelligibili aula summi Imperatoris, procedit iusta permissione, salubri ordinatione, uel efficaci uoluntate. Bona Deus uolẽdo ea efficit: mala uero iustè permittit fieri, & salubriter ordinat. ¶ Tripliciter autem mala sunt ordinata etiam mala culpæ. Primo modo, quia habent secũ mala pœnæ, ut non sit dedecus culpæ absq; dedecore pœnæ uel uindictæ. Iudas ita sedet in inferno, sicut lapis pretiosus in auro. Aug. in libro de libero arbi. Nullo interuallo temporis ista diuidũtur, ut quasi alio tẽpore nõ faciat qđ debet, & alio patiatur, ne uel tẽporis puncto uniuersalis naturæ pulchritudo turpetur, ut sit in ea peccati dedecus sine dedecore uindictę. Secũdo quia bona cõparata malis pulchriora apparent. Aug. 11. li. de Ciuitate Dei: Mala uoluntas quæ ordinẽ naturæ seruare noluit, nõ ideò iusti Dei leges omnia bene ordinantis effugit: quia sicut pictura cum colore nigro, loco suo posito, ita uniuersitas rerũ, si quis possit intueri, etiã cũ peccatoribus pulchra est, quãuis eos per seipsos consideratos sua deformitas deturpet. Tertio, qa prosunt bonis. Ro. 8. Scimus quoniã diligentibus Deum omnia cooperãtur in bonũ. Aug. 11. lib. de Ciuitate Dei: Deus sicut naturarũ bonarũ optimus creator est: ita malarũ uolũtatũ iustissimus ordinator, ut cũ illæ malè utantur naturis bonis, ipse etiã bene utatur uoluntatibus malis. Itaq; fecit ut diabolus institutione illius bonus, uoluntate sua malus in inferioribus ordinatus illuderetur ab angelis eius: id est, ut prosint tentationes eius sanctis quibus obesse desiderat: & quoniã Deus eũ conderet, futurę malignitatis eius non erat ignarus, & prę uidebat quę bona de malo eius esset facturus. Præterea Psal. ait: Draco iste quem formasti ad illudendum ei: ut in

eo ipso, ꝙ fecit eum, licet per bonitatem suam bonum, iam per suam præsentiã præparasse intelligatur quomodo illo uteretur & malo: neq; enim Deus ullum non dico angelorũ, sed uel hominum crearet quẽ malũ futurũ esse præsciisset, nisi pariter nosset, quibus eos bonorũ usibus cõmodaret. Ber. Iucũdũ Dei iudiciũ, ꝙ ille superbus mallea tor humiliũ nescies eis coronas fabricat ꝑpetuas, omnes impugnãdo & omnibus succũbẽdo. ¶ Alia ratio eorũ est, ꝙ si causa est immutabilis, erit immutabilis effectus. Sed hoc nõ est uerũ uniuersaliter. Nõ enim necesse est, ꝙ effectus assimiletur causæ efficiẽti uolũtarie operãti: imõ fœdus pictor interdũ pingit imaginẽ pulchrã, & pictor pulcher interdũ pingit imaginem turpẽ. ¶ Alia ratio est, ꝙ cõtrariorum cõtrariæ sunt causę, unde cũ secundũ eos bonũ & malũ sint cõtraria, erunt à contrariis principiis, scilicet in principio bono & principio malo. Ad qd̃ dicendũ, ꝙ illud uerbũ, contrariorum cõtrariæ sunt causę: non est uerũ uniuersaliter. Causa enim efficiẽs uolũtarie operans potest esse causa cõtrariorũ. Idẽ enim pictor potest facere imaginem albã & imaginẽ nigrã, & pulchram & turpẽ. Ro. 9. An nõ habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud quidem uas in honorẽ, aliud uerò in contumeliam? Sed causa naturaliter operans quæ operatur secundũ similitudinẽ, dans speciem suã patienti, nõ potest esse causa cõtrariorũ: cũ nõ habeat in se cõtrarias species seu formas. Prẽterea malũ nõ est cõtrariũ bono, sed boni priuatio: de nõ est necesse aliquid existere ponere eius principiũ. Io. 1. Sine ipso factũ est nihil. Augu. in li. Soliloquiorũ: Deus qui pauet ad id qd̃ uerè est refugientibus ostendit malũ nihil esse. Idẽ li. de Ciui. Dei: Malæ uoluntatis causa efficiẽs nihil est. Et item: Nemo quærat causam efficiẽtem malæ uolũtatis. Nõ enim est efficiẽs, sed deficiens: quia nec ipsa est effectio, sed defectio: deficere enim, qd̃ ab eo summè est ad id qd̃ minus est, hoc est incipere habere uolũtatẽ malã. Quod idẽ Aug. exclamat in lib. de Sarb. dicẽs: Peccare est spretor cõmutabili bono, bonis cõmutabilibus adhærere. Idẽ in li. de natura boni: Deus nõ plãtauerat arborẽ malã in paradiso, sed quę se erat melior qui eã tangi prohibebat. Nõ est ergo peccatum malæ naturæ appetitio, sed melioris desertio. ¶ Itẽ cũ dupliciter dicatur esse malũ, malũ. s. pœnæ & malum culpę. De malo pœnæ cõstat, ꝙ bonũ est, cũ sit punitiuum & destructiuum mali culpæ, & à Deo põt esse, cũ ad iustiã eius ptineat punire offensas suas, & hoc cedat Deo ad gloriã. Aug. 12. li. de Ciui. Dei: Cum in pœnis est natura uitiosa excepto eo ꝙ natura est, etiã hoc ibi bonũ est, ꝙ impunita nõ est: hoc enim est iustũ, & omne iustũ proculdubio bonũ. Itẽ in lib. de natura boni: Peccãtes ordinant in suppliciis: quæ ordinatio qa naturę eorum nõ cõpetit, pœna est: sed qa culpę cõpetit, iustitia est. Itẽ cũ alicui pœna debita rẽdit nulla, est iniqtas apud Deũ: quia melius ordinat natura ut iustè doleat, q̃ in peccato impune gaudeat. Malum etiã culpæ est in natura bona: & ideo malũ est, qa naturę bonę nocet. Aug. 12. li. de Ciu. Dei: Etiã uitio ualde magna ualdéq; laudabilis ostendit ipsa natura. Cuius enim rectè uituperat uitiũ, ꝑculdubio naturã laudat, nã recta uitii uituperatio est, ꝙ eo honestat natura laudabilis. Itẽ si naturę bonę nõ essent, eis uitia nocere nõ possent. Nũ qd eis nocẽdo faciunt, nisi, ꝙ adimũt integritatẽ, pulchritudinẽ, salutẽ, uirtutẽ, & quicqd bonę naturę per uitium detrahi siue minui consueuit: Quòd si omnino desit, nihil bonis adimẽdo, nõ nocet, ac ꝙ hoc nec uitiũ est. Nã esse uitiũ & nõ nocere, esse nõ põt. Idẽ in li. de natura boni: Nõ põt esse dolor in naturis bonis: hoc enim ipm qd̃ resistit ut doleat: quodãmodo recusat nõ esse qd̃ erat, qa bonũ aliquod erat. Itẽ in animo dolorẽ facit uolũtas resistẽs potestati maiori: in corpore dolorem facit sensus resistẽs corpori potentiori. Diony. Nõ est natura mala, sed hoc est naturæ malum, non posse, quę sunt naturæ perficere. Damas. Malitia nõ substantia aliqua est, neq; substãtiæ idioma, id est, ꝑprietas, sed accidẽs, scilicet ex eò ꝙ secũdũ naturã uolũtariè est euersio. Idioma uel ꝑprietas dicit qd̃ inest substantię secũdũ primã institutionẽ naturę, qd̃ nõ est peccatũ. Damasc. Omnia quęcunq; fecit Deus ita manentia quẽadmodũ creata sunt, bona sunt ualde: uolũtariæ autẽ secedẽtia ab eo qd̃ secundũ naturã ad id qd̃ præter naturã est uenientia, in eo qd̃ malũ est. Fiũt igitur secũdũ naturã omnia seruientia naturę, & obedientia sunt cõditori. Quãdo igitur uolũtariè aliqua creaturarũ effrenata & inobediens faciẽti eã sit, in seipsa cõstituit malitiã. ¶ Malũ culpæ est actꝰ deficiens uel impfectꝰ, & est uelut fructus degener. Ab eadẽ uite põt esse uua & labrusca. Esa. 5. dicitur de uinea synagogę: Expectaui ut faceret uuas, & fecit labruscas. Et Hier. 2. Ego plãtaui te uineã electam omne semẽ uerũ: quomodo ergo cõuersa es in prauũ uinea aliena? Eundẽ patrẽ possunt habere filius degenerãs, & filius secundũ generositatẽ patris uiuens. Sic ab eodem potest esse bonus actus, scilicet ex libero arbitrio. Sed malꝰ actus qui est actus imperfectꝰ, est ab eo non defectu, sicut eadẽ potẽtia gradiendi põt esse principiũ rectæ ambulationis & claudicationis:

ſed claudicationis eſt principiũ ipſa deficiẽs. Diony. Bonum in quibuſcunq; perfectè ineſt, perfecta facit & integra & pura & optima: minus uerò ipſum participatia & imperfecta ſunt bona & miſta per defectũ boni. Item defectus formæ eſt priuatio ordinis: hoc nõ omnino malũ, ſed minus bonũ. Itẽ malũ eſt infirmitas & defectꝰ boni. & ſicut ex ſtipite arboris inflexibili eſt uirga flexibilis, eòꝙ uirga eſt tenuis & infirma: ſic ex Deo inflexibilis ad malũ eſt liberũ arbitrium flexibile ad bonũ & malum. Ad bonũ, quia ex Deo bono: ad malũ, quia ex nihilo. Auguſt. in lib. de fide, ad Pet. Quia Deus ſummè bonus eſt: dedit omnibꝰ naturis quas fecit ut bonę ſint. Ideò naturę factę ex Deo proficere poſſunt, qa eſſe cœperunt. Ideò deficere, qa ex nihilo factæ ſunt. Idẽ in lib. de lib. arbi. Ideò poſsibilitas ad defectũ eſt in creatura: qa à nõ eſſe in eſſe procedit. Secũdũ Damaſ. Quæcunque creata ſunt alterabilia ſunt, uel ſecũdũ corruptionẽ, uel ſecundũ electionẽ, uel uoluntatem. Secundũ corruptionẽ, corruptibilia iſta: ſecũdum electionẽ uel uolũtatẽ, ſpirituales ſubſtantię. ¶ Et notãdũ, ꝙ actus qui eſt peccatũ, malus eſt, cùm ſit miſeriæ adductiuus. Diony. Nõ eſt malum puniri, ſed malũ eſt dignum pœna fieri. Eſt etiã malus qui Deum bonũ oſtẽdit cõmutabile ei præeligẽdo. Peccamus enim præeligẽtes, ut dicit A & hæc præelectio cõtume eſt. Itẽ malus eſt: quia potẽ à qua eſt corrũpit, diminue habilitatem eius ad bonũ enim iudicio Dei ſit, cũ po Domini à quo eſt offendit ipſa corrũpatur ab actu qu ea eſt. Et ſicut uirga flexibi dexterã & ſiniſtrã, ſi freque flectatur ad ſiniſtrã, remanet gis inclinata ad partẽ illã: berum arbitriũ ſi frequẽter clinetur ad malũ, pronum illud, & magis elõgatur à bo Item eſt malus: quia legi di eſt cõtrarius, & ita uolũtat næ non ſubiectus. ſecundũ Aug. Peccatũ eſt factũ, uel d uel cõcupitum contra legẽ Itẽ eſt malus, qa imperfect ſpectu actus qui deberet e tali potẽtia, ſcilicet libero trio: eſt enim quaſi brutalis qui in cane uel in leone n ſet malus actus, qui in liber bitrio malus eſt. Et ponit ex Dionyſ. de ferocitate leon ira canis. Ira enim in cane eſt, cũ ſit animal cuſtoditiu ad ipſum pertineat extran abigere. Ferocitas etiam mala in leone, cũ naturam non corrũpat: qd enim nõ rumpit naturã, nõ eſt malum ait Diony. Itẽ malus eſt actus eſt in habente rationem ordinari debuit, & nõ ordi unde in puero nõdũ habẽ ſum rationis malus nõ eſſet, in inſano qui rationẽ habe

omnino impeditã. Dioñy. Malũ dæmoni eſt cõtra deiformẽ intellectũ eſſe, animę cõtra rationẽ, corpori cõtra naturã. Et licet actus malus deficiens ſit prædictis modis: tamen adhuc nõ eſt omnino priuatus bonitate, cùm principiũ eius & finis ſit bonũ. Itẽ Dionyſ. Principiũ enim eius eſt liberũ arbitriũ, quod bonum eſt: finis eius eſt bonum aliquod trãſitoriũ: nemo enim malũ ſpiciẽs facit quæ facit, ut ait idẽ Dion. Et propter bonũ ſunt oĩa, & quæcũque ſunt bona, & quæcũque ſunt contraria: ut ipſe ait. Et ponamus exẽplum in cõmeſtiõe cibi uetiti, quę bona eſt in præſenti, quia delectabilis, licet in futurũ occaſio ſit maioris triſtitiæ, & põt eſſe expediens etiã ipſi agẽti in caſu. Vnde Aug. Audeo dicere ſupbis eſſe utile cadere in aliquod aptũ manifeſtumque peccatũ, unde ſibi diſpliceãt qiã ſibi placendo ceciderant. Salubrius enim ſibi Petrus diſplicuit qñ fleuit, q̃ placuit quãdo preſumpſit. Vnde ue rũ eſt quod dicit Diony. ꝙ nihil exiſtẽtiũ priuatur uniuerſaliter bono. Et iterũ: qd ꝙ omnẽ modũ bono priuatũ eſt nũquã nuſquã, neq; erat, neque eſt, neque erit, neq; eſſe põt. Eſt etiã malus actus ordinatus, ut prius oſtenſum eſt. Dion. Factis malis optimè & pulchrè diuina ꝓuidẽtia uſa eſt ad noſtrã aut aliorũ formationem aut utilitatẽ. ¶ Subtractis erroris Manichæorũ authoritatibus & rationibus quibus innitũtur, ponẽdæ ſunt authoritates & rationes qbus ipſe directè deſtruitur, & qbus oſtẽditur unicũ eſſe principiũ à quo ſunt omnia uiſibilia & inuiſibilia. Et primò ponentur authoritates: quia, ut ait Augu. in lib. de morib. Eccl. naturæ ordo ita ſe habet, ut cùm aliqd dicimus, rationẽ præcedat authoritas: nam infirma uideri ratio põt, quę cũ reddita fuerit, authoritatẽ poſtea per quã infirmetur aſſumit. Legitur Matth. 6. Reſpicite uolatilia cæli &c. Et ſubditur: Et pater ueſter cęleſtis paſcit ea. ergo cibus corruptibilis quo aues paſcũtur à patre cæleſti eſt: nõ ergo ſola incorruptibilia ab eo ſunt. Itẽ Matth. 3. Si fœnum agri quod hodie eſt, & cras in clibanũ mittitur, Deus ſic ueſtit: quãto magis uos modicæ fidei? ergo decor quo herba prati ueſtitur, à Deo eſt. Eiuſdẽ 5. dicit de patre cæleſti, quòd pluit ſup iuſtos & iniuſtos: ergo pluuia eſt ab eo. Itẽ Chriſto uenti & mare obediũt tãquã domino. Matth. 8. Ergo ipſe erat Dominus maris: ſimili ratiõe aliarum rerum uiſibilium. Item eiuſdem 14. & 15. Ipſe panes multiplicat, quibus paſcitur populus: ſed eiuſdem potentię eſt panes ſic multiplicare, & de nouo facere: ergo panes corruptibiles ab ipſo poterãt eſſe. Itẽ Marci 5. Vitam mortalem amiſsam reddidit filię archiſynagogi. Et unico filio uiduæ.

uiduæ. Lucæ 7. Et Lazaro. Io. 11. ergo non solum incorruptibilia: sed & corruptibilia ab ipso sunt. Et Marci 10. legitur: Ab initio creaturę masculum & fœminam fecit eos Deus. Itē Lucę 11. dicit Pharisæis, Quod intus est uestrum, plenū est rapina & iniquitate. Stulti, nōne qui fecit qđ deforis est, etiam id quod deintus est, fecit? Ergo ab eodem principio est anima & corpus. Lucæ 3. ubi texitur genealogia Christi, dicitur: Qui fuit Adam, qui fuit Dei. Adam ergo fuit filius Dei: fuit ergo à Deo, & nō à diabolo. Item Ioā. 1. dicitur de Deo: Omnia per ipsum facta sunt. Ergo uisibilia & inuisibilia. Et post: Mūdus per ipsum factus est. Et iterū: In propria uenit, & sui &c. Non erant sui per gratiam, cū essent mali, ergo sui erant creatione. Item mutauit aquam in uinum corruptibile. Io. 2. ergo etiā corruptibilia sunt ab ipso. Romano. 11. O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientię Dei &c. Et paulò pòst subditur: Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Præterea 1. Cor. 10. Domini est terra & plenitudo eius. Ephes. 2. Ipsius factura sumus &c. Eiusdem 3. In Deo qui omnia creauit. Colos. 1. In ipso condita sunt omnia, quę sunt in cęlo & in terra uisibilia & inuisibilia. & 1. Timot. 4. In nouissimis temporib. discedēt quidam à fide &c. Et subditur, prohibentium nubere, & abstinere à cibis quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarū actione fidelibus. Hebr. 1. Initio tu Domine terrā fundasti &c. Et in eadem: Quem cōstituit hæredem uniuersorum. Act. 4. Dominę fecisti cælum & terram. Et eiusdem: Deus qui fecit mundum & omnia, quæ in eo sunt hic cæli & terræ cùm sit dominus. Et canonica Iudæ: Solum dominatorem & dominum nostrum Iesum Christū negantes. Et Apoc. 10. Iurauit per uiuentem in secula seculorum, qui creauit cælum & omnia, quę in eo sunt & terrā, & omnia, quę in ea sunt, mare & omnia, quæ in eo sunt. Et Petrus in li. cle. Totius machinā cū una esset domus duas regiones diuisit Deus, superior regio angelis, inferior uerò hominibus præberet habitaculū. In symbolo etiā Apostolorū dicitur, Creatorem cæli & terræ. In hoc etiā conueniūt & bisēū nobiles philosophi. Plato loquens de Deo, Genitorem, inquit, uniuersitatis tam inuenire difficile est, quàm inuētū dignum profari. Boēt. li. Cōsolat. O perpetua mundū ratione gubernas, Terrarū cęliq; sator. Seneca. Vir bonus quicqd ei accidet æquo animo sustinebit. Sciens nim hoc accidisse lege diuina ex qua uniuersa procedūt. Ponēdę sunt rationes ad destructionē dicti erroris. Dicunt Manichæi lucē & tenebras nō posse esse ab eodem principio. Cum eadem ratione uox & silentium erunt à contrariis principiis. Sic enim se habet silentium ad uocem, ut tenebræ ad lucem. Vnde Augustī. irridendo Manichæos, ait, Si est gens tenebrarum pugnans contra Dei lucem: quare non est gens filētiorum pugnās contra uocem? Item si lux est à bono Deo, uisus qui melior est luce, cùm lux propter uisum sit, & sine uisu inutilis sit, erit à Deo: quis dubitat eū cui seruit lumen cādelæ prævalere lumini illi? Et si uisus & lux quæ maximè est uisibilis, sunt à Deo: eadem ratione auditus & audibile, olfactus & odorabile, gustus & gustabile, tactus & tangibile: ergo omnia corruptibilia corpora sunt à Deo. Itē cùm uiuere sit melius quàm fulgere, si nihil potest fulgere sine Deo, multo minus nec uiuere, ut ait Augustī. Ergo omnia uitā habentia sunt à Deo. Item Aug. in lib. de duabus animabus: Sēsibus omnibus intelligentia præstat & excellit: ergo intelligibilibus sensibilia inferiora sunt. Dementia igitur est cùm omnis uita & oīs anima solo intellectu pcipi queat, sol autē & luna & omnis lux moralibus oculis cernitur, quālibet animam Deo authore priuare, & quòd lux bono Deo tributa dicatur. Itē aut ista corruptibilia sunt purè mala, aut mista ex bono & malo: ergo sunt quantum ad bonū à bono principio: quantum ad malum, à malo. ergo aliqđ corruptibile à bono principio est. Præterea ergo secundum hoc est aliqua societas lucis ad tenebras, & aliqua cōuentio Christi ad Belial: cuius contrarium ostēditur 2. Cor. 6. Sic uerò sunt purè mala. Contrà cum bonum tripliciter dicatur, honestū, delectabile, expediēs: hæ tres species boni inuenīūtur in his corruptibilibus. Honestū, ut pascere esuriētem, dare potū sitienti, & cætera opera misericordię quę cōmendat Domin⁹. Matth. 25. Delectabile, ut cū cōiungitur conueniens cum conuenienti. Expediens, ut cum infirmi bibunt potiones amaras, salubres tamē, uel causā sanitatis urūtur, uel secātur: ergo oēm spēboni possumus inuenire in his corruptibilibus: ergo nō purè mala sunt. Itē quilibet sensus dicit aliquod bonū in eis, ut gustus dicit aliquod bonum uinū. Io. 2. Tu autē bonū uinū seruasti usque adhuc. Dicit auditus uocē aliquā bonā. Dicit uisus formā aliquā bonā. Dicit tactus uestē aliquam bonam & suauem. Dicit odoratus aliquem odorem bonū. Ergo sicut ille qui negat niuem esse albā, sensu indiget: sic Manichæi omni sensu uidētur indigere. Ipsi uidentur esse & cæci & surdi, & aliis sensibus indigētes: nec digni sunt ut cōtra errorem eorum disputetur. Arist. Nō oportet omne ꝓblema nec oīm positionē cōsiderare, sed quā dubitabit aliquis ra-

tionis

tionis indigentium & non pœnæ uel sensus. Videtur quod ipsi uelint hominibus oculos eruere, & non solũ oculos, sed omnẽ sensum eis auferre, unde multũ sunt odiendi quantum ad hanc malitiam. Videtur etiam bestiis bestialiores esse: cùm bestię inter hæc corruptibilia, quædam bona sibi à quibusdã malis distinguant, hæc fugiẽdo, illa appetendo. ¶ Item cognitio boni bona est: ergo cùm lux bona sit, cognitio lucis bona est: ergo in illis corruptibilib⁹ quę possunt lucem cognoscere, aliquid boni est: ergo non sunt purè mala. Item legitur Matth. 6. Benefacite his qui oderunt uos &c. ut sitis filii patris uestri qui in cælis est, qui solem suũ facit oriri super bonos & malos: ergo pater cælestis facit bonũ malis, faciẽdo solem suum oriri super eos: ergo mali sunt receptibiles boni ipsius. Sed potentia recipiẽdi bonũ bona est: ergo ipsi habent aliquid boni: ergo nõ sunt purè mali. ¶ Itẽ corruptibilia ista aut ideò mala sunt, qa possunt corrumpi, aut alia de causa. Si quia possũt corrũpi: ergo creata sunt mala. Omnia enim à Deo possunt dissolui quę ab eo sunt cõposita. Facili⁹ enim est destruere quàm cõstruere: ut ait Philosophus. Ioã. Damasce. Omne qd⁹ incipit esse, finitur secundũ naturam. Greg. Esse omnium quæ de nihilo sunt in nihilum tẽderet, nisi ea omnium author manu regiminis retineret. Omnia itaq; creata, nec p se subsistere nec mouere prealẽt. Quod dicit Greg. sic potest probari. Quia semel requiritur ex necessitate ad essentiã alicuius rei, semper ad eã requiritur: sed prima causa requirebatur ad hoc, qꝑ bona aĩa esset qñ primo fuit: per se enim causam non potuit à nihilo esse in esse adduci: ergo semper prima causa ad hoc qꝑ illa anima sit, requiritur. Itẽ si non potuit illa anima esse in a, nisi per primã causam: ergo eadẽ ratione nec in b, nec in c, & sic de unoquoque instãti, in quo ipsa fuit: ergo prima causa requiritur ad esse huius animæ: eadem ratione ad esse uniuscuiusq; creaturę. Itẽ sicut inchoatio diei est à sole uisibili: sic eius continuatio, & si desinat esse sol, desinit lumen eius iuxta ipsum interdatur, desinit totum lumen esse in aëre. Sic posito qꝑ prima causa desinat esse, uel cesset à conseruatiõe rerũ quas creauit, omnia desinunt esse. Sicut uita corporis inchoationẽ habet ab anima sic & continuationem. Vnde recedente anima à corpore, desinit corpus uiuere: sic si prima causa desineret esse, cũcta deberẽt esse. Itẽ sicut ascẽsus lapidis in aëre non potest fieri propria uirtute: sic nec permanere ipsius ibidem. Nõ minoris uirtutis est in bono inchoato perseuerare, q̃ illud inchoare. Ambrosius in Epistolis: Nõ minor est uirtus, quàm quærere, parta tueri. Sic non minoris est uirtutis creata in esse conseruare, quàm creare. Aug. Deus ex nihilo oĩa fecit, & si se subtraheret, in nihilũ redigerentur. Et Plato introducit Deum loquentem ad nobiliora opera sua, dicentem ea natura dissolubilia, uoluntate uerò sua indissolubilia. Si uerò sunt mala alia de causa: aut sunt mala quia uariabilia, aut ꝓpter aliud. Si qa uariabilia: ergo aĩæ quæ sunt à principio bono erũt malæ: cùm sint uariabiles ab ignorantia ad scientiam, à gaudio ad tristitiã, ab iniustitia ad iustitiam. Lucę 15. Gaudium erit angelis Dei sup uno peccatore pœnitentiã agente. Ex hoc uerbo cõstat quòd aliquis põt peccare & malus fieri: & qui iã peccator est, per pœnitentiam fieri bonus. Sed cui⁹ erit hæc uariatio? Aut purè boni, aut purè mali. Purè malũ nullatenus põt fieri bonũ, quũ sit essentialiter malum: unde si desinit esse malũ, desinit esse. Neque purè bonũ secundum eos potest fieri malum: ergo perit pœnitẽtia. Aug. Nũquàm negauerũt Manichęi data uenia peccatorũ, cùm fuerit ad Deũ quisq; cõuersus: quæro ex illis, duobus generibus animarũ, cuius sit pœnitere peccati? & scio hoc nec illius animæ posse quę malefacere, nec illius quæ bñfacere põt. Dic etenim anima quam de substantia Dei asserunt, quomodo nihil ex me mali si ego perperàm feci? Aut quomodo rectè pœnitet, si ego nõ feci? Audi partẽ alterã. Quomodo ex me nihil boni est cui bona uolũtas inest? Aut quomodo me rectè pœnitet si nõ inest? Mihi autẽ satis est sic scire quòd Manichei errãt, aut scio pœnitẽdum esse peccati. Si uerò mala sunt qa corporalia & uisibilia: ergo sol & luna & stellæ mala essent, cùm sint corpora uisibilia. Si uerò mala sunt, ꝓpter cõtrarietatẽ quã habẽt: ergo cùm summè bonũ habeat cõtrarietatẽ cũ summè malo, summũ bonũ erit malũ. Si uerò ꝓpter cõtrarietatẽ quã habẽt adinuicẽ, mala dicũtur: sicut aliqua dicuntur mala, quia cõtrarietatẽ & bellũ habẽt cũ aliqbus: sic & bona dicẽda sunt propter cõueniẽtiã & pacẽ quã habẽt cũ aliis, uel bona simpliciter, uel bona quantũ ad hoc: ergo nõ erũt purè mala. Et si odium inter aliqua corruptibilia malitię attestatur: amor qui inter aliqua inuenitur, bonitati attestabitur. Prętera cum bonum sit quod desyderatur ab omnibus: ut ait Dionys. & secũdũ Arist. omnia bonũ exoptẽt, & omnia appetãt esse sui conseruationẽ: esse uniuersaliter est bonũ. Dolor qui inuenitur etiã in animalibus irrationabilibus quũ occidũtur uel lædũtur, attestatur amori quẽ habent ad suũ esse. ¶ Prętera quũ sit scriptum in corde hominis, qꝑ sicut bona sunt facienda, ita mala sunt destruen

Universidad de Deusto Biblioteca

ſtruenda: ſi corruptibilia iſta ſunt mala, deſtructio illorũ eſt bona: ergo cõtrarietas uel poteſtas deſtruẽdi ſe inuicẽ bona eſt. Itẽ ſi corruptibilia iſta mala ſunt, quia deſtructiua ſui inuicẽ, neceſſariò eſse eorũ bonũ eſt: ergo cùm Manichæi ponunt q̃ mala ſunt quæ ſunt deſtructiua ſui in uicẽ: per cõſequẽs ponunt quòd ipſa ſunt mala & bona. Itẽ ſi principiũ malũ, per ſe poteſt eſſe cauſa malorũ: ergo ſemper põt eſse cauſa eorũ: ergo poteſt ꝑpetuare ea: ergo ꝑpetua & nõ ſolũ corruptibilia poſſunt eſse à principio malo. Item cùm aliqua mors iuſta ſit, ſecũdũ illam ſententiam domini, Matth. 26. Omnes qui gladiũ acceperint, gladio peribũt. ergo mors poteſt eſſe à Deo, & corruptio: ergo corruptibilia poſsunt eſſe à bono principio. Item corruptio iſtorũ corruptibiliũ, aut eſt bona, aut eſt mala. Si bona: ergo eſt à Deo bono: ergo corruptibilia poſsunt eſse ab eo. Si mala, ſed cuius corruptio mala eſt, ipſum quoque bonũ, iuxta uerbũ Sapientis: ergo ipſa ſunt bona: ergo poſsunt eſſe à Deo bono. Item principiũ malũ aut eſt mutabile, aut nõ. Si nõ eſt mutabile, ergo nõ erũt potius mutabilia ab eo, quàm à principio bono. Præterea immutabilitas nõ ſolũ ꝑtinet ad bonũ, imò ad optimũ. Diony. Propriũ eſt optimi eſse ſemper idipſum. Senec. Neceſſe eſt eadem placere, cui niſi optima placere nõ poſſ Deo ſcilicet. Diony. Malũ q inſtabile eſt. Itẽ nõ ſunt imm bilia & ſemper ſic habẽtia la: ait idem Dion. Non eſt principiũ mali immutabile. cùm ſapiẽtia bonũ ſit, nõ ſummo malo. Stultus autẽ na mutat. Eccleſ. 27. Senec. titiæ nihil cõſtat, nihil diu cet. Si uerò principiũ mali tabile eſt: ergo habet aliqua poſitionẽ ad minus quæ eſt prietatis ad ſubiectũ. Vbi eſt mutatio & receſſus alic ꝑprietatis & acceſsus alter neceſſe eſt etiã ibi eſse aliq eſſentialẽ compoſitionẽ. N enim eſt agẽs & patiẽs ſec idẽ. Ergo oportet aliqd eſ eo quo agit dãdo eſse eis tũ eſt principiũ, & aliqd q cipit ꝑprietatẽ quæ ei ad cùm mutat. Si autẽ cõpoſit ergo cõpoſitũ ab aliquo q eius principiũ: aliud autẽ cipiũ habere non põt, niſi principium bonum: ergo eſt à principio: ſed ab eo nõ p niſi bonũ fuit: ergo ab eo bonũ, ſed poſtea factũ eſt Et hoc eſt qd̃ ueritas dicit 8. Ille homicida erat ab ergo habuit initiũ. Et ſubdi Et in ueritate nõ ſtetit. In enim uolũtate nõ perſeuer Itẽ Luc. 10. Videbã ſathanã fulgur de cælo cadentẽ. Fun go aliquãdo bonus & in ſed peccauit, & de cælo cec Item radix omnium malor

cupiditas. 1. Timo. ult. Ergo ante cupiditatem non eſt malum, ſed antè eſt naturaliter potentia, à quo exit actus cupiditatis: ergo potentia illa non eſt mala: ergo natura ipſius diaboli bona eſt. Præterea ſi principiũ mali non habet principiũ, ergo habet eſſe, & non ab alio: ſed hoc non ſolũmodo boni eſt, ſed etiã melioris: melius enim eſt quod natura eſt, quàm acquiſitiuũ: ergo principiũ mali non ſolum bonũ eſt, ſed etiã melius his quæ eſſe incœperunt. Item proprium eſt Altiſsimi, à nullo aliquid tenere, nulli aliquid debere, nulli ſubeſſe: abſit ergo ut talia malo conueniãt. Præterea, impoſsibile eſt duo eſſe principia abſolutè. Si enim aliquid eſt principium abſolutè, eſt primũ. Si autẽ eſt prímum, non habet prius uel coæuum. Vnde Dionyſi. Omnis dias ſiue dualitas nõ eſt principium: monas autẽ ſiue unitas erit tocius diadis, id eſt, dualitatis principiũ. Item, oppoſitorũ oppoſitæ ſunt cauſæ: ergo ſi principiũ boni eſt ens, principiũ mali eſt non ens. Aug. 12. lib. de Ciuitate Dei: Et naturæ quæ ſummè eſt, qua faciẽte ſunt quæcunq; ſunt contraria naturæ, non eſt niſi quæ non eſt. Item aut principiũ boni & mali in aliquo cõueniunt, aut in nullo. Si in nullo, ergo nec in eſſe, nec in potẽtia: ergo ſi principium boni eſt, principium mali non eſt. Et ſi principium boni eſt, omnipotẽs: principium mali eſt, nihil potens: ergo nullius rei principium. Si uerò conueniunt in aliquo, ut in eo quod eſt eſſe, & uiuere, & intelligere, & poſſe: non eſt ergo purè malum quod in tot conuenit cum ſummè bono. Dionyſius: Si omnino bonũ conſumpſeris, neq; eſſentia eſt, neque uita, neque concupiſcentia, neque motus, neque aliquid aliud. Præterea aut in aliquo differũt, aut non. Si non, ergo ſunt idem principiũ, & nõ duo principia. Si uerò in aliquo differũt, hæc differentia uidetur eſſe in malitia uoluntatis. Poſito enim quòd uoluntas eius ſit bona, iam habet pacem & amicitiam cum ſummo bono, & non contrarietatem. Sicut enim pax eſt hominibus bonæ uoluntatis, Luc. 2. ſic & angelis bonæ uoluntatis. Iam imago Dei relucet in eo, quum in eo ſit & potentia, & ſapientia, bonitas ſiue bona uolũtas: unde relinquitur quòd à Deo ſit. Similitudo enim inter aliqua oſtẽdit ea eandem uel ſimilem cauſam habere, uel unũ eſſe cauſam alterius. Præterea ſi principiũ mali in aliquo differt à principio boni, & in aliquo conuenit: ergo ipſum habet aliquid & aliquid: ergo eſt compoſitum, ergo non eſt principium primũ. Illud enim eſt prius à quo compoſitum eſt. Item conſtat quòd principiũ bonum eſt perfectũ, & ſine aliquo defectu. Matt. 5. Pater ueſter cæleſtis perfectus eſt. Damaſ. Deus perfectus eſt, & indeficiens, & ſe-

cundum bonitatem, & secũdum sapientiam, & secundum uirtutẽ, sine principio, infinitus, æternus, incircũscriptibilis, & simpliciter per omnia perfectus: ergo potentia ipsius non habet defectum, nec admistionẽ impotentiæ: ergo nihil est quod non subsit illi potentiæ: ergo dominium eius uniuersale est: & nihil est exceptum ab eius iuristitione: ergo si principium malum habet potestatẽ aliquam, potestas illa est à Dei potentia, & sub ea. Matth. ulti. Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra, ait Christus. Et Rom. 13. Non est potestas, nisi à Deo. Et ut uno uerbo dicamus, Dei potentia omnipotẽtia est. Apoc. 4. Sanctus, sanctus, sanctus Deus omnipotens, qui erat, & qui est, & qui uẽturus est. Eiusdem 5. Magna enim & mirabilia sunt opera tua Domine Deus omnipotens. Et 16. Domine Deus omnipotens uera & iusta iudicia tua. Et 21. Dominus Deus omnipotens, templũ illius est. Et Mat. 19, dicitur, quòd apud Deum omnia possibilia sunt. Et Luc. 1. Nõ erit impossibile apud Deum omne uerbum. imò quod plus est, omnia possibilia sunt credenti in eum. Matt. 9. & Mat. 17. Nihil impossibile erit uobis. Manifestum est ergo ex prædictis, diabolum non esse exemptũ à potestate Dei. Vnde Lucæ 10. Ecce dedi uobis potestatem calcandi super omnem potestatem inimici. Non est ergo diabolus principium malum æternũ qu
sit à se: sed natura eius à bo
principio est, & ab institutio
prima bona: sed à corrupt
ne uoluntatis est in eo mal
¶ Præterea cùm Deus sit in
cunscriptus, non sic capitur
loco, quòd non possit esse
alio: nec potest esse locus
eo, quod non esset si duo el
principia. Dama. Quomodo
multis existentibus incircum
ptibile seruabitur, quod in
dicimus? Vbicunque enim
rit unus, nequaquam erit a
Item cùm castra destruãtur p
pter diuersitatem dominor
quomodo nõ esset iam mun
dissolutus, si essent diuers
mini? Damas. Qualiter à m
gubernabitur mundus, &
dissoluetur, & corrumpetur
gna in gubernantibus con
rata? Et subdit: Si autem dis
quis, quoniam unusquisque
ti principatur, quid est quod
dinat & permanentiã eius
illud utiq; erit Deus magis
si multos diceremus deos,
cesse esset differentiam in
tis considerari. Si enim nulla
differẽtia in eis, unus magis
& non multi. Si autem differ
est in eis, ubi est perfectio?
ei secũdum bonitatẽ, siue sec
dum uirtutem, siue secũdum
pientiam, siue secũdum tem
siue secundum locum defec
à perfectione, nequaquam
Deus. Item non minus perf
ad Deum bonitas, quàm pot

tia uel sapientia: ergo sicut ridiculum esset ponere aliquẽ Deũ, sine potẽtia uel sapientia: sic ridiculum est ponere Deum, sine bonitate. Dionysius: Neq; diuinum malum est, neq; malum diuinum. Præterea, impossibile est perfectam esse sapientiã & potentiam absque bonitate. Impotentia enim est, si nõ potest uelle bonum cognitum. Si autem potest uelle bonũ, non est sine aliqua bonitate. Posse enim uelle bonũ, bonũ est. ¶ Item duo sunt principia: aut principiũ malum est inuisibile sicut bonum, aut est uisibile. Si est uisibile, est corpus, & ita compositum: ergo habuit initium. Si uerò inuisibile, ergo per ea quæ facta sunt conspicitur, sicut & principium bonum. Cùm ergo esse principii per se eorum, quæ facta sunt, agnoscatur: per quid cognoscetur multitudo principiorum, nisi multitudine eorũ quæ facta sunt? ergo tot sunt ponẽda principia, quot sunt res factæ. Si uerò contrarietate rerũ quæ factæ sunt cognoscatur diuersitas principiorum: ergo omnia contraria erunt à cõtrariis principiis: ergo album & nigrum non erunt ab eodem principio, neque calidum & frigidũ, & sic de aliis cõtrariis: unde oportebit multo plura principia, quàm duo poni. Item potentia Dei & sapiẽtia, de quibus constat, sufficiũt ad creationem omniũ, & ipsa mors etiam potest esse ad eius bonitatẽ. Multoties enim ualde utilis est homini, ut uiris sanctis, quibus est finis miseriæ & porta gloriæ: unde multũ desideratur ab eis, ut in Paulo patet. Philip. 1. Desideriũ habeo dissolui, &c. Etiam mors malorũ est à iustitia Dei. Luc. 12. Timete eum qui postquã occiderit habet potestatẽ mittere in gehennam. De potentia uerò alia non potest constare per aliquẽ proprium effectũ eius. Quanta ergo fatuitas est, Deo omnipotẽti propter illam potentiã somniatam auferre dimidium regni sui, & gloriæ suæ? Quis est qui nesciat quòd duo possunt habere eundem patrem, unus tamẽ eorum est sanus, & alter æger, & filio existẽte infirmo pater potest esse sanus, & ab eadem radice potest esse & spina, & rosa? Præterea quotidie uidemus hoc in corporibus, corpus quod sanum est fieri ægrũ, & ecõtrario. Idem etiam necesse habemus concedere de animabus: anima enim peccãdo potest fieri mala, & pœnitentiã agendo potest fieri bona. Alioquin pro nihilo monetur aliquis ad agendũ pœnitentiam. Matt. 3. Agite dignum fructum pœnitentiæ. Et eiusdem 4. Pœnitentiam agite: ergo potest accidere in spiritibus corpori nõ unitis, ut qui boni sunt natura, fiant mali malo consentiendo. Vnde 2. Pet. 2. Si Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos in

iudicium reseruari,&c. Et canonica Iudæ, Angelos qui non seruauerunt principatum suum, sed dereliquerũt suum domicilium, in iudicium magni Dei uinculis æternis sub caligine reseruauit. ¶ Et aduertendum est, quoniam sapiẽtia Dei noluit, quòd aliqua diuersitas creaturarũ contrarietatem principiorũ posset ostendere: Prima diuersitas in rebus est substantiæ & accidentis: sed unum istorum ineſt alteri, scilicet accidens substantiæ. Substantia uerò causa est accidentis, nec possunt esse à contrariis principiis, cùm tanta sit eorum conuenientia & adhærentia, & maximè cùm nulla sit societas lucis ad tenebras, nec cõuentio Christi ad Belial. 2. Corinth. 6. Alia est diuersitas materiæ & formæ, quarum conuenientia manifestè indicat ea non esse à diuersis principiis. Alia est diuersitas substãtiæ corporeæ & incorporeæ. Sed cùm substantia incorporea perfectior sit corporea, & conueniat cum ea ad perficiendum unum, ut in arboribus est uegetabile, in brutis animalibus sensibile, & in hominibus anima rationalis: manifestũ est quòd non sunt à contrariis principiis. Alia diuersitas est corruptibiliũ. Sed nec ista diuersitas ostendit contraria esse principia, cùm corruptibilitatẽ inueniamus non solum in corporibus, sed etiam in substantiis incorporeis, ut in uegetabili, & sensibili: imò quædã corruptibilitas uidetur esse omni creatura à prima cõditione ipsius. Quia sicut ait Aug. lib. de ciuitate Dei: omnis creatura mutabilis, quia de nihilo facta. Præterea corruptibile & corruptibile conueniunt ad perficiendũ: ut corpus & anima ad perficiendum hominẽ: & naturalis amor unius ad alterum quod indicat separatio unius ab altero, quæ cum dolore fit: quo manifestum est ea non esse ex contrariis principiis. ¶ Item duo sunt principia, unum bonum & alterum mali: aut creare pertinet ad principiũ boni, sicut principiũ mali, aut non. Si non, aut principium mali ex materia quæ fit à principio bono, operabitur, aut nihil omninò operabitur. Si nihil omninò, ergo non erit principium. Si ex materia creata à bono principio, quæ tamẽ fiet, nõ erit purè malũ, sed materia sit bona. ¶ Præterea forma quæ erit à principio malo erit, nec cõueniet materiæ bonæ, ut faciat unum cum ea: uerò creare est utriusque principii, aut bonũ principiũ habet hoc à malo, aut malũ à bono, ambo ab altero. Dion. Si malum æternũ est, & creat, & potens est, & agit: unde ei hoc, aut à bono, aut ex malo, aut ambo, aut ex alia causa? Si bonũ principium hoc habet à malo, malũ tantummodo erit principiũ & nõ bonum. Si malũ à bono tantũ, bonũ principiũ & nõ malũ. Si ambo

alia causa, illa magis erit principiũ. Item cùm operatio sit secundum uirtutẽ, & uirtus secundum essentiã: si operatio creãdi communis est duobus principiis, una uirtus communis erit illis à qua erit ista operatio, & una essentia siue unũ essentiale ad quod pertinebit uirtus ista. Et si illud erit principiũ malũ, purè malũ, cùm habeat bonum sibi essentiale. Si uerò illud est malũ, nõ erit principiũ bonũ summè bonum, cùm habeat malũ sibi essentiale. Præterea si duo principia in aliquo essentiali cõueniunt, & in aliquo alio differũt, utrunque cõpositũ est: ergo neutrũ est principium simpliciter, cùm aliquid sit prius à quo compositũ est. ¶ Præterea malum uidetur esse cõtra naturam principii. Ad principiũ enim pertinet facere, non destruere: malũ uerò destructiuũ est. Dion. Malo natura est corrumpere & perdere. Item malum secundum quod malũ nullius est generatiuum uel nutritiuum, aut omninò factiuũ, aut saluatiuũ: ergo malum non est primũ principium. Item bonũ inquantũ bonũ est ex se diffusiuum, ut ait Dionys. quia multiplicatiuũ est: ergo cùm malum bono sit contrariũ secũdum quod malum: non erit multiplicatiuũ: sed potius retentiuũ uel contractiuũ: ergo non erit principiũ. Item corruptio naturaliter est posterior generatione: ergo potentia corrumpẽdi erit potẽtia generãdi. Quæ enim est proportio actus ad actũ, & eadẽ est potentiæ ad potentiam: ergo destructiuũ boni naturaliter est posterius principio boni: ergo malum & bonũ non sunt principia cœua. Item priuatio naturaliter posterior est habitu: ergo destructiuũ boni naturaliter est posterius bono. Item aut sunt aliqui spiritus mali à principio malo, aut non. Si non, sed cõstat quòd sunt aliqui spiritus mali ex Euangelio in multis locis. Matt. 12. Cùm immundus spiritus exierit, &c. Et paulò pòst: Et assumit septem spiritus nequiores se. Et Lucæ 8. de quodam dicitur, Ruptis uinculis agebatur à dæmoniis in deserto. Et interrogauit illum Iesus, quod tibi nomẽ est? At ille dixit: Legio: quia intrauerãt multa dæmonia in eum. Aut igitur sunt æterni spiritus illi, aut non. Si sic, non sunt ergo tantũ duo principia, à quibus sint omnia alia. Præterea cùm boni spiritus creati sint, uerisimile est quòd & mali spiritus sint creati. Absit enim quòd hęc nobilis cõditio nõ esse ab alio sit in malis spiritibus, & nõ in bonis. Si uerò creati sunt: ergo aut ex principio bono, uel ex malo. Si à bono, ergo tunc erãt boni: sed pòst facti sunt mali, sicut asserit ueritas fidei catholicæ. Si uerò à principio malo: ergo ab eo nõ solũmodo sunt corpora, sed etiã spiritus: nec solum corruptibilia, sed etiã incorruptibilia. Itẽ dicit Sene. in lib. de Naturalibus quæ-

stio. Deus est quo maius excogitari non potest. Et sicut ait Augustin. in libro de fide ad Pet. Deus est immensus uirtute, non mole. Virtus ergo Dei est, qua maior excogitari nõ potest: sed maior est uirtus quæ summè malum potest destruere, quàm quæ nõ potest: ergo uirtus diuina potest summè malum destruere: ergo summè malum habuit principium, & potest finem habere: ergo non est primum principium. ¶ Præterea ad bonitatẽ pertinet non solum uelle bonum facere, sed etiam uelle malũ destruere, & magis malum magis uelle destruere: ergo maximè malum maximè uelle destruere: ergo cùm summè bonum habeat potestatem illud destruendi, iam illud destruxit tanquàm radicem omnis mali. Securis enim ad radicem arboris à sapiente ponitur, non ad ramos: hac radice extirpata omne malum cessat. Item Deus excedit intellectũ nostrũ: potentior enim est agẽdo, quàm nos intelligendo: sed intellectus noster attingere potest tam regionem tenebrarum, quàm regionem lucis: ergo Deus nõ est exclusus à regione tenebrarum: nec inclusus in regione lucis, ut dicũt Manichæi. Quod manifeste ostenditur 1. Corinth. 6. Nescitis quia membra uestra templum sunt Spiritussancti qui in uobis est? Et eiusdem 3. Nescitis quia templum Dei estis uos, & spiritus Dei habitat in uobis? Et subditur: Qui uiolauerit templum hoc, disperdet illum Deus. Græci uerò sic habent: Qui corruperit templum hoc, corrumpet illum Deus. Deus ergo nõ est exclusus à regione tenebrarum Nec membra illa mala sunt in quibus Deus habitat, & quorum uiolationem uindicat. Nõ omnis corruptio mala est, ex qua Deus corrumpentes bonos corrumpit. Item cum magis conueniat aliquid cum quolibet, quàm aliquid cum nihilo, quod potest per se ex nihilo aliquid facere potest quodlibet ex aliquo facere: ergo quicunq; potest creare est omnipotẽs. Verisimile est, potentia quæ extendit se ad quæ non sunt, extendat se ad omnia quæ sunt: ergo cum malum non sit omnipotens non potest creare. Itẽ si duo sint principia, aut utrunq; erit imperfectum, aut alterum erit superfluum. ¶ Itẽ dicit Damas. Contraria sunt inuicem bonũ & pernicio sum, & sui inuicem corrupti ua, & in se inuicem & cum se inuicem non subsistentia. Et subdit: Necesse est duorum esse alterum: uel tangere & corrumpere se inuicem, uel esse quid medium in quo nec bonum nec malum erit: uelut quædam materies separans ab inuicem utraque, & non duo, sed tria erunt principia. Item necesse est horum alterũ uel pacificare, quod illud quod malum est, non potest: uel præliari, quod id quod perfectè bonum est, non potest, uel quod malum est quidem præliari, & quod bonũ non ex aduersario præliari, sed corrumpi uel semper contristari, uel malũ pati. Itẽ beatus est cui omnia optata succedunt: sed si summum bonũ habet aliquid sibi contrarium, non omnia optata sibi succedũt: ergo nõ est beatum. Itẽ Deus bonus aut potest cohibere mala quę fiũt à principio malo suis, & uult, & sic cohibet: aut potest, & non uult: si nõ est summè bonus, aut uult, & non potest, & tunc est impotens. Item cùm bonum sit quod desideratur ab omnibus, ut dicit Dionysius, ergo malum est quod oditur ab omnibus. Sicut ergo Deum diligit quicquid diligere potest, ut ait Augustinus, & ipse diligit omnes quos creauit, nisi ipsi fiant mali, & inter eos est mutuus amor: sic mutuũ odium erit inter eos qui sunt à malo principio, & ipsi odient malum principiũ, & ipsum eos. Ergo mirũ est si iam nõ destruxit eos. Nõ potest ergo stare regnũ tale nullo amore cõpactum. Itẽ cũ ipsum summè malum sit, ergo uult malũ & sibi & suis, & non modicum malũ, cùm non sit modicum malus: quomodo permittit ergo suos uiuere? Itẽ aut princeps iste uel gens eius aliquid amat, uel nihil. Si nihil, ergo nec seipsum, quod non est uerisimile. Si enim esset superbus, esset & amator gloriæ suę. Præterea si nõ potest amare: ergo nec odire. amare enim & odire cõtraria sunt & nata fieri circa idẽ. Præterea principiũ bonũ & quę ab eo sunt, dicũtur odire mala & amare bona: ergo principiũ malũ odit bona & amat mala. Si uerò amat aliquid, ergo uult ei quod optatur esse bonũ: sed aliquem uelle qđ ipse opinatur esse bonũ, quoddã bonum est: ergo principiũ mali habet aliquod bonũ: ergo nõ est summè uel purè malũ. Item ridiculũ est dicere aliquid non esse bonum, quia non est ubiq;: ergo ridiculum est dicere q̃ non sit bonũ: quia non semper, uel quia est corruptibile. Præterea si non facit aliquod malũ, hoc quod habet principium, ergo neq; hoc quod ipsum habet finẽ, uel quod est corruptibile. Item cùm nõ sit malum nisi respectu boni, & summum malum, & ea quæ sunt ab eo sint purè mala, nihil est malũ respectu alicuius eorum: ergo si ipsa sunt mala, ipsa erunt mala: uel quia nociua summè bono, uel bonis quæ sunt ab eo: sed nõ quia sint nociua summè bono. Et enim nihil potest nocere, quia ut dicit Augustinus. Non est Deus inuiolabilis, si aliquid potest ei nocere. Itẽ non possunt nocere bonis quæ sunt à principio bono, cum illa sint purè bona nullius mali susceptibilia, & cum princeps eorum tanquàm summè potens eos seruare possit, & tanquàm summè bonus uelit: ergo nõ sunt mala, quia bonis nociua: ergo simpliciter loquendo non

sunt mala. Præterea natura bona nõ potest cogi à mala ut consentiat malo: cum bonum potentius sit, quàm malum. Si autẽ uoluntariè potest consentire malo, ergo bonum natura, uoluntate potest fieri malum: ergo non est necesse ponere aliquam naturam essentialiter malã, à qua sint aliæ naturæ malæ: sed omnis natura à principio bono est, & ab institutione bona: sed uoluntate postea facta est mala, sicut fides catholica dicit. Item summũ malum cum fecit uisibilia ista, aut fecit ea ex bonitate uel ex malitia. Si ex bonitate, ergo aliqua bonitas erat in eo: ergo nõ erat purè malũ. Si ex malitia fecisset, nõ esset tanta pulchritudo, nec tanta utilitas, nec tanta ordinatio in eis. Item princeps tenebrarum est aut bonus sibi, aut malus. Si bonus, ergo nõ est summè malus, cum alicui sit bonus. Si malus sibi, ergo est malus malo: ergo ipse est cõtrarius malo: sed esse contrarium malo est bonũ, ergo aliquid habet boni, & non est summè malus. ¶ Item summũ malum aut est malum malitia culpæ, aut malitia pœnæ. Si pœnæ, sed summum malum pœnę uidetur esse gehenna: ergo uel ipsum non est maximum malum, uel est ipsa gehenna. Si fortè dicatur ꝙ summum malum est miseria suorum, sicut bonum summum est beatitudo suorum: Contrà delectatio est coniunctio conuenientis cum cõuenienti: ergo ea quæ sunt à summo bono, & sunt ei capacia, ut sunt creaturæ rationales, delectationem habent coniunguntur ei, eò quòd conuenientia illi. Similiter quę sunt à summo malo, si eius capacia & coniunguntur cùm sint conuenientia cum habebunt in eo delectationẽ. cùm ipsa sint purè mala, & omne malũ: amor uero amanti suaue faciat quod amatur, henna etiam suauis esset his in ea erunt, si amarent eã, & ceret eis: ergo summum malum delectabile erit malis qui ab sunt. Si uerò ipsum est malũ malitia culpę, culpa non potest nisi ubi est lex. Vbi enim non lex, nec pręuaricatio. Rom. 4. go summum malum legi subiectum est, cuius transgressione malum est factum: ergo est primum principium. Prętera operatio qua ipsum operatur malum, aut naturalis est, aut luntaria. Si naturalis, ergo nõ culpabilis. Augustin. Peccatum sine uoluntate esse non potest omnis mens apud se conscripta legit. Si uerò uoluntaria est, habet potentiam liberam faciendi malum, uel declinandi à malo, cùm potentia declinandi malo sit bona, aliquid boni est eo: ergo non est summè malum. Item cùm aliquid horum corruptibilium destruitur, non intendit agens destructionem, sed generationẽ. Et est certamen quod est inter creaturas: certamen est quasi liberalitatis. Verbi gratia: Cùm agit ignis in ligna, & facit inde carbones, intendit ignis dare speciem suã materię in quam agit, & semper in corruptione remanet aliquid utile. Etiam post destructionem quam facit ignis qui uehementissimè uidetur destruere, remanet cinis, qui habet uim mũdificatiuam: ergo corruptibilia ista non sunt purè mala. Præterea licet corruptibilia ista non possint seruare speciem suã in seipsis: tamen in recompensationem huius habent potentiam dandi speciem suam alteri materię & multiplicandi eam, quod non habent incorruptibilia. Sol non efficit alium solem, nec Angelus Angelũ, sed ignis causa est ignis. Bona ergo sunt etiam corruptibilia. Multi sunt qui nõ minus amarent uaccam unam, licet mori posset, quę ualde fœtosa esset, de qua mille alias habituri essent, quàm unam sterilem quæ mori non posset.

De aliis erroribus Manichæorũ, quorum aliqui enumerantur. Et de primo errore qui est in distinctione ciborum. CAP. IX.

POst destructionẽ erroris Manichæorum quantum ad radicem ipsius, licet rami non soleant proficere radice destructa, secundum illud Osee 9. Radix eorum exiccata est, fructum nequaquam faciant. tamen aliqua breuiter dicemus cõtra aliquos errores qui uelut rami à radice nenata, de qua iam tactum est, processerũt. ¶ Vnus error est, distinctio ciborũ. Dicunt enim aliquos cibos non esse comedendos, ut carnem & caseum. Alius est, quòd lex uetus data est à principe tenebrarum, & quòd mala fuit. Tertius est, quòd patres Veteris testamenti mali fuerunt, & damnati sunt. Quartus, quòd nõ creantur animę de nouo quę corporibus infundãtur. Alius error est, quòd Christus ueram naturam humanam non assumpserit. Vltimus, de quo ad præsens dicere intendimus, quòd Ioannes Baptista malus fuerit. Sunt multi alii errores eorum, sed adeò irrationabiles, quòd indigni sunt ut ad eorum destructionem ratiocinatio fiat. ¶ Primo errori occasionem dare potuit, ꝙ Dominus terrę maledixit, Gene. 3. Ideò carnes animalum quæ de fructu terrę pascuntur, dicũt non esse comedendas. Pisces bene comedunt qui in aqua nutriantur, cùm non legant Dominũ aquis maledixisse. Sed hęc ratio nulla est. Si enim carnes animaliũ comedendę nõ sunt, quia de fructu terrę uiuunt: multo fortius ipsi fructus terrę comedẽdi non essent: propter quod enim unumquodq; est tale, illud magis est tale. fructus autẽ terrę omnis secta comedit. Romanor. 13. Qui infirmus est, olus manducet. Glo. Infirmus est qui cibos discernit: hic olus manducet, in cuius esu omnis secta consentit. Præterea maledictio terrę quam Dominus

fecit,fuit ꝙ fertilitatem eius abstulit.Et ibidem post illã maledictionẽ subditur:In laboribus comedes ex ea cunctis diebus uitæ tuę.Vnde noluit Dominus quòd propter illã maledictionem dimitteret homo comedere, uel quæ ex terra nascerẽtur,uel quę ex ea nutrirentur. ¶Item dedit occasionẽ huic errori,quod caro per peccatum de carne nascitur, ut ipsi dicunt.Sed fatuũ est dicere carnem animalium brutorum per peccatũ nasci: cum ubi non est lex,nõ sit pręuaricatio.Rom. 4.Item illud Rom.14.Bonum est non manducare carnem,nec bibere uinum. Sed si propter uerbum illud,carnem comedere dimittunt:eadẽ ratione deberẽt dimittere bibere uinum.Item ꝙ uiri sancti leguntur à carnibus abstinuisse, sed ipsi non ideò abstinuerunt, quia iudicarent ꝙ non possent sine peccato comedi:sed quia quandoq; sunt occasio concupiscẽtię ut excedant,sicut & uinũ quãdoq;.Tamen nõ sequntur ex hoc ꝙ uino non sit utendum. 1.Tim.5. Noli adhuc aquã bibere,sed modico uino utere propter stomachũ tuum & frequentes tuas infirmitates.Et Eccle.31. Si bibas uinũ moderatè, eris sobrius.Et paulò pòst:Exultatio animę & corporis uinum moderatè potatũ. Sicut aliquibus infirmis secũdum corpus abstinendũ est à carnibus & uino:nõ tamẽ sequitur propter hoc, ꝙ caro & uinũ infirma sint uniuersaliter corpo

ri:sic eadem infirma sunt quãdoq; etiã spiritui:aliquibus enim sunt occasio peccandi. Sunt mẽ tę causę quare à delicatis abstinendum est, quæ in tractatu de uirtute Gulę assignatę sunt,& aliquę agentur in tractatu de uirtute Sobrietatis.Sicut diuitiæ malę possunt,etsi à uiris sanctis contemnãtur:sic caro mala nõ est, si à uiris sanctis quãdoq; comedatur.Glo. super illud Rom.14. Olus manducet.Crassitudo carnium,& delicioſę epulæ prouocãt corpus ad libidinẽ. Quandoq; aliquis abstinet à talibus:quia sibi uidet expedire, uel ne proximũ scãdalizet. 1.Cor.10.Omnia mihi licent,sed nõ omnia expediunt. Omnia mihi licent, sed nõ omnia ædificant. Sed qui abstinet,non debet damnabiles iudicare eos qui talibus utũtur.Rom.13.Qui nõ manducat, manducantem non iudicet. ¶Item occasionẽ dedit huic errori,ꝙ nõ legunt Christũ carnes comediſſe. Sed licet hoc non legeretur, tamen non sequeretur propter hoc ꝙ non comediſſet: multa enim facta sunt,quæ non scripta sunt.Ioan.ult.Sunt & alia multa quæ fecit Iesus: quæ si scribãtur per singula, nec ipsum arbitror mundũ capere posse eos qui scribendi sunt, libros. Et ꝙ comederit agnũ paschalem,patet haberi ex Euangelio Matth. 14.Vbi est,inquit, refectio mea ubi pascha cum discipulis meis manducẽ?Pascha uocatur agnus paschalis.Luc̃ę 22. Vbi est diuersorium

ubi pascha cum discipulis meis manducẽ?Et paulò pòst: Desiderio desideraui hocpascha manducare uobiscum. Quòd autem licitum sit comedere carnes & alios cibos sine distinctione, probari potest his testimoniis Noui Testamẽti.Legitur Luc.10. In eadẽ domo manete edentes & bibentes quæ apud illos sunt. Et Matth.15.Non quod intrat in os coinquinat hominem. Et ad Rom.14.Scio & cõfido in Domino Iesu, quia nihil commune sine immundum per ipsum,nisi ei qui existimat commune esse illi commune est.In eodem: Omnia quidem mũda sunt.Et 1. Corint. 10. Omne quod in macello uenit, id est,uenditur, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam. Domini est terra & plenitudo eius.Et iterum:Si quis infidelium uocat uos ad cœnam,& uultis ire,omne quod apponitur uobis manducate, nihil interrogantes propter conscientiam.Et 1. Tim. 4. Omnis creatura Dei bona est,& nihil reiiciẽdũ quod cũ gratiarum actione percipitur. Et ad Tit.1. Omnia munda mundis.Itẽ probatũ est superius, omnia creata fuisse à Deo : nihil uerò immundũ à Deo creatũ est: caro ergo animaliũ immũda nõ est:ergo nõ est abstinendũ à carne propter carnis immũditiam. Præterea si non est utendum carnibus talium animalium in cibũ: ergo nec lana, nec pellibus eorum est utendum in uestitum.

De *errore ponente legem ueterẽ datam a principe tenebrarum, & malam.* CAP. X.

SEquitur de secundo errore qui ponit legem ueterẽ esse datã à principe tenebrarum, & malam esse.Cui errori occasionem dedit legis grauitas.Visum est enim aliquibus non fuisse Deum benignum,qui tam graue onus populo imposuit.Ad quod dicendum,quòd corda Iudæorũ erecta erant per præsumptionẽ. Vnde dicebant, Non deest qui impleat, sed deest qui iubeat. Exod.19.Respõdit uniuersus populus simul, Cuncta quę locutus est Dominus,faciemus.Eiusdem 24. habetur idem. Vnde humiliandi fuerũt graui onere legis, ut uidentes insufficiẽtiam suam humiliati ad auxilium gratię curerẽt. Dominus enim humilibus dat gratiam. 1.Pet.ult. Dedit etiã occasionem huic errori iustitia quæ fiebat in ueteri lege: quam aliqui mentiuntur crudelitatem. Vnde dicunt nõ fuisse Deum benignum, qui legem tam crudelẽ dedit. Ad quod dicendum est, quod cum principium sapientiæ sit timor Domini, Prou.1. perfectio uerò sapientiæ sit amor Dei, secundum illud Eccl. 1. Dilectio Dei honorabilis sapiẽtia: Prima lex debuit sapientiã inchoare,timorẽ Dei per iustitiã incutiẽdo. Secũda lex debuit sapientiã perficere, ad amorẽ multis admonitionibus & promissionibus & beneficiorũ exhibitiõibus incitãdo.

Vnde

Vnde iustitia in ueteri lege debuit abũdare: iustitia uerò nõ est crudelitas, sed bonitas: ut in tractatu Iustitiæ ostẽdetur. In illa uerò iustitia latebat misericordia. Qui enim corrigebantur pœna tẽporali, euadebãt æternã. Incorrigibiles uerò amittebãt potentiã Deũ offendẽdi & pœnã suã in futuro augẽdi: unde misericordi ter cũ eis agebatur. Si enim diutius uiuerẽt, diutius peccarent, & in futuro grauius punirentur. In hoc etiã ꝙ transgressores legis Moysi ita grauiter puniebantur, nobis misericorditer ostendebatur, quàm grauiter puniẽtur trãsgressores legis datæ ꝑ filiũ Dei. Heb. 10. Irritã quis faciẽs legem Moysi, sine ulla miseratiõe duobus uel tribus testibus moritur: quantomagis putatis deteriora mereri supplicia qui filium Dei conculcauerit? ¶ Itẽ dedit occasionẽ huic errori illud Apostoli Ro. 5. Lex subintrauit, ut abundaret delictũ. Et illud eiusdẽ 7. Nũc soluti sumus à lege mortis. Et uocatur ab Apostolo lex uetus, lex mortis. Vnde uisum est ab aliquibus quòd lex mala fuerit. Et dicendũ est ad secũdum, quòd lex illa mortis fuit suis trãsgressoribus: sed lex uitæ fuit suis obseruatoribus. Lex uitæ fuit intẽtione dantis: sed lex mortis fuit uitio transgredientis. Vnde subdit ibi Apostolus: Quid ergo dicemus? Lex peccatum est? Absit. Et paulò pòst subdit: Inuentũ est mihi mandatũ quod erat ad uitam. Intellige ex intẽtione dãtis, [illegible] esse ad mortẽ. Apostoli aliis [illegible] odor mortis in mortẽ, aliis odor uitæ in uitam. 2. Cor. 2. non tamen erant mali. Occasio fuit prohibitio legis multitudinis peccatorum. Sicut enim dicit Glos. super illud ad Rom. 7. Occasione accepta peccatũ per mandatum operatũ est in me omnẽ cõcupiscentiã. Talis est nostra carnalitas, ardentius desideret prohibita quibus non memoratis, iacere quasi sopita. Item Glos. Frenat est cõcupiscentiæ fluuius oppositis obicibus legis, sed non siccatus: imò quia de se, nõ de gratia homo præsumpsit. Aucta est concupiscentia opposita lege: & [illegible] prius eum ducebat obice nullo obruit eũ obice obrupto. ¶ Triplici ratione peccata abundauerunt lege data, in his in quibus non erat gratia. Primò, quia [illegible] dicit Ambros. diabolus uidẽs [illegible] gem in auxilium hominibus [illegible] tam, magis exarsit iracundia [illegible] uersus hominem, & magis [illegible] tuit legem uertere in perniciem cum primo quasi securè possidebat minus tentare. Gregorius: [illegible] pulsare negligit, quos quietè [illegible] possidere sentit. Secũdò quia [illegible] mo naturaliter appetit libertatem & fugit seruitutem. Et iuxta [illegible] bum Senecæ, Natura contumax est, animus humanus, & in contrariũ atque arduum nitens. Natura semper aduersatur sibi aduersanti. Nitimur in uetitũ semper, cupimúsque negata. Proua-

Aquæ furtiuę dulciores sunt. Hiero. Quicquid nõ licet, magis desideratur: & qđ raritate dulce est, assiduitate in amaritudinẽ uertitur. Et super illud Ro. 7. Peccatum occasione accepta per mandatum seduxit me. dicit glos. Ex prohibitione ubi charitas defecit, desideriũ mali crescit, quo auctо dulcius fit quod prohibetur. Tertiò, quia prohibitio erat occasio frequentis recordationis rei prohibitæ. Recordatio uerò irritatiua est cõcupiscentiæ. Illud autẽ uerbum, Lex subintrauit, ut abundaret delictũ: intelligẽdum est consecutiuè. Hoc enim consecutũ est ex lege data quantũ ad illos qui gratiam non habebant, & uiribus suis cõfidebant, quòd ampliꝰ peccauerũt: & hoc ipsum eis expediebat. Vnde gl. August. Non crudeliter hoc fecit Deus, sed consilio medicinæ. Aliquando enim homo uidetur sibi sanus, & ægrotat: & quia non sentit morbũ, medicum nõ quærit. Augetur morbus, crescit molestia, quęritur medicus, cuius & totum sanatur corpus. Magnũ ergo Dei consiliũ fuit ut per legẽ abundaret delictum, ut in austeritate suam intelligentes infirmi tatem, infirmi ad medicũ cõfugerent, ut auxiliũ gratiæ quærerẽt. Sicut Deus creans diabolum malignitatis eius futuræ non ignarus, pręuidebat quæ bona de malo eius esset facturus: ut dicit Augu. Sic dans legẽ ueterẽ ad meritũ custodiẽtium eam nõ ignarus transgressionũ quæ abũdaturæ erãt, prævidit quæ bona de malo trãsgredientiũ esset facturus. Item lex subintrauit ut abundaret delictum, quantum ad cognitionem. Si enim lex nõ fuisset, peccatũ lateret. Vnde Rom. 7. Peccatũ non cognoui nisi per legẽ. Et sicut radius solis non est malus, licet ostendat pulchritudinẽ nociuam quam aliquis appetit: & sicut scientia medicinæ non est mala, quæ ostendit uenenum esse mortiferũ, quamuis eo aliquis abutatur ad mortẽ suam uel alterius: sic lex non est mala, licet sit occasio mali. Itẽ occasionem dedit huic errori ueteris legis cessatio. Visum est enim aliquibus, quòd si bona fuissent, non cessassent. Præterea modo peccaret qui seruaret eam: ergo tunc peccabant qui eam seruabãt. Ad quod dicendum est, quòd uetus lex cessare debuit quantũ ad illa quę erant figuratiua futurorum, sicut umbra lumine ueritatis aduenientẽ, & sicut promissiones solutione facta. Nec cessauit lex tanquã mala, sed cessit meliori quantum ad prædicta moralia: tamen quæ erant de iure naturali mãserunt. Item occasionem dare potuit prædicto errori ꝙ Deus dator illius legis apparuit in flamma rubi. Exod. 3. Et rapuit Heliã in curru igneo. 4. Reg. 4. Vnde uisum est aliquibus, quòd non fuerit benignus Deus, qui sic apparuit, & ministrũ suum sic rapuit. Ad quod dicendum, speciem

Universidad de Deusto
Biblioteca

ciem ignis idoneã esse, ut Deus in illa appareat, uel in illa significetur. Vnde Spiritus sanctus super discipulos in specie ignis apparuit. Act. 2. Et de ipso dicitur ad Hebræ. 12. Deus noster ignis cõsumens est. Peccata enim consumit & purgat. Et Luc. 12. Ignẽ ueni mittere in terram, &c. Et Ioan. 1. Ipse baptizabit uos in Spiritu sancto & igne. Non est ergo mirandum, si in flamma rubi apparuit: ¶ Nunc multis authoritatibus Noui Testamenti ostendemus legem ueterem esse bonã & datam à Deo. Legitur Matt. 5. Nolite putare quoniã ueni soluere legem aut prophetas: non ueni soluere legem, sed adimplere. Si data fuisset à principe tenebrarum, nõ impleuisset eam. Et ibidem: Amen dico uobis, donec transeat cælum & terra, iota unum aut unus apex non præteribit de lege donec omnia fiant. Et eiusdẽ 7. Omnia quæcunque uultis ut faciant uobis homines, & uos facite illis. Hæc est enim lex & prophetę. Ergo lex & prophetæ bona sunt, sicut illud mandatum bonum est. Eiusdem 22. dicitur de mãdato dilectionis Dei: In his duobus mandatis tota lex pendet & prophetæ. ergo lex & prophetæ bona sunt, quum sint ad dilectionem Dei & proximi. Et Lucæ 10. In lege quid scriptũ est? At ille respondens, dixit: Diliges Dominũ Deum tuum, &c. & proximũ tuum sicut teipsum. Dixitque illi: Rectè respondisti, hoc fac & uiues. Ergo præcepta legis obseruata uitam conferebant. Item Matt. 19. Si uis ad uitam ingredi, serua mandata. dixit illi: Quæ? Iesus autem dixit: Non homicidium facies. Non adulterabis. Non facies furtũ. Non falsum testimonium dices. Honora patrẽ tuum & matrẽ tuam. Quæ cõstat mãdata esse ueteris legis. Exod. 20. Ergo mandata ueteris legis uitam conferebant ęternam. Item Matt. 7. Bene irritum fecistis mandatum Dei ut traditionem uestram seruetis. Moyses enim dixit: Honora patrẽ tuum & matrẽ tuã. Ibi mandatũ Moysi, Dei mandatum dicitur. Item Luc. 2. Vt sisterent eum Domino, sicut scriptum est in lege Domini. Lex Domini uocatur lex ueterus. Et eiusdẽ 16. Habẽt Moysen & prophetas, audiant illos. Item Luc. ulti. O stulti & tardi corde ad credendũ in omnibus quæ locuti sunt ꝓphetæ. Et paulò post: Incipiens à Moyse & omnibus prophetis, interpretabatur illis in omnib⁹ scripturis quę de ipso erant. Et iterũ: Necesse est impleri omnia quæ dicta sunt in lege Moysi, & prophetis, & psalmis de me. Et Ioan. 5. Scrutamini scripturas: quia uos putatis in ipsis uitam æternam habere, & illæ sunt quæ testimoniũ perhibent de me. Et eiusdem octauo: Est qui ter meus qui glorificat me, quem uos dicitis, quia Deus uester est. Et Romano. 1. quod antè promiserat per prophetas suos in scripturis sanctis de filio suo. Et eiusdem 7. Lex quidẽ sancta, & mandatum sanctum, & iustum, & bonum. Et in eodem: Scimus quia lex spiritualis est. Ad Galat. 3. Lex pædagogus noster fuit in Christo. 1. Thessalonicẽs. 5. Prophetias nolite spernere. Et 1. Timoth. 1. Scimus quia bona est lex, si quis ea legitimè utatur. Et ad Hebræos, cap. 1. Multifariam multisque modis olim loquens Deus in prophetis: nouissimè diebus istis loquutus est nobis in filio. Act. cap. 1. Oportet impleri scripturam quam prædixit Spiritus sanctus per os Dauid. Eiusdem cap. 2. dicitur de eo: Quum esset propheta, &c. prouidens loquutus est de Resurrectione Christi. Et eiusdem cap. 3. Deus Abrahã, Deus Isaac, Deus Iacob, Deus patrum nostrorum glorificauit filium suum Iesum. Ergo Iesus fuit filius Dei ueteris legis: ergo lex uetus non fuit à principe tenebrarũ. Itẽ Actuũ cap. 3. Vos estis filii prophetarum & testamenti quod disposuit Deus ad patres nostros: ergo testamentũ ueteris legis erat à Deo ordinatum. Item eiusdem cap. 10. Verbum misit Deus filiis Israël annuntians pacem per Iesum Christum: hic est omnium Dominus. Et paulò pòst subdit: Huic omnes prophetæ testimonium perhibent. Et 2. Pet. 1. Habetis firmiorem propheticũ sermonem, cui benefacitis attendentes quasi lucernæ ardenti in

caliginoso loco. Ergo quũ propheticus sermo lucerna sit, non est à principe tenebrarum. Item in eodem: Non uolũtate humana allata est aliquando prophetia: sed Spiritu sancto inspirati loquuti sunt sancti Dei homines.

De errore illo qui damnat patres Veteris Testamenti.

CAP. XI.

ERror ille qui ponit quòd patres Veteris Testamenti mali fuerunt & sunt damnati, sequitur. Cui errori occasionẽ dedit quòd leguntur aliquando peccasse. Sed si ideò dãnati credũtur, eadem ratione credendum erit quòd Petrus & Paulus dãnati sint, qui quandoq; peccauerũt. Item occasionẽ dedit huic errori, quòd leguntur in infernũ descendisse. Gen. 37. Descendã ad filiũ meum lugens in infernum. ait Iacob. Et Esa. 38. dixit Ezechias: In dimidio dierũ meorum uadã ad portas inferi. Ad quod dicendũ, quòd ob peccatum primorum parentum ianua regni clausa fuit toti generi humano. Quod figuratũ est in hoc, quòd flãmeus gladius positus est ante paradisum. Gen. 3. quasi prohibens ingressum. Descendebant ergo antiqui patres in oram inferni, ubi manebãt felici spe consolati, sed non descendebant in inferni profundum, ubi nulla est redemptio. Nec habebant pœnã materialem, sed solum carebant uisione Dei. Ad quẽ locum Christus descendit, & inde suos liberauit.

rauit,ut legitur Act.2. Quē Deus ſuſcitauit ſolutis coloribus inferni: iuxta quod erat impoſsibile teneri illum ab eo. Et in eodem: Quoniā non derelinques animā meā in inferno,&c. ¶ Poteſt autē probari teſtimoniis Noui Teſtamēti antiquos patres bonos fuiſſe & ſaluatos. Matth.8. Multi ab oriēte & occidēte uenient,& recūbent cū Abrahā,Iſaac,& Iacob in regno cælorū. Ergo Abrahā, Iſaac,& Iacob ingreſsi erant uel ingreſſuri regnū cælorū. Itē Domino trāsfigurato apparuerunt Moyſes & Helias loquētes cum eo. Mat.17. ſi dānati fuiſſent,conſtat quòd in trāsfiguratione Domini non apparuiſſent,ad quam tres tantū apoſtolos ſibi familiariſsimos admiſit. Item eiuſdē 23. Ecce ego mitto ad uos prophetas. Et eiuſdē 22. dicitur de Chriſto, quomodo Dauid in ſpiritu uocat eum Dominū, dicēs: Dixit Dominus &c. Et Luc.16. Lazarus mortuus ab angelis deportatus eſt in ſinū Abrahæ: ergo Abrahā non erat dānatus. Et paulò pòſt: Vidit à lōge Abrahā & Lazarū in ſinu eius, Item commēdantur patres ueteris teſtamēti ad Heb.11. & de Moyſe dicitur ſpecialiter Heb.3. Moyſes quidē fidelis erat in tota domo eius. Moyſen fuiſſe nuntiū Dei,& legem datā eſſe Deo inſpirāte, oſtenderūt miracula facta per Moyſen. ¶ Et notandū q̄ lex illa ualde ſapienter tradita fuit. Primò oſtenduntur omnia creata à Deo eſſe. Secūdò oſtendit iuſtitia Dei in pœna peccato primorū parentū ſ
cta,& in diluuio,& in ſubuer
ne Sodomorū, & flagellat
Aegyptiorū. Tertiò interſer
obediētia patrū,& beneficia
eis exhibita. Per primū app
creaturas nihil numinis hab
& ſic nullus locus idololatri
linquitur. Per ſecundū terr
populus à legis tranſgreſſio
Per tertiū allicitur ad eius imp
tionē. Conſequenter uerò d
lex in terrore. Sine timore e
magno non poterat populus
parari ab erroribus inuetera
¶ Inter hęc uerò quę in lege p
cepta ſunt, quędā manifeſtē p
tinent ad honorē Dei & ut
tem proximi: quædā uerò ſ
ſunt futurorū: quædā uero q
uidētur eſſe ſine ratione. Præ
pta ſunt propter idololatri
abolēdę magna pars legis
dit. Multa enim præcepit D
ſibi offerri, ne idolis offer
De Abraham dicitur Io.8. A
ham pater ueſter exultauit ut
deret diem meū: uidit & gau
eſt. Iac.ult. cōmendātur prop
tæ, Exemplum, inquit, accipite
boris & patientię, prophetas q
locuti ſunt in nomine Dom
Et Iacobi 2. commendatur m
tum Abraham: Credidit Abra
Deo,& reputatum eſt ei ad iu
tiam, & amicus Dei appellat
eſt. Et in eodem: Abraham p
ter ueſter nónne ex oper
iuſtificatus eſt? Commenda
etiam Gal.3. Et 1. Petri 3. cōm
da

datur Sara: Sic, inquit, ſanctæ mu
heres ſperantes in Deo, non in
ornatu ueſtiū ornabāt ſe ſubie
ctæ propriis uiris: ſicut Sara obe
diebat Abrahæ. Et Loth cōmen
datur 2. Pet.2. Et iuſtū Loth op
preſſum à nefandorum iniuria
eripuit,&c. habitās apud eos qui
de die in diem animam iuſtam
iniquis operibus cruciabant. Pa
tet ergo, quòd boni fuerunt an
tiqui patres & ſaluati.

De quarto errore qui ponit animas non de nouo creari: qui diuerſificatur in quatuor oppoſitos errores. CAP. XII.

SEquitur de quarto errore, qui ponit animas de nouo non creari quæ corporibus infundūtur. Qui error diuerſificatur in quatuor oppoſitos errores. Primus ponit in corporibus nō eſſe animas, niſi angelos apoſtatas, ſeu dæmones, qui in eis includūtur, ut agāt ibi pœnitētiā, & ſucceſsiuè poſſunt eſſe in diuerſis corporibus: ut ſi pœnitentiam non agunt in uno corpore, agant illā in alio. Secūdus ponit duas animas eſſe in corporibus. De quo errore loquitur Aug. in lib. de duabus animabus. Tertius ponit animas creatas ſimul fuiſſe. Quartus ponit animas ſicut corpora ſeminari. Licet autē hi quatuor errores diuerſi ſint: tamen in hoc cōueniunt, quòd uetāti fidei catholicæ contradicūt, quæ aſſerit animas creari, & creando corporibus infundi, & infundendo creari. Quam ueritatem confirmat illud Pſal. Qui finxit ſigillatim corda eorum. glo. id eſt, creauit animas ſingulas per ſe ex nihilo. Aug. in eccleſiaſticis dogmatibus: Credendū eſt, & firmiter tenendum, quòd animæ non ſunt ab initio creatæ, ut Origenes fingit: nec cum corporibus ſeminantur, ut Luciferiani,& Ciryllus, & quidā Latinorum affirmant: ſed dicimus animam infundi & creari ſimul in corpore compacto & formato, ut uiuat in utero homo.

De errore primo qui ponit animas eſſe angelos apoſtatas. CAP. XIII.

ILli qui ſunt primi erroris aliqua uerba Sacræ ſcripturæ adducunt ad confirmationē ipſius impertinentia, tamen ad propoſitum, ſi ueré intelligantur. Legitur Matt.10. Ite ad oues quæ perierunt domus Iſraël. Oues illas intelligūt angelos apoſtatas ad quos ſolos ſaluandos, miſſus eſt filius Dei, ut aiunt, ſecundū illud Matt.15. Non ſum miſſus, niſi ad oues quæ perierūt domus Iſraël. Sed ſi inſpiciātur quæ præcedūt, apparet ridiculoſam eſſe hanc expoſitionē. Chriſtus enim miſſurus Apoſtolos ante paſsionem ſuam prohibuit eis ne irent ad gētes uel Samaritanos, ne Iudæi haberent occaſionē repellendi eum: ideo dixit eis: In uiam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis: ſed potius ite ad oues, &c. Vnde patet oues iſtas de quibus loquitur

tur esse Iudæos. Si enim intelligerentur secundũ expositionem eorũ: oues quæ perierũt, id est, dæmones, uel spiritus qui de cælo ceciderũt, essent in gentibus, & Samaritanis, sicut & in Iudæis: unde non fuissent prohibendi Apostoli à prædicatione eorum. Item legitur Lucæ 16. de uillico iniquitatis, qui amotus est à uillicatione sua: quod ipsi exponunt de diabolo, quẽ dicũt fuisse præpositũ aliis angelis, & prudenter gratiã illorũ acquisiuisse de seruitio Deo debito relaxando eis: sed propter peccatũ suum fuisse amotũ, & Michaëlẽ pro eo fuisse substitutũ, & eum cum complicibus suis de cælo fuisse eiectũ, & corpora fabricasse, quæ secũdũ eos, inhabitãt spiritus qui de cælo ceciderũt. Sed quod sequitur in fine illius parabolæ, non concordat expositioni eorũ: scilicet quòd Dominus laudauit uillicũ iniquitatis: absit enim ꝙ Deus Diabolũ laudauerit. Item legitur Ioan. 4. Nemo ascendit in cælũ, nisi qui descẽdit de cælo. Ex quo ipsi inferũt sõlos spiritus, qui de cælo descenderũt, saluãdos. Sed patet quòd nulla est expositio eorũ, per id quod sequitur uerbũ prædictũ, Filius hominis, qui est in cælo. Constat enim quòd Christus se uocat filiũ hominis. Matt. 8. Filius hominis nõ habet ubi caput suum reclinet. Et 24. eiusdem: Estote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis uenturus est. Vnde impertinens est illud uerbũ ad angelos Apo- stolos: sed tempore quo Christus dicebat uerbũ illud, quum nondũ esset ianua regni aperta per passionẽ ipsius, nullus adhuc purus homo ascenderat in cælum, uel ascendere poterat, nisi solus filius hominis, qui de cælo descenderat in carne assumpta uisibilis hominibus apparẽdo, & erat in cælo patri æqualis ut tum Deus, ascendere poterat cælũ in humanitate: & iam ascenderat, id est, à Deo alius erat secundum diuinitatẽ, ut pater. Sic lus etiam Christus erat ascẽdens in cælũ, scilicet caput cum membris. Rationes quibus inniti error ipse, nõ ponimus: quia non sunt, uel nullius probabilitatis sunt. ¶ Error uerò ille ponit, quorum falsitas de- potest ostendi. Ponit enim dæmones esse saluãdos, ponit dæmonas non esse, & ponit dæmones esse incarceratos in corporibus humanis. Primũ uerò multis thoritatibus potest destrui. Ibi tur Mat. 3. Paleas comburet inextinguibili: ergo pœna illorũ erit æterna: sed dæmones maximè sunt puniẽdi: ergo pœna eorũ erit æterna. Ad hæc sunt adduci testimonia scripturæ, quæ sequuntur. Matth. Discedite à me maledicti in ignem æternũ, qui paratus est diabolo & angelis eius. Et in eodẽ: Hi in supplicium æternũ, iusti in uitam æternã. Et 2. Thess. citur de nõ obedientibus Euge-

lio Christi. Qui pœnas dabũt in interitu æternas. Et in canonica Iudæ: Quibus procella tenebrarũ conseruata est in æternũ. Et in eadẽ: Angelos qui non seruauerunt suũ principatũ, sed dereliquerũt suum domicilium, in iudiciũ magni Dei, uinculis æternis sub caligine reseruauit. Ergo uincula dæmonũ æterna sunt, & ipsi reseruãtur in iudicio magni Dei puniẽdi. Vincula æterna ista sunt, obstinatio eorũ, & sententiæ diuinæ inflexibilitas. Item 2. Pet. 2. Si Deus angelis peccãtibus nõ pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit in iudiciũ cruciandos reseruari. secundum gl. rudentes sunt funes quibus nautæ uela suspendunt. hic uerò dicuntur rudentes immundorũ spirituum conamina, qui mox ut flante superbia impulsi se aduersus creatorem erexerunt, ipsis elationis conatibus in abyssi profundum sunt rapti. ¶ Ad ostendendũ uerò falsitatẽ illius erroris, qui ponit animas non esse, sufficiunt uerba Euangelii, & aliarũ scripturarũ Noui Testamẽti, quæ in tot locis contrariũ exprimunt, quorũ aliqua ponemus. Legitur Mat. 6. Nónne anima uestra plus est quàm esca, & corpus plus quàm uestimentum? Et eiusdem 10. Nolite timere eos qui occidunt corpus, animã autẽ non possunt occidere, &c. Et eiusdẽ 11. Inuenietis requiẽ animabus uestris. Item 16. Quid prodest homini si uniuersum mũdum lucretur: animæ uerò suæ detrimẽtum patiatur? Item 22. Diliges Dominũ Deum tuũ ex toto corde tuo, & ex tota anima tua. Et 26. Tristis est anima mea usque ad mortem. Item Ioan. 10. Potestatem habeo ponẽdi animã meã, & potestatẽ habeo iterũ sumendi eam. Et Iac. 5. Qui conuerti fecerit peccatorẽ ab errore uiæ suæ, saluabit animam eius à morte. Et 1. Pet. 1. Animas uestras castificantes in obediẽtia charitatis. Eiusdẽ 4. Fideli creatori cõmendẽt animas suas. Et Apocal. 6. Vidi subtus altare animas interfectorum propter uerbum Dei. Error uerò tertius ualde odibilis est Deo, & hominibus, quãtum ad hoc quòd ponit dæmones esse in hominibus: Deo ideò quia contumeliã magnam ei facit, cùm uituperat hominẽ nobilissimã eius creaturã, quam creauit ad imaginẽ & similitudinẽ suã. Gen. 1. Et eiusdem 9. Eccles. 17. Et 1. Corin. 11. dicitur: Vir imago, & gloria Domini est Homini: quia magnã contumeliam facit ei, quũ dicit eum dæmonium habere. Hoc reputauit sibi Christus cõtumelioſum, Io. 8. quum diceretur ei à Iudæis: Samaritanus es tu, & dæmoniũ habes. Vnde subdit: Ego dæmonium nõ habeo: sed honorifico Patrem meum, & uos inhonorastis me. Imò quod plus est, qui sunt huiusmodi erroris homines reputãt dæmones incarceratos, quum ipsi diaboli potius reputandi

tandi sint imitando eos in obstinatione. Ioan. 6. Ego duodecim uos elegi: & unus ex uobis diabolus est. Secundum errorē istū, ut uidetur, Dominus potius debuit dicere: & omnes dæmones estis, quàm, unus ex uobis diabolus est. Quod autem falsum sit quod ipsi ponunt, patet ex hoc quod legitur Rom. 9. de Esau, & Iacob, quum nondū nati essent, aut aliquid egissent boni, aut mali: ostendit ibi Apostolus, ut patet ex his quæ præcedunt & sequuntur, quòd Esau & Iacob, ante natiuitatem suam nihil boni, uel mali egerint, propter quod unus eorum à Deo diligeretur, & alter odiretur. Non erat ergo angeli apostatæ in eis qui inclusi essent ad pœnitentiam agēdam ibi de peccatis quæ fecissent antequam includerentur. Item si angelus malus est in malo homine: ergo bonus angelus est in bono: ergo in Christo fuit angelus bonus: ergo non est uerum, quod legitur ad Hebr. 2. de filio Dei, quòd nusquam angelos apprehendit, sed semē Abrahæ apprehendit: non assumpsit ergo angelicam naturam. Si uerò dicatur, quòd in Christo non fuit nisi spiritus diuinus, hoc nō potest dici, cùm scriptū sit Ioan. 12. Nunc anima mea turbata est. Et Matth. 26. Tristis est anima mea usque ad mortē. Turbatio enim uel tristitia, non cadit in Deum. Item uerbum illud Genes. 1. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinē nostram: & præ-
piscibus, &c. nō uidetur esse ue-
bum uolentis punire uel inca-
cerare eum qui crimen comm-
fisset, sed potius uolentis face-
quod nondum erat, & uolen-
eum honorare, cùm iam faci-
esset. Item si spiritus homi-
fuisset antequam infunderet
corpori, & creatorem suū offen-
disset, hoc fecisset sciens & u-
lens. Peccatum enim non po-
esse sine uolūtate. Omnis me-
apud se conscriptum legit, ut
Augustin. Et si hoc fuisset, nul-
alius melius sciret quàm ipse
ritus. 1. Corint. 2. Quis scit ho-
num quæ sunt hominis, nisi
ritus hominis qui in ipso est
in lib. de anima & spiritu: N-
tam nouit mēs, uel anima, qu-
tum id quod sibi præsto est:
menti uel animæ quicquam
gis præsto est, quàm ipsa sibi
go nihil tam nouit quàm se.
uerò dicatur q̄ spiritus obl-
scitur, cùm corpori infundi-
quæ prius sciebat, ridiculum
quòd Deus spiritū includat
pori ad agēdam pœnitentia
cùm sciat ipsum obliuisci, qu-
citò erit ibi, malum quòd fe-
¶ Quomodo enim potest a-
re pœnitentiam de malo, q-
ignorat? Initium salutis cog-
tio est peccati, ut ait Sene. E-
qui peccatum ignorat, uiam
lutis etiam inchoare non po-
Item dixit Plato animas in-
euntes in hanc uitā potari ab
spiritu qui est super introitū

culo obliuionis, antequā intrent corpora, nullam huius rei ostentationem faciens: ut ait beatus Irenæus in lib. contra hæreses. Et quærit à Platone, unde hoc sciret. Si enim anima eius potata erat poculo obliuionis, non reminiscebatur, nec spiritus, nec poculi, nec quòd aliquid sciuisset, nec oblitus fuisset: & si ista reminiscebatur, eadem ratione & alia. Itē Irenæus: Si hoc quod in breuissimo tēpore uisum est, uel in fantasmate conceptū est, & ab anima sola per somnium postea quàm cōmista sit corpori, & inde uniuersa mēbra disperſa commemoraret: multo magis ipsorū reminiscеretur in quibus tēporibus tātis & uniuerso præteritæ uitæ seculo immorata est. Itē dixerunt quidā ipsum corpus esse obliuionis causam. Sed quērit Irenæus: Si hoc est, quomodo anima quod per semetipsam uidet reminiscitur, & renūtiat proximo? Itē nec ea quæ olim agnita sunt, aut per oculos, aut per auditum meminisset anima in corpore existens, si esset corpus obliuionis causa. Anima enim in obliuione existēs, nihil aliud cognoscere posset, nisi quod in præsenti uideret. ¶ Item quomodo diuina discеret & meminisset ipsorū existēs in corpore? ¶ Item quum non sit corpus fortius quàm anima, non amitteret anima scientiam suam propter corpus. Præterea non est uerisimile, quum corpus organum sit animæ, quòd scientiam suam ei auferat. Non solet enim instrumentū scientiā suam auferre artifici. Iam enim potius esset impedimentum quàm instrumētū. Præterea raptus est Paulus usq; ad tertiū cælum. 2. Cor. 12. & tamen rediens ad se memor fuit uisionis suæ: quod non fuisset, si corpora necessariò obliuionem inducerent. Item si corpus obliuionē inducit, potius inducere debet obliuionē eorum quæ cognoscuntur uiribus illis secundū quas anima unitur corpori, quàm eorū quæ intellectu agnoscuntur, secūdum quæ non unitur anima corpori. Præterea aut spiritus apostata potestatem habet uiuificandi corpus, aut non. Et uidetur quòd nō, secūdum ea quæ ponit error iste: ponit enim quòd quū diabolus duo homini corpora fabricasset, non potuit per xxx. annos uitalem spiritum illis corporibus infundere: sed accedens ad misericordiā Altissimi duos angelos ab ipso quæsiuit. Præterea si spiritus malus potest corpus uiuificare, aut potestas illa est uoluntaria, aut naturalis. Non uidetur esse uoluntaria, ut scilicet uoluntate sua corpora uiuificet: hoc enim solius Dei est. Ioann. 5. Sicut patēr suscitat mortuos, & uiuificat: sic & filius quos uult, uiuificat. Si uerò naturalis, nō uidetur hic aliter facere quàm forma & perfectio ipsius corporis. Et hoc etiā dicit Philosophus, quòd anima

est actus primus siue perfectio prima physici seu naturalis corporis organici in potẽtia uitam habentis. Si uerò est spiritus qui est in corpore, corporis est perfectio: inconueniens est dicere, ꝙ spiritus ille tempore sit prior, quàm ipsum corpus: perfectio enim rei nõ potest esse prior tẽpore, quàm eius inchoatio: nec forma prior est tempore, quàm eius materia, quũ forma sit actus, materia sit potentia: actus enim non potest præcedere potentiã suam. Imago quæ ceræ imprimitur, nõ potest prior esse tẽpore, quàm possibilitas ipsius cerę ad receptionẽ ipsius imaginis. Præterea ubi scriptura sacra dicit diabolum intrasse in hominem, cõstat quòd ipse erat prius homo uiuens, sentiens, intelligẽs: ut patet in Iuda. Io. 13. Vbi legitur ꝙ post buccellam introiuit in eum sathanas. Et Mat. 12. Intrantes habitãt ibi, & fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus. loquitur de dæmonibus. Vnde constat ꝙ ante ingressum erat homo. Item quum expellebantur dæmonia ab hominibus: constat quòd remanebant homines uiuentes, sentientes, intelligentes. Lucæ 11. Erat Iesus eiiciens dæmonium, & illud erat mutum, & quum eiecisset dæmonium, locutus est mutus. Ergo aliquid erat in eo præter dæmoniũ, quo uiuebat, sentiebat, discernebat. Hoc autem animam uocamus, quod scilicet est in homine principiũ uiuendi, sentiendi, & discern-

Item ubi Euangelium loqu-
de dæmonibus qui erãt in ho-
nibus: nõ dicit eos in homin-
puniri, sed potius eos homi-
punire: nec eos uexari, sed pot-
uexare. Matthæi 15. Filia m-
male à dæmonio uexatur.
Luc. 6. Qui uexabantur à spir-
bus immundis, curabantur. D-
mones uerò expulsionem ab
minibus cruciatum reputaban-
& non inhabitationem homi-
Vnde dicunt Christo expelle-
ti eos, Matth. 8. Fili Dei cur ue-
sti ante tempus torquere n-
Vnde ergo habent quòd ang-
li apostatæ inclusi sint in corp-
ribus humanis ut agant ibi pa-
tentiam? Item error iste destr-
resurrectionem corporum.
enim corpora solummodo c-
ceres sunt spirituum salua
non est uerisimile, quòd spir-
illi corpora sua debeant re-
re cùm beati efficientur, inca-
ratio enim & glorificatio no-
detur simul debere esse. Item
tura non appetit quod sibi co-
trarium est: ergo si corpus à p-
ma institutione pœna est spir-
inhabitantis, non habebit spir-
tus ille naturalem appetitum
corpus: ergo separatio eorũ no-
faciet naturaliter doloré in ma-
te. Item omne quod contra na-
ram per uiolentiam detinetu-
naturaliter appetit liberari: ergo
si spiritus illi uiolenter detine-
tur in corporibus, naturaliter
petent liberari: ergo homines
in qu-

in quibus sunt naturaliter appetunt mori: ergo appetitus mortis naturalis est homini: quod cõstat esse falsum. Item natura non agit contra se: ergo si corpus à prima conditione sui pœna est spiritus inhabitantis: spiritus nõ erit eius naturalis perfectio. Itẽ constat, quòd Deus nõ dedit spiritibus potentias quę essent otiosæ, si ipsi debito modo se haberẽt: sed potentię uiuificãdi & sentiendi otiosę essent in eis, si ipsi debito modo se haberent, quia nõ includerentur corporibus: ex tra corpus uerò otiosę sunt: ergo illę potẽtię non sunt datę spiritibus qui peccauerũt à creatione. Si uerò pòst datę sunt, quum hæ uirtutes specie differant ab intellectu qui est in spiritibus, qui sunt substantiæ separatæ: spiritus quorum sunt hæ uirtutes, specie differunt ab aliis spiritibus. Item aut boni angeli habent illas potentias, aut non habent. Si habent eas, otiosę habent, quum secundum eas non uniantur corporibus, sine quibus exercere nõ possunt operationes taliũ potẽtiarum. Si uerò non habent eas: ergo specie differunt ab illis spiritibus qui uniuntur corporibus, quum non habeant potentias illas quas ipsi habent, quę sunt specie differẽtes à potentiis eorum: & quum angeli boni sint substantiæ perfectæ, non natæ fieri partes essentiales alicuius totius: spiritus uerò qui uniuntur corporibus, nati sunt esse partes essentiales ipsius hominis. Si uerò dicatur omnes angelos cecidisse de cęlo & malos esse in corporibus inclusos, ut quidã hæretici dixerunt, hoc nõ est uerisimile. Quum enim Deus spiritus sit, oportet aliquos ministros eius esse spirituales. Gregor. Dubitare non debes inuisibilem Deum inuisibilia obsequia habere: debent quippe ea quæ ministrant ad similitudinem eius tendere cui ministrant. Scriptura etiam Euangelii manifestẽ obuiat huic errori, quæ distinguit inter angelos Domini & angelos diaboli. De angelo Domini habes Matt. 1. Angelus Domini apparuit Ioseph. Simile habes Matth. 2. Et eiusdem 4. habes, quòd accesserunt angeli, & ministrabãt ei. Et 18. Angeli eorum semper uidẽt faciem patris mei, qui in cælis est. quod de malis angelis intelligi non potest. Et eiusdem 22. Sunt sicut angeli Dei in cælo. Et 28. eiusdẽ: Angelus Domini descendit de cælo. & Luc. 1. Dicit Gabriel: Ego sum Gabriel, qui asto ante Deũ. Constat ergo ꝙ sunt aliqui angeli Dei, & patet ꝙ sunt diuersi ab angelis diaboli, de quibus Matth. 25. Qui paratus est diabolo & angelis eius. Nemo enim potest duobus dominis seruire. Matt. 6. Maximè Deo & diabolo, qui cõtrarii sunt. Præterea legitur Apocaly. 12. ꝙ draco traxit tertiã partem stellarum, stellæ uocãtur angeli, quorum tertiam partẽ traxit diabo-

lus: quia aliqui peccato eius consenserunt, & nō omnes. Item aut spiritus qui sunt in corporibus humanis unū faciunt cū corporibus, aut nō. Si nō, ergo nō faciūt aliquid unum. Vnum enim & aliquid sunt conuertibilia: ergo homo non est aliqua species creaturæ. Si uerò unum faciunt: ergo aliquo genere Vnionis: ergo uel unū continuatione sicut partes carnis unū faciūt: aut cōtiguatione, sicut os & caro, unum faciūt: aut unum per cōmistionem, sicut ex diuersis elemētis fit unum elementatū: aut unū per impressionē, sicut figura & cera unū faciūt: aut unū secundū exigētiam naturalē, sicuti materia & forma unū faciunt cōpositū. Exigit enim materia formāt suam perfectionē, & forma materiam ut suū perfectibile: aut unū quantum ad operationem, sicuti artifex & instrumentum unā habēt operationē. Primo modo non: unū enim cōtinuatione non sunt, nisi ea quæ habēt dimensionē longitudinis, & latitudinis, & spissitudinis. Vnde cùm spiritus simplex sit, ex eo & corpore non fiet unū per continuationem. Eodē modo neq; unum per contiguationem. Contiguatio enim similiter non est nisi eorum quę habēt dimensionē. Itē neq; per cōmistionē: quia quæ utuntur sic desinūt esse actu, licet maneant uirtute: ut elementa in elemento. Spiritus uerò & corpus in homine manent actu. Item nec per impressionē: quia forma impressa nō subsistit in eo cui imprimitur: anima uero destructo corpore subsistit. Item secundū exigentiā naturalem spiritus sit ut forma, corpus uero ut materia, forma & materia immediata quę uocatur necessario simul sunt tēpore, & neutrū tempore præcessit reliquū. Vnde secundū hoc spiritus tempore non præcesserunt corpora in quibus sunt inclusi: materia uerò quę est immediata præcedere potest formam. Cùm enim nō sit perfectè aptata, aptari oportet eā antequam adueniat forma eius perfectiua: sed forma quæ est perfectiua quàm cito est, perfecta est. Et cùm sit melior & nobilior materia, non decet eā esse otiosam propter defectum materiæ, ut scilicet primo existēs materia uel instrumētū expectet otiosa. Non enim sapientia humana nō utitur artificē otiosum esse propter defectū materię uel instrumēti, quanto magis sapiētia diuina hoc non permitteret? Si quis tamen obiiciat animas erutas à corpore otiosas esse quantum ad uiuificationē & sensum propter instrumēti defectum: Dicendum est quòd cuius earū occasio fuit huius defectus, sed nō fuit hoc secundū primam ordinationē creatoris: imò si non quam peccassent, nunquā defectum organi paterētur. Itē neq; unū quantū ad operationem. Ex his enim quę sic uniūtur nunquā fit unū aliquid secundū substantiā, ut ex nauta & naui non fit aliquod tertium, ex anima uerò & corpore fit unum secundū substantiam, scilicet homo. ¶ Itē bonitas Dei cūcta fecit propter creaturæ utilitatē, non propter suam, cùm bonorum nostrorū non egeat: sed ea quæ purè corporalia sunt nō uidetur fecisse propter eorū utilitatē, cùm nullius boni perceptiua sint: ergo fecit ea propter creaturę spiritualis utilitatē. Sed non uidetur q̄ propter utilitatē illius creaturæ spiritualis quę purè est spiritualis. Illa enim non uidetur egere creatura corporali: ergo propter utilitatem creaturę quæ est partim corporalis, & partim spiritualis. Si ergo corporalia creata sunt secundū primā ordinationē creatoris: ergo creatura partim spiritualis & partim corporalis est secūdū primā ordinationem creatoris. Homo ergo factus fuisset, licet nullus Angelus corruisset. Item sicut omnia sunt à Deo ut primo principio: ita omnia sunt ad Deū tanquā ad finē supremū. Quę autē propinquiora sunt Deo similitudine, immediate ad eū ordinātur: ut creaturę spirituales. Quę autē magis distant ab eo similitudine, media tē ad Deum ordinātur, ut corporales creaturę. Creaturę uerò purè corporales non uidentur posse ordinari ad Deū per purè spirituales cū quibus habēt disconueniētiam. ¶ Est igitur creatura partim spiritualis, & partim corporalis, Homo, scilicet perquem creaturę corporales ad Deū ordinantur. Et hoc tripliciter. Vno modo, quia in homine est inuenire quasi naturā omnis creaturę: quia corporeum, uegetabile, sensibile, rationabile, unde in eius beatificatione quasi natura omnis creaturę beatificatur. Secūdo, quia homo positus est quasi medius inter creatorē, & creaturas corporales, secundū dignitatē Deo inferior, creaturis illis superior, & ut Deo ministret, & sibi ab illis ministretur. Tertiò, quia cùm homo ratiōe corporis quo similitudinē habet cū omnibus corporalibus creaturis, capax sit bonitatis eorū, manifestè apparet q̄ ratione animę, qua Deo similis est, capax esse potest beatitudinis diuinæ. Vnde in lib. de Anima & spiritu: Fecit Deus hominem de limo terræ, & inspiraut in faciem eius spiraculum uitę, dās ei sensum & intellectum, ut per sensum lutum sibi sociatū uiuificaret, & per intellectum regeret, ut per intellectū intus ingrederetur & contēplaretur Dei sapientiam, & per sensum foris egrederetur & contēplaretur opera sapiētię, intellectu intus illustrauit, sensu foris decorauit, ut in utroq; refectionem inueniret. Intus ad felicitatē, foris ad iucūditatem. Itē in eodē: Si tā dispārē naturā carnis & animę ad unā fœderationē atq; amicitiā Deus coniungere potuit, nequaquam erit impossibile ei rationabilem spiritum qui usq; ad consortium terreni corporis humiliatus est

cum eodē corpore glorificato, ut sit ei glorię quod fuit ei sarcinæ, ad consortiū beatorum spiritum qui in sua puritate perstiterūt, exaltare. ¶ Itē in eodem: Plenum fuit miraculo q̄ tam diuersa & tam diuersa abinuicē, adinuicem potuerunt coniungi: nec minus mirabile fuit, q̄ limo nostro Deus seipsum coniunxit, ut sibiinuicem unirentur Deus & limus, tanta sublimitas, & tanta uilitas: nihil enim Deo sublimius, & nihil limo uilius. Mirabilis fuit coniunctio prima, mirabilis & secunda, nec minus mirabilis erit & tertia, cum homo, & Angelus, & Deus unus erit spiritus.

De errore qui ponit duas animas esse in corporibus. CAP. XIIII.

ERror ille qui ponit duas animas esse in corporibus humanis, sequitur: quarū unā dicit partē Dei esse, alterā de gēte tenebrarū, quam Deus non cōdidit, quæ mala est, & propria carnis: & omnia bona hominis tribuit illi bonę animę, omnia uerò mala illi malæ animæ. Bonā animam dicunt esse arborem bonā quę non potest facere fructū malum: animā uerò malā, malam arborem quę nō potest facere fructū bonū. Bonas uerò missas esse ad reprimendā malitiā gentis tenebrarum. Hunc errorē destruit Aug. in lib. de duabus animabus: & in lib. cōtra Fortunatū quendā Manichæorū presbyterū. Et hæc sunt uerba Aug. in lib. de Duabus animab. Quęro ergo ab eis, utrū peccasse uideretur, de cuius nu dormiētis scripsisset aliqu quid flagitiosum? quod quis bitet eos esse negaturos? Q etiā si aliquis ualentior alte uigilātis, & scientis, sed omn nolētis manu aliquid mali fe set, utrum uigilās, & sciēs, fed lens ullo peccati nomine ten tur? Respōdebūt nihil istū o no peccasse. Quid si dormi ille iam sciret quid alius de nu facturus esset, & de in plus ne expergisceretur à so no sedaret: nunquid ei quic somnus ad innocentiā suffrag retur? Respōdebunt q̄ nō. Q si alius uigilans & sciens, uol superatus est ut aliquē præte defensione deciperet: quid e peccato careat profuit impo tia, quamuis resistere nō ual Quibus cōcessis colligo nih nisi in uoluntate esse peccat subdit, Peccatī sine uolūtate nō posse, ois mēs apud se cō ptū legit. Volūtas uerò, ut ip cit ibidē, est animi motus co nullo ad aliquid uel non ad tendū, uel adipiscendū. Pecc uerò est uolūtas retinēdi uel sequendi quod iustitia uetat. subdit, has duas diffinitiones lūtatis & peccati recipiens, M chęorū hæresim condēnat. N illud malū genus animarū fi tequā bonū misceretur, nō ha bat aliquā uoluntatē, sine pecc to erat atque innocens. Q uolūtas inerat, ergo uolebat quid adipisci uel nō admitt

Illud autē aut bonū erat, aut bonum putabatur: sed nihil tale in suo genere erat: ergo illud bonū q̄d extrà erat appetebat: ergo bonā uoluntatē habebat. ¶ Præterea opinionem boni habebat: ergo nō erat summè malum. Et Paulò pōst: Nūc illud genus uideamus quod ita ipsi laudant, ut ipsam Dei substātiā dicāt esse. Et cùm manifestū sit nō peccare animas in eo q̄ non sunt tales quales esse non possunt: unde iam cōstat animas alias non peccare: relinquitur ut nō tribuant peccata nisi bono generi animarū & substātiæ Dei. Præterea nunquā negauerūt, dari ueniā peccatorū eū fuerit quisquā ad Deū cōuersus. Negant etiam malam genus animarū bonū posse fieri & regnū Dei possidere. Restat igitur ut nō solū ipsas quas de substāta Dei perhibēt: sed ipsas solas peccare fateātur. Sed dicūt quòd mali cōmistione coguntur: sed si illa cogūtur ut resistere nō possint, non peccant. Si possunt, & propria uoluntate consentiunt, cur hoc malum in summo bono cogimur per eorū doctrinā inuenire? Summū bonū uocat animā, quam dicunt esse de diuina substantia. Contra Fortunatū sic demisis, inquit, summū errorē puto Deū ex aliqua parte esse uiolabilē, aut coinquinabilē, aut corruptibilē credere: & hoc uestram hæresim affirmare scio, sed non his uerbis. Dicitis enim Deum omnipotentē cùm uideret quanta labes & uastitas immineret regnis suis, nisi aliquid aduersæ genti opponeret, & ei resisteret, misisse hanc uirtutē, de cuius commistione cum malo & gēte tenebrarū mūdus sit fabricatus. Hinc esse quòd hic animæ bonæ laborant, errant, corrūpuntur, ut necessariū haberēt liberatorem qui eas ab errore purgaret, & à cōmistione solueret, & à seruitute liberaret. Sed nephasputo credere Deum omnipotentē aliquā aduersam gētē timuisse, aut necessitatem esse passum, ut nos in ærūnas præcipitaret. Item in eodē: Si enim potest aliquid nocere Deo, nō est inuiolabilis. Si nō potest aliquid ei nocere: quid ei erat factura gens tenebrarū contra quam dicitis bellū gestū esse à Deo ante mundi cōstitutionē? Respōde ad illud breuissimum: Si poterat ei nocere, non est inuiolabilis: si nō poterat, crudeliter huc nos misit, ut nos ista patiamur. ¶ Item in eodē: Quæro à te quomodo habeam peccata, si natura contraria nos cogit facere quod facimus? Qui enim cogitur aliquid necessitate facere, nō peccat. Itē quæro de indulgentia peccatorum cui detur: nobis, aut genti tenebrarū? Si genti tenebrarū, regnabit & ipsa cum Deo. Si autem nobis, manifestū est quòd uoluntate peccauimus. Nihil enim mali fecit, qui nihil sua uoluntate fecit. Idem in eodem: Prudentum est æstimare & fidel

fidelium quæ sit fides purior & maiestate Dei dignior. Quæ ergo erit illa ubi asseritur uel uirtus Dei, uel pars aliqua Dei, uel sermo Dei posse cõmutari, uiolari, corrumpi, ligari? An ea ubi dicitur, & omnipotẽtem Deũ & omnem ipsius naturã & substantiã, nulla parte posse unquã corrumpi? Item qui inuolũtariè peccat, non peccat. Si quis enim cæteris membris ligaretur ab aliquo, & manu eius falsum scriberetur sine eius propria uolũtate: quæro si hunc hominẽ posset iudex falsitatis crimine condemnare? Quid ergo anima quæ Dei pars est, cũ liberũ arbitriũ nõ habeat, mali fecit, ut à Deò puniatur, aut pœnitentiã agat, aut ueniã mereatur? Item si neq; malũ, neq; peccatũ nisi à natura cõtraria esse potest, pœnã ipsa sola potest mereri: nõ anima in qua nõ est peccatum, nec anima quæ non peccauit iussa est pœnitere. Nónne stultũ & plenũ dementię est ut gens tenebrarũ peccauerit ut me pœniteat de peccatis, qui possum dicere secundum fidem nostram, quid feci? quid cõmisi? qui cùm tuis regnis uastitas immineret, necessitate oppressus sum cui resistere non potui. Item iniquè fuit uoluntas mittendi animam ad tãtas miserias, cùm Deo noceri nõ possit. An Deus summè misericors ut modum imponeret naturæ cõtrariæ, ideo nos immoderatos efficere uoluit? Ad uerba ista nesciuit Fortunatus quid dicturus esset. Va de-

xit Aug. ei: Ego noui nõ te h-
re quid dicas, & me cùm pot-
direẽ in hac quæstione nunq-
inuenisse quod dicerẽ, & ta-
fuisse admonitũ diuinitus u-
errorẽ relinquerẽ. ¶ Error
quantũ ad hoc quòd ponit
mas bonas esse de substãtia
facilè potest destrui. Cùm
substãtia diuina simplicissim-
ut prius ostensum est, non h-
partes: unde si dat alicui
stantiã suam, dat totum: ergo
Deus perfectus. Itẽ ex simpl-
mo secundũ substantiã non
sunt esse animę, cum differ-
cundũ substantiã. Hunc error
destruit gl. Aug. super illud
2. Inspirauit in faciẽ eius spi-
lũ uitæ. Non sunt, inquit, aue-
qui putant animã partẽ esse
Si enim hoc esset, nec à se
ab ullo decipi posset, nec a
lum faciendũ uel patiendũ
pelli, nec in melius nec in d-
rius mutari. Idẽ in libr. 83. Q-
stionũ: Aliud est ueritas, aliud
ma. Veritas enim falsitatẽ n-
bet, anima autẽ falsitatẽ hab-
ergo nõ est ueritas, nec de u-
tate, licet sit à ueritate. Itẽ in
de Anima & spiritu: Anima
est pars Dei. Probat hoc mut-
litas quam incurrit. Deus e-
immutabilis est: hæc sæpe m-
ta est pro culpa quandoq; d-
ta: pro pœna quoq; fit miser-
dia, cũ in Deo sit omnipotẽ
omniũ scientia, & summa b-
tas: in eo nõ habet locũ uiol-
p-

propter omnipotẽtiã, neq; ignorantia propter omniũ sciẽtiam, neq; malitia propter bonitatem summã: ergo si anima est de diuina substantia, nec uiolentia, nec ignorãtia, nec malitia in ea locũ habebit. Præterea si esset de diuina substãtia, non esset creatura. Nam creatura est de nihilo: esse uerò de nihilo, & esse de Deo opposita sunt maxima disparatione. Itẽ si animę sunt de diuina substãtia, quomodo differũt à filio Dei, qui similiter est de diuina substãtia? Itẽ cùm omne totũ maius sit sua parte, si animę partes sunt diuinæ substãtiæ, cũ animæ mittuntur ad corpora, diminuitur diuina substantia: ergo & diuina potẽtia. Potẽtia enim sequitur substantiam, aut est ipsa substãtia: ergo Deus nõ remanet omnipotens. ¶ Itẽ si diuina substãtia habet partes, aut omnipotentia ita est totius, ut etiã partiũ, aut ita totius, quòd nõ partiũ. Si primo modo: ergo animæ quæ sunt partes ipsius habẽt omnipotentiã. Si secũdo modo, ergo nõ remanet omnipotentia in Deo tot partib⁹ ei detractis quot sunt animę: nõ enim remanet totum, ubi tot partes detrahuntur. Itẽ si diuina substantia habet partes, aut omnes partes sunt eiusdẽ naturæ, aut non: si sunt eiusdẽ naturæ, & omnipotẽtia est unius partis, erit etiã & omniũ aliarum. Si uerò diuersarũ, qui illas diuersas naturas coniunxit, ille potius Deus erit. Itẽ si animæ sunt partes diuinæ substantiæ, nõ habuerunt initiũ: ergo non sunt factæ, cuius contrarium dicitur Luc. 11. Quod intus est uestrum, plenum est rapina & iniquitate. & subditur: Stulti, nónne qui fecit quod deforis est, etiam id quod deintus est fecit? Id quod deintus est plenum iniquitate, nõ potest intelligi nisi de anima.

De Errore qui ponit omnes animas simul fuisse creatas. CAP. XV.

ERror ille qui dixit omnes animas simul fuisse creatas, sequitur. Cõtra quem errorẽ sic potest obiici. Cõstat quòd habebãt animæ potentiã cognoscẽdi & uolẽdi antequam corporibus infunderẽtur. Si omnes à principio creatæ sunt: ergo cùm nõ haberent eas otiose, merebãtur uel demerebãtur. Si merebãtur, debuerũt in bonitate cõfirmari, sicut & Angeli. Si demerebantur, obstinatæ sunt factę, sicut Angeli qui peccauerunt: & peccatũ earũ fuit irremissibile, sicut & Angelorum malorũ. Item si habuerũt potentiã cognoscẽdi & uolendi cùm cognoscerent carnẽ corruptã cui uniebantur: aut uoluntariè uniebãtur, & tunc erit in eis peccatum actuale: aut inuoluntariè, & tunc iniustè cũ eis agebatur, cùm corpori maculanti ea uniebãtur. Ad hunc errorem destruendũ pro magna parte aptari possunt authoritates & rationes quæ positæ sunt ad destruendum errorẽ illum qui ponit Angelos apostatas esse in corpori-

bus

bus humanis.

De Errore qui ponit animas de semine traduci ut corpora. CAP. XVI.

SEquitur de Errore illo, q ponit animas seminari ut corpora, id est, cũ semine traduci decisione facta ab anima sicut & à corpore. Cõtra quem primo est quod legitur Genes. 2. Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea, ait Adam per Spiritumsanctũ. Si esset anima de anima sicut os de osse, & caro de carne, debuit hoc Spiritussanctus dicere. Vnde gl. Aug. super prædictũ uerbũ: Si aliud, inquit, fiebat in fœmina quàm in uiro, ut à carne animata anima eius duceretur non sicut uiri, aliunde corpus, aliunde anima, quod aliter fiebat scriptura facere non debuit, nec ita factũ putaremus sicut iam didiceramus: quia ergo non dixit, ex anima uiri factã animam mulieris, innuit nihil aliud putandũ quàm quod de uiro fuerat dictum, scilicet, inspirauit in faciem eius spiraculum uitæ. Gene. 2. secundum glos. Aug. Inspirare est flare, uel sufflare. Flare uerò hîc dicitur flatum facere, id est animam facere. Item legitur Eccl. 11. Antequam reuertatur puluis in terrã suam unde erat, & spiritus redeat ad illum qui dedit illum. Et Esa. 57. Flatus ego faciã. Et Arist. in lib. de Animalibus, dicit quòd solus intellectus diuinitus ab extrinseco prouenit. Præterea cùm anima rationalis immortalis sit, non corruptibilis per corporis corruptionem: ergo non est generabilis per eius generationem. Sicut enim se habet generatio ad generationem: sic corruptio ad corruptionem. Item cùm anima simplex sit, non potest anima alia esse per decisionẽ: sicut corpus per decisionẽ est à corpore. Item si anima seminatur cũ corpore, cùm irrita fluunt sine cõceptibus semina, quomodo potest anima immortalis? ut ait Aug. Optatum. Item corruptibilis substantiis quæ non possunt conseruare speciem suam in se, specialiter datum est multiplicare speciẽ suam, ut sic conseruetur in alio. Ergo cùm anima rationalis non sit corruptibilis, nõ est hoc datum ei: ergo non est anima rationalis ab anima. Itẽ pinquissimum æterno est perpetuum: ergo cũ anima rationalis perpetua sit, immediate ipsa est à Deo, qui æternus est. Nõ uidemus aliquã substãtiam perpetuã cui pura creatura conferat esse: ergo nec animæ rationali conferret. Item potentia creandi solius Dei est, ut prius ostẽsum est. Anima uerò rationalis p creationem est, ergo à solo Deo est. Quòd anima rationalis per creationem fit, ostendi potest sic: Aut anima rationalis ex nihilo est, aut ex aliqua materia præexistente. Si ex nihilo, ergo per creationẽ. Creare enim est aliquid facere ex nihilo. Si uerò est ex materia præexistente, materia illa necessariò erat sub aliqua forma. Cùm enim materia corporalis non sit sine aliqua forma, nec spiritualis erit sine aliqua forma: ergo uel erat corporea, uel non erat corporea. Si corporea erat, non poterat ergo ex illa fieri anima, quæ est incorporea substantia: simplex enim non fit ex compositio, nec compositum ex simplici. Si uerò erat incorporea, aut uiuebat, aut non uiuebat. Si non uiuebat, erat ergo substantia incorporea non uiuẽs, quod falsum est: nulla enim inuenitur substantia incorporea non uiuens. Si uerò uiuebat: ergo erat uel Deus, uel angelus, uel anima, uel animal, uel planta, quod est inconueniens. ¶ Item materia illa rationalis erat antequam ex ea anima fieret, aut non. Si non, sed facta est rationalis, quum ex ea anima facta est: ergo habens uitam irrationabilem materia animæ erat. quid ergo à pecoris spiritu differebat? ut ait Aug. Si uerò erat rationalis, ergo iam uel angelus, uel anima erat. Præterea si esset spiritualis materia, sicut corporalis, oporteret quod ipsa esset continua existens, ubicunque est aliqua spiritualis substantia: uel quòd tot essent materiæ, quot sunt spirituales substãtiæ, quum ipsæ sint separatæ abinuicẽ. Præterea quũ illa uirtus animæ quæ dicitur intellectus, operetur per abstractionẽ à materia, ipsa uirtus immaterialis est: ergo & ipsa anima immaterialis est. Operatio enim sequitur naturam uirtutis, & uirtus naturam substantiæ. Non est igitur anima ex materia præexistente, sed ex nihilo: ergo & per creationem, & ita à solo Deo. ¶ Item potẽtia rei effectæ subiecta est suæ causæ efficienti: potentia uerò animæ rationalis, scilicet liberum arbitrium, nulli puræ creaturæ subiecta est, quum à nulla possit cogi: ergo nulla creatura pura causa efficiẽs eius est. Solus ergo Deus creator est animarum, ut fides catholica asserit.

De quinto errore qui ponit Christum non habuisse ueram humanam naturam.

CAP. XVII.

SEquitur de quinto errore, qui ex errore Manichæorum processit: qui ponit Christum non habuisse ueram humanam naturam. Cui errori occasionẽ dedit illud Philippen. 2. Et habitu inuentus ut homo. Ex hoc enim inferũt Christum fuisse ut hominem, & non uerè hominẽ. Sed simili ratione possunt dicere, eum fuisse quasi unigenitum Patris, & non uerè unigenitum, quum scriptum sit Ioan. 1. Vidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti à patre. Ideo potius dicendum est, quòd hæc dictio, ut, uel quasi, non semper est nota improprietatis uel similitudinis: imò aliquãdo expressiua est ueritatis, ut in uerbis prædictis.

Deder

Dederunt etiã occasionẽ dicto errori quædã opera miraculosa quæ Christus legitur fecisse: ut quòd de utero materno clauso exiuit, & quòd super mare siccis pedibus ambulauit. Mat.14. Sed opera quæ Christus miraculosè fecit diuinæ naturæ ostẽdunt ueritatem, & non humanæ naturæ probant falsitatẽ: & sicut opera supra naturã attestãtur eius deitati, sic defectus & eius infirmitates quæ in Sacra scriptura legũtur, attestãtur ueræ eius humanitati. Sicut esuries de qua legitur Matth. 4. Quum ieiunasset 40. diebus & 40. noctib⁹, postea esuriit. Et eiusdẽ 21. Mane reuertẽs in ciuitatem esuriit. Et 26. Cœpit cõtristari & mœstus esse. Et pòst: Tristis est anima mea usque ad mortẽ. Habuit ergo ueram animã, eadẽ ratione & ueram carnẽ. Et Ioan. 4. Iesus ex itinere fatigatus sedebat super fontẽ. Et eiusdem 11. Lacrymatus est Iesus. Et 12. Nũc anima mea turbata est. Præterea si ueram humanã naturam non habuit, nõ fuit uerus homo. Vnde non uerè mortuus est, nec uerè resurrexit. Cuius contrarium habetur Lucæ ult. Surrexit Dominus uerè, & apparuit Simoni. Eiusdẽ 18. Postquam flagellauerint, occidẽt eum, & tertia die resurget. Authoritates uerò quibus manifestum est eum uerum hominem fuisse, hæ sunt quæ sequuntur. Matth. 1. Liber generationis Iesu Christi filii Dauid, &c. Et eodẽ: De qua natus est Iesus, qui uocatur Christus. Et iterũ: Inuenta est in utero habens de Spiritusancto. Et pòst: Peperit filium suum primogenitum. Et cæ septimo. Venit filius hominis manducans & bibens. Et ergo uerè homo qui manducabat & bibebat. Et eiusdem tim. Palpate & uidete, quoniam spiritus carnem & ossa non habet, sicut me uidetis habere. Et iterum: Et quum mãducasset coram illis, sumens reliquias dedit eis. Et Io. 1. Verbum caro factum est. Eiusdem 10. Potestatem habeo ponẽdi animã meam: et habebat ueram animam, eadẽ ratione & ueram carnem. Rom. 1. Qui factus est ex semine Dauid secundũ carnem. Et eodem 9. Ex quibus Christus secundum carnẽ. Ad Hebr. 7. Ex ortus est Dominus noster. Conuescens præcepit eis, &c. eiusdẽ 10. Nobis qui manducamus & bibimus cum illo. 1. Quod perspeximus, & manus nostræ cõtrectauerunt de uerbo uitæ. Eiusdem 4. Omnis spiritus qui confitetur Iesum Christũ esse in carne, ex Deo est. Et Ioan. Multi seductores exierunt in mundum istum qui non confitentur Iesum Christum uenisse in carne, &c. Et pòst: Qui nõ confitetur Iesum Christum uenisse in carne, hic est seductor & antichristus: quum Christus uerũ sit: secundum illud Ioan. 14. Ego sum uia, ueritas, & uita. Non est uerisimile eum falsitate humanæ naturæ homines decepisse.

¶ Item quum uerè sit mundi redemptor, secũdũ illud ad Tit. 2. Qui dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, uerum pretiũ soluit. Pretiũ uerò pœna erat, cuius debitor erat genus humanũ. Ergo uerè pœnã sustinuit: ergo uerũ corpus habuit. Non est ergo uerisimile quòd redimẽdo genus humanũ falsam monetã soluerit. Præterea si corpus Christi uerum corpus non fuit, sed umbra corporis, quomodo uerũ est illud Philip. 2. Christus factus est pro nobis obediẽs usq; ad mortem, &c. Et illud 1. Pet. 2. Christus passus est pro nobis. Et illud Apocal. 1. Lauit nos à peccatis in sanguine suo. Et quod legitur Ioan. 13. de ablutione pedũ apostolorũ. Ablutio enim cõtactum requirit. Si uerò dicatur corpus illud cæleste fuisse, ergo impossibile fuit: quod ex diuersis locis Euangelii constat esse falsum. Præterea secundum hoc non est uerum quod legitur ad Hebr. 2. quòd semen Abrahæ apprehenderit. Secũdum hoc etiam nunquam comedit uel bibit, cuius contrarium prius ostensum est.

De errore illo qui condemnat Ioannem Baptistam. Et de commendatione ipsius Ioannis. CAP. XVIII.

Sequitur de errore sexto, qui ex errore Manichæorũ processit, qui condemnat Ioannem Baptistam. Cui errori occasionem dedit quod legitur Mat. 11. Cùm audisset Ioannes in uinculis opera Christi, mittens duos de discipulis suis, ait illi: Tu es qui uenturus es, an alium expectamus? Ex quo inferunt Ioannem dubitasse de Christo, quum interrogauerit, & propter dubitationem condemnatũ esse. Sed non sequitur, si interrogauit, q̃ dubitauerit. Interrogauit enim Christus cuius esset imago denarii & superscriptio, Matth. 22. non tamẽ de hoc dubitauit. Item non sequitur, si dubitauit, quòd propter hoc damnatus fuerit: nõ enim omnis dubitatio damnabilis est. Potuit dubitare utrum Christus in propria persona descensurus esset ad inferos, & inde extracturus amicos suos, an per alium hoc esset facturus. ¶ Quòd propter illam dubitationem damnatus non sit, patet per hoc, quòd Christus postquã nuntii Ioannis redierãt, tantum testimonium dedit Ioanni uocans eum angelum & plusquam prophetam, & dicens quòd inter natos mulierum maior illo non surrexit. Et uerisimile est, quòd Ioannes sibi illud non interrogauerit, sed discipulis suis, qui de Christo dubitabant, uolens eos per Christum certificari: quos Christus certificauit, ostẽdens signũ impletum quod dederat Esaias de aduẽtu Christi. Esa. 35. Deus, inquit, ipse ueniet & saluabit nos: tũc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum:

dorum patebunt,&c. Vnde Dominus ait : Cæci uident, claudi ambulant,&c. Potuit etiam dare occasionem huic errori, quòd Ioannes Baptista nõ secutus fuit Christũ. dicunt enim, quòd si bonus fuisset, eum secutus fuisset. Sed hoc nõ sequitur. Multi enim boni fuerunt, qui tamen Christũ corporaliter secuti nõ sunt. Noluit Christus quòd Ioannes eum corporaliter sequeretur, ne testimonium eius suspectũ haberetur : & plus profuit ad confirmationẽ fidei testimoniũ, quod Ioannes in absentia Christi tulit, quàm si illud in eius præsentia tulisset. Simile habes Matt.5. de illo qui à dæmonio liberatus erat, qui rogauit Christũ, ut esset cum eo. Iesus autem non admisit eum, sed ait illi : Vade in domum tuam ad tuos, & nũtia illis quãta tibi Deus fecerit. Et abiit, & cœpit prædicare in Decapoli quanta sibi fecisset Iesus, & omnes mirabantur. Plus profuit prędicatio eius in absentia Christi, quàm profuisset in eius præsentia. Vt autẽ manifesta fiat falsitas istius erroris, ponamus cõmendationes Ioannis quæ à scripturis sacris possunt haberi, quæ 16. sunt. ¶ Prima est, quòd à Prophetis est prænuntiatus, ut Esaiæ 40. Vox clamãtis in deserto. De eodem habes Matt.3. Et Marc.1. Item prænuntiatus est, Malac.3. Ecce ego mitto angelum meum. De eodem habes Matt.11. Hic est de quo scriptũ est: Ecce ego mitto angelum meũ. Item prænuntiatus est in Psalm. Parauí lucernam Christo meo. De eodẽ habes Ioan.5. Ipse erat lucerna ardens & lucens. ¶ Secunda est, quòd angeli nuntiatione prænuncianta est eius conceptio & nativitas: & non cuiuscunque angeli, sed eius qui Christi cõceptionem prænuntiauit. Lucæ 1. Fuit autem Gabriel, qui astò ante Dominum. ¶ Tertia est, quòd de parentibus sanctis miraculosè natus est. Lucæ 1. Erant iusti ambo, &c. Et post : Non erat illis filius, eò quòd esset Elizabeth sterilis, & processissent in diebus multo. ¶ Quarta est, quòd antè fuit sanctus quàm natus. Lucæ 1. Spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris suæ. ¶ Quinta est, quòd fuit propheta, ita quòd in utero prophetare incœpit, dum exultando in utero, testimonium Christo dedit. Lucæ 1. Vt facta est vox salutationis tuæ auribus meis, exultauit in gaudio infans in utero meo. Absque dolo fuit testimoniũ illud. Nec solũ fuit propheta, sed etiam plusquam propheta. Matth.11. Quia Christum digito demonstrauit. Ioannes. ¶ Sexta est, quòd fuit angelus nomine & uirtute, licet non natura. Matt.11. Chrysost. Putò enim est audacia dicere, quòd gloriosior est Ioannes quia homo fuit, & propter meritum uirtutis angelus est uocatus, quàm si non ne & natura angelus fuisset. ¶ Septima est, quòd Christus

ptizare meruit. Matth. & Lucæ 3. ¶ Octaua est, quòd uocem patris audire dignus fuit, dicentis : Hic est Filius meus dilectus. Matt.3. ¶ Nona est, quòd Spiritum sanctum super Christũ in specie columbæ descendentẽ uidit, & dictum est ei à Patre : Super quem uideris spiritum descendentem & manentem super eum, hic est, qui baptizat in Spiritu sancto. ¶ Decima est, quòd tria merita quibus debetur aureola, habuit: uirgo enim, & martyr, & prædicator fuit. ¶ Vndecima est, quòd sanctitas eius & Iudæis, & gentibus, & Christianis manifesta fuit. ¶ Duodecima est, quòd carnis suæ fuit perfectissimus dominator. Lucæ 1. Vinũ & siceram non bibet. Matt.3. Esca eius erat locustæ & mel syluestre. Et 11. Venit Ioannes non manducans, neque bibens. Suprà 3. Ioannes habebat uestimẽtum de pilis camelorum. Matt.11. Quid existis in desertum uidere? hominem mollibus,&c. ¶ Tertiadecima est, quòd ipse fuit mundi maximus contemptor. Vnde erat in deserto usque ad tempus ostensionis suæ ad Israël. Luc.1. ¶ Decimaquarta est, quòd regni cælestis prædicator: ante ipsum qui prædicabant, terram promittebant Lucæ 16. Lex & prophetæ, usque ad Ioannem, supple prædicauerũt. Lex autẽ terrena promittebat : ex eo uerò regnũ Dei euangelizatur. Matt.3. Pœnitentiam agite, appropinquabit regnũ cælorũ,&c. ¶ Decimaquinta est, quòd ipse ultiorum fuit zelatissimus persecutor : zelus iste fuit ei mortis occasio. Marc.6. ¶ Decimasexta est, quòd post Christum & beatam Virginem dies natiuitatis eius solennis est.

De erroribus negantibus pluralitatem uel æqualitatem diuinarũ personarum. CAP. XIX.

DEstructis erroribus pertinentibus ad diuinã essentiam uel eius unitatẽ, destruendi sunt errores pertinẽtes ad personarum trinitatem uel æqualitatem. ¶ Ad destructionem uerò horum errorum sufficit ponere testimonia sacræ scripturæ, quæ ostendunt personarũ trinitatem uel æqualitatem. Nullum enim genus ostensionis conueniẽtius est in his quæ sunt supra rationẽ, quàm per sacram scripturam. In talibus enim soli Deo de se credendum est, qui se solus nouit, iuxta uerbum Hilarii. August. in lib. de Trinitate : Omnes catholici tractatores, qui de Trinitate scripserũt, quæ Deus est, hoc intendunt secũdum scripturas docere, quòd Pater, Filius, & Spiritussanctus unius sint substantiæ & inseparabili æqualitate unus sit Deus. Ioan. Damascen. Dominus per legem & per prophetas prius, deinde uerò per unigenitum filium suum secũdum quod possibile est, nobis suipsius manifestauit cognitionem. Diuina igitur quę tradita sunt nobis per legem, & per prophetas, & per

apostolos,& euangelistas,susce-
pimus & reueremur, nihil ultrà
inquirentes. Prouerb.30. Ne ad-
das quicquã uerbis illius. Quod
specialiter seruandum est in his
quæ sunt supra rationem. Augu.
Quum res naturaliter obscura
modulum nostrũ uincit,& aper-
ta diuina scriptura non subue-
nit, temerè diffinire humana
coniectura præsumit. Eccles. 5.
Nec temerè quid loquaris, nec
cor tuum sit uelox ad proferen-
dum sermones corã Deo: Deus
enim in cælo, & tu super terrã,
idcirco sint pauci sermones tui.
Intelligendum de Deo, de quo
& uera dicere periculosum est.
Pluralitas personarum insinua-
tur Genes.1. ubi loquitur Pater
ad Filium & Spiritumsanctum,
dicens: Faciamus hominem ad
imaginem & similitudinem no-
strã. Non potest enim dici quòd
loquatur ad angelos, quum an-
geli nõ sint creatores. Item eius-
dem 18. Vbi Abraham tres uidit,
& unum adorauit. Item insinua-
tur in uerbo illo Psalm. Verbo
Domini cæli firmati sunt, & spi-
ritu oris eius omnis uirtus eo-
rum. Item ibi: Benedicat nos
Deus Deus noster: benedicat
nos Deus. Trina nominatio Dei
trinitatem personarum insinuat.
Item Esaiæ 6. Vbi Esaias audiuit
Seraphin clamãtia, Sanctus, san-
ctus, sanctus Dominus Deus. In
hoc quod dicitur ter Sanctus, in-
sinuatur personarum trinitas. In
hoc uerò quòd dicitur Deus,
essentiæ unitas. Simile habet
Apocalyp. 4. de animalibus qui
plena erant oculis, quòd requ
non habebant die ac nocte
centia, Sanctus, sanctus, sanct
Dominus Deus omnipotẽs. Et
presẽs uerò personarum trinit
ostenditur Matth. ult. ubi dic
Christus: Docete omnes gente
baptizantes eos in nomine P
tris, & Filii, & Spiritussancti.
Ioan.10. habetur de duabus: Eg
& Pater unũ sumus. Et eiusdẽ
de tribus, Paracletus Spiritus
ctus quem mittet Pater in nom
ne meo, &c. Item eiusdem
Quum uenerit Paracletus, q
ego mittam uobis à patre, Sp
tum ueritatis, qui à patre proc
dit, &c. 1. Ioan. ulti. Tres sunt
testimoniũ dant in cælo, Pat
Verbum, & Spiritussanctus, &
tres unum sunt. Item Roman
Spiritus eius qui suscitauit Iesu
habitat in uobis. Et Galat. 4.
sit spiritum filii sui in corda
stra. De generatione uerò
Patre dicitur in Psal. Ego ho
genui te. Item, Ante Lucifer
genui te. Et Prouer. 8. dicitur
sapientia increata: Ab æter
ordinata sum, antequã terra
ret: necdum erant abyssi, & e
iam cõcepta eram. Et Eccles.
Ego ex ore Altissimi prodi
mogenita ante omnem creat
rã. Et Michææ 5. dicitur ad Bo
leem: Ex te egredietur qu
dominator in Israël: & egre
eius ab initio à diebus æterni
tis eius. ¶De deitate uerò

habetur Esa.7. Vocabitur nomẽ
eius Emanuel. Et Matth.1. Idem
uerbum sumitur. Et sequitur:
Quod est interpretatum, nobi-
scum Deus. Et Esa.9. dicitur, Par-
uulo nobis nato, uocabitur no-
men eius admirabilis consilia-
rius, Deus fortis, &c. Eiusdẽ 25.
Deus ipse ueniet, & saluabit nos:
tunc aperientur oculi cæcorum,
&c. Et Baruch 3. Hic est Deus
noster, nõ æstimabitur alius ad-
uersus eum, &c. Et pòst: In terris
uisus est, & cum hominibus con
uersatus est. Et Matth. ulti. Data
est mihi omnis potestas. Omni-
potentia non potest esse nisi in
Deo. Et Ioan.1. dicitur: Et Deus
erat Verbum. Et pòst: Omnia
per ipsum facta sunt. Et iterum:
Et Verbum caro factum est. Ex
quibus uerbis manifestè apparet
Christum uerum esse Deum. Et
eiusdẽ 1. dicit Ioannes de Chri-
sto: Patrem suum dicebat Deũ,
æqualem se faciens Deo. Et ad
Roman.9. Ex patribus est Chri-
stus secũdum carnem, qui est su-
per omnia Deus benedictus in
secula. Amen. Item ad Hebr.1.
dicitur de Filio: Per quem fecit
& secula. Et iterum: Qui quum
sit splẽdor gloriæ, & figura sub-
stantiæ eius. Et Philip.2. Non ra-
pinã arbitratus est esse se æqua-
lem Deo. Item quum in cogni-
tione eius consistat uita æterna,
secũdum illud Ioannis decimo-
septimo: Hæc est uita æterna, ut
cognoscant te solum Deum ue-
rum, & quem misisti Iesum Chri-
stum: patet ipsum esse Deum.
Vita enim æterna est beatitudo.
Beatitudo uerò est in summo
bono. Ad idem facit quòd cre-
dentibus in se dat uitam æternã.
Ioannis decimoseptimo: Dare
enim uitam æternam solius Dei
est. Et 1. Ioannis ultimo: Scimus
quoniam filius Dei uenit, & de-
dit nobis sensum, ut cognoscа-
mus uerum Deum, & simus in fi-
lio eius uero: hic est uerus Deus,
& uita æterna. Et Actuum 10.
Annuntians pacem per Iesum
Christum, hic est omnium Deus.
¶ Quòd in Christo non solum
esset natura humana, sed etiam
diuina, patet ex eis quæ legun-
tur in Ioanne in diuersis locis.
Primo ex hoc quod legitur eius-
dem 3. Nemo ascendit in cæ-
lum, nisi qui descendit de cælo:
filius hominis, qui est in cælo.
Erat ergo in cælo Christus, quum
uerba illa loqueretur in terris,
quod non erat secundum huma
nam naturam, sed secũdum di-
uinã. Ad idem facit illud Ioan. 8.
Antequam Abraham fieret ego
sum, non enim ante Abraham
fuerat, secundum humanam na-
turam. Et Lucæ 10. Videbam sa-
thanam quasi fulgur cadentem
de cælo. Hoc non erat secũdum
humanam naturam: cùm sa-
thanas de cælo cecidit. Ioan. 8. Ego
principiũ, qui & loquor uobis.
¶ De Spiritusancto legitur Gen.
1. Spiritus Domini ferebatur su-
per aquas. Et Iob. 26. Spiritus
eius ornauit cælos. Ex quo uer-

bo patet spiritũ illum esse Deũ. Ornatus enim cælorum à Deo fuit. De eodem spiritu habetur in Psal. Spiritu principali confirma me. Et iterum: Spiritum sanctum tuũ ne auferas à me. Item: Sapien. 1. Spiritus Domini replevit orbem terrarum. Ex quo similiter patet eum Deum esse. Nulla enim creatura orbem terrarum replet. Item Esaiæ 44. Effundam Spiritũ meum super semen tuum. Et eiusdem 11. Requiescet super eum Spiritus domini. Et 61. Spiritus Domini super me. Et Matthæi 1. dicitur de beata Virgine: Inuẽta est in utero habẽs de Spiritusancto. Cùm fides catholica pro certo habeat beatam Virginem non concepisse de creatura aliqua, patet Spiritumsanctum, cuius operatione concepit, creaturam non esse. Ad idem Matthæi 3. Ipse uos baptizabit in Spiritusancto. Quum interior baptismus seu mundatio peccatorũ solius Dei sit, Spiritussanctus qui interius mundat, Deus est. ¶ Item in eodem: Vidi Spiritum Dei descendentem sicut columbam, & uenientem super se. Non fuit Spiritus ille creatus: quum spiritus creatus qui in Christo erat, sanctior esset omni alio spiritu creato. Item eiusdem 10. Non enim uos estis qui loquimini: sed Spiritus Patris uestri qui loquitur in uobis. Aut dicitur Spiritus patris spiritus à patre creatus. Et sic omnis spiritus esset spiritus patris. Aut dicitur Spiritus patris qui est de substãtia patris ut pa- eius, quod nõ potest esse, quum substantia diuina simplicissima sit: aut qui est ipsa substantia p tris, & sic est Deus. Ad idem cit, quod legitur eiusdem Baptizantes eos in nomine P tris, & Filii, & Spiritussancti. N Spiritussanctus esset Deus, ut ter & Filius, nõ præciperet De baptizari in nomine Spiritus sancti, ut in nomine Patris & F lii. Item Ioan. 16. Expedit uob ut ego uadam. Si enim nõ abi ro, Paracletus nõ ueniet ad uo Nõ expediret quòd propter a uetũ Spiritussancti Christus ro deret à discipulis, nisi Spiritus sanctus esset Deus ut Christus. Ad idem Ioann. penult. Accipi Spiritumsanctum: quorũ re seritis peccata, remittuntur nisi Spiritussanctus esset D non fieret per eum remissio catorum. Ad idem Rom. 5. C ritas Dei diffusa est per Sp tumsanctum. quum charitas num Dei excellentissimum non datur, nisi à Deo. Item Corinth. 2. Spiritus omnia s tatur etiã profunda Dei. Et p Quæ Dei sunt, nemo cogno nisi Spiritus Dei. Ille Spiritus cessario Deus est. Scrutari omnia profunda Dei, nõ est cuius creaturæ. Item eiusdem Nescitis quia templum Dei uos, & Spiritus Dei habitat in bis? Et post: Templum Dei ctum est, quod estis uos. Et

dem 6. Nescitis quia mẽbra uestra templum sunt Spiritussancti qui in uobis est? Vnde quum fideles templũ sint solius Dei, & sint templum Spiritussancti, Spiritussanctus Deus. Item eiusdem 12. Diuisiones gratiarum sunt: idem autem spiritus, non posset esse idem spiritus creatus in omnibus sanctis. Et paulò pòst: Idem Deus qui operatur omnia in omnibus. Et ostendit Apostolus Spiritumsanctum esse Deum, subdens: Alii per Spiritum datur sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ, &c. hæc autem omnia operatur unus atque idẽ Spiritus, diuidens singulis prout uult. Item 2. Corinthior. 1. Qui dedit pignus Spiritus in cordibus nostris. Et Ephes. 1. Qui est pignus hæreditatis nostræ. Non potest esse pignus hæreditatis æternæ spiritus creatus, quum eam non ualeat. Item 1. Ioann. ultim. dicuntur Pater, & Verbum, & Spiritussanctus unum esse: ergo si Pater & Verbum sunt Deus, Spiritussanctus est Deus. Ad idem facit quòd uiuificare ei attribuitur. Ioann. 6. Spiritussanctus est qui uiuificat. Viuificare enim uita spirituali, solius Dei est. Et eiusdem 3. dicitur de eo: Spiritus ubi uult spirat. Spirare ubi uult, non est spiritus creati. ¶ Procedit autem Spiritussanctus à Patre & Filio. De processione Spiritussancti à patre, habes Ioan. 15. Spiritum ueritatis qui à Patre procedit. Graci uerò negãt Spiritumsanctum procedere à Filio, eò quòd istud non inueniatur expresse in canone Sacræ scripturæ. Nos uerò hoc cõcedimus, quia Spiritussanctus uocatur Spiritus Christi. Romanor. 8. Qui spiritum Christi non habet, hic non est eius. Et Galat. 4. Misit Deus Spiritum Filii sui in corda nostra. Secũdum Græcos, licet Spiritussanctus sit Spiritus Christi: tamen non procedit ab eo, sed est ad eum: unde quasi in medio est, & Filius quasi in termino. sed pro fide nostra facit quod dominus Matthæi ultim. Spiritum sanctum ultimò nominat, dicens, Baptizãtes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritussancti. Et Ioann. similiter 1. Canon. ultim. Tres sunt qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbũ, & Spiritussanctus. Ad idẽ uidetur facere quod dicit Christus: Ille de meo accipiet. Ioann. 16. Ad idem facit hoc, quòd filius dicitur imago Patris potius quàm Spiritussanctus. Colossen. 1. Qui est imago Dei inuisibilis: quia non solùm habet essentiam communem cum Patre: sed etiam assimilatur Patri in hoc, quòd produxit ex se personam sicut & Pater. Præterea in anima quæ imago Dei est, ut patet ex diuersis locis Scripturæ sacræ, lux cognitionis quæ filio appropriatur, quædam causa est amoris, qui Spiritusancto appropriatur. Itẽ quum in sole uestigium Trinitatis in-

ueniatur. Vnde Deus dicitur Sol iustitię. Malach. 4. Et sol intelligē tiæ. Sapientiæ 5. Calor est à radio solis, non radius à calore: sic & Spiritussanctus à Filio procedit. Et hoc cōcesserunt etiam qui dā doctores Græcorū, ut Athanasius in symbolo fidei. Et Didymus maximus doctor eorum in libro de Spiritusancto. Et Cyrillus episcopus, & Ioann. Chrysost. Quorum testimonia ponit Magister in primo Sentētiarum.

¶ Aequalitas uerò personarum ostendi potest per hoc, quòd idem est in Deo esse, & esse magnum: ergo quum essentia diuina in tribus personis indifferens sit, & magnitudo indifferens est: ergo æqualitas est in personis. Item unica est diuina essentia, & simplicissima: ergo non potest ibi locum habere inæqualitas. Aequalitas Patris, & Filii specialiter ostenditur ab Augustin. per illud quod dicit Filius. Ioan. 16. Omnia quæ habet Pater, mea sunt. Ad idem facit illud, quod legitur eiusdem 3. Pater diligit Filium, & omnia dedit in manu eius. Et Matthæi 11. Et Lucæ 10. Omnia mihi tradita sunt à Patre meo. Et Ioann. 17. Omnia mea tua sunt, & tua mea sunt. Probat idē Augustin. hoc modo: Homo pater, si potuisset, æqualem filium genuisset. Quis ergo audet dicere, quòd hoc Omnipotens non potuit? Addo etiam, quòd si posset homo, maiorem meliorémque seipso gigneret filium: sed Deo mai uel melius quicquam esse no potest. Deus ergo cur non g lem annis filium genuit: cur no anni necessarii fuerūt, per q adimpleretur æqualitas: ne omnipotentia defuit, aut fuit noluit? ergo, quòd absit, inuid sed non inuidit æqualem: erg sibi genuit. Aequalitas uerò Sp ritussancti cum Patre & Filio potest ostendi: Optimus op mū lucidissima cognitione tum non amare non potest: go Pater necessario amat fili & non minus quàm amandu sit: ergo quum summè sit amā dus, summè amat eum: ergo mor Patris ad Filium summ est: ergo Spiritussanctus, qui amor, ille est æqualis Patri & lio. Item quum inter Patrem Filium debeat esse amor, ma mus erit amor primi Patris à q omnis paternitas in cælo, & terra nominatur. Item cum m sit minor Patris benignitas quā fœcunditas, non erit minus d num amoris procedens ab ei benignitate, quàm eius patri pertinens ad eius fœcundita tem: ergo non erit minor Spir tussanctus Filio. Item si non e minor Filius Patre, qui à solo P tre procedit: nō erit minor Sp ritussanctus Patre uel Filio, q ab utroque procedit. Augustin Magna misericordia Dei, do num dat æquale sibi: nam Spi ritussanctus donum est.

¶ Et notandum quòd aliqua similitudo Trinitatis inuenitur in creaturis: sed non est creatura quæ in omnibus Trinitati assimilatur: sed quædam creaturæ assimilantur ei in quibusdam, quæ dam in aliis. Vnde glos. Augusti. super illud Hebr. 1. Qui cùm sit splendor gloriæ, non possunt comparari temporalia æternis integra collatione: sed tamen possunt aliqua tenui & parua similitudine coæua coæternis cōparari. Nec mirum, quum non sit umbra similis omnino corpori cuius est umbra, nec uestigium simile est omnino pedi. Et ostendemus similitudinem Trinitatis in diuersis creaturis. Vna & eadem uox est, diuersæ dictiones: ut hęc uox, Amor, est nomē proprium cuiusdam sancti, & est nomen commune, & est uerbum: non mireris ergo, si tres personæ sint una essentia. Item in rebus sensibilibus inuenis subiectū & uarietatem accidentium, quæ circūuestit illud, & naturalē amorem subiecti ad naturalia eius accidentia. Subiectum similitudinem habet cū Patre, cùm sit causa accidentium, sicut Pater ex se producit filium. Varietas uerò accidentium subiectū manifestans, est quasi uerbū. Amor uerò subiecti ad naturalia accidentia assimilatur Spiritui sancto: quem amorem ostendit hoc, quòd subiectum tēdit ad locum sibi competentem, fugiens locum naturæ suæ contrariū: & natura quærit quæ pertinent ad exteriorem decorem, ut est cortex, & frondes in arboribus, pili in animalibus, ordinatio, figura, color.

¶ Itē similitudo Trinitatis habetur in materia, & forma, & complexu horū. Itē in igne in quo inuenis ignis speciē, lucem & calorem, & sunt ignis, & lux coæua, licet sit lux ab igne: sicut Pater & Filius sunt æterni, licet Filius sit à Patre. Augustin. Quid possumus in creatura inuenire coęternū, cùm non inueniamus in ea æternum? sufficit ut ad similitudinem inueniamus coæuum. splendor est de igne, & tamē coęua sunt. Similiter imago in aqua & uirgultū natum super aquam coæua sunt. Da mihi ignem sine splendore, & credo Patrē fuisse sine Filio. Item inuenitur similitudo Trinitatis in sole, ubi habes subst antiam, & radium, & calorē. Substantia solis à nulla creatura est, radius de sole nascitur, calor ab utroq; progreditur. Item habes similitudinē Trinitatis in magnitudine, pulchritudine, & utilitate creaturarum. In magnitudine apparet potētia, quę Patri appropriatur: in pulchritudine sapientia quę appropriatur Filio: in utilitate bonitas, quæ appropriatur Spirituisancto. Item in corpore humano est similitudo quædam Trinitatis. Est enim in eo uita, sensus, affectus. In anima uerò rationali expressior inuenitur similitudo Trinitatis quàm in prędictis, cùm ipsa dicatur Dei imago. Et secundū Aug. ipsa est Trinitatis

nitatis imago secundum intellectum, uoluntatẽ, & memoriã. Vnde Aug in sermone de imagine: Non solũ sufficit intellectus, nisi sit uoluntas in amore Dei: nec duo sufficiunt, nisi memoria addatur, qua semper in mẽte intelligentis, & diligentis maneat Deus. Vel possumus aliter similitudinem Trinitatis in anima assignare: ut scilicet intellectus qui dicitur materialis uel possibilis, Patri assimiletur. Intellectus uerò qui dicitur intellectus in actu, uel formatus, assimiletur Filio. Et sicut Filius à Patre procedit, & est eius uerbum, uel imago, uel speculum: sic intellectus formatus est quasi uerbum, & speculum, & imago: & ordine intelligentiæ est post intellectum materialem. Prius enim est intellectũ esse, quàm intelligere se uel aliud. Affectus uerò Spiritui sancto assimilatur. Possumus etiam aliter similitudinem Trinitatis in anima assignare: ut scilicet intellectus agens Patri assimiletur, qui secundum philosophos se habet ad species intelligibiles manifestandas, sicut lux ad colores. Et sicut operatione lucis corporalis species coloris abstrahitur quodammodo, & pupillæ cõiungitur. sic operatione intellectus agentis lumen intelligentiæ diffundentis, & abstrahentis species intelligibiliũ à formis sensibilibus, cõiunguntur species illæ intellectui possibili, & fit intellectus formatus, qui Filio assimilatur. Affectus uerò assimilatur Spiritui sancto. ¶ Et notandum secundum quosdã, anima non suæ potentiæ: & secundũ hoc nus est expressa similitudo Tritatis in anima, quũ tres perso sint diuina essentia. Anima licet habeat tres potentias, illæ tres potentiæ non sunt quòd essentia animæ. Secundo alios uerò anima suæ potest, & secundũ hoc expressior similitudo Trinitatis in anim Et pro hac opinione facit q legitur in libr. de Spiritu & a ma: Sensus, imaginatio, ratio tellectus, intelligẽtia: hæc o in anima non aliud sunt q ipsa. Itẽ super Ecclesiast. 17. gl. Sicut Deus Pater, Deus F Deus Spiritussanctus, non dii, sed unus Deus, tres hab personas: ita anima intell anima uoluntas, anima m ria, non tres animæ, sed una ma. Itẽ Augu. in lib. de Tri te: Admonemur, si utrũq; uid possimus, hæc in anima exist substantialiter, non tanquam subiecto. Item Damas. Anima habet præter seipsam intelle Item cùm prima materia sit potentia ad susceptionem f marum naturalium: eodem m do anima erit ipsa potentia susceptionem specierum, & uideatur esse simplicior, & imago sit. Præterea hæ tres tentiæ animæ, intellectus, mo tas & memoria, aut sunt accid talia animæ, aut essentialia, accid

accidentalia: ergo non differt anima rationalis nisi accidentaliter ab eo, à quo corpus bruti animalis uiuificatur, & sensificatur. Si uerò sunt essentialia, aut sunt tres partes essentiæ animæ, aut unumquodque illorum est tota essentia animæ. Si sunt partes, aut anima erit uelut aceruus congregatus ex his potentiis nõ coniunctis adinuicem, quod nõ potest esse: aut illæ potentiæ erunt coniunctæ, & compactæ adinuicem, quod similiter non potest esse, quum operationes illarum potentiarum sint diuisæ abinuicem. Si uerò unaquæque illarum potentiarum est tota essentia animæ, habetur propositum, scilicet quòd tres potentiæ animæ sint ipsa anima. ¶ Item cùm eiusdem sit actus, cuius est potentia: eiusdem erit intelligere in potẽtia, cuius est intelligere in effectu: ergo idem erit intellectus possibilis, & intellectus formatus. Item quum nemo possit amare incognitũ, eiusdem erit cognoscere & amare: ergo idem secundum substantiam erit intellectus & affectus. Item assignatur similitudo Trinitatis in creaturis, secundum hæc tria, modum, speciem, ordinem. Augustin. 11. lib. de Ciuit. Dei: A Deo est omnis modus, omnis species, omnis ordo, sine quibus nihil rerum inueniri, uel cogitari potest. Idem in eodem: Nobis Trinitas in suis operibus intimatur. Nam si quæratur, unde sit ciuitas quæ rursum est, Deus eam condidit: si, unde sit sapiens, à Deo illuminatur: si, unde sit felix, Deo fruitur, subsistens modificatur, contemplans illustratur, inhærens iucũdatur: cùm uidet, amat: in Trinitate Dei uiget, in ueritate lucet, in bonitate Dei gaudet. Idem in eodem: In his rebus quæ infra nos sunt, quoniam & ipsæ nec aliquo modo essent, nec aliqua specie cõtinerẽtur, nec aliquẽ ordinem uel appeterẽt, nel tenerẽt, nisi ab illo factæ essent qui summè sapiẽs est, qui summè bonus est, tãquã per omnia quæ fecit mirabili stabilitate currentes: quasi quędã eis alibi magis, alibi minus impressa uestigia colligam⁹. In nobis autẽ ipsis eius imaginem contuentes tanquã ille minor Euãgelicus filius, qui rediẽs ad se, ait: Quanti mercenarii, &c. ad nosmetipsos reuersi surgamus, & ad illũ eamus, à quo peccando recesseramus: ibi esse nostrum non habebit mortem, nosse nostrũ non habebit errorem, ibi amare nostrum non habebit offensionem.

De erroribus pertinentibus ad Dei misericordiam, & iustitiam. Et primò de errore illorum qui filij Dei incarnationem negant. CAP. XX.

VLtimo inter errores qui catholicæ fidei aduersantur, dicendum est de erroribus pertinentibus ad Dei misericordiã, & iustitiam. Inter quos causa breuitatis

tatis tantum de sex tangemus, licet sint multo plures. Primus est error eorum qui negãt filii Dei incarnationẽ. Secundus eorum qui dicũt animã perire cum corpore. Tertius eorum qui negant resurrectionẽ corporum. Quartus eorum qui dicũt unũquenq; in fide uel lege sua saluari, ex quo credit eam bonã & Deo placentẽ. Quintus eorũ qui dicunt animas quæ in mortali decedũt non puniẽdas essentialiter. Sextus eorũ qui dicunt animas quæ in charitate decedunt, nulla pœna purgatoria puniendas. ¶ Primi Dei misericordiam ac iustitiam meturi uolunt secundũ misericordiam & iustitiam hominum. Ideo misericordiã Dei reputant stultitiam. 1. Corint. 1. Verbum crucis pereuntibus stultitia est. Et iustitiam reputant furorẽ. Prouerbio. 6. Zelus & furor uiri non parcet in die uindictæ. Ipsi non attendunt illud uerbum Domini Esa. 55. Sicut exaltantur cæli à terra: sic exaltatæ sunt uiæ meæ à uiis uestris. Vniuersæ uiæ Domini sunt misericordia & ueritas. Isti detrahunt Dei potentiæ, dum dicunt Deum non potuisse hominem fieri: quod si uerum esset, Deus omnipotẽs non esset. Lucæ 1. Non erit impossibile apud Deum omne uerbum. Et Matt. 19. Apud Deũ omnia possibilia sunt. Quum sententia sit omnium rectè philosophantium hominem esse deificandũ participatione deitatis: quid mirum si Deus factus est homo participatione humanitatis? Isti contra dicunt diuinæ bonitati, non radice, sed in ramo ipsius, negant tantum Dominũ de potuisse procedere, blasphemantes contra eius immensitatem quam uolunt limitare in effectu ipsius. Fons iuxta possibilitatem suam riuum emittit, & sol secundum uirtutem suam lumen & splendorem ubique diffundit. Magnitudo ergo fatuitas est asserere de immẽso fonte diuinæ bonitatis beneficium incarnationis non potuisse procedere. Ad Titum 3. Apparuit benignitas & humanitas Saluatoris nostri Dei, non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos: sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Secundum fontem fluit riuus, cùm tanta misericordiæ in multis sanctis hoc potuerit, ut pro redemptione captiuorũ se uenderent: quid potuit in fonte misericordiæ immensitas? ¶ Iterum cum sancta illa charitatis matrẽ faciat conformi filiis, quid potuit formare immensæ charitatis in Saluatore? Si quis uerò dicat, quòd non decuit Dei maiestatem tantum descendere, & tot, & tanta pati: Respondendum est, quòd nihil magis decet Dei bonitatem quàm misereri & amare. Misereri gloriosissimũ est. Vnde qui sunt dicti erroris, dum Deum uolunt honorare, honori eius detrahunt: magnitudo enim eleemosynæ honor est miserantis, magnitudo doni honor dantis. Sapiens: Deum maximè imitabitur qui nihil iudicauerit quàm misereri pretiosius. Præterea gloriosissimi sunt triumphi patientiæ. Prouerbiorum 16. Melior est patiens uiro forti: & qui dominatur animo suo, expugnatore urbium. Senec. Magnanimi est iniurias in summa patientia pati. Item cùm Deus præcipiat se ab homine ex toto corde diligi, Deuter. 6. conueniens fuit, ut & ipse hominem diligeret, ut igne dilectionis suæ ignẽ amoris in homine accenderet. Dauid: Exurge Domine in præcepto quod mandasti. Sene. Ego tibi monstrabo amatorium sine medicamento, sine herba, sine ullius ueneficæ carmine: Si uis amari, ama. Præterea cùm diuinitas omnino impossibilitas sit, quando inconueniens est, si natura humana diuinæ associata in eadem persona passa est, cùm pati uirtuosissimum sit: & pœna quam natura humana in Christo passa est, nihil sit respectu gloriæ quam habet, quæ non est finem habitura: & uenerationes quas Christo exhibet populus Christianus, multo maiores sunt quàm contumeliæ & illusiones quas ei intulit populus Iudaicus. Ad destructionem dicti erroris sufficere possunt quæ prius habita sunt, ubi ostensa est ueritas fidei Christianæ, & ubi ostensa est ueritas humanæ naturæ in Christo, & ueritas diuinæ naturæ. Et ideo ad destructionẽ aliorum errorum transeamus.

De Errore dicentium animam perire cum corpore.

CAP. XXI.

ET primò destruemus errorem illum qui ponit animã perire cum corpore, ostendendo animarum immortalitatem. Qui error tangitur Sapientiæ 2. Dixerunt impii cogitantes apud se nõ rectè. Exiguum & cum tædio est tempus uitæ nostræ, & nõ est refrigeriũ in fine hominis, & non est qui agnitus sit reuersus ab inferis: quia ex nihilo nati sumus, & post hoc erimus tãquam non fuerimus. Huic errori occasionem dare potuit illud Ecclesiast. 2. Vnus est interitus hominis & iumentorum, & æqua utriusque conditio. Sed ut dicit Greg. Salomon in illo lib. diuersas psonas in se suscipit, & quandoq; dicit quod mens imperita sentit, ut in uerbo proposito: quandoq; uerò quod ratio bene disposita decreuit. ut eiusdem 6. Quid habet, inquit, amplius stulto sapiens, & quid pauper, nisi ut pergat illuc ubi est uita? Et eiusdem 9. Corda filiorum hominũ implentur malitia & contemptu in uita sua, & post hæc ad inferos deducentur. Non perit ergo anima malorum cum corpore. Et in eodem: Nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia erunt apud inferos, quò tu properas. Item eiusdem ultim. Antequã reuertatur puluis in terram suam

suã unde erat, & spiritus redeat ad Deum qui dedit illum. Spiritus ergo bonorum cum corpore non perit, sed ad Deum redit. ¶ Item occasionem dare potuit huic errori quod dicitur de Deo 1. ad Timoth. 6. Qui solus habet immortalitatẽ. Vnde secundum hoc uidetur quòd anima non sit immortalis. Sed ibi dicitur immortalitas immutabilitas, quam non habet creatura per naturam, cùm ex nihilo facta sit, & secundum accidentia nata sit mutari: sed tamen creatura potest habere perpetuitatem & esse immortalis, prout immortalitas dat priuationem finis. Item dicto errori potuit dare occasionem, quòd spiritus irrationalis in brutis perit cum corpore: unde poterit alicui uideri, quod spiritus rationalis in homine pereat cum corpore. Sicut enim spiritus irrationalis, forma & perfectio est in corpore bruti: sic spiritus rationalis forma & perfectio est in corpore humano. ¶ Ad solutionem huius notandum est, quòd est quædam forma quæ totaliter inhititur & incumbit suæ materiæ, & non regit eam, neq; sustinet, sed sustinetur ab ea, & talis est forma corporalis in rebus inanimatis. Quædã uero forma est quæ regit materiã suam & quodãmodo sustinet eã. Et hæc subdiuiditur: quia quædam est cuius operatio non est extra materiam illam, ut est uegetabile in plantis, & sensibile in animalibus brutis: & perit cũ corpore, otiosum esset eam manere post corp cùm non haberet operation sine corpore. Quædã uerò forma est, cuius principalis operatio non est in materia, nec materiam, ut anima rationa secundum operationem intellectiuam: & ideo separabilis corpore. Et est simile in ignea & luce solis. Esse enim cis radii solaris existentis in non dependet ab aëre. Vnde le subtrahente radium, net solus aër. Sic Deo subhente à cõrpore spiritum, net solum corpus. Vnde dec cto aëre, adhuc remanet ra quod possumus uidere per terpositionẽ alicuius transp tis, ut est crystallus in loco scilicet posita. Verbi gratia: aliquis locus undique cor sus, excepta illa parte per q ingreditur solaris radius, q dem ingressus totum aërem illo loco contentum reddit minosum. Destruatur iste aër immissionem alicuius corpo transparentis, utputa massæ crystallinæ: licet aër inde defic radius tamen ibi manet, q apparet in crystallino ibi exi te. Manet enim radius illumin crystallum. Si est in unione a mæ rationalis ad corpus. E enim eius non dependet à co pore, & ideo non perit cum co pore. Lux uerò ignea è duob modis, scilicet in carbone & flamma.

flamma. In carbone est lux materiæ grossæ & terrestris: & inde est quòd non est radiosa, id est, de se non immittit radium immutantẽ aërem uicinum: lux uerò in flãma unitur materiæ subtiliori, quæ est uapor resolutus à corpore, scilicet à carbone inflãmato, & est lux in flãma radiosa: utraq; tamen lux tam in carbone quàm in flamma innititur materiæ, ita quòd deficiente materia lux deficit. Sic est de uegetabili & sensibili: uegetabile enim deficit deficiente corpore, cuius perfectio est, similiter & sensibile. ¶ Ad ostendendum quòd anima non perit cum corpore, non multum utemur authoritatibus Sacræ scripturæ, cùm error ille locum non habeat in eis qui scripturas Sacras nouerunt & eas receperunt: quia quasi infinitæ sunt authoritates in Sacra scriptura, quibus error iste destrui potest: sed testimoniis nobilium Philosophorum, & rationibus potius utemur. Falsitatem huius erroris ostendit Tullius, dicens: Non est lugenda mors quam immortalitas consequetur. Idem loquens de eo qui rectè uixit: Ex hac uita, inquit, discedit tanquã ex hospitio, non tanquam ex domo. Commorandi enim tantùm diuersorium nobis, non habitandi dedit. Idem in Quæstionibus Tusculanis: Quid nisi illud uitale quod intra nos est, dúmq; mole corporis premitur, in cælestis regionis contemplatione se transire illuc ad inhabitandũ post depositionem ipsius auolet? Item in Rhetorica: Probabile uidetur sapientibus pœnas esse paratas apud inferos. Item Seneca in lib. de Naturalibus quæstionibus: Si uolumus trãquillè degere, anima in expedito habẽda est, siue illã insidiæ, siue morbi petant. Quid aliud debeo, quàm exeuntẽ hortari, & cum omnibus bonis emittere? uade fortiter, uade feliciter, nihil dubitaueris reddere. Non de re, sed de tẽpore quæstio est. Facis quod quandoq; faciendũ est. Rerũ natura quæ te genuit expectat, & locus melior ac tutior. Itẽ Mercuri⁹: Animę, inquit, post dissolutionẽ cogentur credere pœnis quæ in uita noluerũt credere uerbis. Plato etiam in Timæo dicit animam post dissolutionẽ uariis affligi pœnis. His testimoniis Philosophorum patet, quòd anima rationalis non perit cum corpore. Rationibus uerò multipliciter potest idem ostendi. Et primò per iustitiam Dei, quæ si est, reddet tam bonis quàm malis secundum eorum merita, bonis præmia, malis pœnas. Eccleſiast. ultim. Cuncta quæ fiunt adducet Deus in iudicium. Sed retributio ista non fit in præsenti, cùm mali hic floreant, & boni opprimantur. Iob 21. Quare impii uiuunt, subleuati sunt, confortatique diuitiis? Et Hieremiæ 12. Quare uia impiorũ prosperatur, bene est omnibus qui præuar

prævaricantur, & iniquè agunt? Et in Psalmo: Vsquequo peccatores Domine, usquequo peccatores gloriabũtur? Ergo ista retributio erit post hanc uitã. Manent ergo animæ post mortem. ¶ Idem potest ostẽdi per Dei bonitatẽ: quia cum Deus singulariter sit bonus, maximè tamen bonus est amicis suis, & maximè amat amantes se. Prouer. cap. 8. Ego diligentes me diligo. Hoc autẽ uerũ non esset, si anima periret cum corpore, nec esset alia uita post istã. Amici enim Dei in hac uita sunt egẽtes, angustiati, afflicti. Hebræorum 11. Et 1. Corinth. 15. Si in hac uita tantùm in Christo sperantes sumus: miserabiliores sumus omnibus hominibus. Si non esset alia uita, uerum esset quod dicunt peruersi Iudæi Malach. 3. Vanus est, inquiunt, qui seruiũt Deo: & quod emolumentum, quia custodiuimus præcepta eius? Non esset emolumentũ, ut uidetur, sed detrimẽtum in hac uita affligi, si in futuro non sperarent amici Dei pro hac afflictione delectari, & utilius esset eis bonis præsentibus adhærere, & in eis delicatè uiuere, quàm Deo adhærere, & mandata eius obseruare. Item potest ostendi quòd anima cum corpore non pereat per sapientiam Dei, quæ non potest fallere nec falli. Falleret autem eos qui credunt contemptum præsentis uitæ consulendo & præsentium bonorum, si non sequeretur alia uita melior & alia bona me-
ra. Matthæi 19. Si uis perfe-
esse, uade & uende omnia q
habes, &c. Et Ioann. 12. Qui a
animam suam in hoc mun
in uitam æternam custodit e
Item quòd anima non per
cum corpore, ostenderunt
hoc per experientiam nouer
qui à morte suscitati fuerunt,
Christ⁹ & Lazarus, & illi de q
bus legitur ad Hebr. 11. Acce
runt mulieres de resurrecti
mortuos suos. ¶ Item etiã ost
dunt uirtutes quas mortui o
rantur. Vnde Gregor. in 4.
Dialog. Pensa qualiter anim
uunt illic ubi uiuunt, quorũ
& mortua corpora in tot mi
lis uiuunt. Si igitur uitam a
manentis in corpore depre
dis ex motu membrorũ, cur
perpendis uitã animæ post
pus, etiã per ossa mortua in
tute miraculorum? Idem ost
ditur per ordinem quem ha
homo inter creaturas. Est e
creatura media inter iumen
& Angelum: Vnde communi
cum iumento in corporis mo
talitate, & cum Angelo in a
mæ immortalitate. Gregor. li
4. Dialog. Homo sicut in me
creatus est ut esset inferior A
gelo, superior iumento: ita
quid habet cõmune cũ summ
& aliquid cõmune cum infim
immortalitatem scilicet spir
cum Angelo, mortalitatem
rò corporis cum iumento. Ide
ostẽditur per similitudinẽ qua

habet anima cum prima materia. Sicut enim prima materia se habet ad omnes formas sensibles & corporales: ita se habet substãtia intellectiua ad formas intelligibiles & spirituales. Ergo sicut prima materia nõ est corruptibilis ab aliqua forma sensibili uel corporali: ita substãtia intellectus non erit corruptibilis ab aliqua forma intelligibili & spirituali, & multo minus à forma corporali, cùm propter sublimitatem suæ essentiæ talis corruptio nõ possit ad eam attingere. Relinquitur ergo quòd ipsa sit incorruptibilis & immortalis. ¶ Itẽ omne quod destruitur, aut destruitur separatio ne formæ à materia, aut à diuisione partiũ integraliũ, aut destructione subiecti seu deferentis, aut absentia causæ. Separatione formæ res destruitur duplici ter: aut diuisione formæ quę nõ manet separata, ut cùm diuiditur anima rationalis à corpore, cùm diuisio dicitur mors, uel diuisione formæ quæ non manet separata ut in extinctione ignis, & hæc diuisio uocatur propriè corruptio. Diuisione partiũ integralium fit destructio, ut cùm ligna & lapides destruũtur, destruitur domus. Destructiõe uerò subiecti, ut destructo pariete destruitur pictura quæ erat in eo & quantitas. Destructione deferentis destruitur quod defertur: ut fracto uase effunditur liquor qui in eo erat. Absentia causę fit destructio, ut sole subtracto destruitur dies. Primo modo nõ potest destrui anima rationalis: non est composita ex materia & forma, ut ostensum est prius, ubi destructus est error, qui ponit animas cũ corporibus seminari: ergo non potest fieri in ea diuisio formæ à materia. Præterea si diceretur q, esset ex materia & forma composita, adhuc potest ostendi, q, forma illius nõ potest destrui, quia nõ habet contrarium quo destruatur. Anima enim potens est intelligere omnia, quod nõ esset uerũ, si aliquid esset ei cõtrarium. Anima enim non esset receptibilis illius nec similitudinis eius: ergo nõ posset intelligere ipsum. Præterea usus nullam formã uisibilẽ habet sibi cõtrariam: ergo nec intellectus alicuã formã intelligibilem habet sibi cõtrariã. ¶ Itẽ nõ potest destrui anima rationalis destructione partiũ integralium, cùm simplex sit, & careat huiusmodi partibus. Itẽ destructione subiecti nõ potest destrui: qui si poneretur eius subiectũ, nõ poneretur aliud quàm corpus: ipsa autẽ nõ se habet ad corpus, ut accidens ad subiectũ. Est enim perfecta substãtia: receptibilis enim est secũdũ se opposítorũ manẽs intrãsimutata secũdùm essentiã, quod propriũ est perfectæ substantiæ. Si quis tamẽ obiiciat de superficie quæ quantitas est, nõ substantia, quæ tamen recipit

contrarios colores: Dicendū est quòd ipsa non recipit colorem secundū se, sed secundum uirtutem subsistētem corporeæ substantiæ: sed anima rationalis se cundum se receptibilis est oppositorū, nō secundū naturā corporis cui unita est, ut uirtuti & uitiis scientiæ & ignorantiæ, & multorū aliorum, quæ cùm sint spiritualia, non recipiūtur in ea secūdum naturam corporis. Itē potest destrui anima destructione deferentis, cùm nō indigeat indeferenti, sicut liquor uase indiget quo contineatur. Item non potest destrui absentia causæ, quia à prima causa immediatè fluit, cuius absentia nihil destruitur, uel cuius præsentia semper adest omnibus, & nunquam est absens: quantum enim in se est, semper influit in creaturas esse & permanentiam: ergo anima rationalis nullo modo potest destrui, cùm nullo prædictorum modorū destructibilis sit, nec alius modus destructionis possit inueniri. Item omne esse mortale paulatim debilitatur & deficit, donec ueniat ad ultimū defectum, qui est mors: uirtus autem intellectiua sua duratione inualescit & proficit, ut quanto est antiquior, tanto sit ad intelligendum ualidior: ergo habet esse immortale. ¶ Item uirtus quæ non habet finem in operatione, non habet finē in tempore: uirtus uerò intellectiua nō habet finem in operatione: nō enim determinata est ad [illegible] telligenda tot, quin adhuc [illegible] ra possit intelligere: ergo [illegible] habet finem in tempore. Item uirtus corruptibilis læditur uehementi subiecto, ut uisus uehementi lucido: intellectus autem non læditur à uehementi intelligibili, imò magis confortatur: ergo non est corruptibilis. Item ex conditione obiecti cognoscitur conditio potentiæ, & ex conditione potentiæ, conditio substantiæ: cùm ergo obiectum uirtutis intellectiuæ sit uniuersale incorruptibile, uirtus intellectiua incorruptibilis est. ¶ Augustinus in libris soliloquiorum, sic probat immortalitatem animę: Omnis, inquit, substantia comprehensiua [illegible] tatis, inquantum est ueritatis, [illegible] immortalis: sed anima rationalis est huiusmodi: ergo est immortalis. Veritatem hic intelligit essentiam rei inquantum est abstracta à materia, & omnibus materialibus conditionibus, quæ apprehenditur homo cùm prædicatur de omnibus hominibus. ¶ Item omnis substantia cuius operatio non dependet à corpore, ipsa non dependet ex corpore: sed operatio substantiæ intellectiuę nō depēdet ex corpore, scilicet intelligere: ergo nec substātia intellectiua dependet ex corpore: ergo est separabilis à corpore, & potest uiuere sine eo. ¶ Itē uirtus cuius operatio impeditur à corpore, nō [illegible]

pendet à corpore: sed talis est uirtus intellectiua. Quāto enim corpori se plus immergit per solicitudinem & amorē temporalium delectationum: tanto intelligit obtusius & tardius. Quāto autē se elongauerit, tanto clarius & facilius: ergo ipsa nō dependet à corpore. Præterea si intellectus depēderet à corpore, sequeretur confortatio eius ad cōfortationē corporis, & debilitatio ad debilitationē. Aliter tamen est. Nam in senectute est corporis debilitatio, & intellectus confortatio. Sicut enim iuniores melius sentiūt, sic seniores melius intelligunt. Iob 12. In antiquis est sapiētia. Si quis tamen obiiciat, ꝙ intellectus uidetur dependere ex corpore, cum eius operatio impediatur ægritudine corporis, ut patet in phrenetici: Similiter intellectus sensu & imaginatiōe indiget, cum non fiat sine illis: Dicēdum est, ꝙ aliud est uirtutem impediri à læsione, aliud ex occupatione. Intellectus impeditur occupatione animę circa opus alterius uirtutis, sed nō læditur: ut uisus, uel auditus exterior occupans animā circa exteriora impedit ut illa hora nō uacet intellectiuæ operationi. Sic in laborantibus phreneſi, uel similibus passiōibus, sunt sicut somnia fixa & adhærentia propter infectiones difficile separabiles. Et quēadmodū somnia mentē tenent circa fantasmata occupatā: sic illæ alienatiōes operationem intellectus, mentem occupando expediunt. Expurgata autem huiusmodi infectione, intellectus tanquam nihil passus læsionis ad proprias operatiōes reuertitur. Ad secūdum dicendū, quòd licet intellectus non fiat in nobis sine sensu & imaginatione: tamen est sine illis. Et ponit simile Augustinus. Ad portum nō deuenitur nisi per nauem, est tamē esse in portu sine nau. Vel potest distingui duplex facies uirtutis intellectiuæ: inferior, & superior: quantum ad inferiorem, indiget intellectus sensu & imaginatione: quantum uerò ad superiorem, secundum quam est nobilis perfectio & potissima, intellectus nō indiget: illuminatur enim à prima ueritate. ¶ Itē potest ostendi quòd anima rationalis non pereat cū corpore, multis aliis modis. Primo sic: Cū nullus motus naturæ sit frustra, omne quod naturaliter mouetur, non est naturali impossibilitate prohibitum à fine ad quē mouetur: ergo cū anima rationalis naturaliter appetat beatitudinem, non est impossibile ei assequi eam: sed impossibile est quòd eam assequatur in bonis præsentis uitæ: ergo ipsa manet post præsentem uitam. Quòd in bonis præsentis uitæ beatitudinem nō assequatur, sic potest ostendi: Possessores bonorum corporalium, aut amant ea, aut non amant. Si non amant, ergo

sunt eis oneri, & nō assequuntur felicitatem in eis. Si uerò amant ea, ergo sunt uniti eis per amorem, & sunt obnoxii omnibus passiōibus quibus illa subiacent. Amans enim necessariò cōpatitur amato propter unionem amoris, si passio rei amatæ ad ipsum per apprehensionē peccauerit. Ergo nec in isto casu felicitatem in bonis istis asse quitur. ¶ Item nobiliori uirtuti nobilior cōpetit perfectio. Ergo quum uires animæ quibus homo antecellit bruta animalia: nobiliores sint uiribus illis quas communicat cum brutis, eis cōpetit perfectio nobilior, Ergo felicitas alia erit animæ rationalis secundum uires illas nobiles, quàm sit ea quæ est secūdum uires inferiores, quæ est in bonis præsentis uitæ. ¶ Præterea quum nobilis pars animæ habeat proprias suas operationes & propria gaudia, & propriam libertatem, & securitatē, habebit ipsa propriam felicitatem, nō in bonis corporalibus, cum ipsa separata sit à corpore, ut iam ostendetur: sed in bonis spiritualibus. ¶ Item quicquid est morti obnoxium, nō est beatum: ergo quum homo in præsenti uita subditus sit necessitati moriendi, in ea non est perfectè beatus. ¶ Item omnis uirtus omnino separata à corpore, nō est corruptibilis corruptiōe corporis: sed uires quæ sunt propriæ animæ rationalis, intellectus scilicet & uoluntas, omno sunt separatæ à corpore: go non sunt corruptibiles corruptione corporis. Maior multipliciter probatur. Primò Vis unita corpori siue operper organum, operatur secunproprietatem & possibilitatem organi tantùm: ut uisus non dicat de sapore, uel sono, sed colore, quia color pertinet naturam oculi. Nullum autē ganum corporale possibilihabet ad incorporalia. ergo uis operans per organ corporale est cognitiua nisi poralium tantùm. ¶ Præterea ratio intellectus est per abstractionem à materia & materibus conditionibus, sed omoperatio est secundum natuuirtutis à qua egreditur: intellectus est abstractus à teria, & non habet organū porale. ¶ Item nulla uirtus corporata, id est, parti corpo determinata, siue operans organum est cognitiua sui enim potest referri uel recti supra se: unde nec oculus uidet, nec imaginatio se ginatur: quum ergo intellectus se intelligat, non est incorratus alicui, scilicet parti cor ris determinatæ unitus. ¶ quod cognoscitur est in cosciente secundum naturam gnoscentis, & non secundum naturam agnoscentis: & secūdum naturam rei cogni & generaliter quod recipi

in aliquo, est in recipiente secundum naturam recipiētis. Quum ergo corporalia & materialia sint in intellectu, secundum modum immaterialē, scilicet denudata à materia & materialibus cōditionibus, intellectus immaterialis est, & nō incorporatus alicui parti corporis. ¶ Itē quū uoluntas, quę est propria animę rationalis, libera sit, flexibilis, & ad ea quę sunt delectabilia corpori, & ad ea quę sūt corpori cōtraria, ut sunt macerationes carnis, & ipsa mors corporalis: manifestū est, quòd uoluntas illa à corpore separata est, unde non est cum corpore corruptibilis. ¶ Item nō est necesse rectorem nauis mori, quū nauis dissipatur, nec militē occidi, quū equus cui insidet occidit, nec artificem perire, licet aliquod de instrumentis eius quo ad aliquā operationem ignobilem utitur, defecerit: sic nō est necesse, ꝙ spiritus rationalis pereat, licet corpus, quod est eius organū quantum ad aliquas eius operatiōes minus nobiles pereat. ¶ Præterea nihil creatū est propter ignobilius & uilius se: ergo anima rationalis non est principaliter creata propter operationes uirium quas habet cōmunes cum brutis, uel propter bona ista corporalia quia uiliora sunt: ergo non est necesse eā perire, licet non posit exercere operationes illas minus nobiles circa bona ista corporalia. ¶ Item quum anima rationalis nobilior sit quacunq; creatura corporali, & Deus cōmunicauerit esse perpetua alicui creaturę corporali, ut corporibus cælestibus ipse communicauit illud etiā animæ rationali. Item Deus quū communicauerit animæ rationali intelligere non solū creaturam corporalem, sed etiā creaturā spiritualem & ipsum creatorē, ipse cōmunicauit ei esse perpetuū, quum capacitas Dei per intelligentiā longè melior sit perpetuitate essendi. ¶ Item quū dederit Deus creaturę rationali ut possit habere amicitiā cū Deo, lex uerò amicitiæ requirat bonorum cōmunionē: uerisimile est, ꝙ cōmunicauerit ei immortalitatē. ¶ Præterea quis fidelis amicus à morte amicū suū non seruet, si potestatē habeat? ergo uerisimile est, ꝙ Deus amicos suos seruet à morte qua omnino pereāt. Mors corporalis amicorū Dei nō est mors: sed potiꝰ somnus uel trāsitus ad meliorē uitā. Io. 11. Lazarꝰ amicus noster dormit. Et Matt. 22. Nō est Deus mortuorū, sed uiuētiū. ¶ Itē quę à solo Deo in esse producūtur, perpetua sunt, nisi sint accidētia uel formę depēdētes à materia: sed anima rationalis nō est accidens, nec forma dependens à materia: sed à solo Deo est per creationem, ut prius ostensum est: ergo ipsa habet esse perpetuum. Quòd ipsa non sit accidens, sic probatur: Nullum acci-

dens nobilius est substantia: sed omne mouēs & regens substantiam est nobilius & actualius & uirtuosius substātia quā mouet & quam regit: ergo nullum tale est accidens: sed talis est anima rationalis: ergo ipsa nō est accidens. Quòd uerò non sit forma à materia dependens, prius ostensum est. ¶ Possumus etiā uti ad destructionē dicti erroris ostensione, qua usus est quidam religiosus contra philosophū quendam, qui negabat animā esse immortalem. Aut anima, inquit, est mortalis, aut immortalis. Si anima mortalis est, & credis eā esse immortalē, nullū tibi inde prouenit incommodum. Si autē immortalis est, & credis eam esse mortalē, aliquod potest tibi inde uenire incōmodū: ergo melius est ut anima credatur esse immortalis, q̄ mortalis. Quia secundum Sapientem, si propositis duobus istius sit consecutiuū bonum, illius uerò malum: magis est eligendum cuius consecutiuū est bonum, quàm illud cuius consecutiuum est malum. Et iuxta uerbum quod Tullius refert in lib. de Senectute, Catonē dixisse: Si anima mortalis est, qui credūt eam esse mortalem, non erunt post hanc uitam qui nos cōfundant de contraria opinione. Si uerò sit immortalis, nos qui sumus huius opinionis poterimus eos confundere qui cōtrariæ opinionis sunt. Et hæc contra dictū errorem sufficiant.

De errore negantium resurrectionem corporum.

CAP. XXII.

SEquitur de errore illorum qui negāt corporum resurrectionem. ¶ Ad destructionē uerò huius erroris, primo ponemus testimonia sacræ scripturæ, deinde rationibus utemur. Legitur Exod. 3. Deus patrum nostrorum, Deus Abrahā & Deus Isaac, & Iacob misit me ad uos. Quo uerbo utitur Dominus Matth. 12. ad probationē resurrectionis subdens: Non est, inquit, Deus mortuorū, sed uiuentium. Glo. probat per hoc animas post mortē permanere. Non enim diceretur Deus non existentiū: & sic introducitur etiam corporū resurrectio, quæ cū animabus bona uel mala quę gesserunt recipient. item Iob. 19. Scio quòd redemptor meus uiuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum. Et eiusdē 15. Liga habet spem: si præcisum fuerit rursum uirescit. Et Esa. 26. Viuent mortui tui. Et Ezechi. 27. Ecce ego intromittam in uos spiritum & uiuetis. Dan. 12. Multi de his qui dormiunt in puluere terræ euigilabunt. Ionæ 3. Subleuabis de corruptione uitam. 2. Machabe. 7. Rex mundi defunctos pro suis legibus in æternæ uitæ retributiōe suscitabit. Et eodē: E cælo ista possideo, sed propter Dei leges hæc ipsa despicio: quoniam ab ipso me ea recepturum spero. Eiusdem

Iustè & religiosè de resurrectione cogitans. Matth. ulti. Multa corpora mortuorū qui dormiēt, resurrexerūt. Io. 5. Procedēt qui bona fecerunt in resurrectionē uitæ. Eiusdē 11. Scio quia resurget in resurrectione in nouissimo die. 1. Corint. 6. Deus & Dominum suscitauit, & nos suscitabit per uirtutē suam. Eiusdē 15. Si resurrectio mortuorū non est, neq; Christus resurrexit. ibidem: Insipiēs quod tu seminas non uiuificatur, nisi prius moriatur. Item in eodem: Omnes quidem resurgemus. Itē: Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem. Et 2. Corin. 4. Scientes quoniā qui suscitauit Iesum, & nos cum illo suscitabit. Ephes. 4. Donec occurramus omnes in uirum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Philip. 3. Qui reformabit corpus humilitatis nostræ &c. 1. Thessal. 3. Nolumus uos ignorare de dormiētibus. Iac. 5. Aurum & argentū uestrum ęruginauit, & ęrugo eorum in testimonium uobis erit, & manducabit carnes uestras sicut ignis. Erit ergo caro nostra in futuro. Act. 26. Quid incredibile iudicatur apud uos, si Deus mortuos suscitat? Rationibus sic potest corporū resurrectio suaderi. Omnem iustitiā iudicis iusti in cuius terra multa fiunt digna præmio & supplicio, quem nec fallit ignorantia, nec prohibet impotentia, necesse esse quandoque cōuerti in iudicium: sed talis iudex Deus est: ergo eius iustitia quandoq; cōuertetur in iudicium. Sed hoc nō fit in præsenti uniuersaliter, quū mali floreant, & boni opprimantur: fiet ergo in futuro, & reddet Deus unicuiq; prout meruerit. Ergo hominibus qui sibi seruierunt, mercedē reddet, quod fieri nō potest nisi ipsi resurgāt. Tali argumento usus est Barnabas ad probandam resurrectionē philosophis qui erant Romæ: ut legitur in libro Clementis. Iustum est, inquit, quemlibet seruientem alicui remunerari, & inde ut prius. ¶ Si quis tamen dicat homines posse remunerari in animabus sine corporū resurrectione, non ualet responsio. Quum enim anima sine corpore homo nō sit, nec remuneratio animæ sine corpore est remuneratio hominis. Præterea cū homo seruierit Deo & corporalibus operibus, & spiritualibus, & nō minus Deus sit liberalis remunerando, quàm homo seruiendo, utroque modo & in corpore & in anima debet remunerari. Itē similium meritorum apud eundē iudicem similis debet esse remuneratio. Ergo cum Christus seruiendo patri in corpore & anima meruerit in corpore & anima remunerari: alii similiter Deo seruientes similem remunerationē merebuntur. 1. Cor. decimoquinto: Si resurrectio mortuorum non

est, neque Christus resurrexit. Item in Psal. Nunquid enim uanè constituisti omnes filios hominum? Vanè siue frustra sunt constituti, si participes nō sunt beatitudinis, si moriuntur non resurrecturi. Præterea si corpus animæ compatitur: quare non conregnabit & glorificabitur? Item quū anima naturaliter appetat esse in corpore qđ ostendit, dolor qui in separatione & omnis appetitus naturalis in perfecta animę beatitudine debeat impleri, corpus tradet ei, sine quo appetitus eius naturalis nō impleretur. Præterea quū constat animæ perpetuę nō sufficere organū, necessario corruptibile ex prima ordinatione corpus humanum nō fuit tale: ergo quū per Christum restauratio perfecta fiat, perpetuū corpus animæ tradetur: fiet ergo resurrectio corporū. ¶ Itē quum aliquę actiones corporales sint meritoriæ, ut opera misericordiæ, de quibus legitur Matt. 25. caro sicut socia animæ est in merito: sic socia debet esse eius in præmio: & ex quo partē pretii soluit, partem debet habere lucri: quod nō erit, nisi caro resurgat, ergo ipsa resurget. Item corpus humanū finis est cætero rum corporū: ergo quum inter cætera corpora quædā habeant esse perpetuum, corpus humanū habiturum est esse perpetuum. Finis enim melior est his quæ sunt ad finem, quod autem est diuturnius, melius est. Item corpora quę habent esse perpetuū habent illud ex Dei bonitate, & ad creaturæ utilitatem, non ad utilitatem Dei, quū ipse bonorum nostrorū non egeat nec ad utilitatem creaturæ purè corporalis, quum illa nullius boni perceptiua. Item non principaliter ad utilitatem creaturæ purè spiritualis, cū illa creatura corporali non egeat: ergo ad utilitatem creaturę partim spiritualis & partim corporalis, quę nō uidetur esse nisi homo. Si uerò aliquæ creaturę corporales propter hominem habent esse perpetuum: multo fortius homo habiturus est esse perpetuū. Item aut corpus humanū se habet sicut ad animam ut organū ad tempus necessarium, aut non. Si primo modo, quæ causa est, quod anima tantū doleat, quum illud organum graue & oneroſum deparetur ab ea quod nō est amplius ei necessariū? quis sapiens doleat cum à naui exit ad portū securum? Si uerò non se habet ut organum solùm, sed ut materia cum qua anima perficit speciem unam rerū & creaturā nobilisimam: cū creaturæ minus nobiles esse perpetuū habeant, homo etiā esse perpetuum habiturus est. Item quū anima rationalis habeat aliquas uires quæ sine corpore non possunt perfici, ut prius ostēsum est: aut ipsa non perficietur omnino in futuro, aut corpus ei iterū unetur. ¶ Item duæ causæ unionis animæ ad corpus assignantur à Gregorio Nazianzeno: una, ut per agones certaminum quæ ei insunt aduersus terrena, cęlestis gloriæ hęreditatem acquirat, & sicut aurum igne præsentis uitę ęrumnarum probetur examine. Alia causa est, ut hanc deteriorē naturam corporis secum trahat ac sursum supernis sedibus collocet: unde una causa unionis eius est bonū animæ, alia bonū corporis: utraq; autem causa requirit ut corpus resurgat. De prima patet. Iustum est enim ut cuius quæ fuit socia in certamine, socia etiam sit in gloria. De secunda idem manifestum est.

De errore illo qui dicit unumquemque posse saluari in sua fide uel lege. CAP. XXIII.

SEquitur de errore illo, qui ponit unumquenque saluari in sua fide uel lege, ex quo credit eam esse bonam & Deo placentem. Cui errori occasionem dedit quòd cogitauerunt tam paucitatē esse saluādorum, si soli Christiani boni saluarentur. Dixerūt enim: Quum Deus nō sit minus pronus ad miseram dum quàm ad puniendū, quomodo tā pauci saluabuntur, scīli cet Christiani, & illi nō omnes, sed solū boni, qui pauci sunt re spectu malorū? Multitudo etiā Iudæorum & gentiliū damnabitur: quare ergo Dei misericordia tantam multitudinem creauit, quum prœuideret eam damnandam? ¶ Et dicendum est contra huiusmodi errorem, ꝙ non est mirum, si pauci sint saluandi comparatione eorum qui sunt damnandi: uiliorū enim semper est maior multitudo, quàm pretiosorū: ut ferri & plumbi, quàm auri & argēti: & lapidū communium, quàm gemmarū: & quercuum, quàm cedrorū uel palmarum. Et maior est aceruus paleæ quàm grani, & maior numerus stultorū quàm sapientū. Eccle. 1. Stultorū infinitus est numerus. Sic multi sunt uocati, pauci uerò electi. Matt. 20. Præterea quū in tanta multitudine hominum pauci sunt reges tēporales: qd mirum si pauci habituri sunt regnum cæleste? Item quum pauci ad regnum cęlorum uenire curent: quid mirum si pauci perueniunt? Quomodo enim peruenient, si peruenire nolunt? Item quid mirū si pauciores ascēdant in cęlū, quàm descēdāt in infernum, cum facilius sit descēdere quàm ascēdere? Et sic pauciores intrant per augustā portā paradisi, quàm per latā portā inferni. Mat. 7. Intrate per angustam portā: quia lata est porta & spatiosa uia quę ducit ad pditionē, & multi sunt qui intrant per eā.

Quòd angusta porta & arcta uia quæ ducit ad uitam, et pauci sunt qui inueniunt eam.

FALSITAS dicti erroris, sic potest manifestari. Si aliquis uolens corporaliter ambulare, nollet

nollet prævidere uitæ pericula cum posset, sed oculis clausis aut auersis à via uellet incedere, merito imputaretur sibi si quid ei mali ex hoc accideret. Item si quis uellet ire ad aliquē locum uiam ignorās, & peritum habens qui uiam ostenderet, & ducatum præberet, & nollet sibi uiam ostendi uel ducatū præberi: merito imputaretur ei si quid mali ei ex hoc accideret. Hæc duo cuiuslibet animus bene dispositus audita approbat: ergo cum pericula spiritualia magis sint periculosa, & ideo magis cauenda: si quis circa illa negligēs fuerit prouidēda uel præcauenda merito ei imputabitur, cū periculum ceciderit ex negligentia quærendi uiā ueritatis & salutis, uel ductu propriæ rationis, uel quærēdo ab alio quem circa eā credit esse adeò instructum, uel implorādo diuinū auxilium, cū aliud cōsiliū ei desit, negligētia est culpabilis & damnatione digna. Vnde de illo qui ignorans est ex negligentia huiusmodi, uerū est illud 1. Corin. 14. Ignorās ignorabitur. Dauid: Noluit intelligere ut bene ageret. Gl. Potuit intelligere ut bene ageret, sed noluit: itaq; ueniam non habet. Ambrosius: Qui possent scire si uellent studiū adhibere, non nescientes se contemptores iudicabuntur. Si uerò aliquis seductor sub prætextu catholici doctoris alicui simplici errorem prædicet, piè credendum est, ꝙ Deus cor simplicis auertet, ne ille errori sibi perniciosō credat, nisi negligētia eius uel alia culpa obsistat: custos enim Deus omnes diligētes se, ut legitur in Psal. Et prouerb. 2. Custodiet rectorum salutem & proteget simpliciter gradientes. Idem intelligendū est in illo cui ostensum est in quo aliquis inuenit deos res contrarios, unum fidelem & alium infidelem: nec sufficit ei proprio sensu, uel ex dictis eorum, uel ex uita discernere eorum, uel ex uita discernere potius credendum sit. Dei enim misericordia ei non deerit, si in pulsando ad eam negligens fuerit. Infideles uerò negligentes ualde sunt, & inuestigando pro scipsos salubrem ueritatē, & inquirendo ab aliis, & implorando diuinum auxiliū, & in faciendo ueritatem quam ipsi nouerunt. Qui uerò negligit facere bonum quod nouit faciendū, non potest accipere notitiā faciendi quod nondum nouit. Qui non fecit in talento intellectus quod accepit fideliter negotiatur, magnus est ut talēto eius addatur. Mat. 25. ¶ Si uerū esset quod prædicti errorū nūt qui sunt prædicti errores nihil esset uirtus uel uitium simpliciter. Credenti enim de uitio te, ꝙ esset uitiū, uitiosum est agere secundū uirtutem. Et credenti de uitio ꝙ esset uirtus, esset uirtuosum agere secundum uitium. Secundum hoc ideo leret error erranti, quod ueeam cognoscenti. ¶ Quæ

utilia ad destructionem dicti erroris, require suprà in capit. ubi ostensum est, quòd unica sit fides uera. ¶ In hoc uero ꝙ Deus creauit tantam multitudinem hominum, quā prævidebat esse damnandā, mirari debeo diuitias bonitatis Dei, quæ tantæ multitudini tot & tāta dedit bona, quum tamen prouideret eos futuros ingratos. Mireris etiam peruersitatem hominū, qui largitorem omniū bonorū donis eius impugnant. Nec solum ad Dei misericordiā debes habere oculum, sed etiam ad Dei iustitiam quę nō minor est quàm eius misericordia, quę illos quos misericordia creat, pascit, & regit, & seruat, ingratos de acceptis beneficiis meritò damnat. Quid mirum si iustitia peccatoribus reddit, quod meruerunt? Nemo miratur de hoc ꝙ ignis calefacit uel sol illuminat, uel Dei misericordia bonis beneficia tribuit: sic mirari nō debes, si iustitia Dei eos qui rebelles sunt Deo, punit. Non miratur aliquis, si quod seminat aliquis, hoc metat: sic mirandū non est, si peccatores mala metant quæ seminā. Eccl. 7. Noli facere mala, & nō te apprehendent. Et iterum: Non semines mala in sulcis iniustitiæ, & non metes ea in septuplum. Galat. 5. Quæ seminauerit homo, hæc & metet. Augustinus: Dicet aliquis: si Deus uellet, isti boni essent: sed melius uoluit, ut quòd uellent essent: si boni, non infructuosè: si mali, non impune. Eccles. 15. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilii sui. Et paulò pòst: Apposuit tibi aquam & ignem, ad quod uolueris porrige manum tuam: ante hominem uita & mors, bonum & malum, quod placuerit ei, dabitur illi. Mirari etiam debes sapientiam & bonitatem Dei, qui pœnis malorum utitur ad bonum electorum. Inæstimabile enim gaudium erit electis in futuro, cùm perfectè agnoscent pulchritudinem diuinæ iustitiæ: quā tanto plus amabunt, quanto amplius agnoscent, & tāto amplius gaudebunt, quanto amplius agnoscent & amabunt. Psal. Lętabitur iustus cum uiderit uindictam. Item: Misericordiā & iudicium cantabo tibi Domine. Duplex erit materia cantus saluatis, scilicet misericordia electorum, et iudicium reproborum. Gregorius: Omnipotens Deus quia pius est, miserorū cruciatu non pascitur: quia autem iustus est, ab iniquorum ultione in perpetuum non sedatur. Sed iniqui omnes æterno supplicio deputati, sua quidem iniquitate puniuntur, & tamen ad aliquid ardebunt: scilicet ut iusti omnes & in Deo uideāt gaudia quę percipiunt, & in illis respiciāt supplicia quæ euaserūt: quatenus tāto magis in ęternum diuinę gratię debitores se esse cognoscant,

quanto

quanto in æternum mala puniri conſpiciunt quæ eius adiutorio uicerunt.

De errore illorum, qui dicunt animas in mortali peccato decedentes non puniri æternaliter. CAP. XXIIII.

SEquitur de errore eorũ, qui dicũt animas, quæ in peccato mortali decedunt, nõ puniẽdas æternaliter. Qui error ualde periculoſus eſt: funditus enim deſtruit ſapiẽtiam, & bonitatem in cordibus hominum, cùm euacuet timorem Domini, qui eſt principiũ ſapientię. Prouerb. 1. Et ſine quo non eſt iuſtificatio. Eccleſ. 1. Timor Domini expellit peccatum: nam qui ſine timore eſt, non poterit iuſtificari. Error iſte dum impunitatem hominibus promittit, pronitatẽ ad peccandum in eis efficit. Impunitas enim eſt nutrix tranſgreſſionum: ut ait Bernar. Huic errori occaſionem dare potuit illud Matth. 7. In qua menſura mẽſi fueritis, remetietur uobis. & illud Apoc. 18. Quãtũ glorificauit ſe & in delicijs fuit: tãtum date ei tormentum & luctũ. Nõ eſſet, inquiũt, mẽſura pœnæ ſecundum menſurã culpæ, ſi peccato momentaneo pœna æterna redderetur. Sed uerba prædicta ſic intelligẽda ſunt, ut fiat cõparatio in genere, ut q multũ peccauit, multũ puniatur, & q minus peccauit, minus, & q amplius, amplius: non quòd ſit neceſſe pœnam eſſe æqualẽ culpę ſecũdum durationem, imò pœna quantum ad durationẽ maior poteſt eſſe, quàm culpa. Sicut multipliciter põt oſtendi. Et primo p pœnas ab homine iure poſitas, quæ multò amplius durant, quàm peccata, pro quibus inflicta ſunt, durauerũt. Aug. 21. li. De ciuitate Dei: Odia genera pœnarũ in legibus cõſcribit Tullius, damnũ, uincula, uerbera, talionem, ignominiam, exilium, mortẽ, ſeruitutẽ. Quorum eſt quod in breue tempus p cuiuſlibet peccati celeritate coërcetur, ut tanta uindicetur morula, quanta deprehenditur perpetratũ, niſi forte talio. Demũ bellũ acqrit perpetuã ſeruitutẽ. Præterea cùm perpetratio peccati uulneratio ſpiritualis ſit, qd mirũ ſi à uulnerante breuiſſimi tẽporis relinquatur uulnus multæ durationis, aut etiã mors, à qua nõ eſt regreſſus ad uitã miraculosè? Item cùm perpetratio peccati caſus ſit in profundum: quid mirũ ſi caſus ille breuiſſimo tẽpore fiat, & tamen qui ſic cecidit in profundo maneat? Itẽ cùm perpetratio peccati tranſgreſſio ſit legis, non eſt mirum, ũ mutilatio, quæ perpetua eſt, naturaliter pro ea infligatur, cùm etiam perpetratio peccati ligatio ſit peccatis, ſecundũ illud Prouerb. 5. Funibus peccatorum ſuorũ quiſque conſtringitur: non eſt mirum ſi ille qui ligatus eſt breui tẽpore, diu ligatus maneat. Itẽ cũ peccator breui uoluptate ſe uẽdat: quid mirum ſi emptori eius acquiratur ius perpetuũ? Præterea cùm nõ minor ſit Dei iuſtitia q̃ miſericordia, nec minus ſit æterna: quare miratur qs q̃ Dei iuſtitia æternaliter puniat malos, & non miratur quòd Dei miſericordia æternaliter remunerat bonos, cùm parium cauſarũ pares ſoleãt eſſe effectus? Præterea per ſe notũ eſt, quòd qui addit ſuper peccatum ſuum cõtumaciam, ſeu impœnitentiã, augmentet meritò & pœnam, & quantũ durat iniuria, debet durare & pœna: qa ergo exiſtẽs in infernо addit ſuper peccatũ ſuũ cõtumaciam uel impœnitentiam (nulla enim uera pœnitẽtia uel emendatio eſt apud inferos) & tandiu durat Dei iniuria, quandiu ei nõ emẽdatur: meritò durabit ſemper ipſius pœna. Præterea peccator peccauit in ſuo æterno, uſque ad mortẽ in peccato perſeuerando, ideò meritò punietur in æterno Dei. Pet. 4. lib. Dialog. Scire uelim quomodo iuſtũ ſit, ut culpa quæ cũ fine perpetrata eſt, ſine fine puniatur. Greg. Hoc reſtè dicere homĩũ, ſi diſtrictus iudex nõ corda ſed facta penſaret. Iniq enim ideo cũ fine deliquerunt, quia cum fine uixerunt. Nã uoluiſſent utiqi, ſi potuiſſent, ſine fine uiuere, ut potuiſſent ſine fine peccare. Oſtendũt enim, qa in peccato ſemp uiuere cupiũt, q̃ nũquam deſinũt peccare dum uiuunt. Ad magnam ergo iudicãtis iuſtitiã pertinet, ut illi nũquam careant ſupplicio, qui in hac uita nunquam uoluerũt carere peccato. Aug. Quia æternã habere uoluit peccati fruitionem, æternã inueniet uindictæ ſeueritatẽ. Item maculatio imaginis diuinæ ſemp manebit in anima damnati: unde cùm peccatum quãtum ad maculã ſemp maneat, pœna peccati meritò ſemp manebit. Augu. Meritò in cæleſti ciuitate imaginẽ ipſorũ ad nihilũ rediget Deus, q in ſua terreſtri ciuitate imaginẽ ipſius ad nihilũ redegerunt. Itẽ quãto minus bonum eſt Deo quod ei præfertur, tanto maior ei cõtumelia inferẽ. Cùm ergo omne quod eſt uel eſſe poteſt, in infinitum minus bonũ ſit, Deo q̃quid ei præferatur, infinita cõtumelia infertur ei: omni autẽ mortali peccato aliquid ei præfertur. Peccare enim eſt, ſecundum Auguſtinum, ſpreto incõmutabili bono bonis cõmutabilibus adhærere. Omni ergo mortali peccato inferẽ Deo infinita contumelia: merito ergo à Deo pro quolibet mortali infertur infinita pœna. Itẽ ſi quis peccaret in aliquem æqualẽ ſibi, aliquãtum peccaret in eũ: & ſi ſimile peccatum committeret in maiorem, magis peccaret, ut ſi in ſacerdotem: & ſi in maiorẽ ſacerdotẽ, ut in epiſcopũ, & tũc magis peccaret: ergo ſi peccat in Deũ, q in infinitũ maior eſt,

quol

quolibet puro homine, in infinitum magis peccat. Cum ergo infinitum sit peccatū in quo qs contemnit Deū, meritò infinita pœna ei debetur. Itē obligationes & trāsgressiões proportionales sunt: q enim æqualiter tenētur ad aliquid faciēdū, æqualiter peccant non faciēdo illud: sed obligatio qua quis tenetur Deo obedire & seruire, infinita est: ergo culpa trāsgressiōis est infinita. Quòd obligatio sit infinita, sic ꝓbatur: Nō est possibile q creatura rationalis liberet se à debito obediēdi uel seruiēdi Deo: cùm ergo obligatio illa sit intransibilis, infinita est. ¶ Præterea si quis dedisset mille marcas gratis alicui, aliquantulū esset obligat⁹ ei: ergo cùm solus oculus uel lingua in infinitū pretiosior sit mille marcis auri, in infinitum magis obligatus est homo Deo ratiõe solius oculi uel linguæ, quàm esset ratione mille marcarū auri. Quid ergo erit de obligatiõe quæ est ratione totius corporis, & quid de illa quæ est ratione animæ, quæ in infinitū est melior corpore? Patet ergo q obligatio obediendi uel seruiēdi Deo infinita est. Item si anima rationalis non deberet durare nisi per diem unam, tamē esset obligata Deo ratiõe diurnę uitæ aliquāta obligatiõe: & si p duas dies, ratiõe uitæ duorum dierū esset obligata duplo maiori: & sic ascendēdo. Ergo ratione infinitæ uitæ obligata est Deo obligatiõe in infinitū maiori. Quæ ergo obligatio infinita sit, cuius trāsgressiōis est infinita: & ideo meritò debet ei infinita pœna. Item quum opera Dei uniuersa cõpleta sint, opera iustitiæ eius diminutionem non habebunt: & sicut retributiones eius perpetuæ erunt, ita & uindictæ & pœnæ perpetuæ erunt. Præterea quum mala merita oĩno nostra sint, bona uerò merita ferè oĩno sint Dei, magis debentur nobis de iustitia pœnæ malorum meritorum, quàm bonorū præmia: ergo magis sumus puniendi de iustitia pro malis meritis, quàm remunerādi pro bonis. Si ergo æternaliter ꝓ bonis aliqs est remunerandus, æternaliter ꝓ malis erit aliquis puniendus. Item ꝓportionalia sunt peccata pœnis: si ergo non est comparatio peccati ad peccatū, non erit comparatio pœnæ ad pœnam. Cum ergo nō sit comparatio peccati eius qui furatus est ouē, & peccati eius qui occidit hominem innocētē, nō erit cõparatio pœnæ ad pœnā: ergo si pœna primi peccati est tēporalis, pœna secūdi erit perpetua: ergo Deus aliquos perpetuò punit. Si forte ad hoc dicatur q licet possibile sit aliquā mereri pœnā æternā, tamen clementia Dei non sustineret eum puniri tanta pœna. Quærimus ab eo, utrū sustineret Deus eū puniri aliqua pœna, uel nulla? Si nulla, euacuatur

Dei iustitia. Si aliqua, ergo uel tēporali uel æterna. Si æterna, habeo propositum. Si temporali, quum pœna temporalis comparatiõe æternę minus sit quàm leuatio unius festucæ de terra, respectu excoriatiõis uel detrūcationis capitis. Sicut iudex deridendus esset, si eū qui meruisset excoriationē uel capitis detruncationem, puniret leuatione festucę de terra: sic ridiculosa esse uideretur Dei iustitia, si debitorem pœnæ æternę puniret sola pœna temporali: unde adhuc euacuaretur Dei iustitia. Ideò legitur Esaiæ ult. Vermis eorum non morietur, & ignis eorum nō extinguetur. Hieronymus: Ignis ille tandiu succenditur, quandiu habet materiā qua uoracissima pascatur. Materia ista mala uoluntas est quæ semper uiuet in dānatis: ideo ignis ille nunquam extinguetur. Aug. Voluntas punitur siue supplicio animi, siue corporis, ut quæ delectatur in peccatis, ipsa plectatur in pœnis. Io. 20. Luet quæ fecit omnia, nec tamen consumetur. Gl. Cuius uita mortua fuit in culpa, eius mors uiuet in pœna. Itē nō cõsumetur in morte: sed ut sine fine crucietur, uiuere sine fine compellitur. In Psal. Mors depascet eos. Gl. Hoc dicitur à simili iumentorum, quæ non radicitus herbas uellūt, sed summitates capiunt: unde iterū herbæ nascuntur ad pastum. Sic & illi morte repasti reuiuiscūt, quia non deficiunt. Greg. Morte immortali morientur impii. Bernar. in Epistolis: Ob hoc inflexibilis & obstinatæ mētis punietur æternaliter malum, licet temporaliter perpetratum: quia qd̄ breue fuit tēpore uel opere, longum esse constat in pertinaci uoluntate. Authoritates Noui Testamenti quæ pœnarū æternitatem ostendunt, require suprà in ca. ubi destruitur error eorum qui ponunt animas non esse in corporib⁹ humanis, sed dæmones inclusos, ut ibi agant pœnitētiam. ¶ Item meritò pœna æterna puniētur, qui gloria æterna à malo reuocari noluerunt. ¶ Item quum Bonitas Dei summè odiat malum, sicut summè diligit bonum: ipsa æternaliter puniet malū, sicut æternaliter remunerabit bonum. Item in præsenti tempus est operandi: in futuro uerò non erit tempus operādi, sed pro opere facto hic mercedē recipiendi. Eccle. 19. Quodcunque potest manus tua, instāter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sciētia, nec sapientia erūt apud inferos quò tu properas. Non metet ibi aliquis quod hic nō seminauit: ergo q malè uixit hic, & in malitia uitam finiuit, non saluabitur. Matth. 7. Nunquid colligūt de spinis uuas, aut de tribulis ficus? Sic ex malitia uitæ quā hic aliquis habuit, non colligit ibi dulcedinē præmii. Merita etiā ibi mutari non poterunt. Eccle.

11. Si ceciderit lignum ad Austrum, aut ad Aquilonẽ, in quocunque loco ceciderit, ibi erit. Greg. 4. libr. Dialo. Qualis hinc quisque egreditur, talis in iudicio præsentatur. Et ut breuiter dicamus, uita præsens disponit de futura: unde quũ futura uita sit sine fine, eò quòd animæ sint immortales: præsens uita præparat futuræ uel miseriam sine fine, uel felicitatem sine fine.

De errore ponentium animas in charitate decedentes, nulla pœna purgatoria puniri. Et primo de errore illorum qui dicunt nullum peccatum esse ueniale. CAP. XXV.

SEquitur de errore illo q̃ ponit animas eorũ qui in charitate decedũt, nulla pœna purgatoria in futuro puniendas. ¶ Qui error habet tres errores sibi annexos. Primus est, q̃ nullũ peccatũ est ueniale. Secundus est, q̃ q̃n dimittit culpa, dimittit & pœna: quòd si decedat, nulla pœna purgatoria puniet. Tertius, quòd suffragia ecclesiæ nõ prosint mortuis. ¶ Circa primũ errorem notãdum est, quòd qui sunt illius erroris, non sentiunt de Dño in bonitate, cùm credãt eum pro quacũque offensa seruis suis irasci ad mortem. Dicũt enim omne peccatũ esse mortale. Et est error iste improbabilissimus. Non enim est uerisimile, q̃ pater misericordiarũ pro quacũq; offensa filios suos exhęredet. ¶ Item uerisimile est quòd sicut habet gladium mortis æternæ, quo utitur in seruos malenolos pro magnis offensis: sic habeat uirgam correctionis uel purgationis transitoriæ, qua pro leuibus offensis utatur in filios suos. Et sicuti nõ omnis infirmitas uel uulnus corporale ad mortẽ est: sic nec omnis infirmitas spiritualis mortalis est. Item sicut non omnis casus corporalis est ad confractionẽ crurũ, ita nec omnis casus spiritualis ad mortem est. Prouerbiorũ 24. Septies in die cadet iustus & resurget. Poẽta: Qui cadit in plano, tamẽ hoc uix euenit quam: Sic cadit, ut tracta surgere possit humo. Non proinde tur uasa pretiosa omnino pi quacunq; inquinatiõe, sed pu gantur. Sic nec animæ. Et ta mortẽ in aliqua immũditia ueniuntur: non tamen pro q cunque dãnantur. Item si omne peccatum mortale est, cũ omne dictum, uel factum, uel cõcupi tum contra legem sit peccatum omne factum, dictum, uel cupitum contra legem Dei, e peccatum mortale: ergo iest nare uel eleemosynam dare propter inanem gloriam, est mortale peccatum. Et breuiter quum aliquid fiet, de quo lege Dei dicit ne fiat, erit mortale peccatum: quod si uerum esset nullus erit sine mortali peccato. Item quum opus uitiosum immediatè opus uitii seu peccatũ erit, quod erit in superfluitate uel diminutiõe: si uerò omne tale opus est mortale peccatũ, ergo quicunque in cibo excedet & potu, mortaliter peccabit. Item quum malum sit priua tio modi, uel spei, uel ordinis, omne opus quod erit priuatum modo seu mensura debita, erit mortale peccatũ, peccatũ enim & mortale peccatũ cõuertibilia sunt, secundũ hunc errorẽ. Ergo quicũq; nimis amat filios suos, mortaliter peccat. Itẽ cùm dicere alicui conuitium subitò ante perfectã deliberationẽ rationis malũ sit: sic erit similiter mortale peccatũ. Et idem erit in aliis operibus prohibitis, quòd ante perfectam rationis deliberationem mortalia peccata erunt. Et secundũ hoc nullus est in prægenti uita qui uniuersaliter careat à mortali peccato. Præterea in multis locis loquitur Sacra scriptura de peccato, quæ non possunt intelligi de illo mortali. Et exẽpli causa de paucis tangemus. Legitur Prouerb. 10. In multiloquio nõ deerit peccatũ, nõ potest hoc intelligi de mortali peccato: quia multoties est multiloquium sine mortali. Itẽ Eccle. 11. Si diues fueris, nõ eris immunis à delicto. Et Matth. 12. de omni uerbo otioso quod locuti fuerint homines, reddẽt rationẽ de eo in die iudicii: ergo omne uerbũ otiosum peccatum est: sed nõ omne uerbũ otiosum est mortale peccatum: ergo aliquod peccatũ est ueniale. Item

1. Cor. 3. Fundamentũ aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Si quis autem superædificat super fundamentũ hoc aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam: uniuscuiusq; opus manifestum erit: dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur. Ligna, fœnũ, stipula, uenialia grossiora uel leuiora intelliguntur: sicut patet ex his quæ sequũtur. Vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus mãserit, quod superędificauerit, mercedẽ accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentũ patietur: ipse autem saluus erit, sic tamẽ quasi per ignem. Itẽ legitur 1. Ioã. 1. Si dixerimus quoniam peccatũ nõ habemus, ipsi nos seducimus, & ueritas in nobis nõ est. De mortali peccato nõ uidetur hoc posse intelligi, cùm illud nõ sit in amicis Dei. Item eiusdẽ 5. distinguit Ioãnes peccatũ ad mortẽ, & peccatũ nõ ad mortẽ. Est ergo aliquod peccatũ mortale, & aliquod quod nõ est mortale. Item in Psal. Omnis homo mendax. quod mẽdaciũ mortale intelligi nõ potest. Et Eccl. 7. De negligentia tua purga te cum paucis,

De errore ponentium, quòd quando dimittitur culpa, dimittitur & pœna, propter quod non oportet purgari.

CAP. XXVI.

CIrca secundum errorẽ notandũ quòd error iste ualm de

de periculosus est, quum occasionē det peccatoribus ad Deū tardius conuertēdi. Facit enim paris cōditionis quantū ad impunitatem eos qui conuertuntur in fine uitæ suæ, & eos qui conuertuntur in iuuētute: nulla enim pœna secūdum eos utriq; post mortē punientur. Error iste ualde est improbabilis. Si enim sacramentum pœnitentiæ delet uniuersaliter culpam & pœnā, sicut sacramentum baptismi: sic sacramentum baptismi non iteratur, ne facilitas ueniæ homines faciliores faciat ad peccandum: sic sacramentū pœnitentię non debet iterari. Item ad quid monet Euangelium ad faciendum dignum fructum pœnitentiæ, Matth. 3. si quum aliquis pœnitet, uniuersaliter dimittitor ei pœna sicut & culpa? Pœnitentia dum aliquis est in mortali, non est meritoria: postquam mortale dimissum est, nō uidetur esse necessaria; quantum ad solutionem à pœnā: quum iam ille qui peccauerat, secundum eos, nullius pœnæ sit debitor: quare ergo tantum scriptura sacra monet ad pœnitentiam? Item quæ causa est, quòd his qui magis peccauerunt, maior pœnitentia iniungatur, si tota culpa cū tota pœna dimissa est? Item constat quòd anti qui patres multa pœna puniti sunt, & in exilio huius mundi, & etiam post mortē, licet culpa mortalis esset eis dimissa. Fuerunt enim in inferno, donec Christus eduxit eos: secū dum illud Osee 13. Morsus tuus ero inferne. Actu. 2. Quem Dominus suscitauit solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat illum teneri ab eo. Et Apocaly. 1. Fui mortuus, & ecce sum uiuens in secula seculorū, & habeo claues mortis & inferni. Et ad Colos. 2. Delens quod aduersus nos erat chirographi decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio affigens illud cruci, expolians principatus & potestates traduxit confidenter. Et in Psal. Adhæsit dens in altum captiuam ducit captiuitatem. Si illi debitores fuerunt pœnæ post dimissionē culpæ: uidetur quòd nō semper dimittatur tota pœna. ¶ Præterea si hoc esset, uideretur euacuari iustitia Dei, & esse decorē culpæ sine decore debitæ ultionis. Item pœna proportionalis est culpæ: sed cùm peccator post imponit finem culpę suæ, debetur ei pœna infinita & æterna secundū quod culpa maior fuerit: ergo cùm peccator pœnitendo imponit finem culpæ, debetur ei pœna finita & transitoria & maior uel minor secundum quod culpa maior uel minor fuerit. Præterea cùm Deus magis potius uoluerit quòd proprius filius pœnā transitoriā pro genere humano solueret, quàm quòd ipse eā remitteret, non ueri simile, quòd ita de facili pœnā peccatoribus remittat, saltē

saltē pœna transitoria eos puniat. Bernardus: Qui non parcit filio, nunquid parcet figmento? nunquid parcet seruo nequam? Si fortē dicatur quòd pœnitentes de peccatis in præsenti puniendi sunt in futuro: non ergo Dei misericordia magis propitia erit his qui differunt conuersionem suam usque in finem uitæ, quàm his qui in iuuentute conuertuntur: cùm à primis pœnam non exigat, & ab aliis exigat: & sic benignior erit Deus in contemptores benignitatis suę, quàm in alios. Rom. 2. An diuitias bonitatis eius & patientiæ & longanimitatis contēnis? ¶ Falsitas huius erroris apertē apparet ex illo uerbo 1. Cor. 2. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem saluus erit: sic tamē quasi per ignē: ergo aliqui saluandi in futuro purgabuntur. Præterea nónne aliquis decedere potest cū nimio amore filiorū uel præsentis uitæ inuitus moriens, quē mors nō uult recipiat, q necessariò post mortem purgabitur, & sic purgatus saluabitur? In Psal. Transiuimus per ignem & aquam, & induxisti nos in refrigerium.

De errore ponentium quòd suffragia Ecclesiæ non prosint defunctis. CAP. XXVII.

Circa tertium errorem, qui ponit suffragia Ecclesię nō prodesse mortuis, notādū quòd ualde detestabilis est, cùm in mortuos sæuiat. Quātum enim in se est, succursum Ecclesiæ aufert mortuis qui igne purgatorio cruciantur. Ipse facit contra illud Eccles. 7. Mortuo ne prohibeas gratiam. Si peccaret qui prohiberet eleemosynam dari ei, quem crederet esse indigentem, uel etiā de quo dubitaret utrū esset indigens: multo fortius peccant isti qui impediunt ne subueniatur eis qui igne cruciantur. Prouerb. 3. Noli prohibere benefacere eū qui potest: si uales, & ipse benefac. Falsitas huius erroris in parte apparere potest ex prædictis, cùm prius ostensum sit aliquem posse decedere cum uenialibus, & cum debito pœnæ transitoriæ pro mortali: qa ueriſimile est quòd Ecclesia pœnam illā possit soluere pro illis qui decesserunt exēplo capitis sui, scilicet Christi, qui peccata nostra tulit super lignum. 1. Pet. 2. Galat. 6. Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. Item cùm ad preces sanctorū aliquibus det Deus gratiam, & remittat pœnam æternam, ueriſimile est q; ad preces eorum remittat pœnam purgatoriā. Item ad lacrymas Mariæ & Marthæ suscitauit Iesus Lazarum. Io. 11. Et ad preces Petri suscitatus Thabita à morte. Actu. 9. Ergo ad orationes sanctorū remittitur pœna purgatoria mortuis. Ad idem facit quod legitur 2. Machabe. 12. Sancta & salubris est cogitatio

pro defunctis exorare, ut à peccatis soluantur. Et 1. Corinth. 15. Si mortui nō resurgunt, quid facient qui baptizantur pro mortuis? Si omnino nō resurgūt, ut quid baptizantur pro illis? Baptizari pro mortuis est facere opera quæ habēt purgare. Et 1. Ioan. 5. Qui scit fratrem suum peccare peccatū nō ad mortem, petat & dabitur ei uita peccanti peccatum nō ad mortē. Est peccatū ad mortē, nō pro illo dico ut roget quis. Cùm pro peccatis maximis uiuentiū rogādum sit, ut Stephanus rogauit pro lapidatoribus suis, & Christus pro crucifixoribus suis: nō uidetur intelligēdum esse de oratione pro uiuis, quod dicit Ioan, Non pro illo dico ut roget quis, sed pro mortuis. Pro defunctis in mortali non est orandum ut saluentur: sed pro defunctis in ueniali. Vnde super illud: Est peccatum ad mortem, non pro illo &c. dicit interli. Qui in hac uita non corrigitur, post mortē eius frustrà uensa postulatur. Itē Iacob. ult. Orate pro inuicem ut saluemini: multum enim ualet deprecatio iusti assidua: cùm oratio effusa in terra in cælo poneretur, iuxta uerbū Gregorii, eodē modo & in purgatorio operabitur. ¶ Ad idē ualet quod legitur beatū Andream dixisse domino, cùm Deus differret exaudire eum orātē pro quodam sene, qui in peccato carnis usq; ad septuagesimum annū fuerat: Domine Deus pro mortuis ob- tinemus pietatem tuam: & nunc iste qui te nosse desiderat, cur nō saluabitur? Tunc uenit uox de cælo ad eum, dicens. Obsecra nes Andrea pro sene. Si ad pre- ces beati Andreæ Deus homi- inueterato in peccato dedit gra- tiam, ueriſimile est quòd ad pre- ces Ecclesiæ remittat pœnā pur- gatoriam. Præterea quid obstat quod preces Ecclesiæ his qui in cessérunt in charitate, nō pro- sunt ualere, cùm Ecclesia ipsa quo mereri potest? Illi autē qui in charitate decesserūt, cum sint amici Dei, in statu sunt in quo sunt digni hoc beneficio. Ha- bent enim Dei gratiam, & ex- gloriam expectant. Adhærent etiam corpori Ecclesiæ tāquā membra dum uiuerent dilexe- se fecerunt, & quodāmodo in- ruerunt, ut tales preces eis ad- rent, si pro eis fierent. Cibus spi- poris cōmunis est omnibus cor- bris quæ sunt in corpore. Vn- cùm illi qui sunt in purgatorio mēbra sint Ecclesiæ & mem- indigentia, merita Ecclesiæ debent extendere ad eos, Præ- terea eodem spiritusanctō in- ficantur membra illa, quo uiui- ficantur membra quæ adhuc sunt super terram: ergo re- sio culpæ uel pœnæ, quæ de- est Spiritussancti, debet se ex- dere ad ea. Quod innuitur à mino Matth. 12. Qui dixerit dominus, contra spiritumsanc- uerbum, nō remittetur ei

in hoc seculo, neq; in futuro. In qua sententia, ut ait Greg. in 4. lib. Dialog. datur intelligi quasdam culpas in hoc seculo, quasdam uerò in futuro posse laxari: quod enim de uno negatur, cōsequenter de quibusdam cōceditur. Sed tamen hoc de paruis minimisque peccatis fieri posse credendū est: sicut est assiduus otiosus sermo, immoderatus risus, uel peccatū curæ rei familiaris, quæ uix sine culpa, uel ab istis agitur qui culpam qualiter declinare debeāt sciūt. Præterea hoc ipsum pertinet ad gloriā Dei, quòd ad preces sanctorum tales mortui à pœna liberentur. Deus enim gloriosus est in sanctis suis. Nec est contrarium diuinæ iustitiæ, quòd ipse impleat uolūtatem amicorum suorum, qui uoluntatem ipsius pro posse suo implent. Idem enim uelle idémque nolle, ea demum uera amicitia est, ut ait Sapiens. 1. Ioan. 3. Si cor nostrum nō reprehenderit, nos fiduciā habemus ad Deū, quod quicquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniam mandata eius custodimus, & ea quæ sunt placita coram eo facimus.

De causis errorum, quæ sunt octo ad præsens. CAP. XXVIII.

DEstructis erroribus qui catholicæ fidei aduersantur, tangendum est de causis errorū. De quibus octo assignare sufficiat. ¶ Prima est ignorantia capacitatis intellectus humani. Quidam enim non attendentes limitatum esse intellectū humanum, credūt eum capacem esse omniū: & ideo credūt illud nō esse quod ab eo non capitur. Sicut si aliquis crederet circulum solis omnia continere, ipse crederet illa non esse quæ infra circulum illum non continentur. Similis error est in illis qui credunt non posse esse scientiam de magnitudine solis, & lunæ, & stellarum, quia ipsi non habent eam. ¶ Secūda est auersio intellectus à credendis, & ab his quæ possunt homitem inducere ad credendum, & conuersio ad errores. Quidā enim sic amant errores suos, ut contraria eis non uelint cogitare, uel audire. Prouerbio. 18. Non recipit stultus uerba prudentię, nisi ea dixeris quæ uersantur in corde eius. Non est datum homini uidere post tergum suum, nec uidere sine intuitu: sic nec intelligere ea à quibus intellectus se auertit. Nolunt audire qui sunt in erroribus aliquid de miraculis nec sacra eloquia, nec rationes doctorum quibus possent ad ueram fidem induci: ideo non est mirum, si remanēt in erroribus suis. ¶ Tertia est rerum subtilitas, & intellectus grossities. Qui turbidum habet uisum, pilum qui ab aliis uidetur non uidet, sed nō ideo contendere debet eum ibi nō esse: non uidet uisus humanus, quicquid uidet aquilinus. ¶ Quar-

ta est distantia à credendis: quidam enim commorantur in sensibilibus qui longè sunt à credendis quę sunt inuisibilia, non appropinquãtes ad illa, nec studio, nec exercitatione: ideo nõ est mirum, si illa nõ uident. Ipsi sensum uolũt habere ducem ad credenda, qui cæcus est quãtum ad ea: unde sic disputant de spiritualibus, sicut cæci de coloribus. Ber. super Cant: Quomodo lux incassum circunfundit oculos clausos uel cæcos: sic animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei. Aug. Deus lux est non corporum, sed mẽtium: hanc lucem qui non uidet, est quasi cæcus in sole. ¶ Quinta est negligentia quærendi Dei adiutorium ad ea credenda. Fides non est naturalis, imo est ex electione diuinæ bonitatis, & donum gratuitum. Si esset naturalis, eadem esset apud omnes: nec esset tãta dissentio de ipsa, quanta est: ideo à Deo petenda est. Marci 9. Credo Domine, adiuua incredulitatẽ meam. Ephe. 2. Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex uobis. Dei enim donum est. Et 1. Io. 5. Dedit nobis sensum ut cognoscamus uerum Deum. Sicut sol nõ uidetur nisi ex lumine suo: sic sol intelligentiæ non uidetur nisi ex lumine suo, scilicet ex luce gratiæ quam infundit. Sed aliqui sunt ut uespertiliones solem non uidentes de nocte, quãdo uolant, quia tunc sol non lucet super terram: de die uerò eum non uident, quia tunc dormiunt. Sic isti solẽ intelligentiæ ideo non uident, quia in nocte sunt, cum ipse eis non luceat, lucem gratiæ infundendo: nõ tamen propter hoc affirmare debent eum non esse. ¶ Sexta est obstaculum peccati. Quidam enim immundicitia operum suorũ qui asi obstat ne manuũ lumẽ solis intelligentiæ à se repellunt. Io. 24. Ipsi rebelles fuerũt lumini. ¶ Septima est superbia, quæ est uelut inflatio faciei interioris. Aug. in 7. libro Confess. Timore meo separabar à te, & nimis inflata facies claudebat oculos meos. Bernardus super Cant. Superbo oculo ueritas non uidetur, superbo cero patet. Et super illud Hiere. 49. Arrogantia tua & superbia cordis tui decepit te, dicit dominus. Omnis hæreticus arrogãs: quia superbia facit hæreticum, non ignorantia. Aug. Superbia non uidetur illud. Habacuc 2. Quomodo uinum potantem decipit, sic decipiet superbum. Vnde Greg. de superbis: Tanto, inquit, à Dei luce longè sunt, quanto apud se humiles non sunt. ¶ Octaua est affectio inordinata intellectũ afficiens ad cõtraria fidei: ut timor inordinatus, uel amor, uel odium. Affectio inordinata ex uelut lippitudo respectu oculi interioris. Augustinus. Si quis alicui digito solem ostẽderit, & uidere non potuerit, culpet potius oculi lippitudinem quam digiti ostensionem. Hanc lippitudinem purgari oportet. Aug. Purgandus est animus, ut prospicere illã lucem ualeat. Timor multos retraxit ne crederẽt in Christum. Qui enim credebant in Christo, despiciebantur ab aliis, & extra synagogam fiebãt: ideo qui gloriam amabant, & cõtemptum istum timebant, nolebant ad Christũ conuerti. Io. 5. Quomodo credere potestis qui gloriam abinuicẽ recipitis, & gloriam quæ à solo Deo est, non quæritis? Amor etiam diuitiarum & timor amittendi locum & gẽtem, Iudæos impediuit ne in Christum crederẽt. Amor diuitiarum oculus est auarorum, & amor diuitiarum est oculus uoluptuosorum. Zachar. 5. dicitur de impietate: Hic est oculus eorum in uniuersa terra. Prouerbiorum 21. Lucerna impiorum peccatum. Ideo auaro uidetur aliquid licitum quod aliis non uidetur: quia auaritia est lucerna ei, secundum eam enim iudicat. Et luxurioso uidetur illa quã nimis amat pulchra, cùm sit deformis: quia amor facit eũ errare in iudicio illo. Odium etiam intellectum multorum à fide auertit. Multi Valdenses odientes prælationem clericorum dicunt Deo obediendum esse, & nõ homini. Aliqui etiam ex eis dicunt solis prælatis bonis esse obediendum. Dicunt etiam ordinem non esse necessarium ad hoc quòd aliquis liget uel soluat. Et q̃ non sit necesse ut aliquis confiteatur peccata sua sacerdoti. Et q̃ relaxationes quas episcopi consueuerunt facere, non ualent. Nec suffragia Ecclesię prosint mortuis. Item timentes errores suos per iuramenta propalari: dicunt in nullo casu esse iurandum. Item timentes se occidi: dicũt in nullo casu esse hominem occidendum. Sic transierunt hæretici in affectum cordis.

De diuersitatibus fidei, quæ enumerantur. CAP. XXIX.

VLtimo in tractatu de Fide descendendum est ad diuersitates fidei, & specialiter ad has diuersitates descendemus, quę sunt fides uiua, & fides mortua: fides ficta, & fides non ficta siue probata: fides magna, & fides modica: fides explicita, & fides implicita.

De Fide uiua & Fide mortua.

FIDES uiua est quæ potens est elicere debitas operationes, quæ scilicet per charitatem operatur. Gala. 5. Fides uerò mortua est, quę impotens est ad debitas operationes. Iacob. 2. Si fides nõ habeat opera, mortua est in semetipsa. Fides uiua uidetur differre à mortua: sicut flammę lux in candela uiua differt à lumine quod remanet post extinctionẽ candelæ, quod præ sui paruitate insufficiens est ad regendos gressus, & ad ostendendum laqueos uel foueas, & ad discernendum quid pulchrum, quid

deforme. Item fides uiua uidetur se habere ad mortuam, sicut lumen diei ad lumē noctis: uel sicut lumē radii uiui solaris calorem habentis, ad lumē quod est in umbra tenebrosum & sine calore. Item fides uiua nō solùm tenebras ignorātiæ expellit: sed etiam torporē excutit. Fides uerò mortua, est sicut animal mortuū: nec se ad aliud potens mouere motu qui sit perfectus, ut est gressus: licet in cadauere tremor uel palpitatio quādoq; remaneat. Item sicut carboni uiuo musca timet insidere: sic tētator fugit eū qui est fidei uiuæ nō habens fiduciā quod ei possit præualere. 1. Pe. ult. Cui resistite fortes in fide. Et Iacob. 4. Resistite diabolo, & fugiet à uobis. Fides mortua minus potēs uidetur esse quàm dubitatio. Si quis enim dubitet de aliquo cibo uel potu utrū sit uenenatus: sola dubitatio cohibebit eū, ne cibū uel potum illū sumat. Fides autem mortua nō cohibet homines à prohibitis delectationibus, quę ad modū ueneni mortē animæ inferunt. Itē fides mortua, fides dæmonis esse uidetur, nō hominis. Vnde super illud ad Titū 1. Confitentur se nosse deū, factis autem negāt. dicit gl. Aug. Nolite tanquā de fide securi esse. Adiungite fidei rectę uitā rectā, ut Christū confiteamini uerbis uera dicēdo, & factis bene uiuēdo. Nam si cōfitemini uerbis, & non factis: fides talium propriè fides est dæmoniorum. ¶ Item Aug. Cum dilectione fides Christiani, sine dilectione fides dæmonis: imò fides Christianorū qui Deū non timēt, inferior ut detur esse fide Dæmonum. Ille enim Deū timent. Iacob. 2. Tu credis ꝙ unus est Deus, benefacis. & dæmones credūt, & contremiscūt. Aug. Vtinā quomodo dæmones iudicem, sic homines agnoscerent saluatorē. Ecce dæmones uiderunt, & tremuerunt: homines uiderūt, & occiderūt. Fides mortua facit ad augmētū culpæ & pœnæ. Ad augmētū culpæ: qa cū sit cognitio, aggrauat culpā: sicut ignorantia attenuat. Augmētata aūt culpa, augmētat & pœna. Ber. Ad cumulū damnatiōis uidetur nobis relicta fides futuræ promissionis. Fides mortua in malo Christiano uidetur esse habere, sicut obligatio religionis in apostata monachus qui deterioris conditionis uidetur esse, quàm si nunquā fuisset monachus. Et sicut natura bona in angelo malo. Honorabile est ualde esse angelum bonū, gloriosissimum uero est angelum esse malū. Sic ualde ignominiosum est esse malum Christianum, licet sit ualde honorabile esse Christianum bonū. Fides mortua ficus est maledicta, fructum non habens. Matth. 21. Fides uerò uiua arbor est florēs per bonum propositū seruiendi Deo & folia debita habens, scilicet sermonem qui sit ad ędificationem

dem fidei, & det gratiam audientibus loquendo: & fructum debitum bonorum operū proferens. 2. Cor. 13. Si estis ex fide, ipsū uos ꝓbate per opera. Fides mortua est uelut cadauer exanime Deo oblatū. Iac. 2. Sicut corpus sine spiritu mortuū est: ita & fides sine operibus mortua est. Ber. super Cant. Quid fides, quę nō operatur ex dilectione, nisi cadauer exanime? Bene honoras Deū munere fœtido: bene placas Deum tuę fidei infector. Fides mortua signum est proditionis. In iudicio enim fides illa ostendet eū in quo fuit fuisse Christianum. Ex alia parte opera mala ostendent eum fuisse Christi inimicū. Fides illa ostendet, ꝙ fidelitatem Christo debuit: opera uerò mala, ꝙ fidē ei non exhibuit, & per consequēs proditor fuit. Christianus malus habens fidem mortuam, secum habet literas suę damnationis. Per fidem enim scriptum est in corde eius, quòd qui talia peccata agunt, regnū Dei non possidebunt. In libro uerò conscientiæ suæ inuenietur scriptū scriptura facta propria manu, ꝙ ipse talia fecerit. Quædā enim notæ ex malis operibus relinquuntur in corde hominis. Vnde Gl. Origen. super illud Ro. 2. Cogitationum accusantium aut defendentium. Sciendū, inquit, ꝙ in illa die cogitationes accusabunt animas, uel defendent. Non utique cogitationes quæ tunc erunt: sed istæ quæ nunc sunt in nobis: quarū notæ quædam & signacula relinquentur in corde nostro uelut in cera. Quæ in occulto cordis posita in illa die reuelari dicuntur.

De Fide ficta, & non ficta.

FIDES ficta, est fides fragilis: scilicet fides eorum, qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Matth. 13. De fide non ficta legitur 1. Tim. 1. Finis præcepti, est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.

De Fide magna, & Fide modica.

SEQVITVR de magnitudine & paucitate fidei. Ad magnitudinem uerò fidei quinque uidentur pertinere. Primò, ut homo de Deo magna sentiat, ut centurio, Mat. 8. qui credebat Christum solo uerbo posse sanare seruum suum, & se indignum esse ut Christus intraret sub tectum ipsius. Vnde dictū est de eo à Domino: Non inueni tantam fidem in Israël. Secūdò, ut homo bona transitoria intuitu bonorum æternorū contemnat. Heb. 11. Fide Moyses grandis factus negauit se esse filium filiæ Pharaonis: magis eligēs affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati haberi iucunditatē: maiores diuitias æstimans thesauro Aepyptiorum improperium Christi: aspiciebat enim in remunerationē. Tertiò, ut homo in aduersis de Deo confidat. Matth. 14. Modicæ fidei, quare

dubitasti? Eiusdem 16. Quid cogitatis inter uos modicæ fidei? Quarto, ut homo ad longã credentiam bona sua Deo tradat. Magni enim principes longam credentiam requirunt. Esaiæ 25. Qui crediderit, non festinet. Et Prouerb. 20. Hereditas ad quam festinatur in principio, in nouissimo benedictione carebit. Et Eccl. 20. Hodie fœneratur quis, & cras expetit, & odibilis est homo huiusmodi. Quinto, in hoc ut cũ homo aliquid petit à Deo, & non statim accipit, non propter hoc à proposito desinat. Matt. 15. Dictum est mulieri orationi instanti: O mulier, magna est fides tua: fiat tibi sicut uis. Ad impetrandũ multum ualet fidei magnitudo. Aug. super Ioannem: Quantũuis uas fidei attulerit quis ad fontẽ, tantũ implet. Et Ber. super Canti. Magna siquidem fides magna meretur.

De Fide explicita, et Fide implicita.

CONSEQVENTER dicendum est de illa diuersitate fidei, quæ est fides explicita & implicita. De qua breuiter notandum, ꝙ prælati debent habere fidem explicitã de omnibus credendis. Ad eos enim pertinet illud 1. Pet. 3. Parati semper ad satisfactionem omni poscẽti uos rationem de ea quę in uobis est fide & spe. Simplices uerò debent habere fidẽ explicitam de aliquibus articulis, & de omnibus implicitam: ut scilicet credant uerum esse omne quod credit ecclesia, ita quòd in nullo contradicant in particulari.

De quibusdam qui faciunt fidem commendabilẽ. CAP. XXI.

IN summa notandũ est, ꝙ sunt quę faciũt ad hoc ꝙ fides sit cõmendabilis. Primũ est simplicitas. In his enim quæ fidei sunt qui ambulat simpliciter, ambulat confidẽter. Prou. 10. Auferantur argumẽta ubi fides quæritur: non enim recipiet. Sunt argumẽta fidei cõtraria his quæ fidei sunt, peccatorẽ credit, nõ dialecticis: iuxta illud eiusdẽ Amb. Ber. in li. de consideratiõe: Intellectus, inquit, signata fidei tẽtet irrũpere: tactæ effractor, scrutator maiestatis. Ad fidei simplicitatẽ monemur Exo. 20. Si altare lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de sectis lapidibus: si enim leueris cultrũ tuũ sup eo, polluisti. Acumẽ ingenii qd̃ p culturã intelligit, sup altare fidei leuare, nõ est, ut ingeniũ nostrũ in his fidei sunt, authoritati Sacræ Scripturę præferam⁹. Secũdũ est integritas. Tertiũ magnitudo: de quibus dictũ est prius. Quartũ est feruor. Mat. 17. Si habueritis fidem sicut granũ sinapis, dicetis mõti huic, Trãsi hinc, & trãsibit, & nihil impossibile erit uobis. Gl. Fidẽ perfectã grano sinapis cõparat, quæ sit in facie hominis, & in pectore feruẽs, ultra dẽtib⁹: nec ullarũ uirtutũ apparet, sed pressuris trita qd̃ int⁹ habet ostendit. Quintũ est integritas

ut omnes Articuli credãtur explicitè uel implicitè, de quibus habitum est prius. Sextũ est stabilitas, ꝙ nõ facile relinquat fidem suam. Tob. 2. Vitam illam expectamus, quã Deus daturus est his qui fidem suam nũquam mutant ab illo. Vnde ualde reprehensibiles sunt illi qui uidẽtes aliquem hæreticum uel magnæ abstinentię, uel libẽter dãtem eleemosynas, credunt propter hoc eum esse sanæ fidei, & dimittunt fidem suam in qua tãdiu uixerunt, & quam parentes eorum tenuerũt pro fide illius, non acquiescentes consilio Salomonis. Prouer. 1. Audi, inquit, fili mi disciplinam patris tui: & ne dimittas legem matris tuæ. Qui isto modo decipiuntur, nõ attendunt quòd nihil prohibet eum qui habet manum sanam & os sanum, habere oculum infirmũ. Sic nihil phibet illũ q abstinẽs est, & qui libẽter dat eleemosynas, habere oculum fidei corruptum. Sicut qui iam est in possessione rei, nõ de facili dimittit eam sibi auferri: sic non debet homo de facili relinquere fidem in qua nutritus est. In tali casu qui citò credit, leuis est corde. Ecc. 19. Non debet homo moueri, si aliquos hæreticos uideat uel abstinẽtes, uel misericordes: cum multo plures inueniũtur tales q sunt fidei catholicæ: uel si aliqui q sunt fidei catholicę, inueniantur mali. Multi enim magnæ malitiæ sunt inter hæreticos: sed occultant eã qualiter possunt: nec mirum, cùm etiam seipsos occultent.

SECVNDAE *partis principalis de tribus uirtutibus Theologicis, Tractatus* III. De Spe.

De ordine dicendorum in isto tractatu. Et de descriptionibus Spei. CAP. I.

POST tractatũ Fidei, agendum est de Spe, hoc modo. Primò, descriptiones Spei ponentur. Secundò, commẽdationi eius insistetur. Tertiò, tangentur de his quibus spes adnuatur. Quartò, de his quæ spei aduersantur. Quintò, de rebus sperandis. Sextò, ad diuersitates spei descẽdemus. ¶ Spes sic describitur tertio libro Sentẽtiarum, à Magistro: Spes, inquit, est certa expectatio futuræ beatitudinis, ueniens ex Dei gratia, & ex meritis præcedentibus. ¶ Prima pars huius descriptionis haberi põt ex glossa Haymonis super illud Romanorũ qnto, Probatio uerò, spẽ. Spes, inquit, est certa expectatio gloriæ futuræ. ¶ Et notãdum quòd spes quandoque sumitur pro re quam speramus: ut ad Titum 2. Expectãtes beatam spem. Quãdoq; uerò pro certitudine gloriæ futuræ. ut Roma. 5. Probatio uerò spẽ. Gloss. prima, Certitudinem gloriæ futuræ. Quandoquo

que, p uirtute: ut 1. Cor. 13. Nũc manẽt fides, spes, charitas. Quãdoque pro motu uirtutis. & ita describitur hic. Item notandum q̃ sicut duo sunt, ubi est expectatio corporalis. Intẽdit enim animus ad aliquid absens ut fiat præsens: unde expectãs dicitur quasi extra rem positus spectãs. Est etiam ibi permanẽtia in loco quantum ad corpus. Sic duo sunt ubi est expectatio spei. Est enim intentio animi ad futurã beatitudinem: quam intentionẽ August. in lib. de Ciuit. Dei uocat aspectum, ostendens aspectũ talem ad spem pertinere. Prius est, inquit, sanos oculos habere, quod fit per fidem: deinde aspicere, quod fit per spem. Item est ibi pmanentia in loco spirituali qui Deus est. De qua permanentia legitur Ioan. 15. Manete in me, & ego in uobis. Et 1. Ioã. 4. Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Qui à Deo per peccatum recedit, nõ habet expectationẽ quæ ad spẽ requiritur. ¶ Item notandum q̃ est certitudo cognitionis quæ opponitur dubitationi: & hæc pertinet ad fidem. Et est certitudo fiduciæ quæ opponitur titubationi, uel desperationi: & hęc pertinet ad spem. Et est certitudo securitatis, quæ opponitur timori separationis: & hæc erit in patria. ¶ Item notandũ quòd cum motus spei sit circa illa quę supra nos sunt: ad eliciendum motum spei ualet consideratio liberalitatis Dei, qui seruientes sibi remunerat supra merita ut decet ipsum. Et hæc liberalitas Dei gratia uocatur in descriptiõe proposita, cũ dicitur, Ypoteses ex Dei gratia. Valet etiam ad eliciendum motum spei consideratio proprii meriti, quia si Deus promiserit se redditurum præmiũ his qui sibi debito modo seruirẽt. Ipse uerò uerax et promissa solues. Vnde spes quæ duabus basibus innititur Deo liberalitati: quæ sibi seruientes remunerat ut decet eã: & Deo iustitiæ, quæ sibi seruientibus reddituit quæ promisit. Et ad hæc duo pertinent duæ particulæ ultimæ descriptionis propositæ. ¶ Item notãdum quòd motũ spei ... doque præcedũt merita in ... ut in eo q̃ in charitate est, & ... na opera facit quibus speret ... habiturum beatitudinẽ. Quandoque uerò merita præcedunt motum spei, non in actu, sed sola intentiõe: ut in illo qui ... in peccato mortali, qui intendit facit boni q̃cq̃d põt, ut Deus illustret cor suum ad pœnitentiam, qui sine præsumptiõe sperat habiturum beatitudinem. Cognoscit enim se per gratiã Dei ad ... habiturum merita, quibus beatitudo debeatur. ¶ Describitur etiam spes ab Augustino in ... de Ciuita. Dei, hoc modo: Spes, inquit, est qua q̃s ad id quod ... dit se peruenturum, præsumens. ¶ Potest etiam sic describi: Spes est appetitus excellẽtis boni ...

fiducia obtinendi.

De cõmẽdatiõe Spei. CAP. II.

SEquitur de his quę pertinent ad commendationem Spei. ¶ Notãdum ergo quòd ad spei commẽdationem. Primò ualere potest hoc, quòd scriptura sacra totiens monet ad spem. Multiplicatio enim admonitiõis ostẽdit utilitatẽ huius uirtutis. Psal. Sperent in te qui nouerunt nomẽ tuum. Item, Spera in Domino, & fac bonitatem. Item, Spera in eo, & ipse faciet. Item, Sperate in eo omnis congregatio populi. Item Matt. 14. Habete fiduciam. Et iterum Ioan. 17. Cõfidite, ego uici mũdum. Nec solum scriptura, sed etiam natura uidetur ad spẽ monere. Naturaliter enim q̃ debilis est & timet cadere, alicui rei adhæret & innititur: ut patet in puero q̃ quũ eleuatur ad standũ, & existimat se casurũ, statim adhæret alicui rei. Sic naturalis ratio dictat animæ agnoscenti debilitatem & insufficiẽtiam suã, quòd fortiori se adhærere debeat & inniti. Secũdo hoc, quòd scriptura sacra totiens beatos asserit sperantes in Domino. Psalm. Beati omnes qui confidũt in eo. Item: Beatus uir qui sperat in eo. Itẽ: Beatus uir cuius est nomen Domini spes eius. Prouer. 16. Qui sperat in Dño, beatus est. Esa. 30. Beati omnes q̃ expectant eũ. Verè beati qui sperãt in Domino: optata enim eis succedunt. Tertio hoc, quòd spes omnipotẽti innititur. Esa. 50. Quis ambulauit in tenebris, in tenebris inquam aduersitatis, & non est lumẽ ei? fulgur scilicet prosperitatis. speret in nomine Domini, & innitatur super Deum suũ. quia spes omnipotẽti innititur: ideo firma est, & non timet ruinam. Dauid: Qui confidunt in Domino, sicut mons Sion. Spes est quæ dicit, Dñs firmamentum meũ. Spes, p̃icit se in Deũ: ipse uerò non est ita crudelis, ut se súbtrahat, & sperantem in se cadere permittat. iuxta uerbũ August. Quare Deus totiẽs nos ad innitẽdum sibi moneret, si supportare nos nollet? Nõ est illusor Deus, ut se ad supportãdum nos offerat, & nobis innitentibus ei, in ruinã nostrã se subtrahat. Ro. 5. Spes autem non confundit. Glo. Augu. Cõfunditur, q̃ quod sperabat nõ inuenit: sicut cõtingit illi qui sperat in homine. Hæc autem spes non cõfundit quæ est in Deo, q̃ nec fallit, nec fallere põt. In Psal. In te speraverunt, & non sunt cõfusi. Itẽ: Deus meus in te cõfido, nõ erubescam. Item: In te Domine speraui, non confundar in æternũ. Eccl. 2. Nullus sperauit in eo, & cõfusus est. Vanitatis est, nõ præstare fulcimentum innitẽti: sed ueritatis est, nõ negare fulcimẽtum innitẽti. Vnde quum Deus Veritas sit, innitenti sibi se non subtrahit. ¶ Quarto, quòd spes est uelut arbor sita in optimo loco: adhæret enim diuinæ bonitati.

nitati. Vnde abundanter sentit effectū eius. Thren. 3. Bonus est Deus sperantibus in eū. Spes est iuxta fontē diuinæ misericordiæ. Ideo misericordiæ diuinæ beneficia nō cessant influere ei. Dauid: Ego in misericordia tua speraui. Itē: Sperātē in Dño misericordia circūdabit. Item: Fiat misericordia tua Dñe sup nos quēadmodū speramus in te. Itē: Oculi Dñi sup metuētes eū, & in eis q sperāt sup misericordia eius. Et iterū: Ego sicut oliua fructifera speraui in misericordia Dei in æternum. Spes arbor būdicta est, fructus uberes habēs, quū à misericordia Dei abūdanter irrigeē. Iere. 17. Bñdictus uir q cōfidit in Dño. Et subdit: Erit quasi lignū qđ trāsplātatur sup aquas, qđ ad humorē mittit radicem suam, & nō timebit cū uenerit ęstus. Psal. Erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum. ¶ Quinto cōmendabilis est spes à multiplici suo effectu. Effectus unus ipsius est securitas. Dauid: In Deo speraui, non timebo qd faciat mihi homo. Meritò securus est sperās in Domino. protector enim est Dñs omniū sperātium in se. Dauid: Dominus ptector uitæ meę, à quo trepidabo? Deꝰ sperantī in se pro muro est undique. Dauid: Deus in circuitu populi sui Deus est ei turris fortissima. Prouerb. 18. Turris fortissima nomen Dñi, ad ipsum confugiet iustus, & exaltabitur. Nomen Domini filius Dei dicitur. Esa. 30. Ecce nomen Domini ueniet de longinquo. Ipse est sperantibus in se altissimum refugium. Ipse etiam est eis tota fortitudinis. Esa. 26. Vrbs fortitudinis nostræ Siō: saluator ponetur in ea murus & antemurale. Murus est uirtus diuinitatis. Vtrūque facit ad securitatē nostrā. ¶ Itē spes meretur intelligentiam, & Dei auxilium. De primo, Sap. 3. Qui confidunt in illo, intelligēt ueritatē. Et Prou. 17. dicitur de expectante bona. Quocūque se uerterit, prudenter intelligit: agnoscit enim etiam aduersa diligētibus Deo cooperari in bonum. De secundo, in Psal. In ipso sperauit cor meū, & adiutus sum. ¶ Itē spes liberat, uel tribulationē auget: ut patet in Susanna, Dando: ut patet in Susanna, Dando: quæ flens suspexit ad cælū. Erat enim cor eius fiduciam habens in Dño. Et in Psal. legitur, In te sperauerūt patres nostri: sperauerūt, & liberasti eos. Vel liberat patientiam dando: qui modus liberatiōis melior est, Gregorio. Melius liberat quum patientiā dat. Spes patienter facit portari onus presentis miserię. Gregorius, 49: Vidit requiē qđ esset bona, & terrā quod esset optima, & suppposuit humerum suum portandū. 2. Machab. 7. Perorantes septem filios sub unius die tempore conspiciēs, bono animo ferebat, propter spē quā in Deū habebat. Et Act. 28. Propter spem Israēl, catena hac circundatus sum. Greg. in Moralibus: Ille bene nouit in exterioribus miseriis subsistere, q scit de spe interna semper gaudere. ¶ Itē spes saluat. In Psalm. Qui saluos facis sperantes in te. Prouer. 29. Qui sperat in Domino, saluabitur. Rom. 9. Spe enim salui facti sumus. ¶ Item Spes columna est totum spirituale ædificiū sustētans: qua deficiente, totum spirituale ædificiū corruit, & mens in barathrū desperationis concidit. Hæc columna in Cain defecit, quum Domino ait, Gen. 4. Maior est iniquitas mea, quàm ut uenią mereár. Itē spes galea salutis est, caput interioris hominis, scilicet intētionem illæsam custodiens. 1. Thes. 5. Induti galeam spem salutis. Spes etiā ancora est animā seruās, ne à procellis tentationum à Deo abrūpatur. Heb. 6. dicit Apostolus, loquēs de spe: Quam sicut ancoram habemus animæ, tutam ac firmā. Gl. Augu. Si uideris te fluctuare in mari isto: noli abrūpi ab ancora antequam intres in portum. Fluctuat nauis in ancoris: sed nō lōge à terra proiicitur: nec in æternum fluctuabit, etsi ad tempus fluctuat. Itē spes hominem fortē efficit. Esa. 30. In silentio & in spe erit fortitudo uestra. Et eiusdem 40. Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem. Fortitudinem inquam propriam, in fortitudinē diuinam. Felix cōmutatio ista, quam facit qui sperat in Domino. Dū enim de uiribus suis diffidit, & de adiutorio Dei confidit, quasi propria fortitudine se exuit, & Dei fortitudine se induit. Dei enim adiutoriū paratum est ei, prout de ipso cōfidit. Bern. super Canti. Nil omnipotētiam uerbi clariorem reddit, quàm quòd omnipotētes facit omnes qui in se sperant: deniq; omnia possibilia sunt credenti. Idem in sermonibus: Quatenus in bonis Domini fiduciæ pedē porrexeris, eatenus possidebis. ¶ Itē spes baculus est ualde necessarius peregrinātibus in uia præsentis uitæ. Qui huic baculo innititur, non corruit. In Psal. Non delinquēt omnes qui sperant in eo. Itē non fatigatur, uel debilitatur. Esa. 40. dicitur de sperantibus in Domino: Assument pennas: ut aquilę current, & non laborabunt: ambulabūt, & non deficient. In Psalm. Sperās in Domino nō infirmabor. ¶ Itē spes in possessionē regni cælestis animam ante Christum quodammodo introducit. Vnde ad Hebr. 6. dicit Apostolus: Spem incedentem usque ad interiora uelaminis. Et super illud Psal. Spera in Domino, dicit Gl. Spes est introitus fidei. Et subditur in Gl. Per spem enim initiatur ad uidēdum illud quod creditur. ¶ Spei fit promissio illa, Esa. 58. Sustollā te sup altitudinē terræ: & cibabo te hæreditate

patris

patris tui Iacob. ¶Conuersatio spei in cælis est, iuxta uerbum Apostoli Phil.3. Ipsa nobis existētibus in hac uita mortali, immortalitatem attingit. Sap.3. Si coram hominibus tormēta passi sunt, spes illorū immortalitate plena est. ¶Spes in ęternitatem animam erigit: & idcirco nulla mala quæ tolerat exterius sentit. Iuxta uerbū Greg. in Moralibus: Spes in præsenti tempore quod est quædam uigilia solennitatis æternæ, non ieiunat, sed quasi iuge conuiuium celebrat, cùm securitatē habeat, ut prius ostensum est. Secura enim mēs quasi iuge conuiuium. Prou.15. ¶Spes de illis tribus quæ uidit Ezechiel scripta in libro 2. carmen ibi assumit, lamentationes relinquens dono sciētię & pietatis, & de dono timoris. Ipsa est cui Deus dedit in nocte carmina. Iob 35. nocte inquā præsentis aduersitatis. ¶In Psal. In die mandauit Dominus misericordiam suā, & nocte canticū eius. Spes in hyeme præsentis exilii habet quasi uernum tēpus: Ipsa enim nos in aduersis ridere facit: iuxta uerbum Augustin. Ipsa facit nos gaudere inter dolores: animus autem gaudēs, ætatē floridam facit. Prou.17. De gaudio eius legitur Roman.12. Spe gaudentes. Et Matthæi quinto: Gaudete & exultate: qa nomina uestra scripta sunt in cælis. Prouerbiorum decimo: Expectatio iustorum lætitia. Gaudium uerò ipsius communiter dicitur g[audium] spei, & nondum rei: & [quia] ex certa expectatiõe gloriæ [et] promissæ. ¶Aliud est gaudiu[m] quod est de præsentia bono[rum] de quibus dignum est gaudere. Gaudiū spei est sicut arra æter[ni] præmii, & prædoratio fe[li]cis suauitatis. ¶Spei concessu[m] est intrare in hortū uoluptat[is] & inde afferre odores ad co[n]diēdam amaritudinē præsen[tis] aduersitatis. Spes inter oppo[sita] bria gloriat. Ro.5. Gloriamu[r] in spe gloriæ filiorū Dei. Ipsa [est] deserto mūdi deliciis affluit [et] tic. ultimò: Quæ est ista quę [as]dit de deserto deliciis affluē[s] Ecclesiastici 2. Qui timetis [Do]minum, sperate in illum, & [in] oblectationē ueniet uobis [mi]ricordia. Ipsa damna temp[o]lium rerum nō reputat. Ad He[b]ræos 10. Rapinam bonorū [ve]strorum cū gaudio suscepi[stis] cognoscētes uos habere m[e]lio[rem] & manentem substan[ti]am. Ipsa est quæ dicit illud P[sal.] Quid mihi est in cælo: & a [te] quid uolui super terrā? Ipsa [est] in labore, requies: in æstu t[em]perie: in fletu, co[n]solationū, tēperies: in fe[sti]tium. De eius solatio legitur [ad] Hebr.6. Vt fortissimum so[la]tium habeamus, qui cōfugimus [ad] tinendam propositam spem. [Et] uid: Hæc me cōsolata est in [to]militate mea. ¶Et notandu[m] nō est omnino idē gaudiū & [so]latiū. Qui enim cōsolatur, [non] toto à tristitia est immunis: [quia]

quasi mistura in se patitur, dum mala nunc cor eius pūgunt, nūc bona ungunt. Porro uerb.27. Vnguento & uariis odoribus delectatur cor: & bonis amici cōsiliis dulcoratur. Consolatio spei est doloris, aut timoris, aut alterius affligentis affectionis repressio, uel mitigatio, spe diuini consilii uel auxilii, uel alterius beneficii. Spei est illud uerbum Hiere.31. Quiescat uox tua à ploratu, & oculi tui à lacrymis: quia est merces operi tuo. Si merces modica laborē mercenarii tolerabilem reddit: quid facere debet seruis Dei merces æterna? Iac.5. Agricola expectat pretiosum fructū terræ, patienter ferens. Inter. Si ille pro fructu terræ quē sperat, tam patienter expectat: quanto magis nos pro cælesti? Spes est gemma gratissima. Prouerb.17. Gemma gratissima expectatio præstolantis. Præstolans, id est, de longe expectās, est qui bona æterna expectat. Expectatio uerō eius quæ est spes, gemma gratissima est: & propter pretiositatem, & quia spes ad modū gemmæ perlucida est, & pernia uisui interiori, ut per eam uideantur cælestia bona. Spes elisos & prostratos erigit. Dauid: Dominus erigit elisos. Prou.25. Qui speratur in domino, subleuabitur. Ipsa uires reparat. Sicut enim aliquis timore succumbēdi hostibus, uiribus cordis destituitur, & dat se hostibus nihil rebellionis opponens. Et mulier uidens sanguinē suum uel alienum, statim stupefacta dicit, totum perditū est, & totum mortuū est: sic ex spe uictoriæ uires homo resumit. Prouerb.24. Si desperaueris in die angustiæ lapsus: imminuetur fortitudo tua. Daniel 10. In uisione tua dissolutæ sunt compages meæ, & nihil remansit in me uirium. Ad Hebræos 2. Cōfortate manus dissolutas, & genua debilia roborate. Et Iosue 1. capitu, dictū est, Confortare, & esto robustus. Eccles.7. Sapientia confortabit sapientē, &c. Item mola est sine qua non fit uera cordis contritio. Ipsa est mola interior, quę cor eleuat & sustinet. Timor uerò mola est superior, quæ cor conterit, ut ipsum contritū & humiliatū Deus nō despiciat. Spes ab inferioribus nos fulcit, ne sub pondere tribulationum deficiamus. Timor uerò à superiori nos comprimit, ne exufflemur, aut rapiamur uento tentationis. Has duas molas contingit Dauid, dicens: Ab altitudine diei timebo: ego uero in te sperabo. Altera harum non ualet sine reliqua. Gloss. Gregor. super illud Deuteron.24. Non accipias loco pignoris inferiorem & superiorem molam. Superior & inferior mola, spes & timor. Spes ad alta subuehit: timor autē cor inferius premit. Vna mola sine altera inutiliter habetur. In peccatori sergo pectore semper domini spes & formido coniungitur: quia incassum misericordiā

sperat, si iustitiam non timeat: & incassum meruit, qui non confidit. Loco ergo pignoris mola superior aut inferior non tollitur: quia qui prædicat peccatori, tanta dispensatione disponere prædicationem debet, ut non relicta spe timorē subtrahat: nec subtracta spe timorē relinquat. ¶ Item spes hostes nostros confundit. Iob 6. Confusi sunt, quia speraui. ¶ Sexto commendabilis est spes à periculo sui contrarii, scilicet desperationis. 2. Reg. 2. An ignoras, quòd periculosa sit desperatio? ¶ Desperatio periculū est à quo non quæritur exitus. Prouerb. 18. Impius quum in profundum uitiorū uenerit, contemnit, id est, ex toto se negligit. Sicut spes facit, ut naufragus in medijs brachia iacet aquis: sic desperatio facit, ut homo in nullo se iuuet. Desperans dicit malum uerbum, & pugnæ totaliter cedit: ut pugil victus desperans infelix est. Sicut ille qui sperat in domino, beatus est. Ecclesiast. 14. Felix qui non habuit animi sui tristitiam, & nō excidit à spe sua. Desperans est uelut arbor radicitus euulsa. Iob 19. Quasi auulsæ arbori abstulit spem meam. Desperatio abyssus est, à qua uix, uel nunquam est reditus. In Psalm. Descendunt usque ad abyssos. Nulla plaga uidetur esse magis desperabilis plaga desperationis. Ierem. 15. Factus est dolor meus perpetuus, & plaga mea desperabilis. Cum cætera peccata sint inflexiones cordis ad malum, peccatum desperationis fractura cordis est. Ierem. 30. Insanabilis fractura tua, pessima plaga tua.

De quatuor speciebus considerationū quibus spes adiuuari potest: quarū prima est in Deum. Secūda circa quæ pro Deo agimus: tertia circa beneficia Dei. quarta circa suffragia Sanctorum. CAP. II.

SEquitur de his quibus spes adiuuatur: & assimilabimus quatuor species meditationum quibus spes potest adiuuari. Prima species est directē in Deum. Secūda est circa ea quæ pro Deo agimus uel sustinemus. Tertia circa beneficia Dei generalia, specialia, corporalia, uel spiritualia. Quarta est, circa suffragia Sanctorum.

¶ *Quòd ex septem considerationibus in Deum spes adiuuatur.*

Species I.

PRIMAM possumus subdere in septē species. Quarum prima est in Deū inquantū creator est. Naturaliter amat artifex opus suū, adeò ut uix possit adduci quòd ei detrahatur. Vnde uerisimile est quòd creator amet opera sua, & specialiter hominem quem ad imaginem & similitudinem suā creauit. Gen. 1. Sap. 11. Diligis omnia quæ sunt, & nihil odisti eorū quæ fecisti: nec constituisti, aut fecisti. Sperare ergo debet homo de eo qui dedit ei, ut sit, quòd paratus sit dare ei, ut bene sit. ¶ Secunda est in Deum, inquantum dominus est. Naturaliter amant homines ea quæ sua sunt, & conseruāt ea: & si ea perdiderint, gaudent cum ea recuperāt. Vnde uerisimile est quòd Deus uelit conseruare illos qui boni sunt: & peccatores quos perdidit, uelit recuperare. Ad quod pertinēt parabolæ de recuperatione ouis perditæ & drachmæ perditæ. Lucæ 15. ubi dicitur: Ita dico uobis, gaudium erit in cælo super uno peccatore pœnitentiā agente, quàm super nonaginta nouē iustis qui non indiget pœnitentia. Et Sap. 11. dicitur: Parcis omnibus, quoniam tua sunt. Et Ezechie. 18. Ecce omnes animæ meæ sunt. Et quibusdā interpositis subditur: Nūquid uoluntatis meæ est, dicit dominus, mors impij, & non ut cōuertatur à uijs suis, & uiuat? Inter homines eandem fidem quam debet seruus domino, debet & dominus seruo. Sicut infidelis est seruus, si nō subueniat domino, cum subuenire debet: sic infidelis est dominus, si non subueniat seruo, cum inimici domini impugnāt eum, & non sufficit eis resistere. Ideo certissime sperare debet, qui ab hoste inuisibili impugnatur, si tentatio supra uires eius est, quòd Deus ei in succursum ueniat, nisi per culpam eius hoc steterit: uel quia ipse negligens mittendo ei huiusmodi orationis fuerit, uel infideliter ultro se reddiderit. 1. Corint. 10. Fidelis est Deus qui non patietur uos tētari supra id quod potestis: sed faciet etiā cum tentatione prouentū, ut possitis sustinere. Legitur de beato Martino, quòd quum inter Alpes incidisset in latrones, & unus latronum eum ferire uellet: alius ictū ferientis cōtinuit. Et cum postea latrones quærerent ab eo an timuisset, dixit se nunquam magis securū fuisse: quia sciebat misericordem Deum maximè in tentationibus affuturum. Bern. Cùm sentio te iratū, tūc spero te propitium: quia cùm iratus fueris, misericordiæ recordaberis. ¶ Tertia consideratio est consideratio bonitatis diuinæ: cui cum summa sit, summè placet bonitas, summè displicet malitia. Vnde uerisimile est quòd parata sit iuuare eos qui uolunt malitiā deserere, & bonitati adhærere. Sapien. 14. Odio sunt Deo impius, & impietas eius. Et Eccles. 12. Altissimus odio habet peccatores. Et Prouerbio. 12. Qui bonus est, hauriet sibi gratiam à Domino. ¶ Quarta est consideratio misericordiæ diuinæ. Deus enim cùm sit summè misericors, non minus uult miseros à miseria liberare, quàm ipsi liberari. Aug. loquens de illo uerbo, Petite & accipietis. Non tantum, inquit, hortaretur ut peteremus, nisi dare uellet. Erubescit humana pigritia, plus uult ille dare, quàm nos accipere: plus uult ille misereri, quàm nos à miseria liberari. Mi-

sericordia Dei quandoque peccatori offert etiam quod peccator petere non audet: ut ostēdit, Aug. in latrone qui domino ait: Memento mei quum ueneris in regnū tuum. Luc. 23. Considerabat, inquit, facinora sua: & pro magno habebat, si uel ei in fine parceretur: Deus autē continuò inquit: Hodie mecū eris in paradiso. misericordia obtulit, quod miseria distulit. Aug. in lib. Conf. Domine una est spes, una fiducia, una firma promissio misericordia tua. Dauid: Domine in misericordia tua speraui. Item, Melior est misericordia tua super uitas. Bernar. super Cantica: Meum meritū, miseratio domini: non planè sum meriti inops quandiu ille miserator affuerit. ¶ Tres alias species considerationis in Deum, innuit Bernar. in sermone illo: Misericordias domini in æternum cantabo. Tria, inquit, considero, in quibus tota spes mea consistit. Charitatem adoptionis, ueritatē promissionis, potestatē redditionis. Idem: Scio cui credidi, & certus sum, quia in charitate nimia adoptauit me, quia uerax est in promissione, quia potens in exhibitione. Hic est funiculus triplex, qui difficile rumpitur, quem nobis à patria nostra in hunc carcerem demissum firmiter obsecro teneamus, ut ipse nos subleuet, ipse trahat & pertrahat usq; ad conspectum gloriæ magni Dei. De charitate adoptionis legitur 1. Ioan. 3. Videte qualē charitatem dedit nobis Deus pater, ut filii Dei nominemur, & simus. Multis debet mouere homines ad hoc quòd de Deo sperent hoc, quòd Deus pater eorum est. Bern. Moquēs de Dominica oratione: Misi, inquit, dictatur oratio, cum principiū dulce nomine patris no sequentiū petitionū obtinendarum præstat fiduciam. Et gloriosius Matt. 6. super hoc nomen, Pater. In hoc, inquit, datur fiducia: quod negabit filiis, qui iam dedit quod pater est? Et Luc. 11. Si uos cum sitis mali, nostis bona data dare filiis uestris, &c. quāto magis pater uester cælestis dabit spiritum bonū petētibus se? Ad hanc considerationem pertinet parabola de filio prodigo. Luc. 15. ubi filius ad patrē rediens, cum osculo & amplexu recipitur, solenne conuiuiū celebratur, symphoniæ & choro auditur: & subdit pater misericordiarū: Epulari & gaudere oportebat, quia frater tuus mortuus fuerat, & reuixit: perierat, & inuentus est. Ad eandem considerationem pertinet illud Mat. 6. Nolite soliciti esse, dicentes, quid māducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur. Scit enim Pater uester quia his omnibus indigetis. Quum naturaliter doceat animalia bruta, ut prouideāt fœtibus suis, & naturalis instinctio dictet hominibus, ut prouideant filiis suis: uerisimile est, quòd pater cælestis non desit filiis suis in digentibus. Promissiones etiam Dei, qui mentiri non potest, quæ in scriptura cōtinentur, multū possunt iuuare spem. Dauid: Memor esto uerbi tui seruo tuo in quo mihi spem dedisti. Rom. 15. Vt per patiētiā & cōsolationem scripturarū spem habeamus. Itē potestas Dei cōsiderata multum potest spē iuuare: cui æquè facile est liberare à magnis periculis, ut à paruis, & saluare in paucis sicut in multis, & solo uerbo potest implere promissiones suas. Ecc. 8. Sermo illius potestate plenus est.

¶ *Quod ex consideratione bonorum quæ pro Deo facimus, & malorum quæ pro Deo sustinemus, spes adiuuatur.* Species II.

SEQVITVR de illa specie considerationis quæ est circa ea quæ pro Deo agimus uel sustinemus. Bona opera quę fecimus considerata spem iuuāt. Vnde in Psalm. Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in domino. Sic potest homo sperare in domino, si sacrificium iustitiæ prius obtulerit. ad Tit. 2. Sobriè, & iustè, & piè uiuamus in hoc seculo, expectātes beatā spem. Greg. in Moralibus: Cum opus crescit, præmii fiducia proficit. Securus est de re qui bonū pignus apud se habet. Sic securi sunt de regno futuro qui habent pignus: spem scilicet. 2. Corin. 1. Qui dedit pignus spiritus in cordibus nostris. Ad Eph. 1. Qui est pignus hæreditatis nostræ. Item, securus est qui habet bona opera, quasi quædā pignora. Greg. in Moral. Sancti uiri quot labores nūc ueritati cōmendantes exhibēt, tot iam remunerationis suæ pignora intra spei cubiculū clausa tenent. Securus potest esse de regno futuro, cui iam in præsenti datū est super seipsum regnare. Bern. Non est uia ad regnū sine primitiis regni: nec sperare potest cæleste regnū, cui non super propria mēbra regnare adhuc donatur. ¶ Mala etiam quæ pro Deo sustinemus considerata, spē adiuuāt. Roma. 5. Tribulatio patientiā operatur: patiētia probationē: probatio autē spem. Greg. in Moralib. Bonorum mens quò duriora pro ueritate tolerat, eò æternitatis præmia sperat. Idem: Tanto spes in Deū solidior surgit: quāto pro illo quisque grauiora pertulerit. Sene. Vires animi nunquā certā sui fiduciā dare possunt, nisi cùm multæ difficultates hinc, & illinc apparuerint, & aliquādo propius accesserint. Ille qui fudit sanguinē suū, cuius dentes crepuerūt sub pugno, cū magna spe descendit ad pugnā: multum adiicit sibi uirtus lacessita. Certus est de requie, uenalis est qui pretiū habet apud se. Sic certus est de regno futuro, qui multas tribulationes pro Christo sustinuit, quibus regnū cælorum emitur. Actu. 14. Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cælorum. Matth. 5. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam: quoniam

ipsorum est regnum cælorum. ¶Et notandum quòd quum bona quæ pro Deo agimus, nel mala quæ sustinemus, cõsideramus, ea Dei gratiæ attribuere debemus, exemplo Pauli dicentis 1. Corinth. 15. Abundantius illis omnibus laboraui: non ego autem, sed gratia Dei mecum.

¶ *Quòd ex consideratione beneficiorum Dei spes adiuuatur, Species* III.

SEQVITVR de illa specie considerationis quæ est circa beneficia. Quã possumus subdistinguere in quatuor species. Prima est circa Dei beneficia generalia, & spiritualia: ut est redẽptio mundi; & alia beneficia quæ ad salutem humani generis pertinent. Ad hanc considerationem pertinet illud Rom. 8. Qui proprio filio suo non pepercit: sed pro nobis omnibus donauit illũ: quomodo non cũ illo omnia nobis donauit? Et ad Tit. 2. Qui dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate. Bernar. Domine quid est homo quia innotuisti ei, aut filius hominis quia reputaseũ? Deniq; mittis unigenitum tuum, immittis Spiritum tuum, promittis etiam ultum tuum. Et ne quid uacet in cę lestibus, ab opere solicitudinis nostræ etiam illos beatos Spiritus propter nos mittis in ministerium. Item Bernardus super illud Canticor. 2. Columba mea in foraminibus petræ. Clauus penetrans, clauus referans factus est mihi, ut uideam uoluntatẽ Domini: quod enim uideã per foramina clamat clauus, clamat uulnus. Idẽ. Patet arcanũ cordis per foramina corporis. Idẽ: Patet illud magnum pietatis sacramentum: patẽt uiscera misericordiæ, in quibus uisitauit nos oriens ex alto. Idẽ: In quo clarius quàm uulneribus tuis eluxisset: q; tu Domine suauis & mitis & misericors multorem enim misericordiã nemo habet, quàm ut animã suã ponat. ¶ Se quis pro addictis, & dãnatis. ¶ Secunda consideratio est circa beneficia spiritualia particularia: ad quod pertinet illud Bernardi in per Cat. Omnino, inquit, proponamus uetudinẽ quę in te præcipitur, currimus pòst te Domine Iesu, audientes q; nõ spernas peccatorem, peccatorem nõ horruisti, non horruisti confitentem latronem, non lacrymantem peccatricem, non Chananæam supplicantẽ, non deprehensam in adulterio, non sedentem in telonio, non supplicantẽ publicanũ, non negantem discipulum, non persecutorem discipulorũ, nõ ipsos crucifixores tuos: in odore horum unguentorũ currimus. Tertia consideratio est circa beneficia corporalia generalia: ut est creatio mũdi, gubernatio, sustentatio. Ad hãc considerationẽ pertinet illud Matt. 5. Respicite uolatilia cęli quę non serũt, neq; metunt, neq; cõgregant in horrea, & pater uester cælestis pascit ea. nónne uos magis pluris estis illis? Et pòst: De uestimento quid solliciti estis? cõsiderate lilia agri, &c. Quarta consideratio est circa beneficia corporalia, & spiritualia, de quibus in scriptura legitur: ut est conseruatio trium puerorum in fornace. Daniel. 3. Et liberatio Susannæ. eiusdẽ 13.

¶ *Quod ex consideratione meritorũ, & suffragiorũ Sanctorũ spes adiuuatur. Species* IIII. *Quæ subdiuiditur in alias quatuor species cõsiderationũ.*

SEQVITVR de illa specie considerationis quę est circa merita Sanctorum uel suffragia, quã in quatuor species subdiuidere possumus. Prima est circa mediatorẽ Dei & hominũ Iesum Christũ. Secũda, circa mediatricẽ, scilicet beatã uirginẽ. Tertia, circa angelos. Quarta, circa sanctos.

¶ *Quòd ex consideratione meritorũ, & suffragiorum Christi spes adiuuatur. Species* I.

PRIMA multũ spem roborat, ad quam pertinent authoritates Sacrę scripturæ. Bernardus super Cant. Puto iam spernere me non poterit Christus os de ossibus meis, & caro de carne mea. Augustin. in lib. de Ciui. Dei: Gratia, inquit, Dei nõ potuit gratius commendari, quàm ut ipse unicus Dei filius in se inconmutabiliter manens, induerit hominẽ, & spem dilectionis suæ daret hominibus, homine medio: quia ad illum ab hominibus uenire-tur, qui tam longe erat iustus ab impiis, beatus à miseris. Greg. Prę

bet apud Deum homini fiduciã Deus homo, est nobis spes magna pœnitentibus, quia aduocatus noster factus est iudex noster. 1. Ioannis 2. Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum iustum: & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Romanorũ 8. Qui est ad dexterã Dei: qui etiã interpellat pro nobis. Ipse secundum q; homo, postulat: secũdum q; Deus, dat. Dauid: Accepisti dona in hominibus. Christus dicitur accipere dona in hominibus: quia merito eius dãtur ecclesię dona charismatũ. Vnde ecclesia in fine orationum petit orationem suam exaudiri per Dominum suum Iesum Christum. Et ad Hebr. 7. dicitur de ipso, q; in perpetuũ saluare potest, accedens per semetipsum ad Deum semper uiuẽs ad interpellãdum pro nobis. Eiusdem 9. Iesus introiuit in ipsum cælum, ut appareret uultui Dei pro nobis. In Psal. Respice in faciem Christi tui. Respiciẽs Deus pater, quàm charè ecclesia cõstitit filio, suæ parcit ecclesiæ. Item in Psal. Scitote quoniã mirificauit Dominus sanctum suum: Dominus exaudiet me cũ clamauero ad eum. Et super illud Psal. Saluum fac populum tuum Domine. dicit gl. Ecce quanta spes credẽtiũ, cùm pro eis orat passus pro eis, & iudex est, & aduocatus.

¶ *Quòd ex cõsideratione meritorũ & suffragiorum beatæ Virginis spes adiuuatur. Species* II.

CONSIDERATIO etiã mediatricis nostræ multam fiduciã potest nobis dare: ipsa enim est dulcedo,& spes nostra,ut cãtat ecclesia.Ipsa est mater sanctæ spei.in ipsa est gratia omnis uiæ & ueritatis,& omnis spes uitę,& uirtutis.Ecc.24.Ad hanc cõsiderationẽ,& ad præcedentem pertinet illud Bern. Securum habes accessum ô homo ad Deum, ubi habes filium ante patrẽ, & ante filiũ matrem.Filius ostendit Patri cicatrices, & uulnera: mater ostẽdit filio pectus,& ubera, nec ulla potest esse repulsa, ubi tot charitatis occurrũt insignia.Beata uirgo gratiæ thronus est, in qua scilicet fons gratiæ quieuit. Heb.4.Adeamus cum fiducia ad thronũ gratię eius,ut misericordiam consequamur.Iere.14.Solium gloriæ tuę recordare,& ne irritum facias fœdus tuum nobiscum. Solium gloriæ est beata Virgo. Ipsa enim thronus eburneus est. De quo 4. Regũ 10. & 2.Paralip. 9. Ipsa est stella maris. Luc.1.Et nomen uirginis Maria, quod interpretatur stella maris. Ipsa naufragantes in mari huius mundi,cũ aliud cõsilium aut auxilium deficit,ad portũ salutis dirigit.Sicut est quędam stella quę nos naufragantes in mari uisibili,cum tempus obscurum est, ad portum dirigit. Bern.ſuperillud Euangelium, Missus est angelus Gabriel. Si consurgunt, inquit, uenti tentationũ, si incurris scopulos tribulationum,respice stellam,uoca Mariam.Et paulò pòst. In periculis,in angustiis,in rebus dubiis,Mariã cogita,Mariã inuoca,non recedat à corde, nõ recedat ab ore: & ut impetres eius auxilium, non deseras conuersationis exemplum.Ipsam sequens nõ deuias,ipsam rogans nõ desperas,ipsam cogitans nõ erras. ipsa tenente non corruis, ipsa protegente nõ metuis,ipsa duce non fatigaris, ipsa propitia peruenis:& sic in temetipso experiris quòd meritò dictũ sit, Et nomen uirginis Maria. Ipsa dicta est mundo quasi aqueductus gratiæ quem gratiæ à Deo descendant. Eccle.24.Sicut aqueductus exiui à paradiso. Bernar. loquens de ipsa,Vehemẽtia,inquit, deficientii,feruore deuotionis,puritate orationisfontẽ attingit pectus, ut hauriat ſuper angelos quod refunderet hominibus aquã uam.Idem: Præterea tanto tępore fluenta gratiæ defuerũt: quo nõdũ interceſſerat aquæductus. Ipsa est collũ,caput ecclesiæ,sicut licet Christum,corpori eius coniungens. Qui ipsi per amorem non adhęret, nõ adhærebit capiti: sicut nec corpus adhæret capiti collo amoto.Cant. 6. Collum tuum sicut turris eburnea. Collum est beata uirgo quantum ad mediationem. Turris uerò est quantum ad defensionem. Ipsa enim est uirga directionis, errantes in uia præsentis uitæ salubriter dirigens. Item est urga in signum clementię,à uero Assuero missa extenta.Esther 4.Assuerus interpretatur beatitudo. Ipsa est etiã uirga.Moysi à Pharaone inferiali,& eius exercitu Israëlitas liberans.Exodi 4. Et cordibus aridis, & duris aquam deuotionis prouidens.Num.20.Ipsa est uirga de radice Iesse egressa.id est, de incẽdio diuini amoris.Esa.11. Iesse enim interpretatur incendium.Ex magnitudine diuini amoris fuit,quòd Deus mũdo dedit beatam uirginem,quæ occasione peccatorũ habet gratiam quam habet apud Deum. Nunquam enim fuisset mater Dei,ni si peccatores fuissent: quia non fuisset necesse:ideo paratus est eã expendere in peccatores. Vnde securè possunt accedere peccatores ad eam tanquam ad suam quodammodo,quia sibi datam. Augustí. in oratione ad beatam Mariam: O maria , inquit,multum audeo , multum gaudeo, multúmque gaudium multam mihi facit audaciam : mira loquar , sed sic est. Nos enim tibi fœderatur scilicet pro nobis habeas illud esse quod es:nos uerò per te id esse quod sumus. Si enim nulla præcessisset nostra transgressio,nõ esset secuta nostra redemptio. Et si necessariũ non esset redimi,nõ esset necessarium te parere redemptorem. Vt quid enim nescium peccati pro peccatoribus pareres , si de esset qui peccasset?utquid mater fieres Saluatoris , si nulla esset

indigentia salûtis? ¶ Ipsa est uirga quę florem nouum protulit, & fructum sufficientem ad mundi redemptionem, & ad electorum æternam refectionem. Ipsa est quæ mœstis consolationis unum prouidet. Ioannis 2. Vinũ, ait ipsa filio suo , non habent. Ipsa est Dei cellaria,de qua familia Dei meritò gaudet.Canticorum 1. Introduxit me rex in cellaria sua. Et subditur in persona fidelium: Exultabimus & lætabimur in te. ¶ Ipsa est aurora furibus infernalibus tremebunda.Canticor.6.Quæ est ista quæ progreditur sicut aurora consurgens?Iob 24.Si subito apparuerit aurora , arbitrantur umbram mortis. Ipsa est pulchra ut luna. Cantic.6.Luminare enim noctis est , lucens eis qui sunt in nocte peccati.Ipsa est mediatrix luminis. Luna recipit lumen à sole, & dat mundo,cùm mundus propter aliquod interpositũ sibi , & soli, non potest illud recipere à sole.sic beata Virgo lumen gratię recipit,cùm mũdus non esset dignus illud recipere. Bernard. Cùm tu dignus non eras , cui filius Dei daretur , datus est Marię: ut per eã acciperes quicquid haberes. Ipsa propinqua ualde est peccatoribus,sicut luna inter planetas propinquior est terræ. ¶ Pulchritudo eius est,ut pulchritudo lunę:quia his qui sunt in nocte peccati, pulchra apparet propter magnitudinẽ misericordię: ſæ ad quam tales maximè habent

bent oculos. Ecclesiastici 24. Sicut oliua speciosa in cãpis. Canticorum 4. Pulchriora sunt ubera tua uino. Bernardus in sermonibus: Nos quidem, inquit, in cæteris uirtutibus congaudemus tibi: sed in misericordia tua potius nobis ipsis. Laudamus uirginitatem, humilitatem miramur: sed misericordia miseris sapit dulcius. Hanc amplectimur charius, recordamur sæpius, crebrius inuocamus. Hæc est enim quæ totius mundi reparationem obtinuit, salutem omnium impetrauit. Constat enim pro uniuerso genere humano fuisse solicitam: cui dictum est, Ne timeas Maria: inuenisti enim gratiam, quam quærebas. Quis ergo misericordiæ tuę, ô benedicta, longitudinem, & latitudinem, sublimitatem, & profundum queat inuestigare? Nam lõgitudo eius usq; in diem nouissimum inuocantibus eam uniuersis subuenit. Latitudo replet orbem terrarum, ut tua misericordia quoque sit plena omnis terra. Sic & sublimitas eius ciuitatis supernæ inuenit restaurationem. Et profundũ eius sedentibus in tenebris, & umbra mortis obtinuit redemptionem. Per te enim cælum impletum est, infernus euacuatus est, instauratæ ruinæ cælestis Hierusalem, expectantibus miseris uita perdita data. Sic potẽtissima, & piissima charitas, & affectu compatiendi, & subueniendi abundat effectu quę locuples in utroque. Ad hunc ergo fontem sẽbunda properet anima nostra, ad hunc misericordiæ cumulũ tota solicitudine misericordiam tuam uirgo beata, quis est qui eam innocatã in necessitatibus sibi meminerit defuisse. Misericordia eius nõ defuit etiã Theophilo. ¶ Fuit Theophilus in quadã urbium Siciliæ tam prudenter, & utiliter res ecclesiasticas dispẽsans, quòd eo mortuo episcopo dignum episcopatu omnis populus acclamauit. At ille contentus uicedominatu alium maluit ordinari episcopum: à quo ab honoribus iniustè depositus, ad tantam patientiam deuenit, ut condiscipulo quodam Mago Hebreo adorandum honorem suum, qui quæreret à principe dẽmones. A quo iussus est negare Deum, & matrem eius cum omni proposito Christiani: & ipsum abnegationem scribere, & ipse latam tradere, & sic eius seruitio se addixit. Qui in crastinum recuperato honore suo, non mutum post ad se reuersus in ecclesia beatæ Mariæ omni pœnitentia se affligẽdo, primò sibi Dei matrem reconciliauit, quæ sibi apparente abrenuntiasse diabolo, Christúmque uerum filium Dei, & ex Maria uirgine natum, & omne Christiani professum, per eam ueniæ positum profitens, per eam Christi filii eius gratiam recuperauit. Et ad indicium indubi-

bi ueniæ rursum ei dormienti apparens Christi mater, etiam scriptum abrenũciationis, quod signatum diabolo dederat, super pectus eius reposuit. Quo Theophilus recepto, in crastinum die Dominica coram episcopo & omni ecclesia pandens ordinem rei, omnes ad stupore, & laudem Dei & genitricis Christi Mariæ commouit, & in eodem loco quo sibi pia uirgo apparuit, perstans, ibidem post triduum mortuus est, & sepultus. ¶ Item beata Virgo est electa ut sol. Cantico. 6. Sicut enim sol est luminare, par sibi non habens, toti mundo sufficiens: sic beata uirgo nec primã similẽ uisa est, nec habere sequentem. Ipsa lucet fulgore miraculorum ubiq; terrarum: non sic alii sancti qui aliquot annis post transitum suũ fulserunt miraculis: & hoc in specialibus locis. Suffragia uerò beatæ uirginis usque in diem iudicii non cessabunt. Ecclesiastici 24. Vsque ad futurum seculum non desinam. ¶ Ipsa est terribilis hostibus infernalibus, ut castrorum acies ordinata. Cantico. 6. Ideo fideles in tentationibus suis frequenter debent eam inuocare. Non sic timent hostes uisibiles quamlibet multitudinem copiosam, sicut aëreæ potestates Mariæ uocabulum patrocinium & exemplum. Fluunt & pereunt sicut cera à facie ignis ubicunque inuenerint huius nominis memoriam recordationẽ, deuotam inuocationem, solicitam imitationem. Ipsa est mulier cõterens caput serpentis infernalis. Genes. 3. Sed sunt qui uidentur uelle q; ipsa cõterat caudam, qui non in principio tentationis eam inuocant. Ipsa est arca testamẽti. Exo. 25. In hac arca posuit Deus thesaurum quem mundo contulit. Ad hanc arcam recurrit ecclesia in necessitatibus suis. Ipsa est arca non solum plena, sed etiam superplena. Ber. super illud, Spiritus sanctus superueniet in te. Cur in eam, inquit, iam plenam superuenturum asserit Spiritum sanctum, nisi ut adueniente Spiritu, plena sibi, ipso quoque superueniente, nobis superplena, & superfluens fieret? Ipsa præter coronam quam sibi meruit, meruit etiam peccatoribus ad eam recurrentibus propitiationem. Vnde super coronam arcæ fuit propitiatorium. Ipsa est mulier gratiosa inueniẽs gloriã his pro quibus eã quærere uoluerit. Prouerb. 11. Ipsa etiam est mulier bona: de qua Prouerb. 18. Qui inuenit mulierem bonam, inuenit bonũ: & hauriet iucunditatem à Domino. Antequã ipsa esset, magna fuit penuria bonorum spiritualium in mundo. Eccl. 36. Vbi non est mulier, ingemiscit æger. Ipsa est mater non solum filii Dei naturalis, sed etiã omnium filiorum Dei per gratiam. Vnde quod Dominus dixit discipulo quẽ diligebat de ipsa, Ecce mater tua, Io. 19. intelligẽdũ est de

quolibet

quolibet quẽ Christus diligit. Et Canti.8.mater uocatur: Quis mihi det te fratrem meum, sugentẽ hubera matris meæ, scilicet Mariæ. Ideo frequenter dicendum est ei illud quod cantat ecclesia: Mõstra te esse matrẽ. Indigebat mundus matre propter prauitatem pusillanimitatis & defectuũ multiplicitatem. Ipsa adiutrix est pusillanimum. Vnde dicit ei ecclesia, Iuua pusillanimes. Nolite timere pusillus grex: quia cõplacuit matri uestræ dari uobis regnum. Ipsa est mater misericordiæ. Ber. Quãdo misereri nõ poterit mater omnipotentiæ? quando misereri nollet mater misericordiæ? Idem: Reuolue totã seriem euangelii: & si quid asperum, si quid durum inueneris in Maria, demceps eam suspectam habeas, & ad eam accedere uerearis. Ipsa est mater pulchræ dilectionis. Ecclesiast. 24. nõ amans filios suos fatuo amore, ut aliquæ matres faciunt. Omnes filios Dei qui sunt in mundo isto, quasi gestat in uisceribus pietatis, exhibens eis ubera consolationis. Canticor. 3. Pulchræ sunt mammæ tuæ. In eodẽ, Pulchriora sunt ubera tua uino. Sicut Christus est ostium regni cælorum, Io. 10. ita ipsa est fenestra ipsius. Vnde cantat ecclesia, Intrent ut astra flebiles, cæli fenestra facta es. Ipsa figurata est per fenestrã arcæ, quam Hebræi dicunt fuisse crystallinam, per quam habuit transitum columba quæ cessationem diluuii indicauit, & spem salutis attulit. Item ipsa est fons terram ecclesiæ irrigans & fecundam reddens. Cantic. 4. Fons hortorum, &c. Fons in nullo inuenitur: & beata Virgo humilibus est familiaris. Loca fontinalia, florida solent esse & uicina: sic familiares beatæ uirgines florent uirtutibus, & uirent bonis operibus. Eccles. 40. Super omnem aquam uiriditas.

¶ *Quòd ex consideratione meritorum & suffragiorum angelorum spes adiuuatur. Species* III.

SEQVITVR de illa specie cõsiderationis, quæ est circa angelos, ad quã pertinent illa uerba Sacræ scripturæ, quæ nobis indicant beneuolentiam uel beneficẽtiam angelorum, ut est illud Luc. 15. Gaudium erit coram angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agente. Et illud Psal. Angelis suis Deus mandauit de te, ut custodiãt te in omnibus uiis tuis. Bernardus loquens de hoc uerbo, Quantam, inquit, debet tibi hoc uerbum inferre reuerentiam, afferre deuotionem, conferre fiduciam? Reuerentiam pro præsentia, deuotionem pro beneuolentia, fiduciam pro custodia. Idem: Quid de tantis custodibus timeamus? Minus superari nec seduci? Minus etiam seducere possunt. Quid? Si sunt, prudentes sunt. Quid? Si pidamus? tãtum sequamur, adhæreamus eis, & in protectione Dei cæli commorabitur. Hieronymus. Magna est dignitas animarum, ut unaquæque habeat ab ortu nativitatis in custodiam sui angelum delegatum. Bernar. loquens de illo uerbo Esa. 62. Super muros tuos Hierusalem constitui custodes. Benignus es, inquit, Domine, qui non es contentus nostrorum fragilitate murorum: sed ipsis hominum custodibus angelicam custodiam supponis. Ad eandem considerationem pertinet illud Matthæi 18. Videte ne contemnatis unũ ex pusillis istis: angeli enim eorum semper uident faciem patris mei qui in cælis est. Item illud Hebr. 11. Nónne omnes administratorii spiritus sunt in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis? Et Exodi 24. Ecce ego mitto angelum meum qui præcedat te, & custodiat in uia, & introducat ad locum quem paraui. Et Tob. 1. Angelus Domini comitetur uobiscum. Eiusdem 12. Quando orabas cum lacrymis, ait Angelus Tobiæ, ego obtuli orationem tuam Domino. Et Lucæ 16. Factũ est ut moreretur mendicus, & portaretur ab angelis in sinum Abrahæ. Et Apocalip. 12. Michaël & angeli eius præliabantur cum dracone. Bernard. super Cantic. Bene tecum agitur, ô mater ecclesia: bene tecum agitur in loco peregrinationis tuæ: de cælo & de terra uenit auxilium tibi.

¶ *Quòd ex consideratione meritorũ & suffragiorum aliorum sanctorum & sanctarũ spes adiuuatur. Species* IIII.

SEQVITVR de illa specie cõsiderationis quæ est circa sanctos, ad quam pertinet illud Iob 4. Ad aliquem sanctorum conuertere. Et illud Psalm. Leuaui oculos meos in montes, unde ueniet auxilium mihi. Montes spirituales, sancti sunt. Et illud Bernard. Tria sunt quæ in festiuitatibus sanctorum uigilanter considerare debemus. Auxilium sancti, exemplum eius, confusionem nostram. Auxilium: quia potens in terra, potentior est in cælis ante faciem domini Dei sui. Si hic dum adhuc uiueret misertus est peccatoribus, & orauit pro eis: nunc tanto amplius, quanto uerius cognoscit miserias nostras, orat pro nobis patrem: quia beata illa patria charitatem eius non immutauit, sed augmentauit: & nunc induit potius sibi uiscera misericordiæ, quum ante fontem misericordiæ assistat. Bernard. super Cantic. Non ambigo ego, quin apostoli & apostolici uiri, tantò in morte potentius sponsam protegant & custodiant, quantò in ipso amplius confortatus est principatus eorum. Cum charitas sanctorum in uia modica sit respectu charitatis eorum in patria: secundum illud Esaiæ 31. Dixit dominus, cuius ignis est in Sion, & caminus eius in Ierusalẽ. uerisim

risimile est quòd sancti, qui in hoc mundo tantum amauerunt peccatores, & pro salute eorum se morti exposuerunt, multi sint parati iuuare eos modo in his quę ad salutẽ eorũ pertinent, nisi per culpã eorum steterit. Vnde multam deberemus habere fiduciam in eis, & specialiter in illis quorum pietatis plura argumenta habemus: sicut in illis qui in hac uita mortali leguntur fuisse eminentis pietatis: ut de beato Nicolao legitur, quòd erat valde compatiens, & super afflictos pia gestãs uiscera. Et beatus Martinus diuisit pallium pauperi, & in illis qui morte imminente petierũt Deum propitium fieri his qui memoriam eorum agerent: ut beata Catharina quæ Christo ait: Fac misericordiã, meã agentibus memoriã. Et in his de quorum tumba manat oleum ad indicium pietatis eorũ: ut de tumba beati Nicolai, & de tũba beatæ Catharinæ.

De his quæ aduersantur fidei, scilicet desperatione & confidentia in creaturam: & de causa desperationis. CAP. IIII.

SPei uerò uidentur aduersari, diffidẽtia de Deo siue desperatio, & confidentia in creatura. ¶ Desperatio hominem reddit maledictum, & protectione Dei indignum. Eccles. 2. Væ dissolutis corde, qui non credunt Deo, & ideo non protegẽtur ab eo. Desperans est similis Cain: caput cordis habet tremulum, uagus & profugus est, à procella tentationis, à terra uiuentium proiectus: eò quòd non habet ancoram spei qua retineatur. ¶ Desperatio est peccatũ in Spiritumsanctum. Vnde super illud Gen. 4. Maior est iniquitas mea &c. dicit gl. Desperatio est blasphemia in Spiritumsanctum, quæ non remittitur neque in hoc seculo, neque in futuro: quia aut putat Deum nolle dimittere, aut non posse: tanquam ant omnipotens non possit, aut inuideat saluti. De desperatione require supra in cap. de Commẽdatione spei in fine. Et in tractatu de Accidia secunda parte. cap. 15. ¶ Confidentia ueró in creatura triplex est. Prima est præsumptio humana, confidentia de se. Secunda confidentia in homine. Tertia confidentia in re inferiori hominis, ut in diuitiis. De prima dicitur Prouer. 28. Qui confidit in corde suo, stultus est. Verè stultus est homo de se præsumens, cum homo ex se non sufficiat, neque ad bene subsistendum, neque ad bene uẽdum. Tripliciter est homo insufficiens ad subsistendum. Primò, quia secundum uerbũ Gregor. esse omnium quæ de nihilo sunt in nihilum tenderet, nisi omnium author manu regimnis retineret. Secundò, quia non est sufficiens defendere se ab hostibus suis, imò à dæmonibus eo tó perimeretur, nisi à Domino protegeretur. Thre. 3. Misericordia Domini, quia nõ sumus consumpti. Bern. Si boni spiritus se à nobis elongauerint, impetũ ma lignorũ spirituum sustinere quis poterit? Tertiò, quia cibo indiget, sine quo uita eius deficeret: quæ insufficientia non est in angelo, imò nec in lapide. Dauid: Esurientes & sitientes anima eorum in ipsis defecit. Item ad bene uiuendum tripliciter insufficiens est. ¶ Primò, quia non sufficit ex se bonam uitam inchoare. 2. Cor. 15. Non quòd sufficientes simus aliquid cogitare ex nobis quasi à nobis. Cogitatio primũ opus esse uidetur. Potest homo per peccatũ se occidere, sed non potest se occisum suscitare. Sap. 16. Homo per malitiam occidit animam suam. Osee 13. Perditio tua Israël, tantũmodo ex me auxilium tuum. ¶ Secundò, insufficiens est in bono inchoato perseuerare. Greg. Citò bonũ amittitur, nisi à largiẽte custodiatur. ¶ Tertiò, insufficiẽs est in bono inchoatò proficere. Bern. super illud Cãt. 1. Trahe me post te. dicit in persona ecclesię: Domine, scio me nequaquãm posse peruenire ad te, nisi gradiẽdo post te. sed ne hoc quidem nisi adiuuer à te: ideo precor ut trahas me post te. Beatus siquidem est cuius est auxilium abs te. Homo præsumens de se, maledictus est. Esaiæ 5. Væ qui sapientes estis in oculis uestris. De præsumptione dicta 2. parte. cap. 5. Confidentia uerò in homine fallax est, & hominem cõfundens. Esa. 20. Confundentur ab Aethiopia spe sua. Et eiusdem 36. Ecce, confidis super baculum arundineum confractum istum, super Aegyptum: cui si innixus fuerit homo, intrabit in manum eius, & perforabit eam. Sic Pharao rex Aegypti omnibus qui cõfidunt in eo. Hierem. 9. Vnusquisque à proximo se custodiat: & in omni fratre suo non habeat fiduciam. Confidentibus in homine Sacra scriptura in multis locis maledicit. Hierem. 17. Maledictus homo qui confidit in homine. Et Esaiæ 31. Væ qui descendunt in Aegyptum ad auxiliũ, &c. & non sunt cõfisi super sanctum Israël, & Dominum non exquisierunt. ¶ Cõfidentia etiã in rebus inferioribꝰ ualde periculosa est. Gregor. super Iob: De creatore desperasset, si spem in creatura posuisset. Idem: Quasi in aquis defluentibus fundamentum ponere, est in rebus labentibus spei fiduciam uelle solidare. Sapien. 5. Spes impii quasi lanugo quæ à uento tollitur, & tanquam spuma gracilis quæ à procella dispergitur. Iob 8. Spes hypocritæ peribit. Et paulò pòst: Sicut tela arenearũ fiducia eius. Gloss. Gregor. Tela aranearum studiosè texitur, flatu uenti dissipatur: sic quicquid hypocrita exudat fauoris aura tollit. Item Iob 31. Si putaui aurum robur meum: & obrizo dixi, Fiducia mea: supple male mihi accidat. Gloss. Obri-

zum

zum est rudis auri moles. Prouerb.11. Qui confidit in diuitiis suis, corruet. Ecclesiast.31. Beatus diues qui non sperauit in pecuniæ thesauris. Et 1. Timoth.6. Diuitibus huius seculi præcipe non sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo uiuo. Quum aurum & argentum uix securè possint esse etiam in arcis seratis: fatuus est qui ex his securitatem uult sibi facere. Quomodo enim possunt dare securitatem, quam non habent? & quum bona transitoria mentiantur non soluendo quod promittunt: fatuum est in eis fiduciam habere. Esaiæ 28. Posuimus mendacium spem nostram, & mēdacio protecti sumus. Mendacio protegebatur Goliath, cui dicit Dauid 1. Reg.17. Tu, inquit, uenis ad me cum hasta, gladio, & clypeo: ego autē uenio ad te in nomine Domini. Hasta, clypeus & gladius promittebant ei uictoriā, quam tamen non habuit.

¶ *De quatuor causis desperationis.*

ET notandum quòd quatuor sunt quæ possunt esse causa desperationis. ¶ Primum est peccati magnitudo, uel multitudo. Genes. 4. Maior est iniquitas mea, quàm ut ueniam merear. Sed fatuum est propter multitudinem uel magnitudinē peccati desperare: quum ubi superabundauit delictū, superabundet & gratia. Ro. 5. Et maior miseria amplius soleat mouere misericordiam. Abyssus enim miseriæ abyssum inuocat misericordiæ. Bernard. Peccaui peccatum grande: non habitabit cōscientia, sed non perturbabitur. uulnerum enim Domini recordabor. Idē: Quid est ad mortē quod non Christi morte soluatur? August. 10. lib. Confessio. loquēs ad Deum pater. Meritò, inquit, mihi spes ualida in Christo est, quòd sanabit omnes languores meos per eum qui sedet ad dexteram tuam, & te interpellat pro nobis: alioquin desperaui: multi enim & magni sunt languores mei. Multi enim & magni sunt: sed amplior est medicina tua. Idem: eodem: Ille tuus unicus redemit me sanguine suo: non calumnientur mihi superbi: quia niā cogito pretiū meum. Magna malitiā in homine diuina bonitas, quæ summa est, magis parata eam destruere, & euulsit eam deserere, adiuuare. ¶ Secundum est multitudo tentationū. Quidam putant se esse desertos à Deo, quia non datur eis quietē à tentationibus: quum potius tentatio signum diuini amoris sit. Est enim eruditio filiorum Dei. Iudic. 3. Hæ sunt gētes, quas reliquit Deus, ut in his erudiret Israēlem. Prouer. 13. Qui diligit filiū suum, instanter erudit eum. Multiplicatio tentationū signum est quòd aliquis de manibus dæmonū euaserit. Dum aliquem habet custodem in carcere, unicum habet custodem uel duos: si uerò euaserit, omnes eū insequuntur. Sic

aliquis captus est à diabolo: non tantū eum dæmones persequuntur, quātū quum euaserit. Dauid: Domine, quid multiplicati sunt, qui tribulāt me? Greg. Illos pulsare negligit, quos iure quieto possidere se sentit. Præterea quod uidetur esse impugnatio, potius est defensio: ut patet in Paulo, in quo impugnatio castitatis erat defensio humilitatis. 2. Cor. 12. Ne magnitudo reuelationū extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ. ¶ Tertium est, frequens casus, uel recidiuatio. Sed fatuū est credere infirmi tatē humanā plus posse cadēdo, quàm Dei uirtutē releuādo. Frequens casus quū ad humilitatem ualeat, quodāmodo facit, ut homo ad fortitudinē accedat. Humilitas enim triumphare facit, sicut superbia facit corruere. Unde Bern. super Cant. Superbia sicut iam existēs, siue nondū, semper erit causa subtractæ gratiæ. Nunquid qui humilibus dat gratiā, humili aufert datā? Humilitas Deo dat gloriā: & ideo per contrarium tentationes super eum ponit pugnā. Eiusdē enim est gloria uictoriæ, & pōdus pugnæ. Superbus præsumit, ideo cadit: humilis in Deo confidit, ideo uincit. Petrus præ ceteris cecidit, qui præ cæteris præsumpsit. ¶ Quartū est nimia tristitia. Prou. 15. in mœrore animi deiicietur spiritus. Deiicietur, inquā, in profundū desperationis. Eccl. 14. Felix qui non habuit animi tristitiā, & nō excidit à spe suā. Ideo nō est cōtinuè habēda memoria peccatorū: nec continuè cogitanda Dei iustitia: imò quandoq; respirandū est in Dei misericordia. Greg. Considerantes quòd Deus pius sit, peccata uestra nolite negligere. Considerantes quòd iustus sit, nolite desperare. Idem: Oportet etiam de Dei semper nos miseratione cōfidere, & de nostra infirmitate formidare. Isidorus: Benignus est Deus, & seuerus: si tantū benignus esset, eius benignitatem cōtemneremus: si tantū seuerus, desperaremus. Et notandū quòd ea quæ dant occasionē desperationi, aduersantur spei: quæ uerò spem adiuuāt, de quibus dictum est prius, remedia sunt contra desperationem.

De rebus sperandis, & descriptione beatitudinis. De 11. quibus cognosci potest magnitudo futuræ gloriæ. De 11. fructibus ligni uitæ, de multiplici materia gaudii futuri, de differentia futuri gaudii ad præsens, & de 12. cognitionibus intellectis per 12. stellas quæ sunt in corona sponsæ. CAP. V.

NVnc dicendum de rebus sperandis, quæ sunt gloria animæ, & gloria corporis. De quibus Esa. 51. In terra sua duplicia possidebunt. Et Prouerbio. ult. Omnes domestici eius uestiti sunt duplicibus. Hæ sunt duæ stolæ: quarū unam iam habent sancti, & alteram expectāt. Apoc. 6. Datæ sunt illis singulæ albæ stolæ, & dictū est illis, ut requiesce-

rent adhuc tempus modicũ, donec compleantur cõserui eorũ. In his duabus sortis beatitudo attenditur. Beatitudo uerò est, ut ait Boët. status omnium bonorũ congregatione perfectus. Idem: Perfecta felicitas est, quicquid uelis adesse, & omne quod nolis abesse. Aug. in lib. de moribus ecclesiæ: Beata uita est, quum id quod est hominibus optimũ, & amatur & habetur. Item Aug. in Enchiridion: Ille beatus est, qui omnia quæ uult habet: nec aliquid uult quod non decet.

¶ De XII. *quæ ualere possunt ad cognoscendum magnitudinem futuræ gloriæ.*

DVODECIM sunt quibus cognoscitur, quàm magna erit gloria fidelium, licet hîc humiles sint & abiecti. ¶ Primum est hoc, quòd Deus ita chare uendit gloriam istam etiam amicissimis suis. Petrus emit eam martyrio crucis, Paulus amputatione capitis. Et uerisimile est, quòd ipse non deceperit eos, cum sit amicus fidelissimus: imò quod plus est, ipsemet emit gloriam istam charissimè amicis suis, scilicet crucis ignominia. Vnde uerisimile est ineffabiliter magnã esse gloriã illam quam Christus tanta ignominia emit. ¶ Secundum est gloria pulchritudinis, quam uidemus in inferioribus creaturis, quũ domino placet decorare eas. Liliũ in hyeme uile apparet, & quasi nullius pulchritudinis: in æstate uerò cùm domino placet decorare illud, mirabilis est pulchritudinis. Idẽ uidemus in pratis. Matt. 6. Considerate lilia agri quomodo crescunt. Et subditur: Dico autẽ uobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut unum ex istis. Et pòst: Si fœnum agri quod hodie est, & cras in clibanũ mittitur, Deus sic uestit, quanto magis uos modicæ fidei? ¶ Tertium est, gloria pulchritudinis quã uidemus in his quæ sapientia artificũ fiunt. Videmus enim quòd ex lignis, & lapidibus, & metallis, quæ quãdo de terra fodiuntur, paruam habent pulchritudinem, fiunt opera miræ pulchritudinis: ut patet in gloria Salomonis. 3. Reg. 10. Videmus regina Saba omnem sapientiã Salomonis, & domum quam ædificauerat, &c. non habebat in ea spiritum. Quam ergo gloriã habebunt amici Dei: cùm Deo placuerit eos decorare, secundum magnitudinem sapientiæ suæ? ¶ Quarto potest apparere magnitudo istius gloriæ ex uerbis sanctorũ, quibus Deus reuelauit eam, ut est illud Esa. 64. Oculus non uidit, Deus, absque te, quæ præparasti expectantibus te, &c. 1. Corint. 2. Oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascẽdit quæ præparauit Deus his qui diligunt eum. Et Rom. 8. Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futurã gloriã quæ reuelabitur in nobis. Et 2. Corin. 4. Id quod in præsenti momentaneum, & leue tribulationis, supra modum in sublimitate æternæ gloriæ põdus operabitur in nobis. Genes. 15. Ego sum merces tua magna nimis. Exo. 33. ait Moyses ad dominũ: Ostende mihi gloriam tuã. Qui respondit ei, Ostendã tibi omne bonum. Prouerb. 11. Desiderium iustorum omne bonum. Dauid: Nimis honorati sunt amici tui Deus. ¶ Quinto potest apparere magnitudo gloriæ, per hoc quod legitur Matt. 17. in transfiguratione domini factum, quòd resplenduit facies eius sicut sol, & uestimẽta eius facta sunt alba sicut nix. Voluit enim ibi dominus ostẽdere gloriã quam habitura sunt corpora nostra in resurrectione. ¶ Sexto honor quẽ contulit Christus cruci quæ ei seruiuit. Aug. super Psal. Crux de pœnis latronũ transiuit ad frontes imperatorum. Quid faciet Deus fidelibus suis, qui tantum honorẽ contulit tormentis suis? Ambro. super Beati immaculati: Si opprobrium tuum gloria est, domine Iesu, quanta est gloria tua? Tuæ igitur participatione gloriæ quid erimus, cuius fumus opprobrio gloriosi? ¶ Septimo honor quo Christus honorat sanctos suos modò in terris. Maior enim reuerentia exhibetur pulueribus uel ossibus sanctorum, uel etiam panniculis quibus indui fuerunt, quàm exhibeatur maximis principibus huius mundi. Vnde uerisimile est quòd multum sit eos honoraturus in cælis qui facit eos tantũ honorari in terris. ¶ Octauo, per hoc quòd in gloria eorum erit similis gloriæ Dei. Iuxta illud 1. Ioan. 4. Filii Dei sumus, sed nondum apparet quid erimus: sed quum apparuerit, scimus quoniã similes ei erimus: Verisimile est quòd creatura illa quæ in naturalibus simili is Deo extitit, & operando dominũ imitata est, multũ debeat decorari, quum Deo in gloria assimilabitur. Romano. 8. Quos prædestinauit conformes fieri imaginis filii sui. ¶ Nono, locus in quo Christi benignitas uult eos esse. Ioan. 12. Vbi ego sum, illic & minister meus erit. Et eiusdem 17. Pater, quos dedisti mihi, uolo ut ubi sum ego, & illi sint mecum, ut uideant claritatẽ meam. Lucæ 22. Et ego dispono uobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnũ, ut edatis & bibatis super mensam meã. ¶ Decimo, quòd regnũ habebunt. Matt. 25. Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, &c. Apoc. 22. Et regnabunt in secula seculorum. ¶ Vndecimò, coronæ pretiositas. In Psal. Posuisti in capite eius coronã de lapide pretioso. Lapis iste pretiosus, Deus est. Hæc est illa pretiosa margarita, quam qui inuenit, uendit omnia quæ habet, & emit eam. Matt. 13. circa coronã istam non solum attẽde lapidis ualorẽ, sed & splendorẽ. Est enim splẽdor gloriæ. Heb. 1. Qui quum sit splendor gloriæ.

Apoc.21. Ciuitas non eget sole, nec luna, ut luceant in ea: nam claritas Dei illuminabit eam. Attende etiã coronę decorẽ, quàm decenter scilicet corona cõueniat capiti: caput enim cordis ad eam, & propter eam factum est. Aug. in lib. Confes. Domine, fecisti nos ad te, & inquietũ est cor nostrum donec requiescat in te. ¶ Duodecimo, hoc quòd Deus eos ministerio proprio honorabit. Lucæ 12. Præcinget se, & faciet illos discumbere: & transiẽs ministrabit illis. Hæc ministratio erit diuinæ faciei, in qua sit summæ lætitiæ ostensio. Dauid: Lætificabis eũ in gaudio cum uultu tuo. Iob 33. Videbit faciem eius in iubilo. Nunc facies illa nobis absc̃dita est. Dauid: Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ domine, quã abscondisti timentibus te? Iob. 26. Qui tenet ultum solii tui, & expandit super illum nebulam suam. Magnitudinem etiam gloriæ saluandorũ ostendit hoc, quòd Deus uocat ecclesiam sponsam suam. ¶ Erit enim gloria sponsæ, ut decebit regem cælestem sponsam ipsius. Quæ gloria describitur in Psal. Astitit regina à Dextris tuis in uestitu deaurato. Cantic. 4. Veni de libano sponsa mea, ueni de Libano: ueni, coronaberis. Item quòd fideles dicuntur filii Dei, & filii charissimi. Ephes. 5. Estote imitatores Dei sicut filii charissimi. Vnde erit gloria eorum, ut decebit tantum patrem. De qua gloria Rom. 5. Gloriamur in spe gloriæ filiorũ Dei. Item quòd fideles dicuntur dii, in Psalm. Ego dixi, dii estis. Sicut de aliquo dicitur, quòd ipse est rex uel archiepiscopus, eò quòd regę, uel archiepiscopũ habeat in sua uocatione: sic amici Dei in futuro luntate: sic amici Dei in futuro dii erunt propter unionem uoluntatum cum Deo. 1. Corint. 6. Qui adhæret domino, unus spiritus est. Amicitia est unio amantium. Aug. Talis est quisq; qualis eius dilectio. Si terrã diligis, terra eris: Deũ diligis: quid dicam Deus eris. Non audeo hoc dicere ex me: sed scripturas audimus. Ego dixi, dii estis.

¶ *De duodecim quæ electi habebunt, qui intelliguntur 12. fructus ligni uitæ.*

ET notandum quòd duodecim erũt in electis post generalem resurrectionẽ, quæ possunt intelligi per duodecim fructus ligni uitæ: de quibus Apocal. legitur. ¶ Primũ est sanitas absq; infirmitate. Psalm. Qui sanat omnes infirmitates tuas, Esa. 62. Occupabit salus muros tuos. ¶ Secũdũ est iuuẽtus sine senectute. Psal. Renouabitur ut aquilæ iuuentus tua. Quasi in ætate xxx. annorũ semper manebunt. Ephes. 4. Donec occurramus omnes in uirũ perfectũ, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. 1. Thess. 4. Rapiemur obuiã Christo in aëra: & sic semper cum domino erimus. ¶ Tertiũ est sanitas sine fastidio. Hic nõ sanantur oculus

oculus uisu, nec auris auditu. Eccl. 1. Sed tunc in bonis implebitur desiderium tuum. In Psal. Satiabor cùm apparuerit gloria tua. Esa. 49. Non esurient, neque sitient amplius. Greg. Satiati desiderabimus, ne satietas generet fastidiũ: & desiderantes satiabimur, ne cum anxietate sit desideriũ. ¶ Quartũ est libertas, ad quã faciunt corporis agilitas & subtilitas. ¶ Corpus enim nõ detinebitur uel propria grauitate, uel alterius corporis oppositione. Aug. in lib. de ciuit. Dei. xxij. Vbi solet spiritus, ibi erit protinus & corpus. ¶ Quintũ est pulchritudo absq; deformitate. Pulchritudo corporis cõsistit in claritate, & situ debito, & figura membrorũ. Sap. 3. Fulgebunt iusti. Mat. 13. Tunc iusti fulgebunt, sicut sol in regno Patris mei. Philip. 3. Saluatorẽ expectamus dominũ nostrũ Iesum Christũ, qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratũ corpori claritatis suæ. ¶ Sextũ est impassibilitas, ad quam immortalitas pertinet. Esa. 49. Non cadet super eos sol, neq; ullus æstus. Esa. 25. Præcipitabit mortẽ in sempiternum. ¶ Septimũ abundantia sine indigẽtia. Deuter. 8. Rerũ omniũ abundantia perfrueris. Iudic. 18. Tradet uobis Deus locũ in quo nullius rei est penuria. Gregor. Nihil exterius quod appetatur: nihil interius quod fastidiatur. ¶ Octauũ est pax absque perturbatione. ¶ Nonum securitas sine timore. Esa. 32. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis: in tabernaculis fiducię, & in requie opulenta. Psal. Qui posuit fines tuos pacẽ. ¶ Decimũ est cognitio absq; ignorãtia. 1. Cor. 13. Videmus nunc per speculũ in ænigmate: tunc autẽ facie ad faciẽ. Nunc cognosco ex parte, tũ autem cognoscã sicut & cognitus sum. ¶ Vndecimũ gloria absque ignominia. Colos. 3. Quũ Christus apparuerit uita uestra, tunc & uos apparebitis cũ ipso in gloria. ¶ Duodecimũ est gaudiũ sine tristitia. Apocal. 7. Absterget Deus omnem lacrymã ab oculis eorũ. Item Esa. 25. Auferet dominus Deus omnem lacrymã ab omni facie, & opprobriũ populi sui. Item Esa. 65. Obliuioni enim traditæ sunt angustiæ priores. Et eiusdem lib. Lætitia sempiterna super capita eorũ: gaudiũ & lætitiã obtinebunt, & fugiet dolor & gemitus. Mat. 25. Intra in gaudiũ domini tui. In uerbo intrandi innuitur magnitudo gaudii, quod hominem undiq; cinget. Io. 16. Iterũ uidebo uos, & gaudebit cor uestrum, & gaudium uestrum nemo tollet à uobis.

¶ *Quòd gaudium electorũ proueniet quasi à sex partibus.*

ET notandũ quòd gaudium electorum proueniet quasi à sex partibus. Primò à beata Trinitate. Secũdò à loci amœnitate. Tertiò, à iucũda societate. Quartò, à corporis glorificatione. Quintò, ab inferno. Sextò, à mũdo. De

primo legitur Esa.33. Regem in decore suo uidebunt. Eccle. 11. Dulce lumen, & delectabile est oculis uidere solem. In uisione regis triplex gaudium erit eis. Primum erit in uidendo faciem diuinam, quod erit summũ gaudium. Aug. Si mali possent, mallent Deum in inferno uidere, & in pœnis, quàm extra pœnas Deũ non uidere. Chryso. Ego multo grauiores quàm gehenna est dico cruciatus remoueri, & abiici ab illa gloria: nec puto ita acerba esse gehẽnæ incendia, ut sunt illa quibus torquetur is qui arcetur à conspectibus Dei. Bernard. Reuera illud est uerũ, & solũ gaudiũ, quod nõ de creatura, sed de creatore concipitur, & quod quum possederis, nemo tollet à te: cui cõparata omnis aliunde iucũditas mœror est, omnis suauitas dolor est, omne dulce amarũ, omne decorũ fœdum: omne postremo quodcũq; aliud delectare possit molestũ, quum Dei bonitas in infinitũ excedat omnẽ bonitatẽ creatã. Delectatio quæ erit in perceptione immediata illius bonitatis, in infinitũ melior erit omni perceptione creatæ bonitatis. In Psal. Faciẽ tuam Domine requiram. Io. 17. Hæc est uita æterna, ut cognoscant te solum uerum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Et in Psalm. illo: Qui regis Israël, triplicatur illud, Ostende faciem tuam, & salui erimus. Et super illud Psal. Ostendam illi salutare meum, dicit Glo. Hæc uisio est tota merces: uisio qua Deus uidetur facie ad faciem, tertium cælum facie ad faciem, tertium cælum. Et iste paradisus (si dici potest) paradisorum: ut dicit glo. Augu. super 2. Corinth. 12. Ibi beata uita in fonte uiuo bibitur, unde aliquid aspergitur huic humanæ uitæ. Dauid: Sitiuit anima mea ad Deum fontẽ uiuum. Omnes deliciæ quæ sunt in mundo istius minimæ guttæ sunt, quæ à fonte illo fluxerunt. Væ inimicis Dei qui guttas illas in terra lingunt, fonte suauitatis contempto. Dereliquerunt me fontem aquæ uiuæ. Minus sunt omnes deliciæ quæ fuerunt in mundo & erunt, usque in diem iudicii respectu illius suauitatis, quam sit una gutta aquæ respectu totius maris: cùm tanta inueniatur delectatio in portiũcula auraturæ, quanta inuenietur in ipso creatore? Frater Guido Carthus. Si diuinæ bonitatis uestigia tantum habent suauitatis, quid habet ipse fons suauitatis Deus? Augustin. 4. confes. Plus delectant, quàm fugula, si sentiri possent omnia, sed longe his melior qui fecit omnia. Secundum: gaudium erit uidendo humanitatem Christi. Bern. Plenum prorsus omni dulcedine uidere hominis conditorem. Tertium gaudium erit in considerando unionis humanæ naturæ ad diuinam. Mirabile enim gaudium erit electis, quũ agnoscent quòd frater eorum secũdũ carnẽ uerè Deus est. Magnitudo huius gaudii potest perpẽdi ex gaudio, quod solent habere parentes cùm filii eorũ fiunt episcopi uel archiepiscopi. Tãta erit unitas capitis, & membrorum, & membra honorem sui capitis suum reputabũt: sicut caput hominis bona uel mala mẽbris suis illata sua reputat.

¶ *Quòd electis proueniet triplex gaudium ab amœnitate loci.*

ITEM à loci amœnitate triplex gaudium electis proueniet. Primò à claritate loci. Tob. 13. Beatus ero, si fuerint reliquiæ seminis mei ad uidẽdã claritatẽ Ierusalẽ. Apocaly. 22. Nox ultrà nõ erit. Et secundum Philosophum, ante corpus in quo est diuersitas luminis, est aliud suprà, in quo est uniformitas luminis per totũ. Illud corpus est cælum empyreũ, in quo est lumen continuum. Secundò à loci puritate. Apocaly. 21. Non intrabit in eam aliquid coinquinatum, aut abominationem faciẽs. Tertiò à loci latitudine. Baruch 3. O Israël, quàm magna est domus Dei, & ingens locus possessionis eius? Seneca: Ab ultimis litoribus Hispaniæ usq; ad Indos pauciſsimorum dierũ spatium iacet, si nauem ferat uentus: at cælestis illa regio per xxx. annos uelociſsimo syderi uiam præstat.

¶ *Quòd electis proueniet triplex gaudium ex societate aliorum saluatorum.*

ITEM ex societate proueniet triplex gaudium. Primò ex multitudine. Apocal. 7. Vidi turbam magnã quam dinumerare nemo poterat. Secundo ex nobilitate illius societatis in qua erit beata Virgo, & angeli, & sancti, & sanctæ, qui omnes reges, & reginæ erunt. Vnde filius Dei dicitur uenisse de regalibus sedibus. Sapien. 18. Plus deberent homines laborare solũ ut possent esse una die cum beata Virgine, quàm multi laborent pro æterna gloria. Hiero. ad Eustochiũ: Egredere quæso pauliſper de carcere, & papilione corporis, ut in ostio stans uideas gloriam Dei pertransire: præsentis laboris ante oculos tuos pinge mercedẽ, quam nec oculus uidit, &c. Qualis erit illa dies, cum tibi Maria mater Domini choris occurret comitata uirgineis, cum post rubrum mare submerso cum suo exercitu Pharaone, tympanũ tenens præcinet responsuris, Cantemus Domino: glorioſe enim honorificatus est, &c. Tertiò de amicabilitate societatis illius. Tãta enim charitas inter eos, quòd gaudia aliorum sua reputabunt. Esa. 31. Dixit Dominus cuius ignis in Sion, & caminus eius in Ierusalem. Propter magnam charitatem hæreditas illa omnibus una est, singulis tota, iuxta uerbum Greg.

¶ *Quòd electis proueniet quadruplex gaudium ex corpore glorificato.*

ITEM à corpore glorifica-

to quadruplex proueniet gaudium. Primum, à corporis pulchritudine. Secundũ, ab eius subtilitate. Tertiũ, ab eius agilitate. Quartum, ab eius impassibilitate. Primum erit in corpore respectu eius quod erit iuxta se: ut scilicet alia corpora glorificata in aspectu eius delectentur. Secundũ respectu eius quod erit infra se: ut scilicet corpora inferiora corpori glorificato cedant. Tertium, respectu eius quod erit supra se, ut ad spiritum suum perfectam possit habere obedientiã. Quartum, ad id quod erit contra se, ne ab aliquo possit lædi.

¶ *Quòd electis proueniet triplex gaudium ab inferno.*

ITEM ab inferno triplex gaudiũ electis proueniet. Primo, ex hoc ꝙ infernum euaserũt. Secũdo, ex hoc quòd hostes eorum cruciabuntur ibi. Psal. Lætabitur iustus cùm uiderit uindictã. Tertio, ex hoc quòd peccatũ quod maximè nocuit hominibus, clausum erit in inferno. Pòst diẽ iudicii erit in inferno peccatũ quasi in proprio loco: non enim poterit remanere neque in cęlo, neq; in terra, quin ad ultimum descendat in infernum.

¶ *Quòd à mundo proueniet electis triplex gaudium.*

ITEM à mundo proueniet electis triplex gaudium, Primò, ex hoc ꝙ à pœnali miseria huius exilii liberati erunt. Bernar. Transire de morte ad uitam, uitæ gaudium duplicat. Verisimile est quòd multum gaudeat de hac liberatione qui dicebat: Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Secundò, de hoc quòd à naufragio liberati erũt. Si naufragi qui de mari exierunt tantũ gaudẽt: uerisimile est ꝙ multum gaudeant qui tot naufragia pericula, à mari huius mundi periculosissimo euaserunt. Bernar. Periculum probat transeuntium turbam, & perenntium multitudo. In mari Massiliæ de quatuor nauibus uix una perit: *in mari huius* mundi de quatuor nauibus uix una ad portum salutis peruenit. Tertiò, ex hoc, ꝙ quũ ipsi tantæ infirmitatis essent, tamen de tanto hoste triũphauerũt. Iob. 41. Non est potestas super terrã quę cõparetur ei, qui factus est ut nullũ timeret. Nos sumus ut locustæ, hostes nostri ut gigantes. Augustin. lib. Conf. Quanto, inquit, maius periculũ fuit in prælio, tanto est gaudium maius in triumpho. Sic est in nauigantibus. Nã pòst procula & misericordias naufragorum exultant nimis: quoniã timuerunt nimis. ¶ De gloria futura dicit Aug. in lib. de Ciuit. Dei, Quæ erit felicitas, ubi nullum erit malum, nullum latebit bonũ: uacabitur Dei laudibus, qui erit omnia in omnibus. Nam quid aliud agetur, ubi nec ulla desidia cessabitur, nec ulla indigentia laborabitur? Nescio. Itẽ in eodẽ: Vera gloria erit, ubi nec laudantis error quisquam, nec adulationis laudabitur. Verus honor qui

si negabitur digno, nulli deferetur indigno: sed nec ad eum amplectullus indignus. Vera pax, ubi nihil aduersi nec à seipso, nec ab aliquo patietur. Præmium uirtutis erit ipse qui uirtutem dedit: eique seipsum, qui melius, & magis nihil esse posset, promisit. Ipse finis erit desideriorum nostrorum qui sine fine uidebitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur. Idem in eodem: In illa ciuitate magnũ bonum in se uidebit, quòd nulli superiori nullus inferior inuidebit: sicut nunc nõ inuident archãgelis angeli cæteri, tanquã nollet unusquisque esse quod non accepit, quum nec in corpore uult oculus esse qui est digitus: Idẽ: Ibi uacabimus & uidebimus, uidebimus & amabimus, amabimus & laudabimus. Ecce quid erit in fine sine fine. Nã quis aliꝰ nostrũ est finis, nisi peruenire ad regnum cuius nullus est finis? Itẽ Aug. loquens de summo bono: Qui hoc bono fruetur, quid erit illi, & quid nõ erit? Erit quicquid uolet: quicquid nolet, non erit. Item Ber. loquens de cælesti ciuitate: O ciuitas cęlestis, mãsio securitas, patria cõtinẽs totũ quod delectat, populus sine murmure, inocte quieti, homines nullã habentes indigentiã. O quàm gloriosa dicta sunt de te Ciuitas Dei.

¶ *Quòd gaudium futurũ differt à præsenti in multis.*

ET notandum ꝙ gaudiũ futurum à præsenti differt in hoc, quòd ipsum est plenũ gaudium & perfectũ. Io. 16. Petite & accipietis, ut gaudiũ uestrum sit plenum. 1. Cor. 13. Cũ uenerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est. Itẽ gaudium futurũ est securũ. Aug. in li. de moribus ecclesiæ. Summũ bonũ tale esse debet quod non amittat homo inuitus: quippe nemo potest confidere de tali bono quod sibi eripi posse sentit, etiam si retinere illud amplectique uoluerit: quisquis enim de bono quo fruetur non cõfidit, in tãto timore amittẽdi beatus esse quis potest? Itẽ gaudium futurũ est purum gaudium, cũ hic dolore risus misceatur. Prou. 14. Esa. 25. Auferet Dominus omnem lacrymã &c. Hęc tria insinuantur Esa 25. Vbi sic legitur: Faciet Dominus exercituũ omnibus populis in monte hoc conuiuiũ pinguium, conuiuiũ uindemiæ pinguiũ medullatorum, uindemiæ defecatæ. In pinguedine, intellige plenitudinẽ: in medulla, securitatem quę intra ossa abscõditur: in defecatione, puritatẽ. Conuiuiũ illud est cœna magna, de qua legitur Lucæ 14. quã Deus pater ab æterno præparauit: Filius uerò fercula addidit: gaudiũ scilicet, quod erit in aspectu humanæ naturæ quã assumpsit: Spiritus sanctus pigmenta suauitatis ministrat: Ipse est fluuius nectareus lætificans ciuitatem Dei. Psal. Torrente uoluptatis tuæ potabis eos. Sola inuitatio huius cœnæ beatum reddit.

Apocal.19. Beati qui ad cœnã nuptiarum Agni uocati sunt. In hac cœna est unũ ferculũ quod solũ sufficeret. Io.14. Domine ostende nobis patrẽ, & sufficit nobis. Solus odor huius cœnæ qui datur sanctis præsentiri, plus ualet quàm totum gaudium mundi.

¶ *De triplici materia gaudii electorum, & xij. cognitionibus intellectis per xij. stellas coronæ mulieris in Apocalypsi.*

ITEM notandum q̃ triplex materia illius gaudii intimatur nobis. Nume. 13. in fructibus illis quos attulerunt exploratores de terra promissionis, qui fuerunt ficus, uua, & malogranata. In ficu dulcedinẽ deitatis intellige. Prouerb. 17. Qui seruat ficũ, comedet fructus eius: & qui custos est Domini sui, glorificabitur. In uua, Christi humanitatẽ in torcũlari crucis expressã. In malogranatis, sanctorum ordinatã societatem. Ordinatè enim se habent grana in malogranato. Itẽ Apo. 12. insinuantur nobis gaudia xii. in corona xii. stellarum, quæ erat in capite mulieris. Duodecim stellæ sunt xii. cognitiões quæ electos lætificabunt: tres pertinẽtes ad Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, & nouem ad nouẽ ordines beatorũ spirituum. Vel has xii. stellas intellige tres dotes animæ, scilicet Dei uisionem, eiusdẽ dilectionem, & boni excellentissimi uel arduissimi cõprehensionẽ, quæ cõprehensio gloriosissima est: & quatuor dotes corporis, scilicet claritatẽ, uel potius pulchritudinẽ, subtilitatẽ, agilitatẽ, impassibilitatẽ, & societatẽ quæque sensuũ. Secundũ quosdã dotia dos animæ est delectatio q̃ est effectus uisionis, & amoris.

¶ *De diuersitatibus spei, quæ detestabilis est ex quatuor, & commendabilis ex tribus.*

CAP. VI.

NOtãdũ est ergo q̃ est spes detestabilis, & est spes commẽdabilis. Spes detestabilis q̃druplex est. Prima est maledica. Secunda, præsumptuosa. Tertia est uana. Quarta, mẽdax uel falsa. ¶ Prima est, quæ Deum maledicit, offendit, quia de magnitudine misericordiæ eius cõfidit. Vnde Bernardus in sermonibus suis fidelis fiducia solius uiq; misericordiæ capax, quum uidelicet sine spe peccamus. Hæc peccat contra bonitatem Dei. Rom. 2. An diuitias bonitatis eius, & patientiæ & longanimitatis contemnis? ¶ Secunda est quum aliquis sperat se habere quum uoluerit quod uult, & eius excedit ut quũ aliquis præsumit se conuersurum ad finem suis quum uoluerit. Eccles. 29. Repromissio nequissima multos perdidit. Spes uana est, quæ fiducia ponenda in creatore ponitur in creatura ponitur. De quo re. s. 5. capit. in eodem tractatu Esaiæ 55. Cõfidunt in mihi, sed falsa est, quũ quis sperat quod futurũ non est: ut quum quis promittit sibi longã uitam, quæ moriturus est, ut ille cui dicit

Stulte hac nocte repetẽt animã tuã. Luc. 12. Esa. 29. Posuim⁹ mendacũ spẽ nostrã. ¶ Ad hoc quòd spes commẽdabilis sit, tria operatur. Primũ est, si in solo Deo ponatur. Hester 14. Exaudi uocẽ illorũ qui nullã aliã spem habent. Secundũ, si assit meritum, unde quod speratur, præsumatur. Ber. sup Cãtica: Integra ecclesiæ consolatio, quum non solũ quid sibi sit expectandũ, sed unde sit præmendũ, nouerit. Tertiũ, si in tribulatione spes nõ deficit, sed uires suas ostẽdit. Iob 13. Etiã si ceciderit sup me, in ipso sperabo. Psal. 5. si exurgat aduersum me præliũ, in hoc ego sperabo. Item notãdũ q̃ est spes primæ authoritatis, quæ in solo Deo ponẽda est. Et est spes suffragii, quæ ponenda est in sanctis, inquantum sunt amici Dei. Spes quæ in solo Deo ponitur, subdiuidi potest in spem ueniæ, gratiæ, & gloriæ. Spes uerò gloriæ subdiuidi potest in expectationem gloriæ animæ, & gloriæ corporis, de quibus prius dictum est.

SECVNDAE *partis principalis de tribus uirtutibus Theologicis, Tractatus* IIII.

De Charitate. CAP. I.

CHARITATIS descriptiones primò ponẽdæ sunt. Secũdò, commendationi eius insistetur. Tertiò, agetur de dilectione Dei. Quartò, de dilectione proximi. Quintò, de ordine charitatis. Sextò, de his quæ aduersantur charitati. Septimò, de gradibus diuersis ipsius. ¶ Notandũ ergo quòd charitas est finis præcepti de corde puro, & cõscientia bona, & fide nõ ficta. 1. Tim. 1. Vbi dicit gl. Hic diffinit Apostolus charitatẽ. Charitas est finis, inquã, cõsummationis, non consumptionis. Plenitudo enim legis est dilectio. Roman. 13. Augustꝰ. Legis & omnium diuinarũ scripturarum plenitudo est, dilectio rei qua fruendum est, & rei quæ nobiscũ ea re frui potest, id est Dei & proximi. Idem: Ille sanctè & iustè uiuit, qui ordinatã habet dilectionem: ne aut diligat quod non est diligendũ, aut nõ diligat quod est diligendum, aut æquè diligat quod minus uel amplius diligendum est, aut minus uel amplius quod æquè diligendum est. Idem: Si non uoles omnes paginas perscrutari, omnia inuolucra sermonum euoluere, omnia secreta scripturarũ penetrare, tene charitatem ubi pendent omnia. Idem in libr. de disciplina Christiana: Vt nemo excusationem habeat in die iudicii, uoluit Deus, sicut scriptũ est, consummare & abbreuiare uerbum super terrã. Hoc ipsum uerbum cõsummatũ & abbreuiatũ, non obscurum Deus esse uoluit. Ideo breue, ne nõ tæderet legere. Ideo apertũ, ne quis dicat, Nõ mihi licuit intelligere. Thesaurus est magnus diuinarũ scripturarum:

rarum: hic thesaurus absc̃ditus est in agro. si piger eras ad pscru tandum thesaurũ, non sis piger unam margaritã sub lingua ferre, & quò uis securus ambula. Hæc est margarita ista: Diliges, &c. Matth. 22. Vel finis præcepti est charitas: quia gratia charitatis habendæ est pceptum: sicut sanitas est finis medicinæ. Augu. Timor est medicamentum: charitas sanitas. Sicut initium est sapientię timor Domini, Prouerb. 1. sic dilectio finis est sapientiæ. Eccleſiast. 1. Dilectio Dei honorabilis sapientia. Chrysosto. Finis annuntiationis est amor. Vnde Christus qui uenit legẽ implere, specialiter fuit prædicator amoris. Lucæ 12. Ignem ueni mittere in terrã: & quid uolo nisi ut accẽdatur? Et in fine uitæ suæ mortalis inculcauit discipulis pręceptum de dilectione, ut habetur Ioan. 15. Hoc est, inquit, pręceptũ meum, ut diligatis inuicem, &c. Item: Hæc mando uobis, ut diligatis inuicem. Item: Mandatum nouum do uobis, &c. Eiusdem 13. Sequitur, ex corde puro, &c. Tria hic tangũtur quæ ad charitatẽ disponunt. Fides non ficta, scilicet fides uera & catholica, non illa fides quam sibi hæretici fingunt. Et spes quæ per conscientiã bonam intelligitur: quia ut dicit gl. Augusti. Ille sperat, qui bonam cõscientiam gerit: quem uerò pungit mala cõscientia, retrahit à spe. Et puritas cordis. Oportet enim cor depurari ab amore mundi, ut impleatur amore Dei. Vnde super illud Psal. Diligite Dominũ omnes sanc eius. dicit glo. Discę non diligere mundum, ut discas diligere Deũ. Auerte, ut conuertaris: de, ut implearis. Augu. Bono plendus es: funde malum. Pos quia melle te uult implere Deo si aceto plenus es, ubi mel nes? Si quis uerò obiiciat, omnes uirtutes simul infun tur, unde non uidetur una tus esse causa alterius uel altera: Potest dici quòd hoc rendum est ad opera uirtu quorum unum est prius & causa ipsius. Ideo enim credimus Deum liberalis speremus in eo: & quia de ralitate ipsius speramus, eu ligimus. Vel potest dici, qu cet uirtutes simul sint tẽpore men una prior est altera litate: sicut splendor ab igne & tamen ignis & splendor sunt tempore. Hoc exempla nit Augusti. super principium Heb. Sed iterũ obiicitur: Q modo charitas sit ex fide & cum charitas dicatur esse omniũ bonorũ? in glossa Aug stini super uerbũ prius posito Finis præcepti est charitas. & per illud Galat. 5. Fructus tus est charitas, &c. Dicit gl. Caput uirtutum præmisit: id charitatem. Quæ enim alia fructus spiritus debuit tene primatum, nisi charitas, sine uirtutes cæteræ nõ reputabã

esse uirtutes, & ex qua nascũtur uniuersa bona? Ad solutionẽ hu ius uidetur esse distinguẽdus tri plex ordo uirtutum, scilicet ordo plantationis, ordo meritoriæ operationis, & ordo reparationis. In ordine plãtationis prima est fides. Primo enim docenda sunt quæ sunt fidei, deinde quę sunt timoris & spei. Hebręorũ 11. Credere oportet accedentem ad Deũ, quia est: & inquirentibus se, remunerator sit. In ordine operationis meritoriæ est charitas quasi illam imperans. In omni enim ordinata operatione, primum est amor siue desiderium finis, & ex illo omnes meritoriæ operationes, ut apparet in ædificatione domus, cuius causa est amor inhabitationis ipsius: ex quo amore non solũ est ædificatio, sed etiã ea quæ ad ædificationẽ iuuant, ut inquisitio operariorũ. In operãdo igitur meritorię prior & principalis est charitas, & primo mouẽs: fides enim præcedit, ostẽdens quid & quasi deseruit tanquam lucernam iter operari debeat. Illuminatio enim adiutorium est in operare, & illuminator & adiutor & non principalis operator. In ordine uerò reparandi in uirtutibus affectiuis, prior uidetur esse humilitas. Si enim omnis peccati est initiũ superbia, ut habetur Eccle. 10. omnis correctionis principium erit humilitas. Huic cõsonat quòd reparator humani generis posuit primam uirtutem, humilitatem. Matt. 5. dicens: Beati pauperes spiritu. Pauperes spiritu dicuntur humiles, secũdum glos. ¶ Charitas inter tres uirtutes quæ ordinãt ad Deũ, propinquior est fini, scilicet Deo: unde Deum habet pro fine & pro materia: diligit enim Deũ propter se, & cùm fides finẽ uideat, spes illuc tendat (est enim spes insecutio, sicut timor est fuga) charitas est unio cum fine. Vnde cùm finis optimum sit, & à fine habeãt quòd sint bona ea quæ sunt ad bonã finem: charitas primo habet bonitatem inter uirtutes, & per eam habent bonitatem cæteræ. Et secundum hoc intelligendum est quod dicit glossa super 1. Timot. 1. quòd charitas est radix omnium bonorũ: inquãtum scilicet sunt bona. Et illud similiter super Gal. 5. Ex charitate nascuntur omnia bona: inquantum scilicet sunt bona. Et sicut radix humorẽ mittit ad ramos, sic charitas bonitatẽ ad opera cęterarũ uirtutum. Augusti. in sermone de Charitate: Sicut radix omnium malorum est cupiditas: ita radix omnium bonorum est charitas. Humilitas etiã potest dici radix uirtutũ, secundũ illam proprietatem qua radix est pars arboris infima terræ adhærens. Sic humilitas cõsiderans infirmitatem suam, sub Deo collocat se in loco infimo. Fides etiam potest dici radix: quia radix est in arbore quasi os in animali. Per radicem ingreditur ad arborẽ nutrimentum

tum arboris: sic per fidem bonũ ingreditur ad animam. Item charitas sic describitur à Magistro lib. 4. Sententiarum: Charitas est dilectio qua diligitur Deus propter se, & proximus propter Deũ, uel in Deo. In Deo dicitur, propter illos qui iusti sunt, qui manẽt in Deo per gratiam. Propter Deum dicitur quantũ ad illos qui nondũ sunt iusti, qui adhuc amãdi sunt ut iusti fiãt, & in Deo per gratiã maneant. Augu. Qui amat homines, aut quia iusti sunt, aut ut iusti sint, amare debet. Item August. sic describit charitatẽ: Charitas, est uirtus qua uidere Deum, perfruiq; eo desideramus. Et est hæc descriptio secundum digniorẽ actum charitatis. Potest etiã sic charitas describi: Charitas est uirtus qua unaquæq; res tãti habetur quanti habẽda est. Vnde charitas pondus æquum est: sicut statera dolosa est cupiditas. Prou. 11. Statera dolosa abominatio est apud Deum, & pondus æquũ uoluntas eius. Tẽporalia quæ in ueritate parũ pretiosa sunt, quæ Apostolus reputauit ut stercora, multũ ponderãt in statera cupiditatis: ideo uerè dolosa est. Osee 12. Chanaan in manu eius statera dolosa. Hæc statera etiam meritò abominatio est Deo: cùm diuitiæ & honores quæ abominabilia sunt Deo, ibi præponderãt ueris bonis. Lucæ 16. Quod autem est apud homines, abominatio est apud Deũ. In libro de Spiritu & anima dicitur, Spiritus charitas est cõcordia mentium & societas electorum, uita beata animarum & angelorũ: quæ nec animæ, nec angeli nisi per charitatem habent.

De commendatione Charitatis.

CAP. II.

AD commendationem Charitatis, primò ualere potest hoc, quòd Spiritus sanctus in Scriptura sacra totiens monet ad ea quæ charitatis sunt. 1. Corint. 14. Sectamini charitatẽ. Et omnia opera uestra in charitate fiant. Eph. 3. In charitate radicati & fundati. Eiusdem 4. In charitate erescamus. Item 5. Ambulate in dilectione. Philipp. 1. Oro ut charitas uestra magis magisq; abundet. Colos. 3. Super omnia charitatẽ habentes. 1. Petri 4. Ante omnia mutuã in uobismetipsis continuam charitatem habentes. Secũdo commendatur per hoc quòd est cõparatione cæterarũ uirtutum. Ad quod pertinet illud 1. Corint. 13. Maior autem horum est charitas. Aug. Respice ad omnes ecclesiæ, & uniuersis excellentius charitatis munus eminere sces. Ideo oleo charitas comparatur, quod supereminet aliis liquoribus: sic charitas superexcellit aliis uirtutibus. Propter eandem causam charitas auro comparatur, quod inter metalla præstantius est. Apoc. 3. Suadeo tibi emere à me aurum ignitum & probatum, ut locuples fias. Hinc auro comparando intendere debet

in nundinis huius mundi hi qui bus dictum est, Luc. 19. Negotiamini dum uenio. Nec solũ aurũ est charitas: sed etiã aurea reddit ea quæ contingit. Et hæc est una uirtus charitatis, quòd plũbea efficit aurea. Opera enim de genere bonorum sine charitate facta quasi plumbea sunt: parui scilicet, uel nullius ualoris: facta uerò ex charitate, quasi aurea sunt, quia pretiosa ualde. 3. Reg. 6. Nihil erat in templo quod nõ auro tegeretur. Opera ex charitate facta, sunt quasi uestis deaurata qua ecclesia ornatur. In Psalmo: Astitit regina à dextris tuis in uestitu deaurato. Propter eandem excellentiã dicitur etiã charitas ignis. Lucæ 12. Ignem ueni mittere in terram. Ideo Spiritus sanctus super apostolos in linguis igneis descendit, ut in cordibus hominũ ignem istum succenderet. Vnde Bern. Venit super discipulos Spiritus sanctus in linguis igneis, ut linguis omnium gentium uerba ignea loqueretur, & legẽ ignea linguæ igneæ prædicarent. Thren. 1. De excelso misit ignem in ossibus meis, & erudiuit me. Ignis inter elementa uirtuosior est: sic charitas uirtuosior est cæteris uirtutibus. Hieron. Qui perfectè amatur, totam sibi undique amantis uendicat uoluntatẽ, nihilque est imperiosior charitate. 2. Corint. 5. Charitas Christi urget nos. ¶ Ignis ferrum quasi ignem efficit: sic charitas eos in quibus est, ut ignem efficit. Ecclesiast. 48. Surrexit Elias propheta sicut ignis, & uerbum eius quasi facula ardebat. Nescit ignis esse otiosus: sic secundum uerbum Gregor. amor Dei nunquam est otiosus. Operatur enim magna, si est: si autem operari renuit, amor nõ est. Ignis charitatis est illuminãs & splendens, & ad splendorem æternum perducens. Gregor. in Moral. Non claresci anima in fulgure æternæ pulchritudinis: nisi (ut ita dixerim) hic prius arserit in officina charitatis. Hic est ignis ille quo spiritus angelici ardent. Ignis iste in cinerem humilitatis redigit. In hunc cinerem redegerat illum qui dicebat Genesi. 18. Loquar ad Dominum meum, cùm sim puluis & cinis. Carbo ignitus cum mortuis carbonibus positus, aut extinguitur, aut eos uiuificat. Sic uiri sancti igne charitatis succensi morti se exposuerunt, ut mortuos in peccatis uiuificarent. Ignis tendit sursum: sic illi qui uehementer accensi sunt, igne charitatis cupiũt dissolui & esse cum Christo. Philippens. 1. & mortem habent in desiderio, & uitam in patiẽtia. Charitas est ignis, quo apostoli suauiter arserunt, ut ait Gregor. Ipsa est speciale donũ Dei, qui & ignis dicitur. Deuterono. 4. Hebræ. 13. Deus noster ignis consumens est. Gregorius in Homil. Deus ignis consumens dicitur, quia flãmis sui amoris incendit mentes quas impleuerit, & à

& à uitiorum sordibus mundas reddit, & peccatorum rubiginẽ consumit. Bernard. super Cant. Ignis qui Deus est, cõsumit quidẽ, sed non affligit: ardet suauiter, desolatur feliciter. Est enim uerè carbo desolatorius: sed qui sic in uitia exerceat uim ignis, ut in anima exhibeat uicem unctionis. Gregorius in Homil. loquens de illo uerbo Lucæ 7. Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Quid esse dilectionem credimus, nisi ignem? & quid culpam, nisi rubiginem? Tanto amplius rubigo peccati consumitur, quanto peccatoris cor magno charitatis igne concrematur. ¶ Charitas etiam est mater omniũ uirtutum, ut ait glossa Ambrosii super illud Rom. 14. Vnusquisq; in suo sensu abundet. Mater, inquam, educatione, imò ipsa ad omnes se habet ut mater. Bernardus. Bona mater charitas, quæ siue foueat infirmos, siue exerceat proiectos, siue arguat inquietos, diuersis diuersa exhibens sicut filios diligit uniuersos. Cùm te arguit, mitis est: cùm blanditur, simplex est. Piè solet sæuire, sine dolo mulcere, patienter nouit irasci, humiliter indignari. Ipsa est quæ hominum mater & angelorum, non solum quæ in terris, sed etiam quæ in cælis sunt pacificauit. Ipsa est quę Deũ homini placans, hominem Deo reconciliauit. Charitas patiens est, benigna est, licet læsa, licet offensa: si conuersus fueris ad illam, obuiabit tibi quasi mater honorificata. Item charitas enumeratur prima inter fructus spiritussancti. Gal. 5. Fructus, inquit spiritus, charitas, &c. Ibi dicit Aug. Caput uirtutum præmittens cans charitatem caput uirtutum. Ibi etiam dicit gl. Hieron. Quæ alia inter fructus spiritus debent tenere primatũ, nisi charitas? ne qua cæteræ uirtutes non putabuntur esse uirtutes? Vnde primus fructus charitas. Augustinus quam enim ipsa absit, nullus fructus est Deo gratus. Osee 9. Radix exiccata est, fructum nequit dix exiccata est, fructum nequam faciẽt. Radix exiccata est cupiditas, quam Apostolus radicẽ malorum omnium. 1. Timothei 6. Vbi uerò charitas ibi multus fructus. Io. 15. Qui manet in me, & ego in eo, hic fructum multum. Qui manet in charitate, in Deo manet. 1. Ioan. 4. Item charitas est primum bonum animę. Primũ enim bonum animæ est Deo adhærere: Deo autem adhærere non ualemus nisi dilectione, ut ait Augustinus libro de moribus ecclesiæ, & lib. Confe. Mihi autem adhærere Deo bonum est: quia si non manebo in illo, nec in me potero. Vbi charitas non est, potest esse species boni: sed non uerum bonum. Augustinus. Dantur & alia Spiritussanctũ munera: sed sine charitate nihil prosunt. Sonca: Apud sapientes sunt honesta, apud uulgus simulacra honestarum. Vbi charitas adest, nihil est malum. Eccle. 8. Qui custodit mandatum, non experietur quicquam mali. Quod de mandato dilectionis specialiter uerum est. Augu. Vbi charitas, quid est quod possit obesse? Vbi autẽ non est, quid est quod possit prodesse? Itẽ charitas est gratia gratiarum. Aliæ uirtutes sine ea gratæ non sunt. Et quia gratis non operantur. Iustitia enim reddit debitum: amor redimit incõmodũ quod imminet: spes emit commodũ quod obtinere intendit. Et quia non sufficiunt animam Deo reddere gratam, uel etiã sua propria opera absque charitate Deo grata facere nõ possunt. Charitas uerò gratis operatur. Bern. super Canti. Purus amor mercenarius non est, purus amor de spe uires nõ sumit, & tamen differentiæ damna non sentit. ¶ Charitas etiã animam Deo reddit gratam, & sua propria opera & cęteras uirtutes, & opera etiam earum, si à charitate fuerint imperata. Ipsa enim imperatrix est inter uirtutes, & quæ imperantur ab ipsa, Deo grata sunt, & à se reputat imperata. Item charitas locus luminis est. 1. Ioan. 2. Qui diligit fratrem suũ, in lumine manet. Amor mũdi excæcat, sed amor Dei illuminat. Extra charitatem tenebræ sunt. Vnde ibidẽ dicitur. Qui odit fratrẽ suũ, in tenebris est: ubi autẽ tenebræ sunt, ibi nõ est uerũ gaudium. Tob. 5.

Quale gaudiũ mihi erit, qui in tenebris sedeo? ¶ Item charitas est locus securitatis & gaudii. Ber. Deus charitas est: quid pretiosius? Et qui manet in charitate, in Deo manet: quid securius? Et Deus in eo: quid iucundius? Augu. Deus charitas est: breuis laus, & magna laus. Breuis in sermone, & magna intellectu. Si numeras, unũ est: si appẽdas, quãtum est. Deus dilectio est. Item dulcius dilectiõe nihil est. Aug. Dilectio dulce uerbum, sed dulcius factũ. Cũ amor sit causa omnis iucũditatis: sine amore enim nihil iucũdũ: charitas quæ est amor summi boni, magnam habet iucũditatẽ. Vnde inter fructus spiritus, statim post charitatẽ enumeratur gaudium. Quomodo sine gaudio potest esse q; Deus ametur debito modo, cùm ipse præsens sit ubi sic amatur. Præsentia enim boni amati iucunda est. Aug. in epist. ad Macedonium. Tanto nobis melius est, quanto magis in illũ imus, quo nihil melius. Imus autẽ nõ ambulando, sed amando: quem tanto habemus præsentiorem, quanto eundẽ amorẽ quo in eũ tendimus, poterimus habere puriorẽ. Idem super epist. Io. Hom. 10. Quid tibi iubet Deus? dilige me: amaturus es honorẽ, & fortè nõ peruẽturus. Quis me amauit, & nõ ad me peruenit? quisquis me quærit, cũ ipso sum: nõ ad me ambitur per aliquam uiã. Ipse amor tibi præsentẽ me fa-

cit.Greg.in Moralib. Qui mẽte integra Deum desiderat,profectò iam habet quem amat:neq; enim quisquam posset Deũ diligere,si hunc quẽ diligit,nõ haberet.¶Charitas locus est ueræ quietis.Aug.Non potest anima nisi in eo quod diligit requiescere.Aeterna autẽ requies non datur ei, nisi in dilectione Dei. qui solus æternus est:& ipsa est perfecta sanctificatio,& sabbatũ sabbatorũ.Charitas etiã uita est. 1.Ioan.3. Nos scimus quoniam translati sumus de morte ad uitam,quoniã diligimus fratres. Sine charitate nihil uiuit uita gratiæ:sed omnia sunt mortua, omnia arida.1 Ioan.3. Qui non diligit,manet in morte.Et super 1.ad Cor.13.dicit glos.Sicut corpus sine anima mortuum est:sic anima sine charitate mortua deputabitur. Charitas est calor uitalis,quo extincto nihil spiritalis uitæ relinquitur. Prosper de uita contemplatiua dicit,q̃ charitas est uita uirtutum.¶Ipsa etiam est mors uitiorũ. Sicut enim fluit cera à facie ignis:sic pereunt uitia à facie charitatis. Cantico,ult. Fortis est ut mors dilectio.Qui uidetur esse magni ualoris in seculo, & charitatẽ nõ habet,quasi leo mortuus, aut nullius ualoris est.Eccles.9. Melior est canis uiuus, leone mortuo.1.Corin.13.Si habuero prophetiã &c.charitatẽ autẽ nõ habuero,nihil sum.Nihil inquã ualore. Charitas etiam est uita operum.Greg.Nihil habet uiri ditatis ramus boni operis, nisi maneat in radice charitatis.Ideo charitatem habẽs ditissimus est. Aug.Attende quanta est charitas:quæ si desit, fruſtrà habentur cætera:si autem adsit, habentur omnia uel in se,uel in aliis.Ideo in quodã sermone de charitate. Charitas est dulce & salubre uinculũ mentiũ,sine qua diues pauper est,& cũ qua pauper diues est. ¶ Quatuor de canibus dicuntur. Primus est qui habet charitatẽ. Primus, quia ipsa charitas thesaurus est. charissimus:ut nõ solum charitas, sed ipsa charitas expressiuè possit dici.Sicut de filio Dei dicitur Hebr.1.q̃ sit splendor gloriæ. Et Sapien.7. Candor lucis æternæ.Hic est thesaurus absconditus in agro cordis, pro quo emendo uniuersa essent uenda.Matth.13.Hunc thesaurũ nulla potest auferre ianitor mundi, mors scilicet,quũ alios auferat. Sine hoc thesauro non prosunt alii thesauri. De comparatione huius thesauri nullus pœnitebit, quũ ualorem eius perfecte agnoscet. Cantic.ult. Si dederit homo omnẽ substãtiam domus suæ pro dilectione:quasi nihil despiciet eam. Quanto quis charius emit thesaurum istum,tanto amplius lucratur. Hoc thesauro,thesaurus Dei acquiritur. Secundo, quia qui habet charitatem,habet Deum:ideo diues est. Ioan.4. Si diligamus inuicem, Deus in nobis manet. Augustinus

Aurum habẽs in arca, diues est: Deũ habens in cõscientia diues est:cõiũge aurum & Deum,arcã & conscientiã. Tertiò, quia opera ex charitate facta sunt quasi aurea:cùm sint ualde pretiosa, regni scilicet æterni meritoria. Ideo bene monet Aposto.ut omnia opera nostra in charitate fiant.1.Corint.16. Quartò,quia charitas aliena bona sua facit. Aug.Vis mercedem habere de alieno?gaude inde,& mercedẽ tibi inde comparasti.Aug.Pensent inuidi quantum bonum est charitas quæ sine labore nostro aliena bona nostra facit.Anima habens charitatem est sicut nobilis anis,quæ pede amoris præ dam capit.Pes animæ,amor est, ut Aug.ait,qui si rectus est, dicitur charitas:si curuus, dicitur cupiditas. Qui sine charitate sperat se ad regnũ cælorũ peruenire:simulis est illi qui absque pede uult incedere. Hic est pes ille de quo Iosue 1.Omnem locum quem calcauerit uestigium pedis uestri,tradam uobis. Charitas particeps est omnium timentium Deum,custodientium mandata eius. Charitas est communicatio Spiritussancti:de qua 2.Corinth.ultim.qua illi qui habent Spiritumsanctum, omnia habent communia. Ipsa est sorores illa de qua loquitur Ioan. 1.Canonic.1. Quod uidimus,& audiuimus,annuntiamus uobis: ut & uos societatem habeatis nobiscum. Qui charitatem non habet,quantum ad Deũ,excommunicatus est.1.Cor.ulti. Si quis nõ amat dominũ nostrum Iesum Christũ,sit anathema.Glo.id est, separatus à Deo,uel condemnatus.Vita sanctorũ negotiatio est. Matth.13.Simile est regnũ cælorum homini negotiatori &c. Quicunq; charitatẽ habet,particeps est in omni lucro quod fit in ecclesia. Vnde charitati potest dici illud Prouer.ult.Multæ filiæ cõgregauerunt diuitias:tu supergressa es uniuersas. Antiquum prouerbiũ Socratis fuit, Amicorum omnia esse communia.Vnde cum quidam pauper diceretur coram eo amicus cuiusdam diuitis,ait:Cur ergo iste pauper,ille dines est?Amicus enim non est,qui particeps fortunæ non est. Cor in quo charitas est,est quasi hortus,in quo omnes iusti & boni quasi arbores cælestes per amorem infixæ sunt,unde ei fructificant. Quid ergo mirum si multum habeat fructum?Charitas bonum proprium est bonorum,quum cæteræ uirtutes communes sint bonis & malis. Augu. Charitas est fons proprius & singularis bonorum.Item hæc sola est quæ diuidit inter filios regni, & filios perditionis. In libro Prosperi: Charitas Dei & proximi propria & specialis uirtus est piorum atque sanctorum, quũ cæteræ uirtutes bonis & malis possint esse communes. Item charitas nunquam excidit:quũ fides

& spes euacuentur. 1.Corint.13. Quod tripliciter potest intelligi. Primò, quod in morte non amittitur. Qui enim amat Deũ in præsenti, quum eũm non uidet: multo plus amabit eũ in futuro, quum eum uidebit. Ipsius in præsenti est meritum: ipsa ergo in futuro erit in præmium. Ioan.12. Scio quia mandatũ eius uita æterna. Quod specialiter est uerum de mandato dilectionis. Secundo de opere charitatis, quod non excidit charitate manente. Charitas est arbor à quo nõ excidit nec flos, nec folium, nec fructus. In hac arbore pendent omnia bona. Matt.22. In his duobus mandatis uniuersa lex pendet, & Prophetæ. Loquitur de duobus mandatis de dilectione. Flos unus arboris, scilicet unum propositum charitatis, est super millia auri & argenti. Charitati bene conuenit illud Eccles.24. Flores mei fructus honoris. Fructu huius arboris pascitur Deus ab homine, & ex eo uiuitur in paradiso. Tertio de habente charitatem, qui in morte non excidit, id est, nõ ex toto cadit: quia licet moriatur mũdo, uiuit tamen Deo. Vnde mors amicorum Dei, dormitio uocatur. Ioan.11. Lazarus amicus noster dormit. Item charitas maior est omnibus sacrificiis. Mar.12. Diligere proximum tanquam se maius est omnibus holocaustomatibus & sacrificiis. Charitas præ cæteris uirtutibus Deo placet, & diabolo displicet, & homini prodest. ¶ Charitas meritò multũ Deo placet, quum Deus ei super omnia præceat. Gloss. super illud Psal. Exultate iusti in domino. Placet Deo cui placet Deus. Ideo Deus aliquos spernit, quia ipsum spernunt. Esa.32. Væ qui spernis, nõ ne & ipse sperneris? Deus amantes se. Prouerb.8. Ego diligentes me diligo. Ioã.14. Qui autem diligit me, diligetur à patre meo: & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Solã charitas Deum habet charũ: & ideo meritò inter uirtutes præcipuè chara est Deo: & opera eius specialiter meritoria sunt, & secundũ eam præmium meretur: ut qui maiorẽ habet charitatem, maius habeat præmium, & qui minorem, minus. Non habet Deum charum, qui pro nullo nori pretio dat uel dimittit quàm ualeat. Non habet auarus Deum charum, qui lutum diligit. Habac.2. Vti qui congregat non sua, usquequo aggrauat contra se densum lutum? Nõ habet etiam Deũ charum uoluptuosus qui delectatur nem momentaneam præponendo. Greg. Momentaneũ est quod delectat, æternum quod cruciat. Non habet charum Deum pauperem, qui pro uẽto uanæ gloriæ Deum deserit. Et ut breuiter dicamus: non habet Deum charum, qui non diligit eum super omnia, quũ ipse omnibus præ-

ualeat. ¶ Charitas specialiter diabolo displicet. Vnde Grego. super Ezechi. Antiquus inimicus castitatẽ in nobis si sine charitate uiderit, non timet: quia ipse carne non premitur, ut luxuria dissoluatur. Abstinẽtiam nõ timet, quia ipse cibo nõ utitur, qui necessitate corporis nõ urgetur. Distributionem terrenarum rerũ nõ timet, si eidẽ operi charitas desit, quia diuitiarũ subsidiis nec ipse eget. Valde autẽ in nobis charitatem uerã, id est, amorem humilem, quem nobis uicissim impendimus, timet, & nimis concordiæ nostræ inuidet: quia hanc nos tenemus in terra, quam ipse tenere nolens amisit in cælo. Item Greg. Non curat antiquus hostis, ut terrena nobis tollat: sed ut charitatem auferat. Charitas etiam habenti ipsam multum prodest, sine ea nihil utile est. 1.Cor.13. Si distribuero in cibos pauperũ omnes facultates meas &c. charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Qui charitatem nõ habet, est sicut æs sonãs quod aliis prodest, sed sibi nõ prodest, imò se consumit. Sic in eo qui charitatem non habet, diminuuntur bona naturalia, & minus idoneus fit ad bene operandũ, uitã suam inutiliter expendit. Vbi ue rò charitas est, omnia prosunt. Rom.8. Scimus quoniã diligentibus Deum, omnia cooperatur in bonum. ¶ Vtilitatem charitatis ostendit Aposto. 1.Corin.13. dicens: Charitas patiens est, benigna est. Charitas non æmulatur, nõ agit perperã &c. Vbi enumerantur septem bona quæ charitatem comitantur, & octo mala à quibus hominẽ seruat. Duo prima bona sunt patientia & benignitas, de quibus Grego. patientiam & benignitatem præmisit: quarum altera illata à proximis mala æquanimiter portat: altera, sua bona proximis desiderabiliter impẽdit. Pœna quippe interrogat, si quietus quis uel raciter amat, ut ait idem Greg. Benigna etiam debet esse charitas: id est, egenis larga. Greg. Mens sanctorum in tentationis prælio munita patientiæ clypeo & gladio amoris accincta, ad mala ferenda sumit fortitudinem, & ad rependẽda bona erigit unitatem. Tertium bonũ est, congaudere ueritati: id est, bonis proximi. Quartum est, mala eius sufferre, compatiendo & supportando. Quintũ est, omnibus Deo credere. Sextũ, omnia sperare. Septimum est, diu expectando dominũ sustinere. Duobus primis facit charitas ut bene nos habeamus in his quæ nostra sunt, mala propria patienter portando, & bona propria liberaliter largiendo. Duobus sequentibus facit ut nos bene habeamus ad ea quæ sunt proximi, bonis congaudendo, & mala comportando. Tribus ultimis, ut nos bene habeamus ad Deum, cui debemus fidem, eó

quòd sit prima ueritas: & spem, eo ꝙ sit summa bonitas: & sustinentiam longam, eò quòd sit omnipotens: & magnitudinem præmii recompensare potest, quod tardus soluit. Augu. Charitas ideo tolerat in præsenti uita, quia credit omnia de futura uita. Et suffert omnia quæ hic inueniuntur: quia sperat omnia quæ ibi promittuntur. ¶ Primũ malum, à quo charitas seruat, est æmulatio, siue inuidia, quæ putredo ossiũ dicitur. Prouer. 14. Est enim uehemens corruptio animæ, ex qua prouenit ut ipsa in malis proximi delectetur, & bonis contristetur, quæ naturaliter in bonis deberet delectari, & in malis contristari. Secundũ est, peruersa actio. Qui charitatem habet, habet Spiritum sanctum, qui benignè agit: qui uerò sine charitate est, habet spiritum malignum, qui perperam agit reddendo mala pro bonis, miseros opprimẽdo, bonis detrahendo, quum potius bonis addendum esset. Bona enim oportet crescere, mala autem minui: & miseri eleuandi sunt, nõ amplius opprimendi. Tertium est, inflatio: id est, dilatio propria usque ad proximi compromissionẽ, quæ solet habere scissuram: ut ait beatus Bernar. Prouerb. 28. Qui se iactat & dilatat, iurgia concitat. Iactantia est dilatatio exterior: præsumptio, cordis dilatatio interior. Quartum est ambitio, quum aliquis quærit sui exaltationẽ per proximi deiectionem. Similis est ei qui faceret de hominibus scalã bellum pedum suorum, ut sic altior cæteris appareret. Quintum est, intimus amor proprii boni, ex quo solet sequi, quòd homo non curat de bono proximi. Philip. 2. Non quæ sua sunt singuli considerantes, sed quæ aliorum. 1. Corinthior. 10. Nemo quod suum est quærat. Et in hoc est multum corruptum genus humanũ, quasi enim in naturã uersum est hominibus quærere propria commoda, & negligere aliena. Sextum est, irritatio siue pronocatio ad iram. Aliqui quando uident domum proximi igne cõburi, exemplo illius suam comburunt, quum potius deberent conari ad eius defensionem: qui ualde fatui sunt. Eccles. 7. Ira in sinu stulti requiescit. Sapiens non permittit ibi quiescere, sed statim ab ea se expedit: sicut carbonem de sinu suo tam citò excuteret, si in eum insiliisset. Septimum est, maligna cogitatio, ut quæ est de nascendis iniurijs. Qui iniuriam sibi factam cogitat, quasi ferrũ in uulnere tenet. Esa. 1. Auferte malum cogitationum uestrarum &c. Octauum est, gaudere super iniquitate, quod est diabolicũ, & signũ magnæ corruptiõis & elõgatiõis à Dei similitudine: cui iniquitas summè displicet. Prouer. 24. Quũ ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas. Et eiusdẽ 17. Qui in ruina lætatur alterius, nõ erit impunitus. ¶ Itẽ charitas est uia excellentior. 1. Cor. 12. Adhuc uobis uiã excellentiorem demonstro. Ipsa est gratia domini nostri Iesu Christi. 2. Cor. ult. Magisterium eius Christus professus est. Ioannis decimoquinto: Hoc est præceptum meum, ut diligatis inuicẽ. Charitate discipulos suos uoluit agnosci. Augu. In charitate dignoscentur discipuli Christi, non in prophetia, fide, & aliis. Io. 13. In hoc cognoscẽt omnes, ꝙ discipuli mei estis, si dilectionem adinuicẽ habueritis. Hanc ipse Saluator maximam in se habuit. Io. 15. Maiorẽ hac dilectionem nemo habet: quàm ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Ephesi. 2. Propter nimiam charitatẽ qua dilexit nos &c. ¶ Charitas est uinculũ, quo solo Deus ligari potuit. Magister Hugo de S. Victore: O charitas, quàm magnũ est uinculũ tuum, quo etiã Deus ligari potuit. Si ergo contra Dominum fortis fuisti: multo magis contra homines prualebis. Hoc uinculo Deus tractus ad terrã, descendit etiam usq; ad inferos. Nullum uinculum eum ad colũnam tenere potuisset, si charitatis uinculum defuisset. Nullum ferrum in cruce eũ detinuisset, nisi charitas affuisset. Sicut lapis positus ad ostium monumenti non potuit eum ad monumentum detinere: amor salutis nostræ & ad columnam & in cruce eum detinuit. Vinculo charitatis ligatus erat, quum dicebat Gen. 18. Num celare potero Abrahã quæ gesturus sum? Et eiusdẽ 15. Dictum est Loth: Festina, & salua te ibi: quia nõ potero facere quicquam, donec ingrediaris illuc. Esa. 58. Nõ est qui cõsurgat & teneat te. Charitatis uinculũ solui nõ potest, neq; igne, neq; aqua, neque gladio. Ro. 8. Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio? an angustia? &c. Et in eodem: Certus sum, quia neque mors, neq; uita &c. poterit nos separare à charitate Dei. Hoc est uinculum quo ea coniungũtur, quæ interuallis locorum disiunguntur. Charitas uinculum est perfectionis, de quo Colos. 5. Super omnia autem hæc, charitatem habentes, quod est uinculum perfectionis. Glo. Ambr. Magis studendum est ei uirtuti, quę maior omnibus est. Ibi etiam dicit glo. quòd charitas omnia ligat ne abeant. Charitas est uinculum perfectionis. Ligat enim mẽbra ecclesiæ adinuicem Deo. Hiere. 13. Agglutinaui mihi omnem domum Israël, & omnem domum Iuda. Deutero. 10. Patribus tuis conglutinatus est Deus, & amauit eos. In hac ligatione est perfectio ecclesiæ, item charitas eum in quo est, filium Dei efficit. Roma no. 8. Non accepistis spiritũ seruitutis iterum in timore: sed accepistis spiritũ adoptionis filiorum,

liorum, in quo clamamus: Abba pater. 1. Ioan. 4. Qui diligit fratrem suum, ex Deo natus est. Et eiusdem 3. Videte qualem charitatem dedit nobis Deus Pater, ut filii Dei nominemur, & simus. ¶ Itē charitas unctio est, qua filii Dei inunguntur in signū regni futuri. Qui hac unctione inuncti sunt, edocentur à Deo, sicut Salomon edoctus est à domino postquam in regem unctus est. 3. Regum 4. de qua unctione legitur 1. Ioan. 2. Vos unctionem habetis à Sancto, & nostis omnia. Intellige necessaria ad salutem. Et in eodem: Vnctio eius docet uos de omnibus. Prouerbiorum decimosexto: Diuinatio, id est, diuinus sermo in labiis regis, in iudicio non errabit os eius. Ioan. decimoquinto, dicitur de Spiritu sancto, quem habet qui charitatem habet: Ille uos docebit omnia. Et eiusdem 6. Erunt omnes docibiles Dei. Et Matthæi 23. Vnus est magister uester qui in cælis est. ¶ Quòd ille qui charitatem habet, non erret errore periculoso, potest esse uerū duabus de causis: uel quia legē abbreuiatam habet in corde suo, scilicet charitatem. De qua Augusti. Lex, inquit, charitatis super omnes libros est. Et Hieronymus Seleuciæ: Hæc sententia ad breuiariū totius iustitiæ dominico ore profertur. Vel quia charitas hominem Dei amicum facit: Lex uerò amicitiæ requirit, ut amici sibi inuicem non negent consilium, sicut nec auxilium. Vnde Deus habentes charitatem, nō permittit errare errore periculoso: si ille quod in se fuerit fecerit, ut ueritatem agnoscat. Charitas unctio est omnem lethalem infirmitatē dānans. Augu. Timor est medicamentum: charitas sanitas. Hinc sanationi attestatur bona diligentis gustus interioris: habens enim charitatem, sapiunt res quas sapere debēt. Item charitas uestis nuptialis est: de qua Matth. 22. Amice, quomodo huc intrasti non habens uestem nuptialem? Quasi admiratur dominus inueniens aliquem in ecclesia absq; ueste charitatis. Cuius admirationis quinq; possunt assignari causæ. Prima est, ꝙ dominus tantum expendit ut sponsa sua ecclesia hanc uestem habeat, quam alię uestes fiant uel de pilis animalium, uel corticibus herbarum, uel interioribus uermium, ut uestes sericę. Huic uesti uoluit dominus materiā ministrare quasi de uiscerib⁹ suis, quum lateris sui apertione amorem suū nobis ostendit, ut amore eius ad eum reamandum accenderemur. Ber. Clauus penetrans, clauus reserans factus est mihi ut uideam uoluntatem domini. quod nisi uideam per clauum, clamat clauus, clamat uulnus. Idem: Patet arcanū cordis per foramen corporis. Secunda est, ꝙ ecclesia scit hanc uestem

uestem summè placere sponso suo. Vnde uestem incōsutilem, quę figura erat huius uestis, nosunt diuidi. Ioan. 19. licet corpus suum permiserit perforari. Augustinus: Tunicā hominis iam iudicati in cruce pendentis carnifices Pilati non sunt ausi conscindere eam: & tu niteris charitatem Dei, imò charitatē quæ Deus est separare. Tertia, quòd istam uestem est ostensura ecclesia in illa magna curia, & nescit qua hora sit uocanda. Matth. 25. Media nocte clamor factus est: Ecce sponsus uenit. Ideo semper deberet esse parata. Matt. 24. Et uos estote parati &c. Sed sunt qui tunc primò uolunt orditi hanc uestem quando deberet succidi. Esa. 38. Dum adhuc ordirer, succidit me. Qui discretus est, quærit lanam & linum quam cito potest, ut hāc uestem possit sibi texere. Prouerbior. vlti. Quæsuit lanam & linum &c. Lana & linum sunt beneficia nobis à Christo exhibita secundum humanitatem & deitatem. Quarta causa est, ꝙ ecclesia scit, quòd si hæc uestis ei defuerit, turpitudo eius toti mundo manifestabitur. Prouerb. 10. Vniuersa delicta operit charitas. Apocal. 16. Beatus qui custodit uestimēta sua, ne nudus ambulet, & uideant homines turpitudinem eius. Quinta est, ꝙ ecclesia scit ꝙ non licet alicui introire in regnum cæli absq; hac uestе. Esther 4. legitur, ꝙ non licebat intrare aulam Assueri indutū sacco. Saccus est timor seruilis, cū quo nemo intrat regnum cælorum. Et notādum, ꝙ quum uestis esse soleat laudabilis à pretiositate materiæ, & à studio artificis, & à calore, & à suauitate, & à fragrantia, uestis ista simul ex omnibus his causis est laudabilis. Hęc uestis pro materia habet Dei beneficia: imò quodāmodo ex uisceribus Christi materia eius ministrata est, ut prædictum est. De studio artificis habetur in Psal. Annuntiate inter gētes studia eius. Si Deus mille annis studuisset, nunquàm modum conuenientiorem ad accendendum amorem suum in nobis inuenire potuisset. Color uerò huius uestis purpureus est. Prouerb. ulti. Byssus & purpura indumentum eius. Suauitas uerò huius uestis tanta est, ut uocetur unctio. 1. Io. 2. De odore eius habes Canti. 1. Dum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum. Nardus herba calida charitatem significat, cuius odor cęlos penetrauit, & filium Dei incarnari fecit. Odor huius uestis benedictionem Patris cęlestis impetrat. Genes. 27. Statimque ut sensit uestimentorum eius fragrantiā, benedicens ait: Ecce odor filii mei sicut odor &c. De odore uestium, habes Canti. 4. Odor uestimentorum tuorum sicut odor thuris. ¶ Charitas uestis nuptialis dici potest: quia matrimonium quo filius

Dei unitus est humanæ naturæ sorori nostræ, multum requirit ut uestem charitatis habeamus. Si enim matrimonia quæ fiunt quotidie, inimicos amicos efficiunt: quomodo hoc excellens matrimoniũ homines ad amorem Dei nõ accenderet? Solent fieri uestes nuptiales propter nuptias: sed nuptiæ filii Dei & humanæ naturæ factę sunt propter hanc uestem: scilicet propter charitatem in homine augendam. Vestis charitatis omnem turpitudinem operit. 1. Petri 4. Charitas operit multitudinem peccatorũ. Hæc uestis contra aduersa munit: quia fortis est, ut mors, dilectio. Cant. ult. Ipsa etiam ornat. Est enim uestis purpurea optimè sedens super byssum castitatis. Prouerbi. ulti. Byssus & purpura indumentum eius. Charitas est fortitudo & decor. Fortitudo, inquantum munit: decor, inquantum ordinat. Prouerbiorum ulti. Fortitudo & decor indumentum eius. Ipsa est uestis polymita, uarietate bonorum operum distincta: secundum illud Psal. Astitit regina à dextris tuis, in uestitu deaurato, circundata uarietate. Itẽ charitas currus igneus est, subleuans interiorem hominem in paradisum spiritualẽ: ut de Elia legitur 4. Regum, 2. capitu. Ipsa etiam est iugum suaue: de quo legitur Matthæi 11. Tollite iugum meum super uos &c. Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue. ¶ Propter hoc causas iugum charitatis suauis est. ¶ Primo ex sui natura. Augustinus: Omnia sæua & immania prorsus facilia & prope nulla efficit amor. Si super hoc iugum posset poni pondus inferni, ut scilicet cum amore ipsius portaretur, suaue esset propter hoc: quia charitas difficilia reddit facilia. Comparat Augustinus charitatem bigæ, dicens. Quod iumentum per se non ueheret, uehit in biga duplicatum. Genesis 29. Videbantur pauci præ amoris magnitudine. Bernardus: Auis quæ implumis & sine alis seipsam ferre non potest, onere plumarum & alarum addito, sine labore aduolat: sic panis deuotionis qui per se transire non posset, adiutorio lactis uel alterius liquoris colabile fit in guttur. Charitas quasi uolare facit homines in uia paradisi. Bernardus: Qui amat ardentius, currit uelocius, & peruenit citius. Idem libro de Spiritu & anima, dicitur quòd amor est per debitum currens, atq; per gaudium requiescens: per desiderium appetendo, & per gaudium perfruendo. Charitas etiam est bonorum laborum condimentum. ¶ Secundo quia Deus leuauit istud iugum, & super illud tulit onus crucis. Zelus enim domini exercituũ faciebat hoc. Ideo gloriosum & suaue est esse sub hoc iugo. Magna enim gloria est sequi Dominum. Ecclesiast. 23. Bernardus: O iugum sancti amoris, quàm glorioſe laqueas, quàm suauiter premis. ¶ Tertio, quia adhuc Deus uult nobiscũ esse, sub iugo isto maiorem partem portans. Non est iugum unius tãtum, sed multorum. Dicit tibi Deus, Tolle iugũ meum ex una parte, & ego tollam ex altera: paratus est enim Deus iuuare illos, qui amore ipsius difficilia aggrediuntur. ¶ Quarto, quia ea quæ trahuntur ad hoc iugum, quasi aurea sunt, imò auro pretiosiora: quia regni cælestis meritoria, ut patet ex promissis. ¶ Quinto, quia istud iugum à graui iugo liberat: scilicet à iugo carnis uel mũdi. Esa. 10. Computrescet iugum à facie olei: id est, charitatis, quę ad modũ olei suauis est. 2. Corinth. 6. Nolite iugum ducere cũ infidelibus. Bernar. loquens de illo uerbo Luci 14. Iuga boũ emi quinq; iumentis, inquit, cõmunicatur homo bestialior, qui iuga necessitatis quinq; sensuũ propria subeat uoluntate. Bernard. Quid causamur subisse: arguamus magis emisse? nam ut mercedem pro opere suo quis tribuat, inauditum est: quis iuga bouum emit, cui iugũ suaue gratuito offertur? quid est potius quod eligere quàm unũ? quis potest seruire quinq; prædominus? Oculus, inquit, meus deprædatus est animã meã. ¶ Sexto, quia qui charitatem habet, uoluntatẽ

suam uoluntati diuinæ conformat. Vnde sicut uoluntas Dei impletur: sic & uoluntas ipsius. Et sicut Deo concta subiecta sunt: sic & habẽti charitatẽ quodammodo cũcta sunt subiecta. Augustin. in libro de Vtilitate credendi: Iugo Christi qui subiectus est, subiecta habet cętera: & non laborat, quia non resistit quòd subiectum est. Seneca: Vir bonus æquo animo sustinebit quicquid ei acciderit. Scit enim hoc accidisse lege diuina, ex qua uniuersa procedunt. Mali non habent pacem, quia Deo resistunt. Iob 9. Quis restitit ei, & pacem habuit? Si pluit, displicet malis. Si aliquanto tempore siccitas sit, iterum displicet eis. Item charitas bitumen, est quo arca ecclesiæ bituminata est. Genes. 6. Absque hoc bitumine in periculo esset. Aquæ etiam tribulationum, penetrarent eam. Charitas etiã cæmẽtum est, quo lapides uiui in ædificio ecclesiæ adinuicem connectuntur. Sine hoc cæmẽto eccleſia esset quasi aceruus lapidum: nõ esset idonea Deo ad habitandum, nec contra hostes ecclesiæ haberet debitam resistentiam. Hierem. 26. Ierusalem in aceruum lapidum erit. ¶ Charitas est chara unitas. Quàm chara sit unitas ipsius, patet ex hoc, quòd diuisio ei opposita Deo detestabilis est. Prou. 6. Sex sunt quæ odit Dominus, & septimum detestatur anima eius. Et illud septimũ est:

est:qui seminat inter fratres discordias.Diony.in libro de diuinis nominibus: Amor est quædam unitiua & cõtinuatiua uirtus, superiora mouens ad inferiorũ prouidentiã:æquiformia, id est, æqualia in socialem uicissitudinem: & nouissima & subiecta ad meliorem & suprà positorum conuersionẽ,id est,conformationem. Amor inter affectiones animæ maximè Deo assimilatur.Ber.super Can. Solus est amor ex omnibus animę motibus & sensibus, in quo potest creatura, etsi non ex æquo, suo respõdere authori,uel de simili mutuam rependere uicem: etsi minus diligit creatura, quoniã minor est:tamen si ex toto se diligit, nihil deest ubi totum est. Eadem uerba habentur in libro de spiritu & anima, ubi subditur: Renuntians ergo cunctis affectionibus aliis, tota soli incumbat amori,effundens se totam in amorẽ ipsius,cui respondere habet in redendo amorẽ. ¶Charitas uirtus est cuius altitudo usque ad altissimum attingit. Spiritũ enim hominis Deo unit. Latitudo eius quasi per totum mundum se extendit: quia membris Christi quæ dispersa sunt per mundũ, hominem coniungit. Aug.Extẽde charitatem per totum orbem si uis Christum amare: quia membra Christi per orbem iacent. Longitudo eius opera cęterarum uirtutum usq; ad finem ultimum extendit.Profunditas eius infimis membris Christi seruitium impendendocõdescendit secundũ doctrinã Io.13. Si ego laui pedes uestros,dominus & magister uester: & uos debitis alter alterius lauare pedes. ¶Et notãdum q̃ sacri Doctores uidentur dicere q̃ sola charitas sit uirtus.Hieron. Vt breuiter,inquit,cõplectar uirtutis notionẽ, Virtus est charitas qua diligitur quod diligendum est.Et in libro de spiritu & anima,sic legitur: Quũ prudenter, molestẽ, fortiter & iustẽ, timor & odiũ instituunt:in istis exurgunt, prudentiã,fortitudinẽ & temperantiã,fortitudinẽ atq; iustitiam.Aug.in li.de moribus ecclesiæ. Si uirtus ad beatã uitã nos ducit, nihil esse uirtutem nisi charitatem affirmauerim, nisi summum amorẽ Dei. Nãq; illud, q̃ tripartita dicitur uirtus, ex ipsius amoris uario quodã affectu quantũ intelligo dicitur. Nam illas quatuor uirtutes,quarum nomẽtibus suis, ut nomina sunt, ore omnium. Sic etiã diffinitur non dubitẽ,& ut Tẽperantia dicit amor integer se præbens ei,q̃ amatur.Fortitudo,facile tolerans omnia propter q̃d amatur.Iustitia,soli amato seruiens propterea dominans.Prudẽtia,amator ea quib⁹ adiuuamur ab his quibus impedimur sagaciter seligens. Sed hũc amorẽ nõ cuilibet,sed Dei esse diximus:quare etiã diffinire licet,ut Temperantiam dicamus amorem Deo integrum incorruptũmque seruantem.Fortitudinem,amorem omnia propter Deũ facile perferẽtem. Iustitiam,amorem tantum seruientẽ,& ob hoc bene imperantem cęteris quę homini subiecta sunt.Prudentiam, amorem bene discernentem ea quibus adiuuetur ab his quibus impediri potest. Idem in eodẽ: Nihil aliud est bene uiuere, quàm toto corde, tota anima, tota mente Deũ diligere:à quo existit, ut incorruptus in eo amor atq; integer custodiatur, quod est temperantiæ:ut nullis frãgatur incommodis, quod est fortitudinis: nulli alii seruiat, quod est iustitiæ:uigilet discernendis rebus,ne fallacia paulatim dolus surrepat, qd̃ est prudentię.¶Possumus autem quatuor rationes assignare, quare nomen Virtutis charitati potuit appropriari, ut ipsa diceretur singulariter uirtus.¶Vna causa potuit esse, quia charitas inter uirtutes excellẽtior est:ideo antonomaticè uirtus dici potuit: sicut Roma antonomaticè Vrbs dicẽ. Alia causa potuit esse: qa antequã charitas adsit, nulla uera uirtus est.Si uerò charitas absit, nulla uirtus deest.Quòd nulla uera uirtus adsit si charitas deest, patet: quia uirtus est qua bene uiuitur. Bene uiuere uerò est(ut ait Augustꝰ.) Bene uiuendo ad beatitudinem tendere: quod nõ est sine amore beatitudinis,qui amor charitatis est. Quòd nulla uirtus desit ubi charitas adest, patet:quia amor dignior est affectiõe animæ, quæ si ordinata fuerit, ãliæ affectiones,ut timor, dolor, & spes inordinatę non remanebunt,maximè quũ apud amorẽ sit summa potestas & imperium in regno animæ, & eius sit regnũ illud ordinare:apprehẽsiões uerò nõ se habẽt modo indebito, quum affectiones se habeãt debito modo.Sunt enim apprehẽsiones causæ affectionum, unde amore ordinato simplicitermẽs ordinata est. ¶Tertia causa potuit esse : qa amor summi boni quodammodo ad omnem uirtutem pertinet,inquantum uirtus comparatur ad finem suum: licet amor iste sit proprius motus charitatis.Sine amore enim summi boni nõ est uera uirtus. Verbi gratia : Si quis abstineat ut bursam impleat,uel ut sanitatẽ acqrat, uel causa inanis gloriæ:non est hoc abstinentię uirtutis,sed tunc solum quando fit amore summi boni. Ideo dicitur Matt.6. Tu autem cùm ieiunas,unge caput tuum oleo? Secundum gl. Caput suum,scilicet Christum ieiunans ungit oleo charitatis, q̃ pro amore eius se macerat, & quod sibi subtrahit, alteri largitur. ¶Quarta causa potuit esse : qa sicut aliqs dicitur odire non solum affectu,sed etiam effectu, secundum quem modũ dicitur, Qui diligit iniquitat

quitatem, odit animã suã. Odit inquam effectu: sicut aliquis dicitur diligere nõ solum affectu, sed etiam effectu, secũdum quẽ modum dicitur 1. Ioan. ult. Hæc est charitas Dei, ut mãdata eius custodiamus. Et 2. Ioan. Hæc est charitas, ut ambulemus secundũ mãdata eius. Sic dilectio Dei ad uniuersitatem uirtutũ pertinet, sicut & obseruatio mandatorũ Dei. Sic nihil aliud est uirtus, quàm id quo Deus diligitur. Et hæc de laudibus charitatis sufficiant. Si cui uerò hæc nõ sufficiunt, diligenter studeat in 1. canonica Ioã. De quo dicit Greg. quòd omne quod loqtur, igne charitatis uaporatur. Et in Euãgelio eiusdem. Et 1. ad Cor. 13. Vbi multa de laudibus huius uirtutis inueniet.

De ordine dicendorum de amore Dei. Et primo de his quæ incitant ad amandum Deum.

CAP. III.

POst commendationẽ Charitatis, agendum est specialiter de amore Dei, de quo hoc modo agetur. ¶ Primo dicetur de incitamentis diuini amoris. ¶ Secũdo de modo amãdi Deũ. ¶ Tertio de diuersis speciebus diuini amoris. ¶ Quarto de signis ipsius. ¶ Circa primum notandum est, quòd ad amandum Deũ incitat Sacra scriptura, incitat & natura, incitat gratia nobis à Deo exhibita, & gloria nobis à Deo promissa, incitat & uniuersa creatura. ¶ Scriptura sacra incitat in multis locis. Deute. 6. Diliges Dominũ Deum tuũ ex toto corde tuo &c. Et idem 11. Ama Dominum Deum tuum &c. Ecclesiastic. 11. Omni uita tua dilige Deum. Matt. 22. Diliges Dominum Deum tuum &c. Simile habes Lucæ 10. & Ioan. 4. Diligamus Deum, quoniã ipse prior dilexit nos. ¶ Natura ad idem incitat. Bernardus in libro de diligẽdo Deo: Incõsulabilis, inquit, est omnis infidelis, si non diligit Dominum Deum suũ toto corde, tota anima, tota uirtute sua. Clamat nempe intus ei innata & non ignota ratione iustitia, qa ex toto se debeat, cui & totum se debere nõ ignorat. Si naturaliter amat filius patrẽ à quo habet partẽ corporis sui: quãto magis amare debet Deũ, q corpus & animã ex nihilo fecit? Augustinus: Amãdus est generator: sed ponẽdus est creator. Ecclesiastic. 11. Omni tota anima tua dilige eũ qui te fecit. Bernard. in sermõibus: Prorũmne, inqt, tibi uideturhoc agita, qualẽ te fecit. Nẽpe fecit corpus, egregiã creaturã: sed dũ animã, magis imagine creatoris insignem, rationis participem, beatitudinis æternę capacem. Porrò ambo cohærere fecit artificio incomprehẽsibili sapientia inuestigabilisque potẽtè promeruit, qui antè non fuit, nec spes retributionis fuit, quæ niam bonorum nostrorum non eget. ¶ Et notãdum quòd nemo potest incitare hominẽ ad amãdum Deum, quòd Deus eum fecit, si quis diligẽter attẽdat quantum beneficiũ fuerit quòd corpus ei dedit: quot enim sunt mẽbra in corpore, tot beneficia inueniet magna. Et pro minimo mẽbro plus deberet homo Deũ amare, quàm multi ament eum pro cãtis beneficiis quæ ab eo receperũt. Si quis amisisset oculum, quantum amaret eum, qui sibi illum restitueret? Et si quis meruisset amittere eum, quantũ amaret eũ qui sibi oculũ cõseruaret? Nec minus amandus est, qui eum ab initio dedit, & qui datum cõseruauit, cùm multoties utendo eo cõtra Deum, eũ amittere meruerit. Non minus est amãdus qui dat cappam nouã, quàm qui inueteratã perditã restituit. Qd dixi de oculo, de aliis mẽbris cogita. Si uerò tantum amandus est qui dedit corpus: quantum amandus est qui dedit animam quę in infinitum est melior corpore? Si amisisses eum qui tibi illum restitueret? Quanto ergo amandus est, qui tibi rationẽ ab initio dedit? Itẽ si meruisses mortem, siue separationẽ animę à corpore, quantum amares eum qui tibi eã remitteret? Quantũ ergo amandus est ille qui mirabiliter corpus & animam coniũxit, & hãc cõiunctionẽ tibi seruauit cùm peccando mortẽ multoties meruisses? Bernardus: Valde oĩno

mihi amandus est per quẽ sum, uiuo & sapio. Dignus planè est morte qui tibi Domine Iesu recusat uiuere. Idẽ in libro de diligẽdo Deo: Vt quid, inquit, nõ amaret opus artificem, cùm haberet unde id posset? Et cur nõ quantum omnino posset, quum nihil omnino nisi eius munere posset? Ad hoc etiam quòd homo amet amplius factorẽ suũ, cogitare debet, quòd Deus ad imaginem & similitudinem suã fecit illum. Gene. 1. Filius qui similior est patri, solet amplius amare patrẽ, & ab eo plus amari. Figura etiam quam naturaliter habet corpus humanum, incitat ad amandum Deum. Augu. in libro de disciplina Christiana: Belluas Deus prostratas in faciem fecit, pastum quęrentes de terra: te in duos pedes erexit, tuam faciem sursum attendere uoluit. Non discordet cor tuum à facie tua, non habeas faciem sursum, & cor deorsum. Fac sursum cor, ne mentiaris in domo disciplinę. Quid est sursum habere cor, nisi quod prius est dictum, Dilige Dominum Deum tuum &c. Disciplinę domus est ecclesia Christi: ut dicit Augustinus in eodem libro. ¶ Gratia etiam nobis à Deo exhibita incitat ad Dei amorẽ, & maximè gratia redemptiõis. De qua 2. Corinthiorum 8. Scitis gratiam Domini nostri Iesu Christi: quoniã ppter uos egenus factus est, cùm esset diues, ut

ut illius inopia uos diuites essetis. Galat.2. Dilexit me,& tradidit semetipsum pro me: non sum ingratus gratiæ Dei. Sic habet litera una.Eccles.29. Gratiam fideiussoris ne obliuiscaris. Dedit enim pro te animam suam. Licet multũ possit hominem incitare ad amãdum Deũ, quòd ipse eũ fecit:tamen multo amplius debet eũ incitare,quòd ipse eum refecit. Vnde Bernardus in libro de diligendo Deo: Infidelis se totum ei debere nõ ignorat,quẽ sui totius nõ ignorat authorẽ.Quid ergo ego qui Deum meũ teneo uitæ meæ nõ solum gratuitum largitorẽ, largissimum administratorem,piũ consolatorem,solicitum gubernatorem,sed insuper etiam copiosissimum redemptorẽ,æternum cõseruatorem, ditatorem, glorificatorem ? Idem in eodẽ: Infidelem ratio urget,& iustitia naturalis totum se tradere illi à quo se totum habet, & ex se toto debere diligere , quẽ profectò fides tãto plus iudicat amãdum, quantum & eũ pluris mei ipso æstimandũ intelligo:quippe qui illud non solum mei,sed sui quoque ipsius teneo largitorem. Idem in eodem: Si totũ me debeo pro me facto : qd addam pro me refecto , & refecto hoc modo? Nec enim tam facile refectus,quàm factus.Siquidẽ non solum de me , sed de omni quoque quod factum est,scriptũ est , Ipse dixit, & facta sunt. At uerò qui me tãtum etiam semel dicendo fecit, in reficiẽdo profecto & dixit. Multa & gesta mira, & protulit dura:nec tamen dura, sed etiam indigna. Quid ergo retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi? primo opere me mihi dedit, secundo,se: & ubi se dedit, mihi reddidit. Datus ergo & redditus , me pro me debeo: debebo:quid Deo retribuã pro se? Nam etiam si me millies rependere possem,quid sum ego ad Dominum? Idem super Cantic. Super omnia reddit te amabilem mihi,bone Iesu, calix quẽ bibisti opus redemptionis nostræ.Hoc omninò amorem nostrum facile uendicat totum sibi.Hoc inquam est,quod maxime deuotionem & blandius allicit, & iustius exigit, & arctius stringit,& afficit uehementius. Multũ quippe laborauit in eo seminator:nec in omni mũdi fabrica tantũ fatigationis author assumpsit. In dictis suis sustinuit contradictores, in factis obtrectatores, in tormentis illusores, & in morte exprobratores. Vide loquens de opere redemptionis. Quid adhuc,inqt, dormitat affectio?imò non dormitat, sed mortua est, si huic nõ respondet beneficio.Anselmus in lib.Meditationũ: Ecce Dñe quia me fecisti, debeo meipsum amori tuo totũ: quia me redemisti, debeo meipsum amori tuo totũ: quia tãta promittis , debeo meipsum

amori tuo totum, imò tantũ debeo plusquàm meipsum, quanto tu maior me es pro quo dedisti teipsum.Cum ignis non accẽdatur melius quàm igne:ignis diuini amoris quem nobis Deus ostẽdit in redemptione humani generis,maximè deberet incitare nos ad amandũ Deum. Chrysostomus:Nonest,inquit,aliquis omnino,nõ pater,nõ mater, nõ amicus,nõ alius quispiã qui ita nos aliquando dilexerit,quemadmodũ ipse qui fecit.Bern.in sermonibus:O duri & indurati & obdurati filii Adam, quos nõ emollit tanta benignitas, tanta flamma,tam ingens ardor amoris,tam uehemens amator, qui pro uilibus sarcinulis tã pretiosas merces expendit. ¶ Ad amãdum Deum incitat gloria amantibus Deũ specialiter promissa & præparata.1.Cor.2. Oculus nõ uidit &c. quæ præparauit Deus his qui diligunt illum.Iacobi 1. Accipiet coronam uitæ,quã repromisit Deus diligentibus se. Mirum est quomodo amor noster Deo euadere potest:quia si uenalis est , nullus Deo carius emet:dabit ei pro illo regnum æternũ. Si est dandũ, nullus dignior eo est quàm Deus, cùm ipse sit summè bonus.Vnde nullo potius quàm ei debet dari. Si uerò uiolentiã requirit, nullus maiorẽ uiolentiã pro eo faciet quàm ipse.Petit enim eũ quasi gladio euaginato. Aut enim eũ amabis,aut æterna morte interficieris.Dauid:Nisi cõuersi fueritis ab amore scilicet immũdo, ad amorẽ Dei,gladiũ suum uibrauit.Aug.in lib.Conf.Domine quid tibi sum ipse ut amari te iubeas à me,& nisi hoc faciã irascaris mihi, & mineris ingentes miserias? Ad amandũ Deum incitant oẽs creaturæ. Augu.10. lib.Cõf.Cælũ,& terra,& omnia quę in eis sunt ecce undiq; mihi dicunt ut te amẽ, nec cessant dicere omnibus,ut sint inexcusabiles.Dupliciter dicunt creaturæ nobis ut Deũ amemus. Vno modo,ostendendo eum dignissimũ amore nostro, Bonitas enim uniuersitatis creaturarum ostendit creatorẽ esse optimũ, & ideo amore dignissimũ. Secundo,quia creaturæ sunt dona Dei & beneficia Dei. ¶ Ad incitandum uerò aliquẽ ad amandum aliũ,efficacior est donatio quàm locutio. Etiam terrena & cælestia fecit Deus propter hominem,ut patet ex principio Genes.Vbi postquam de creatione hominis locutus est Deus,subditur:Et præsit piscibus maris, & uolatilibus cæli,& bestiis terræ, uniuersæq; creaturæ.Et postquã locutus est de luminaribus cæli, subditur:Et sint in signa, & tẽpora,& dies,& annos, & luceãt in firmamento cæli,& illuminẽt terram.Cum secundũ ligna exardescat ignis, Ecclesiast.28.magnus deberet esse ignis diuini amoris qui pro lignis Dei tot habet Dei beneficia,quot sunt

creaturæ. De his lignis legitur Leuiti.6. Ignis in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos, subiiciens ligna mane per singulos dies. Illos qui non incitantur ad Deum amandũ, tot & tantis beneficiis accusare poterunt etiam feræ quæ beneficia sentiunt, ut ait Seneca: Ecce etiam canes amant benefactores suos. Refertur etiam de quodã leone quem quidam miles à serpente liberauit, quòd à milite recedere noluit: quid ergo excusationis habebunt, qui deserẽtes redemptorem suũ, serpenti infernali adhærent? Si lapides cauantur à guttis aquæ assiduè cadentis, quam excusationẽ habebunt corda dura quæ non emolliunt assidua Dei beneficia? Quasi infinitæ sunt creaturæ quarum unaquæq; sufficeret ad monendum hominem ad amorẽ alterius hominis, si eam sibi dedisset. Quomodo ergo non sufficiunt uniuersæ creaturæ ad accendendũ hominem ad amorẽ Dei? ¶ Ad amandum Deũ incitare possunt & bona & mala. De bonis iam ostensum est quę uniuersa sunt Dei dona. De malis uerò facile est idẽ ostendere, cùm sint flagella patris misericordiarũ erudientis filios suos ex amore paterno procedentia. Apocalyp.3. Ego quos amo, arguo & castigo. Heb.12. Quẽ diligit Deus castigat. Et nõ solum mala pœnæ possunt incitare ad Dei amorẽ: sed etiam mala culpæ quæ Dei misericordia dissimulat in his qui nondum pœnitent, ut saltem quandoq; pœniteant, uel remittit his qui pœnitent, uel à quibus custodit eos qui sibi adhærent. Aug. in lib. de Virginitate: Vos, inquit, ut arctiùs à coniugiorum nexibus liberacatis, deputate uobis tanquã omnino dimissum quicquid à uobis non est illo regente commissum. Multo fortius debes diligere illum qui quæcunq; flagitiosis ad se conuersis dimittit, ea cadere non permisit. Quod habes quod non accepisti? Et qua peruersitate minus diligis à quo plus accepisti? Cogita omnia peccata sic habenda tanquã dimittantur, à quibus Deus custodit ne committantur. Non modicum diligere, quasi à quo tibi modicum dimissum est. Si potius multum dilige, à quo nisi multum tributum est. Si enim diligit cui donatũ est ne recedat: quanto magis diligere debet cui donatum est ut haberet? ¶ Et notandum est q̃ cum quatuor de causis aliquid soleat diligi, scilicet de causa attinentiæ, uel quia in eo deliciæ inueniuntur, uel quia beneficiis iam datis amari meruit, uel quia beneficia ab eo sperãtur, his quatuor de causis amandus est Deus. ¶ Causa attinentiæ, cùm ipse sit pater. Matth.23. Patrem nolite uocare uobis super terrã. Vnus est enim pater uester qui in cœlis est. Et qui erat pater, factus est frater. Matth.vlti. Nuntiate fratribus meis ut eant in Galilæam. Et qui erat dominus, factus est seruus. Bernard. loquẽs de filio Dei incarnato: Non hoc loco, inquit, prædicatur magnus dominus & laudabilis nimis: sed paruus dominus & amabilis nimis. Paruulus utiq; qui natus est nobis, ipse uoluit nasci in mundo isto, & quasi fieri de terra nostra, ut amabilior esset nobis: non enim solent homines amare dominos de terra aliena. Ipse uoluit in similitudinem hominum fieri, ut hominibus esset amabilior. Similitudo enim ad amorem facit. Eccles.13. Omne animal diligit simile sibi. Ipse humanam naturam diuinæ uoluit associari in una persona, ut nunquam ab ea separandam in signũ amoris, ut sic saltem amaremur à quo agnosceremus nos amari. ¶ Deus etiam amãdus est à nobis, quia in eo sunt summæ deliciæ. Psal. Delectationes eius in dextera tua usq; in finẽ. ¶ Itẽ amandus est, quia beneficiis suis hoc meruit. Bern. in lib. de diligẽdo Deo: Multũ meruit Deus de nobis, qui etiã immeritis seipsum dedit nobis. Quid enim melius seipso poterat dare uel ipse? Ergo, si Dei meritum quæritur, illud est præcipuum: quia ipse prior dilexit nos. 1. Ioan.4. Diligamus planè q̃ reametur: præsertim si aduertatur quis, quos, quãtumq; amauerit. Quis enim?

nónne is cui omnes spiritus cõfitentur? Deus meus es tu: quoniam bonorum meorũ nõ eges. Vera huius charitas maiestatis: quippe nõ quærentis quæ sua sunt. Quibus autem tanta charitas exhibetur? Cùm adhuc, inquit, inimici essemus, reconciliati sumus Deo. Dilexit ergo Deus & gratos & inimicos. Sed quantum? Sic Deus dilexit mundum, ait Ioannes, ut filium suũ unigenitum daret. Sic meruit iustus impiis, summus infimis, omnipotẽs infirmis. Idem in eodem: Vt paucis quod dictum est repetã, prior ipse dilexit nos tãtus, & tantum, & gratis, tantillos & tales. Item amandus est à nobis propter beneficia quæ ab eo speramus. De quibus require in tractatu Spei. cap.5. ¶ Item notandum est q̃ ad amorem Dei, nos incitare potest amicitię eius utilitas, & inimicitiarũ eius damnositas, & amici huius fidelitas. ¶ Vtilitas, quia nihil fructuosius esse potest quàm à Deo diligi, iuxta uerbum Bernard. Ipse diligẽtibus se peccata remittit. Luc.7. Remittuntur ei peccata multa: quoniam dilexit multũ. Ipse eos erudit. Eccles.2. Diligite Deũ, & illuminabũtur corda uestra. Grego. Interdũ compunctionis ardore tantæ subtilitatis est uis amoris, ut hãc nec ipse animus possit comprehendere, qui hanc illuminatus meruit habere. Ipse eos custodit. Psal. Custodit dominus omnes

diligẽtes se. Ipse ad suauitatem suæ contemplationis etiam in præsenti admittit. Greg. in Moral. Si quis ad contemplationis studium properat: semetipsum prius subtiliter interroget, quãtum amat. Machina quippe mẽtis est uis amoris, qui hanc dũ à mũdo extrahit, in alto sustollit. ¶ Vtilitas huius amici sicut & aliorũ amicorũ in necessitate apparet, ut in infirmitate à qua ipse potest liberare, cùm alii amici nõ possunt: & in morte, quando alii amici defunctum deserunt, & amicus iste eum susçipit. Psal. In uoluntate tua deduxisti me: & cum gloria susçepisti me. Et in iudicio ubi non habebit amicum cui Deus erit inimicus. Eccles. 20. Fatuo non erit amicus. Omnia sunt amica ei, cui Deus est amicus: quoniam diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum. Rom. 8. ¶ Inimicitiarũ etiam Dei dãnositas incitare potest ad amãdum Deũ. Omnia enim sunt inimica inimicis Dei: etiam ipsimet sunt sibi inimici. In Psal. Qui diligit iniquitatẽ, odit animam suam. In futuro uerò magis apparebunt hæ inimicitiæ, quãdo pugnabit orbis terrarum contra insensatos. Sapi. 5. Greg. Offenso creatore omnis creatura damnatũ habet odio. Ipsimet si esse possent uellent se non esse. Ipsi etiã sancti qui tantum amauerunt peccatores in præsenti, lætabuntur cùm uiderint uindictã. ¶ Fidelitas etiam huius amici ad idem potest in-

citare. Eccl. 6. Amico fideli nos est comparatio: & nõ est dignus ponderatio argẽti & auri. ¶ Hui amici quadrupliciter inueniuntur infideles. ¶ Primò, quia aliquando non amant, licet amentur: sed nõ sic est de amico isto. Prouer. 8. Ego diligentes me diligo. Ioan. 14. Qui diligit me, diligetur à Patre meo, & ego diligam eũ. ¶ Secundò, quia tẽpore aduersitatis desinunt amare. Eccles. 6. Est amicus secundum tempus suum, & nõ permanebit in tẽpore tribulationis. Sed non est sic in amico isto. Prouer. 17. Omni tempore diligit qui amicus est (Christus scilicet) & frater in angustiis cõprobatur. ¶ Tertiò, quia qui amãt uiuos, inimici fiunt mortuorum, spoliãtes eos bonis suis. Eccles. 6. Est amicus qui conuertitur ad inimicitias: amicus uerò iste in morte specialiter ostendit se esse amicus. Spiritum enim qui de habitaculo corporis exit, in cælestẽ habitaculum recipit. ¶ Quartò, quia amici patris inimici fiunt filiorum: sed amicus iste propter patrem filios amat, quandoq; usque in decimam generationem. Exo. 20. Ego sum dominus Deus tuus &c. faciens misericordiam in millia his qui diligunt me, & ut breuiter dicam, Beatus est qui dominum debito modo amat, & uæ illi qui eum debito modo non amat. August. 4. lib. Confes. Beatus qui amat te, & amicum

in te, & inimicum propter te. Solus enim nullũ charum amittit, cui omnes in illo chari sunt, qui nõ amittitur: te nemo amittit nisi qui dimittit. Idem, Hæc omnia bona sunt: sed uæ tibi si amaueris condita, & deseru eris conditorem. Idem 8. libro de Trinit. Cum aliqua non amentur, nisi quia bona sunt, pudeat eis inhærendo non amare ipsum bonum unde bona sunt.

De his quæ ualent ad hoc ut aliquis amẽtur à Deo. CAP. IIII.

Dicto de his quę possunt hominem incitare ut Deum amet, dicendum est de his quæ faciunt ad hoc ut aliquis amẽtur à Deo. ¶ Septem uerò sunt, quæ ad hoc ualere possunt. ¶ Primum est sapientia. Sapi. 7. Sapiẽtia infinitus thesaurus est hominibus, quo qui usi sunt, participes facti sunt amicitiæ Dei. Et in eodem: Neminem diligit Deus, nisi eum qui cum sapientia inhabitat. Nouit dominus, q; de amicitia stultorum prouenit damnum & dedecus, ideo non uult habere amicitiam cum stulto. Prouer. 14. Acceptus est regi minister intelligens. ¶ Secundũ est munditia, quę effectus est sapientiæ. Iac. 3. Quæ desursum est sapientia, primum quidẽ pudica est, id est, pudicũ faciẽs. Propter munditiam uocatus est Ioannes discipulus quem diligebat Iesus. Io. ulti. Prouer. 22. Qui diligit cordis munditiam propter gratiam labiorum suorum, amicum habebit regem. Can. 6. Dilectus meus mihi & ego illi, qui pascitur inter lilia. Puritate enim delectatur. Sapi. 6. Incorruptio facit proximũ esse Deo. ¶ Tertium est mansuetudo quę multum assimilatur Deo, cuius bonitatem alicuius malitia non perturbat: & ideo Deo amabilem facit. Propter mansuetudinem Moyses qui erat mansuetissimus super omnes homines qui morabantur super terram, Numeri 12. specialiter amicus Dei fuit. Eccle. 45. Dilectus Deo & hominibus Moyses. ¶ Quartum est liberalitas, quæ multum assimilatur Deo, qui ex liberalitate fecit quicquid fecit, creaturas rationales ut eis daret: alias creaturas, ut eas daret. Sen. Qui dat beneficia Deũ imitatur. Maximè uerò Deum imitabitur qui pauperibus nihil iudicauerit quàm misereri pretiosius. Liberalitas ratione similitudinis, hominem reddit Deo amabilẽ. 2. Corinthiorũ 9. Hilarem datorẽ diligit Deus. ¶ Quintum est, humilitas propter quã Dauid fuit uir secundum cor Dei. 1. Reg. 15. Matt. 9. In signum amoris quem habet Deus ad humiles, Deus amplexatus est paruulũ. Et Beniamin frater minimus, Gen. 43. uocatur amantissimus domini. & Deutero. 33. ¶ Sextũ est dilectio. Diligit enim dominus eos qui se diligũt: alioquin esset infidelis. Bern. in epistolis: Nemo se amari diffidat qui iam amat.

Libenter Dei amor nostrũ quẽ prævenit subsequitur. Nã quomodo reamare pigebit, quos amauit necdum amantes? ¶ Septimum est temporalium contẽptus. Matt.19. Si uis perfectus esse &c. Gl. interli. In dilectionẽ Dei. Senec. Nemo dignus Deo qui opes non contẽpserit. Temporalia amata inquinant. Iuxta uerbum Ber. Ideo anima tẽporalia amans quasi inquinata, indigna est Dei amore. Aug. in li. Soliloquiorum: Si alicuius pulchræ fœminæ amore flagrares, iure sẽ tibi nõ daret si aliud à te quicquam præter se amari comperisset. Sic qui in bonis contemptibilibus amorẽ suum ponit, Dei amore est indignus.

De modo amandi Deum.

CAP. V.

SEquitur de modo amandi Deum. Modus autẽ diligẽdi Deum, est sine modo diligere: ut ait Bern. in lib. de diligendo Deo. Idem ad fratres de monte Dei: In dilectione Dei non alia ratio, non alia discretio est: nisi ut sicut ille cũ dilexisset nos, in finem dilexit nos: sic si fieri potest, nos in infinitum diligamus eum. Sicut beatus uir qui in mãdatis eius cupit nimis. Sed cùm nullum finẽ uel terminũ habere debeat deuotio amantis: tamen terminos suos & fines & regulas habere debet actio operantis. Idem etiã ostendit modum amandi Deũ esse, ut amemus eũ quantum possumus, dicens ita: Deus meus, adiutor meus, dilector meus, susceptor meus, & cornu salutis meæ. Et quid tibi retribuam pro omnibus quæ retribuisti mihi? Quid enim mihi est in cœlo, & à te quid uolui super terram? Deficit caro mea & cor meum, Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum. Bonum mihi est adhærere Deo, & ponere in Domino Deo spem meam. Et quid mihi est in cœlo, & à te quid uolui super terram? Quasi dicat: Nihil. Et ideo subdit: Deficit caro mea & cor meum, Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum. Bonum mihi est adhærere Deo, & ponere in Domino Deo spem meam. Et quid mihi est in cœlo, & à te quid uolui super terram? Quasi dicat: Nihil. Et ideo subdit: Deficit caro mea & cor meum, Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum. Bonum mihi est adhærere Deo, & ponere in Domino Deo spem meam.

statui patriæ: aliter prout competit statui uitæ. Secundum, q̃ competit statui patriæ, attẽditur in hoc totalitas ista, q̃ omnes motus animę ad Deũ referãtur: & sic non impletur in uita præceptũ illud: nisi forsitan ad tempus breue à uiris perfectissimis. Tamen secundũ Aug. ideo præcipitur: quia nõ recte curritur, si quò currẽdũ est, nesciatur. Quomodo autẽ sciretur si nullis præceptus ostẽderetur? Et in præcepto affirmatiuo potuit præcipi, q̃ non potest in uita impleri: quia præcepto affirmatiuo nõ obligatur quis ut illud impleat semper: sed ut impleat illud loco & tempore. Nullũ uerò præceptũ negatiuum potuit esse simile huic. Illud enim obligat ut semper impleatur: & ideo necessariò hominẽ faceret transgressõrem. Ber. Mandata impossibilia non fecerũt transgressores homines, sed humiles. Secundũ ue rò, q̃ cõpetit statui uitæ, totalitas ista in hoc attẽditur, q̃ nullus motꝰ sit in anima amori Dei contrarius, nec aliquid præter Deũ propter se ametur. Ad primũ pertinet illa expositio Aug. Toto corde, id est, intellectu, sine errore: tota anima, id est, uoluntate, sine cõtradictione: tota mẽte, id est, memoria, sine oblitione. Ad secundũ pertinet qđ dicit Aug. in lib. 3. de doctrina Christiana, cũ ait, Toto corde, tota anima, tota mẽte, nullã uitæ nostræ partem reliquit quæ uacare debeat, & quasi locũ dare & alia re uelit frui: sed quicquid aliud diligendũ uenerit in animũ, illuc rapiatur, quò totus dilectionis impetus currit. Frui, est amore inhærere alicui rei propter seipsam: ut ait Aug. Idẽ Aug. in lib. Soliloquiorum: Ego non puto ullarũ rerum uocandam cupiditatẽ quæ propter aliud requirũtur. Idem in eodẽ: Iam certe ostendisti nihil aliud me amare quàm sapientiã. Siquidem qđ nõ propter se amatur, nõ amatur. Ego autẽ solam per se amo sapientiã, cætera uerò adesse mihi uolo, uel deesse timeo propter ipsam. Loquitur de sapiẽtia increata. Cõtra tota litatem siue perfectionẽ amoris diuini, solus ille amor est, quo amatur aliquid prẽter Deũ, non propter Deũ. Aug. 10. lib. Confessionũ: Domine, minus te amat, qui tecũ aliquid amat, qđ nõ propter te amat. Modus ergo amandi Deũ est, ut ipse ametur super omnia, & propter se. Secundum Ber. uerò sic exponitur uerbũ prius positũ, Diliges &c. toto corde, id est, sapienter: tota anima, id est, dulciter: tota uirtute, id est, fortiter uel perseueranter. Idem. Discе Christiane à Christo, quemadmodũ diligas Christum. Discе amare dulciter, prudenter, fortiter: dulciter, ne illecti: prudẽter, ne decepti: fortiter, ne oppressi ab amore domini auertamur. Idẽ. Non abduci blanditiis, nec seduci

fallaciis, nec iniuriis frangi: toto corde, tota anima, tota uirtute diligere est. Idem exponens quid sit amare dulciter, sapienter, & fortiter: Dulciter, inquit, amat, qui Christo passo cõpatitur, compungitur & mouetur. Sapienter amat, qui ab ecclesiastici sensus puritate nulla deuiat uerisimilitudine, & qui discretionis metã nulla superstitione, uel leuitate, uel spiritus feruentioris uehemẽtia deserit. Amor fortis est, quum nec ulla ui laborum, uel tormentorum, uel etiã metu mortis iustitia deseritur. Item toto corde Deũ diligit, qui gloriam in solo Deo quærit. In corde enim magnanimitas pertinens ad uim irascibilẽ intelligitur. Anima uerò potest referri ad concupiscibilem, cuius est uelle. Mens uerò cuius est meditari ad rationalem. Totis ergo his tribus uiribus aliquis Deum amat, quũ uis rationalis à solo Deo desiderat, & ab eo solo se posse sapientem fieri credit: & quum uis cõcupiscibilis reputat Deum gaudium suum, & in illo solo gaudere quærit, & quũ uis irascibilis in illo solo gloriari desiderat, aliam gloriam contemnens. Item notandũ, ꝙ toto corde siue intellectu Deũ amat, qui intellectum suum in obsequium Christi captiuat, & qui studium suum Christo dat, & adiunctionẽ Dei toto desiderio anhelat. De primo legit 2. ad Cor. 10. In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obse-

quium Christi. Et notandum, ꝙ quadruplex debet esse captiuatio intellectus nostri. ¶ Primum in his quæ sunt fidei, Deo obediamus. Hilarius: Soli Deo esse credendũ est, qui se solus nouit. Secũda, ut male de nobis, bene de proximo sentiamus. Sic nec. Quod homines libenter de aliis, de te apud te maiestatem existima. Tertia, ut sensum superioris nostri, sensui nostro præferamus: qđ maximè factum dum est in religione. Ber. Ignis in paradiso scientiæ boni & mali, censura discretionis est in conuersatione religionis penes patrem spiritualem, qui dijudicat omnia, ipse à nemine iudicandus. ipsius est discernere, aliorũ obedire. Quarta, ut circa nosmetipsos intendentes, ab aliis oculos auertamus. Ber. Temetipsum tibi licitè custodi: & ut temetipsum custodias, ab omnibus oculos auerte. Christo studiũ suum, & qui ea qbus adiuuamur in Deo, ab eis quibus impedimur, discretiter secernit, qđ est prudenter ut dicit Aug. Itẽ qui doctrinam Christũ nescienter fastidit. Ber. Si disputes, aut conferas, nõ sapit mihi nisi sonuerit ibi sensus. Item qui in creaturis Deũ intelligit. Aug. Væ illis qui diligunt nisi tuos pro te. Nitꝰ tui sunt omnes creaturarũ decus. Tota anima, siue tota uolũtate amat, qui perfectè obedit, quẽ nec timor mali transitorii exterret, nec amor boni transitorii ab obedientia retrahit. Tota mente, seu memoria Deũ diligit, qui ea quę Deo displicent, & ab amore eius impediũt, obliuioni tradit: ut sunt iniuriæ nobis illatæ, quæ dum recogitantur, sunt quasi ferrum uulnere, quod uulneris sanationem impedit. Itẽ qui ea quæ ad honorẽ Dei pertinent & salutem animarum memoriæ infigit, & quem magnus amor Dei de alio quàm de Deo diu cogitare non sinit: sicut solet accidere fatuè amantibus, qui nõ possunt obliuisci id quod amant. Ber. super Cant. O amor impetuose, qui præter te cogitare aliud non finis. Deus uult habere amorem cordis nostri integrũ. Prou. 4. Præbe fili mi cor tuum mihi. Leuit. 3. Omnis adeps domini erit iure perpetuo. Augu. in sermone: Totũ exigit te qui fecit te. Sed noli tristis esse, quasi nihil unde gaudeas remaneat in te. Ex hoc enim diligit te, ꝙ diligis Deũ ex toto corde. Nec mirum si Deus uelit habere cor integrum, quum sufficiat illud implere. ¶ Et notandum, quòd amor Dei debet esse rectus, strenuus, & lætus, desideriis plenus. Rectus, ut Deus propter se ametur, non propter tẽporalia. Aug. 1. lib. de Ciui. Dei: Boni ad hoc utuntur mũdo, ut fruantur Deo. Mali autem contrà, ut fruantur mundo, uti uolũt Deo. Aug. Vti est id quod in usum uenerit, referre ad obtinendum illud quo

fruẽdum est: aliàs abuti est non uti. ¶ Amor quo aliquis amat Deum propter temporalia, contumeliosus est Deo. ¶ Temporalia enim præfert ei. Propter quod enim unumquodq; amatur, illud magis amatur. Item est quasi amor meretricius. Meretrix enim amatorem suum depauperatũ abiicit. Hieremiæ 3. Quomodo si contemnat mulier amatorem suum, sic contempsit me domus Israël. Hoc accidet tempore antichristi, quando Christus erit quasi pauper: spoliabuntur enim qui ei adhærebunt. Amor talis etiam est caninus. Canis enim os nudatum carne deserens, strenuus debet esse. Poëta: Amor odit inertes. Item: Militiæ species amor est, discedite segnes: Non sunt hæc timidis signa ferẽda uiris. Item: Audacem faciebat amor. Item: Nil certe est quod non effræno captus amore Ausit. Lætus etiam debet esse, dum tolerat dura pro eo quem amat. Act. 5. Ibant Apostoli gaudẽtes à conspectu concilii: quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu cõtumeliã pati, desideriis plenis: quum enim maior ignis sit, scintillæ desideriorum ex ipso emicant. Daniel. 9. Vir desideriorũ es. Esa. 26. Anima mea desiderabit te in nocte. Dauid: Sitiuit anima mea ad Deũ fontem uiuum. Bernar. super Cant. Anima amans fertur uotis, trahitur desideriis. Item amor facundus est.

Poëta: Facũdum faciebat amor. Philosophus: Verborum abundantiam transmittit affectio. Amãs suiipsius obliuiscitur. Augustinus de uerbis domini: Oblita est anima seipsam, sed amando mundum. Nunc obliuiscatur se, sed amando artificem mũdi. Item amans dolores corporis non sentit. Bernardus: Non mirum si exul à corpore dolores non sentiat corporis: neq; hoc facit stupor, sed amor. Submittitur enim sensus, non amittitur: nec deest dolor, sed contemnitur. Item amor dignitatis est nescius. Bernard. in lib. de consideratione: Amor dominum nescit. Agnoscit mater filium & in insulis. Idem super Cantic. Anima amans maiestati oculos claudit, aperit uoluptati. Idem loquens de anima ardẽter amante: Proprio inebriatur amore, ut maiestatem non cogitet. Qui enim respicit terram, & facit eã tremere, & ista se ab eo postulat osculari, ebriane est? Ebria prorsus. Amor etiam omnia uincit. Bernardus super Cant. Præceps amor nec iudicium præstolatur, nec cõsilio temperatur, nec pudore frænatur, nec rationi subiicitur. Item: Quid uiolẽtius triumphat de Deo? Amor. Quid tamen tam non uiolentũ quàm amor? Quæ ista uis, quæso, tam uiolenta in uictoriam? tam uicta est uiolentiam? Bernard. super Cantic. Magna est & uiolenta uis charitatis, ipsum effectum Dei attingens & penetrãs, & ut ita dicam, quod absit, eroget beneficia creatoris, uult hominem idem conditor tribulationibus exerceri, ut cum defecerit homo, & subuenerit Deus, ab homine ut dignũ est honoretur. Hoc enim dicit: Inuoca me in die tribulationis: eruã te, & honorificabis me. Fit itaque hoc modo ut homo qui pter se neminẽ diligere nouerat, etiã Deũ uel propter se diligere incipiat, qui in ipso nihil posset ut sæpe expertus est, omnia posset quæ posse prosit, & esse ipso posset nihil. Amat ergo Deum, sed propter se, non propter ipsum. At si frequens ingruerit necessitas, ob quam & frequens ad Deum fiat conuersio, & à Deo frequens liberatio cõferatur: nónne & si fuerit ferreum pectus, uel cor lapideũ, per totiens liberari emollescere necesse est ad gratiam liberantis quatenus homo Deũ diligat, nõ propter se tantum, sed propter ipsum? Ex occasione quippe frequentium necessitatum, crebris necesse est interpellationibus Deum ab homine frequentari: frequentando gustari, gustando prosciri: quoniam suauis est dominus. Ita fit ut ad diligendum purè Deũ, plus iam ipsius dilectio gustata suauitas, quàm urgeat nostra necessitas. Suauitatem potes intelligere uel egestatem.

De diuersis speciebus diuini amoris.

CAP. VI.

NOtandum quòd quadruplex est amor Dei. Primus est naturalis, quo amore omnis amãt Deum & boni & mali. Augu. in libro Soliloquiorũ: Deum quem amat omne quod amat potest, siue sciens, siue nesciens. Secundus est amor quo aliquis amat Deum, eò quòd cognoscit eum sibi necessariũ. In Psal. Diligã te domine fortitudo mea, & dominus firmamẽtũ meũ, & refugium meum &c. Tertius est amor quo aliquis Deũ amat propter delicias quæ in eo sunt. Sapien. 8. Et amator factus sum formæ illius. Quartus est amor charitiæ quo aliquis amat Deum, eò quòd dignissimus sit amore, qui amor est purè gratuitus. Bernard. super Cantic. Amat carus qui ipsum quem amat quærit, non aliud quicquam ipsius. Item super Cantic. Amor per se sufficit: is per se placet & propter se, ipse meritum, ipse præmium est sibi. Tres ultimas species amoris uidetur tangere Bernard. in libr. de diligendo Deo, his uerbis: Natura ita condita bona ut habeat iugiter necessitatem protectorem quem habuit, & conditorem, ut quæ mũ per ipsum non ualuit esse, sine ipso nec ualeat subsistere: quod fa-

De signis diuini amoris.

CAP. VII.

DEcem sunt signa quibus perpendi potest utrum aliquis amet Deum. ¶ Primum est quum aliquis libẽter cogitat de Deo. Vbi enim amor, ibi oculus. Vnde super illud Io. 20. Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi ubi posuisti eum. dicit gl. Non dicit quem: quia hoc in animo ágere solet uis amoris, ut quem semper cogitat, nullum alium ignorare credat. Sapiẽ. 6. Cogitare de illa, sensus est consummatus. loquitur de sapientia increata. ¶ Secundum est, quum aliquis est libenter in domo Dei. Lucæ 2. dicitur de Anna quòd nõ discedebat de templo, quæ meruit interesse præsentatiõi domini in templo. Et Christus quum esset duodecim annorum, inuentus est in tẽplo. Lucæ 2. qui matri suæ & Ioseph ait: Nesciebatis quia in his quæ patris mei sũt oportet me esse? Et super illud Matt. 21. Intrauit Iesus templum. dicit gl. Ingressus urbem, primò templũ adiit: dans formã religionis, ut quocunq; imus, primùm domũ orationis, si ibi est, adeamus. Chrysosto. Propriũ erat boni filii, ut ueniens, primò ad domum curreret patris. Tu autem imitator Christi factus quũ in aliquã ingressus fueris ciuitatẽ, primò ante omnẽ actũ ad ecclesiã curras. ¶ Tertiũ est, cũ aliquis de Deo uel cum Deo libenter loquitur.

De

De hoc habemus exemplum in Magdalena quæ Christũ dilexit multum: cuius uerba quę habẽtur in euãgelio, uel de Deo uel cũ Deo fuerunt. Vnde habes Io. 11. Domine, inquit, si fuisses hic, frater meus nõ fuisset mortuus. Alia tria habes Ioan. penul. Tulerũt, inquit, Dominum meum, & nescio ubi posuerunt eum. Et paulò pòst: Domine si sustulisti eũ, dicito mihi, & ego eũ tollã. Et iterũ: Venit Maria Magdalena annuntians discipulis, quia uidi Dominũ, & hæc dixit mihi. 1. Petr. 4. Si quis loquitur quasi sermões Dei. Et super illud Roma. 8. Quis nos separabit à charitate Christi? Dicit Chrysostomus: Hic amantium mos est, ut amorem suũ silentio tegere nequeant: sed necessariis & charis suis efferunt & prodũt, & flammas infra pectus suum cohibere non possunt. Enarrãt frequẽtius, ut ipsa assiduitate narrandi solatium amoris sui capiant, & refrigeria immẽsi ardoris assumãt. Sic ergo facit hic beatissimus amator Christi. ¶ Quartũ est, quum quis libenter Deũ audit, & audita ab eo retinet memoriter. Lucæ 2. Maria conseruabat omnia uerba hæc, conferẽs in corde suo. Eiusdem: Magdalena sedẽs secus pedes Domini, audiebat uerbũ illius. Ioã. 14. Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est qui diligit me. ¶ Quintum est, cum quis libenter dat pro Deo. Canti. ultim. Si dederit homo omnem substantiam pro dilectione, quasi nihil despiciet eã. Et lucę 7. dicit Dominus de Magdalena post beneficia eius enumerata, Dimittũtur ei peccata multa: quoniam dilexit multũ. 1. Ioan. 3. Qui habuerit substantiam mũdi huius, & uiderit fratrẽ suũ necessitatem habere, & clauserit uiscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? ¶ Sextum est, quum aliquis pro Deo libẽter patitur. Eccle. 2. In igne probatur aurum & argẽtum: homines autem receptibiles in camino humiliationis. Ioan. 18. Calicem quẽ dedit mihi Pater, nõ uis ut bibam illum? Gregor. in prima parte Moralium: Pœna quippe interrogat si quietus quis uerè amet. ¶ Septimum est, quũ mandatis Dei aliquis obedit. 1. Ioan. 5. Hæc est charitas Dei, ut mandata eius custodiamus. Itẽ 2. Ioan. Hæc est charitas, ut ambulemus secundum mandata eius. Io. 14. Si qs diligit me, sermonẽ meum seruabit. Specialiter signum diuini amoris est, si quis seruat illud mandatum, quod Saluator specialiter dicit suum. Ioan. 15. Hoc est præceptũ meum, ut diligatis inuicem. 1. Ioã. 4. Hoc mandatũ habemus à Deo, ut qui diligit Deum, diligat fratrem suum. Maximè amor pauperum signum est diuini amoris. Illi enim non amantur propter se, sed propter Deum. Prouer. 19. A pauperem amici quos habuit separãm. Io-

eodẽ: Fratres hominis pauperis oderũt eum, & amici procul recesserunt ab eo. ¶ Octauum est, quum quis amat quæ Deo placent, & odit quæ Deo displicẽt. Ad primum monemur exẽplo Christi, Matth. 12. Quicũque fecerit uoluntatem Patris mei qui in cælis est, ille meus frater, & soror, & mater est. Ad secũdum, exemplo Dauid: Iniquos odio habui. Idem: Nónne qui oderũt te Domine oderã, & super inimicos tuos tabescebam &c. Itẽ: Defectio tenuit me pro peccatoribus &c. Item: Vidi præuaricãtes, & tabescebam. Ambrosius super Beati immaculati. Si is qui non relinquit parentes propter nomẽ Dei, non est Deo dignus: quanto magis qui diligit eius inimicos acceptus Deo esse nõ poterit? Hieronymus in epistolã: Natiões aduersariorum immortali odio persequimur: blasphemãtibus Deum, clemẽtem porrigimus manum. Ambrosius in Hexamerõ: Quid nos dignũ nostro referimus creatori, cuius cibo uescimur, & dissimulamus iniurias? ¶ Nonũ est, quũ quis frigescit à solicitudine & amore mundi. Gregorius: Tanto frigescit quis à curis seculi, quanto furgit ardẽtius in amorem Dei. Item Iacob qui angelũ tenuit, uno mox pede claudicauit: quia qui uero amore sublimia respicit, tam in hunc mundũ duplicibus desideriis incedere nescit. ¶ Decimum est, quũ aliquis magnum honorem exhibet ministris Dei: sicut qui eos spernit, Deũ spernit. Matth. 10. Sic qui eos honorat, Deum honorat. Eccles. 7. In omni uirtute tua dilige Deum qui te fecit, & ministros eius ne derelinquas. Honora Deum ex tota anima tua, & honorifica sacerdotes.

De his quæ incitant ad amandũ proximũ. CAP. VIII.

NOtandum quòd licet debeamus amare Deum, & nos, & proximũ: tamen non habemus speciale præceptum de amore nostri, nec specialis tractatus erit hic de amore illo, eò quòd amare Deũ sit amare seipsum. Vnde Augu. Ille solus se nouit diligere, qui Deũ diligit. Siquidẽ ille se satis diligit, qui seduló agit ut summo & uero fruatur bono: qd' si nihil aliud est quàm Deus, quis cũctari potest, quin sese amet qui amator est Dei? Itẽ Augu. Quũ illa dilectiõe quam Deus imperat, debeat homo diligere Deũ, & seipsum, & proximum: non tamen ex hoc tria præcepta data sunt: ut intelligatur nullam esse aliã dilectionẽ, qua quisque diligit seipsum, nisi quòd diligit Deũ. Qui enim aliter diligit se, potius se odisse dicendus est. ¶ De amore uerò proximi hoc modo dicetur. ¶ Primo dicetur de illis quæ possunt incitare ad hoc ut amemus proximum. ¶ Secundò de his quæ possunt ualere ad hoc

hoc ut amemur à proximo. ¶ Tertio de modo amãdi eũ. ¶ Quarto de diuersis speciebus huius amoris. ¶ Circa primum notandum, quòd ad amãdum proximum, Primò potest nos incitare sacra scriptura quæ totiẽs ad hoc monet. Leuiti. 19. Diliges amicum tuũ sicut teipsum. Et in eodem: Diligetis aduenã quasi uosmetipsos. Et Deute. 10. Amate peregrinos. Matth. 22. & Lucæ 10. Diliges proximum tuum sicut teipsum. Ioann. 13. Mandatum nouum do uobis, ut diligatis inuicem. Idem 15. Et 1. Ioann. 4. Charissimi, diligamus nos inuicem. Et specialiter illa scriptura deberet nos incitare ad hóc, quæ ostẽdit præceptum de dilectione proximi, specialiter esse præceptum Saluatoris. Ioã. 15. Hoc est præceptum meum, ut diligatis inuicẽ &c. Legitur in uita beati Ioannis Euangelistæ, quòd quum ipse deuenisset ad ultimam senectutem, & uix inter discipulorum manus ad ecclesiã deferretur, nec posset plura docere uerba, ad quamlibet pausam hoc dicebat: Filioli, diligite alterutrum. Tãdem discipuli & fratres qui aderãt audiẽtes quòd eadem uerba semper diceret, dixerũt: Magister, quare semper hæc loqueris? qui respondit: Quia præceptum Domini est, & si solum fiat, sufficit. ¶ Hoc præceptum lucidum est & breue, utile & leue. Tale siquidem debuit esse præceptum optimi præceptoris. Dionys. Optimi est optima adducere. Lucidũ debuit esse, ne quis decat: non mihi licuit intelligere. Breue, ne quis dicat: tædet me legere. Lucidũ decuit esse præceptum eius qui erat lux uera. Ioa. 1. & Psal. Præceptum Domini lucidum illuminãs oculos. Decuit uerbum æternum in incarnatiõe abbreuiatum abbreuiare legem. ¶ Decuit etiam illius esse præceptũ illius qui ad hoc uenerat, ut se totum in utilitatem nostram expenderet. Hieronymus: O nimiam Dei clementiam, ò ineffabilem Dei benignitatem, præmiũ nobis pollicetur, si nos mutuo diligamus, & si nobis ea præstemus inuicem, quibus inuicem indigemus. Et nos superbo simul & ingrato animo obrenitimur, cuius imperium beneficium est. Decuit etiam leue præceptum benignitatis domini. Matthæi 11. Iugũ enim meum suaue est, & onus meum leue. Verè leue est hoc præceptum, quũ à quolibet possit impleri, & à paupere & à diuite, ab infirmo & sano. Non est necesse emere oues & boues, uel ire ultra mare ut hoc præceptum impleatur. Deut. 30. Mandatum hoc quod ego præcipio tibi hodie, non supra te est, neque procul positum &c. sed iuxta te est sermo ualde in ore tuo & in corde tuo, ut facias illum. Dicebat præceptum eius qui uoluerat legẽ implere, esse legis plenitudinem: plenitudo autẽ legis, est dilectio. Roma. 13. ¶ Secundo potest incitare ad amorẽ proximi, amor quem uidemus inter animalia irrationabilia eiusdem speciei. Ecclesiasti. decimotertio: Omne animal diligit simile sibi. Et pòst: Omnis caro ad simlem sui coniungetur. Si lupus, & leo, & serpẽs nõ exercerent illam ferocitatem in animalia quæ sunt suæ speciei, quam exercent in alia, quid dicendum est de homine qui decuit in aliũ hominẽ, nisi quòd ferocior est lupo, leone, & serpente: etiam ipsa aqua quæ naturaliter habet pugnã cũ igne, pacem habet cum alia aqua quę est eiusdẽ speciei cũ ea. ¶ Tertio fraternitas naturalis quæ est inter omnes homines. Augu. in lib. de disciplina Christiana: Si putamus nõ esse proximos, nisi qui de eisdem parentib. nascũtur: Adam & Euam intẽdamus, & omnes fratres sumus. Idẽ 12. lib. de Ciuit. Dei: Nihil tam discordiosum uitio: tã sociale naturæ, quàm genus humanũ. Proterea Deus uoluit creare patrem unum de quo multitudo propagaretur: ut hac admonitione etiam in multis cõcors unitas seruaretur. Quòd uerò aliæ femina ex eius latere facta est, etiam hinc satis significatum est, quàm chara mariti & uxoris debeat esse coniunctio. Malac. 2. Nunquid non pater unus est omnium nostrum? quare ergo despicit unusquisque uestrum fratrem suum? Voluit Deus unicum hominem primo formare, ex quo omnes procederent, ut tanquam fratres omnes homines sẽ amarent. Non sic legimus factum in angelis, uel animalibus brutis. Dilectio est debitum naturale, quo unus homo obligatus est alteri, à quo debito nullus absoluitur quantumcunque ab eo soluatur. Vnde super illud Rom. 13. Nemini quicquã debeatis, nisi ut inuicẽ diligatis. dicit glos. Augus. Sola charitas est, quæ etiã reddita semper detinet debitorem. Seneca: Hæc societas diligenter & sanctè est obseruanda, quæ nos omnes omnibus miscet, & iudicat aliquod esse commune ius generis humani. Plurimũ quoque ad interiorem societatem amicitię colendam proficit. Oĩa enim cum amico cõmunia habebit, qui multa cum homine. Ius commune generis humani uidetur contineri in illis duobus mandatis, Quod ab alio tibi oderis fieri, uide tu ne aliquando alteri facias. Tob. 4. & Matt. 7. Quæcũque uultis ut faciant uobis homines, & uos eadẽ facite illis. Itẽ Seneca: Mihi ab istis subtilius præcipi malo, quid amico præstare debeam, quid homini, quàm quot modis dicatur amicus, & homo quàm multa significet. Idem: Sapiẽtiæ homo pro amico est: stultitiæ amicus non est pro homine.

¶ Quarto,

¶ Quarto, fraternitas spiritualis, de qua Augusti. in lib. de disciplina Christiana: Omnes qdē fratres secundū quòd homines sumus: quanto magis secūdum quòd Christiani sumus? Ad id quòd homo es, unus pater fuit Adam, una mater fuit Eua: ad id quòd Christianus, unus pater est Deus, una mater ecclesia. Hæc fraternitas tāto est melior fraternitate naturali, quanto meliorem habet patrē Deū. Matthæi 13. Et patrē nolite uocare uobis super terrā: unus est enim pater uester qui in cælis est. Item quanto melior est mater ecclesia matre carnali: est melior hæreditas cælestis quàm temporalis. Heb. 10. Rapinā bonorum uestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscētes uos habere meliorem & manentē substantiam. Si amandi sunt fratres qui diuidendo hæreditatē portionem uniuscuiusque minorē faciunt: quantum amandi sunt fratres illi qui portionē uniuscuiusque augent? Quanto enim plures erunt electi, tāto amplius gaudebunt. Plus enim gaudebit unus electorum de gloria animæ alterius, quàm de gloria proprii corporis. ¶ Quinto debet incitare ad amorem proximi exemplum Christi. Nō enim est despiciendus quem Christus ita charū habuit, quòd pro eius redemptione mori uoluit. Appēde proximum tuum hoc pretio, ne tibi uilescat. Apocalyp. 1. Qui dilexit nos, & lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo. Ad Titū 2. Qui dedit semet ipsum pro nobis. Exemplo suo uoluit Christus nos ad hoc incitare, quum dicit Ioan. 15. Sicut dilexi uos. ¶ Sexto exemplis angeli qui adeò amat hominē, ut custodiat eum in omnibus uiis suis. Non est despiciendus homo ab homine, qui adeò charus est angelo. Matthæi 18. Videte ne cōtemnatis unum ex his pusillis. Dico enim uobis, quia angeli eorum semper uident faciem patris mei qui in cælis est. ¶ Septimo, quòd fraterna dilectio tantum placet Deo. Ecclesiastici 25. In tribus beneplacitū est spiritui meo, quæ sunt probata coram Deo & hominibus. Cōcordia fratrum, amor proximi & uir & mulier bene sibi cōsentientes. ¶ Octauo, similitudo quam habet proximus ad Deum. Licet aliquis amet omnes suos amici sui: tamen specialem habet amorem ad eū qui amplius amico suo est similis. Sic licet ad omnia opera Dei amorem habere debeamus: tamē specaliter ad hominem, quem constat esse factum ad imaginem & similitudinē Dei. Genes. 1. ¶ Nono, quia membrum est corporis cuius Christus est caput. 1. Cor. 12. Vos estis corpus Christi. Nemo amat caput, qui nō amat membra. ¶ Decimo, quòd membrum eiusdem corporis, cuius & ipse naturaliter uerò amor est inter

membra unius corporis. Rom. 12. Multi unū corpus sumus in Christo: singuli autem alter alterius membra. ¶ Vndecimo, emolumentū multiplex quod sequitur ex hac dilectione. Eccl. 4. Melius est duos esse simul, quàm unum. Habēt enim emolumentū societatis suæ. ¶ Quinque sunt emolumenta huius sanctæ societatis. Primum est uictoria. Vnde subditur Eccl. 4. Si quis prævaluerit contra unum: duo resistunt ei. Prouerbio. 18. Frater qui iuuatur a fratre, quasi ciuitas firma. Gomen. 1. Reg. 17. Ecōtrario Moyses ait Exod. 32. Si quis est domi, iungatur mihi. Ambr. Omnis pugna unanimiter aggressa uictoriam parit. Secūdum est, bonorum abūdantia. Quod enim homini deest in se, habet in amico suo: & ad quod impotēs erat per se, potens efficitur eo sibi cōiuncto. Tullius de Amicitia: Virtutū amicitia adiutrix à natura data est, non uitiorum comes: ut quæ solitaria nō posset uirtus ad ea quæ summa sunt peruenire, cōmunita & consociata cum altera perueniret. Tertiū est impetratio eius quod in oratione petitur. Matt. 18. Si duo ex uobis consenserint super terrā, de omni re quamcunque petierint: fiet illis à patre meo qui in cælis est. Quartum est mutua exhortatio. Eccl. 4. Vnus enim quomodo calebit? Quintū consolatio. Prouerb. 27. Vnguēto & uariis odoribus delectatur cor, & bonis amici consiliis anima dulcoratur. Tullius de Amicitia: Solem de mundo tollere uidētur, qui amicitiam de uita tollunt: quia nihil à Deo melius habemus, nihil iucundius. Item Tullius: Quoniā res humanæ fragiles sunt & caducæ, semper acquirendi sunt quos diligamus, & à quibus diligamur. Charitate enim benevolentiáque sublata, omnis est de uita ablata iucūditas. ¶ Duodecimo damnū quod facit fraternum odium uel discordia. Hoc enim facit in corpore ecclesiæ quod facit diuisio, cōtinuitatem in humano corpore, ex qua sequitur dolor magnus, & quādoque mors. Ideo Saluator multū rogat pro unitate ecclesię. Io. 17. Pater sancte, serua eos in nomine tuo quos dedisti mihi: ut sint unū sicut & nos. Item in eodem: Non pro eis rogo tantū: sed pro eis qui credituri sunt per uerbū eorum in me, ut omnes unū sint.

De his quæ ualere possunt ad hoc, ut quis ametur à proximo. CAP. IX.

EST notādū quòd licet utrunque sit appetendū, & amare proximum, & amari ab ipso: tamen magis appetēdum est amare, quàm amari. Beatius est magis dare, quàm accipere. Act. 20. Qui solùm amari nolūt, ignem esse nolūt in domo proximi sui, & ipsi in domo propriæ cōscientiæ frigore pereunt. Ipsi etiā pretiositatē proximis suis & bonis

eorum desiderãt, de pretiositate uerò sua bonorum propriorum nõ curãt. Charitas enim, ut prius ostensum est, pretiositas est hominis, & operum ipsius. ¶ Et notandũ quòd multa sunt quæ ualere possunt ad hoc, ut aliquis ametur à proximo. ¶ Primũ est, modestia in sermone. Eccles. 20. Sapiens in uerbis amabilẽ se facit: gratiæ autem fatuorũ effundentur. ¶ Secundum est similitudo, quæ multũ facit ad amorẽ, & sicut dissimilitudo ad odium. Eccl. 27. Volatilia ad sibi similia conueniunt. Ambr. super Psalm. Beati immaculati. Est insitũ bonis, ut unusquisque uirtutes suas in aliis amet. E contrario, Oderunt hilarẽ tristes, tristémque iocosi. Virtus etiam hominẽ amabilem reddit. Tullius de Amicitia: Nihil est uirtute amabilius, nihil quod magis alliciat ad diligendũ. Quippe quum propter uirtutem & probitatẽ etiam eos quos nũquam uidimus, quodam modo diligamus. Item in eodẽ: Tanta est uis probitatis, ut eam uel in eis quos nunquã uidimus, uel quod maius est, in hoste diligamus. Valet etiã ad hoc, quòd aliquis ametur specialiter, uirtus mansuetudinis. Eccl. 3. Fili, in mansuetudine opera tua perfice, & super gloriam hominũ diligeris. Mansuetudo ad modum adamãtis habet uirtutẽ attractiuam. Ezech. 3. Vt adamantem & silicem dedi faciem tuam. Valet etiam ad hoc, quòd aliquis ametur, fidelitas. Eccl. 33. Si est seruus fidelis tibi: sit tibi quasi anima tua, quasi fratrem sic tracta eum. Eccl. 27. Dilige proximũ, & coniungere fide cum illo. Et eiusdẽ 6. Amico fideli nulla est comparatio. Et iterum: Amicus fidelis medicamentum uitæ & immortalitatis. Valent etiam ad idem obsequia & beneficia. Terentius in Andria: Hoc tempore obsequium amicos, ueritas odium parit. Ignis amoris lignis beneficiorum debet nutriri, alioquin deficit. Obsequia etiam feras ad amorẽ incitant, & inimicos amicos efficiunt. ad Rom. 12. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum, si sitit, potum da illi. Hoc enim faciẽs carbones ignis cõgeres super caput eius: id est, cor eius accendes ad te amandũ. ¶ Notandum tamen quòd beneficia non parãt amicitiã, nisi quũ discretè dantur. Eccle. 20. Fatuo non erit gratia in tempore, & non erit gratia in homine illius, qui enim edũt panem eius, falsæ linguæ sunt. Quomodo enim quod habẽdũ erat ab alio, & quanti irridebunt eum? Nempe scilicet directo sensu, distributiue similiter, & quod nõ erat habendum, ipse indiscretè dat dando, & similiter nõ danda: propterea sapientia dicitur esse mater pulchræ dilectionis. Ecc. 24. Discretio enim requiritur ad acquirendum amicũ. Sene. Nullum habet maius malũ occupatus homo, quàm quòd bonis suis obsessus, quàm quòd amicos sibi putat quibus nõ sum

est: quòd beneficia sua efficacia indicat ad cõciliandum amicos, cum quidã quo plus debent, magis oderint. Quid ergo? Beneficia non parãt amicitias? Parãt, si accepturos licuit eligere: si collocata, nõ sparsa sunt. Itaq; dum incipio esse mentis tuæ, interim hoc cõsilio sapiẽtũ utere, ut magis existimes pertinere ad rem quis, quàm quid acceperit. Tullius in Rhetorica: Melius apud bonos, quàm apud fortunatos beneficium collocatũ est. Inter omnia maximè ualet ad hoc q̃ aliquis ametur, si ipse primo amauerit. August. Nulla est maior ad amorẽ inuitatio, quàm præuenire amando. Et nimis durus est amicus, qui dilectionẽ si nolebat impẽdere, nolit rependere. Seneca in epistolis: Quæris quomodo amicum facturus sis cito? Ego tibi monstrabo amatorium, sine medicamento, sine herba, sine ullius ueneficæ carmine: Si uis amari, ama. Item ut ameris, amabilis esto.

De modo amandi proximum.

CAP. X.

NOtandum quòd scriptura sacra triplex exemplar nobis ministrat ad ostendũ quomodo proximum amare debeamus. ¶ Primum est, amor quo Christus amauit nos. Ioann. 15. Hoc est præceptũ meum, ut diligatis inuicem, sicut dilexi uos. ¶ Secundum est, amor quo amamus nosmetipsos. Matth. 22. & Luce 19. Diliges proximũ tuum sicut teipsum. ¶ Tertiũ est, amor quem habent membra eiusdem corporis adinuicem. ad Rom. 12. Sicut in uno corpore multa mẽbra habemus, omnia autẽ membra non eundem actum habent: ita multi unum corpus sumus in Christo. De eodẽ habetur 1. Corinth. 12. ¶ Et notandũ circa primum, quòd Christus amauit nos amore gratuito, scilicet amore gratis dato, non præcedentibus meritis nostris reddito. 1. Ioan. 4. In hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus Deũ: sed quando ipse prior dilexit nos. Sic amare debemus proximum. Non sic faciũt qui nolunt amare, nisi eos quibus se primo agnoscuntur amari. Mat. 5. Si diligatis eos qui uos diligunt, quam mercedẽ habebitis? nónne & publicani hoc faciunt? Item amauit nos Christus amore recto: quia non propter utilitatẽ suam, sed propter nostrã: non ut à nobis acciperet, sed ut nobis daret. Seneca in epistolis: Amicus qui utilitatis causa assumptus est, tandiu placebit, quandiu utilis erit? Et iterũ: Necesse est, ut initia inter se, & exitus cõgruant. Qui amicus esse cœpit, quia expedit, placebit aliquod pretiũ illi contra amicitiam, si ullum in ea placet præter ipsam. In quid igitur ego amicũ paro? Vt habeam pro quo mori possim, ut habeã quem in exiliũ sequar, cuius me morti & opponã, & impẽdam. Ista quam tu describis, negotiatio est, non

amicitia, quæ ad commodũ accedit, quæ quid consecutura sit, spectat. Idẽ: Sapiens habere amicũ uult, sed ob nihil aliud quàm ut exerceat amicitiã ne tam magna uirtus iaceat: non ad hoc ut habeat qui sibi ægro assideat, succurrat in uincula cõiecto uel inopi: sed ut habeat aliquem cui ipse ægro assideat, quẽ ipse circunuẽtum hostili custodia liberet. Qui se spectat, & per hoc ad amicitiam uenit, male cogitat: quemadmodũ cœpit, sic desinet. Parauit amicũ aduersum uincula laturũ opẽ: quum primũ crepuerit catena, discedet. Aug. ad Macedoniũ: Vera amicitia non pẽsanda est temporalibus commodis: sed gratuito amore portanda. Amb. Amicitia uirtus non quæstus est. Hier. in epistolis: In amicis non res quæritur: sed uoluntas. Idem super 12. prophetas: Delicata amicitia est, quæ amicorũ facilitatẽ & diuitias sequitur. Istiusmodi homines nõ mihi uidẽtur amicos, sed seipsos diligere. Tullius de Amicitia: Amicitiã nõ spe mercedis, sed quòd omnis fructus in ipso amore est, expectandã putamus. Si utilitas conglutinaret amicitias, eadem cõmutata dissolueret. Boẽtius in lib. de consolat. Quem felicitas amicũ fecit, infortuniũ fecit inimicũ. Item amauit nos Christus amore discreto. Amor discretus est, qui personas amat, & uitia persequitur: nec sic personis condescẽdit, quòd uitiis implicetur. Bernar. Christus in carnis assumptione cõdescendit mihi, in culpæ uitatione consuluit sibi. Sic amare debemus proximum. Ad Rom. 13. Dilectio proximi malũ non operatur. Tullius in lib. de Amicitia. Nulla est excusatio, si amicitiæ causa peccaueris. Nam cùm conciliatrix amicitiæ uirtutis opinio fuerit, difficile est amicitiã manere, si uirtute defecerit. Hæc sanciatur lex amicitiæ, ut nec rogemus res turpes, nec faciamus rogati. Charitas iugũ est à parte anteriori homines ligãs. Facit enim eos cõcordes in bono. Amicitia uerò mũdi à posteriori colligat homines, ut unicuique peculas Sampsonis. Iudi. 15. Facit enim concordes in malo. Item Christus amauit nos amore uehementi. Ioan. 15. Maiorẽ hac dilectionem nemo habet, quàm ut animã suã ponat quis pro amicis suis. Sic debemus amare proximum. 1. Io. 3. In hoc cognouimus charitatẽ Dei: quoniã ille animã suã pro nobis posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere. Adeo debemus amare proximũ, ut etiã amemus quæ ipsius sunt. Deut. 22. Non uidebis bouẽ & ouẽ fratris errantẽ, & præteribis: sed reduces fratri tuo. Item amauit nos Christus amore fructuoso, nõ uocali solũ. Sic debemus amare proximũ. 1. Io. 3. Filioli, non diligamus uerbo, neque lingua: sed opere & ueritate. In quibusdã charitas habet linguã magnã, & manum nullam. Greg. in Moralib. Dilectio nostra semper exhibenda est, & ueneratione sermonis, & ministerio largitatis. Idem: Probatio dilectionis, est exhibitio operis. ¶ Item amauit nos Christus amore perseuerãti. Ioan. 13. Cùm dilexisset suos qui erant in mundo, in finẽ dilexit eos. Sic amare debemus proximũ. Sed sunt qui eum felicem amant: felicitate uerò recedente ab eo, recedunt: hi secũdum ueritatem nunquã eum amauerũt. Greg. Cùm quis positus in prosperitate diligitur, incertũ ualde est utrum prosperitas, an persona diligatur. Amissio felicitatis, uim interrogat amoris. Qui in aduersitate proximum despicit, apertè cõuincitur quod hunc in prosperis non amauit. Senec. de remediis fortuitorũ: Multi illum comitantur, mel muscæ sequuntur, cadauera lupi, frumenta formicæ: prædam sequitur illa turba, non hominẽ. Sene. in epistolis: Quod tu beneficio tuo scire nõ potes, paupertatis beneficio sciet. ¶ Illa ueros certósq; amicos retinebit. Discedet, quisquis non te, sed aliud sequebatur. Boẽt. in lib. Consolat. Hæc aspera fortuna tibi certos sodalium uultus ambiguósq; secernit, discedens suos abstulit, tuos reliquit, & nunc amissas opes queri desine, quod pretiosissimũ diuitiarũ genus est, amicos inuenisti. Eccl. 12. Non agnoscetur in bonis amicus, nec abscondetur in malis inimicus. Eccles. 6. Est amicus secundum tempus suum, & non permanebit in tempore tribulationis. Item in eodem: Est amicus socius mensæ, & nõ permanebit in die necessitatis. Eccl. 37. Est amicus solo nomine amicus. Sunt aliqui etiam qui parua occasione de amicis efficiuntur inimici. Eccles. 6. Est amicus qui conuertitur ad inimicitiã. Tullius: Nihil turpius est, quàm cum eo bellum gerere, cum quo familiariter uixeris. Amb. Constãs debet esse amicitia, & perseuerare in affectu: nec pueruli modo amicos mutare uaga quadã sententia. Tullius: Sodales uetustos nunquam sequẽtium nouitate fastidias. Procul autem sit uidere amicis uti quasi floribus tandiu gratis quandiu recentibus. Eccles. 9. Non derelinquas amicum tuum antiquum: nouus enim non erit similis illi. Vinum nouũ, amicus nouus: ueterascet, & cũ suauitate bibes illud. Amicitia est necessarium uitæ humanæ præsidiũ: sicut temerè assumi nõ debet, sic semel rectè apprehensum sperni non conuenit. ¶ Circa secũdum exemplar notandum quòd illud mandatum, Diliges proximũ tuum sicut teipsum, dupliciter potest intelligi. Vno modo sic, id est, ad quod teipsum: scilicet ad gratiam in præsenti, & gloriã in futuro. Vel in ipso teipsum, id est, in Deo. August. de doctrina Christiana: Quisquis rectè diligit proximũ, hoc cum eo debet agere, ut etiã

ipse toto corde, tota anima, tota mente diligat Deum. Vel sic potest intelligi, ut sit sensus: Hoc facias proximo quod tibi uis fieri: quod autem non uis tibi fieri, ei non facias, ut hæc duo præcepta iuris naturalis, quorū unum habes Matt. 7. aliud Tob. 4. sint expositiua huius mandati. Isido. in lib. differentiarum: Duo sunt erga proximi dilectionē seruanda, ut beneficii impensione foueatur, & nulla malitia lædatur. Non dicitur, Diliges proximum tuū plusquam teipsum. Videtur plusquam seipsum proximū uelle diligere, qui curationi propriæ non sufficiens, curam proximi sui cupit assumere. Bernar. super Cantic. Tu, frater, cui firma satis propria salus nondum est, cui charitas adhuc aut nulla est, aut adeò tenera atque arundinea quatinus omni flatui cedat, omni credat spiritui, omni doctrinæ circunferatur uento, imò cui tanta est charitas, ut ultra mādatū quidem diligas proximum tuum plusquam teipsum: & rursum tantilla, ut cōtra mandatum fauore liquescat, pauore deficiat, perturbetur tristitia, auaritia cōtrahatur, ambitione protrahatur, suspitionibus inquietetur, cōuitiis exagitetur, curis euisceretur, honoribus tumeat, liuore tabescat. Tu, inquam, ita in propriis teipsum sentiens, qua nunc demētia, quæso, aliena curare aut ambis, aut acquieseis? Audi quid consulat cauta uigilq; charitas: Non quod aliis, inquit, sit remissio, nobis autem tribulatio: sed ex æqualitate. Nolli minimum esse iustus: sufficit ut diligas proximū sicut teipsum. Gregor. in Moral. Magna cura necessaria est prædicatori, ut timoris laceratione se mordeat: ne proximū iuuando se deserat, ne alios erigens cadat. Et notādum quòd cùm præceptum sit, ut proximum sicut nos diligamus: qui se non diligit, proximum diligere nescit. August. in lib. de uerbis domini: Vide si iam nosti diligere teipsum, & committo tibi proximū quem diligas sicut teipsum. Si autem non nosti diligere te, timeo ne decipias proximum sicut te. Idem in lib. de disciplina Christiana: Si te interrogē utrum diligas te: Respondes, quia diligas: quis enim se odit? ergo non diligis iniquitatem: nam si diligis iniquitatem, odis te. Non ego dico, psalmista audi: Qui diligit iniquitatē, odit animam suam. Idem in eodem: Qui diligis iniquitatē, quomodo tibi uolebas committi proximum, ut diligeres eum tanquam te, homò qui perdis te? Si enim tuipse sic te diligis, ut perdas te, sic profectò perditurus es eum quem diligis, sicut te. Nolo ergo quendam diligas: uel solus peri, aut corrige dilectionem, aut respue societatē. ¶ In summa notandū est, quòd modus amandi proximum, est ut amemus eum propter Deum. Vnde qui proximum diligit debito modo, Deum plus diligit, propter quē proximum diligit. Et ideo manifestum potest esse quomodo illud uerum est. ad Roma. 12. Qui diligit proximum, legem implenit. Et ad Galat. 5. Omnis lex in uno sermone completur, Diliges proximum sicut teipsum. Implens enim mandatum de dilectione proximi, implet mandatū de dilectione Dei. Augu. ad Macedonium: Nemo esse potest uere amicus hominis, nisi fuerit amicus primitus ueritatis. Item Augu. Inter quos amicus nō est, nisi diuinarum consensio, nec humanarū plena esse potest: nec esse est ut aliter quàm oportet humana existimet, qui diuina cōtemnit: nec hominem rectè diligere nouit, quisquis eum nō diligit qui hominem fecit. Greg. in moral. Per amorē Dei amor proximi signatur, & per amorē proximi Dei amor nutritur. Fōs qui in alto oritur, de facili ad loca inferiora deriuatur. Sic amor si primò Deo integrè detur, deinde ad proximū rectè dirigatur, scilicet proximus propter Deū ametur. Tunica Christi inconsutilis, quæ unitatē ecclesiæ designat, desuper erat cōtexta. Io. 19. Amore enim Dei firmata debet esse dilectio proximi. Augu. 4. li. Conf. Domine, beatus qui amat te, & amicū in te, & inimicū propter. ¶ Circa tertium exemplar notandum, quòd decem sunt, in

quibus amor, qui est respectu proximi, imitari debet amorem membrorum eiusdem corporis. ¶ Primo in hoc, quòd unum mēbrum non inuidet alii membro, licet non habeat officium quod illud habet. Si enim omnia membra unicum haberent officium, essent quasi unum membrum. 1. Corint. 12. Si totum corpus oculus, ubi auditus? & si totum auditus, ubi odoratus? Et pòst: Si essent omnia unum membrū, ubi corpus? Et ad Rom. 12. Omnia membra non eundem actum habent. Sic non debet aliquis inuidere proximo suo habenti gratiā quam ipse non habet. Aug. in lib. de Virginitate, Duobus malis, hoc est Superbia, & Inuidia, diabolus est. Itē in lib. de disciplina Christiana: Auertat Deus pestem inuidiæ ab animis omniū hominum. Inuidia diabolicū uitium est: habet matrē suam, scilicet superbiam: suffocat matrem, & nō erit filia. ¶ Secundo in hoc, quòd membrum unum officium suum sibi nō appropriat, sed gratis aliis communicat. Oculus est oculus omnibus mēbris. Idē intellige de cæteris mēbris. Sic debet aliquis cōmunicare gratiam quam habet proximo suo. Ad Rom. 12. Multi unum corpus sumus in Christo: singuli autē alter alterius mēbra. Et in eodē: Necessitatibus sanctorū cōmunicātes. Sed hodie loco huius gratuitæ cōmunicatiōis, abūdat uenalitas in ecclesia Dei. Michææ 3. Principes

cipes eius in muneribus iudicabant, & sacerdotes eius in mercede docebant,& prophetę eius in pecunia diuinabãt. ¶ Tertiò, unum membrum læsum ab alio se nõ uindicat. Sic debet esse inter membra ecclesię. Ad Romanos 12. Nulli malum pro malo reddentes. ¶ Quartò, membra infirmiora amplius honorantur. 1. ad Corinth. 12. Quæ uidentur mẽbra corporis infirmiora esse, necessariora sunt: & quæ putamus ignobiliora membra corporis, his honorem abundantiorem circundamus: sic non debemus despicere eos qui infirmi uidentur. ad Roman. 12. Honore inuicem præuenientes. Ambr. Nõ est fraternus amor, nisi mutuis se præueniat obsequiis. ¶ Quinto unum membrum alii compatitur, & congaudet. 1. ad Corint. 12. Si quid patitur unum membrũ, cõpatiuntur omnia mẽbra: siue gloriatur unum membrum, congaudent cætera membra. Sic fideles debẽt gaudere cũ gaudẽtibus, & flere cũ flentibus. ¶ Sexto, unũ membrũ sibi reputat fieri quod fit alijs, siue sit bonũ, siue sit malũ. Si lædatur pes, os conqueritur: si lauẽtur pedes, os regratiatur. Luc. 7. Intrauí in domum tuam, & aquã pedibus meis nõ dedisti: hęc autẽ lacrymis rigauit pedes meos, & capillis suis terfit. Sic unus fidelium reputare debet sibi fieri quod fit aliis. Vnde caput ecclesię dicit, Matthæi 25. Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Sic nec. in epistolis loquẽs cuidã amico suo: Mihi id expedit, qd tu bi, aut nõ sum amicus nisi quid agitur ad te pertinẽs, meã est. Consortiũ omnium rerũ inter nos facit amicitia, nec secus quicquã singulis est, ne aduersi. In cõmune uiuitur. ¶ Septimo, unũ membrũ pro alio lathoni exponit: ut manus pro oculo. Sic debent facere fideles, exemplo capitis qui scapulis suis obumbrauit nobis in cruce, ictũ recipiens quẽ humanũ genus debebat recipere. ¶ Octauo, cibum quem unum membrũ recipit, omnibus mẽbris cõmunicatur. Si uerò aliquod membrũ amplius debito de illo sibi retinuerit, ad malum suũ illud retinet. Est enim ei materia apostematis, uel alterius infirmitatis. Sic etiam est inter fideles. Eccles. 5. Est alia infirmitas pessima, quã uidi sub sole: diuitię conseruatæ in malum Domini sui. ¶ Nono, unum membrum multum timet ab alio separari. Nec mirũ, cùm separatũ ab alio sit inutile. Nõ enim iã uiuificantur ęque à spiritu à quo uiuificantur ęqua mẽbra. Sic fideles timere debent separari à corpore ecclesię. Augustinus: Nihil sic debet formidare Christianus, quàm separari à corpore Christi. ¶ Decimo, totũ corpus tremorem, & horrorem patitur, ad separationem unius mẽbri à se, sic corpus ecclesiæ timere debet, cùm uidet aliquem fidelem separari à se uel per mortẽ, uel per excõmunicationẽ. Psal. Dedisti metuentibus te significationẽ, ut fugiãt à facie arcus. Pœna præsens significatio est futurę. Cũ aliquis præsenti pœna punitur, cogitare debem' qualiter Deus percutiet ubi non parcet, ex quo ita pcutit ubi parcit.

De diuersis speciebus amoris proximi. Et primò de amore parentum.

CAP. XI.

PRimo de amore parentũ disseruri sumus. ¶ Secundo, de amore inter uirum, & uxorem. ¶ Tertiò, de amore bonorum. ¶ Quartò, de amore inimicorũ. ¶ Quintò, tangemus aliquid de uera Amicitia. ¶ Circa primum notandum, ꝙ amor parentum multum Deo placet, qui tantum parentum nomen diligit, quòd sepissim patrem iusserit dici, ut ait Hieronymus. Homini etiam multum prodest. Tempus enim uiuendi extendit: iuxta uerbum eiusdem. Basilius: Parentes nostros, ut propria uiscera diligamus. Ad hunc amorẽ non est necesse multum homines incitare, cùm natura ad hoc incitet. Sunt pernacuum est in id nos impelli in quod nos imus. Amor tamen iste nõ debet esse amori Dei cõtrarius, sed subiectus. Matthęi 10. Qui amat patrem & matrẽ plusquã me, non est me dignus. Gregor. in homil. Ametur in hoc mũdo quilibet aduersarius: sed in ista Dei contrarius non ametur, etiã propinquus. Hiero. in epist. Honora patrem tuum, sed si te à uero patre non separat. Tandiu scito carnis copulam, quandiu ille suum nouerit creatorẽ. Amor Dei dominari debet in homine, nõ amor carnalis. 1. Reg. 2. Reprehendit Dominus Heli de hoc ꝙ filios suos ei prætulisset: Quare calce abiecisti uictimam meam, & munera mea quæ præcepi, ut offerrentur in templo: & honorasti magis filios tuos quàm me? Et 2. Mach. 7. legitur de quadam bona matre, quòd filios septem pereuntes sub unius diei tempore conspiciens, bono animo ferebat. In ea uerè uincebat amor Dei amorem filiorum. Et Abraham paratus fuit filiũ proprium occidere propter Deum. Genes. 22. Et Leuitæ propinquos suos occidere ad præceptum Moysi seruí Dei. Exod. 32. & Luc. 14. legitur: Si quis uenit ad me, & non odit patrem suum, & matrẽ, & uxorem, & filios, & fratres, & sorores: adhuc autem & animam suam (id est temporalem uitã) non potest meus esse discipulus. Non sunt agnoscendi propinqui, secundum carnẽ, si salutem impediant. Hiero. in epistolis, Ecce, inquit, aduersarius Christum in pectore tuo conatur occidere, licet paruulus ex collo pẽdeat nepos, licet sparso crine, & scissis uestibus ubera quibus te nutrierat mater ostẽdat, licet in limine iaceat percalcatũ perge patrem, siccis oculis ad uexillum crucis euola. Solũ pietatis genus est, in hac re esse crudelẽ. Idem:

Gladiũ tenet hostis, ut perimat, & ego de matris lacrymis cogitabo. Matt. 5. Si oculus tuus dexter scãdalizat te, erue eũ, & proiice abs te. Maximè in his qui uiã perfectiõis aggressi sunt, nõ debet dominari amor carnalis. Vnde Dominus cùm diceretur ei, Ecce mater tua, & fratres tui foris stant quærẽtes te. Respondit: Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei? Matt. 12. Bern. in sermonibus: Quãdiu de mundo sumus, debitores constat nos esse parẽtibus. At postquã reliquimus nosmetipsos, multomagis ab eorum solicitudine liberi sumus.

¶ *De amore inter uirum & uxorem.* CAP. XII.

Dicendum de amore qui est inter uirũ & uxorẽ. Colos. 3. Viri diligite uxores uestras, & nolite esse amari ad illas. Et notandum quòd 16. sunt per quæ possunt uiri induci ad amãdum uxores suas. ¶ Primum est, exemplum Christi. Ephe. 5. Viri diligite uxores uestras, sicut & Christus dilexit ecclesiam, & semetipsum tradidit pro ea. Et potest hæc similitudo in duobus attendi. Primò, in hoc quòd desideret salutem uxoris. Christus enim pro salute ecclesiæ mortuus est. Secundo in hoc, quòd si adulteret, & pòst pœniteat, eam misericorditer recipiat. Osee 3. Dilige mulierem dilectam amico, & adulteram: sicut diligit Dominus filios Israël, & ipsi respiciunt ad Deos alienos. Et Ierem. 3. Tu fornicata es cũ amatoribus multis: tamen reuertere ad me, dicit Dominus, & ego suscipiam te. Augustinus: Quid tibi durum uidetur, ut post adulterium reconcilietur coniunx? si fides adsit, nõ erit durũ. Cur enim adhuc deputamus adulteros, quos credimus pœnitentia esse sanatos? Item non erit turpis nec difficilis etiam perpetrata, & purgata adultera, recõciliatio cõgrua ubi per claues regni cælorum nõ dubitatur fieri remissio peccatorum: non ut post Christi discordiã adultera reuocetur, sed ut post Christi consortiũ, & adultera non uocetur. ¶ Secundum est hoc, quòd corpus mulieris est ipsius uiri: unde debet amare illud tanquam suum. Mulier non habet potestatem sui corporis, sed uir. 1. Corinth. 7. Ad Ephes. 5. Viri debent diligere uxores suas ut corpora sua. ¶ Tertium est, quòd uir, & uxor sunt uelut una arbor. Sicut planta & ramus qui plantæ inseritur, unam arborem efficiunt, & unum fructum ferunt, & neuter illorum sufficiens est ad ferendum fructum illum: sic nec uir, nec uxor sufficiens est ad generandam prolẽ. unde deberent amorem inuicẽ habere sicut ramus insitus adhæret plantæ. Matth. 19. Iam nõ sunt duo, sed una caro. ¶ Quartũ est, q̃ mulier de costa uiri formata est. Noluit Deus formare mulierem de limo terræ sicut uirum, sed imò de carne, & osse uiri, ut sic uir amaret eam tanquã seipsum, eò quòd de ipso facta esset. Gen. 2. Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Ephes. 5. Qui suam uxorẽ diligit, seipsum diligit. Et pòst in eodem: Vnusquisque uxorem suam sicut seipsum diligat, uxor autem timeat uirũ suum. ¶ Quintum, quod amorem ei promisit, cum anulum in manu eius posuit, & cùm ad missam in præsentia Dominici corporis osculũ ei dedit, ad minus secundum consuetudinẽ aliqua signũ est amoris, & pacis. In anulo uerò qui nec digitũ excedit, nec exceditur, sed ei adæquatur, intelligitur q̃ amore carnali illi debet adhærere. Et sicut anulus digitum cum digito illo in quo positus est capere non potest: sic amor uiri ad aliã mulierẽ diuidi nõ debet. Ideò autẽ ponitur anulus in digito illo in quo est uena quę usq; ad corpus tenditur: quia coniuges ex corde debent amare se, & non solum signis exterioribus. ¶ Sextũ est, quòd consanguinei coniugum propter coniugium eorum mutuò se amant. Vnde mirum est, cùm tot propter eos ament se, si ipse se nõ ament. Quandoq; pacificãnt uno matrimonio ad cõcordiã reducitur: unde mirũ est quomodo inter personas illas q̃ matrimonio cõiunctę sunt, discordia durare potest. ¶ Septimũ est, q̃ uxor patrẽ & matrẽ & alios propinquos suos propter

uirum dimittit, & ei adhæret. Vnde infideliter agit, si hanc non amet. Hierem. 2. dicit Dominus ad sponsam suã: Recordatus sum tui, miserans adolescentiã tuam, & charitatẽ desponsationis tuæ, quando secuta es me in deserto. ¶ Octauũ est, quòd nisi amẽt se, in magna miseria erũt. Prou. 27. Tecta perstillãtia in die frigoris, & litigiosa mulier comparãtur. Sicut nõ quiescit homo sub tecto perstillanti, præcipuè si tẽpus frigidũ sit: sic nõ quiescit uir cũ uxore, si litigiũ inter eos fuerit. Philosophus: Vxor est, aut perpetuale refugiũ, aut perẽne tormẽtum. ¶ Nonũ est, q̃ multũ placet Deo & hominibus amor coniugũ. Eccles. 25. In tribus beneplacitum est spiritui meo, quæ sunt probata corã Deo & hominibus. Concordia fratrum, amor proximorũ, & uir & mulier sibi bene cõsentientes. ¶ Decimũ est, q̃ uxor est solatiũ homini à Deo datum. Gen. 2. Non est bonũ hominẽ esse solum. Eccl. 4. Melius est duos esse simul, quàm unum, &c. Itẽ in eodẽ: Væ soli. Non reputatur solus qui nobilius contraxit matrimoniũ, cuius anima per castitatem, uel uirginitatẽ Dei grata ei matrimonio est coniuncta. Sed fornicator uel cõcubinarius reputatur solus, quia à Deo est maledictus: qui cũ uidet mulierẽ fornicariã, desolationẽ suam potius uidet quàm solatium. Videt enim gladiũ quo diabolus interficit eũ. ¶ Vndecimum est, quòd uxor

uxor est uelut quoddam ornamentū hospitii. Eccl. 26. Sicut sol oriēs in mūdo in altissimis Dei: sic mulieris bonæ species in ornamentū domus eius. Prou. 12. Mulier diligens, corona est uiro suo. Et Eccl. 26. Gratia super gratiam, mulier sancta & pudorata. ¶ Duodecimū est, quòd uxor est adiutorii à Deo homini datum. Gen. 2. Faciamus ei adiutoriū simile sibi. Ipsa uxor iuuat uirū in prolis procreatione & educatione, & hospitii gubernatione, in bonorū temporaliū multiplicatione, & cōseruatione, & salua tione animæ ipsius uiri. Eccl. 36. Qui possidet mulierē bonā, bonā inchoat possessionē. Hic inni titur, quòd quasi nihil habeat qui tenet hospitium, nisi habeat mulierē bonā quæ sua ei custodiat. Concubinariæ enim solent furari hominibus qui tenent eas, ea quæ ipsi habēt. Et subditur: Adiutorium secundū illum est, & columna ut requies. Vbi innuitur quòd bona uxor sustentamentū sit hospitii. Sicut colūna corruente corruit domus: sic uxore bona moriente destruitur hospitiū. Et in eodē: Vbi non est sepes, diripietur possessio: & ubi non est mulier, ingemiscit egens, uel maritus qui pauper efficitur amissa bona uxore, uel pauper qui declinat illuc causa eleemosynæ, non inueniens qui sibi det eleemosynam. Mulieres enim magis solēt esse misericordes quàm uiri. Homo fornicator uxorē non habēs, est uelut auis absq; nido: nescies cui sua cōmittat. Eccl. 36. secundū literā unam: Cui credit, qui nō habet nidum? ¶ Tertiūdecimū est fructus pretiosus. Matt. 12. Ex fructu arbor cognoscitur. Vnus fructus huius arboris prævalet omnibus mūdi diuitiis. Multū ergo amāda est arbor talis, quæ fert fructū tam pretiosum. ¶ Quartumdecimum est sacramenti matrimonii dignitas, quod institutū est à Deo in paradiso, & in statu innocentiæ, ubi Domin⁹ prohibet separari, qui author fuit ipsius. Mat. 19. Quos Deus cōiunxit, homo non separet. Cui credere uidetur inesse carnalis propinquitatis. Genes. Propter hoc relinquet homo patrē & matrē, & adhærebit uxori suę. Præterea sacramentū magnum est. ego autē dico & in Christo & in ecclesia. Eph. 5. ¶ Quintumdecimū est, q⁹ hominē ea parte cōfirmior est custodit, scilicet ea parte carnis. Mat. 26. Spiritus quidē prōptus est, caro autē infirma. ¶ Sextodecimo, diabolū ea parte qua fortior est uincit. Iob 40. Fortitudo eius in lumbis eius.

De amore bonorū. CAP. XIII.

SCiendum quòd bonos debemus amare quasi attinentes nobis omni genere parentelæ, exēplo Domini dicentis Mat. 12. Quicunq; fecerit uoluntatē patris mei qui in cælis est, ipse meus frater, & soror, & mater est. Isti sunt amādi ut Dei filii, & fratres nostri. Rom. 8. Quicunq; spiritu Dei agūtur, hi sunt filii Dei. Et in eodē: Si autē filii Dei, & hęredes: hęredes quidē Dei, cohæredes autē Christi. Debent etiā boni se amplius amare: quia sunt in alieno patria. Solent enim se amare, qui sunt ciusdem patriæ, quādo sunt extra patriā suā, acsi essent fratres. Ad idē etiā facit q⁹ mali habēt eos exosos: unde si ipsi nō amēt se adinuicem, absq; amicis erūt. Io. 17. Ego dedi eis sermonem meū, & mūdus eos odio habuit, quia de mundo non sunt. Et Ioh. 15. Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat diligeret: quia uerò de mundo non estis, sed ego elegi uos de mundo, ideo odit uos mundus.

De dilectione inimicorum. Et de ordine quo ad hunc amorē homines inducāt. CAP. XIIII.

INimicorū dilectio, quam Dominus præcepit Mat. 5. Diligite inquit, inimicos uestros: pertinet ad dilectionē cordis. Deinde subdit de dilectione operis & sermonis. Bene facite his q oderūt uos, & orate pro persequētibus & calūniantibus uos. Grego. Ille preces suas multū ualere facit qui eas pro inimicis effundit. Et notandū quòd in mādatis Dei nihil est mirabilius, quàm quòd præcipitur diligere inimicos, ut ait Aug. Ideo licet multa sint diuina pertinētia ad dilectionē inimicorū, in tractatu de ira tamen hic aliqua tangemus pertinētia ad idē: insipiētibus enim impossibile uidetur, quòd ipsi ament inimicos suos: si tamē haberent aliquantulū sapientiæ, possibile eis appareret. Sapientiā enim nō uincit malitia. Sap. 7. ¶ Et notandum quòd octo sunt, quæ si attendātur, satis patebit nō esse ita difficile diligere inimicū ut multi credunt. Apparebit etiā quòd hoc non sit potius dedecus, sed honor potius. ¶ Primū est status inimici qui tibi iniuriatus est, & non uult satisfacere. Est enim spiritualiter mortuus. Ipse enim quasi insanus manus in se iniecit, quādo tibi iniuriā intulit. Sapien. 16. Homo per malitiā occidit animā suam. Noli insanire in fratrē tuum mortuū, sed potius ei cōpatere. Crudeliores uidentur fuisse qui Christo mortuo nō pepercerunt, quàm qui uiuū uulnerauerunt. Vnde lancea dicitur dira, quum claui dicātur dulces. Quis adeò cæcus est qui nō intelligat dedecus non esse si quis de mortuo non uult se uindicare? ¶ Secundū est, utilitas iniuriæ illatæ. Persecutores enim nostri, iuxta uerbum Psalm. circundant nos sicut apes. Ad modum enim apum nos pungūt tribulationibus: sed in futuro fauum nobis æternæ beatitudinis præparant: iuxta illud Psalm. Qui tribulant me, exultabunt si motus fuero: ego autē in misericordia tua speraui. Eccl. 1. Vsq; in tēpus sustinebit patiens, & postea redditio iu cūditatis. ¶ Tertiū est, quòd dilectio inimicorū nobis est utilior quàm amicorum. Ipsa ualet ad

spirit

spiritualiũ uulnerum sanationẽ. Aug. Ego ad inimicorũ dilectionem uos commoneo: quia ad sananda peccatorũ uulnera nullũ medicamentũ utilius esse cognosco. Ipsa etiam multum facit ad perfectionẽ & cumulum bonitatis. Vnde Matt. 5. post illud, Diligite inimicos uestros. subditur: Estote perfecti sicut & pater uester cælestis perfectus est. Aug. in Enchirid. Magnificentissimæ bonitatis est, ut tuum quoq; inimicum diligas, & ei qui tibi malum uult, & si potest, facit: tu semper bonũ uelis atq; facias, quũ possis. Ipsa etiam magnam mercedẽ meretur. Lucæ 6. Si diligitis eos qui uos diligunt, quæ uobis gratia? Veruntamẽ diligite inimicos uestros, &c. & erit merces uestra magna. ¶ Quartũ est, quòd Deo gratior est. Augu. Qui dilexerit inimicos, hic erit Dei amicus: nec solum amicus, sed & filius. sumptũ est de Matth. 5. & Luc. 6. post illud: Diligite inimicos uestros. sequitur: Et eritis filii Altissimi. Itẽ Aug. Quãta gratia, per nos serui digni nõ sumus, & inimicorũ dilectione Dei filii efficimur. Chrysost. super Matt. Nihil est quod sic Dei similẽ faciat, ut malignis atque lædentibus esse placabilẽ. ¶ Quintum est, quòd diabolo hæc dilectio est molestior. Magis enim elõgat ab eius similitudine qui odio obstinato hominem persequitur. Gregor. Stultũ est seruire diabolo offenso, qui nullo placatur obsequio.

¶ Sextum est, quòd dilectio ipsa magis destruit, q̃ aliquid aliud. Ipsa enim est ignis inimicitias mico adnihilãs. Ro. 12. Si esurierit inimicus tuus, ciba illũ, &c. enim carbones congeres super put eius. Ipsa etiã gladius est, inimicũ interficiẽs, dũm de inimico amicũ facit. Chrysost. Sustine ad tempus inimicũ tuum, & benefaciet. Postmodũ autem uncti beneuolẽtia tua amabis eum quem amicum tuum. Idem: Omnis tua micitia beneficiorũ assiduitate cõpescitur. Greg. Miles Dei aduersitatis bello deprehensus, a scutũ patientiæ debet antefere ne pereat, & ad prœliandũ promptus amoris inferre iacula, & uincat. Cuius armaturæ summa Paulus breuiter insinuat, dicens: Charitas patiés est, benigna est. Cum uerò unũ ex utroq; defecerit, charitas non est: si inderum malos absque benignitate tolerans, non amat: aut rursus si benignitate patientia exhibens, negligit, quòd nõ potes ex proposito nocere proximo tuo, quin tibi noceas. Aug. Quòd malitia tua alteri non noceat, fieri potest: quod autem tibi non noceat, fieri non potest. Non est dedecus alicui se uindicando, uel si non uult inquinare manus suas inquinare os suum conuitium pro conuitio reddendo, imò honor est & signum nobilitatis animi. Prouerb. 20. Honor est homini qui separat se à contentionibus. ¶ Octauum est, quòd ille qui tibi iniuriatur, magis iniuriatur Deo, quàm tibi, qui hoc ei prohibuit, qui maius ius habet in te, quàm tuipse. Si ergo Deus differt uindicare iniuriam, & nõ est ei dedecus, non erit tibi dedecus, imò honor, si exẽplo Dominus nõ uindicare te in præsenti. Eccle. 23. Gloria magna est sequi Dominũ: longitudo enim eterum assumetur ab eo.

De uera amicitia, & quæ sunt attendenda in eligendo aliquẽ in amicum, & de pertinentibus ad ueram amicitiam.

CAP. XV.

SEquitur de uera amicitia. Amicitiam sic describit Tullius in Rhetoric. Amicitia est erga aliquem uoluntas bonarum rerum illiusipsius causa quem diligit, cum pari eius uolũtate. Idem in libro de Amicitia: Amicitia nihil aliud est, nisi omnium diuinarũ humanarũmq; rerũ cum beneuolentia & charitate consensio. Hæc amicitia multum appetenda est. Eccles. 25. Beatus qui inuenit amicum uerum. Tullius in libro de Amicitia: Omnibus rebus humanis anteponenda est amicitia. Nihil enim tam naturæ aptũ, tamque conueniens ad res secundas uel aduersas. Idem in eodem: In hoc præstat amicitia propinquitati, quòd ex propinquitate beneuolẽtia tolli potest: ex amicitia non potest. Sublata enim beneuolentia, nomẽ amicitię tollitur, propinquitatis manet. Prouer. 18. Vir amicabilis ad societatem magis amicus erit, quàm frater. Item Tullius: Quid dulcius erit, quàm quod habeas cum quo audeas loqui ut tecũ? Quis enim esset tantus fructus in prosperis rebus, nisi haberes qui illis æquè ut tuipse gauderet? Aduersa uerè difficile esset ferre sine eo, qui etiam illas grauius quàm tu ferret. Ab illis inter quos est uera amicitia, perfectè impletur illud mandatum, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Verus enim amicus habet amicũ suum tanquã alterum se. Tullius: Verum amicum qui intuetur, tanquã exẽplar aliquod intuetur sui: quocirca & absentes adsunt, & egentes abundant, & imbecilles ualent, & quod dictu difficilius est, mortui uiuunt. Amicitia in periculis subuenit. Prou. 25. Gratia & amicitia liberant. ¶ Et notandum quòd in eligendo aliquẽ in amicũ, quatuor sunt attẽdenda. Primũ est, discretio eius. Amicitiæ enim stultorũ solẽt esse nociuæ. Prou. 14. Amicus stultorum similis efficietur. Secundum est, bonitas. Tullius in libro de Amicitia: Hoc primùm sentio, nisi in bonis amicitiam esse non posse. Tertium, ut ille non sit iracundus. Prou. 22. Noli esse amicus homini iracundo. Homo iracundus est uelut lignum ignitũ quod exurit tãgentem se: & est uelut lignũ spinosum, quod pungit amplectẽtem se.

se. Ideo licet sit amandus, tamen familiaritas eius timēda est. Prēterea amicitia eius non durat. Vinculum enim amoris igne iræ in eo exuritur. Quartū est, ne sit superbus. Superbus enim nescit esse socius, sed uult dominari. Prou. 11. Vbi fuerit superbia, ibi erit contumelia. ¶ Item notandum quòd multa sunt quę ad ueram amicitiam pertinēt: de quibus causa breuitatis tantum 12. tangemus. ¶ Primū est, uoluntatum idētitas. Tullius: Idem uelle, idem nolle, ea demum uera est amicitia. ¶ Secundū est communicatio consiliorum. Prou. 25. Causam tuam tracta cum amico tuo. Ambr. Nihil occultat amicus si uerus est, effundit animum in amicū suum. Tullius in libro de Amicitia: His amicitiæ funibus utendū arbitror: ut quum emendati fuerint mores amicorū, sit inter eos omniū rerum, cōsiliorum, uoluntatum sine ulla exceptione communitas. ¶ Tertium cōmunicatio rerū. Vnde Philosophus, quum diceretur ei de quodam, Ille amicus illius est. Cur, inquit, illo diuite pauper est? Amicus nō est qui fortunæ particeps nō est. Tamē amicus dando amico suo, attēdere debet & propriam facultatē, & uires amici sui. Non enim debet onerare amicū honore uel onere, quod supra uires eius sit. Tullius in libro de Amicitia: Tantum cuique tribuendum est primum, quantum ipse efficere possis, deinde quantum ille quem diligis & adiuuas possit sustinere. Item notandum quòd sicut dicit Tullius: Nimis exile est & exiguū ad calculos uocare amicos, ut par sit ratio datorum & acceptorū. Neque enim uerendum est, ne quid excidat, ne quid in terram defluat, aut ne plus æquo in amicitiam cōferatur. ¶ Quartū est, secreta admonitio. Ecclesiast. 19. Corripe amicū tuum. Sepe enim fit commissio. Cauendum tamen est ne correptio sit contumelio. Eccles. 19. Est correptio mendax in ira contumeliosi. Verecundus non potest non erubescere. Mentitur enim si correptionem facere, quum potius sit conuitiatio. Tullius: Monere & moneri est officium uerę amicitiæ: ita tamen quòd adhibita correptione careat admonitio, & contumelia obiurgatio. ¶ Quintum est manifesta laudatio: non tamen in facie amici, uel coram domesticis ipsius. Hoc enim est adulatoris. Vnde Matth. 11. Dominus laudauit Ioannem postquā discipuli Ioannis ab eo recesserant. Chrysosto. Blanditores in facie laudant, uel coram domesticis. uir autē sapiens quando laudatur in facie, flagellatur in corde. ¶ Sextum est, nec turpia rogare, nec ad preces amici turpia facere. iuxta uerbū Tullii prius potentum, non debet ad preces amici iniuriā facere proximo. Eccle. 4. Noli fieri pro amico inimicus proximo. Tamen aliquid potest homo non faceret honestē pro se. Tullius in libro de Amicitia: Multa quæ nostri causa nūquam faceremus, causa amicorum facimus: quæ in nostris rebus non satis honestē, in amicorum fiunt honestissimē. ¶ Septimū est, pari tatē seruare. Tullius in libro de Amicitia: Maximū est in amicitia superiorē parem esse inferiori. Hiero. super 12. prophetas: Amicitia pares aut accipit, aut facit: ubi inæqualitas est, & alterius eminentia, alterius subiectio: ibi non tam amicitia est, quàm adulatio. Prou. 13. Qui despicit amicum suum, peccat. ¶ Octauū est, amicū in aduersis nō deserere. Prouer. 17. Omni tempore diligit qui amicus est. Eiusdē 12. Qui negligit damnū propter amicū, ipse est. Eccl. 22. Fidem posside cum amico tuo in paupertate illius, ut in bonis illius læteris. ¶ Nonum est, arcanū non detegere. Eccle. 27. Qui denudat arcana, amici fidem prodit, & non inueniet amicū ad animū suum. ¶ Decimū est, peccatum celare. Prouerb. 17. Qui celat delictum, quærit amicitias. ¶ Vndecimum est, petitioni amici sine dilatione acquiescere. Prouer. 3. Ne dicas amico tuo: Vade, & reuertere, & cras dabo tibi, quum statim possis dare. ¶ Duodecimum est, multa ei magis quàm placentia dicere. Prouer. 21. Simulator ore decipit amicū suum. Et eiusdem 16. Vir iniquus lactat amicū suū. Item eiusdē 29. Homo qui blandis fictisque sermonibus loquitur amico suo, rete expādit gressibus eius. Senec. in lib. de beneficiis: Dic illis non quod uolunt audire, sed quod uelint semper audisse. Idem in epistolis: Amicitia frangenda sunt: non amo illum, nisi offendero: an profecturus sim, nescio: malo successum mihi, quàm fidem deesse. Item notādum quòd quinq; sunt quæ amicitiam solēt dissoluere. Conuitium, improperiū, superbia, mysterii reuelatio, plaga dolosa. Eccl. 22. Mittens lapidem in uolatilia, deiiciet illa, id est, disperget: & qui conuitiatur amico suo, dissoluit amicitiam. Ad amicum etsi produxeris gladiū, nō desperes: est enim regressus, id est, reconciliatio ad amicum. Si aperuerit os triste, durè tecum loquendo, non timeas, est enim concordatio pristinæ suæ amicitiæ: excepto conuitio, & improperio, & superbia, & mysterii reuelatione, & plaga dolosa. In his omnibus effugiet amicus. Conuitium dicitur aliquod uerecundum, quod tamē non est peccatū: ut cum obiicitur amico quod sit leprosus, uel seruus, uel aliquid simile. Improperiū est, cum crimen obiicitur: ut quum dicitur alicui quòd sit latro. Superbia uocatur superflua dominatio. Prou. 25. Quæ uiderunt oculi tui, ne proferas in iurgio citò: ne postea emendare nō possis, quum dehonestaueris amicum tuum. Eiusdem 26. Sicut noxius est,

est, qui mittit lanceas & sagittas in mortem: ita uir qui fraudulenter nocet amico suo: & quũ deprehensus fuerit, dicit, Ludens feci. Pythagoras, Amicum lædere nec ioco quidem oportet.

De ordine Charitatis. CAP. XVI.

OVadruplex est ordo charitatis. ¶ Primus est, secundũ prioritatem & posterioritatem, qui attenditur inter amorẽ Dei, & amorem proximi. Amor enim Dei prior est, quàm amor proximi. Vnde Exod. 20. Primò ponuntur mandata pertinentia ad amorẽ Dei, deinde quæ pertinẽt ad amorem proximi. Amor Dei causa est amoris proximi. Proximus enim amatur, quia Deus hoc præcipit. Præterea Deus finis est dilectionis proximi. Finis uerò mouet causam efficientẽ. ¶ Secũdus ordo attẽditur in hoc quòd amentur quæ amãda sunt, & nõ amentur, quæ amanda non sunt. Augustin. in lib. de doctrina Christiana: Ille sanctè & iustè uiuit, qui ordinatã habet dilectionem, ne aut diligat quod nõ est diligendũ, aut non diligat quod est diligẽdum. Omnis peccator inquantũ est peccator nõ est diligendus: omnis homo inquantum est homo, est diligendus. ¶ Tertius ordo iuxta uerbũ Augustin. in eodem libro, in hoc attenditur, quòd non æquè diligatur quod minus, uel amplius diligendum est: aut minus uel amplius, quòd æquè diligẽdum est. ¶ Et notandum quòd aliquis dicitur magis diligi tripliciter. Primo modo, quia ad maius diligitur, scilicet ad maiorẽ gloriam. Sic uniuersaliter magis diligendus est, qui magis bonus est. Secundò, qui diligitur maiori affectu. Tertiò, qui minori affectu. Ordo dilectionis secũdum magis & minus attenditur inter illa quatuor quæ enumerat Aug. in libro de doctrina Christiana, dicens: Quatuor diligenda sunt. Vnum quod supra nos est, scilicet Deus. Alterum quod nos sumus. Tertiũ est, quod iuxta nos est, scilicet proximus. Quartum quod infra nos est, scilicet corpus. Quum nos & proximũ emerat Aug. inter diligendamos & proximũ uidetur intelligere excellentiorẽ partem nostri, & proximi animã, scilicet propter hoc quòd corpus ponit postea, quarto loco. Greg. 1. parte Moraliu. Cum rectè diligimus, nihil in rebus conditis anima nostra charius amamus. Idem in Moralibus: Magnæ mercedis est, morte eripere carnem quandoque moriturã. Quanti ergo meriti est animam à morte liberare in cælesti patria semper mansuram. Item iste ordo attenditur inter ea quæ enumerat Ambros. super illud Cantic. 2. Ordinauit in me charitatem: Multorũ, inquit, charitas inordinata est: quod in primo est, ponunt tertiũ, uel quartum. Primò Deus diligendus est, secundo parentes, inde filii, deinde domestici: qui si boni sunt, magis filiis præponendi sunt. ¶ Ordo diligendi secundum affectũ uariatur, secundum bonitatem uel propinquitatem eorũ qui diliguntur, uel etiã secundum utilitatem ecclesiæ. Magis enim bonus est, quantum ad affectũ. Item aliis paribus magis diligendus est, quantum ad affectũ. Item propinquior aliis paribus affectu maiori diligendus est. Item melior ecclesiæ aliis paribus maiori affectu diligendus est. Et idẽ intelligendum est etiã quantum ad effectum. Melior enim, uel propinquior, uel ecclesiæ utilior aliis paribus magis est eligendus. ¶ Sed dubitari potest, utrũ bonitas propinquitati circa diligenda prænaleat, uel econuerso. Et uidetur quòd bonitas prænaleat propinquitati, secundum illud Ambrosii: Domestici si boni sunt, malis filiis præponendi sunt. Item dicit Beda super illud Lucæ octauo, Mater mea & fratres mei hi sunt, &c. non iniuriose negligit matrẽ, nec mater negatur etiã quæ de cruce cognoscitur, sed religiosiores copulæ mentis monstrantur, quàm corporum. Gregor. Magis debemus diligere quos ex sacro fonte suscepimus, quàm quos de carne nostra gennimus. Et dicendum quòd bonus extraneus præponendus est filio malo, quantum ad spiritualia beneficia, uel etiã quantum ad temporalia: tanta potest esse bonitas extranei, uel utilitas ecclesiæ. Item dubitari potest de hoc quòd Ambrosius

filiis præponit parentes in ordine diligendorum. Quum enim natura magis incitet ad amorẽ filiorum, quàm ad amorẽ parentum: magis uidentur filii diligendi, quàm parentes: gratia enim nõ est opposita naturæ. Ad idem uidetur facere illud 2. Corint. 12. Non debẽt filii parentibus thesaurizare, sed parẽtes filiis. Item quòd radix humorem mittit ad ramos, & non econuerso. Et est dicendum, quòd parẽtes magis diligẽdi sunt quàm filii, aliis paribus & quantum ad affectum, & quantũ ad effectũ. Et ad hoc incitat natura instituta & restituta, licet non destituta. Tamen huic ordinẽ uariare potest filii bonitas. Posset enim esse adeò bonus quòd esset præponendus patri. Itẽ ecclesiæ utilitas, uel filii necessitas, uel propinquitas. Posset enim filius esse adeò utilis ecclesiæ, & potius subuenire deberet aliquis ei, quàm patri suo. Item si esset filius familias, posset esse quòd potius deberet ei aliquis prouidere quàm patri. Posset etiã esse adeò indigẽs quòd citius esset ei subueniẽdũ quàm patri. Aug. ad Marcellinũ: Charitas quæ tanquam nutrix fouet filios suos, non ordine amandi, sed ordine subueniẽdi, infirmiores fortioribus anteponit, quos tales uult esse, quales in illis sunt quos non cõtemnendo, sed de his confidendo interim præterit. ¶ Et notãdum est, quòd parentes diligendi sunt affectu du-

pliciter: scilicet quantũ ad exhibitionem honoris, & quantũ ad exhibitionẽ necessariorũ. Quantum ad primum, parentes urdentur esse semper præponendi filiis, nisi forsitan filius carnalis fieret pater spiritualis. Quãtum uerò ad secundum ordo potest uariari ex aliqua prædictarum causarum. Item notandum quòd affectu debemus omnem hominem diligere. Effectus uerò potest suspendi ex causa. Aug. Charitas nõ intermittatur: officia pro tempore exhibeantur. ¶ Quartus ordo attenditur secundũ has differẽtias propter se, & propter aliud. Creator propter se amandus est: creatura uerò propter Deum. De hoc ordine dicit August. 15. lib. de ciuitate Dei: Cùm omnis creatura bona sit, amari potest & bene, & male. Bene, scilicet ordine custodito: male, ordine perturbato. Quòd in laude quadam cerei breuiter uersibus dixi: Hæc tua sunt, bona sunt, quia tu bonus ista creasti: Nil nostrum est in eis, nisi quòd peccamus amantes Ordine neglecto pro te quod conditur à te. Item 9. lib. de Trinitate: Amãda est creatura, sed ad creatorem amor refertur: non tam cupiditas, sed charitas erit. Tunc enim est cupiditas. Cùm propter se creatura amatur, tunc non utentem adiuuat, sed corrũpit fruentem. Inferiori creatura utẽdũ ad Deum, pari tibi fruẽdum: sed in Deo sic teipso, non in teipso fruẽ debes: sed in eo qui te fecit.

De his quæ Charitati aduersantur. CAP. XVII.

CHaritati uidentur aduersari superfluus amor nostri, uanus amor mundi, odium proximi, & generaliter damnabilia offensa Dei. ¶ Circa primũ notandum quod signum est, quòd aliquis habeat superfluum amorem sui, cùm ea quæ pertinẽt ad Deum & ad proximũ suum, negligit: propria uerò, diligenter defendit: & specialiter, cùm defendit sua mala. 1. Corin. 10. Nemo quod suũ est quærat. Phil. 2. Non quæ sua sunt singuli considerantes, sed quæ aliorum. Gregor. in Moralibus: Plus Deo se amare cõuincitur, qui negligitis quæ eius sunt, propria tuentibus quæ eius sunt, propria tuentibus. Idem in Pastoralibus: Qui male prauа agere, & tamẽ ad hæc emendare teros tacere, ipse sibimet tetius est, quia plus se ueritate appetit diligi, quàm contra se non uult defendi. ¶ Superfluus amor sui efficit hominem ciuem Babylonicæ ciuitatis. August. 14. lib. de ciuitate Dei: Fecerunt ciuitates duas amores duo, terrenam scilicet amor sui usque ad contemptum Dei, cælestem uerò amor Dei usque ad contemptum sui. Illa in gloria sua exaltat caput suum: hæc dicit Domino Deo suo: Gloria mea & exaltans caput meum. ¶ Amor sui radix est multorum malorũ. Vnde super illud 2. Timot. 3. Erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, &c. dicit gl. August. Ex eo quòd seipsos non Deum amant: quasi à radice, hæc quæ sequuntur mala oriuntur. Chrysostom. Omnium malorũ causa est amor sui, & radix & fons. Item amor sui hominem excæcat adeò, ut non uideat seipsum. Bern. Amor uel odium ueritatis nescit iudicium. Greg. super Ezech. Vehemẽter claudit oculos amor prius. Ex quo fit, ut hoc quod nos agimus, & graue esse non æstimamus, plerunque agatur à proximo, & nobis nimis detestabile esse uideatur. Amor iste amor uidetur esse, cùm uerè sit odium. Vnde August. super illud Ioan. 12. Qui amat animam suã, perdet eam. Magna & mira sententia, quemadmodum sit homicida in animã suam amor ut pereat, odium ne pereat. Si male amaueris, odisti: si bene oderis, tunc amasti. Item Augu. in quodam sermone: Si perit homo amando se, profectò inuenitur negando se. Discere amare te, non amando te, secundum Chrysost. Animã amare, est desideria animæ inconuenientia facere. Eccl. 18. Si præstes animæ tuæ concupiscentias eius, faciet te in gaudium inimicis tuis. Qui nimis amat se, perdit se. Vult enim esse in otio ubi corrũpitur: sicut uestis in arca reposita, à tineis conteritur. Psal. Omnes sicut uestimentum ueterascent. Item deliciis implet se nimis, qui se nimis amat, & sic perdit se. Ex hoc enim celerius moritur. Eccl. 37. Propter crapulã multi obierunt. Qui nimis amat se, nimis solicitè seruãdo se, perdit se. Sicut qui nimis seruat frumentum suum, amittit, quia corrũpitur. Vnde sit per illud Matt. 18. Qui uoluerit animã suam saluã facere, perdet eam: dicit gl. interlin. Ac si agricolæ dicatur: frumentum si seruas, perdis: si seminas, renouas. ¶ Circa uanum amorem mundi notandum, quòd amare mũdum est, quasi amare adulteriũ. Vnde Iac. 4. Adulteri, nescitis quia amicitia huius mundi inimica est Deo? Quicunque ergo uoluerit esse amicus seculi huius, inimicus Dei constituitur. Et 1. Ioan. 2. Nolite diligere mũdum, neque ea quæ in mũdo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo. ubi dicit gl. Vnum cor duos aduersarios sibi amores non rapit. Esa. 28. Coangustatũ est stratum, ita ut alter decidat, & pallium breue utrũque operire nõ potest. Charitas pallium est posteriora tegens. Peccata enim præterita absconditur, ne Deus ea ad puniendum uideat. Prou. 10. Vniuersa delicta operit charitas. Ipsa superemineт cæteris uirtutibus, ut pallium superponitur cæteris uestibus. Ad Colos. 3. Super omnia charitatẽ habẽtes. Amor mũdi, adulterat animam: amor fabricatoris mũdi, castificat animam: ut dicit August. in lib. de uerbis domini. Idem in lib. Confe. Amicitia huius

ius mundi, fornicatio est abs te. Idem super epistolam Ioannis: Si mundi amor in te habitet, nō est quò amor Dei intret. Quum exhauseris cor tuum amore terreno, hauriet amorem diuinum. Amor mundi principium est omnium malorum. Vnde super 1. Io. 2. dicit glos. Sicut dilectio Dei est fons omnium uirtutum: ita dilectio mundi omnium uitiorum. Amare mundum, est amare proditorem. Mundus enim dicit dæmonibus, Quemcunque oscu latus fuero, ipse est, tenete eum. Matth. 26. Prouerb. 27. Meliora sunt uulnera diligētis, quàm fraudulenta odientis oscula. Itē amare mundum est amplecti immundū. Augu. super Io. Si delectat te mundus, semper uis esse immundus. Si autē iam te non delectat hic mundus, iam tu es mūdus. Si autem fueris mundus, nō remanebis in mundo. Chrysost. super Matt. Sicut difficile est arborem iuxta uiam positam, fructus suos usq; ad maturitatem seruare: Sic difficile est uirum fidelem iuxta istum mundum uiuentem in actibus suis usq; ad finem iustitiam tenere. Nam in uia à transeuntibus fructus rapitur. Recede à uia, & plātare in loco secreto: ut nec mundus tecum habeat commune, nec tu cum mūdo. Ecclesiast. 13. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea. Item amare mūdum est amare periculum. Augu. Ama seculū, absorbebit te. Amatores suos uorare nouit, non portare. Eccl. 3. Qui amat periculum, in illo peribit. Augu. ad amatores mundi. Cuius rei causa militantis? maiórne esse poterit spes uestra mundo, quàm ut amici mundi istis? ibi quid non fragile, quid non plenum periculi? ité per hæc pericula peruenitur ad maius periculū. Item in epistola ad Anastasium: Mundus iste periculosior est, blādus quàm molestus: & magis cauendus cùm se allicit diligi, quàm cùm admonet, cogitq; contēni. Amare seculū, est amare locum tormētorum. Aug. in lib. de uerbis Domini: Abiice à te de uitiarū onera, abiice uincula noxia, abiice anxietates, & tristitias, abiice anxietates, & tumultuantia, abiice anxietates, & tumultuaria, abiice anxietates, & tumultuaria, abiice anxietates, & tumultuaria

tum est,oratiõ.Bern.Amorẽ Dei in homine à gratia gentium lactat lectio,meditatio pascit,oratio confortat & illuminat. ¶Sextum est,tẽtatio. Greg. in Moral. Electorũ desideria in prosperitate deprimũtur, aduersitate proficiũt:sicut ignis flatu premitur,ut crescat, & unde quasi extingui cernitur, inde roboratur, cùm per tentationem humilitas proficit. Prospera est ipsa aduersitas, quæ mentẽ ab elatione custodit. ¶Et notandum est quòd nullus ad tantã perfectionẽ peruenit in uita ista,ad quantam uellet peruenire.Ambro.superLuc.Nemo est qui tantũ uirtutis apprehendat,quantũ desiderat:quia omni potẽs Deus interiora discernẽs, ipsis spiritualibus profectibus modum ponit, & ex hoc homo quod apprehendere conatur, & nõ ualet,in illis se nõ eleuat quę ualet. Item notandum, q̃ sicut dicit Augustin. perfecta charitas nec cupiditatem habet seculi, nec timorẽ seculi, per quas duas ianuas intrat,& regnat inimicus, qui primò timore,deinde charitate pellendus est.1.Ioan.4.Perfecta charitas foras mittit timorẽ.Glo. Timorem illum, scilicet quo timet quisq; sciens opera iustitiæ: ne ueniat districtus iudex, & se minus castigatum damnet. ¶Item notandũ,q̃ sex sunt species perfectionis. ¶Prima est, perfectio sufficientiæ : de qua Matthæi 5. Estote perfecti sicut Pater uester cælestis perfectus est. ¶Secũda est comparationis quam debent habere clerici respectu laicorum. Genes. 6. Noe erat perfectus in generationibus suis:id est,cõparatione eorũ qui erant de generatione sua. ¶Tertia est ordinis,ad quã tenetur in sacris ordinibus constituti,ad quam pertinet cõtinentia. Esa.52.Mũdamini qui fertis uasa Domini. ¶Quarta est professionis, quæ pertinet ad religiosos. Matt.19.Si uis perfectus esse, uade & uende omnia quę habes,& da pauperibus. ¶Quinta est prælationis.Io.10.Bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis. Gregor.in homil. Cùm incõparabiliter longe melior sit anima qua uiuimus terrena substantia quã possidemus:qui non dat pro ouibus suis substantiã suam,quo modo pro his daturus est animã suam? ¶Sexta est securitatis : qui hanc habent,cupiunt dissolui, & esse cum Christo.Ad Philip.1.

TERTIAE *partis principalis de quatuor uirtutibus cardinalibus Tractatus I. De ipsis Virtutibus cardinalibus in communi.*

Quare istæ quatuor uirtutes dicantur cardinales. CAP. I.

DICTO de tribus uirtutibus Theologicis, dicendum est de quatuor cardinalibus. De quibus habetur Sapient.8. Sobrietatem, inquit,& prudentiam docet iustitiam,& uirtutem quibus utilius nihil est in uita hominibus. Sobrietatem uocat, quã usitato nomine uocamus temperãtiam. Virtutem uocat,quam communiter uocamus fortitudinem, Alias duas uocat nominibus nobis usitatis. De his hoc modo agetur. ¶Primò dicetur quare dicantur cardinales: licet nõ meminerim me legisse eas sic uocari in canone Sacræ scripturæ, uel à prophetis,uel sacris expositoribus.Secũdo,numerus earũ ostẽdetur.Tertiò,de singulis agetur. Quartò, distinctio earũ quã Macrobius ponit subnectetur. ¶Circa primũ notandum, q̃ quatuor de causis possumus intelligere eas dici cardinales.Primò, propter stabilitatẽ.Cardo stabilis manet,licet ostiũ in eo uertatur. Prouer.26. Sicut ostium uertitur in cardine suo : sic piger in lectulo suo.Sic hę quatuor uirtutes stabiles sunt, licet ea circa quæ uersantur, sint mutabilia. Hæ quatuor uirtutes animã quasi quadratam reddũt, & ideo stabilem undiq;. Figura enim quadrata undique stabilis est.Heb. 13.Optimum est gratia stabilire cor.Prudentia animam tenet in ueritate utili : ne per ignorantiam, uel errorẽ,uel cupiditatem ab ea recedat.Temperantia tenet eam in necessitate, ne per superfluitatem uel diminutionem ab ea recedat.Fortitudo tenet animum in quadam

æqualitate, ne aduersitas eũ deficiat. Iustitia in proximi utilitate, ut ei non noceat: sed potius utilitati eius intendat. ¶Secundo, quia sicut ostiũ cardini innititur: sic tota cõuersatio bona his quatuor uirtutibus innititur: quę cõuersatio consistit in faciendo bonũ,& patiendo malũ.Bern.Bonã uitam ego puto, & mala pati, & bona facere , & sic perseuerare usq; ad mortẽ.Conuersatio bona quantũ ad duo prędicta quasi ostium est quo intratur ad uitã beatam.Matt.19. Si uis ad uitam ingredi , serua mandata.Act.14. Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnũ cælorũ. ¶Tertiò,propter prę eminentiã quam habent respectu cæterarũ uirtutum.Cardines enim dicuntur primæ partes cæli,uel terræ, uel maris. Deuteron. 30. Si ad cardines cæli fueris dissipatus, inde retrahet te Deus. 1.Regum 2. Domini enim sunt cardines terræ.Iob 36.Cardines quoq; maris operiet. Sic uirtutes istæ primæ sunt respectu aliarum uirtutum.Et sicut cardinales præsunt, clero,& summus põtifex per eos ardua operatur : Sic hæ uirtutes excellentiam habent respectu aliarum uirtutum , & anima per eas agit ardua opera, in quibus salus consistit.Et sunt hę uirtutes cardinales ornatus conuenientissimus cardinalibus:unde specialem amorẽ debent habere ad eas. ¶Quartò,propter principalitatem. Cęterę enim uirtutes ad

has aliquo modo reducũtur. Pręterea iſtæ uirtutes principales motus uiriũ animæ dirigũt. Prudentia actũ rationalis, qui eſt diſcernere inter bonũ & malũ, uel inter duo bona quod melius, uel inter duo mala quod magis malũ. Tẽperantia dirigit actũ cõcupiſcibilis, qui eſt, uelle bonũ delectabile. Fortitudo actũ irascibilis, qui eſt aggredi arduũ, & ſuſtinere qđ eſt difficile ad ſuſtinẽdum. Iſtę ergo tres uirtutes, tres actus principales triũ uiriũ animæ dirigũt quantũ ad ſe: ſed iuſtitia actus illos dirigit reſpectu proximi. Ipſa enim circuit omnes uires, ut dicit gl. Iſid. ſuper Gen. 2.

De numero prædictarum uirtutum. CAP. II.

Dicendum de numero prædictarum uirtutũ, qui officiis earum ſatis poteſt declarari. Vnde notandum q̃ Prudentia cęteris lumen præfert. Temperantia animam perficit reſpectu eius quod infra nos eſt. Fortitudo reſpectu eius quod contra nos eſt. Iuſtitia reſpectu eius, q̃ eſt iuxta nos uel ſupra nos, reſpectu proximi uel Dei. Aug. Prudentia eſt, eligere quod eligendum eſt. Fortitudo, nullis auelli moleſtiis. Tẽperantia, nullis illecebris. Iuſtitia, nulla ſuperbia. In lib. de ſpiritu & anima: Prudentia eſt in eligendis, tẽperantia in utẽdis, fortitudo in tolerandis, iuſtitia in diſtribuendis. Tullius in libr. de offic. Honeſtas à quatuor partibus manat. Vna cognitionis. Altera communitatis. Tertia magnanimitatis. Quarta, moderationis. Cognitio pertinet ad prudentiam. Communitas ad iuſtitiam. Magnanimitas ad fortitudinem. Moderatio ad temperantiam. Hæc quatuor uirtutes, uidẽtur eſſe contra quatuor effectus originales, quos Beda diſtinguit, ſcilicet ignorantiam, infirmitatem, concupiſcentiam, malitiam uel malignitatem. Prudẽtia contra ignorantiam. Fortitudo contra infirmitatem. Temperantia contra concupiſcentiam. Iuſtitia contra malitiam, uel malignitatem. ¶ His quatuor uirtutibus quaſi quatuor lapidibus pretioſis conſtat corona ſponſæ Chriſti. Prudentiam habet à parte anteriori, ut caueat à futuris. Iuſtitiam à poſteriori, ut ſatisfacit de præteritis. Temperantiam à dextris, ne eleuetur in proſperis. Fortitudinẽ à ſiniſtris, ne ſuccumbat in aduerſis. ¶ Cùm uirtus ſit circa bonum, ſecundũ uerbum Sapientis: Quadruplicitèr uerò peccat anima circa bonum, ſcilicet uel eligendo quod apparet bonum, cùm non ſit: uel illud quod uerè bonũ eſt, ac ſi non eſſet bonũ, fugiendo, eò q̃ moleſtum ſit: uel appetendo quod ſimpliciter eſt bonum, cùm ſibi non ſit bonum, eò q̃ non ſit cõmenſuratũ: uel appetendo quod proximo eſt malum, eò quòd bonum ſibi. Prudentia eſt contra primum, quæ prodit, & manifeſtat nobis eſſe bonũ quod apparet eſſe bonum. Fortitudo eſt contra ſecundum, quæ amplectitur quod moleſtum eſt tanquam bonum expediens: ut eſt medicina amara, uel inciſio in corpore propter ſalutem corporis facta. Temperantia contra tertium, quę cauet ſuperfluum. Iuſtitia eſt contra quartum, quæ cauet proximi nocumentum. Prudentia cauet errorem qui eſt principium erroꝝ malorum. Fortitudo excludit timorem ſeculi. Sapiẽs: Fortitudinis eſt, non niſi turpia time re. Temperantia excludit cupiditatem ſeculi. Hæc duo principia ſunt omnis peccati. Vnde gl. ſuper illud Pſal. Incenſa igni, & confoſſa. Omne peccatum duæ res faciũt, ſcilicet cupiditas & timor. Iuſtitia ſeruat amorẽ proximi. Eſt enim uinculum ſocietatis humanæ: ut ait Senec. in libro de quatuor uirtutibus. Prudentia diſcernit quæ fallunt. Temperantia compeſcit ab his qui irritant, & allectant. Fortitudo ſuſtinet quæ exterrẽt. Sen. in epiſtolis: Linienda ſunt quæ me exterrent, cõpescenda quę me irritant, diſcutienda quę fallũt. Iuſtitia timet quod eſt timendum, & amat quod eſt amandum. Tull. in lib. de Offic. Nemo poteſt eſſe iuſtus, qui mortẽ, qui dolorem, qui exiliũ, qui egeſtatẽ timet. Prudentia facit ut homo bene ſe habeat ad uera, uel falſa. In proſpicientia enim ueri ſolertiáq; uerſatur, iuxta uerbũ Tull. in lib. de Offic. Tẽperantia & fortitudo, ut bene ſe habeat ad proſpera, & aduerſa. Iuſtitia, ut bene ſe habeat ad Deum & proximum. Prudentia, temperantia, fortitudo, & iuſtitia ſecũdum aliquam acceptionem ſui, accipiuntur enim diuerſimodè, ut patebit cũ de ſingulis agetur, uidentur operari circa unum & idem opus meritorium. Prudentia eligit quod agendum eſt. Temperantia cauet ne quid nimis. Fortitudo ne quid parũ. Iuſtitia opus ordinat ad debitum finẽ. Prudẽtia prouidet ſpeciem. Temperãtia & fortitudo modũ. Iuſtitia ordinẽ. ¶ Numerus harũ quatuor uirtutum deſignatur in multis locis in Scriptura ſacra. ¶ Primo in quatuor fluminibus paradiſi. de quib. legitur Gen. 2. ubi dicit glo. Greg. Quatuor flumina paradiſum irrigãt: quia de his quatuor uirtutibus cor infunditur, ab omni deſideriorum carnalium æſtu temperatur. ¶ Secũdo in quatuor coloribus quibus decoratæ ſunt cortinæ tabernaculi. Exod. 26. quæ ſignãt has quatuor uirtutes in quibus decor eccleſiæ cõſiſtit. Hiacynthus aërei uel cæleſtis coloris, pertinet ad prudentiam, qua Deũ & angelos ſpecialiter imitamur. Byſſus habẽs candorẽ pertinet ad tẽperantiam, quę candidam, & mundam reddit animã. Purpura ſanguinei coloris pertinet ad fortitudinẽ, quę parata eſt ſanguinẽ pro Chriſto fundere. Coccus ignei coloris pertinet ad iuſtitiam, propter zelũ ipſius. ¶ Tertiò, in quatuor

ſpecie

speciebus quibus conficiebatur unguentū,quo tabernaculum & uasa ipsius &ministri ungebantur.De quibus habetur Exod.30. Myrrha prima pertinet ad temperantiam,quæ est in iuuentute. Tunc enim laudabilior est. Cinamomū,quod est cinerei coloris, quod cùm frangitur in modum nebulę,spiramentū uisibile emittit,ut dicit glos. super Exod.20. pertinet ad humilitatem,quę est omnis iustitia.Matth.3.Sic decet nos implere omnem iustitiam: id est,perfectam humilitatē. Casia quæ crescit in aquis, pertinet ad prudentiam, quæ in aquis doctrinæ nutritur. Calamus arbor aromatica pertinet ad fortitudinem,quę aduersa tolerando dat odorē suauitatis,ut species aromaticæ cùm conterūtur redolēt. His quatuor,addito oleo diuini amoris,conficitur unguentū bonæ famæ suauissimè redolens. Eccles.6. Melius est nomē bonū quàm pretiosa unguēta. ¶ Quartò, quatuor uirtutes sunt quasi quatuor rotæ in curru igneo quo subleuantur amici Dei. 4. Reg.2.Currus iste igneus est conuersatio ardenter amantiū Deū. ¶ Quintò, commendatur numerus harum uirtutum figuris quatuor animalium , aquila, uitulo, leone,homine.De quibus Apoc. 4.& Ezech.1. In aquila figuratur prudētia,cuius est uigilare in rebus discernendis , ut ait August. Aquila enim uisum habet acutū. In uitulo temperantia. Vitulus enim immolabatur in lege.Temperantia uerò exhibet corpora nostra Deo hostiā uiuientem. ad Rom.13.In leone fortitudo.Fortissimus bestiarum leo ad nullius pauebit occursum. In homine iustitia, quæ uinculū est humanæ societatis:ut dictum est prius. Voluit Dominus quatuor esse Euāgelistas,& quatuor Euangelia, ad designandum quòd ipse qui doctrinā Euangelicā docuit, & qui eam tenent, his quatuor Virtutibus pollere debeant.

TERTIAE *partis principalis de quatuor Virtutibus Cardinalibus Tractatus II. De prudentia.*

De ordine dicēdorum in isto tractatu , & de diuersis modis quibus sumitur nomen Prudentia.

CAP. I.

INTER has uirtutes primò agendum est de Prudentia quæ animas dirigit, & qua hocmodo agitur. Primò, distinguentur diuersi modi quibus hoc nomē Prudentia sumitur. Secūdo, describentur eius ponentur : & quòmodo ipsa sit uirtus,ostēdetur. Tertiò tāgetur de diuersis eius actibus. Quartò, cōmendationi eius insistetur. Quintò,tangetur de speciebus eius. Sextò, de his quę ad uersantur. ¶ Circa primū notandum quòd hoc nomē Prudentia quādoque sumitur pro eo quod apparet esse prudētia , cùm non sit.Sic sumitur ad Rom.8. ubi dicitur:Prudentia carnis,mors est. Glos.Prudētiā carnis habet quis, cùm studiosius implet quę carnis sunt,appetēdo bona tēporalia & fugiendo mala , & cùm naturas rerū tantū sequitur. Prudētia uerò ideo dicitur cùm res stulta sit: quia ita uidetur secularibus hominibus.Similiter quādoq; sumitur pro sapientia apparēti. unde subditur in eodē cap. Sapientia carnis inimica est Deo. Et 1. ad Corinth.3.Sapiētia huius mundi stultitia est apud Deū. Quādoq; autē sapiētia dicitur diuinarū & humanarū rerū cognitio,secundū uerbū Sen.in epist.Et Tull.in lib. de Offi. Et ista cognitio subdiuiditur in tres partes , moralē scilicet, & naturalē, & rationalē, ut tāgit Sen. Prudētia uerò dicitur scientia operandorū.Vnde Damascenus diuidit animā rationalē in duo. In id quod est in ea contemplatiuū,& id quod est in ea actiuum.Contemplatiuum est quod excogitat res prout habēt esse. Actiuū uerò quod consiliatiuum est,quod agēda dirigit.Et hoc uocat contemplatiuum, intellectum:actiuū uerò,rationē. Et dicit sapientiam pertinere ad contemplatiuū:prudentiam uerò ad actiuū. Quandoq; authores pro eodē uidētur sumere prudentiā & sapientiā. unde Prou. 16. Qui sapiens est corde , appellabitur prudēs.Quandoq; uerò sapientia sumitur pro cognitione diuinorum , & prudētia sumitur pro cognitione humanorū. Vnde super illud Psal. Os meū loquetur sapientiam, & meditatio cordis mei prudentiā. dicit gl. Sapiētia ad diuinas res pertinet. Et pòst subditur:Prudētia scilicet de moribus.Et nota quòd mos est habitus ex quo sine præmeditatione est frequentia operū. Vel ab eo quod est mox : quia mora est ea operatio. Vel dicit à mora,id est,à diuturnitate assuefactionis. August.uerò distinguit inter sapientiā & scientiam, in libro de Trin.Hæc est,inquit,sapientię & scientiæ recta distinctio,ut ad sapientiam pertineat æternarum rerū cognitio intellectualis : ad scientiam uero temporaliū rerum cognitio rationalis.Sapiētia etiā sumitur pro sapida scientia, aut pro scientia sapore uirtutum condita. Eccl.6.Sapientia doctrinæ secundū nomen est eius.Sapida enim est,sicut nomē eius à sapore dictū uidetur. Sapiens: Signum oportet facere habituum fluentē delectationē & lætitiam. In hoc differt literatus malus à sapiēte:quia literatus malus gaudet de hoc quòd scit opponere & respōdere de his quæ pertinēt ad mores.Sapiēs uerò de hoc ꝙ illa sunt. Bernardus in sermonibus:Inueniſti planè sapiētiam, si prioris uitę peccata defleas,si huius seculi desiderabilia paruipendas , si æternam beatitudinē toto desiderio cōcupiscas.Inueniſti sapientiā,si tibi horū singula sapiunt prout sunt. Quādoq; uerò

uerò sapiẽtia dicitur cognitio de Deo quasi per saporẽ eius habita, ut cùm aliquis gustauit & uidit quàm suauis est Dominus. Et hæc cognitio differẽs est ab illa qua aliquis credit Deũ esse suauẽ: quia scriptura hoc dicit, sicut differt cognitio quam habet aliquis de dulcedine uini per gustum ab illa quæ est per auditũ. Prudẽtia etiã quandoq; sumitur pro uirtute. Et hoc multipliciter: uel pro uirtute, scilicet gratuita: uel pro uirtute ex multis operationibus acquisita. Item quãdoq; sumitur largè, ut comprehendat omnes uirtutes cognitiuas. Et sic uidetur eam sumere Tullius, dicens: Prudentia est rerum diuinarum & humanarũ cum ratione bene uiuendi iuncta cognitio. Rationẽ bene uiuendi, intellige discretionẽ bonæ uitæ. Prudentia enim est cognitio directiua bonæ uitæ. Quãdoq; uerò strictius sumitur, ut non comprehendat fidem uel donum consilii, uel intellectus, uel scientiæ.

De descriptione Prudentiæ. Et quomodo Prudentia sit uirtus, cùm uideatur esse scientia.

CAP. II.

PRudentia sic describitur ab Augustin. in libro de moribus ecclesiæ: Prudentia est amor, ea quibus adiuuatur in Deum, ab his quibus impeditur, sagaciter eligens. In libro uero de Spiritu & anima dicitur, quòd prudẽtia est scire quid anima debeat facere. Super illud Matt. 15. Erãt qui mandducauerunt quatuor millia. dicit glos. Gregor. Prima scilicet prudẽtia est cognitio rerum mitandarum & appetendarum. Et potest esse sumptum de uerbis Tullii in libro de Offic. dicentis: Prudentia est appetendarum fugiendarúmque rerum scientia. Describitur etiam sic prudentia in libro de requie mentis. Prudentia est rerum bonarũ & malarum cum alterarum dilectione, & reliquarum detestatione, scientia. Tullius eam sic describit in Rhetoricis: Prudentia est rerũ bonarum & malarũ & utrarũque scientia. Hæc uirtus discernit bona à malis, & bona abinuicem, ostendendo quod sit melius: & mala ab inuicẽ, ostẽdendo quod sit maius malum. Sed quæritur quomodo Prudentia uirtus sit, cùm uideatur esse scientia secundum multas descriptiones eius prius positas? Ad quod uidetur posse responderi, quòd Prudentia gratuita uirtus est, quia est radius uiuus à uero sole procedẽs. Cognitio quam habẽt mali circa ea quæ pertinent ad mores, cognitio est quasi mortua, inualida ad mouendũ uoluntatem, ut bono cognito cõsentiat, uel dissentiat à malo cognito. Sed prudentia uirtus non solũ est lumẽ illuminans intellectũ: sed etiam calefacit affectũ: nõ solum enim ostendit quid, quando, & quaeter sit agendum, sed etiam mouet uoluntatem ut appetat bonũ post iudiciũ, uel fugiat malum.

Rom. 8. Prudentia spiritus, uita. Prudentia uerò uirtus consuetudinalis ex frequẽtia operum relicta, nõ est idem cum sciẽtia, quæ est communiter de his quæ sunt circa operationes uoluntarias. Operationes uerò ex quib⁹ ipsa uirtus relinquitur, sunt singulares discretiones de singulabilibus fugiendis uel appetendis: non secundũ quòd sunt in imaginatione tantũ, uel opinione, sed secundũ quòd sunt subiecta sensui. Accidit enim de multis, quòd minus mouẽt ad hoc quòd fugiantur uel appetantur dum sunt in imaginatiõe, quàm dum sunt in sensu: habitus uerò relinquitur ex his singularibus descriptionibus potentior est ad mouendum uoluntatem ut consentiat bono, uel dissentiat à malo, quàm scientia moralis quæ est communiter de his quæ pertinent ad mores. Et uidetur differre alter habitũ habituũ à reliquo: sicut scientia musicæ, quam habet aliquis magister artiũ qui legit musicam in scholis, qui tamẽ nesciret cantare respõsoriũ unũ, differt à cognitione quã habet ille qui habet magisteriũ organizãdi, in quo non solũ est relictus habitus ad cantandũ quantũ ad uim apprehensiuã, sed etiã quantum ad uim motiuã & imperantẽ motũ & exequentẽ. Similis differentia est inter habitũ quem habet magister in medicina, qui scit legere libros medicinæ & pertinentes ad practicam & pertinentes ad theoricã, qui non habet consuetudinẽ operandi. ¶ Et notandum quòd non est aliquis prudens prudentia uirtute, eò quòd sit prudens prudentia solũ intellectu. Imò oportet quòd ipse sit prudens intellectu, & affectu, & opere. Vnde usus scripturæ & usus cõmuniter loquentium habent, ut imprudẽtes dicantur qui imprudẽter operantur: licet prudenter intelligant quid, & quando, & quomodo sit agendum. Vnde prudẽtia uirtus cõsuetudinalis non relinquitur in aliquo, nisi qui prudenter se habuit diu, prudenter intelligendo, prudenter uolendo, prudenter agendo. Iob 12. In multo tẽpore prudentia. Qui habet prudentiã uirtutẽ, habitũ habet ad prudẽter discernendum, prudenter uolendum, prudẽter agendũ. Ad hoc etiam quòd prudentia sit uirtus, uidetur facere hoc, quòd ipsa est cognitio boni uel mali, & talis boni uel mali quod difficile est discernere: ut uitii, quod prætendit speciẽ uirtutis. Ad hoc etiã quòd ipsa sit uirtus, uidetur facere actus liberæ uoluntatis præcedens eius cognitionẽ, quam Augustinus uocat amorẽ discernendi ea quibus adiuuamur in Deũ, ab his quibus impedimur. Cognitio pertinens ad prudentiam non est cognitio effecta per uiolentã probationem: sed est cognitio credulitatis, cuius consensus est sine necessaria coactione. Poterit etiã uideri alicui quòd sic tẽperantia ordinat

ordinat uim cõcupiscibilem ad delectationes sensuum: ita prudentia ut est generalis ad uirtutes cognitiuas, ordinet uoluntatem liberi arbitrii ad operationes quæ pertinẽt ad uim rationalẽ. Volũtas enim liberi arbitrii penes quam est summa potestas in anima, ita potest se inordinate habere circa operationes intellectus uel rationis, sicuti respectu sensuum. Vnde sicut necessariæ sunt aliquæ uirtutes quæ ordinent eam respectu sensuum: sic necessaria est aliqua uirtus quæ ordinet eã respectu intellectus. Et sicuti uoluntas respectu eorũ quæ sunt delectabilia secundum sensum, potest esse & uirtuosa & uitiosa: sic uolũtas quæ est respectu cognitionum uidetur posse esse & uirtuosa & uitiosa, uel potest forsitan uideri alicui quòd hoc sit quod Senec. intelligit in epistolis nomine Philosophiæ, dicens: Sapientia bonum perfectũ est mentis humanæ: Philosophia sapientiæ amor est & affectio. Itẽ illud quasi consistit inter philosophiam & sapiẽtiam interesse. Neque enim fieri potest ut idem sit quod affectatur & quod affectat: quomodo multum interest inter auaritiam & pecuniã, cum illa cupiat, hæc concupiscatur, sic inter Philosophiam & sapientiam. Idem: Alii Philosophiam studium uirtutis esse dixerunt, alii studium corrigendæ mentis. A quibusdam dicta est appetitio rectæ rationis,

De diuersis actibus siue officijs Prudẽtiæ. Et de duodecim statũs, quibus imprudentes in bello spirituali succumbunt.

CAP. IIII.

SEquitur de diuersis actibus seu officiis prudentiæ. Notandum ergo quòd ad prudentiam pertinet actus aliarum uirtutum dirigere. Prouerb. 15. Vir prudens dirigit gressus suos. Ipsius est ostendere quid, quando, & quomodo sit agendũ. Ipsius est prouidere ut opera nostra sint Deo grata, nobis utilia, proximo non iniuriosa. Ad eam uidetur pertinere discretio illa de qua dicit Bernardus super Cantic. Est discretio nõ tam uirtus quàm quædam moderatrix uirtutum, & arriga, ordinatrixque affectuum, & morum doctrix. Tolle hanc, & uirtus uitium erit. Et intelligas ibi eam uirtutem uocari, inquantum dirigit proprios actus separatos ab actibus aliarũ. Augetur uerò uirtutum, inquantum alias uirtutes dirigit in actibus suis. Eius est moderari feruorem præcipitantem. Bern. super Cantic. Virtus discretionis absq; ea ritatis feruore iacet, & feruor ue hemens absq; discretionis temperamento præcipitat. Ideòque laudabilis est cui neutrum deest, quatenus feruor discretionem erigat, & discretio feruorem regat. Prudentiæ est prouidere ut operibus nostris Deus glorificetur, & nobis præmium acquiratur, & exemplũ bonũ proximo præbeatur. Ad prudentem pertinet nolle fallere, & falli non posse. Mat. 10. Estote prudentes sicut serpẽtes, & simplices, sicut columbæ. Prudentes, ut falli nõ positis: simplices, ut fallere nõ uelitis. Senec. in li. quatuor principalium uirtutum: Prudens fallere non uult, falli non poterit. Item prudentiæ est, res secundũ ueritatem existimare, non secũdum multorum opinionẽ. Sen. in eod. lib. Quisquis prudẽtiam sequi desideras, tunc per rationem rectè uiues, si omnia prius existimes & perpenses, & digni tate rebus nõ ex opinione multorum, sed ex earũ natura constantiam. Item quæcunq; ex rebus transitoriis possides, non mireris nec magnũ existimes quod dicendum est. Ipsius est nõ quàm multis, sed quibus placeas, cogitare: nec quis dicat, sed quid dicatur attendere. Sene. in lib. de quatuor uirtutibus, cap. de prudentia: Non te moueat dicentis authoritas: nec quis, sed quid dicat intendito: nec quàm multis, sed qualibus placeas cogitato. Item prudentiæ est quæ nobis cõmissa sunt, ad Dei gloriam & ecclesiæ utilitatem dispensare. Matth. 24. Quis, putas, est fidelis seruus & prudens &c. Et Luc. 12. Quis, putas, est fidelis dispensator & prudens? Sene. Non apud te quæ habes tanquã aliena sercõmissa sunt, sed pro te, tanquam tua, & dispenses & utaris. Item prudentiæ est cauere ne aliquid leuiter

inchoẽtur, uel inchoatum ante perfectionẽ de facili relinquatur. Sen. eod. lib. Scito in quibusdam te debere perseuerare, quia cœpisti: quædam uerò nec incipere, in quibus perseuerare sit noxium. Idem in epistolis: Melius est ut proposita custodias, q̃ ut honesta postponas. Ipsius est mutabilitatem cauere. Sene. in lib. de quatuor uirtutibus, ca. de prudentia: Si prudentiã amplecteris, ubique idem eris, & prout rerum aut temporis uarietas exigit, ita te accõmodes tempori, nec te in aliquibus mutes, sed potius aptes, sicut manus quæ eadem est, & quum in palmam extenditur, & quum in pugnum constringitur. Eccles. 27. Homo sanctus in sapientia manet sicut sol: nam stultus sicut luna mutatur. Item prudentiæ est turpia in occulto sicut in publico cauere. Senec. in eod. Id opta quod optari coram bonis potest. Item ipsius est humilem statum diligere. Sen. in eodem: Ne altiori te rei imponas, in qua stãti tibi tremendũ, ascẽdenti cadendum sit. Ipsius etiam est in prosperis potius quàm in aduersis consultè agere. Sen. in eodẽ: Tunc consilia salutaria aduocat quum tibi alludit uitæ prosperitas, tũc te uelut in lubrico retinebis ac sistes. Potius indiget lumine qui incedit per loca lubrica, quàm qui incedit per arida. Itẽ prudentiæ est nõ solùm interiora, sed etiam exteriora ordi-

nare. Prouer. 17. In facie prudẽtis relucet sapientia: oculi stulto rum in finibus terræ. Eccles. 19. Ex uisu cognoscitur uir, & ab occursu faciei cognoscitur sensatus. Amictus corporis & risus dẽtium & ingressus hominis enũtiant de illo. Item prudentiæ est actus rationis ordinare. Primus actus rationis est cogitare, quẽ dum prudentia ordinat, non solũ cogitationes noxias, sed etiã otiosas cauet. Hiere. 4. Vsq; quo morabuntur in te cogitationes noxiæ? Senec. Cogitationes uagas & inutiles & uelut somno similes nõ recipies: quibus si animum tuũ non oblectaueris, quũ omnia disposueris, tristis remanebis. Ratio etiã dicitur habere quatuor partes prout ad sensibilem comparatur: scilicet inuentiuam, siue inuestigatiuam, iudicatiuam, memoratiuã, & interpretatiuam. Rationem inuestigantem prudẽtia ordinat, dum eam cohibet ab inquisitiõe inutilium uel nimis difficilium. Prou. 23. Ne erigas oculos tuos ad opes quas habere nõ potes. Ibidẽ: Prudentiæ tuæ pone modum. Seneca: Illud quære, quod potes inuenire: id discе, quod potes scire. Eccl. 3. Altiora te ne quæsieris. Et paulò pòst: In superuacuis rebus noli scrutari multipliciter: & in plurib⁹ operibus eius ne fueris curiosus. Ro. 12. Nõ plus sapere quàm oportet sapere. Esa. 19. Confundẽtur qui operabantur linum, plectentes & texentes fila subtilia. Item prudentia rationem inquirentem dirigit, dum causam factorum requirere facit. Sen. in tract. de quatuor uirtut. ca. de Prudentia: Cuiuscunq; facti causam requiris: quũ initia inueneris, extremus enim qualis futurus sit qui tus cogitabis. Item rationem dirigit inquirentem, dum cum ex aliis alia coniicere facit, ut ex præsentibus futura. Senec. Consilium peritorum ex apertis obscura existimat, & ex paruulis magna, ex proximis remota, ex partibus tota. Idem: Si prudentem esse cupis, in futurũ prospectum intende. Dirigit etiam rationem inquirentem quantum ad ordinem sciendi, & studium, & fidem Bernard. super Cantic. Scire est prius ampliùsq; curato quæ sciens modum sciendi, ut scias quo ordine, ut id prius quod maturius ad salutem: quo studio, ut id ardẽtius quo uehemẽtius ad amorem: quo fine, ut tantum ad ædificationem tui uel proximi. Idem: Sunt qui scire uolũt eo fine tantum ut sciant: & turpis curiositas est. Alii ut sciantur ipsi, & turpis uanitas est. Alii ut scientiam suam uẽdant, aut pro pecunia, uel pro honoribus, & turpis quæstus est. Alii ut ædificent, & prudentia est. ¶ Rationem iudicãtem dirigit prudentia multipliciter dirigit. Primò dum eam cohibet à quibusdam iudiciis quæ ei non sunt licita: ut est iudicium de incertis, quod prohibetur Matthæ. 7. Et Luc. 6. Nolite, inquit, iudicare. Glos. Duo sunt in quibus iudicium temerarium cauendũ est. Sunt enim quædã media & incerta quo animo fiant, quæ bene & male possunt fieri. Nescimus enim qualis futurus sit qui nunc apparet malus, de cuius correctione desperare, eúmque quasi abiectum reprehendere, temerariũ iudiciũ est. 1. Cor. 4. Nolite ante tẽpus iudicare. Itẽ cohibet rationẽ à iudicio usurpatiuo, quod est quãdo aliquis iudicat personã quæ sibi subiecta nõ est. gl. super Matth. 7. Temerarium iudicium est, quãdo quibus nõ est cõmissum iudiciũ iudicant. Ro. 14. Tu quis es qui iudicas alienũ seruũ? Item prudentia rationẽ iudicantem dirigit, dum eam à leuitate, uel nimia tarditate credẽdi custodit. Et omnibus enim, & nulli credere utilium est, ut ait Sene. Qui leuiter credit, uitiosè agit. Eccle. 30. Qui citò credit, leuis est corde. Senec. Prudentis propriũ est examinare consilia, citò facili credulitate ad falsa prolabi. Prudens nõ nisi iudicio credit, & non nisi examinatam sententiam in consensum credulitatis admittit. Senec. Opiniones tuæ iudicia sint. Sicut in disputationibus non admittimus nisi manifestẽ uera, uel quæ uis probationis extorserit: sic in consensum credulitatis non debemus admittere nisi uel manifesta, uel ea de quibus sit nobis plena fides: quod præcipuè seruandum est his quę nõ expedit nobis credere: ut sunt mala quæ nobis dicuntur de proximo, quæ amorẽ nostrũ ad proximum lædere solent, & dare occasionem despiciendi proximum. Item prudentia rationẽ iudicantem dirigit, dum eam cohibet, ne uel dubia temerè diffinita uel uerisimilia affirmet. Senec. De dubiis non diffinitã, sed suspensam tene sententiam. Nihil inexpertũ affirmes: quia non omne quod est uerisimile, statim uerũ est, sicut & sæpius, quod primum incredibile uidetur, non continuò falsum est. Crebrò faciem mendacii ueritas tenet: crebrò mendacii facie ueritatis occultatur. Nam sicut aliquando frontem tristem amicus, & blandam adulator ostendit: sic uerisimile coloratur, & ut fallat conatur. ¶ Rationem etiam memorantẽ prudentia dirigit, dum salubria facit reminisci, & noxia obliuisci. Salubria ad reminiscendũ sunt ut beneficia Dei uel proximi: noxia, ut iniuriæ proximi. Item inter bona præsentia mala facit reminisci contra elationem superbiæ, & inter mala præsentia bona contra deiectionẽ nimiã. Eccl. 11. In die bonorũ ne immemor sis malorum, & in die malorũ ne immemor sis bonorũ. Rationem etiam prout eius est sermonem interpretari quod excogitauit, prudentia dirigit, dum sermonẽ moderatur. Prou. 10.

Qui moderatur labia sua prudẽ tissimus est. Eccle. 21. Labia imprudentũ stulta narrabũt: uerba autem prudentium statera ponderabuntur. Senec. Sermo tuus nõ sit inanis: sed aut suadeat, aut moneat, aut consoletur, aut præcipiat. Lauda parcè, uituperato parcius. Similiter enim reprehẽsibilis est nimia laudatio, ut immoderata uituperatio. Illa, siquidem adulatione, ista malignitate suspecta est. Testimoniũ ueritati, nõ amicitiæ reddas. Cũ consideratione promitte: plenius quàm promiseris præsta. Prudẽtis est taciturnitatẽ amare. Prouer. 11. Vir prudens tacebit. Eccl. 19. Est tacens, & ipse est prudẽs. ¶ Prudentia etiam rationem dirigit circa ipsam prudẽtiam, ut nõ prudentiæ suæ innitatur, nec facile se credat prudentiam habere. Prouer. 3. Ne innitaris prudentiæ tuæ. Rom. 12. Nolite esse prudentes apud uosmetipsos. Item Esa. 5. Væ qui sapiẽtes estis in oculis uestris, & corã uobismetipsis prudentes. Item ad prudentiam pertinet prouidere ne totũ tempus detur actioni. Seneca: Non semper in actu sis: sed interdum animo tuo dato requiem, & requies ipsa plena sit sapientiæ studiis & cogitationibus bonis. Bernar. in lib. de consideratione: Non te totum nec semper des actioni: sed considerationi aliquid tui & cordis & corporis. Sequestra. Consideratio ipsius actionis partes benigna præsumptione suas facile præagẽdo quodãmodo & præordinãdo quæ agenda sunt necessario. Sanè ne forte quæ præuisa & premeditata poterãt esse proficuo, præcipitata magis pericula fiant. Item prudentia insidias præcauet. August. Prudentia est in præcauendis insidiis. Ipsa etiã in bello spirituali triumphat. Exemplũ habemus de hoc in Christo. Cuius prudẽtia percussit superbum. Iob 26. Ipse tribus uerbis scripturæ sacræ in deserto diabolum prostrauit. Matthæi 4. Prouerb. 24. Vir sapiens, fortis est: & uir doctus robustus & ualidus: quia cum dispositione initur bellum, & erit salus ubi multa consilia. Ecclesiast. 9. Ciuitas parua &c. Et subditur: Inuentus est in ea uir pauper & sapiens, & liberauit urbem per sapientiam suam. Et subiungit Salomon: Dicebam ego sapientiam meliorem fortitudine. Et in eodem: Melior est sapientia, quàm arma bellica. Et Sapientiæ 5. Melior est sapientia, quàm uires: & uir prudens magis quàm fortis. Eiusdem septimo: Sapientiam non uincit malitia. Et uicesimoquarto. Econtrario stultitia uel imprudentia in bello spirituali succumbit. Baruch 3. Quoniam non habuerunt sapientiam, perierunt propter suam infipientiam. Tullius in Rhetoricis: Pro uia foris sunt arma: nisi sit consilium domi.

De stultitijs quibus prudentes in bello spirituali succumbunt.

DE stultitiis uerò quasi innumeris quibus imprudentes in bello spirituali succumbũt, causa breuitatis paucas enumeremus. ¶ Prima est eorum qui ante pugnam se armare nolũt: sed tunc primo arma accipiũt, cùm dolorẽ uulnerum sentiunt. Tũc primo patientiæ uel humilitatis clypeum sumunt, quum gladio maligno linguæ uenenatæ sunt uulnerati. Eccles. 2. Præpara animam tuam ad tentationẽ. Præparatio ista est excogitatio de modo resistendi tentationi, quod faciendum est ante tentationem. Semper enim deberent incedere armati qui sunt inter hostes suos. Modum conueniẽtissimum resistendi tentationi quæ est per linguas uenenatas, Christus ostendit, in summa taciturnitate blasphemias persecutorum audiens. Esaiæ 53. Quasi agnus coram tõdente se, obmutescet, & non aperiet os suũ. In Psal. Ego tanquam surdus non audiebam &c. ¶ Secũda est eorum qui sumũt arma nimis onerosa, præcipuè quum non habeant eorum consuetudinẽ, qui quandoq; eorum ponderositate deficiuntur, ut qui nimis ieiunant uel orant. Dauid arma Saul deposuit, quia põderosa erant, & non habebat eorũ consuetudinem, & leuibus armis uicit. 1. Reg. 17. ¶ Tertia est eorũ qui in ipso cõflictu arma sua pronicĩt, quando ea fortiter tenere debe rent, scilicet patiẽtiam & humilitatẽ. Vnde dictũ est à Boẽtio: Talia tibi contulerã arma, quæ nisi prior abiecisses, inuicta te firmitate tuerẽtur. ¶ Quarta est eorum qui ex ea parte qua debiliores sunt & qua magis à diabolo impugnãtur, minus se muniunt, quum contrario esset faciendum. Qui uidet se ad auaritiam pronum esse, multũ deberet conari ad largitionẽ elee mosynarũ: ut faciunt qui lignorum tortuosa dirigũt, iuxta uerbum Philosophi: multum enim inflectunt ea in contrarium, ut sic ad rectitudinem reducant. ¶ Quinta est eorum qui nolũt resistere hostibus in loco ubi facilius possent. Ad portas castri hostibus resistendum est, aut in aliquo loco alto & arcto, ubi paucitas multis resistat. Et non tunc primo resistendũ est, quando totum castrũ uel totã terram occupauerunt. Sic ad portas sen suum hostibus spiritualibus est resistendum. In alto etiam eminentis uitæ ponere nos debemus: quod altum multis occupationibus faciẽdum est angustũ, ut hosti uia nõ pateat, & ibi hosti resistendum est. Sic Eliachim præcepit obtineri ascensus mõtium, per quos uia poterat esse in Hierusalẽ, ut legitur Iudith 4. ¶ Sexta est eorum qui nolũt hostem interficere dum paruulus est, non attendentes illud Psal. Beatus qui tenebit, & allidet

paruulos suos ad petram. Tales nolunt hosti resistere donec fuerint ab eo interfecti. Poëta: Principiis obsta, serò medicina paratur. Hiero. Lubricus est antiquus serpens: & nisi capite teneatur, statim totus illabitur. Gen. 3. dictum est serpēti de muliere: Ipsa conteret caput tuum. ¶ Septima est illorum qui contra suos pugnant, & hostes suos amicos reputant. Cū peiores inimici quos habemus sint proprius sensus & propria uoluntas: contradictiones quæ propriū sensum impugnant, & persecutiones quę impugnant propriam uolūtatem, sunt adiutoria nobis à Deo missa contra pessimos hostes nostros. Vnde cōtra suos pugnant qui talibus repugnant. Econtrario fauores hominū & applausus, hostes nostri sunt, qui nos decipiunt, licet hoc multi non intelligant. Prouer. 7. Vade contra uirum stultū, & nescies. ¶ Octaua est eorū qui de prope uolunt pugnare cum hoste, qui ex propinquitate uires assumit, & ex elongatione uires amittit: ut est fornicatio, & cætera uitia ad uoluptatem pertinētia. Ideo dicitur Cor. 6. Fugite fornicationem. ¶ Nona est eorū qui fugiendo hostem uitare uolunt, qui fugientes magis insequitur. Vt faciunt illi, qui aduersa huius mūdi nimis timēt. Sene. Quemadmodū pernicioſior est hostis fugiētibus: sic omne fortuitum incommodum magis instat cedenti & aduersō. Multum miratus fuit Iosue uidens populum domini fugientem. Iosue 6. Domine Deus, inquit, quid dicam uidens Israēlē hostibus suis terga uertentem? ¶ Decima est illorum qui quū pugnādum esset cōtrariis, pugnant similibus, ut odio contra odium, garrulitate contra garrulitatē, stultitia contra stultitiam. Potius amore contra odium pugnandum est, sicut aqua pugnatur cōtra ignē. Prouer. 25. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum. Taciturnitate cōtra garrulitatē. Sapiēs: Garrulo nō respondere, conuitiū est. Ecc. 8. Ne litiges cum homine linguato: neq; struas in ignē ipsius ligna. Sapientia cōtra stultitiam. Prouer. 26. Ne respōdeas stulto iuxta stultitiā suam, ne ei similis efficiaris. ¶ Vndecima est illorū qui laborant in impugnatione hostium suorū, quos gloriosius sine ictu possent uincere patiendo. Prouer. 17. Melior est uir patiens uiro forti &c. Et eiusdē 20. Ne dicas, Reddā malum pro malo: expecta dominū, & liberabit te. Liberabit, inquā, à labore & periculo uindicādi te. Pieterea ad plenū uindicabit te, hostē tuum patibulo infernali tradendo. ¶ Duodecima est illorū qui iuuant hostē suum, ad sui interfectionem. Greg. Nō est timendus hostis qui nō potest uincere nisi uolentem. Sicut diabolus non potest uincere nisi uolentem: ita nec occidere nisi uolentem. Diabolus cordi gladium applicat, quando malam cogitationem immittit. Impingis & infigis gladium cordi tuo, quādo cōsentis, & sic diabolum iuuas. Item diabolum iuuat, qui sciens uolēs uadit ad foueam in qua diabolus uult eum precipitare. Prou. 23. Fouea profunda meretrix. Deberet proponere qui tentatur de peccato carnis, q̄ non ibit ad locum ubi illud committat, nisi diabolus illuc eum portet. Item diabolum iuuat qui gladium ei cōducit quo ab eo interficiatur: ut qui dat aliquid mulieri ut peccato suo consentiat.

De commendatione Prudentiæ. CAP. IIII.

Dicto de officio Prudentiæ, insistendum est commendationi ipsius. Et notandū quòd multa quæ dicta sunt de officio prudentiæ, ualere possunt ad eius commēdationem. Præter illa uerò, Primò facit ad eius commendationem multiplex admonitio, quam scriptura sacra facit ad eam. Mat. 10. Estote prudentes &c. 1. Pe. 3. Estote prudentes &c. Prouerb. 4. In omni possessione tua acquire prudentiam. Prou. 4. Attendite ut sciatis prudentiam. Eiusdem 16. Acquire prudentiam, quia pretioſior est argento. ¶ Secūdo, q̄ filius Dei ore proprio eam docere uoluit. Prou. 2. dominus dat sapiētiam, & ex ore eius prudentia. Nec solo ore eam docuit, sed opere, persecutores prudenter declinando. Io. 8. Iesus autem abscondit se, & exiuit de tēplo. ¶ Tertio, quia ipsa est nobilis species cognitionis. Prouer. 9. Scientia sanctorum prudentiæ. Vnde ad commendationem eius faciunt quæ pertinent ad cōmendationem sapientiæ, de qua habetur multū in libris Salomonis, quasi ferè per totū, & specialiter Prouer. 3. Vbi dicitur, Beatus homo qui inuenit sapientiā, & qui affluit prudētia. Melior est acquisitio eius negotiatiōe auri & argenti. Et in eod: Lignū uitæ est his qui apprehēderint eā. Et eiusdē 8. Melior est sapiētia cunctis opibus pretioſis, & omne desiderabile ei nō potest cōparari. Et eiusdē 16. Posside sapientiam quæ melior est auro. Et 19. Vbi nō est sciētia, animę non est bonū. Et Sapi. 8. Omne aurū comparatiōe sapiētiæ arena est exigua, & quasi lutū estimabitur argētū in cōspectu illius. Eiusdē 10. Vani sunt homines in quibus nō subest sciētia Dei. Eiusdem 9. Si quis erit cōsummatus inter filios hominū, si ab illo fugerit sapiētia tua, in nihilū cōputabitur. Esa. 30. Diuitiæ salutis, sapientia & scientia. Osee 6. Scientiam Dei uolui pluſquam holocaustum. Sapiētia Deū lætificat. Prou. 10. Filius sapiēs lætificat patrē suum. Et eiusdē 14. Acceptus est regi minister intelligēs. Eccl. 20. Homo prudēs placebit magnatis. Hominē etiam

à periculo liberat. Prou.11. Iusti liberabuntur scientia. Simile habetur Eccl.9. Liberauit urbẽ per sapientiam suã. Ipsa etiam hominem in bono conseruat. Prou.2. Prudentia seruabit te. Item domum ecclesiæ roborat. Prou.24. Domus prudẽtia roborabit. Sapientiam astutia diaboli nõ superat. Esaiæ 9. Nõ nocebunt, & non occidẽt in uniuerso monte sancto meo: quia repleta est terra scientia domini. Loquitur de serpentibus, per quos intelligere potes serpẽtes infernales. Serpens ex uirga Moysi factus, serpentes Magorũ deuorat. Exod. cap.7. Sapiẽtia enim sanctorum astutiam diaboli superat. Astutiæ diaboli multę sunt, quas ponit Grego. in Moralibus: Intuetur, inquit, inimicus generis humani uniuscuiusq; mores cui uitio sint propinqui, & illa apponit ante faciẽ ad quę cognoscit facilius inclinari mentẽ, ut blãdis ac lætis moribus sæpe luxuriam, nõnunquã uanam gloriam: asperis uerò mẽtibus irã, superbiam uel crudelitatẽ proponit. Ibi ergo decipulã ponit, ubi esse semitã mentis cõspicit. Psal. In uia hac qua ambulaui, absconderunt superbi laqueum mihi. Idem in eodẽ: Sæpe antiquus hostis postquã menti nostræ tentationum certamẽ inflixerit, ab ipso suo certamine ad tempus recedit: nõ ut suæ malitiæ finem præbeat, sed ut corda quæ per quietem secura reddiderint, repente rediens facilius inopinatus irrumpat. Idẽ: Antiquus aduersarius cũq; accusset mala nõ inuenit, ipsa ad malum bona inflectere quærit. Cũque de operibus uincitur, ad accusandũ uerba perscrutatur. Cũm nec in uerbis accusationẽ reperit, intentionẽ cordis fuscare cõtendit. Idẽ: Quia diabolus fructus arboris in hyeme & in æstate uirides cõspicit: quasi uermẽte ponere ad radicẽ quærit. secũdũ Greg. Antiquus hostis bona nostra insequitur tribus modis. Aliquãdo in bono opere intentionẽ polluit, ut omne qd in actione sequitur impurũ fit. Aliquando uerò intentionẽ uitiare non prævalẽs in ipsa actione hostem quasi se insigne proponit, ut securior factus de uicto uitio quasi insidiis perimatur. Aliquando uerò nec intentionẽ uitiat nec in itinere supplãtat: sed opus bonum in fine actionis illaqueat. Idem in Moralibus: Sæpe de ipsa uictoria bellũ agitur, ut cũ immũda cogitatio uincitur, uictoris animus elatione pulsetur. ¶ Quarto facit ad cõmendationem prudentiæ, ꝙ ipsa uidetur esse perfectio nobilioris potentiæ, quàm temperãtia uel fortitudo. Vis enim rationalis quã ipsa perficit, uidetur esse nobilior concupiscibili & irascibili, quæ temperantia & fortitudine perficiũtur: qd autem nobilius est, melius est & magis eligẽdũ. ¶ Quinto prioritas quam habet respectu

respectu cæterarum uirtutum. Virtus enim cognitiua uidetur præcedere affectiuam. Augu. Vt maius est uoluntatẽ domini facere quàm nosse: ita prius est nosse quàm facere. Idẽ: Initium obedientiæ est quid præcipiatur nosse cognoscere, & pars est obsequi didicisse qd facias. ¶ Sed ad magisteriũ quod habet respectũ cæterarũ uirtutũ. Ad eam enim pertinet illa discretio. De qua dixit Antonius: Discretio conseruat omnes uirtutes, & fit genitrix & custos moderatrix uirtutum, & perducit fixo gradu inter epidũ monachũ ad dominũ. Quia nulla uirtus potest perfecti & stare sine discretione, sine hac posse uidetur potius nocere homini quàm prodesse. Greg. Virtus quo plus se posse cõspicit, eo sine moderamine rationis deterius in præceps ruit. Sine prudẽtia, quasi de homine tenebras incurrimus. Greg. Qui importunè radios solis aspicit, tenebrescit & inde nihil uidere cõpellitur, unde amplius uidere conat: unde nosmetipsos dũ plus isto discutimus, & ipso discretionis studio indiscretius erramus. Sine hac si uirtus teneatur, intermittitur: cùm uerò per hanc intermittitur, melius tenetur. Greg. in Moral. Plerũq; uirtus cũ indiscrete tenetur, amittitur: cùm discretè intermittitur, plus tenetur. Ex studio nãq; arcus distenditur, ut in suo tempore cum utilitate tendatur. Idem:

Non eadem res est semper uirtus, quia per momẽta temporũ sæpe merita mutãtur actionum. Vnde fit ut cũ quid bene agim⁹, plerunq; melius ab eius actiõe cessemus: & laudabilius ad tempus deserat, qd in suo tempore mens laudabiliter tenebat. Ber. in sermonibus: Nõ in facto laus est: sed in eo quemadmodũ fiat. Ethnius: Insani sapiens nomen feret, æquus iniqui. Vltra quàm satis est uirtutũ si petat ipsam. ¶ Septimo, ꝙ ipsa bona domini nobis cõmissa multiplicat: sine ipsa inutiliter, imò damnabiliter abscõduntur uel dissipant. Ad absconsionẽ pertinet parabola de talẽtis, Matt.15. Et parabola de seruis, quibus tradidit paterfamilias decẽ talẽta. Lucæ 15. De dissipatiõe uerò habetur Lucæ 16. de uillico qui diffamatus est apud dominũ suũ, quasi dissipasset bona illius. Et Prou. 21. Thesaurus desiderabilis & oleũ in habitaculo iusti, & imprudens homo dissipabit illud. ¶ Octauo, ꝙ prudẽtia se habet ad spiritũ rationalẽ iudicãtem: sicut assessor discret⁹ & fidelis, quo assistẽte laudabiliter iudicatur. Si uerò defuerit, peruertitur iudiciũ. Prou.28. Dux indigẽs prudẽtia, multos opprimet per calũniã. ¶ Nono, ꝙ ipsa est lucerna in uiã paradisi dirigẽs. Qui non habet prudentiã, licet sit magnæ & altæ scientiæ, similis est homini in altũ respicienti, & ubi pedẽ suum ponat non

uidenti, qui de facili potest corruere. Aug. super illud 1. Cor. 8. Scientia inflat. Præponenda est scientia scientiæ. Melius enim est scire infirmitatem nostrã, quàm naturas rerum. Laudabilior est animus cui nota est infirmitas sua, quàm qui ea nõ respecta syderum uias scrutatur & terrarũ fundamenta & fastigia. Idem super Gene. 1. De forma & figura cæli multi disputãt: quas res maiori prudentia nostri omiserunt authores: discẽtibus ad beatam uitam non profuturas, occupantes quod prius est malum, pretiosa & rebus salubribus impendenda temporum spatia. Si affuerit prudentia, uerè potest homo sapiens reputari. Si uerò defuerit, uerè potest homo stultus reputari. Prudentiã uerò intelligę, cognitionem operãdorum. Prou. 14. Callidi est intelligere uiam suã: quid scilicet agendum sit: & imprudẽtia stultorum errans. Ignorat enim quid agendum sit. Et in eodẽ: Fatuitas stultorum imprudẽtia: id est, ignorantia agẽdorum. ¶ Decimo, q animalia irrationalia etiã minima docent nos eam: ut serpentes, & formicæ, & similia. Sene. Pudeat ab exiguis animalibus nos trahere mores. Prouer. 30. Quatuor sunt minima terræ, & ipsa sapientiora sunt sapientibus: Formicę populus infirmus, quæ præparant in messe cibum sibi: Lepusculus plebs infalida, qui collocat in petra cubile suum: Regem locusta non habet, & egreditur uniuersa per turmas suas: Stellio manibus ritur, & moratur in domibus regum. In formica cõmẽdatur nobis prouidẽtia. In lepusculo quod est animal timidũ uelociter fugiens, & in petra collocãs cubile suũ, diffidẽtia de propriis uiribus, & cõfidentia in Deo, quæ reperitur in hominibus timentis. In locusta uerò, quæ saltat, & post saltũ decidit, ardẽs desiderium ęternorũ cũ cõsideratione propriæ infirmitatis. In stellione qui est lacertulus quasi depictus & stellatus, qui alas non habet, sed manibus nititur, diligentia in operatione quę defectũ supplet naturę. Vt enim dicit glaberiosi per negligentiã in mẽbris remanẽt: sed simplices quos puerilis ingenii pœna nõ adiuuat, ad cõmẽda regni ęterni mœnia uiuentes operationis leuat. Et qui natura tardi sunt ingenio, solertia industrię suę ad diuinarũ notitiã scripturarũ, uel ad uirtutũ gratiam quibus cælũ mereãtur, attingũt. ¶ Prudentia defectus supplet, sicut prouidentia supplet infirmitatẽ formicę. Prudẽs enim æquo necessitatis occupat, pudẽs sibi tpe opportuno. Itẽ prudens in Deo cõfidẽs, fortitudine Dei fortitudinẽ mutat. Eſa 40. Qui sperãt in domino, mutabũt fortitudinẽ. Itẽ qđ p se nõ potest multitudine efficit: sicut multitudo locustarũ cõcors egreditur ad depascẽdũ uiridia. Supplet etiã

prudens diligẽtia, quod minus habet à natura. Serpes docet nos etiam prudentiam astutia sua. Matth. 10. Estote prudẽtes sicut serpentes. ¶ Et sunt sex astutiæ serpentis, quibus prudẽtia sanctorum debet assimilari. ¶ Prigna est, quòd caput suũ summè custodit, pro eo cætera mẽbra exponẽdo. Nec immeritò cum capite illęso uiuat quantũcunq; cætera mẽbra lędãtur. Sic sancti pro Christo qui est caput eorũ, se & sua exponere non timent. Prou. 11. Qui negligit damnum propter amicum, iustus est. Phil. 3. Quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus sum propter Christũ detrimẽta. Nec mirum si sancti omnia pro Christo exponunt: cũ eo saluo, omnia sunt eis salua, etiã capilli. Matth. 10. Capilli capitis uestri numerati sunt. 1. Machab. 7. E cælo ista possideo: sed propter Dei leges nunc ista despicio, quia ea me ab ipso recepturum spero. ¶ Secunda est, quòd serpes se in arcto foramine ponit, ubi pellem ueterẽ deponit. Sic prudẽtes in arcta uia pœnitentiæ se ponunt, ubi pellẽ ueteris hominis deponũt. Eph. 3. Deponãte uos secundum priorem conuersationem ueterẽ hominem qui corrũpitur, secũdum desideria carnis. Et nota q̃ dum exigũtur ad hoc quòd serpẽs in foramine pellem deponat, scilicet foraminis angustia. si enim esset latũ, sine difficultate tranſiret, & ueterem pellem retineret. Et stabilitas foraminis: nisi enim esset stabile, potius foramẽ secum ferret, quàm pellem ibi relinqueret. Sic pellem ueteris consuetudinis non deponunt in claustro, qui in eadẽ libertate uolũt esse in claustro in qua fuerint in seculo. Itẽ qui manentes in seculo nullam habent propositi firmitatem, in pœnitentiis quas agunt de facili secum dispensantes. ¶ Tertia est, quòd serpens unã aurẽ terra obstruit, & aliam cauda, ne uocem incantatoris audiat: secundũ illud Psal. Sicut aspidis surdę & obturãtis aures suas. Sic sancti uiri aurem unam obstruunt memoria mortis, & aliam cõsideratione propriæ fragilitatis, & ne suggestioni diaboli acquiescãt, attẽdẽtes ex quot & qualibus causis perire possunt. Eccle. 7. Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. Qui castrũ corporis sui luteũ intelligit, no præsumat facere guerram cũ omnipotente. ¶ Quarta est, quòd serpens calcaneo mulieris insidiatur. Gen. 3. Sic sancti, fini qui cõsequtur opera carnis insidiãtur, ex eo ostendẽtes desideria carnis fatua esse. Iob 3. Quasi una ex stultis mulieribus locuta es. Aug. Deliciæ carnis hic non satiant, & in futuro damnant. Vbicunque caro quęrit refectionẽ, inuenit defectionem. Grego. Qui præsenti suauitate capitur, quasi per amœna prata ad interitũ ducit. ¶ Quinta

ta est, quòd propter inimicitias quas habet cũ homine, habitat in deserto, uel latet sub spinis, uel herbis. Sic uiri sancti agnoscentes inimicitias quas habet mundus cum eis, fugiunt eum. 1. Ioã. 3. Nolite mirari si odit uos mundus.

De speciebus Prudentiæ, & triplici eius diuisione: de memoria & obliuione: de prouidentia, de diuisione prudentiæ secundum Senec. de diuisione eius in prouidentiam, circunspectionem, cautionem, docilitatem. De xii. quæ iuuant ad hoc quòd aliquis bene doceat: & de tribus quæ doctor debeat attendere in sua doctrina, & de septem quæ ualent ad hoc ut quis bene addiscat.

CAP. V.

SEquitur de speciebus Prudentiæ. Notandũ ergo quòd prudentia prout comprehendit omnem salubrem cognitionem siue uirtutem cognituam, Primo modo uidetur posse distingui in uirtutem cognitiuam diuinorum & humanorum. Virtus uerò cognitiua diuinorum, triplex uidetur esse. Prima acquesit authoritati, scilicet fides. Secunda rationi, scilicet donũ intellectus. Tertia est animũ diuinã suauitatẽ gustãdo experiri, scilicet donũ sapiẽtiæ. De duabus primis dicit Augustinus in libro de Vtilitate credẽdi: Quod credimus, debemus authoritati, quæ intelligimus, rationi. De tertia dicitur in Psal. Gustate & uidete &c. Prima cognitio de Deo, &c. Prima cognitio de Deo, tui incipientium sufficit. Secunda competit statui proficientiũ. Tertia statui perfectorũ. Bern. ad fratres de mõte Dei: Sũt animales, q̃ nec ratiõe per se aggnita commoniti, uel exempto prouocati approbant bonũ ubi inueniunt, & quasi cæci, sed ad manũ tracti sequuntur. Sunt rationales qui per ratiõis indicium & naturalis scientiæ discretionem habent cognitionem boni & appetitum: sed nõdum habent affectum. Sunt perfecti qui spiritu agũtur, qui à Spiritu sancto plenius illuminãtur: & quod sapit eis bonum cuius trahuntur affectu, sapiẽtes uocãtur. ¶ Virtus uerò cognitiua humanorum, uel est cognitiua rerũ quæ propter hominẽ à Deo factæ sunt, & malum in eis, quæ uidetur esse donum scientiæ: uel attenditur circa ea quæ ab homine propter Deum agenda sunt. Quæ duplex est: scilicet prudẽtia sumpto nomine strictè: & hæc attenditur circa agẽda communiter. Et donum consilii, quod attenditur circa ardua, quæ propter arduitatẽ suã nõ sunt in præcepto, circa quæ maximè præcipitatio cauẽda est. ¶ Videtur etiã prudentia posse distingui, sicut Seneca scientiam moralem uidit. Cuius pars una rebus præponit, rectè existimans unicuique. Secũda affectus ordinat, impetus animi refrenans. Tertia, quid, quãdo, ubi & quẽadmodum agi debeat determinat. Secũdum Tullium uerò in Rhetoricis, distinguitur prudẽtia in memoriam, intelligentiã, prudẽtiã. Memoria est, per quã animus repetit illa quæ fuerunt. Intelligẽtia est, per quã ea prospicit quæ sunt. Prouidentia est, per quam futuri aliquid uidetur antequam factum sit.

De Memoria & Obliuione.

A b memoriã monemur. Eccl. 1. Memẽto quæ ante te fuerunt. Memoriæ mortui uiuunt. Memoriæ illa pars uitæ nostræ quæ præterit, manet: sine hac quasi perdita est. Senec. Qui nil de præterito cogitat, uitã perdidit. Memoria thesaurus est cogitatiõũ. Ipsa est uelut quoddam seruatorũ, in quo ueritas utilis, quã ratio inuestigãdo cepit, fideliter seruatur. Animus obliuiosus est uelut locus ubi quicquid repositum fuerit moritur. Obliuio enim est quasi quædã mors. Gre. 1. parte Moraliũ: Sicut mors quod interficit, cogit non fit in uita: ita obliuio hoc quod intercipit agit, ut nõ sit in memoria. Animus obliuiosus est quasi stomachus cibũ recipiẽs. Greg. in homil. Cibus mẽtis sermo Dei est, & quasi acceptus cibus lãguẽte stomacho reficitur, quando auditus sermo in uẽtre memoriæ nõ tenetur. Quisquis alimẽta nõ retinet, huius profectò uita desperatur. ¶ Et notandũ quòd multa sunt quorũ memoria specialiter est laudabilis, de quibus causa breuitatis decem ponamus. ¶ Primo laudabilis est memoria beneficiorũ, & maximè memoria creatoris & redemptoris nostri. Eccl. ult. Memẽto creatoris tui. Et Luc. 22. Hoc facite in meã cõmemorationẽ. Exod. 13. Mementote diei huius in qua egressi estis de Aegypto. Eccle. 29. Gratiã fideiussoris ne obliuiscaris. Posuit enim animã suã pro te. Bern. ad fratres de mõte Dei: Scit, quicunque habet sensum Christi, quãtum Christianæ pietati expediat, quãtum seruũ Dei, seruũ redemptiõis Christi deceat, & utile ei sit una saltem aliqua diei hora passiõis ipsius ac redemptiõis attẽtius recolligere beneficia, ad fruẽdũ suauiter in cõsciẽtia, & recolẽdum fideliter in memoria. Memoriã etiã beneficiorũ acceptorũ uidẽtur habere animalia irrationabilia. ¶ Secũdo memoria mãdatorũ Dei. In Psal. Et memores sunt mãdatorũ ipsius ad faciendum ea. Deut. 6. Erũt uerba hæc quæ ego præcipio tibi hodie in corde tuo, & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis sedẽs in domo tua, & ambulans in itinere, dormiẽs atque consurgens. Numeri 15. Dices ad filios Israël, ut faciãt sibi fimbrias per quatuor angulos palliorũ, ponẽtes in eis

nittas

uittas hyacinthinas, quas cùm uiderint, recordent omniũ mãdatorum Dei. Iosue 1. Nõ recedat uolumen legis huius ab ore tuo: sed meditaberis in eo diebus ac noctibus. Eccl. 3. Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris: sed quæ præcipit tibi Deus, hæc cogita semper. ¶ Tertio memoria iustitiæ quã Deus exercuit in transgressores mandatorũ suorũ. In Psal. Memorabor iustitiæ tuę solius. Ecclesia. 38. Memor esto iudicii mei, sic enim erit & tuũ. ¶ Quarto memoria belli spiritualis, in quo tot & tãti ceciderunt, quæ ualet ad hoc ut cautiores simus. Iob 40. Memẽto belli, & nõ addas amplius quicquam loqui. Hieron. Ne in præterita castitate cõfidas: nec Dauid sanctior, nec Sãpsone fortior, nec Salomone potes esse sapiẽtior. Memẽto semper quòd paradisi colonum mulier de possessiõe sua eiecerit. ¶ Quinto memoria diuinæ misericordiæ, utilis in tribulatiõe positis, ne desperẽt. Eccles. 51. Memoratus sum misericordiæ tuæ Domine. 1. Mach. 4. Memẽtote quomodo salui facti sunt patres nostri in mari rubro. ¶ Sexto memoria laudabilis uitæ sanctorũ, quam imitari debemus. Greg. Facta præcedẽtium patrum cõsideremus, & nõ erũt grauia quæ toleramus. Io. 15. Memẽtote sermõis mei quẽ ego dixi uobis: non est seruus maior Domino: si me persecuti sunt, & uos persequentur. ¶ Septimo memoria aduersitatis in prosperitate. Eccl. 18. Memento paupertatis in die abundantiæ. ¶ Octauo memoria status honorabilis à quo quis degenerauit: ut est nobilitas parẽtum, uel carnalium, uel spiritualium: uel propria nobilitas spiritualis, qua quis decidit. Sap. Nobilitatis ad hoc tãtũ memineris, ut claritate generis, morũ sanctitate cõtendas, & cum nobilitate corporis animi nobilitate proficias. Esa. 51. Attẽdite ad petram de qua excisi estis &c. Attendite ad Abrahã patrẽ uestrũ. Apocal. Memor esto unde exciderís, & age pœnitẽtiã. ¶ Nono memoria in eo qui ad prosperitatem deuenit, eorũ qui in aduersitate eius socii fuerunt. Gen. 40. Memẽto mei, cùm bene tibi fuerit. ¶ Decimo memoria proprij peccatorũ ad dolẽdum pro eis. Esa. 38. Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. ¶ Itẽ notãdũ quòd quatuor sunt quorũ obliuio laudetur esse laudabilis. Primo obliuio iniuriarũ. Leui. 19. Non memor eris iniuriæ ciuiũ tuorũ. Animus obliuiosus beneficiorũ & tenax iniuriarũ est uelut cola torũ fæces retinẽs, & quod potius obliuio bñficii alteri dati. Hæc enim est lex bñficii inter duos, ut ait Sapiens, quòd alter statim debet obliuiscí dati, alter meminisse accepti esse. Tertio obliuio delectationũ quas aliqs habuit in præteritis peccatis. Qui recogitat peccata præterita delectãdo in ipsis: mẽte reuertitur in Aegyptũ, ut filii Israël. Num. 11. Recordamur piscium quos cõmedere solebamus in Aegypto gratis: in mẽte nobis uenit cucumeres. Hoc est etiã respicere retro, ut uxor Loth, Gen. 19. quę facta est in statuã salis. Lucę 17. Memores estote uxoris Loth. Hinc etiã est habere idola apud se ut Rachel Genes. 31. Quarto obliuio rerũ tẽporaliũ quæ ad contẽplatiuos perfectos ptinet. Phil. 3. Quæ qdẽ retrò sunt obliuiscor: ad ea uerò quæ sunt prior extendẽs meipsum. Macrob. Io quis de tẽperãtia pfectorũ: Tẽperãtia, inqt, est terrenas cupiditates non reprimere, sed potius obliuisci. ¶ Itẽ notãdũ q̃ quinque sunt quæ uidẽtur facere ad bonitatẽ memoriæ. Primum est recta cõplexio. Siccitas enim est dispositio cõueniẽs ad tenacitatem impressionũ, sicut humiditas est dispositio cõueniẽs ad receptionẽ earũ. Secũdũ est exercitium circa unũ uel pauca, nõ circa multa. Vnde pueri quamuis sint humidi, firmiter in memoria retinent: quia animæ eorũ nõ occupãtur circa multa, sicut animę maiorũ Eccl. 38. Qui minoratur actu, acquirit sapiẽtiã. Tertiũ est, plena rei cognitæ. Hanc causam ponit Plato esse in tenera ætate, quare ea quæ addiscũntur firmiter in memoria retinẽtur. Te-

nacior, inquit, & fortè maior in illa ætate cognitiõis delectatio cognita mentibus altius infigit. Quartum est nouitas. Horatius: Quo semel est imbuta recẽs, seruabit odorem Testa diu. Ideo utilia citò addiscẽda essent. Memoria enim impleta supuacuis, utilia difficilius retinet. Senec. in epistolis: Liberaliũ artiũ cõsecratio uerbosos sibi placentes facit. & ideo nõ discẽtes necessaria, quia superuacua didicerũt. Quintũ est, infixio memoriæ lõga ruminatiõe facta. Senec. Certis ingeniis immorari & innutriri oportet, si uelis aliqd trahere qđ in animo fideliter sedeat. Itẽ cùm multa percurreris, unũ excipe quod illo die decoquas. ¶ Et notãdũ, quod nõ habet bonã memoriam, scriptura deberet supplere eius defectũ. Eccl. 38. Sapiẽtiã scribe in tpe uacuitatis. Scripsit Dñs decalogũ bis populo Iudæorũ in tabulis lapideis. Exo. 31. & 34. Sũt q nihil ponunt in memoria, sed oĩa in scripto. Sũt alii q cõfidẽtes in memoria sua, nihil cõmendant scripturæ: & utrũq; uitiũ est. Pythagoras: Caue ne armariũ doctius q̃ pect⁹ habeas. Sen. Distrahit librorũ multitudo. Itaq; cùm legere nõ possis quantũ habueris, satis est habere quãtũ legas. Ber. ad fratres de mõte Dei: Nõ tm̃modo agẽdũ est ut cũ aliqua delectatiõe uel sine grãdi nausea dies trãsigatur: sed etiã ut deperacta dicta ad profectũ mẽtis semper

semper aliquid in cõsciẽtia resideat, aliqd quotidie in thesaurum cordis cõgeratur. Bern. De quotidiana lectiõe aliqd in uẽtrẽ memoriæ dimittẽdũ est, qđ fidelius digeratur, & sursum reuocatũ crebrius ruminetur, qđ proposito cõueniat, quod intẽtioni proficiat, qđ detineat animum ut aliena cogitare non libeat. Hiero. Fatuum est propter cõfidentiã memoriæ nihil scripto cõmendare: quia in memoriam primo senectus incurrit, ut ait Senec.

De Prouidentia.

SEQITVR de Prouidẽtia, ad quã monemur exemplo formicæ. Prou. 6. Vade, inqt, ad formicam, ô piger, & cõsidera uias eius, & discę sapientiã: quæ cùm nõ habeat ducẽ, nec præceptorẽ, nec principẽ, parat æstate cibum sibi: Et Gene. 41. exẽplo Ioseph qui septẽ annis fertilitatis cõgregari fecit quæ erãt necessaria septẽ annis sterilitatis futuræ. Prou. 19. Qui cõgregat in messe, filius sapiẽs est. Deute. 32. Vtinã saperẽt, & intelligerẽt, ac nouissima prouiderent. Prouidẽtia ualde utilis est. Tob. 9. dixit Tobias Azariæ: Si meipsum tradã tibi seruũ, non ero condignus puidẽtiæ tuæ. Senec. Qui nihil de futuro prẽmeditatur, in omnia incautus incidet. Prouidentia, uel mala futura uitat, uel tẽperat, uel animo præparat ut ea leuius ferat. Greg. Eo periculũ uitari non põt, quo nõ potuit præuideri. Senec. Propone animo tuo & mala futura & bona, ut illa sustinere possis, ista moderari. Greg. in homil. Minus incula feriũt quæ prẽuidẽs, & non tolerabilius mũdi mala suscipimus, si cõtra hæc per præscięcę clypeũ munimur. Itẽ in Moral. Tãto quisque minus aduersitate uincit, quãto contra illã præsciędo paratus inuenit. Itẽ in Pastoralibus: Hostis callidus tanto liberius pectus percutit, quanto nudũ à puidẽtię lorica deprehendit. Itẽ dũ cõtra ictum qsq; paratior redditur, hostis q se inuenit præuisus est eneruatur.

De diuisione Prudẽtiæ secundũ Sen.

SENECA in libro de quatuor uirtutibus principalibus, digit diuisionẽ Prudẽtiæ similẽ uisioi Tullii iã posite, dicens: Si prudẽs fueris, animus tuus tẽporibus dispẽsetur, præsentia ordina, futura puide, præterita recordare. Sũt aliqui q futura ordinãt quæ nõ sunt in sua pte: presentia uerò cõfusa & inordinata relinquũt. Act. 1. Non est uestrũ nosse tẽpora, uel momẽta quæ pater posuit in sua pte. Bern. Quid de futuro miser temerariè præsumis, tãquã pater tpa & momẽta in tua & non in sua magis posuerit pte? Tãta uitam quam habent uolũt prædere, & quam non habent ponũt utiliter dispẽsare. Illã pẽ tẽ uitę quã Deus iã dat, in cõmeliã Dei uolunt expẽdere uerò quam Deus nondũ eis dedit, uolunt Deo dare, & de illa gratiam Dei acquirere. ¶ Et no tandũ qđ ordo secundũ Aug. 19. de ciuita. Dei, est parium dispariũq; rerum sua cuiq; loca tribuẽs dispositio. Et facit multum ordinatio ad quietẽ mẽtis. Aug. in lib. Confes. Minus ordinata quiescunt, ordinata quiescunt. Ideò fecit Deus, & sic est, ut pœna sibi sit inordinatus animus. Debet uerò homo ordinare se & suos & sua. Quantũ ad se, ordinabiliter ille uiuit (iuxta uerbũ Bern.) qui in conuersatione sua solicitè conseruat uias suas, & in cõspecta domini, & in conspectu proximi cauẽs sibi à pecçato & proximo à scandalo. ¶ Quadruplex uerò ordinatio debet esse in homine. Prima est cõsiderationis, Bern. in lib. de cõsideratione: Consideratio tua te inchoẽt, ne frustrà extendas in alia te neglecto. Secunda est affectiõis precipuè illius quę aliis supereminet: scilicet dilectionis. Cãti. 2. Ordinauit in me charitatem. Tertia est negotiorum secundũ diuersitates tẽporũ. Bern. ad fratres de mõte Dei: Mane præteritæ noctis fac à temetipso exactionẽ, & uẽturæ diei tibi indicito canonẽ: uespere præteritæ diei rationẽ exige, & superuenientis noctis fac indictionẽ. Sic districto nõ uacabit facere aliquando: singulis horis secundũ cõmunis instituti canonem sua distribue exercitia: cui spiritualia, spiritualia: cui corporalia, corporalia: in quibus sic exoluat omne debitũ spiritus Deo, corpus spiritui, ut si quid fuerit intermissum, si qd neglectũ, si quid imperfectũ suo loco, suo modo, suo tẽpore non habeat impunitũ uel irrecõpensatum. Idem in eodem: Primum extra quotidianũ sacrificiũ orationum uel lectionis, studiũ conscientiæ quotidianæ discussioni, emendationi, compositioni pars sua Dei neganda non est. Quarta est ordinatio pertinens ad pugnã spiritualem. Virtutes enim animæ præparatæ debent esse ad certamina sibi cõpetentia. Temperantia, cùm ad mensam acceditur. Prudentia, cùm quid agendũ sit, tractandũ est, & sic de cæteris uirtutibus, Grego. in Moral. Quodlibet certamen exuperat, qui mentẽ certamini ante certamẽ parat, Anima uirtutes habens dæmonibus terribilis est, ut castrorũ acies ordinata. Cant. 5. Prouer. 24. Cum dispositiõe initur bellũ. Suos debet homo ordinare ostendẽdo quid unicuiq; sit agẽdũ, & quid unicuiq; sit habẽdũ. Propter primam ordinationẽ regina Saba admirata est ministros Salomonis. 3. Reg. 10. Vidẽs regina Saba omnẽ sapientiã Salomonis &c. & ordinem ministrantiũ &c. nõ habebat ultrà spiritum. De secũda ordinatione habes Esaiæ 38. Dispone domui tuæ, quia morieris tu, & nõ uiues. Debet etiã

homo sua ordinare, ut utiliter expēdātur, uel utiliter retineantur. Eccl. 7. Pecora tibi sunt, attē de illis: & si sunt tibi utilia, perseuerent apud te.

De alia diuisione Prudentiæ.

PRVDENTIA à quibusdā diuiditur in quatuor species, scilicet prouidentiā, circūspectionē, cautionē, docilitatē. Quarū specierum numerus sic uidetur posse manifestari. Cognitio salubris quæ ad prudentiā pertinet, considerari potest absolutè prout est in cognoscēte, uel, ut distribuitur alteri. Est enim thesaurus nobilis qui distributus sumpto nomine, est præsens notio futurū pertractans euentū. Huius officiū est, ex præteritis & præsentibus futura perpendere. Boēt. in lib. Consolationū: Nonquod ante oculos situm est, sumcit intueri: rerum exitus prudentiam metitur. Imprudens uiam respicit qua iturus est: prudēs uerò finem uię attendit. Si dicatur imprudenti, Veni mecū ducā te honorificè & per uiā pulchermā, paratus est ire, nō requirens amplius: prudens uero requirit quò ducēdus sit. Et si dictū ei fuerit, ad suspēdiū: nō uult illuc ire, nec eques, nec pedes, nec per uiā amœnā, nec asperā. Si uerò dictū ei fuerit, ad locū ubi regnabit: paratus est illuc ire pedet etiā per uias asperas. Qui sine prouidentia est, est sicuti homo debilē habēs uisum, qui ea quæ sunt iuxta oculū uidet, remota uerò aliquātulū nō uidet. ¶ Circūspectio est cōtrariorū uitiorū cautela. Officium huius uirtutis est, per diligentē cōsiderationē inter cōtraria uitia mediū tenere. Ad hanc uirtutē pertinet sic libertatē seruare, ut fugiēdo auaritiā, prodigalitatē nō incurramus: & sic recedere à temeritate, ꝙ in timiditatē nō cadamus. Ad illud quod est circūspectiōis monet nos Salomon Prou. 4. dicens: Omni custodia serua cor tuū. Dicturus custodia, præmisit omni: ne hinc hostibus fores claudas, & aliūde aditū pandas. Circūspectio cōmēdatur nobis. Ezech. 1. ubi dicitur, ꝙ totū corpus plenū erat oculis. Et Apoc. 4. ubi legitur ꝙ animalia plena erāt oculis ante & retrò. Ouid. in uitium ducit fuga culpæ si caret arte: Dū stulti uitant uitia, in contraria currunt. Ad circūspectionē etiam uidetur pertinere, cùm aliquis est undiq; cinctus malis, minus malū eligere. Gre. in Moral. Qui murorū ambitu undiq; ne fugiat clauditur: ibi fit in fugā præcipitat, ubi murus brevior inuenitur. ¶ Cautio est discernere à uirtutibus uitia uirtutū speciē præferētia. Isid. Quædam uitia uirtutū speciē præferunt: unde semper pernicios fios sectatores decipiunt, quia dum sub prætextu iustitiæ crudelitas agitur, & remissa segnities manifestudo creditur. Cicero: Nullæ sunt occultiores insidiæ, quàm hæ quæ latent in similitudine officii. Greg. in Moral. Plerunq; uitia colore uirtutū tinguntur, ita nequiora sunt, quāto & esse uitia minimè cognoscūtur. Hostis nostri malitia cautè se arte palliat: ut plerūq; ante deceptæ mentis oculos culpas uirtutes fingat, ut inde quis quasi expectet præmia, unde æterna dignus est inuenire tormēta. Cautio apparens bonū interitus inspicit, & malitiā ibi perpendit. Senec. Qui decipiunt, nihil habent solidi, tenue est mendaciū, perlucet si diligēter inspexeris. Qui sine cautione sunt, frequēter incurrunt illam maledictionem. Esa. 5. Væ qui dicitis bonū malum, & malum bonū. ¶ Docilitas est prudentia eruditi ēdi imperitos, quæ cōmendatur nobis exemplo Salomo. 1. Reg. 3. Cui cùm dñs dixisset, Postula quod uis ut dem tibi: ipse docilitatē uidetur prætulisse omnibus, dicēs: Dabis seruo tuo cor docile.

De XII. quæ iuuant ad hoc, quod aliquis debitè doceat. Et de tribus quæ doctor debet attendere in sua doctrina.

NOTANDVM quod XII. sunt quæ uidētur facere ad hoc ut aliquis debito modo doceat, maximè doctrinā salubrē. Primū est, si ipse laudabiliter uiuat. Augu. in lib. de doctrina Christiana. Nō obedienter auditur, qui seipsum nō audit. Greg. in Mora. Cū imperio docetur qđ prius agitur, quàm dicitur: Nā doctrinæ subtrahit quis fiduciā, quādo cōscientia præpedit linguā. Vita debet iuuare doctrinā, nō impedire. Et primò debet, ꝙ docet,

informare se in doctrina, postea alios. Prouer. 5. Bibe aquã de cisterna tua, & fluẽta putei tui. Et pòst subditur: Deriuẽtur fontes tui foras. De hoc require in tracta. de Superbia. ca. De appetitu magisterii. Secũdũ est, ut authoritatẽ magisterii Deo, nõ sibi attribuat. Aug. in lib. de doctrina Christia. Quoniã Christus seminat, ego qui sum uix cophinus seminãtis, in me ipse ponere dignatur quod uelit spargere. Nolite ergo attẽdere ad utilitatem cophini: sed ad charitatẽ seminis & potestatẽ seminatoris. Idẽ in eodẽ: Christus est qui docet, cathedrã in cælo habet, schola eius in terra est. Schola ipsius corpus eius est: caput docet mẽbra sua: lingua loqtur pedibus suis. Idẽ super Can. Io. Magisteria forinsecus, adiutoria sunt & admonitiones: cathedrã habet in cælo, qui corda docet. ¶ Tertiũ est, ut doctrinæ orationem præmittat. Aug. in lib. de doctr. Christ. Si regina Esther pro suæ gentis tẽporali salute locutura apud regẽ, orauit, ut in os eius cõgruũ sermonẽ dñs daret: quãto magis orare debet ut tale munus accipiat qui pro æterna hominũ salute in uerbo & doctrina laborat? Idẽ in eodem: Agat eloquẽs quantũ potest cũ bona & iusta & sancta dicit, ut intelligẽter & libẽter, ut obedienter audiatur: & hoc se posse si potuerit, & quantum potuerit pietate orationũ magis quàm oratorũ facultate nõ dubitet, ut otãdo p se & pro illis quos allocuturus est, sit orator antequam doctor. ¶ Quartum est, ut sententiã plus amet quàm uerba. Aug. Bonorũ ingeniorũ insignis est indoles, in uerbis uerũ amare nõ uerba. Idem in eodẽ: Vtrum ignoscere producta syllaba tertia aut correpta dicatur, nõ multum curat qui pro peccatis Deum petit ut ignoscat: sed tamẽ eo magis indefenduntur homines, quo infirmiores sunt, & eo infirmio res, quo doctiores uideri uolũt. Idem in eodẽ: Quid prodest claruis aurea, si aperire quod uolumus nõ potest? & quid obest lignea, si potest, quando nihil quærimus nisi patere quod clausum est? Idem: Cauendũ est ne numerus additur, pondus detrahatur. Ad numerũ, prout hic sumitur, intelligas pertinere proportionem syllabarum, metrũ & colores rhetoricos. Itẽ Aug. in eodẽ: In authoribus nostris hoc mihi plus placet, q̃ ibi rarissimè eos inueni numeros: sagitis est enim ei propter quod agitur ut uerba congruentia, non oris eligatur industria, sed pectoris sequantur ardorẽ. Senec. Oratio quæ ueritati dat operam, intio quæ ueritati dat operam, incõpositа esse debet & simplex. Idẽ: Oratio quæ sanandis mẽtibus adhibetur, descẽdere in pondebet. Idẽ: Non delectẽt uerba uestra, sed prosint: si tamen contingere eloquentia nõ sollicito, potest

potest, si autẽ parata est, aut prouero cõstat, alsit, & res pulcherrimas prosequatur, sit talis, ut potius res, quàm se ostẽdat. Aliæ artes ad ingeniũ pertinent, hic animi negotium agitur. Non quærit æger medicum eloquentem, non quærit quare gratuletur sibi quòd inciderit in medicum disertum, sed si ita competit ut ille idem qui sanare potest, comptè de his quæ faciẽda sunt differat, hoc tale est, quale si peritus gubernator etiã fortunosus est. Quid aures meas scabie? quid oblectas? curare debes morbũ ueterem grauem publicum: tantũ negotii habes, quantum in pestilentia medicus: circa uerba occupatus es, uide si sufficis rebus. Aug. in libr. Confessi. Dicieram perinde esse sapientiam & stultitiam, sicut sunt ebi utiles & inutiles: uerbis autẽ ornatis & inordinatis sicut uasis urbanis & rusticanis utrosq; cibos posse ministrari. ¶ Quintũ est, ut in scripturis sensus authoris requiratur. Aug. in lib. de doctrina Christiana, loquens de illo qui aliud in scripturis sentit, quàm ille qui scripsit: ea tamen sententia deceptus quæ ædificat charitatẽ, dicit q̃ illa fallitur ac si quisquã deferens uiam, eò tamen per agrũ pergat, quò uia illa perducit: corrigẽdus est tamen, & quàm sit utile uiam nõ deserere, demonstrandũ est, ne in consuetudine deuiãdi etiam in trãsuersum aut peruersum ire cogatur. Deinde innuit causam quare cauẽdũ sit hoc in scripturis, dicẽs: Titubabit fides, si diuinarum scripturarũ uacillat authoritas. ¶ Sextũ est, ut in scriptura sacra nõ ubiq; mysteriũ requiratur. Aug. 16. lib. de Ciuit. Dei: Non sanè omnia quæ gesta narrantur, significare aliquid putanda sunt: sed propter illa, quæ aliquid significãt, & ea quę nihil significant attexuntur. Solo uomere terra proscinditur: sed ut hoc fieri possit, etiam cætera aratri membra sunt necessaria. Et soli nerui in citharis & cæteris uasis musicis aptãtur ad cantum: sed ut aptari possint, insunt & cætera quæ nõ percutiuntur à canentibus, sed ea quę percussa resonant, his cõnectũtur. Ita in prophetica historia dicũtur & aliqua quæ nihil significant, sed quibus adhæreant ea quæ significant, & quodãmodo religãtur. ¶ Septimũ est, ut diuidendo mediocritas seruetur. Senec. in epistolis: Philosophiã in partes non in frusta diuidã. Diuidi enim eam, nõ cõcidi, utile est: nã cõprehendere quẽadmodũ maxima, ita minima, difficile est. Item partes eius quod diuisum est, innumerabiles esse & paruulas nõ oportet. Idem: Vitii habet nimia q̃d nulla diuisio: simile cõfuso est quicquid usq; in puluerẽ sectũ est. ¶ Octauum est, inter tarditatẽ & præcipitationem medium in proferendo seruare. Senec. in epist. Philoso-

phi pronuntiatio sicut uita debet esse composita: nihil ordinatum est, qđ precipitatur & properat. Idem: Aequè stillare illam nolo, quàm currere. Non extendat aures, nec obruat. Idē: Inopia uerborum & exilitas minus intentum auditorē habet, tędio interruptæ tarditatis: facilius tamen insidet quod expectatur, quàm quod prēteruolat. Deniq; tradere homines discipulis præcepta dicūtur. Non traditur qđ fugit. Quomodo omnino regere potest, qui regi non potest? Idem: Remedia non prosunt, nisi immorētur. Idem: Dicendi celeritas nō satis decora est philosophię, quę ponere debet uerba, nō proiicere. Idem: Quemadmodum sapiēti uiro incessus modestior conuenit: ita oratio pressa, nō audax. ¶ Nonū est, ut dicendo ueritatē non deserat. Aug. in libro de doctrina Christiana: Minus intelligantur, minus placeant, minus moueant quæ dicūtur, uera tamen dicantur & iusta. ¶ Decimū est, ut doctrinā facilè sit aperta. Augu. in lib. de doct. Chri. Quid prodest locutionis integritas, quam non sequitur intellectus audientis, cum loquendi omnino nulla sit causa, si quid loquimur non intelligant, propter quos ut intelligant loquimur. Prou. 19. Doctrina prudentū facilis. Eccle. 4. Ne abscondas sapientiā in decore eius. 1. Cor. 14. Si incertam uocem det tuba, quis præparabit se ad prælium. Idem in eadem: Volo in ecclesia quinque uerba sensu meo loqui, ut & alios instruam, quàm decē millia uerborū lingua. Ambro. Melius est ut nos intelligant populi, quàm ut cōmendēt grammatici. Aug. 4. libro de doct. Chri. Quę uix intelligūtur uel raro, si aliquid urget, uel nūquā, omnino in populi audientiam mittenda sunt. ¶ Vndecimū est, ut doctrina sit breuis. Ecc. 21. Verba sapientum statera ponderabuntur. Aug. in li. de doc. Chri. Sicut ingratus est, qui cognita obnubilat: sic onerosus est, qui cognita inculcat. Quid. Quicquid præcipies, breuis esto: ut citò dicta Percipiant animi dociles, doceantq; fideles. Omne supervacuū pleno de pectore manat. ¶ Duodecimum est, ut doctrina sit utilis. Seneca in epistolis: Etiam si multū esset ætatis, parcè dispensandum erat, ut sufficeret necessariis: nunc quę demētia est, supervacua discere in tēporis egestate? Doctrina moralis debet esse contra pestē aliquam, & finaliter ad ædificandā dilectionem Dei & proximi in hominibus. Senecain epistolis: Aliquid quotidie aduersus paupertatē, aliquid aduersus mortē auxilia compara: nec minus aduersus cæteras pestes. Aug. in li. de doctrina Chri. Legis & omnū diuinarū scripturarū plenitudo, & finis, est dilectio rei qua fruendum est, & rei quæ nobiscum

ea re frui potest. Et paulò pòst: Quisquis igitur scripturas diuinas uel qualibet earum partem intellexisse sibi uidetur, ita ut eo intellectu nō ædificet, gemina charitatē Dei & proximi, nondum intellexit. ¶ Itē notandum, qđ doctor in doctrina sua tria debet attendere: scilicet ut instruat, placeat, & ad agēdum moneat. Augu. in quarto lib. de doctr. Christ. Dixit quidam eloquēs, & uerum dixit, ita debere dicere eloquētem, ut doceat, ut delectet, ut flectat. Deinde addit: Docere necessitatis est, delectare suauitatis, flectere uictoriæ. Docēdi necessitas in rebus est constituta quas dicimus: retenta duo modo quo dicimus. Qui ergo dicit, quum docere uult quamdiu non intelligitur, nondum se existimet dixisse qđ uult ei quē uult docere. Si uerò intelligit, quocūq; modo dixerit, docet. Quòd si delectare uult eum cui dicit aut flectere, interest quomodo dicat: sicut autē ut teneatur ad audiendū delectandus est auditor, ita flectēdus ut moueatur ad agēdū: & sicut delectatur si suauiter loqueris, ita flectitur si amet qđ polliceris, timeat, qđ miraris, oderit quod arguis. Itē Aug. in eod. Quis audeat dicere aduersum mēdaciū in defensoribus inermē debere consistere ueritatem? ut scilicet qui res falsas persuadere conantur, nouerint auditorē uel benevolum, uel attentum, uel docilem facere: isti autem non nouerint, & illi falsa apertè dixerint: similiter isti uera sic narrēt ut audire tędeat, intelligere nō pateat, credere postremò nō libeat. Illi fallacib⁹ argumētis ueritatem oppugnēt, asserant falsitatem: isti nec uera defendere, nec falsa ualeāt refutare. ¶ Item notandum, qđ doctor sacræ scripturæ nō debet esse timidus uel remissus. Aug. in li. de disciplina Chri. Qui timuerit ne semē cadat in terrā malā, non perueniet ad bonā. Iactamus semina, spargimus semina: sunt qui contemnunt, sunt qui reprehēdunt, sunt qui irridēt. Ista si nos timuerimus, nihil habemus seminare, & in messe habemus esurire. 2. ad Timoth. 4. Prædica uerbum: insta opportunè. Mat. 9. Circuibat Iesus omnes ciuitates & castella, docēs in synagogis eorū. Marc. 7. Circuibat Iesus castella, in circuitu docēs. Luc. 11. Et erat quotidie docēs in templo. ¶ Itē notandum, quòd secundū quosdam docilitas est uirtus dirigēs hominem tam in addiscendo, quàm in docendo.

De his quæ ualent ad hoc ut quis bene addiscat.

ET secundum hoc sciēdum est, qđ septem sunt quæ uidentur ualere ad hoc ut aliquis bene addiscat maximè scripturā sacrā. ¶ Primū est, ut homo bene uiuat. Aug. Errat quisquis ueritatem se cognoscere posse putat, si adhuc nequiter uiuat. Eccle. 1.

Concupiscens sapientiam, serua iustitiam, & dominus præbebit eam tibi. Eiusdē 27. Volatilia ad sibi similia cōueniūt, & ueritas ad eos qui operātur illā reuertetur. Apocal. 3. Collyrio inunge oculos tuos ut uideas. Gl. Collyrio oculi ut uideamus inunguntur, quū ad cognoscendā ueri luminis claritatē, intellectus nostri aciē medicamine bonę operationis adiuuam⁹: qui male uiuunt, quasi spurcitia manuū suarum lumen diuinæ sapiētiæ à se prohibēt. ¶ Secundū est oratio. Quum sapiētia donū Dei sit, nō debet aliquis tentare rapere eā uiolētia studii Deo irrequisito. Iac. 1. Si quis indiget sapientia, postulet eā à Deo. Aug. Oratione melius soluūtur dubia, quàm inquisitione alia. ¶ Tertium est humilitas, & hoc quātū ad quatuor. Primo, quātū ad hoc ut nullam doctrinā contēnat. Sen. Primum documentū est, ut nullam doctrinā contēnas. Secūdo ut à nullo addiscere erubescas. Sen. de quatuor uirtutibus: Esto sapientiæ cupidus ac docilis: quæ nosti, sine arrogantia impartire postulāti: quę nō nosti, sine occultatione ignorātię tibi postula impartiri. Etiā à malis debet homo addiscere. Aug. in lib. de doct. Chri. Audiūtur utiliter qui utiliter nō agunt: sua enim quęrere studēt, sed sua docere non audēt: & ita cathedra Moysi cogit eos bona discere etiā nō bona facientes. Theophilus: Lector Originis ita botrum carpat, ne spinam attingat. Qui solū à bonis uolūt addiscere, similes sunt illis qui solū in scyphis argenteis uel aureis uolūt bibere, & tantū in saccis purpureis uel alitet pretiosis frumentū datum rectipere, quorū sitis uel fames mistranda nō est. Tertiò quantū ad hoc ut homo nō erubescat cōteri se nescire, qđ nescit. Aug. Non erubescendum est homini se nescire qđ nescit, ne dū scire se mentitur, nunquam scire mereatur. Quartò, quantū ad hoc ut humilē modum loquēdi quē habet sacra scriptura, nō cōtemnat. Aug. ad Volusianū: Modus dicendi qui sacra scriptura contexitur, omnib⁹ est accessibilis, quamuis paucissimis penetrabilis. Idē: Inuitat omnes humili sermone, quos non solū manifestis pascit, sed etiam secreta exercet ueritate. Idē tertio lib. cōfes. Instituit animā intendere in scripturis sanctis: sed mihi uisa est sancta scriptura indigna quam Tulliani dignitati cōpararem: tumor enim meus fugiebat modum eius, illa autē erat quę crescēret cū parūulis. Sed ego dedignabar esse parūulus, & tumgidus fastu grandis mihi uidebar. Item in eodē lib. Mira profunditas eloquiorū tuorū, quorum ecce ante nos superficies blandiēs paruulis: sed mira profunditas Deus meus, mira profunditas, horor est intēdenti in eā. ¶ Quartum est, librorum emendationi intendat. Aug. 2. lib. de doct. Christi. Codicibus emendandis primitus debet inuigilare solertia eorum qui scripturas diuinas nosse desiderant. ¶ Quintum est, ut homo sit diligens scripturas sacras indagātū. Ad quod primo necessarius est timor Dei. Prou. 1. Timor domini principiū sapiētiæ. Ipse iuuat. Sapiens timet & declinat à malo. Et ibidem: Timor domini fons uitæ, ut declinet à ruina mortis. Iteē nihil negligit. Ecc. 7. Qui timet Deū, nihil negligit. Secundo mansuetudo, ut homo credat authoritati diuinæ scripturæ. Aug. 2. li. de doc. Christia. Ante omnia opus est Dei timore ad cognoscendā eius uoluntatē, deinde mitescere opus est pietate, neq; cōtradicere diuinæ scripturæ, siue intellectæ siue aliqua uitia nostra percutit, siue non intellectę quasi nos melius sapere melius q; percipere possimus: sed cogitare potiꝰ & credere id esse melius & uerius, qđ ibi scriptum est, etiam si lateat, quem illud, quod nos per nosipsos sapere possumus. Bern. ad fratres de monte Dei: In omnibus scripturis legenti, initiū debet esse timor domini. Aug. 2. de doctrina Christiana: In omnibus canonicis scripturis, timentes Deum & pietate mansueti quærunt uoluntatem Dei. Quo ordine uerò procedendum sit indagando scripturas

sacras, Augustē eodem libro determinat, dicēs: Erit diuinarum scripturarum solertissimus indagator, qui primò totas legerit, notásque habuerit: etsi nondum ad intellectum, iam tamen lectione duntaxat eas quæ uocantur canonicæ, non cæteras securius leget fide ueritatis instructus. Et infrà: In scripturis quærentium uoluntatem Dei, prima obseruatio est, nosse canonicas scripturas: etsi nondum ad intellectum, legendo tamen mādare memoriæ, uel omnino incognitas non habere. Deinde ea quæ in eis apertè posita sunt uel præcepta uiuendi, uel regulæ credendi, solertius diligentiúsq; inuestiganda sunt, quæ tanto in eis quisque plura inuenit, quanto est intelligentia capacior. In his enim quæ apertè in scripturis posita sunt, inueniūtur omnia illa quæ contingent fidem, morésque uiuendi, spem scilicet & charitatem. Tunc uerò facta quadam familiaritate cum ipsa lingua diuinarum scripturarum, in ea quæ obscura sunt aperienda & discutienda pergendum est, ut ad obscuriores locutiones illustrandas, de manifestioribus sumantur exempla, & quædam cæterarum sententiarū testimonia dubitationem in cæteris auferant. In qua re memoria ualet plurimum. ¶ Inquisitio uerò duplicitèr fit. Quandoque ab alio quærendo, ad quod pertinet il-

lud Augustini, secundo libr. de doctrina Christiana, dicentis: Nulla res magis memoriæ mandanda est, quàm illa uerborum locutionúmque genera, quæ ignoramus, ut quum peritior occurrerit, quæri possint. Quando que aliquis per se inquirit in scriptura, & tunc cauenda est ei temeritas, ne scilicet ignota pro notis habeat, hísque temere assentiat. ¶ Hæc enim præsumptio est, quam effugere qui uolet, adhibebit ad res considerandas tempus & meditationem. Augustinus in libr. de Vtilitate credendi: Duæ sunt personę laudabiles in religione. Vna eorum qui iam ueritatem inuenerunt, quos etiam beatissimos iudicare necesse est. Alia eorum qui studiosissimè & rectissimè inquirunt. Primi sunt in ipsa possessione: alii in uia qua tamen certissimè perueniatur. ¶ Tria uerò enumerantur alia genera hominum profectò improbanda ac detestanda. Vnum est opinantium, id est eorum qui se arbitrantur scire quæ nesciunt. Alterum siquidem qui sciunt se nescire, sed non ita quærunt ut possint inuenire. Tertium uerò eorum qui nescire se existimant, nec quærere uolunt. Item cauenda est in inquirendo curiositas, quæ est, non magnæ utilitati nimiam operam impendere. Seneca: Quid te torques in illa quæstione quâ utilius est contempsisse, quàm soluere? Ca

uenda est etiam ibi infinabilis Seneca in epistolis: Vide ne actio authorum multorum, & omnis generis uoluminum, habeat aliquid uagum & instabile. Cauenda est etiam rixandi libido, quæ peritos in arte logica multum solet uexare. Augustin. 2. lib. de doctrina Christiana: Disputationis disciplina omnia genera obscura quæstionis literis sanctis sunt penetrandi plurimum ualet, tantum abest ut uenda est rixandi libido, & puerilis quædam ostentatio acuendi farium decipiendi. 2. ad Timoth. Noli uerbis contendere. Augustin. 4. lib. de doctrina Christiana: Verbis contendere, est curare quomodo erroris uincatur, sed quomodo dictio dictioni alterius præponatur. Item cauenda est illa mia uelocitas in transcurrendo: nõ enim uidet animus do currendo latentem sententiam. Nihil magnum rerum ipsa natura citò effici uoluit, præsuitque pulcherrimo cuique rebus difficultatem: nascendi quæque hanc legem fecit, ut maxima animalia uisceribus parerent, diutius continerentur. Arist. dicit in lib. de natura animalium: Elephas fœmina prægnans duobus annis, quæ est animal magnũ. Itẽ Sapiens: Omnia postra dũ nascũtur, placẽt. Sed deamus ad iudicium. Citò scribendo nõ fit ut bene scribẽdo fit ut citò, sed

malè quum facilitas illa cõgit, resistamus & quideamus, coherentes equos frænis quidam coërceamus. ¶ Et notãdum quòd secundum Augu. secundo libro de doctrina Christiana, duabus causis nõ intelligitur quæ scripta sunt: si aut signis, aut ambiguis signis obtegitur: sunt autẽ signa propria & trãslata. Propria dicuntur cũ his tribus signãdis adhibẽtur, propter quas sunt instituta: ut cũ dicimus bouẽ, intelligentes illud animal. Trãslata sunt, quum ipsæ res ad aliquid aliud signãdum usurpantur: ut quum dicimus bouem, intelligentes Euãgelistam. Contra ignota signa propria, magnum remediũ est signorum cognitio, & uarietas interpretationum. Cõtra ignota signa trãslata, remediũ est cognitio rerum ad quas signãdas transferuntur. Augustin. tertio libro de doctrina Christiana, cõtra ambiguitatẽ signorũ dat remedium: Homo, inquit, timens Deũ, uoluntatẽ eius in scripturis sanctis diligẽter inquirit. Et ne forte certamina pietate mãsuetos, præmunitus etiam scientia non ignarũne in uerbis locutionibusque ignotis inhęreat, præmonitos etiam cognitiõe quadam rerũ necessariarũ, ne uim, aut ambiguitatem earũ quę propter similitudinem adhibentur, ignorantia, quã solers emendatio diligentia procurauit, ueniat ita instructus ad ambigua scripturarum discutienda atque soluenda. Et paulò pòst: Quum uerba propria faciunt ambiguã scripturam, primo uidẽdum est ne male distinxerimus aut pronũtiauerimus. Cum ergo adhibita intẽtio incertum esse prouiderit, quomodo distinguendum aut quomodo pronuntiãdum sit, consulat regulam fidei quando scripturarum planioribus locis & ecclesiæ authoritate percepit. Quòd si ambæ uel etiam oẽs, si plures fuerint partes ambiguitatis, & secũdum fidem sonuerint, textus ipse sermonis à præcedẽtibus & sequẽtibus partibus restat consulendus, ut uideamus cui sententię de pluribus quæ se ostendunt ferat suffragium, eámque sibi contexi patiatur. ¶ Et notandum quòd q legit scripturas, laborare debet ut eas memoriter teneat & intelligat. Si tamen alterum nõ possit fieri, præeligẽda uidetur esse intelligẽtia memoriæ. Aug. quarto lib. de doct. Christ. Sũt q scripturas legunt & negligunt. Legunt, ut teneant: negligunt, ut intelligãt: quibus sine dubio, præferendi sunt qui uerba eorũ minus tenent, & sui cordis oculis uident sensum earum. Sed utriusque ille melior, qui & cũ uult dicit, & sicut oportet intelligit. ¶ Sextũ est, ut homo sit assiduus in studẽdo. Hier. Diuinæ scripturæ semper in manibus & iugiter in mente uoluantur: neq

sufficere

sufficere putes mandata memoriæ tenere,& operib⁹ obliuiſci. Idem:Diuinas ſcripturas ſæpius lege,imò nunquam ſacra lectio de manu tua deponatur. ¶ Septimum eſt,ut de ſapiẽtia à Deo accepta non ſit ingratus, ſed datorem ſuum glorificet.Eccleſia. ulti. Danti mihi ſapientiam dabo gloriam.

De his quæ aduerſantur Prudentiæ. Et de 11. ſtultitijs eorum qui peccant. CAP. VI.

VIdetur aduerſari Prudentiæ, primò ſtultitia, quæ eſt rerum appetendarum & uitandarum non quælibet, ſed uitioſa ignorantia,ut ait Augu.in libro de libero arbitrio.Eſt autem ignorantia uitioſa, ſi aſsit affectatio neſciẽdi quæ agenda ſunt uel uitanda, uel negligentia ſciendi. Bernard.in libro de de 12.gradibus humilitatis:Fruſtrà, inquit, ſibi de infirmitate uel ignorãtia blandiuntur, qui ut liberius peccent, libenter ignorant uel infirmantur.Augu. ſuper illud Pſalm.Noluit intelligere, potuit intelligere,ut bene ageret, ſed noluit, & ita ueniam non habet.Grego.in Moral.Neſcire,ignorantia eſt:ſcire noluiſſe, ſuperbia.Ber.in epiſtolis:Multa neſciuntur,aut ſciẽdi, incuria,aut diſcendi deſidia,aut uerecundia inquirendi. Et quidem huiuſmodi ignorãtia non habet excuſationem. Secundo uidetur aduerſari prudẽtiæ uirtuti uitioſa prudentia uel ſapientia,quæ uidetur poſſe diſtinguí in tres ſpecies. ¶ Prima eſt prudẽtia ſiue ſapientia carnis de qua Ro.8.Sapiẽtia carnis inimica eſt Deo.Et in eodem:Prudẽtia carnis mors eſt,id eſt,cauſa mortis æternæ.Vbi dicit glo. Prudentia carnis eſt,cũ quis ſtudioſius implet,quæ carnis ſunt Aug.in li.de quantitate animæ. Eſt noxium genus artium quo animi ualetudo ſauciatur.Vt Odore & ſapore mirè diuerſi pulmenta,& quo lacu piſces capti ſint noſſe dicere, quædã miſerãda peritia. Sen.in epiſtolis: In mẽbris alius pretioſas ues ſcindit & per pectus, & conferens eruditã manũ in fibra excutit. Infelix qui hunc rei uſum,ut altilia deceter ſecet, niſi q̃ miſerior eſt,qui hoc uoluptatis cauſa docet, quàm qui cauſa neceſsitatis diſcit. Adlati notitia ſubtilis eſt, qui ſcit cuius rei ſapor illũ excitet,cuius delectet aſpectus. Et hæc prima ſpecies ſapientię uitioſę ad delicias pertinet.Vnde ſuper illud 2. Corinth.1. Non in ſapientia carnali. dicit gl. Quæ eſt uoluptates diligere, labores uitare. ¶ Secunda ſpecies eſt ſapientia terrena, quæ pertinet ad diuitias.Bar.3. Filii Agar qui exquirunt prudentiam quę de terra eſt. ¶ Tertia ſpecies eſt ſapiẽtia diabolica pertinẽs ad honorem uel malitiam. Diabolus enim primò honorem dimiſit, poſt homini malignè ſuaſit.Ieremi.4. Sapientes ſunt ut faciant mala.Gloſſ.malitioſi. De his tribus ſpeciebus ſapientiæ tangitur Iaco.3.Non eſt,inquit,ſapientia iſta deſurſum:ſed terrena, animalis, diabolica. Animalem uocat ſapientiã carnalem Sapientiæ terrenæ aduerſatur ſapientia filii Dei pauperis ſpiritus.in principio doctrinæ ſuæ commendantis paupertatem Matth.5.Beati pauperes ſpiritu. Et eandem conſiliẽtis. Matthæi 19. Si uis eſſe perfectus,uade & uende omnia quæ habes, & da pauperibus. Sapiẽtiæ carnis uitioſæ opponi ſapientia ſanctorum,quæ ſecundum Auguſti.eſt bene temporaliter cruciari, & in æternũ delectari.Sapientiæ uenenoſi diabolicæ ſapiẽtia humiliationis,de qua Eccleſiaſti.11. Sapiens humiliati exaltabit caput illius, ſed contra illud quod dicitur eſt, forſitã obiiciet aliquis: Quomodo aliqua ſapiẽtia poſſit eſſe uitioſa, quum omnis ſapientia à Domino Deo ſit?Eccl. 1.& Baruch. 3. Hic adinuenit omnem uiam diſciplinæ. ¶ Etiã ſcientia mali bona eſt.Si ſcientia mali mala eſſet, & eũ in quo eſt malum efficeret, Deus qui ſcientia mala ſcit, magis malus eſſet quàm cæteri.Ad hoc dicẽdum eſt, quòd ſapientia uitioſa pro magna parte ſui ſapientia nõ eſt,ſed error:ſicut dicit Aug. quòd diſciplina mali nõ eſt diſciplina. Et ſuper illud Roma. 8.

Prudentia carnis mors eſt. dicit gloſſ.Prudentia dicitur,quũ res ſtulta ſit: quia ita uidetur ſecularibus hominibus.1. Corint. 3. Sapientia huius mundi ſtultitia eſt apud Deum.Mors manifeſtè oſtendit ſapientiam huius mũdi ſtultitiam eſſe.Sapientia terrena ſtultitia eſſe oſtẽditur:cùm ille qui tantum in cõgregatione diuitiarum laborauit, nudus in terra ponitur. Iob. 1. Nudus egreſſus ſum de utero matris meæ, nudus reuertar illuc. Sapientia carnis ſtultitia eſſe oſtẽditur, cùm caro deliciis enutrita uermibus eſca datur.Sapientia diabolica ſtultitia eſſe oſtẽditur, cùm ille qui uoluit eſſe ſuper alios,ſub terra poſitus, ab hominibus, porcis & canibus conculcatur. Eccleſi.11. Si annis multis uixerit homo, & in omnibus his lætus fuerit, memineriſſe debet tenebroſi temporis: id eſt,mortis,& dierum multorum,ſcilicet uitæ futurę, quę nõ habebit finẽ, qui cùm uenerint, uanitatis arguentur præterita. ¶ Et notandum quòd ſecũdum Greg.in 1.parte Moralium, huius mundi ſapientia eſt,cor machinationibus tegere, ſenſum uerbis uelare,quę falſa ſunt uera oſtendere, quæ uera ſunt falſa demonſtrare. Scientia etiam aliqua licet ſit uera ſcientia,uitioſa poteſt dici ratiõe ſtudioſitatis quæ eam præcedit. Vnde ſuper illud Ro.8. Prudẽtia carnis mors eſt.dicit gl.quę eſt quũ

ca

ea studiosius implet quæ carnis sunt. Vel potest dici uitiosa, propter usum uitiosum eius. Eccles. 19. Est prudentiæ nequitia, & in ipsa execratio: usus enim nequaquam eius execrabilis est. ¶Et notandum quòd disciplina mali dupliciter potest intelligi. Vno modo ut ille genitiuus notet materiã, de qua est disciplina: & sic disciplina mali bona est, & à Deo est. Vel sic ut notet finem ad quem est disciplina: & sic est disciplina mali, id est, ad malum: mala est, inquantum est ad malum, & est ab homine uel diabolo. Et idẽ intellige de illo uerbo Eccl. 11. Non est sapientia nequitiæ disciplina: disciplina enim neqtię si sit ad uitãdũ nequitiã, bona est: si ad faciendũ, inquantum talis, mala. Item uidetur quodammodo prudentię aduersari animi præsumptio ui elatis. Augustin. loquens de illo uerbo Apostoli, Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. ad Ro. 1. Si dicendo, inquit, te esse sapientem stultus factus es: dic te esse stultum, & sapiens eris. Matt. 11. Abscõdisti hæc à sapiẽtibus & prudentibus. 1. Corinth. 3. Si quis inter uos uidetur sapiens esse in hoc seculo, stultus fiat ut sit sapiens. Prouer. 26. Vidisti hominem sibi sapientem uideri, magis spem illo habebit insipiens. Grego. 3. parte Moraliũ: Valde difficile est, ut is qui se sapientem æstimat, mẽtem ad humilitatẽ reducat, & recte prędicantibus credat. Greg. in Moral. Quia prima stultitia angeli elatio cordis fuit: uera sapientia efficitur hominis, humilitas æstimationis. Itẽ prudẽtiæ quãmodo aduersari uidetur cupiscentia inordinata. Augustinus primo lib. Confess. Spargis per nales cæcitates supra illicitas cupiditates. Psalmist. Superced dit ignis, & nõ uiderũt solẽ. prudẽtiæ uidetur quodammodo aduersari societas insipientium. Prouer. 13. Qui cum tibus graditur, sapiẽs erit: cus autem stultorum similis efficietur. Senec. in epistolis facillimã ratio exigit, secundum naturam suam uiuere: sed difficilẽ facit cõmunis insania. Vocatur insania, insipiẽtia qui se reputãt sapiẽtes. Simplicem stultitiã habent qui nescio quæ scienda essent, & ignorantiã suã agnoscũt: sed qui ignorantiam suã non agnoscũt, si insani sunt. Insanus enim ualde stultus. Miserabilis est, dit se esse sapientem, quum citas eorum, qui cæcitatem suã etiã non agnoscunt: quibus accidit sicut cuidam fatuæ, de qua loquitur Senec. in epistolis suis. Ad pastã, inquit, uxoris meæ tuam scis hereditarium omne domo mea remansisse. Hæc tua subitò desiit uidere. Incredibilem rem narro tibi, sed ueram: nescit se esse cæcam. Iocatur pædagogum suũ rogat, ut gret, ait domũ tenebrosiorem fe-

se. Hoc quod in illa ridemus, omnibus nobis accidere liquet ubi. Nemo se auarũ esse intelligit, nemo cupidũ, cæci dum esse querunt. Nos sine duce erramus, & dicimus: non ego ambitiosus sum, sed nemo aliter in urbe uiuere potest: non ego sumptuosus sum, sed urbs magnas expensas exigit. Quid nos decipimus? nõ extrinsecus malum nostrũ, intra nos est, in uisceribus sedet: ideo difficulter ad sanitatẽ peruenimus, quia nos ægrotare nescimus. ¶Et notandum quòd secundum communẽ modum loquendi, & secundum eundem etiam loquendi quem habet sacra scriptura, insipiẽtia, id est imprudẽtia, uel stultitia non solum pertinẽt ad intellectum, sed etiam ad uolũtatem & operationẽ. Vnde stultus est omnis peccator: & maxima stultitia est peccare, & maxima sapiẽtia recedere. Chrysostomus: Sapiẽtia est, nõ eloquia Dei scire, sed secũdum eloquia Dei uiuere, & eloquia Dei timere. Iob 28. Dicit homini diuinitus esse obscurum, quòd timor Domini ipse est sapientia: & recedere à malo, intelligentia. Ecclesiastæ ultimo: Finem loquẽdi omnes pariter audiamus: Time Deũ, & mandata eius obserua. Loquela est ad sapientiã edocẽdam: sermones enim proprius nuntius est eruditis doctæ. Homini indocto magis cõuenit tacere, quàm loqui. Finis ergo loquendi, id est, illud ad quod finaliter est loquela, est sapientia consummata, quæ consistit in timore Dei & obseruatiõe mandatorũ eius. Sine timore Dei nihil sapientiæ uidetur haberi, quũ timor Domini principiũ sit sapiẽtię. Prouerbiorum 1. Sicut non reputaretur sapiẽs, qui nõ timeret furari uel rapere in terra illius domini qui districtissimè faceret iustitiam: sic non est sapiens qui nõ timet offendere Dominũ illũ qui nobilissimã creaturã damnauit irrecuperabiliter pro uno peccato superbiæ. Lucæ 10. Videbam sathanã quasi fulgur cadẽtem de cælo. Et pro peccato primorum parentum, tõtum genus humanum dãnauit exilio & temporali morte. Et pro peccato luxuriæ, totum mundũ, exceptis octo personis, aquis diluuio submersit. ¶Et notãdum quòd licet ualde necessariũ sit sapiẽter intelligere, quia occasio est ut homo sapienter uelit & sapiẽter operetur: & insipiẽter intelligere ualde sit periculosum, eò quòd sit occasio insipienter uolendi & insipienter agendi: tamẽ sapere ut est in solo intellectu, nõ est Deo gratũ, nec homini meritorium, nisi attingat uolũtatem uel operationem. Nec insipientia in solo intellectu dãnabilis est, donec attingat uolũtatem uel operationem: ut scilicet insipiẽter uelit, uel insipienter agat. Qui sapiẽs est solo intellectu, insipiens uo-

rõ

rò uoluntate & operatione, insipientius uidetur se habere quàm si non haberet sapiẽtiam in intellectu. Sicuti duobus incedentibus per uiam publicam, si deuient in uiam quæ mittat eos in manus latronum qui eos iugulent, unus scienter, alius nesciens, stultior in hoc reputabitur qui sciens deuiauerit, quàm qui nesciens. Et insipienter uadit, qui de die corruit uel offendit, quàm qui de nocte. Iob 5. Per diem incurrent tenebras, & quasi nocte sic palpabunt in meridie.

De xii. stultitijs, quibus peccantes mortaliter adhærent.

ET notãdum quòd qui mortaliter peccat, multũ stultè agit. Et tangemus xii. stultitias quæ in eo qui peccat possunt assignari. Prima est, quòd ipsemet se excæcat. Sap. 2. Excæcauit eos malitia eorum. Gregor. Oculos quos culpa claudit, pœna aperit. Secunda est, quòd seipsum diabolo illaqueat. Iob 18. Immisit in rete pedem suum. Gregor. Qui pedes in rete mittit, non quum uoluerit eiicit: sic qui in peccatis se deiecit, non mox quum uoluerit surgit. Prouerb. 5. Iniquitates suæ capiunt impium, & funibus peccatorum suorum quisquis constringitur. Qui peccat uolens, uincitur ab hoste crudeli qui nõ miserebitur. Greg. Debilis est hostis qui nõ uincit nisi uolentẽ: ipse etiã nolens se præcipitat. Matt. 4. Si filius Dei es, mitte te deorsum. Gloss. In quo infirmus ostenditur, quòd nulli nocere possit, nisi prius ille se deorsum miserit. ¶ Tertia est, quod quasi insanus in seipsum manus inicit infligendo sibi uulnus insanabile. Eccles. 22. dicitur de peccato: Plagæ illius non est sanitas: imò quod plus est, seipsum occidit. Sapient. 16. Homo per malitiam occidit animam suã. Eccles. 21. dicitur de peccato: Dentes leonis dentes ipsius interficiẽtis animas hominum. Peccatum dicitur mors animæ, quia à Deo separat qui est uita. Augustin. Vera mors est quam homines non timent: separatio animæ à Deo quæ est beata uita animarum, uel quia aufert ipsa felicitatẽ uitæ præteritæ & præsentis. Bernar. super Cantic. Quàm mitius me priuares ô amara mors uitæ usũ, quàm fructu. Mala uita sine fructu, grauior mors. Denique duo mala parãtur ei qui bori infructuosæ, securus & ignis. ¶ Quarta est, quòd bona sua proiicit. Osee 7. Proiecit Israël bonũ. Qui cadit per mortale peccatũ, omnia bona quæ unquam fecit amittit. Bona etiã quæ agit in statu illo uera bona non sunt: quia nõ sunt sibi meritoria: qui mortale peccatũ committit, quasi ignem in propria domo ponit, qui omnia destruat. Luc. 10. tangitur de duobus stultitiis modò dictis, ubi legitur de illo qui incidit in latrones, qui despoliauerunt eum, & plagis impositis abierũt semiuiuo relicto. ¶ Quinta est, qp se charissimè emptũ à Deo, diabolo uilissimè uendit. 1. Petr. 1. Non corruptibilibus auro & argẽto redẽpti estis, &c. sed pretioso sanguine Agni, &c. Prouerb. 10. Cor impiorũ pro nihilo. Esa. 52. Gratis uenũdati estis. ¶ Sexta est, qp ab authore omnium bonorũ recedit: ideo non est mirũ si malè ei. Augu. Tale bonũ est Deus, ut nemini eũ deserenti bene sit. Osee 7. Væ eis, quoniã recesserũt à me. Aug. in lib. Soliloquiorum. Deũ relinquere, idẽ est quod timere. ¶ Septima, qp cum omni potente guerram facere præsumit, quæ guerra citò finita esset, si misericordia Dei permitteret, qp diabolus eũ iugularet. Thren. 3. Misericordiæ domini quia nõ sumus consumpti. ¶ Octaua est, quòd ei seruit cuius gratiam acquirere nequit. Greg. Stultum est seruire diabolo offenso, qui nullo placatur obsequio. Quanto aliquis ei amplius seruierit, tanto amplius ipse eum torquebit. ¶ Nona est, quòd ipse sibi locum tormenti efficit. Affligitur enim peccator in corde suo. Hiere. 2. Aduerte & uide, quia malũ & amarũ est reliquisse te dominũ Deũ tuũ. Qui peccat, quasi sarcinam super se ponit, qua in præsenti grauetur, & in futuro in infernũ præcipitetur. Augustin. Quid est mors: depositio sarcinæ grauis: quia si alia sarcina non portetur,

qua homo in gehennã præcipitetur. ¶ Decima est, quod ipse in inferno portã facit. Mat. 16. Portæ inferi nõ prævalebũt adversus eã. Portæ inferi dicũtur peccata mortalia: quia qui in eis decedũt, in puncto ad inferna descẽdunt. Iob 21. Sicut qui ad portam est, propinquus est domui. ¶ Vndecima est, quòd portã paradisi sibi obstruit, & regnũ cælorũ modico pretio uẽdit, similis Esau, qui pro lenticula uẽdidit ius primogenituræ suæ. Gen. 25. Bernard. Væ uæ, uapor est ad modicum parens, quòd æternæ felicitatis aditũ intercludit. ¶ Duodecima est, qp ad suspendium sciens & uolens uadit: quis non reputet insanũ eum qui requisitus quò uadat, & respõdet, suspendere me uado? Sic nullus sapiens reputandus est, qui in mortali peccato est, cum singulis diebus unam diætam magnã faciat ad infernale suspendium. Ecc. 6. Quid habet amplius stulto sapiens, & quid pauper nisi ut pergat illuc ubi est uita? Hic discernit uerè inter sapientes & stultos, quòd sapientes uadunt ad uitam æternam, stulti uerò ad mortem æternam. De stultitiis singulorum peccatorum, require in tractatu de Vitiis.

TERTIAE *partis principalis de quatuor uirtutibus cardinalibus Tractatus* III. *De Temperantia.*

De ordine uirtutum cardinalium adinuicē, & ordine dicendorū in hoc tractatu. CAP. I.

DICTO de prudentia, quæ est inter cardinales uirtutes, quum ordinet cæteras, & sit in uirationali quæ uidetur esse nobilior concupiscibili & irascibili, quia ea discernitur homo ab animalibus brutis, dicendū est de aliis tribus. Et primò de Temperātia & Fortitudine, quàm de Iustitia: quia temperantia, & fortitudo ad iustitiam disponunt & præparant, sicut cupiditas quam temperantia refrænat, & timor cui fortitudo resistit, iustitiam à suo officio impediunt. Et prius dicetur de Temperātia, quàm de Fortitudine: quia temperantia animum ordinat ad id quod est infra se, scilicet ad bona quæ corpori seruiūt: fortitudo ad id quod est contra, scilicet aduersa. Item temperantia regit homo seipsum, fortitudine & iustitia alios. Prius uerò & homini utilius est regere se, quàm regere alios. Sene. Si uis omnia tibi subiicere, subiice te rationi: multos enim reges, si ratio te rexerit. Item temperantia refrænat concupiscentiam animæ circa bona modica & inferiora, fortitudo uerò roborat eam circa bona ardua. Illa spirituālē descensum animæ cohibet: ista spirituālem ascensum promouet. Cohibitio uerò à spirituali descēsu est prior ascensu spirituali. Ité temperantia est in concupiscibili: fortitudo uerò in irascibili. Operatio uerò concupiscibilis naturaliter uidetur esse prior, quàm operatio irascibilis. Vis enim concupiscibilis est appetitiua boni delectabilis. Irascibilis est appetitiua boni ardui expedientis: ut est medicina uel scissura, quæ fit propter salutē corporis. Bonum uerò expediens bonū est secundum quid: bonū uerò delectabile, bonum simpliciter, & propter illud est bonū expediens. Vnde appetitus boni delectabilis naturaliter est prior appetitu boni expediētis, & est naturalis. Arist. in li. de naturis animaliū: Omnia naturaliter appetunt delectabile. Item uis concupiscibilis motiua est, secundū apprehensionem boni: uis irascibilis secundū apprehēsionē mali. Sicut enim in concupiscibili fit motus ex apprehensionem boni expediti tatis, & per eius adeptionē fit coniunctionē fit quies, uel gaudium in anima: sic per apprehensionem mali quod aliquis apparet sibi affuturum, est timor in irascibili: & per illationem mali quod prius timebat, fit ablationem boni quod concupiscebat, fit perturbatio uel ira in irascibili, & sequitur appetitus uindictæ. Vnde dicit Augustinus, quòd uis concupiscibilis imperans moueri, ut appropinquetur ad ea quæ sunt necessaria, aut utilia appetitu delectationis. Irascibilis uerò est uis imperans moueri ad repellendum id quod putatur nociuū, aut corrumpens appetitu uincendi. Vnde cùm bonum prius naturaliter sit, quàm malum: malū enim dicitur aliquid, secundum Augustinum, quia admixtum bonū, uel nocet bono. operatio cōcupiscibilis quæ est secundū apprehēsionē boni, prior est naturaliter, quàm operatio irascibilis quæ est secūdum apprehensionem mali. Præterea primus insultus à diabolo factus primis parentibus uidetur fuisse contra temperantiā. Et in pugna Christi prima tentatio fuit cōtra uirtutē temperātiæ. Prima etiam pars uitæ nostræ assuescit uoluptatibus, quarum refrænatio ad temperantiam pertinet. Propter istas causas merito temperantia fortitudini præponetur: & secundum hunc ordinē modò ostentes sūper illud Matt. 15. Erāt qui manducauerant, quatuor millia hominū. Gloss. quatuor, propter quatuor uirtutes quibus rectè uiuitur: prudentiā, temperantiā, fortitudinē & iustitiā. Eodē etiā ordine enumerātur Gen. 2. in gl. super illud, Qui diuiditur in quatuor capita. De temperantia uerò hoc modo dicetur. Primò diuersæ acceptiones huius nominis temperantia assignabuntur. Secundò descriptiones eius ponētur. Tertiò ea quæ pertinēt ad eius commendationē. Quartò agetur de partibus temperātiæ.

De diuersis acceptionibus huius nominis Temperantia. CAP. II.

NOtandū quòd nomē temperātiæ tripliciter accipitur. Primo pro temperātia in generali, ad quam pertinet cauere circa omne opus uirtutis, ne quid parū uel nimis fiat. Ad eam pertinet moderari opus uirtutis illo modo de quo loquitur Horatius: Est modus in rebus, sunt certi denique fines: Quos ultra citráque nequit consistere rectū. Sic sumere uidetur nomen temperantiæ Bern. in lib. de cōsideratione: Temperātiæ est, inquit, non solum iustitiæ, sed & fortitudini, & prudētiæ, modum imponere. Secundò modo dicitur temperantia uirtus animi impetus non rectos cohibens. Sic sumitur à Tullio in prima Rhetorica. Tertiò dicitur temperantia uirtus animam regens circa delectationes corporales, siue circa delectationes quinq; sensuū. Gl. super Matt. 15. Temperantia est refrænatio cupiditatis ab his quæ tēporaliter delectāt. Et Aug. dicit temperantiā esse in coērcendis delectationibus prauis.

De descriptione Temperantiæ. CAP. III.

TEmperātia sic describitur à Tullio in prima Rhetorica: Temperantia est rationis in libidinem atque alios nō rectos animi impetus firma & moderata dominatio. Libidinē hic intellige cupiditatē carnalis delectationis. Alios impetus animi

non rectos intellige, ut cupiditatem habẽdi, uel proximo nocẽdi. His cupiditatibus ratio animi dominatur: non quòd motus in eis non surgant, sed quia cùm emergunt, non fit processus ad consensum. ¶ Et notãdum quòd secũdum Tulliũ in lib. de Offic. duplex est uis animæ, una est ratio, altera est appetitus quæ animũ rapit. Rationis est dominari, appetitus obtemperare. Tullius in lib. de Offic. sic describit temperantiam: Temperãtia est dominium rationis in libidinem, & in motus alios importunos. Secundum Aug. uerò in lib. de moribus ecclesiæ, Temperantia, est amor sese integrum Deo incorruptúmque seruans. Secundum Macrobium, Temperantia est, nihil appetere pœnitendum, in nullo moderationis legem excedere, sub iugo rationis cupiditatem domare. Item Aug. dicit in lib. de Libero arbitrio, quòd temperantia est affectio coërcẽs & cohibens appetitũ ab his quæ turpiter appetuntur. ¶ Et notandum quòd modus à quo moderatio dicitur, quadruplex est. Primus est, restrictio inordinati appetitus in ui concupiscibili, quæ prona est ad concupiscendũ delectabile tẽporale: uel in ui irascibili, quæ impetuosa est ad repellendũ nociuũ uel corrũpens. Secundus consistit in priuatione eius quod est nimis & parũ. Tertius in hoc quod opus debitis circunstantiis induatur: & huius tertii modi secũdus modus para est. Quartus modus est, à quo uirtus modestiæ dicitur, quam Tullius ponit tertiam partẽ temperantiæ. De quo infrà dicetur.

De commendatione Temperantiæ. CAP. IIII.

AD commendationem temperantiæ, primò facit quòd ipsa homini honorem suum exhibet. Honor hominis est libertas uoluntatis quæ apprehendo delectabili, potest illud uelle uel non uelle. Gen. 4. Sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius. In brutis est seruitus appetitus huic libertati oppositæ: apprehẽso enim delectabili accenditur concupiscẽtia eorum, nec habent in potestate sua eam extinguere uel tẽperare. Qui autem temperantiæ habet, uincit ut homo, qui eam non habet, ut brutum. Hieron. Qm post carnẽ ambulant in uentrẽ & libidinem proni, quasi irrationabilia numenta reputãtur. In Psal. Homo cùm in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis. ¶ Secundò, quòd ipsa hominẽ spiritualiter circuncidit, & inter eos qui sunt de populo Dei, & qui non sunt, uerè discernit. Seneca lib. de quatuor uirtutibus: Continentiã si diligis, circuncide superflua, & in arctũ desideria constringe. Continentiam ibi nosce temperantiã. Ierem. 4. Circumcidimini domino, & auferte præputium cordium uestrorũ. Deut. 30. Circuncidet dominus Deus tuus cor tuũ, & cor seminis tui, ut diligas Dominum Deum tuũ in toto corde tuo. Temperantia opprobriũ Aegypti, scilicet munditiã superfluum, aufert à populo Dei, Iosue 5. Hodie abstuli opprobriũ Aegypti à uobis. Ambr. Ipsa cauet ne quid nimis. Sapiẽs: Ne quid nimis. ¶ Tertiò, quòd familiarẽ Deo reddit. Sap. 6. Incorruptio facit proximum Deo. Temperantiæ est, ut amor Deo incorruptus atque integer custodiatur. Secundũ Aug. in lib. de moribus ecclesiæ, Ipsa Deo seruat integrum cor, quod ipse specialiter requirit. Prouerb. 23. Præbe fili mi, cor tuũ mihi. Aug. 10. lib. Cõfess. Domine, per continentiam collígimur in unum à quo in multa defluximus. Minus enim te amat qui tecum aliquid amat quod nõ propter te amat. Ipsa assimilat hominme Deo, qui spiritus est, eum spiritualem faciẽdo. Sene. in lib. de quatuor uirtutibus cardin. de Continentia: Desideria tua paruo redime: quia hoc tantũ curare debes ut desinant, atq; ita quasi ad exemplar diuinũ cõpositus à corpore ad spiritum quantum potes adducere. Ipsa filios Dei quasi abstrahat, separando eos à solatio temporalium deliciarum: quod Deo ualde gratum est. Gene. 21. Abraham in ablactatione Isaac fecit conuiuium magnum. Ipsa ad contemplationem Dei præparat. Augustꝰ. Temperantia est

amor ab amore inferiori pulchritudinis nos remouẽs & eleuans ad superiorem. Item in lib. Soliloquiorũ: Vnum est quod tibi possum præcipere: nihil nobis plus penitus esse fugiẽdum, quàm ista sensibilia: cauẽdúmq; magnopere dum hoc corpus agimus, ne quo eorum uisco pennæ nostræ impediantur, quibus integris atq; perfectis opus est, ut ad illam lucẽ ab his tenebris euolemus, quæ se nec ostẽdere quidẽ dignatur in hac cauea inclusis, nisi tales fuerint, ut ista uel effracta, uel dissoluta possint in auras suas euadere. Temperantia Deo thronum eburneũ præparat, significatum per thronum eburneum quem fecit rex Salomon. de quo 3. Regum 10. & 2. Paralipom. 9. Ipsa etiam in domo eburnea eũ delectat. In Psal. A domibus eburneis ex quibus delectauerunt te filiæ regum in honore tuo. Ipsa Dei tabernaculum sanctificat. Psal. Sanctificauit tabernaculum suum Altissimus. Et ut uno uerbo dicamus, adeò placet, ꝙ sine ipsa nullus Deo placere possit. Ad Roma. 8. Qui in carne sunt, Deo placere non possunt. ¶ Quartò, quòd ipsa frænũ est quo corpus humanum à spiritu regitur. Sine quo spiritus corpori periculosè præsidet: sicut aliquis periculosè insidet equo sine fræno, si equus sit indomitus, & aqua uel aliud periculũ sit propinquũ. De hoc fræno Seneca dicit: Impone concupis-

piscentiæ tuæ frænū. ¶ Quinto, quòd ipsa diabolū offendit multum, sicut oppositum eum gaudere facit. Ecclesiast. 18. Post concupiscentias tuas nō eas, & à uoluntate tua auertere. Si enim præstes animæ tuæ concupiscentias eius, faciet te gaudium inimicis tuis. Temperantia diabolum in arido ponit, ubi non habet requiem. Matthæi 12. Cùm immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida quærens requiem, & non inuenit. Intemperantia uerò diabolo locum quietis parat, scilicet humidum. Vnde Iob 40. dicitur, Dormite in locis humentibus. Temperantia liberat ab hoste qui diu hominem possedit, scilicet à uoluptate cui à cunabulis assueuit. Sapiens: Vsus ægrè dediscitur. Idē: Difficile est repellere passionē uitæ contemporaneam. Temperātia hostem cauet, cuius ingressus pacificus uidetur: scilicet uoluptatem blandientem. Seneca: Voluptátes inter res ueliſsimas præcipuè extirpa, quæ more latronum ad hoc nos amplectuntur ut iugulent. Ipsa in prosperis custodit ubi maius periculū est. Grego. Cùm omnis fortuna timēda sit, magis prospera timenda est quàm aduersa. Hæc enim fœuiendo erudit, illa blādiendo seducit. Ipsa uitia carnalia quæ maioris sunt infamiæ extinguit. ¶ Sexto, quòd ipsa est stola prima. Lucę 16. Proferte citò stolam primam. Ipsa est uestis de byſſo. Prouer. ult. Byſſus & purpura indumentum eius. Ipsa candor est quasi materialis respectu aliarū gratiarum. Ipsa est principium spiritualis pulchritudinis, quæ consistit in candore & rubore. Canti. 5. Dilectus meus candidus & rubicundus. 1. Corinthiorū 15. Qualis cælestis, tales & cælestes. ¶ Septimo, ꝙ uas corporis syncerum custodit. Sapiens: Syncerum nisi uas, quodcūq; infundis acescit. 1. Thessalon. 4. Hæc est uoluntas Dei, sanctificatio uestra &c. ut sciat unusquisque uestrum uas suum possidere in sanctificatione & honore. Ipsa honestate prouidet illi parti hominis quæ magis ea indiget, scilicet carni. ¶ Octauo, ꝙ hominem munit ea parte qua infirmior est, scilicet ex parte carnis. Matthæi 26. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Ipsa etiam à deceptione hostis familiaris custodit. Boët. Nulla uerò pestis efficacior ad nocendū, quàm familiaris inimicus. Et ut uno uerbo comprehendamus, nō est digna ponderatio continentiæ ad magnæ, id est, temperatæ. Eccl. 26. Quod uocamus cōmuniter temperantiā, uocat Sen. continentiā. Temperantia turpitudinē fugat, & sic munditiā seruat. Sen. Si continentiam diligis, turpia fugito antequam ueniant, nec quenquā alium uereberis plus quàm temetipsum. Sen. Si decorem prouidet motibus nostris. Sen. Si continens es, & animi tui & corporis motus obserua ne indecori sint. Nec ideo illos contemnas qua latent: nam nihil differt, si nemo uideat, dū tu illos uideas.

De partibus Temperantiæ secundum Tullium. Et de prima eius parte, scilicet continentia: & de duodecim quæ nobis dissuadent inordinatum amorem uoluptatum. CAP. V.

NOtandum quòd secūdum Tullium in prima Rhetorica, Temperātia tres habet partes. Prima uocatur ab eo Continentia, secunda Clementia, tertia Modestia. Prima uidetur regere animum quantum ad appetitum boni. Secunda, quantum ad appetitum alieni mali. Tertia, quātum ad exteriora horum indicia. Continentia, ut ait Tull. est per quam cupiditas consilii gubernatione regitur. Continētia uerò sic sumpta uidetur posse diuidi sicut cupiditas, quam ipsa refrænat, diuiditur: & quæ habet duas species, scilicet inordinatum appetitum delectandi, & inordinatum appetitū habendi. Sic cōtinētia uidetur habere duas partes: unam quæ refrænat appetitū uoluptatū, & aliam quę refrænat appetitum diuitiarum. Ad quod uidetur pertinere quod dicit glo. super illud Lucę 6. Beati pauperes. Ecce temperantia, temperantiam uocat paupertatem spiritus, qua refrænat appetitum diuitiarum. Has duas partes continentiæ tangit Seneca, dicens: Hac mediocritatis linea cōtinentiā obseruabis, ut nec noluptati deditus, prodigus & luxuriosus appareas, nec auara tenacitate sordidus aut obscurus existas. Circa illā partem continētię quæ appetitum uoluptatum refrænat, notandum ꝙ duodecim sunt quæ nobis dissuadent inordinatū amorem uoluptatū. ¶ Primum est, locus in quo sumus. Augustinus: In ualle miserię sumus, ubi eò magis flēdum quo minus flemus. Idem: Nescimus quo fine claudimur in hoc exilio: non eiecit Deus hominē, ut hic faceret alium paradisum. ¶ Secundum est, tempus in quo sumus. Bern. Vniuersum tempus pœnitentiæ uigilia quædā est solēnitatis magnæ, & æterni sabbati quod præstolamur. Vigilia nō est tempus deliciarum, sed festum. ¶ Tertiū est, exemplum Christi & sanctorum. Bern. Christus qui non fallitur, elegit quod carni molestius est: id ergo melius, id utilius, id magis eligendum: & quisquis aliud docet, uel suadet, ab eo tanquam à seductore cauendū est. 2. ad Cori. 11. In fame, & siti, in ieiuniis multis. ¶ Quartū est exēplū eorum quibus amor uoluptatum nocuit: ut exemplum matris Euæ, de qua Genes. 3. Vidit mulier quòd bonum esset lignum ad uescendū, &c. & tulit, & comedit. Exemplū Salomonis, de quo Ecclesiasti. 2. Non prohibui cor meū quin omni uoluptate frueretur: propter quod infatuatus

est.3.Reg.3. ¶ Quintum est periculum in acquirendo sumptus deliciarum: multoties enim acquirũtur, uel per mortẽ propriã, uel per mortem alterius. Noluit Dauid bibere aquam quam sibi attulerant tres fortes: sed libauit eam Domino, dicens: Propitius sit mihi Dominus, ne faciã hoc: num sanguinem hominum istorum qui profecti sunt, & animarum periculum bibam? Melius esset sine periculo tantum panẽ & aquam sumere, quàm cum periculo delicias habere. 2. Macha beor. 5. Iudas secesserat in desertum locum, ibique inter feras cũ suis uitam in montibus agebat, & fœni cibo uescentes demorabãtur ne participes fierent coinquinationis. ¶ Sextum est, labor qui est in præparando. Epicurus uoluptatis assertor omneslibros suos impleuit oleribus, & pomis & cibis uilibus, dicens his esse uiuendum: quia carnes & exquisitę epulæ ingenti cura ac miseria præparentur: maiorémque pœnã habent in inquirendo, quàm uoluptatem in abutendo. ¶ Septimum est, uoluptatũ breuitas. Senec. Voluptas est breuis, fastidit obiecta: quo auidius hausta est, citius in contrarium recidẽs. ¶ Octauum est, earum indignitas. Senec. In uoluptate nihil est magnificum, aut quod naturam proximam Deo deceat. Non est animi uirilis, sed puerilis, uoluptates carnales amare. Ideo lacte significatur in Scriptura sacra carnalis uoluptas, quod est cibus puerorum: non decet in ætate uirili uel senili à mãmillis lacte fugere. Genes. 18. Postquam consenui, uoluptati operam dabo. ¶ Nouum est penuria fratrum nostrorũ & filiorũ Dei. Non decet Christianum delicias quærere, cùm sciat Christum in tot mẽbris suis necessaria non habere, ad Hebræos 11. Fide Moyses grãdis factus negauit se esse filium filiæ Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere iucunditatem. Iniqua est partitio, quòd inter filios Dei alii superflua habeant, alii necessariis indigeant. Berna. Clamant nudi, clamant famelici, & conquerun tur: Nobis, inquiunt, famẽ & frigore miserabiliter laborãtibus, quid conferunt tot mutatoria, uel extensa in perticis, uel plicata in manicis? nostrum est quod effunditis, nobis crudeliter subtrahitur quod inutiliter expendi tis. Idem: Inueniunt otiosi quo delectẽtur, & non inueniunt miseri quo sustententur. ¶ Decimũ est, uoluptatum impuritas. habet enim multam amaritudinem annexam. Rectè Deus congregationes aquarum appellauit mariã. Genes. 1. Multitudini enim delectationum est annexa multitudo amaritudinum. Boet. Dulcedo felicitatis humanæ multis amaritudinibus respersa est. Iob 3c. Esse sub sentibus delicias reputabam. Ecclesia. 7. Inueni amariorem

remmorte mulierem. Hæc est, uoluptas carnis animam separans à Deo: & ideo amarior est morte corporis quæ corpus ab anima separat. Cùm enim Deus melior sit anima, separatio eius erit deterior. ¶ Vndecimum est, uoluptatum uanitas. Ecclesia. 11. Adolescentia & uoluptas uana sunt. Vanum est quod non confert plenitudinem continenti. Heron. Voluptas habita, famẽ, non satietatem parit. Eccl. 1. Non saturatur oculus uisu, nec auris auditu impletur. Ioan. 3. Qui biberit ex hac aqua, sitiet iterum. August. Anima humana delectationis auida, ex quo recessit ab unitate, cùm rerum qualitate nõ possit, rerum uarietate satiari desiderat. Eccles. 20. Dixi in cordibus meis: Vadam, & affluam deliciis, & fruar bonis, & uidi quòd & hoc quoq; esset uanitas. ¶ Duodecimum est, eorũ noxietas. Nocent autem homini multipliciter. ¶ Primò, ꝙ multoties sunt corpori occasio mortis uel infirmitatis. Seneca: Voluptatibus maior pars corporum perit. Idẽ: Corpus suggerit uanas uoluptates, breues, pœnitendas, ac nisi magna moderatione temperentur, in cõtrarium habituras. Idẽ: Ipsæ uoluptates in tormenta uertuntur. ¶ Secundo, quia hominẽ in seruitutem ponunt. Senec. Voluptatibus se immergũt, quibus in consuetudinem adductis carere nõ possunt: & ob hoc miserrimi sunt, quòd eò peruenerũt, ꝙ illis quæ sunt superuacua, facta sunt necessaria. Voluptas amantibus se quinq; iuga supraponit, scilicet consuetudines delectationum, quę sunt secundũ quinque sensus. Luc. 14. Iuga boum emi quinque. ¶ Tertiò, in hoc ꝙ corpus spiritui contumax reddit. Prouerb. 29. Qui delicatè à pueritia nutrit seruum suum, postea sentiet eum contumacem. Voluptas carni cõcupiscenti aduersus spiritum in adiutorium fit: unde multoties spiritus succumbit. Bernard. Si concupiscentia cœperit habere irritamẽta, fiunt duo contra unum, & periclitatur conscientia. ¶ Quartò, quia licet uideatur esse medicamentum: tamen facit ad infirmitatis augmẽtũ. Gregor. in Moral. Ipsum medicamentum in uulnus uertitur: quia exquisito remedio, paulo diutius inhæretur, ex eo grauius deficimus, quòd prouide ad refectionem paramus. ¶ Quintò, quia multum à salute impedit. Ipsa est quasi forte glutinum. Lucæ 14. Vxorem duxi, & ideo non possum uenire: hæc est uoluptas carnis. ¶ Sexto, obliuionem inducit. Eccles. 5. Non satis recordabitur dierũ uitæ suæ, eò quòd Deus occupet deliciis cor eius. ¶ Septimo, hominem à sapientia impedit. Iob. 38. Sapientia nõ inuenitur in terra suauiter uiuentium. ¶ Octauo, sterilitatem bonorum operum inducit. Esa. 47. Et nunc audi hæc delicata. Et paulò post: Venient tibi hęc duo subito

subito in die una, sterilitas, & uiduitas. Ipsa hominē quasi paralyticum efficit. Iere. 31. Vsquequo dissolueris deliciis filia uaga? Deutero. 28. Tenera mulier, & delicata, quæ super terā ingredi non ualebat, ipsa uirilitatē aufert. Esa. 19. Erit Aegyptus quasi mulieres. Ipsa fluuius est in quo Pharao infernalis masculos uult proiici. Exod. 1. Ipsa est aqua Aegyptus in sanguinē uersa. Exod. 7. ¶ Nono hominem loquacem facit. Ipsa est fluuius ranas ebulliens. Exod. 8. ¶ Decimo, reddit hominem incompatientem: ut patet in epulone Euangelico. Luc. 16. Amos 6. Bibentes uinum in phialis, & optimo unguento deliburi: & nihil patiebantur super contritione Ioseph. ¶ Vndecimo, melioribus diuitiis priuat, scilicet spiritualibus. Bern. Delicata est diuina consolatio, & nō datur admittentibus alienā. Columba aquam refugit, aquam scilicet carnalis uoluptatis. Genes. 8. Bern. loquens de illo uerbo, Nisi ego abiero, paraclētus non ueniet. Ioan. 17. Quis, inquit, audeat de cætero carnis illecebris fantasticis deditus paraclētū expectare? ¶ Duodecimo, in pœnā æternā cōmutatur. Apoc. 18. Quātum glorificauit se, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum. Aquę inferiores in mare mortuum descendunt. Iosue 3. Voluptates enim temporales ad amaritudinem æternam ducunt. Multa quę ualent ad refrenandum amorē diuitiarum, inter nies in tract. de Auaritia. De pertate etiam spiritus quę amorē diuitiarū refrēnat, dicitur in tractatu de Beatitudinibus: ideo hic ea quæ pertinent ad refrenationē huius amoris prętermittimus.

De descriptione Clementiæ. Et quòd principi sit maximè necessaria: quot sint etiam quæ possint incitare principem ad clementiam. CAP. VI.

CLementia est uirtus per quā animus in odium alicuius temerè concitatus benignitate retinetur. De his quæ ualent ad refrenandum odium, multa inuenies in tractatu de Ira. secundum Senec. Clementia est temperantia animi in potestate ulciscendi, uel lenitas superioris aduersus inferiorem in pœnis constituendis. Et notandum, q̄ clemētia necessaria sit omnibus, maximè tamē principibus. Vnde Dominus primum principē populi sui Moysen constituit, qui erat uir mitissimus super omnes homines qui morabantur in terra. Num. 12. & 3. Reg. 20. legitur. Audiuimus, quòd reges domus Israël clementes sunt. Heller. 19. Volui potētes nequanquā alium magnitudine, sed clemētia, & benignitate gubernare subiectos. Et Esaię 16. Emitte agnum Domine dominatorē terræ. Et de Christo legitur Matth. 21. Ecce rex tuus uenit tibi mansuetus. Et lex ejus uocabitur lex clementiæ. Prou. ult. In signum etiam clemen-

iungūtur reges Christiani & ecclesiæ prælati. Senec. Nullum est omnibus clementia magis eidem regem aut principē decet. Clementia efficit ut inter regem tyrannúmque discrimen ad id est differentia. ¶ Item nota dum quòd clementiæ uirtus medio & in ulciscendo. Senec. Tam omnibus ignoscere crudelitas est, quàm nulli. Modum tenere debemus: sed quia difficile temperamentum est, quicquid plus æquo futurum est in partem humaniorem præponderet. In arca erat uirga Aaron cum manna. Ad Hebr. 9. Ille enim qui præest, quandoque debet parcere, quandoque ultionem sumere. ¶ Virgo Assueri extensa signum erat clementiæ. Hester 8. Ad clementiam pertinet maximè temperata in ultione propriarū iniuriarum. Sen. Quemadmodū magni animi non est qui de alieno libe ralis est, sed ille qui quod alteri donat, sibi detrahit: ita clementē uoco non de alieno dolore faciē, sed eum qui cum suus stimulis exagitetur, non prosiliit, qui intelligit magni animi esse iniuriam in summa patientia pati, nec prosequam esse gloriosius principi impune læso. Vltimo duas res præstare solet: aut solatiū affert ei qui accepit iniuriā, aut in reliquum securitatē. Principis maior est fortuna, quàm solatio egeat, manifestiorq; uis quàm ut aliemalo sibi uirium opinionem quærat. Hoc dico, cū ab inferiobus petitus uiolatúsq; est: clemētia principē seruat, ne impatiētia uel aliqua alia inordinata affectione ultionem præcipitet. Tullius in lib. de Off. Optandū est ut qui præsunt reipublicæ, legū similes sint, quæ ad puniendū nō iracūdia, sed æquitate ducuntur. Ad principē uerò clemētem pertinet illud uerbū Sen. In hac tāta facultate rerū nō ira me ad iniqua supplicia cōpulit, nō iuuenilis impetus, nō temeritas hominū & cōtumacia, quæ sæpe tranquillissimis quoq; pectoribus patientiā extorsit. Clemētiæ est causas parcēdi quærere. Sen. Alteri" ætate prima motus sum, alterius ultima: quoties nullā inueni misericordię causam, mihi peperci. ¶ Itēnotandū, q̄ 12. sunt quę possunt ualere ad incitandū principes ad clementiā. ¶ Primum est, exēplū excelsi principis, scilicet Dei: de quo Ioēl. 2. legit, q̄ ipse benign" & misericors est, & prēstabilis super malitia. Et Sap. 12. Parcis omnibus, quoniā tua sunt. Sen. Si Deus placabilis est, & delicta potentiū non statim fulminibus persequitur: quāto æquius est hominē hominibus præpositum, miti animo exercere imperiū? ¶ Secundū est exemplū creaturarū inferiorum. ut exemplum quod ponit Sen. de rege apum: Iracundissimæ, inquit, ac pro captu corporis pugnacissimæ sunt apes, & aculeū in uulnere relinquunt. Rex ipse sine aculeo est.

Noluit

Noluit ipsum natura nec sæuum esse, nec ultione magno constaturã petere, telúmq; detraxit, & irã eius inermẽ reliquit. Exẽplar hoc hominibus regibus ingens. Pudeat ab exiguis animalib⁹ nõ trahere mores, quum tanto moderatior hominum animus esse debeat, quãto uehemẽtius nocet. ¶ Tertiũ est naturalis nobilitas animorum qui regẽdi sunt. Sen. Remissius imperanti melius paretur: cõtumax est animus humanus, & cõtrariũ atq; arduũ nitẽs, faciliũsque sequitur quàm ducitur. ¶ Quartũ est, quòd clemẽtia naturæ humanæ cõgruit: crudelitas uerò uidetur esse cõtra naturam humanã & quasi bestialis. Sen. Quid istud delectari sono catenarũ quocũq; uentũ est multum sanguinis fundere, aspectu suo terrere & fugare? quæ alia uita esset, si leones ursiq; regnarẽt, si serpẽtibus in nos ac noxiosissimo animali cuiq; daretur potestas: ipsa rationis inexperta natura abstinet suis, & tuta etiã inter feras similitudo morum est. Arist. in lib. de natura animal. dicit q⁹ nõ est auũ unius speciei ut se comedant. Sen. Ferina rabies est sanguine gaudere ac uulneribus, ac abiecto homine in syluestre animal transire. ¶ Quintũ est, humani sanguinis pretiositas quo parcissimè utendũ est. Sen. in epist. Clemẽtia sanguine alieno tanquã suo parcit, & scit homini non esse homine prodigè utendum. Item utens uerbis quæ cõpetunt clemẽti principi, Cõtum, inquit, imò strictũ apud me ferrum est: summa parsimonia etiã utilissimi sanguinis. Vtinam gladius spiritualis ecclesiæ strictus esset, & usus eius parcus. Et subdit Sen. Seueritatẽ abdita ad clemẽtiam in procinctu habeo. Greg. Nazianzenus ad Imperatorẽ: A Christo tibi in hominem uita & uenia, potestas mortis indulta est, & gladius tibi datus est, nõ tam ut operaris quàm ut mineris, quàm etiam depositum quoddam incruentum & impolutum restituas commendatum. ¶ Sextum est, finis propter quem principes sunt constituti: ut scilicet medeantur generi humano. ideo dicebat Sen. quòd non minus turpia sunt principi multa supplicia, quàm medico multa funera. 2. ad Cor. 10. Potestatẽ dedit nobis Deus in ædificationẽ, & non in destructionem uestri. Idem: Sapiens multa remittet, multos parum sani, sed sanabiles ingenii seruabit. Agricolas hos imitabitur, qui non tantum rectas procerásque arbores colunt, sed illis quoq; quas aliqua deprauauit causa, admouent quibus regantur applicant: alias circuncidunt, qualdã infirmas in tio loci, nutriunt: uidebit quod ingeniũ, qua ratione tractãdus fit. Idẽ: Princeps alios ex ciuibus suis, quia utiles bonique sunt, habens uideat: alios in numerũ relinquat, quosdam esse gaudeat, quosdã esse patiatur. ¶ Sepimus eti

am quòd oppositũ clemẽtiæ, scilicet crudelitas, hostes multiplicat. Sen. in lib. de clementia: Vosmet oportet antè sæuiendi, quàm causa deficiat. Alioquin quemadmodũ præcisæ arbores plurimis ramis repullulãt, & multorũ genera ut dẽsioria surgunt recidũtur: ita regia crudelitas auget inimicorũ numerum tollendo: parentes enim liberiq; eorũ qui interfecti sunt, & propinqui & amici in locũ singulorũ succedũt. ¶ Octauũ est, quòd crudelitas audaciã malefaciendi dat. Sen. Tẽperatus timor cohibet animos: assiduus uero & acer & extrema admonẽs, in auditã iacentes excitat, & omnia experiri suadet. Acerrima uirtus est quam ultima necessitas genuit. Idem: Videbis sæpe commisti, quia sæpe uindicatur. Idẽ: Summa prudentia, summi uiri & rerũ naturæ peritissimi maluerunt uelut incredibile scelus & ultra audaciam positũ præterire, quàm dum uindicant ostendere fieri posse. ¶ Nonum est, quòd clementia principi securitatem dat. Senec. Errat si quis existimat tutum esse regem, ubi à rege nihil tutum est. Securitas securitate mutua pascẽda est. Non est opus latera montium abscindere, multiplicibus se muris turribus sepire, saluum regem clemẽtia in aperto præstabit, unum est inexpugnabile munimẽtum, amor ciuium. Prouerb. 11. Clementia præparabit uitam, & sectatio malorum mortem. ¶ Decimum est, quòd clementia regnum roborat. Prouerb. 20. Misericordia & ueritas custodiunt regem, & roboratur clementia thronus eius. ¶ Vndecimum est, quòd bonitatem & principis & populi consummat. Prouerb. 16. Clementia regis quasi imber serotinus. Sicut imber temporaneus est ad germinationem: sic serotinus est ad maturationem. Tẽporaneus inchoat quod serotinus consummat. Sic clementia regis benefica est his qui malè se habent, quod est consummatæ bonitatis, & facit ut populus uitam suam bene consummet. Multi enim bene finiunt uitam suã, qui malè finiuissent, nisi clementer cum eis actum fuisset. ¶ Duodecimum est, quòd clementia facit ut princeps temporalis in futuro iudicem uniuersalem clementẽ inueniat, secundum illud Lucæ 6. In qua mensura mensi fueritis, remetietur uobis. Ad illud potest referri illud Prouerb. 11. prius positum: Clementia præparabit uitam.

De Modestia. CAP. VII.

TVllius in prima Rhetoric. Modestiã sic depingit: Modestia est, per quã pudor honestatis purã & stabilẽ cõparat authoritatẽ. Et innuitur in hac descriptione causa & effectus modestiæ, Pudor enim qui est timor turpitudinis uel fuga rei indecentis, declinando indecentiã in exterioribus efficit ordinationẽ exter

exteriorẽ quę modestiæ est: & sic cõparatur authoritas seu grauitas pura non habens admistionẽ sui contrarii, scilicet utilitatis & stabilitatis: nõ enim est momentanea, sed permanẽs. Et notandũ quòd ordinatio interior, quæ est cũ ratio præest & appetitus obtẽperat, causa est exterioris ordinationis: inordinatio uerò interior, quæ est cum appetitus non subest rationi, causa est exterioris inordinationis. Vnde quum animus est iratus, aut metu commotus, aut nimis uoluptatẽ appetẽs, exteriora mutãtur, cor accensum stimulis iræ palpitat, corpus tremit, lingua præpeditur, facies ignescit. Vnde uerũ est illud Poëtæ: Deprehendas animi tormenta latẽtis in ægro Corpore. deprehẽdas si gaudia, sumit utrũq; Inde habitum facies. Ordinatio uel inordinatio exterior signum est interioris. Ecc. 19. Amict9 corporis, & risus dentiũ, & ingressus hominis enũtiant de eo. Greg. in Pastoralib. Intus est custodia quę cõposita seruat exterius mẽbra. Qui ergo statũ mentis perdidit, foris in inconstantia motionis fluit atque exteriori mobilitate indicat, quòd nulla interius radice subsistat. Notandũ q9 modus à quo modestia dicitur, est tenere decorẽ. Et est decor iste respectu aspectus hominũ. Ad cognoscendũ uero aliquid decorũ uel non, attendendũ est an sit naturæ cõsentaneũ, & an sit persona dignũ quæ hoc agit, uel cum qua agitur. Attendendũ est etiam ad congruentiã temporis uel loci. Decorũ est in homine, quod est consentaneum naturæ excellentis hominis, & est indecens in homine aliquid quod nõ esset indecens in bruto. Itẽ aliquid est indecens in persona prælati, quod nõ esset indecẽs in persona priuata. Aliquid etiam indecẽs est, quia deest cõgruentia temporis, secundũ illud Eccl. 20. Ex ore tui reprobabitur parabola: non enim dicit eam in tẽpore suo. Ponit exẽplũ Tullius de docto collegis seu cõiudicibus, scilicet Paride & Sophode, corã quibus sedentibus pro tribunali quum transiret quidã iuuenis pulcher, dixit Sophodes socio suo, O pulchrum pulchrũ. Cui Paris: Præcedem decet habere non solũ manus, sed & oculos cõtinentes. Sophodes uerbũ prædictum in Attelarũ probatione diuisset, ista reprehensione caruisset. Scilius: Vitiosum est derisorie dictum inferre sermonẽ. Rationi etiã loci aliquid indecens est, ut in sacro loco fit aliquid indecens, quod alibi fieret decenter. ¶ Item notandũ q9 modestia incidentiã cauet in uerbo, in risu, in motu corporis, in membrorum situ, in habitu uel cultu, in occupatione uel actu. De indecentia in uerbo, risu, & motu, tangit Senec. in libr. de quatuor Virtutibus, dicẽs: A uerbis turpibus abstineto: quia licentia eorum imprudentiã nutrit. Sermones ioculares magis quàm facetos & affabiles ama, rectos potius quàm obscurantes: miscebis interdum remissos locos, sed tẽperatos & sine detrimẽto dignationis & uerecundiæ. Nam reprehensibilis nimis est, si immoderatus, si pueriliter effusus, si muliebriter fanatus. Odibilem hominẽ facit rigor, aut superbus & elatus, aut malignus & furtiuus, aut alienis malis euocatus. Si ergo tempus & locos exigit, hos cum dignitate & grauitiæ gere: non erit tibi stetisse, sed grata urbanitas. Vrbanitas tua fine dente sit, ioci tui sine malitate, risus sine cachinno, uox sine clamore, incessus sine tumultu, quies tibi non desidia. Idem in eodẽ: Non sis aliorum curiosus scrutator, neq; acerbus reprehensor, sed sine expro bratione corrector, ita ut admonitionem hilaritate præuenias, & errori facile ueniam dato, nec exigas quẽquam, nec deiicias: requirenti facilè respondeto, contendenti facile cedo, nec in iurgia execrationésque discedas. Item in eodem: Rari sermonis simple, sed loquentium patiens: seuerus ac serius, sed hilaris nõ tristis agerans. Circa motum corporis cauenda est nimia tarditas & nimia celeritas. Senec. Si contemptus es, & animi tui & corporis motus obserua, ne indecori sint. De indecentia in motu corporis uel situ membrorum, tangitur Esaiæ 3. Pro eo, inquit, quòd elatæ sunt filiæ Sion, & ambulauerunt collo extento, & nutibus oculorum ibant, & plaudebant, & ambulabant, & pedibus suis cõposito gradu incedebant, decaluabit Deus uerticem filiarũ Sion. Ezech. 24. Lateribus & humeris impingebatis. Prou. 6. dicitur de homine apostata: Annuit oculis, terit pede, digito loquitur. Et in eodem dicitur: Sex sunt quæ odit Deus, & septimũ detestatur anima eius, Oculos sublimes. Iob 15. Currit aduersus Deum erecto collo. In habitu uel cultu iste modus habendus est, ut uitetur agrestis & inhumana negligentia, & habeatur munditia, non tamen nisi exquisita. Hier. Ornatus & sordes pari modo fugiendi: quia alterũ delicias: alterum gloriam redolet. Senec. Non splendeat toga, nec sordeat. 1. ad Timot. 2. Volo mulieres orare in habitu ornato, cum uerecũdia & sobrietate ornantes se. In occupatione uerò attẽdendum est ad naturam: ad quid scilicet aliquis à natura sit dispositus. Qui enim debilis est corpore, & ingeniosus, & uiuacis memoriæ, non militiam, sed studium literarũ sectari debet. Fatuum enim est naturæ repugnare, & illud sequi quod nõ possit assequi. ¶ Attendendũ est etiam ad ætatem. Aetas enim adolescentiæ labore animi uel corporis est exercenda, & authoritati senum subiiciẽda. Debent enim adolescentes senes uereri, consilio eorum regi, & exemp

exẽplo informari. Senibus uerò labores corporis uidentur esse minuendi. Animus uerò his exercendus est: consilio debent alios iuuare, & exempla imitatione digna eis ministrare. Priuatæ personæ est pari iure cũ ciuibus uiuere: prelati uerò est æstimare se gerere personam ciuitatis, retinere decus, seruare leges.

De partibus Temperantiæ prout ipsa est uirtus regens animam circa delectationes sensuũ, & de ordine dicendorum de eis.

CAP. VIII.

DIcto de partibus tẽperantię secundũ Tullium, dicendũ est de partibus tẽperantiæ prout temperãtia uirtus est regens animam circa delectationes sensuũ. Notandum ergo quòd illæ partes temperantiæ quæ regunt animã circa delectationes quæ sunt secũdum gustum & tactum, satis sunt notæ & nominatæ, quę sunt sobrietas & continentia. Illæ autem partes quæ pertinẽt ad delectationes quæ sunt secundũ uisum & auditum & olfactum non sunt ita notę nec habẽt specialia nomina. Et potest esse in causa utilitas dictarũ uirtutũ: quia duo sensus, scilicet gustus & tactus pertinent ad esse: tres alii pertinent ad bene esse. Mediante gustu assumitur quod per uim nutritiuã corpori unitur: & sic cõseruatur esse indiuidui. Vnde gustus est ad cõseruandũ esse indiuidui. Mediante uerò tactu per uim generatiuam transfunditur quod erat in uno corpore, in aliud corpus: & sic fit multiplicatio indiuiduorũ, & saluatur esse speciei in multis indiuiduis, quę nõ posset saluari in unico, quum indiuiduũ sit corruptibile. Ité tactus & gustus sunt principales sensus, alii uero tres sunt ordinati ad illos. Visu enim & auditu & olfactu nutrimentũ àlõge agnoscitẽ, quod gustu de prope agnoscitur. Vnde dicitur in lib. de natura animalium, quòd auis tota pax est acuti uisus, quoniam oportet ut cibũ suum uideat à remotis. Visu etiam, auditu, & olfactu agnoscitur de longe destructiuum corporis, uel delectabile secundum tactum quod de prope tactu decernitur. Prius dicit mulier quòd bonum esset ingnum ad uescẽdum, quàm deinde gustaret. Genes. 4. & primo dit Dauid mulierem lauantem se ex aduerso, quàm adulteratus cum ea committeret. 2. Reg. 11. Item sicut dicitur in lib. de natura animalium, Sensus tactus in homine subtilis est plus quàm alii sensus, & post ipsum gustus. Cęteri sensus in homine fiunt debetiores, quàm in aliis animalibus. Item dicitur in eodẽ libro, quòd sensus uisus in omnibus animalibus est supra auditum, & sub his olfactus. Tactus & gustus operantur secundum propinquitatem obiecti, alii secundum distantiã. Vnde delectationes quæ sunt secundum tactum & gustum, maiores sunt, quàm

quæ sunt secundũ alios tres sensus. Et pronitas ad operationes & delectationes, secundum illos duos sensus, maior est quàm secundum alios tres. Et uitia quæ sunt circa operationes & delectationes illorũ duorũ sensuum magis sunt periculosa: ideo uirtutes quæ sunt contra illa uitia, magis sunt necessariæ & magis notæ, & habẽt specialia nomina. Inter uirtutes uerò pertinentes ad delectationes quinq; sensuũ, Primò prosequemur de sobrietate. Secũdò de continẽtia. Tertio tangemus de illa temperantia quæ est circa delectationes aliorum trium sensuum.

De ordine dicendorum de Sobrietate. De diuersis acceptionibus huius nominis Sobrietas. De eius cõmendatione ac officiis. CAP IX.

CIrca Sobrietatem uerò primo distinguemus diuersas acceptiones huius nominis sobrietas. Secũdò ponemus ea quæ pertinent ad eius commẽdationem. Tertiò tangemus de officiis ipsius. Circa primũ notandũ quòd nomẽ sobrietatis quadrupliciter sumitur in Sacris. Quandoque enim sumitur large pro temperãtia, quæ est una quatuor cardinaliũ uirtutũ, ut Sap. 8. Sobrietatẽ, ait, & prudentiã docet, &c. ad Titũ 2. Sobriè, & iustè, & pię, &c. ¶ Secundò sumitur pro temperãtia quæ est generalis: ut ad Titum 2. Iuuenes hortare, ut sobrii sint. Gl. in omnibus. ¶ Tertio sumitur pro temperãtia quæ est circa potũ & cibũ, ut ad Tit. 2. Adolescentulas, ut uiros suos amẽt, filios suos diligãt: prudentes, castas sobrias. Glo. in cibo & potu. ¶ Quartò sumitur sobrietas pro tẽperãtia circa potũ tantũ, & sic ebrietas est ei opposita. Sic sumitur Eccle. 31. Aequa uita hominibus, uinũ in sobrietate: si bibas illud moderatè, eris sobrius. Tertiò modo sobrietas hic sumitur, scilicet pro temperãtia circa cibũ & potũ, & circa delectationes quæ sunt secũdũ gustũ.

¶ *De commendatione Sobrietatis.*

AD commendationem uerò huius uirtutis notãdũ, q; sobrietatem suadet nobis natura, scriptura, uniuersa creatura. ¶ Natura modicitate orishumani suadet nobis mediocritatẽ in sumptiõe cibi & potus. Homo enim in cõparatione sui corporis parui oris est: ut dicit Arist. in lib. de natura animalium. Oris uerò modicitate suadet nobis natura charitatẽ in sumendo cibum & potum: unicũ enim os habemus, cum duos oculos, & duas aures habeamus. Breuitate uerò delectationis quæ nõ habetur, nisi in trãsitu cibi, dissuadet nobis sumptuositatem ciborum delectabilium. Bernar. in sermone: Huius tam modicæ partis, scilicet gutturis, tam exiguadelectatio quãta paratur solicitudine, quantam deinde molestiam parit? hinc & morbi uarii generantur. Idem: Etiam dissuadet nobis corruptio cibi & potus, quæ fit postquã in

stomachum descenderũt. Ioël 1. Vlulate omnes qui bibitis uinũ in dulcedine: perijt enim ex ore uestro. Non sic est in aliis sensibus: non enim corrumpitur res pulchra quæ uidetur, quũ semel uisa fuerit: nec res odorifera, quum semel odorẽ eius aliquis perceperit. Naturales appetitus animæ non sunt deliciarũ. Eccle. 29. Initiũ uitæ hominis aqua & panis. Eandem escam assignauit Deus homini & brutis. Genes. 1. Ecce, inquit, dedi uobis omnem herbam afferentem semen super terrã, & uniuersa ligna, quæ habent in semetipsis sementem sui generis, ut sint uobis in escam, & cunctis animantibus terræ. Sene. Considerate quãtum natura poscat, & quantum cupiditas expetat. ¶ Scriptura uerò sacra dupliciter suadet nobis sobrietatẽ, scilicet admonitionibus multis, & sanctorũ exemplis. De admonitionibus uerò paucas ponere sufficiat. 1. ad Thessal. 5. Vigilemus, inquit, & sobrij simus. Et in eodem: Nos qui diei sumus, sobrij simus. 2. ad Timoth. 4. Ministerium tuũ imple, sobrius esto. 1. Pet. 4. Estote itaque prudentes, sobrij, &c. Eiusdẽ 5. Sobrij estote, & uigilate, &c. De exemplis hæc pauca ponere sufficiat. Dan. 1. dicunt pueri bonæ indolis, Dentur nobis legumina ad uescendum, & aqua ad bibendum, cibo regio contempto. Dan. 10. Trium hebdomadarum diebus panẽ desiderabilem non comedi, & caro, & uinum nõ introierũt in os meũ. Matt. 3. & Marc. 1. dicitur de Ioanne Baptista, quod esca eius erat locustæ, & mel syluestre. Et Luc. 1. Vinũ & siceram non bibet. Bernard. super Cant. Abstinebo à carnibus, ne dum nimiũ nutriunt carnem, simul & carnis nutriant uitia. Panẽ ipsum cum mensura studebo sumere, ne onerato uẽtre stare ad orandum tædeat. Et de beato Nicolao legitur, quòd cùm lacte alteretur, quarta & sexta feria semel tantũ in die mãmillarũ lac suggebat. Omnis etiã creatura sobrietatẽ suadet, quia in omni creatura est modus, & mensura, secũdũ illud Sap. 11. Omnia in mẽsura & numero, & pondere disposuisti. ¶ Itẽ ad commendationẽ sobrietatis ualere potest, si obtẽdatur quot & quãti sint eius effectus, & quàm periculosus est defectus. ¶ Notãdum ergo, q̃ sobrietas ualet ad sanitatẽ, secundũ illud Eccl. 31. Satietas est animæ & corpori sobrius potus. Sen. in epistolis: Simplex erit ex causa simplici ualetudo. fecerũt. Chrys. super epistolã ad Hebr. Nihil sic salutem, nihil sic sensuũ acumẽ operatur, nihil sic ægritudinem fugat, sicut moderata refectio. Item sobrietas ualet ad uitæ diuturnitatẽ. Eccl. 37. Qui abstinẽs est, adijciet uitam. Item sobrietas ualet ad iucunditatem & corporalem, & spiritualem. Eccles. 30. Exultatio animæ & corporis unum moderatum. Greg. in Moralib. Si à cæne hoc quod libet abscindimus, mox in spiritu hoc quod delectat inuenimus. Homo sobrius delectabiliter uiuit, & dormiendo, & uigilando. Eccles. 31. Bonus sanitatis in homine partes ipsius cum ipso delectabitur. Homo sobrius differt comedere donec esuriat, & tunc etiam pas & aqua delectabiliter ei sapiunt. Aug. in lib. de uerbis Domini. Vix fastidiosus satiaris, nescit quomodo sapit quod fames accidit. Senec. in epistolis: Solus panis bonus fiet, & tibi eum tenuerum, & similagineum fames dabit. Ideo non est antè edendum, quàm illa imponat. Expedit ergo, nec antè edam quàm habeam bonum panem habere potero. Item in epistolis: Prudenter sobrieque conuersanti, satis est ad omne condimentum, sal cum fame. Sapiens: Desiderii cõdimentum, sal cum fame. Sap. Desiderium omnia condiuntur. Darius in fuga, cùm aquã turbidam ex cauernis inquinatam bibisset, dixit unquã se bibisse iucundius. Bern. ad fratres de monte Dei: Panis furfureus & simplex aqua, olera uel legumina simplicia, nequaquã res delectabiles sunt: sed in amore Christi, & desiderio æternæ delectationis etiam bene morigerato gratanter ex his satisfacere posse, ualet

de delectabile est. Quot millia pauperũ ex his uel aliquo horũ delectabiliter satisfaciunt naturæ? Facillimum quippe & delectabile esse adiũcto amoris Dei condimento, secũdum naturam uiuere, si insania nostra nos permitteret, qua sanata statim naturalibus natura arridet. Chrysost. Conferamus, inquit, mẽsam diuitis & mediocris: discutiamus utrosque conuiuas: qui magis, quæso, sunt, qui puram uerámq; mensæ capiũt uoluptatem? Illine qui cœnas prandiis iungũt, quique uentris distensione rũpuntur, atque oppressione ciborum suorũ premuntur, in quorũ corpore uino inundante uelut naufragii cuiusdã fluctu obruta anima necatur, ubi nec oculus, nec lingua, nec pes propriis deseruit officiis, sed omnia membra corporis uini uinculis iacent uincta grauius, quàm cætenis, ubi nec sopor eis ad quietem datur, nec ad salubritatẽ cedit. Idem Chrys. Hi qui in deliciis & luxuriis uitã ducunt, resoluta quidem corpora, & omni cera molliora circũferunt, atque infirmitatibus repleta, quibus ad cumulum malorũ podagræ tremor & immatura senectus accidit, & est eis uita semper in medicis & in medicamentis. Sensus autẽ tardi graues & obtusi, & quodammodo iam sepulti. Idem: Quis hæc iucunda dicat & grata, qui tamen nouerit, quid sit iucũditas & uoluptas? Voluptas à prudentibus

ita diffinitur: Voluptas est, quum quis suis desideriis fruitur. Vbi uerò desideriis frui non potest, dum uel ægritudo non sinit, uel satietas ipsà desiderii facit ea quæ onerosa sunt ingrata, sine dubio etiam uoluptas in eis pariter & iucunditas perit. Idem: Considera ægros qui fastidio perurgẽtur, quomodo quanuis suaues, & lauti cibi apponantur, oneri eis magis sunt, quàm uoluptati: sicut quum per abũdantiã cupiditas fuerit extincta, pariter & uoluptas, & iucunditas perimitur: quia non tam ciborũ gratia, quàm desiderii gignit satisfactio uoluptatũ. Vnde anima satiata calcabit fauum. Prou. 27. Item de petra melle saturauit eos: quãdoquidem post multam itineris fatigationẽ & laborem sitis, aquis frigidis ex saxo fluentibus fruebantur, eásq; cum multo desiderio hauriebãt. Hoc ipso ergo quòd dulcissimæ, & desiderabiliter potãdi cupiditas explebatur, aquas illas mel appellauit. Igitur dubitari non potest, quòd simplicior uictus & mensa mediocris plurimũ iucunditatis habeat & uoluptatis. Et ecõtrario diuitum mensæ execrabiles & horridæ, & morborum, & contaminatione plenæ, in quibus molesta sunt hæc quæ delectabilia uidentur. Item sobrietas gratiam hominum comparat, sicut eius oppositum hominibus exosum reddit. Eccle. 31. Vtere quasi homo frugi his quæ tibi apponuntur, & non cùm manducas multũ odio habearis. Item Dei glorificat. 1. ad Corinth. 10. Sive comeditis, sive bibitis, sive aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite. Glos. Si quid manducas & bibis, sumis ad refectionem corporis reparationémque membrorum, gratias tribuens ei qui tibi tribuit mortali & fragili illa supplementorum solatia: Cibus tuus & potus laudat Deum. Sobrietas etiã in conuiuiis nostris Deum pascit, prouidẽdo ibi potius in tẽpore suo ad reficiẽdũ, & ritatem in qua ipse delectatur. Cantic. 2. Qui pascitur inter lia. Item sobrietas mundiția puuidet, ubi maximè immundi displicet: scilicet in ore & mensam. Inter membra in ore maximè displicet immunditia mensa etiã multum placet mundiția. 2. Paralip. 14. Proponuntur panes in mensa mundissima. Leuitic. 24. iubentur duodecim panes propositionis statui super mẽsam purissimã. Sobrietas ornamentum mensæ est. Bern. ad fratres de monte Dei: Si manducas, mensam tuam per se sobriam sobrietas tua perornat. Item sobrietas offensam Dei uenet, ubi maximè cauenda est. licet cùm bonis Dei utimur. gna iniquitas est cum Deo stiliter agere, quum in mẽsa sumus. Cauent latrones ne ceãt aliquot diebus his cum bus comederunt. Item sobrietas seruat rationis libertatem quam eius oppositum impedit. Ec-

Ne comprimaris in conuiuio uino. Hieron. in epistolis: Qui inebriatur & mortuus est, & sepultura. Aug. Non est aliud ebrietas, quàm manifestissimus dæmon. Desinit cemodi enim uir cùm se bere putat uinũ, bibitur à uino. brietas pessimã seruitutẽ exercit, scilicet seruitutẽ corporis quod ad seruiẽdũ datũ est spiritui, & nobilitatem animæ seruat, lis est, & cuius principes uescũ ter in tẽpore suo ad reficiẽdũ, & nem ad luxuriam. Item sobrietas membrũ ualde nobile regit, os scilicet sensum etiam pertinentem ad esse, scilicet gustum diripsa circa quem uitiũ ualde perfosum est. Destructuum enim esse potest ipsius, & esse occasio magnæ infirmitatis, uel mortis. Item sobrietas opus necessitatis regit, in quo sine ipsa frequẽter ratur, & à iuuenibus, & à senibus. Item ad intelligẽtiam præparat. Vnde Dan. 1. Pueri qui cibos regios contempserũt grossis cibis contenti, intelligentiores cæteris inuenti sunt. Item uiglantiam seruat ad quam Deus uocauit. Matth. 14. & 25. & 26. Et Luce. 21. Et Marc. 13. Vnde notaliter sobrietas, & uigilia sonantur. 1. ad Thes. 4. Vigilemus, & sobrii simus. Et 1. Pet. 5. brii estote, & uigilate. Itẽ ministerio Dei idoneũ efficit. Vnde 1. ad Timoth. 3. ubi ostẽditur qualis debet esse minister Dei, dicitur: Sobrium, ornatum, &c. Et ad Titum 1. Prudentẽ, sobriũ, iustum, &c. Item ab igne infernali, scilicet luxuria seruat. Vnde pueri qui abstinentes fuerunt, à fornace Babylonica illæsi exierunt. Dan. 3. Sobrietas filios Dei fugiẽtes Aegyptios infernales, per siccum ad terrã promissionis perduxit. Exod. 14. Filii Israël ambulauerũt per siccũ, &c. Qui sobrietatem non habẽt, in aquis uoluptatum submerguntur. Sobrietas primũ cõgressum habet in bello spirituali. Sine ipsa cæterę uirtutes frustra pugnant. Gl. super Matt. 4. Nisi gula prius refrænetur, frustrà contra alia uitia laboratur. Qui poplite flexo aquam biberunt: non permissi sunt ire ad bellum cum Gedeone. Iudic. 7. Poplite flexo aquam bibit, qui uoluptuosè comedit. Itẽ sobrietas diabolo aufert ingressum in homine: & sic uidetur ei auferre dominium. Non uidetur dominus esse castri, qui nõ habet ibi ingressum. Sobrietas diabolum in arido ponit, ubi ipse non quiescit. Matt. 12. Ambulat per loca arida quærẽs requiem, & non inuenit. Piscis infernalis in arido positus palpitat: ut de pisce Tobiæ legitur Tobiæ 6. Esaiæ 50. Computrescent pisces sine aqua. Fames lupum de nemore exire facit, sic sobrietas diabolum de homine. Ipsa carni concupiscenti aduersus spiritum uictualia aufert, & igni concupiscẽtiarũ ligna subtrahit, unde diminuitur uel de-

ficit. Ipsa carnē in potestate sua habet. Genes.16. Ecce ancilla in manu tua est, utere ea, ut libet. Ipsa enim ad modū lapidis pretiosi hominem custodit, ne cibus uel potus ei noceat. Si sobrietas desit dum corpus repletur, anima euacuatur, homo depauperatur. Prou.21. Qui diligit epulas, in egestate erit. Deus blasphematur. Gloss. super illud 1. ad Cor.10. Siue comeditis, siue bibitis, &c. Si modū naturæ debitū immoderatione uoracitatis excedis, & uinolētia te ingurgites, quantascunq; laudes lingua sonet, uita blasphemat. Item uēter deificatur. ad Philip.3. Quorum Deus uenter est. Porta oris aperta, exercitus uitiorū ingreditur. Iob 30. Quasi rupto muro & aperta ianua irruerunt super me. Sine sobrietate mēsa homini est in laqueū. Eccl.9. Sicut pisces capiuntur hamo, & aues cōprehenduntur laqueo: ita capiūtur homines tēpore malo. Tēpus malū & periculosum est homini non habenti uirtutē sobrietatis tempore prandii. Sap.14. Creaturæ Dei in odiū factæ sunt, & in tentationem hominum, & in muscipulam pedibus insipientium.

¶ *De efficiis Sobrietatis.*

SOBRIETATIS officia duo sic distingui possunt. Vnum est cauere excessū in cibo. Aliud est cauere excessum in potu. Seneca: Ede citra saturitatem, bibe citra ebrietatē. Luc.21. Attendite ne grauentur corda uestra crapula & ebrietate. Crapula quandoque sumitur pro excessu cibi solum, ut in prædicto uerbo. Quandoque uerò communiter pro excessu in cibo, uel potu: ut Eccl.37. Propter crapulam multi obierunt, qui autē abstinens est, adiiciet uitam. Et in Psal. Tanquam potens crapulatus à uino. Similiter nomē ebrietatis quandoq; sumitur pro excessu in potu solum: ut ad Roman.13. Non in comessationibus & ebrietatibus. Gloss. Briam genere masculino dicimus calicem aptū potationi, à quo dicitur ebrietas, quæ est nimia potatio uini. Quandoque uerò nomen ebrietatis sumitur cōmuniter pro excessu in cibo uel potu. ¶ Et notādū quòd sobrietas non ponit modū, siue mensuram solū circa quantitatē cibi, uel potus, sed ponit modū quantum ad omnes circumstantias. Qui enim sobrius est, sumit cibum & potū quantum debet, & quando, & quomodo debet. ¶ Vnde possumus distinguere quinque officia sobrietatis. Primum est, cauere ne statutū prandendi terminum præueniamus. Qui tempus præuenit, nō expectat donec fallsa præparata sitis, scilicet fames, unde cibum inuidū comedit. Ecc.10. Beata terra cuius rex nobilis est, & cuius principes comedunt in tempore suo. ¶ Secundū est, cauere ne cibos lautiores quæramus. Seneca. Victus sit tibi ex facili reperibilis, nec ad uoluptatē, sed ad cibum accedat. Palatum tuum fames excitet, nō sapores. Desideria tua paruo redime, quia hoc tantum curare debes, ut desinat. ¶ Tertium est cauere studiositatē præpatante, est hostis nostri gladium acue re. Cibus enim delicatus est glarius quo caro utitur contra spiritum. 1. Petr. 2. Obsecro uos tanquā aduenas, & peregrinos, abstinere uos à carnalibus desideriis, quæ militāt aduersus animā. ¶ Quartum est, nimium appetitū cibi uel potus refrænare. Augustin. Fieri potest ut sine aliquo uitio cupiditatis uel uoracitatis pretiosissimo cibo sapiens utatur. Insipiens autem fœtidissimæ gulæ flamma in uilissimū cibum desecat: & satius quisque more Domini maluerit piscibus uesci, quam lenticula more Esau. Non propterea continētiores nobis sunt plerēq; bestiæ, quia uiliorib⁹ escis alūtur. ¶ Quintū est, mē suram refectionis non excedere. Ezech. 4. Cibus tuus quo uescēris, erit in pondere. De hac materia require in tractatu, de uitio Gulæ. Solet autem quæri, utrum quælibet ebrietas seu quilibet excessus in cibo uel potu nitrutē sobrietatis destruat, qđ si uerum esset, omnis excessus in cibo, uel potu mortale peccatū esset: uirtutem enim eius nō destruit, nisi mortale peccatū esset. Ad hoc dicendum, quòd duplex est modus mensuræ ad sobrietatē pertinens. Vnus attenditur in commēsuratione naturæ. Vnde mēsuratè sumit cibū, uel potum, qui sumit quod necessariū est, & sufficit naturæ. Immoderatè uerò qui sumit plus quàm necessariū est. Et iste excessus potest esse & uenialis & mortalis. Vnde non omnis talis excessus destruit uirtutem sobrietatis. Alius modus attenditur in comparatione boni tēporalis ad æternū. Vnde secundum hoc modum seruat quis in sumendo cibum & potū, quādo tēporale bonum nō præfert uel æquat æterno bono. Immoderatè uerò se habet sumendo cibum & potū, quum temporale bonū præfert uel æquat æterno. ¶ Et talis excessus mortale est peccatum, & destruit uirtutem sobrietatis.

De diuisione Temperantiæ quæ est circa delectatiōes quæ sunt secundum tactum. Et de ista parte temperantiæ quæ pertinet ad membra generationi deputata, quæ potest continentia appellari, ac eius descriptione, commendatione, & diuisione. CAP. X.

DIcto de sobrietate, quæ est temperantia circa delectationes secundum gustum, dicendum est de temperantia illa quę attenditur circa delectationes secundum tactum. Multiplex uerò est delectatio secundum tactum. Quædam est, in suauitate uestiū, quædā in suauitate lectorū, quędam in suauitate unguētorum, quædā in suauitate balneorum. Quædam uerò in carnali contactu,

ctu, quæ duplex est: quædam pertinens ad membra generationi deputata, quædam pertinens ad cætera membra. Temperantia uerò circa delectationes prædictas uocari potest continentia. Maximè uerò usitato sermone, continentia uocatur temperantia illa quæ cauet illicitas delectationes secundum tactum quo ad mẽbra quæ generationi deseruiunt, quę sic describitur: Continentia est abstinẽtia ab omni coitu illicito. Et est hæc uirtus multum necessária: regit enim membra illa in quibus maximè sęuit concupiscẽtia: mouentur enim quãdoq; homine inuito, uel dormiente. Et dicitur in lib. de natura animaliũ, ꝙ accidit hominibus, & quadrupedibus coitum desideranti bus subito spermatizare, quibus dam ad tactum mutuum, aliis ad solum aspectum. Horum mẽbrorum effrænatio multum periculosa est, ut ostensum est in tractatu de uitio Luxurię. Cùm generatio sit ingressus in esse, ipsa est uelut quædam porta diligenter custodiẽda. Cuius Deus uult Dominus esse: ideo in membro generationi deputato, specialiter uoluit signum suum ponere, scilicet circucisionem. Circuncisio specialis figura uidetur fuisse cõtinentiæ. Continentia in Scriptura sacra multum nobis suadetur. Exod. 10. Renes uestros accingetis. 4. Reg. 4. Accinge lumbos tuos. Iob 38. Accinge sicut uir lũbos tuos. Luc. 12. Sint lumbi uestri præcincti. ad Ephes. 5. State succincti lumbos uestros. Continentia zona aurea est sponsæ regis cælestis ad decorem data. Daniel. 10. Ecce uir unus uestitus lineis, renes eius accincti auro obrizo. Apocal. 1. Vidit Ioannes similem filio hominis præcinctum ad mammillas zona aurea. Eiusdem 15. Exierunt septem angeli præcincti zonis aureis circa pectora. Zona aurea circa mammillas uel pectora, est cõtinentia cordis. Aurum obrizum circa renes, est continentia carnis. Aurum in igne seruatur: continentia igne luxuriæ non lædituꝛ. Ad commendationem continentiæ faciunt ea quæ ualent ad detestationem luxuriæ. De quibus requiꝛe in tractatu de Luxuria. ¶Et notandum ꝙ tres sunt partes continentiæ. Inter continentes enim qui à coitu illicito abstinent, quidam sunt qui ita abstinent à coitu illicito, quòd utuntur licito, quorum continentia dicitur coniugalis. Quidam uerò nõ solum abstinẽt ab illicito, sed etiam à licito. Quod contingit in duplici statu. Vel in eis qui habent integritatem carnis, quorum continentia dicitur uirginalis: uel in eis qui habent carnem corruptam, quorum continentia dicitur uidualis, quantum ad personas illas quę fuerunt in matrimonio. Quantum uerò ad personas quæ non fuerunt in matrimonio, non habet speciale nomen quo uocetur. De continentia uirginali, & primo de distinctione nominis uirginitatis, eius descriptione, eius commendatione, de his quæ uirgines timere debeant, de triplici aureola, & quinq; causis propter quas multum competit officio prædicationis abrenuntiatio propriorum.

CAP. XI.

INter has uerò tres species continentiæ, primo dicetur de uirginali, quæ cæteris prior est & tẽpore, & dignitate. De qua hoc ordine dicetur. Primo ostendetur quot modis nomen uirginitatis sumitur. Secũdo, descriptio uirginitatis ponetur & exponetur. Tertio, commẽdationi eius insistetur. Quartò, de his quę specialiter uirginibus sunt timenda. Quintò, tangetur de triplici aureola uirginitati debita.

¶ De distinctione nominis Virginitatis.

CIRCA primum notãdum ꝙ nomẽ uirginitatis quadruplicẽter sumitur. Quandoque pro incorruptione fidei. 2. ad Corin. 11. Despondi uos uni uiro uirginem castã exhibere Christo. Gl. Aug. Virginitas cordis fides est incorrupta. Quandoq; carnis integritas. Vnde gl. Aug. super uerbum prædictũ: Virginitas carnis corpus est intactum. Idem cõtra Iulianum: Pudicitia est res mẽtis, uirginitas corporis. Quandoq; autem pro pudicitia mentis cum integritate carnis, quantum ad propositũ seruandi eam. Sic uirginitas manssisset in Lucia, si inuita fuisset corrupta. Quandoque uerò pro pudicitia mentis cum integritate carnis, non solum in proposito seruãdi eam, sed etiã in re. Et uirginitas sic sumpta excellenter accipitur: & habẽtibus uirginitatem talem, cõuenit deferreanulum aureum in ecclesia militante, in signum, quòd sunt sponsæ Christi. In triumphante uerò ecclesia merito huius uirginitatis aureola reddetur.

¶ De descriptione Virginitatis.

CIRCA secundum notandũ, ꝙ Virginitas sic describitur: Virginitas est in carne corruptibili perpetua incorruptionis meditatio, id est, propositũ seruãdi perpetuã incorruptionem. Carnem uerò corruptibilem, intellige carnem possibilem corrumpi: siue necessario corrumpatur, ut in statu peccati: siue possibilẽ corrumpi, & non corrũpi, ut fuit caro Adam in statu innocentiæ. ¶Et notandum quòd corruptio carnis quæ accidit ei quæ habet propositum cauendi carnis corruptionem omnino cõtra suam uoluntatem, non priuat eam aureola. Vnde dixit Lucia: Si inuitam me uiolaueris, castitas mihi duplicabitur ad coronã. Aufert tamẽ insignia quæ dantur specialibus sponsis Christi in ecclesia militante, ut est anulus aureus. Augustꝰ. Virgines quæ corruptæ sunt semel, nõ audeant se sacris uirginibus adæquare. Leo papa: Famulæ Dei quæ oppressione

barbarica integritatem perdide rũt pudoris, laudabiliores erũt si se incontaminatis non audeant cõparare uirginibus. Ratio huius est, quia in militante ecclesia operamur secũdũ iudiciũ humanũ, quod est secundũ illud quod apparet. In triumphãte uerò secundum diuinum. Deus autem intuetur cor. 1. Reg. 16. Vnde cùm non appareat, q̃ inuita sit corrupta, non defert insignia uirginalia. Corruptio uerò carnis ex uoluntate mentis proueniens, sine cum culpa, ut extra matrimoniũ, siue sine culpa, ut in matrimonio priuat anulo aureo in præsenti, aureola in futuro. Corruptio uerò mentis si per pœnitentiam reparata fuerit, & finale propositũ seruandi carnis integritatem affuerit, non priuat anulo aureo in præsenti, nec aureola in futuro. Integritas uerò carnis in ea quæ carnis opus appetit, non est digna aureola. Hieron. Nihil prodest carnẽ habere uirginalem, si mẽte quis nupserit. Aug. de uirginitate: Felicior mihi uidetur nupta mulier, quàm nuptura uirgo: habet enim iã illa quod ista cupit, præsertim si nondũ spõsa cui iusquam fuit. Illa uni studet placere, cui data est: hæc multis, incerta cui placere, cui danda est, Hæc uni pudicitiã cogitationis defendit à turba, q̃ non adulterũ, sed maritum quærit in turba.

¶ *De commendatione Virginitatis.*

¶ NOTANDVM quòd uirginitas est, pretiosus thesaurus absconditus in agro corporis. Matthæi 13. Pretiositas huius thesauri tanta est, ut ipse non solùm sit pretiũ gloriæ æternæ, quę omnibus electis est communis, sed etiam specialis gloriæ. Debetur enim ei non solum aurea, sed etiã aureola. Exod. 25. Præcepit ut fieret mensa, & super mensam corona, & super coronã coronula, qua figurata est aureola. Istum thesaurũ qui inuenit, abscõdit: quia qui eius pretiositatẽ intelligit, seculo renũtiãs monasterijs sibi elegit, ubi in abscõdito faciei Dei uiuit. Bern. Necesse habemus abscõdere si quid habemus boni: quoniã thesaurũ regni cælorũ qui inuenit homo abscõdit: propter quod in claustro, & syluis abscõditur. Nec hoc infructuose. Credo enim hic esse quartã partẽ eorũ quæ facit in cælo actitaret, qui nõ ut laudibus adoraretur, reputaretur ut angelus. Nunc autẽ quotidie tanquã negligẽs increpatur. Thesaurus iste regno cælorũ similis est. Vita enim uirginum cælesti uitæ multum assimilatur. Matt. 25. Simile est regnum cælorum decem uirginibus. Virginitas ponit in statu cælesti, quantũ ad incorruptionem carnis. Matt. 22. In resurrectione neq; nubent neq; nubentur, sed erunt sicut angeli Dei. Bern. loquens de castitate, cuius dignior species est uirginitas: Hæc sola in hoc mortalitatis loco, & tempore quendam statum immortalis gloriæ repræsentat. Hęc inter odoriferi balsami, quo condita cadauera incorrupta seruantur, fœtus, & artus continet & strinxit. Virgines designatæ sunt per pelles hyacinthinas, quę in tabernaculo superiores fuerũt. Exod. 26. Et ibi dicit glo. Bedę: Hyacinthus est cælestis coloris. Et subditur: Per pelles ergo hyacinthinas exprimi uirtus illorum, qui mortificatis illecebris carnis, cælestẽ in terris uitã gerunt, & inter homines positi angelicam puritatem imitantur: quia neq; nubent neq; nubentur. Et subditur: Merito ergo pelles hyacinthinę superiorem locum tenent, & color cę lestis cælo proximũ. Cyprianus: Imaginem eius qui de cælo est, portat uirginitas. Amb. super illud ad Cori. 7. Bonũ est homini fœminæ esse. Supergredię uirginitas conditionẽ humanæ naturæ, per quã homines angelis assimilantur. Maior tamen uictoria est uirginũ quàm angelorum. Angeli enim sine carne uiuunt: homines uerò uirgines in carne trium plãt. Hieron. In carne prẽter carnem uiuere, nõ terrena uita est, sed cælestis. Bernardus in epistola: Angelus habet uirginitatem, sed non carnem. Sanè felicior, quàm fortior in hac parte. Optimus & optabilis ualde ornatus ille, qui & angelis possit esse inuidiosus. Renuit angelus adorari à Ioanne uirgine. Apocal. ulti. Vide, inquit, ne feceris: cõseruus tuus enim sum. Virgines etiã similes regno cælorum sunt diuina

inhabitatiõe. Deus enim habitat in cælis. Regnũ celorum absconditum est. Mira res, cũ terra in cę lo recludi debeat, in uirginibus cælũ terræ includitur. Esa 50. Induam cælos tenebris, & ponam saccum operimentum eorũ. Lucę 12. Regnum Dei intra uos est.

¶ Vita uirginum uita regia est, cùm ipse sint sponsæ regis cælestis, & ideo reginæ. Ipsæ etiam regnant in regno sui corporis. Virgines enim figurã tenẽt ecclesiæ triumphantis, ideò non cõsecratur nisi uirgo, licet episcopus cõsecretur qui uirgo nõ est. Sanctitas enim uirginis, sanctitatem signat ecclesię triũphãtis, cùm sanctitas episcopi significet sanctitatẽ ecclesię militantis. Virginibus cõpetit illud 2. ad Corint. 4. Habemus thesaurum in uasis fictilibus. Virginitas thesaurus est nueus. Iob 18. Nũquid ingressus es thesauros niuis? Thesaurus est propter pretiositatẽ. Ecclesia. 26. Non est digna põderatio continentis animę. Nueus propter puritatẽ. Virgines propter puritatem lilio comparãtur. Canticor. 2. Sicut lilium inter spinas, &c. Itẽ, Qui pascitur inter lilia. ¶ Et notandum, quòd uirginitas flos est, qui si debito modo seruetur, non decidit: quem uentus uanæ prosperitatis non deiicit, nec hyems aduersitatis lædit. Hunc Ioannes euangelista ferè cẽtum annis seruauit. Hic est flos qui omnem fructum terrenum excedit, cum etiam fructui coniugali compo

componatur, hac occasione beatus Matthæus occisus est, quia noluit consentire, ut Iphigenia quæ uirginitatem uouerat, cuidam regi nuberet. Flori uirginitatis Deus pro fructu accedit. Sapientię 3. Felix sterilis & incoinquinata, quæ nescíuit torũ in delicto, habebit fructum in respectione animarum sanctarum. Super hunc florem Spiritussanctus quiescit. Esaiæ 11. Flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus Domini. Virgo non est arbor sterilis & maledicta: sed terreno fructui præponit cælestem, & carnali spiritualem. Esaiæ 56. Non dicat eunuchus: ego lignum aridum. Ibidẽ promittit Dominus nomẽ eunuchis melius à filiis & filiabus. Nõ est angelus arbor sterilis uel maledicta, etsi fructum carnalẽ non habeat. Hierony. Nuptiæ terram replent, uirginitas paradisum. ¶ Et notandum, quòd lilium sex habet folia cãdida, & aliqua grana quasi aurea. Velut sex folia in uirgine sunt sex quæ ualent ad cõseruationem incorruptionis. ¶ Primum est sobrietas, quod folium lacerat: excessus in cibo & potu, quasi quædam spina, quæ uia est ad luxuriã. Loth inebriatus perpetrauit incestum. Genes. 19. Prouerbiorum 20. Luxuriosa res est uinum. ¶ Secundum est labor. Quasi spina lacerans est quies ignauiæ, uel otiositas quæ est uia ad luxuriam. Ezechie. 16. Hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantia, & otiũ. ¶ Tertium est habitus asper & humilis. Bern. in epist. Vt ætatem teneram ordinis asperitas teneat, meméto quòd asperior cardius pannum facit leniorem, & conuersatio conscientiã. Velut spina lacerãs est superbus habitus uel mollis, quæ uia est ad luxuriam. Numer. 25. Filii Israël formicati sunt cum mulieribus Moabitarũ quæ se ornauerant. 1. ad Timot. 2. Non intortis crinibus, aut auro, uel margaritis, uel uestę pretiosa: sed quod decet mulieres promittentes pietatem. ¶ Quartum est, custodia sensuum, præcipuè illorum qui nobis remota ostendunt, ut est usus uel auditus. Velut spina lacerans est curiositas uidẽdi uana uel audiẽdi noua, quæ uia est ad luxuriã, ut patet in Dina filia Iacob, quæ egressa ut uideret mulieres regionis illius, corrupta est à Sichẽ filio Emor. Genes. 34. ¶ Quintum est, modestia sermonis. Velut spina lacerans est loquacitas, uel turpitudo sermonis. Seneca: A uerbis turpibus abstineto, quia licentia eorum imprudentiã nutrit. Proverb. 7. Ecce mulier occurrit illi ornatu meretricio parata ad capiendas animas garrulas. 1. ad Corinth. 5. Nolite seduci. Corrumpunt enim bonos mores cõfabulationes pessimæ, uel colloquia mala. Hierony. Sit sermo uirginis prudens, modestus, & rarus: nec tam eloquentia pretiosus, quàm pudore. ¶ Sextũ est, fuga occasionum peccandi. Velut spina lacerans est nimia domesticitas: uirgo debet esse aliquantulum syluestris. Syluestria animalia solent habere pulciorem pellem quàm domesticã. Opportunitas peccandi uia est ad luxuriam: ut patet in Thamar corrupta ab Amon frater suo, quia sola cũ solo fuit in thalamo. 2. Regũ 13. Genes. 18. Ne fies in omni loco circa regionẽ. Bern. Solent uirgines quæ uerè uirgines sunt, semper esse pauídæ & nunquam esse securæ: & ut euadant timẽda, etiam tuta pertimescere. Quasi grana aurea sunt tres modi diligendi Deum, quos distinguit Bern. dicens: Dilige amare dulciter, amare prudenter, amare fortiter. Dulciter, ne illecti: prudenter, ne decepti: fortiter, ne oppressi ab amore Domini auertamur. Vel grana aurea possunt intelligi motus diuini amoris ex diuersis causis procedentes. Amandus enim est Deus, quia creator, quia recreator, quia remunerator. ¶ Item uirginitas principiũ est spiritualis pulchritudinis. Pulchritudo spõsæ sicut & pulchritudo sponsi consistit in candore & rubore. Canticor. 5. Dilectus meus cãdidus & rubicundus. 1. Corinth. 15. Qualis cælestis, tales & cælestes. Dignior uerò species candoris spiritualis est uirginitas. Bernardus: Candor lucis æternæ est sapientia, & cãdidam oportet esse animam in qua ipsa sedere elegerit. Virginitas thronus eburneus ueri Salomonis est. 3. Regum 10. Fecit Salomon thronũ de ebore grandem. Virginitas animã Dei spõsam efficit. Vnde Leuit. 21. Dicitur de summo sacerdote. Virginem ducet uxorẽ. 3. Regum. 1. Quæramus domino nostro regi adolescẽtulam uirginem. Esther 2. Quærantur regi puellæ uirgines. Psalm. Addu centur regi uirgines. Virginitas omnibus modis Deo coniungit. unde Cantic. 5. dicitur uirgini à Christo: Aperi mihi soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea. Eiusdem 4. Veni de libano sponsa mea, &c. Libanus interpretatur candidatio. Virginitas Deo & hominibus grata est. Ecclesiast. 40. Aedificatio ciuitatis confirmabit nomen, & super hãc mulier immaculata computabitur. Hierony. Multum distat inter puritatẽ uirginalis animæ nulla contagione pollutæ, & sordes eius quæ multorum libidini subiacuit. Isid. Quidam in iuuentute luxuriose uiuentes, in senectute continentes fieri delectantur: & tunc eligunt castitati seruire, quando libido seruos habere contẽpsit. Virginitas uelut campus est totius picturæ spiritualis: super eam picturã aliarum gratiarum ponit Deus. Ecclesiast. 25. Gratia super gratiam, mulier sancta & pudorata. Virginitas Dei amicum & familiarem reddit. Vnde Ioannes uirgo

spec

specialiter uocat discipulus quē diligebat Iesus. Ipse tanquam familiaris Christo supra pectus Domini recubuit. Ioan. 13. Deutero. penult. Amātissimus Domini habitabit confidenter. Sapient. 6. Incorruptio facit esse proximū Deo. Beda super Lucam: Sicut Christus in summa pace natus est, ut se pacem diligere ostenderet: Ita de uirgine natus est, ut se uirgineum decus diligere monstraret. Ad literam: Christus toto tempore uitæ suæ fuit uirgo, & uirginem matrem habere uoluit, & uirginem patrem, Ioseph creditur uirgo fuisse, & Ioannes familiaris eius uirgo fuit. Psalm. Ambulās in uia immaculata hic mihi ministrabat. Virgines dulcius & tenerius à Deo diliguntur. Vnde Ioannes uirgo positus est ad patres suos, tam extraneus à dolore mortis, quàm à corruptione carnis noscitur alienus, ut dicitur in prologo super Ioannē. Non enim transiit de mundo per dolorem martyrii, ut alii sancti & apostoli. Virgines merito in Deo delicias inueniunt, quia amore eius delicias carnis relinquunt. Bernar. in epistolis: Quomodo ignis & aqua simul esse non possunt: sic spirituales & carnales deliciæ in eodem se non patiuntur: ubi curiosa ciborum diuersitas, ubi diuitis supellectilis discolor uarietas, oculos pariter pascit & cælestis panis ieiunam deserit mentem. Numeri 31. dicit Moyses: Mulieres quæ nouerunt uiros in coitu, ingulate: puellas autem & omnes feminas uirgines reseruate, minus agens cum uirginibus, quàm cū corruptis. Virginitas agnum sequitur quocunque ierit. Apocal. 14. Ipsa etiam cantat canticum nouum, quod aliis cantandum non cōceditur. Ad literā: Solent uirgines dulcius cantare, quàm corruptæ. Apocalyp. 14. Et cantabant quasi canticum nouum ante sedem, &c. & subditur: Et nemo poterat dicere canticum illud, nisi illa centum, &c. Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati: uirgines enim sunt. Gregor. in Pastoral. Singulariter canticum Agno cantare, est cum eo in perpetuum præ cæteris fidelibus etiā de carnis incorruptione gaudere. Virgines enim sunt superior pars ecclesiæ. Cyprianus: Virginitas est portio illustrior gregis Christi. Augustinus: Nunc uobis, uirgines, festinus: Nunc uobis, uirgines, fermo est, ad quarum quo gloria sublimior, maior & cura. Apoca. 14. Hi empti sunt ex hominibus primitiæ Deo & Agno. Hieron. Si uirgines primitiæ sunt: ergo uiduæ, & quæ in matrimonio sunt erunt post primitias. Idem: Ecclesia matrimoniū non damnat, sed uirginitati subiicit. Idē: Virgo maioris pretii apud Deū est, dum id contemnit quod si fecerit nō delinquit. Idem: Plus amat uirgines Christus, quia sponte tribuunt quod sibi non fuit imperatum. Item Hieron. Ioquēs de

dicto uerbo Apostoli 1. ad Corinth. 7. De uirginibus præceptū Domini non habeo. Quare, inquit, præceptū Domini non habeo de uirgine? Et respōdet, quia maioris meriti est quod non cogitur & offertur. Virginitas difficile seruatur, & ideo maioris meriti est. Idem: Libido honestas mentes libentius persequitur. Et rerum: Libido uirginibus maioris parit famem. Dulcius enim æstimatur quod nescitur. Virginitas expeditum & liberum reddit ad seruiendum Deo. 1. ad Corinth. 7. Qui sine uxore est, solicitus est quæ Domini sunt, &c. Et subditur: Mulier innupta & uirgo cogitat quæ Domini sunt, ut sit sancta in corpore & spiritu. Hiero. Si nil aliud esset, & nulla meteces uirginem amplior seruaret: sufficeret ei hæc sola prælatio, cogitare quæ Domini sunt. Osee 10. Diuisum est cor eorum, nunc interibūt. Virgines habet Deus tanquā proprios seruitutes. Vnde ad uirginitatē pertinet illud Canti. 2. Dilectus meus mihi, & ego illi. Virginitas in ue immaculata Deo ministrat. Apoc. 14. Sine macula sunt ante thronum Dei. Et competit illud Eccles. 24. In habitatione sancta feci ipso ministraui. Luxuria uero corporis maculat. In canonica Iudæ: Odientes eam quæ carnalis est maculatam tunicam. Esa. 9. Vestimentum mistum sanguine erit in combustionem & cibus ignis. Virgo castrum debilissimū tenet toto tempore uitæ suæ contra illum. De quo scriptū est Iob 41. Nō est potestas in terra, quæ cōparetur ei. Et ideo merito super alios coronatur. Non coronabitur nisi qui legitimè certauerit. 2. ad Timo. 2. Virginitati debetur fructus centesimus, cum continētiæ uiduali debeatur fructus sexagesimus, & coniugali tricesimus. Matth. 13.

¶ *De his quæ specialiter uirgines timere debent.*

NOTANDVM quòd sex sunt uirginibus multum timēda. ¶ Primū est superbia. Aug. in lib. de uirginitate: Non solum prædicanda est uirginitas ut ametur, uerumetiam monenda ne infletur. Idem in eodē: Superbia amplius amplioribus insidiatur. Nō ego talibus magnam curam humilitatis ingero, in quibus superbia ipsa confunditur: quo magis ineſt alicui unde sibi placeat, eò magis uereor ne sibi placendo illi displiceat, qui superbis resistit, humilibus autē dat gratiā. Idē in eodē: Metuo tibi uehemēter, ne quum te agnum quocunq; ierit secuturā esse gloriaris, eum per tumorem superbiæ sequi per angusta ne possis. Et iterum: Bonū uirginitatis quāto magnū uideo, tāto ei ne pereat futuram superbiam pertimesco. Bernar. super missus est: Pulchra permistio uirginitatis & humilitatis: nō mediocriter placet Deo illa anima, in qua humilitas commendat uirginitatē, & uirginitas exorn

exornat humilitatẽ. Potest placere humilitas quæ uirginitatẽ deplorat amissam: sine humilitate audeo dicere, nec uirginitas Mariæ placuisset. Maria uirginitatẽ oblita gloriatur de humilitate, & tu negligẽdo humilitatẽ blandiris tibi de uirginitate. Aug. in libr. de uirginitate: Facilius sequuntur agnum, & si non quocunq; ierit, certe quocũq; potuerint, cõiugati humiles, quàm superbientes uirgines. ¶ Secundum est fatuitas. Hanc fatuitatẽ specialiter intelligo defectũ charitatis. Si dilectio Dei est honorabilis sapiẽtia, Eccl. 1. defectus diuinæ dilectionis est detestabilis fatuitas. Magna fatuitas nõ cauere defectum illius rei, sine qua cætera nõ prosunt. Fatuæ uirgines non sumpserũt oleũ secum cũ lampadibus. Matt. 25. Bern. in epist. Castitas sine charitate, lampas est sine oleo: subtrahe oleũ, lampas non lucet: tolle charitatem, castitas nõ placet. Exempla quòd magis tenẽtur uirgines & castæ personę diligere Deum & proximũ, quàm alię. Primũ exemplum est istud. Magis tenetur diligere medicum ille qui semper cõseruatus est ab eo in sanitate, quàm ille qui incidit in pluribus infirmitatibus, & postea sanatus est ab eo. Sic qui cõseruatus est à Deo in uirginitate, uel in castitate, magis tenetur diligere. Item magis tenetur diligere ille aliquem dominũ qui dedit ei equũ bonũ, qui bene & sanè duxit & reduxit eũ, quàm ille qui habuit ab eo equũ licet bonũ, tamẽ cecidit & lęsit eum. Itẽ magis tenetur diligere ille, qui multa bona recepit ab aliquo domino, quàm ille qui recepit ab eo debita dimissa. ¶ Tertiũ est tepiditas, quæ solet accidere in uirginibus ex hoc quòd considerant se parum peccasse. Cõtra quod dicit Aug. in lib. de uirginitate: Quoniã ueritas dixit quòd ille cui modicũ dimittitur, modicũ diligit: uos ut ardentissimè diligatis cui diligendo à coniugiorũ nexibus liberi uacatis, deputate uobis tanquam omnino dimissum, quicquid à uobis non est illo regente cõmissum. Multo ardẽtius debet diligere illũ qui flagitiosis ad se cõuersis, quæcunq; dimisit, in ea te cadere nõ permisit. Quid habes quod non accepisti? aut quà peruersitate minus diligis à quo plus accepisti? Cogita omnia peccata sic habenda tanquam dimittantur, à quibus Deus custodire committantur. Noli modicum diligere, quasi à quo tibi modicum dimissum est: sed potius multũ dilige à quo tibi multum tributũ est. Contra hanc tepiditatẽ ualet uirginibus, si habeant frequenter uinum sacræ scripturæ, quod est uinũ germinans uirgines. Zac. 9. id est, affectiones uirginales. Ad idem ualet meditatio Dominicæ passionis. Thren. 1. Torcular calcauit Dominus uirgini filiæ Iudæ. Istud torcular fuit pressura crucis, in hoc torculari fuit pressa uua de qua Gen. 49. Lauabit in uino stolam suã, & in sanguine palliũ suũ. 1. Mach. 6. Ostendebat elephantis sanguinẽ uuæ & mori, ad acuẽdos eos in præliam. Hoc uinũ Dei amore inebriat. Psal. Calix meus inebrians quàm præclarus est. ¶ Quartum est macula peccati, quæ in uirgine est macula in gloria. Macula nigrior est in uestę alba: uirgini uestis alba. Vnde byssus & purpura indumentũ eius. Ideo macula peccati ualde indecens in uirgine. Hie. Præclara est uirginitas & pudicitiæ uirtus, si non aliis macularum lapsibus fœdetur. Qui uirginitatẽ habent cũ corruptione mentis habent cũ corruptione membrorum. Similes sunt sepulchris quæ exterius apparẽt hominibus speciosa, intus uerò plena sunt ossibus mortuorũ. Matth. 23. Hier. Nihil prodest uirginitas corpore, ubi operatur corruptio mentis. Idem: Illa uirginitas hostia Christi est, cuius nec mentẽ cogitatio, nec carnẽ libido cõmaculat. Ad cauendam maculã peccati necessariũ esset sponsæ Christi frequenter inspicere in speculũ. Speculũ est scriptura sacra. Greg. Specula sunt Dei præcepta, quibus animæ sanctæ semper aspiciũt: & si quæ in eis sunt sordes deprehendunt. Cant. 5. Oculi eius sicut columbæ super riuulos aquarum quæ lacte sunt lotæ, & resident super fluẽta plenissima. Colũba lacte lota est sponsa Christi cum puritate uirginali, quæ super fluẽta sacræ scripturæ sedet, ut umbrã accipitris infernalis uideat. Hier. in epistolis: Tanto maiori studio placendi opus est, quãto maior est ille cui placendũ est. Impossibile est quenquã Deo placere, si quicquid ei placeat ignorat. Fieri potest ut & obsequẽdi uoto offendat, si quomodo obsequi debeat, antè non didicit. Aliud speculum est uita sponsi. Bernard. super Cant. Vtrunq; es mihi domine Iesu, & speculum patiendi, & præmium patienti. Cum speculo etiã necessaria est ablutio quæ per confessionem fit: unde cũ lauatorio erant specula. Exo. 38. Bern. in epistolis: Audi cui places, ama unde places: ama confessionẽ ob quam amaris, ama. cõfessionẽ si affectas decorẽ. Confessioni iungitur decor. Psal. Confessio & pulchritudo in cõspectu eius. Lota facie, humilitate cõfessiõis grata est Deo cõfessio laudis. Canti. 2. Ostende mihi faciẽ tuã. Ibidem: Sonet uox tua in auribus meis. Vox enim tua dulcis, & facies tua decora. ¶ Quintum est, diuisio cordis. Aug. loquens de uirginibus: Toto uobis figatur in corde, qui pro uobis fixus est in cruce: totũ teneat in animo uestro, quicquid noluistis occupari cõnubio. Væ duplici corde. Eccl. 2. Duplici corde est uirgo, quę scilicet uult placere & Deo

& mũdo. Greg. Nemo potest in una eadémq; re omnipotẽti domino atq; eius hostibus gratus existere. Nã Deo amicũ se denegat, qui eius placet inimico. Ber. in epistolis: Volens placere hominibus, Deo nõ places. Si non places, nõ placeas. Signũ q̃ uirgo cor diuisum habeat & uelit mundo placere, est exterior ornatus. In Psal. Omnis gloria filię regis abintus. Ambr. de uirginitate: Deiecta decoris cura plus placet, & hoc ipsum quod uos nõ ornatis, ornatus est. Hier. in epist. Satis pulchrã Deo crede faciẽ: sed hominib. apparere pulchra nõ studeas. Bern. in episto. Filię Babylonis quarũ uere gloria cõfusio est, induũtur purpura & byssо, & subinde cõscientia pannosa iacet: fulgent monilibus, & sordẽt moribus. Econtrà, Tu foris pãnosa: intus speciosa resplẽdes: sed diuinis aspectibus, non humanis. Idẽ: Decor qui cũ ueste induitur, & cũ veste deponitur, uestis proculdubio est nõ uestiti. Tu ergo noli ęmulari in uanitatibus & mendicantibus pulchritudinẽ alienã ubi perdiderunt suam. Indignũ tibi iudica formã à pellibus muriũ & operibus uermium mutuari: tua tibi sufficiat. Ille est uerus propriúsq; cuiusque rei decor, qui nulla interiacente materia per se ineſt. Idem: Vides nempe auro, argẽto, lapidibus pretiosis, & omni denique cultu regio nũ tam ornatas, quàm oneratas. Vides post se longas trahentes fimbrias, & dẽsas pulueris nubes excitãtes in aëra. Hæc nõ te moueãt: illæ illa in morte deponent, te tua sanctitas nõ relinquet. Nõ sunt sua quæ portãt, & quum interierint nõ sument omnia. Mũdus cuius sunt illis exeũtibus retinebit. ¶ Sextò timẽdum est ne desit perseuerantia. Aug. in lib. de uirginitate: Sequimini agnũ tenẽdo perseuerãter qđ nouistis, ardenter facite quã potestis, ne uirginitatis bonũ à uobis pereat, cui facere nihil potestis ut redeat. Virginitas amissa nõ recuperatur, si lãpas confracta nõ reintegratur. Amos 5. Virgo Israël prostrata est in terra sua: nõ est qui suscitet eam. Cũ aliqua amisit uirginitatẽ, si totũ mundũ daret pro ea, & totus esset aurum, nõ recuperaret eam. Bern. in epistolis: Studete perseuerãtiæ, quæ sola coronatur. Idẽ: Scias diabolũ soli semper perseuerantiæ insidiari, quia solam uirtutũ nouit coronãri.

De triplici aureolâ, scilicet prædicatorum, uirginum, & martyrum.

SEQVITVR de aureola, quæ est additio ad gloriam ex debitã. Et notandũ q̃ multis modis potest fieri additio ad gloriam. Vno modo per augmentum charitatis secundũ quã meretur præmiũ: unde charitas augmẽtata maior gloria debetur. ¶ Secundo in resurrectione per gloriã corporis. Vnde super illud Exod. 25. Et super illam alterum coronam aureolam. dicit glos. Corona aurea labio mẽsæ apponitur, quum in scriptura diuinus egredientes de corpore animas in cælis æterna recipere præmia. Hæc aureola superponitur, quũ in scriptura dicitur, quẽ sublimior gloria in recessione corporũ seruetur. ¶ Tertio per opera supererogationis uel per impletionem consiliorum. Vnde dicit quædam glos. super prædictum uerbum Exo. Corona aurea, additur, quũ per euangeliũ his qui mandata custodiunt uita æterna promittitur. Mat. 19. Si uis ad uitã ingredi, serua mandata. Huic corona aureola supponitur, quum dicitur: Si uis esse perfectus, uade & unde omnia quæ habes, & da pauperibus. ¶ Triplex aũt est ad dictio gloriæ, quæ cõmuniter aureola dicitur. Prima est, quæ debetur his qui excellenter officium prædicationis exercent. Vnde super prædictum uerbũ Exod. dicit interlin. In hoc figuratur remuneratio eorum qui in doctoribus excellunt: excellẽ autẽm ista secũdum quosdam in hoc attenditur, quod cũ prædicatione sit illud opus supererogationis, quod est abrenuntiatio propriorum, quæ supererogatio fuit in primis ecclesiæ prædicatoribus, scilicet apostolis. ¶ Et notandũ est quòd quinque de causis multum competit officio prædicationis abrenuntiatio propriorũ. ¶ Prima, ne hi qui contemptũ temporaliũ prædicant, hoc facere uideantur ut ea soli habeant. ¶ Secunda est, quia qui habent officium prædicationis, oculi sunt ecclesiæ. Oculos autẽ expedit longe esse à terra: modicũ enim terræ oculo iniectum multũ impedit uisum. Sic amor terrenorũ multũ impedit spiritualem uisum. Eccle. 20. Encænia & dona excæcãt oculos iudicũ. ¶ Tertia est, quia secundum Dei ordinationem officio prædicationis debita est ministratio necessariorum à subditis: ut probat Paul. 1. ad Corin. 9. Quis, inquit, militat suis stipendiis unquã? Et paulò pòst: Si nos uobis spiritualia seminauimus, magnum est si nos carnalia uestra metamus. Et iterum: Deus ordinauit his qui euãgelium annuntiant de euãgelio uiuere. Item Gal. 6. Cõmunicet is qui catechizatur uerbo, ei qui se catechizat, in omnibus bonis. Matt. 10. Nolite possidere aurũ &c. Et subditur: Dignus est operarius cibo suo. Hic, Cõsiderandũ est q̃ uni operi nostro duplex merces debetur: una in uia, alia in patria. Vna quæ nos in labore sustinet: altera, quę nos in resurrectiõe remunerer. Beda: Hic merces inchoatur, & in cælo perficitur. Idẽ: Qui saccum & peram prohibuit, sumptus ex prædicatione concedit. Deute. 12. Non alligabis os boui trituranti. Luc. 9. Nihil tuleritis

in uia. In signum quòd prædicator non debet ferre secum necessaria, sed alius debet ei ministrare, fert alius puluinar diacono lecturo Euangelium. Cantico. 2. Læua eius sub capite meo. ¶ Quarta est, quia exercentes prædicationem specialiter reputãtur operarii in uinea Dei: unde prouisio eorum specialiter pertinet ad dominum uineę. De operariis habetur Mat. 9. Messis quidẽ multa, operarii pauci. Et eiusdem 20. Misit operarios in uineam suam. Non reputat Deus operarios illos, qui tantũ propter corpus laborant: sicut nõ reputat dominus uineæ uindemiatorem qui nõ diligit nisi quod comedit. Chry. Opera nostra sunt opera iustitiæ, non ut agros colamus, non ut diuitias acquiramus. Idẽ: Sicut nemo cõducit operariũ ut hoc solũ faciat quod manducat: sic nos nõ ideo uocati sumus ut hæc sola operemur quæ ad nostrũ pertinent usum, sed ad gloriam Dei, sicut mercenarius totã diem impẽdit circa opus, modicã horam circa cibum: sic nos omne tempus debemus impendere circa gloriam Dei, modicam partem circa terrenos usus. Beda: Tanta prędicatori debet esse fiducia in Deo, ut præsentis uitæ sumptus non ferat. ¶ Quinta est, ut liberius operi prędicationis possint intendere maximè utili. Qui enim habẽt diuitias, uel in toto uel in parte sunt diuitiarũ, nec proprii seruientes possunt esse Dei. Vnde Mat. 6. Non potestis Deo seruire & mãmonę. Mãmona Syra lingua diuitiæ. Chryso. Diuitiæ à seruitute Dei nos expellunt in suã captiuitatẽ. Vnde diuites dicũtur uiri diuitiarũ in Psal. Sene. Nostri essemus, si nostra nõ essent. ¶ Secũda additio gloriæ quæ aureola dicitur, est illa quæ debetur uirginitati. De qua glos. super Exod. 21. Ad hãc coronam pertinet cãticũ nouũ quod uirgines tantũ cor agno concinũt, & quæ sequũtur, quæcunq; ierit. Et super illud Apoc. 14. Cantabant quasi canticũ nouum ante sedem. dicit interlin. id est, de integritate animæ & corporis exultabant. ¶ Tertia additio ad gloriam quæ aureola dicitur, est illa quæ debetur martyrio. Prima uidetur pertinere ad uim rationalẽ & ad uirtutem prudẽtiæ secundũ illam speciem prudentiæ quæ dicitur docilitas, quæ uidetur dignior species prudẽtię. Excellẽtiùs uerò opus pertinẽs ad uirtutem docilitatis, uidetur esse euãgelizare. Hoc opus est ualde difficile. Vnde super illud 1. ad Co. 1. Nõ misit me Deus baptizare, sed euangelizare. dicit gl. Aug. Perfectè baptizare etiã minus docti possunt: perfectè autẽ euãgelizare, multò difficilioris & rarioris est operis. Ad hoc ꝑ aliquis perfectè euangelizet, oportet ꝙ totus à Spiritu sancto occupetur: ut scilicet scientia sit in intellectu, charitas in affectu, doctrina in sermone, lux boni exempli in opere. Opus istud angelicum est. Luc. 2. Euãgelizo uobis gaudiũ magnũ, dixit angelus. Imo quodãmodo diuinũ est opus. Ad illud enim Deus in mundum uenit. Esa. 61. Euangelizare mãsuetis misit me. Marc. 1. Eamus in uicinitates & uicos proximos ut ibi ꝑdicẽ: ad hoc enim ueni. Vnde quũ istud opus excellentissimum sit & quasi supra hominẽ, nõ est mirũ si exercentes opus istud, supra cæteros homines remunerẽtur, maximè si excellenter illud exerceant, scilicet totaliter illi officio dediti syncerè & liberè. Synceritas in hoc attenditur, ut exerceatur sine cupiditate tẽporalis lucri. Libertas in hoc, ꝙ sine timore tẽporalis damni. Exercẽtes hoc officium hic præhonorãdi sunt, & similiter in futuro præhonorabuntur. 1. ad Ti. 3. Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeãtur, maximè qui laborant uerbo & doctrina. Et secundum illud ad Ephes. 1. Vt sciatis quæ sit supereminẽs magnitudo uirtutis eius in nos. dicit Gl. Quãdã incrementũ habebunt omnes communiter habebunt. Dan. 12. Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iustitiã erudiũt plurimos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Sicut claritas stellarum excedit claritatem firmamenti: sic claritas doctorum claritatem cæterorũ. Ipsi habebunt coronã non solum pro se, sed etiam pro aliis qui per eos saluati fuerint. Vnde super illud Phil. 4. Fratres mei charissimi & desideratissimi, gaudiũ meũ & corona mea. Dicit gl. Amb. Per quos in præsenti lætificor, & in futuro coronabor. Discipulis enim in agone uictoribus, dignè erit corona magister aureola. ¶ Secunda uidetur pertinere ad uim concupiscibilẽ & ad uirtutem temperãtiæ secundũ illam partẽ eius quæ dicitur cõtinentia uirginalis. Virginitas triumphat de cõcupiscentia illa quæ fœuior est. In mẽbris enim generationi deputatis maximè fœuit concupiscẽtia. Ipsa refrænat maiorem delectationẽ quæ sit: illã scilicet quæ est secundũ tactũ, & excellenti modo: integritate scilicet carnis, uel incorruptione seruata. Ipsa etiã gloriã filiorum amore Dei contẽnit: unde non est mirũ, si gloria eius in futuro cumulet. ¶ Tertia aureola uidet pertinere ad uim irascibilẽ & ad uirtutem fortitudinis. Martyrio enim superat mors, quę est maximum terribiliũ. Vnde nõ est mirũ, si martyres præ cęteris remunerant. Et ut uno uerbo dicatur, in carne præter carnẽ uiuere, euãgelizare, mortẽ nõ timere, supra hominem esse uidentur, unde meritò horũ operum fiet remuneratio super cæteros. Aureola uidetur pertinere ad

uirtutē iustitiæ: qui hoc triplex meritum habent, speciales imitatores Christi sunt in præsenti uita, & speciales imitatores eius erūt in gloria. Christus fuit uirgo, prædicator, & martyr: & Io. Baptista, à quo inchoepit euangelizatio regni cælestis. Decebat uas integrū esse & syncerū per uirginitatē, in quo repositū erat balsamū cælestis sapientiæ dispēsandum per prædicationē, & candori munditiæ sociari decuit candorem sapientiæ: & ut nullus locus remaneret dubitationi, ueritatē doctrinæ necesse fuit cōfirmari morte. Nullus enim sani capitis auderet mendaciū morte propria cōfirmare.

De Cōtinētia uiduali. CAP. XII.

DIcendum est de aliis duabus partibus continentiæ. Et primo de illa quæ est abstinētia ab omni coitu post experiētiam carnalis operis. Hæc enim continētia dignior uidetur esse continentia coniugali, cū ei debeatur fructus sexagesimꝰ. Mat. 13. Similior etiā uidetur esse uirginali continentiæ, quum abstineat ab omni coitu sicut & ipsa. Hæc species uerò continentiæ quū nō habeat nomen propriū quo nominetur, quādoq; uocatur castitas: quod nomē generalius solet accipi pro cōtinentia quacunq;: quandoq; uerò nominatur cōtinentia uidualis, quæ est species ipsius. Abstinētia enim ab omni coitu in carne corrupta: quædā est uidualis ut illorū qui fuerūt in matrimonio quædā uerò nō est uidualis, ut illorū qui nō fuerunt in matrimonio, ut sunt ministri ecclesiæ. Ad cōmendationē castitatis facit illud Bern. in epistolis: Quid est castitate decorius, quæ mundū de immūdo cōceptū semine, de hoste domestico, angelū denique de homine facit? Differūt quidē inter se homo pudicus & angelus, licet felicitate, non uirtute. Sed & si illius castitas felicior, huius tñ esse fortior cognoscitur. Multa etiā de his quę posita sunt ad cōmendationē cōtinentiæ in genere uel uirginitatis, referri possunt ad cōmēdationē castitatis. Castitas uerò uidualis cōmēdatur exēplo turturis, quę uni marito associatur in tota uita sua: ut legitur in li. de natura animaliū. Hāc etiā commendat Apost. 1. ad Cor. 7. dicens: Dico autē innuptis & uiduis: bonū est illis, si sic permaneant, sicut & ego: q; si nō se continent, nubāt melius est nubere, quàm uri. De hoc cōmendatur Iudith 15. eiusdem: Confortatū est cor tuū, eò q; castitatē amaueris, & post uirum tuum alium nescieris, ideo eris benedicta in æternū. ¶ Ad castitatē uidualem incitare potest persona relictā unitas, quæ fuit & carnalis & mētalis, inter eam & cōparem sūū dū uiueret. Fuerūt enim duo in carne una. Gen. 2. & Matth. 19. Et subditur: Itaq; iam nō sunt duo, sed una caro: ergo persona relicta quasi semimortua est. Vnde satis rationabile est, ut nō multum adhereat huic seculo: sed magis cogitet de alio, in quo iā est quasi dimidia, & in breui tota futura. Vnde Aug. 4. lib. Cōfessioquens de quodā amico suo defuncto: Bene dixit quidā de amico suo, Dimidiū animę suę: nā ego sentiebam animā meam & animam illius fuisse in duobus corporibus: & ideo horrori erat mihi uita, quia nolebā dimidiꝰ uiuere. Ber. super Cant. loquēs de fratre suo Gerardo defuncto: Quū esset unus cor unum & anima una, hanc meā pariter & ipsius animam pertrāsiuit gladius, & scindēs mediā partē locauit in cęlo, partem uerò in cœno deseruit. Ego illa portio misera in luto iacens, truncata parte sui & parte potiori. Ad uidualē etiā castitatem incitare potest oppressio filiorum, quā facere solēt secundi mariti filiis qui fuerūt de primo marito. Et tribulatio experta quā habēt qui sūt in cōiugio. 1. ad Cor. 7. Tribulationē carnis habebunt huiusmodi. Glos. Pro filiis & filiis. Ad idē incitare potest impedimentū Deo seruiendi. 1. ad Cor. 7. Hoc ad utilitatē uestram dico: nō ut laqueū uobis inijciā, sed ad id qd honestū est, & quod facultatem præbeat sine impedimento domino obseruandi. Si quis autem &c. ¶ Et notandum, ꝙ castitas uidualis specialiter cōmēdabilis est in

iuuene quæ modicum fuit cum uiro, quum postea toto tempore uitæ suæ cōtinet. De hoc commēdatur Anna Luc. 2. Hæc processerat in diebus multis, & uixerat cum uiro suo annis VII. à uirginitate sua. Et hęc uidua usque ad annos LXXXIIII. Hieron. Perfectę uirtutis indiciū est, renuntiare subito ex parte uoluptati, fugere notas carnis illecebras, & calētis adhuc ętatis flammas fidei ardore extinguere. ¶ Et notandū, ꝙ mulier quę uidualem castitatem uult seruare, debet occasiones peccandi declinare. Vnde legitur de turture in lib. de natura animaliū, ꝙ in æstate se mittat ad loca frigida: in hyeme uerò nō apparet: sed manet in nido. Hieron. Parū castitati credo sine suis appēditiis. ¶ Tria uidetur esse appenditia castitati uiduali. ¶ Primū est, nō euagari, sed uel in propria domo manere, uel in tēplo orare. De quo cōmendatur Anna Luc. 2. Quæ nō discedebat de tēplo ieiuniis & obsecrationibus seruiens die ac nocte. Euagatio in uiduis reprehenditur 1. ad Ti. 5. Simul otiosæ discūt circuire domos: nō solùm autē otiosæ, sed & uerbosæ & curiosæ, loquētes quæ nō oportet. ¶ Secundū est, ciborum asperitas. 1. ad Tim. 5. Vidua quæ in deliciis est, uiuēs mortua est. Gl. Viuēs inquā uita corporis, mortua est in anima. ¶ Tertium est, uestium humilitas. Vnde Genesi. 38. legitur de

Thamar, quòd depoſita ueſte uiduitatis aſſumpſit alium habitū, quando uoluit carnali operi intendere. Ornatus qui tolerabilis eſt in ea quæ neceſſe habet placere uiro ſuo, nō eſt tolerabilis in uidua, quæ ad hoc ſolū ſtudere debet ut placeat Deo.

De caſtitate miniſtrorū eccleſiæ.

Et de octo cauſis quare caſtitas multum eis competat.

CAP. XIII.

NOtandum ergo, ꝙ caſtitas multum decet eos, unde etiam apud Gentiles, ſacerdotes caſtitatem amplectebātur. Plato in Timæo: Sacerdotiis prædiți apud Athenas ſeparati à cętero populo manebāt, ne cōtagione aliqua eorum caſtitas polluere tur. Caſtitas figuraliter ſuadetur miniſtris eccleſiæ. Exod. 12. ubi comeſturis agnū paſchalē dicitur, Renes ueſtros accingetis. Item eiuſdē 29. Indues, inquit, tunicis lineis, & cinges baltheo Aarō & filios eius. Itē Leuit. 16. Feminalibus lineis uerēda celabit, accingetur zona linea. Miniſter eccleſiæ caſtus, eſt unus illorum triū qui bene incedunt. Prou. pen. Tria ſunt quæ bene gradiunt, & quartū, quod incedit feliciter, enumeratur ſecundo loco gallus ſuccinctus lumbos. Sap. 4. O quàm pulchra eſt caſta generatio cū claritate dignitatis, ſcilicet eccleſiaſticæ. Thren. 4. Cādidiores Nazaræi eius niue nitidiores lacte. Candor niueus uel lacteus eſt uera caſtitas. Luc. 12. Sint lumbi ueſtri præcincti. ad Eph. 5. State ſuccincti lumbos ueſtros in ueritate. Et 1. ad Tim. 3. ubi deſcribitur quales debeant eſſe miniſtri eccleſiæ, dicitur ꝙ oportet epiſcopum eſſe pudicū. Et paulò pòſt dicitur, ꝙ diaconos ſimiliter oportet pudicos eſſe. Et eiuſdem 5. Teipſum caſtū cuſtodi. Et 1. Pet. 1. Propter quod ſuccincti lūbos mētis ueſtræ, ſobrii perfecti ſperare in eā quę offertur uobis gratiā. Et ad Titum 1. dicitur de epiſcopo, ꝙ oportet epiſcopū eſſe cōtinentē. Et notandū, ꝙ octo cauſæ aſſigna ri poſſunt, quare caſtitas miniſtrū cōpetit miniſtris eccleſiæ. ¶ Prima eſt, quia ipſi debēt Deū placare. Eccl. 44. In tēpore iracundiæ factus eſt reconciliatio. Placare uerò non poſſunt niſi placeant. Placere uerò nō poſſunt, ſi carnaliter uiuāt. ad Ro. 8. Qui in carne ſunt, Deo placere non poſſunt. Bern. Væ filiis iræ qui nondum recōciliati, reconciliationis alienæ negotiū quaſi gēs quæ iuſtitiā fecerit apprehēdit. ¶ Secunda eſt, quia ipſi ſunt loco Dei, ideo uiuere debent ut Deus: ſpiritualiter ſcilicet, non carnaliter. Deus enim ſpiritus eſt. Io. 4. Apoca. 1. Vidit Ioannes ſimilem filio hominis, præcinctum ad māmillas zona aurea. Similis filio hominis eſt uicarius Chriſti, qui zonā aureā continentiæ debet habere. ¶ Tertia eſt, quia ipſi angelicū officium hab

habent eidem domino ſeruien tes & angeli: ideo & puritatem angelicā habere debēt. Vnde Malac. 2. dicitur de ſacerdote. Angelus domini exercituum eſt. Exo. 19. Sacerdotes qui accedunt ad dominū, ſanctificentur ne percutiat eos. ¶ Quarta eſt, quia ipſi intendūt ſpirituali generationi, quę munda & ſancta eſt: ideo nō decet eos intēdere generationi carnali quæ, immūda eſt. Nec expedit eos habere filios carnales: ne dū ſolicitudo & amor eorū diuidūtur ad eos, occupantur ad filios ſpirituales. Vnde euāgeliſta uirgo maior omnes euāgeliſta uirgo maior ſuæ ſolicitudinem & dulectionem habebat ad filios ſpirituales, quàm ad carnales. 3. Io. Maiorē horum nō habeo gratiā, quàm ut audiā filios meos in ueritate ambulare. ¶ Quinta eſt, qa ipſi contrectāt. Sancta: ideo oportet eos ſanctos eſſe, maximè quātū ad carnis mūditiā. 1. Reg. 11. Nō habeo panes laicos ad manum, ſed tantū panē ſanctū: ſi mundi ſunt pueri, maximè à mulieribꝰ, manducet. Leui. 21. Incēſum domini, & panes Dei ſui offerunt: & ideo ſancti erunt. Itē in eodē: Homo qui habuerit maculā, nō offeret panes Deo ſuo, nec accedet ad miniſterium eius. Macula eſt de turpis, luxuria eſt: hāc macula dedit Salomō in ſua gloria. Eccl. 47. Itē Leui. 22. Homo qui acceſſerit de ſtirpe ueſtra ad ea quæ ſanctificata ſunt, in quo eſt immunditia, peribit coram Domino. 1. Reg. 7. Sanctificauerunt Eleazarum, ut cuſtodiret arcam Domini. 1. Paralipo. 15. Sanctificati ſunt ſacerdotes & leuitę, ut portarent arcā domini. Eſa. 52. Mundamini qui fertis uaſa Domini. ¶ Sexta eſt, quia eos oportet mūdare alios, ideo oportet eos eſſe ualde mūdos. Eccle. 34. Ab immūdo quid mūdabitur? 2. Paralipo. 29. dictum eſt Leuitis: Sanctificamini, mundate domū Domini. Neemiæ 12. Mundati ſunt ſacerdotes & Leuitę, & mū dauerunt populū. 1. Mach. 4. Elegit Iudas ſacerdotes ſine macula, uoluntatē habentes in lege Dei, & mūdauerūt ſancta. ¶ Septima eſt: quia ipſi habēt ſponſam nobiliſsimā, ſcilicet ſapientiā: ideo facilius ſponſa uel concubina carnali carere poſſunt. Sapi. 8. Hāc amaui, & exquiſiui illam à iuuentute mea, & quęſiui ſpōſam eā mihi aſſumere, & amator factus ſum formæ illius. Prou. 7. Prudentiā uoca amicam tuam, ut cuſtodiat te à muliere extranea: Homines quaſi immerſi in balſamo ſapiētiæ, immunes ſunt à corruptione. Ecc. 24. Quaſi balſamū non miſtum odor meus. In Pſal. Eloquia Domini eloquia caſta. Ab effectu. Iac. 3. Quæ deſurſum eſt ſapientia, primū quidem pudica eſt, id eſt, pudicū faciens. Hiero. Ama ſacras literas, & carnis uitia nō amabis. ¶ Octaua eſt, ꝙ ipſi miniſtri ſunt Altiſsimi, ideo decet ut ipſi ſint proprii ipſius. Decet

enim dominum tantum habere proprios seruientes quòd non habet similiter potestatem in corpore eorum. 1. ad Cor. 7. Vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.

De continentia coniugali. Et primo de destructione erroris illorum qui damnãt matrimonium. CAP. XIIII.

SEquitur de continentia coniugali. Circa quã primò destruetur error ille qui matrimonium damnat. Secũdo, matrimonium commendabitur. Tertiò, ostendetur qualiter sint matrimonia contrahenda. Quarto, quia cõtinentia cõiugalis abstinet à carnali opere illicito, & utitur licito, & ostenditur quod opus carnale sit licitum, & quod illicitũ. ¶ Circa primũ uerò primo ponemus testimonia Noui testamenti, quibus dictus error innititur. Secundo authoritates & rationes quibus falsitas dicti erroris cõuincitur. Qui sunt huius erroris, uocãtur Cathari: uel à catho cuius posteriora osculantur, in cuius specie Luciferũ dicũt sibi apparere. Vel à catha, quod est fluxus: defluunt enim per diuersa uitia: ponunt enim naturam corporis malã esse, & esse à principio malo debere eã omnibus modis purgari, ut citius à natura mala liberemur: unde nolunt fluxũ illum matrimonio restringi. Ipsi dicũt opus carnale, ꝙ tamẽ ab uxore exercetur, fornicationem esse, utentes ad hoc probandum illo uerbo 1. ad Cor. 7. Propter fornicationem unusquisq; uxorẽ suam habeat: ergo est fornicatio cum uxore. Sed uerbũ dictum sic est intelligendũ, Propter fornicationẽ &c. nõ propter fornicationem faciendã, sed euitandã. Similе ad Ro. 4. Christus traditus est propter delicta nostra, nõ ſta cienda, sed destruẽda. Et est milgaris modus loquendi: unde dicitur aliquis ferre pelliceũ propter frigus: nõ propter frigus ſciendum, sed repellẽdũ. Item in eodem: Hoc autẽ dico secundũ indulgentiam, nõ secundũ imperium: ergo peccatũ est matrimoniũ, cũ indulgeatur. Præterea pòst dicit ibidẽ Apostol⁹: Volo omnes esse sicut meipsum: i. eſt, cõtinentes. Et dicendũ est, ꝙ indulgẽtia ibi nõ accipitur pro uenia, sed pro cõcessione melioris boni. Minus enim bonũ est matrimonium, quàm uirginitas uel castitas. Vtrũq; bonum est, & donum Dei. Vnde subdit Apostolus: Vnusquisq; proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius uerò sic. Propter hoc ergo dicit, ꝙ uult omnes homines esse sicut se: quia uelet eos non solũ bonos esse, sed etiam meliores. Item in eodem dicitur: bonũ est homini mulierem nõ tangere: ergo malũ est eam tangere. Nõ sequitur: bonũ est, non sequitur: bonũ est nõ bibere uinum, ergo malũ est bibere uinum. Item in eodem: Qui habent uxores, sint tanquàm non habentes: ergo malum est, cum eis cõmisceri. Sed hoc nõ sequitur, sicut nõ sequitur: Qui emũt, sint tanquã non possidẽtes, qđ ibidem legitur: ergo nõ debent comedere de fructibus agri eius. Qui habet uxorẽ est tanquã non habẽs, si debitum reddit & non exigit. Itẽ dominus monet relinquendũ uxorem. Lu. 18. Nemo est qui relinquit domũ, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios propter regnum Dei, & nõ recipiat multo plura in hoc tempore &c. Et eiusdem 14. Si quis uenit ad me, & non odit patrẽ suum & matrẽ suã & uxorem suã &c. nõ potest meus esse discipulus: ergo uxor est relinquenda & odio habenda. Ad quod dicendũ, ꝙ uxor est relinquẽda & odiẽda eo modo quo & pater & mater, ut scilicet si uult trahere aliquẽ ad idololatriã, uel hæresim, uel aliud peccatum, nõ consentiatur ei: tamẽ si bene se habeat, amãda est sicut pater & mater. 1. ad Cor. 7. Si quis frater uxorẽ habet infidelẽ, & hæc cõsentit habitare cũ illo, non dimittat illã. ¶ Licet autem iste error iã in sua radice destructus sit, ubi fuit destructus error Manichæorũ, ꝙ ponit principia prima, unũ bonũ, & aliud malum, à quo dicit esse ea quæ sunt corruptibilia, à quo errore hic error ortum habuit: tamen manifestè falsitas eius conuinci potest testimoniis scripturę quę

sequuntur. Mat. 19. Pharisæis interrogantibus Christum, an liceret dimittere uxorem suam quacunq; ex causa. Ipse prǽmisso testimonio Genes. intulit, Quod ergo Deus cõiunxit, homo non separet. Ostẽdens manifestè matrimoniũ esse à Deo, & nõ esse ab homine separandũ. Patet ergo quòd matrimonium est bonum. Item Luc. 1. dicitur de Zacharia & Elizabeth uxore eius, ꝙ ambo erant iusti ante Deũ, incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus domini, sine querela, & quòd angelus Gabriel Zacharię nũtiauit hęc: Elizabeth uxor tua pariet tibi filium. Et paulò pòst: Et Spiritusancto replebitur adhuc, ex utero matris suæ. Non est ergo matrimonium malum in quo sancti homines fuerunt, & ex quo fructus tam bonus processit. Et Io. 2. Maria interfuit nuptiis, & Iesus & discipuli eius ad eas uocati sunt, & fecit ibi Iesus initiũ signorum suorum. Non honorasset Christus tot modis nuptias, si malę essent. Item ad Roma. 7. Mulier uiuente uiro uocabitur adultera, si fuerit cũ altero uiro. Si aũt fuerit mortuus uir eius, liberata est à lege uiri, ut non sit adultera, si fuerit cum altero uiro. Itẽ 1. ad Cor. 7. Vxori uir debitũ reddat: similiter & uxor uiro. Et in eodem: Nolite fraudari adinuicẽ, nisi fortè ad tempus, ut uacetis orationi, & iterum reuertimini in idipsum.

Et

Et iterum: His qui in matrimonio iũcti sunt præcipio, nõ ego sed Dominus, uxorẽ à uiro non discedere. Et paulò pòst: Et uir uxorem non dimittat. Itẽ in eodẽ: Alligatus es uxori, noli quẽrere solutionem. Solutus es ab uxore, noli quærere uxorem. Si autẽ acceperis uxorem, nõ peccasti: & si nupserit uirgo, non peccauit. Item in eodem: Qui matrimonio iũgit uirginẽ suã, bene facit. & qui nõ iũgit, melius facit. Mulier alligata est legi quanto tempore uir eius uiuit. Quòd si dormierit uir eius, liberata est à lege uiri: cui uult, nubat, tantùm in Domino. ergo etiam secũdæ nuptiæ sunt licitæ. Item ad Ephes. 5. Viri diligite uxores uestras &c. In eodem: Vnusquisque uxorẽ suã sicut seipsum diligat. Et 1. ad Timot. 2. Mulier seducta in præuaricatione fuit. Saluabitur autem per filiorum generationem. Item 4. Spiritus manifestè dicit: quia in nouissimis tẽporibus discedent quidam à fide attẽdẽtes spiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentiũ mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam, & prohibẽtiũ nubere &c. Et eiusdem 5. Volo iuniores nubere, filios procreare, matres familiâs esse. Item ad Hebræ. ult. Honorabile coniugium in omnibus. (supple sit) & thorus immaculatus. Fornicatores enim & adulteros iudicabit Deus. id est, dãnabit. Bern. Omni immunditiæ habenas laxat, qui nuptias dãnat. Idem: Rata est in terris cõtinentia, neque pro tãtillo quæstu exinaniuit se Filius Dei, formam serui accipiens. In hac approbatione matrimonii conueniũt nobiscum tã Iudæi quàm gẽtiles. Gẽtiles enim in ueneratione habuerunt coniugium, & filios qui non erant nati de cõiugio, illegitimos iudicabãt. In hoc autẽ conueniũt nobiscũ sapientissimi, ut Salomõ Prouer. 19. Domus & diuitiæ dantur à parẽtibus: à Domino uerò propriè uxor prudens. Seneca etiã uxorem habuit, ut apertè habetur in eius epistolis. Et notandũ quòd illi qui sunt huius erroris, dicunt mulierem dãnari si prægnans decedat uel in partu. Quod manifestè patet esse falsum in Elizabeth, Lucæ 1. quæ prægnãs erãt quum salutauit eã beata Virgo: & tamẽ repleta est Spiritusancto, & infans exultauit in utero eius, quæ si decessisset in partu, saluata esset. Fatus enim pœnã habet, nõ culpã.

De commendatione Matrimonij. CAP. XV.

SEquitur de commendatione matrimonii. ¶ Et notandum quòd duodecim sunt, quibus matrimonium potest commendari fidelibus, qui utrunque testamentum recipiũt. ¶ Primum est, authoritas instituentis illud. Cùm alios ordines instituerit aliquis sanctus ut Augustin. sed Benedictus, ordinem matrimonii instituit ipse Deus qui errare nõ potest. Vnde si culpabilis est qui ordinẽ beati Benedicti transgreditur: cõstat quòd valde culpabilis est qui trãsgreditur ordinem matrimonii à Deo institutum. ¶ Secundum est, locus in quo institutũ est, scilicet paradisus. Institutum enim est immisso sopore in Adã. Genes. 2. Et raptus est Adam in spiritu, & interfuit curiæ cælesti, & ibi agnouit uirtutem matrimonii, & cuius rei esset sacramentum. Et erat Adã tũc corpore in paradiso terrestri, mente uerò in paradiso cælesti. Vnde super Genes. dicit glos. Augustin. Extasis fede intelligitur ad hoc immissa. ut mẽs Adæ particeps Angelicæ curiæ & intrans in sanctuariũ Dei nouissima intelligeret: unde euigilans prophetico spiritu eructauit, Hoc nunc os ex ossibus meis &c. Hæc uerba cũ Adæ scriptura fuisse dicat, Christus in Euangelio Deum dixisse declarat. Matth. 19. ut intelligamus per illã extasim Adã diuinitus hæc dixisse. ¶ Tertium est antiquitas. Non enim de nouo institutus est ordo iste, imò antiquitate excedit omnem ordinem in terris institutũ. ¶ Quartum est, status. Institutum enim est in statu innocẽtiæ in illo felici tempore in quo homo nõdum peccauerat. ¶ Quintũ est, quòd hunc solum ordinem saluauit Deus tempore diluuii. In

arca enim tãtũ saluati sunt Noẽ & uxor eius, & tres filii eius & uxores eorum. Si qui erant concubinarii, si quæ meretrices, oẽs diluuio sunt submersi. ¶ Sextum est, quòd beata Virgo hunc ordinem intrare uoluit: licet proposuisset seruare uirginitatem: quod nõ parum facit ad honorẽ matrimonii: noluit filius carnem ex ea assumere, donec fuit in matrimonio. Matrimonium pallium est quo beata uirgo usa est, quo occultauit cælestem cõceptũ. Sub quo pallio latẽre uoluit filius Dei: sub hoc pallio celatum est diabolo mysteriũ redemptionis nostræ. Infelices & maledictæ sunt illæ quæ potius eligunt esse in confusione diaboli quàm in ordine beatę Virginis. Cõfusio diaboli est status meretricũ, quæ quãdoque peccant cum patre, quãdoque cũ filio, quãdoque cum duobus fratribus uel cognatis, quãdoque cum solutis, quãdoque cum cõiugatis, quandoque cum sacerdotibus, quandoque cũ religiosis, quãdoque cũ leprosis. Infelices etiam sunt adulteræ quæ matrimonio non deferunt, quæ non timent pallium beatæ Virginis inquinare. ¶ Septimũ est, quod Deus uoluit honorare nuptias sua præsentia & matris suæ, & discipulorũ suorũ. Ioã. 2. Vbi inueniũt cõcubinarii quòd Christus uel beata Virgo in domibus eorum comederit? Diabolus potius in domibus eorũ

inhab

inhabitat, cui de corporibus suis sacrificia faciũt. Sicut enim qui continẽter uiuunt, corpora sua Deo sacrificãt. Iuxta illud ad Rom. 12. Obsecro uos p̃ misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora uestra hostiam uiuentem. Sic qui luxuriosè uiuũt, corpora sua sacrificãt diabolo. Quomodo habitaret Deus, ubi exercetur opus illud quod plus Deo fœtet & angelis eius, quàm aliqđ cadauer hominibus fœteat? ¶ Octauum est, quòd Dominus nuptias uoluit honorare. Primo aperto miraculo quod fecit coram discipulis suis. Ipsum uerò miraculũ quo aqua mutata est in uinum, ostẽdit cuius uirtutis sit matrimoniũ. Aqua enim uilis est, uinũ pretiosum. Sic opus carnale absque matrimonio uile quid est: opus uero matrimoniale pretiosum. Vnde infelices sunt cõcubinarii, qui aquã fœtentẽ uino pretioso præeligunt, potius uolentes exercere opus illud extra matrimonium cum peccato, quàm in matrimonio sine peccato. Infelices etiã sunt illi qui uinũ bonũ & purũ habent, & relinquunt illud pro uino prauo quasi felle misto. Hi sunt illi qui proprias uxores habẽt & alienis adhærẽt. ¶ Nonũ est, excellens benedictio quã ecclesia facit coniugibus iuxta altare ad missam in præsentia Dominici corporis. Qui potius uult esse cõcubinarius quàm legitimus maritus, ipse potius uult habere maledictionẽ quàm benedictionẽ. Quãdiu enim est in peccato, maledictus est quicquid agat. In Psal. Noluit benedictionem, & elõgabitur ab eo. Cõcubinarii uidẽtur uelle maledictionẽ, & meritò illã habebũt. Dicẽ enim eis illud Matt. 25. Discedite à me maledicti in ignem æternum. His autem qui bene se habent in matrimonio dicetur illud Matt. Venite benedicti Patris mei &c. ¶ Decimũ est, pretiosus fructus, qui ex matrimonio sequitur. Generatur enim inde filii huius seculi, qui pòst per adoptionem fiunt filii Dei. Si quis haberet uineã quę annuatim ferret mille modios uini, ualde amaret eam. Quantũ ergo amãdum est matrimoniũ unde pueri procreantur, cùm puer unus præualeat toti uino qđ in mundo est? Ex matrimonio generantur uirgines. Vnde si uirginitas multũ amãda est, & matrimoniũ multũ amãdum est. Hieron. Laudo cõiugium, quia uirgines generat: lego de spinis rosam, de cõcha margaritam. Valde infelices sunt meretrices quæ operi carnali intenduntˢ: & tamẽ quia exponendo se omnibus se inquinant, non sunt dignæ ut Deus det eis fructũ prolis. Mira fatuitas, non cessant seminare, licet uideant se nullum fructum inde colligere. Meretrices habent officium in mundo isto iugulãdi homines pro denario & denario. Vix inter latrones inuenitur aliquis qui tale officiũ uelit habere. Ipsæ autem seruices sunt dãnatiõis humanæ sunt & dæmones. Quid dicent de iudicii, si quæratur ab eis ut sint filii earũ? Ipsæ dãnabũt quasi eos occiderint. Exponendo enim se omnibus quasi occacuerunt eos. ¶ Vndecimũ est, q̃ matrimoniũ est unum de septẽ sacramẽtis ecclesiæ. Si qs in aqua baptismi latũ, piiceret, uel alio modo sacramento baptismi cõtumeliã faceret, nõ esset parũ culpabilis. Sic nec parũ culpabilis est q̃ adulterando sacramẽto matrimonii cõtumeliã facit. ¶ Duodecimum est, uirtus magna matrimonii, quæ multis modis ostẽdi. Primo per hoc quòd opus carnale quod sine eo esset mortale, cum eo est ueniale, uel omnino sine peccato. Secũdo p̃ hoc q̃ remediũ est contra mala quæ ex meretricio sequũtur cõcubitu, quę sunt sterilitas, prolis interfectio, incestus. Tertiò per hoc q̃ adeò efficax est ad concordiã faciẽdã, quæ adeò placet Deo, sicut discordia multũ ei displicet. Tota patria una uno matrimonio quãdoq; ad cõcordiã reducitur. Prou. 6. Sex sunt quæ odit Deus, & septimũ detestatur ea. Septimũ qđ detestat est qui q̃ seminat inter fratres discordiã. Quarto p̃ hoc q̃ defendit hominem ex ea parte qua diabolus eũ fortius impugnat. Luc 40. Fortitudo eius in lumbis eius.

De modo contrahendi Matrimonium. CAP. XVI.

NOtandum ergo quòd ille qui uult cõtrahere matrimoniũ, Primò debet habere intentionẽ ad Deũ: ut scilicet cõtrahat desiderio generãdi filios secũdũ carnẽ, q̃ pòst fiãt filii Dei per adoptionẽ. In illis enim qui Deum excludũt ab intẽtiõe sua, potestatẽ habet dæmoniũ. Tob. 6. dixit angelus Tobiæ minori. In eos qui cõiugiũ ita suscipiũt, ut Deũ à se & à sua mẽte excludãt, & suę libidini ita uacent, sicut equus & mulus in qbus non est intellectus, habet super eos dæmoniũ potestatẽ. Et in eodẽ: Accipies uirginẽ cũ timore Domini, & amore filiorũ magis q̃ libidinis ductus. Ite eiusdẽ 8. dixit Tobias minor: Nũc Domine tu scis quoniã nõ luxurię causa accipio uxorẽ meã, sed sola posteritatis dilectiõe in qua benedicatur nomẽ tuũ in secula seculorũ. ¶ Secũdo debet eligere uxorẽ similẽ sibi, nobilẽ si nobilis est, ignobilẽ si est ignobilis. Gen. 2. Faciamus ei adiutorium simile sibi. De costa uiri formauit Dominus mulierẽ, ne posset unus cõtra alterũ gloriari se esse de nobiliori genere. Nõ formauit Deus mulierẽ de capite ne crederetˢ formata ad dãnationẽ. Neq; de pede, ne crederetur subiicienda in seruitutẽ: sed de costa, ut habeatˢ tãquã socia. Poẽta: Si qua uoles aptè nubere,

nubat

nube pari. Paritas ista nõ solũ at tẽdẽda est quãtũ ad nobilitatẽ, sed etiã quãtũ ad iuuẽtutẽ & pulchritudinẽ. Quãdo enim iuuenis & pulchra nubit seni & deformi, habet eũ exosum & adultera efficit. Paritas ista bene in anulo ostendit: q si strictior sit, digito nõ cõgruit: si latior, decidit. Sic se habet inter cõiuges si sint dispares: qa uel simul manẽtes nõ sunt cõcordes, uel unꝰ ab altero discedit. ¶ Tertio, ut cũ tali cõtrahat, quæ sit de progenie bona. Non debet ducere filiam usurarii uel raptoris. Hæc enim fuit una de causis diluuii. Videtes enim filii Dei filias hominũ quòd essent pulchræ, acceperũt uxores sibi ex omnibus quas elegerant. Gen. 6. Filii Dei uocãtur qui erãt de stirpe Seth: filii hominũ qui erant de stirpe Caĩ. ¶ Quarto ꝙ psona cũ qua cõtrahit sit bona & prudẽs, qd̃ est unum de magnis donis Dei. Prou. 19. Domus & diuitię dantur à parẽtibus: à Domino uerò ꝓpriè uxor prudẽs. Eccl. 26. Mulieris bonæ beatus uir. Et in eodem: Pars bona, mulier bona, in parte bona timẽtiũ Deũ, dabitur uiro ꝙ factis bonis. Et in eodẽ: Gratia super gratiã, mulier sancta & pudorata. 1. Cor. 6. Sanctificatus est uir infidelis per mulierem fidelem.

Quod opus carnale sit illicitum & quod licitum. Et quot & quæ requirantur ad hoc quòd opus carnale fiat sine culpa & meritoriè. Et quot sint quæ requirant inseparabilitatem matrimonij. CAP. XVII.

SEquit̃ uidere de opere carnali, qd̃ sit illicitũ & qd̃ licitũ. Poterit tñ uideri alicui ꝙ opus illud nũquã fiat sine culpa. ¶ Primo ꝙ dicit Aug. in libr. de mo p hoc ꝙ dicit Aug. in libr. de fide ad Pet. Sine libidine nõ est parẽtũ cõcubitus. ¶ Secũdo per hoc qd̃ dicit gl. Hieron. sup illud 1. Pet. 3. Vt non impediantur oratiões uestræ. Impediri orationes officio cõiugali comemorat: qa quotiescũq; uxori debitũ reddo, orare non possum. Videm̃ secũdũ gl. illã, redditio debiti semp habere culpã, cùm semper orationẽ impediat. ¶ Tertio ꝙ hoc quod dicit gl. super illud 1. Cor. 6. Qui fornicatur, in corpus suũ peccat. Hic propriè seruit anima corpori, sed ubi anima quæ debet dominari corpori, seruit ei, uidetur esse peccatũ, cùm sit ibi priuatio debiti ordinis. ¶ Quarto per hoc quod dicit gl. ibidem: Sic totus homo absorbetur à carne, ut nõ dici possit ipse animus suus esse, sed simul totus homo dici possit carro. ¶ Quinto per hoc ꝙ semper in illo opere uidet esse immoderata delectatio. Et dicẽdũ est quòd opus illud exerceri potest sine omni culpa, & etiã meritoriè, in tribꝰ casibꝰ. ¶ Primus est cũ sit cã ꝓlis suscipiẽdę & ad cultũ Dei educẽdæ, cũ aliis debitis circũstãtiis. Aug. Cõcubitus necessarius est cã generãdi incul-

pabilis est solus nuptialis. Iste cõcubitus solus dicitur esse nuptialis, quia principaliter institutus est matrimoniũ ad suscipiẽdam prolẽ. Et hæc prima institutio & principalis dicitur fuisse data in officiũ. Secũda eius institutio fuit in remediũ, scilicet ad fornicationẽ euitandã. ¶ Secundus casus est cùm petẽti reddit debitũ. Aug. Reddere debitũ cõiugale, nullius est criminis. In hoc casu iustitia mouet. ¶ Tertius casus est, cùm aliquis exigat opus, illud ut caueat cõpari suo in peccatũ cadat: ut cùm aliquis sciens uxorẽ suã uerecundã & nũquã petiturã debitũ, timet de casu eius, debitũ exigit. Et in hoc casu pietas mouet. Si uerò aliquis exerceat opus illud ut impleat concupiscẽtiam carnis, culpa est ibi quandoque uenialis, quãdoq; mortalis. Venialis, quando concupiscẽtia ita obiecta est rationi, quòd nõ cognosceret eam nisi esset cõiunx uel. Mortalis uerò, quãdo adeò immoderata est concupiscentia quòd cognosceret eam, licet nõ esset sua. Et in hoc casu intelligitur illud uerbũ quod dicit gl. super 1. ad Cor. 7. Omnis uehemens amator, proprię uxoris adulter est. Et ibidem dicit glos. Aug. Coniugalis cõcubitus generandi gratia nõ habet culpã: concupiscentiæ uerò satiãdæ, sed propter thori fidẽ uenialem. In secundo uero Aug. in libr. de fide, ad Pet. libido dicitur concupiscentia inordinata, quæ pœna est, & nõ sumitur pro culpa nel ueniali uel mortali. ¶ Ad aliud dicendũ ꝙ oratio sumitur quãdoq; pro quolibet bono opere. Vnde gl. super 1. Thes. ult. Non desinit orare qui nõ desinit bene agere. Quandoq; pro oratione uocali: quãdoq; uerò pro actu interiori, cũ anima in Deũ afficitur. Et iste actus excellens animæ impeditur opere carnali. Si enim animæ uires ordinẽtur, generatiua uidetur esse infima: uis uerò secundum quam anima afficitur in Deũ, summa uidetur esse: unde nõ est mirũ si operationes illarũ uirium sibi nõ consociantur. Idẽ intelligendum est de illuminatione prophetica, quæ tunc nõ habet fieri. Hier. super Matt. Cõnubia legitima carent peccato, non tamen tempore illo quo coniugales actus gerũtur: præsentia sancti Spiritus dabitur, etsi prophetæ esse uideatur qui officio generationis obsequitur. Glossæ uerò quæ sunt super illud 1. Corinth. 6. Qui fornicatur &c. intelligendæ sunt non de coniugali facto cum debitis circunstãtiis, sed opere libidinoso, ubi ratio uincitur. Ad illud autẽ qd̃ immoderatiõe delectatiõis obiicitur, dicẽdũ est ꝙ ex quo Adã peccauit, nõ fuit cõiugale opus sine aliqua immoderatione: sed quædam immoderatio est quæ pœna est solũ, & prouenit ex in-

A ordi

ordinatione fœuientis cõcupiscentiæ. Sed ex quo aliqua prædictarum triũ causarũ, prius inchoatur opus illud, & nõ propter delectationẽ, & delectatio manet infra fines suos, scilicet in ui brutali, nec trahitur ratio ut delectationi consentiat, nõ est delectatio illa peccatũ. Aquæ enim inferiores à superioribus sunt diuisæ firmamẽto uirtutis.

Quot & quæ requirantur ad hoc quòd opus carnale sine culpa sit, & meritorium.

ET notandũ ꝙ multa requirũtur ad hoc quòd opus carnale sine culpa sit & meritoriũ. ¶ Primũ est, ut fiat in eadẽ specie. Natura enim est uis rebus insita ex similibus procreãs similia. Vnde si fiat opus illud in alia specie, est peccatũ contra naturã: quod tangitur Exo. 22. Qui coierit cũ iumẽto, morte moriatur. Et Deute. 27. Maledictus qui dormierit cũ aliquo iumento. ¶ Secundum ut fiat in organo dissimili. Si uerò fiat in organo simili, est peccatũ contra naturam: ꝙ tangitur Rom. 1. Nam fœminæ eorum mutauerũt naturalẽ usum, in eum usum qui est contra naturã. Similiter & masculi relicto naturali usu fœminæ exarserũt in desideriis suis, in inuicẽ masculi in masculos turpitudinem operãtes. ¶ Tertiũ est, ut fiat in organo ad hunc usum deputato: contra quod est pollutio extraordinaria, quã tãgit gl. super prædictũ locũ Ro. 1. Qui cũ ipsa coniuge alio modo quàm licet dormierit, operatur cõtra naturã. ¶ Quartũ est, ut nõ fiat modo bestiali, sed modo quẽ decet rationalẽ naturam: modo scilicet idoneo infusiõi seminis, quãtũ ad uirum, & receptiõi seminis, quantũ ad fœminã. Contra hoc uerò est illud peccatum cõtra naturam, quod enumerat Methodius inter causas diluuii, dicẽs: Mulieres in uesaniã uersę super greſſę uiris abutebãtur. ¶ Quintũ est, ut personæ inter quas hoc opus exerceatur nõ sic sẽ habeãt, ꝙ una sit radix à qua alia procedit, uel processerint ab una radice è proximo. Hoc enim multũ ualet ad societatẽ, quæ multũ est cõseruatiua humani generis. Per hoc enim, ꝙ matrimonium cõtrahitur cũ persona nõ attinẽte, initur societas inter cõsanguineos utriusque personæ conũgũ, qui sibi nõ attinebãt. Si hoc opus exerceretur cũ attinẽtia, haberent homines suspectã cohabitationẽ uxorũ suarũ cum suis propinquissimis, & cũ propinquissimis ipsarũ: sic in magna parte periret societas humana cõseruatiua humani generis. Contra hoc est peccatũ incestus, peccatũ ualde detestabile, quòd etiã exemplo brutorũ animalium nobis diffũa detur. Vnde legitur in lib. de natura animalium, ꝙ cum melus cooperto capite matris eius super eã saltauit, & operto capite matris sublato matrẽ cognouit, & turpitudinis opere ꝙd incepe-

rat intercepto descendit, & interfecit. Similiter cum fieret equo & matri eius, cooperiẽs matrẽ sibi suppositã, subito fugit. ¶ Sextum est, quòd per quæ inter quas hoc opus exercetur, unitę sint inseparabiliter: nõ enim sufficit ut consentiant uno cõsensu sicut fornicatores.

¶ De inseparabilitate matrimonij.

HANC inseparabilitatẽ primũ uidetur requirere, quia matrimonium sacramentũ est figuratiuum matrimonii spiritualis, quod est inter Christũ & ecclesiam. Ephe. 5. Sacramentum hoc magnũ est: ego autem dico in Christo & ecclesia. Vnde cum illud matrimoniũ sit inseparabile, & matrimoniũ carnale inseparabile debet esse. ¶ Secũdo ꝙ finis ad quẽ est matrimoniũ, scilicet indiuisibilitas. Destruitur enim proles si diuidatur. 3. Reg. 3. Dixit mulier cuius filius erat uiuus ad regem qui eum iusserat diuidi: Obsecro domine mi, date illi infantem uiuũ, & nolite interficere eum. Si quis tamẽ obiiciat, ꝙ quando sunt plures filii, potest fructus diuidi: Dicendum est, ꝙ nec tunc diuidi potest, quin omnes sint filii patris & matris, & omnes teneãtur tam patri quàm matri, & tam patri quàm mater omnibus. ¶ Tertiò, fidei integritas, sine qua nõ est secura societas. Si sequi deberent, nõ consideret uterque cõiugũ de altero: nec unus fidelis esset alteri, quãtũ ad bonorũ cõmunicationẽ. Prouer. ult. legitur de forti muliere: Confidit in ea cor uiri sui. ¶ Quartò, magnitudo amoris qui est inter ipsos: maximus enim uidetur esse inter amores qui sunt ratione carnis, cùm etiã amori patris uel matris uideatur præualere, secũdũ illud Matth. 19. Propter hoc relinquet homo patrẽ & matrẽ, & adhęrebit uxori suę. Cum aliqua unio corporũ inseparabilis sit, ut mistio aliqua: mẽtalis unio uidetur debere esse inseparabilis, & maximè uidetur de illa quę est maritalis amoris, quæ maxima & familiarissima uidetur esse. Præterea si omni tẽpore diligit qui amicus est, nulla aduersitas separare debet amicitiã coniugũ. ¶ Quintò societas consanguineorũ coniugum ipsis mediantibus contracta, quæ separabitur, si matrimoniũ eorũ dissoluatur, sicut mediã tibus illis sociati fuerint: quæ societas cùm adeò sit Deo ualde grata, ab homine separanda nõ est. Contra unitatẽ inseparabilẽ, est peccatum fornicationis. ¶ Sextũ est, ut illud opus exerceatur inter personas, quæ sint unitæ singulariter. Vnica enim unici debet esse. Ad quod facit magnitudo amoris. Si enim maximus amor carnalis & familiarissimus est inter eos, cũ unica debet esse amor ille. Qd enim per superabũdantiã dicitur, uni soli conuenit: hæc singularitas unitatis in anulo ostẽdit, q uni

cum digitum capit. Si quis tamẽ obiiciat quia unus debeat multas habere, ut sic multiplicentur cultores Dei, cùm unus homo sufficiat multas fœcundare. Respondendũ est, ꝙ Deus non attendit tantũ multiplicationẽ generis humani, quantũ ad numerum, quantum attẽdit eius multiplicationem, quantũ ad meritum, & ut frequentius qui generãtur nõ sunt ueri cultores Dei. Ecc.15. Nõ cõcupiscit Deus multitudinem filiorũ infidelium & inutilium. Luc.23. Venient dies in quibus dicẽt: Beatę steriles, & uentres qui nõ genuerunt. Licet paucissimi essent cultores Dei tẽpore primorũ parentum: tamẽ noluit dominus ordinare ut Adã haberet duas uxores simul, ut sic citius multiplicaretur genus humanũ. Prẽterea primus quẽ genuit Adã malus fuit, scilicet Cain. Vnde patet ꝙ citius genuit imitatorem diaboli, quàm cultorẽ Dei. Prẽterea animalia magna, ut dicitur in lib. de natura animaliũ, rarò generant. Elephas enim fœmina cessat triennio post partũ à coitu: & camela per annũ. Paucos etiam generant, quia unicũ fœtum: cùm animalia parui corporis generent multos, ut ibidẽ legitur. Sic homo maximus dignitate inter animalia, nõ est mirum si rarò & paucos filios generet. Prẽterea quandoq; qui sufficit multas fœcundare, uix sufficit uni, & proli eius sine periculo animæ suę necessaria prouidere. Legitur in lib. de nat. animaliũ, de aquila, quòd ualde grauatur in nido, ita quòd uenari nõ possit: & ideo nõ sufficit pascere plus quàm duos pullos: unde tertiũ ouum proiicit, uel tertiũ pullũ. Si quis uerò obiiciat, ꝙ saltem in principibus qui sufficiũt prouidere tolerabile erit, ꝙ unus habeat plures: Dicendum est ꝙ frequẽtius isti minus sufficiunt prouidere uxori & filiis suis sine periculo animarũ suarũ, quàm alii. Prẽterea multiplicatio dominorum destructio est terrarũ. Multiplicatis hæredibus sequitur diuisio regnorũ quam consequentur desolatio eorũ. Matth.12. Omne regnum in se diuisum, desolabitur. Multiplicatis principibus multiplicãtur mala super terram. 1. Mach. 1. legitur de Alexandro qui diuisit regnũ suum pueris nobilibus, qui secũ erant nutriti à iuuentute. Et subditur: Obtinuerunt pueri eius regnũ, unusquisq; in loco suo, & imposuerũt sibi diademata post mortem eius, & filii eorũ post eos annis multis, & multiplicata sunt mala super terram. Quando aliquis princeps habet multas uxores succesiuè, uix est pax inter filios, qui sunt ex illis uxoribus. Prẽterea nollet princeps uxorem suam ab alio fœcũdari, esset si ipse nõ posset eam fœcũdare. Vnde nec ipse uelle debet eam quũ uxor sua sterilis est, ex alia fructũ habere: hoc enim est de iure

ture naturali, ut non faciat alii quod sibi nõ uult fieri. Prẽterea sit perfecta pax seruari posset, si unus plures haberet. Cõque sa est Sara Gene.16. ꝙ ancilla sua Agar contemneret eam, cui ipsa uirum suũ cõmunicauerat. Et Lia dixit Racheli: Parúmne uidetur, ꝙ præripueris maritum meũ mihi? Gen.30. Cõtra hanc singularitatem est peccatũ adulterii. ¶ Octauũ est, ut non moueat ad opus carnale delectatio, sed uel bonũ prolis, uel castitas, uel pietas, de qbus prius dictum est. ¶ Nonũ est, ut opere inchoato ratio non trahatur ad consentiendũ delectationi. Vnusquisq; enim tentatur à concupiscentia sua attractus & illectus. Iac.1. ¶ Decimũ est, ut eligatur tempus, in quo licet opus illud exercere: abstinendum enim est à tali opere tẽpore menstruorum. Leui.16. Si coierit uir cum muliere tẽpore sanguinis menstualis, immundus erit. Etiam Deut.28. Ad mulierẽ quæ patitur menstrua, non accedes. & dicit Aug. ꝙ tunc abstinẽdum est ab illo opere propter prolis corruptionem. Hier. dicit, quòd tunc decipiuntur membris damnati, cæci, claudi, leprosi. Item tẽpore sacro. Aug. Propter dies processionis & ieiuniorum aliquando nõ licet conuenire: quia etiam alicitis abstinendum est, ut facilius impetrari possit quod postulatur. Item tempore quo uxor grauida est. Vnde elephas prægnantem fœminam non tangit: ut legitur in lib. de natura animalium. ¶ Vndecimũ est, ut locus sacer caueatur: non enim est exercendum illud opus in loco sacro.

De Temperantia delectationum secundum uisum, auditum, & olfactum. CAP. XVIII.

Dicto de Temperantia delectationum, quæ sunt secundum gustum & tactũ, dicendum est de Temperãtia quæ est secũdum uisum, auditum, & olfactum. Et notandum ꝙ quũ uisus in omnibus animalibus sit supra auditum, & sub uisu olfactus, ut legitur in lib. de natura animalium, periculosior uisus esse uidetur, nisi refrænetur, q̃ auditus, & auditus quàm olfactus. Vnde scriptura multum suadet nobis refrenationem uisus. Eccle.9. Ne respicias mulierem multiuolam. In eod. Virginem ne conspicias. Item: Noli circũspicere in uicis ciuitatis. Et iterum: Ne circunspicias speciem alienam. Eiusdem 25. Ne respicias muliebris speciem. Et 41. Ne respicias mulierem alieni uiri. Causas quare uisus sit periculosus, require in tracta. de Luxuria ca. de aspectu mulierum. De refrænatione uisus & auditus, habetur Esa.33. Qui obturat aures suas ne audiat sanguinem, & claudit oculos suos ne uideat malum, iste in excelsis habitabit. Visus & auditus uidentur habere curiositatẽ quasi

insatiabilem. Eccle. 1. Non satiatur oculus uisu, nec auris auditu impletur. Greg. Graue curiositatis est uitiū, quæ dum cuiuslibet mentem ad inuestigandā uitam proximi exterius ducit, semper ei sua intima abscōdit, ut aliena sciens, se nesciat. Idem: Curiosi animus quanto peritus fuerit alieni meriti, tanto sit ignarus sui. ¶ Et notandum, ꝙ auditus à multis est temperādus. ¶ Primò à musicis instrumētis. Iob 21. Tenent tympanum & citharam, & gaudēt ad sonitum organi. Ducunt in bonis dies suos, & in pūcto ad inferna descēdunt. Esa. 5. Cithara, & lyra, & typanum, & tibia, & uinum in conuiuiis uestris, & opus domini non respicitis. Antigonus Alexandri pædagogus citharam eius fregit, adiecitq; dicens: Tuæ ætati iam regnare cōuenit, pudeatque in corpore regis uoluptatem luxuria dominari. ¶ Secundo à lasciuo cantu uel colloquio mulierum. Vnde Ecc. 9. dicitur de saltatrice: Ne audias illam, ne fortè pereas in efficacia illius. Et in eodem dicitur de muliere aliena: Colloquiū illius quasi ignis exardescit. ¶ Tertio à malis proximi. Eccle. 28. Sepi aures tuas spinis, & noli audire linguā detrahentem. ¶ Quarto à bonis propriis quæ adulatores solent hominibus ad memoriam reducere. Seneca: Si cōtinens es, adulationes euita: sitq; tibi tam tristè laudari à turpibus, quàm laudari ob turpia. Idem: Difficillimum opus continentiæ est, assensiones adulatorū repellere, quorum sermones animā quadā uoluptate resoluunt. ¶ Quinto à suauitate proprii cantus. Gregorius. Dum blanda uox quæritur, sobria uita deseritur. ¶ Olfactus etiam temperandus est à suauitate odorum: quum scriptum sit Esa. 3. Erit pro suaui odore fætor. Vna pœna infernalis erit fœtor sulphuris. In Psal. Ignis, sulphur, & spiritus procellarū &c. Esa. 30. Flatus domini quasi torrens sulphuris succendens eam.

TERTIAE *partis principalis de quatuor uirtutibus cardinalibus, Tractatus IIII.*

De Fortitudine.

De ordine dicendorū in hoc tractatu. Et de diuersis acceptionibus huius nominis Fortitudo.

PARS I.

DICTO de Prudentia & Temperantia, dicendum est de Fortitudine. De qua hoc modo dicetur. Primò ponentur diuersæ acceptiones huius nominis Fortitudo. Secundo, diuersæ descriptiones Fortitudinis. Tertio, ea quæ pertinent ad eius commendationem. Quarto, dicetur de his quę iuuant fortitudinem. Quinto, de partibus ipsius. ¶ Circa primum, notādum est, ꝙ nomen Fortitudinis sumitur quandoque pro fortitudine corporali, qualis fuit fortitudo Sampsonis. Hæc fortitudo uidetur esse potētia facile agendi, & difficile à contrario patiendi. Quandoq; uerò pro fortitudine animi: & sic sumitur quadrupliciter. Vno modo generaliter, & secundū hoc fortitudo reperiri potest in omni uirtute, & omnis uirtus fortitudinem habet respectu uitii sibi contrarii: ut continētia cōtra luxuriā. Prou. 31. Accinxit fortitudine lūbos suos. Ad fortitudinē istam pertinet in omni opere meritorio facere ne quid minus, sicut ad tēperantiam generalē pertinet facere ne quid nimis. Alio modo nomen fortitudinis sumitur largè: non tamen ita generaliter sicut prius. Et fortitudo hoc modo attenditur circa difficilia in passionibus, siue sint exteriores passiones, siue interiores. Exteriores passiones sunt contumeliæ, damna rerū, & molestiæ corporis ab alio illatæ. Passiones interiores illæ dicūtur cōtra quas certamen habet temperātia: ut sapores gustui, & ea quæ appetitum sentibili passiones inferūt. De his passionibus dicit Philosophus, ꝙ difficiles sunt & contemporaneæ uitæ. Sic accipitur fortitudo super illud Prou. ult. Mulierem fortē quis inueniet? Glo. Mulier fortis, ecclesia quæ pro amore sponsi prospera, & aduersa contemnit. Contemne ut prospera, temperantię est. Et Tullius in lib. de Officiis dicit, quod fortis animus & magnus duabus rebus maximè discernitur: quarum una in rerum externarum despicientia ponitur: altera res est, ut sit ita affectus animo ut res gerat magnas & maximè utiles: sed uehementer arduas & plenas laborū & periculorum. & Aug. in libro de libero arbitrio dicit, ꝙ fortitudo est affectio animæ, qua omnia incōmoda & damna rerū non in potestate nostra constitutarū contemnimus. Res nō in potestate nostra constitutæ sunt quę nobis inuitis auferri possunt. Tertio modo strictius sumitur pro fortitudine, scilicet quæ attenditur circa ea quæ sunt difficilia in passionibus exterioribus, ita ꝙ non cōprehēdit temperantiam. Et sic sumitur ab Augustino in libro de moribus ecclesiæ: Amor, inquit, ille de quo loquimur, quem tota sanctitate inflammatum esse oportet in Deum, nō appetendis istis temperans, in amittendis fortis inuenitur. Quarto strictissimè sumitur, secundum ꝙ non attenditur circa quodcunq; difficile in passionibus exterioribus, sed tantùm circa exteriores passiones quæ corpori infliguntur, & non extendit se ad damna rerum. Et sic uidetur Aristo. sumere Fortitudinem in Ethicis.

De descriptionibus Fortitudinis.

PARS II.

CIrca secundum notandum est, ꝙ fortitudo sic describitur

bitur ab Aug. in libro de moribus ecclesię: Fortitudo est amor omnia facile tolerãs propter illud quod amatur. Sed uidetur hæc descriptio nõ solum conuenire fortitudini, sed etiam fidei, spei, charitati, & timori. De fide enim legitur 1. Pet. ulti. Cui resistite fortes in fide. Glo. quæ est tanquam murus. De spe, ad Hebræ. 6. Fortissimum solatiũ habeamus qui confugimus ad tenendam propositam spem &c. Gl. quod nos faciat in omni aduersitate fortes, uolentes ad horam pati, ut in æternum regnemus. De charitate 1. ad Cor. 13. dicitur q̃ omnia suffert. Et Can. ulti. Fortis est ut mors dilectio. De timore, Iob. 4. Vbi est timor tuus? ubi formido tua? Glo. Has uirtutes congruo ordine ponit, sicut in uia seculi audacia fortitudinem, timor debilitatem parit: ita in uia Dei timor fortitudinem. Ad hoc dicendum est, q̃ fides, spes, & charitas & timor faciunt aliquem fortem ad aggrediendum terribilia, uel sustinendum difficilia, & aliter fortitudo, quia actus illi propriè sunt à fortitudine originaliter. Et fortitudo facit fortẽ formaliter ad aggrediendum terribilia & sustinendum difficilior. Prædicta uerò fortem faciunt eo modo quo accidit in certamine mundano, quod brauium quod proponitur in mediũ certantibus, dum uidetur ab eis & speratur haberi, & desideratur, motiuum est, ut uirilius certent: Sic præmium æternum dum per fidem aspicitur, & per spem speratur, & per charitatẽ desideratur, homĩem excitat ut fortius certet. Timor etiã filialis siue castus, cuius causa est amor, dum timet separari à Deo quem amat, ex hoc ipso plus Deo cõiungitur, & fortius ei adhæret. ¶ Fortitudo sic describitur, super illud Matth. 15. Erant quatuor millia hominum qui manducauerant. Glo. Fortitudo est firmitas animi cõtra molestias seculi. Tullius uerò in 1. Rhetori. sic eã describit: Fortitudo est cõsiderata periculorum susceptio, & laborum perpessio. Idem in 2. Rhetori. Fortitudo est magnarũ rerum appetitio, & humiliũ contemptio, & cum ratione utilitatis laborum perpessio. Item fortitudo est rationabilis aggressio terribilium cũ constanti eorum perpessione. Macrobius: Fortitudinis est animũ supra periculi metum agere, nihilq; nisi turpia metuere, uel prospera uel aduersa tolerare. Aristo. Fortitudo est uirtus difficillimorum in passionibus operatiua gratia boni. Et loquitur Aristoteles de passionibus siue molestiis exterioribus.

De commendatione Fortitudinis.

PARS III.

NOtãdum ergo, q̃ ad commendationem Fortitudinis potest ualere, Primò frequens admonitio, quam sacra scriptura facit de ipsa. Ios. 1. Confortare & esto robustus: Simile habetur Deuteronm. 31. & 3. Reg. 2. & Dan. 10. Itẽ Tob. 4. Fortis animo ebo. Simile eiusdẽ 7. ¶ Secũdo, q̃ uirtus fortitudinis plus uidet habere uirtuositatis cæteris uirtutibus. Vnde nomẽ uirtutis antonitus fuit solius fortitudinis, ut ait Tullius. ¶ Tertio, q̃ hæc uirtus multũ competit statui in quo sumus. Mũdus enim iste locus est laboris & certaminis: ideo in uita ualde necessaria est nobis fortitudo. Ad Gala. 6. Dũ tempus habemus operemur bonum ad omnes. Eccle. 9. Quodcunq; potest facere manus tua, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapietia erũt apud inferos quò tu properas. Ber. In mundo isto quasi in stadio certaminis positi sumus. Ecc. 3. Tempus belli & tempus pacis. Tempus belli est in præsenti. Militia est uita hominis super terram. Iob 7. Vnde illa pars ecclesiæ quæ in terris est militans ecclesia uocat. Quę fortitudine debet esse induta in præsenti. Prou. ulti. Fortitudo & decor indumentum eius. Esa. 52. Induere fortitudine tua Sion. Si sine fortitudine sit, necesse habeas fugere hostes suos tanquam inermis. Thren. 1. Abierũt absq; fortitudine ante faciẽ subsequẽtis. ¶ Virtus fortitudinis etiã inparabilis est. Totus enim mũdus eius non posset uincere unũ hominem in quo esset uera fortitudo animi. Seneca: Facilius est gentem unã quàm uirum unum uincere. Sine fortitudine animi quasi nihil est fortitudo corporis. Eccl. 9. Verti me ad aliud, uidique sub sole nec uelociũ esse cursum, nec fortiũ bellum. Esa. 1. Erit fortitudo uestra ut fauilla stupæ. & eiusdem 20. Erit uobis fortitudo Pharaonis in confusionem. Virtus fortitudinis Deũ lætificat. Neemię 8. Gaudium enim Domini est fortitudo uestra. De hostibus triumphat. 2. Reg. 22. Accinxisti me fortitudine ad pręliũ, incuruasti resistentes mihi subtus me. Homini bona sua seruat. Lucæ 11. Quũ fortis armatus custodit atriũ suum, in pace sunt cuncta quæ possidet. Itẽ hominẽ ditat. Prou. 10. Egestatẽ operata est manus remissa, manus autẽ fortium diuitias parat. Eiusdẽ 11. Robusti habebũt diuitias. Et 21. Cogitationes robusti semper in abundantia: omnis autem piger semper in egestate erit. ¶ Item hominẽ glorificat, sicut ignauia hominem uilificat, Prouer. 12. Manus fortium dominabitur: q̃ autem remissa est, tributis seruiet. Ipsa etiam regnum cælorũ uiolenter occupat. Matthæi 11. Regnum cælorum uim patitur, & uiolenti rapiunt illud.

De his quæ iuuãt Fortitudinem.

PARS IIII.

QVæ iuuant Fortitudinem, uidentur duodecim esse. ¶ Primo iuuat eam maiorum

exhortatio. Deutero.20. Appropinquante iam prælio stabit sacerdos ante aciem, & sic loquetur ad populum, Audi Israël, uos hodie contra inimicos uestros pugnam committitis, ne pertimescat cor uestrum &c. Et 2. Machab. cap. ulti. legitur de Machabæo, quòd armauit socios suos non clypei & hastę munitione: sed sermonibus optimis & exhortationibus. Et in eodē: Exhortati itaq; Iudæ sermonibus bonis ualde, statuerunt dimicare & confligere fortiter. ¶ Secundo exempla robustorū. Vnde 2. Machabæorum 6. Hoc modo uita decessit Eleazarus memoriam mortis suæ exemplum uirtutis & fortitudinis derelinquēs. ¶ Tertio exercitatio. Ber. ad fratres de monte Dei: Rusticus duros habet neruos, fortes lacertos. Exercitatio hoc fecit, sine ea corpore mollescit. Volūtas facit usum, usus exercitium, exercitium uires in omni labore suo ministrat. ¶ Quarto fides, mercedē fortium operum ostendendo. 2. Parali. 15. Cōfortamini, & nō dissoluētur manus uestræ. Erit enim merces operi uestro. ¶ Quinto timor. Pro. 14. In timore Domini fiducia fortitudinis. Timor illud expellit propter quod uel solum uel maximè timendum est, scilicet peccatum. Eccle. 1. Timor Domini expellit peccatum: ideo meritò hominem reddit securum. Item timor hominem facit purè operari, quod ualet ad fortitudinem. Iob 16. Mundis manibus addet fortitudinem. Præterea timor facit hominem in se deficere, ideo in Deo roborat. Bernardus in sermonibus: Vtilis protensus infirmitas, quæ medici manum requirit, & salubriter in se deficit, quā perficit Deus. Ideo super Canti. Optanda infirmitas quæ Christi uirtute compensatur. Quis dabit mihi non infirmari, sed etiam pentus destitui & deficere à memetipso, ut domini uirtutum uirtute stabiliar? ¶ Sexto spes. Esaiæ 30. In silentio & spe erit fortitudo uestra: spes fortē efficit, omnipotenti inniti faciendo. Ad Philip. 4. Omnia possum in eo qui me confortat. ¶ Septimo charitas. Et hoc duplicitèr. Vno modo adiutorium proximi habendo. Prou. 18. Frater qui adiuuatur à fratre quasi ciuitas firma. Ecclesia. 4. Melius est duos esse simul, quàm unum. Habent enim emolumentum societatis suæ. Si unus ceciderit, ab altero fulcietur. Et in eodem: Si quis præualuerit contra unum, duo resistunt ei. Secundo modo uera fortitudo adhærendo. Gregorius in Moralibus: Qui ueritati inhæret, uanitati nullo modo succumbit: qa dū forti pede cogitationis intus intentionē fixerit, omne qđ foras murabiliter agitur, ad arcē mentis minimè pertingit. ¶ Octauo sapiētia. Prou. 24. Vir sapiens fortis est, & uir doctus robustus &c. Gregor. in Moral. Valde fortitudo destituitur, nisi per cōsilium fulciatur. ¶ Nono scientia quę in prosperis seruat. Grego. in Moral. Nulla aduersitas deiicit, quem prosperitas nulla corrumpit. Idē: In hac uita qui nulla prospera appetit, nulla aduersa pertimescit. Prudentiæ pertinet ad temperātiam: fortitudinis ad fortitudinē. ¶ Decimo disciplina corporis quæ dicitur domesticū debilitat. Bernardus. Quid mirum si hoste debilitato, tu fortior efficeris? ¶ Vndecimo, eleemosyna. Prouerb. 22. Victoriam & honorem acquiret qui dat munera. Eccle. 30. dicitur de eleemosyna: Super scutum potentis, & super lāceam, aduersus inimicum tuum pugnabit. ¶ Duodecimo, oratio quæ multum ualet ad fortitudinem, de cælo enim fortitudo est. 1. Macha. 3. Exod. 17. Cùm leuaret manus Moyses uincebat Israël.

De partibus Fortitudinis. Et primo de securitate: de duodecim solutionibus contra timorem mordinatum, de timore inordinato, & securitate commendabili & reprehensibili. PARS V.

NOtādum ergo quòd Tullius in 1. Rhetor. quatuor partes eius assignat, scilicet magnificentiam, fiduciā, patientiā, perseuerātiam. Macrobius uero septē partes eius tangit, Magnanimitatem, fiduciam, securitatem, magnificentiam, constantiam, tolerantiam, firmitatem. Quidam uerò sex tātummodo partes assignāt: scilicet magnanimitatem, fiduciam, securitatē, patientiam, cōstantiam, magnificentiam. Et satis rationabiliter uidētur posse poni hæ sex partes fortitudinis. Fortitudo enim debilitatem animi expellit, & magnitudinem animi efficit. ¶ Quòd debilitatem expellat, patet ex hoc, qp fortitudo debilitati opponitur. Quòd magnitudinem animi efficiat, patet ex hoc, qp fortitudo dicit magnanimitas. Senec. in libro de quatuor uirtutibus principalibus. Triplex uerò est debilitas animi. Prima est, nimia pusillanimitas à malo futuro, quę timiditas uocari pōt. Quæ dissuadet, Ecclesiastici septimo: Noli esse pusillanimis in animo tuo. Et reprehēditur, Matt. 8. Quid timidi estis modicæ fidei? Secunda est nimia passibilitas à malo præsenti, quæ est quasi quædam teneritudo uel mollities, cuius signum est facilitas dolēdi, quæ infirmitas est in quibusdam qui conqueruntur secum durè agi, uel sibi dura uerba dici. Tertia est instabilitas, quæ similis est debilitati uirgæ subtilis quæ de facili in omnem partē flectitur. Cōtra has tres infirmitates, tres sunt partes fortitudinis. Securitas contra timiditatem. Patientia contra teneritudinem. Constātia cōtra instabilitatē. ¶ Fortitudo inquātum animi magnitudin

tudinem efficit, tres habet partes. Ipsa enim quantum ad actus suos habet principium, mediū, & finem. Quātum ad principiū, ptinet ad eā magnanimitas, quę est rationalis aggressio terribilium: quātum ad medium, fiducia quæ est certa spes perducēdi ad finem rem quæ inchoata est: quantum ad finem magnificentia quę est rerum quæ gerūtur felix consummatio.

¶ *De Securitate.*

INTER has sex partes fortitudinis, primò de securitate prosequemur, quę est intimiditas mali. Iuxta illud Arist. in Ethic. Fortis est intimidus mali. Et describitur sic: Securitas est habitus secūdum quē imminētes incommoditates & rei inchoatæ affines non formidātur. Et coarctat hęc descriptio securitatem ad intimiditatem, quæ est post rei inchoationē. Securitas commēdatur nobis in leone. Prouerb. 28. Iustus ut leo cōfidēs absque terrore erit. Eiusdē 30. Leo fortissimus bestiarū ad nullius pauebit occursum. ¶ Et notandum quòd secūdum Philosophum, quæ cōgregata sunt in homine secūdum rationem, dispersa sunt in brutis secūdum naturam: ut castitas in elephante, liberalitas in leone. Vnde dicitur in lib. de natura animaliū, quòd uulpes sequūtur leonem, quia est animal communicatiuū prædæ. Mansuetudo uero in agno. Esa. 53. Quasi agnus corā tondēte se, obmutescet. Modestia irascendi in columba. Iere. 25. Facta est terra in desolationem à facie columbæ, & à facie iræ furoris Domini. Gl. Greg. Quia in Deo nulla furoris inæqualitas reperitur, furorem Domini iram columbę nominauit. Vt enim uim diuinæ districtionis imperturbabilē demonstraret, & irā dixit & colūbæ. ¶ Securitas cōflictum habet cum timore. Securitatis officiū est, contra aspera fortunæ solatium dare. De quibus solatiis ait Seneca de remediis fortuitorū. Debro de remediis fortuitorū. De cuius uerbis pauca ponamus. Morieris, inquit. Et respondet. Hac conditiōe intrani ut exirē. Morieris. Gentiū lex est, quā accepisti reddere. Morieris. Peregrinatio est uita: cùm multū ambulaueris, diu redeūdū est. Morieris. Stultum est timere quē uitare nō possit. Istud non effugit etiā q distulit. Morieris. Nec primus, nec ultimus. Oēs te antecesserūt, oēs te sequētur. Item peregrè morieris. Ego qui debeo soluere paratus sum: undeq; fœnerator quo me appellet. Item iuuenis morieris. Optimum est, antequā optes mori. Optimum est mori quū ituat uiuere. Iuuenis moriar. Fortasis aliqui magis te subdet fortuna: & si nolis alii, certe saltē senectuti. Insepultus iacebis. Quid aliud respondeā, q̄ Virgilianū illud, Facilis iactura sepulchri? Si nihil sentio, sepultura ptinet ad me iactura corpo-

ris insepulti: si sentio, omnis sepultura tormētū est. Quid interest, pascas an fera me cōsumat, an tē pyra? Ego nō ultima sepultura, non defunctorū cura, sed uiuorū inuentio est sepultura, ut corpora & uisum fœda & odore amouerent. Ita in li. de natural. quęstiōib⁹: Nihil refert quàm minax mors ueniat: quod à nobis petit, minuit. Et hoc senectus à nobis exactura est: hoc auriculæ dolor: hoc humoris corrupti abūdantia. Pusilla res est hominis uita, sed ingēs res est cōtēptus uitæ. Hāc qui cōtēpserit, securus uidebit maria perturbari. Illa infesta regna retegātur, stabit superbus illā uoraginē intrepidus, & sciet sibi esse habendā, siue illā insidiæ, siue morbi petāt. Idē in eodem: Nihil interest utrum me lapis meus elidat, an toto mōte præmar. Item egregiè Vagellius: Si cadendum, inquit, mihi est, cęlo me cecidisse uelim.

¶ *De duodecim solatijs contra timorem mortis.*

CONTRA timorē mortis possunt ualere duodecim solatia quæ ex scripturis diuersis colligūntur. ¶ Primum est, quòd ipsa mors hostē nostrū familiarē occidit, scilicet corpus. ad Gal. 5. Caro cōcupiscit aduersus spiritū, & spiritus aduersus carnem. Sapiēs: Nulla pestis efficacior est ad nocēdū, quàm familiaris inimicus. ¶ Secūdum est, quòd ostiū nobis efficit in carcere immundo in quo capti detinemur, in corpore scilicet. In Psal. secūdū aliā literā: Educ de carcere animā meam. Sed sunt quidā adeò assueti miseriæ huius carceris, ut nihil timeant tātū in hoc carcere, quàm ostium uel exitum. Seræ & repagula ab incarceratis odio solēt haberi, & nō liber exitus. ¶ Tertiū est, quod nos expedit ab onere cophini immūditia pleni. Sapien. 9. Corpus quod corrūpitur, aggrauat animam. ¶ Quartum est, quòd nos expedit uel finem imponit peregrinatiōi laboriosæ & amaritudinibus plenæ. Greg. Quid est uita mortalis, nisi uia? & quale sit, fratres mei, perpendite in uia lassari, & uiam nolle finiri. Idē: Vita præsens laboribus plena est: cū luctu agitur, & tamē cū lacrymis dimittitur. Eccleſia. 20. Melior est mors, quàm uita amara. ¶ Quintū est, quòd lētū equū omni genere uitiorū uitiosum nobis occidendo, dextrariū optimū nobis restitui facit. Equus uitiosus, corpus est. Ab hoc equo expediri desiderabat Paulus, ad Rom. 7. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Tribus de causis timet miles equū suū amittere: uel quia nō est securus de emenda, uel quia capi timet equo amisso, uel propter

equi

equi bonitatē. Nulla uerò harū triū causarū est in casū proposito. Securus enim est de emenda seruus Dei. Ambrosius: Mori nō timeo, quia bonū dominum habeo. Et 2. Machabęor. 7. dixit unus de septē fratribus: De cælo, inqt, ista possideo: sed propter legē Dei ista despicio, quia me ea recepturum spero. Nō timet etiā seruus Dei capi equo amisso: tunc enim de manibus hostiū liberatus est. In Psal. Laqueus cōtritus est, & nos liberati sumus. Equus iste etiā adeo uitiosus est, ut optandum sit seruo Christi ab eo expediri. ¶ Sextū est, præsentis uitæ periculum. Mors portus est periculosæ nauigatiōis in mari huius mundi, iuxta uerbū Bern. Periculū probat trāseuntiū raritas, & pereūtiū multitudo. In mari Massiliæ de quatuor nauibus non perit una: in mari huius mundi, de quatuor nauibus uix euadit una. ¶ Septimum est mortis necessitas. Sen. Nullus est pernicioſior hostis, quàm quē audacē angustiæ faciūt. Paria conantur magnus animus ac perditus. Cogitemus nō quātū propè mortē perducti sumus, omnes reseruamur ad mortē: nec de re, sed die quæritur. Nónne contēneres eū qui inter morituros cōstitutus, beneficii loco peteret ultimus ceruicē amputari? Idē facimus, magni æstimamus tardius mori. Idē in lib. de naturalibus quæstionib. Nullum maius solatium mortis, quàm ipsa mortalitas. ¶ Octauū est, moriēdi cōtinuitas. Sen. Quid times quod quotidie experiris? Idem: Quotidie morimur, tota die aliqua pars uitæ demitur, & tūc quoq; cùm crescimus, uita decrescit. ¶ Nonum est, mortis propinquitas. Chrys. Signati post modicum morituri sumus. Quare ante modicū in causa Dei cū gloria nō morimur, ut fiat uoluptarii, quod futurū est necessariis? Sen. Nemo tā immitis est, qui malit semper pēdere, quàm semel cadere. Idē: Erras si in navigatione sola putas minimum esse, quamlibet de morte uita diuiditur. In omni loco æquè tenue interuallū est. Nō ubique se mors tam propè ostendit, ubique tam propè est. ¶ Decimum est mors Christi. ad Hebręos 12. Curramus ad propositum certamē, aspicientes in authorē fidei & cōsummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucē. Aug. Magna cōsolatio est mēbris ex capite, quòd Christus qui est sapientia Dei patris, gaudiū mūdi fugit, & ad mortem uoluntariè uenit. certissimū argumētum est quod mors seruis Dei timēda non sit. ¶ Undecimū est, amantissimi & sapientissimi patris potestas. Hoc solatiū exhibuit Dominus discipulis suis, dicēs eis post suam resurrectionem: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Matt. ult. Magna consolatio est filiis Dei, quòd persecutio nihil

nisi est in manu patris eorū. Filis inquā misericordiarū cuius sapiētiā nihil latere potest, cuius potētiā nihil potest superare. Unde uerisimile est q̄ persecutor nō affliget filios eius, ni si q̄ā pater uidebit eis expedire. Esa. 10. Virga furoris mei est. Matt. 10. Nónne duo passeres asse uæneūt, & unus ex illis nō cadet super terrā sine patre uestro? ¶ Duodecimū est, sequela immortalitas. Tullius: Nō est ista mors, quā immortalitas cōsequitur. Eccl. 7. Melior est dies mortis, die natiuitatis. Duobus de causis melior est seruo Dei dies mortis, die natiuitatis. Una est, q̄a mors est egressus à miseria, natiuitas uerò ingressus est ad miseriam: melior est egressus à miseria, quàm ingressus ad miseriam. Sapiens: Mors bona si nō est finis tamē malorū est. Sen. Mors malorū omniū remediū est. Secunda est, quia mors est porta gloriæ seruis Dei. Ipsa est inchoatio beatæ uitæ: unde est nobilior more quàm sit natiuitas secūdū corpus. Unde trāsitus sanctorū, natale eorū uocatur ab ecclesia. In Psal. Pretiosa in cōspectu Domini mors sanctorū eius. Verè pretiosa, quia est regni æterni premiū. ¶ Sequitur de quibusdā aliis solatiis, quæ tangit Seneca in libro de remediis fortuitorū. Exhibis. Et respōdet. Patria est ubicunq; bene es. Illud autē per quod bene es, in homine, nō in loco est. Si sapiēs es, peregrinatur: si stultus, exulat. Dolor imminet. Si exiguus est, feramus: leuis est patientia. Si grauis est, feramus: nō leuis est gloria. Dura res est dolor, imò tu mollis. Nō sum potēs: gaude: iniuriam facere nō poteris. Pecuniā perdidi: fortassē illa te perdidisset. O te felicē, si cū illa auaritiā p didisti. Sed si manet illa apud te, es tamē uteūq; felicior, q̄ tāto malo materia subducta est. Pecuniā p didisti: & illa q̄ multos. Eris nunc in uia expeditior, domi tutior. Exonerauit te fortuna, si intelligis, & tutiore posuit loco. Dānū putas, remediū est. Pecuniā perdidisti: nēpe quā ut tu haberes, alius antè perdiderat. Oculos perdidi: quàm multis cupiditatibus uia incisa est. Oculi incitamēta sunt uitiorū, duces scelerum. Amisi liberos: Stultus es qui fles mortē mortaliū. Perierē perituri. Habebāt illi cuius essent magis quàm tui. Educādos tibi fortuna mādauerat: recepit illos, non abstulit. Naufragiū feci. Cogita nō quid perdideris, sed quòd euaseris. Nudus exii: sed existi. Omnia perdidi: sed cū omnibus perire potuisti. In latrones incidi: noli cōqueri quòd incideris, gaude quòd effugeris. Amicū perdidi: aliū quære, & ibi eū quæras, ubi inuenias. Quære inter liberales artes, inter honesta & recta officia, quære in laboribus. Ad mēsam res ista nō quæritur. Perdi

di amicũ,fortem animũ habe:si unũ,erubesce: si unicũ, qd tu in tãta tẽpestate ad unam anchorã stabas?Bonã uxorẽ amisi. Inuenies, si nihil quæris nisi bonam uxorẽ.Soror bona nõ potest recuperari,nec mater.Vxor aduẽtitiũ bonũ est.Non est inter illa quæ semel unicuique cõtingũt. Multos tibi numerare possum, qbus bonã uxorẽ lugẽtibus cõtigit melior.Cõtra aspera huius mũdi abũdãtius cõsolatur scriptura, & specialiter doctrina Saluatoris,qui ad hoc cõsolãdũ miseros in mũdũ istũ uenit.Esa. 61.Ad annũtiãdũ mãsuetis misit &c. ut cõsolaret omnes lugẽtes. De cõsolationibus habes Matt. 5.& 10.& Luc.5.

¶ *De Timore inordinato.*

SECVRITAS timorẽ inordinatũ expellit. Cõtra quẽ dicit Seneca in epistolis: Nos ad præsentia non aptamur:sed cogitatiões in lõginqua prẽmittimus.Itaq; prouidentia maximũ bonũ cõditiõis humanæ, in malũ uersa est. Feræ pericula quæ uidẽt fugiũt,quũ effugere securũ sit nos, & uẽturo torquemur & præterito.Multa bona nostra uitio nostro nobis nocent. Timoris tormẽtũ memoria reducit,prouidẽtia anticipat: nemo tãtũ præsentibus miser est. Idẽ: Plura sunt quę nos terrẽt,quàm quæ ꝓmittũt, & sępius opiniõe q̃ re laboramus. Illud tibi præcipio,ne sis miser ante tẽpus,quũ illa quæ uelut imminẽtia expauisti, fotalsis nunquam uentura sunt. Quædam magis torquent quàm debeãt:quædam torquẽt, cùm omnino nõ debeãt:quædã antè torquẽt,quàm debeãt. Idẽ: Respice an certa argumẽta sint futuri mali:plerũq; suspicionibus laboramus, & illudit nobis illa quæ cõficere bellũ solet,fama. Non coarguimus illa quæ nos in metũ adducũt:nec executimus, sed trepidamus: & sic uertimus terga, quẽadmodum illi quos puluis motus fuga pecorũ fugauit castris, aut quos aliqua fabula sine authore sparsa conterruit. Nescio quomodo uana magis cõturbãt:uera enim modum habẽt. Quàm multa expectata nũquã cõparuerunt, etiã futurum est: quid, iuuat dolori suo occurrere?satis citò dolebis quum uenerit, interim tibi meliora promitte. Idem: Spe metu tempera:alius dicat,fortasse nõ ueniet:tu dic,quid si ueniat:fortasse debemus utrũ ueniat:fortasse g me uenit, & mors ista uitam honestabit.Contra timorẽ inordinatũ multũ ualet sapiẽtia. Attingit enim à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Sapientiæ 8. Ecõtrario est de stultitia. Sen. Stultitia nihil pacatum habet, ad omnia paratum, ad omnia pauet,& ipsis terretur auxiliis.

¶ *De securitate commendabili & reprehensibili.*

ET notandũ quòd est securitas commendabilis, & est securitas reprehẽsibilis. De commendabili dicitur Prouerbio.15. Secura mens quasi iuge conuiuium.Greg.in Moral. Quasi conuiuatio refectionis, est tranquilla securitatis.Idem: Iustis iniquis retributionis est ipsa plerunque in obitu securitas mentis. Idem: Quisquis ad uitæ præcedentis præmia percipiat,hic iam inuitæ securitatis in perpetuum secũ ducit esse sequela uirtutũ.Greg. in Moral. Dum uirtutes menti pariũt,quandam etiam securitatem gignunt. ¶ Ad secundam primò ualet puritas conscientiæ. Conscientia pura mens secura est, quum à peccato purgata sit,propter quod solùm est maximè timendum est.Bern. Ita secura,ubi pura cõscientia in quam uia secura,ubi absq; formidine mors expectatur,imò suscipitur cum deuotione. Secundo.diuturnitas pœnitentiæ.Gregorius.In pœnitente cum longa memoris anxietate fuerit formido consumpta, quædam iam de præsumptione ueniæ securitas nascitur. Tertiò cõtemptus boni transitorii. Gregor.in Moral. Mera securitas cordis,aliena nõ curare.Aug.in lib.de lib.arbit. Nemo securus est in his bonis, quæ potest inuitus amittere:uirtutem autem & sapientiam nemo amittit inuitus. Qui bona transitoria contemnit,mala pœnæ transitoriæ non metuit. Seneca: Desines timere, si sperare desieris. Quartò integer amor interni & æterni boni. Vnde super illud.Prouerb.28,Iustus autẽ quasi leo confidens absque terrore erit. dicit Glosſ: iusti securitas leoni cõparatur:quia quum quaslibet aduersitates nõ urgere conspicit, ad mentis suæ confidentiam redit, & scit quod uincit, quia illum diligit quem nemo inuitus amittit. ¶ Securitas reprehensibilis, est securitas temeraria:ut est securitas eorum, qui ita sunt securi in mari huius mundi, quasi iam essent in portu, & ita sunt securi dum adhuc bellum durat, quasi iam triumphassent. 3.Regum 20. Ne glorietur accinctus æquè ut discinctus. Bernardus in sermonibus: Nusquam est securitas, fratres, neque in cælo, neque in paradiso, multominus in mundo. In cælo cecidit angelus sub præsentia deitatis. Adam in paradiso de loco uoluptatis: Iudas in mũdo de schola Saluatoris. Augustin.in lib.Confess. Nemo securus debet esse in uita ista, quæ tota tentatio nominatur.Hieronymus in epistolis: Nulla securitas est uicino serpẽte dormire. Qui habent hanc securitatẽ, facile à diabolo uincũtur.Hieron. in epistolis: Timor uirtutũ custos est, securitas ad lapsum facilis. Iudic.18. Nullus erit labor, intrabimus ad securos. Hieron. Noli nimis esse securus: nimia securitas mentis tempestas est.

Greg. in Moral. Sæpe quem certame suæ tētationis superare nō ualuit, sua securitas deterius strauit: & unde se pertimescit quandoque cadere, inde accipit fortiter stare. Idem: Sancti uiri sic de spe sunt certi, ut tamen semper sint de tentatione suspecti. Quæ securitas ubi etiam excellentia sunt dona Dei, ut est diuina reuelatio, possunt esse homini occasio ruinæ. 2. ad Corint. 12. Ne magnitudo reuelationū extollat me, datus est mihi, &c. Gl. Aug. Quomodo securus agnus egreditur, ubi aries sic periclitari metuit? Gregor. In paradisum duceris, & ab angelo sathanæ tentaris. Item securitas reprehensibilis, est securitas cum negligentia. Gregor. in homil. Plerique pigri remanent ad exercenda bona præcipua: quia ualde sibi securi sunt, quòd nulla cōmiserint mala grauiora. Idem in Moral. Dum mēs secura redditur, in torporē laxatur. Idem: Mater negligētiæ solet esse securitas. Item reprehensibilis est securitas incauta. Gregor. in Moral. Multis sæpe graue periculū, incauta securitas fuit ecōtrario. Prouerb. 11. Qui cauet laqueos, securus erit. Gregor. in Moralib. Sæpe mens dum in se uirtutis suæ securitate resoluitur, insidiāte aduersario inopinatæ culpæ telo perforatur, & inde à Deo in æternum longe fit, unde ei ad tempus sine cautelæ custodia propinquauit. Item securitas reprehensibilis est eorū, qui pericula futura non præuident. De securitate talium, Iob 21. Domus eorū securæ sunt, & pacatæ, &c. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. De improuisione taliū, Prouerb. 28. Viri mali non cogitant iudicii. De securitate malorū, Ecc. 8. Quia non profertur citò contra malos sententia, filii hominum absque timore ullo perpetrant mala. In eodem: Sunt impij qui ita securi sunt, quasi iustorū facta habeant. Securitate cum improuidentia habebat, cui dictum est, Stulte, hac nocte animā tuā repetent à te. Luc. 12. Item illi de quibus eiusdem 17. Edebant, & bibebant, uxores ducebāt, & dabātur ad nuptias usque in diem qua intrauit Noë in arcam: & uenit diluuiū, & perdidit omnes. Et in eodem similiter factum est in diebus Loth, edebant, &c. Et pluit ignem, & sulphur de cælo, & omnes perdidit. Talis etiam securitas fuit Ierosolymitis, quibus Dominus ait Luc. 19. Et quidem in hac die quæ ad pacē nūc nunc autē absconditа sunt ab oculis tuis, &c. Et 1. ad Thess. 5. Cùm dixerint pax & securitas: tūc repētinus eis superueniet interitus.

De Patientia. PARS VI. sex habet capitula.

De ordine dicēdorū de Patiētia, deq; scriptionibus Patiētiæ & meritis, & distinctione nominis eius. CAP. 1.

SEquitur de Patientia, de qua hoc modo dicetur: Primò po-

nūtur descriptiones eius. Secundò ea quæ pertinent ad eius cōsolationem. Tertiò, agetur de his quæ iuuant patientiam. Quartò, ponentur eius diuisiones. ¶ Circa primum notandum quòd patientia est æquanimis malorum illatorum tolerantia. Et potest sumi hæc descriptio à uerbis Gregorii super illud Luc. 21. In patientia uestra possidebitis animas uestras. Gregor. Vera patientia est, aliena mala æquanimiter perpeti, & contra eum qui irrogat mala, nullo animi dolore moueri. Et super illud Iob 4. Vbi fortitudo tua, patientia tua, & perfectio uiarum tuarum? dicit Glos. In fortitudine proficit qui mala aliena imbecillitatem tolerat. ¶ Describitur etiā sic: Patientia est uirtus contumeliarum, & omnis aduersitatis impetus æquanimiter portans. Vel sic: Patientia est omniū passionum molestarum aliunde illatarum uictoriosa perpessio. ¶ Item sic describitur à Tullio 2. Rhetoric. Patientia est honestatis aut utilitatis causa, rerū asperarum & terribilium uoluntaria ac diuturna perpessio. Honestatis causa est perpessio: ut cum quis pro fide Christi potius uelit mori, quam negando eam seruare uitā suam. Vtilitatis uero causa est cum quis pro salute reipub. mori eligit. Voluntaria uerò dicitur: quia qui omnino inuitus patitur, non habet laudē meritum. Ideo dicitur 1. Pet. 4. Nemo uestrum patiatur quasi homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor. Si autem ut nō Christianus erubescat, diuturna dicitur: quia ad uerum patientem pertinet, ut patiendo perseueret. ¶ Si quis obiiciat quòd passio exterius illata non uidetur uoluntaria esse, & ideo nec meritoria: Dicendum est, quòd quædā sunt passiones intrinsecus natæ: tamē per apprehensionem extrinseci boni, uel mali monētis: ut gaudium, spes, timor, dolor. Et hæ passiones possunt esse à uoluntate eius qui patitur, tanquā à causa efficiente, uel non resistente, quæ indubitanter possunt esse meritoriæ. August. 14. libro de ciuitate Dei: Cupiditas, lætitia, metus, tristitia, uoluntates sunt. Recta uoluntas bonus est amor, & peruersa malus est amor. ¶ Amor fugiens quod ei aduersatur, timor est: idque si acciderit sentiens, tristitia est: animi dolor, qui tristitia nominatur, dissensio est. Quædā uerò passiones sunt extrinsecus illatæ: ut molestia corporis, uel contumelia uerbi. Et passiones non sunt uoluntariæ à uoluntate eius qui patitur tanquam à causa efficiente. Tamen possunt quodammodo dici uoluntariæ uoluntate consentiente, & non cōtradicente. Voluntas uerò sustinendi seu recipiendi eas, secundum quosdam, meritoria est etiam aureæ & aureolæ, si tamē sit coniuncta passionī:

sioni: aliter uerò non est meritoria aureolæ. Secundũ alios passio quæ quodammodo est uolũtaria, est meritoria, prout meritorium dicitur, quod de debito fit magis debitũ. Dicitur enim mereri, secũdum alios multipliciter. Vno modo est impetrare aliquid de cõgruo: sic boni merentur aliis gratiam. Alio modo de indebito facere debitum: & mereri hoc modo pertinet ad gratiam mediãte actu liberi arbitrii. Tertio modo, mereri est de debito facere magis debitũ: sic meretur quis actu exteriori, uel passione meretur aureolã, inquantum ex charitate eam suscipit, & non ipsa uoluntate suscipiendi. Plus enim dicit susceptio uoluntaria, quàm uoluntas suscipiendi. Ponit enim actualem passionem, & uoluntatem circa ipsam susceptionem: tamẽ forsitan non exigitur, quòd tunc sit actu uolũtas, sed sufficit quòd uoluntas illa fuerit ex qua hæc susceptio est uoluntaria, dummodo patiens maneat in charitate. ¶ Et notandum quòd patientia quandoque largè sumitur, quandoque strictè. Patientia largè est, circa omne difficile, & circa omnem tentationem. Iac. 1. Beatus uir qui suffert tentationem. Strictè uerò est circa passiones extrinsecus illatas: actus uerò patientiæ est recipere passionẽ, ita quòd animus nec succumbat, neque uindictam inferenti appetat.

De commendatione Patientiæ.

CAP. II.

AD commendationem Patientiæ, Primò facit frequẽs admonitio, quã facit Sacra scriptura ad patientiam. Ephes. 4. Obsecro uos in domino, ut digne ambuletis uocatione qua uocati estis, cum omni humilitate & patientia. 1. Thessal. 4. Patientes estote ad omnes. 1. Tim. 6. Homo Dei sectare patientiam. Hebr. 12. Per patientiã curramus ad propositum nobis certamen. Iacob. 5. Patientes estote fratres usque in aduentũ domini. ¶ Secundò, quia patientia ualde gloriosè triumphat. Ad gloriã triumphi eius facit, quòd ipsa sine uictoria uel repercussione uincit. Non leuaret unã festucam ad hostes feriendos: sed tela eorum recipit, & in corde hostium mittit. Psal. Gladius eorũ intret in corda ipsorũ. Persecutoris gladius in cor eius intrat, quia animam eius occidit. Patientia uincit homo persecutores, & dæmones & seipsum. De persecutoribus patet in beato Vincẽtio, qui uicit Datianum. Vnde dixit ei: Vincis me plus posse dum torqueor, quàm possis ipse qui torques. De dæmonibus uerò, ideo patere potest, quos patiẽtia maxime tyrum eiecit de dominio huius mundi. Legitur de quodam sene monacho eremita, quòd cùm quidam homo malo spiritu arreptus eum fortiter in maxilla percussisset, & senex mox alteram præbuisset, diabolus statim recessit. Similiter legitur de filia cuiusdam primarii dæmonium habente, quòd cùm quidã discipulus secũ uenisset ad domũ in qua ipsa erat puella à dæmonio uexata, dedit alapam ei: ille autẽ statim coactus clamauit, quòd uiolenta mandata Dei expellerent eum inde, & statim curata est puella. ¶ Patiẽtia uincit seipsum, quod genus uincendi est rarissimum. Est etiam nobilissimũ. Senec. in lib. de Naturalibus quæstionib. Innumerabiles sunt qui populos, qui urbes habuerunt in potestate: pauciss imi, qui se ad gloriam huius triumphi. Primò facit quòd hostis familiarissimus eo uincitur. Nulla uerò pestis efficacior ad nocendũ, quàm familiaris inimicus. Secundò, quòd patiens hostẽ superat, qui iam est intus in arce. Difficilius uerò est, hostem resistere cùm intrauit castrum uel arcẽ, quàm si sit extra. Vnde super illud Prou. 16. Melior est uir patiens uiro forti, &c. dicit Gl. Minor est uictoria urbes expugnare, quia extrà sunt quæ uincuntur. Tertiò, quia qui fortior est in fortiori, fortior est in animus forti: & cùm aliquis multas urbes expugnauit, si posteà seipsum superauerit, nobilior erit triumphus ultimus præcedentibus, quo uictor urbiũ seipsum deuincit. Ad gloriam huius triumphi etiam facit, quòd cùm in aliis triumphis pugnet homo totus contra hostem, hic non pugnat, nisi quasi dimidius. Patientia sancti uicerunt regna. Patientia hominẽ reddit inuincibilem. Vnde super illud Iob 4. Vbi est fortitudo tua, &c. Qui se uincit, cõtra omnia fortis est. Vnus homo uerè patiens à toto mundo uinci non posset. Senec. Facilius est gentem unam, quàm unũ hominẽ uincere. Idem loquens de quodam qui uicit ignẽ, & duos reges patientia sua: Ego nõ dubito, quin magis laudẽ trunca illa manus manci meruerit, quàm cuiuslibet fortissimi, quam saluã fecit hostiũ flammarũmque contemptor, & manum suam in hostili foculo distillantẽ spectauit, donec iussum est, ut inuito ignis eriperetur: hoc tanto magis puto, quãto rarius est hostẽ amissa manu uicisse, quàm armata. Fecit bellum inermis & mancus, & illa manus trũca duos reges uicit. Poëta: Maxima uirtutum patientia pugnat inermis, Armatósque solet uincere sæpe uiros. ¶ Legitur q̃ Socrates positus in carcere, cùm essent qui permitterent eum fugere, noluit exire: sed remansit, ut duarũ rerũ grauissimarũ hominibus metũ auferret, mortis scilicet, & carceris. Sancti maximè uidentur gloriari in his quæ sunt patientiæ. Gal. ultim. Mihi absit gloriari, nisi in cruce domini. 2. Corin. 12. Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, &c. Romano. 5. Gloriamur in tribulationibus. ¶ Tribus

de cauſis electi gloriantur in tribulationibus. Primò, quia uiros ſtrenuos magis decet tribulatio, quàm proſperitas. Sicut militi glorioſius eſt eſſe in exercitu, quàm in balneo. Boetius: Vir ſapiens moleſtè ferre non debet quoties in certamen forte addu citur. Sic uirtum fortem nõ decet indignari, quoties bellicus increpuit tumultus. Sen. in epiſt. Quid enim malit, quiſquis uir eſt, ſomnum ſuum claſsico quàm ſymphonia rumpi? Secundo, quia in hoc aſsimilantur Chriſto, cui aſsimilari magnæ gloriæ eſt. Eccl. 18. Magna gloria eſt ſequi Dominum. Bern. ſuper Cant. Quanta gloria eſt ſponſæ aſsimilari ſponſo? nihil glorioſius reputat quàm Chriſti portare opprobriũ. Idẽ: Grata ignominia crucis, ſed ei qui crucifixo ingratus non eſt. Glorioſum eſt militi deferre arma regis: ſic glorioſum eſt Chriſtiano deferre ſtigmata Chriſti. Gala. 6. Nemo mihi moleſtus ſit: ego enim ſtigmata Ieſu Chriſti in corpore meo porto. Aug. Stigmata appellauit, quaſi notas pœnarum de perſecutionibus quas patiebatur. Stigma enim dicitur punctum, uel nota aliquo ferro facta. Tertio, quia tribulatio oſtẽdit eos eſſe amicos Dei. Apocalyp. 3. Ego quos amo, corrigo, & caſtigo. ¶ Tertio magnũ dominium patientię. Patiẽti ſeruiunt perſecutores. Prouerb. 12. Qui ſultus eſt, ſeruiet ſapienti. Nullus adeo ſeruiuit beato Vincentio utiliter, ut Datianus, fabricando ei coronam regni eterni. Et in Pſalm. Supra dorſum meũ fabricauerunt peccatores. Fabricauerunt, inquam, coronam æternam. Patientiæ ſeruiunt æſtus & hyems, & omnia aduerſa mũdi. Sterilitas agrorũ implet eorum horrea, ſterilitas uinearum cellaria. Fures & raptores & alia hominibus noxia ſeruiunt ei. Ignis domos aliorum exurens ædificat patientiæ domum in cælis. Ad eam pertinet illud Pſalm. Si conſiſtant aduerſum me caſtra, non timebit cor meum. Ipſa confringit potentias, arcum, ſcutum gladium & bellum. Omnia enim iſta in obſequium eius conuertũtur. Ipſa mors ſeruit ei, tenebroſum carcerem corporis confringendo. Mors clauis regia eſt, quam Deus exhibet ad liberandum amicos ſuos à carcere corporis. Ipſa porta eſt per quã amici Dei effugiunt è manibus perſecutorum ad Dei miſericordiã. Prouerbior. 14. Sperat iuſtus in morte ſua. Patientia dominatur homo ſibiipſi. Lucæ 21. In patientia ueſtra poſsidebitis animas ueſtras. Hoc dominium attenditur in hoc, quòd ipſa cohibet hominem interiorem ab illicito appetitu uindictæ. Cohibet ſimiliter exteriorem. Linguam enim cohibet à cõtumelia, manum à uiolentia. Vnde ſicut dicitur de paſſerulo, quòd non poteſt tenere linguam ſuã, de homine uerò mogeſto in uerbis, contrarium dicitur

Deus: Sic patiens potens eſt ſeipſum cohibere & interius & exterius ab his quæ pertinent ad uindictam. Et quantum ad hoc, dicitur patiens animam ſuã poſſidere. In homine impatiente dominatur ira uel furor, & eũ poſſidet. ¶ Quarto quòd hominem locat. Patiens ſapienter agit ad hoc ut debita ſua ſoluat. Ipſe ſapienter acquirit, ſapienter cuſtodit, & multiplicat: ſapienter debita ſoluit, nihil de ſuo in ſolutionibus ſui ea ſoluant, dum iniuriã ab eis illatas patienter ſuſtinendo, quæ ſunt uelut aurum & argentum & lapides pretioſi, quibus à debitis ſuis abſoluitur. Iob 37. Ab aquilone aurum ueniet. Ipſe de his quæ nullius ualoris eſſe uidentur eſſe, debita ſua ſoluit: ſe ſunt mala pœnæ, mors ſcilicet, infirmitas, & ſimilia. Mors enim ei pretioſa eſt. In Pſalm. Pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum eius. Augu. in li. 1. de Ciuit. Dei: Quid pretioſius quàm mors, per quam ſit ut omnia delicta dimittantur, & meritum cumulatius augeantur? Patiẽs de hoc quod neceſſe habebat reddere, à debitis ſuis ſe abſoluit, & inſuper regnum cælorum emit: ut patet in martyribus, quorum mors per quam ne eſſent tranſituri erant, ab omni pœna eos abſolut, & regnũ cælorum eis acquirit. Patiens ſapienter acquirit: quia ſine ſuo labore, labore ſcilicet perſecutoris qui materiam coronæ perpetuæ ei miniſtrat. Et in hoc eſt melior uir patiens uiro forti. Prouerb. 16. Fortis enim multo labore diuitias ſpirituales acquirit, uigilando, ieiunando, peregrinando. Patiens etiam conſeruando ſapienter agit. Si enim perſecutor in aliquo temporali damnificat hominem patientẽ, ipſe quæ ſibi remanent, maximè ſpiritualia, diligenter cuſtodit. Nõ minor eſt uirtus, quàm quærere, parta tueri. Econtrario impatiẽs ſi ei auferatur aliquid terrenum, ipſe proiicit ſpiritualia bona. Prouerb. 19. Qui patiens eſt, non ſuſtinebit damnum. Eccleſ. 2. Væ his qui perdiderunt ſuſtinentiam. Patiens etiam multiplicando ſapienter agit. Ipſe enim mala in bona cõuertit. Ipſe de malis commodum ſuum facit. Ipſe non experitur quicquã mali. Eccle. 8. Qui cuſtodit præceptum, non experietur quicquam mali. Eſa. 3. Dicite iuſto quoniam bene &c. Patienti in omnibus aduerſis bene accidit, quia iuxta uerbum Gregor. nulla nocebit aduerſitas, ſi nulla dominetur iniquitas. Patientia ariditate paupertatis uberius fructificat. Ipſa ad modum urſi uerberibus impinguatur, & ut Salamandra, de igne tribulationis uiuit. Et ad modum aſini pungitiuis paſcitur, & ut ſtruthio ferrum & alia dura comedit. Quia gaudet patiẽtia duris. Ipſa ad modum piſcis marini aquis

tribulationum nutritur. Et lapides in panes conuertuntur: quibus enim impatientes lapidantur, patientes pascuntur & ædificatur. Patientiæ donum à Deo datum est, ut alat suos in fame. Fames enim est eorum refectio. Patientia est desertum & hortus uoluptatis. Patientia est uelut aurũ quod igne tribulationis depuratur. Homo impatiens est ut palea quæ ibi exuritur. Augu. in lib. de Ciuit. Dei: Sicut aurũ sub uno igne rutilat, palea fumat, & ubi paleæ comminuuntur, frumenta purgantur: Ita una eadémque uis irruens, bonos probat, purificat, malos damnat, uastat, exterminat. Vnde in eadem afflictione mali Deum detestantur & blasphemant, boni Deum precando laudant. ¶ Quinto quòd iram Dei & proximi mitigat. Prouerb. 25. Patientia lenitur princeps. Bernard. Vapulem sanè ut male operans, si mihi flagella in merita computẽtur: forsitan miseretur flagellato, qui in me non inuenit meritum quod remuneret. Prouerb. 15. Vir iracũdus prouocat rixas, qui patiẽs est, mitigat suscitatas. ¶ Sexto, quòd Christo uicem reddit. 1. Pet. 2. Christus passus est pro nobis, uobis relinquens exemplum ut sequamini uestigia eius. In Psal. Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi. Vult Christus ut aliqua patiamur pro eo, sicut ipse passus est pro nobis. Vnde cùm comedisset de piscẽ assũ, dedit reliquias discipulis suis. Lucæ ult. Piscis assus est Christus passus. Voluit Christus communicare discipulos passioni suæ. ad Colossens. 1. Adimpleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea. ¶ Septimo, quòd hominẽ quasi martyrẽ facit. Gregor. Sine ferro uel flãmis martyres esse possumus, si patiẽtiam in animo ueraciter conseruamus. Octauo, quòd mira facit. Greg. Ego uirtutem patientiæ signis & miraculis maiorem puto. Si patientiam habens aliquid mortiferũ biberit, non ei nocebit. Sermo uenenatus quẽ audit, in medicinã euertitur. Patienti nox aduersitatis ut dies illuminabitur: ita enim clare uidet in nocte aduersitatis sicut in die prosperitatis, uel etiã clarius. Et implet Dominus illã promissionẽ Esa. 43. Cùm transieris per aquas, tecum ero, & flumina non operient te: cùm ambulaueris in igne, nõ cõbureris. homo patiens est ut rubus ardẽs absq; læsione. Exod. 3. Homo patiens est ut pueri quos Deus in igne Babylonicæ fornacis illæsos seruauit. Daniel. 3. Ita accidit homini patiẽti, sicut accidit beato Tiburtio, qui cùm nudis plantis incederet super carbones ardentes, uidebatur ei quòd super roseos flores incederet. Prouer. 6. Nunquid poteſt homo ambulare super prunas, & non comburentur plantæ eius? homo patiens hoc potest. ¶ Nono, quòd patientia multum ad sapientiam facit. Prouer. 14. Qui patiens est, multa gubernatur sapientia. Homo impatiens non solùm est stultus, sed quasi insanus, quia ira furor breuis est. Prouer. 19. Doctrina uiri per patientiam noscitur. Gregor. Tanto quis ostenditur minus doctus, quanto minus patiens conuincitur: quum Dominus qui sapientissimus est, sit patientissimus, in fine mundi iniurias suas uindicaturus est. Qui magis patiens est, magis sapiens est, & magis Deo assimilatur. Prou. 14. impatiens operabitur stultitiam. In eodem: Qui impatiens est, exaltat stultitiam suam. ¶ Decimo, quòd patientia statui exilii multum congruit. Apocal. 13. Hæc est patientia & fides sanctorũ. ad Hebr. 10. Patiẽtia uobis necessaria est, ut uoluntatem Dei facientes reportetis promissionem. Ministri Dei qui sunt de ecclesia militanti multũ indigent patientia, sicut illi qui sunt in bello, multũ indigẽt scuto uel aliis armis. 2. ad Corinth. 6. In omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in multa patientia. Et inter ea quæ charitatis sunt, primo ponit Apostolus patientiam. 1. ad Corinth. 13. Charitas, inquit, patiens est, benigna est. Qui in hac uita est absque patiẽtia, est quasi homo sine cappa in tempore pluuiali, & sicut homo inermis in medio hostium suorum. ¶ Vndecimo, quòd patientia uestis purpurea est, ualde decens in electis Dei. Colloss. 3. Induite uos sicut electi Dei uiscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam. Patientia ultima ponitur quasi ordinans & protegens cęteras uirtutes. Prouerb. ultim. legitur de hac purpura, Byssus & purpura indumentũ eius. ¶ Duodecimo quòd ipsa animam perficit. Vnde super illud Iob. 4. Perfectio uiarum tuarum. dicit Gloss. De patientia perfectio nascitur. Iacobi 1. Patientia opus perfectum habet. Habẽt cæteræ uirtutes opus perfectũ quãtum ad sufficientiam: sed patientia, quantum ad excellentiã. Patientia uitam feliciter consummat. Ipsa enim efficit ne uir iustus in tormentis deficiat. ¶ Tertiodecimo, quòd ipsa est radix cæterarum uirtutum. Vnde dicit Gloss. super illud Lucæ 21. In patientia uestra possidebitis animas uestras. Patientia est radix & custos omnium uirtutũ, quia sicut radix portat plantam cum ramis suis & fructu, ita patiẽtia portat omnia onera quæ sibi imponuntur. ¶ Decimoquarto, quòd ipsa rosa est quantum ad redolẽtiam & ruborem martyrii. Patiẽtes enim dicere possunt illud: Propter te mortificamur tota die. Martyrium patientiæ quandoque durat quadraginta annis, quum martyrium beati Laurentii paruo tempore finitum sit. De redolentia dicit Gregor. in Moralibus: Sicut aromata odo-

rem suum, quum incenduntur, expendunt: ita uiri sancti omne quod de uirtutibus redolet in tribulationibus innotescunt. Augustin. in libro de ciuitate Dei: Non qualia, sed qualis quisque patiatur, interest. Nam pari motu exagitatum uel exhalatũ, horribiliter, tenuiter, & suauiter fragrat unguentum. ¶ Decimoquinto, quòd ualde efficax est ad acquirendum cælum. Hier. Non nisi per patientiam impletur quod dicitur, Regnum cælorum uim patitur: & uiolenti rapiunt illud. Matth. 11. Vnde quũ in aliis beatitudinibus fiat promissio de futuro patientibus dicitur regnum cælorum esse de præsenti. Matt. 5. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum. ¶ Decimosexto, quod animi magnitudinem ostendit. Senec. Magni animi est, iniurias in summa patientia pati.

De his quæ iuuant Patientiam, de Tribulatione, & multiplici eius utilitate. CAP. III.

TRia uerò uidentur multum iuuare patientiã, scilicet scriptura sacra, oratio, sancta meditatio. Scriptura sacra. Vnde in Psal. Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me. Mensam inquam scripturæ. Prouer. 30. Omnis sermo Dei clypeus ignitus est sperãtibus in se. Oratio multum iuuat eam, cũ patientia uel eius profectus donũ Dei sit. Vnde in Psal. Ab ipso patientia mea. Et iterũ: Tu es patientia mea. Item oratio gratiam impetrat qua tribulatio refrigeratur. Eccl. 18. Nónne ardorem refrigerabit ros? Hier. 17. Dicitur de ligno plantato iuxta aquas, q̃ non timebit cum uenerit æstus. Ideo Dominus Matth. 26. appropinquante tribulatione passionis, discipulos monet ad orandum: Vigilate, inquit, & orate ne intretis in tentationem. Et Luc. 21. prædicta tribulatione ante iudicium uentura monuit eos ad orandũ: Vigilate, inquit, omni tempore orãtes, ut digni habeamini fugere quæ uentura sunt. Esaiæ 19. Clamabunt ad Dominum à facie tribulantis, & mittet eis saluatorẽ. In Psalm. In tribulatione inuocasti me, & liberaui te. Iac. ult. Tristatur aliquis uestrum, oret. Meditatio etiam iuuat patientiam. Præuenit enim tribulationẽ, & ad eam præparat maximè meditatio de his quæ fidei sunt. Vnde fides & patientia sociantur. ad Hebr. 6. Imitatores eorũ qui fide & patientia hæreditabũt promissiones. Et Apocal. 13. Hic est patientia & fides sanctorũ. De præparatione ista, tangitur Eccles. Præpara animã tuam ad tentationem. Psalm. Ego autẽ in flagella paratus sum. ¶ Meditatio serò præparans ad tribulationẽ, duidi potest in quinque species. Quarum prima uersatur circa exẽpla. Secunda, circa ea quæ mecimus. Tertia, circa ea quæ me-

ditamus. Quarta, circa persecutiones. Quinta, circa tribulationes. ¶ Prima subdiuiditur in tres species. Quarum prima est circa passiones qui tot & tanta patiũtur, ut peccata sua perficiãt, qui quotidianis cruciatibus cruciatũ me ruunt æternum. Eccles. 21. Via peccantium complantata lapidibus, & in fine illius inferi, & tenebræ, & pœnæ. Sapient. 5. Lassati sumus in uia iniquitatis & perditionis. Ambulauimus uias difficiles, dicunt mali. Libenter sustinere debent boni pro uita beata quæ sustinẽt mali pro morte æterna. ¶ Secunda est circa alios qui pro minimis bonis, scilicet transitorijs tot & tanta sustinẽt. Iac. 5. Ecce agricola expectat pretiosum fructum terræ patienter ferens, donec accipiat temporaneum & serotinum: patientes estote & uos &c. ¶ Tertia, circa bonos. Tob. 2. Hanc tentationẽ permisit Deus euenire illi, ut posteris daretur exemplum patiendi: Non est contristatus cõtra te Deus, quia plaga cæcitatis euenit et. Iac. 5. Exemplum accipite fratres exitus mali & longanimitatis, laboris & patientiæ, Prophetas, qui locuti sunt in nomine Domini. Ecce beatificamus eos qui sustinuerunt. Sufferentiam Iob audistis, & finem Domini. Horum fine patientia coronatus est cunabulis ecclesiæ non deest iniquitas premens, & iustitia

patiens. Gregor. Facta præcedentium patrum consideremus, & non erũt grauia quæ toleramus. ¶ Inter exempla uerò sanctorũ præcipuum est exemplum Christi. ad Hebr. 12. Recogitate eum qui talem sustinuit à peccatoribus aduersus semetipsum contradictionem, ut non fatigemini animis uestris deficientes. Exemplũ Christi est quasi scutũ quoddam cordium nostrorum. Thre. 3. Dabis eis scutum cordis laborem tuum. 1. Pet. 4. Christo in carne passo, & uos eadem cogitatione armamini. Bernard super Cantic. Vtrunque es mihi Domine Iesu, & speculum patiendi, & præmiũ patientis: utrũq; fortiter prouocat ac uehementer accẽdit. Idẽ super illud Cant. 1. Fasciculus myrrhæ, &c. Habete illum semper: non retro in humeris, sed antè præ oculis, ne portantes & non odorantes, & omnes premat, & odor non erigat. Videntes angustias Domini, leuius uestras portabitis. Greg. Si ipse hinc sine flagello nõ exiit, qui sine peccato uenit: quomodo flagellis digni non erunt, qui huc cum peccato uenerunt? Passio Christi lignum est aquas tribulationum dulcorans, signata ligno illo qđ à Domino ostẽsum est Moysi, unde aquę dulcoratę sunt. Exo. 15. Greg. Si passio Domini ad memoriã reuocetur, mihi adeò durũ quod nõ æquo animo toleretur. Elephantis ostẽdebatur sanguis uuæ, & mori, ad acuendum

eos

eos in prælium.1.Macha.6.Et Dominus ostēdit manus & latus discipulis in tribulatione positis. Luc.vlt.Et aspectus serpētis ænei sanabat à morsibus ignitorū serpētium. Num.21. Aspectus enim Christi in cruce irā & impatientiā sanat. ¶ Ad secundā speciem meditationis quæ uersatur circa ea quæ fecimus,pertinent uerba Sacræ scripturæ quæ sequuntur, Genes.42. Merito hæc patimur, quia peccauimus in fratrem nostrū. Michææ 5.Irā Domini portabo,quoniam peccaui ei.Poëta: Leuiter ex merito quicquid patiare ferendū est. Greg.in Moralibus: Tunc illata cōuitia bene toleramus,quū in secreto mētis ad male perpetrata recurrimus. Idē: Tanto quis patientius ferrū medici tolerat, quāto putridum esse conspicit quod secat. Idem: Per hoc quod culpæ pondus cognoscitur, afflictionis pœna aleuiatur.Idem:Patiēter iniuriam illatam tolerat, qui piè meminit quod fortasse adhuc habeat in quo debeat ipse tolerari. Idem: Considerata infirmitas propria mala nobis excusat aliena.Idē in Pastoralibus:Si quis sua incōmoda quæ portantur considerat,ea quę ab altero sustinet,leuius portat. ¶ Ad tertiam quę est circa ea quæ meruimus , pertinet illud Greg. Leue quidē uidetur quòd iniuria percutimur, dū in actione nostra cōspicimus quòd peius est quod meremur. Habac.3.Ingrediatur putredo ossibus meis, & subter me scateat ut requiescā in die tribulationis. ¶ In quarta meditatione attendendus est status persecutoris,qui est quasi insanus uel freneticus in seipsum manum iniciens , in cor suum primo gladium mittens. Fratri uel filio insano uel frenetico debetur cōpassio , non odiū uel indignatio.Hanc meditationem inuenit Glos.Bedæ super illud Lucæ 6. Benedicite maledicētibus uobis,&c.Medicus animarū quos ad curandos proximos instruit, omnia quæ ad salutē proximorum ualere possunt tolerare præcepit,ut tanquam à filius ægrotantibus uel freneticis,si talius illorum id exigat multa patiatur,donec infirmitas transeat. ¶ Item attendendum est quòd persecutor uirga est patris misericordiarum : illis qui patientes sunt est aurea:impatientes uerò habebūt ferream, quæ tanquam uas figuli confringet eos. Virga ista in signum clementiæ extenditur filiis Dei : unde non est odienda, sed potius amplectēda. Esther 5. Osculata est Esther uirgam auream quam ostendit ei Assuerus. Qui uirgam patienter sustinēt , tormentū malitiæ euadent. Sapient.3.Et non tanget illos tormentum malitiæ siue mortis. ¶ Item attendendū est in hac meditatione, quòd licet persecutor in præsenti filios Dei pungat, tamē in futuro eis mellificat. In Psalm. Circundederunt me sicut apes,&c. Apes etsi inferāt compunctionis dolorem,amantur tamen,quia ministrant mellis dulcedinem. Similiter amandi sunt persecutores , & tóleranda est punctura ad tempus propter iuditatem quæ ex ea sequitur. Ecclesiast.1. Vsque ad tempus sustinebit patiens,& postea reddetur iucunditatis. Gregor. Si illic dulcia appetimus , necesse est ut prius hic amara toleremus.

¶ De *tribulationibus*.

SEQVITVR de quinta meditatione quæ circa tribulationes uersatur. In qua primo attendendū est,à quo sit tribulatio.A Deo enim est.Eccle.11. Bona & mala,uita & mors,pauperter & honestas à Deo sunt.Et ita enim ipsa sit à summo bono,indubitanter ipsa bona est & amāda. Ipsa est munus datum à Deo qui amantissimus est:Vnde chara habenda est. Solent homines charissimis suis , licet sint parui ualoris.Ioan.18.dicit Dominus Pater: Calicem quem dedit mihi Pater , non uis ut bibam illum? Tribulatio potio est data à sapientissimo & fidelissimo medico.Vnde non est timendū infirmio de excessu.Quomodo enim excederet qui sapientissimus est & fidelissimus ? 1.ad Corinthios 10.Fidelis enim Deus qui nō patietur uos tentari supra id quod potestis. In Psalm. Congregans sicut in utre aquas matris. Mensurat enim amaritudines tribulatiōis. Exo.15.Stetit unda fluēs.

Iob cap.38.Circundedi mare terminis meis , & posui uectem & ostia , dixi , Hucusque uenies, & non procedes amplius. ¶ Secundò attendendum est , quòd non solum tribulatio est à summè bono , sed etiam in summè bono fuit : ex quo manifestū est ipsam bonam esse.In eo enim nihil potuit esse nisi bonū. Augustinus: Omnia terrena bona contempsit homo Christus ut contēnenda monstraret : & omnia terrena mala sustinuit , quæ sustinēda præcipiebat, ut nec in illis quæreretur felicitas,nec in istis timeretur infelicitas. Idem: Vnicus ille de Patris substātia natus,æqualis Patri , in forma Dei, Verbum quo facta sunt omnia, non habebat ubi flagellaretur: ad hoc autem carne indutus est, ut sine flagello non esset. Qui flagellāt unicum sine peccato , relinquet adoptatum , qui est cum peccato. ¶ Tertiò attendendum est, quòd tribulatio ad summum bonum ducit, & ideo indubitanter est bona.Gregor. Mala quæ nos hic premunt,ad Deum ire compellunt.Act.14. Per multas tribulationes oportet intrare in regnum cælorum. ¶ Et notandum quòd quum tribulatio bona sit, licet amara , ipsa non est proicienda, ut faciunt quidam similes illi qui ascendēs in arborem nucis, inueniens amaritudinem in cortice fructus, eum proiicit, & ideo non gustat de dulcedine nuclei. Sic aliqui infelices tribulation

lationem proiiciunt, quum eius amaritudinem sentiunt. Sapien. 3. Sapientiam & disciplinam qui abiicit, infelix est. Prouer. 3. Tene disciplinã, & ne dimittas eã. ¶ Potius condienda est tribulatio quasi quadruplici salsa. ¶ Prima est, consideratio æternorum suppliciorum, quæ salsa est pungitiua: generat enim timorem. Dedit Dominus metuentibus se, significationem ut fugiant à facie arcus. Arcus inquam, diuini iudicii. Hæc significatio est tribulatio: quia homines futura mala non timẽt, ideo Dominus adhibet præsentia mala propter quæ uelint nolint dolent, ut dolor præsentium introducat timorẽ futurorum. In Psalm. Apprehendite disciplinam. Glo. etiam si fugiat. Disciplina præsentis tribulationis tabula est, apprehendentes eam à naufragio liberans: sed in futuro tribulatio apprehẽdet & submerget illos, qui eam nunc fugiũt. Iob 27. Apprehendet eum quasi ꝛ. qua inopia. Virga Moysi proiecta uersa est in colubrum. Exod. 4. Sic tribulatio proiecta in mortem, &c. 15. Qui increpationes odit, morietur. Virga non occidit. Prouerb. 23. Si percusseris eum uirga, non morietur. Sed coluber occidit. Ideò rectè in uirga intelligitur pœna trãsitoria: in colubro mors æterna. ¶ Secunda salsa est consideratio æterni præmii. Hæc est quasi aromatica. Gregor. Consideratio præmii minuit uim flagelli. ¶ Tertia est, consideratio passionis Christi. Augustin. Magna consolatio memoris ex capite. 2. ad Timoth. 2. Si compatimur, & conregnabimus. Bernard. Nunquid Christus socium tribulationis à cõmunione sua patietur arceri? Sic confidens in cruce latro, eadem die cum eo fuit in paradiso.

¶ *De multiplici Tribulationis utilitate.*

QVARTA est multiplex utilitas tribulationis. Et primo ponamus septem utiles effectus tribulationis, secundũ septem proprietates ignis. Tribulatio enim per ignẽ in scriptura sacra consueuit significari. Psal. Igne me examinasti. ¶ Notandum ergo, quòd tribulatio ad modũ ignis illuminat. Threnor. 3. Ego uir uidens paupertatẽ meã, in uirga indignationis eius. Gregor. Oculos quos culpa claudit, pœna aperit. Daniel. 4. Septẽ tẽpora mutabuntur super te, donec scias quòd dominetur Altissimus in regno hominũ. Et subditur: Post finem dierũ ego Nabuchodonosor oculos ad cælũ leuaui, & sensus meus redditus est mihi. Hæc illuminatio figurata est in illuminatione Tobiæ, qui felle posito super oculos eius uisum recepit. Tob. 11. In amaritudine fellis, intellige amaritudinem tribulationis. Tribulatio fugat stultitiam ab homine, & ueram sapientiam introducit. Prouerb. 22. Stultitia colligata est in corde pueri, sed uirga disciplinæ fugabit eam. Iob. 27. Sapientia ubi inuenietur in terra suauientiũ. Interlin. Nam si uenerer, in hoc exilio potius luget. Glos. Qui usq; adhuc uitæ uoluptatibus pascitur, ab æternę sapietiæ intellectu separatur. Autem uerò terrę Hemlath optimũ est quod interpretatur, dolens. Gen. 2. Eccl. 24. Qui emittit disciplinam sicut lucẽ. Esa. 28. Tantũ dabit uexatio dabit intellectum auditui. Thren. 1. De excelso misit ignẽ in ossibus meis, & erudiuit me. Ier. 5. secundũ translationem L X X. Per omnẽ dolorẽ & flagellum erudieris, Hierusalẽ. Prouer. 29. Virga atque correptio tribuunt sapientiã. Eccl. 22. Flagellum doctrina omni tempore sapientia, id est, causa sapiẽtiæ. Effectior uerò ad erudiendũ uidetur esse aliquãdo disciplina uerborum, quam disciplina uerborum. Vbi enim non potest disciplina uerborum, additur disciplina uerberũ. Item Eccl. 22. Pungẽs pœnitet cor, profert sensum. ¶ Secundò deducit lac̃tymas, & qui ebrius, emollit ut ignis ceram, uel omnino liquefacit ut ignis metallia dura. Iob 22. Deus mollinit cor meũ. Psal. Liquefacta est ut cera. Cera igne modico emollitur, & ueterem imaginem deponit, & nouã recipit: sic cordis tribulatione emolliũtur, & uetustatẽ uitiorũ deponunt, & nouitatẽ uirtutem assumunt: corda uerò dura non liquefiunt ad ignem tribulationis, nisi sit tribulatio magna mortẽ inferens uel comminans. Tunc uetustas uitiorũ deponitur, & corda parata sunt fluere in omnem modulũ & formã rectę uiuẽdi, omnino parata stare sacerdotis mandato. Tunc fit ibi felix cõmutatio dexteræ excelsi: uas enim ignominiæ commutatur in uas gloriæ, & serui diaboli efficiuntur filii Dei. Prouerbior. 12. Verte impios, & non erunt. Iob 28. Auro locus est in quo cõflatur. Hic locus est ignis tribulationis. ¶ Tertiò, tribulatio hominẽ roborat: sicut ignis roborat laterem, quem tamen uidetur comburere. ad Romanos 5. Tribulatio patientiã operatur: tribulatio roborat indurando sanctos, ut dentes leonis infernalis, qui sunt hæretici, malorum suggestores, detractores & persecutores nihil possint in eos dẽtibus diaboli. dicitur Esa. 3. Quare atteritis populũ meũ, & facies pauperum commolitis? Patientia martyrum multos dentes extraxit de ore diaboli, quia uisa patientia sanctorum multi ad Christũ cõuersi sunt. ¶ Quartò tribulatio destruit, & quasi adnihilat uincula amoris, quibus aliquis ligatus est mundo. Vnde Danielis tertio: Tres pueri qui ligati missi sunt in fornacem, inuenti sunt soluti. Vnde accidit in homine qui tribulationẽ patitur, sicut accidit quum Christianus populus obsideret quod

quoddam castrum quod tenebãt Saraceni. Oppositerũt enim Saraceni quendam Christianum nobilem captum machinæ, sperantes quòd in eam partem iacere nollẽt lapides. Illo autem clamante, ut propter eum non desisterent ab impugnatione: cœperunt Christiani lapides iacere, & primo lapidis ictu ruptus est funis quo ille ligatus pendebat. Vnde ille cadens in fossatũ abstractus est à Christianis, & sic liberatus est: qui uerè potuit Domino dicere, Diripuisti Domine uincula mea. Catena illa quę nos ligatos tenet, est amor uiuendi: iuxta uerbum Senecæ. Aliquando uerò uno ictu tribulationis tædet aliquẽ uiuere, & mortem desiderat, cadens in profundum humilitatis. Eccl. 41. O mors bonum est iudicium tuum homini indigenti. Sicut adhæret cibus uasi in quo decoquitur, nisi moueatur, & amittit saporem debitum & colorem: sic cor hominis adhæret huic mundo per amorem, nisi tribulationẽ patiatur, secundum illud Psalm. Congluti natus est in terra uenter noster. Nec est modica utilitas separatio ab amore mundi, quum totũ & solum malũ hominis sit amor mundi. Iuxta uerbũ Aug. Gregorio. Ipse mũdus dũ tot amaritudinibus cruciat, dũ calamitates ingeminat, quid aliud nisi ut nõ ametur clamat? Nisi tribulationes essent, homines Deum obliuiscerẽtur, bonis temporalibus contenti. Greg. Electis suis Deus iter asperũ facit, ne dum delectantur in uia, obliuiscantur eorum quæ sunt in patria. Baruch 4. Delicti mei ambulauerunt uias asperas. Tribulatio est uelut abfynthium, quo hi qui sunt paruuli spiritualiter, à temporali consolatione separantur, sicut pueri aliqua amaritudine à lacte separari solent. ¶ Quintò tribulatio hominem probat. Eccle. 27. Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis. Eiusdem 2. In igne probatur aurum & argentum, & homines receptibiles in camino humiliationis. Iob 23. Probabit me quasi aurum quod per ignem transit. Tobiæ 12. Quia acceptus eras Deo, necesse fuit ut tẽtatio probaret. In Psal. Probasti cor meum & uisitasti nocte, igne me examinasti, &c. Greg. Nemo uires suas in pace cognoscit. Si bella desunt, uirtutum experimenta non prodeunt. Idem: Improuidus miles est, qui se fortem in pace gloriatur: nemo quippe quantum profecit, nisi inter aduersa cognoscit. ad Roma. 5. Patientia probationem operatur. Gen. 17. Accede fili mi ut tangam te, & probem utrum sis filius meus, an nõ. ¶ Sextò purgat. Io. 15. Omnẽ palmitem qui fert fructum, purgabit eum ut fructum plus afferat. Malach. 3. Sedebit cõflans & emundans argentũ, & purgabit filios Leui. Greg. Quod flagellum grano, quod lima ferro, quod fornax auro, hoc tribulatio uiro iusto. Sed de quibusdam potest dici illud Ierem. 6. Frustra cõflauit conflator. Malitiæ enim eorũ nondum sunt consumptæ: argentum reprobũ uocate eos, quia Deus proiecit eos. Maledictũ ferrum quod ex lima contrahit rubiginem. Non aurum, sed paleam se accendit, qui in igne tribulationis non purgatur, sed per impatientiam crematur. Matth. 3. Paleas comburet igni inextinguibili. ¶ Septimo tribulatio ad modum ignis deficcat ab aquis desiderii, & sic conseruat. Greg. in Moral. Cor Solomonis idcirco tumidus sapientiã deseruit, quoniam ipsum nulla disciplina extrinsecus custodiuit. Tribulatio est, myrrha à putrefactione cuncta seruans. Hæc Paulum custodiuit ne superbiret. 2. ad Corin. 12. Ne magnitudo reuelationũ extolleret me, datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus Sathanæ, qui me colaphizet. Tribulatio filiis Israelitis murus est à dextris & à sinistris. Exodi 14. Erat aqua illis Israel, quasi murus ad dexteram & ad lævã. Tribulatio sepit inferni, ne electi per eam recedant. Osee 2. Sepiam uiam tuam spinis, & sepiam eam maceria. Tribulatio hominem seruat à furibus infernalibus. In hominibus uoluptati deditis uitia abundant. Esa. 26. Iustitiam non discemus in terra nostra; ideo nõ inhabitatores terræ: id est peccata. ad Romanos 7. Scio

quòd habitat in carne mea peccatum. Adam in deliciis quasi in aqua dulci computruit. In tribulatione uerò quasi in aqua salsa seruatur homo à putrefactione. Greg. Liber homo per cibũ sibi mortẽ intulit, & reductus ad ueniam sub disciplina melius uiuit. Idem: Quo nos Deus durius ex dispensatione percutit, eo amplius ex pietate custodit. Idem: Electum suũ diuina gratia tunc magis eruditendo custodit, quum quasi percutiẽdo deserit. Sic facit Deus ecclesiæ, sicut Alexandrum fecisse legitur, qui cinxit quoddam nemus igne propter serpentes. Sic Christus igne tribulationis ecclesiã cingit, propter serpẽtes infernales. ¶ Præter effectus prædictos habet tribulatio multos alios effectus. ¶ Primus est, quod sanat. Ipsa est medicina sanans eos qui sponte eam recipiunt: eos uerò qui eam recipere nolunt, inquinat: effunditur enim super eos. Dauid: Calicem salutaris accipiam. Idem: Effunde iram tuã super eos, qui te non nouerunt. Eccle. 28. Altissimus de terra creauit medicinã, & uir sapiens non abhorrebit eam. Inuoluenda est hæc medicina quasi sub quadam nebula præsentis utilitatis, ne homo abhorreat eam: uel admiscenda est ei zuchara æternę dulcedinis. ad Hebræos 12. Omnis disciplina in præsenti non uidetur esse gaudii, sed mœroris: postea autem fructum pacatissimum exercita-

tis per eam reddet iustitiæ. Tribulatio est uelut cauterium factum in membro minus nobili ad sanandum membrum magis nobile: molestia corporis infirmitatem sanat mentis. Eccle.10. Curatio cessare faciet peccata maxima. Prouerb.12. Legatus fidelis sanitas. Fideliter agit tribulatio cũ eo, cui dominus mittit eam: operatur enim ad eius utilitatem, non ad uoluntatem. Ecclesia.31. Infirmitas grauis sobriam reddit animam. Prouerb. 27. Meliora sunt uulnera diligentis, quàm fraudulenta odientis oscula. Cauteria uidẽtur esse uulnera, quum tamẽ potius sint remedia. Sic tribulatio uidetur esse aduersitas, quum potius sit remedium à Deo datum. Eccl.7. Melior est ira risu. Ira, inquam, aduersitatis, risu prosperitatis. Dicit Gregor. de beato Benedicto, qui propter tentationẽ carnis proiecit se in spinis, quòd uulnere corporis sanauit uulnus mẽtis. Idem: Quis nesciat quòd multo melius est ardere flammis febrium, quàm igne uitiorum? & tamẽ cùm febre corripimur, quia uitiorum æstu, qui occupare nos poterat, cõsiderare negligimus, de percussione murmuramus. Idem; Durum non æstimes esse quod pateris, dum æternis cruciatibus ab interna passione liberaris. Idem: Diuina dispensatione agitur, ut prolixiora uitia prolixior ægritudo exurat: item tribulatio hominem incitat, ut Deum requirat. Esaiæ 26. Domine, in angustia requisierunt te. In Psal. Imple facies eorũ ignominia, & quærent nomen tuum Domine. Idem: Quum occideret eos, quærebant eum. Osee 6. In tribulatione sua mane consurgent ad me. In Psal. Conuersus sum in ærũna mea, dum configitur spina. Exodi 22. Vrgebant Aegyptii Israëlitas exire de Aegypto. Et filius prodigus fame urgente quum rediit ad patrem suum. Lucæ 15. Item accelerare facit. In Psalm. Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, postea accelerauerunt. ad Hebr. 4. Festinemus ingredi in illam requiem. Saltem deberet qui à Deo flagellatur, intelligere quòd iumẽtum percussum uidetur agnoscere, scilicet quòd percutiatur, quia erat extra uiam: unde redit ad uiam, uel quia nimis lente incedebat, ut gressum accelerare. Sic quod flagellatur à Deo, si extra uiã erat per mortale peccatum, debet redire ad uiam: si serendo peccatum: si in uia erat, sed lentè incidebat pauca bona agendo, accelerare debet plura bona agendo. Item tribulatio consolationem meretur. Esa.51. Vt ponerẽt consolationem lugentibus Sion. In Psal. Secundum multitudinem dolorum meorum, &c. Idem: Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt. Deutero.8. Affixi te penuria, & dedi tibi manna. Item tribulatio uirtutes iuuat. Hieron.

Mentrix uirtutum est tribulatio. Ipsa ualet ad timorem, dum pœnas futuras facit intelligi. Gregor. Si Deus tam asperè percutit, ubi parcit, quàm asperè percutiet, ubi non parcet? Idem: Districtus iudex quanta illic districtione feriet quos reprobat, si hic cruciat quos amat? Lucæ 23. In uiridi hoc faciunt, in arido quid fiet? Ierem. 25. Quum nolunt accipere calicem de manu tua, ut bibant, dices ad eos: Bibentes bibetis, &c. quia ecce, in ciuitate in qua inuocatum est nomen meum, ego incipio affligere, & uos quasi innocentes, & impunes eritis? non eritis impunes. 1. Petr. 4. Tempus est, ut incipiat iudicium à domo Dei. Si autem primum à nobis, quis finis eorum, qui non credunt Euangelio? Item ualet ad spem, ad Romanos 15. Vt per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus. Meritò spem habet de regno æterno, qui monetam habet, qua ipsum emitur. Moneta ista ab electis non reprobanda, est tribulatio. Iob 1. Increpationem domini nequiuerunt. Item ualet ad charitatem, dum facit intelligi quid pro nobis filius Dei fecerit, quũ pro nobis morti se exposuit. Ioan. 11. Maiorem hac dilectionem nemo habet, &c. Item ualet ad humilitatem. Iob 6. Sagittæ domini in me sunt, quarum indignatio ebibit spiritum meum. Item ualet ad pietatem. Homo enim in deliciis nutritus, nescit aliis compati. Ierem. 44. Fertilis fuit Moab ab adolescentia sua. Et subditur: Non est transfusus de uase in uas. De uase inquam iustitiæ, in uas misericordiæ. Filius Dei compassionem didicit patiendo. Hebræ. 4. Non habemus pontificem qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum per omnia. Item tribulatio signum est diuini amoris. Apocal. 3. Quos amo, arguo & castigo. Aemulare ergo, & age pœnitentiam. Prouerb. 13. Qui parcit uirgæ, odit filium suum: qui autem diligit, instanter erudit. Eccles. 30. Qui diligit filium suum, assiduat ei flagella, ut lætetur in nouissimo suo. ad Heb. 12. Quem diligit Deus castigat: flagellat autem omnem filium quem recipit. In eodem: Quis filius quem non corripiat pater? Et iterum: Si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes: ergo adulteri, & non filii estis. Augustin. Si exceptus es à passione flagellorum, exceptus es à numero filiorũ. Idem: Noli esse iniquo sensu & puerili, ut dicas, plus amat pater meus fratrem meum, cui permittit facere quicquid uult, quàm me: quia si me mouero contra eius iussionẽ, flagella inuenio: potius gaude sub flagellis, quia tibi seruatur hæreditas. Illis ad tẽpus parcit, quos in æternum damnabit. Idem: Quid mirum, si flagellat custodiens parunlos Dominus,

quos grandes quærit hæredes? Idem: Non timeas flagellari, sed exhæredari. Gregor. Nisi correctis Deus hæreditatem dare disponeret, erudiri eos per molestias non curaret. Idem: Ne queraris de uerbere, dum nescis quæ te maneant præmia in retributione. Tribulatio in præsenti ex pietate datur. Gregor. Ideo Deus hic quibusdam parcit, ut eos in perpetuum feriat: ideo autem hic ferit, non parcendo, ut in æternum parcat. In Psalm. Deus tu propitius fuisti eis, & ulciscēs in adinuentiones eorum. Amos 3. Tantummodo uos cognoui ex omnibus congregationibus terræ: idcirco uisitabo super uos iniquitates uestras. 2. Machabæorum 6. Non finere peccatoribus ex sententia agere, sed statim ultiones adhibere, magni beneficii indicium est. Greg. Electi quinque timent, ne ultio quæ suspenditur, in fine grauior seruetur. Feriri paterna correctione desiderāt, & dolorē uulneris salutis medicinam putant. Gaudere debet infirmus, quum uidet cælestem medicum intromittere se de eius infirmitate, & ex hoc sperare salutē. Illi qui in omnibus in mundo isto prosperātur, sunt quasi infirmus desperatus, cui nihil quod petat negatur. Greg. Desperatis ægris, medici quicquid poposcerint dari præcipiunt; & eis qui reduci possunt ad salutem, quæ appetunt dari contradicunt. Idem: Continuus successus temporalium, est certum futuræ calamitatis indiciū. Vitulus mactandus liber ad pascua mittitur. Gregor. Iniustus ad debitam mortē currēs, effrænatis uoluptatibus utitur: quia & uituli qui mactandi sunt, in liberis pascuis relinquuntur. Iustus à delectationis transitoriæ iucunditate restringitur, quia etiam nimirum uitulus ad laboris usum deputatus, sub iugo retinetur. ¶ Aliquando quod uidetur esse misericordia, uerè est ira: & quod uidetur esse ira, uerè est misericordia. August. ad Marcellinum: Cui licentia iniquitatis eripitur, utiliter uincitur: quia nihil infelicius felicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impietas, & mala uoluntas uelut hostis interior roboratur. Sed peruersa & aduersa corda mortalium felices res humanas putant, quum tectorū splendor attenditur, & labes non attenditur animorū: quum theatrorum moles extruuntur, & effodiūtur fundamenta uirtutū: quum gloriosa est effusionis insania, & opera misericordiæ deridentur: cum ex his quæ diuitibus abundant, luxuriantur histriones, & necessaria uix habent pauperes. Hæc si Deus pollere permittat, tunc indignatur grauius: si impunita dimittit, tunc punit infestius: quum uerò euertit subsidia uitiorum, & copiosas libidines inopes reddit, misereamur aduersatur. Esa. 25. Misereamur impio.

impio. Et subditur: Et non discet facere iustitiam. August. in 2. lib. Confess. Tu semper aderas misericorditer seruiens, & amaritudines aspergēs offensionibus omnes illicitas iucūditates meas, ut ita quærerem sine offensione iucundari. Idem: Percutis ut sanes, & occidis nos ne moriamur à te. Idē 5. lib. Patiebar in cupiditatibus meis amarissimas difficultates, te tanto magis propitio, quanto minus sinebas mihi dulcescere quod non eras. Idem 2. lib. Acies conturbata & tenebrata mentis meæ acri collyrio salubriū dolorū de die in diem sanabatur. Ezech. 16. Auferetur zelus meus à te, & requiescam, nec irascar amplius. Osee 4. Nō uisitabo super filias uestras, quū fuerint formicatæ. Item tribulatio Dei socium efficit, secundum illud Psal. Cum ipso sum in tribulatione. Et iterū: Iuxtà est dominus his qui tribulato sunt corde. Bernard. Quantumcunque tenuat tribulatio, non putes te derelictum, sed memineris scriptum esse, Cum ipso sum in tribulatione. Et Dan. 3. Vidit Nabuchodonosor in fornace cum tribus pueris quartum similem filio Dei. Esa. 43. Quum ambulaueris per aquas, tecū ero. Gregor. Da mihi semper tribulationem, ut semper possis esse mecum. Item tribulatio est quasi uia strata & munda, quum prosperitas uia fit lutosa. Vnde quū Deus de prosperitate educit hominē, & ponit in statu aduersitatis, deberet lætari, dicens cum Dauid: Eduxit me de lacu miseriæ, de luto fæcis, & statuit supra petrā pedes meos, & direxit gressus meos. Item tribulatio hominem proficere facit. In Psalm. In tribulatione dilatasti mihi. Sine tribulatione homines dormiunt somno pigritiæ: sed tribulatio excitat eos, ut ignis in domo succensus, & ut aqua nauem subintrans. Matthæi 8. Domine, salua nos, perimus. Augustinus: Ideo præmiantur iusti in ecclesia, ut presi clament, clamantes exaudiantur, exauditi glorificēt Deum. Item tribulatio uirtutem perficit. 2. ad Corinth. 12. Virtus in infirmitate perficitur. ¶ Tribulatio multis modis facit perfectionem uirtutis. Primò, quia purgat uirtutes, ut ignis aurum. Gregor. Fornax tribulationis ligna uitiorum incinerat, & aurum purgat. Secundò, quia hostem debilitat, corpus scilicet. Tertiò, quia magnitudo tribulationis occasionem dat, ut Deus gratiam augeat. 1. ad Corinthios 10. Fidelis est Deus, qui non permittet uos tentari supra id quod potestis: sed faciet cum tentatione prouētum: id est, uirtutis augmentum. Quartò, quia secundum uerbum Senecæ, multum adiicit sibi uirtus lacessita. Et secundum Gregorium, ignis flatu premitur, ut crescat. Item tribulatio patienti debita soluit. Lucæ sexto: Dimittite, & di-

mittetur uobis. Quũ capti apud Saracenos mendicare cogantur redemptionem suam, fatui sunt capti à diabolo, si aurum, & argẽtum unde possunt se redimere, gratis sibi oblata recusant. Prouerbio. 13. Redemptio animæ uiri propriæ diuitiæ. Tribulationes diuitiæ propriè hominis dicuntur, quia homo occasio earum fuit. Thren. 3. Non humiliauit ex corde suo, & abiecit filios hominum. Sapient. 1. Deus non fecit mortẽ. Eccle. 2. Omne quod tibi applicitum fuerit, accipe.

¶ Et notãdum quòd magna Dei misericordia est, q̃ pro pœnis futuris recipit retributiones præsentes. Tale enim est ac si ille cui debentur marcæ auri, & argenti, reciperet pro eis fabas uel lapillulos, quibus facta est computatio: plus enim est faba una respectu marcæ argenti, quàm translatio præsens respectu pœnæ futuræ. Ezechiel. 4. Diem pro anno dedi tibi. ¶ Tribulatio succursus est homini à Deo missus. Quod tripliciter ostendi potest. ¶ Primo sic: Si domus alicuius igne esset succensa, quam per se non sufficeret extinguere, aquã sibi oblatam cum gaudio susciperet, & obsequiũ non persecutionẽ reputaret: quanto magis quum domus conscientiæ succensa est igne concupiscentiæ, aquam tribulationis debet reputare succursum, & non aduersitatẽ uocare, quia non est aduersus eum: sed prosperitatem, quia pro ipso est. Sed sunt aliqui qui fugiunt, quũ nihil eos persequatur. Prouerbior. 18. Fugit impius nemine persequente. ¶ Secundo sic: Si aliquis ab hostibus suis duceretur super equum uelocẽ ad locum ubi esset occidendus, gratum haberet, si quis equum illum ulneraret uel occideret, ut sic ab hostibus liberaretur, & hoc reputaret succursum, nõ nocumentum: quantum ergo gratus debet esse ei qui corpus suũ lasciuum in quo ad mortẽ eternam ducitur, infirmitate uel alio modo lædit, ut sic à dæmonibus liberetur? Prouerb. 24. Erue eos qui ducũtur ad mortẽ. ¶ Tertiò sic: Si duellum committeres cum aliquo, & uideres hostem tuum tibi præualere, gratum haberes si quis hostem illum debilitaret intantum, ut ei præualere posset. Quasi duellum est inter carnẽ, & spiritum. Caro enim concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Galath. 5. Vnde ille qui uidet præualere carnem aduersus spiritum, magnas gratias debet agere Deo, si infirmitate uel alia tribulatione carnem eius debilitet, ut à spiritu superetur. Iob 40. Memento belli, nec ultra addas loqui. Gregor. Ac si diceret, tanto te ad disciplinam patris exhibe placidum, quanto te prospicis ad bella infirmũ. Si occulti hostis contra te bellum consideras, quid à me pateris, non accusas.

¶ Item tribulatio sanctos occasio

ad pugnæ, & per consequens uictoriæ & coronæ. 2. Timoth. 2. Non coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Gregor. Iniquus humani generis callidè insidians, fraudem quam contra sanctum Iob parauerat, perfecit, quia sancto uiro quot occasiones intulit, quasi tot cautes uictoriæ ministrauit. Sapient. 10. Certamen forte dedit ei ut uinceret. Non est timenda tribulatio electis Dei, quum Deus eam mittat illis, ut ab eis uincatur. Item tribulatio põdus est, ad quod præmium cæleste trahitur nobis: ideo non est optanda eius diminutio. 1. Corinth. 4. Id quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis, supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operabitur in nobis. ¶ Item tribulatio materia est coronæ nostræ. Bernardus: Si pœnitentia nostra crudelitate miseratione minuitur, paulatim gemmis corona nostra prætenditur. Iaco. 1. Beatus uir qui sustinet tentationem: quoniam quũ probatus fuerit, accipiet coronam uitæ. Tribulatio præsens uertetur in gaudium, ita quod pro una gutta tribulationis, erũt quasi mille modii gaudii. Ioann. 16. Vos contristabimini, sed tristitia uestra uertetur in gaudium. Baruch 4. Qui induxit nobis mala, ipse rursus adducet nobis sempiternam iucunditatem cum salute nostra. Esa. 54. Ad punctum in modico dereliqui te, & in miserationibus magnis congregabo te. In momento indignationis abscondi faciem meam parumper à te, & in misericordia sempiterna misertus sum tui. Mutatio ista tribulationis in gaudium, figurata est Io. 2. in mutatione aquæ in uinum. Præeligenda est aqua tribulationis in uinum gaudii mutando, uinum gaudii temporalis mutando in aquam æternæ tribulationis. De hac mutatione habes Luc. 6. in diuite, & Lazaro. Bernardus: Ego sanè diuitem de quo Saluator facit mentionem in Euangelio, in nullo audio accusari, nisi quòd induebatur purpura & byssо, & epulabatur quotidie splendidè: si crudelitatis eum arguimus, quòd substantiam mundi habens, & uidẽs fratrem suum egere, clauserit uiscera sua ab eo: quid dicturi estis qui tot uidetis Lazaros esurientes & nudos, & plus de iumentis uestris & eorũ phaleris, quàm de illorũ miseriis cogitatis? Sed ad tremendum iudicium Abrahæ ueniamus. Memẽto fili quòd receperis bona in uita tua, & Lazarus similiter mala. Verum utrunque est, negari non potest, fer sententiam, quia paucis expressa est summa negotii. Ille bona, & iste mala accepit: nunc autem hic consolatur, tu autem cruciaris. Expergiscimini ebrii & flete: terribilis in iudiciis Deus super filios hominum. Hæccine est cruciatuũ cau-

sa tota, quòd in seculo bona receperat? Ita planè: neque enim nos ad hoc de paradiso uoluptatis diuina animaduersio eiecisse uidetur, ut alterum sibi hic paradisum adinuentio humana pararet. Legitur, Ioannem Euangelistam uirgas, & lapides communes in aurum, & lapides pretiosos conuertisse: quis uirgas illas, & lapides illos, si indubitanter crederet ea conuertenda esse in aurum & pretiosos lapides, non amaret? ¶ Item tribulatio uirga Moysi est, in qua mirabilia fiunt. Per eam aqua de petra educitur. Aqua, inquam, lacrymarum, de cordibus duris, & quasi petrinis. Per ipsam etiam ueri Israëlitæ à Pharaone infernali & eius exercitu liberantur. Tribulatio seruos Dei liberat ab hostibus: sicut flagellis pecora ad castrum urgentur, ne à prædonibus rapiantur. ¶ Tribulatio locus est, quem filius Dei elegit in hoc mundo ad manendum. Bernardus: Christus qui non fallitur, elegit quod carni est molestius. Id ergo melius, id utilius, id magis eligẽdum: & hic est locus filiorũ Dei in mũdo isto. Omnes enim qui piè uolunt uiuere in Christo, persecutionẽ patientur propter iustitiam. 2. Timo. 3. Qui cor nobile haberet, potius eligeret esse cum filiis Dei in tribulatione, quàm cum damnatis in temporali prosperitate. Heb. 11. dicitur de Moyse, quòd negauit se esse filium Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quàm tẽporalis peccati habere iucunditatem. Dauid: Elegi abiectus esse in domo Dei mei, magis quàm habitare in tabernaculis peccatorũ. Si aqua amara transeundo per terram dulcis efficitur, & si unum trãsiens per garyophyllos, garyophyllatum efficitur, & unum in quo ablũũtur reliquiæ sanctum reputatur: tribulationes quæ per Christum transierunt, & alios sanctos, quasi sanctæ habendæ sunt. Sãctitatis uero earum signa esse uidentur mirabilia quę ipsi operantur. Qui enim mortui fuerunt in deliciis uiginti annis uel amplius, superueniente eis fortè tribulatione suscitantur. Nullæ reliquię in mundo isto tot & tantas infirmitates sanare uidentur, ut tribulationes, per hoc quòd in Christo fuerunt: & crux iam unde tur esse uncta, eò quòd in Christo qui unctus est fuit. Vnde cruces in consecratione ecclesiarum oleo inunguntur. Bernardus de illo uerbo, Qui fingens laborem in præcepto. An non labor sictus, iugũ suaue, crux inuncta? ¶ Et notandum, ꝙ cùm tribulatio in Scriptura sacra per aquã designetur: ut Cant. viii. Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem. Septem sunt effectus utiles tribulationis, secundum proprietates aquæ. Primus est, quòd hostes spirituales submergit, uitia scilicet & dęmones. Exodi 15. Operuit aqua tribu-

lantes eos: unus ex eis non remansit. Secundus est, quòd fideles nutrit, sicut aqua pisces. 2. Esd. 10. Computruerunt pisces de aqua. Et notandum quòd aqua amara dulces nutrit pisces in magnos. Cete grandia non inueniuntur nisi in mari. Aliæ aquæ nutriunt pisciculos: sic homines magnæ uirtutis nutriuntur in aquis tribulationum. Tertius est, quòd munit sicut, aqua munit castra quæ cingit. Vnde Iob 3. dicitur de amicis Iob, Nesciebant eloquebatur uerbum: uidebant enim dolorem esse uehementem. Quartus est, quòd aqua leuat nauem dum crescit. Genes. 7. Multiplicatæ sunt aquæ, & eleuauerunt arcam in sublime à terra. Sic tribulatio electos Dei exaltat, & proficere facit. Econtrario dicitur de malis. Iob. 17. Fortes eorum longè est à disciplina. Propterea non exaltabuntur. Quintus est, quòd ad modum aquæ mundat. Vnde sponsæ refertur. De qua Apocalyp. 19. Datum est ei cooperire se bysso candida & splẽdenti. Apocalyp. 7. Hi qui sunt amicti stolis albis, qui sunt, & unde uenerunt? Et dixit mihi: Hi sunt qui uenerunt de tribulatione magna. Sextus est, ꝙ quidam temporalis gaudii tempestate, ne cordibus debilibus noceat. Vinum enim gaudii tẽporalis stultos homines infatuat, si bibant illud purum, ut patet in Salomone, Ecclesiastic. 2. Non prohibui cor meum quin omni uoluptate frueretur. Septimus est, quòd ignem libidinis extinguit: ut patet in monacho illo qui de luxuria tentabatur, quem abbas suus iussit ab aliis infestari: qui postea interrogatus super illa tentatione, respondit: Mihi uiuere non licet, & fornicari libet. ¶ Itẽ notandum, quòd tribulatio ad multiplicationem bonorum iuuat. Exod. 11. Quanto magis opprimebant eos, tanto magis multiplicabantur. Item in bono sustentat. Eccl. 2. Sustine sustentationes Dei. Sustentationes sunt tribulationes. Greg. in Moralib. Ipso infirmitatis nostrę pondere deorsum quotidie ducimur, ut mira manu artificis per subuenientia flagella releuemur. Econtrario prosperitas in malo sustẽtat. Greg. in Moralib. Difficilius malum corrigitur quod prosperitate fulcitur. Idem: Qui à Deo auertitur & prosperatur, tanto perditioni fit proximus, quanto zelo disciplinæ inuenitur alienus. Itẽ tribulatio ad Deũ trahit. Bern. super Cant. Trahimur cũ tribulationibus, & tẽtationibus exercemur. Aug. Cùm molestiæ in huius uitæ fragilitate crebrescunt, ęternâ requiẽ nos desiderare cõpellũt. Mũdus quippe iste periculosior est, blandus quàm molestus, & magis cauendus est cum se illicit diligi, quàm cùm admonet cogitq; contemni. Tribulatio uiam electorũ asperam efficit, ne eos magis diu perge-

re,quàm citò pertenire delectet, ſecundũ uerbum Greg. Tribulatio porta eſt regni cælorũ. Hæc porta Domini, iuſti intrabunt in eam.Lucæ ulti. Oportuit Chriſtum pati, & ſic intrare in gloriã ſuam.Act.14.Per multas tribulationes oportet intrare in regnũ cælorum. Et ut uno uerbo dicamus,adeò utiles ſunt tribulationes,q; hi qui eas ſuſtinent,beati à Domino reputantur. Lucæ 6. Beati qui nunc fletis,quoniam ridebitis.Matt. 5. Beati qui perſecutionẽ patiuntur propter iuſtitiam,&c.Iob 5.Beatus qui corripitur à Domino.Iac.1. Beatus uir qui ſuffert tẽtationem. Eiuſdem 4.Ecce beatificamus eos qui ſuſtinuerunt.1.Pet.3.Si quid patimini propter iuſtitiã, beati. Eiuſdẽ 4. Si exprobramini in nomine Chriſti, beati eritis: ideo tribulatio cũ gaudio eſt ſuſcipienda. Act.5. Ibant Apoſtoli gaudentes à conſpectu concilii, &c. Iac.1.Omne gaudium exiſtimate fratres,cùm in uarias tentationes incideritis. 1.Pet.4.Communicantes Chriſti paſsionibus, gaudete:ut in reuelatione gloriæ eius gaudeatis exultãtes.Matt.5.Gaudete,&exultate,quoniam merces ueſtra multa eſt in cælis.Simile Luc.6.

De diuiſione Patientiæ in patientiam diuinæ correctionis, humanæ perſecutionis, & dæmoniacæ impugnationis.

CAP. IIII.

COnſequenter ponẽdæ ſunt diuiſiones pertinentes ad patientiam.Notandũ ergo quòd ad patientiam pertinet patienter ferre Dei correctionẽ,hominum perſecutionem,dæmonum impugnationem.Scriptura uerò ſacra multum beatificat patientes ſuſtinentes prædicta. ¶ Suſtinentes Dei correptionem beatificantur.Iob 5.Beatus uir qui corripitur à Domino. Correptio Dei procedit ex magno amore. Eſaiæ 11. Egredietur uirga de radice Ieſſe.Ieſſe interpretatur incendiũ.Reſpuere Dei correptionem, periculoſum eſt ualde.Eccleſiaſt. 21. Qui odit correptionem,minuetur uita. Eiuſdem 18. Qui odit correptionem , ueſtigium eſt peccatoris. ¶ Dei correptio eſt, ægritudo corporis, quæ cum gaudio recipienda eſt, quia utiliſſima.Multũ enim debilitat hoſtem familiaré (corpus ſcilicet) & ſubdit ſpiritur.Cùm infirmor, tunc potens ſum. 2. Corin.12.Et in infirmitate experitur homo uirtutem animi. Seneca: Non in mari tantum ant prælio uir fortis apparet:ſed exhibetur etiã & in lectulo uirtus. In Vitis patrum, cùm quidã peteret à Ioanne eremita,ut ſanaret eũ à tentatione.Reſpõdit: Rẽ tibi neceſſariã cupis abiicere:ut enim corpora nitro , ita anima langoribus & caſtigationibus purificatur. Et quidam ſenex infirmanti diſcipulo dixit: Ne contriſteris ex infirmitate uel plaga corporis. Si enim ferrum es, æruginé amittis.Si uerò aurum es , per ignem probaris , à magnis ad maiora promoueberis. Et cùm quidam miles rogaret quendã uirũ ſanctũ ut morbo liberaret eum cum precibus ſuis : uir ſanctus audito eo quòd melior eſſet in ægritudine,& deuotior quàm in ſanitate,dixit: Oro Dominũ ut ſerues te in ſtatu, in quo melior es. Dicebat quidã , quòd cùm Deus daret ei infirmitatem alicui, ſi pro ea daret ei centum annis , non ſibi nimis.Prouerbio.20. Liuor aduersis abſtergetmala. Eccl.11. Malitia unius horæ obliuionem facit luxuriæ magnæ. Idem etiã dicebat,quòd diues eſt Chriſtianus non habet niſi unam ſolam febrem quatuor acceſsiones, uel etiã ſolam ephimeram, non ſolum ſciat & uelit de illa cum Deo negotiari. Aegritudo corporis citatio eſt de pace facta cum Deo:ſi fuerit ad mortem peremptoria: ſi non fuerit, ſanatoria. Pax uerò ad quam eſt ſanatio,ualde honorabilis eſt pec catoris omnes enim offenſæ ei à Deo remittuntur,& inſuper pax & regno cælorũ quaſi emitur. Et hoc ſp; uilis domuncula eius debet qui infirmatur ſpiritualiter deſtrui,cùm ſpem habeat cælum regiã ſe habere in cæ- 2.ad Corint.5. Scimus quoniã ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur , quòd ædificationẽ ex Deo habeamus, domum non manufactã, ſed æternam in cælis. ¶ Et notandũ quòd per illud Matthæi 9. Confide

fili, remittuntur tibi peccata tua. oſtendit glo.Bedæ,quòd quinq; modis infirmitates contingunt. Primò, ut merita iuſtis per patientiam augeantur.ut Iob 2.Secundò , ad cuſtodiam uirtutum, ut in Paulo 2.Corint.12. Tertiò, ad corrigenda peccata , ut lepra Mariæ.Num.12.Quartò,ad gloriam Dei,ut cæco nato.Ioan.9.& Lazaro. Eiuſdem 11. Quintò,ad initium pœnę,ut Herodi.Act.12. Patientes perſecutiones beatificantur.Matthæi 5. Beati, inquit, qui perſecutionem patiũtur, &c. Perſecutor præparat tibi coronã æternam. Noli odire uel repercutere fabricatorẽ coronæ tuæ. In Pſal.Supra dorſum meum fabricauerunt peccatores. Fabricauerunt,inquam,coronam. Suſtinentes dæmonum impugnationes beatificãtur. Iac.1.Beatus uir qui ſuffert tentationem : quoniã cùm probatus fuerit,&c.

De tẽtationibus dæmoniũ. Et primò quòd dæmones tentent homines:de utilitate tentationũ, de modo tentãdi quem habet tentator , & de modo repugnãdi quem debet habere qui tentatur. CAP. V.

CIrca tẽtationes,Primo oſtendemus quòd dæmones impuguẽt homines. Cùm enim ipſi ſint inuiſibiles ,& pugna eorum inuiſibilis eſt,nec agnoſcitur niſi oculis cordis:ignorantia uerò eius periculoſa eſt homini: non enim repugnat qui ſe impugnari ignorat: grãde periculum eſt habere

habere iuxta se hostem suum, si homo hoc nesciat. Hiero. Tunc maximè impugnaris, cùm te impugnari nescis. Secundò, ostendemus utilitates tentationũ, ut magis patienter sufferãtur. Tertiò, tangemus de modo impugnãdi quẽ habet tentator. Quartò, de modo repugnandi, quem debet habere qui tentatur. ¶ Circa primum notandum, quòd impugnatio quam diabolus facit homini, Primò, certificari potest ex 3. Genes. ubi serpens mulierem decepit, & Deus ibidẽ ostendit impugnationẽ istam esse duraturam, dicens ad serpentem: Inimicitias ponã inter te & mulierem, & semen tuum & semen illius. ¶ Secundò ex libr. Iob 1. & 2. cap. ubi sathan petiit à Domino ut permitteret eum impugnare Iob. Et eiusdem 7. legitur: Militia est uita hominis super terram. & alia translatio habet, tentatio est uita, &c. Item Matth. 4. & Lucæ 4. ubi diabolus Dominum tentauit. Et secundum Aug. assumpsit diabolus formam humanam, quod permisit Dominus, ut tentatio nobis certior fieret. 1. ad Cor. 7. Reuertimini ad idipsum ne tentet uos sathanas. Matth. 27. Vigilate, ne intretis in tentationem. ad Ephes. 6. Nõ est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinẽ, &c. Actu. 5. Cur tentauit sathanas cor uestrũ? Et de beato Martino legitur, quòd multoties diabolus ei apparuerit in forma humana. Similiter de beato Antonio, cui apparuit in forma pueri nigri, & in forma etiam animalium diuersorũ generum. Simile legitur de multis aliis sanctis. Augu. in sermonibus: Præmonitos uos esse nolo, neminẽ super terrã absq; tentatione uicturũ, ut cui forte tolleratur aliqua, alia securus expectet.

¶ *De utilitate tentationum.*

CIRCA secũdum notãdum quòd tẽtatio ad multa utilis est. Primò erudit. Eccl. 34. Qui non est tentatus quid scit? Iterũ: Qui non est tentatus, qualia scit? Et iterum: Qui non est tentatus, pauca recognoscit. Iudic. 3. Hæ sunt gentes quas reliquit Dominus ut his erudiret Israëlem. Secundò humiliat. Greg. Dum uitia nos tentant, proficientes in nobis uirtutes humiliantur. Iebusæum Israël tolerat, ut humana mens de se humilia sentiat, dũ minima nõ superat. Tertiò, negligentiam repellit. Glos. super illud: Proba me Deus, & tenta me. Ideo dicit tenta: quia nisi tentaret, negligentes essemus. Quartò, uirtuti addit. Seneca: Multum adiicit sibi uirtus lacessita. In Vitis patrũ dixit quidam abbas: Cruda tegula frangitur in flumen, statim dissoluitur, cocta non. Ita est homo habens sapiẽtiam carnalem, qui nõ est tentationum igne decoctus. Quintò seruat. Greg. Nisi flagella per tribulationes se miscant, uix seruari nosset, non diceret, Proba me Domine, & tenta me. Ideo

dicit in Moralibus. Cùm per tentationẽ humilitas proficit, profecto est ipsa aduersitas quę mentis ab electione custodit. Idem: Dum tentamur uitiis, diuina dispositione nobiscum agitur, ne uirtutibus quibus proficimus extollamur. 2. ad Corinth. 12. Ne magnitudo reuelationum extollat me, &c. Gregor. in Moralibus: Tunc interius bene custoditur, cùm per dispensationem Dei tolerabiliter tentamur exterius, aliquando uitiis, aliquando pressuris. Nec tentatio exterius culpas perficit, quia intentionis sursum trahit. Nec tamen interior intentio in superbiam eleuat, quia tentatio interior humiliat. Sic magnoorum cognoscimus in interiore profectũ quid accepimus, in exteriore defectu quod sumus. Item, uirtutem hominis notificat Deuteronom. 13. Tentat uos dominus uester ut palàm sciat utrũ diligatis eum, an non. Septimò, glorificat. Psalm. Eruam eum, & glorificabis me. Octauò, populum ædificat. Tob. 2. hanc tentationem ideò permisit euenire illi, ut posteris daretur exẽplum patientiæ illius. Nonò, ei qui tentatur in præsenti, honorem acquirit. Vnde legitur de beato Antonio, quòd cum quadam nocte à dæmonibus esset afflictus, subito radius quidam illuxit, & dæmones & tenebras fugauit, statimq; sanatus Christum præsentem intelligens, dixit: Vbi eras Iesu bone, ubi eras? quare principio non affuisti, ut curares uulnera mea? Et uox ad eum ait: Antoni hic eram: sed expectabã uidere certamẽ tuum. Nunc autem quia uiriliter dimicasti, in toto orbe te faciam nominari. Decimò, in futuro coronat. 2. ad Timoth. 2. Non coronabitur nisi qui legitimè certauerit. Et Iac. 1. dicitur de sufferente tentationem, quòd cùm probatus fuerit, accipiet coronã uitæ, Tob. 3. Hoc autem pro certo habet omnis qui colit te: quia uita eius si in probatione fuerit, coronabitur.

¶ *De modo impugnandi, quem habet tentator.*

SEQVITVR de modo impugnandi, quem habet tentator. Notãdum ergo quòd modi impugnãdi quos habet quasi infiniti sunt. Vnde Paulinus episcopus Augustino: Hostis noster cui mille nocẽdi artes, tam uariis expugnãdus est telis, quàm impugnat insidiis. tamen nos causa breuitatis de paucis dicemus. Bernar. quatuor species impugnationis eius distinguit loquens de illo uerbo Psal. Scuto circundabit te ueritas eius: non timebis à timore nocturno, &c. His uerbis significatæ sunt quatuor tentationes quibus undiq; circũdati necesse habemus scuto Domini circundari antè & retro, à dextris & à sinistris. Timor afflictionis nocturnus est & planè tenebrosus, quia abscõdit ab oculis, quòd nõ

sunt

sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriã quæ reuelabitur in nobis. Sed facile hunc radius ueritatis exulat. Ingerit enim oculis cordis peccata quæ fecimus, nunc æterna supplicia, nunc æterna præmia, nunc ea quæ pro nobis pertulit Christus. Ergo ad lucem tam multiplicis ueritatis nox recessit. Sed time sagittam quæ in die leuiter uolat, sed non leue uulnus infligit. Hæc sagitta uana est gloria, quam oportet cauere feruẽtiores, ne deserant scutum ueritatis. Quid enim tam contrarium uanitati? Deinde subdit: Primò à sinistris pulsat diabolus pusillanimitate. Deinde à dextris humanis laudibus. Si sic non proficit, dicit: Viribus deiicere nequeo, sed fortè decipere possum alicuius ingenio proditoris. Negotium perambulans in tenebris est ambitio subtile malum, secretum uirus, pestis occulta, doli artifex, mater hypocrisis, liuoris parens, uitiorum origo, criminum fomes, uirtutũ ærugo, tinea sanctitatis. Contempsit, ait, uanam gloriã, quoniã uana est: fortè solidius aliquid affectaret, fortè honores, fortè diuitias. Quid si ueritas inuestigat hunc proditorem, & negotium arguit tenebrarum? Non restat callido inimico contra eos quos uidet omnibus modis diligere iustitiã & odisse iniquitatem, nisi ubi iniquitatem palliet uirtutũ imagine. Quos enim perfectos boni nouit amatores, malũ eis sub specie boni non mediocris, sed perfecti suadere conatur, ut facile qui currit incurrat. 2. ad Corinth. 11. Ipse sathanas transfigurat se in angelum lucis. Sola autem est ueritas, quæ palliatã detegit falsitatem: iuxta uerbum Bernardi. Item Greg. Quatuor, inquit, has tentationes in generali statu ecclesiæ haud difficile diligens considerator inueniet. Timor nocturnus nouellam adhuc exercebat ecclesiam, quando omnis qui occidebat seruos Dei, arbitrabatur obsequium se præstare Deo. Deinde persecutione cessante, & die reddita, turbauit eam grauius & aperta sagitta uolans: quoniam exierũt aliqui de ecclesia inflati spiritu carnis suæ inanis & uolatilis gloriæ cupidi, & uolentes sibi facere nomen linguas suas magnificãdo, diuersa & puersa dogmata prædicauerunt. At quidẽ nunc pax à paganis, pax ab hæreticis: sed non pax à filiis falsis. Omnes Christiani ferè quę sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi. Ipsa quoque ecclesiasticæ dignitates officia, in turpẽ quæstũ & tenebrarum negotia transiere: nec in his animarum salus, sed lucrus quæritur diuitiarum. Superest ut iam reueletur homo peccati, filius perditionis antichristus, diabolum non modo diurnum, sed etiam meridianum, quòd non solum transfigurat se in angelum lucis, sed extollitur supra omne

quod dicitur Deus, aut qđ colitur. Nimirũ insidiatur acrius ecclesiæ matris ecclesiæ, à qua gentium dolet esse cõtritum. Sed ab hoc quoque incursu ecclesiam electorum ueritas liberat propter eos breuians dies, & meridianum meridianum demonstrans illustratione aduẽtus sui. Item notandum quòd secundum Gregor. in Moral. quatuor modis peccatum perpetratur in corde, quatuor consummatur in opere. In corde nanque suggestione, delectatione, consensu, & defensionis audacia perpetratur. Fit enim suggestio per aduersarium, delectatio per carnẽ, consensus per spiritũ, defensio per audacia per elationẽ. Vnde in primi hominis rectitudine antiquus hostis his quatuor gradibus fregit. Nam serpens suggessit, Hęua delectata est, Adam consensit, qui etiã requisitus conteri culpam, per audaciam nouit. Quatuor etiam modis peccatum consummatur in opere. Primum nanque latens culpa agitur, postmodum uerò antè oculos hominũ sine cõfusione reatus aperitur, dehinc in consuetu dinem ducitur ad extremũ quisque, uel falsæ spei seductionib⁹, uel desperationis æstimatione miserę despe-rationis enutritur. Notandum quòd diabolus tanquã præsumptionis libenter suadet id quod temeritatis est & præsumptionis. Vnde mulierẽ incitauit ad hoc ut iudicaret de facto superioris, & de intentione præcipientis, dicens: Cur præcepit uobis Dominus, &c. Genesis 3. Quorum utrunque temeratiũ est. Item in impugnationibus suis multum mendacio utitur. Vnde mulieri post eius responsionem mentitus est, dicens: Nequaquam moriemini. Et Matth. 4. Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me. Iob 8. Ipse mendax est & pater eius. Quum ipse uult aliquẽ deiicere in peccatum, ipse promittit ei quòd citò resurget. Esa. 51. Dixerunt animæ tuæ, Incuruare, ut transeamus. Bernar. Noli acquiescere dicenti, Incuruare, ut transeamus. non est enim transiturus, sed te grauiter oppressurus. His uerò qui sunt in peccato, longam uitam repromittit, quæ repromissio nequissima multos perdidit. Eccles. 19. ¶ Et notandum quòd diabolus quinque modis decipit hominem qui est in statu pœnitentiæ, suadẽdo ei ut onus illud abiiciat. ¶ Primò, mentiendo exonerationem, quod non est exoneratio, sed leuis oneris in grauissimum commutatio: ut festucæ in trabẽ uel montẽ. Vnde qui tentatur debet dicere sic tentanti, Si onus deposuero, nunquid sine onere ero? Cui quęstioni si plenè respõdere uoluerit tentator, dicet, Imò ponetur super te mons: scilicet infernalis pœna, quæ pœna grauior est monte. Apocal. 6. Dicent montibus, Cadite super nos, &c. Bonum est ergo leue

onus

onus pœnitentiæ ferre, ut tantũ onus possit uitari. Apocal. 2. Nõ mittam super uos aliud pondus, tamen id quod habetis tenete. ¶ Secundò decipit, ea quæ diuisim portanda sunt simul ostendendo, dicens, Quomodo posses hoc portare tot annis? Cui dicendũ est, Hodie cum adiutorio Dei portabo hoc & cras, tandem cum adiutorio Dei portabo leuius propter assuetudinẽ. Sic ubi fallit compositio, soluit diuisio. Matt. 6. Sufficit diei malitia sua. ¶ Tertiò decipit, uirtutem hominis à Dei uirtute diuidẽdo dicẽs, Tu debilis es, nullo modo posses hoc portare. Cui dicendum est: si intelligis mea uirtute sola, uerum dicis, quia dicitur Io. 15. Sine me nihil potestis facere. Si uerò intelligis quòd nõ possim Dei uirtute adiutus, mentiris. ad Philip. 1. Confidimus in domino Iesu, quoniam qui cœpit in uobis opus bonum, perficiet. Eiusdem 4. Omnia possum in eo qui me confortat. ¶ Quartò decipit, spoliationẽ mentiendo exonerationẽ. Sicut latro quandoque simplicẽ scholarem exonerat à cappa sua. Aurũ uel lapides pretiosos debes reputare pœnitentiam quam tibi uult diabolus auferre. Vnde debes cauere eũ tanquam spoliatorem rei pretiosissimæ. Apocalyp. 3. Suadeo tibi emere aurum, &c. Aurũ emere, est fructum pœnitentiæ præparare. ¶ Quintò, quærẽdo pondus diminuere, ad quod gaudiũ cæleste tibi tradendum est. 2. ad Corinthios 4. Id quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis. ¶ Itẽ diabolus supra pectus suũ graditur sicut serpens, qui solebat erectus incedere, nunc supra pectus graditur. A Deo enim auersus est diabolus, qui ad Deũ conuerti debuit, & in eis prosicit qui à Deo auertuntur, qui scilicet oculos suos statuerunt declinare in terram. Daniel. 12. dicitur de iniquis iudicibus, quòd declinauerunt oculos suos, ne uiderent cælum, neque recordarentur iudiciorũ iustorũ. ¶ Item diabolus terram comedit: ut dicitur de serpente. Gene. 3. Amatores enim terrenorum deorat. Esa. 65. Serpenti puluis panis eius. Iob 18. Abscondita est in terra pedica eius. Esa. 24. Laqueus super te qui habitator es terræ. Econtrario dicitur Prouerbio. 1. Frustra iacitur rete ante oculos pennatorum. Idem calcaneo insidiatur. Genesis 3. Calcaneus est pars extrema & infima in corpore. Est etiam à posteriori, unde ra ro ab oculis uidetur. Et quia retro est, & quia ab oculis longe est diabolus, calcaneo, id est, extremæ parti ecclesiæ maximè insidiabitur: in fine enim mundi scilicet tempore antichristi, maxima erit tribulatio ipsius. Vnde tunc implebitur illud Iob 40. Stringet caudã suã quasi cedrũ

quod dicitur de Behemoth, cũ dicitur stringitur eleuatur. Cauda ergo Behemoth stringetur, id est in fine mundi antichristus trahetur. Calcaneo etiam diabolus insidiatur: qa in fine uniuersi maximè conatur hominem uincere: sciens quia si tunc hominem non uicerit, nũquam postea ab eo uincetur. Gregor. Sciendum ꝙ plerunq; eis quos ingerit, tunc grauiores culpas ingerit, quũ præsentis uitæ termino illos propinquare cognouerit. Finit etiam actionis insidiator diabolus. Grego. Diabolus quãdo nec intentionẽ uitiat, nec in itinere supplãtat: sed ornatũ bonũ in fine actionis illaqueat. ¶ Itẽ diabolus calcaneo, id est, infimæ parti insidiatur, scilicet lob 40. Fortitudo eius in lumbis eius, & uirtus eius in umbilico uentris eius. Et in eodem. Fœnum quasi bos comedet. Fœnum uocat homines carnales. Omnis enim caro fœnũ. Esa. 40. Habac. 1. Incrassata est pars eius. Diabolus portis sensibilibus insidiatur. 1. Iudic. 9. Approximãs Abimelech ostio, ignẽ apponere nitebatur. Item diabolus ex illa parte ex qua homo sibi minus cauet impugnat: ut ibi calcaneo insidiatur. Ipse enim, si fortè inueniat quẽ decipere possit. Iob 1. Circuiui terram & perambulaui eã. 1. Pet. 5. Aduersarius noster tanquã leo rugiens circuit &c. Diabolus otiosos & securos pertinet. Ezec. 38. Ascendã ad terrã

fine muro, ueniam ad quiescentes habitantes q; securè. Iob 40. dicitur de Behemoth: Circundabunt eum salices torrentis. Salices torrẽtis sunt homines infructuosi in aquis deliciarũ plãtati, qui circa diabolum sunt, & diabolus quasi spatiatur cum eis. Iu dic. 18. Nullus erit labor, intrabimus ad securos. Item diabolus semina bonorum rapit, sciẽs illud Bernardi, Modica sementis detractio, non modicũ est messis detrimentum. Matt. 13. Quædam ceciderunt secus uiã, & uenerunt uolucres cœli, & comederunt illa. Ipse in negligentibus zizaniã seminat. Matth. 13. Quũ dormirẽt homines, uenit inimicus, & superseminauit zizania in medio tritici. In Vitis patrũ dicebat quidã senex quòd tres sunt uirtutes sathanæ quæ præcedunt uniuersa peccata. Prima obliuionis, secunda negligentiæ, tertia concupiscentiæ. Prima generat secundam, secunda tertiã, & sic corruit homo. ¶ Itẽ diabolus unanimes dispergit, & sic uincit. Matth. 12. Qui nõ colligit mecum, dispargit. Item tortuose incedit, & ideo ualde difficile est præcognoscere quò tẽdit. Prouerbi. 30. Tria sunt mihi difficilia, & quartum penitus ignoro. Et unum illorum trium est uia colubri super petram. Gloss. Viam colubri uocat uenenati hostis astutiam, quæ insidiari non desinit quos in petra fundatos esse cõspicit. Item

diabolus quod delectabile est
præponit, quod molestũ supponit: primo quasi ungit, & postea pungit. Eccle. 9. Sicut pisces capiuntur hamo, & sicut aues laqueo, sic homines capiũtur tempore malo, scilicet tempore tentationis. Pisces capiuntur esca hamo superposita. Itẽ circa impugnationem diaboli, attendenda est impugnationũ varietas, impugnandi continuitas, impugnationis uniuersitas. Diabolus uariis impugnationibus impugnat, ut quem non superat una, superet alia: ut patet Matth. 4. in tentationibus domini. Continue etiã impugnat, ut quasi tædio uictus homo succũbat. Gre. Diabolus assiduatẽtatione nos tentat, ut saltem tædio uincat. Dan. 3. Non cessabãt ministri regis succendere fornacẽ. Vniuersalis etiam est eius impugnatio. Impugnat enim & diuites & pauperes, & iuuenes & senes: unde dicitur uti sagena, quæ est rete totã aquam occupans. Habac. 1. Totũ in hamo subleuauit, & traxit illud in sagena sua. Itẽ in eodẽ: Expandit sagenam suã, & semper interficere gentes nõ cessat. Et licet omnes impugnet, magis tamen eos qui ad Deum conuertuntur. Augu. in sermonibus: Quotidianis discimus experimentis eos qui conuerti deliberant, tentari acrius à concupiscẽtia carnis, & urgeri grauius in operibus luti & lateris, qui Aegyptum egredi, Pharaonem effugere moliuntur. Ideo accedenti ad seruitutem Dei dicitur Eccles. 2. Præpara animam tuam ad tentationem. Iob 19. Obsederunt in gyro tabernaculum meum. In Psal. Circundederunt me sicut apes. Eccl. 9. Extruxit munitiones per gyrũ. Greg. de diabolo: Illos pulsare negligit, quos iure quieto possidere se sentit. Hier. Appropinquante salute appropinquat & tẽtatio. Greg. in Mora. Lucem rectitudinis umbra sequitur tentationis. Idem in eod. Post lucẽ æstus sequitur, quia post illuminationẽ diuini numinis, tẽtatiõis æstus tamẽ augetur. In Psal. Domine, quid multiplicati sunt qui tribulant me? Sicut aliquis dũ est captus in carcere unicũ habet custodẽ uel duos, si uerò euaserit, omnes eũ insequuntur: sic dum quis captus est à diabolo, nõ tantum eũ dæmones persequuntur quàm quum euasit. Vnde quidã eremita uidit unum solũ diabolum sedentẽ in porta ciuitatis, & uidit abbatiã in qua unicuique monacho assistebat diabolus. Quũ uerò quæreret ab angelo ductore quare hoc esset. Respondit: quia in ciuitate illa omnes faciũt uoluntatem diaboli, sufficit ibi unus diabolus: sed quã in hac abbatia omnes sint boni, necesse est ut unicuiq; unus assistat. ¶ Item magis impugnat diabolus eos qui præsunt, quàm eteros. 1. Reg. 31. Totum pondus prælii uersum est in Saul. Item impugnat etiam hominẽ secundum cõplexionem, uel mores, uel statum ipsius. Vnde in Psal. Dirutæ sunt scandalum posuerunt mihi. Diabolus eos qui sunt in deserto paupertatis incitat ad impatientiã. Vnde tentatio eius talibus est uẽtus urẽs. Deut. 8. dicitur de solitudine in qua fuerunt filii Israël, q̃ in ea erat serpens flatu adurẽs, & scorpio, & dipsas, & nullæ omnino aquæ. Ier. 3. Ventus urens in uiis quæ sunt in deserto. Exo. 10. Vẽtus urẽs leuauit locustas. Et subdit: Et nihil omnino uirens remansit in terra. Locustæ sunt homines superbiæ, qui postquã in habitu religioso inualuerint, nihil uiride in eo remanet. Ezech. 17. Nõne quũ tetigerit eã uentus urens siccabitur? Ionæ 4. Præparauit dominus uento calido urenti, & percussit sol super caput Ionæ, & æstuabat. His uerbis qui sunt in prosperitate, suadet diabolus pigritiã. Et talibus tentatio diaboli ut uẽtus aquilo Eccle. 43. Frigidus uẽtus aquilo flauit, & gelauit crystallus ab aqua. Quãdoq; uero diabolus Deo permittente hoc ad probationem & profectũ amicorũ suorũ suscitat, quasi uentum uehementẽ, ut uideatur omnia concutere. Iob 1. Ventus ueniens irruit à regione deserti, & concussit quatuor angulos domus. Et Ionæ 1. Misit dominus spiritum magnum in mare, & facta est tempestas magna. Et Matth. 8. Motus magnus factus est in mari, ita ut nauicula operiretur fluctibus. ¶ Item diabolus quandoque impugnat aggerem comportando, ut quum bonorum pauperũ procurat ditationem, ut sic mali efficiantur. Habac. 1. Ipse super omnem munitionem ridebit, comportabit aggerem, & capiet eam. Ipse de potentibus triũphat adiutus potẽtia eorũ contra ipsos, dum ea abutuntur, contra animas suas ea utentes. Habac. 1. Ipse de regibus triumphabit, & tyrãni ridiculi eius erunt. Tyranni sunt similæ diaboli, dum in subditos sibi desæuiũt, sicut & diabolus seruiẽtes sibi torquebit. ¶ Item diabolus immisericorditer impugnat, ut patet in Iob, cui abstulit sua & suos, affixitq; ipsum in propria persona. Et si in aliquo uidetur parcere, in eo intendit impugnare: ut patet in uxore Iob, quam ei reliquit, per quã postea eũ impugnauit. Vnde dixit illi uxor sua, quum ipse amisisset & sua & suos, & percussus esset hulcere pessimo, Adhuc tu permanes in simplicitate tua? benedic Deo, & more. Iob. 2. Irrisio est: id est, si perseueraueris in benedictiõe tua, morieris. Eccl. 7. Iustus perit in iustitia sua. Malach. 3. Vanus est qui seruit Deo. Grego. Duobus modis diabolus impugnat homines, tribulatione ut frangat, persuasiõe ut molliat. Victus ergo de tribulatione recurrit ad

artem qua Adam uicit. Prou.7. Multos uulneratos deiecit. Dicitur de muliere. ¶Item diabolus illos quos uidet feruẽtes ad bonum, incitat ad hoc quòd excedãt ut de alto posſit eos præcipitare, quod ualde periculosum eſt. Bernar. ſuper Canti. Nõ habet callidus hoſtis machinamentũ efficacius ad tollendum de corde dilectionẽ, quàm ſi efficere posſit ut in ea incautè & non cum ratione ambuletur. Epheſ.5. Videte fratres quomodo cautè ambuletis. 1. Pet. 4. Nolite peregrinari in feruore qui ad tentationem uobis ſit.

¶ *De modo repugnandi diabolo.*

SEQVITVR de modo repugnandi diabolo. ¶Et no tandum quòd modus cõuenientiſſimus repugnandi ſerpenti infernali, eſt cõtritio capitis eius. Quem modum docet dominus Gen.3. loquens ad ſerpentẽ de muliere, quæ figurã tenet eccleſiæ. Ipſa conteret caput tuũ. Serpens caput præ cæteris mẽbris cuſtodit. Et nõ eſt caput nequius ſuper caput colubri. Ecc.25. Ideo conari debet homo ad eius contritionẽ. Caput uerò eius poteſt intelligi ſuperbia, uel principiũ tẽtationis, uel peccatum cordis antequam extrà exierit. Contritio capitis, ſcilicet ſuperbiæ, multum ualet ad repugnandũ ei. Et hanc facit humilitas, quæ multum ualet ad triumphandum de diabolo. Humilitas enim ad modum aſtuti luctatoris dũ uidetur ſe deiicere, hoſtẽ facit corruere. Ipſa eſt quæ euadit laqueos diaboli. Inde beatus Antonius retulit ſe uidiſſe omnes laqueos diaboli ſuper terrã extẽtos. Et quũ ſuſpirans dixiſſet, Quis hos poterit tranſire? audiuit uocẽ dicentẽ, Humilitas ſola, ô Antoni, pertranſit. Humilitas gloriam uictoriæ totã Deo attribuit, & propter hoc totum pondus prælii eidem imponit. Cuius enim eſt uictoriæ gloriã cuiuſdẽ eſt pugna. Humiles Deus iuuat, ſicut econtrario ſuperbis reſiſtit. Iaco.3. & 1.Pet.5. Ideo nõ eſt mirum ſi ipſi triumphẽt. Humilitas Deum quodãmodo uincit. Gregor. in Moralib. Quotidie tela tentationum eius accipimus: ſed & nos contra illum iacula mittimus, ſi confeſſi tribulationibus humilia reſpondemus. Prouerbi.15. Reſponſio mollis frangit iram. ¶Caput etiam ſerpentis eſt conterendũ, quia in principio tẽtationis eſt reſiſtendũ. Quid. Principiis obſta, ſero medicina paratur. Cum mala per longas cõualuere moras. Gregor. in Moralibus: Si tentationi in corde naſcẽti fortiter non reſiſtitur, hac eadẽ qua nititur mora roboratur. In Pſalm. Beatus q̃ tenebit & allidet parulos ſuos ad petram. Diabolus quaſi paruulus eſt in principio tentationis, unde tunc facilius poteſt occidi. In morte primogenitorum liberati ſunt filii Iſrael de ſeruitute Pharaonis.

Exo.12. Primogenita Pharaonis infernalis ſunt principia tentationum: quibus ſi uiriliter reſiſtatur, liberatur homo cito à diabolo. Item caput ſerpentis conterendum eſt: quia peccatũ deſtruendum eſt, quũ in corde eſt, antequam extrà per locutionẽ uel operationem proceſſerit. Si cogitatio mala cor intret, tum eis pugnandum eſt contra eã, & ſpecialiter orando. Gregor. in Dial. Quanto grauiori tumultu cogitationum carnaliũ premimur: tãtò orationi debemus inſiſtere ardentius. Non ſimus delicatores cogitationum, ſed uictores cõtra eas: ut dixit qui dam ſenex de antiquis patribus, qui legitur in Vitis patrũ. In eodẽ: Dixit quidam abbas, Si cogitationem nõ habes, ſpem nõ habes: quoniam ſi cogitationes habes, opera habes. In eodẽ: Interrogatus abbas Paſtor de immundis cogitationibus: reſpondit. Nũquid gloriabitur ſecuris contra eo qui incidit in ipſa? Tu ergo non eis porrigas manus, & confeſtim eæ erunt. Idem cuidam abbati: Sicut capſa plena ueſtibus & dimiſſa fuerit longo tẽpore, putreſiunt ueſtes in ea: ita ſunt & cogitationes in cordibus noſtris, ſi non fecerimus eas corrumpi aliter tempore longo, exterminantur & putreſiunt. Idem ad quendam ſenẽ Ioſeph: Sicut ſi quis clauſerit ſerpentem uel ſcorpionem in uaſe & obturet illud, procedente tempore ſerpẽs moritur: ita malignæ cogitationes quæ ſtudio dæmonum pullulant, patientia eius cui immittũtur paulatim deficiunt. In eodẽ: Quidã frater dixit abbati ſuo: Quare nõ recedunt à me tẽtationes? & dixit ei ſenex, Quia uaſa earũdem paſſionũ intra te ſunt. Hæc uaſa intelligi poſſunt ipſæ concupiſcentiæ, ſecundum quas cogitationes in corde oriũtur: ubi enim amor, ibi oculus. Quidam frater interrogauit ſenẽ quendam, Quid faciam quia multæ cogitationes ſolicitãt me, & neſcio quomodo repugnem eis? Qui reſpondit, non repugnes contra omnes, ſed contra unam quæ caput eſt aliarum. Contra immundas cogitationes ualet confeſſio, quæ eas ſanctis patribus manifeſtat. Vnde quidã ſeniorũ cuidam impugnato à ſpiritu fornicationis, dixit: Fili, ne abſcõdas cogitationes tuas, ita enim confuſus immundus ſpiritus diſcedit à te. Nihil enim ita confundit, & allidit uirtutẽ dæmonũ, quomodo ſi quis ſecreta immundarum cogitationũ reuelauerit ſanctis ac beatiſsimis patribus. Specialiter expedit ne cogitationes iracundiæ ad uerba procedant. Vnde quidam frater requiſiuit abbatẽ Iſaac, quare dæmones eum ita timerent: qui reſpondit, Ideo me timent dæmones, qa ex quo factus ſum monachus ſtatui apud me neira cundia mea extra guttur meum procederet. ¶Item notandũ q̃

ad repugnandum diabolo multum ualet sapientia, cū ipse astutia maximè impugnet. Vnde dominus diabolum tentantem cū paucis uerbis sacræ scripturæ cōfusum repulit. Matt. & Luc. 4. Sapient. 5. Melior est sapientia quàm uires. Eiusdem 8. Sapientiam non uincit malitia. Eccles. 9. Melior est sapientia, quàm arma bellica. Esa. 11. Non occident, & nō nocebunt in uniuerso mōte sancto meo: quia repleta est terra scientia domini. Error principium est tētationum difficilium: ideo multum necessaria est sapiētia militi Christi, ut ab errore caueat. 1. Io. 4. Nolite omni spiritui credere: sed probate spiritus si ex Deo sint. Ad repugnādum diabolo multum ualet fides. Ephe. ulti. In omnibus sumentes scutum fidei. Et 1. Petr. 5. Cui resistite fortes in fide. Fides ostēdit militibus Christi sanguinem eius, ut sic in prælio exacuantur & uincant. 1. Machab. 6. Elephantis ostenderunt sanguinē uuæ & mori, ad acuēdum eos in prælium. Apoca. 12. Ipsi uicerunt eum propter sanguinē agni. Fides etiā eis ostendit pœnam paratam si uicti fuerint. Greg. in Mora. Solerter inuigilandū est, ut cum culpa blandiri inchoat, ad quantum interitum mens trahatur agnoscat. Item ostendit eis coronam paratam si uicerint. Apocal. 2. Vincenti dabo edere de ligno uitæ. In eodē: Vincenti dabo manna absconditum. ¶ Item ad triūphandum de diabolo multū ualet fiducia de Deo. Exod. 14. Dominus pugnabit pro uobis, & uos tacebitis. Nume. 14. Dominus nobiscum est, nolite timere. 2. Paralip. 20. Non est uestra pugna, sed Dei. In eodem: Tantummodo confidenter state, & uidebitis auxiliū domini super uos. Esa. 41. Ne timeas, quia ego tecum sum. Et 43. simile fere. 20. Dominus mecum est tanquam bellator fortis: ideirco qui persequuntur me cadent, & infirmi erunt. Rom. 8. Si Deus pro nobis, quis contra nos? Ad repugnandū etiam diabolo multum ualet oratio. Matthæ. 27. Vigilate & orate, ne intretis in tentationē. Ad idem etiam multū ualet misericordia. 2. Pet. 2. Nouit Deus pios de tētatiōe eripere. Et super illud psal. Misericordia mea & refugiū meum, dicit Gl. De nulla re ita uincitur inimicus diabolus, sicut de misericordia. Eccl. 29. dicitur de eleemosyna: Super scutum & super lanceā potentis pugnabit pro te aduersus inimicū tuū. Homines etiā incōpatientes & indignantes peccatoribus permittit Deus corruere in peccatū. ¶ Item ad superandum diabolum, multum ualet timor domini. Eccl. 32. In tentatione Deus timentē se feruabit, & liberabit à malis. In Vitis patrū abbas Amon dixit cuidā fratri interroganti ab eo aliquem sermonē: Vade, & fac tale

lem cogitationem tuam, quam faciunt iniqui qui sunt in terra. Illi enim interrogant homines, ubi est iudex, & quando ueniet, & in ipsa expectatione pœnarum suarum plorāt. Sic monachus debet animā suam exhorrigare, dicens: Vę mihi, quo modo astare habeo ante tribunal Christi, & actuū meorū reddere rationē? Si sic semper metuens fueris, poteris saluus esse. Timor Dei negligētiā expellit, quæ multos facit corruere. Eccl. 7. Qui timet Deū, nihil negligit. Timor Dei etiā solicitum hominem reddit, & quasi paratum ad prœliū. 1. Mach. 12. Præcepit Ionathas suis uigilare & esse armis paratos ad pugnā. Item timor Dei offensam cauet: qđ multū ualet ad hoc, qp Deus homines iuuet, & sic de hoste triumphet. Deut. 23. Quādo egressus fueris aduersus hostes tuos ad pugnam, custodies te ab omni re mala. 1. Cor. 9. Omnis qui in agone cōtendit, ab omnibus se abstinet. Item timor occasiones peccandi cauet, ut est familiaris timor cordis, qui mala suggerūt, qui dicit quasi halitus diaboli. Iob 41. Halitus eius prunas ardere facit. Item occasio mali est aspectus rei delectabilis. Gen. 3. Vidit mulier lignū, qp esset bonū, & ad uescēdum suaue &c. ¶ Amor etiam mūdi occasio est, ut quis à diabolo superetur. Non est mirum, si à diabolo capitur qui uoluntariè pedes suos in rete eius mittit. Retia diaboli sunt temporalia ista. Iob 18. Immisit in rete pedes suos, & in maculis eius ambulat. Sapi. 14. Creaturæ Dei factę sunt in odiū, & in tentationem animæ hominū, & muscipulam pedibus insipiētium. Item ad superandū diabolū multum ualet cōstantia. Ephe. 3. Nolite locū dare diabolo. Iac. 4. Resistite diabolo, & fugiet à uobis. Item ad hoc ualet spiritualis lętitia. 1. Mach. 3. Præliabatur Israel præliū cum lætitia. Antonius: Vnica ratio uincendi inimicū, est lætitia spiritualis. 1. Reg. 4. dicunt Philisthini figurā tenentes dæmonum, Væ nobis, nō enim fuit tanta exultatio heri & nudiustertius. Et notandū, qp quandoque diabolus nos impugnat molestiis, quandoque deliciis. Cùm impugnat molestiis, non est fugiendum. Bonæ enim sunt & utiles, & fugiētes magis grauant. Iosue 7. Mi domine Deus, quid dicam uidens Israēlem hostibus suis terga uertentē? Sen. Quemadmodum perniciosior est hostis fugientibus: sic omne fortuitum incōmodū magis instat cedēti & aduerso. Sallustius: Fugiētes sæpius uideas capi aut occidi: Fortissimū quenq; tutissimū. Ber. in epistolis: Sola causa qua perdere possis uictoriā, fuga est. Fugiendo poteris illam amittere, moriendo non potes: & beatus si pugnādo moriaris, quia mortuus mòx coronaberis. Væ autem tibi, si declinando,

pugnam perdis & uictoriam simul & coronam. Idem in epistolis: O uerè tuta pro Christo & cum Christo pugna, in qua nec uulneratus, nec prostratus, nec concultatus, nec millies si fieri possit occisus fraudaberis à uictoria, tantum ne fugias. Idem: Libētius insequitur aduersarius fugientem, quàm sustineat repugnantem. ¶ Impugnatio uerò, quæ fit deliciis, uincitur fugiendo. 1.Cor.6. Fugite fornicationem. Impugnatio per molestias uincitur patiendo. Illa quæ fit per delitias, percutiendo uirga disciplinæ. Prou.23. Si percusseris eum uirga, nō morietur. Sene. in epistolis: Vir bonus quicquid ei acciderit, æquo animo sustinebit. Sciet enim hoc accidisse lege diuina, ex quâ uniuersa procedunt. Idem: Voluptates inter res uilissimas præcipuè extirpa, quæ latronum more in hoc nos amplectūtur ut strangulent. ¶ Et notandū, ꝙ quum habeamus bellum cōtra astutiores & fortiores nobis, necessarium est nobis adiutorium. Et enumerantur octo adiutoria. Primum est, cælestis doctrina. In Psal. Benedictus dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium. Prou.24. Vir doctus robustus & ualidus. Sap.8. Per sapientiā in multitudine bonus uidebor, & in bello fortis. Secūdum est, diuina cōfortatio, quę multum ualet ad fortitudinem, & ad hoc, ꝙ aliquis uincat: sicut disconfortatio multum facit ad hoc, quòd aliquis uincatur. Daniel.10. Corroborare, & confortare. Iosuæ 1. Cōfortare, & esto rubustus. Tertium est, refrænatio hostium, ne tantū nos impugnent quantū uellent: ut patet in Iob, quem sathan nō poterat ad uoluntatem suam impugnare donec à Deo fuit ei hoc concessum. 1.Corinth.10. Fidelis est Deus qui nō permittet uos tentari supra id qd̄ potestis. Quartum est, mira Dei protectio, quę promittitur Esaiæ 53. Quū transieris per aquam, tecum ero, & flumina nō operiēt te. Sic protecti sunt tres pueri in fornace Babylonica, Dan.3. Quintū est, mira hostium impugnatio. Exo. 14. Fugiamus Israēlē: Deus enim pugnat pro eis contra nos. Sextum est, miræ uirtutis collatio, ut Moysi, Exod. 34. & Eliæ 4. Reg.19. data est uirtus ieiunādi 40. diebus: sicut mira uirtus corporalis data fuit Sāpsoni. Septimum est, armatura mirabilis, quæ habenti nihil nocere possit. Qualis armatura est patientia quæ data fuit beato Vincentio & Laurentio. Octauum est, angelorum custodia, quā uocat dominus sepem. Esa.5. Auferam sepē eius, & erit in direptionē. Angeli sancti dæmones compescunt. Tob.8. Raphaël religauit dæmoniū in deserto. & 4. Reg. 6. dixit Eliseus ad ministrū suū: Noli timere, plures enim nobiscum sunt, quàm cum illis. De

De alijs diuisionibus Patientiæ.

CAPVT VI.

Consequenter ponēdę sunt alię diuisiones pertinentes ad patientiam. Et sumitur diuisio prima secūdum ea à quibus patimur. Quædā enim patimur ab extraneis: quædam uerò à nobis amicis, quæ molestius sustinemus. Psal. Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique. Alia sumitur secundum ea quæ patimur, quæ sunt contumeliæ uerborum, molestię corporum, & damna rerum. Contumeliæ uerborum patienter tolerandæ sunt. Sunt enim uelut aurum & argentum quibus ditatus æstimans thesauro Aegyptiorum improperium Christi. Ad contumelias debet homo se habere ut surdus. In Psalm. Ego autem tanquam surdus non audiebā, & sicut mutus &c. Debet esse homo immobilis permanens. 2.Reg.14. Sicut angelus Dei, ita est dominus meus rex, ut nec benedictione uel maledictione moueatur. Ille qui maledicit, reprehendendus est ut nuntius à Deo missus, ut scilicet abstergat maculas eius cui maledicit. Greg. Interdum ergo dominus linguas detrahentium in electos laxat, ut si quid in eis elationis surrexerit, linguā detractoris tradat. Multum ergo suspendit Deus malos, quando linguam eorum facit abstersorium bonorum. Prouer.11. Qui stultus est, seruiet sapienti. 2.Reg.15. dixit Dauid quum Semei ei malediceret: Dimittite eū ut maledicat iuxta præceptū domini, si fortè respiciat dominus afflictionem meam, & reddat mihi bonū pro maledictione hac hodierna. Et dicit gloss. Greg. Qui uerborum contumeliis pressus uirtutē patiētiæ seruare non sufficit, factum Dauid ad memoriā reuocet: quē quum Semei conuitiis urgeret, & armati proceres ulcisci contenderent, ait: Quid mihi & uobis filii Saruiæ &c. dimittite eum ut maledicat &c. Quibus uerbis indicat, ꝙ pro peccato Bersabeę insurgentem contra se filiū fugiens, reduxit ad animū malum quod fecit: & cōtumelioſa uerba, non tam conuitia quàm adiutoria esse credidit, quibus se purgari sibiq; misereri posse iudicauit. Tunc enim illata conuitia bene toleramus, quū in secreto mentis ad mala perpetrata recurrimus. Leue quippe uidebitur, ꝙ iniuria percutimur, dū cōspicimus, quòd peius meruimus: sicq; fit ut contumeliis gratia magis quàm ira debeatur, quarum interuentu Deo iudice pœna grauior declinatur. Dicēti uerba contumeliæ cōpati debemus quasi insano uerba extranea loquenti. Sene. Dicis, male de te loquuntur: moueret si hoc iudicio facerent, nunc morbo faciunt. Hieron. Apud Christianos non est miser qui patitur

tur contumeliam, sed qui facit: beatum debet se reputare cui mali maledicunt. Matth. 5. Beati estis quum maledixerint uobis homines. 1. Pe. 4. Si exprobramini in nomine Christi, beati eritis. Exemplum huius patientiæ habemus in Christo, Esa. 53. Sicut ouis ad occisionē ducetur, & sicut agnus coram tondente se obmutescet, & nō aperiet os suum. Matth. 27. Quum accusaretur à principibus sacerdotū, nihil respōdit. De patientia ad molestiam corporum habetur Matt. 5. Si quis percusserit te in dexteram maxillā tuam, præbe ei & alteram. De patiētia ad damna rerum, habetur ibidē: Qui uult contendere tecum in iudicio, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & palliū. De hac patientia commendat quosdam Apostolus ad Hebræos 10. Rapinam bonorum uestrorum cum gaudio susceptistis, cognoscētes uos habere meliorem & manentem substātiam. ¶ Alia diuisio sumitur secundum causas propter quas patimur. Quādoque enim quis patitur ex culpa sua. In quo casu magis patienter sustinet. Quandoq; uerò sine culpa sua: & tunc magis molestè sustinet, dicens: Si meruissem, non sustinerem molestè: nunc uerò non est mirum, si molestè sustineam, quum hoc non meruerim. Cui dicendum est, q̄ ipse secundum hoc potius uult esse similis latronibus quàm sanctis. Latrones enim propter culpam suam patiuntur ea quæ sustinent: sancti uerò sine culpa. 1. Pet. 2. Hæc est gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias patiens inuste. In eodem: Quæ est gratia, si peccātes & colaphizati suffertis? Sed si benefacientes patiēter sufferns, hæc gratia est apud Deum. Eiusdem 3. Si quid patimini propter iustitiā, beati. In eodem: Melius est benefacientes, si uelit uoluntas Dei, pati, quàm malefaciētes. Eiusdem 4. Nemo uestrū patiatur, quasi homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor: si autem ut Christianus, non erubescat. ¶ Alia diuisio patientiæ est talis. Est patiētia culpæ, & est patientia naturæ & cōsuetudinis longæ & gratiæ. Prima triplex est. Quædam est remissionis: ut quū quis sustinet nō sustinenda, ut scilicet se redigi in seruitutē diaboli. 2. ad Cor. 11. Sustinetis quis uos in seruitutem redigit. Prou. 12. Manus quę remissa est tributis seruiet. Hæc patientia est quasi asinina. Asinus non discernit q̄d sibi imponatur, uti aurum uel lutum. Alia est seruilis timoris: ut quum aliquis timore disciplinæ, uel quia erubescit exire de claustro, sustinet asperitatē religionis, & nō amore Dei. Et talis patientia solet esse cum murmure propter defectum unctionis gratię, sicut rota murmurat si uncta non fuerit. Eccl. 33. Præcordia fatui quasi ro-

tundi. ¶ Tertia est patiētia hypocritarum, figurata in patiētia Iobis mali, qui cū Dño passus est. Patiētia uerò naturæ est quā habet aliquis ex strēnuitate naturali, ut sunt multi milites, q̄ licet nō habeant charitatē, tamen possunt sustinerē mortē, quàm sinegarēt patiētia naturali. Patiētia laboris inuenit Alexāder exercitū suū quū eū probaret. Docens illum sub torrida zona per diętam sine potu, usque ad tentum quendam. De patientia consuetudinis longę dixit quidam: Quod male fers, assuesce, bene. Tullius: Optima forma uiuendi est uiuēdi, quam iucūda reddet assuetudo. ¶ Patiētia uerò gratię triplex est: Quędam est ineipientium: quędam proficiētium: & quædam perfectorum. Incipiētium est sustinere mala quæ eis inferuntur patienter. Proficientiū uerò est sustinere ea non solum patiēter, sed etiā libenter. Perfectorum autem nō solum libēter, sed etiā libentissimē impendam, & impendēdar ego ipse pro animabus uestris. Tertius ad Gal. 6. Mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi. Et notandum quòd qui habet perfectam patientiam, cùm mala ei inferūtur, lætatur: inferenti compatitur, & beneficium largitur, & Deo regratiatur. De primo habes Act. 5. ibāt apostoli gaudentes, &c. 1. Pet. 3. Communicātes Christi passionibus gaudete. De secundo 2. Pet. 1. In patiētia pietatē. Gregor. in homil. Patientia uera est, quæ & ipsum amat quē portat. Nā tolerare & odisse, nō est uirtus mā suetudinis, sed uelamen furoris. De tertio Luc. 6. Benedicite maledicētibus &c. 1. ad Cor. 4. Maledicimur & benedicimus, blasphemamur & obsecramus. De quarto exēplū habemus in Tobia, cap. 2. q̄ immobilis in Dei timore permānsit: gratias agens Deo omnibus diebus uitæ suæ. Et beatus Laurentius: Gratias ago tibi Domine Iesu, quia hostia tua effici merui. Qui ad ignem tribulatiōis Deo gratias agūt, similes sunt altilibus, quæ cùm ad ignē assantur, pinguedine sua se superfundūt. Et sicut pinguedo assata grauioris est saporis quàm elixa: sic gratiarū actio gratior est Deo qn̄ psonat in his q̄ sunt in tribulatiōe, q̄ si psonat in his q̄ sunt in ꝓsperitate.

De Constantia. PARS VII.

CONstātia est stabilitas animi firma, & in proposito perseuerans. Et notādum quòd est cōstantia generalis, quæ attenditur in perseuerantia propositi, quę omnē uirtutē circuit: & est cōstātia specialis, quæ attēditur circa res terribiles, & ad sustin-

sustinendum difficiles, quæ lædunt naturam. Et hęc constantia pertinet ad fortitudinẽ. ¶ Item notandum, quòd constantia est seruare medium inter mutabilitatem seu leuitatem & pertinaciam, quorum utrunque reprehensibile est. 2. ad Cor. 1. Nunquid leuitate usus sum? Numer. 19. legitur de filiis Israël, q̃ ad imperiũ domini proficiscebantur, & ad imperium eius figebãt tabernaculum. Sic à proposito recedendum est, quum creditur Deo displicere, & in eo perseuerandum est, quum creditur ei placere. ¶ Item notãdum, quòd sex uidentur pertinere ad constantiam. ¶ Primum est, stabilitas intellectus quæ uariatur secundum diuersas species cognitionum. Quædam enim stabilitas est in his quæ sunt fidei. Ad quam monemur 1. ad Cor. ulti. Vigilate, & state in fide. ad Eph. 4. Non simus paruuli fluctuantes, & circunferamur omni uento doctrinæ. Tobiæ 2. Vitam illam expectamus, quam Deus daturus est his qui fidem suã nunquam mutant ab illo. ¶ Secundum est, grauitas seu equanimitas in utraq; fortuna. Tullius: Præclara est æqualitas in omni uita, idemq; semper uultus, eademq; frons, ut de Socrate accepimus. Ecõtrario cor stultorum dissimile erit. Prouer. 15. ¶ Tertium est, stabilitas circa ea quæ desiderantur. Sen. in epist. Ante omnia hæc cura, ut constes tibi. Quoties experiri uoles an aliquid actum sit, obserua an eadẽ uelis quę heri. Mutatio uoluntatis indicat animum nutare atq; alibi apparere prout tulit uẽtus. Non negatur quod fixum atque fundatum est. Quidã adeò sunt incõstantes, ut cõstantia eorum hæc esse dicatur, scilicet esse instabiles. Poëta: Quod petut, sperat: repetit quod nuper omisit. Item: Diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis. ¶ Quartum est, stabilitas loci, quæ multum facit ad stabilitatem animi. Bernard. ad fratres de monte Dei: Impossibile est, hominẽ fideliter ingredi in uno animum suũ, qui non prius alicui loco perseueranter affixerit corpus suum. Nam qui ægritudinẽ animi migrando de loco ad locum effugere nititur: sic est sicut qui fugit umbrã corporis sui, seipsum fugit, seipsum circunfert, locũ mutat non animũ, eundũ ubiq; se inuenit: nihilq; deteriorem ipsa facit mobilitas, sicut lædere solet ægrũ qui circunferendo cõcutit. Seneca epistolis: Animũ debes mutare, non cælum. Quid miraris, nihil tibi peregrinationes prodesse, cùm te circũferas? Premit te eadem causa quę expulit. Omnis animi tui deponendũ est. Nõ tè ullus tibi placebit locus. Vadis huc atq; illuc, ut excutias insidens pondus, qd̃ ipsã iactatio ne incõmodius sit, sicut in naui omnia immota minus urgent, inæqualiter conũoluta citius eam

tem partem in qua incubuerũt demergũt. Motu ipso noces tibi. Ægrum enim concutis. At cum illud exemeris malum, tũc omnis mutatio loci iucũda est. Magis quis uenerit, quàm quò uenerit est. Idem: Primũ argumentum compositæ mẽtis existimo, posse cõsistere, & secum morari: lapis quadratus stabilis est: homo bene ordinatus est stabilis. Et econtrario male ordinatus, instabilis: Poëta: Romæ Tibur amo, uentosus Tybure Romã, In culpa est animus qui se non effugit unquam. Cælum non animum mutant qui trans mare currunt. Seneca: Non cõfert planta quæ sæpe transmouet scriptura. Eccl. 10. Si spiritus potestatem habentis superascẽderit, locum tuum ne dimiseris. Eccl. 11. Confide in Deo, & mane in loco tuo. Facile enim est in oculis Dei subito ditare pauperã. Lucæ 9. In quamcũque domum intraueritis, ibi manete, & inde ne exeatis. Eiusdem 10. Nolite transire de domo in domũ. 1. ad Cor. 15. Fratres stabiles estote & immobiles. 1. ad Thessa. 4. Rogamus uos fratres ut operã detis ut quemadmodũ oporteat imitari nos: quoniã non inquieti fuimus inter uos. Instabilitatem reprehẽdit Paulus in quibusdã mulierib. 1. ad Tim. 5. Otiosæ, inquit, discũt circũire domos &c. Instabilitas quantum ad locum, Deo displicet: homini uerò est damnosa & periculosa. Iere. 14. Dilexit mouere pedes suos, & nõ quieuit, & Domino nõ placuit. Prouerbio. 27. Sicut auis transmigrans de nido suo: sic uir qui reliquit locum suũ. Sicut auis trãsmigrãs de nido suo damnificatur in pullis suis, & homo locũ suum relinquẽs in bonis suis. Dina egressa ut uideret mulieres regiõis illius, corrupta fuit. Gen. 33. Et Semei egrediens de Ierusalem fuit occisus. 3. Reg. 2. ¶ Quintum est, firmitas contra uentos tẽtationum. De qua cõmendatur Ioannes Matthæi 11. & Lucæ 7. Quid existis in desertum uidere? Arundinem uẽto agitatam? In Psalm. Non sic impii, non sic: sed tanquam puluis &c. Ecclesia. 5. Non uentiles te in omnem uentum. ¶ Sextum est, stabilitas in occupatione seu operatione. Sen. Melius est ut apposita custodias, quàm ut honesta proponas. ¶ Item notandum quòd constantia seu stabilitas est ualde admirabilis in statu præsentis uitæ, quæ ita instabilis est. Iob. 14. Nunquam in eodẽ statu pmanet. Difficile est foliũ arboris stabile esse, dũ statu uenti percutitur. Gregor. in Moralib. Humana anima quot tentatiões patitur, quasi tot flatibus mouetur. Idem in eodem: Qui arbor fuit in cõditiõe, foliũ à semetipso factus est in tentatiõe: sed pòst stipula apparebit

bit in deiectione. Stabilitas etiã quædam imago est æternitatis. Ipsa ponit hominẽ quasi in statu angelico. 2. Regum 14. Sic est Dominus meus rex sicut angelus Dei, ut nec benedictiõe nec maledictiõe moueatur. Itẽ notandum quòd sex uidẽtur facere ad instabilitatem. ¶ Primum est stultitia. Ecclesiast. 27. Stultus ut luna mutatur. Seneca in epist. Quid est sapientia? Semper idẽ uelle atq; nolle. Nõ potest cuiquam semper idem placere, nisi rectum. Nesciũt homines quid uelint, uariatur quotidie iudiciũ, ac plerisque agitur uita per lusum. Idẽ: Quid colluctatur cũ animo nostro, nec pmittit nos quicquã uelle? Nihil liberè uolumus, nihil semp. Stultitia est, cui nihil cõstat, nihil diu placet. ¶ Secundum est peccatum. Genes. 4. dictum est Cain post homicidiũ: Vagus & profugus eris super terrã. In eodẽ: Ecce eiicis me hodie à facie tua, & ero uagus & profugus in terra. Esa. 57. Cor impii quasi mare feruens, quod quiescere nõ põt. Thren. 1. Peccatum peccauit Ierusalem: propterea instabilis facta est. Iob 11. Si iniquitatẽ quæ est in manu tua abstuleris à te, tunc lauare poteris faciem tuam absque macula, & eris stabilis. In Psalm. Non dabis in æternum fluctuationem iusto. ¶ Tertiũ est impatientia. Boët. in lib. Consolationum: Quis est ille tam felix, qcùm dederit impatientiæ manus, statũ suũ mutare nõ optet? Quartum defectus timoris. Timor animum stabilẽ reddit, sicut lapides supposiri afferibus eos custodiunt ne à uento moueantur, uel sicut anchora nauẽ stare facit. Eccle. 25. Timor Domini super omnia se superpo-suit. Greg. Anchora mentis põdus timoris. ¶ Quintum est defectus dilectiõis boni. Amor boni animũ stabilẽ reddit, sicut radix profunda arborem. Eccles. 34. Qui implantatus est, abũdabit nequitia. Senec. Non uagabitur quod fixũ atque fundatũ est. ¶ Sextum est duplicitas animi. Iac. 1. Vir duplex animo, inconstãs est in omnibus uiis suis. Vir duplex est animo, qui uult his gaudere cum mũdo, & in futuro cum Domino. Hierony. Deceptus es charissime, si & hic uis gaudere cum seculo, & postea regnare cũ Christo. Et notandum, quòd homo instabilis, quasi lunaticus est. Matth. 17. Domine, miserere filio meo, qd lunaticus est. Et est similis homini erranti, qui quãdoque uadit huc, quandoque illuc. Cano. 1. Iudæ: Sydera errantia quibus caligo tenebrarũ reseruata est in æternum, Secundum glo. Sydera errantia, sunt apostatæ.

BReuiter hic agetur de Perseuerãtia, quia aliqua de ea dicentur in tractatu de Acedia capit. de uitio Imperseuerantiæ, & rectè post Constãtiã. Est enim Perseuerantia, permanentia, fixa & constantia: unde communiter cum constantia. Tamen in hoc differt: qa constãtia est perseuerantia in proposito: perseuerantia uerò permanẽtia in bono. Hoc continuatio boni. Constantia cauet leuem transitum à proposito uno in aliud: perseuerantia uerò cauet discõtinuationem uel imperfectionem seu defectum debiti finis. Et describitur sic perseuerãtia magistralis: Perseuerãtia est permanẽtia in bono, diuturna uel finalis. Sed uerò in 1. Rhetoric. sic eam describit: Perseuerãtia est in rebus bene considerata, stabilis & perpetua permãsio. Et notãdum quòd est perseuerãtia generalis & specialis. Generalis attenditur in continuatiõe boni, quæ cuit omnem uirtutem. Specialis uerò attenditur circa terribilia & difficilia, ad sustinẽdũ quæ deficit naturam, quæ pertinent ad fortitudinem, ad quam reducuntur. Hebræorũ 12. In disciplina uero, inqt, perseuerate, Et notandum, quòd quædam est perseuerantia finalis, quædã non finalis. Nõ finalis est, quãdo aliquis longo tempore permanet in bono, tamen postea recedit per mortale. Finalis uerò perseuerãtia dupliciter dicitur. Vel finalis propositio, uel finalis actu. Finalis uerò propositio sit finis actu, in his quę permanent in bono. De perseuerantia finali dicit Augustinus quòd multi eam habere possunt, nullus amittere: incipit enim esse finalis actu in termino uitæ. Et notandum quòd perseuerantia regulariter datur homini p bona merita. Vnde gloss. super illud Psal. Retribuet mihi secũdũ iustitiam meã. dicit, Pro fide, & spe, & aliis bonis operibus reddet Deus perseuerantiam. Ideo autem dictũ est regulariter: quia uirtutes cõmuniter primo dantur in aliqua quantitate, secundo per bona opera merent augeri, tandẽ perfici: tamen alicui, ut Christo, datæ sunt uirtutes in statu perfectiõis, quę neque augẽtur nec intendũtur. ¶ Ad cõmendationẽ perseuerantię, Primò ualere potest frequens admonitio quã scriptura facit ad perseuerandum. Iudi. 18. Nolite negligere, nolite cessare. 1. Cor. 7. Vnusq; sicut uocauit Deus, ita ambulet. In eodẽ: Vnusquisque in qua uocatione uocatus est, in ea permaneat. Eiusdem 9. Sic currite ut comprehendatis. Gal. 5. State, & nolite iugo iterũ seruitutis contineri. 1. Io. 2. Vnctionem quã accepistis à Deo, maneat in uobis. Apocaly. 2. Id quod habetis, tenete donec ueniam. ¶ Secũdo promissio quæ fit perseuerantibus. Apocaly. 2. Esto fidelis usque ad mortem, & dabo tibi coronam uitæ. Roma. 11. Vide in te bonitatẽ Dei, si perseueraueris in bonitate. Matth. 10. & 24. Qui perseuerauerit usque in finem, saluus erit.

Bern. in epistolis: Scias diabolum soli semper perseuerantiæ insidiari, quam solam uirtutum nouit coronari. Idem in eodē: Studete perseuerantiæ, quæ sola coronatur. ¶ Tertia commīnatio quę fit non perseuerantibus, scilicet ablatio coronæ. Apocalyp. 3. Tene quod habes, & nemo accipiat coronam tuam. ¶ Quarto exempla. Primo exēpla Dei. Gen. 2. Compleuit Deus die septimo opus suū quod fecerat. Deutero. 33. Dei perfecta sunt opera. Secundo exemplum Christi hominis. Ioan. 17. Opus cōsummaui, quod dedisti mihi ut faciam. Tertio exempla sanctorum. Iob 27. Iustificationem meam quā cepi tenere, non deseram. 2. Timoth. 4. Bonum certamen certaui, cursum consummaui. Actuum 20. Nō facio animam meam pretiosiorem quàm me, dummodo cōsummem cursum meum. ¶ Quinto commēdabilis est perseuerantia à suo effectu multiplici. Primus est, q̄ à Deo impetrat quod uult. Lucæ 11. Si perseuerauerit pulsans, etsi non dabit ei eò quòd amicus eius sit: propter improbitatē tamen eius surget, & dabit ei quotquot habet necessarios. Eiusdem 17. de iudice iniquo, qui licet Deum non timeret, nec homines reuereretur: tamē fecit quod uidua uoluit, p̄pter eius improbitatem. Matth. 15. Misereor turbæ, qa iam triduo perseuerat mecum. Gregorius. Quæsiuit Maria Magdalena prius, & minime inuenit: perseuerauit ut quæreret, unde contigit ut inueniret. Idē: Sic quippe quod poposcerat obtinere Anna meruit, qa se post lacrymas in eodē mentis rigore seruauit. Tobię 3. Sara in oratione perfistens, & cum lacrymis Deū deprecans, exaudita est. Et Apostoli perseuerantes in oratiōe, Spiritum sanctum acceperunt. Act. 1. Hi omnes erant unanimiter in oratione perseuerantes &c. ¶ Secundus est, quòd perseuerantia bona acquisita custodit, sicut impseuerātia destruit. Prouerbio. 19. Qui mollis est & dissolutus, frater est operis sui dissipantis. August. Perseuerantia magnum donū Dei est, quo dona cætera cōseruātur. ¶ Tertius est, quòd difficilia & aspera, facilia & suauia facit. Bernar. in epistolis: Subito procedenti de umbra ad solē, de otio ad laborē, graue cernitur omne quod incipit: sed postquā ab his difficilibus suescere, & ad illa se paulisper assuescere cœperit, usus tollit difficultatem, inuenitque facile esse quod impossibile antè putauit. ¶ Quartus est, quòd nihil imperfectū relinquit. Senec. Nō despero in durato; nihil est quod non impugnet pertinax opera ei intenta ac diligens cura. Videmus debiles mulieres senilis ætatis, perseuerando peregrinationes longas perficere. Item uidemus naturam cōtinuo operando, ex modica nuce adhuc imperceptibili magnā arborem efficere: & aquam quę quòd mollis est, lapidem adeò durum perseueranti percussione excauare. ¶ Quintus est, quòd perseuerantia uirtutem operan ti ministrat. Sen. Perseuerandū & assiduo labore robur adhibendum est. ¶ Sextus, quòd meritum apprehendere præmium. 1. ad Corin. 9. Vnus accipit brauium, scilicet perseuerās. Bern. Perseuerantia est singularis filia omnipotentis regis, uirtutū finis & cōsummatio. Chrysost. Tolle perseuerantiam, nec obsequiū mercedem habet, nec beneficiū gratiam, nec laudem fortitudo. Deniq; nō qui incœperit, sed qui perseuerauerit, saluus erit. Idem: Sæpe multorū est, finire pauca: semper in principio debito est, in fine probatio. Idē: Plerique uoluerunt multi in initio fortes esse, in fine remitti & dissolui. Quæque utilitas est seminum boni, si postea tabescentiū? Greg. in Moral. Incassum bonū operatur, si ante terminū uitæ desinit: quia etiā fruſtra uelocius currit qui priusquā ad metas uenit deficit, & sup illud Matt. 10. Qui perseuerauerit &c. dicit Aug. Nō cœpisse uel fecisse, uirtus est: sed perficere. Vnde cauetur in Apocalyp. Ornatus uirtutū, est uestis usq; ad talos, si perseuerantia fuerit. Sine ea uestis est inhonestè detecta. Vltimus dies perseuerantis plus uidetur ei ualere, quàm quicunque præcesserunt. Si enim illa die defecisset, præcedētia perdidisset.

De Magnanimitate. PARS IX.

MAgnanimitas quādoque sumitur pro fortitudine. Et attenditur nō solū in aggrediendo terribilia, sed etiā in sustinendo. Et pertinet ad eam nō solum aggressio arduorum, sed etiam processus & consummatio eorū. Sene. in lib. de quatuor uirtutibus: Magnanimitas, quæ & fortitudo dicitur, si insit animo tuo, cum magna fiducia uiues. Quandoq; magnanimitas dicitur terribilium spōtanea & rationabilis aggressio: sic accipitur à Macrobio. ¶ Item notandum q̄ homo magnanimus terribilia seu difficilia aggreditur propter cōmunē utilitatem, uel propter honestatē, nō propter cupiditatē uel gloriæ uanitatē: nō enim decet ut cupiditate uincatur, qui metu nō frāgitur. Tullius: Nihil tā angusti animi est, tāmq; parui, quām amare diuitias. Macrobius: Virtutis fructū sapiens in conscientia ponit, minus perfectus in gloria. Item ad magnanimum pertinet cauere nō solum timiditatē, sed etiam temeritatem. Non enim debet homo absque causa offerre se periculis. In adeundis periculis imitari debemus medicorū cōsuetudinem. Illi enim leuiter ægrotantes leuiter curant: grauioribus autē morbis ancipites

curationes adhibere coguntur. In trãquillo tempestatẽ optare dementis est: tempestati autem cum euenerit subuenire, sapientis. Poëta: Vis consilii expers, mole ruit suã. Senec. in libr. de quatuor Virtutibus: Eris magnanimus, si pericula nõ appetas ut temerarius, nec formides ut timidus. Tullius: Turpis fuga mortis, omni morte pejor. Ad magnanimitatem pertinet, ardua opera appetere, & magnitudinem boni uel mali transitorii superare. Primum innuit Tullius: Te, inquit, animo excelsum natura creauit. Audita de magnanimitate, tibi statim insedit oratio: id est, intimè sedit uel placuit. Magnitudo boni transitorii superatur cõtemnendo: magnitudo uero mali transitorii nõ timendo. Senec. in epistolis: Animus nũquã maior est, quàm ubi aliena sepposuit & fecit sibi pacem nihil timẽdo, fecit sibi diuitias nihil concupiscẽdo. Idem in epistolis: Magni animi est magna contemnere ac mediocria malle, q̃ nimia. Illa enim utilia utilibus aliq; sunt, hæc eo quo superfluũ nocent. Sic segetem nimia sternit ubertas, sic rami onere franguntur. Sic ad maturitatem nõ peruenit nimia fœcunditas. Idẽ animis quoq; euenit, quos immoderata felicitas rumpit, qua nõ tantũ in aliorũ iniuriam, sed etiã in suam utuntur. Idem in eodem: Magnus ille est qui fictilibus utitur, quemadmodũ argento. Nec minor est qui dẽ qui sic argẽto utitur, quèadmodũ fictilibus. Idem in eodẽ: Scitote tam bene homines culmo, quàm auro tegi: cõtemnite omnia quæ superuacuus labor uelut ornamentũ aut decus posuit: memẽtote præter animũ nihil esse mirabile, cui magno nihil est magnũ. Idẽ in lib. de Naturalib. quæstiõibus: Magna sit, quia parui sumus, credimus multis rebus: nõ ex sua natura, sed ex humilitate nostra magnitudo est. Idem in lib. de Clemẽtia: Magni animi est, iniurias in summa patiẽtia pati. Ad magnanimitatẽ pertinet iniurias receptas ulcisci, & inimico cùm est in potestate hominis parcere, & fraudes & dolos uitare. Senec. lib. de quatuor Virt. Si magnanimus fueris, nũquã iudicabis tibi iniuriã fieri. De inimico dicet, Nõ nocuit mihi, sed animũ nocendi habuit. Cùm illũ in potestate tua uideris, uindictã putabis uindicare potuisse. Scito esse genus, ignoscere. Palàm aggredere, nõ geres conflictũ nisi indixeris. Nã fraudes & doli imbecillũ decẽt. Magnanimitas ut detur posse distinguitur in tres partes: scilicet in cordis altitudinẽ, latitudinẽ & longitudinẽ. Cor altũ est, quod in aduersis nõ deiicitur, sed eleuatur. Cuius exemplũ habes in gallis, quorũ crista eleuantur, cũ ira eos ad pugnandum accendit. Senec. in epistolis: Non

non est mirũ in tranquillitate concutere: illud mirare, ibi exhibere aliquẽ, ubi omnes deprimuntur: ibi stare, ubi omnes labant. Vel cor altũ est, cor honoris transitorios despiciens. Cor latũ, est cor despiciẽs magnitudinẽ diuitiarũ. Sen. in epistolis. Ille ingẽtis animi est, qui diuitias circunfusas sibi multum despiciat, miratus q̃ ad se uenerint, uideri suas q̃ magis audit esse, q̃ fuerint. Cordis longitudo est per quam uincitur tædiũ longæ expectationis, uel longitudo molestiæ & laboris. Quidam sunt omnes animo statim uolentes quod heri desiderãt, statimq; uolunt trãsire quod molestũ sustinuerunt: similes agricolis qui iacta semine, statim metere uellẽt.

De Fiducia & Magnificentia, de descriptione utriusque, & de officijs magnificentiæ tam in pace quàm in bello. PARS X.

Sequitur de Fiducia & Magnificentia. Fiducia est certa animi producẽdi ad finem rem inchoatam. De fiducia bona uel mala, require in tractatu de Spe. Magnificẽtia uero quandoque dicitur negotiorũ difficilium & præclarorũ consummatio. Et sic sumitur à Macrobio. Quandoq; uerò sic sumitur magnificentia, quòd ad eã pertinet, non solum consummatio præclarorum negotiorum, sed etiã inchoatio eorundẽ. Et sic sumitur à Tullio in 1. Rhet. Vnde sic describitur eam: Magnificẽtia est rerum magnarũ & excelsarũ cum animi ampla quadã & splendidissima propositione, cognitio atq; administratio. Nec loquitur de magnanimitate, imò sub magnificentia comprehendit eam.

¶ *De Officijs Magnificentiæ.*

DISTINGVVNTVR uerò officia magnificentiæ tam in pace quàm in bello. In pace, secundum Platonem tria ad eam pertinent quantum ad prælatos. Primũ est, ut sic utilitatem ciuiũ tueantur, ut quæcunq; agunt, ad eam referant cõmodorũ suorũ obliti. Secundum est, totũ corpus ciuitatis curent, ne dum partem aliquã tueantur, reliquam deserãt. Vt enim tutela, sic procuratio reipublicæ ad utilitatẽ eorũ qui cõmissi sunt, non eorũ quibus comissa est, gerenda est. Hæc duo documẽta Platonis recitat Tull. in li. de Offi. Qui parti urbis cõsulunt, partẽ deserũt, perniciosissimam seditionẽ in ciuitatẽ inducunt. Tertiũ est, ut contentionẽ caueãt. Dicit enim Plato similiter facere eos qui inter se contendunt quinam potius ciuitatem administrẽt, ut si nautæ certarent tempore tempestatis, quis eorum potissimũ gubernaret. ¶ Officia uerò magnificẽtiæ in bello, nouem assignãtur. Primũ est, ea intentione suscipere bella, ut sine iniuria in pace uiuatur. Aug. in lib. de Ciuitate Dei: Cõstat pacẽ belli esse optabilem finem. Idẽ ad Bonifacium: Pacẽ debet habere no-

Iuntas, bellū necessitas. Idem ad eundem: Bellum geritur ut pax acquiratur. Esto ergo in bello pacificus, ut eos quos expugnas ad pacis utilitatē uincēdo perducas. Secundū est, ante aggressionē belli diligentē adhibere præparationē in clientulis, municipiis, sumptu & armis. Senec. Longa belli præparatio celerē affert uictoriā. Omnia aūt prius experiri, quàm armis certare sapientem decet, iuxta uerbū Philosophi. Tullius in lib. de Officiis: Cum sint duo genera decertandi, unū per disceptationē, alterum per uim: illud propriū hominis, hoc belluarū: confugiendū est ad posterius, si superiore uti nō licet. Tertiū est, ne temerè desperes propter ignauiam, aut propter cupiditatē nimis cōfidas: in periculū enim ducit immoderatus amor habēdi. Quartum est, plus turpitudinē quàm mortē horrere: plus ad honestatē quàm ad salutē temporalē & aliā cōmoda spectare. Quintū est, copias suas crebris laboribꝰ exercere. Poēta: Variam semper dant otia mentē. Sextū est, postquam ad bellandū uentum est, hortando bonā indolem erigere, modò laudibus animos afficere, modò admonitiōibus desidiam discutere. 2. Machab. ult. Exhortati inde sermonibus bonis ualde, de quibus extolli posset impetus, & animi iuuenum confortati statuerunt dimicare & confligere fortiter. Septimū est, in concursu ad primos impetus accurrere, inclinatis opem ferre, labentes fulcire. Octauū est, habita uictoria seruare eos qui nō crudeles fuerūt. Nonum est, fœdera & promissa hostibus seruare: exemplo Reguli, qui captus præstito iurameto pro redimendis captiuis: qui ut uenit, ad suppliciū redire maluit, quàm cùm retineretur ab amicis, ad fidē hosti datā fallere, ut narrat Tullius in lib. de Offic.

TERTIAE *partis primi libri principalis de quatuor uirtutibus cardinalibus, Tractatus V.*

De Iustitia.

De ordine dicendorum in hoc tractatu. Et de diuersis acceptionibus huius nominis Iustitia.

PARS I.

PRIMO ponitur diuersę acceptiones huius nominis Iustitia. Secundò, diuersæ eius descriptiones. Tertiò, eius commendationes. Quartò, ipsius diuisiones. Quintò, tangetur de opposito ipsius. ¶ Circa primū notandum quòd Iustitia quandoque ualde largè sumitur, secundum licet pro bonitate: secundū hoc dicit Augu. duas partes esse iustitiæ, scilicet declinare à malo, & facere bonum. Et super illud Heb. 1. Dilexisti iustitiā. dicit Glo. Omne bonū. Sic sumitur Mat. 6. Quærite primum regnum Dei, & iustitiam eius. Glo. Iustitia regni est omnia quæ Christus docuit obseruare. Eiusdem 13. Fulgebunt iusti sicut sol in regno patris eorum. Sic etiam sumitur quum dicimus impiū iustificari. Quandoq; etiam sumitur nomen iustitiæ minus largè, scilicet pro uirtute reddente unicuique quod suū est, & sic sub iustitia pietas uidetur cōtineri. Quā quoque autem sumitur strictius, prout attenditur in inflictione pœnarū. Sic uidetur iustitia esse oppositā pietati uel misericordiæ. Sic sumit hoc nomen iustitia Ber. dicens: Nullum nomen dulcius est quod non sonet aut iustitiam aut pietatē. Et notādum quòd iustitia etiam prout est uirtus cardinalis, quodāmodo genera lis est, sicut & prudentia genera lis est quo ad directionē. Dirigere enim opera cæterarum uirtutum. Iustitia uerò generalis est quo ad imperiū. Potest enim imperare opera cæterarum uirtutum. non sufficit tamen ad exequendum ea uel ad eligēdum circa cæteris uirtutibus.

De descriptionibus Iustitiæ.

PARS II.

CIrca secundum notandum, quòd Tullius in 1. Rhetori. sic describit Iustitiam: Iustitia est habitus animi communi utilitate seruata, suam unicuiq; tribuendi dignitatem. Iustitia multum amandat cōmunem utilitatem. Vnde quādoq; punit hominem pluſquam meruit propter publicam utilitatē. Tullius: Primum fundamētum iustitiæ est, ne cui noceatur, deinde ut communi utilitati seruiatur. Ambr. in lib. de paradiso: Iustitia magis aliis quàm sibi prodest, & utilitates suas negligit, cōmunia emolumēta præponēs. Iustitia etiā cuique suā dignitatē tribuit, qa uni cuiq; tribuit, qđ dignū ei est tribui, siue quod ei debetur. Illud autem debitū quandoq; est fœdere naturali, quandoq; etiam ratione officii uel prælationis, ut obedientia debetur prælatis: quandoq; uerò retione meriti, ut cùm pœna uel præmiū reddi tur his qui meruerunt. Macrobius dicit, quòd iustitiæ est, unicuique seruare quod suum est. Aug. uerò in lib. de lib. arbi. dicit: Iustitiam quid dicā esse, nisi uirtutem qua sua cuique tribuuntur? Et super illud Mat. 5. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiā, dicit Glo. Iustitia est, sua cuique tribuere, sibi & ꝓximo & Deo. Sene. in lib. de 4. Virtutib. dicit: Quid est iustitia, nisi naturæ tacita conuentio in adiutorium multorum inuenta? Idē in eodē: Iustitia diuina lex est, & uinculum societatis humanæ. Isidor. sic describit eam: Iustitia est ordo & æquitas, qua homo cum unaquaq; re bene ordinatur. ordo dicitur conueniens rei collocatio, uel secundum Anselmum sic describitur: Iustitia est rectitudo uoluntatis propter se

seruata. Voluntatis dicitur, quia lapis quum descendit, rectè agit faciẽdo quod debet: tamen nõ dicitur iustus esse, quia hoc nõ facit uoluntariè. Rectitudo uerò quæ est iustitia, nõ est cuiuscunque appetitus, sed appetitus rationabilis qui est cum discretione. Si enim aliquis impediat ab ingressu domus aliquem uolentem intrare, ut innocentem ibi occidat, ignorans tamẽ quid ille ibi acturus sit, nõ reputatur ipse in hoc iustus. Non dicitur etiam aliquis iustus propter rectitudinem intellectus, uel operis, si desit rectitudo uoluntatis. Item si aliquis coactus reddat pecuniam quã abstulit, uel causa inanis gloriæ non est propter hoc iustus, sed si amore iustitiæ hoc faciat. Ideo ergo bene dictum est, quòd iustitia est rectitudo uolũtatis propter se seruata. ¶ Et notandum ꝙ quum rectũ sit in quo medium nõ exit ab extremis, ubi est rectitudo iustitiæ, aliquid est ut medium, & aliqua ut extrema. In iudicio uerò hoc manifestũ est, ubi iudex medius est inter partes, qui nõ debet declinare ad dexterã uel ad sinistram. Generaliter uero tria considerari possunt ubi est iustitia, scilicet quod redditur, cui redditur, & per quod redditur. Per quod redditur est ut medium, alia duo sunt ut extrema. ¶ Describitur etiam iustitia sic: Iustitia est uirtus cõseruatrix humanæ societatis, & uitæ communitatis. Societatem, id est, cõhabitationem hominum sic seruat iustitia, dum homines cohabitant: obtinet unus agros uel alias possessiones quibus eget alius, ideo concitaretur inuidia & seditio, nisi iustitia adesset, quæ unicuiq; ius suũ redderet. Vitæ autem communitatem custodit, dum eũdẽ modũ uiuendi plures sectantur: ut mercatura, uel militiam, quæstus unius minuit alterius lucrum, quæ res liuorem moueret, nisi iustitia adesset. Item iustitia sic describitur ab Augu. in lib. de moribus eccleſiæ: Iustitia est amor sibi soli seruiẽs, & propterea rectè dominans. Item 19. lib. de Ciuitate Dei: Qui fundũ aufert ei quo emptus est, & tradit ei qui nihil habet in eo iuris, iniustus est: & qui semetipsum aufert deminanti Deo à quo factus est, & seruit malignis spiritibus, iniustus est. Bernard. in libro de diligendo Deo: Infidelem ratio urget & iustitia naturalis, totũ se tradere illi à quo totũ se habet. ¶ Et notandũ quòd secũdũ Aug. 4. lib. de doct. Christ. Sicut ratio rotũditatis eadẽ est in magno disco & in cumulo exiguo, ut à pũcto medio omnes lineæ pares in extrema ducantur: ita ubi aliquis parua iustẽ gerit, nõ minuitur iustitiæ magnitudo.

De commendatione Iustitiæ.

PARS III.

NOtãdum ergo quòd iustitiã cõmendat natura, commendat & scriptura. ¶ Natura tripliciter. Primò, quia rectitudo quam dedit corpori humano monet ad rectitudinem iusti tiæ. Ecc. 7. Hoc inueni, ꝙ fecerit Deus hominem rectum. Ber. super Can. Rectus dominus Deus noster, & nõ est iniquitas in eo. Rectus itaq; dominus hominẽ rectum fecit. Idem: Statuã deus homini rectã, forsitan corporea rectitudo exterioris uiriorisq; figmẽti, hominem illũ interiorem qui ad ima gloriam Dei factus est spiritualis, nisi seruãdę rectitudinis admoneret, decor limi deformitatem deterius quàm curuum recto corpore gerere animũ? ¶ Secundo, quia ea quæ sunt iustitię pro magna parte naturaliter in cordibus hominis scripta sunt. Aug. in lib. Conf. cf. Furtũ certè punit lex nostra dominæ, & lex scripta in cordibus hominum, quã nec ipsa quidem delet iniquitas, quis enim furem æquo animo furem patitur? Iustitiæ in 1. Rheto. Iustitiæ initium est à natura profectũ, deinde quædã in consuetudinem ex naturæ ratione uenerũt, postea res & à natura profectas, & à consuetudine probatas legũ metus & religio sanxit. Naturæ ius est, quod nõ opinio genuit, sed quædam innata uis inseruit: ut religionem, pietatem, gratiam, uindicationem, obseruantiam, ueritatem. Seneca in epistolis: Hæc societas diligenter & sanctè nobis obseruanda est, quæ nos omnes omnibus miscet, & iudicat aliquod esse commune ius generis humani. ¶ Tertio, quia natura docet etiam bruta animalia multa eorum quæ ad iustitiam pertinent, ut innocentiam, concordiã, pietatem ad animalia sui generis. ¶ Scriptura etiam multis modis iustitiã nobis cõmendat. Primo, multũ ad eam monẽdo. In Psal. Sacrificate sacrificium iustitiæ. Sap. 1. Diligite iustitiam qui iudicatis terram. Eccl. 3. Vsq; ad mortẽ certa pro iustitia. Eiusdẽ 3. Ante obitum operare iustitiam. Idem 18. Ante iudicium para iustitiam. Ezech. 45. Rapinas intermittet, & iudicium, & iustitiã facite. 1. Timo. 6. Homo Dei sectare iustitiam. ¶ Secundo ostendendo eos esse beatos qui iustitiã esuriunt. Matt. 5. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiã. ¶ Tertio, beatos ostendẽdo qui aliquid pro iustitia patiuntur. Matth. 5. Beati qui persecutionẽ patiuntur propter iustitiã &c. Et 1. Pe. 3. Si quid patimini, propter iustitiã, beati. ¶ Item ad cõmendationem iustitiæ hoc facit, quod hęc uirtus multum Deo est grata, & homini multum necessaria. Primũ in multis locis ostendit scriptura. In Psal. Iustus dominus, & iustitias dilexit. Itẽ acceptabis sacrificium iustitiæ. Prou. 15. Qui sequitur iustitiã, diligetur à domino. Eiusdem 16. Initium uitæ bonæ facere iustitiam: accepta autem

tem apud Deum magis quàm immolare hostias. Act.10. In omni gente qui timet Deum & operatur iustitiam, acceptus est illi. Ecõtrario iniustitia multum displicet ei, unde Deute.25. post illud, Non habebis in sacco diuersa põdera &c. subditur, Abominatur eum dominus qui facit hęc, & aduersatur omnem iniustitiam. Iustitia expresse nominatur inter illa quatuor, quibus utilius nihil est in uita hominibus. Sap.8. Ipsa adeò necessaria est, ut nec etiã latrones omnino ea carere possint. Tullius in li. de offi. Tanta est uis iustitiæ, ut nec illi quidem quæ maleficio & scelere pascuntur, sine ulla iustitiæ particula uiuere possint. Iustitia adeò utilis est, ut nihil utile reputetur, quo ipsa amitti tur. Vnde super illud Psal. Rapinas nolite cõcupiscere, dicit Gl. O lucra damnosa, inuenis pecuniã, perdis iustitiã. Iustitia adeò utilis est, ut cũ ea utilia sint quæ maximè noxia uidẽtur, ut mors. Nume.23. Moriatur anima mea morte iustorum. Iustitia non solùm est homini necessaria in uita, sed etiam in morte: nec solũ in præsenti, sed etiam in futuro. Iustitia in præsenti, una à malo pœnæ custodit. Dan.6. Cõclusit ora leonũ, & non nocuerunt mihi: quia corã eo iustitia inuenta est in me. Temporalia bona tribuit. Prou.13. Iustitia eleuat agẽtem. Eccl.20. Qui operatur iustitiam, ipse exaltabitur. Econtrario dicitur in Psal. de quibusdam, Propter iustitias eorum humiliati sunt. Et Ecc.10. Regnũ à gente transfertur in gentem propter iniustitias &c. Iuc à malo culpæ defendit, propter quod lorica dicitur. ad Ephe.6. State, inquit, induti loricam iustitiæ. Item appetitũ boni transitorii restringit, ideo uocatur zona. Eccl.45. Circũcinxit Aaron zona iustitiæ. Et Esa.11. Et erit iustitia cingulum lumborũ eius. Item iustitia homini pacẽ dat: & sic Deo in homine locum præparat. In pace enim factus est locus eius. In Psalm. Iustitia & pax osculatæ sunt. Esa. 32. Erit opus iustitiæ pax. In Psal. Iustitia ante eum ambulabit. Item: Iustitia & iudicium præparatio sedis tuæ. Iustitia necessaria est in morte: quia uirum iniustum mala capient in interitu, ut dicitur in Psal. Econtrario uero sperat iustus in morte sua. Prou.14. Iustitia in futuro necessaria est, & maximè in illo districto iudicio in quo iustitia Dei iudicabit, quæ iustitiã comdemnare non poterit. Gen. 30. Respondebit mihi cras iustitia mea. Prouer.10. Nihil prodesunt thesauri impietatis: iustitia uerò liberabit à morte. Difficile erit homini habẽti iustitiam, imò intolerabile, apparere tunc coram Dei iustitia. Psal. Ego in iustitia apparebo in conspectu tuo. Idem: Non permanebunt iniusti ante oculos tuos. Item: Iniusti punientur. Item: Iniusti autem

autem disperibunt. ¶ Ad comendationem iustitiæ etiam ua le potest præeminentia, quam ipsa habet respectu aliarum car dinalium uirtutum. In ipsa, ut ait Tullius, maximus est splendor honestatis. Et Plato dicit de ea, quòd si ipsa conspiceretur, mirabiles amores. Iustitia finis uidetur esse aliarum cardinaliũ uirtutum. Vnde propinquior uidetur esse mercedi, saluti, & coronæ quæ specialiter ei in scriptura sacra attribuũtur. In Psal. Reddet mihi dominus secũdum iustitiam meam. Item: Tu benedices iusto. Prou.10. Benedictio domini super caput iusti. Eiusdẽ 11. Seminanti iustitiam merces fidelis. Item 12. In semita iustitiæ uita. Sapi.1. Iustitia perpetua est & immortalis: iniustitia autem mortis acquisitio. Eccl.30. Salus animæ in sanctitate iustitię. 2. ad Timo.4. Reposita est mihi corona iustitiæ.

De diuisionibus Iustitiæ.

PARS IIII.

NOtandum, quòd secũdum quosdam iustitia diuiditur in seueritatem & liberalitatem. Seueritas uirtus est debito supplicio coẽrcens iniuriam. Liberalitas uerò est uirtus beneficio rem erogatrix, quam pro affectu ad benignitatem, & pro effectu ad beneficentiam uocant. Et constat hæc uirtus tota tribuendo & retribuendo. Benignitatem uerò diuidunt in septem partes: scilicet religionem, pietatem, innocentiam, amicitiam, reuerentiam, concordiam, miseri cordiam. Secũdum Macrobium ad iustitiam pertinent innocentia, amicitia, concordia, pietas, religio, affectus, humanitas. Secundum Tullii uerò in 1. Rhetori. ad iustitiam pertinent religio, pietas, gratia, uindicatio, obseruãtia, ueritas. Quidam uerò iustitiam diuidunt in quinq; partes, scilicet in obedientiam quæ est respectu superioris, & disciplinã quę est respectu inferioris, & æquitatem quæ est respectu paris, & ueritatẽ & fidem quę pertinent ad omnes. Gl. uerò super illud Luc.6. Si diligitis eos qui uos diligunt &c. aliã innuit diuisionẽ iustitiæ: dicens: Philosophi in tres partes diuidunt iustitiã. Vnam in Deũ, quæ pietas dicitur. Alteram in parentes uel reliquum humanum genus. Tertiam in mortuos, ut his exequiarum iura soluantur. Sed dominus legis oraculum & Philosophiæ fastigiũ supergressus, in eos quos qui leserint pietatis porrexit officium. Secundũ Senec. uerò in lib. de quatuor uirtutibus, duo pertinent ad iustitiam, scilicet uelle omnibus prodesse, & nulli nocere. Amabis, inquit, Deum, si in hoc illũ imitaberis, ut uelis omnibus prodesse, & nulli nocere: tunc te uirum iustum appellabũt omnes. Et hęc duo uidentur concordare duobus præceptis iuris na-

turalis, quorum alterum habes Tob. 4. Quod ab alio oderis tibi fieri, uide ne tu aliquando alteri facias. Reliquum Matth. 7. Omnia quęcunque uultis ut faciant uobis homines, & uos eadem facite illis. Sed quia nulla prædictarum diuisionum perfectè tangere uidetur ea quę ad iustitiam pertinent, generalior uidetur ponēda esse diuisio iustitię. Et quia uirtute iustitię reddimus unicuiq; quod debemus, diuidetur iustitia secundum ea quæ debemus & quibus debemus. ¶ Notandum ergo, quòd quædam debemus omnibus, ut dilectionem, ueritatē, & fidem: quædam uerò non omnibus, & inter ea aliquid debemus superiori, aliquid inferiori, aliquid pari. Item aliquid speciale debemus nobis specialiter cōiunctis, ut parentibus, & patrię, beneuolis, quod debitum soluit pietas, prout Macrobius & Tullius de ea loquūtur. Item debemus aliqd his qui beneficia conferunt: scilicet gratiā, de qua loquitur Tullius. Et aliqd his qui mala inferūt: scilicet uindicatio nē, de qua idē loquitur. Et aliqd etiam his qui mala ferunt uel sustinent, scilicet misericordiam.

De Latria & religione, prout Tullius religionē sumit, & de utriusque descriptione, & latriæ commendatione, & diuisione, de partibus eius, ac quadruplici officio religionis.

PARS V.

INter ea uerò quæ superiori debentur, aliquid est quod soli Deo debetur, & aliquid quod non soli Deo. Soli Deo debetur latria. Vnde gl. sup illud Mat. 4. Dominum Deum tuū adorabis, & illi soli seruies: Grēcè latria dicitur, seruitus Latinè. Seruitus cōmunis Deo & homini & cuncq;, Grǽcè dicitur dulia. Illa uerò quæ soli Deo debetur, latria distinctè: unde idololatra, qui quod soli Deo debet, idēlo dat. ¶ Primò inter partes iustitiæ de latria prosequemur. Quod autem latria Grǽcè dicitur, ut detur à Tullio religio uocari. Quam ipse sic describit: Religio est, quę superioris cuiusdam naturæ, quam diuinam uocant, curam ceremoniamq; affert. Io hoc, φ dicit curam, innuit cultū interiorem. In hoc, φ dicit ceremoniam, exteriorem cultū, qui signum est interioris. Isid. 8. Ethymol. dicit, φ religio appellata est, quia per eā uni Deo religamus animas nostras ad cultū diuinū uinculo seruitēdi. Hęc religatio fit in principio uniuscuiusq; religionis: ut in baptismo, ubi initiatur Christiana religio: uel in specialibus religionibus, cùm quis obligat se ad eā quę religionis sunt. Secundū Aug. uerò 10. lib. de Ciuit. Dei: Religio dicta perhibetur à religēdo Deum, quē amiseramus negligentes. Et secundū hoc religio respicere uidetur statum peccati, & non statum innocentiæ.

Deus. Dominum elegisti hodie ut sit tibi Deus. Latria uerò sic describitur: Latria est cultus Deo debitus & exhibitus. Vel sic: Latria est uoluntas impendēdi Deo cultum debitum. Adorationem latriæ commendat nobis multiplex exhortatio quam scriptura sacra facit de ea. Psal. Venite adoremus, & procidamus ante Deum. Item, Adorate dominum in atrio sancto eius. Item: Adorate dominum omnes angeli eius. Mat. 4. Dominum Deum tuū adorabis. Ad idem ualent exempla sanctorū, & exemplū Christi, de quo Luc. 22. Positis genibus orabat, &c. Et Matt. ulti. dicitur de undecim discipulis, φ uidentes eum adorauerunt. Apocaly. 4. legitur de uiginti quatuor seniorib⁹, φ procidebant ante sedentem in throno, & adorabant uiuentem in secula seculorum. Itē eiusdē 15. Vigintiquatuor seniores ceciderunt in faciebus, & adorauerunt &c. Et eiusdē 7. Omnes angeli stabant in circuitu throni &c. & adorauerunt Deum, dicentes, Amen. Benedictio & claritas. ¶ De adoratione etiam uigintiquatuor seniorum, habetur eiusdem 11. Item legitur de beato Bartholomæo, quòd centies flexis genibus exorabat Deum per diem, & centies per noctem. Et de Iacobo minore, quòd tantùm iacebat super genua sua orans, φ genua habebat ut calcaneum, similem duritiam habens in eis duritiei camelorū. Gloria adorationis est quam sibi Deus specialiter retinere uoluit. De hac dicitur Esaiæ 42. Gloriā meam alteri non dabo. Eccle. 25. Bono animo gloriam redde Deo, & non minuas primitias manuum tuarum. Gloria ista significata est per thymiama de quo Exo. 30. Sanctum sanctorum uobis erit thymiama. Talem compositionem nō facietis in usus uestros, quia sanctum domino est. Homo quicunq; fecerit simile, ut odore illius perfruatur, peribit de populis suis. Obsequium istud multum placet Deo. Eccl. 35. Qui adorat Deum in oblectatione, suscipietur: & deprecatio illius usq; ad nubes propinquabit. Et notandū, φ licet adoratio latrię soli Deo sit exhibenda: tamen dicitur exhiberi illi homini qui est filius Dei, sed quasi per accidens. Non enim exhibetur ei inquantum est homo, sed inquātum est filius Dei: sicut dicitur de homine illo, φ creauit stellas, quas tamen non creauit inquantum homo, sed inquantum Deus. ¶ Et notādum quòd triplex est cultus Deo debitus. Primus est, cordis. Secundus est, oris. Tertius, operis. Cultum cordis specialiter uocat Gl. cultum, super illud Exod. 20. Non adorabis, neque coles. Aliud est, inquit, colere, aliud est adorare. Potest quis inuitus adorare, uel adulando regibus idolo

idololatris, uel tormẽtis uictus, quum sciat quia idolũ nihil est. Colere uerò est toto his affectu & studio mãcipari. De cultu interiori dicit Isid. 8. lib. Etymol. Tria sunt quę in religiõis cultu ad colẽdum Deum in hominibus perquirũtur: fides, spes, charitas. August. in Enchirid. Fide, spe, & charitate colimus Deum. Item Augusti. loquens de theosebia siue pietate, quæ est cultus Dei, dicit quòd consistit in cognitione Dei & dilectione, quũ debita subiectione. Et super illud 1. Corinth. 12. Alii per spiritum datur sermo sapientiæ, alii sermo scientię. dicit glo. loquẽs de illo uerbo Iob secũdum unã literã 28. Ecce pietas est sapientia. ubi litera nostra habet, Timor Domini ipse est sapientia. Pietatẽ, inquit, hoc loco posuit Dei cultum, quæ Græcè dicitur theosebia: & quis cultus est, nisi amor & cognitio eius? Cultus interior Deo debitus in duobus uidetur cõsistere, scilicet in cognitione & affectiõe. Cognitio uerò ad cultũ Dei pertinens est, ut credulitas, qua creditur Deo sicut Deo credendum est, scilicet propter se & sup omnia: sicut enim primæ ueritati credẽdum est. Item credulitas qua credimus de Deo digna Deo: ut summam potentiam, summã sapientiam, summam bonitatem, & consequẽtia ad hæc, ut quòd ipse est omnium bonorũ creator & conseruator, mundi gubernator, hominis recreator, seruientium sibi liberalissimus retributor: eorũ uerò qui pertinaciter rebelles ei sunt zelatissimus ultor. Inter affectiões uerò pertinentes ad cultum Dei, Prima uidetur esse timor, & nõ qualiscunque timor, sed talis timor quali timendus est ille, cuius potentiæ nullus potest resistere, cùm sit summa: cuius spiętiæ nihil põt abscõdi, cùm sit summa: & cuius bonitas cũ sum ma sit, summè odit malitiã, & fine fine puniet eã in eis quos pertinaces in ea inuenerit: Timędus est ergo super omnia. ¶ Secunda est spes nõ qualiscũque, sed talis qualis ponenda est in eo cuius potẽtiæ facillimum est liberare ab omni miseria, cuius sapientiæ notissima est miseria nostra. Abyssus enim miseriæ nõ inuocat abyssum misericordię, nisi agnoscatur, & cuius bonitati propriũ est misereri semper & parcere, quæ etiam propter liberalitatẽ suam fecit quæcũque fecit, quia omnia fecit ad dandũ in ipso: ergo super omnia sperandum est. ¶ Tertia amor, & nõ qualiscũque amor, sed talis quali amandus est qui optimus est in se, & ideo amore dignissimus, qui etiam fons est omniũ bonorum, à quo suscepimus omnia bona quæ habemus uel habuimus, & à quo suscepturos nos speramus quicquid boni suscepturi sumus. De timore & amore dicit Seneca in lib. de quatuor Virtutibus: Quisqs

iustitiam sectari desideras, time Deum prius, & ama, ut ameris à Deo. De spe dicitur in Psal. Speraut in te omnes qui nouerunt nomen tuum. Nomen Domini agnoscũt qui serui eius esse uolunt, à quibus spes specialiter requiritur. ¶ Cultus oris est uocalis professio maiestatis diuinæ, quam fideles faciunt frequẽter Deum orando, laudãdo, benedicendo, gratias ei agendo. Cultus operis est, ut quũ aliquis opere recognoscit singulare dominium Dei, quod ecclesia ore recognoscit, Christo dicẽs: Tu es Dominus. Dominiũ istud quantũ ad personas nostras recognoscimus Deo, genuflexione & prostratione. Esa. 45. Mihi curuabitur omne genu. Mich. 6. Curuabo genu Deo excelso. Quantum ad nostra uerò, oblatione alicuius partis bonorũ illorum quæ ab eo accepimus. Deut. 26. Profiteor hodie corã Domino &c. tradidit nobis terram lacte & melle manãtem, & ideirco offero nunc tibi primitias frugum terræ, quam Dominus dedit mihi. Ad cultum operis pertinebãt sacrificia ueteris legis, quæ fiebãt de animalibus. Horum immolatione sacrificãtes offendebãt plenissimè Deo esse subiectos, etiam ad occidendum. Morte enim animaliũ offendebãt Deum eos occidere posse, & eos mortẽ meruisse, & sperabant misericordia Dei mortem propriam quã meruerant in mortem animalium cõmutare. Et notandum quòd sacrificium soli Deo debetur. unde Aug. 10. lib. de Ciuit. Dei: Sacrificiũ certe nullus hominũ est qui audeat dicere deberi, nisi Deo. Multa deniq; de cultu diuino usurpata sunt, quę honoribus deferũtur humanis, siue humilitate nimia, siue adulatione pestifera: ita tamẽ, ut quibus ea deferuntur, homines habentur, qui dicuntur colẽdi & uenerandi: si autem eis multũ additur, & adorãdi. Quis uerò sacrificãdum cẽsuit nisi ei, quem Deum aut sciuit, aut putauit, aut finxit? Et subdit: Sacrificiũ uisibile sacrificii inuisibilis sacrum signũ est. ¶ Et tangit sex species sacrificii spiritualis. Primũ sacrificiũ est cordis contritio. In Psalm. Si uoluisses sacrificium dedisses: utique holocaustis nõ delectaberis. Sacrificium Deo, spiritus &c. Aug. Intueamur quẽadmodum ubi Deũ dixit nolle sacrificium, ibi Deũ ostendit uelle sacrificium. Non uult ergo sacrificiũ trucidati pecoris, sed uult sacrificium cõtriti cordis. ¶ Secũdum sacrificiũ est cordis igne diuini amoris inflammati. De quo August. Deo suauissimũ incẽsum adolemus, quum in eius conspectu pio sanctóque amore flagramus. Tertium sacrificium corporis propter Deum mortificati. Ro. 12. Obsecro uos per misericordiam Dei, ut exhibeatis

beatis corpora uestra hostiam uiuētem &c. ¶ Quartum est, sacrificiū corporis pro Deo proprio sanguine cruentati. Augu. Deo cruētas uictimas cedimus, quādo usque ad sanguinem pro eius ueritate certamus. ¶ Quintū est, sacrificiū laudis: de quo in Psal. Nūquid māducabo carnes taurorū, aut sanguinē hircorum potabo? Immola Deo sacrificiū laudis. ¶ Sextū est, sacrificiū misericordiæ, quo miseriæ proximi uolumus subuenire. Hebr. 6. Beneficētiæ & cōmuniōis nolite obliuisci: talibus enim hostiis promeretur Deus. Itē Aug. eodē lib. dicit, quòd sacrificiū res diuina est. Et uidetur uelle q̄ uerū sacrificiū opus sit misericordiæ. Verū sacrificiū est opus quod fit propter Deū, ut homo à miseria releuetur, & Deo adhærendo beatus efficiatur. Vnde dicit: Verū sacrificiū est, omne opus quo agitur ut sancta societate inhæreamus Deo, relatū ad illū finē quo ueraciter beati esse possumus. Et subdit: Vera sacrificia opera sunt misericordię: siue in nosipsos, siue in proximos, quæ referūtur ad Deum. Opera uerò misericordiæ nō ob aliud fiunt, nisi ut à miseria liberemur, ac p hoc ut beati simus: quod non fit nisi bono illo, de quo dictū est, Mihi adhærere Deo bonū est. Idē in eodem, Ipsa misericordia qua homini subuenitur, si non propter Deū fit, non est sacrificium. Ad cultū etiā operis pertinet thurificatio, quæ ostendit affectū nostrū integre in Deum esse dirigēdum, quasi in omne bonum, sicut totus fumus thuris tēdit sursum. Exod. 33. Ego ostēdā omne bonū tibi. Et notandū quòd religionis, quam Tullius ponit partem iustitiæ, quæ idē uidetur esse quod latria, secūdū quosdā, quadruplex est officium. ¶ Primū est perpetrati sceleris pœnitere. Hoc uidetur esse primū sacrificiū Deo acceptū post mortale peccatū. In Psal. Sacrificium Deo spiritus &c. ¶ Secundū est tēporaliū mutabilitatem parui pēdere. Postquā enim anima Deo æterno se religauit religione fidei, spei, & dilectionis, spe æternorum despicit trāsitoria. Senec. Nemo dignus Deo q opes non contempserit. ¶ Tertiū est uitam nostrā deo cōmutare. Qui enim agnoscit per fidē se habere uitā suā à Deo, ubi illam ei offerre, & oratione, & obsequiis impetrat eā à Deo dirigi. Tob. 4. Omni tēpore benedic Dominum, & pete ab eo ut uias tuas dirigat, & oīa cōsilia tua in ipso pmaneāt. ¶ Quartū est, ueritatē dicere de his quæ ad religionē pertinent. Fidelis primo debet habere pœnitētiā de his quæ agnoscit se fecisse cōtra Deum & contra se. Secundo, despicere ea quæ agnoscit esse infra se. Tertio, Deo committere se. Quarto, his quæ sunt iuxta se ueritatem dicere, quam accepit de religione sua.

Quæ habet tria capitula.

De ordine dicendorum de Dulia, & nominis dulię distinctione ac descriptione. CAP. I.

Dictō de cultu Latriæ qui soli Deo debetur, dicendum est de his quæ aliis supiorib⁹ debētur. Et inter ea aliqd est quod soli debetur creaturæ, scz reuerentia seu honor dulię. Aliquid uerò quòd debetur creatori & creaturæ, ut obedientia. Et primo dicetur de hono-re seu reuerētia dulię. De qua hoc ordine agetur. Primo ostēdetur quid sit reuerētia seu honor dulię. Secūdo tāget de diuersis specieb⁹ dulię. Tertio de idololatrare, adorādo diuersos deos & imagines sanctorum. ¶ Circa primū uerò est notādū quòd hoc nomē dulia quādoq; communiter sumitur pro seruitute quæ exhibetur Deo uel creaturæ. Vnde dulia Græcè, seruitus Latinè dicitur: & dulos dicit seruus. Gl. super illud Matth. 4. Dominum Deū tuū adorabis, & illi soli seruies. Seruitus cōmutatiua Deo & homini & cuicūque, Græcè dicitur dulia. Quādoque hoc nomē dulię restringitur ad honorē creaturæ debitū: & secundū hoc sic describit, Dulia est cultus uel honor creaturę debitus & exhibitus. Dulia uidet esse idem uel in toto uel in parte quæ dicit reuerētia, prout sumit in prima diuisiōe iustitię prius posita, quæ sic describit: Reuerētia est uirtus psonis grauibus uel aliqua prelatiōe sublimatis, debitę honorificatiōis cultum exhibēs. ¶ Et notādū q̄ reuereri tripliciter accipitur. Vno modo dicit motū q̄ est fugiēdo seu resiliēdo ab altitudine alicuius rei in ppriā paruitatē. Et uocatur iste motus, timor reuerētiæ. Et huic motui interiori respōdet exterius elōgatio uel fuga qua humiles personæ elōgāt se ab his qui sunt in dignitate positi, nō audētes eis appropinquare. Quādoque uerò reuereri dicit honorē quē aliqs exhibet alii gratia dignitatis ad ostēdendū q̄ ei subiectus sit & paratus uolūtatē eius seq; ut est assurgere ueniēti, assistere sedēti, inclinare trāseunti incedētem sequi, & genuflexio. Quādoq; cōprehendit motū timoris reuerentiæ, & honorē. Et sic sumitur super illud Hebr. 12. Patres carnis nostræ habuimus eruditores, & reuerebamur eos. Glo. Reuereri est cū timore honorem impēdere. Tullius in secunda diuisione prius posita, in parte honorē duliæ cōprehēdit sub illa parte iustitiæ quæ dicitur obseruātia, quā sic describit: Obseruantia est, p quā homines aliqua dignitate antecedentes cultū & honorē dignantur. ¶ Itē notādum q̄ hoc nomē Honor, multipliciter sumitur. Quandoque pro dignitate. Hebræ. 5. Nec quisquam sumit sibi honorem: sed qui uocatur à Deo tanquam

quam Aaron. Quandoque uerò honor dicitur quòd exhibetur alicui gratia superioritatis, ad ostensionem subiectionis, uel propter prioritatem, uel naturę dignitatem, uel excellentiam in aliqua gratia propter superioritatem. ut Roma. 13. Cui honorem, honorem. 1. Pet. 2. Regẽ honorificate. Propter prioritatem temporis: ut Leuit. 19. Corã cano capite consurge, & honora personam senis. Propter dignitatẽ naturę: ut Exod. 20. Honora patrem tuum & matrem tuã. & Malach. 1. Si ergo pater, ubi honor meus? Propter excellentiam in aliqua gratia honor exhibẽdus est omnibus, qa debemus credere quòd omnes nos excedant in aliqua gratia. 1. Pet. 2. Omnes honorate. Roma. 12. Honore inuicem præuenientes. Glos. Aliter non est fraternus amor, nisi in mutuis se præueniant obsequiis. Ephe. 5. Subiecti inuicẽ in timore Christi. Phil. 2. In humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes. Gl. Aug. Non hoc ita debemus arbitrari, ut nos æstimare fingamus: sed uere æstimemus posse esse aliquid occultum in alio, quo nobis superior sit, etiam si bonũ nostrũ quo illo uidemur superiores esse, non sit occultũ.

De speciebus Dulię. CAP. II.

SEquitur de speciebus dulię. Notandũ ergo quòd dignissima species dulię est honor q debetur humanæ naturæ, quam filius Dei assumpsit. Specialiter uerò honorãda est humana natura in Christo propter inhonorationẽ quam in cruce sustinuit: secũdũ illud Phil. 2. Humiliauit semetipsum, factus obediẽs usque ad mortẽ: mortẽ autẽ crucis. Propter quod & Deus exaltauit illũ &c. Propter hoc ex institutiõe ecclesiæ fit adoratio crucis, in qua id cui exhibetur honor ille est, Christus passus ignominia uerò est causa illius honorationis. ¶ De adoratione humanæ naturæ à filio Dei assumptę, dicit gl. Aug. super illud Psal. Adorate scabellum pedum eius, quoniã sanctũ est. Sciẽdum quia in Christo terra est, id est, caro quæ sine impietate adoratur. Hæc species dulię, hyperdulia uocat, quę soli humanitati Christi exhibetur. Vnde gl. sup illud Psal. Adorate scabellũ pedũ eius &c. Dulia adoratio est, quæ etiã creaturæ exhibetur. Quæ duæ species habet: unam quæ indifferenter omnibus, alteram quæ soli humanitati Christi exhibetur. ¶ Post naturã humanã à filio Dei assumptam, exhibendus est honor beatæ Virgini, in qua & ex qua filius Dei carnẽ assumpsit. Damascen. Dei genitricem imaginis non materiam, sed figurã adoramus. Figurã hic intellige figuratũ siue significatã per imaginẽ. Et subdit Damas. Honor enim qui est ad ipsam, ad eũ qui ex ipsa incarnatus est reducitur. Hoc ideo dicit, qa

per filii adoratur mater. ¶ Tertio exhibendus est honor beatis angelis, & sanctis qui sunt in statu gloriæ, ab his qui sunt in statu miseriæ. Status enim miseriæ inferior est statu gloriæ. Matth. 11. Inter natos mulierũ non surrexit maior Ioãne Baptista: qui autẽ minor est in regno cælorũ, maior est illo. ¶ Quarto exhibendus est honor his qui præsunt in ecclesia militante: qui scilicet sunt in gradu superiori, ab his qui sunt in gradu inferiori. Qui enim præsunt, loco Dei sunt: & debitus honor uel cultus eis exhibendus est. Vnde & Dii uocantur. Exod. 23. Diis non detrahes: & principi populi tui non maledices. Præcipuè uerò honor exhibendus est his qui præsunt ad spiritualia. 1. Timot. 5. Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur: maximè qui laborant in uerbo & doctrina. ¶ Quinto exhibendus est honor amicis Dei, etiam in statu uiæ qui sunt notæ sanctitatis. Vnde qui se reputãt peccatores, non genuflexione suffragia sortiri petere à talibus. Status enim est secũdum suam reputationem inferior est statu aliorũ: sicut seruus à statu filii uel domini. Filius domini à seruis dominus solet uocari. Mat. 15. Non est bonũ sumere panẽ filiorũ, & dare canibus. Canes uocat peccatores: filios iustos. Et subditur: Etiã domine: nam & catelli edũt de micis quæ cadunt de mensa dominorũ suorũ. Intellige illos dominos qui prius uocati sunt filii. De hoc honore dicitur Esa. 49. ad ecclesiam: Vultu in terra demisso adorabunt te. Item notandũ q̃ honor quãdoque exhibetur creaturæ absolutè: quandoque Deo absolutè: quãdoque uerò honor respicit relationem seu comparationẽ creaturæ ad Deum. Et de illo honore sciendum est, q̃ potest exhiberi Deo in creatura: ut in imagine eius, uel in ministro eius, uel in tẽplo materiali, uel spirituali, uel in altari, uel in aliis rebus quæ ad cultum Dei pertinent: & est honor latriæ. Et Deus est, id cui propriè exhibetur honor ille: creatura uerò est mediũ, uel occasio aliqua cogitãdi de Deo, & afficiẽdi in eum, & signo exteriori indicandi affectũ illũ. Si uerò honor ille exhibeatur creaturæ comparatione Dei: honor duliæ est, & Deus est, ut causa illius honoris: creatura enim siue consideretur absolutè, siue inquantum imago Dei, uel ministrãs ei, uel associata ei in una persona, non fuit sic ab æterno, sed incœpit esse: unde non uidetur ei exhibẽda reuerentia latriæ. ¶ Et notandum quòd reuerẽtia quæ debetur rebus Deo dedicatis, ut loco sacro, scilicet templo uel cœmiterio, uel his quæ pertinent ad ornatũ templi, uel sacro tempori, uidetur esse quidã timor, quo timemus intrare templũ illoti, uel nõ sanctificati, uel appropinqua-

re altari,uel aliis rebus sacris,uel contrectare res sacras,uel inquinare nos in loco, uel tẽpore sacro,uel uiolentiam inferre sacro loco, uel communia opera ibi exercere: de hoc timore legitur Gene.28. Quàm terribilis est locus iste? nõ est hic aliud,nisi domus Dei,&c. Malach.2.Leui à facie nominis mei pauebat. Cùm dominus sanctus sit, in sanctitate uult appropinquari ad eius ministeriũ.Exod.28. Aaron sanctificatus minister mihi. Qui uerò Deum non ostendit sanctũ ad ministeriũ eius in sanctitate appropinquando,ipse ostẽdet eum non sanctũ pro immunditia sua à Deo pœnam recipiẽdo. Leuit. 10. Arreptis Nadab, & Abiu filii Aaron thuribulis imposuerunt ignẽ,& incensum desuper,offerentes corã domino ignẽ alienum,quòd eis præceptũ nõ erat: egressusque ignis à domino,deuorauit eos. Dixitque Moyses: Hoc est,quod locutus est dominus, Sanctificabor in his qui appropinquant mihi. Non legitur Christũ in Euangelio in uita ista tantã iram per zelum ostẽdisse, quantã ostendit cùm uidit,quòd templo non exhibebatur debita reuerentia. Ioan.2. & Matth.22. Tunc impletum est illud, Zelus domus tuæ comedit me. Marci 10. legitur,quòd non sinebat,ut quisquã transferret uas per templum.1.Corint.3. Si quis templũ Dei uiolauerit, disperdet illum Deus. Traditur de Põpeio,quòd postquam illi qui cum eo erant prophanauerũt templum & stabulauerũt equos in porticu tẽpli, nũquam pòst pugnauit quin uinceretur, qui hactenus fuerat fortunatissimus, & Heliodorus uolens templũ spoliare, diuinitus flagellatus est.2.Machab.3.

De errore illorum qui dicunt eccles. & sic idololatrare circa Sanctos, & imagines Sanctorũ. CAP. III.

SEquitur de errore illorũ qui dicunt ecclesiam idololatrare,quia ponit in ecclesiis imagines, & adorat diuersos sanctos. Qui error occasionẽ potuit habere ex illo uerbo Exo.20. Non facies tibi sculptile,neque omnẽ similitudinem,&c. Non adorabis ea,neque coles.Item in Psal. Confundantur omnes qui adorant sculptilia. Esther 3. legitur de Mardochæo,quòd solus non flectebat genua, nec adorabat Aman, cùm omnes serui regis, qui in foribus palatii morabantur hoc facerẽt:sic enim eis præceperat imperator. & Daniel 3. Tres pueri noluerunt adorare statuam Nabuchodonosor.Item Apocalyps.ultimo dixit angelus Ioanni cùm cecidisset ad pedes eius, ut eum adoraret, Vide ne feceris: conseruus tuus sum, & confratrum tuorum. ¶ Sed contrarium manifestè ostenditur ex hoc,ꝙ dominus imagines Cherubin præcepit fieri, Exodi. 25. Esaias etiam uidit dominum sedentem super solium excelsum, Esaiæ 6. Seraphin stabant super illud.

illud.& Ezechiel uidit imagines quatuor animalium. Ezech.1. & omnes Apoca.4. Quas figuras sicut sancti minutis literis scribere,quantum ad illos qui legere sciunt: sic picturis,uel sculpturis quasi grossis literis scribi potest, quãtum ad laicos qui legere nesciũt. Sicut enim scripturæ literæ sunt clericorum:ita picturæ uel sculpturæ literæ laicorum.Licet ergo ecclesiæ habere imagines:nec est hæc reuocatio ab idolatriæ, sed potius reuocatio ab idololatria.Et sicut dominus noluit sibi sacrificia fieri, ut populo Israël reuocaret à sacrificiis quæ idõlis fiebant: ita imagines fieri uolens ecclesia hominibus fieri in ecclesia, ad remorandum facta memoria dicit Damas: Quia non omnes possunt literas nec lectioni uacare,patres excogitauerunt uel quosdam triumphos imagines scribere. Prohibuit autem Moyses fieri sculptile, uel similitudinem falsorum deorum,ad adorandum uel colendum. Vnde addidit: Non adorabis ea,neq; coles. Nec fuit intentio sua prorsus omnino, ut nulla similitudo fieret,uel nullum sculptile, sicut ipsemet cõtrarium fecerit, faciendo in Cherubin. Exodi 15. Adorare uerò quam Moyses prohibuit fieri creaturæ, adoratio latriæ fuit,non adoratio duliæ.Ad illud uerò, quod dixit Angelus Ioanni, Vide ne feceris. Dicendum est,quòd hoc dixit,ut daret exemplũ humilitatis,exemplum scilicet refugiẽdi honorẽ huius, cùm alicui exhibẽt:uel ad ostendendũ sublimitatẽ humanæ naturæ in Christo sublimatæ.Greg. Timet angelus adorari ab humana natura, quã uidet in Deo sublimatam. Vel quia periculosa est talis adoratio propter facilem declinationem in idololatriam. Vnde Augustꝰ.loquens de angelis uenientibus ad Abrahã: Duplici,inquit, de causa aliquis est arcẽdus à bono: uel propter maius bonum aggrediẽdum, ut Deus reuocauit uolentem sepelire patrẽ suum.Matt.8.Vel propter facilem declinationem in malum.Et notandum quòd spirituales substantiæ, licet corporeæ non sint, tamẽ figurari possunt corporeis imaginibus illarum rerum,in quibus quãdoque leguntur apparuisse: ut angeli qui apparuerunt Loth & Abraham, assumptis corporibus humanis in figura humana depinguntur. Item notandum quòd propter hoc quia angelus sathanæ transfigurat se in angelum lucis, uel in speciem Christi, si appareat aliquis alicui in specie angeli uel Christi,& non constet ei cui apparet,an sit angelus uel Christus, adorare potest Christum simpliciter, ubicunque ipse sit recognoscẽdo eum filiũ Dei æternum, omnipotentem: non tamen debet adorare eum in eo

qui ei apparet, nisi sub conditione, scilicet si ipse est Christus. Matth. 24. Si quis dixerit uobis, Ecce hic est Christus uel illic, nolite credere. Itē exhibere potest debitā reuerentiā omnibus beatis angelis Dei ubicūque sint: illi uerò qui apparet nō simpliciter, sed sub conditione, scilicet si est de beatis angelis Dei.

De oratione. PARS VII. *quæ habet decem capitula.*

De ordine dicendorū de oratione. Et de diuersis acceptionibus huius nominis Oratio. CAP. I.

POst latriā & duliā tractabitur de oratione. Ab eo enim cui cultum latriæ, uel duliæ impendimus oratione beneficium impetramus. Et honor latriæ uel duliæ efficacem reddit orationem: secundum illud Eccles. 35. Qui adorat Deum in oblectatione, suscipietur: & deprecatio illius usque ad nubes appropinquabit. Præterea oratione quodammodo Dei maiestatē profitemur: dum pro defectibus nostris supplendis, ad eum quasi ad fontem bonitatis orando recurrimus. Item cùm ab eo postulamus ea quæ soli potentiæ diuinæ possibilia sunt, & soli liberalitati diuinæ cōgruūt, ut est collatio regni cælestis. ¶ De oratione uerò hoc modo tractabitur. & primo ponentur diuersæ acceptiones huius nominis oratio. Secūdo, eius descriptiones. Tertio, cōmendationes. Quarto, agetur de præparatione orationis. Quinto, de impedimētis eius. Sexto, ostendetur quādo sit orandum. Septimo, ubi orandū. Octauo, quomodo orandū. Nono, quid orādū. Decimo, agetur de speciebus orationis. ¶ Circa primum notandum, quòd oratio quādoque dicitur esse opus bonum. Vnde super illud 1. Thess. ult. Sine intermissione orate. dicit Gloss. Semper orat, qui semper bene agit. Quandoque uerò dicitur iustitia seu bonitas hominis, quæ apparēs Deo in filiis eius quasi quædam imago Dei, habet quasi uim orationis apud Deum: sicut & apparitio filii Dei coram patre suo, est quasi oratio pro nobis. Hebr. 9. Iesus introiuit in cælū, ut appareat nunc uultui Dei pro nobis. Sic sumitur, Orate, in Gloss. super illud 1. Thessa. ult. Sine intermissione orate, &c. Iustus nunquam desinit orare, nisi desinat iustus esse. Bernardus ad fratres de monte Dei, specialiter dicit de charitate Dei, à qua maxime est bonitas in anima, quòd ipsa est oratio nunquam deficiēs. Charitas, inquit, quæ nunquam deficit, ipsa est sine intermissione oratio. Et subdit: Est enim quædam iugis bonitas mentis, & bene cōpositi animi, & ad patrem Deum in filiis Dei bonitatis quædā similitudo. Quandoq; oratio dicitur petitio boni, siue dirigatur ad Deum, siue ad angelos, siue ad Sanctos: sic litania oratio est, uel orationes. Quandoq; uerò strictius sumitur, ut dicatur oratio petitio boni, quæ ad Deum dirigitur: & sic maximè à magistris sumitur, ut inferius patebit. Quandoque uerò amplius refingitur, scilicet ad petitionem quæ est pro adipiscendis bonis. Vnde Gl. super illud Psal. Exaudiuit Dominus deprecationem meā, dominus orationē, &c. Deprecatio est pro remouēdis malis, oratio pro adipiscēdis bonis.

De descriptionibus Orationis. CAP. II.

CIrca secundum notandum, quòd oratio sic describitur à quibusdam Damas. Oratio est ascensus intellectus ad Deum. Intellectum uerò hic accipias prout comprehendit duas uires, quæ sunt propriè animæ rationalis, quarum una est apprehensiua, altera motiua. Apprehensiua dicitur intellectus speculatiuus: motiua intellectus practicus. Ad Deum ascendit, cùm hac considerationē humanorū defectuū, ad cōsiderationem boni sufficientissimi, & potentissimi supplere defectus illos transit. Et in hoc ponitur in hoc modus quo debet procedere qui uult orare. Primo enim debet defectus suos considerare, deinde ascēdere ad eius liberalitatē, qui hoc potest supplere. Vnde 3. Reg. 8. Dixit Salomon templo ædificato: Si quis cognouerit plagā cordis sui, & extenderit manus suas in domo hac: tu exaudies in cælo, &c. Intellectus practicus ad Deū ascendit desiderio & spe, à liberalitate eius sperādo impleri desiderium suum. Item oratio describitur sic à Ioanne Damasc. Oratio est petitio decentium à Deo. Non decet Dei filios omnia indifferenter petere. Nec Deū decet omnia indifferenter dare. Non sunt petenda à Deo, nisi honesta. Sen. in epistolis: Quanta, inquit, dementia est hominū? turpissima uota Deo insusurrāt: ita ut si quis aurem admouerit, conticescāt, & quod scire hominem nolunt, Deo narrāt. Sic uiue cum hominibus, tanquā Deus uideat: sic loquere cum Deo, tanquam homines uideāt. Non decet filios Dei petere uilia: ut sensibilia ista quæ sunt transitoria, & corruptibilia. Seneca in epistolis: Maior sum, & ad maiora natus, quàm ut mancipium sim sensuum meorum. Item non decet uiros uirtutis petere puerilia. 1. Corint. 13. Quando factus sum uir, euacuaui quæ erant paruuli. Item oratio sic describitur: Oratio est pius mētis affectus in Deū directus. Iste affectus desiderium est. Vnde super illud 1. Thess. ult. Sine intermissione orate, dicit Gl. Ipsum desideriū bonū, oratio est: & si continuū est desideriū, continua est oratio. Pietas, à qua pius est affectus quæ est oratio, est theosebia, siue cultus Deo debitus, qui cōprehendit fidem, spem, & charitatem. Vnde Aug. de orando Deo, ad Probam: Ipsa fide, spe, & charitate continua-

to desiderio semper oramus. Idem in eodem: Ora in spe, ora fideliter & amāter. Affectus qui est in Deū dicitur dirigi ad modum nuntii. Est enim uelut nuntius ab homine ad Deum missus. Vnde super illud Psalm. Intret oratio mea in conspectu tuo. dicit Gl. Virtus magna puræ orationis hic notatur, qui quasi persona quædam ad Deum intrat, & mandatum peragit, quò caro peruenire nequit. Item in lib. de Spiritu & anima, sic describitur: Oratio est mentis conuersio in Deum per pium, & humilē affectum. Grego. uerò in sexta parte Moral. dicit, ꝙ ueraciter orare est amaros compunctionis gemitus, & non composita uerba resonare. Item oratio magistraliter sic describitur: Oratio est ostēsio uolūtatis nostræ ei à quo impetrare speramus, id quod desideramus.

De commendatione Orationis.

CAP. III.

AD commendationē Orationis, Primò ualere potest frequens admonitio, quam sacra scriptura facit ad orandum. Eccles. 18. Non impediaris orare semper. Ierem. 33. Clama ad me, & exaudiā te. 1. Mach. 5. Et nunc clamemus in cælum. Luc. 11. Petite & dabitur uobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur uobis. Augus. Non tamen hortaretur ut peteremus, nisi dare uellet. Erubescat humana pigritia: plus uult ille dare, quàm nos accipere: plus uult ille misereri, quàm nos à miseria liberari. Item Lucæ 22. & Matt. 26. Vigilate & orate ne intretis in tentationē. ad Rom. 12. Orationi instantes. Idem ad Coloss. 4. 1. ad Thessal. ultim. Sine intermissione orate. Iac. 1. Si quis indiget sapientia, postulet à Deo, &c. Eiusdem 1. Tristatur aliquis uestrum, &c. 1. Pet. 4. Vigilate in orationibus. ¶ Secundo exempla, & inter ea est efficacissimū exemplū Christi, qui licet oratione non indigeret, cùm per se omnia posset tamē ut daret nobis exemplum orandi, toties orabat. De eius oratione habes Matt. 14. Dimissa turba ascendit in montē solus orare. Item eiusdem 26. Sedete hic, donec uadam illuc, & orem: progressus pusillum procidit in faciē suam, orās & dicens: Pater mi, &c. Et paulò pòst: Iterum secūdò abiit, & orauit, dicēs: Pater mi, &c. Et subditur: Et orauit tertiò eundem sermonem dicens. Idē Marci 1. Diluculo ualde surgens, egressus abiit in desertum locū, ibique orabat. Item Luc. 4. Iesu baptizato & orante, apertū est cælum. Et eiusdem 6. Factum est in diebus illis, exiit in montē orare, & erat pernoctans in oratione Dei. Item eiusdem 9. Facta est species eius altera dum oraret. Item 11. Factum est cùm esset in loco quodam orans, ut cessauit, dixit unus ex discipulis eius ad eum: Domine doce nos orare. Item eiusdem 22. Et factus in agonia prolixius orabat. Eiusdem 23. Pater dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt. Ioannes 17. Pater, saluifica me ex hac hora. Item eiusdem 17. habes multum de oratione eius. ¶ Ad commendationem etiam orationis ualere possunt exempla alia, & causa breuitatis pauca de illis tangamus. Legitur Lucæ 2. de Anna, quòd non discedebat de templo, ieiuniis & obsecrationibus seruiens die ac nocte. Et Act. 1. Erant omnes perseuerantes in oratione unanimiter cum mulieribus, & Maria matre Iesu & fratribus eius. Et eiusdem 10. Ascendit Petrus in superiora domus ut oraret. Et de beato Martino legitur, quòd etiam moriens inuigilabat ab oratione spiritum non exalare. Et de Paulo primo ere mita legitur, quòd mortuus quatriduo orabat: unde habuit signū orandi, cùm inueniretur sanctum cadauer eius appodiatum arbori ore & manibus in cælū erectis. à beato Antonio, qui de eo ait: Pater quàm assiduè, quantúmq; genu fleciebat Deum uiuus, qui non desinebat orare mortuus. Et Iacobus frater Domini ex utero matris sanctitatis, ex assiduitate orandi concallauerat in genubus suis duritiē camelorum. Et Bartholomæus centies in die & centies in nocte adire Deū genua flectebat. ¶ Ter beatus quòd filius Dei adeò diligenter nos uoluit instruere ad orandum. Vix enim est aliquod opus ad quod ita diligenter instruxerit. Ipse enim docuit quid orandum, & ubi, & quando, & quomodo orandum, & quo fine, & qua necessitate, ut in sequentibus patere poterit. Noluit nos negligenter addiscere, quod adeò uoluit diligenter docere. Verecundum est discipulis Christi ignorare quod magister eorum diligentissimè docuit. Item uerecundum est eis raro facere, quod magister eorum tantum frequētauit. ¶ Quartò, dignitas angelorum orationes nostras Deo offerentium. Tob. 12. dixit angelus Tobiæ: Quando orabas cum lacrymis, & sepeliebas motuos: ego obtuli orationem tuā Domino. Non debet homini esse onerosum xeniū illud Deo mittere, quod angelus non dedignatur ei deferre: imò quod plus est, ipse Christus qui inquantum homo est, summus sacerdos, illud offert Deo patri. Quod figuratur in hoc, ꝙ diaconus thuribulum tradit sacerdoti, & sacerdos thurificat Deo. Sic Christus orationes ecclesiæ Deo patri presentat, quæ præsentatio multum facit eas ualere. Quomodo enim à Deo contemneretur quod à tanto mediatore ei præsentatur? ¶ Quintò, præeminentia quam oratio habet respectu aliorum operum. Oratio præmium respectu lectionis. Isidorus: Orationibus mundamur, lectionibus instruimur, utrunque bonum est, si liceat: si non liceat, melius est orare quàm legere. Item præeminentia

nentia quam uidetur habere respectu ieiunii & eleemosynæ. Primo in hoc, quòd oratio est respectu eius quod supra nos est, scilicet respectu Dei: eleemosyna uerò & ieiuniũ respectu eius quod iuxta nos uel infra nos. Vnde quum oratio ad dignioꝛem ordinet, in hoc uidetur esse dignior. Præterea ieiunium & eleemosyna uidentur seruire orationi. Sunt enim uelut duæ alę de quibus dicit Isidorus: Qui uult orationem suam uolare ad Deum, faciat illi duas alas, ieiunium & eleemosynam. Tob. 12. Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna. Oratio columba est, auis scilicet Spiritussancti quæ ramum oliuę apportat, dum pacẽ hominibus impetrat. Ideo dicimus esse auem Spiritussancti: quia deuota oratio à Spiritu sancto est. Roman. 8. Spiritussanctus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Bernard. Tepida est omnis oratio, nisi eã præcedat inspiratio. ¶ Sexto, facilitas huius operis. Si dicatur alicui, quòd det eleemosynam, potest excusare se, quum non semper habeat homo argentum in bursa. Si dicatur ei quòd ieiunet, potest excusare se, quũ multi propter debilitatem capitis ieiunare non possint. Sed ab oratione nullus potest excusare se. Quilibet enim potest habere orationem saltem mentalem, etiã si sit mutus. Vnde Psal. Apud me oratio. Et super illud, Iustus autem miseretur, &c. dicit Gloss. Semper est aliquid iusto quod det, saltem orationem. Chrysost. Solam orationem quasi spiritua letributum anima offert de suis uisceribus. ¶ Septimo, quod opus hoc est honorabile. Multa sunt officia, quæ aliquibus cederent ad dedecus: sicut arare, uel fodere: sed orare Deum, nulli quantumcunque nobili cedit ad dedecus: quia quum oramus, ipsi cum Domino loquimur, quod sine dubio magnus honor est. Isidor. Qui uult cum Deo esse, frequenter oret & legat: nam quum oramus, ipsi cum Deo loquimur: quũ uerò legimus, Deus nobiscum loquitur. ¶ Octauo, quod officium istud ualde lucrosum est. Quod primo potest ostendi ex hoc, quòd nihil est ad quod oratio ualere non possit. Vnde 2. Paralip. 20. Quum ignoramus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos ad te dirigamus, hoc est officium quo potest homo lucrari omni tempore, in hyeme, & in æstate, in sereno & in pluuiali tempore, de die & de nocte, festiuis diebus & ferialibus, in infirmitate & sanitate, in iuuentute & senectute, stando & eundo, in domo & extra domum. Quandoque una hora plus lucratur homo orando, quàm ualeat ciuitas una: quia modica oratione deuota acquirit homo regnum cælorum. ¶ Nono, orandi necessitas, quam in præsenti habemus. Tria

solent esse occasio clamandi hominibus: ignis, aqua, hostes. Bernardus, Hæc tria quasi singulis diebus incitare debẽt nos, ut ad Deum in oratione clamemus. Vna enim est dies in qua domus conscientiæ nostræ non succenditur igne infernali: scilicet igne concupiscentiæ prauæ. Vnde necesse habemus clamare ad piam diuinæ gratiæ, & ad aquã lacrymarum recurrere. Ignis iste extinguendo ex una parte extinguitur, & ex alia parte accenditur. Ex ipsa enim aqua lacrymarum unde debuit extingui, quandoque uires sumit: ut quum aliquis inde gloriatur de hoc quòd peccata sua plorat. Item uix est dies in quo homo non sentiat multos malarum cogitationum super caput cordis sui, ut necesse habeamus frequenter clamare illud Matthæi 8. Domine, salua nos, perimus. Item uix est dies in quo hostes suos non uideat ad portas castri sui: ut quum uera mala in ore habet, uel fantasma mulierem aspicit. Oratio multum competit loco in quo sumus. Sumus enim in ualle miseriæ: ideo necesse habemus ad dei misericordiam frequenter clamando clamare. Pugnam habemus cum eo de quo scriptum est Iob 41. Non est potestas in terra quæ ei ualeat cõparari. Ideo necessario habemus frequenter auxilium Dei inuocare. In futuro cessabit hæc pugna: ideo non erit ibi oratio necessaria. Augustinus de orando Deo: In uita æterna non erit ulla tentatio, itaque nec oratio: non enim erit ibi boni promissi expectatio, sed redditi contemplatio. ¶ Decimo, commendabilis est oratio à multiplici suo effectu. Notandum ergo quòd oratio infirmitatem corporis sanat. Ecclesia. 38. Fili in tua infirmitate ne despecias teipsum: sed ora ad Dominum, & curabit te. Iacob. ulti. Oratio fidei sanabit infirmum. Item uitam prolongat. Esaiæ 38. Audiui orationem tuam, & uidi lacrymas tuas: ecce ego abiiciam super dies tuos quindecim annos. Item ab opprobrio liberat, ut Saram filiam Raguelis. Tobiæ 3. Liberat etiam à mortis periculo, ut Susannam. Danielis 12. Item à principe iniquo. Baruch 4. Clamate ad Dominũ, & eripiet uos de manu principum inimicorum. Actuum 12. Liberatur Petrus de carcere, ecclesia sine intermissione orante pro eo. Item Ionas orans, de uentre ceti liberatus est. Ionę 2. Item oratio sanat morbos spirituales. Iacob. ultim. Infirmatur quis in uobis? inducat presbyteros ecclesiæ, & orent, &c. & si in peccatis sit, dimittentur ei. Hieronym. Ieiunio sanantur pestes corporis, oratione pestes mentis. Item oratio etiam in bello corporali triumphat. Exod. 17. Quum leuaret manus Moyses, uincebat Israël. Iudic. 4. Memores estote Moysi serui Dei, qui Amalech

(non ferro pugnando, sed precibus sanctis) deiecit. Gloss. super Numer. Plus ualet unus sanctus orando, quàm innumeri peccatores præliando. Oratio sancti cælum penetrat: quomodo hostes in terris non uincat? Plus uetula una acquirit de cælo una hora orando, quàm mille milites armati acquirunt de terra longo tempore præliando. Item de hostibus spiritualibus triumphat. Isidorus: Hoc est remedium eius qui uitiorum tentamentis æstuat, ut quoties quolibet tangitur uitio, toties se ad orationem subdat: quia frequens oratio uitiorum impugnationem extinguit. Dicebat magnus cantor Parisiensis: Qui molestatur luxuria, uel huiusmodi, certum numerum genuflectionum cum litania sibi constituat. Item oratio dæmones fugat. Matthæi 17. & Marc. 9. Hoc genus dæmoniorum non eiicitur, nisi per ieiunium, & orationem. Item dæmones cruciat. Vnde clamabat quidam dæmonio plenus, Bartholomæe apostole Dei, incendunt me orationes tuæ. Item oratio hominem illuminat. Vnde super illud Actuum 10. Erat Petrus in Ioppe orans. dicit Augustin. Oratione melius soluuntur dubia, quàm inquisitione alia. Item ad amorē Dei inflammat. Vnde 4. Reg. 1. Descendit ignis de cælo ad orationem Eliæ. Item mundat. Isidorus: Orationibus mundamur. Item confortat. Luc. 22. Positis genibus orabat dicens, Pater &c. Et subditur: Apparuit autem illi angelus de cælo, confortans eum. Bernard. ad fratres de mōte Dei: Amorem Dei oratio illuminat & confortat. Maxime consolationes ab amicis Dei in orationem recipiuntur. Eccle. 15. Qui adorat Deum in oblectatione, suscipietur. Luc. 9. Ascendit Iesus in montem, ut oraret, & facta est, dum oraret, species uultus eius altera, & uestitus illius albus refulgens. Item oratio etiam ad tranquillitatem ualet. 1. Timot. 1. Obsecro primum omnium fieri obsecrationes, &c. ut quietem & tranquillam uitam agamus. Iob 8. Si diluculo consurrexeris ad Deum, & omnipotentem fueris deprecatus, statim euigilabit ad te, & paratum reddet habitaculum tuum. Nec solum oratio operatur in terra, sed etiam in cælo. Augustī. Magna uirtus orationis, quæ effusa in terra operatur in cælo. Ipsa cælum aperit. Luc. 4. Iesu baptizato & orante, apertum est cælum. Ipsa etiam cælum claudit, ut patet in oratione Eliæ, 3. Reg. 18. Iac. ult. Multum ualet deprecatio iusti assidua. Elias, homo erat similis nobis, passibilis, & oratione orauit &c. Oratio etiam Deū mitigat. Vnde super illud Tob. 3. ubi ducitur, quòd tribus diebus & tribus noctibus non manducauit neque bibit: sed in oratione persistens cum lacrymis deprecabatur Deum. dicit Gloss. Oratio Deum lenit, lacryma cogit: hæc ungit, illa pungit. Oratio habet quoddam scutum ab ira protegit. Vnde Sapientiæ 18. Properans homo sine querela deprecari pro populis, proferens seruitutis suæ scutum orationē, & per incensum deprecationem allegans, restitit iræ. Oratio quodammodo tenet Deum, & habet in potestate sua. Exod. 32. Dimitte me ut irascatur furor meus contra eos. Gregorius: Quid est dicere seruo, Dimitte me: nisi deprecandi auctoritatem præbere? quasi diceret, Pendet tantum ad me ualeas, & concedere quia obtinere poteris quid pro populo oras. Esaiæ 64. Non est qui inuocet nomen tuum, qui cōsurgat & teneat te. Hieremiæ 7. Noli orare pro populo hoc, & ne assumas pro eis laudem & orationē, & non obsistas mihi. Item oratio cœlestē curiam ingreditur. Apoc. 5. Habebant phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes sanctorū. Orationes sancti impetrāt apud Deū quod uolunt, secundum promissa à Christo factas. Matt. 18. Si duo ex uobis consenserint super terrā, de omni re quamcunque petierint, fiet illis à Patre meo. Eiusdem 21. Omnia quæcunque petieritis in oratione credentes, accipietis. Et Luc. 11. Petite, & dabitur uobis, &c. Item Io. Petite, & accipietis.

De *præparatione Orationis.*

CAP. IIII.

AD præparationē orationis monemur Eccles. 18. Ante orationem prepara animātuam, & noli esse quasi homo qui tentat Deū. Orans tunc Deum tentare uidetur, quum illud pro quo orat, nec impetrare desiderat, nec se accepturū sperat. Præparatio multū ualet ad hoc ut oratio exaudiatur. Psal. Præparationem cordis eorum audiuit auris tua. Huius præparationis figura est, præparatio quam facit sacerdos celebraturus induendo se sacris uestibus. Item hanc præparationem nobis commendat templi ędificatio, & ornatus ipsius. Prius ædificauit Salomon templū, deinde ad Deum orauit. 3. Reg. 8. ¶Et notandū q̄ duplex est præparatio ad orandum: quædā pro pinqua, quædā remota. Ad remotam præparationem pertinet, primò quòd homo bene uiuat. Gregor. super Iob: Sunt nonnulli intra ecclesiam, qui prolixas ad Deū preces habēt, sed uitā deprecantium nō habent. Item in Dialogo: Quid mirū si postulantes tardè à Domino exaudimur, qui præcipientem Dominum tardè aut etiam nullo modo audimus? Idem in Moralibus: Clamorem angustiæ tempore Dominus nō audit, quia tranquillitatis tēpore in præceptis suis ipse clamantem dominū nō audiuit. Isid. Nō potest habere precum certam fiduciam, qui adhuc in præceptis Dei

Dei pigritat, & quem peccandi recordatio delectat. Quia præceptis Dei auertitur, quod in oratione postulat non meretur: nec impetrat ab illo bonũ quod poscit, cuius legi non obedit. Idem: Si id quod Deus præcepit facimus, id quod petimus sine dubio obtinemus. 1. Io. 3. Si cor nostrum nõ reprehẽderit nos, fiduciã habemus ad Deũ, quicquid petierimus accipiemus ab eo, quoniã mãdata eius custodimus. Aug. in lib. de opere monach. Citius exauditur una obedientis oratio, quàm decem millia contẽptoris. Psal. Oculi domini super iustos, & aures eius in preces eorũ. secundũ Isido. necessarium est ut oratione operatio, & opere fulciatur oratio. Moyses oratione pugnans cõtra Amalech, manus habebat ad Deum leuatas. Exod. 17. Thren. 3. Leuemus corda nostra cũ manibus ad Dominũ. Isidor. Cor tuũ manibus leuat, qui orationẽ cum opere subleuat. In Psalm. Eleuatio manuum mearum sacrificiũ uespertinũ. Quod sacrificium erat dignius. 1. Timothei 2. Volo uiros orare in omni loco, leuantes puras manus. Item ad præparationẽ remotam specialiter uidẽtur pertinere ieiunium & eleemosyna, quæ specialiter iuuãt orationẽ. Vnde cũ thure, in quo significatur orationis deuotio, offerunt Magi aurum, in quo significatur eleemosyna: & myrrham, in qua significatur carnis maceratio, quæ est per ieiunium. Matthæi 2. Hæ sunt duæ animæ orationis, de quibus loquitur Isidor. Tob. 12. Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna. Qui ieiunio corpus suum macerat, dum miseriã assumit, Dei misericordiã prouocat, & sic orationem iuuat. Daniel. 9. Posui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare & deprecari in ieiunio, sacco & cinere. Qui uerò eleemosynam dat, dum misericors proximo existit, Deum sibi misericordem inuitat. Matt. 5. Beati misericordes, quoniã ipsi misericordiã consequẽtur. Esa. 58. Frange esurienti panem tuum, &c. Tunc inuocabis, & Dominus exaudiet, clamabis, & dicet. Ecce adsum. quia misericors sum Dominus Deus tuus. Qui uult aliquid ab aliquo impetrare, præmittit munera ut facilius impetret. Eccle. siast. 39. Cõclude eleemosynam in sinu pauperis, & hæc exorabit pro te. ¶ Item ad præparationẽ remotam uidetur pertinere confessio homini facta. Iaco. ultim. Confitemini alterutrum peccata uestra, & orate, &c. Et sacerdos celebraturus missãm facit generalem confessionem. ¶ Ad propinquam uerò præparationẽ, Primò uidetur pertinere reuocatio cordis ab exterioribus ad interiora cũ retentione eius. Matt. 6. Tu autem quum orabis, intra in cubiculũ tuũ, & clauso ostio ora Patrem tuum, &c. Ingressus in cubiculum, est cordis reuocatio. Clausio ostii, est cordis retentio. Fatuũ est Deum inuocare ut ad se ueniat, & gratiæ eleemosynam conferat, si homo eum non expectat. Bernard. Omnes nobis plangimus deesse gratiam: sed iustius ipsa gratia requiritur nonnullos deesse similiter. Idem: Sic pauperes cum multis clamoribus inuocatus fuerit distributor eleemosynarũ, diuersa captant. Isido. Purgandus est primũ animus, atq; à temporalibus rerum cogitationibus segregandus, ut pura acies cordis ad Deũ uerè & simpliciter dirigatur. Idem: Pura est oratio quã in suo tempore seculi nõ interrumpunt curæ. Longe autẽ à Deo est animus qui in oratione cogitationibus seculi fuerit occupatus. ¶ Secundò, pertinet ad propinquam præparationẽ confessio quæ fit simplius. Bernar. ad fratres de mõte Dei: Debemus nosmetipsos corã Deo cõstituere, quasi facie ad faciẽ, & in lumine eius conspicere tribulationem de nostris nobis uenientem. Isidor. Quum Deo assistimus, gemere & flere debemus, reminiscentes quàm grauia sunt quæ commisimus, quàm dura inferni supplicia quæ timemus. Dicebat quidã, quid latrones & tyranni docuerint eum orare. Latro attẽdens quid fecit, & quod tormentũ sibi præparatum sit, inter hæc duo cum multis lachrymis misericordiam petit. Tyranni uerò ea quę finem miserabiliora in eis improbissimè ostendunt, & quæ sana sunt abscondunt, ut magnitudo misericordiæ ad misericordiam excitet. 3. Reg. 8. Si quis cognouerit plagam cordis sui, & extenderit manus suas in domo hac, tu exaudies in cælo. Ex cõsideratiõe peccatorũ prouenit luctus, qui multum ualet in oratione, ut inferius ostendetur. Isido. Peccatorũ recordatio mœrorẽ gignit: luctus uerò mẽtem puriorẽ reddit: quod sic ualet ad hoc ut oratio exaudiatur. Augu. Mũda tantum cubiculum cordis, intus est qui exaudiet. Et super illud Psal. Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus. dicit gl. Puritas orationis auditur. Libanus Hebræa lingua candor interpretatur. Lingua uerò Græca thus. Cãdor enim puritatis, & deuotio orationis quæ in thure designatur, cõgruè sibi iungunt. Item ex cõsideratione peccatorũ humilitas prouenit, quę multũ iuuat orationẽ. Eccle. 35. Oratio humiliãtis se, nubes penetrabit. Item consideratio status periculosi multum ualet ad augmẽtum desiderii. Magnitudo uerò desiderii multum iuuat orationẽ ad hoc ut exaudiatur: ut inferius patebit. ¶ Tertiò, pertinet ad præparationem propinquã, ut attendatur ad eum cui sacrificiũ orationis offert. In Psalm. Vacate & uidete, quoniam ego sum Deus. Multũ deberet nos reddere attentos in oratione hoc, quòd cũ Domino maiestatis loquimur.

Gen.

Gen.18.dicit Abrahã: Loquar ad Dominum meum, cùm sim puluis & cinis. Bern. loquẽs de proficiente: Admonendus est, inquit quãta potest puritate cordis intendere in eum, cui sacrificium orationis offert, seipsum intẽde re qui offert, intelligere quid offert. Quantum enim uidet uel intelligit illũ cui offert, tantũ est ei in affectu. Sicut secundũ ligna syluæ exardescit ignis. Eccle.28. Sic secundum diuersas meditationes de Deo, sequuntur diuer sæ affectiones. Meditationẽ iustitiæ diuinæ sequitur affectio timoris: meditationem misericor diæ, affectio spei: meditationẽ sapientiæ omnia uidentis, affectio erubescentiæ: meditationem bonitatis uel beneficentiæ, affectio gratitudinis uel amoris: meditationẽ suauitatis diuinæ, affectio quæ potest dici sancta esuries. Secundũ uerò affectũ mentis sequitur affectus orationis. Augustinus de orãdo Deo, ad Probã: Dignior, inquit, sequetur effectus quẽ feruẽtior præcedit affectus. Affectio spei specialiter ualet ad impetrandũ. Bern. Quatenus in bonis Domini pedẽ fiduciæ porrexeris, eatenus possidebis. Idem: Nihil omnipotentiam uerbi clariorem reddit, quàm quod omnipotẽtes facit omnes qui in se sperant. Deniq; omnia possibilia sunt credenti. Voluit Christus orantes specialiter attendere, quòd Deus pater, Deus deorũ est, ut fiduciam haberent impetrãdi quod peterent. Naturale enim dinoscitur esse patris, filiis utilia prouidere. Vnde cum dixissent discipuli ei: Domine, doce nos orare: Respõdit, Cum oratis, dicite: Pater noster. Luc.11. Et in eodem: Si uos cum sitis mali, nostis bona data dare filiis uestris: quanto magis Pater uester cælestis, dabit spiritum bonum petentibus se? Et Iob 16. Si quid petieritis Patrẽ in nomine meo, dabit uobis.

De impedimentis Orationis.

CAP. V.

DIxit abbas Euagrius: Magnũ est quidẽ sine impedimẽto orare, maius etiã est psalle re sine impedimẽto. Dicebat abbas Agathon: Nullũ laborẽ tantum esse in religione, quantum orare Deũ. Diabolus enim nullũ opus tantũ conatur interrũpere, quãtum orationẽ deuotã. Aliud enim opus quousq; perficiatur habet aliquam requiem, oratio autem nullam. Et possunt enumerari duodecim impedimenta orationis. ¶ Primum est, peccata orantis. Esa.1. Quum multiplicaueritis orationes uestras, non exaudiã: manus enim uestræ sanguine plenæ sunt. In Psal. Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus. Esa.59. Peccata uestra absconderũt faciem eius à uobis ne exaudiret. Ierem.5. Peccata uestra prohibuerunt bonũ à uobis. Thren.3. Nos inquè egimus, & ad iracundiam prouocauimus: idcirco inexorabilis

Lucæ.18. In eodem: Oppositisti tibi nubem, ne transiret oratio. Io. 9. Scimus quia Deus peccatores non audit, &c. ¶ Secundum est orantis dubietas. Iac. 1. Postulet in fide, nihil hæsitans. Et subditur de hæsitante: Non æstimet homo ille, quòd accipiat aliquid à Domino. Bernard. Indignus cæstat benedictione esse cõuincitur, qui Deum dubio quærit affectu. ¶ Tertium est, quòd non petit quod petẽdum est: quia scit ille est quod petitur uel nõ expediens petenti. Io. 16. Vsque modo non petistis quicquam in nomine meo. Glo. quod aliquid in comparatione rei permanentis. Matt. 20. Nescitis quid petatis. dictum est filiis Zebedæi petentibus honorem. Et Paulo petenti amotionem stimuli quæ sibi non expediebat, dictum est: Sufficit tibi gratia mea: nam uirtus in infirmitate perficitur. Ideò frequenter ecclesia non exaudit petendo amotionem tribulationum. Esaiæ 26. Misereamur impio, & nõ discet facere iustitiam. Iac. 4. Petitis, & nõ accipitis, eo quòd male petatis. Isidor. Multi orantes non exaudiũtur: præsidet enim Deus illis meliora petunt. Sicut cõtingere solet parentibus, qui ne in scholis proficiant, Deum exorãt: sed non exaudit illis postulationis effectus, quia impedit talis exauditio ad profectũ. ¶ Quartũ est, indignitas eius pro quo oratur. Ierem. 7. & 11. Noli orare pro populo isto, neq; assumas pro eis laudẽ & orationem: quia non exaudiã. Eiusdem 15. Si steterint Moyses & Samuel corã me, non est anima mea ad populum istum. ¶ In Vitis patrum quidam frater patiebatur molestiam à spiritu fornicationis, & abiit sæpe ad seniorẽ ut pro se oraret. Cumque frequẽs oratio senioris eum nõ iuuaret, Dominus nocte seniori ostendit negligentiã fratris esse in causa quare non exaudiretur. Vidit enim senior monachũ sedentem, & spiritum fornicationis in diuersis formis mulierum ludentem apud ipsum, & ipsum cum eis delectari. Vidit etiã angelum Domini astantem & indignantẽ grauiter cõtra eundem fratrem, quia non surgebat nec prosternebat se in orationibus ante Deũ, sed magis delectabatur in cogitationibus suis: cognouit ergo senior culpã fratris esse quòd ipse nõ exaudiebatur pro eo, & dixit fratri: Impossibile est discedere àte spiritũ fornicationis, aliis pro te orantibus, nisi tu ipse laborem assumas in ieiuniis & orationibus, & uigiliis, rogãs Dominum cum gemitu. Audiẽs frater uerba senioris, compunctus est corde, & per afflictionẽ corporis meruit misericordiam. ¶ Quintum est, cogitationũ malarum multitudo. Eccles.10. Muscæ morientes perdunt suauitatem unguenti. Genes.15. Abigebat Abraham uolucres à sacrificio. 1. Machab.2. Templum eius

sicut

sicut homo ignobilis. Templum spirituale est ut homo ignobilis, cùm immundis cogitationibus occupatur. ¶ Sextum est, cõtemptus diuinæ legis. Prouerb. 28. Qui declinat aurem suam ne audiat legem, eius oratio erit execrabilis. Prou. 1. Inuocabunt me, & non exaudiã, &c. eò quòd exosam habuerunt disciplinã. ¶ Septimũ est, durities. Quæ duplex est: quædam in pauperes, de qua Prouerb. 21. Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, clamabit ipse, & non exaudietur. Alia est ad eos qui offenderunt, quum aliquis non uult eis remittere. Eccles. 28. Relinque proximo tuo nocenti te: & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. In eodem: Homo homini seruat iram, & à Deo quærit medelam. Marc. 11. Cùm stabitis ad orandũ, dimittite si quid habetis aduersus aliquẽ, & Pater uester qui in cœlis est, dimittet uobis peccata uestra. Quòd si nõ dimiseritis, nec Pater uester cœlestis dimittet uobis peccata uestra. ¶ Octauũ est, peccati additio. Ecclesia. 34. Vnus orans, & unus maledicens: cuius uocẽ exaudiet Dominus? Opus malum orationi additum est quasi quędam maledictio uel mali imprecatio, quæ orationi aduersatur. Qui peccatum addit, quasi elõgat se à Deo: & ideo difficilius à Deo exauditur. Psal. Qui elongant se à Deo, peribũt. Item: Prolongauerunt iniquitatem suam. Esa. 55. Inuocate eum dum prope est. Iacob 4. Approximate Domino, & appropinquabit uobis. Deo appropinquat, qui à malo opere cessat. Dehoc impedimento & præcedenti, tangit Isidorus, dicens: Duobus modis oratio impeditur ne impetrare quisquam ualeat postulata: hoc est, si aut quisque adhuc mala committit, aut si delinquenti sibi debita non dimittit. Idem: Sicut nullũ proficit in uulnere medicamentũ: si adhuc ferrum in eo sit: ita nihil proficit oratio illius, cuius adhuc dolor in mente uel odiũ manet in pectore. ¶ Nonũ est, diaboli suggestio, quę multos ab oratione retrahit. Vnde Greg. in dialogo. In quadam abbatia Pompeiani abbatis, quidã monachus non potuerat stare in oratorio in oratione, sed semper exiuit, qui sæpe correptus noluit se emendare. Sed cum quadã die beatus Benedictus ueniisset ad eum corripiendũ, uidit quendã nigrũ puerulũ tenentẽ eum per fimbriam uestimenti. Cùmque orassent per beatum Benedictus, Põpeianus & Maurus, illi tres uiderũt puerulũ illũ, & beatus Benedictus monachum uerbere corripuit, & dæmon recessit, acsi ipse esset uerberatus. ¶ Decimum est, præuitas desiderii. Augustinus. Seruat nobi Deus quod non uult tibi cito dare, ut discas magna magno desiderare. Greg. in Moralibus. Aeternã uitã si ore petimus, nec tamen corde desideramus clamantes

uoces tacemus. Psal. Tacui dum clamarẽ tota die. ¶ Vndecimum est petentis impatientia. 1. Reg. 28. Consulit Saul dominũ, qui non respõdit ei. Et sequitur: Dic mihi Saul: Quærite mulierem habentẽ pythonẽ. Iudith 9. Humilitatis & mansuetorũ semper tibi placuit deprecatio. ¶ Duodecimum est defectus perseuerantiæ orando. Luc. 11. Si perseuerauerit pulsans, &c. Psalm. Benedictus Deus, qui non amouit, &c. Si nõ est amota oratio, sequitur esto, ꝙ nec misericordia.

Quando sit orandum. CAP VI.

TEmpus orandi Dominus determinat Luc. 18. dicẽs: Oportet semper orare, & non deficere. Et eiusdem 21. Vigilate, dicit, omni tempore, &c. Non desinit miles Christi scutum orationis mouere dum bellũ durat. Bellum autẽ durat, quum durat uita præsens: militia enim est uita hominis super terram. Iob. 7. Et 28. Homo sine querela protectionem, refiitit iræ. 1. Thess. 5. Sine intermissione orate. Pericula semper desunt, ideò continuè indigemus Dei adiutorio. Nunquam deest miseria, ideò continuè indigemus Dei misericordia. Ideo si fieri posset, semper esset orandum. Sed quia alia negotia hoc non permittunt, præcepta est oratio operibus nostris & etiam intermiscẽda. Hieronymus ad Paulam: In principio cuiuslibet operis præmitte dominicam orationẽ, & signum crucis in fronte. Idem: Sicut militem sine armis ad bellum exire non conuenit: ita homini Christiano procedere non licet quolibet sine oratione. Bernar. Hauriendus est, sæpe lectionis serie affectus, & formãda oratio quæ lectionem interrumpat. Hieron. Orationi lectio, lectioni succedat oratio. Breue uidebitur tempus, quod tantis operum uarietatibus occupatur. Oratio & gratiarũ actio deberẽt magnã partẽ uitæ nostræ occupare. Oratio opera nostra deberet præcedere, gratiarũ actio sequi. Cum uidemus mala uel in nobis, uel in aliis, orandum esset. Cùm uidemus bona in nobis, uel in aliis gratiarũ actioni esset instãdum. 1. Thessal. 5. Sine intermissione orate, in omnibus gratias agite. Bern. ad fratres de monte Dei: Charitas tot modis in oratione, uel gratiarum actione in Deum se iugiter refundit, quot in suis, uel necessitatibus, uel consolationibus, in proximi etiam, uel compassionibus, uel congratulationibus causales in hoc materias inuenit pius affectus. Orationi uerò præcipuè intendendũ est, uel cùm maior est necessitas, uel maior temporis opportunitas. Maior necessitas orandi est, ut cùm aliquã gratiam à Deo recepimus. Tunc enim instandum est apud eum, qui dedit eam, ut nobis cõseruet: quia ut ait Greg. citò bonum amittitur, nisi à largiente

giente custodiatur. Poëta: Non minor est uirtus, quàm quærere, parta tueri. ¶ Quanto aliquis plus habet quod possit amittere, tanto diligẽtior & magis solicitus debet esse de cõseruatione. Ideo dominus sacramento baptismi susceptо, orationi se dedit. Luc. 3. Itẽ necessitas orãdi est, cùm aliqua ardua opera facturi sumus. Ideo dominus electurus apostolos orationẽ præsumit. Luc. 6. Itẽ necessitas orãdi est, cùm imminet tribulatio, uel sibi, uel proximo. Vnde Dominus imminente passione sua, ter orauit. Matt. 26. Et orationẽ suã multum protẽdit. Luc. 22. Factus in agonia prolixius orabat. Et Matth. 13. legitur quòd ascendit in montẽ orare: & innuitur causa illius orationis, quum subditur: Nauicula autem in medio mari iactabatur fluctibus. De temporis uerò opportunitate notandum, quòd Bern. ostẽdit tres horas diei multũ opportunas esse orationi, dicẽs fratribus de monte Dei: Extra illas horas de quibus dicit propheta, Septies in die laudem dixi tibi: matutinum aut uespertinum, aut mediæ noctis sacrificiũ maximè obseruandum est. Non enim ait Propheta frustrà, Mane astabo tibi, & uidebo, sed quia tunc à curis exterioribus adhuc sumus ieiuni. Et dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo: eleuatio manuum mearum sacrificiũ uespertinũ: quia tunc ab huiusmodi impedimentis inuenimur digesti, qui etiam in nocturnis uigiliis nostris, quibus media nocte surgimus ad confitendũ nomini domini, confessionis eundem ordinem contexens: In die, inquit, tribulationis meæ Deum exquisiui manibus meis in nocte contra eum. Et alibi in Psal. Media nocte surgebam ad cõfitendum tibi. ¶ Ad orandum mane mouemur exẽplo Christi, Marci 1. Diluculo ualde surgens Iesus, egressus abiit in desertũ locum: ibique orabat. ¶ Ad orandũ uespere, Matth. 14. ubi sic legitur: Dimissa turba, ascendit in montem solus orare: uespere autem facto, solus erat ibi. ¶ Ad orandum nocturno tempore, Luc. 6. Vbi legitur quòd erat pernoctãs in oratione. Efficaciam matutinæ orationis ostendit Iob 8. Vbi dicitur: Si diluculo consurrexeris ad Deum, & omnipotentem fueris deprecatus, statim euigilabit ad te. Et filii Israël manè colligebãt manna. Exo. 16. Dulcedo enim Spiritussancti tali hora impetrãda est. Sap. 16. Oportet præuenire solem ad benedictionẽ tuam. Consueuerũt diuites eleemosynam dare pauperi, qui manè eis primo occurrit. Itẽ tempus oportunũ ad orandũ est dies Parasceues, in qua Dominus adeò largus fuit, quòd matrem suam dedit Ioanni, regnũ latroni, corpus & animam in redẽptionẽ humano generi. Ideo ecclesia illo die pro omnibus orat

bus Iudæis, paganis, schismaticis, hæreticis. Item tẽpus opportunũ est ad orãdum ante Ascensum domini, quãdo aduocationem ecclesiæ, secũdum repræsentationem nostram, uadit ad cubiculum cæleste: tunc enim formandæ sunt petitiones. Item tempus opportunũ ad orandũ, est tempus medio inter Ascensionẽ & Pentecosten. Consueuerũt enim reges dare larga munera suscepto regno. In Psalm. Scitote quòd mirificauit dominus sanctum suũ, Dominus exaudiet me, cùm clamauero ad eum. Itẽ tempus idoneum ad orandum est, in magnis solennitatibus. Consueuerunt enim principes in festis magnis magna munera dare.

Vbi sit orandum. CAP. VII.

NOtandum, quòd ubique orandum est, cùm ubique sint uestigia, & ubique Dei auxilio indigeamus. 1. ad Timot. 2. Volo uiros orare in omni loco, leuantes puras manus. Sap. 14. Creaturæ Dei in odium factæ sunt, & in tentationẽ animæ hominũ, & in muscipulam pedibus insipiẽtiũ. Specialiter locus idoneus ad orandum, est locus secretus. Isid. de Summo bono: Oratio priuatis locis opportunius funditur. Matth. 6. Tu autẽ cùm oraueris intra in cubiculum tuũ, & clauso ostio ora Patrẽ tuum. Eiusdẽ 14. Christus dimissa turba ascẽdit in montem solus orare. Et Marc. 1. legitur quòd abiit in desertũ locum, ubique orabat. Et Lucæ 22. Auulsus est à discipulis suis quantum iactus est lapidis, & positis genibus orabat. Item locus idoneus ad orandum est templum materiale Deo dedicatũ. Matth. 21. Domus mea domus orationis uocabitur. 3. Reg. 9. Exaudiui orationẽ tuam, &c. sanctificaui domum istam, &c. & erunt ibi oculi mei, & cor meum cunctis diebus. 2. Paral. 7. Oculi mei erũt aperti, & aures meæ erectæ ad orationem eius, qui orauerit in loco isto. Et subditur: Elegi, & sanctificaui locũ istum: ut sit nomen meum ibi in sempiternum, & permaneant oculi mei, & cor meum ibi cunctis diebus. In eodem: Quum complesset Salomon fundens preces: ignis descẽdit de cælo, & deuorauit holocausta, & uictimas, & maiestas domini repleuit domum. Exod. ultim. Postquàm cuncta perfecta sunt, operuit nubes tabernaculũ testimonii, & gloria domini impleuit illud. Christus multũ frequẽtabat templũ materiale. Luc. 19. Erat quotidie docens in templo. Et eiusdem 21. Erat cunctis diebus docẽs in templo. In templo inuẽtus est à matre sua. Luc. 2. & ait: Nesciebatis quia in his quæ sunt Patris mei oportet me esse? Eiusdem 19. Intrauit Iesus in templum. Chrysost. Proprium erat boni filii, ut uenies primùm ad domũ curreret patris. Tu autem imitator Christi factus, intrãs ciuitatẽ, primũ ante omnes actus ad ecclesiã curras, & super

Matth.21. Dicit Gloss. Ingressus urbem primò templū adit, dans formam religionis, ut quocunq; imus, domū orationis, si ibi est, primum adeamus, & per orationes Deo commendati ad agenda negotia secedamus. Item locus idoneus ad orādum est templum spirituale, scilicet cor mundum & purum. Cor carnale uel malignū, stabulum, uel spelunca latronū potius esse uidetur, quàm templū. 1. ad Cor. 3. Templum Dei sanctum est, quod estis uos. Psal. Domum tuā decet sanctitudo. 3. Regū 6. Nihil erat in templo quod non auro tegeretur. 1. ad Corint. 3. Nescitis quia templū Dei estis, & Spiritus Dei habitat in uobis? Ioan. 4. Spiritus est Deus: & eos qui adorāt eū, in spiritu, & ueritate oportet adorare. 1. ad Corint. 14. Orabo spiritu, orabo & mente.

Quo modo sit orandum.

CAP. VIII.

ATtente orādum est. Vnde super illud 1. Pet. ulti. Vigilate in orationibus. dicit Gloss. Nō animus cogitet aliquid præter id solum quod precatur. Indiscretè orare uidetur, qui Deū precatur, ut ei intendat: ipse uerò nec sibi, nec Deo intendit, sed quod deterius est, immunda in corde uersando fœtorem horribilem aspectu Dei ingerit. Reuocare debet cor suum, qui uult orare. 2. Reg. 7. ait Dauid: Inuenit seruus tuus cor suū, ut oraret te. Potius orādū est corde, quàm ore. 1. Regū 1. Anna loquebatur in corde suo, & uox illius penitus nō audiebatur. Mat. 6. Orantes autem nolite multum loqui, Aug. Diu orare cùm uacat, nō est improbū neque inutile: neque enim hoc est orare in multiloquio, si diutius oretur: aliud est sermo multus, aliud diuturnus affectus. Nam & de ipso dominо scriptum est, quòd pernoctauerit in oratione. Luc. 6. Abſit ab oratione multa locutio, sed non desit multa precatio, si feruens perseuerat intentio. Nam multā loqui in orādo, est rem necessariā superfluis agere uerbis. Multum autē precari est ad Deū quē precamur diuturna, & pia cordis excitatione pulsare: q̄ plerūque plus gemitibus, quàm sermonibus agitur. Item orandū est cum magnitudine desiderii. Deut. 4. Cùm quæsieris dominum Deum tuum, inuenies eum: si tamē toto corde quæsieris. Ierem. 29. Cùm quæsieritis me in toto corde uestro, inueniar à uobis. Magnitudo desiderii clamor est quem Deus exaudit. De quo clamore. Exo. 14. Quid clamas ad me? dicit dominus ad Moysen, Et Daniel. 13. Exclamauit uoce magna Susanna. Dilatatio desiderii est quasi præparatio cordis, ut sit ea pax eius quod petitur, Aug. Cur petere, quærere, pulsare nos cōpellit, qui nouit quid nobis sit necessariū priusquam petamus: nisi quia uoluit exerceri nostrū desiderium in orationibus, quo possimus capere, quod præparat dare? Item Aug. Si aliquando dominus tardius dat, cōmendat donum, non negat. Diu desiderata dulcius obtinentur: cito autem data uilescunt. Seruat tibi Deus, quod nō uult citò dare, ut tu dilatā magna magnè desiderare. Bona orandū est cum gemitu, & lacrymis. Exod. 2. Audiuit gemitum eorum. 1. Reg. 1. Cùm esset Anna amaro animo, orauit ad dominum flens largiter. In Psal. 6. Quæ lacrymæ uiolentæ sunt in precibus. Eccl. 35. Non despiciet preces pupilli, nec uiduam si effundat loquelam gemitus. Et eadem subditur de lacrymis uiæ deæ: A maxilla usque ad cælum ascendūt. Esa. 37. Audiui orationem tuam, & uidi lacrymas tuas. Osee 12. dicitur de Iacob luctando cum angelo: Flenit & rogauit eum. Et Iudith 8. Indulgentiā illius fusis lacrymis postulemus. Heb. 5. Preces supplicationésque cum clamore ualido, & lacrymis offerēs, exauditus est pro sua reuerentia. ¶ Item orandū est humiliter. Psal. Respexit in orationem humiliū, & nō sprenit preces eorū. Eccl. 35. Oratio humiliantis se, nubes penetrabit. Iudith 9. Humiliū & mansuetorū semper sibi placuit deprecatio. Humilitate obtinuit Chananæa à Christo quod uoluit, catello se comparās, cùm Christus eam cani æquaret. Matt. 15. & Marc. 7. Videtur quòd Christus ei dixerit, Propter hunc sermonē uade, exiuit dæmoniū de filia tua. Mat. 8. Post illud uerbū humile Centurionis, Domine, nō sum dignus, ut intres sub tectū meū: dictū est ei à Christo, Sicut credidisti, fiat tibi. Et Luc. 15. Postquā filius prodigus dixit, Non sum dignus uocari filius tuus: pater accurrēs cecidit super collū eius. ¶ Itē orandum est confidenter sicut orabat Dauid: Miserere, inquit, mei, quoniā in te cōfidit anima mea. Item orandū est perseueranter: ut ostēdit dominus Luc. 11. exemplo amici qui panes necessarios accōmodauit, improbitate amici deprecātis deuictus. Et exemplo iudicis iniqui Deū nō timentis, & homines nō reuerētis, qui improbitate uiduæ uictus, uindictā fecit ei de aduersario ipsius. Lucæ 8. Apostoli perseuerando in oratione, Spiritum sanctum accipere meruerunt. Act. 1.

Quid in oratione sit petendum.

CAP. IX.

IN oratione petēda sunt, gloria & gratia: siue regnū & iustitia regni. Matt. 6. Primū quærite regnū Dei, & iustitiā eius, & hæc omnia adijcientur uobis. Non monet dominus, ut temporalia quærātur. ¶ Primò, quia nō sunt digna peti. Bona infima sunt, & incuruantur, qui amant, & quærūt ea. Quæ incuruatio dæmonibus placet. Esa. 51. Incuruare, ut transeamus. Bern. Noli acquiescere dicēti, Incuruare, ut transeamus: nō enim est transiturus,

sed te grauiter oppressurus. In Psal. Miser factus sum, & curuatus sum usq; in finem. ad Colos. 3. Quæ sursum sunt quærite, non quæ super terrã. ¶ Secundo quia temporalia debentur his qui habẽt iustitiam regni. Iustitia enim regni filios facit. Filiis uerò debetur prouisio. Vnde super illud, Et hæc omnia adiicientur uobis, dicit glos. Quia omnia sunt filiorum, & ideo hæc omnia adiicientur etiam non quærentibus, quibus si subtrahũtur, ad probationẽ est, si dantur ad gratiarum actionẽ. ¶ Tertio, quia nescit homo utrum sibi expediat temporalia habere, cùm ut frequentius possessoribus suis noceant. Prouerbiorum 1. Vsquequo stulti ea quæ sunt noxia cupient? Et super illud 2. ad Corin. 13. Virtus in infirmitate perficitur. Dicit gl. Aug. Cum ea quę Deus laudat & promittit petitis, ab illo securi petite: illa enim propitio Deo concedentur. Quando autem petitis temporalia, cum modo petite, & cum timore illi committite: ut si prosint, det: si scit obesse, nõ det. Quid enim obsit uel prosit medicus nouit, non ęgrotus. Item notandum, quòd super illud Matt. 26. Et orauit tertiò eundem sermonem dicens. tangit glo. tria à nobis petenda. Tribus uicibus, inquit, orauit, ut & nos à præteritis peccatis ueniam, à præsentibus malis tutelam, & à futuris periculis cautelam oremus. De primo Ecclesia. 38. Fili, in infirmitate tua ne despicias teipsum: sed ora dominum, & ipse curabit te. De secundo, Matthæi 26. Vigilate & orate ut non intretis in tentationem. De tertio, Lucæ 3. Vigilate in omni tempore, orantes ut digni habeamini fugere quæ uentura sunt. Item notandũ q. in oratione petere possumus ut Deus custodiat nos ab occasione peccandi. Exẽplo Salomonis dicentis Prouerb. 30. Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi, sed tribue tantum uictui meo necessaria, ne fortè illiciar ad negandum, & dicam, Quis est dominus? aut egestate cõpulsus furer, & periurẽm nomen domini mei. Item possumus in oratione petere id quod dat nobis occasionem salutis: ut eos qui nos rectè instruant, secundum admonitionem Christi. Matth. 9. Rogate dominũ messis, ut mittat operarios in messem suam.

De speciebus Orationis. CAP. X.

ORatio potest diuidi in orationem fructuosam & infructuosam. Fructuosa oratio multas habet species. Quædã enim fit uerecundo, & humili affectu. Qualis fuit oratio publicani, qui non audebat oculos suos in cælum leuare. Lucæ 18. Item talis fuit oratio filii prodigi, qui ait ad patrem suum: Pater peccaui in cælum & coram te, iam non sum dignus uocari filius tuus. Luc. 15. Verecundia multũ placet Deo in pœnitẽte, sicut impudentia displicet ei in peccatore. Ber. Quantum displicet Deo impudentia peccatoris, tantum placet erubescentia pœnitentis. Similiter humilitas orantis multum placet ei. Bernard. Citius placas Deum, si mensuram tuam seruaueris, & altiora te ne quæsieris. Quædam oratio fit in puro affectu: sic orauit Susanna. Dan. 13. dicens: Domine Deus, tu scis quia iniquum malitiosè composuerũt aduersum me. ¶ Alia species orationis fit lato affectu. Sic orauit Moyses Exod. 32. dicens: Aut dimitte eis hanc noxam: aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti. Alia oratio fit grato affectu. Sic monet Apostolus orare ad Col. 4. Orationi instantes, uigilantes in ea gratiarum actione. Oratio infructuosa similiter multas habet species. Quædam enim est similiatica, quæ solis labiis fit. De qua Matt. 15. Populus hic me labiis honorat: cor autẽ eorum longe est à me. Esa. 29. sic habetur: Appropinquat populus iste ore suo, & labiis suis glorificat me: cor autem eius longè est à me. Aug. Sicut uox sine modulatione quasi uox picarũ: sic oratio sine deuotione quasi mugitus boum. Idem Aug. Quid prodest strepitus labiorum, si mutũ est cor? Qualis differentia inter pallam & granum, & inter simila & furfur, & inter pellem animalis & ipsum animal: talis est differentia inter sonum uocalis orationis, & deuotionẽ cordis. Prauũ pastores pro animali solam pellem reddunt: quibus similes sunt qui malè orant, tantum exteriorem sonum uocalis orationis habentes. ¶ Et notandum quòd deuotio sic describitur: Deuotio est teneritudo cordis, qua quis de facili in lacrymas resoluitur. Vel sic, Deuotio est feruor bonæ uoluntatis, quem mens cohibere non ualens certis manifestat indiciis. Deuotio est medulla holocaustorum. Sine ipsa holocausta sunt arida. Psal. Holocausta medullata offeram tibi. ¶ Alia species infructuosæ orationis est oratio præter opera: qualis fuit oratio Eliæ, cùm petiit animæ suæ ut moreretur. 3. Reg. 19. ¶ Tertia species est salutis contraria. Qualis fuit oratio Pauli petẽtis à se stimulũ amoueri. 2. ad Corint. 12. ¶ Quarta species est oratio præsumptuosa. Qualis fuit oratio filiorũ Zebedæi, qui uolebant peruenire ad regnũ, non per calicis potũ: quibus dictũ est, Nescitis quid petatis. Matt. 20. ¶ Quinta species est oratio ridiculosa. Qualis est oratio hypocritarũ, qui elati de multitudine operũ suorũ, Deũ quasi irridẽt, dũ manibus plenis eleemosynã gratiæ ab eo petunt. Talis fuit oratio superbi Pharisæi, dicẽtis: Ieiuno bis in sabbato, decimas do omniũ quæ possideo. Luc. 18. Vacuas oportet esse manus hominis per humilitatẽ, ad hoc ut eleemosyna gratiæ ei à Deo detur. Itẽ oratio hypocritarũ ridiculosa est, qui manus tendunt

dunt ad terram, cùm eleemosynam petũt ab eo qui est in cęlis, terrenam enim mercedem quęrunt in operibus suis. ¶Item potest diuidi oratio in postulationem & obsecrationem, & orationem strictè sumptam. Et sumitur hęc diuisio ex illo uerbo 1. ad Tim. 2. Obsecro ergo primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones. Membra uerò ista notificat Bern. in epistola ad fratres de mõte Dei, his uerbis: Postulatio, inquit, est circa obtinenda tẽporalia & necessaria uitæ huius, in qua Deus postulantis quidem approbans bonam uoluntatem, facit tamen quod ipse melius iudicat & dat libenter ęqui postulantẽ. Ad postulationẽ pertinet petere tranquillitatem pacis, sanitatem corporis, tẽperiem aëris. Obsecratio est in exercitiis spiritualibus anxia ad Deum instantia. Oratio est hominis Deo adhærentis affectio, & familiaris quædam & pia allocutio. Gratiarum actio est in intellectu & cognitione gratiæ Dei bonę uoluntatis indeficiẽs & interflexa intẽtio. In postulationibus, piè ac fideliter est orandum, sed non est illis pertinaciter inhærendum, quia nos nescimus, sed Pater noster qui est in cęlis, quid in tẽporalibus istis necesse est nobis. Obsecrationibus insistendũ est, sed in omni humilitatẽ & patientia, quia nõ afferunt fructũ nisi in patiẽtia. Nonnunquam enim cùm celerius gratia non subuenit, sic obsecrãti cælum æneum, & terra sua ferrea. Et cùm relicta sibi humani cordis duritia, ad uotũ exaudiri nõ meretur anxietas deside rantis negari sibi existimat quę quid differtur. Cúmq; sicut Chananæa illa prætertri se aut despici gemiscit, quasi in immunditia carnis prætertia sibi peccata imputari uel improperari imaginatur. Nonnũquã uerò sine labore petens accipit, quærens inuenit, & pulsanti aperitur, & consolationes ac suauitates orationis inuenire tandẽ meretur labor obsecrationis. Nonnũquam etiam purę orationis affectus & bona illa affectionis suauitas non inuenitur, sed quasi inuenit eũ nõ petentem, & quasi nescientem gratia pręuenit, & tanquã genus seruorum suscipitur in mensa filiorũ, & rudis adhuc & insipiens animus in eum orandi assumat affectum, qui pro merito sanctitatis reddi soleret meritis perfectorum. Quod cùm fit, agitur ut uel in iudiciũ suum negligendi, non liceat nescire quid negligat: uel ut prouocatio charitatis amorẽ in eo ultro se proferentis accẽdat. In quo, proh dolor, multi falluntur: quia cùm pane pascuntur filiorum, iam se filios esse arbitrantur: & deficientes unde proficere debebant, ex usitata gratia euanescunt à conscientia sua, se esse aliquid arbitrantes, cùm nihil sint. ¶Item oratio sic potest diuidi. Est oratio quam aliquis pro se ad Deum dirigit: est oratio qua aliquis pro alio intercedit, quæ suffragium dicitur, quod suffragium humiliter petendum est, & maximè à sanctis qui iam beati sunt. Iob. 5. Ad quem sanctorum conuertere. Populus etiam humiliter debet suffragium petere à ministris ecclesiæ. Leuiti. 3. Rogante pro eis sacerdote, propitius erit eis Dominus. Item habetur eiusdem 5. Num. 16. Deprecatus est Aaron pro populo, & plaga cessauit. Ministri etiam ecclesiæ suffragia humiliter debent petere pro populo, exẽplo Pauli ad Rom. 15. Obsecro, inquit, uos fratres per Dominum nostrum Iesum Christum, & per charitatem Sancti spiritus, ut adiuuetis me in orationibus uestris pro me ad Deum. ¶Item petendum est suffragia ab his qui creduntur esse speciales Dei amici. Iob 42. Iob seruus meus orabit pro uobis: faciem eius suscipiam. Illi uerò qui à Christo decedit, dicendum est illud Genes. 40. Memento mei cum bene tibi fuerit. Libenter debent orare unus pro alio. Iac 5. Orate pro inuicem, ut saluemini. Et 1. Io. 5. Qui scit fratre suum peccare peccatum non ad mortem, petet, & dabitur ei &c. Multum etiam sperandũ est de suffragiis sanctorum. ad Philip. 1. Scio quòd hoc mihi proueniet ad salutem per uestram orationem. Idem ad Philemonem: Spero per orationes uestras donari

me uobis. De commendatione, & expositione Dominicæ orationis, require in sermone illo epistolarum: Omnes unanimes in oratione estote. Isidor. de summo bono: Fidei symbolum & dominica oratio pro tota lege paruulis ecclesiæ ad cælorum regna sufficit capessenda, omnis enim latitudo scripturarum, in eadem oratione Dominica & Symboli breuitate concluditur.

De laude Dei, & de necessarijs intendenti laudi diuinæ.

PARS. VIII.

NVnc tangendum est de laude Dei & gratiarum actione, quę orationibus suis consueuit ecclesia admiscere. Et primò de laude Dei. Ad quam multum incitat nos Sacra scriptura. Dauid: Immola Deo sacrificium laudis. Idem: Psallite Deo nostro, psallite &c. Eccles. 39. In omni corde & ore collaudate & benedicite nomen Domini. Hebr. 13. Offeramus hostiã laudis semper Deo. Apoc. 19. Laudẽ dicite Deo nostro omnes sancti eius, & qui timetis Deũ pusilli & magni. Ad laudandum Deum maximè incitat scriptura Psalmorum in tertia quinquagena, quæ in laude terminatur: Omnis spiritus laudet dominum: & in qua sunt tot psalmi incipientes uel à uerbo laudandi, uel confitendi uel cantandi. ¶Item ad laudãdum Deũ incitat omnis creatura. Gregor. Mirum est, q̃ homo semper Deũ non laudat: quia quælibet crea-

tura ad eum laudandum semper inuitat. Opera laudabilia artificem laudabilem ostendunt. Eccl. 9. In manu artificum opera laudabuntur. Prouerb. ulti. Laudent eam in portis opera eius. Augu. 4. libr. Confes. Si placent opera domini, ex his lauda: & in artificem eorum retorque amorē, ne in his quę tibi placent, tu displiceas. Idem intellige de aliis operibus Dei. Laudatio Dei est ualde nobilis operatio, cùm angeli & animæ iam beatæ huic operationi intendant. In Psal. Beati qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te. Aug. in lib. de Ciuit. Dei: Vacabimus & uidebimus, uidebimus & amabimus, amabimus & laudabimus. Laudationem ponit ultimā operationē: ideo pallio cōparatur. Esa. 61. Palliū laudis pro spiritu mœroris. Palliū superponitur aliis uestibus. Bern. loquēs de cælesti ciuitate, dicit q̄ eius operatio est assidua Dei laudatio. multum gaudere deberet, qui in terris admittitur ad hanc cælestem operationem exercendam. Augustin. in lib. de doctrin. Christ. Deus cùm de illo nihil digni dici possit, admisit tamen humanæ uocis obsequium, & uerbis nostris in laude sua nos gaudere uoluit. Bernar. super Cant. Nihil ita propriè in terris repræsentat quendam cælestis habitationis statum, sicut alacritas laudantium Deum. Qui beati sunt perfectè Deum laudant: sed qui sunt in præsenti uita, imperfectè. Vnde iubilant. Iob 38. Cùm me laudarent simul astra matutina, & iubilarēt omnes filii Dei. Gregor. Iubilatio dicitur, cùm cordis lætitia oris efficacia non implet. Laudant angeli, qui tā tantæ claritatis latitudinem in sublimibus uident. Iubilant verò homines, qui adhuc in inferioribus ceris sui angustias sustinent. Bern. Semiuiuus in terra relictus semi laudare possum: ubi totus uixero, ibo totus in laudem. ¶ Loquela homini data est ad laudandū Deum: & qui Deum non laudat, quasi mutus reputādus est. Aug. in libro Conf. Væ tacentibus de te, quoniam loquaces muti sunt. Felix esset qui semper posset laudi diuinæ insistere. Hierony. Felix lingua quæ non nouit nisi de diuinis texere sermonē. In Psal. Semper laus eius in ore meo. Et cle. ult. Laudabo nomē tuum alleluia. Esa. 62. Tota die & tota nocte tacebunt, operatio ista uacabit. Deus est Deo gloriosa. In Psal. Sacrificiū laudis honorificabit me. Tob. 12. Opera Dei reuelare & confiteri honorificū est. Ité operatio ista homini ualde est utilis. Ipsa malignum spiritum fugat. 1. Reg. 16. Ecce spiritus domini malus exagitat te. Iubeat Dominus noster rex, & serui tui qui coram te sunt quærant hominem scientem psallere in citharam: quādo arripuerit te spiritus domini malus, psallat manu sua, & leuius feras. Et subditur in hoc capitulo. Dauid

Dauid tollebat citharam, &c. & bene habebat Saul: recedebat enim ab eo spiritus malus. In Psal. Laudās inuocabo dominū, & ab inimicis meis saluus ero. Ergo Spiritusancto uiam præparat. Greg. super Ezech. Cùm uox ad laudis iubilationem per intentionem cordis agitur, omnipotēti Deo iter in corde paratur. 4. Reg. 1. Cùm cantaret psaltes, facta est super Eliseum manus domini. Item homini datum est, ut uinum lætificet. In Psalm. Exultabunt labia mea cùm cantauero tibi. Iacob. 1. Tristatur quis in uno uultu, sed non ideo discedit æquo animo, & psalmodiæ dulcedine nocumā tristitiæ pestē de corde expellat. Item ad Deū cor nostrum. Bernard. Cùm à corde fuerit omnis immundi cordis macula fuerit omnis immundi cordis, oculos cordis attollunt medi tantes admirabilis essentiæ Dei, ineffabile ueritatis inspectio, oratio munda & ualida, iubilus laudis, & desiderium ardens in Deum. ¶ Et notandum, quòd homines maximè debent instare laudi diuinæ ex quo sunt redempti. Vnde in uno Saluatore, facta est multitudo militiæ cælestis laudantiū Deum. Lucæ 2. ad prouocandum homines ad Dei laudem. Dauid: Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes. Subsistendum causa: Terra dedit fructum suum. Terra dicitur beata Virgo, quæ dedit fructum suum benedictum & hominibus & angelis ad æternam refectionem. Esa. 66. Gaudete, & laudate simul deserta Ierusalem: quia consolatus est dominus populum suum, redemit Ierusalem. Fecit Salomon duo Cherubin in lateribus arcæ, habentes pedes obliquatos, & quasi ad iubilandum eleuatos, ut in tripudiis habent mulieres saltando iubilantes. Arca figurat Dominicum corpus. Duo Cherubin quasi iubilantes iuxta arcam, sunt clerici & religiosi, filiū Dei assimendo humanam naturam humiliatum laudantes & glorificantes. Item legitur Lucæ ulti. de discipulis, q̄ post ascensionē domini reuersi sunt in Ierusalē, & erant semper in tēplo laudantes & benedicētes Deum. ¶ Item notandum, q̄ operatio ista discretè est exercēda. In Psal. Quoniam rex omnis terrę Deus, psallite sapienter. Item Bernardus: Psallite ei in uociferatione. Vociferatio est desiderii magnitudo. Vndesuper illud Exod. 14. Quid clamas ad me? Dicit glos. Voces apud aures Dei non faciunt uerba nostra, sed desideria. ¶ Et quiuult laudi Dei insistere, Primò prouidenda est munditia. Eccle. 15. Non est speciosa laus in ore peccatoris. In Psal. Confessio & pulchritudo in conspectu eius. Confessio, inquā, laudis. Cātico. 2. Sonet uox tua in auribus meis: uox enim tua dulcis, & facies tua decora. Deniq; sex sunt necessaria, quæ tangit Bern. super Cātic. 13. sermone, his uerbis: Immolātes hostiā laudis, & reddentes uota nostrā de die in diem, cure

curemus omni uigilantia iunge re sensum usui, affectum sensui, exultationē affectui, grauitatem exultationi, humilitatē gratuitati, libertatem humilitati, quo interdū liberis purgatæ mētis passibus procedamus, & excedamus per inusitatas quasdam affectiones, speciales lætitias, in iubileis amœnitatib⁹, in lumine Dei, in suauitate, in Spiritusancto. Sensus iungēdus est usui: id est, psalmorū intelligētia cū attētione prolationi uocis. Vnde super illud Psal. Psallite sapienter. dicit glo. Nemo sapienter facit quod nō intelligit. Bern. Cibus in ore, psalmus in corde, non negligat anima illū terere dentibus intelligētiæ suæ: ne si fortè integrum glutiat, frustretur palatū sapore dulciori super mel & fauū. ¶ Itē iungendus est affectus sensui. Bern. Nunquam intelliges Dauid, donec ipsa experientia ipsos Psalmorū indueris affectus. Dauid intelligit in illo psalmo, Domine ne in furore: qui affectum timoris induit, ut ad intuitum illius furoris quem Deus exercebit in die illa cōtremiscat. Hiero. Quoties illam diem cogito, toto corpore contremisco. Dauid intelligit in illo Psal. Deus iudiciū tuum regi da: qui districtionem extremi iudicii timet, & ad Christum timorem habet. Dupli ci enim affectu incitabatur Psalmista, quum illud peteret. Item exultatio iungenda est affectui. Vnde Hierony. Malo psalmum unum cum hilaritate mentis decantare, quàm totum psalterium cum torpore, fastidio, & acedia. Item quia leuitas solet comitari exultationem, iungenda est grauitas exultationi. Dauid: In populo graui laudabo te. Item: Exultate ei cum tremore, & quia homines graues solent contemnere homines leues, uel fauorē uanæ gloriæ de grauitate sua quærere, ideo humilitas iungenda est grauitati. Bernar. Magna mercatus humilitas, sine cuius obtentu uirtus non solùm uirtus non sit, sed etiam in superbiā erumpit. Item quia humilitatem quandoque sequitur pusillanimitas, iungenda est etiam humilitati libertas, quæ est quum cor dilatatū est abundantia gratiæ, ut mereatur uoluntariè faciat quod pro Deo facit. 2. ad Cor. 3. Vbi Spiritus domini, ibi libertas. Tullius: Libertas est potestas uiuendi ut uelis. ¶ Item notandum quòd non solum laudandus est Deus seruendo, sed etiam bene uiuēdo. Laus enim bonæ uitæ magis continua est. Aug. Qui Deum lingua laudat, non semper laudare potest: qui Deum moribus laudat, semper potest. 1. ad Cor. 10. Siue manducatis, siue bibitis, uel aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. Aug. Si quod māducas & bibis, ad refectionem corporis sumis reparationēmq; membrorū, gratias agens ei qui tibi præbuit mortali ac fragili ista, cibus tuus plementorum solatia, cibus tuus & potus laudat Deū. ¶ Item nomen quòd gratior est Deo laus quæ exhibetur in aduersitate, quam quæ in prosperitate. Greg. in Moral. Despecta uox confessionis est quam format iucunditas prosperitatis. Et intelligas quia confessio laudis. Idem: Quia confessio habet meritū magnitudinis non separat uis dolorem. In Psal. Rectos decet collaudatio. Glo. Recti sunt qui dirigūt cursum secundum uolūtatem Dei, quæ est regula, & proponūt uoluntatem melioris suæ uoluntatem, id est, uoluntatem omnipotentis noluntati infirmi. Curuus uocatur Deū, quādo sibi bene est: blasphemat, quando male: recurrit semper, id est, in prosperis & in aduersis: ut dicit glo.

Quæ possunt hominē inducere ad gratiarū actionem. Et de beneficiis pro quibus homo gratiari debet Deo.

PARS IX.

Octo sunt quæ possunt hominem incitare ad gratiarum actionem. ¶ Primū est, admonitio sanctarum scripturarū. Bernard. Discе in referendo gratias non esse tardus aut segnis. Discе ad singula dona gratias agere: diligenter considera quæ tibi apponuntur, ut nulla Dei debita gratiarum actione fraudentur. Tob. 3. Omni tempore benedic Deum. ad Col. 3. Omne quodcunq; facitis in uerbo aut in opere, omnia in nomine domini nostri Iesu Christi facite, gratias agentes Deo & patri. Eiusdem 4. Orationi instātes uigilantes in ea in gratiarū actione. Ad Ephes. 5. Gratias agentes semper. 1. ad Thessal. 5. In omnibus gratias agite. ¶ Secundū est, admonitio creaturarum quæ incessanter nos inuitāt ad gratiarum actionem. Beneficium enim datum alicui inuitat eum ut dāti gratias agat. Ergo quum omnia quæ uidemus homini data fuerint, secundū illud Gen. 1. Faciamus hominē ad imaginē & similitudinē nostram, & præsit piscibus maris & uolatilibus cæli & bestiis terræ, uniuersæq; creaturæ: omnia quę uidemus ad gratiarū actionē nos inuitāt. ¶ Tertium est, ipsum tēpus in quo sumus, scilicet tempus gratiæ: cui nulla operatio magis cōgruere uidetur quàm gratiarum actio. Ideo ualde bonū uidetur gratiarum actioni instare. Prou. 15. Sermo opportunus optimus est. Augu. ad sanctū Aureliū: Quid melius animo geramus, & ore probamus, & calamo exprimamus, quàm Deo gratias? Hoc enim nec dici breuius, nec audiri lætius, nec intelligi grādius, nec agi fructuosius potest. ¶ Quartū est, quòd gratiarū actio operatio est quæ exercet in paradiso. in Psal. Misericordias domini in ęternū cāntabo. Hoc canticū erit gratiarū actio, de hoc quod fuerimus misericorditer à periculis liberati.

rati. Esa. 51. Gaudiũ & lætitia inuenietur in ea, gratiarũ actio, & uox laudis. Vnde bonũ est assuescere huic operationi, quã in futuro exercebimus. Bonũ est addiscere officiũ quod tãdiu facere oportebit. ¶ Quintũ est, utilitas multiplex quæ ex hoc opere sequitur. Prima est, ꝙ ipsa hominẽ in tribulatione custodit, Deũ ei adesse faciẽs, quod figuratum est. Dan. 3. in pueris qui in fornace positi gratias agẽtes Deo, ab igne læsi non fuerunt, & quartus apparuit ei similis filio Dei. Secũda est, quòd diuinã largitatem prouocat ad dandũ. Prou. 11. Anima quæ benedicit, impinguabitur. Ad locũ unde exeũt flumina gratiarum, reuertũtur, ut iterum fluãt. Eccl. 42. Benedicẽtes dominũ, exaltate illũ quantũ potestis: exaltantes autẽ replebimini uirtute. ¶ Sextũ est, quòd hæc operatio multũ placet Deo. Gratiarũ actio adeps est spiritualis. de quo Leuit. 3. Omnis adeps domini erit iure perpetuo. Itẽ unguentum est quo caput ecclesię ungitur. Matth. 26. & Marc. 14. Bern. Bonũ est unguentũ contritionis quod peccatorum recordatione conficitur: melius deuotionis, quod fit de recordatione beneficiorum Dei. ¶ Septimũ, quòd ingratitudo, quæ gratiarũ actioni cõtraria est, rusticitas est magna. Si magna est rusticitas ei cui mittitur uasculum uini gratias non agere: quanta rusticitas est ei gratias non agere, qui incessanter nobis tribuit bona sua? Greg. Dignum est semper gratias agere, quia Deus nunquã cessat benefacere. ¶ Vltimum est, multiplex malũ, quod prouenit ex ingratitudine. ¶ Primum est, quòd bona iam à Deo accepta, auferri facit. Vnde super illud ad Rom. 1. Quum Deũ cognouissent, nõ sicut Deũ glorificauerũt, aut gratias egerunt. dicit August. Quod Deus dederat gratis, tulit ingratis. Secundũ est, quòd impedit à his quæ darentur homini, nisi fuisset ingratus. Greg. Nõ est dignus dandis qui nõ agit grates de datis. Bernar. Ingratitudo est uẽtus urens, siccans fibi fontem pietatis, rorẽ misericordiæ fluenta gratiæ. Tertiũ est, quòd nõ solum priuat hominem bonis, imò etiã pœnã addit. Vnde Ezechias punit⁹ est de ingratitudine. Cùm enim Dominus dedisset ei triumphũ incredibilẽ, & percussisset C L X X X V. millia in castris Sennacherib: licet secundũ Ioseph cum populo hostias Deo immolasset, non tamen dignè gratias egit, & canticũ non cantauit sicut in huiusmodi patres cõsueuerant facere, & ideò ægrotauit ad mortẽ. Esa. 38. ¶ Item notandum quòd gratias agere debemus Deo, & de beneficiis generalibus, & de specialibus, & de singularibus. Generalia tãgit Bernard. dicẽs: Agamus fratres gratias factori nostro, benefactori nostro, redemptori nostro, reuneratori nostro. Primum, quod

bonus præstitit quòd nos ipsi sumus. Adiecit etiã unde subsistere qui iam eras: Faciamus, inquit, hominem, &c. Quid uerò Deus? Et præsit piscib⁹, &c. Iam uerũ opus tuæ redẽptionis attendite. Idẽ Fecit te Deus tuus: fecit tam multa propter te, factus ipse tecum caro una, te quoq; secum secundũ spiritũ unum. Beneficia specialia sunt tria. Primũ est beneficiũ expectationis quo Deus peccatores patienter expectat ad pœnitentiam. Secundum est iustificationis quãdo diu expectatos conuertit, iusfundendo gratiã suam. Tertiũ cõseruationis quando conuersos in statu gratiæ cõseruat. ¶ Et notandum, quòd circa unumquodq; horum beneficiorũ quinq; attendenda sunt. Primo agnoscamus magnitudinem eorum. Circa primũ debet homo cogitare quoties meruerit tempus pœnitẽtiæ sibi auferri. Quoties enim mortaliter peccauit, hoc meruit. Peccator enim indignus est uita, quia ipsam est authori uitæ. Iob 30. Qui ipsa uita putabãtur indigni. Secundo debet cogitare quàm multiplicia fuerit quãdoq; amissa misericordiæ. Tanto enim misericordia gratior est, quanto pœna proximior est à qua parcitur. Vt si aliquis suspendendus esset laqueum haberet in collo, si membrũ mutilandus membrũ haberet supra lignum ubi mutilari deberet, maius beneficiũ reputaret, si tunc liberaretur. Vnde debet homo cogitare si quãdoq; fuit in periculo mortis dum in statu erat damnationis, & quò iuisset si in illo statu decessisset, & quid promeuerit apud Deum, ut tunc Deus ei pepercerit. Tertio debet cogitare quãm pretiosam rem Deus ei contulerit, quãdo tempus pœnitẽtiæ ei dedit. ¶ Pretiositas tẽporis ex duobus perpẽditur. Primò ex hoc, quòd in momento tẽporis potest homo lucrari regnum æternum. Secundò ex hoc, quòd illis qui sunt in inferno plus ualeret momentũ temporis, in quo pœnitentiã agerent, quàm tanta massa auri, quanta est totus mundus. Bern. Nihil pretiosius tempore. Sed heu hodie nihil uilius reputatur. Valde ingratus est peccator qui nõ uult conuerti, quum qualibet hora tẽporis quam dat dominus ei, plus ualeat, quàm cẽtum marcæ auri. Quartò debet cogitare, quàm male meruisset ut res tam pretiosa ei conferretur, qui magnũ tempus sibi prius datum in cõtumeliam Dei expenderat. Quinto debet cogitare qualiter sciebat Deus eum esse usurum tanto beneficio. In hoc enim est cumulus diuinæ misericordiæ, quòd licet Deus sciuerit eum usurum tanto beneficio pro magna parte in contumeliam sui: tamen non dimisit propter hoc dare illi. ¶ Circa secũdum beneficium debet homo cogitare primò à quibus uinculis Deus liberauerit eũ. Tot uinculis

culis est peccator ligatus quot peccatis irretit⁹: iuxtà illud Prouer. 5. Iniquitates suæ capiũt impiũ, & funibus peccatorũ suorũ quisq; cõstringitur. Et sunt ideo fortia uincula ista, quòd nec etiã per mortẽ quandoq; soluuntur. Vnde nõ parum debet esse gratus Deo, quẽ Deus ab his uinculis liberauit. Secũdò, debet cogitare quot & quãta ei Deus dimisit: pro quolibet enim mortali ei dimisso, reus erat mortis æternę. Si quis esset reus mortis temporalis quæ momẽtanea est, pro dimissione illius paratus esset illi seruire tota uita sua. Quid ergo faciendum est pro dimissione mortis æternæ, quæ etiã uni soli mortali debetur? Aug. Cui dictũ est, Nauiga, ne moriaris, & distulit: cui dictum est, Labora, ne moriaris, & piger fuit. Leua iubet Deus, ut in æternum uiuamus, & obedire negligimus. Tertiò, debet cogitare ad quantã dignitatẽ Deus eũ elegit quãdo eum iustificauit. Elegit enim eum ad regnũ æternũ. Quartò, debet cogitare in quali statu Deus eum elegerit. Hostis enim Dei erat, & indignus etiã pane quo uescebatur. Peccator enim secundũ August. indignus est pane quo uescitur. Quintò, debet cogitare quod Deus reliquit quibus tale beneficiũ non prestitit, imò in peccatis suis eos perire permisit. ¶ Circa beneficium uerò cõseruationis, Primò attendenda est difficultas standi, quæ apparet specialiter in trib⁹ psonis, scilicet in Lucifer ro, qui cũ esset maxima arbor paradisi, ad modicũ uentũ siue flãtũ superbiæ cecidit. Et in Adam, qui cũ esset sine corruptione naturaliũ: tamen propter cohabitationẽ unius mulieris paradisum amisit. Hier. Memẽto semper q̃ paradisi colonũ de possessione sua mulier eiecerit. Si potuit mulier eiicere eũ qui iam erat in paradiso, nõ est mirũ, si iam eos impediat qui nõdum in paradisum peruenerũt. Difficultas etiã stãdi patet in Iuda, qui cũ esset sub tanto pastore & inter tales fratres, tamẽ occasione modicæ admirationis cecidit, & nõ adiecit ut resurgeret. Secundò, debet attendere pugnæ continuitatẽ in qua sumus. Diabolus enim nos impugnare non cessat ut saltẽ tandiu uincat. Mirantur aliqui cùm audiunt aliquem bonum cecidisse sed non est mirũ, si quandoq; cadat qui continuè est in pugna, imò potius mirũ est ũ aliquando nõ cadat. Legitur in Vitis patrũ, quòd quidam uenit ad abbatem Theodorum, dicẽs ei: Ecce quidam frater reuersus est ad seculum. Respondit abbas Theodorus: In hoc non admireris: sed si audieris quòd prævaluit quis effugere de ore inimici, hoc admirare. Tertiò, debet attendere propriã infirmitatẽ: tantæ enim infirmitatis est homo, ut ad sibilũ unius uerbi deiiciatur. Quartò, hostis impugnantis potestatem cum astutiã & crudelitate.

De potestate, Iob 42. Nõ est potestas super terram quæ ei comparetur. De astutia, Gene. 3. Serpens erat callidior cunctis animantibus terræ. De crudelitate, Gregorius: Nihil se fecisse æstimat, quum animas non saueiat, quas incessanter sitit diabolus sanguinem nostrũ. Vnde sanguisugæ nocatur. Prouer. 30. Sanguisugæ duæ sunt filiæ, dicentes, affer, affer. Quinto debet attendere periculorũ uarietatẽ. Tot enim sunt pericula, q̃ quãdo aliquis uult cauere ab uno, incidit in aliud. Vnde Esa. 24. Et erit q̃ fugerit à facie formidinis, cadet in foueam: & qui se explicuerit de fouea, tenebitur laqueo. Fortè est peccatũ auaritię quod homines formidare facit. Vnde in auaro legitur Iob 15. Sonitus terroris semper in auribus eius: & cùm quũ sit pax, ille semper insidias suspicatur. Fouea est peccatrix: fouea enim profunda est meretrix, ut legitur Prouer. 23. Laqueus uerò peccatũ superbiæ, quo uolatilia huius mũdi scilicet nobiles capiũtur. Sin gularia beneficia sunt quæ uniuersis singulariter sunt exhibita. Pro quibus etiã Deo gratiæ agendæ sunt, secũdum illud Bernardi prius positũ, Discę ad singula dona gratias agere.

De Obedientia. PARS X. quæ habet septem capitula.

De ordine dicendorum de Obedientia, & de descriptione eiusdem. CAP. I.

OBedientia debetur & creatori & creaturæ. De qua hoc modo dicetur, Primo ponẽtur descriptiones ipsius. Secundo eius cõmendationes. Tertiò tangetur de his quę possunt iuuare obedientiam. Quartò de gradibus obedientiæ. Quinto, de partibus ipsius. Sextò, de his quæ obedientiæ aduersantur. Septimò, tangetur de errore illorum qui dicunt soli Deo obediendum esse, & non homini. ¶ Obedientia sic describitur: Obedientia est uoluntas faciẽdi præceptum uel mandatũ superioris. Et intelligas mandatum quòd fit mediatè per nuntium uel literas: Præceptũ uerò quod fit immediatè. Vel mandatũ intelligas uoluntatem indicandi, quæ est sine coactione imperii: Præceptũ uerò quando est imperii coactio. Item sic potest describi: Obedientia est obtemperatio secundum regulam sacræ scripturę maioribus quibuscũq; debita. Et intellige sacram scripturam largè, etiam pro statutis canonicis & legalibus, in quibus agitur de iurisdictione superiorũ. Itẽ sic describitur obedientia: Obedientia est spontaneum & rationale propriæ uoluntatis sacrificiũ. Vel sic: Obedientia est pio studio propriæ uoluntatis abnegatio. Et notandum quòd propria uoluntas dupliciter accipitur. Vno enim modo dicitur propria uolũtas quæ nõ est Deo subiecta: & secundũ

hoc abnegatio propriæ uoluntatis fit, quũ uoluntas nostra diuinæ uoluntati subiicitur. Alio uerò modo dicitur propria uoluntas, uoluntas quæ nõ est subiecta homini. Et secundum hoc propria uoluntas abnegatur in eo qui uoto se obligans homini uoluntatẽ suam subdit uoluntati humanæ. Et sic abnegatio propriæ uoluntatis specialiter uidetur pertinẽre ad religiosos. Pio studio dicitur, ad differẽtiã illorum qui uoluntatẽ suam humanæ uoluntati subdunt timore seruili, uel pro lucro terreno. Et intellige hic pium studiũ uehementẽ animi applicationem ad cultum Dei, ut pium hic dicatur à pietate, quæ dicitur theosebia. ¶ Et notandũ ꝙ alicui uisum est ꝙ obedientia prout est uirtus specialis, attẽderetur respectu eorum quæ sunt indifferentia. Et ad confirmãdum hoc, usus est illo uerbo Augu. in lib. de uera religione: Peccatum est non solũ malum, sed etiã uetitũ facere: inferens à simili, ꝙ opus uirtutis est nõ solum bonũ, sed etiam præceptũ facere. Ad quod uidetur facere ꝙ dominus obedientiam Adæ experiri uoluit in eo quod secundũ se erat indifferens, scilicet in comestione fructus Ligni scientiæ boni & mali. Alicui etiã uisum est ꝙ obedientia secundũ ꝙ est specialis uirtus, attẽdatur nõ respectu cuiuscũq; superioris, sed solùm respectu hominis, cui aliqs se spõte obligauit. Et subdidit: Sed pótest aliter dici, ꝙ sicut prudẽtia uirtus est quodammodo generalis, scilicet quo ad directionẽ. Dirigit enim opera cæterarum uirtutũ. Et de iustitia dictũ est ꝙ est generalis quantũ ad imperiũ. Imperare enim potest omnia cæterarũ uirtutũ, etsi nõ sufficiat ad exequendũ ea sine exteris uirtutibus. Sic obedientia quodammodo generalis est: mouere enim potest ad opera omnium uirtutũ. Omne enim opus uirtutis iuberi potest à superiore, uel Deo, uel homine. Vnde si aliqs uelit exire in opus uirtutis, quia iussum est à superiore, uoluntas illa erit obedientiæ. Vnde uoluntas faciẽdi iussum superioris ea iussum est, specialis actꝰ est obedientiæ. Itẽ notãdũ ꝙ cùm subdere se alteri sit humilitatis & obedientiæ, differũttamẽ hæ subiectiones. Subdere enim se alicui secundũ reputationẽ humilitatis est. Hoc enim proprium electorũ esse solet, ut de se sentiant infrà quàm sint, iuxta uerbũ Greg. Itẽ cũ superbia sit appetitus propriæ excellẽtiæ, humilitas est cõtemptus propriæ excellẽtiæ: iuxta Bern. in epist. Ad humilitatẽ etiã pertinet amor inferioritatis uel utilitatis, secũdũ illud Bern. super Cãt. Verus, inquit, humilis, uilis uult reputari. Et Luc. 13. Cùm inuitatus fueris, uade & recũbe in nouissimo loco. Item subiectio aliqua ad obedientiã pertinet: sed hæc subiectio est uoluntatis respectu alterius uoluntatis. Subiectio humilitatis respicit personã secundũ se. Subiectio uerò obediẽtiæ respicit eã personã cui aliquis subditur inquantũ est præcipiẽs, & personã quæ subditur inquantũ est agẽs. Exẽplũ harũ duarũ subiectionũ inuenire possumus, ut uidetur in Christo & Ioãne, Mat. 3. Subiectione obedientiæ subiecit se Ioannes Christo, quã deconsensit ut baptizaret Christum, prout Christus uolebat. Vnde dicit ibi Gl. Vera est humilitas quã nõ deserit ibi comes obediẽtia. Christus uerò subdidit se Ioanni subiectione humilitatis, uolens à Ioãne baptizari. Superioris enim est baptizare, & inferioris baptizari. Act. 20. Beatius est dare, quàm accipere.

De commendatione Obedientiæ.

CAP. II.

Ad cõmendationẽ obediẽtiæ primo ualere possunt admonitiões quæ fiũt in scriptura sacra ad obediẽdũ. Rom. 13. Omnis anima potestatibꝰ subdita sit. Eph. 6. Filii obedite parẽtibus uestris in domino. Col. 3. Filii obedite parentibus uestris per omnia. Heb. 13. Obedite præpositis uestris, & subiacete eis: ipsi enim perui gilant quasi rationẽ pro animabus uestris reddituri. ¶ Secũdo, admonitio quã nobis facit etiam creatura insensibilis quæ obedit uniuersaliter creatori suo, in Psal. Præceptũ posuit, & nõ præteribit. Et Baruch 3. Stellæ uocatæ sunt, & dixerũt, Assumus. Itẽ in Psal. Terminũ posuisti quem nõ transgredientur. Et Matt. 8. Quis est hic, quia & uẽti & mare obediũt ei? Ambr. in Hexameron: Nõ mediocris pudor est, imperio Dei insensibilia elementa parere, & homines nõ obedire, quibus sensus ab ipso tributus est author. ¶ Tertiò, exẽpla quę in sacra scriptura inueniũtur. Et interea specialiter notabilia sunt, exẽplũ Abrahæ, & exẽplũ Christi. Cũ homo per obedientiam à Deo receẽsisset, Deus uolens formare sibi populũ acceptũ, secundũ illud Esa. 43. Populũ istum formaui mihi, laudem meã narrabit. Abraham, ex quo populũ sibi formauit, uoluit probare per obedientiã, & per illã placuit ei Abrahã. Triplici autẽ præcepto probauit obedientiã eius. Primũ fuit de patriæ desertione. Gen. 11. Egredere de terra &c. Secundũ fuit de circuncisione. Eiusdẽ 17. Tertiũ de filii immolatione. Eiusdẽ 27. Primo præcepto uoluit separare Abrahã ab his à quibus ipse ortũ duxerat. Vltimo uerò ab eo quod duxerat originẽ ab ipso. Medio uero præcepto uoluit eũ separare à seipso quantũ ad carnalia desideria: circũcisio enim facta in carne, monebat ad resecationem superfluorum desideriorum carnalium: ideo fiebat in mẽbro illo quo maximè concupiscẽtia sæuiebat. ¶ Circa ter-

tiũ uerò præceptũ qđ fuit de immolatione filii attẽdere possumus xiiii. pertinentia ad difficultatẽ illius operis, in quo Abrahã uoluit obedire Deo præcipienti. ¶ Primũ est ꝙ Abrahã uoluit ad præceptum domini re sibi charissima carere. ¶ Secundum est, quòd ipse uoluit amicissimum occidi. Posset esse ꝙ aliquis ad præceptum Dei nellet filio suo carere, ita ut nunquam eum de cætero uideret, qui tamẽ nollet eũ occidi. ¶ Tertium est, ꝙ uoluit eũ occidi coram se, imò ipsemet manu propria uoluit hæc facere. Multi enim sustinerent, quòd filii eorũ occiderentur: tamen nõ possunt hæc aspicere uel propria manu facere. ¶ Quartum est, ꝙ filius ille erat unigenitus. Non enim habebat alium filium ex libera uxore. ¶ Quintum est, ꝙ miraculosè habuerat eum, quia cum uxore uetula & sterili, quũ ipse iam esset senex. ¶ Sextum est, ꝙ magna promissio facta erat Abrahæ de ipso. ¶ Septimum est, ꝙ ipse erat solatiũ matri suę: qđ notatur ibi cùm dicitur, Isaac: quod interpretatur risus. Dixit enim mater sua eo sibi dato: Risum fecit mihi Deus, quicunque audierit, corridebit mihi. Ge. 21. Quid dixisset mater Isaac, si Abrahã reuertens de eius immolatione, dixisset ei, Immolaui filium tuum? ¶ Octauũ est, quòd uoluit eum non solum occidi, sed etiam incẽdi. Vnde dicitur ibi, Offer eum in holocaustum: quod interpretatur totum incẽsum. Noluit ei parcere nec uiuo nec mortuo. ¶ Nonũ est, quòd noluit eum ducere per triduum ad locum immolationis. Gl. Nõ est iussus Abraham statim occidere filiũ, sed per triduũ ducere ad immolationis locum, ut longitudine temporis tentatio augeretur, & crescentibus curis paterna uiscera cruciarẽtur. ¶ Decimum est, ꝙ non apparebat alicui qua præcepti utilitas. Quæ enim utilitas innocentem occideret damnum uerò manifestũ erat. ¶ Vndecimum est, ꝙ non excusasset eũ authoritas præcipiẽtis, cùm nullus testis affuisset, nec crederetur ei, si diceret dominũ hoc ei præcepisse. ¶ Duodecimum est, ꝙ hoc erat rationi contrarium. ¶ Tertiumdecimũ est, quia nõ præcesserat in sanctis patribus huiusmodi obediẽtiæ exemplũ. ¶ Quartũdecimũ est, ꝙ omniũ ad quorũ notitiã hoc peruenisset, imminebat scandalum. Abraham uerò accepto præcepto tam difficili nõ se excusauit, causam præcepti nõ interrogauit, sicut faciũt quidam imitatores diaboli, qui ait Ge. 3. Cur præcepit uobis Deus, ut nõ comederetis &c. Item non præstinauit mandatum exequi nulli consilium communicauit. Si aliquid horum fecisset, fortan meritum amisisset, quia dominus dixisset ei, Nolebã ꝙ taceres hoc, sed ad probandum te

hoc dixi. Itẽ attẽdẽdũ est q̃ utile & promptũ esse ad obedientiã Abrahã enim filiũ nõ immolasset & tamẽ tantũ meritũ habuit obediẽtia eius. Gen. 22. Quia nõ pepercisti filio tuo unigenito propter me, benedicam tibi, & multiplicabo semẽ tuũ. In eodẽ: in semine tuo benedicentur omnes gẽtes: quia obedisti uoci meæ. Homo qui promptã habet uolũtatẽ ad obediendũ Deo, in omnibus placet Deo pro infinitis reb9 quas unquã facturus est. Greg. Nõ est manus uacua à munere, si arca cordis plena fuerit bona uolũtate. Itẽ uoluit Deus probare Christũ per obediẽtiã, in quo uolebat sibi formare populũ nouũ. Christus nõ terrã sibi Abraham, sed cælũ deseruit. Ipse matrẽ suã dilectissimã reliquit, quãdo gladius transiturus erat animã eius. Luc. 2. Ipse dominum reliquit, quia nullã habere uoluit. Mat. 8. Vulpes foueas habẽt & uolucres cæli nidos: filius autẽ hominis nõ habet ubi caput reclinet. Ipse formã spiritualis sacrificij onis dedit, quando uoluntatẽ patris uoluntati suæ præponuit. Matth. 26. Non sicut ego uolo, sed sicut tu. Et Marc. 14. Nõ quod ego uolo, sed quod tu uis. Et Luc. 22. Nõ mea uoluntas, sed tua fiat. Ipse mandato patris in holocaustũ seipsum obtulit. Io. 14. Sicut mãdatũ dedit mihi pater, sic facio. ¶ Quarto ualere potest ad cõmendationẽ obediẽtiæ, quod legitur de Christo. Heb. 5. Et quidẽ cùm esset filius Dei, didicit ex his quæ passus est obedientiam. Didicit, inquam, per experientiã. Item didicit in corpore per ea quæ passus est in capite. Ipse fuit & discipulus & doctor obedientiæ. Si filius Dei obedientiã didicit tot laboribus & angustiis, nõ debet homini esse oneroſum addiscere eam, & maximè his qui sunt in scholis ipsius, scilicet in claustro. Valde uerecundũ erit illis qui diu fuerunt in scholis his, si obediẽtię ignari inuẽti fuerint. Adam inuentus est male se habuisse in obediẽtia, in qua Deus eũ probare uoluit. Et quàm graue disciplinã Deus ei dederit, omnes nouimus. Filii etiã Israël similiter in obediẽtia probati sunt & durissimè flagellati, cùm in ea male se habuerũt. Sic durissime flagellabũtur, qui inobedientes inuẽti fuerint. Inobediẽtia hominẽ de paradiso eiecit. Gen. 3. Obediẽtia uero eum in paradisum introducit. Luc. ulti. Eduxit eos foras in Bethaniã, & eleuatis manibus suis benedixit eis. Et factum est dũ benediceret eis, recessit ab illis, & ferebatur in cælum. Felix quem dominus eduxit in Bethaniam, scilicet in domum obedientiæ. Sperare potest quòd sit ascensurus in cęlum. 1. Pet. 1. Sperate in eam quæ uobis affertur gratiam in reuelationẽ Iesu Christi, quasi filii: obedientiæ. ¶ Obedientiã uoluit Christus docere & in

mundum istum ueniens, & de mundo transiens, & in mundo manens. Primũ ostenditur Iob 6. Descendi, inquit, de cęlo, non ut faciam uoluntatem meam, sed uoluntatem eius qui misit me. Secundum Matth. 26. Non sicut ego uolo, sed sicut tu. Io. 14. Sicut mãdatum dedit mihi Pater, sic facio. Bern. Mementote fratres Christi, ne perderet obedientiam, uoluit perdere uitam: in signum, q̃ obediendo mandato Patris, mortem sustinebat, inclinato capite emisit spiritũ. Io. 19. Tertium Io. 4. Meus, inquit, cibus est ut faciam uoluntatem eius qui misit me. Eiusdẽ 5. Non quęro uoluntatem meam, sed uoluntatem eius qui misit me. Obedientia est imago cælestis hominis, sicut inobedientia est imago terrestris hominis. 1. Cor. 15. Sicut portauimus imaginem terreni, ita & portemus imaginẽ cęlestis. Eph. 4. Induite nouum hominem qui secundũ Deum creatus est: id est, opere diuino conceptus, non opere humano more aliorũ hominũ. ¶ Quinto cõmendabilis est obedientia à suo multiplici effectu. Notandũ ergo, q̃ obedientia Dei seruum efficit, quod nõ est modicum quid. Si enim seruus regis terreni dicitur esse par comiti, quantum est esse seruum regis æterni? Obedientia in hoc q̃ efficit hominem Dei seruum, efficit etiam Deum hominis dominum. Non uerè reputat inobediens Deum dominum suum: etsi ore uocet eum dominum. Lucæ 6. Quid uocatis me domine, domine, & non facitis quæ dico. Inobedientes ostendet dominus non fuisse seruos suos, cùm regni cęlorum ianuam eis claudet. Mat. 7. Non omnis qui dicit mihi, domine, domine, intrabit in regnũ cælorum: sed qui facit uoluntatem Patris mei qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorũ. Magna securitas est habere dominum omnipotẽtem. Amb. Mori non timeo, quia bonũ dominũ habeo. Beatus est, qui habet hunc dominum. In Psal. Beatus populus, cuius dominus Deus eius. Item: Beata gens cuius est dominus Deus eius. Item obedientia hominẽ Christi fratrem efficit, imò quasi omni genere attinentiæ attinentẽ. Eccle. 33. Si est tibi seruus fidelis, sit tibi quasi anima, quasi fratrem sic tracta illum. Mat. 12. Quicunq; fecerit uoluntatẽ Patris mei qui in cælis est, ipse meus frater, & soror, & mater est. Simile Marc. 3. Item obedientia Deo præstat obsequium acceptissimũ. 1. Reg. 15. Nunquid uult dominus holocausta & uictimas, & nõ potius ut obediatur uoci domini? Melior est obedientia quàm uictimæ. Eccles. 4. Multo melior est obedientia, quàm stultorũ uictimæ. Licet Deus nos non exaudiat quandoque ad uoluntatem, ut exaudiat nos ad uoluntatem:

tem: eò q̃ ipse scit quid nobis expediat, nos uero hoc nescimus, ipse tamen uult ut seruiamus ei ad eius uoluntatem, non ad suam utilitatẽ, cum ipse bonorum nostrorũ non egeat, ut quorum uolũtas eius semper regula sit. Ecc. 35. Salutare sacrificii est attendere mãdatis. Deut. 12. Quæ præcipio tibi, hoc tantùm facias: nõ addas quicquam, nec minuas. ¶ Item obedientia in homine habitaculũ Deo quasi expellẽdo à corde hominis sensum propriũ & propriam uoluntatem. Vnde dominus in domo Simonis leprosi discumbit. Luc. 7. sed nõ in domo Simonis Cyrenei, qui crucẽ domi tulit in angaria, ubi unctio de oleo spiritussancti, & ideo murmur est tibi. Eccle. 33. Præcordia stulti, quasi rota carri. Rota carri si non uncta nõ fuerit, murmurat. Bethaniæ, qd interpretatur domus obedientiæ, Christus ungitur. Ioã. 12. Ipse illos diligit qui ibi habitant. Io. 11. Diligebat Iesus Marthã, & sororem eius & Lazarũ. Cùm deest ei hospitiũ, uisitat Bethaniam ut ibi hospitetur. Marc. 11. Circunspectis omnibus, quum iam uespera esset hora, exiit in Bethaniam cum duodecim. Gl. Vt quod in urbe non inueniebat, in agro paruum apud Lazarũ & sorores eius acciperet hospitium. Tunc in hospitio uteri uirginalis filius Dei receptus est, quũ Maria uerbo angelo obediuit. Luc. 1. Fiat, inquit, mihi secundum uerbum tuum. Item obedientia hominẽ super se leuat. Thren. 3. Leuauit se super se. Nisi corpus esset sociatum spiritui ut sensu eius & imperio regeretur, nõ ascenderet ad hoc ut remunerationem æternam mereretur. Sic uir simplex per obedientiã ascendit ad sapientiam, & mores maiorũ à quibus regitur, imò quodãmodo usq; ad Deũ ascendit dũ seipsum exuit, & Deũ quodãmodo induit. ad Gal. 2. Viuo ego: ego iam non ego, uiuit uerò in me Christus. Sic quodãmodo deificatur homo, secundũ illud: Ego dixi, Dii estis. Et nõ solum deificatur quo ad sensum & uolũtatẽ Dei quæ assumitur, sed quodammodo quo ad potestatẽ. Facit enim diuina & mirabiliter patet in Petro, qui obediẽs Christo iubenti, ambulauit super aquas. Mat. 14. Et Greg. refert in dialo. q̃ cùm placidus puer in fluuine post uas suũ demersus esset, cũ uellet aquã haurire, beatus Benedictus in cella existens & hoc intelligens, dixit Mauro, Frater Maure, curre, qa puer ille in lacũ cecidit, & eũ iam lõgius trahit unda. Maurus autẽ existimãs se currere super terrã, cucurrit super aquã, & eductũ per capillum extraxit. Qui postea reuersus ad se attribuit hoc sanctitati Benedicti. Sed beatus Benedictus attribuit hoc bono obediẽtiæ. ¶ Obedientia ponit hominem in excellentissimo statu, &

in præsenti & in futuro. Primum ostenditur Deut. 27. Si audieris uocem domini Dei tui, faciet te dominus Deus tuus excelsiorem cunctis gẽtibus. Secundũ ostensum est cuidam patrũ in extasi posito, qui uidit quatuor ordines ante Deũ. Primus erat hominum infirmantiũ & gratias Deo agentium. Secũdus, eorum qui fuerant hospitales. Tertius, eorum qui solitudinẽ sectantur, & non uident homines. Quartus, eorum qui propter Deũ & obedientiam solicitè sunt subiecti patribus. Erat autẽ hic ordo superior illis tribus, & maiorẽ gloriam præ cæteris habebat, utens torque aurea. Et cũ quæreret senex, quare hoc? Respõsum est ei, Quoniã omnes alii habẽt requiem adimplẽdo proprias uoluntates, quãuis in bonis operibus: hic autẽ omnes uoluntates suas relinquẽs, totus pendes in uoluntate patris iubentis. Meritò qui hic nullã habent requiẽ, in futuro summã habebunt. ad Phil. 3. dicit de Christo, Factus obediẽs usq; ad mortẽ &c. Propter, quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomẽ quod est super omne nomẽ. ¶ Itẽ obedientia Deũ glorificat. Esa. 58. Si glorificaueris eũ dum non facis uias tuas, & nõ inuenitur uoluntas tua, ut loquaris sermonem, tũc delectaberis super domino: sustollam te super altitudinem terræ &c. Multũ glorificat Deũ uerè obediẽs qui facit beneplacitum Dei, cùm Deus etiam hoc mãdat ei per uilem personam, & tanto maior est Dei gloria, quanto persona uilior. Ideo uerè obediens meritò à Deo glorificatur. 1. Re. 2. Quicunq; honorificauerit me, glorificabo eum. Ecc. 10. Semen hominũ honorabitur hoc, q̃ timet Deũ: semen autẽ hoc exhonorabitur, quòd præterit mandatũ domini. ¶ Itẽ obedientia, q̃ uult à Deo impetrat. Greg. Si obedientes fuerimus præpositis nostris, obedit Deus orationibus nostris. Aug. in lib. de opere monachorum. Citius exaudiẽt una oratio obedientis, quàm decẽ millia contemptoris. 1. Io. 3. Si cor nostrum non reprehẽderit nos, fiduciam habemus ad Deum, q̃ quicquid petierimus ab eo, accipiemus, quia mãdata eius custodimus. Et post illud ad Hebr. 5. Exaudius est pro sua reuerentia, subditus tanquam causa illius exauditionis: Et quidẽ cũ esset filius Dei, didicit ex his quæ passus est, obedientiam. Obediẽtia est quæ dicit illud Can. 2. Dilectus meus mihi, & ego illi. Deus enim facit acsi esset totaliter cũ obediente: quia obediẽtia est totaliter cum illo. Veré obediẽtes dicunt illud ad Ro. 14. Nemo nostrum sibi uiuit. Item obediẽtia à periculoso mari huius mundi liberat. Obediẽs nauẽ pertrãsit huius mundi. Sap. 14. Exiguo ligno credunt homines animas suas, & transeuntes mare per ratem liberati sunt. Exiguum lignum est humilis obedientia. Facta est quasi nauis institoris. Prou. ult. Qui in naui est, etiam quiescens & comedẽs uel bibẽs procedit, quia alieno motu mouetur. Sic obediens qui in religione est, etiã quiescẽdo, comedendo & bibẽdo meretur. ¶ Itẽ obedientia hominẽ ditat. Nec ditum, cũ de suo nihil extẽdat, quia nihil suũ reputat: & cùm in omnibus quæ agit uoluntatem alterius facere intendat, ideo pro omnibus quę agit meritò remunerationem expectat. Multæ figũt congregauerũt diuitias. Prou. 31. Obediẽtia uerò supergressa est uniuersas. Quis est qui quandoq; nõ faciet multa specialiter pro se, de quibus nõ expectat remunerationem nisi ille qui sub obedientia uiuit? Item obediens fit quasi equus in paradisum uadit, alieno sensui & alienæ uoluntati quasi pedibus alienis innitendo. Ideo uelocius uadit, quia pedes quibus innititur uelociores sunt propriis. Multi in religione ualde surgũt mane, & frequenter ieiuuãt, qui si essent in sæculo minus secum agerent. Propter eandem causam obedientia nõ maculatur. Prou. 3. Viæ eius uiæ pulchræ. Propter eandem causam legitur. Siquidem omnis culpæ uel periculi est in eo quod ei iniungitur, superiorem est qui portat, cuius sensui & uoluntati ipse innititur, nisi manifestum peccatũ sit illud quod

ei iubetur. De ea uidetur scriptũ esse illud Psal. In manibus portabunt te, ne fortè offendas ad lapidem pedẽ tuum. Itẽ obediẽtia hominem expedit & exoneratũ reddit, cũ obediens à seipso alleuiatus sit. Alii enim incũbit solicitudo pro ipso & tẽporaliter & spiritualiter. Ideo non solum potest currere, sed etiã uolare. Si tamẽ obediẽtia habeat duas alas sibi cõiunctas, scilicet uolũtariam paupertatẽ & castitatem. Apoc. 12. Datę sunt mulieri duæ alæ aquilæ magnę ut uolaret in desertũ. Ber. Magna penna paupertas, qua tam cito uolatur in cælũ. Nã in aliis uirtutibus quæ sequũtur, promissio futuro tempore iudicatur: paupertati uerò non tã promittitur, quàm datur. Castitas etiam magna penna est quæ hominẽ expedit ab illa delectatione qua difficillimũ est hominẽ bene uti, & fortissima occasione peccãdi, scilicet à muliere per quã diabolus Adã deiecit. Gen. 3. Et quã Iob reliquit, ut per eã eum deiiceret. Iob. 2. dixit illi uxor sua, Adhuc tu permanes in simplicitate tua? ¶ Itẽ obedientia facit hominẽ triumphare. Prouer. 21. Testis mẽdax peribit: uir obediẽs loquetur uictoriam. Testis mendax est qui professus est obediẽtiã, & eã nõ seruat: qui ĩ præsenti perit, cũ in bello spirituali succũbit: & in futuro peribit, qa æternaliter damnabitur. Exemplũ habemus de hoc in populo Iudaico qui promisit

misit se seruaturum legem. Exo. 19. Omnia quæ locutus est dominus, faciemus. Itē Iosue 1. Omnia quæ præcepisti nobis, faciemus. Cū uerò transgrediebatur legem, uincebatur. Iosue 7. Anathema in medio tui Israël est, nō poteris stare corā hostibus tuis. Adam similiter factus inobediens suo superiori, habuit repugnans sui inferius. Gene. 3. Qui comedit, & aperti sunt oculi eius. Glo. Aug. Anima rationalis motus bestiales in carne sua erubuit. Et subditur: Motus iste de transgressione ueniebat. Et 3. Reg. 11. legit de Salomone: Fecit Salomon, qđ non placuerat corā domino. Et subditur: Et suscitauit dominus aduersariū Salomoni. Sic accidit ei qui in religione est, qui obedientiā non seruat ei cui ꝓmisit, ꝙ dominus permittit eū impugnari & uinci: & sic perit qui propriā uolūtatē in religione uult sequi, tanquam filius perditionis. Iob 17. Nemo perit ex eis, nisi filꝰ perditionis. Verè filius perditionis est qui uolūtariè laqueū sibi iniecit quo peritur⁹ erat. Prou. 6. Illaqueatus ex uerbis oris tui. Verè filius perditiōis est qui de loco salutis facit sibi locū dānationis: & quū esset liberatus de mari huius mūdi, & iā ingressus nauem religionis, ibi etiā periclitatur. Act. 28. Vtiq; homicida est, qui cū euasit de mari, ultio diuina non permittit eū uiuere. Vir obediēs potest loqui uictoriam, quia habet nobilissimum genus triūphi: sicut antiqui pagenus triūphi: sicut antiqui pagtres habita uictoria solebāt cantare cantica laudis & gratiarū actiōes. Nobilissimū genus triumphi est seipsum uincere: qđ facit uir obediēs. Vnde super illud, Melior est obediētia &c. Dicit gl. Greg. Vir obediēs loquit uictorias. Dū enim alienæ uoci humiliter subdimur, nosmetipsos in corde superam⁹. Prou. 17. Melior est qui dominat animo suo, expugnatore urbium. Multæ urbes & regna sibi subiugauerunt, qui tamē ad hūc triūphum nobilē nō peruenerūt. Hic triūphus proprius est hominis. Vincit leo uel aliud animal cætera animalia, sed seipsum uincere nō pōt. Sene. Qui seipsum uincit, cōtra omnia fortis est. Obediens Deo subiectus est: & ideo merito cętera ei sunt subiecta, & nihil ei repugnat. Deus in obedientia pugnat, ideo nō est mirū, si ipse triūphat. Leui. 26. Si in præceptis meis ambulaueritis &c. persequemini inimicos uestros, & corruent coram uobis. ¶ Itē obediētia animā ornat. Vt de inauris est aurea quā cęlestis spōsus dat animę. Prou. 25. Inauris aurea, & margaritū fulgens, qui arguit sapiētē & aurē obediente. Margaritū fulgēs mauri aureæ decenter iungitur, & doctrina mentem illuminans auri obedienti utiliter proponitur. Dat Eliezer Rebeccæ inaures aureas. Genesi. 24. Et amici Iob dant ei inaurem & ouem. Iob 1. Item obedientia ecclesiā lætificat. Eccl. 3. Qui obedit patri, ꝓpitiabit matrem. Hominē ꝓpitiificat. ad Roma. ulti. Vestra obediētia in omnē locū diuulgata est. Itē hominē castificat à libidine propriæ uoluntatis. 1. Pet. 1. Animas uestras castificantes in obediētia charitatis. Item obediētia cōseruat animā. Prouerb. 19. Qui custodit mandatū, custodit animā suā. Obediētem ꝑpetuò custodit Deus tanquam pupillā. Prou. 29. Verbū custodiēs fiet ei terra perditionē erit. Eccle. 8. Qui custodit præceptum, non experietur quicquā mali. In Vitis patrū cuidam seni cùm deesset necessaria uitæ, præcepit discipulo suo, ut iret in uicū ad quendā ꝓfectum qui solebat ei necessaria deferre. Et ille licet timens ire propter scandalum: tamē ꝓpter iturum propter bonum obediētiæ. Cui senex: Vade, cōfide in Domino, & ꝓteget te ab omni tentatione. Cùm autē uenisset frater ad ostium ministri pulsauit. Aperto ostio inuenit ibi filiam ministri solā, quæ amplexata eum cœpit eum allicere ad cōcupiscentiā carnis, amplexans eū. Et cùm urgerētur eum cogitationes, clamauit ad Dominum, dicens: Domine, propter orationem eius qui me misit salua me hac hora: & statim inuentus est ad fluuiū iuxta monasterium suum, & reuersus est ad patrem sine macula. Itē obedienti obe-

diunt omnia, & creator & creaturę. De creatore, habetur Iosue 10. Non fuit postea tam longa dies, obediente Domino uoci hominis. De creaturis uerò multa habes exempla in Vitis patrū. Quidam de senioribus misit discipulum suum ad hauriendam aquam, & erat puteus remotus à cella. Discipulus uerò oblitus funem uenit ad puteū, & præ longitudine uiæ non audēs reuerti pro fune, ne fortè contristaret seniorē, prostrauit se in oratione, & surgens de oratione, clamauit, O putee putee, misit me seruus Iesu Christi abbas meus ut hauriam aquā, & statim ascēdit aqua ad os putei, & impleuit frater lagenam, glorificans potētiam Saluatoris. Aqua autem putei reuersa est ad locum suū. Item in Vitis patrū Abbas Paulus præcepit discipulo suo Ioāni ut afferret ei fimum bouū, qui erat ei necessarius ad utensilia. At ille ait: In loco ubi fimus est habitat leena. Cui abbas, Si uenerit super te, alliga eā, & duces eā tecum. Iuit Ioānes & inuenit leenam irruentem super eum, qui uoluit eam tenere, sed ipsa aufugit. Ioannes uerò sequebatur eā, dicens, Abbas meus præcepit ut alligatam ducam te ad eum: & statim bestia substitit, & tenens eā reuertebatur ad monasterium. Quod cùm uidisset Abbas, ne fortè discipulus inde extolleretur, dixit ei: Sicut tu insensibilis es, ita insensibilem best

beſtiam adduxiſti: ſolue, & dimitte eā ut pergat ad locū ſuū. Item obediētia homini pacem dat. Prouerb. 12. Qui timet præcepta, in pace uerſabitur. 1. Macha. 14. Siluit terra Iuda omnibus diebus Simonis. Siluit: id eſt, quieuit, uel pacē habuit. Eſa. 48. Vtinam attendiſſes ad mādata mea, fuiſſet quaſi flumen pax tua. Item obediētia hominē benedici facit. Deut. 11. Propono uobis benedictionem. ſi obedieritis mandatis Domini. Eiuſdem 28. Venient ſuper te omnes benedictiōes iſtę, & apprehendēt te, ſi tamen præcepta eius audieris. Benedictus tu in ciuitate &c. Itē facit hominē beatū. Matt. 16. Beatus es Simō. &c. Prou. 19. Qui cuſtodit legē, beatus eſt. Obedientia in præſenti hominem dignū prælatione efficit. Vnde Simonē præfecit Dominus cæteris apoſtolis. Matth. 16. 1. Machab. 2. Simō frater ueſter ſcio quòd uir conſilii eſt: ipſum audite ſemp: & ipſe erit uobis pater. In uita beati Philiberti dicitur: Præeſſe non audeat, qui ſubeſſe non didicerit. Nec obediētiam à ſubiectis imploret, qui eā prælatis exhibere non nouit. Obediētia etiam ad regnum introducit. Matth. 18. Si uis ad uitam ingredi, ſerua mādata. Inobedientia clauem paradiſi amiſit, ſed obediētia eam recuperauit. Vnde Simoni Petro dictum eſt Matth. 16. Tibi dabo claues regni cęlorū. Obediētia uitā hominis feliciter cōſummat. Iob. 36. Si audierint & obſeruauerint, complebūt dies ſuos in bono, & annos ſuos in gloria. Si autem non audierint, tranſibunt per gladium. ¶ Sexto ualere poſſunt ad cōmēdationē obedientiæ uerba ſanctorū quę uidētur oſtēdere præeminētiam huius uirtutis ad alias uirtutes. Simonē præfecit Dominus cæteris apoſtolis. Matthęi 16. Tibi dabo claues regni cælorum. Et obedientia ſecundū uerba ſanctorū præeminere uidetur cæteris uirtutibus. Greg. in Moralib. Sola obedientia uirtus eſt, quæ cæteras uirtutes mēti inſerit, inſertāsq; cuſtodit. Solēt inſeri arbori agreſti duo ramuculi alicuius nobilis arboris, deinde arbor quæ prius erat agreſtis, producit flores, fructus, & folia ſecūdum naturā arboris nobilis à qua ramuculi ſunt aſſumpti. Sic obediēntia alienū ſenſum & alienā uolūtatem aſsumit, & cordi eius qui promittit obedientiā inſerūtur, & iam cor illud ſecundum ſenſum & uoluntatem ſui ſuperioris operatur. Item dicit Gregorius, quòd obedientia non tam eſt uirtus, quàm mater uirtutum. Quod ideo poteſt intelligi eſſe dictum, quia obediētia producere pōt motus omniū uirtutū. Oēs enim poſſunt iuberi: & ſi aliquis producat motus illos, qa iuſsus eſt, obediētiæ ſunt. Itē ſuper illud Gen. 2. Lignūmq; ſciē-

ę boni & mali, dicit gl. Augu. Obedientia ſola ueriſsima eſt uirtus, creaturæ ratiōali ſub Dei poteſtate degēti. Quod pōt intelligi dictū eſſe, Primo, qa obedientia perficit hominē ex parte illa qua habet cōparationē ad Deū ſub quo eſt, & reſpectu actꝰ qui eſt nobiliſsimus tāquā finis hominis. Finis enim optimū in quoq;. Hic actus eſt obſeruatio mandati diuini. Eccle. ult. Deum time, & mādata eius obſerua, hoc eſt oīs homo. Hocinnuit Aug. in hoc ꝙ poſt illud, Obedientia ſola eſt ueriſsima uirtus. Dicitur ratiōali creaturę ſub Dei poteſtate degēti. Secūdo poteſt hoc intelligi dictū propter meritū ad qđ ualet multū obediēntia. Vnde ſuper illud Gen. 2. Liberum que ſciētiæ, dicit Aug. Oportebat ut homo ſub dominio Dei eſſet, ne poſſet ab aliquo prohiberetur, eſſet ei uirtus merēdi obediēdi. Dū aliquis intēdit facere uoluntatē propriā, nō uideꝫ mereri mercedē expectatur cui ſeruitur, nec cuius uolūtas fit. Nō mereri ergo apud aliū, niſi qui uult facere eius propriā uolūtatē, qđ eſt obedientiæ. Gregor. Sola eſt obediētia quę meritū fidei poſſidet. Tertia, ꝓpter maiorē difficultatē. Virtus eſt circa difficile, iuxta Sapiētē: & nomē uirtutis à ui uidetur eſſe dictū. Difficilimū autē uidetur eſſe agere cōtra ſe, quod facit obediēs, quod ſonat nomen obedientię. Obedire eſt contrà audire, ſcilicet cōtra propriū ſenſum & ꝓpriā uolūtatē. Greg. ſuper 1. Regum 15. Melior eſt obediētia q̄ uictimæ, quia per uictimas aliena caro, per obedientiam uerò propria caro mactatur. Obediētia quaſi quoddā martyriū eſt. Greg. Tāto Deū quiſque citius placat, quanto repreſſa arbitrii ſui ſuperbia gladio præcepti ſe immolat. Obediēs quaſi ꝓpriū caput ſibi amputat pro Chriſto, & caput ſibi Chriſtum cōſtituit, uel eū q loco eius eſt. Qui martyriū pro Chriſto ſuſtinet, unā uolūtatem ſibi amputat: ſcilicet uoluntatē uiuēdi, ſed iſte omnē uoluntatem. Obedientia maximè uoluntati propriæ detrahit, & ideo uirtuti maxime addit. Sapiens: Hoc ſolū uirtuti adiicies, quòd proprię uolūtati detraxeris. Poēta: Eſt uirtus, placitis abſtinuiſſe bonis. Propterea quæ dicta ſunt, amāda eſt obedientia à fidelibus tāquā mater eorū. 1. Pet. 1. Sperate in eam quę offertur uobis gratiā, in reuelationē Ieſu Chriſti, quaſi filii obediētię.

De his quæ poſſunt iuuare Obedientiam. CAP. III.

SEquitur de his quæ poſſunt iuuare obediētiam. ¶ Et notandum quòd quinque ſunt quę ualere ſolent ad hoc quòd aliquid ſit magis tractabile uel flexibile, & ſimilia his poſſunt ualere ad hoc quòd cor alicuius ſit inobediens. ¶ Primum eſt exilitas. Vt patet in uirga quæ

prop-

propter exilitatẽ flexibilis est. Etiam ferrum si sit exile uel tenue, flecti potest. Sic exilitas humilitatis ualet ad obediẽtiã. Vnde cãtor magnus Parisiẽsis humilitatẽ posuit matrẽ obedientię. Et Apostolus ad Philip. 2. loquẽs de obediẽtia Christi, præmittit de eius humilitate. Hnmiliauit, inquit, semetipsum, factus obediẽs &c. Augu. 14. lib. de Ciuit. Dei. Obediẽtia nisi humiliũ esse nõ põt. Cùm humilitas sit sensus proprii uacuitas, humilis habet ubi sensum alienum recipiat, quasi uacuus à suo: & q sensum alienũ recipit, nisi sit apertè malus, recipit alienã uolũtatẽ, & sic fit obediẽs. Supbus pr' exibit de sensu suo, q̃ recipiat sensum alienũ uel alienã uolũtatẽ, & fiat uerè obediens. Prou. 26. Vidisti hominẽ sapientẽ sibi uideri? magis spem illo habebit insipiẽs. Cibus in quo nimis est de sale, quasi perditus est. Facilius sal cibo additur, quàm subtrahatur. Sic qui ad religionem uenit, si sal proprii sensus in eo nimium abundet, non est aptus religiõi. Facilius homo simplex religionis efficietur, quàm ipse. Bern. ad fratres de monte Dei: Superbia quamuis prudens sibi uideatur, dimittenda est sibi & abigẽda. Si enim admittitur supbus, prima die qua incipit habitare, incipit leges dare. Nimiũ uero stultus discere non potest quas inuenit. Eccles. 19. Melior est qui minuitur sapiẽtia, & indiget sensu in timore Domini, quàm qui trãsgreditur legẽ Altissimi. Timor qui æstimat etiã pericula quæ non sunt, & defectus suos scrutat, inuenit se sensu indigere: & sic timor humilitatẽ introducit. Humilitas uerò uidẽs sensum suũ sibi non sufficere, alieno sensu acquisitu nec uult habere ducẽ illũ qui in tot foueas eũ præcipitauit, scilicet sensum propriũ. ¶ Secũdum est assuefactio. Vnde equus assuefactus circunuolutionibus, ut facilius ad uolũtatem sessoris flecti posit. Prouer. 25. Equus paratus ad diẽ belli, Dominus autẽ salutem tribuet. Equus est religiosus cui frenũ obediẽtiæ impositũ est. Zachar. 10. Posuit eos equũ gloriæ in bello. Operatur Deus in uiro religioso gloriosa, & ideo equus gloriæ potest dici. Hic p assuefactionẽ paratus est ad obedientiã, ut nũc ad dexterã prosperitatis, nũc ad sinistrã aduersitatis uertatur: alter in die belli succũbet, quãdo scilicet aliquid graue ei iniũgetur. Religiosus qui in sua uolũtate nutritur, destruitur. In Vitis patrũ beatus Antonius præcepit Paulo simplici eremitæ suere & dissuere uestimẽta, texere & frãgere sportulas: sic uolebat uolũtatem eius flexibilẽ & obedientem efficere. ¶ Tertium est ignis: ut patet in cera, quæ calefacta de facili flectit: & in metalis, quæ ad ignẽ liquefiunt, & sic de facili formã rei cui infunduntur

accipiunt. Sic ualere potest ad hoc quòd cor per obediẽtiã magis flexibile fiat, ignis diuini amoris: scilicet si ostẽdatur quantus Deus dilexit nos. Lucæ 12. Ardeo de hoc igne: Ignẽ ueni mittere in terram: & quid uolo nisi ut accendatur? Frequenter orandus esset amor ille, ex quo Altissimus obedire uoluit nobis usque ad mortem crucis, ut confunderemur male obediẽtes esse ad leuia quæ no bis parte eius iniunguntur. Quantum est separatio rei ab alia? minùs flexibili cui adhæret, patet in corio adherẽti corpori, quod flecti nõ potest nisi ab eo separetur. Sic expediret perfectè obedire uellet, q̃ propriã uoluntatẽ suã ab omni re tẽporali separaret & eã recolligeret, ut paratã haberet paratã quãdo mãdatum superioris ueniret. In Psal. Paratum sum, & non sum turbatus. Paratũ cor meũ Deus, paratum cor meũ. Bern. Paratũ ad suscipiẽdã, paratũ ad uniuersa quę cunque præceperis. Augu. Verus obediens mandatum non prosequitur æstimat, sed parat aures audiendi, linguam uoci, manus operi, pedes itineri, & se totũ intra se colligit ut mãdatũ peragat iniunctum. ¶ Quintum est, alicuius amoris admistio. Vt pellis dura tractabilior, & ferrum ut sit tractabilius, & aqua miscetur: Similiter unctio gratiæ necessaria est ut cor magis obediens fiat. Ideo qui in religiõe est frequẽter in oratione, Deo supplicare debet, ut gratiam obediendi sibi tribuat, & prælato beneplacitum suum de eo inspiret. Augu. 10. lib. Conf. Domine, contineãtiam iubes: da quod iubes, & iube quod uis. A simili debet religiosus dicere Deo: Obediẽtiã iubes, da q̃d iubes, & iube q̃d uis. Põt etiã ualere ad obediẽtiam modestia imperãtis. Senec: Remissius imperãti melius paretur. Greg. Qui ab unoquoque bono subiectos uetat, necessarium est ut multa concedat, ne obedientis mẽs funditus intereat, si à bonis omnibus repulsa ieiunat. Vnde Deus Adæ unicã arborẽ prohibuit, omnes alias cõcessit. Gen. 2. & 3. Reg. 12. Populus inobediens factus fuit, propter graue imperium Roboam.

De gradibus Obedientiæ.

CAP. IIII.

BErnardus septẽ gradus obediẽtiæ tangit, quorum primus est libenter obedire. Quem gradum, ut ipse ait, non potest ascendere qui uoluntatem præcipientis suam non fecerit. Libenter obediebat qui dicebat, Meus cibus est ut faciam uolũtatem eius qui misit me. Ioan. 4. Aug. 10. lib. Conf. Optimus minister tuus est, qui nõ magis intuẽ hoc à te audire q̃d ipse noluerit: sed potius hoc uelle q̃d à te audierit. Bernardus: Quisquis occultè satagit, ut quod uult ipse, hoc ei prælatus iniungat, ipse se seducit. si fortè

sibi quasi de obediētia blādiatur. Nec enim in ea re ipse prælato, sed magis ei prelatus obedit. Paratum ad Domini uoluntatem se ostendit Paulus dicens Act. 9. Domine, quid me uis facere? Bern. in sermonibus: Nec dubiū est quin ampliorē gratiā mereatur, qui paratū se exhibet ante mādatū, quàm qui obedire satagit post mādatū. requirit Dominus oblatiões uolūtarias. Exod. 35. Iste est sermo quē præcepit Deus, Omnis uoluntarius prono animo offerat primitias Domino. Dauid: Voluntariè sacrificabo tibi, Coacta sacrificia Deo nō placēt. Sed quidam sunt similes rusticis, q dominis suis nullū seruitiū uolunt facere nisi coacti. Et notandum quòd libēter obedire præcipuè laudabile est, cùm grauia iniungūtur. Vnde super illud 1. Reg. 15. Melior est obediētia &c. dicit gl. Greg. Sciēdū quòd obediētia aliquādo si de suo aliquid habet nulla est: aliquādo minima est, si suum aliquid nō habet. Cùm enim locus superior imperatur, obediētię uirtutem euacuat sibi, qui ad hūc proprio desiderio anhelat. Cùm uerò probra & cōtumeliæ imperant, nisi hoc ex semetipso animus appetat, obedientię sibi meritū minuit, qui ad hāc inuitus descēdit. Hinc Moyses principatū populi humiliter recusat. Paulus autem audacter dicit, Ego non solū ligari in Ierusalē, sed & mori paratus sum. Et notādū quòd obediētia in difficilioribus gratior est, q̄ inobediē tia grauior. Inobediētia uerò in facilioribus multū Deo displicet. Bern. de præcepto & dispēsatiōe: In obediēdi ratione hæc generalis regula teneatur, ut in difficilioribus quibuscūq; agēdis obeditio gratior quàm prævaricatio grauior iudicet, & in facilioribus minūsq; onerosis cōtēptus dānabilior, q̄ actus labilior æstimetur. Aug. 14. lib. de Ciuit. Dei: In paradiso tanto maior inobediētia fuit, quanto illud quod præceptū est nullius difficultatis fuit. Vbi enim magna est inobediētiæ pœna proposita, & res à creatore facilis imperata, qsnā satis explicet quātū malū sit nō obedire in re facili, & tantæ potestatis imperio & tāto terrēti supplicio? ¶ Secundus gradus est obtēperare simpliciter. Multos enim uidemus pientis imperium multas facere quæstiões, quare sæpius ingemiscere, unde hoc uenerit, q̄s hoc inuenit cōsiliū, inde murmuratio, excusatio, simulatio, impossibilitates, aduocatio amicorū. In Psal. In auditu auris obediuit mihi, ut ostēderet uno eodémque mōmēto processisse & imperātis imperiū, & obsequium obtēquētis. Ad simplicitatē obediētiæ pertinet, non iudicare quid uel quare præcipiatur. Bern. in lib. de cōsideratione: Omnibus nobis in cōuersiōis initio nulla magis uirtus est necessaria, q̄ simplicitas humilis, & grauis reuerecūda. Ber. ad fratres de mōte Dei: Perfecta obedientia maximè in incipiente est indiscreta: hoc est, nō discernere qd sit quare præcipiatur: sed ad hoc tantū niti, ut fideliter & humiliter fiat quod à maiore præcipitur. Idē loquens de nouitio: Prudens fiat, ut sit sapiens: & hoc prudens eius sit discretio. ut in prudentia eius sapiētia sit, ut in hac nō nulla ei sit discretio: hæc obscura auis in terris discretiōis locū fratres obtineat. Vbi obedientia tua nobis suppleat uirtus obediē tiæ, ut nihil plus, nihil minus, nisi aliter quàm imperatū sit faciat. Deut. 12. Quæ præcipio tibi hæc tantum facias: nec addas quicquam, nec minuas. Cùm Iosue Cæsar in perdomādis hostibus quinq; annorū spatium sibi præfixisset, licet gloriosissimum trāsisset, licet gloriosum sibi hasset, honor tamen denegatus est: nec urbem ingredi permissus est, eò q̄ terminū sibi præfixū morā interposuisset. Deut. 12. Non facietis quod nos hic facimus hodie singuli quod sibi rectū uidetur. Bern. super Cant. Quia uenisti coram semel nobis credidisti: quid rursus de uobis uos instituitis? Perfectè obediēs debet habere ut iumētū Dauid: factus sum apud te. Deduxisti sicut oues populum tuum. Et iterū: Qui deducis

uelut ouem Ioseph. Simplicitatē obedientiæ multū amabant antiq patres in discipulis suis: ideo in principio nō præcipiebāt eis recta. Vnde in Vitis patrū, dixit quidam abbati Pastori: Patres seniores nō loquuntur ab initio fratribus recta, sed magis distorta: & si uiderint quia ea quę torta sunt faciūt, iam eis nō loquūtur nisi quod expedit, cognoscentes quoniā in omnibus obedientes sunt. Debent inferiores audire mādata superiorū, quasi à Deo dicerētur. Matth. 10. Qui uos audit, me audit. Vnde sicuti nō discernerēt, si aliquid à Deo eis præciperetur, sed humiliter illud implerent: sic nō debēt disceptare de mandatis prælati. Bern. Non te moueat magister imperitus, indiscreta potestas: sed memento, quia nō est potestas nisi à Deo: & qui potestati resistit, ordinationi Dei resistit. Ad Coloss. 3. Serui obedite per omnia dominis &c. Et subditur: Quodcūq; facitis, ex animo operamini sicut domino, & non hominib⁹. ¶ Tertius gradus est hilariter obedire. Hilarē enim datorem diligit Deus. 2. Cor. 9. secundum uerbum Bern. Serenitas in uultu, dulcedo in sermonibus multū colorant obedientiam obsequētis. Nubilosa corporis compositio & facies tenebris tristitiæ obfuscata deuotionem ab animo recessisse significat. Quis enim libēter imperat homini tristitiam efflanti. Ad

Eph.6.Omnia facite sine murmurationibus.Eccl.35.In omni dato hilarem fac vultũ tuũ. Qui cũ murmure obediunt,cũ praua falsa Deũ pascere volũt.In Psal. Dederunt in escã meã fel.Obedientia taliũ est quasi obediẽtia dæmonũ.Ad præceptum enim Christi exibant dæmonia à multis,clamantia.Qui sic obediũt, nõ uerè sunt obediẽtes, etsi dicantur esse.Matth.27.Inuenerũt hominẽ Cyrenæum,nomine Simonẽ.Tales sunt ut magni lapides qui moueri nõ possunt sine afflictiõe mouẽtis.Eccl.10. Qui trãsfert lapides,affligetur in eis. Tales sunt ut rotæ carri nõ solũ in hoc quòd præ defectu unctionis murmurant,sed qa unus alterum præcedere nõ uult:nõ faciam hoc dicit unus, nisi ille idẽ fecerit.Eccl.33.Præcordia fatui quasi rota carri. Tales sunt sicut imagines in ædificiis quæ sustinent columnas quę in facie tristitiam ostẽdunt.Prælatus cuius subditi cum tristitia & murmure obediũt,similis est illi qui haberet omnia mẽbra infirma, quę necesse haberet mouere,& nullũ mouere posset sine dolore,qui esset in magna miseria. Prælatus talis imperat isti, & ille affligitur, & contristatur, & ipse cum eo. Similiter imperat alii, & ille contristatur, & ipse cum eo,& sic qui obsẽqui debuerunt,offendunt. ad Heb.13. Obedite præpositis uestris, & subiacete eis:ipsi enim peruigilant quasi rationẽ pro animabus uestris reddituri,ut hoc faciant cũ gaudio,& nõ gementes:hoc enim nõ expedit uobis. Sen.in lib.de beneficiis.Ita à natura cõparatũ est:ut altius iniurię quàm merita descendant:illa citò defluãt,has tenax memoria custodiat.Quid expectat qui offendit dum obligat?Satis aduersus eũ gratus est,qui beneficio eius ignoscit.A simili possumus dicere,ꝙ satisfacit Deus pro obedientia aliquorũ,si affectionem quam ipsi faciunt superioribus suis eis ignoscit. ¶ Quartus gradus est, uelociter obedire. Luc. 19.dictũ est Zachæo,Festinans descende.Et subditur remuneratio:Hodie,inquit,salus huic domui facta est.Matt.4. dicitur de Petro & Andrea à domino uocatis:Et illi cõtinuò relictis retibus secuti sunt eum.Et similiter subditur de Iacobo & Ioãne:Illi statim relictis retibus & patre secuti sunt eum.Hiero.Perfecta obediẽtia est sua imperfecta relinquere. Cantic.5. Manus eius tornatiles.In Vitis patrũ,Abbas Syluanus habebat duodecim discipulos,unũ eorũ nomẽ Marcus,quẽ præ cæteris diligebat propter bonũ obediẽtiæ, quod erat in eo.Cùmq; quidã dicerẽt ei,ꝙ alii discipuli cõtristarẽtur ex hoc,ipse pulsauit ad ostium uniuscuiusq; uocans eũ,& nullus exire uoluit.Tandẽ uocauit Marcũ ad eius ostiũ, qui statim eximit,& Syluanus in quaterno quem

ipsem ille scribebat tẽpore uocationis,literã ultimã imperfectam inuenit,quam post uocationẽ propter bonũ obediẽtiæ implere noluit.Tunc illi iudicarunt eum magis esse diligendum,eõ ꝙ Deus magis diligeret eum propter bonũ obedientiæ.Item quidam Abbas seniori suo abbati debuit præparare pedem,& apposuit cultellũ & incidebat eum,& uocatus ab abbate suo reliquit piscem semicrudum propter bonũ obediẽtiæ. Valde gratũ solet esse prius quàm præcepta eorũ uelociter adimplentur. Prouer.22. Uidisti hominem uelocẽ in opere suo,coràm regibus stabit, nec erit ante ignobiles. ¶ Quintus gradus est, uiriliter adimplere mandatum.Bern. Manum tuam mittite ad fortia, agendũ est intrepidè,& constanter obediens.Nec inter asperitatẽ uerborũ tam regalis est semita reperienda.Et loquitur de semita obedientiæ.Christus hanc semitam etiã pro morte ignominiosissima relinquere noluit.Ad Philip.2.Factus obediens usq; ad mortem:mortem autem crucis. Bern.Mementote fratres, Christum ne perderet obedientiam, perdidit uitam. Idẽ:Putas obedientiæ fructũ,quũ subditus auferat uotis,quum ei præcipi contrario meritũ assigna illi obedientiæ quæ terret animum

audientis,grauis ad audiendũ, grauior ad implendũ, grauissima ad tenendum. ¶ Sextus gradus est, humiliter obedire. Et subdit Bern.Magna uirtus humilitatis,sine cuius obtẽtu uirtus fortitudinis non solum uirtus non sit,sed etiam in superbiam erũpit.Luc.17. Quũ feceritis omnia quæ præcepta sunt, dicite, serui inutiles sumus:qd̃ facere debuimus,fecimus. ¶ Septimus gradus est, indesinenter obedire.Et subdit Bernar.Perseuerãtia singularis est filia summi regis.Idẽ:Quid currere prodest,& ante cursus metam deficere?Sic currite ut comprehendatis.1.ad Corint.11.Hi sunt septem gradus scalæ quam uidit Iacob.Gen.28.Hanc uisionẽ uidit Iacob dormiens in itinere, lapide suppositio capiti. Glos. Caput ponit in lapide qui Christo inhæret mente. Et secũdum August.in itinere dormire, est in uia huius seculi ab impedimẽto secularium actionum quiescere.Beatus Benedictus & Aug.& alii sancti qui religiones instituerunt,quũ Christo corde adhæsissent,& à curis huius seculi quiescerẽt,spiritualiter uiderũt unsionẽ illã.Scala ista obediẽtia est,cuius duo latera possunt intelligi, paupertas uoluntaria & continentia, uel abrenuntiatio proprii sensus & propriæ uolũtatis. ¶ Attẽdẽda uerò sunt quatuor quæ de hac scala dicuntur. ¶ Primum est,ꝙ erat stãs super

terram. In quo notatur rectitudo intẽtionis quæ debet esse in his qui uiam obediẽtiæ aggrediuntur. Et excluditur per hoc macula intentionis terrenæ eorum qui habent terrenam intentionem in religione. Scala eorũ non stat, sed potius iacet super terram: uel potius directa est ad infernum. Eccles. 4. Custodi pedem tuum ingrediens domum domini. Pedem, inquam, intentionis. ¶ Secundum est, ꝙ cacumen eius tangebat cælũ. In quo figuratum est, ꝙ conuersatio religiosorum in cælis debet esse, uel quòd immediatus transitus est in morte à uia perfectæ obedientiæ in cælum. Parum enim uel nihil morãtur perfectè obedientes in purgatorio. Et quia magni lucri est obedientia, ut prius ostensum est, & ideo sufficit hic soluere debita. Et quia in uero obediẽte Christus uiuit & operatur. ad Gal. 2. Viuo autem iam non ego: uiuit uerò in me Christus. Nec est uerisimile, ꝙ Deus sit in futuro eorum ultor, quorum hic est actor. ¶ Tertiũ est, ꝙ Iacob uidit angelos ascendentes & descendentes per scalam illam. In quo insinuatur, ꝙ uia obediẽtiæ uita angelica est. Siue enim descendant uerè obedientes fratribus suis ministrando, siue ascendant Deo assistendo in oratione, lectione, meditatione, ad modum angelorum uoluntatem Dei peragunt. Vnde quantum ad illos impletur oratiõis dominicæ petitio, Fiat uoluntas tua sicut in cælo & in terra. Matt. 6. ¶ Quartum est, ꝙ dominus erat innixus scalæ. In quo insinuatur quòd perfecta obedientia se habet immediatè ad Deum. Nullum enim interuallum uel modicum est inter mortem uerè obedientis & diuinam uisionẽ. In Psal. Tenuisti manum dexteram meam, & in uoluntate mea deduxisti me, & cũ gloria suscepisti me. Esa. 58. Si auerteris à sabbato pedem tuum &c. sustollam te super altitudinem terræ, & cibabo te hæreditate Iacob patris tui. Muleti deberent incitare eos qui sunt in scala obedientiæ ad ascendẽdum uiriliter, spes & desiderii nidendi dominum innixum scalæ. Sicut quum acclamatum est in obsidione alicuius castri, illum habiturum centum libras qui primò intrauerit: spes & desideriũ tanti lucri facit aliquos per scalam ascendere, tenentes clypeos supra se, licet lapidibus desuper percutiantur. Sic spes & desideriũ, de quibus iam diximus, deberent facere ut homines per scalam obedientiæ ascenderent: omnes aduersitates quæ occurrunt superando. Matth. 11. Regnum cælorum uim patitur, & uiolenti rapiunt illud. Item insinuatur in hoc quòd dominus erat innixus scalę, quòd ipse paratus est iuuare & conseruare eos, qui uiam obedientiæ ingressi sunt, quasi suos. Perfecte obediens è proximo sequitur dominum. Vnde dominus quasi facilis socius ubi deuentum est ad locum difficilẽ ad transeundum porrigit ei manum iuuans eum. In Psalm. Adhæsit anima mea post te: me suscepit dextera tua. Attendendum etiam est quod sequitur: Verè dominus est in loco isto, dicit Iacob. Deus dominum se exhibet uerè obedienti, eum iuuando, conseruando, & ei prouidendo: & meritò, cum ille se exhibeat seruũ Dei, uoluntatem eius adimplendo. Item attendendum est quod Iacob postea dixit, Quàm terribilis est locus iste? Terribilis est locus sanctus, scilicet locus religionis, propter domini præsentiam. Solicitè enim debẽt se habere qui sunt in religione, propter hoc quòd dominus præsens est. Hoc est unum illorum quæ Deus requirit ab homine: scilicet solicitè ambulare cum Deo. Michææ 6. Terrorem incutere deberet his qui peccant in locis sanctis, pœna illorũ qui in locis sanctis peccauerunt: ut pœna Luciferi & Adam. Sequitur: Non est hic aliud, nisi domus Dei, & porta cæli. Domus Dei, ecclesia religio: quia in uerè obedientibus Deus habet dominiũ. Porta uerò cæli est propter propinquitatem quã habet perfecta obedientia ad Dei uisionem. Vę qui de porta cęli faciũt speculam latronum: ut qui simoniacè intrant religionẽ aliquã, uel proprietarii sunt ibi. Matth. 21. Domus mea domus orationis uocabitur: uos autẽ fecistis eam spelunca latronum. Item: Væ illis religiosis qui de scala regni cælestis scalam faciũt confusionis, quorum peccata tanto amplius fœtẽt hominibus, quanto ipsi sunt in gradu altiori.

De partibus Obedientiæ. CAP. V.

EST obedientia reprehensibilis, & est obedientia commendabilis. ¶ Obedientia reprehensibilis est triplex. ¶ Prima est quũ aliquis obedit creaturæ inferiori homine: ut pecuniæ. Eccle. 10. Pecunię obediunt omnia. ¶ Secũda est, cum ex remissione superioris & ceruicositate inferioris accidit quòd ille obedit qui debet imperare, & ille imperat qui debet obedire: cum scilicet ille est suprà qui deberet esse infrà, & membrum super uerticem se extollit. Prouer. 30. Per tria mouetur terra, & quartũ quod nõ potest sustinere, per seruũ cùm regnauerit &c. ¶ Tertia est, cũ aliquis suo superiori in malo obedit. Grego. in Moral. Nunquá per obedientiã malũ fieri. Aliquãdo autẽ debet bonũ, quod agitur, per obedientiã intermitti. Bern. in epistolis: Facere malũ quolibet etiã iubẽte domino, cõstat nõ esse obedientiam, sed potius inobedientiã. Greg. Caueãt subditi ne plusquã expedit sint subiecti, ne dũ plusquã expedit studeant subiici,

superiorũ cõpellantur uitia uenerari. Aug. Sic modus obediẽtiæ tenẽdus est, ut bonis in malo nõ consentias, nec malis in bono nõ contradicas. ¶ Obediẽtia uerò cõmendabilis quædã est necessaria, quædã abundans uel perfecta. Necessaria est, ut quum aliquis obedit in his in quibus tenetur obedire. Abundans uerò est, quũ obediat etiam in his in quibus nõ tenetur obedire. Bern. Subiectus huiusmodi, obedientiam quæ finibus cohibetur nouerit imperfectam: nam perfecta obedientia legem nescit, terminis nõ arctatur, neq; contenta angustiis professionis, largiori uoluntate fertur in latitudinem charitatis. Item ad perfectionem obediẽtiæ pertinet nõ solum facere quod iubetur, sed etiam sicut iubetur. Bern. Illum optimũ dixerim obediẽtiæ gradum, cùm eo animo opus iniunctum recipit quo & præcipitur. Gen. 17. dicitur de Abraham. Et circuncidit carnẽ præputii eorũ statim ipsa die, sicut præcepit ei Deus. Matth. 1. Exurgens Ioseph à somno, fecit sicut præcepit ei angelus. Io. 14. Sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio. ¶ Itẽ notandum, ꝙ est obediẽtia quę debetur ex natura: ut illa quæ debetur Deo. Act. 5. Obedire oportet Deo magis quàm hominibus. Et illa quæ debetur parẽtibus carnalibus. Ad Ephe. 6. Filii obedite parentibus uestris in domino, hoc enim iustum. Item ad Colos. 3. Filii, obedite parentibus uestris, per omnia: hoc enim beneplacitũ est domino. Itẽ est obedientia quæ nõ debetur ex natura, sed habuit uolũtatem principium sui, uel uoluntatem liberam, uel non liberam. Volũtatem nõ liberam sui principiũ habuit obedientia, quam debet seruus domino. ad Colos. 3. Serui, obedite per omnia dominis uestris. Voluntatẽ uerò liberam sui principium habuit obedientia quam uxor debet uiro, uel quã debet subditus prælato. ad Ephe. 5. Mulieres subditæ sint uiris suis in omnibus. Gen. 3. mulieri dicitur: Sub uiri potestate eris, & ipse dominabitur tui. ad Heb. 13. Obedite præpositis uestris, & subiacete eis.

De his quæ aduersantur obediẽtiæ. Et de duodecim malis quæ propria uoluntas homini facit. CAP. VI.

OBedientiæ primo aduersatur proprius sensus, deinde propria uolũtas. Sicut equus uidẽs nõ est idoneus circũire ad molã: sic qui habet proprũ sensum, non est aptus uolubilitati obediẽtiæ. Deut. 12. Non facietis ibi quod nos facimus hic hodie singuli quod sibi rectum uidetur. Iudic. 17. In diebus illis non erat rex in Israël: sed unusquisq; quod rectũ sibi uidebatur, hoc faciebat. Exemplũ relinquendi proprium sensum, dedit Christus à matre sua in templo inuentus. Luc. 2. Descendit cum eis, & uenit Nazareth, & erat subditus illis. Ber. Quis nõ erubescat obstinatus esse in cõsilio suo, quã do suum sapiẽtia ipsa deseruit? Proprius sensus, oculus est uetus hominis qui inimicus est Deo, & ideo eruendus est. ¶ De propria uolũtate, notãdum est, ipsa Deo multũ displicet, diabolo multũ placet, homini multum nocet. Nec mirum si Deo multum displicet. Ipsa enim est, quæ Deo primo iniuriatur. Ipsa Deo aufert dominũ suum, & dat illud diabolo. Sicut enim obedientia efficit hominẽ seruum Dei: sic propria uoluntas efficit eum seruũ diaboli: ideo Posit cõcupiscentias tuas nõ eas, & à uoluntate tua auertere. Si præsses animæ tuæ cõcupiscentias eius, faciet te in gaudiũ inimicis tuis. ¶ Propria uolũtas homini multipliciter nocet. ¶ Primo aufert ei Deum. Bern. super Cant. Non dabit inobediẽti cor. ut mori quàm non obedire uoluerit. ¶ Secundo beneficia Dei homini subtrahit. Greg. Di uinum est, ut ab eius beneficiis quilibet extraneus, qui eius correctus. ¶ Tertio, meritũ eua cuat. Esaiæ 58. Quare ieiunauimus, & nõ aspexisti? Et subditur: Ecce in die ieiunii uestri inuenitur uoluntas uestra. Ber. super Cantic. Grande malum propria uolũtas, qua fit ut bona tua tibi

bona non sint. ¶ Quarto, hominem excommunicat. 2. ad Thes. 3. Si quis non obedit uerbo nostro per epistolã, hunc notate, & ne commisceamini cum illo. ¶ Quinto, hominẽ furem efficit. Ille enim qui in religiõe est propriæ uoluntatis, contractat rem alienã, scilicet seipsum domino inuito. Matth. 16. Si quis uult post me uenire, abneget semetipsum. Luc. 14. Omnis ex uobis qui nõ renunciauerit omnibus, quæ possidet, nõ põt meus esse discipulus. ¶ Sexto, reddit hominem maledictũ. Deute. 28. Si audire nolueris uocẽ domini Dei tui, ut custodias & facias omnia mãdata eius, uenient sup te omnes maledictiones istæ, & apprehẽdẽt te. Maledictus eris in ciuitate, maledictus in agro, maledictum horreũ tuum, & maledictæ reliquię tuę, maledictus fructus uẽtris tui, & fructus terræ tuæ. ¶ Septimo, idololatram efficit. 1. Reg. 15. Quasi peccatũ ariolãdi est, repugnare, & quasi scelus idololatrię nolle acquiescere. Gl. Sola est obediẽtia, quę fidei meritum possidet, sine qua infidelis quisq; cõuincitur. Inobediens negat Deũ inquantum Deus est. Greg. in Moralib. Cõtra conditorẽ superbire, est præcepta eius peccãdo transcẽdere: quia quasi à se iugũ dominationis eius excutit, cui per inobedientiam subesse contemnit. ¶ Octauo, hominẽ à dignitate deiicit: ut patet in Saul, cui dicit

Samuel 1.Reg.15. Quia proiecisti sermonem domini, proiecit te dominus ne sis rex super Israël. ¶Nono aduersarium homini suscitat.3.Reg.11.Fecit Salomon, quod nõ placuerat corã domino, & suscitauit dominus aduersarium Salomoni. ¶Decimo,hominem confundit. Osee 10.Confundetur Israël in uolũtate sua. Esa.45. Confundentur omnes qui repugnant ei.In hoc confunditur qui propriã uoluntatem in religione sequitur, qa contrariũ accidit ei illius, quod intendit. Quærit alicubi consolãtionẽ, & ex hoc postea habet maiorẽ desolationẽ, uel in remorsione cõscientiæ, uel in punitione pœnitentię,uel in infirmitate quæ quandoque ex hoc sequitur. Qui plus uult facere uoluntatẽ suã in religione, plus cogitur facere contra eã. Quum enim talis nõ habeat gratiã illam apud Deum uel homines quam habet uerus obediẽs,multa non cõcedũtur sibi,quę conceduntur uero obedienti. Ionas effugere uoluit ut Dei uoluntatem non impleret: impleuit tamen eam inuitus. Greg. Ecce Ionam fugitiuum Dei tempestas inuenit,sors ligat,mare suscipit & quia authoris uoci obedire renititur,ad locũ quò missus fuerat suo reus carcere pŏrtatur. ¶Vndecimo hominem affligit. Vnde Saul inobedientem malignus spiritus exagitat.1.Reg.16. Homo propriæ uoluntatis in religione animum habet inordinatum,& ideo affligitur.Aug. in lib.cõfessionũ: Iussisti dominę, & sic est,ut pœna sibi sit omnis inordinatus animus. ¶Duodecimo, hominẽ morte temporali & ęterna dignum efficit. Deu.17.Qui superbierit nolens obedire sacerdotis iperio, morietur.Eiusdẽ 21.Si genuerit homo filium contumacẽ, qui non audierit patris aut matris imperium,& coërcitus obedire contẽpserit, lapidibus eũ obruet populus.Iosue 1.Qui contradixerit ori tuo,& nõ obedierit cũctis sermonibus tuis quos præceperis ei, moriatur.2. Reg.13. Vir Dei qui inobediens fuit ori domini percussus est à leone. Ber. Quid odit Deus, aut quid punit præter uoluntatem propriam? Cesset enim propria uoluntas,& infernus non erit.

De errore illorum qui dicunt sola Deo obediendum esse, & non homini. CAP. VII.

FAlsitas huius erroris facilẽ manifestati potest his, qui uetus testamentũ recipiunt: quũ in ueteri lege præcipiantur occidi, qui imperio sacerdotis,uel principis,uel parentum inobedientes sunt. De primo habetur Deute.17. Qui superbierit nolens obedire sacerdotis imperio,morietur. De secundo Iosue. Qui cõtradixerit ori tuo &c. De tertio Deut.21. Si genuerit homo filium contumacẽ &c. Testimonijs etiam Noui testamenti falsitas dicti erroris manifestẽ potest ostendi, ad Ro.14. Omnis anima potestatib. sublimioribus subiecta sit. Non enim est potestas nisi à Deo: quæ autem sunt, à Deo ordinatæ sunt. Itaq; qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit: qui autẽ resistũt, ipsi damnationẽ acquirunt. Ad Eph.6.Filii obedite parẽtib. uestris in domino:hoc enim iustum est.In eodẽ: Serui obedite dominis uestris carnalibus,cum timore & tremore,in simplicitate cordis uestri,sicut Christo.ad Col.3. Filii obedite parentibus uestris:hoc enim beneplacitum est domino.In eodẽ: Serui obedite per omnia dominis carnalibus. ad Titũ 3. Admone illos principibus & potestatib. subdi & esse.ad Heb.13.Obedite prę positis uestris,& subiacete eis.1. Pet.2. Subiecti estote omni humanæ creaturę propter Deũ,siue regi quasi præcellẽti,siue ducibus quasi ab eo missis. In eodẽ: Serui subditi estote in omni timore dominis,nõ tantũ bonis & modestis,sed etiã discolis. Præterea cõstat, q̃ Christus uoluit apostolos esse loco sui, & uicẽ eius gerere: secundũ illud Matt.10. Qui uos audit,me audit, & qui uos spernit,me spernit. Et eiusdẽ 16.dictũ est Petro: Tibi dabo claues regni cælorũ, & quodcunq; ligaueris super terrã erit ligatũ & ĩ cælis: & quodcunque solueris super terrã, erit solutum & in cęlis.Itẽ eiusdẽ 18.

Amen dico uobis: quæcunq; alligaueritis super terrã, erunt ligata & in cælo &c.Et.Io.20. Accipite Spiritum sanctũ: quorum remiseritis peccata,remittuntur eis: quorum retinueritis, retẽta sunt. Obediendũ ergo fuit apostolis sicut Christo, tanquã eius uicariis. A simili ergo successoribus eorũ obediẽdũ est tanquã Christi uicariis. ¶Si quis uerò dicat, q̃ obediendũ fuit apostolis tanquã Christo, sed nõ eorũ successoribus. Ergo Christus recessurus ab ecclesia nõ sufficienter ordinauit de ea,si nõ ordinauit de ea, nisi quandiu apostoli uiuerent. Si rex Franciæ iturus esset in peregrinationẽ, & poneret aliquem loco sui usq; ad certum tempus infra quod sciret se non esse rediturum, ipse non sufficiẽter ordinaret de regno. Ergo quũ Christus ascensurus in cælum sciret se nõ esse rediturum ad ecclesiam ante mortem apostolorum, si ipse solum ordinauit qui essent loco eius dum apostoli uiuerent, ipse sufficienter prouidit ecclesiæ suæ. Relinquitur ergo q̃ successoribus eorũ obediendum sit, sicut & ipsis obediendũ fuit. Si quis uerò dicat hominibus esse obediendum, sed tantũ bonis, non malis, patet primo hoc esse falsum ex uerbis Christi, Matt.23. Super cathedrã, inquit, Moysi sederunt Scribę & Pharisæi: omnia ergo quęcunq; dixerint uobis, seruate & facite, secundum

uerò opera eorum nolite facere. 1. Petri 2. Serui, subditi estote in omni timore dominis, non tantum bonis & modestis, sed etiam discolis. Præterea si tãtum bonis esset obediendum, iurisdictio ecclesię nihil haberet certitudinis: nescitur enim quis sit bonus uel malus. Eccl. 9. Sunt iusti atque sapientes, & opera eorum in manu Dei, & tamen nescit homo utrũ amore an odio dignus sit: sed omnia in futurũ seruantur incerta. Item iurisdictio ecclesiæ nihil haberet stabilitatis. Ille enim qui est bonus in momento, potest fieri malus, & iam non ei est obediendum. Præterea sicut pictor fœdus depingit statuam pulchram, nec uitium pictoris statuam deturpat: sic & prælatus malus potest facere præceptũ bonum: nec est periculum his qui subiecti sunt, si obediant prælato malo in eis in quibus obedirẽt prælato bono. Ex quo prælatus malus habet potestatem. Omnis enim potestas à Deo est: & qui potestati resistit, ordinationi Dei resistit. ad Roma. 13. Si uero prælatus malus præcipiat malum: tunc planè non est obediendum ei. Augu. super illud ad Roma. 13. Qui resistunt, ipsi sibi damnationẽ acquirunt. Si ille iubeat quod nõ debes facere, hic sanè contemne potestatem timendo potestatem maiorem. Ipsos humanarum rerum gradus aduerte. Si quid iusserit curator, nunquid tibi faciendum est, si cõtra proconsulem iubeat? Rursus si quid proconsul iubeat, & aliud Imperator, nunquid dubitatur contempto illo illi esse seruiẽdum? Ergo si aliud Imperator & aliud Deus iubeat, contempto illo obtemperandum est Deo.

De Disciplina. PARS XL. Quæ habet septem Capitula.

De ordine dicendorum de Disciplina. Et de diuersis acceptionibus huius nominis Disciplina.

CAPVT I.

DIcto de Obediẽtia qua redditur quod debetur superiori, dicendum est de Disciplina, qua redditur quod debetur inferiori. de qua hoc modo dicetur. ¶ Primo ponentur diuersæ acceptiones huius nominis Disciplina. ¶ Secũdo, tanguntur de his quæ possunt incitare ad faciendum correptionẽ. ¶ Tertio, de his quę possunt eam impedire. ¶ Quarto de modo corripiendi, uel corrigẽdi. ¶ Quinto, de his quæ incitare possunt ad libẽter recipiendũ correptionẽ. ¶ Sexto, de diuersis partibus disciplinæ. ¶ Septimo, de erroribus circa disciplinam. ¶ Circa primum notandũ, q̃ disciplina quandoq; dicitur desideriũ corrigẽdi inferiores, & sic uidetur esse pars iustitiæ. Quãdoq; aũt dicitur disciplina id qđ̃ additur ad correptionẽ aliquorũ. Sic simile ad Heb. 12. Fili mi, noli negligere disciplinã. In eodem: In disciplina perseuerate. Item: Si extra disciplinam estis &c. Secundoque autem disciplina dicitur effectus disciplinæ sumptus. Secundo modo. Et sic uidetur describere Cyprianus, dicens: Disciplina est morum ordinata correptio, & maiorũ prẽcedentium patrum regularum obseruatio. Item magister Hugo de sancto Victore: Disciplina, inquit, est conuersatio bona & honesta, cui parũ est non malefacere, sed studet in his quæ recte agit per cuncta irreprehẽsibilis apparere. Bern. in epistola: Disciplina ceruicẽ submittit, ponit supercilia, componit supercilium, ligat oculos, cachinnos cohibet, moderatur linguã, gulã refrenat, iram sedat, formatur incessum. Item magister Hugo de sancto Victore, Disciplina est mẽsurã omniũ motus ordinatus & dispositio decẽs in omni habitu & actione. Disciplina sumpta primo modo poterit uideri nihil idem esse quod zelus. Ad primum primo uidetur pertinere dolor de Dei cõtumelia, qui est quædam scissura cordis, quam interdum indicat uestiũ scissura. Secũdo tabescẽtia, quæ est quũ dolor uehementior aut inimicos tuos tabescebã. Tertio per zelum, quę est appetitus corrigẽdi Dei offensam: quæ ira inueterata fuerit, efficit odiũ. Vnde quo in Psal. Nónne qui oderam te Domine oderam? Idem: perfecto odio oderã illos. Perfectum odium ex quo inimicos Dei usque ad dilectionem uel perfectionem persequimur, nõ habentes pacem cum eis quandiu sunt Dei inimici. Vel perfectum odium dicitur odium uirorum perfectorũ, quo peccata hominum, non homines odio habentur. Ambros. Qui habent zelũ, omnes inimicos suos putant qui sunt hostes Dei, quamuis patrem, sororẽ. de omnibus dicunt: Inimici facti sunt mihi. Idem: Nemo grauior hostis omnium, quàm qui omniũ lædit authorem. Aug. Vnumquẽque Christianum zelus domus Dei comedit. Non enim magis est domus tua quàm illa ubi habes salutem æternam. Si ergo in domo tua ne quid peruersum fiat satagis, in domo Dei ubi salus est proposita & requies sine fine, non debes pati, quãtum in te est, si quid peruersum fortè uideris. Et notandũ quòd non uidetur omninò idem esse zelus & ira per zelũ. Bonus zelus est, ut ait gl. Augu. super illud Ioan. 2. Zelus domus tuę. Feruor animi quo mens abiecto timore humano pro defensione ueritatis attenditur, eo comeditur, quo quælibet praua quæ uiderit, corrigere satagit: si nequit, tolerat & gemit. Ira uerò per zelum est ira iusta. De qua glossa super illud Matth. 5. Omnis qui irascitur &c. Iusta ira est mater disciplinæ. Et super illud Iob 5. Virum stultum interficit

iracun

iracundia dicit Gregor. Est ira per zelũ, qua irasci sicut nostris proximorum erroribus debemus. De hac ira etiam dicit gl. super illud Eccles iast. 7. Melior est ira risu. Hæc est ira qua uitiis irascimur. Item notandum, quòd super illud Ezech. 4. Sume tibi sartaginem ferream. dicit glos. Gregor. Nullum maius sacrificium Deo est, quàm zelus animarum. Zelus dei gloriam in hoc mundo defendit: zelus carbo est quem de Seraphin accepit de altari cælesti, & tetigit labia Esaiæ. Esa. 6. Nam nõ sunt digna prædicare uerbum Dei labia illa quæ hic carbo non tetigerit. In Psalm. Mors in labiis eorum. ubi litera communis habet, Gladius in labiis eorum. In labiis quorundam uerbum Dei quod deberet esse spiritus & uita, mors est. Propter enim defectum zeli, uerbum Dei ita frigidè annuntiant aliqui, quòd auditores eorũ inde potius frigescunt quàm accẽdantur. Propter ignem istum dictum est de Elia, Ecc. 48. Surrexit Elias propheta, quasi ignis. Zach. 2. Ponam duces Iuda sicut caminum ignis in lignis.

De his quæ possunt incitare ad faciendam correptionem.

CAP. II.

AD correptionem faciendã, notandum, ꝙ ad hoc primò incitare potest frequens admonitio sacræ scripturę. Mat. 18. Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipsum solum. ad Gal. 6. Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, uos qui spiritales estis, instruite huiusmodi. 1. ad Thes. 4. Rogamus uos fratres, corripite inquietos. Prou. 24. Noli subtrahere à puero disciplinã. Eccl. 7. Filii tibi sunt? erudi illos, & curua illos à pueritia illorum. Eiusdem 30. Tũde latera eius dum infans est, ne fortè induret & non credat tibi. In eodẽ: Dõce filium tuum, & operare in illo, ne in turpitudine illi⁹ offendas. ad Ephes. 6. Educate filios uestros in disciplina & correptione domini. ¶ Secũdo exemplo, & maximè exemplum Christi. De cuius zelo habes Matth. 21. & Ioan. 2. Et in Psal. Zelus domus tuæ comedit me. Esaiæ 50. Opertus est dominus pallio zeli. Et Can. 2. En ipse stat post parietem: ad modũ scilicet zelantis & auscultantis. Exempli zeli habes Exo. 32. in Moyse & Leuitis uindictam sumentibus de idololatria Iudaici populi. Item Nume. 25. in Phinees, qui interfecit uirum Israëlitem coëuntem cum Madianitide: de quo dominus ait ad Moysen, Phinees filius Eleazari auertit iram à filiis Israël: quia zelo meo cõmotus est contra eos. Iteꝫ 3. Reg. 10. in Iesu qui interfecit prophetas Baal. Item 1. Mach. 2. in Mathia qui trucidauit Iudæum sacrificantẽ idolis. ¶ Tertio utilitas ex correptione proueniens

uirga correptiõis fructifera est. Quæ significata est per uirgam illam quæ protulit flores & amygdala. Nume. 17. Vtilitatem correptiõis in multis locis insinuat sacra scriptura. Prouerb. 17. Melior est manifesta correptio, q̃ amor abscõditus. Et in eodem: Meliora sunt uulnera diligẽtis, quàm fraudulenta odiẽtis oscula. Eiusdẽ 28. Qui corripit hominem, gratiã postea inueniet apud eum, magis q̃ qui per linguæ blandimenta decipit. Eiusdem 29. Virga atque correptio tribuit sapientiam. Ecclesiastic. 20. Melius est à sapiente corripi, quàm stultorum adulatiõe decipi. Eiusdem 30. Qui diligit filium, assiduat illi flagella, ut lætetur in nouissimo suo. Item in eodem: Qui docet filium suum, delectabitur in eo. Augu. ad Vincentium: Non omnis qui parcit uerberat inimicus. Melius est cum ueritate diligere, quàm cũ lenitate decipere: Vtilius esuriẽti panis tollitur, si de cibo iustitiã negligebat, q̃ esurienti panis frãgitur, ut iniustitiæ fedus inueteret. Et qui phreneticũ uel lethargicũ excitat, ipsis nos potest amplius amare quàm Deus? & tamẽ nos nõ solum docere suauiter, uerumetiã fortiter terrere non cessat. Quarto, malum proueniens ex defectu correptionis. Quod in multis locis sacræ scripturæ nobis insinuatur. 1. Regũ 3. Suscitabo aduersus Heli omnia quæ locutus sum super domum eius, eò quòd nouerat indignè agere filios suos, & non corripuit eos. Et 3. Regũ 1. Adonias eleuabatur, dicens: Ego regnabo. Et infrà: Nec corripuit eam pater suus aliquando, quem occasione regni postea Salomon fecit occidi. Prouerbior. 13. Qui parcit uirgæ, odit filium suum: qui autem diligit, instanter erudit. Eiusdem 29. Puer qui dimittitur uolũtati suæ, cõfundit matrem suam. Ecclesiastic. 22. Confusio patris est de filio indisciplinato. Eiusdẽ 41. De patre impio queruntur filii, quoniã propter eum sunt in opprobriũ uel tormentum. Esa. 14. Præparate eius filios occisioni in iniquitate patrum eorum.

De impedimentis correptionis.

CAP. III.

OCto sunt quę solent impedire ne correptio debito modo fiat. Primũ est, indiscreta humilitas. Aug. loquẽs prælatis: Cùm necessitas disciplinæ in moribus coërcendis dicere uos dura uerba cõpellit, si etiã ipsi modum uos excessisse sentitis, non à uobis exigitur, ut à uobis subditis ueniam postuletis, ne apud eos quos oportet esse subiectos, dum nimiũ seruatur humilitas, regendi frãgatur authoritas. Eccl. 13. Noli esse humilis in sapiẽtia tua. ad Tit. 2. Hæc loquere & exhortare, & argue

cum

cum omni imperio. ¶ Secundũ est, timor scandali. Veritas uitæ, doctrinæ uel iudicii, ppter scãdalum dimittẽda nõ est. ad Gal. 2. dicit Paulus: Quum uenisset Petrus Antiochiã, in facie restiti ei: quia reprehensibilis erat. Matt. 15. quũ diceretur Christo, Scis quia Pharisæi audito hoc uerbo scandalizati sunt? Ille respõdẽs ait: Omnis plãtatio quã nõ plantauerit Pater meus, eradicabitur. Sinite eos, cæci sunt, & duces cæcorũ. ¶ Tertium est, timor mundanus uel humanus. Cõtra quod legitur de Elia Eccles. 48. Non pertimuit principẽ, nec superauit eũ uerbũ aliquod. Et 3. Regũ 18. Dixit Elias ad Achab: Non conturbo ego Israël, sed tu & domus patris tui. ¶ Quartũ est, remissio. De qua exẽplũ habes in Heli. 1. Reg. 1. q remisse arguebat filios suos, dicens: Quare facitis res huiuscemodi quas ego audio? ¶ Quintũ & sextũ sunt austeritas & indiscretio. Cõtra quæ duo fuerũt in arca testamẽti, uirga, manna, & tabulæ testamẽti. In uirga intelligitur correptio. In tabulis, discretio. In manna, mãsuetudo. Contra austeritatem dicitur ad Gal. 6. Vos qui spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis. Contra indiscretionẽ dicitur Prouerb. 14. In ore stulti uirga superbiæ. ¶ Septimũ, est ira uel odiũ. Prou. 19. Spiritũ ad irascendũ facilẽ quis poterit sustinere? Eccle. 19. Est correptio

mẽdax in ira contumelioſũ. Videtur esse correptio, quod potius est corruptio uel conuitio. ¶ Octauum est, amor terrenorũ. Vnde Gene. 4. dixit Cain: Nunquid custos fratris mei sum ego? Cain interpretatur possessio. Amator possessionum cupit omnia fratrum negligit, non attendens illud Eccle. 29. Perde pecuniam propter fratrem.

De modo faciendi correptionem.

CAP. IIII.

CORreptio procedere debet ex amore. Apoc. 4. Ego quos amo arguo & castigo. Sed sunt aliqui qui illos maximè uolunt corrigere quos uidẽtur nõ amare, quorum correptio abhorretur quibus adhibetur, nõ reputatur correptio, sed hostilis persecutio. Esaiæ 11. Egredietur uirga de radice Iesse. Iesse interpretatur incendium. De incendio amoris egredi debet uirga correptionis. 2. ad Thes. ultim. Nolite quasi inimicum existimare illũ, sed corripite ut fratrem. ¶ Item correptio debet fieri cũ cõpassione. Greg. Nequaquam iacẽtem erigit, nisi qui status sui rectitudinem per compassionem flectit. Augusti. Duo sunt nomina, homo, peccator: quia peccator est, corripe: quia homo est, miserere. In Psal. Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me, sicut dicit glos. super illud Matth. 5. Beati qui esuriũt & sitiũt iustitiã. Iustitię lumẽ est misericordia. Iustitia sine misericord

dia, cæcus furor est. Zelus sine misericordia, est ut cæ- sagittarius qui intendẽs oc- ere ferã, occidit hominẽ: Lamech qui intendens sa- re ferã, sagittauit Cain, & idit eum iuxta traditionem corum. Ignis zeli ardere in oleo misericordię. Gre- per Ezech. Zeli sancti di- de uirtute misericordiæ ere est ut ardeat. Ideo neces- eũ qui habet alios corri- ingiter meditari propriã tatem, ut in seipso discat ũ portare possint. In Psal. gentes quoniam homines Ad Gal. 6. Cõsiderãs temet- ne & tu tenteris. Eccl. 31. ige quæ sunt proximi ex Greg. Omnipotẽs Deus o principẽ Apostolorũ p- adere, ut in culpa sua di- ret qualiter alius misereri eret. Et de Christo legitur Virũ dolorũ & sciẽtẽ in- tem. Qui nõ didicit pati linã, nescit eã in alios ex- re. Quidã religiosi habẽtes tortorẽ crudelissimũ, in- rũ disciplinæ quã in alios exercere, coẽgerũt eũ se- per mẽsem inter fratres, & tãquam simplicem fra- quẽ quotidie proclaman- egregiè uerberantes, tan- restituerunt eum sedi suæ, es, Ecce per mensem fui- scholis disciplinæ: & non audisti doctrinam disci- sed etiam sensisti: nõ erat

mirũ si nescíebas quod non dideras: sis memor eorum quæ didicisti, alioquin tibi rememorationem faciemus ipsorũ. Qui didicit ex his quæ passus est disciplinam. Sunt multi qui alios durè uolunt corrigere, sed tamẽ nolentes corrigi, quorum morbus est Noli me tangere, solo Deo curabilis, cùm omnẽ tactũ humanum fugiat. Itẽ correptio fieri debet in mansuetudine. In Psalm. Superuenit mansuetudo, & corripiemur. Sen. Vitia animi sicut uitia corporis leniter sunt tractanda. Amb. super Lucã: Plus proficit amica correptio, quàm accusatio turbulenta. Illa pudorem incutit, hęc indignationem mouet. ad Galat. 6. Vos qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis. Zelus sedet quasi in fornace uel iuxta fornacem, scilicet uim irascibilem: unde de facili emicãt scintillæ iræ quibus turbatur oculus mẽtis. Cato: Impedit ira animũ, ne possit cernere uerum. Et super illud Iob 5. Virum stultũ interficit iracundia. dicit Gregor. Ira per zelum turbat. Ipse nanq; zelus rectitudinis, dum aciem mentis agitat, turbat. Ideò uiri sancti irã sentientes supersedere uolunt correptiõi, donec ira cessauerit & trãquillitas in mẽte facta sit, imitari uolẽtes illum cui dicitur Sapien. 12. Tu dominator uirtutis cum tranquillitate iudicas. Iaco. 1. Ira uiri, iustitiam Dei non operatur. Diogenes

nes cùm esset iratus seruo suo, ait: Iam te, nisi iratus essem, uerberibus enecassem. In hominibus iracundis non exilit scintilla de fornace uis irascibilis, sed flamma totum uorans: & quod zelo sancto cœperant, furore consummant. In eis opus sanctum quod zelus sanctus tenebat, ira rapit & sibi uendicat. Scintilla uerò iræ etsi aliquid turbationis oculo mentis ingerat, non tamen opus sancto zelo inceptum sibi uendicat. Simile inuenitur in uiro qui ex iustitia uult reddere debitum uxori, cuius operi dupliciter potest se ingerere uoluptas: uel sic ut opus iustitiæ non auferatur: uel ita ut id totum sibi rapiat: ut scilicet solo uoluptatis amore cõsummetur. ad Galat. 3. Sic stulti estis, ut cum Spiritu cœperitis, nunc carne consummemini? Simile etiam accidit in illo qui ex charitate incipit dare eleemosynam, cui uana gloria duplex potest se ingerere. Simile etiam accidit in eo qui ex deuotione inchoat iter Ierosolymitanũ, & intrat in cor eius cogitatio de negotiatione ibi exercenda, quæ cogitatio dupliciter potest se ingerere ut prius. Item correptio secretò faciẽda est, si culpa sit occulta. Matth. 18. Si peccauerit in te frater tuus, corripe eũ inter te & ipsum solum. Si uerò culpa sit manifesta, manifestè facienda est. 1. ad Timot. 5. Peccantes corã omnibus argue, ut & cæteri timorem habeãt. Isid. Manifesta peccata nõ sunt occulta purgatiõe purganda: palàm enim arguendi sunt, q palàm nocent, ut dũ aperta obiurgatione sanantur, hi qui eos imitando deliquerunt, corrigãtur. Dum unus corripitur, plurimi emẽdãtur, necesse est ut pro multorum saluatione unus cõdemnetur, quàm per unius licẽtiam multi periclitentur. Ita erga delinquẽtem sermo est proferendus, sicut eius qui corripitur expostulat salus. Itẽ in correptione attendendus est status personarum quæ corriguntur, quia nõ sanat oculũ quod sanat calcaneũ. Cũ ueterano parcius agẽdũ est: ut ait Sen. 1. ad Tim. 5. Seniorẽ ne increpaueris, sed obsecra ut patrẽ. In correptione etiam seruãda est modestia. Tenendum est enim mediũ inter remissionem & indiscretum zelum. 2. ad Tim. 2. Seruum Domini oportet esse patientem, cũ modestia corripientem: qui nõ possunt cum benignitate corrigi, terrore sunt corrigẽdi. Aug. ad Bonifacium: Quidam dixit, pudore & libertate liberos retinere satius esse credo, quam metu. Et subdit Aug. Hoc quidẽ uerũ est. Sed sicut meliores sunt quos dirigit amor: ita plures sunt quos corrigit timor. Isi. Qui blãdo uerbo castigat, & nõ corrigitur, acrius necesse est ut arguatur. Cũ dolore enim abscindẽda sunt, quæ leniter sanari nõ

possunt. Qualis debeat esse zelus, ostendit Bern. super Cantic. Zelum, inquit, tuum inflammet charitas, informet sciẽtia, firmet fortitudo, sit feruidus, sit inuictus, sit circunspectus. Idem: Quo zelus feruidior, uehementior spiritus, promisiórque charitas, eò sapientiori opus est sciẽtia, quæ illum supprimat, spiritũ temperet, ordinet charitatem. Sunt qui zelum habent non secundũ sciẽntiam. ad Rom. 10. qui uulgariter dicuntur homines sine capite, stulta rabie fœuientes in peccatores, conuitiis eos dehonestant, non medicos, sed hostes habentes, quantum in eis est templum Dei euacuantes, dum sua hic uindicare uolunt. Si hic omnia uindicarentur, ait Aug. locum diuina iudicia non haberent. Ipsi officium dæmonum, quod est torquere, diligenter facerẽt, si potestatem haberent. In ore eorum personant uoces diabolicæ, crucifigantur, confundatur, deponatur, & damnetur. Potestas eorum est, ut gladius in manu furibundi: uix enim eorum auditur, corrigatur. Ipsi solum urere norũt, & semper omni ægritudini ignem, & ferrum adhibere uolunt, ignorantes quòd omnium medicamentorum saluberrimũ est sapiẽtia. Sap. 9. Per sapiẽtiam sanati sunt, quicunque placuerunt tibi ab initio. Eosdem 16. Nec herba, nec malagma sanauit eos: sed sermo tuus Domine, qui sanat omnia. Peccatores (ut ait Dionysius) tanquam cæci manuducẽdi sunt. Tullius: Vndique fulciendi sunt qui ruunt, erigendi sunt, qui ceciderũt, & sanandi qui uulnerati sunt, nõ nouo uulnere transigendi. Qui zelum indiscretum habent, similes sunt illis, qui reficiũt ueteres patellas, qui foramen unum uolentes obstruere, uno ictu mallei multa faciũt, uel illud augẽt, uel patellam omnino confringunt. Videntur tales credere, q̃ omnia uasa sint malleabilia, cùm tamen fictilia, uel uitrea malleatione potius confringantur. Correptio est uasorum spiritualium confractorum refectio. Eccl. 21. Cor fatui quasi uas confractum. 2. ad Timo. 2. In domo magna sunt uasa, nõn solùm aurea & argẽtea, sed etiam lignea & fictilia. Hi correptionẽ hominũ facilè desperãt, ad male sentiendum de hominibus faciles, ad bene sentiendum difficiles. Hi peruersum ianitorẽ cordibus suis præfecerunt, qui mala fratrum tam facile permittit intrare, bona uerò uix uel rarò. Opinionẽ malam semel de aliquo conceptam uix aut rarò deponunt, contra muscas, uel pulices gladio magno impugnare uolunt, similes cuidam, qui dum musculam, quam uidebat super caput alterius uolitantem securi intẽtaret percutere, excerebrauit eum. Multoties dum tales ligna peccatorum intendunt cædere, fugit securis manũ eorum,

ferrúmque lapsum de manubrio proximum occidit. Deuteron. 19. Glossa: Spiritualiter ligna succidimus cum delinquentium uitia pia intentione resecamus. Securis manum fugit, cùm increpatio in asperitatẽ sese pertrahit: ferrũ de manubrio prosilit, cùm de correptione sermo durior exit. Tales zelatores pro medicina uenenum propinant. Iob 20. Panis eius in utero eius uertetur in fel aspidũ. Tales similes sunt cuidam fatuo qui rectissimè uolens procedere sine ruina domorum, non poterat per ciuitatem incedere. Tales spiritualiter multos corruere faciunt. In tempestate & turbine sunt uiæ eorum. Naum 1. Prou. 10. Quasi tempestas transiens non erit impius. Ipsi similes sunt pugilibus qui incedentes per mediũ pressuræ, alios impellunt, alios conculcant, alios impediunt à gressu, & maledictionem multitudinis post se relinquũt. Sic in quacunq; congregatione tales conuersati fuerint post recessum, uel decessum, querelas uel maledictiones relinquunt. Hi periculosè ambulant inter uentres prægnantium. Quis enim aborsus enarret factorum propositorum quos faciunt, & suffocationes teneroru partuum? Tales in principe dæmoniorũ eiiciunt dæmonia, & in satana satanam expellunt: si tamen expellunt, & non potius introducunt. Interdum enim credentes se expellere spiritum luxuriæ, nõ expellunt eum, sed latẽ cogunt, introducentes cum eo spiritum mendacii, & simulationis, & iræ, & odii. Vnde opportunitate inuenta exeunt uitia, ut bestiæ de cauernis cum multitudine uorum uitiorũ. Et est error nouissimus peior priore. Et procurantur quandoque depositiones habentium zelum indiscretum, uel etiam mors eorum multum attendenda esset, in correctionibus infirmitates corrigendorum, & potestas correptoris, & anstragem multorum operetur correptio, uel salutem paucorũ. Erubescenda est medicis spiritualibus timoratio medicorum corporalium, qui adeo solicitè cauent, ne medicina eorum alicui sit mortis occasio. Deridenda est quorũdam iustitia, qui ne amittant de iure suo ualens denarium, parati sunt centum marcas expendere. Timendum est, ne zelum aliquorum inanis gloria concitet, ut accidit cuidam, qui ut iustus iudex appareret, proprium filium pro leui delicto decollauit: mercator instantissimus, qui morte filii sui nam laudem iustitiæ comparauit. Zelus iste indiscretus procedere solet ex inexperientia disciplinæ in seipsis, & ex ignorantia propriæ infirmitatis & alienæ, & amore inanis gloriæ. Talibus non est danda potestas: esset enim, ut gladius in manibus furibundi. Ipsi ad instar dæmonum

quocunque introëunt, inmum post se dimittunt. Qui habent zelum discretũ, mecorporum imitantur mor- spirituales persequentes, sauerò ægrorum quærẽtes. trascuntur medici corpo- patientibus, imò consolan- os, & ad tollendum horro- medicinæ prius eam degu- Item dicit Augustinus de ore: Calicem, inquit, pas- bibit medicus prius, ne il- horreret ægrotus. Non qui habent zelũ discre- mines, secundum meri- Deo relinquunt: sufficit faciant eos pœnitere: pu- ut emendent, ut qui pec- humiliter, misericor- paliter se tradant. Tales tortoris diabolo & an- eius relinquunt: tales sic putrida, ut sana illæsaque pant. Sic herbas pestiferas ut salutares non lædãt. niam extirpant, ut triti- nem non inferant. Qui- bæctes zelum, non secun- entiam, sic hortos abba- tarum nobilium purga- ab arboribus infructife- ferè ibi nullam relinque- Ex notandum, quòd cùm e & punire sint contraria, riorum eadem sit disci- nescit parcere, nescit Et notandum quòd si- indiscretus reprehen- ita & remissio est re- bilis. Bernard. in epistolis: Non irasci ubi irascendum est, nolle emendare peccatũ est. Plus uerò irasci, quàm irascendũ est, peccatũ peccato addere est. Remissio ipsa est, ut somnolentia in rectore nauis. Prouerb. 23. Eris sicut dormiens in medio maris, & quasi sopitus gubernator amisso clauo. Isidorus prælatum negligentem dormienti assimilat, de cuius manu baculus cadit pastoralis. Et pictores pingunt ipsum accumbentem in cathedra super cubitum, somno grauatum, & cadentem de manu eius baculum pastoralẽ. Item remissio pigritiæ in agricola assimilatur. Prouerbiorum 24. Per agrum hominis pigri transiui, & per uineam uiri stulti, & ecce totum repleuerãt urticæ, operuerant superficiem eius spinæ. Remissio est uelut defectus latratus in cane gregem seruãte. Esa. 56. Canes muti non ualentes latrare. Item defectus gladii in custode. Esa. 62. Super muros tuos Ierusalẽ constitui custodes. Cantico 3. Inuenerunt me custodes ciuitatis. Item est defectus buccinæ in speculatore. Ezech. 33. Si speculator uiderit gladium uenientem, & non insonuerit buccina, & populus non custodierit se, ueneritque gladius, & tulerit de his animam: ille quidem in iniquitate sua captus est, sanguinem autem eius de manu speculatoris requiram. Sunt qui remissionem misericordiam reputant, cùm tamen potius sit cru-

delitas. Misericorditer agitur cum phrenetico, cùm ligatur, & à desideriis suis nociuis compescitur: & cum eo qui in igne est, cùm per capillos inde extrahitur, si aliter extrahi non potest. De ore lupi infernalis uiolenter extrahendi sunt homines. Amos 3. Quomodo si eruat pastor de ore leonis duo crura, aut extremum auriculæ: sic eruentur filii Israël. Iob 29. Conterebam malas iniqui, & de dentibus illius eripiebam prædam. Malæ diaboli sunt uitia & peccata. Eadē dentes etiam possunt dici. Eccle. 21. Dentes leonis, dentes illius. Item extrahendi sunt homines ab aquis deliciarum, etiam inuiti antequam ibi submergantur. ¶Et notandum, quòd qui habet correptionem facere, non de se, sed de Deo, debet considere, & orationi debet instare, cùm solius Dei sit hominem corrigere. Eccles. 7. Considera opera Dei, q̄ nemo possit corrigere quem ille despexerit. Considera, &c. id est, discerne quæ opera sint propria Dei, & soli uirtuti eius possibilia, & inter ea inuenies illud, quod nemo possit, &c.

De his quæ possunt incitare ad libenter recipiendum correptionē uel disciplinam. CAP. V.

SEquitur de his quæ incitare possunt ad libenter recipiendum correptionem uel disciplinam. ¶Ad quod potest ualere, Primò multiplex admonitio Sacræ scripturæ. In Psal. Apprehen

dite disciplinam, nequando irascatur dominus. Prouer. 3. Disciplinā domini, fili mi, ne abiicias. Et eiusdē 4. Tene disciplinam, & ne dimittas eam. ad Hebr. 12. Noli negligere disciplinā. Item In disciplina perseuerate. ¶Secundo utilitas ex disciplina, uel correptione proueniens. Prou. 29. Virga atque correptio tribuit sapientiam. Et eiusdem 12. Qui diligit disciplinam, diligit scientiam: qui autem odit increpationes, insipiens est. Disciplina uel correptio placet sapientibus, & in eis proficit: insipientibus uero displicet, nec proficit in eis. Eccl. 10. Vir prudens & disciplinatus nō murmurabit correptus. Prouerb. 9. Argue sapientem, & diliget te. Et eiusdem 25. Nō amat pestilens eum qui se corripit. Et eiusdem 9. Qui arguit impium, sibi maculam generat. Eccles. 7. Peruersi difficile corriguntur. Peruersus est, qui intellecta & affectu à bonitate auersus est. Eccl. 32. Homo peccator uitabit correptionem, & ad uoluntatem suam inueniet comparationem. Prou. 17. Plus proficit correptio apud prudentem, quàm centum plagæ apud stultum. Eiusdē 32. Si contuderis stultum in pila, quasi ptisanas desuper feriente pilo, non auferetur stultitia eius. ¶Tertio malum proueniens ex eo, quòd disciplina uel correptio abiicitur. Virga enim correptionis in colubrum uertitur. Qui enim hic non corrigitur, ita

ro à serpētibus infernalibus ertur. Exod. 4. Proiecit Moyrgam, & uersa est in colu- Prouerb. 15. Qui increpa- ra odit, morietur. Et eiusdē Viro qui corripientē se dura ice contemnit, repentinus ueniet interitus. Eccles. 19. odit correptionē, minue- ra. Vita inquam triplici, scinaturæ, gratiæ, & gloriæ. o qui est sine disciplina, is adhæret de æternis non ob. Iob 17. Cor eorum lonsti à disciplina, propterea altabuntur. Glos. Qui per inē minimè custodire uident, semper per desidemis iacēt. Qui sine disci- est, in periculo est. Prouer. i abicit disciplinam, deanimam suam. Sicut carespicit, qui eam non ult ondire. Putrescit enim qui mnit disciplinam, & per ens. 3. Sapientiam & disciplipi abiici, infelix est. Fuenim eum omnia bona. diabolo multum assimilaincorrigibilis est. Eccles. odit correptionem, uesest peccatoris. Diabolus or dicitur antonomasicè. ultū assimilatur qui odit ptionem: ut uestigium ualle est pedi. Et notandum andabilius est correptioenter accipere, quàm aufacere. Augustin. ad Hie- Cùm satius sit à tenendo itinere in nullo quàm in aliquo declinare: multò tamen est mirabilius & laudabilius libēter accipere corrigentē, quàm audacter corrigere deuiantem.

De partibus disciplinæ. Et primò de Ieiunio, & eius commendatione: de speciebus eius, & de his quæ debent ipsum comitari.

CAP. VI.

EST disciplina ad omnes pertinēs, scilicet disciplina proprii corporis. Et est disciplina pertinēs ad eos, qui præsunt cæteris hominibus. ¶Prima multiplex est, ut ieiuniū, asperitas uestium, durities lectorū, peregrinatio, uigiliæ, disciplina uerborum. Secunda uerò duplex est. Quædam spiritualis, cùm scilicet delinquētes feriūtur gladio spirituali, quæ specialiter pertinet ad prælatos ecclesiæ. Quædam uerò materialis, cùm scilicet delinquētes feriūtur gladio materiali, quæ maximè pertinet ad principes terrenos. Omissis aliis partibus disciplinæ prosequemur de Ieiunio. De quo scriptura sacra multum loquitur, & quòd magnæ efficaciæ est. Ieiunium, ut ait Isidorus in lib. Etymolo. est parsimonia uictus, abstinētiáque ciborum. De illo hoc modo dicemus. Primò commendationi eius insistemus. Secundo, agemus de speciebus eius. Tertiò, tangemus de his quæ debent concomitari ieiunium. ¶Circa primum notandum quòd ieiunium multipliciter est commen-

dabile. ¶ Primo exemplis. SpeciaLiter exemplo Moysi qui ieiunauit XL. diebus, & XL. noctibus. Exod. 34. Item exemplo Eliæ, qui similiter ieiunauit XL. diebus, & XL. noctibus. 3. Reg. 19. Itē exemplo Christi, de quo Matth. 4. Et cùm ieiunasset XL. diebus, & XL. noctibus, postea esuriit. ¶ Secundo ob hoc quod dicitur esse fundamentum uirtutum. Hieronym. Ieiunium non est perfecta uirtus, sed est cæterarum uirtutū fundamentum. ¶ Tertiò, à multiplici suo effectu. Ieiunium rectè factum Dei misericordiam impetrat. Vnde Ionæ 3. Facto ieiunio misertus est Dominus Niniuitis. Item gratiam Dei cōseruat. Esa. 30. Dabit tibi Dominus panem artum, & aquam breuem: & non faciet à te auolare doctorem tuū. Item ad intelligentiam & sapientiam iuuat. Daniel. 1. Tollebat Malasar cibaria, & uinum potus eorum, dabátque eis legumina. Pueris autē his dedit Deus scientiam & disciplinam in omni libro & sapientia, Danieli autē intelligentiam omnium somniorū & uisionū. Exod. 34. Moyses XL. diebus ieiunans, legem susscepit. Et Dan. 10. post ieiunium audiuit ab angelo, Tu ergo animaduerte uisionem sermonis, & intellige. Esaiæ 28. Quē docebit scientiam, & quem intelligere faciet auditum? Ablactatos à lacte: à lacte scilicet temporalis consolationis. Item ieiunium consolationem Dei & angelorū meretur. Vnde post ieiunium Domini, accesserunt angeli, & ministrabant ei. Matth. 4. Cornelio ieiunanti, & oranti apparuit angelus. Act. 10. Et 3. Reg. 19. legitur de Elia, quòd ieiunauit XL. diebus & XL. noctibus, & uenit ad montem Dei Horeb, ubi Deus cūeo locutus est. Item meretur quandoq; materialem refectionem à Deo. Sicut enim testatur Hier. Paulus primus eremita semper ieiunauit, quousq; sibi panis de cælo mitteretur, qui duplicatus est cùm ad eū uenisset Antonius. Cui ille: Eia frater comedamus. Duplicata est nobis annona. Item ieiuniū carnem uincit, quę est hostis familiaris. Hier. super Marc. Ieiunio passiones corporis, oratione sanāde sunt pestes mentis. Marc. 9. Hoc genus dæmoniū in nullo potest erici & exire, nisi in oratione & ieiunio. Sicut ait quidā diabolus: Plus confidit in adiutorio carnis, quàm in alio quo plus nocet domesticus hostis. Ipse baculo nostro nos cęcidit, & manus proprio cingulo ligat, ut caro quæ data est nobis in adiutoriū, sit nobis in iniuriam & in scandalum. Bern. Grauis lucta est & grande periculū aduersus domesticum hostem pugnare, maximè quum nos aduenæ sumus, & ille ciuis. Hostem istum fugere nō possumus, nec fugare: circumferre necesse est, quoniam alligatus est mihi: perimere non licet, sustentare cogor hostem meum, aduersus me nutritio. Et notandum

est dignos irrisione illos qui dicunt se carnem non posse uincere, quum homo possit ieiunando uincula subtrahere. Nō est castrum adeò forte quod nō possit expugnari, si possint uictualia subtrahi. Nec est gigas adeò fortis qui etiam à deuinci non possit, si fortis nedum habet tenere dietam quam uoluerit: nec est ignis adeò magnus, quod non deficiat materia subtracta fuerint. Prouer. 26. Quum defecerint ligna, extinguetur ignis. Ille qui impatientiam se excusat de eo quòd à carne sua uincitur, sibi dicit Abraham Saræ consentienti de ancilla sua, Genes. 16. Ecce, inquit, ancilla tua in manu tua est: utere ea ut libet. Item ieiunium diabolum ab homine depellit, sicut fames cogit lupum abire à nemore. Ieiunium ponit diabolum in arido, ubi requiem non habet. Matth. 12. Cùm immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quærens requiem, & nō inuenit. Diabolus ad modum piscis habitat in locis humentibus. Iob 40. Isid. Humidi spiritus ibi se magis delectant, ubi plus uiderint esse & potum. Sed per ieiunium arcetur, ibi interficiatur: secundum officium Raphaëlis, Tob. 6. dicentis ad Tobiam minorem de pisce magno, qui stabat ad deuorandum eum, ut extraheret eum de aqua: quo facto, cœpit palpitare ante pedes eius, & qui prius stabat ad deuorandū, tunc de facili est occisus. Sic diabolus de facili occiditur in hominibus per ieiuniū. Ambrosius: Vides quanta est uis ieiunii, ut ieiunus homo sputo suo terrenū serpentē interficiat: multo fortius ergo spiritualem serpentem. Iudith 13. Pòst ieiunium amputauit caput Holofernis. Et filii Israël post ieiunium & fletum uicerunt illos de tribu Beniamin. Iudic. 12. Item ieiunium de corpore nostro sacrificium Deo facit in odorem suauitatis. Rom. 12. Obsecro uos per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora uestra hostiā uiuentem, sanctam &c. Eccles. 24. Quasi myrrha electa dedi suauitatem odoris. Suauis odor myrrhę est ieiunii placētia. Valet etiā ieiunium ad corporis sanitatem. Vnde dicitur in medicina, ꝙ abstinentia est summa medicina. Eccles. 37. Qui abstinens est, adiiciet ad uitam. Item ualet contra aduersitates. 1. Esdræ 8. Ieiunauimus, & rogauimus Dominum, & euenit nobis prosperè. Quantum ieiunium placeat Deo, figuratum est Genes. 21. Vbi Abrahā fecit grande conuiuium in ablactatione Isaac. Ieiunium mensa Christi hominem dignum efficit. Bernardus in sermonibus: Non est magnum si ieiunet in Christo, qui sessurus est ad mensam patris cum eo. Lucæ 6. Beati qui nunc esuritis, quoniam sa-

turabimini. ¶ Sequitur de ſpecie bus ieiunii. Notandum eſt ergo quòd triplex eſt ieiunium, ſcilicet ieiunium à peccato, ieiuniũ à cibo, & à temporali gaudio. De primo dicit Hieronym. Tunc præclara eſt apud Deum abſtinentia corporis, quum animus ieiunat à uitiis. Quid enim prodeſt tenuari corpus abſtinentia, cuius animus intumeſcit ſuperbia? Iſidorus: Qui à cibis abſtinent & prauè agunt, dæmones imitantur, quibus eſca non eſt, & nequitia ſemper eſt. Eſa. 58. Quare ieiunauimus, & non aſpexiſti? Et ſubditur reſpõſio, Ecce in diebus ieiunii ueſtri inuenitur uoluntas ueſtra, &c. ecce ad lites & contentiones ieiunatis. Glo. Homo interior ueſcitur carnibus draconis, qui datur eſca populis Aethiopum. Et póſt: Nunquid tale eſt ieiunium quod elegi? Nónne hoc eſt magis ieiunium quod elegi? Diſſolue colligationes impietatis. ¶ Ieiuniũ à cibo triplex eſt. Aliud enim eſt deteſtabile, aliud laudabile, aliud indifferẽs. Ieiunium indifferens eſt, quando homo ieiunat cauſa infirmitatis uel indigentię ſolum. Deteſtabile eſt, ut hypocritis, uel auaris, qui ieiunant ut parcãt burſæ: uel guloſis, qui ieiunant ut poſtea melius comedant. De ieiunio hypocritarum, dicitur Matth. 6. Quum ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes. Chryſ. Si quis ieiunat, & triſtem ſe faciat, hypocrita eſt: quanto iniquior eſt qui non ieiunat, ſed in facie ſua argumentis quibuſdam pingit uenalem pallorem. Qui ieiunant propter laudem humanam, multũ ſunt fatui. De hoc enim quod uni hoſti ſubtrahunt, ſcilicet carni, duos hoſtes paſcunt, mũdum ſcilicet, & diabolum. Ieiunant enim ut paſcant oculos hominũ. Puluere etiam uanæ gloriæ paſcunt diabolum. Eſa. 65. Serpentis puluis panis eius. Auari etiam fatui ſunt, qui proprio ori ſubtrahunt, quod in ore diaboli ponunt. Os diaboli eſt burſa auari. Hierony. Sit ieiuniũ non marſupii lucrum, ſed ſatietas animarũ. ¶ Tertiò, ieiunio ieiunant illi quorum Deus uenter eſt, ad Philip. 3. qui imminente ſolennitate Dei ſui, ſcilicet uentris, faciũt ieiuniũ uigiliæ. Greg. in Paſtoral. Non Deo, ſed ſibi ieiunat, ſi ea quæ ad tempus uentri ſubtrahit, non inopibus tribuit, ſed uentri poſtmodum offerenda cuſtodit. ¶ Ieiunium laudabile deſcribit Hieronymus, dicens: Sint pura, caſta, ſimplicia, & nõ ſuperſtitioſa ieiunia. Pura, ut homo ſit abſq; mortali. Ad Rom. 12. Obſecro uos per miſericordiã Dei, ut exhibeatis corpora ueſtra hoſtiã uiuentẽ, ſanctã, &c. Qui in mortali ieiunat, corpus ſuum uelut cadauer mortuum Deo offert. Caſta, ut bona intentione fiant. Simplicia, ut nõ quærat homo delicias. Hierony. Qui Chriſtum deſiderat, non curat quàm pretioſis cibis ſtercus efficiat. Iſido. Sperni-

ieiunium, quòd in ueſpere ſua cõpenſatur. Sũt quidam delicatiora uolunt habere ieiunant, etiam plus come una uice, quàm comederẽt ſi nõ ieiunarent. Qui tagratiũ uidentur facere Deo, facit ille qui dat alicui obolos pro denario. Tales tur uelle parum grauare oſpitem, ſcilicet carnem, ſtienda carni duobus terſoluunt termino uno tem medio. Non debent etiam eſſe ſuperſtitioſa. Hier. prodeſt oleo non ueſci, & tias quaſdã difficultatésq; quærere? ¶ Ieiunium tres habet ſpecies, ſcicium bonum, melius & ium. Ieiunium bonum eſt, cum charitate eſt, ad ſaendum Deo pro peccatis. oſius: Qui charitatem non omne bonũ amittit quod ad Corint. 13. Si tradide corpus meum ita, ut ardeam, autem non habuero, mihi prodeſt. Ieiunium me quãdo aliquis ieiunat ad honorem, & proximi utilita ſcilicet Dei contumeliam corpore uindicet, ut pauribus tribuat quod ſibi ſubtra Ad tale ieiunium monet Do Matt. 6. dicens: Tu autem ieiunas, unge caput tuum, interlinearis: Deo ieiupro eius amore ſe mace quod ſibi ſubtrahit, alteri Optimum ieiunium eſt quando homo ex una parte abſtinet, & ex altera parte bona agere nõ ceſſat. Iſidorus: Hoc eſt perfectũ & rationabile ieiuniũ, quãdo noſter homo exterior ieiunat, & interior orat. Sunt aliqui qui nihil boni poſsũt facere quũ ieiunant, ſed ludũt ne ſint otioſi. Bernardus: Pro uitãdo otio otioſa ſectari, ridiculum eſt. Ieiunant à gaudio temporali uiri contemplatiui. Sic ieiunabat qui dicebat, Renuit cõſolari anima mea. Tob. 3. dicebat Sara: Mundã ſeruaui animã meam ab omni cõcupiſcentia: nũquam cũ ludentibus me miſcui, neq; cum his qui in leuitate ambulant participem me præbui. ¶ Sequitur de his quæ concomitari debent ieiunium, quę ſunt tria, Oratio, eleemoſyna, & ſpiritualis lætitia. De primo, Tob. 12. Bona eſt oratio cum ieiunio & eleemoſyna, magis quàm theſauros auri recondere. De eleemoſyna dicit Auguſt. in quodam ſermone: Tale eſt ieiuniũ ſine eleemoſyna, qualis ſine oleo lucerna. Homo primũ debet exiccari ab aquis deliciarum per ieiunium. Secundò, neceſſarium eſt oleũ pietatis quod pertinet ad eleemoſynam. Tertiò, debet applicari Deo à quo debet illuminari, quod fit in oratiõe. In his tribus eſt iuſtitia hominis, ut dicit Gloſſ. ſuper illud Pſalm. Apud me oratio Deo uitæ meæ. De lætitia dicit gloſſa ſuper illud, Tu autem quum ieiunas, unge, &c. Caput, inquit, ungit, qui

spirituali lætitia intus pinguescit.2.ad Corinth.9.Hilarem datorem diligit Deus.

De erroribus circa disciplinam.

Et primò de errore illorum qui dicunt nullum esse excommunicandum. Et de errore illorum qui dicunt maleficos non esse puniendos. CAP. VII.

PRimo tangitur de errore illorum qui dicunt nullum esse excommunicandum. Secundo de errore illorum qui dicunt maleficos non esse puniendos pœna temporali. ¶ Primus error uidetur posse inniti his testimoniis sacræ scripturæ. Legitur Lucæ 6. Nolite iudicare, & non iudicabimini. Peccant ergo sacerdotes qui excommunicationis sententiam ferendo homines iudicant. Item ad Roma. 2. Inexcusabilis es, o homo omnis qui iudicas. In quo enim iudicas alium, te condemnas. Item ad Rom.12.Benedicite & nolite maledicere.Peccant ergo sacerdotes qui hominibus maledicunt. 1.ad Corin. 6. Neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt.Item 2.Pet.3.Non reddentes malũ pro malo. Ad quod monemur exemplo Christi 1. Pet. 2. Cùm malediceretur,non maledicebat. Item Ecclesiast. 21. Quum maledicit impius diabolum, maledicit ipse animam suam.Si diabolus maledicendus non est, multo fortius homines non sunt maledicendi. ¶ Ad primum dicendum est, quòd est iudicium iustum, & est iudicium iniustum. Iudicium iniustum prohibitum est, iudicium uerò iustũ non est prohibitum: imò Christus monet ad illud Io.7.Nolite, inquit Christus Iudæis, secundum faciem iudicare,sed iustum iudicium iudicate.De manifestis concessum est nobis iudicium, de occultis non.1.ad Cor.4.Nolite ante tempus iudicare quoadusque uenìat Dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum.2. ad Timot. 5. Peccantes coram omnibus argue,ut cæteri timorem habeant. Quòd apostoli habuerint potestatem iudicandi, ostendi potest ex eo quod dictum est Petro, Matt.16. Quodcunq; ligaueris super terrã,erit ligatũ & in cęlis: & quodcunq; solueris super terram,erit solutum & in cælis.Item eiusdem 18.Quæcunq; alligaueritis super terram , erunt ligata & in cœlo. Et Io.20.Quorũ remiseritis peccata,remittuntur eis: & quorum retinueritis,retenta sunt.1.ad Corinth.5.ostendit Apostolus se iudicasse Corinthium fornicatorẽ:Ego,inquit, absens corpore, præsens autem spiritu,iam iudicaui,ut præsens,eum qui sic operatus est,in nomine Domini nostri Iesu Christi congregatis,uobis & meo spiritu, cũ uirtute Domini Iesu,tradere huiusmodi hominem satanæ in interitum carnis , ut spiritus saluus sit in die

domini nostri Iesu Christi. Item Matth. 6. An nescitis quoniã sanctí de hoc mundo iudicabũt? Et si uobis iudicabitur mundus, indignoi estis qui de minimis iudicetis?Nescitis quoniã angelos iudicabimus? Ad aliud dicẽdum quòd ecclesia non reddit malum pro malo,nec malum optat alicui aliquem excommunicat. Excommunicatio enim medicinalis est: nec est mala,nisi malis pœnæ:sicut medicina amara est mala , quum uerò bona , eò quòd sit morbi expulsiua. Excommunicatio est ad hoc ut homines salubriter confundantur & conuertantur.Psalmographus, Implę facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine. Augustin. Quicquid facit ira & legitima mater ecclesia, quæ si asperum amarúmq; sentit, non malum pro malo red dit, sed expellẽdum malum iniquitatis,bonum disciplinæ appetit, non odio nocendi, sed dilectione sanandi. Item Augu.Medicus tumor capitis dolet quum curatur, quoniam dum ei parcitur, non sanatur. Ad illud uerò quum maledicit impius diabolum, &c. Dicẽdum quòd uerbũ illud intelligendum est quantum ad illos qui ad maledictionẽ maledicunt diabolo, imputantes ei peccatum alterius. Sicut Heua peccatũ suum serpenti imputare uoluit, & per consequens authorem serpẽtis iniuste accusauit. ¶ Authoritatem excõmunicandi uel maledicendi, habet ecclesia ex diuersis locis scripturæ sacræ:ut ex Matt. 18.dicente domino:Si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.Et eiusdem 21. Maledixit dominus ficulneæ fructum non ferenti.Et Act.8. dicit Petrus Simoni Mago :Pecunia tua tecum sit in perditionem. Et in 2.canonica Ioan.Si quis uenit ad uos , & hanc doctrinam non affert , nolite hunc recipere in domum,nec aue ei dixeritis.1.ad Corint.5. Si quis frater nominatur , & est inter uos fornicator, aut adulter,aut auarus, aut idolis seruiens , aut maledicus aut ebriosus,aut rapax,cũ huiusmodi nec cibum capere. In eodem: Nescitis quòd modicum fermentum totam massam corrumpit? Expurgate uetus fermẽtum.Itẽ: Auferte malũ ex uobisipsis.Eiusdem ultim. Si quis non amat dominum Iesum Christum, sit anathema. Item ad Galat. 1. Si quis uobis euangelizauerit præter id quod accepistis,anathema sit.Itẽ 1. ad Timothe. 1. Ex quibus est Hymenæus & Alexander , quos tradidi satanæ , ut discant non blasphemare. Sicut ouis morbida à grege separatur,ne grex ex ea inficiatur : & sicut membrum infirmum & corruptum abscinditur,ne cætera membra per illud corrumpantur : & sicut humores praui à corpore educuntur, ne infirmitatem corpori inducant : sic homines pestilentes

ab

ab ecclesia per excommunicationem separandi sunt, ne cæteros corrumpant. Aug. Mali Christiani sic sunt in corpore Christi, quomodo humores mali quãdo euomuntur, tunc reuelatur corpus: sic & mali quando exeunt, tunc ecclesia releuatur, & dicit, Ex me exierunt humores isti, sed non erant ex me.

¶ *De errore illorum qui dicunt maleficos non esse puniendos pœna temporali.*

SEQVITVR de errore illorũ qui dicũt maleficos nõ esse puniendos pœna temporali, maximè morte. Qui error uidetur posse inniti his testimoniis scripturę sacrę. Legitur Gen. 1. Quicunq; effuderit sanguinẽ humanũ, fundetur sanguis illius. Nulli ergo licet effundere sanguinẽ humanũ. Item Exod. 20. Nõ occides. quod uerbum assumit dominus Matth. 5. Deut. 32. Mea est ultio, &c. Ezech. 18. Nolo mortem peccatoris. Item Matth. 10. Ego dico uobis nõ resistere malo. In eodem: Qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Si non licet fratri irasci: ergo non licet eum occidere. Item in eodẽ: Diligite inimicos uestros, benefacite his qui oderunt uos. Et eiusdem 13. in parabola de zizaniis superseminatis dicunt serui: Vis imus & colligimus ea? Et ait paterfamilias: Non, ne fortè colligẽtes zizania, eradicetis simul & triticũ. Sinite utraque crescere usq; ad messem. Item Luc. 6. Nolite condemnare, & non condẽnabimini. ad Rom. 12. Nõ uosmetipsos defendentes charissimi, sed date locum iræ. Scriptum est enim, Mihi uindictam. Et 1. Ioannis 3. Omnis qui odit fratrem suum, homicida est. Et scitis quoniam omnis homicida non habet uitã æternam in se manentem. Matt. 26. Omnes qui acceperint gladiũ, gladio peribunt. Item Ioan. 8. Dimisit dominus in pace mulierem deprehensam in adulterio. ¶ Ad primũ dicẽdum, quòd illa sententia domini Genes. 9. Quicunq; fuderit sanguinẽ humanum, fundetur sanguis illius. & illud Matt. 26. Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt, potius ostendunt, si quis diligẽter inspiciat, aliquem quàm neminem debere occidi. Quum enim sententia domini indubitanter sit iusta: Quicunque sanguinem humanum iniustè fudet, iustũ est ut sanguis eius effundatur: & qui gladium iniustè accipit, iustum est ut gladio pereat: ergo in aliquo casu sanguis humanus iustè effunditur, & homo iustè gladio perit. Et sicut quum paterfamilias prohibet ne quis accipiat de uino alicuius dolii sui, non est intentio sua ut non accipiat cui ipse de illo dederit, uel cui ipse hoc iusserit, sed ne hoc aliquis sua authoritate accipiãt. Sic quum dominus dixit, Non occides, non fuit intentio sua ut non occideret in casibus illis in quibus ipse hoc præcip

præciperet: sed ne aliquis occideret aliquẽ propria authoritate. Vnde post illud uerbũ, Non occides, dominus in eodem libro in multis casibus præcipit occidi. Illud autem Deuterono. Mea est ultio: uerũ est quum ulciscimur de aliquo in præsentia authoritate enim Dei sumimus, & intentio sumentis debet esse Dei contumeliam uel offensam uindicare. Illud autem Ezech. 18. Nolo mortem peccatoris, &c. de morte æterna potest intelligi. De morte etiam temporali uerum est quòd Deus nõ uult mortem quandoque peccatoris, sed præuidet corrigendũ esse, & misericorditer expectat ipsum ad pœnitentiã: mors uerò illius peccatoris qui sibi nocet peccando peccato addendo, & alios scandalizando & corrumpendo, quibus correctione spes nõ habetur, indubitanter uidetur sibi & ecclesiæ Dei inutilis esse. Ad illud uerò Matth. 5. Ego dico uobis non resistere malo. & illud ad Rom. cap. 12. Nõ uosmetipsos defendentes charissimi. Dicendum est quòd loco & tempore potest aliquis & debet non resistere malo, & non defendere sicut fiebat in primitiua ecclesia quando per miracula & passiones sanctorum ecclesia nouella plantanda erat. Loco etiã & tempore potest homo resistere malo, & se defendere: aliter enim si ecclesia defenderet se ab incursibus, posset ab eis occidi: & sic periret honor & cultus diuinus. Luc. 22. ait dominus: Qui nõ habet, uendat tunicam suam & emat gladium. At illi dixerunt: domine, ecce duo gladii hic. quibus dominus, Satis est. Si non habet ecclesia gladiũ materialẽ, sed solum spiritualem, dicẽdum fuit, Nimis est: & non fuit dicendum, Satis est. Præterea Paulus uoluit ut malo resisteretur, quũ ipse uoluit milites armatos se perducere ad Felicem præsidẽ. Actu. 23. Luc. uerò 6. ubi dicitur, Nolite condemnare: prohibetur condẽnatio inordinata: ut cum incerta est culpa eius qui condẽnatur. Ad illud uerò 1. Ioan. 1. Omnis homicida nõ habet uitã. &c. Dicendum est quòd non reputatur homicida qui præcepto Dei hominem occidit: sed qui odio uel desiderio uindicãdi se hominem uult occidere. Vnde Matth. 15. De corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, &c. Tunc ergo homicidiũ iudicandum est, quando ex corde & uoluntate propria procedit. Ad illud uerò Matt. 13. Non: ne fortè colligẽtes zizania, eradicetis simul cum eis & triticum. Sinite utraq; crescere usq; ad messem. dicẽdum quòd dominus non dixit hoc nisi ut parceretur tritico: ergo noluit parci zizaniis in tritici detrimentum: ergo quando non potest eis parci sine tritici detrimento, noluit eis parci: ubi ergo crescunt zizaniæ & suffocant triticũ, noluit zizaniis parci.

ci. Et hoc etiam obseruant rustici in agris propriis. Vbi enim uident zizaniã uel alias herbas noxias quas possunt eradicare sine tritici damno, crescere in agris suis, & credunt nisi fuerint eradicatæ triticum suffocari, diligenter faciunt eas eradicari. In agro uerò domini pertinaciter contendunt eradicationẽ in consimili casu nullo modo debere fieri. Nec mirum, cùm ipsi zizaniæ sint, & sententiam mortis timeant. Si quis uerò dicat quòd hi qui sunt zizania possunt fieri triticum, hoc uerum est: sed hoc est certũ, an futuri sint triticum: sed certum est quod triticũ suffocant, quia simplices subuertũt. Raram uidemus hæreticorũ conuersionem: sed frequentem bonorum subuersionem. Ideo bonum conuersionis rarum & ualde incertum & ualde difficile, non debet proponi damno magno & frequenter accidenti: ne dũ uana spe paucis parcitur, irreparabilis multitudo per eos perdatur. Hoc enim esset acsi paucis lupis in medio gregis existentibus, gregem lacerantibus, parceretur, quia fortè Deus illos oues aut agnos faceret. Et paucos leprosos dimitteremus in medio populi corrumpẽtes eũ, quia forsitan Deus illos sanabit. Facilius rabies lupina sæuit in gregem, quàm mansuetudo ouis transeat in lupos, & contagium lepræ facilius à leprosis deriuatur ad sanos, quàm à sanis sanitas ad leprosos. Quod autem sit licitum in aliquibus casibus hominem occidere, manifestè potest ostendi his testimoniis scripturæ quæ sequũtur. Lucæ 19. Inimicos meos qui noluerunt me regnare super se, adducite huc, & interficite ante me. Matt. 22. Missis exercitibus perdidit homicidas illos. Romano. 14. de illo qui habet potestatem, Dei minister est, uindex in iram ei qui malum facit. Luc. 13. de ficulnea sterili terram occupante: Succide, inquit, illam: ut quid etiam terram occupat? Matt. 18. Si manus tua uel pes tuus scandalizat te, abscinde eũ & proice abs te. Ergo ecclesia abscindere debet membrũ, quod corrũpit cætera mẽbra. Tullius: Sicut quædã membra amputantur si languere & tanquã spiritu carere cœperint, noceántque reliquis partibus corporis: sic illa impia figura hominis feritas & immanitas belluæ à communi humanitate segreganda est. Iac. 2. Abraham pater uester nónne ex operibus iustificatus est, offerẽs Isaac filium suum super altare? Ergo Abraham placuit Deo, quia ad præceptum eius uoluit occidere filium suum, ergo qui præcepto domini hominem occidit, non peccat. Item 1. ad Timot. 2. Obsecro primũ omnium fieri obsecrationes, orationes postulationes, gratiarũ actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus qui in sublimitate constituti

sunt, ut quietẽ & trãquillam uitam agamus. Volebat ergo Paulus quòd oraretur pro principibus. Item gladiũ habẽt materialẽ, quia defendunt ecclesiam, & seruant pacẽ in ea. Ergo nõ est malum quòd ipsi utãtur gladio materiali. Ad Rom. 13. Non est potestas nisi à Deo. Et paulò pòst: Dei minister est tibi in bonũ. Si enim malum feceris, time: non enim sine causa gladiũ portat. Lucæ 3. Interrogabant multitudines Ioannem baptistam, dicentes: Quid faciemus nos? Et ait illis, Neminẽ concutiatis, neq; calumniã faciatis, & contenti estote stipendiis uestris. Non dixit, Militiã relinquite, sed stipendia eorum refutate. Ipse sciebat eos decipere duces, si stipendia eorũ reciperẽt, & cùm necessitas esset bellum non facere. Non enim debet stipendia percipere qui non uult militare. Quãdo beatus Martinus imperatori renũciãti respõdit: Donatiuum tuum accipiat, militaturus accipiat. Petrus occidit Ananiam & Saphiram Act. 5. ergo licitum est occidere. Si quis dicat quòd occidit uerbo, & non gladio, quæ differentia in hoc quomodocunque occiderit, ex quo occidit? Rationibus etiam multiplicibus potest ostendi quòd liceat in aliquem hominem occidere. Primo quia pueri paruuli sunt erudiendi & castigandi saltem leuibus flagellis, aut non. Si non, ergo dimittendi sunt omnibus uitiis, & hoc curãdum est de eis quàm de equis & asinis. Si uero paruuli corripiendi sunt, multò magis adulti, cum malitia eorum magis sit noxia. Item constat quòd bruta de puteis uel cisternis extrahũtur si in illa ceciderint, secundum illud Luc. 14. Cuius uestrũ asinus aut bos in puteum cadet, & non continuo extrahet illum die sabbati? Multo fortius ergo homines etiam inuiti à periculis corporalibus extrahendi sunt. Si sic raro occurritur morti corporali: quanto magis occurrẽdum est morti spirituali? Item si furiosi sunt recludendi uel ligandi, ne sibi uel aliis corporaliter noceant: multo fortius mente insani cohibendi sunt, ne se spiritualiter occidant. Si uerò homines pro leuibus culpis leuiter sunt puniendi, si culpa augeatur, augeri debet & pœna: ergo cum culpa augeri possit usq; ad homicidium, pœna etiã poterit usque ad homicidium augeri: ut scilicet pro iniusto homicidio quod aliquis commisit iustè occidatur. Item aut mors corporis est pœna omni culpa maior, aut non. Si sic: ergo Deus male inflixit eã pro comestione pomi uetiti. Si non: ergo aliqua culpa punienda est morte corporali. Item si homicidium iniustum est puniendum, aut erit puniendum morte temporali, aut pœna minore. Si morte tẽporali, ergo licet aliquem occidere. Si pœna minore, aut in infinitũ minore, aut non. Si sic: ergo nullius

lius comparationis erit id quod patietur qui peccauit ad id quod intulit. Vnde talis erit iustitia, ut si quis damnificasset aliũ in mille millibus librarum, & puniretur amissione unius festucæ. Si uerò pœna minori, sed non in infinitum, tale est acsi damnificasset proximum in tribus marcis, & puniretur in una. Item qui Deũ impugnat beneficio ab eo recepto, meretur illud beneficium amittere: ergo quita sua à Deo accepta Deum impugnat, meretur uitam æternã amittere. Item si mors æterna est infligẽda pro aliqua culpa, quanto magis temporalis? Præterea nónne contra Dei inimicos est pugnandũ quãdiu rebellant, uel saltem repugnandũ quãdiu impugnãt? ergo si impugnẽt usq; ad mortẽ corporis, repugnãdum erit eis usq; ad mortem. Vel si non est repugnandum, fugere debet tota ecclesia, uel permittendũ est quòd tota occidatur, & quòd cultus Dei destruatur ut corporibus impiorũ parcatur. Patet ergo quòd hæretici sub specie pietatis honorẽ Dei & religionẽ uolũt destruere. Ipsi sunt pii in lupos, & crudeles ouibus & agnis. Matth. 7. Attẽdite à falsis prophetis qui ueniunt ad uos in uestimentis ouũ, intrinsecus autẽ sunt lupi rapaces. Ipsi pii sunt in fures & alios maleficos, crudeles uerò in innocentes. Item si uerbo cõtradicendũ est hæreticis, non est ratio aliqua quare manus potius debeat esse exempta, quàm lingua quin pro Deo pugnet. Item si bestiæ, ut lupi, leones & serpentes exterminandæ sunt pro salute corporũ: quanto fortius spirituales bestiæ pro salute animarum? Et est conueniens similitudo, habito respectu ad uenenũ pseudoprædicatorum. Tullius: Quid interest, utrum ex homine se conuertat quis in belluam, an sub hominis figura immanitatem gerat belluæ? Itẽ hæreticus in ecclesia est ut ouis morbida in grege: uel ut membrũ cãcerosum cancro incurabili in corpore: ergo quod faciendum est de oue pro grege, & de mẽbro cancroso pro corpore, hoc faciendum est de hæretico pro ecclesia. ¶ Et notandum quòd de illis specialiter uidetur facienda iustitia qui negant iustitiam faciendam, tanquã de manifestis hostibus iustitiæ. Secundũ eos enim iniustitia humana, est iniustitia. ¶ Si quis uerò dicat hæreticos esse occidendos à Deo, nõ ab ecclesia: ergo ecclesia exponenda est & sine defensione dimittenda. Præterea dicit dominus Luc. 6. Perfectus omnis erit, si sit sicus magister eius. Magister uerò noster Deus est. ergo si Deus hæreticos occidit, non est cõtra perfectionẽ bonitatis humanæ hominem occidere. Præterea qua de causa uolũt tantũ hæretici parci corporibus malorum à morte? Si propter spem correctionis, ubi non est spes correctionis, ubi debet cessare hæc falsa pietas. Si quòd propter pretiositatem uitæ corporis, propter maiorẽ pretiositatẽ animarũ nõ erit eis par dandi. Præterea Manichæi, qui dicũt corpora esse à diabolo, nõ uidẽt quid respõdeãt. Destruendum enim erunt à filiis Dei, cùm sint opera diabolo. Qui sunt hui⁹ erroris, sub specie pietatis in corporibus nocẽt. Reprobi sunt qui amplius uiuẽt amplius in futuro punientur. Addendo mala peccata peccatis, cumulant pœnam, & quælibet pars supplicii infernaliũ maior uidetur quã supplicio mortis corporalis. Licet cõcupiscẽtia rei alienæ sit prohibita: tamẽ qui alienã rem iniustè usurpat, iustè re sua priuatur. Ergo à simili licet homicidiũ sit prohibitũ, tamen qui iniustè occidit, iustè occiditur. Quia enim nemo habẽs mẽtẽ bene compositam, dubitet in rebus cæteris ab homine corruptiua esse cauenda: quare hæretici in solis animabus hoc non recipiunt? Item quod potest dici, quòd fures & malefici nõ libenter dant licentiã cõtra seipsos, & nullus esset eis, si asserãt maleficos nõ puniendos. Ita hæretici non libenter dictant sententiã quam sit contra se esse: imò dicũt maleficos iniustè occidi. Sed non debent eis in hoc adhibenda. Vnde super Esaiam: Non est homicida qui crudeles iugulat, sed potius patientibus esse uidetur.

Nam latro suspensus patibulo crudelem iudicẽ putat. Cùm hæretici sint intrinsecus lupi rapaces. Matthæi 7. ipsi bene uellent, quòd non essent canes in grege domini, qui eos à grege arcerẽt. Item si nõ est distinguendũ circa hoc præceptũ, Non occides, quia Euãgelium non distinguit: ergo occidere semper est mortale peccatum: ergo mortaliter peccat, qui pulicem occidit.

De æquitate, & Pietate prout Tullius & Macrobius eam diffiniunt. PARS XII.

Dicto de Obediẽtia quæ est respectu superioris, & Disciplina, quæ est respectu inferioris, dicendum est de æquitate quæ est respectu paris. Et est æquitas amor æqualitatis in his in quibus debet esse æqualitas. Aequalitas uirtus est ualde rara. Ideò potest dici semita. Prou. 4. Ducam te per semitas æquitatis. Hanc semitã tenet uera sapiẽtia. Prouer. 8. Meum est consilium & æquitas. Et notãdum ꝙ æquitas multũ ualet ad spiritualis ædificii firmitatẽ. Sicut ædificiũ corporale firmũ est, si habeat lapides æqualiter dispositos: si uerò sint lapides inæqualiter dispositi, minatur ruinã. Sic cõgregatio ubi æquitas seruatur, stabilis est: ubi uerò deest æquitas, stare non potest. In Psal. Mirabile templũ tuum in æquitate. Item æquitas facit ad corporis mystici decorẽ & sanitatẽ. Sicut in corpore humano inæqualitas membrorum

quæ debẽt esse æqualia facit deformitatẽ, & cùm mittuntur humores inæqualiter ad mẽbra ad quæ æqualiter debent mitti, inducunt infirmitatẽ:Ita in cõgregatione inæqualitas magnã facit indecentiã,& in his qui abundant ea quibus alii indigẽt,generat superbiã quasi quoddam aposlema,uel aliam infirmitatẽ. Virtus æquitatis ualde necessaria est his qui sunt in aliqua societate.Si enim hæc uirtus desit, uolũt esse domini qui debuerũt esse socii, & super alios se exaltant uolentes se præ cæteris honorari : uel se cum grauamine aliorũ dilatant, uolentes abundanter habere ea quibus alii indigent. Sen.in lib.de Beneficiis. Quidam cum illi ob uirtutẽ, & rempublicam bene gestam,tantũ agri sibi decerneretur, quantum arando una die circumire posset, Non est, inquit, opus eo ciue, cui opus sit plus quàm uni ciui. Et subdit: Quanto maioris uiri putas respuisse munus,quàm meruisse? Multi enim fines alii abstulerũt, sibi nemo constituit. De quibusdã congregationibus uerum est illud Esa.59. Aequitas non potuit ingredi.Et inuenitur in eis quod dicitur uulgariter, quòd licet omnes sint fratres,tamen nõ omnes scutellæ sunt sorores. Ecõtrario de filio Dei facto fratre nostro dicitur Hebr.3. quòd debuit per omnia assimilari fratribus, ut misericors fieret.Et notabiliter dicitur,Vt misericors fieret. Qui enim abundanter habẽt,nesciunt per experientiam quid sit indigentia,nec cõpatiuntur sociis indigẽtibus. Itẽ æquitas ualde necessaria est dispensatoribus. Si enim desit hæc uirtus, dant abũdanter propinquis & familiaribus quod dandũ fuit indigẽtibus, & pascũt oculos diuitũ de his quæ subtrahũt necessitati pauperũ. Gen.4. secundum quandã literã:Nónne si rectè offeras,non autem rectè diuidas, peccasti? dispensatores etiã quando bonis dant, si propter gratiã uel consanguinitatẽ nõ rectè diuidunt,peccant.Bern. Clamãt nudi, clamãt famelici,& cõquerũtur.Et ponit uerba conquerentium : Nobis fame & frigore miserabiliter laborãtibus, quid conferunt tot mutatoria in perticis extensa, uel plicata in manticis?Nostrũ est quod effunditis, nobis crudeliter subtrahitur quod inaniter expẽditis. Idẽ loquẽs de ecclesia malignantiũ: De sumptibus,inquit,egenorum seruit oculis diuitum : inueniunt curiosi quo delectentur, & non inueniũt miseri quo sustentẽtur. Item necessaria est ualde uitus æquitatis mercatoribus,ut in ponderibus & mẽsuris nihil iniquum faciant. Leuit.18. Statera iusta, & æqua sint põdera, iustus modius æquúsq; sextarius.Prou. 11. Statera dolosa abominatio est apud Deum,& pondus æquũ uoluntas eius. Item necessaria est ualde iudicibus,ut sine acceptione

ne personæ inter partes cõtrahat æqualitatẽ seruẽt. Deute. 1. Æquũ iudicium sit inter uos, sicut peregrinus,siue ciuis peccatum,quia ego dominus uester. Item Deus nõ est acceptor personarum, Actu.10. ita uult q̃ iudicium iudicãdo uices eius agũt, non acceptores personarum. Iacob.2. Fratres mei,nolite in personarum acceptione habere fidem domini nostri Iesu Christi.

¶ *De Pietate.*

QVITVR de Pietate Tullius & Macrobius de quibus quntur.Est autẽ Pietas,ut Tullius, per quam sanguine coniunctis patriæque benenolis officiis & diligens tribuitur cultus. Ad pietatem sic sumptã ipsa natura hominẽ incitat.De amicitia,gratitudine,& charitate. De honore uerò hominibus exhibendo, require in tractatu de Superbia,capit.de honore irreuerentiæ.Et notandum quòd cùm patria principiũ generationis dicatur esse,secundum Philosophũ quemadmodũ ciuis benenoli patriæ amãdi & honorandi: sic malenoli odiosi, sunt & detestandi, Deuteron.2.Macha.5.de Iasone, qui est omnibus odiosus, inimica legum & execrabilis, omnium,& ciuium hostis.

Gratia prout Tullius de ea loquitur : & quæ sint cauenda dantis uel accipienti beneficia, & de uindicatione.

PARS XIII.

GRatiam Tullius sic describit:Gratia est,in qua amicitiarum & officiorũ alterius memoria, & remunerãdi uoluntas cõtinetur. Hæc uirtus ualde necessaria est. Nullum enim officiũ in referẽda gratia magis est necessarium. Ingratitudinẽ quæ est gratiæ cõtraria enumerat Apostolus 2.ad Tim.3. inter magna mala quæ erũt nouissimis temporibus,dicens : Hoc scito,quia in nouissimis diebus instabunt tempora periculosa, & erũt homines seipsos amantes, cupidi, elati,superbi,blasphemi, parentibus inobedientes,ingrati. ¶ Si uolueris gratus esse,primo caue ne obliuiscaris beneficii.Sene.3. lib.de beneficiis:Ingratus est,qui beneficium se accepisse negat, quod accepit : ingratus est qui dissimulat, ingratus est qui non reddit:ingratissimus omniũ,qui oblitus est. Illi enim si non soluũt,tamen debẽt, & extat apud illos uestigiũ meritorũ intra cõscientiam inclusorũ.Et aliquãdo conuerti ad referẽdam gratiam aliqua causa possunt, si illos pudor admouerit, si facilis occasio inuitauerit. Hic nũquã fieri gratus potest,cui beneficium totum elapsum est. Apparet illum non sæpe de reddendo cogitasse,cui obrepsit obliuio.Nunquã uoluit esse gratus qui beneficium tam longe proiecit,ut extra cõspectũ suũ poneret. Quicquid frequẽs cogitatio exercet, aut reuocat memoriæ,nunquam subducitur,

quæ nihil perdit, nisi ad quod nō
sæpe respexit. Secundo caue ne
ad beneficiū impendendum per
iniuriā accedas. Sen. 5. lib. de be-
neficiis, Ingratis & repudiātibus
beneficia, nō quia nolunt, sed ne
debeant, similes sunt ex diuerso
nimis grati, qui aliquid incōmo-
di precari solēt his quibus obli-
gati sunt, ut probent affectū be-
neficiorū memorē: quorum ani-
mus similis est prauo amore fla-
grantibus, qui amicæ suæ optant
exiliū, ut desertā fugientémque
comitētur: optant inopiā, ut ma-
gis desideranti donent: optant
morbū, ut assideant: & quicquid
inimicus optaret, amātes uouēt.
Ferè idē exitus est odii & amo-
ris insani. Idem: Nequitia est, ut
extrahas mergere, euertere ut
fuscites, ut emittas includere.
Non est beneficiū iniuriæ finis,
nec unquā id detraxisse meritū
est, quod ipse qui detraxit, intu-
lerat. Non uulneres me malo,
quàm sanes. Potes inire gratiā, si
quia uulneratus sum sanas, nō si
uulneres, ut sanādus sim. ¶ Ter-
tio, caue ne nimis festines osten-
dere te gratum. Sen. 5. lib. de Be-
nefic. Ante omnia discamus be-
neficia debere. Nemo libenter
reddit quod inuitus debet: &
quod apud se esse nō uult, onus
iudicat esse, nō munus. Idem in
eodē: Pœnitet accepti beneficii:
quē nondū redditi piget. Non
minoris est animi debere, quàm
dare: eò q̄ operosius hoc quàm
illud, quo maiori diligentia cu-
stodiūtur quàm dantur accepta.
Idē: Aequè delinquit qui ad re-
ferendum gratiā suo cessat tem-
pore, quàm qui alieno properat.
Idem Sene. Reiiciendi signū est
protinus aliud munus remitte-
re, & munus munere expugna-
re. Qui nimis citò cupit soluere,
inuitus debet: & qui inuitus de-
bet, ingratus est. ¶ Quartò, caue
ne clām gratiā referas. Ingratus
est enim qui remotis arbitris gra
tias agit, ut ait Sene. 2. lib. de be-
neficiis. Et notandū q̄ beneficiū
benignè accipiendū est, licet etiā
sit modicum. Si benignè accipis,
retulisti gratiā, sed non solutū te
putas. Sen. Qui beneficium dat,
uult excipi gratè: habet quod uo
luit, si bene acceptū est. Idē: Vo-
luntati uoluntate satisfacimus,
rem rei debemus. Beneficiū ue-
rò rei duplex est, scilicet pecu-
niæ & operæ. Beneficium operæ
splendidius est: hoc enim ex mi-
tute depromitur, alterū uerò ex
arca. Cùm beneficium pecuniæ
datur, materia exhauritur, ut quo
in plures usūs sis, eo minus in
multos uti possis: beneficiū uerò
operæ, cōsuetudine benefaciēdi
parationes & exercitationes fa-
cit. Dum Macedonū fauorē pe-
cuniæ largitione captaret Ale-
xāder, scripsit ad eum pater hæc
uerba: Quis error in istā spem te
induxit, ut eos tibi fideles puta-
res, quos pecunia corrupisses? ac
tu id agis, ut Macedones te re-
gem, sed ministrū, & donatorem
putarent. Fit enim deterior qui
accipit,

cipit, atq; ad idē semper expe-
dparatior. Nō tamē hoc ge
benignitatis omninò repu-
dest: nam sæpe idoneis ho-
bus indigētibus de re fami-
impartiēdū est, sed diligen-
& moderatè. Multi enim pa-
bona effuderunt, inconsultè
pendo. Nihil autē stultius est
curare, ut diutius facere
posīs quod libenter facias.
tur etiā largitores rapinæ:
enim dādo egere cœperint
bonis manus inferre co-
& maiora odia eorū asse-
quibus ademerūt, quàm
res eorū quibus dederunt.
sint cauēda danti beneficia.
notandū quòd in dando
ficiū, primo cauēda est du-
Sene. Non quid detur, re-
quid fiat, sed qua mēte.
æquauit opes animo, qui
tribuit, sed libēter, qui
tatis suæ oblitus est, dum
respicit, qui non iuuandi
uoluntatē habuit, sed cu-
qui accipere se putauit
ret. Idem: Multò gratius
quod facili, q̄ quod plena
datur. Idem: Nemo liben-
debet quod non accepit, sed
expressit. ¶ Secundo dila-
ne. in lib. de benefi. Errat si
erat respōsurū sibi, quem
ne lassauit, expectatione
Eodem animo beneficium
ur quo datur. Idem: Qui
fecit, diu noluit. Cùm ita à
cōparatū sit, ut altius in-
quàm merita descēdant, &
illa citò defluant, has tenax me-
moria custodiat: quid expectat
qui offendit dum obligat? Satis
aduersus illum gratus est, si quis
beneficio eius ignoscit. Idem 2.
lib. Cùm homini probo ad ro-
gandum os suffunditur rubore,
qui hoc tormentū remittit, mu-
nus suū multiplicat. Grauissimis
uiris nulla res carius constat,
quàm quæ precibus empta est.
Molestū uerbū est, onerosum, &
demisso uultu dicendum, rogo.
Nihil æquè amarū, quàm diu in
spe pendere. Aequore animo
quidam ferūt præcidi spem suā,
quàm trahi. Idē: Verū est tantum
te gratiæ demere, quantū moræ
adiicis. Idē: Quēadmodū acer-
bissima crudelitas est quæ trahit
pœnā, & misericordiæ genus est
citò occidere: ita maioris est mu
neris gratia, quo minus diu pe-
pendit. Omnis benignitas pro-
perat, & propriū est libenter fa-
cientis citò facere. ¶ Tertio ne
beneficiū quod das ei cui datur,
uel alii obsit. Ea utamur libera-
litate quæ prosit amicis, noceat
nemini. Seneca 2. lib. de benefic.
Quemadmodū pulcherrimū est
opus inuitos nolentésq; seruare:
ita rogātibus pestifera largiri
blandum & affabile odium est.
Pecuniā non dabo, quam nume-
raturā adulteræ sciam, ne in so-
cietate turpis facti, aut cōsilii in-
ueniar. Idē: Quid turpius, quàm
(quod euenit frequentissimè) ut
nihil intersit inter odium & be-
neficium? ¶ Quarto ne benefi-

cium maius sit facultate tua. Seneca: Cùm summæ amicitiæ sit, amicũ sibi æquare, utrique simul consulendum est. Dabo egenti, sed ut ipse non egeam. Succurrã perituro, sed ut ipse nõ peream. ¶ Quinto cauẽda est exprobratio. Seneca: Hæc beneficii inter duos lex est: alter statim obliuisci debet dati, alter memor esse accepti. ¶ Sexto malitiosa astutia inficiendi. Dixit Antigonus Cynico petenti talentum, Plus esse, q̃ Cynicus debeat petere. Petẽti uerò nummũ, respondit, Minus esse, quàm regem oporteat dare. Ecce malitiosè negabat: nam posse dare talentũ, quia ipse rex erat: uel nummum, quia ille Cynicus. Econtrario Alexander nihil animo nisi grande concipiẽs, cuidam urbem donabat: & cùm ille refugisset munus, dicẽs illud non cõuenire suæ fortunæ: Non quæro, inquit, quid te accipere deceat, sed quid me dare. ¶ Septimo cauendũ de ingrato querelam facere. Meliorem facies ingratum ferẽdo, peiorem conquerendo. Nemo id esse quod iam uidetur timet, deprehenso pudor emittitur. Senec. Ingratus est aduersus unum beneficiũ, aduersus alterum non erit, duorũ oblitus est, tertium in eorũ quæ exciderant memoriam reducet. Quæ ratio est exacerbare eum in quem magna contuleris, ut ex amico fiat inimicus? Seneca: Si Deum imitaris, da etiam ingratis: nam & sceleratis sol oritur. Idem: Ego beneficio meo, cùm darẽ, usus sum: nec ideo pigrius dabo, sed diligentius: quod in hoc perdidi, ab aliis recipiam, sed huic ipsi beneficium dabo. Beneficio igitur tanquam bonus agricola, cura cultúque sterilitatem soli uincens. Non est magni animi beneficiũ dare & perdere, sed est magni animi perdere & dare. Idem 5. lib. de Beneficiis: Propositũ est optimi uiri & ingẽtis animi tandiu ferre ingratum, donec fecerit gratum.

¶ *De uindicatione.*

SEQVITVR de Vindicatione, quã sic describit Tullius: Vindicatio est per quam uis, aut iniuria & omnino omne quod obfuturũ est, defendendo & ulciscẽdo propulsatur. Hæc uirtus maximè necessaria est habenti potestatẽ secularẽ. Rom. 13. Dei minister est, uindex in irã ei qui malũ facit. 1. Pet. 3. Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deũ, siue regi quasi præcellenti, siue ducibus tanquã à Deo missis ad uindictã malefactorũ.

De misericordia PARS XIIII.
quæ subdiuiditur in septem capitula.

De ordine dicendorum de Misericordia, & de descriptionibus eiusdem. CAP. I.

SEquitur de Misericordia, de qua hoc modo dicetur. Primo ponentur eius descriptiones. Secundo, eius cõmendationes. Tertio quædam meditationes, quæ misericordiam iuuant. Quarto, quartò, diuisiones pertinentes ad misericordiã. Quintò, dicetur quo sit facienda eleemosyna. Sextò, quomodo facienda. ¶ Circa primũ notandum, q̃ misericordia sic describitur: Misericordia est uirtus per quã animus per calamitate afflictorum mouetur. Damascenus uerò dicit, q̃ misericordia est tristitia in alienis malis. Isid. 9. lib. Etymol. dicit q̃ misericors à compatiẽdo alienæ miseriæ uocabulum est sortitus: & hinc appellata est misericordia, quòd miserum cor faciat dolens de aliena miseria.

De commendatione Misericordiæ.
CAP. II.

MIsericordiam commendat nobis & natura, & Sacra Scriptura. Natura multipliciter. Primò, naturali compassione quam habent membra uniuscorporis adinuicẽ. 1. Corinthiorum 12. Si quid patitur unum membrum, cõpatiuntur omnia membra. ¶ Secundò, naturali pietate quam uidentur habere animalia eiusdem speciei adinuicem. Dicit enim in lib. de natura anima lium, q̃ nõ est auium unius speciei ut se comedant. Itẽ q̃ mortua equã pullum eius relictũ alia auis quæ uidetur esse animalium quorundam irrationabilium ad res alterius speciei. Dicũtur enim leones ad tuam reducere aberrãtes, & parcere hominibus prostratis coram se, & animalibus infirmioribus quàm ipsi sint, nisi necessitas famis ad aliud eos coẽgerit. Item multis experimentis compertũ est, quod lupi uel lupę paruulos derelictos & à matribus expositos ab aliis bestiis defendunt & etiam nutriunt. ¶ Scriptura commendat nobis misericordiam multiplici admonitione. Deuter. 15. Omnino indigens, & mendicus non erit inter uos. In eodem: Non contrahes manum, sed aperiẽs eã pauperi. Item: Præcipio tibi ut aperias manum tuã fratri tuo egeno & pauperi. Tob. 4. Noli auertere faciẽ tuam ab ullo paupere: ita enim fiet ut nec à te auertatur facies Domini. Eccle. 9. Oleũ de capite tuo nõ deficiat, id est, misericordia de corde. Eccl. 29. Fœnerare proximo tuo in tẽpore necessitatis illius. In eodem: Propter mandatum assume pauperẽ. Eiusdem 7. Pauperi porrige manũ tuam. In eodem: Exorare & facere eleemosynã ne despicias. Eiusdẽ 29. Pone thesaurum tuum in prçceptis Altissimi, & proderit tibi magis, quàm aurum. Zachar. 7. Misericordiam & miserationes facite unusquisq; cũ fratre suo. Matth. 19. Si uis perfectus esse &c. Lucæ 6. Estote misericordes. In eodẽ: Omni petẽti te, tribue. Item: Date, & dabitur uobis. Eiusdem 11. Quod superest, date eleemosynam, & ecce omnia sunt munda uobis. Item 12. Vendite quę possidetis, & date eleemosynam. In eodẽ: Facite uobis sacculos qui non ueterascunt, thesaurum in-

deficientem in cælis. Eiusdem 16.Facite uobis amicos de mamona iniquitatis, &c.2. Corinthiorum 8. Vestra abundantia illorum inopiam suppleat.Ephes. 4.Estote inuicem benigni, misericordes.1.Petr.3.Estote compatientes, fraternitatis amatores, misericordes.2.Petr.1. Ministrate in pietate fraternitatis amorē. Item misericordiam commēdat & creator & creatura. Creator, dum exēplo suo ad misericordiā nos monet, miserationes enim eius super omnia opera eius, ut dicitur in Psal. Item misericordia eius plena est terra. Ioël. 2. Benignus & misericors est, patiens & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitia. Eius proprium est miseri semper, & parcere. Lucæ 6. Estote misericordes sicut & Pater uester misericors est.Balaam: Maximam potestatem accipiens,datorem potestatis iuxta possibilitatem suā debet imitari,in hoc autem Deū maximè imitabitur, si nihil iudicauerit quàm misereri pretiosius. Creatura commēdat nobis misericordiam, dum uiri sancti exēplo suo ad eam nos monent. Inter exempla uerò sanctorum maximè nos monet ad misericordiam exemplum Christi hominis: misericordia seu pietas crux aurea fuit quā Christus portauit,quæ uidetur fuisse acerbioris supplicii,quàm crux exterior, si magnitudo amoris quo nos diligebat attendatur. Sicut enim non fuit amor sicut amor eius: sic non uidetur fuisse dolor sicut dolor eius.Dolor inquam compassionis. Thren. 1. Videte si est dolor sicut dolor meus: misericordia filium Dei de cælo depo suit,& corpore induit.iuxta uerbum Augustin. Ipsa etiam pro redemptione pauperum eam uendidit. Augustin. Redemit uenditus, uiuificauit occisus, honoratuit iniuriatus,misericordia eum usque ad pedum nostrorū ablutionem humiliauit. Item eum ut clypeum nobis opposuit,ut scilicet ictū sustineret quē Deus pater humano generi minabatur. Tunc impletum est illud,Scapulis suis obumbrabit tibi. Et illud: Scuto circūdabit te ueritas eius. Item illud Sapientiæ 5. Dextera tua teget eos. Dextera Dei patris,Filius est. Tunc exaudita est oratio illa,Custodi nos domine ut pupillam oculi. Pupilla oculi manus oppositione custoditur, ut manus ictum suscipiat quem pupilla susceptura erat. Misericordia eum fideiussorem pro hominibus posuit morti adiudicatis.Eccles.29. Gratiam fideiussoris ne obliuiscaris:animam enim suam posuit pro te. ¶Ad commendationem etiam Misericordiæ facit,quòd ipsa super omnia Deo placet, & Diabolo displicet,& homini prodest. ¶Primū ostenditur diuersis testimoniis scripturæ. Augustinus: Non est quod ita faciat Deo amabiles,ut pietas.In Psalm.Diligite misericordiam

tem & iudicium. Prouerb. cere misericordiam & iudi magis placet Deo, quàm æ.Osee 6. Misericordiam & non sacrificium. Matth. cite quid est, Misericordiā , & non sacrificium. Ratio miseri:cordia tantum Deo hæc est, quia Deo maximilatur, ut prius ostenest.Ecclesia. 13. Omne anidigit simile sibi. Misericorguentum est quo ungitur & maximè quantum ad ra illa quæ maximè unindigent, scilicet quanad pedes. Quod figuratum hoc,quòd Magdalena unpedes eius. Lucæ 7. Bernarnum est unguentum con us quod de recordatione torum conficitur: melius nis,quod fit de recorda beneficiorum Dei. Porrò que uincit unctio pietatis. ordiam Christus specianfuluit.Matthæi 19.Si uis esse &c.Illam ultimum dum posuit. Lucæ 11. Vemen quod superest, date osynam, &c. Recessurus ab apostolis suis, miseriam illis commēdare in peablutione uoluit.Ioann.13. enim facto illo iuxta histocommendauit nobis humi: ita secūdum mysterium mendauit nobis pietatem. enim in pelui est pietas in Ipse etiam in die iudicii peribus misericordiæ specialiter disceptabit. Matthæi 25. Misericordia diabolo maximè displicet, cùm per eam maximè uincatur. Vnde super illud Psal. Misericordia mea & refugium meum, dicit glos. De nullo sic uincitur inimicus diabolus, sicut de misericordia.Cùm diabolus in multis respectu hominis excellat:in hoc tamen, ꝙ miseri cordiā non habet,homo ei præcellit.Ipse crudelis est,& non miserebitur. Iere. 6. Misericordia homini maximè prodest.1. Timot.4.Eexercitatio corporis ad modicum utilis est:pietas autem ad omnia utilis est. Quàm utilis sit pietas seu misericordia homini,manifestū fiet si multiplicem effectū eius ostendamus. ¶Notandū ergo ꝙ misericordia peccato obstat.Ecclesiast. 4. Ignem ardentē extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis.In multa peccata caderet peccator, à quibus eleemosynæ quas facit eum custodiunt.Item spatiū pœnitentiæ homini impetrat.Vnde dicitur promissionem habere uitæ quæ nunc est, & futuræ.1. ad Timot. 4.ubi dicit glos. Si quis misericordiam sequitur,si lubricū carnis patiatur,uapulabit quidem,sed non peribit. Quod nō est intelligendum de illo qui propter fiduciam quam habet in eleemosynis quas facit peccat. Tali enim dicitur ad Rom.2. An ignoras, ꝙ benignitas Dei ad pœnitentiam te adduxit? Tu autem secundum duritiam tuam &

cor impœnitens thesaurizas tibi iram. Item bona temporalia multiplicat. Gregor. in dialog. Terrenæ substantiæ per hoc, quòd pauperibus distribuuntur, multiplicantur. Bonifacius duodecim aureos accepit de cista nepotis Cansiatini presbyteri, & dedit pauperibus, quos ille acceperat de equo suo uendito: qui cùm reuersus audisset cistam suam fractam, iratus est in episcopum. Et episcopus ingressus ecclesiam, rogauit ut Dominus daret ei aliquid quo mitigaret furorem presbyteri, & inuenit statim in sinu suo duodecim aureos fulgentes, quos dedit, & dixit ei: Scito quia post mortem meã episcopus nõ eris huius loci. Ille enim collegerat illos aureos pro acquirendo episcopatu post mortẽ eius. Idẽ Bonifacius cùm esset puer, omne triticũ matris suæ expendit in usus pauperum, quòd cùm mater horreum ingressa perpendisset, cœpit eũ increpare, & se ipsam pugno cædere in facie. Sed oratione facta à Bonifacio, statim horreum plenũ inuentũ est. Quo uiso mater cœpit eum urgere ut daret, quia ita celeriter posset quæ petisset accipere. Luc. 6. Date, & dabitur uobis. Prouerb. 11. Alii diuidunt propria, & ditiores fiunt: alii rapiunt non sua, & semper in egestate sunt. Eiusdem 27. Qui dat pauperi, non indigebit: qui despicit deprecationem, sustinebit penuriam. 3. Reg. 18. Illi uiduæ quę Eliam pauit, farina & oleum non defecerunt. Ratio huius potest esse: quia homo misericors fideliter dispensat pauca bona sibi cõmissa, & ideo merito super multa constituitur. Matt. 25. Item Deum placat. Prouerbiorum 21. Munus absconditum extinguit iras: & donũ in sinu indignationem maximam. Gen. 32. Placabo eum muneribus quę præcedunt. Tob. 3. dicitur de eleemosyna, quod ipsa est quæ purgat peccata. Esa. 58. Si effuderis esurienti animam tuam, & animam afflictã repleueris: orietur in tenebris lux tua. Lux, inquam, gratiæ. Misericordia à seruitute diaboli liberat. Esa. 10. Computrescet iugum à facie olei. Oleum dicitur misericordia: quia sicut oleum cæteris liquoribus supernatat, sic opus misericordiæ præcellit respectu aliorum operum. Misericordia à morte spirituali suscitari facit. Sicut Dorcas plena operibus bonis & eleemosynis quas faciebat meruit corporaliter suscitari. Act. 9. Misericordia meretur à Domino misitari. Sicut legitur de Cornelio, Actuum 10. Erat Cornelius eleemosynas multas faciens plebi, & ait angelus ei: Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Domini. Contra peccata nihil tantum uidetur ualere, quantũ misericordia. Vnde super Matt. 12. Extende manũ tuam, & extendit, & restituta est sanitati. dicit gloss. Nihil plus ualet

oratione quàm eleemosyna largitas. Et subditur: Fructo peccatis rogaturus mandet Deum expendit, qui has pauperes pro posse nõ extendam gratiam conseruat. Eccl. 35. Dicitur de eleemosyna: Custodiam eius quasi pupillã conseruat. Item hostem impugnat. Eiusdem: Super scutum & suffulciam aduersus inimicum tuum pro te pugnabit. Item quæ petit a Deo, impetrat. Ecclesiast. 29. Conclude eleemosynam in corde pauperis, & hæc exorabit te. Esaiæ 58. Frange esurienti panem tuum, &c. Et subditur: Tunc inuocabis, & Dominus exaudiet: & clamabis, & dicet, Ecce adsum: quia misericos sum Dominus Deus tuus. Misericordia Dei potest erga Deum. Ipsa mutat Dei sententias reuocans in Ninive. Ionę 3. Et Achab 21. Legitur etiam 10. Iudith. Non addam, inquit Dominus, ut liberem uos. Et pòst legitur: Doluit Dominus super miseria eorum. Hæc luctatur cum Domino, ut Iacob luctatus est cum angelo. Gene. 32. Et Sap. 18. legitur de Aaron, quòd resistit iræ. Ira Dei tunc resistitur, quã ipse Deus misericordia dicitur Deum placare quodammodo. Vnde dicit ecclesia, Quæ te uincit clementia, ut ferres nostra crimina. Vincit etiam peccata nostra de memoria delere. In Psalm. Omnes iniquitates meas dele. Ezech. 18. Si impius egerit pœnitentiã ab omnibus peccatis suis quę operatus est &c. omnium iniquitatum eius quas operatus est non recordabor. Misericordia Deo fœneratur. Prouerb. 19. Fœneratur Domino qui miseretur pauperis. Eiusdem 22. Qui accipit mutuum, seruus est fœnerantis. Est ergo Deus quasi in potestate hominis perfectè misericordis, sicuti seruus in potestate domini, & ille qui mutuum accepit in potestate fœneratoris. Item misericordia non solũ potest in terra, sed in cælo. Ipsa cælum inclinauit. Ista inclinatio manifesta est ex hoc, quòd breuior est nunc uia in cælum quàm esse solebat. Adam per multa millia annorum uix peruenit illuc, modò uerò una hora quandoq; peruenitur. Item misericordia ostium cæli: Christũ scilicet, qui dicit Io. 10. Ego sum ostiũ: fregit in die Parasceues, & fecit uolare quasi in duo frusta: scilicet corpus & animam: & sic pauperibus cælestem ingressum patefecit. Ipsa uiam paradisi dilatat. Prouer. 18. Donum hominis dilatat uiam eius, & ante principes spatium ei facit. Item misericordia hominẽ filium Dei efficit. Ecclesiast. 4. Esto pupillis misericors ut pater, & pro uiro matri eorum: & eris tu uelut filius Altissimi, filius obediẽs, & miserebitur tui magis quàm mater. Misericordia Deũ suum efficit. Hebræo. 13. Beneficentiæ & communionis nolite

obliui

obliuiſci. Talibus enim hoſtiis promeretur Deus. Ipſa ſpecialiter honorat Deũ, propter eũ pauperibus ſua tribuendo. Prou. 14. Honorat dominum qui miſeretur pauperis: ideo merito in futuro à Deo honorabitur. Itẽ miſericordia à pœna pro peccatis debita hominem abſoluit. Prou. 13. Redemptio animæ uiri, diuitiæ ſuæ. Daniel. 4. Peccata tua eleemoſynis redime. 4. Reg. 4. Pauper mulier oleo ſibi multiplicato ſoluit creditori ſuo. Itẽ miſericordia amicos & adiutores ſibi multiplicat. Ipſa pauperes facit ſtipendiarios ſuos. Greg. Pauperes non ſunt contemnendi ut egeni, ſed exorandi ut patroni. Luc. 16. Facite uobis amicos de mammona iniquitatis. Prou. 22. Victoriã & honorẽ acquiret qui dat munera. Item miſericordia hominẽ in bono roborat. Eccle. 3. de dante eleemoſynã: In tempore caſus ſui inueniet firmamentũ. Item miſericordia hominem benedici facit. Vnde eleemoſyna uocatur benedictio. 2. ad Corinth. 9. Homini miſericordi benedicit Deus. Deuteron. 15. Omnino indigens & mendicus non erit, inter uos, ut benedicat tibi Deus. Benedicit etiam ei populus. Prouerb. 19. Qui pronus eſt ad miſericordiam, benedicetur. Deutero. 33. Benedictus filius Aſer ſit placens fratribus, & tingat in oleo pedem ſuum. Hæc tria concomitantur ſe, tingere in oleo pedẽ affectus, eſſe benedictum & placentem hominibus. Ruth 2. Sit benedictus qui miſertus eſt tui. Miſericordi etiã benedicit pauper, qui ab eo recipit eleemoſynam. Iob cap. 29. Benedictio perituri ſuper me uenie bat. Itẽ miſericordia morienti ſocietatem facit. Ambroſius: Non ſunt bona hominis quæ ſecum ferre non poteſt. Sola miſericordia comes eſt defunctorũ. Ipſa etiam animam in infernum ire non permittit. Tob. 12. dicitur de eleemoſyna, quòd à morte liberat, & nõ patietur animas ire in tenebras. Ipſa etiam in iudicio liberat & regnum accipit. Tob. 12. dicitur de eleemoſyna, quòd facit inuenire uitam æternam. In Pſalm. Iucundus homo qui miſeretur & commodat, diſponet ſermones ſuos in iudicio. Ibi ſpecialiter fiet diſceptatio de operibus miſericordiæ. Matt. 25. Venite benedicti Patris mei, percipite, &c. Eſurini enim, & dediſti mihi manducare, &c. Miſericordia filium Dei in mundum fecit deſcendere. Eadem homines in cælum facit aſcẽdere. Ad hoc ſignandũ Chriſtus à monte Oliueti in cælum aſcendit. In monte enim Oliueti eminentia miſericordiæ deſignatur. Legitur etiã 3. Reg. 6. quòd in ingreſſu oraculi fecit Salomon duo oſtiola de lignis oliuarũ. Quæ duo oſtiola poſſunt intelligi duæ partes miſericordiæ. Vna eſt qua compatimur miſeriæ ſpirituali. Qui perfectè miſericors eſt, iam beatus

reputatur certa ſpe tandem futurus in re. Miſericordiam maximè de Dei miſericordia ſperare poſſunt. In Pſal. Ego ſicut oliua fructifera in domo Dei ſperaui in miſericordia Dei. Pſalm. Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem. Prou. 19. Qui miſeretur pauperi, beatificatur. Matthæi 5. Beati miſericordes. Item miſericordia loca dant regno cælorum aſsignat. Eccleſ. 16. Omnis miſericordia faciet unicuique locum ſecundum intellectum peregrinationis ſuæ, & ſecundũ meritũ operationis ſuæ. Miſericordia eſt nedum ſatrix prudẽtiſsima. Matt. 25. Quinque uirgines acceperunt in uaſis ſuis. Qui ueré prudens eſt, oleum pietatis uult habere in corde ſuo ſine quo non poterit ignis charitatis. 1. Ioan. 3. Qui habuerit ſubſtantiam huius mundi, & uiderit fratrẽ ſuum neceſſitatem habere, & clauſerit uiſcera ſua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? Iac. 3. Sapientia quæ deſurſum eſt, pleni eſt miſericordia. Negotiationes miſericordiæ ſpecialiter commendat filius Dei. Matt. 10. Vade, & uende omnia quæ habes, & da pauperibus. Voluit Paulus ut Timotheus hãc negotiationẽ præcauere his quos habebat regendos. 1. ad Timoth. 6. Diuitibus huius ſeculi præcipe facile tribuere, communicare, theſaurizare ſibi fundamentum bonum in futurum. ¶ Miſericordia in negotiatione uidetur Deum circumuenire, dum pro luto temporaliũ æternas diuitias recipit. Oſee 11. Circumuenit me in negotiatione Ephraim. Auguſt. Prẽbe tectum, & accipies cælum. ¶ Miſericordia calicem frigidæ aquæ proximo tribuit, & torrentẽ uoluptatis æternæ recipit. Ipſa terram in cælum commutat, hæc eſt commutatio dextræ excelſi. ¶ Miſericordia hominem periculoſe oneratum utiliter exonerat, & proximum eius iuuat. Auguſt. in lib. de Diſciplina Chriſtiana, loquens ad diuitem: Da, inquit, aliquid fratri tuo. Da aliquid proximo tuo. Da aliquid comiti tuo. Vita iſta uia eſt ſimul ambulãtis. Sed fortè dicis, Ego diues, ille pauper. Sarcinã tuam cõmemoras. Pondus tuũ laudas. Et quod grauius eſt, conſtrinxiſti ad te ſarcinam tuam, iam non potes porrigere manum. Onerate, ligate, quid te iactas? quid te laudas? Solue uincula colli tui. Minue de ſarcina tua. Da comiti, & illũ adiuuas & te releuas. ¶ Miſericordia unde dare uidetur potius accipit. Vnde Auguſt. Reminiſcere, inquit, non ſolum quid des, ſed quid accipias. Panis quẽ das, terra eſt, de terra in terram, ut fulciatur terra, ut reficiatur terra. Poterit itaque pauper dicere, Vide, ne plus tibi preſtẽ accipiẽdo quàm tu dando. Si enim non eſſet qui à te acciperet, non erogares terram & emeres cælum: contemne me, ſi nihil petis

tis ab eo qui fecit me & te. Si enim petiturus es quia me exaudisti, tibi præstas ut exaudiaris. Age illi gratias qui rē tam pretiosam uili pretio te facit emere. Das quod in tempore petit, accipis quod manet in æternū, unde sis socius angelorum, unde nunquam sitim famémque patiaris. Et subdit: Nemo dicat, quia præstet pauperi: sibi enim plus præstat, quàm pauperi. ¶ Misericordia bona sua quæ dare uidetur, in saluo ponit, & inde thesaurum facit. Matthæi 6. Thesaurizate uobis thesauros in cælo. Et beatus Laurentius: Facultates ecclesiæ quas requiris, manus pauperum in cælestes thesauros deportauerunt. Tob. 4. dicitur, Da eleemosynam. Præmium enim bonum tibi thesaurizas in die necessitatis. Augustinus: Considerate fratres, quàm multi subitò bona omnia perdiderūt, quæ studiosissimè recondebant, uel quum uno impetu hostili captiui ducti sunt, uel quum eis discedentibus flāma successit. O quomodo tales pœnituit: quia non audierunt domini consilium, scilicet, Da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo. Audires amicum tuum cōsilium tibi dantem de thesauro tuo, & contemnis Deum cōsilium dantem de corde tuo. Inuasit hostis domū, nunquid inuaderet cælum? Occidit seruum custodem, nunquid occideret dominum seruatorem? Qui sunt pauperes quibus damus, nisi delatores nostri? Delatori tuo das, in cælum portat quod das: an excidit tibi? Gregor. Securius diuitiæ transferuntur de patria in patriam per manus plurium, quàm per manus unius, secundum August. Manus pauperum sunt gazophylacium Christi. Vnde quod in manu pauperis ponitur, in gazophylacio Christi mittitur, imò quòd plus est, in manu Dei ponitur, & ideo iam auferri non potest ei qui dedit, quum non sit qui de manu eius possit eruere. Misericordia bona terrena quæ possessoribus suis solent esse noxia, uiter expēdit. Isidor. Hoc tantum habet bonum possessio præsentium rerum, si uitam reficiat miserorum. ¶ Et notandum quòd uirtus misericordiæ non solum est ualde utilis, sed etiam ualde mirabilis. Ipsa de malis aliorum melioratur, de fordibus aliorum sanatur, de paupertateditatur, de infirmitatibus aliorum sanior efficitur, ipsa portat onera aliorum implens legem Christi. ad Gala. 6. Alter alterius onera portate, &c. Et quanto plura bona portat, tāto uelocius currit, quia ad beatitudinem festinantius tendit. Ipsa onera aliena frequenter furatur hominibus nescientibus, dum ipsis negligentibus peccata eorum admittit & portat dolendo, lud&do, orando, pro eis eleemosynam faciendo, disciplinis se affligendo. Misericordia quanto plura onera

proximi portat, tāto onepropriorū peccatorū magis uerat. Misericordia de fœrorū qui spiritualiter sunt si non moritur, sed potius ctur. Ipsa est quæ colligit peccatorum uuas, & de ficus. Misericordia maa in bona conuertuntur. irtutes sunt quæ omnia proximi sunt acquirere uiscilicet charitas & piecharitas bona proximi sua Gregorius: Pensent inuiantum bonum est charia aliena bona sine labore nostra facit: pietas uea mala sua facit. Vnde irtutes uenientes ad iu de nundinis huius mundissimæ, quantum ad meuenientur, & ideò abundimè remunerabūtur. Hæ irtutes alæ sunt quibus fouproximi bona, & porius onera. Vnde super sub umbra alarum tuaprotege me. dicit Glossa: ericordia & charitas sunt alę quibus nos protegit. De Matthæi 23. Quoties uo gregare filios tuos quemii gallina congregat pulos sub alas, & noluisti? misericordia de uno obduplicem habet mercein præsenti enim remune& in futuro, ut prius ostenest. Ipsa de una seminatioduplicem messem colligit. seminat in terra, & metet in cælo: ipsa consilio domini agros aridissimos elegit ad seminandum. Lucæ 14. Quum facis prandium, uoca pauperes, &c. Et hi uberius ei fructificant. ¶ Et notandum quòd opus misericordiæ semini comparatur. 2. ad Corinthios 9. Qui parcè seminat, parcè & metet, eò quòd semini in multis assimiletur. Semen absconditur, sic eleemosyna occultè danda est. Ecclesiastic. 29. Conclude eleemosynam in sinu pauperis. Item semen perdi uidetur, cùm seminando potius renouetur: sic eleemosyna quum datur, perdi uidetur, sed sic melius seruatur. Ecclesiast. 29. Perde pecuniam propter fratrem, & non abscondas illam sub lapide in perditionem. Isidorus: Terrena omnia seruando amittimus, largiendo seruamus. Diu cum rebus nostris durare non possumus, quia aut nos illas moriendo deserimus, aut illæ nos uiuentes deserunt. Et super illud Matt. 16. Qui perdit animā suam propter me, inueniet eam. dicit glos. Quasi dicatur agricolæ: Si frumentum seruas, perdis: si seminas, renouas: solas quas dederis, semper habebis opes. Item semen cum fœnore surgit: & qui dat eleemosynā, centuplum accipit. Vnde super illud Prouerb. 19. Fœneratur Domino qui miseretur pauperis. dicit interlin. Centuplum acceptu-

est, & septies reddet tibi. Semen

pret

pretiosius in uno anno seminatur, & in alio anno metitur: semẽ uerò minus pretiosum ut hordeum, in eodem anno seminatur & metitur. Sic eleemosyna pretiosa est quæ seminatur in anno gratiæ, cuius messis expectatur in anno gloriæ. Item semẽ gelu pressum & retardatũ huberius fructificat: Sic eleemosyna quæ aduersitate premitur, maiorem habitura est remunerationem: ut eleemosyna cui detrahitur, magis remunerãda est quàm quæ laudat. Itẽ misericordia hic quasi omnia tormenta sustinet. 2. ad Cor. 12. Quis infirmatur, & ego non infirmor, &c. Ideo in futuro merito non ei à tormento parcetur. Ipsa est quæ exemplo Petri dicit domino: Tecum para ta sum in mortẽ & in carcerem ire. Luc. 22. Ideò in futuro merito è carcere infernali immunis erit. Item ad commendationem misericordiæ ualere potest detestatio sui oppositi. ¶ Notãdum ergo quòd non solùm immisericordia indigna est uenia, imò quod plus est, homini immisericordi uidentur peccata iam dimissa reuocari. Matth. 18. Seruenequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me: nónne oportuit & te misereri, &c. Et iratus dominus eius, tradidit eum tortoribus quoadusq; redderet uniuersum debitum. Misericordia uerò literas remissionis habet in Euãgelio etiam triaparia. Primò, Matth. 5. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Cum misericordia Dei fons sit, & misericordia nostra fluuius: quomodo esse posset quòd fluuius misericordiæ nostræ ad proximum flueret, & fons diuinæ misericordiæ nobis siccus esset? Augustin. Fluit riuus, & fons siccabitur. Item quum omne animal diligat simile sibi, Eccl. 13. quomodo hoc esse posset quòd Dei misericordia hominem misericordem dãnaret? Secũdò, Matt. 6. Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & uobis Pater uester cælestis delicta uestra. Tertiò, Luc. 6. Dimittite, & dimittetur uobis. Item ubi est misericordia, est peccatorum abundantia. Osee 4. Non est misericordia, & non est scientia Dei in terra. Et subditur: Maledictum & mendacium & homicidium & furtũ & adulteriũ inundauerunt. Item illi cui deest misericordia, fiet iudicium sine misericordia. Iaco. 2. Iudicium sine misericordia ei qui non fecerit misericordiam. Immisericordi aures Dei clausæ sunt & in præsenti & in futuro. Prouerb. 21. Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, ipse clamabit, & non exaudietur. Exemplum habemus de hoc Lucæ 16. in diuite epulone, qui panis micas Lazaro negauit, in tormentis positus guttã aquæ postulans non accepit. Item ad commendationem misericordiæ facit, si ostendatur eius præ-

stantia ad alias uirtutes. ¶ Notandum ergo, q̃ respectu abstinẽtiæ in hoc præeminet, q̃ abstinẽtia Deo corpus immolat. Ad Rom. 12. Obsecro uos per misericordiam Dei ut exhibeatis corpora uestra hostiam uiuentem. Misericordia uerò immolat cor, respectu uerò charitatis in hoc præeminet misericordia, quòd charitas est fluuius bonitatis riparias non exiens. Pietas uerò excedens bonitatis ripas suas largiens, & latè extrà inundans. Charitas enim ut charitas, tantũ communicat: pietas autem & facit & aliud: mala enim aufert, insuper sibi assumit. Parũ est largiri, quòd facit charitas, sed cumulus charitatis est etiam largiri ad cõpatiendũ, quod facit pietas. Respectu autẽ iustitiæ, prout iustitia strictè sumitur, & est opposita misericordiæ habet præeminentiã quia ipsa est summa iudiciarię rectitudinis. Misericordia enim superexaltat omnia opera eius. Iaco. 2. Misericordia superexaltat iudicium. Unde licet appellare à curia Romana ad curiã misericordiæ, quasi uides tibi imminere examen à iustitia, imò quocũ modo cõtra te iudicet etiã aliter enim facere nõ potest confidenter appella ad Dei misericordiã: quoniam iustitia habet deferre habet appellatione tuæ. Forũ curiæ misericordiæ est forũ pœnitẽtiale; hoc est refugium peccatorũ adiutorũ refugium. In hoc foro feruntur sententiæ absolutionis etiam confitẽtibus culpas suas. In aliis curiis si quis confitetur homicidium, dicitur à iudice, suspendatur: in hoc si cõfitetur, absoluitur. Itẽ respectu obedientiæ cõmendabilis est misericordia. Interdũ enim obedientiæ & etiam cæteris uirtutibus nititur contraire. Vnde narrat Greg. in lib. Dialogorũ, q̃ Paulinus episcopus se in seruitutem posuit prò quodam captiuo redimendo, licet addictus esset curæ pastorali, & Deus q̃ misereretur omnibus aliis miserentibus, eum postea in plenitudinẽ officii & dignitatis restituit. Et quidam cõuersus Carthusiẽsis profiscens ad nundinas, & quadraginta libras secum deferens ut eas expẽderet in necessitatibus domus suæ, comitem habuit in uia militem ueteranum debilẽ & pauperem, quem cuũ agnouisset grauatum esse ære alieno & ire ad petendum inducias à creditore, conuersus dixit militi, q̃ iret secũ: qui ingressi sunt domum creditoris, & cùm peterẽt inducias, denegauit eis creditor addens, q̃ filium eius uinctum in carcerem poneret, nisi ea die redderet uniuersum debitũ, & tota eius hæreditas ei appropriaretur. Pro quo cuũ intercederet conuersus, creditor multa cõuitia ei intulit. Ad quẽ conuersus, Hodie, inquit, liberabitur iustus iste de carcere mortis, & proiiciens ante pedes x l.

libras, redemit filium militis de carcere, ipsúmq; à debito liberauit. Qui rediens narrauit fratribus quæ gesta erant. Illi uerò quasi uiri spirituales multum in hoc facto commendabant eum. Item quidã sanctus homo quendam pœnitentem ligatũ à summo pontifice exonerauit tunica plumbea. Qui interrogatus qua authoritate hoc fecisset. Respõdit, Authoritate illius qui ait, Beati misericordes, quoniã misericordiã cõsequentur. Matt. 5. Virtus misericordiæ maximè cõpetit statui miseriæ in quo sumus. Hãc uirtutem didicit Christus plus q̃ xxx. annis ad Hebr. 4. Non habemus pontificẽ qui nõ possit compati infirmitatibus nostris. Bern. Multa uoluit pati Christus, ut compati sciret.

De his quæ possunt iuuare misericordiam. CAP. III.

TAngẽdæ sunt aliquæ meditationes quæ possunt iuuare misericordiam. Quarũ prima attẽditur circa naturæ conformitatẽ. Aliquis enim moueri potest ad miserandũ proximo, habito respectu ad naturæ cõformitatẽ. Esa. 58. Cùm uideris nudũ, operi eum, & carnẽ tuã ne despexeris. ¶ Secunda attendit principii nostri unitatẽ. Sumus enim oẽs ex uno patre & una matre. Aug. in lib. de disciplina Christiana: Si putamus non esse proximos nisi qui de eisdẽ parentibus nascuntur, Adã & Euã intẽdamus, & omnes fratres sumus. ¶ Tertia attenditur circa miseriam propriã, ut homo intelligat quę sunt proximi ex sese. ipso. Prouer. 19. Homo indigẽs, misericors est. Homo qui indigẽtiam magnam habuit, alienæ indigẽtiæ cõpati nouit. ¶ Quarta attendit spiritualem fraternitatẽ. Fratres enim sumus ex uno patre, scilicet Deo nati: & una matre, scilicet ecclesia, eandem habituri hæreditatẽ. 1. Io. 3. Qui habuerit substantiã huius mũdi, & uiderit fratrem suum necessitatẽ habere, & clauserit uiscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? ¶ Quinta attẽdit Dei in homines paternã charitatem. 3. Io. 3. Videte qualẽ charitatẽ dedit nobis Deus pater, ut filii Dei nominemur & simus. Secundum hanc meditationem operatur qui dat pauperi, eò q̃ credit eum filium Dei. ¶ Sexta attendit capitis ecclesiæ & membrorum unitatem, quę tanta est, quod caput reputat sibi fieri quę membris fit. Sicut caput corporis reputat sibi beneficiũ exhiberi quod pedibus exhibetur, sic beneficiũ pauperibus exhibetum Christus sibi reputat exhiberi. ¶ Et notandũ circa hãc meditationem, quòd quãdoq; pauper eleemosynam quærit ab aliquo, ille à quo petitur quatuor debet attẽdere. ¶ Primò, quis petat, quoniam Deus, Matthæ. 25. Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Hier. Quoniescunq; manũ pauperi extẽderis, Chri-

stum cogita. Aug. in lib. de disciplina Christiana: Christus petit, & non accipit, & offendis in pietatis crudelibus uersicis: Et quid seruo filiis Christum illi oppono, filios mihi reponit. Magna ut habeas unde luxuria filius tuus, egeat Deus Cũ enim legisti, Quod uni minimis meis feciſtis, & mihi feciſtis, & nõ timuisti: ecce qs & filios tuos numera: po numera filios tuos, adde illum inter illos, dominũ numera: unum habes, sit ille duos: duos habes, sit tertius: habes, quartus sit. ¶ Secundet cogitare quid petit quoniam suum petit, non Vnde nalde ingratus est bonis Dei abundãter hamensam suam, & tamen ult dare modicum panis petẽti. Aug. Dicit tibi Christus mihi de eo quod dedi meo quæro, & mihi nõ reddo: habuisti me rem, facito debitorem. cogitare debet ad qd nõ enim petit ad dandũ, mutuandum & ad centuras. Aug. Miser homo, neraris homini? fœnera & centuplũ accipies, & ternã possidebis. Mira hominũ qui nolũt dare Deo ad tales usuqualem accõmodarẽt alio uel Saraceno. ¶ Quar cogitare, q̃ ipse habet petere à Deo regnũ æternum, qui modo petit ab eo modicum panis: & si negat Deo hoc modi cũ, negabit ei Deus regnũ suũ. Prou. 21. Qui obturat aurẽ suam ad clamorẽ pauperis, clamabit & ipse, & nõ exaudietur. Sapiẽs: Ne dubites cũ magna petas, impendere parua. ¶ Septima meditatio attendit liberalitatẽ quã habent homines ad mẽbra diaboli. Si enim diuites mali declinẽt ad eos, importunissimè inuitantur, & quasi dilaniantur, & pro illis magnæ expensæ fiunt. Christus uerò in mẽbris suis uix inuenire potest unde sustẽtetur. ¶ Octaua attẽdit Dei pietatem quam nobis exhibuit in sua passione, quãdo seipsum pro nobis dedit, & pro nostra redemptione uendi uoluit.

De diuisionibus pertinentibus ad misericordiam, & de operibus misericordiæ per ordinem: primo de spiritualibus, circa quæ tãgitur octo incitantia ad cõpatiendum Crucifixo pro nobis, deinde de corporalibus. CAP. IIII.

NOtandum quòd est misericordia commendabilis, & est misericordia detestabilis. Cõmendabilis est, quæ est respectu personæ: detestabilis, quæ est respectu culpæ. Greg. in homi. Ad culpas quisque non debet compassionem exercere, sed zelum. Compassio quippe homini, & uitiis rectitudo debetur, ut in uno eodémque homine & diligamus bonum quod factum

est,& persequamur mala quę fecit.Itē Grego.Sunt plerique qui cōpassionē proximo nō spiritualiter,sed carnaliter impendunt,ut ei nō ad uirtutem, sed quasi miserando ad culpas faueant.Qui carnaliter hominibus miserentur,potius sunt crudeles quàm misericordes, licet misericordes uocētur.Prou.20. Multi misericordes uocantur:uirū autē fidelē quis inueniet?Itē notandū quòd quædā opera misericordiæ sunt spiritualia,quædā corporalia. Spiritualia sunt, ut cordis cōpassio,iniuriarū dimissio,peccātiū correctio,ignorantiū instructio,de cōpassione dicit gl.Grego, super illud Iob 30.Compatiebatur anima mea pauperi,Plus est cōpassio,quàm datū,quia rē quālibet plerunq; dat etiā qui nō cōpatitur:nunquàm qui uerē cōpatitur, quod necessarium cōspicit proximo suo negat.Ibidē dicit interl.Plus est de seipso dare,quàm de suis. Item Greg.Exteriora largiēs rē extra seipsum præbuit:qui autē fletū & compassionē proximo tribuit ei etiā aliquid de seipso dedit.Compassio crux est interior,cuius brachiū superius est cōpassio qua quis compatitur Christo pro nobis passo:brachiū inferius est cōpassio, qua quis compatitur his qui sunt in purgatorio. Sinistrū uerò brachiū est cōpassio qua quis cōpatitur his qui sunt in hoc mundo quantū ad pœnalem miseriam. Dextrū brachiū est cōpassio qua quis compatitur animabus quæ pereūt in hoc mūdo.Aug. Sūtne in te uiscera Christianæ cōpassionis,qui plangis corpus à quo recessit anima,& nō plāgis animā à qua recessit Deus?Eccl. 22.Luctus mortui,septē dies:fletui autē & impii,omnes dies uitæ illorū.¶Et notandū q̄ multa sunt propter quæ aliquis solet alii multū cōpati,quę omnia circa Christū occurrūt. ¶Primū est doloris magnitudo,Hæc causa uerè fuit in Christo.Thren.1.O uos omnes qui trāsitis per uiā, attendite & uidete si est dolor sicut dolor meus. ¶Secūdū est, amoris magnitudo. Hæc causa fuit in beata Virgine,cùm propter magnū amorē quē habebat ad filiū suū gladius pertransibat animā eius.Luc.2.De Dauid uerò legitur.2.Reg.18.q̄ dicebat, Fili mi Absalon,Absalō fili mi, quis mihi det ut ego pro te moriar? id est,uice tui.Videbatur reputare mortē filii sui grauiorem sibi propria morte.De bono patre dicitur Eccl.30.Pro animabus filiorum colligabit uulnera sua & super omnē uocē turbābūtur uiscera eius. Propter hāc causam filii qui tenerrimè amātur matres suas,molestius sustinent, quum eas uidēt percuti,quàm ipsimet percuterentur.Sed quis dubitat Christū magis amandū esse à nobis, q̄ carnales matres? Quæ mater tot & tāta passa est pro filio suo, quanta Christus pro nobis?Nónne matrem pro nobis reliquit pro nobis?Reliquit etiam synagogam matrem suam, & insuper animā suā mortuā pro nobis.Ierem.12. Reliqui domū meā, dimisi hæreditatem meā, dedi dilectā animā meā in manus inimicorū. ¶Tertiū est innocētia.Ma enim solemus cōpati ei qui innocenter patitur. Quæ causa fuit in Christo: ipse enim peccatum nō fecit, nec inuētus est dolus in ore eius.1.Pe.2.Pro hoc ecclesia quæ lætatur in passionibus aliorū sanctorū,in passionis Christi cōtristatur. Quartū, quādo pro culpa non aliquis patitur:tūc enim homo qui habet nobilem animum proximum illū suum reputat per cōpassionē, sicut suus est per dilectionē.Sicut patet in Dauid 2.Reg.ult.qui quū uidisset angelū populū occidentē, propter quod ipse fecerat eū numerari, conuertit ad dominū: Ego sum qui peccaui,ego iniquè egi: isti qui tecum sunt,quid fecerunt? Vertatur obsecro ira tua contra me. Quæ causa bene fuit in Christo, de qua illud Esa.53. Ipse uulneratus est propter iniquitates nostras & attritus propter scelera nostra.Nostra est passio Christi occasionem, etiā quantū ad istum: & ideo deberet esse tanta quantū ad cōpassionem. Quantum est patientis nobili causa uera fuit in Christo, qui fuit nobilissimus tanquam Altissimi filius.Valde alienum erat tale opus ab eo: iuxta illud Esa.18. Alienū est opus eius ut operetur opus suū,peregrinū est opus eius ab eo. ¶Sextū est patientis benignitas.Hæc causa uerè fuit ī Christo.ad Tit.3. Apparuit benignitas &c.Matth.11. Discite à me, quia mitis sum. Quum homo benignus& mitis homini gratis cedat, quæ causa est eū gladio perforari? Itē quæ conuenientia est stipitis regidi & duri ad hominem benignum & dulcem? Ideo ecclesia in illo dulci planctu qui in Dominica passione incipit cantari,specialiter plāgit hoc, q̄ clauis & lancea mite corpus perforat, & posuit ut arbor crucis ramos suos flectat,& naturalis rigor lentescat,ut superni mēbra regis mitī tēdat stipite. ¶Septimū est,pietas ipsius patientis.Magis enim aliquis compatitur ei quē nouit esse piū & cōpatientē, quàm ei quem nouit esse sine pietate.Ipse etiā Deus nō misereturhominibus duris, & sine misericordia.Iac.2.Iudiciū sine misericordia ei qui nō fecerit misericordiam.Ber. Nemo duri cordis salutē unquā adeptus est,nisi fortè quē miserans Deus abstulerit ab eo cor lapideū, & dederit cor carneū. Hæc causa bene fuit in Christo, qui ex cōpassione passus est ea quæ sustinuit in mūdo isto. ¶Octauum est,exemplum aliorum compatientium alicui. Hoc enim solet hominem inci-

tare ad similiter compatiendū. Quæ causa bene inuenitur circa Christum, cui creaturæ insensibiles quasi compassæ fuerunt. Vnde sol radios suos abscondit quasi nuditati eius tenebras faciēs. Petræ etiā scissæ sunt quasi compatientes. ¶ Ad iniuriarum dimissionem monemur, Luc. 6. Dimittite, inquit, & dimittetur uobis. Matt. 6. Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet uobis Pater cælestis delicta uestra. Eiusdē 18. Domine, quoties peccabit frater meus in me, & dimittam ei, usq; septies? Dixit illi Iesus: Non dico tibi usq; septies, sed usque septuagesies septies. Augu. in Enchiridion: Multa sunt genera eleemosynarum, quæ cùm facimus adiuuamur ut nobis dimittātur peccata. Sed interea nihil est maius q̄ cū ex corde dimittimus, quòd in in nos quisq; peccauit. Idē in li. de Rectitudine catholicę cōuersationis: Quare nō dimittat qs fratri parū, ut ei dominus dignetur dimittere totū? Nam & hoc eleemosynę genus est, ut dimittat aliquis ex toto corde ei à quo læsus fuerit. Isid. Non solū qui esurienti & sitienti & nudo beneficium largitatis impendit, sed & qui inimicum diligit, & & qui lugenti affectum compassionis & consolationis impartitur, aut in quibuslibet necessitatibus aliis consiliū adhibet, sine dubio eleemosynam facit. ¶ Ad corripiendum fratrem peccantem monet nos dominus Matth. 18. Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipsum solum. ¶ Ad instructionē ignorantium monemur, ad Galat. 6. Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, uos qui spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis. Dan. 12. Qui ad iustitiam erudiunt multos, fulgebūt sicut stellæ in perpetuas æternitates. Ecclesia. 38. Vir sapiens plebem suam erudit, & fructus illius fideles sunt. ¶ Opera misericordiæ corporalia sunt illa sex quæ tanguntur Matth. 25. Esurijui &c. Septimum est, quod tangitur Tobiæ 2. Sicut licet sepelire mortuos. Aliqua horum tanguntur. Esa. 58. Dimitte eos qui confracti sunt liberos, & omne opus dirūpe. Hoc pertinet ad uisitationem incarceratorum. Frange esurienti &c. Ibi tangūtur tria alia opera manifestē. Et carnem tuam ne despexeris, hoc pertinet ad uisitationem infirmorum. ¶ Ad duo prima opera incitamur frequēter scripturæ admonitione. Necmiæ 8. Mitte partes eis qui non præparauerunt sibi. Tob. 4. Panem tuum cum egenis & esurientibus comede. Prouer. 25. Si esurierit inimicus tuus, ciba illū: si sitit, potum da illi. Ecclesiast. 11. Mitte panem tuum super transeuntes aquas, quia post multa tempora inuenies illū. ¶ Aquæ trāseūtes sunt populi mortales. 2. Regū 14. Omnes morimur, & quasi

aquæ dilabimur in terram non reuertuntur. Lu. 3. Qui habet escas, det non habenti. ¶ Ad exemplum excitamur ad ea exemplis sanctorum patrum. Tob. 1. De facultatibus suis esuriētes alebat. Iob. 31. Si comedi buccellā meā solus, & non comedit pupillus ex eā &c. Humerus meus à iunctura sua cadat, & brachiū meū cum suis ossibus conteratur. Itē remuneramur ad ea mercedis prouocatione. Ezech. 18. Si panē esurienti dederit, uita uiuet. Matt. 10. Qui potum dederit uni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ tantū in nomine discipuli, Amen dico uobis, nō perdet mercedem suam. Lu. 14. Quum facis conuiuiū, uoca pauperes, debiles & claudos, & cæcos, & beatus eris, quia non habēt unde retribuant tibi. Retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum. Qui cibū sine potu miserant pauperi, tale prandium dabit domino, quale consueuit dare asino. Item qui de his quæ habent ad mēsam suā nihil uoluerit dare pauperibus, in futuro nihil boni inueniēt. Iob 20. Nō remanebit de cibo eius, & propterea nihil remanebit de bonis illius. ¶ Sequitur de tertio opere misericordiæ, quod est colligere hospitē. ¶ Circa quod opus, primo tangetur de his quę pertinent ad eius cōmendationem. Secūdo, qui hospites sint merito recipiēdi. ¶ Tertio, quomodo sint recipiendi. ¶ Circa primum notandum, q̄ hospitalitas ad susceptionem gratiæ præparat. Quod figuratum est in hoc, q̄ duo discipuli Christū cognouerunt, cùm eū ad hospitium inuitassent. Lu. ult. quādoque diuina cognitio infunditur alicui occasione alicuius sancti uiri in hospitio recepti. Itē bona tēporalia multiplicat: ut patet in illa uidua quę Eliā in hospitio suo susceptit: cui farina & oleum nō defecerūt. 3. Reg. 17. A malo etiā temporali seruat: ut patet in Raab, quæ recepit nuntios filiorū Israēl: & ideo à morte saluata est. Iosue 6. Sola Raab meretrix uiuat &c. ad Hebræos 11. Raab meretrix nō periit cū incredulis, excipiens exploratores cū pace. Item Deū & angelos meretur recipere, qui hospitalitati deseruit. Reputatiuè semper Deū recipit, quum recipit aliquē nomine ipsius. Mat. 1. Qui recipit uos, me recipit. Eiusdem 10. Qui suscipit unum talem paruulū in nomine meo, me suscipit. Item 25. Hospes erā, & collegistis me. Io. 13. Qui accipit si quē misero, me accipit. Personaliter etiā quandoq; suscipit Deum. Vnde refert Greg. in homil. Euangelii quod legitur secūdo die Paschæ, q̄ quidā peterfamilias multū fuit hospitalis. Quadam autem die cùm peregrinos susceperisset, & aquā daret manibus in humilitate: unus fuit inter eos, in cuius manibus aquam fundere debuit. Et

quum reuersus urceum accepisset eum nō inuenit. Cumq; hoc factum apud se miraretur, eadē nocte ei dominus per uisionem dixit: Cæteris diebus me in mēbris meis, hosterno autē die me in memetipso suscepisti. Itē Gregor. in homilia illius Euāgelii, Videns Iesus ciuitatem, fleuit sup illam, dicēs: Quia &c. Quidā Martyrius nomine, uitæ valde honorabilis monachus fuit, q ex suo monasterio uisitatiōis gratia ad aliud monasteriū tendebat, cui spiritualis pater præerat. Pergens itaque leprosum quēdam quē densis uulneribus elephātinus morbus per membra fœdauerat, inuenit in uia, uolentem ad suum hospitiū redire & præ lassitudine nō ualentem. In ipso uerò itinere se habere perhibebat hospitiū quo idem Martyrius monachus ire festinat. Vir autē Dei eiusdem leprosi lassitudinem misertus, pallium quo uestiebatur in terram protinus proiecit, & expandit ac desup leprosum posuit, eumq; suo pallio undique cōstrictum super humerū leuauit, secumq; reuertēs detulit. Cūmque iam monasterii foribus appropinquaret, spiritalis pater eiusdem monasterii magnis clamare uocibus cœpit, Currite, aperite: ianuas monasterii citius aperite: quia frater Martyrius uenit, Dominum portans. Statim uerò ut Martyrius ad monasterii aditum peruenit, is qui leprosus esse putabatur, de collo eius exiliens, & in ea specie apparēs qua recognosci ab hominibus solet redemptor humani generis Deus & homo Iesus Christus ad cælum Martyrio aspiciente rediit, eiq; ascendēs dixit, Martyri, tu me non erubuisti super terram: ego te non erubescā super cælos. Qui sanctus uir mox ut esset monasterium ingressus, ei pater monasterii dixit, Frater Martyri, ubi est quē portabas? Cui ille respōdens, dixit: Ego si sciuissem quis esset, pedes eius tenuissem. Tunc idem Martyrius narrabat, quia cūm eū portasset, pondus eius minimè sensisset. Nec mirū: quomodo pondus eius sentire poterat, qui portantem portabat? Eccle. Species leprosi apparuit, & is qui est reuerendus super omnia, uideri despectus infra omnia dedignatus nō est. Cur hoc, nisi ut nos sensu tardiores admoneret, quatenus quisquis ei qui in cælo est festinat assistere, humiliari in terra & compati abiectis & despicabilibus fratribus nō recuset? Itē Greg. in Homilia Euangelii quod legitur secunda die Paschæ, Pensate fratres quanta hospitalitatis uirtus sit. Ad uestras uestras Christum suscipite, ut uos ab eo suscipi ad conuiuia æterna ualeatis. Præbete modo Christo peregrino hospitiū, ut nos in iudicio nō quasi peregri nos nesciat, sed ut proprios ad regnum recipiat. Angelos etiā mere

tur suscipere. Hebr. 13. Hospitalitatē nolite obliuiscī. Per hanc enim quidam placuerunt deis hospitio receptis: ut Abraham, Gen. 13. Et Loth, eiusdē Origen. Domos hospitales quasi sunt angeli, domos uestibulis hospitibus clausas ignis & sulphur succendit. Hiero. Abrahā & Loth angelos susceperūt, qa deos dilexerunt. Idem: Abraham crebro hospitalitatis officium non refutat homines, sed dignos meruit dominū. Matt. 10. Quicunq; nō receperit uos, nec audierit sermones uestros. Amen dico uobis, q tolerabilius erit terræ Sodomorū & Gomorrhæorū in die iudicii. ¶ Circa tertium notandū est, q magnum hospitio recipiendi essent pauperes. 4. Reg. 4. Animaduertendum q sanctus Dei est iste qui trānsit per nos frequēter: faciamus ei cenaculū paruū, & ponamus ibi lectum & mensam, & sellam & candelabrū. Et ecōtrario in quibusdam locis boni uiri uel non recipiuntur, uel male recipiuntur. Serui uero diaboli cum magno gaudio recipiuntur. Iuuenes. Vadimus ad domū Dei, ad quosdam sub tectū nos uult recipere. Similem querelam multi uiri hodie possunt facere. Sapi. 19. Alii ignotos non recipiebant aduenas. Alii autē bonos hospites in seruitutem redigebant. Matthæi 8. Filius hominis non habet ubi caput suum reclinet. Lucæ 20. Non recepe-

runt eum, quia facies eius erat euntis in Ierusalem. Io. 5. Ego uenī in nomine Patris mei, & non accepistis me. Si alius uenerit in nomine suo, illum accipietis. Itē peregrini potius recipiēdi sunt, quàm indigenæ: quia magis indigent. Iob 31. Foris non mansit peregrinus, ostium meū uiatori patuit. Esaiæ 58. Egenos uagósq; induc in domum tuam. 3. Ioannis 1. Charissime, fideliter facis quicquid operaris in fratres: & hoc in peregrinos, qui testimonium reddiderunt charitati tuę. ¶ Circa tertium notandū, q hospites suscipiendi sunt frequenter. ad Ro. 12. Necessitatibus sanctorum communicantes, hospitalitatem sectantes. Sectari frequentatiuum est. Item hospites ad hospitium cogēdi sunt. Vnde super illud Lucæ ulti. Et coegerūt eum. dicit glo. Quo exemplo docemur, q peregrini non solum sunt ad hospitiū uocandi, sed etiam trahendi. Gen. 19. Compulit illos oppido ut diuerterent ad eum. ¶ Item cū magna reuerentia sunt suscipiēdi. Vnde quidam uir religiosus dicebat, fratres aduenientes debere adorari, cùm certū sit in aduentu eorum aduentum domini Iesu Christi haberi. Sic recipit Abraham tres uiros. Gen. 18. Quos cùm uidisset Abraham, occurrit in occursum eorum de ostio tabernaculi sui, & adorauit pronus in terram. Item sic recipit Loth angelos. Gene. 19.

Qui cùm uidisset eos, surrexit, & iuit obuiam eis, adorauitque pronus in terram. Item recipiendi sunt hilariter, non cũ murmure. 1. Petri 4. Hospitales inuicem sine murmuratione. Item ministrandum est eis abundanter. Iudic. 18. Pax tecum sit, ego præbebo omnia quę necessaria sunt: tantum quæso ne in platea maneas. Item seruiẽdum est eis diligenter. 4. Regum 5. Ecce sedulè in omnibus ministrasti nobis. Sunt aliqui qui de uerbis multis solent seruire hospitibus suis. Vbi autem uerba plurima, ibi frequenter egestas. Prouerbiorũ 13. Facit etiam ad hoc, q̃ hospitalitas Deo sit gratior, si dominus domus in ꝓpria persona hospitibus suis seruierit. Vnde dicit Hieron. loquens de Abraham qui tres uiros susceperat. Gene. 17. Non seruis præcepit ut hominibus ministrarẽt, nec bonũ quod exercebat per alium minuit, sed quasi præda reperta cũ Sara humanitati solus incubuit. Ipse pedes lauit, ipse humeris suis uitulum de armento portauit, ipse ut seruus stetit peregrinis prandentibus & manibus coctos cibos ieiuna turus apposuit. ¶ Item protegendi sunt qui hospitio recipiuntur à recipientibus. Gene. 19. Abutimini filiabus meis sicut uobis placuerit, dũmodo uiris istis nihil mali faciatis. Iudi. 19. Nolite fratres malum hoc facere, quia ingressus est homo hospitium meum. ¶ Item incitandi sunt ad comedendum uerbo & exẽplo. In dialogo legitur, q̃ abbas Casianus uenit ad quẽdam senem qui dedit ei manducare cum suis sociis usque ad satietatem, & hortabatur eum plus comedere. Qui cùm diceret se esse satiatum, respondit: Ego diuersis fratribus hodie superuenientibus septies manducaui, & adhuc esurio. Tu uerò semel manducans es satiatus. Et dixit ieiunnium esse frangendũ propter hospites: quia in hospite suscipitur Christus, & nõ possunt filii sponsi lugere quandiu sponsus est cum eis. Item quidam senex in Sicilia multum fuit hospitalis faciens manducare omnes ad se uenientes. Venit autem ad eum quidam solitarius nolens refici, dicẽs se ieiunare. Cui senex: Exeam⁹, & oremus sub arbore hac, & cui fuerit arbor inclinata, ipsum sequamur. Orante autem solitario arbor nõ est inclinata: orante autem illo senem hospitali, arbor inclinata est. ¶ Sequitur de quarto opere misericordiæ, quod est uestire nudos. Ad quod Sacra scriptura monet, Tobiæ 4. De uestimentis tuis nudos tege. Item Esaiæ 58. Cùm uideris nudum, operi eum. Et Lucæ 3. Qui habet duas tunicas, det non habenti. Hoc opus misericordiæ nobis multum commendant exempla sanctorum. Et primò exemplũ Deꝰ qui Adam & uxori eius postquam

cum cecidissent in statum miꝰ, fecit tunicas pelliceas. Ge 3. Item exemplum Tobiæ nudis uestimenta præbebat. bię 1. Et exemplũ Iob: Si dein, inquit, prætereuntem, eò non haberet indumẽtum, sq̃ operimento pauperem, non benedixerunt mihi late ne, & de uelleribus ouium rum calefactus est. Iob 31. opere misericordiæ Dorsigna fuit suscitari. Actuũ 9. Hunc operi misericordiæ mittitur uita æterna. Ezech. 8. nudum uestimento opeit, uita uiuet. Hoc opus micordiæ uidetur præcellere ctu præcedentium, in hoc unam miseriam reuelat, sultas. Primũ opus repellit fecũdũ sitim: sed hoc opꝰ pellit erubescentiã de nudita & molestiam frigoris. Itẽ ue data pauperi memoriale est ret pro eo qui sibi eã dent. Nõ trãsit hoc beneficiũ ita cut beneficiũ cibi uel po- ¶ Sequitur de quinto opere ricordiæ, quod est uisitare mos. Ad qđ monemur Ecc. on te pigeat uisitare infirex his enim in dilectione eris. Hoc opus misericor alde placet Deo. Iac. 1. Remũda & immaculata apud & patrem, hæc est, uisitare pupillos & uiduas in tribula eorum. Valde etiam est homini. Iob 5. Visitans spetuam, non peccabis. Qui huic operi misericordiæ insistit, peccatum facilius uincit. Et sicut miseria infirmitatis famẽ & sitim & frigus uidetur excedere: sic hoc opus misericordiæ uidetur præcellere respectu præcedentium. Vnde in uitis patrum, Frater qdã interrogauit quẽdã senem, dicens: duo fratres sunt, quorum unus ieiunat sex diebus, & multum laborans, alius uerò seruit ægrotantibus, cuius opus magis acceptum est Deo. Respondit senex: Si frater ille qui sex diebus laborãs ieiunat, appẽdat se per nares, nõ potest esse æqualis illi qui infirmantibus deseruit. Hoc opus misericordiæ commendauit nobis filius Dei exemplo suo uisitans genus humanum in infirmitate positum. Lucæ 1. Visitauit nos oriens ex alto &c. ¶ Sequitur de opere misericordiæ, quod est uisitare eos qui sunt in carcere. Ad quod monemur Hebræorũ 13. Mementote uinctorum, inquit, &c. Eiusdẽ 10. Vinctis compassi estis. ¶ Et notandum quòd uisitandi sunt in carcere non solùm ut necessaria eis ministrentur, uel aliqua consolatio eis adhibeatur, sed etiam ut à carcere liberentur. Ecclesiast. 4. Libera eum qui iniuriam patitur de manu superbi. In Psal. Egenum de manu peccatoris liberate. Item: Domine, quis similis tibi, eripiens inopẽ de manu fortiorũ eius? Hoc opus misericordię commendatur nobis uariis exemp

emplis sanctorum. Legitur de Tobia quòd pergebat per oēs qui erant in captiuitate, & monita salutis dabat eis. Iob 29. Cō terebam malas iniqui, & de dētibus illius auferebam prædam. Daniel Susannam adiudicatam morti, liberauit. Dan. 13. Et Nicolaus tres pueros morti addictos. Prou. 24. Erue eos qui ducuntur ad mortē &c. ¶ Sequitur de septimo opere misericordię: quod est sepelire mortuos. Eccl. 7. Mortuo non prohibeas gratiam. Gl. ad eleemosynam pertinet sepultura mortuorum. De hoc opere misericordiæ cōmēdantur uiri Iabes Galaad. 2. Regū 2. Benedicti uos à Domino, qui fecistis misericordiam cum domino uestro Saul, & sepelistis eum. Commendatur etiam de hoc Tobias. De quo legitur Tob. 2. quòd cùm nūtiatum esset ei quòd unus de filiis Israël iugulatus iaceret in platea, statim exliēs de accubitu suo, relinquēs prandiū, ieiunus peruenit ad corpus, tollēnsque illud portauit ad domū suā occultè, ut dū sol occubuisset, cautè sepeliret eum. & Marc. 14. dicitur de Magdalena: Bonū opus operata est in me, præuenit ungere corpus meū in sepulturam. Hoc opus misericordiæ exercuerunt Ioseph & Nicodemus Christo. Ioan. 19. & Zozimas unico leone obsequēte sepeliuit cadauer illius pœnitentis Mariæ Aegyptiacæ. Hoc opus misericordiæ commēdatur nobis exēplo etiā brutorū animaliū. Legitur enim in libro de Natura animalium, quòd mortuo delphino, circunstant alii delphini ne comedāt pisces mortuum, & deferunt eū in profundum, atque sepeliunt. ¶ Et notādum quòd multi propter peccata sua hoc beneficio priuantur. Esa. 14. Tu proiectus es de sepulchro tuo quasi stirps inutilis. In eodem: Quasi cadauer putridum non habebis cōsortium: neque eris cū eis in sepultura. 4. Regum 9. Iezabel comedent canes in agro Iezrael, nec erit qui sepeliat eā. Ierem. 22. Sepultura asini sepelietur, putrefactus & proiectus extra portas Icrusalem. Eiusdē 25. Nō sepeliētur, in sterquilinium, super faciem terræ iacebunt. Et 2. Machab. 5. Iason qui insepultos multos abiecerat, ipse & illamentatus & insepultus abiicię à sepultura. Econtrario corpora sanctorum in pace sepulta sunt. Eccl. 44. ¶ Item notādum quòd antiqui eligēdo sepulturam, respectum habuerūt uel ad patres suos, uel ad sanctitatem eorum cum quibus sepeliri uoluerunt. Genes. 48. Dicit Iacob, Facies mihi misericordiam ut non sepelias me in Aegypto, sed dormiam cum patribus meis. Eiusdem 49. Sepelite me cum patribus meis in spelunca duplici. 3. Reg. 13. Cùm mortuus fuero, sepelite me in sepulchro, in quo uir Dei sepultus est. 4. Reg. 13.

Quidā sepelientes uiderunt latrones, & proiecerunt cadauer in sepulchro Elisei, & reuixit. ¶ Præter septem opera misericordiæ de quibus dictum est, dicuntur etiam esse quædā alia opera misericordiæ, ut accommodare indigenti. Tripliciter homo facit quis eleemosynam, scilicet dando, uel accommodādo, uel remittēdo. Eleemosyna multo in hoc cōmendabilis est, q̄ pluribus modis fieri potest, & tamen quilibet potest ei qui eam facit. Reparat enim quod accommodauit. Ad hoc opus misericordiæ monemur. Matth. 5. Volenti mutuare à te, ne auertaris. & Luc. 6. Mutuum date nihil inde sperantes. Deuter. 15. Si unus de fratribus tuis ad paupertatē uenerit, non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum: sed apertā eam pauperi, & dabis mutuo quo indigere prospexeris. Recuperare etiam proximū nihilominus esse opus misericordiæ. Eccles. 29. Recupera proximum tuum secundum uirtutem tuam. Item opus misericordiæ esse ui detur, loca lutosa uel aquas periculosas pōtibus uel aliter per ea & meabilia facere. Et hoc opus misericordiæ uno denario potest aliquis bene facere omnibus illis qui per pontem transituri sunt.

De quo sit Eleemosyna facienda.

CAP. V.

NOtandū quòd eleemosyna facienda est de his quę iustè acquisita sunt. Leuit. 2. Oīs oblatio quæ offertur Domino, absq; fermēto erit: absq; fermento, inquam, iniquæ acquisitiōis. Prou. 3. Honora Dominū de tua substantia. Tob. 4. Fili de tua substātia fac eleemosynā. & distinguūtur circa eleemosynā tres gradus: est em eleemosyna bona, melior, optima. Bona est, quę fit de patrimonio Christi, in quo solā dispēsationē clerici habēt. Ber. Facultates ecclesiarū patrocinia sunt pauperū, & sacrilega eis crudelitate subripiē q̄cq̄d sibi ministri & dispēsatores, nō utiq; domini & possessores ultra uictum & uestitum accipiūt. Melior est, quæ fit de proprio patrimonio. Optima est, quæ fit de his quæ acquirūtur proprio labore. Ephes. 4. Qui furabatur, iam non furetur: magis autē laboret manib⁹ suis operādo q̄d bonū est, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti. Non placet Deo eleemosyna de furto uel rapina facta, ab eo q̄ potest scire cui sit restituenda. August. Quale est illud munus q̄d alter cum gaudio accipit, alter cū lacrymis amittit? Eccl. 34. Immolantis ex iniquo maculata est oblatio, & nō sunt beneplacitæ Deo subsannatiōes impiorū. In eodem: Dona iniquorum non probat Altissimus. ¶ Itē qui offert sacrificiū ex substantia pauperis, quasi qui uictimat filiū in conspectu patris. Item eiusdem 35. Noli offerre munera prauā:

non

non enim suscipiet illa Deus. Deuter. 17. Nõ immolabis Domino Deo bouẽ & ouẽ in quo est macula, aut quippiã uitii: qa abominatio est Domino Deo tuo. Esa. 11. Ego Deus diligẽs iudicium, & odio habẽs rapinam in holocaustũ. Mal. 1. Intulistis de rapinis munus: nũquid suscipiã illud de manu uestra? 1. Paral. ult. Quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi. Nõ ea quæ accepimus de manu diaboli. Prou. 13. Redemptio animæ uiri diuitię suæ. Restituẽda sunt mala acquisita de aliis, scilicet nostris. Eleemosynas debemus facere, exemplo Zachęi. Lucę 19. Ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus: & si quem defraudaui, reddo quadruplum. Greg. Quicquid in Dei sacrificio ex scelere offertur, omnipotentis Dei nõ placat iracũdiam, sed iritat. Sicut aqua si munda est lauat, si uerò immũda inquinat: sic eleemosyna si fit de re iniustè acquisita, inqnat: si uerò fit de re iustè acquisita, lauat. Et sicut non est danda eleemosyna de re furtiua, sic nec accipienda. Tobiæ 2. Non licet nobis edere de furto aliquid, aut contingere. Leuit. 11. Nolite cõtaminare animas uestras, nec tãgatis quicquam eorum, ne immundi sitis. Et notandum quòd eleemosyna est tanto Deo gratior, quãto res quæ datur danti erit charior. 2. Reg. ult. Non offerã Domino, ait Dauid, holocausta gratuita. Tamẽ nõ multũ expedit pauperibus qui nõ sunt assueti deliciis, dare delicias & sumptuosa cibaria, nisi quando sunt infirmi. Aug. in lib. de uerbis Domini, Vtantur diuites superfluis, dẽt pauperibus necessaria: utantur pretiosis, dẽt pauperibus uilia. Dicit Hieron. sup Malac. quòd indignum est dare deo qđ dedignatur homo. Ministris Dei propter honorẽ eius cui ministrant, delicata & sumptuosa dari possent. Eccl. 14. Dignas Deo oblatiões offer. Nũ. 18. Quæ offertis de decimis, & in donaria Domini separabitis, optima & electa erunt.

Cui sit danda Eleemosyna.

CAP. VI.

ELeemosyna dãda est pauperi. Lucæ 33. Cùm facis conuiuiũ, uoca pauperes & debiles &c. Et Tob. 4. Panem tuum cum esurientibus & egenis comede. Debemus in hoc imitari Deũ, de quo Lucę 2. Esurientes implet bonis. & in Psal. Quia satiauit animam inanem. 4. Regũ 4. Eliseus implet uasa uacua. Hieron. Illis tribue diuitias tuas qui non phasidas aues, sed filiginis panem comedunt, qui famẽ expellant, non qui augeãt luxuriã. Idem: Da pauperibus, nõ locupletibus, nõ superbis: da quo necessitas sustentetur, nõ quo augeãtur opes. Pars sacrilegii est, res pauperũ dare non pauperibus. Itẽ dandum est nõ solũ bonis, sed etiã malis, ut simus imitatores eius qui solem suũ oriri facit super bonos & malos, & pluit iustos & iniustos. Matt. 5. Luc. 6. Omni petenti te, tribue. Maxime tamẽ dãdũ est bonis. Eccl. 12. Si bene feceris, scito cui feceris. Ibidẽ: Bene fac iusto, & inuenies retributionẽ magnã. Si nõ ab ipso, certè à Deo. Ibi. Da bono, & ne recipias peccatorẽ. Bñ fac humili, & ne dederis impio. Quod intelligendum est in duobus casibus: Vnus est credas qꝺ propter bonum opus negligat iustitiam. Alius est cùm nõ datur intuitu pietatis, sed facilè illi qui dãt histrioni ad histrionatus. Eccles. 7. Bonis exhibe, & fortẽ iustũ. Sapiẽs: Cui dederis, dato. Itẽ dãdũ est diuersis, sed non omnibus. In Psal. Dispersit, dedit pauperibus. Matt. 20. Volo & huic nouissimo dare sicut &c. Hiero. Substantiã tuã ut singulis necessaria est distribuas: non ad luxuriam, sed ad necessitatem.

Quando sit dãda Eleemosyna.

CAP. VII.

ELeemosyna danda est animo uoluntario. Deus enim respicit ad animũ, q̃ ad dationẽ. 16. Spirituũ põderator Deus. Einsdẽ 21. Appẽdix corda. 1. Reg. 16. Deus intuet cor. Vnde illud Matt. 10. Quicunq; dederit ex minimis istis calicem &c. dicit gl. Nota Deũ ad affectũ dantis respicere magis quãtitatẽ rei exhibitæ. Vnde illud Matt. 19. Ecce nos reliquimus omnia, dicit Greg. Cor

& non substantiam Deus pẽsat, nec perpẽdit quid in eius sacrificio, sed ex quanto proferatur. Hieron. Quæ efferũtur, non sui ponderẽ, sed offerẽtiũ uolũtate pensantur. ¶ Itẽ danda est eleemosyna cum uultus hilaritate. Eccles. 25. In omni dato hilarem fac uultum tuum. 2. ad Corin. 9. Hilarem datorem diligit Deus. August. Qui dat ut careat tędio interpellantis, nõ ut reficiat uiscera indigẽtis, & rem & meritum perdit. ¶ Item danda est cũ sermõis dulcedine. Eccle. 4. Declina pauperi sine tristitia aurẽ tuã, & respõde ei in pacifica mã suetudine. Eiusdẽ 18. Fili in bonis tuis non des querelam, & in omni dato nõ des tristitiã uerbi mali. Gregor. Sunt nonnulli qui mox ut ab egenis fratribus fuerint necessaria postulata, prius in eos cõtumelioſa uerba iaculantur; qui si rebus ministeria pficiunt pietatis, in uerbis contumeliosis humanitatis gratiã pdũt: ita plerunq; uideãtur iniuriæ illatæ satisfactionem exoluisse, cùm post cõtumelias dona largiuntur. Nec debet sequi improperatio. Eccles. 18. Stultus acriter improperabit. Eiusdem 20. Datus insipientis non erit tibi utilis &c. Exigua dabit & multa improperabit. ¶ Itẽ dãda est eleemosyna cũ festinatiõe. Prouerb. 3. Ne dicas amico tuo, Vade, & cras reuertere, & cras dabo tibi, cùm statim possis dare. Eccl. 7. Cor inopis ne affligeris, &

& ne protrahas datũ anguſtiãti. Iob 31. Si oculos uiduæ expectare feci &c. Super illud Pſalm. Producens fœnum iumẽtis, dicit gloſſ. Beatus qui præoccupat uocẽ petituri. Dauid, Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem. Prouerb. 12. Qui pronus eſt ad miſericordiã, benedicetur. Debet etiã homo dare eleemoſynam dũ ſanus & uiuus eſt, Eccleſ. 14. Fili, ſi habes, bene fac tecum, & Deo dignas oblationes offer: memor eſto, quoniã mors non tardabit. ¶ Item ante mortẽ benefac amico tuo, Chriſto ſcilicet. Eiuſde 18. Memento paupertatis in die abũdãtiæ. Ad Gal. 6. Dũ tẽpus habemus operemur bonum ad omnes. Eleemoſyna quam aliquis dat in uita ſua, eſt ſicut lucerna que præcedit aliquem, ſeruãs eũ ne cadat in lutũ uel foueã. Eleemoſyna uerò quæ fit pro eo poſt mortẽ, eſt ſicut lucerna quæ fertur alicui poſt tergũ, quę nõ cuſtodit hominẽ quin cadat in foueã inferni, à qua nõ eſt liberatio. ¶ Item danda eſt eleemoſyna cũ humilitate, ita ut nec uanã gloriã inde quæras, nec pauperẽ cui das deſpicias, nec pro eleemoſynis quas das, ſi in peccato mortali es, ſalutem præſumas. ¶ Ad primum monemur, Matth. 6. Te faciẽte eleemoſynã, neſciat ſiniſtra tua qd faciat dextera tua. Eccle. 29. Conclude eleemoſynam in ſinu pauperis, Prou. 21. Munus abſcõditũ extinguit iras. Greg. Sufficit iuſtis ab eo uideri à quo expectãt remunerari. Itẽ ualde bona ſua parpendũt, qui ad eorũ remunerationẽ laudes hominũ ſufficere credũt. Et in legẽda beati Nicolai dicitur, Ex quo homo eſt in hujus mundi uoragine propter delicta ſua deiectus, nullũ eius bonũ ſic Deus approbare legitur, ut eleemoſynã, ſi tamẽ ob mũdi fiat gloriã. ¶ Ad ſecũdum monemur Eſaiæ 58. Carnẽ tuam ne deſpexeris. Et ſuper parabolã de diuite & Lazaro, Lucæ 21. dicit Gloſſ. Si quæ reprehenſibilia uidemus in pauperibus, non debemus deſpicere, ea fortaſſe quos morum infirmitas uulnerat, medicina paupertatis curat. Iob trigeſimoprimo, Si comedi buccellam meam ſolus, Gregorius: Solẽt nõnulli multa largiri, ſed habere pauperes ſocios in domeſtica cõuerſatione refugiunt, gratiam uitę communis nõ habẽtes. Sed iſte præiudiciũ pietati ſe facere exiſtimaret, ſi ſolus comederet quod Dominus omnium cõmuniter creaſſet. ¶ Ad tertiũ monemur Eccleſia. 7. Ne dicas, In multitudine munerum meorũ reſpiciet Deus, & offerẽte me Deo altiſſimo, munera mea recipiet. Et ſuper illud Iob 15. Non credat fruſtra errore deceptus, quod aliquo pretio redimẽdus ſit, dicit Gloſſ. Eleemoſyna non uacuet ei qui in malo permanet. Auguſtinus in Enchirid. Non æſtimet

aliqs illa nefanda crimina, ſua qui agunt regnum Dei poſſidebunt, quotidie perãda, & eleemoſynis quoredimẽda. In melius quiſt mutanda, & per eleenas de peccatis præteritis gitiãdus eſt Deus: nõ ad hoc dámodo emendus, ut ea iimpune committere. ¶ Itẽ moſyna danda eſt propria u. Prouerb. ulti. Manũ ſuam it inopi, & palmas ſuas ex t ad pauperem. Danda eſt ſecundũ facultatem dancle. 14. ſecundũ uires tuas rgens da pauperi. Eiuſdẽ altiſſimo ſecundum doeius. Tob. 4. Quomodo eris, ita eſto miſericors; ſi tibi fuerit, abundanter ſi exiguum tibi fuerit, exiguum libenter impardde. Nullus poteſt excuſaà collatione eleemoſynæ, ſi ſit pauper, quum tantũ quandoq; Deo, quando dat pro Deo obolum, ſi dives daret pro Deo centũ marcas. Libẽter emeret pauarnes in macello, ſi tantum ret ſe habiturum pro uno o, quantũ dives pro centũ . Luc. 21. dixit dominus de re uidua quæ miſerat duo minuta in gazophylacium, hęc pauper plus quàm omiſit, Si non poteſt dare obolũ, det caliçẽ aquæ dæ, & non perdet mercedẽ Matth. 10. Si hoc nõ poteſt, det uerbũ conſolationis, uel orationis. Super illud, Iuſtus antẽ miſereretur, & tribuet. dicit Glo. Iuſto ſemper eſt aliquid quod det, ſaltẽ orationẽ. Itẽ danda eſt eleemoſyna ordinatè, ut homo primo miſereatur ſuiipſius. Eccl. Miſerere animæ tuæ placens Deo. Aug. in Enchiri. Qui eleemoſynã ordinatè uult dare, à ſe ipſo debet incipere. Itẽ in libr. de rectitudine catholicæ cõuerſationis, Deus rogat ut tui miſereris, & non uis; quomodo te Deus exaudiet in die neceſsitatis ſupplicantem, quũ tu eũ pro teipſo nõ audis rogantem? Item Aug. Quid eſt miſerius miſero nõ miſerante ſeipſum? Eccle. 14. Qui ſibi nequam, cui bonus? Sicut non eſſet miſericors qui matris ſuæ indigentis nõ miſereretur, licet aliorũ miſereretur: ita non eſt uerè miſericors, qui animæ ſuæ infirmantis ad mortem nõ miſeretur, cùm magis eã diligere debeat quàm matrem. Sapiens: Semper tibi proximus eſto. Item ad ordinẽ miſericordiæ pertinet ut potius miſereamur animæ quàm corporis, & potius ei qui eſt in maiori miſeria, quàm ei qui eſt in minori.

De his quæ omnibus debemus, ut eſt dilectio, ueritas & fides, & præcipuè de ueritate & eius deſcriptione, de incitantibus ad amorem ueritatis, & de errore illorũ qui dicũt ueritatem non eſſe iuramento firmandam. PARS XV.

De debito dilectionis, legitur ad Roma. 13. Nemini quicquam debeatis, nisi ut inuicem diligatis. De dilectione, requirite in tracta. de Charitate. De ueritate hoc modo agetur. Primo ostendetur quid sit ueritas, prout ueritas pars est iustitiæ. Secundo tangentur aliqua quæ ad amorẽ ueritatis possunt incitare. Tertio destruetur error illorum qui dicũt ueritatẽ in nullo casu firmandam esse iuramẽto. ¶ Circa primum notandum est, ꝙ est ueritas increata, & est ueritas creata. Veritas uerò creata triplex est, scilicet ueritas signati siue rei: & ueritas signi, & ueritas utentis signo. Ad ueritatem rei uidetur pertinere illud Aug. in lib. Soliloquiorum: Verum est id quod est. Et illud Philosophi: Vnumquodque sicut se habet ad esse, ita ad ueritatem. Ad ueritatẽ uerò signi pertinere uidetur illa descriptio Philosophi: Veritas est adæquatio rei & intellectus, siue adęquatio signi & signati. Veritas uerò ꝓut pertinet ad hominẽ utentem signo, pars uidetur esse iustitiæ, quę sic describitur à Tullio in 1. Rhetoric. Veritas est per quam immutata ea quæ sunt aut antè fuerunt, aut futura sunt dicũtur.

Ad amorẽ ueritatis monemur Prouer. 2. Veritatem eme &c. Veritas emitur quãdo cum magno studio uel labore cognitio ueritatis acquiritur, uel quando cum damno magno uel multorum odio ueritas in iudicio uel doctrina dicitur. A ueritate nullo modo recedendum est, quicunque inde debeat scandalizari. Vnde super illud Matth. 18. Qui scandalizauerit unum de pusillis istis &c. dicit Glos. Nota quòd inquantum potes sine pecato uitare scandalum proximi, debes: ꝙ si de ueritate est, pro scandalo ueritas relinqui non debet. Et intelligitur hoc de triplici ueritate, scilicet uitæ, iudicii & doctrinæ. ¶ Itẽ monemur ad amorem ueritatis. Eccle. 37. Ante omnia opera uerbũ ueràt præcedat te. Et eiusdem 4. Non cõtradicas uerbo ueritatis ullo modo. Sancti antiquitus multũ deferebãt ueritati. 2. ad Cor. 13. Non possumus aliquid aduersus ueritatem, sed pro ueritate. Ad perhibendũ testimoniũ ueritati, uenit filius Dei in mundũ. Io. 18. Ego in hoc natus sum, & ad hoc ueni in mundum, ut testimonium perhibeã ueritati. Sed hodie ueritas exosa habetur. Terent. in Andria: Veritas odium parit, obsequiũ amicos. Ad Gala. 4. Ego inimicus uobis factus sum uerum dicens uobis. Bern. super Cantic. Amara est ueritas sine condimento gratiæ. Hodie diminutæ sunt ueritates à filiis hominũ. Dauid: Non est in ore eorum ueritas. Cor eorũ uanũ est. Veritati hodie detrahitur. Iob 6. Quare detraxistis sermonibus ueritatis? Veritas hodie captiua detinetur. Vix enim inueni

tur qui uelit eam dicere. ad Ro. 1. Veritatẽ in iniustitia detinent. Seneca: Monstrabo tibi quid omnia possidẽtibus desit, licet qui uerum dicat. Veritas hodie undique impugnatur, ita ꝙ frequẽter necesse habeat cor uestrum secundũ illud Esa. 59. Cor in platea ueritas. Et Dan. 8. Prosternetur ueritas in terra. Vere in terra prosternitur, quãdo aliquid terrenũ ueritati præponitur. Veritas hodie à multis pro nihilo penditur. Prouer. 28. Qui cognoscit in iudicio faciẽ, non bene facit, & ꝓ buccella panis deserit ueritatem. Multi hodie deserunt ueritatem uitæ, & ideò fugit ab eis ueritas doctrinæ, sicut econtrario sequitur ueritatem doctrinæ eos qui habẽt ueritatem uitæ. Eccl. 27. Volatilia cæli similia conueniunt: & ueritas ad eos qui operantur illã, conuertetur. Veritas hodie adeò uilipenditur, ut à quibusdam ei opponatur falsitas, ab aliis præponatur ei uanitas, & ab aliis umbra uel pictura ueritatis. Veritati falsitatem præponũt homines inconsideratè loquẽtes, ꝙ hora die uolunt esse in uerbis & ideò multoties mentiuntur. Bern. in sermonibus: Quid uerecundetur castitas in delicijs, ueritas in multiloquio, charitas in hoc seculo nequam? Vanitatem præponũt ueritati amatores temporalium istorũ quæ uana sunt, eò quòd nõ dant plenam cordi possidentis, nec fulcimentum innitenti, nec fructum expectatum circa ea laboranti. In Psal. Vt quid diligitis uanitatem, & quæritis mendacium? Vmbram & picturam præponunt ueritati hypocritæ, qui apparentiam sanctitatis ipsi sanctitati præponunt. Veritas quæ sic modo cõtemnitur inualescet, & in futuro amatores suos liberabit, & hostes cõdẽnabit. Io. 8. Vos cognoscetis ueritatem, & ueritas liberabit uos. 2. Esdr. 4. Veritas manet & inualescit in æternũ, & uiuit, & obtinet in secula seculorum. Sicut se habet denarius falsus ad uerum: sic se habet homo mendax ad hominẽ ueracẽ. Vnde quũ homines multũ doleant & offendantur, si unus de eorũ seruientibus recepit eis unũ falsũm denariũ pro bono, mirũ est quomodo nõ multũ dolent quũ falsitatem in seipsis deprehendũt. Viliores se uidentur habere, q̃ unum denarium. ¶ Et notandũ ꝙ ueritatem habere debemus quantum ad omnes. Nulli enim mẽtiri debemus, ut ostẽdit Aug. in lib. de doctri. Christia. dicens: Omnis qui mentitur, iniquè facit. Nemo enim mentiens in eo ꝙ mẽtitur seruat fidẽ. Nam hoc utiq; uult, ut cui mẽtitur, fidem sibi habeat, quam tamẽ mentiẽdo ei non seruat omnis autem fidei uiolator, iniquus est.

¶ De errore illorum qui dicunt ueritatem non esse iuramento firmandam.

NVLLAM ueritatem iura mento esse firmandam asserentes, omne iuramentum esse illicitum dicũt. Qui error occasionẽ potuit habere ex illo uerbo domini Mat.5. Ego dico uobis, nõ iurare omnino. Item ex illo uerbo Iac.5. Ante omnia fratres nolite iurare. Ad idẽ facere uidetur illud uerbũ Aug. in quodã sermone, Falsa, inqt, iuratio exitiosa est: uera iuratio periculosa est: nulla iuratio secura: ergo ut uidetur, ab omni iuratione abstinendũ est. Ecõtrario uerò manifestè ostenditur ꝙ licitũ sit iurare. Primo sic iurauit dominus. Gen.21. Per memetipsum iuraui, dicit dñs. Quòd si quis nõ recipiat uetus testamentum, probatur hoc per illud ad Heb. 6. Abrahæ promittẽs Deus, quoniã neminẽ habuit per quẽ iuraret maiorem, iurauit per semetipsum: ergo homini licitũ est iurare. Et ꝙ hoc argumẽtũ ualeat, probatur per illud Luc.6. Perfectus omnis erit, si sit sicut magister eius. Magister noster Deus est, secundũ illud Io.13. Vos uocatis me magister & domine, & bene dicitis: sum etenim. & Matthæ.23. Nec uocemini magistri, qa magister uester unꝰ est Christus: ergo nõ est cõtra statũ perfectiõis iurare. Itẽ iurauit angelus: Apoc.10. quẽ Ioannes uidit stantẽ super mare & super terrã, & leuauit manũ ad cælum, & iurauit per uiuentẽ in secula seculorũ. ¶ Itẽ iurauit Apostolus ad Phil.1. dicẽs, Testis est mihi Deus. & 2.ad Cor.1. Ego testem Deũ inuoco &c. Si quis uerò deat nõ esse iuramẽtũ, in illis apparet hoc esse falsum, per hoc quod dicitur Ier.4. Iurabũt, Viuit dñs in ueritate, & iudicio, & iustitia. Non ergo solũ est iuramentũ si dicatur, Per Deũ, uel simile: imò etiã si dicatur, Testis mihi Deus: uel, Viuit dominus, ex quo nomẽ Dei in testimoniũ uel cõfirmationẽ ueritatis assũmitur. Cùm ergo Deus, & angelus, & homo sanctus iurẽt, mirũ est quomodo nõ uult iurare hæreticus, quasi Deo & angelis & sanctis sanctior esse uelit. Videtur assimilari diabolo potius quàm angelo, uel Deo, uel homini sancto. diabolũ enim non memini me legisse iurasse ad cõfirmationẽ ueritatis. Præterea præcepit Deus iurare Exo.22. dicẽs: Si quis cõmendauerit uiro pecuniã aut uas in custodiã &c. Et post in eodẽ: Si quis cõmendauerit proximo suo bouẽ &c. iusiurãdũ in medio erit, ꝙ non extenderit manũ ad rẽ proximi sui &c. Et Deut.6. Dñm Deũ tuũ timebis, & illi soli seruies: ac per illius nomẽ iurabis. Et eiusdem 10. Iurabítque in nomine illius. Itẽ in Psal. Quis habitabit in tabernaculo tuo &c. Et subditur, Qui iurat proximo suo, & non decipit. Matt.5. Reddes domino iuramẽta tua. Præterea iurãt oẽs natiões, & Gentiles, & Iudæi, & Christiani. Sed secũdũ philoso-

phum. Vox omniũ uox naturę est: ergo natura dictat ꝙ licitũ est iurare. Philosophus: Iurare nisi necesse est, graui uiro parũ conuenit. ¶ Itẽ licet assumere nõmen Dei ad adiurandũ aliquẽ, ad Thess.ulti. Adiuro uos per dominum &c. ergo licet illud assumere ad aliquid iurandum. Non enim licet nomẽ domini assumere ad monendũ aliquem ut faciat quo opus bonũ faciat, secundum illud ad Rom.12. Obsecro uos per misericordiã Dei ut exhibeatis corpora uestra &c. Et Ephes.5. Obsecro uos per dominũ nostrũ Iesum Christum, & per charitatẽ sancti Spiritus, ut adiuuetis me in orationibus uestris. A simili licebit nomen Dei assumere ad monendũ aliquẽ, ut ipse credat ueritati utili, quũ ipse sit adeò grata Deo, ꝙ sine quo nemo ei placeat. Præterea, quũ dicit dominus, Quod abũdantius iis est, à malo est: aut intelligitur, id est malũ est: aut intelligitur, ꝙ sit à malo, id est ab infirmitate nõ credẽtis. Si primo modo, ergo malũ est quando dominus ad maiorẽ confirmationẽ dicit, Amẽ amen dico uobis. Sermo enim eius debuit esse, est, non, non, & nõ debuit aliquid addere. Malũ etiã fecerũt Apostolus ad cõfirmationẽ uerbi sui addidit, Testis mihi Deus. ad Rom.1. Et 2.ad Cor.11. Deus & pater dñi nostri Iesu Christi scit ꝙ nõ mẽtior. Et ad Gal.1. Quæ scribo uobis, ecce corã Deo, ꝙ non mẽtior. Præterea cum in ueteri lege prohibita esset iuratio per creaturas, si dominus uoluit ostendere iurationẽ omnem esse prohibitã, & facere additionẽ ad ueterẽ legem, potius debuit hoc specificare de iuratione per creatorẽ, quàm per creaturã, quũ iuratio per creaturam satis esset prohibita in ueteri lege. ¶ Argumẽta etiã quibus utuntur hæretici ad confirmationẽ dicti erroris ualde debilia sunt. Vt est illud Iaco.5. Ante omnia nolite iurare. Si enim propter hoc, quia ibi dicitur, Nolite iurare, peccatum mortale est iurare. Ergo quũ dominus dicat Matth.23. Et patrẽ nolite uocare uobis super terrã, peccatũ mortale erit uocare aliquẽ patrẽ super terrã. Item si ideò in nullo casu iurãdum est, quia dominus dicit Matt.5. Ego dico uobis nõ iurare omnino. Ergo quum aliquis dicit alicui colligẽti saluiã uel petrosillũ in horto suo, ut nõ colligat illud omnino: ipse prohibet eũ ut nihil inde colligat, quod manifestè falsum est secundũ etiam cõmunẽ usum loquendi, & etiam qđ in alia facultate dicitur. Vnde uersus: Omnis nõ nullus, non omnis dic aliquis nõ. Præterea causa quã dominus subdit, cum dicit: Neq; per cælũ, quia thronus Dei est &c. nõ est cõpetens causa quare nũquam sit iurãdũ: sed quare non sit passim iurandum, siue omnibus modis, etiã

creaturam huiusmodi: quia in contemptu ipsius, contemnitur ipse cuius est thronus. Præterea aut semper fuit illicitum iurare, aut incœpit esse illicitum ab illa prohibitione Christi. Ego autē dico uobis non iurare omnino. Primum cōstat esse falsum, quū lex uetus iurare præcepit, & cū ratio naturalis nō dictet hoc malum esse. Secundum etiam uidetur falsum esse per hoc, qđ dominus dicit, Quod abundātius est, à malo est, tanquam ius declarans, & non tanquā ius statuens. Præterea quare prohibuit Deus iuramentū uniuersaliter? Si id prohibuit propter periculum periurii, eadē ratione uotū debuit prohibere, imò eadē ratione etiam à prohibitione debuit abstinere. Prohibitio enim ista facit plures transgressores quàm sint illi qui incurrūt periurium: hoc enim facit omnes iurantes trāsgressores, sicut prohibitio: & constat qđ plures iurant, quàm peierāt. ¶ Item quæ est ratio ista qđ non sit iurādum per Ierusalem, quæ est ciuitas regis magni, quando illud quod iuratur uerbū est eiusdē regis, & scriptum sit, Cælum & terra transibunt &c. Mat. 24. Præterea sicut magis cauendū est paruulo ab accessu ad aquā uel ad aliud periculū, quàm adulto qui scit sibi bene cauere: sic magis cauendum fuit in hac parte populo Iudæorū rudi & paruulo, quàm populo discreto Christianorum. Vnde si propter periculum prohibitū est, magis debuit prohiberi tunc. Item cùm sensus sit, Ego dico uobis non iurare omninò &c. id est, ut nō iuretis omninò. Si mortale peccatū est iurare, qa Christus dicit nō iurari: ergo eodē modo facere contra quodq; dictū à Christo, erit mortale: ergo solū præcepta & prohibitiones erūt, & nō erunt consilia aliqua, nec admonitiones ad aliquid melius, & omnes qui erunt circa statū perfectiones, eruntin statu damnationis, cū ad perfectionē moneat Christus, dicens Mat. 5. Estote perfecti sicut & Pater uester cælestis perfectus est. Et mortaliter peccabit, qui fecerit contra illud, Qui aufert quæ tua sunt, ne repetas. Luc. 6. Et iterum qui facit contra illud, Omni petenti te, tribue. Et contra illud, Omnia quæcunq; uultis ut faciāt uobis homines, & uos facite illis. Matt. 7. Et cōtra illud Matt. 5. Et ei qui uult tecū in iudicio contendere, & tunicā tuam tollere, dimitte ei & pallium. & contra illud Mat. 5. Si quis te percusserit in unā maxillam, præbe ei & alteram. Contra qđ tamen fecit Christus Io. 18. qui percutienti maxillam eius, nō præbuit alteram, sed allegauit iustitiā suam, dicens: Si male locutus sum, testimoniū perhibe de malo &c. Paulus Act. 23. principi sacerdotū qui ꝓceperat os Pauli percuti, dixit: Percutiet te Deus paries dealb

batе. Augusti. Ista præcepta legis pertinent ad præceptionem cordis, quæ intus est, quàm opus quod in aperto fit: ut teatur in secreto animi patiā cum beneuolentia: in manifesto autē fiat quod ei uidesse prodesse posse, quibus bene esse debemus. Præterea, quodo onus Christi erit leue, si cunque ipse dicit præcepta uel prohibitiōes? Item per iurat quilibet, illud uene hoc amat, hoc timet, ut di Gl. Matt. 5. Vnde cùm iurare Deum in ueritate utile sit, honorificum & proximo & sic deseruiat dilectioni proximi: quare erit illiciuel prohibitum, cum pleni legis sit dilectio? ad Ro. 10. in duobus mandatis de dilectione Dei & proximi unilex pendeat & prophetæ, 22. Præterea, iurare nihil aidetur esse, quàm nomen assumere ad cōfirmationē quod dicitur, sicut haberi ex duobus locis scriptuæ. Exo. 20. Non assumes men Dei tui in uanum. Assūre enim nomē Dei in uanū, iurare in uanum. Et ex illo ad Hæbr. 6. Omnis conuersiæ eorum finis, ad cōfirtionem, est iuramētum. qua ceptione recepta, facile est dere quòd liceat iurare. enim filius Dei in hoc natus, & uenerit in mundum, ut monium perhiberet uerita

ti, ut ipse ait Ioan. 18. uerisimile est, ꝓ nomen suum non neget ad eandē ueritatem confirmandam, imò quod plus est, ad confirmationē ueritatis mori uoluit. Item quum Deus pater sic dilexerit mundū, ut filium suum unigenitum daret, Ioā. 3. uerisimile est, quòd nomen suum ei non neget. ad Ro. 8. Qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non cum illo omnia nobis donauit? Item cùm principes huius mundi talis sint bonitatis in subditos suos, ut sigillis suis eis confirment ueritatem utilem, nunquid cælestis Deus habebit hanc bonitatē in subditos suos, ut nomine suo permittat eos uti ad confirmandam ueritatē? Simile argumentum facit Dominus Matt. 7. dicens: Si ergo uos quum sitis mali, nostis bona data dare filiis uestris: quanto magis Pater uester qui in cælis est dabit bona petentibus se? Item si Deus sigillum suum commendauit seruis, uerisimile est, quòd non neget illud filiis. ad Roma. 7. Non accepistis Spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis Spiritum adoptionis filiorum. Ex prædictis manifestum est, ꝓ iurare nō est uniuersaliter malum, imò licitum est iurare ad confirmandam utilem ueritatem. Respondendū est ergo ad ea quæ ipsi obiciūt. Notandum ergo, quòd potuit esse multi-

plex causa quare Dominus diceret illud Matt.5.Ego dico uobis non iurare omnino &c.Prima potuit esse: quia iuramentū quandoque uilipendi facit simplicē assertionē: nec iam reputant multi simplex mendacium, ex quo nō est ibi periurium. Sicut multi hodie iuramenta sine solennitate facta non reputant propter iuramēta solēnia. Deus ergo uolēs suos ueritatē seruare in simplici sermone, sicut in sermone iurato, uoluit ut nō iurarent quantū esset in eis. Aug. super epist. ad Gal. Nō est cōtra Dei præceptū iuratio: sed ita intelligitur Deus prohibuisse à iuramēto, ut quantū in ipso est quisq; nō iuret: quod multi faciunt, in ore habētes iurationē tanquam magnū suaue aliquid. Idē in sermone Domini de mōte: Iuramentum faciendū est in necessariis, quum pigri sunt homines credere quod est eis utile. Iuratio non est bona, nō tamen mala, cùm est necessaria: ideo nō est appetenda, ut bona non tamē fugienda tanquā mala, cùm necessaria est. Gl. super Matt.5. Sermo fidelis pro iuramento debet haberi: & meritò, tanquā uerbum dictum in tēplo corā altari, imò corā Deo. Templum enim in baptismo dedicatum, est ipse fidelis. Deus autem est in hoc templo sancto suo, fides uerò altare est. ¶ Secunda causa potuit esse periculū idolatriæ, & tertia periculū periurii: Ex frequēti enim iuratione frequēs sequitur periurium. Et hæc duo pericula sequebantur præcipuē ex iuratione creaturarū: ideo talē iurationē præcipuè dissuadet Dominus. Gl. Illi uel cælū plus aliquid suspicabantur, uel per illud iurātes nō putabant se iuramento teneri: ideò iuramētū sic tēperat, ut cælū & creatura Dei credatur non plus aliquid, & qa thronus eius est, periurium timeatur. Aug. In nouo testamēto dictū est, ne omnino iuremus: quod mihi qui dē ꝓpterea dictū esse uidetur, non quia uerū iurare peccatum est, sed quia peierare immane peccatū est, à quo nos longē esse uoluit, qui omnino ne iurāremus admonuit. Idem in quodam sermone: Qui iurat, iurat præcipitium periurii est: qui nō iurat, longe est. ¶ Quarta causa potuit esse perfectio māsuetudinis, quā uoluit esse in discipulis suis, quibus dixit illud uerbū sicut in Euangelio Matt. patet, qui illud uerbū ponit. Iuramentum uerò frequēter est ex ira & impatiētia: ideò uoluit Dominus eos à iuramēto cauere. ¶ Septem uerò dissuadētur circa iuramentū. ¶ Primo, appetitus iurandi. Iac.5. Ante omnia fratres nolite iurare. ¶ Secūdo, assiduitas iurādi. Eccleſiast. Iuramentis ne assuescat os tuum. Ibidē: Vir multū iurans replebitur iniquitate. Chryso. Nemo est qui frequenter iuret, qui nō aliquādo peri-

ret. ¶ Tria alia innuuntur oppositū. Iere.4.ubi dicitur Viuit Dominus in ueritate & iudicio, & iustitia. Et illa tria, falsitas, defectus seratiōis, & iniustitia. ¶ Septimū est, iurare per creaturas. Octauū. Nō assumes nomē Dei tui in uanū. Non enim habebit insontē Deus eū qui assumpserit nomen Dei sui frustra. Illud dicit Matt. Ego dico uobis non iurare omnino, sic intelligendū est. Ego dico uobis ut nō iuretis omnino (id est, passim) neq; iurabitis per cælū &c. Nec sequitur ibidē: Ergo nunquā iuretis, sibi oppositū. Opponēdo ostendebatur. Et ibi innuitur per causam quæ ponitur: Neque per cælū, quia thronus Dei est: hoc enim, ꝙ cælum est thronus Dei, nō est causa quòd per cælū non sit iurandum, sed est causa quòd per cælum nō est passim iurandū, acsi dicatur: Iurando per illud Deus non offendatur, cùm cælum thronus Dei sit, & in cælo Deus cōtēnatur. Ad idē uidetur pertinere illud Mat.23. Væ uobis q dicitis, Quicunq; per tēplum iurauerit, nihil est &c. Et subdit: Qui iurat in templo, iurat in eo qui habitat in templo: & q iurat in cælo, iurat in throno Dei, & in eo qui sedet super eū. Sicut nō ualet hoc argumentū: Iste qui uult se radi, & superfluitatē capillorū præscindi, non uult ut capilli sibi omnino abscindātur: ergo ipse nihil uult de capillis suis ꝑscindi. Ita nō ualet hoc argumētū, Dico uobis non iurare omnino: ergo ut nūquā iuretis. Ad illud uero Ia.5. Ante omnia nolite iurare, quadruplex pōt esse respōsio. ¶ Primò, ut prohibeat ibi iuramentū quod aliqs facit quàm citò incipit loq: illud enim est ex libidine iurādi: prius enim debet esse seruo uester, est, est, nō, nō: qd' si non credatur uobis qd' utile est credi, pōt sequi iuramētū. ¶ Secūdo pōt intelligi esse dictū illud cōtra illos qui habēt in consuetudine ante unūquodq; uerbū ponere iuramētū, sicut modo mos est Gallorū. ¶ Tertio potest dici ꝙ Iacobus loquebat illis qui erāt in tribulatione. Sicut enim dicit gl. super principium canonicę eius, occiso Stephano facta est persecutio magna in ecclesia quæ erat Ierosolymis, & omnes dispersi sunt per regiones Iudęæ & Samarię prēter apostolos. His dispersis qui ꝓpter iustitiam passi sunt, mittit epistolā: monēs ergo eos ad patientiā & quędā alia, ante omnia uult ut à iuramētis quę impatiētiā solent sequi caueāt. Sicut febricitanti prohibet specialiter bibere, licet alia multa magis sint nociua, quia ad illud magis pronus: sic qui tribulant, magis proni sunt ad iuramēta. Et illa iuramēta frequēter sunt Dei blasphemiæ: & quādoq; tantū illaqueant homines ꝙ in magna seruitute est homo, ut impossibile uideatur sibi

quandoq; seruare quodcunque iurauit. Vnde sequitur, ut non sub iudicio decidatis, scilicet à libertate uestra per obligationem. ¶ Quarto potest intelligi, ꝙ affectio siue uolũtas iurandi prohibeatur. Vnde nõ dicit, Nõ iuretis: sed, nolite iurare: nec se quiẽ ex hoc, ꝙ iurare sit mortale, sicut ex illo uerbo dñi. Matt. 23. Patrẽ nolite uocare uobis sũper terrã, non sequitur ꝙ mortaliter peccet qui aliquẽ patrẽ uocat super terrã. Volũtariũ ergo iuramentũ prohibetur ibi. Sed duplex est uolũtariũ. Quoddam qđ̃ est purè uolũtariũ, & quoddam qđ̃ habet aliquid cogens exterius, licet nõ sufficiẽs: & primũ hic prohibet, secũdũ nõ. Ad uerbum uerò Aug. dicẽdum est, ꝙ sicuti transire mare nũquam est securũ, & tamẽ quandoq; est necessarium, & quandoq; sine naufragio aliquis illud transit: sic iuratio nunquã est secura: & tamen quãdoq; est necessaria, & quandoq; sine peccato iuratur.

De fide, prout fides idem est quod fidelitas. PARS XVI.

ESt etiam Fides uirtus, qua promissa cõplentur. Vnde Isid. 10. lib. Etymol. Fidelis dicitur quis, pro eo, ꝙ fit ab eo illud qđ̃ dicit uel promittit bonũ. Et sicut ueritas seruat hominem ne aliquẽ fallat in uerbis: sic fides seruat hominẽ ne aliquem fallat in factis. Fides tamẽ quandoq; largè sumitur: & sic ad eã pertinet seruare hominẽ ne fallat alium uerbo uel facto, & sic sumit Aug. fidem in lib. de doct. Christ. dicens: Nemo mentiens in eo quod mẽtitur seruat fidẽ. Homo fidelis confidentẽ de se non fallit. Fides prout est uirtus theologica, est uirtus qua æterna bona credimus. Fides uerò prout hic de ea loqmur, est uirtus cui bona nostra in præsenti credimus. Ad hanc uirtutẽ monemur Apo. 2. Esto, inquit, fidelis usque ad mortẽ, & dabo tibi coronam uitæ. Hæc uirtus multum cõmendabilis est. Prou. 28. Vir fidelis multũ laudabitur. Dehac cõmendatur Abraham. Ecc. 44. Abraham, inquit, in tentatione inuentus est fidelis. Itẽ Moyses Numer. 12. Moyses, inquit Deus, in omni domo mea fidelissimus est. Et Dauid 1. Reg. 22. Quis in omnibus seruis tuis sicut Dauid fidelis? Fides uirtus est ualde rara & ualde chara. Prou. 22. Virũ fidelẽ quis inueniet? 1. ad Cor. 4. quẽrit inter dispẽsato res ut fidelis quis inueniat: quaritur, inquã, & uix inuenitur. In primitiua ecclesia inter duodecim apostolos inuẽtus est unus infidelis, & alii fideles fuerunt. Hodie undecim inueniũtur infideles, quãdo unus inueniẽ fidelis. Huic uirtuti cõmittit dominus bonorũ suorũ dispẽsationẽ. Matt. 24. Quis, putas, est fidelis seruus & prudẽs, quem cõstituit dominus sup familiã suã, ut det illis cibũ in tempore? ¶ Itẽ huic uirtuti dat dominus augmẽtum gratiæ. Luc. 19. Euge serue bone, quia in modico fuisti fidelis, habe potestatẽ habens sũpra decem ciuitates. Item huic uirtuti dat dominus gloriã suã. Matth. 25. Intra super pauca fuisti fidelis, supra multa te cõstituã: intra in gaudiũ domini tui. ¶ Et notandũ quòd fides specialiter cõmendabilis est in amico. Eccl. 6. Amico fideli nulla est cõparatio eodẽ: Amicus fidelis medicamentũ uitæ. Item ualde cõmendabilis est in seruo. Eccl. 33. Si tibi seruus fidelis, sit tibi sicut anima tua, quasi fratrẽ sic illum eũ. Specialiter etiã commendabilis est in nuntio. Prou. 13. Legatus fidelis sanitas. Ecõtrario legatus infidelis pestilẽs: gentis terræ ad quam mittitur: malum enim exẽplo multos corrumpit. Prou. Sicut frigus niuis in die messis: ita legatus fidelis his qui misit eum. Frigus niuis in die messis refrigerat, & legatus fidelis sit ei à quo mittit, quasi refrigerium est: à cura enim & solicitudine in parte liberat. Ecõtrario uero dicitur de infideli nuntio Prouer. 25. Pes putridus & pes lassus q confidit super infideli in die angustiæ. Deus putridus ori grauẽ dolorem ingerit. Vnde uulgariter dicitur, quòd nõ est dolor nisi dolor dentis. Infidelis erga deum nuntius est ei qui in eo speret dẽ, putridus, quia est occasio ei magni doloris. Est etiã pes lassus. Sicut enim multũ

affligitur qui desiderat peruenire ad locum aliquem, & præ lassitudine non potest: sic affligitur ille qui expectat nuntium infidelem, qui moram nimiam facit. ¶ Et notandũ quòd aliquis fidẽ debet alii in quatuor. Primo, ut eũ uerbo non fallat. Aug. in lib. de doctrina Christiana: Omnis qui mentitur, iniquè facit. Secundo ut arcanum eius non denudet. Prou. 11. Qui ambulat fraudulenter, reuelat arcana: qui autem fidelis est, celat amici commissum. Eccl. 27. Qui denudat arcana amici, fidẽ perdit. ¶ Tertio in hoc ut in aduersis eum non deserat. Ecclesiast. 22. Fidem posside cũ amico in paupertate illius, ut & in bonis illius læteris. In tempore tribulationis illius permane illi fidelis. ¶ Quarto, in hoc ut in donorum sibi commissorum administratione fideliter se habeat. ¶ Fidelitas uerò quãtum ad bona commissa in quinque attenditur. ¶ Primum est, ut ipse bona sibi commissa non dissipet. ¶ Secũdũ, ut ea studiosè multiplicet. ¶ Tertiũ, ut eũ qui tradidit, parte lucri quæ ad eũ pertinet non defraudet. ¶ Quartum est, ut bona sibi commissa, proditiosè sua non faciat. ¶ Quintum est, ut inimico eius qui sibi ea commisit illa non tradat. De primo legitur Lucæ 16. Hic diffamatus est apud ipsum, eò ꝙ dissipasset bona illius. & Esaiæ 14. Tu terram tuam disperdidisti.

sti. ¶ Tripliciter autem fit hæc dissipatio. ¶ Primo, quãdo aliquis uitam suam quam debuit ei pendere ad honorem Dei & utilitatem animæ suæ, expendit in Dei contumeliam & damnationem animæ suæ, consumendo eam in seruitio diaboli. Prouer. 5. Nõ des alienis honorem tuum, & annos tuos crudeli. Itẽ intellige de his qui res suas in seruitio diaboli expendunt, seruos diaboli instantissimè inuitãtes, in filios uerò Dei durissimos se exhibentes. ¶ Secundo, quando aliquis desistit ab opere incepto ante consummationem, Prouerbio. 18. Qui mollis & dissolutus est in opere suo, frater est suæ operæ dissipantis. Mollis est qui cedit duris. Dissolutus est qui nullo amore ad opus bonum ligatus est, & talis reputatur dissipator operũ suorum. ¶ Tertio, quando aliquis quod ædificat uerbo destruit exẽplo. Eccl. 33. Vnus ædificans & unus destruẽs: quod prodest illis nisi labor? Circa secũdũ no tandum quòd circa multiplicationem triplex potest esse infidelitas. ¶ Prima est, cũ pecunia Domini abscõditur. unde Matt. 25. reprehẽditur seruus malus & piger, qui pecuniã Domini sui abscõdit. ¶ Secũda est, cũ pecunia Domini in mercibus quæ minoris lucri sunt ponitur. Hæc infidelitas est in illis qui legem Domini per quam lucrari animas possent contemnũt, & phylacteria uel leges per quas tẽporalia lucrantur addiscunt. Nũquid infidelis esset nũtius alicuius mercatoris, qui domino suo emere posset scarlatam eodem pretio quo emit burellum, si eam non emeret? ¶ Tertia infidelitas est in eis qui merces domini uendunt ubi minus uẽdibiles sunt. Sicut accidit in eis qui Parisiis docent, ubi doctrina eorum uix auditur, & alibi nolunt docere, ubi doctrina eorum chara haberetur. ¶ Circa tertium notandum quòd lucrũ bonorũ operũ in tres partes diuiditur. ¶ Prima pars est gloria quæ ad Deũ pertinet: iuxta illud apostoli, Soli Deo honor & gloria. ¶ Secũda pars est exemplum bonum quod pertinet ad proximũ. Vnde de Matt. 5. Sic luceat lux uestra coram hominibus, ut uideãt opera uestra bona &c. ¶ Tertia pars est utilitas mercedis, quæ pertinet ad Deũ, qui opera bona facit. Deum ergo defraudat parte sua lucri, qui gloriã quærit de bonis operibus quæ agit. Bernar. Fidelis re uera famulus es, si de multa gloria Domini tui, etsi non exeunte à te, tamen transeũte per te, nihil manibus tuis adhærere contingat. ¶ Circa quartum uerò notandũ quòd illi qui bona sibi cõmissa proditiosè sua faciũt, quum inhideliter se habeãt in paucis, ipsi nõ constituentur super multa. unde de Luc. 6. Si in alieno fideles non fuistis, quod uestrũ est quis dabit

uobis? Alienũ uocat bona transitorium, nostrum uerũ. Et ibidẽ: Qui fidelis in minimo, & in maiori fidelis est. Et qui in modico iniquus est, & in maiori iniquus est. Circa quintũ notãdum quòd castrum nostrę bonę fidei illum est corpus nostrum prima nostra. Vulgariter dicitur quod bonum castrum custodit qui corpus suũ custodit. Melius castrum custodit qui animam suam custodit. Hoc castrum corporis diabolus sibi quærit reddi, quando peccata spiritualia suggerit. Castrũ uerò animæ quærit reddi, quando peccata spiritualia suggerit: Nos uerò nos suggestiõi eius resistimus, castrũ nobis à Deo traditum hosti eius tanquàm traditores tradimus. Et ualde infideles sumus, præcipuè si nõ mittamus nũtium ad dominum nostrum pro succursu, cùm possit nobis subuenire, & non uelit. Non enim nult exaudiri. 1. ad Corint. 10. Fidelis est Deus qui non patietur uos tentari supra id quod potestis. Nuntius qui ad Deum mittẽdus est in tentatione, est oratio. Vnde super illud Psal. Intret in cõspectu tuo oratio mea, dicit gl. Magna uirtus orationis ostenditur, quę quasi quędam persona ad Deum intrat, & illuc mãdatum peragit quò caro peruenire nequit. Inexcusabilis est q castrum suũ reddit, quàm pro succursu miserit, uel qui nõ expectat succursum, p quo misit.

TRACTATVS VI. *tertiæ partis principaliis unum cõtinens capitulum est de diuisione Virtutum cardinalium, secundum Macrobium.*

VLTIMO de quatuor Virtutibꝰ cardinalibus ponenda est diuisio, quã ponit Macrobius his uerbis: Qui æstimant nullis nisi philosophãtibus inesse uirtutes, uirtutum officia sic dispẽsant. Prudentiæ dicunt esse mũdum istũ, & omnia quę in mundo sunt diuinorum contemplatiõe despicere: omnémque animi cogitationem in sola diuina dirigere. Temperantiæ omnia relinquere inquantũ natura patitur quę corporis usus requirit. Fortitudinis, non terreri animã à corpore quodammodo ductu philosophiæ recedentẽ: nec altitudine pfectẽ ad supna ascensionis horrere. Iustitię, ad unam sibi propositi huius consentire uiã uniuscuiusq; uirtutis obsequium. Atque ita fit ut secũdum hoc tam rigidæ diffinitonis abruptum, rerum publicarũ rectores beati esse nõ possint. ¶ Sed protinus gradus uirtutũ sic dirigit: Quatuor, inqt, sunt quaternarum genera uirtutum. Ex his primò politicæ uocantur. Secũdæ, purgatoriæ. Tertiæ, animi

iam

iam purgati. Quartę exẽplares, & sunt politicæ hominis, qa sociale animal est. His boni uiri reipublicę cõsulũt, urbes tuẽtur, his parẽtes uenerantur, liberos amant, proximos diligũt, his ciuiũ salutẽ gubernant, his socios circũspecta prudẽtia protegũt, iusta libertate deuincũt, hisque sui memores alios fecere merẽdo. Et est politica prudentia, ad rationis normam, quæ cogitat quęq; agit uniuersa dirigere, ac nihil præter rectũ uelle uel facere, humanisque actibus tãquã diuinis arbitris prudere. Prudentiæ insunt ratio, intellectus, circũspectio, prouidẽtia, docilitas, cautio. Fortitudinis animũ supra piculi metũ agere, nihilq; nisi turpia timere, tolerare fortiter uel aduersa uel prospera. Fortitudo præstat magnanimitatẽ, fiduciã, securitatẽ, magnificẽtiã, cõstãtiã, tolerãtiã, firmitatẽ. Tẽperãtię nihil appetere pœnitẽdũ, in nullo moderatiõis legẽ excedere, sub iugo ratiõis cupiditatẽ domare. Tẽperãtiã sequũtur modestia, uerecũdia, abstinẽtia, castitas, honestas, moderatio, parcitas, prudẽtia. Iustitiæ seruare unicuiq; qd̃ suũ est. De iustitia ueniũt innocẽtia, amicitia, cõcordia, pietas, religio, affectus, humanitas, Secũdæ quas purgatorias uocant, hominis sunt qui Dei in se capax est, solúmq; eorũ quæ animũ eius expediũt qui decreuit se à corporis cõtagiõe purgare, & quædã humanorũ fuga solũ se inserere diuinis. Hæ sunt otiosorũ qui à rerũpublicarũ actibus se sequestrãt. Harũ qd singulæ uelint, superius expresimus, cũ de uirtutibus philosophãtiũ diceremus. Tertiæ sunt purgati iã defecatiq; animi, ab omni mũdi huius aspergine detersi. Illic prudẽtiæ est diuina nõ quasi in electionẽ præferre, sed sola nosse: & hæc tãquã nihil aliud sit intueri, tẽperãtię terrenas cupiditates nõ reprimere, sed penitus obliuisci. Fortitudinis passiões ignorare, nõ uincere, ut nesciat irasci, cupiat nihil. Iustitiæ itaq; est superna & diuina mẽte sociari, ut seruet perpetuũ cũ ea fœdus imitãdo. Quartæ exẽplares quæ in ipa diuina mẽte cõsistũt, à quarũ exẽplo reliquæ oẽs per ordinẽ defluũt. Nã si rerũ aliarũ, multo magis uirtutum ideas esse in mẽte credẽdũ est. Illic prudẽtia est mẽs ipsa diuina. Tẽperantia quæ in se perpetua intẽtiõe cõuersa est. Fortitudo quòd semper eadẽ nec aliqñ mutat. Iustitia q perẽni lege à sempiterna operis sui cõtinuatiõe nõ flectitur.

QVARTAE *partis principalis, de Donis, Tractatus.*

De ordine dicẽdorũ de donis: & quare uocẽtur dona. PARS I.

DICENDVM est de donis quę Christus in se habuit. Esaiæ 11. Requiescet super eũ Spiritus Domini, spiritus sapientię & intellectus, spiritus consilii & fortitudinis, spiritus scientię & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. Hæc dona Christo data, ipse postea discipulis suis, & per eos cæteris fidelibus dedit, ad Ephe. 4. Ascẽdẽs in altũ captiuã duxit captiuitatẽ, dedit dona hominibus. De donis uerò hoc modo quæritur. ¶ Primo ostẽdẽt quare dona uocẽtur. ¶ Secũdo, tãgentia quæ pertinẽtia ad cõmẽdationẽ donorũ, & ad manifestationẽ numerũ eorũ. ¶ Tertio, quæ per ordinẽ de singulis. Circa primũ notãdũ q̃ Deus ad ostẽdere hominibus sanctã Christi mediatoris Dei hominũ in quo sperare debent, figurta illud Eccle. 24. In me omnis spes uitæ & uirtutis, uoluit ostẽdere eũ cõceptũ esse ex spiritu sancto. Matt. 1. Inuẽta est habens de Spiritu sancto eodẽ, Qd̃ enim in ea natum est de Spiritusancto est. Item ad ostẽdere Spiritũ sanctum non cõtinuò mansurum. unde Esaias loquens de flore ex quo radix sperare debebat fructũ ait: Requiescet super eũ Spiritus Domini. ibi dicit gl. In Egidio Nazareorũ, quod Hebræo scriptũ est, ita habet: Factum est cùm ascẽdisset dominus in aqua, descendit fons omnis aquæ, & requieuit super eũ, & dixit ei: Expectabã te, fili mi, in desiderio Prophetis, ut uenires & requiescerẽ in te. Tu es enim requies mea, tu es filius meus primogenitus qui regnas in sempiternũ. Et Ioã. 1. Vidi, inqt Ioãnes Baptista, spiritũ descẽdẽtem sicut colũbã de cælo, & manẽtẽ

super eũ, & ego nesciebã: sed q̃ misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, Sup quẽ uideris Spiritũ descẽdentẽ & manentẽ super eũ, hic est qui baptizat in Spiritusancto. gl. Specialitet dicitur spiritꝰ manere in Christo, à quo nũquã p peccatũ recesit. Esaiæ 61. Spiritus Domini sup me. Itẽ gl. super Ioãnẽ, Spiritussanctus in sanctos uenit, & propter peccata recedit. Secũdũ aliquẽ effectũ, descẽsus spiritus sup Christũ in specie colũbæ, idẽ ostẽdit qd̃ ostẽdit uox de cælo uenięs. Matthæi & Lucæ 3. Hic est filius meus dilectus &c. Spiritus enim sonat idẽ quod charitas, sicut dicit gl. super illud Apoc. 1. A septem spiritibus qui in cõspectu throni eius sunt. Similis uox audita est in trãsfiguratiõe. Matth. 17. ubi uerò Esaias ostẽdit Spiritũ sanctũ in Christo mãsurum, enumerãtur nobiles effectus qui à Spiritu sancto fuerũt in Christo, cũ dicitur: Requiescet super eum spiritus sapiẽtiæ & intellectus &c. Illi uerò effectus rectissimè dona uocant: uel septiformis gratia Spiritussancti. Cùm enim Spiritussanctus bonitas sit liberalissimè se & sua cõmunicãs: ipse est primũ donũ, quia se gratissimè cõmunicat. Aug. Magna misericordia Dei donũ dat æquale sibi. Nã Spiritussanctus donũ est. De hoc dono legitur Act. 2. Baptizetur unusquisq; uestrum in nomine Iesu Christi in remissionẽ pctõrũ uestrorũ, &

accip

accipietis donũ Spiritusſanctı. In ipſo etiam dãtur liberaliſsimè cætera dona: ideò effectus Spirituſſanctı rectiſsimè dona uocantur. Nomine enim doni gratitudo uel liberalitas inſinuatur. Donum enim iuxta uerbum, eſt datio irreddibilis, quæ ſcilicet fit ſine ſpe retributionis. Sen. libr. 4. de Beneficiis: Nõ eſt beneficiũ quod in quæſtũ mittitur. Idẽ in eodẽ: Si Deũ imitaris, da gratis beneficia. Item rectiſsimè uocaꝛ ſeptiformis gratia. Gratia enim dicitur eò quòd gratis detur. Præterea ubi enumerantur illi ſeptẽ effectus Spirituſſanctı q in Chriſto fuerunt, agitur de filio Dei ueniente ad ſponſam ſuam. Sponſus uerò ad ſponſam ueniens dona cõſueuit afferre: ideo cõgruè illi ſeptem effectus dona uocantur.

De commendatione donorum, & numeri eorum manifeſtatione. PARS II.

CIrca ſecundum notandum, quòd iſta ſeptẽ dona ſunt quaſi ſeptẽ ſtellæ in dextra Chriſti. Apoca. 1. & 3. Stellę dici poſſunt, qa nocte præſentis uitæ illuminant. Preſens uita nox dicitur, & propter aduerſitates qb' plena eſt, & propter tenebroſitatem culpæ & ignorantiæ quæ in ea abundant. In dextera uerò Chriſti ſunt hæ ſtellæ, qa Chriſtus donationem horum donorum ad manum ſuã retinuit. Itẽ hæc dona ſunt ſeptem lucernæ, de quibus Exod. 26. Facies lucernas ſeptem, & pones eas ſuper candelabrum. gloſ. Lucernæ ſeptem, ſunt ſeptem dona Spiritusſancti, quę in Chriſto cuncta ſemper manſerunt, & fidelibus ſecundum uoluntatem eius diſtributa ſunt. Hę ſuper candelabrum ponuntur, quia requieuit ſuper Chriſtum ſpiritus ſapientiæ &c. Item hæc dona ſunt ſeptem lãpades, de quibus Apocalyp. 4. & 7. Lampades ardentes erãt ante thronum, quę ſunt ſeptem ſpiritus Dei. Interli. Dona Spirituſſanctı quæ accendũt & illuminant, parata omnibus, quæ ſunt ſedes Dei. Itẽ hæc dona ſunt ſeptem oculi. Apocalyp. 4. Et oculos ſeptẽ, qui ſunt ſeptẽ ſpiritus Dei. Zach. 4. Super lapidem unum ſeptem oculi ſunt. Et exponit gloſ. de Chriſto, qui eſt lapis angularis coniungens duos parietes in unũ, ſuper quẽ lapidem ſunt ſeptem oculi. De quibus Eſaiæ 11. Requieſcet ſuper eum Spiritus Domini &c. Item hæc dona ſunt ſeptem ciones qui caput eccleſię, Chriſtum ſcilicet, ornauerũt: quibus et caput ſpõſæ Chriſti, ſcilicet cor debet eſſe ornatum. Hos erines dęmones conãtur abradere. His crimibus ablatis homo debilis remanet, ut Sãpſon. Iudi. 16. Illa ſeptẽ dona ſunt cõtra ſeptẽ mala, quę enumerat Greg. ſuper Iob Iob 1. Vẽtus uehemẽs irruit à regiõe deſerti &c. His uerbis, Spiritus qui mẽtem ante omnia prudentia, temperantia, fortitudine, iuſtitia format, eandẽ conſingula tentamẽta ſeptẽ uirtutis inſtruit. Cõtra ſtultitiam ientia, contra hebetudinẽ inectus, contra præcipitationem ſilio, cõtra timorem fortitu- contra ignorantiam ſcien- Cõtra duritiam pietate, con- uperbiam timore. Tria iſto- malorũ ad affectum uiden- ertinere. Vnum eſt reſpectu ſcilicet ſuperbia, quæ eſt in- nata excellẽtia animi. Aliud ctu proximi, ſcilicet duri- Tertium reſpectu inimici, et timor uel puſillanimitas: a ſuperbiam eſt donum ti- n. Greg. ſuper Ezech. Per ti- humiles ſumus, pietas eſt a duritiã. Idem: Per pietatẽ ę miſericordes. Fortitudo ontra puſillanimitatẽ. Qua- mala uidentur pertinere ad lectum, ſcilicet ſtultitia ſine ientia, quæ eſt quãdo intel- s ſapore terrenorũ, impe- à guſtãdo ſaporẽ æterno- ¶ Secundum eſt hebetudo, eſt groſsities intellectus qua citur ne penetret interna eriorũ, & ne agnoſcat crea- in creaturis. ¶ Tertium ma- eſt ignorantia, quæ eſt defe- diſcretionis quantum ad ea communiter ſunt agenda. Quartũ eſt præcipitatio quan ad deliberationẽ eorũ quæ ardua, & quæ pertinent ad ationẽ ſalutis. Contra hæc nor mala ultima ſunt donũ ntiæ, & donum intellectus, donũ ſcientiæ, & donũ conſilii. Donum ſapientiæ lumẽ eſt quo agnoſcuntur ſuperiora. Scientia lumen eſt quo agnoſcuntur inferiora. Intellectus, lumẽ eſt, quo agnoſcũtur interiora: unde à legendo intus dicitur intellectus. Donũ conſilii eſt lumẽ à quo cognoſcũtur periculoſiora. ¶ Aſsignãtur & aliter ſeptẽ mala præſentis uitæ contra quæ ſunt hæc ſeptẽ dona. ¶ Primũ malum eſt puerilitas. Eſa. 65. Puer centũ annorum morjetur. 1. ad Corin. 14. Nolite pueri effici ſenſibus. Sap. 12. Infantiũ inſenſatorum more uiuentes. Sen. Plerunque eſt cùm non pueritia, ſed quod grauius eſt puerilitas remanet. Contra hoc malũ eſt maturitas ſapiẽtiæ. Greg. ſuper Ezech. Per ſapientiã maturi ſumus. Ad maturitatẽ ſapientiæ pertinet puerilia deſpicere, & digna uiris intellectu capere, & affectu deſiderare. Puerilia intelligas, lac ſuauitatis temporalis, & bona temporalia, quæ ſunt ut pira, & poma cõparatione æternarũ diuitiarum. Digna uiris intelligas gaudia æterna. ¶ Secũdum malũ eſt brutalitas, qua exteriora ſola in rebus ſenſibilibus capimus: illis ſolis hærentes, & quaſi foris ſtantes: intima uerò eorum cognitione nõ attingimus. Contra hoc malũ eſt donum intellectus penetrãs interiora. Greg. ſuper Ezech. Intellectus tollit hebetudinẽ. ¶ Tertiũ malũ eſt periculoſitas. Cõtra quod eſt donũ conſilii. Prou. 24.

Erit salus ubi multa consilia. ¶ Quartum malum est certaminum spiritualiũ cõtinuitas. Contra quod est donũ fortitudinis. Mũdus iste campus est certaminis. Bern. In mundo isto quasi in stadio certaminis positi sumus. Iob 7. Militia est uita hominis super terram. ¶ Quintũ malum est error circa bona & mala, & secundũ qualitatẽ, & secundum quantitatem. Secundum qualitatem, cùm creduntur bona quæ sunt mala. Esaiæ 5. Væ qui dicitis bonũ malum. Secũdum quantitatem, quãdo creduntur magna bona quæ sunt parua, & ecõuerso. Cõtra hoc malum est donum scientiæ. Scientia respicit bonũ & malũ: unde nominatur lignũ scientiæ boni & mali. Genes. 2. Propter hũc errorẽ dicitur Sap. 14. In magno uiuentes insc ientiæ bello, tot & tanta malã pacẽ appellant. ¶ Sextũ malum est uitæ execrabilitas: quæ scilicet uita nostra Deo non est honorifica, imò est contumelioſa. Contra quod est donum pietatis, prout dicitur pietas ueneratio sanctorum, primo Dei, deinde eorum quæ ei sanctificata sunt. ¶ Septimum malum est stulta securitas, qua nihil est periculosius homini tot malis obsesso. Prouer. 28. Qui confidit in corde suo, stultus est. ¶ Et notandum quòd minimũ horum donorum præualet omni auro quod est in mundo. Minimũ uidetur esse donum timoris, de quo tamen legitur Eccles. 23. Nihil melius quàm timor Dei. De pietate uerò legitur 1. ad Tim. 4. Pietas ad omnia utilis est, promissionẽ habẽs uitæ quæ nunc est, & futuræ. Fortitudo uerò hominem reddit insuperabilẽ. Prou. 30. Leo fortissimus bestiarũ ad nullius pauebit occursum. Qui habet donũ fortitudinis, dicit illud, Omnia possum in eo qui me confortat. ad Philipp. 4. Sapientia in terra manẽs ad mensam cælestem sedet. Timor uendicat infernũ, ubi uitia exurit. Sapiẽtia paradisum, quæ iam æterna præguſtat. Fortitudo uerò & pietas uendicant tibi præsentia. Pietas aliena mala compatiẽdo sibi bona efficit. Fortitudo uerò propria mala, patiẽter ea tolerãdo, sibi in bonum cõuertit. Item fortitudo ad bona ardua hominẽ potentem reddit. Intellectus sapientiã dirigit. Consiliũ fortitudinẽ, scientia pietatẽ. Timor uerò à fide dirigitur, qui cùm in Christo nõ fuerit, inter dona non numeratur. Non enim enumerantur inter dona omnes gratiæ Spiritussancti, sed gratiæ excellẽtes quæ in Christo fuerunt. ¶ Et notandum quòd tres illarũ gratiarũ indubitanter pertinent ad intellectũ, scilicet donum scientiæ, consilii, & intellectus. Tres indubitanter ad effectũ, scilicet donum timoris, pietatis, & fortitudinis. Donũ uerò sapientiæ, secundum quosdam pertinet ad intellectum, secundum quosdam ad effectum.

Secund

undum ueritatem uerò uidetur ad utrũq; aliquo modo pertinere. Vnde possumus dicere, quòd quatuor dona pertinẽt ad effectũ, quatuor aliquo modo pertinent ad effectum. Quadruplex enim cognitio salubris excellentiam habẽs potest esse in effectu, duæ pertinẽt ad id quod sumus, scilicet ad Deum. Simpliciter in præsenti consistitur. ¶ Primo fide, quæ est cognitio initialis ad omnes pertinens, & innititur authoritati. Secundo cognoscitur intellectui innititur rationi. Aug. in libro de utilitate credendi: Quòd credimus, debemus authoritati: quod intelligimus, rationi. ¶ Tertio cognoscitur Deus experientialiter gustando scilicet eius suauitatem. Secunda & tertia cognitio habent præcellentiã habent respectu primæ: & ideò gratiæ existentes sunt quæ pertinent ad effectum enumerantur inter dona. Quarta cognitio salubris cognitio præcellentiam habens, pertinet ad id quod à nobis est, quod arduũ est & periculosum: quæ præcellentiã habet respectu illius cognitionis, est circa alia quæ non sunt ardua, uel periculosa. Gratia pertinens ad hanc cognitionem dicitur donũ consilii. Quarta cognitio est circa res ipsas quæ super nos sunt specialiter quãtum ad bonitatem & malitiam earum, & habet præcellentiam respectu aliarũ cognitionũ quæ sunt de rebus quantum ad alias rerũ dispositiones. Et gratia ad hanc cognitionẽ pertinens dicitur donum scientiæ. ¶ Item quadruplex ordinata affectio potest esse in affectu: duæ respectu mali, & duæ respectu boni. Malum fugiendum est, & fugãdum. Fuga mali remoti, scilicet mali futuri, illa uirtuosior est præcellentiam habens respectu fugæ mali propinqui. Malũ enim propinquum facile est fugere, scilicet malum præsens. Item fuga mali quod ducit ad futurum, scilicet mali culpæ, præcellẽtiam habet, cùm malum culpæ bonũ uideatur, eò quòd sit delectabile. Gratia ergo pertinens ad fugã mali futuri, & eius quod ducit ad illud, excellẽs gratia est, & uocatur donũ timoris. Itẽ fugare miseriã à proximo per cõpassionẽ, mala eius sibi assumẽdo, & bona sua ei cõmunicãdo, gratiæ excellentis est. Fugare miseriam à seipso, nõ est multũ uirtuosum. Et gratia illa præcellens donũ pietatis dicitur. Respectu uerò boni sunt duæ affectiones excellẽtes: una respectu boni summi quod est finis: scilicet esuries, seu sitis suauitatis diuinæ. Amor illius suauitatis omnium est: omnes enim beatitudinem appetũt, sed esuries illa paucorũ est. Respectu uero boni, quod est ad finẽ, quod arduũ est, est affectio fortitudinis quæ excellit respectu affectionis quæ est ad bona quæ nõ sunt ardua. Vnde gratia pertinẽs ad illã affectionẽ, donum

fortitudinis dicitur. ¶ Itē notandum q̄ inter istas septē gratias prout in Christo fuerūt, tres sunt pertinētes ad diuina, & quatuor ad humana. Ad diuina, donū intellectus quo cognoscitur Dei ueritas, & donū sapiētiæ quo gustatur eius suauitas, & donū timoris quo honoratur Dei sublimitas. Timor enim reuerētiæ in Christo fuit: reuerēdissimè enim se habuit ad Deū homo ille, non æquans se illi secundū humanitatem, sed ei subiectissimus existens. Ad humana uerò pertinēt alia quatuor dona: humana enim diuiduntur in ea quæ agēda sunt cōmuniter ab omnibus, & sunt in præcepto, & ea quæ pertinent ad perfectionē salutis. Ad ea quæ communiter agenda sunt ab omnibus, pertinet donū pietatis, cui lumē ministrat donū sciētiæ. Pietas enim quasi negotiatrix est & commutatrix; ideo necessariū est ei lumen scientiæ quo agnoscat ea quibus negotiatur. Circa ea quæ pertinēt ad perfectionē est donū fortitudinis, cui lumē ministrat donū consilii hominem seruans à præcipitatione in talibus ubi ipsa ualde periculosa est. ¶ Item notādum quòd dono timoris sapiētia inchoatur. Prouer. 1. Timor domini, principium sapientiæ. Dono sapiētiæ cōsummatur, donis uerò mediis proficiēdo ad cōsummationem sapientiæ appropinquat. ¶ Item notandū quòd duo dona pertinēt ad cōtēplationē, scilicet donū intellectus, & donum sapiētiæ. Dono intellectus contemplamur Deum in creaturis, dono sapientiæ in se. Alia quinque dona pertinēt ad actiuam. Timore declinatur malū. Prou. 15. Per timorē Domini declinat omnis à malo. Dono pietatis & dono fortitudinis ad lumē sciētiæ & consilii fiunt bona.

De dono Timoris. PARS III.

quæ habet quatuor capitula.

De ordine dicendorum de dono Timoris. Et de descriptionibus eiusdem. CAP. I.

COnsequenter agendum est de singulis donis per ordinem. Et primò de his quæ pertinēt ad actiuā. Actiua enim prior est tempore, quàm contemplatiua. Oportet enim q̄ homo primo exerceat se in actiuam, quàm ascendat ad contemplatiuā. Lia prior fuit nata quàm Rachel. Genes. 28. Et prius fuit tradēda nuptui. Vnde legitur in eodē quòd Laban dixit Iacob conquerenti de hoc quòd Lia ei supposita esset pro Rachaele: Non est in loco nostro consuetudinis, ut minores antè tradamus ad nuptias. Inter dona uerò pertinentia ad actiuam prius dicetur de dono timoris, quo à nobis inchoandū est, si uolumus proficere. Aug. in sermone quodā de timore domini: Esaias dona enumerans, ad sapientia peruenit ad timorem, tanquam de sublimi descēdens ad nos, ut doceret ascendere illuc. Ergo peruenit unde debemus

incipere proficiendo. ¶ De ore uerò hoc modo agetur. no ponētur eius descriptio- Secundo, commēdationes. tio tāgetur de speciebus ti- Quarto, de his quæ uale- ssunt ad incutiendum no- timorem. ¶ Circa primū no- um quòd timor est spirituа- ga mali ne perdat homo t amat. Et est sumpta hæc criptio de Glos. Augustī. super nem, 10. capit. ubi loquitur ercenario. Fuga timoris nō ga ignauiæ, sed est fuga sa- æ. Iob 28. Ecce timor Do- ipse est sapientia. Fuga ti- r fuga est cautæ declina- ia. Prouer. 14. Sapiens timet eclinat à malo, stultus transi- cōfidit. Talis est fuga Par- um, quæ nō est ignauia, sed ndi peritia. Fugiendo uin- Parthi: ideò fugiētes ab his s nota est eorum peritia ntur, sic timor dum timet ur, secundum illud Philo- it: Qui timet Deum, omnia ent eum: qui uerò non timet um, timet omnia. Vnde Cain petrato homicidio fratris, ca remulū habuit, & ait: Omnis inuenerit me, occidet me. es. 4. Non est turpis fuga, a cauere uel protegendo, abscondendo se, uel simula- ga hostes ab urbe lōge ab- ere, sicut legitur feciſſe po- Domini, Iosue 7. Item di- Augustin. 14. libr. de Ciuitate, timor est amor fugiens quod ei aduersatur. Itē timor est affectio futuri mali, secundum Damasce. timor est expectatio mali. dicit enim, Expectatū malum timorem constituit, præsens uerò tristitiam.

De commendatione Timoris. CAP. II.

AD commendationem Timoris diuini, Primò ualere possunt admonitiones quas scriptura sacra facit ad timendum Deum. Leui. 30. Time Dominū Deum tuum. Deut. 6. Dominum Deum tuū timebis. Iosue 10. Timete dominū, & seruite ei corde perfecto. In Psal. Seruite domino in timore. Item: Timete dominū omnes sancti eius. Eccl. 2. Fili accedens ad seruitutē Dei, sta in iustitia & timore. Eiusdē 7. In tota anima tua time Deum. Matt. 10. Timete eum qui potest & corpus, & animam mittere in gehennam ignis. Secundo promissiones quas scriptura facit timentibus Deum. Tob. 4. Multa bona habebimus si timuerimus Deum, & recesserimus à peccato & fecerimus bene. Eccl. 1. Timēti Deū bene erit in extremis, & in diebus defunctionis suæ benedicetur. In eodem: Timenti dominū bene erit, & in diebus consolationis suæ benedicetur. Tertio, quòd scriptura sacra adeò beatificat timentes Deum. Prou. 28. Beatus homo qui semper est pauidus: qui uerò mentis est duræ, corruet in malum. Eccles. 15. Beatus cui donatum est habere

timorem Domini. Eiusdem 33. Timenti Deum beata est anima eius. In Psalm. Beatus uir qui timet Dominum. ¶ Quartò, excellentia quam in scriptura sacra ostẽditur habere timor respectu cæterarum gratiarũ. Eccles. 25. Timor Domini se super omnia superposuit. Eiusdẽ 23. Nihil melius quàm timor Domini. Bernardus super Cant. In ueritate didici nihil æquè efficax esse ad gratiam promerendam, retinendam & recuperandam, quàm si omni tempore coram Deo inueniaris non altùm sapere, sed timere. ¶ Quintò, quòd timor Dei ualde placet Deo. Sicut patet his uerbis Scripturę quæ sequuntur, quæ ostendunt, quòd beneficus sit Deus his qui timent eum. In Psal. Oculi Domini super metuẽtes eum. Oculi, inquam, misericordiæ. Firmamentum est Dominus timentibus eum. Dedisti hæreditatem timẽtibus nomen tuũ Domine. Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se. Volũtatem timentium se, faciet. Eccl. 33. Timenti Deum non occurrent mala, sed in tentatione Deus illum conseruabit, & liberabit eum à malo. Act. 10. In omni gente qui timet Deum, & operatur iustitiã, acceptus est illi. ¶ Sextò, cõmendabilis est timor Domini à multiplici eius effectu. ¶ Notandum ergo quòd timor Domini malũ culpæ quod in homine inuenit, expellit: scilicet peccatum. Eccle.

1. Timor Domini expellit peccatum: nam qui sine timore est, non poterit iustificari. Grego. in homil. Praua mens si nõ propter timorem quæritur, ab assuetis uitiis non emendatur. Iosue 10. Timuimus ualde, & prouidimus animabus nostris. Eccl. 2. Qui timẽt Dominum, præparabunt corda sua, & in conspectu illius sanctificabunt animas suas. Aug. Timor medicamentum est, charitas, sanitas. Michææ 6. Salus erit timenti bus nomen suum. Esa 26. A timore tuo Domine concepimus, & quasi parturiuimus spiritum salutis. Malac. 4. Orietur uobis timẽtibus nomen meum sol iustitiæ. Item timor à malo culpæ futuro custodit. Hieron. in epistolis: Timor uirtutũ custos est, securitas ad lapsum facilis. Exod. 20. Ve probaret uos uenit Dominus, & ut terror illius esset in uobis, & non peccaretis. Timor Domini odit malum, Prouerb. 8. ideò nõ permittit illud in domum cordis intrare. Timor in æternum quasi expauentaculum ponit in corde hominis, & ad deterrendum uitia & dæmones. Ipse est ianitor cordis, uitia ab ingressu eius ela ua terribili deterrens. Claua illa infinitæ est magnitudinis, quum sit pœna æterna. Ipse gladium ex utraq; parte acutum: gladiũ iquam diuinæ sententię ad deterrendos fures spirituales intertat. Ipse latrones in terra corporis mei habitantes crucifigit. In Psalm. Confige timore tuo car-

nes

meas. Timor uigil est, & tem
pore pacis & tempore belli uigi
lem, pacem & securitatem suspe
ctam habens. Ipse uirtutes exci-
tans ad similitudinem ferri in
quo consummatur rubigine, &
securi subitò ab hostibus oc-
cantur. Quum enim uirtutes
fuerint, Pax & securitas, repen-
tinus eis superueniet interitus.
ad Thess. 5. Timor comprimit
motes ne euanescant. Ecclesia.
27. Si nõ in timore Domini in-
tenter tenueris te, cito subuerte
tur domus tua. ¶ Item timor à
malis transitoriis qui solent esse
occasio peccati expedit, sicut ti-
mor naufragii nauem facit exo-
nerari. Iob 31. Semper enim qua
si fremẽtes super me fluctus timui
deum, & pondus eius ferre non
potui. Gregor. Quum fluctus tu-
mentes desuper eminent, nulla
nisi cura rerum temporalium
insidiantibus, nulla carnis dele-
ctatio ad mentem reducitur. Ea
quoque ex naui proiiciunt, pro
pellibus longa nauigia sumpse-
runt. Item ad mala præsentis pœ
næ hominem intrepidum red-
dit. Eccles. 34. Qui timet Deum,
non trepidabit. Item cor hominis
dilatat & restringit. Eccles.
30. Qui timet Deum, conuerte-
tur ad cor suum. Item timor bo-
norum abundãtiam introducit.
Ecclesiast. 15. Qui timet Deum,
faciet bona. Ecclesiast. 7. Qui ti-
met Deũ, nihil negligit. Cor est,
ubi timor Domini est, sicut ager
plenus cui benedixit Dominus.
Genes. 27. Est etiam sicut paradi
sus propter amœnitatem & fer-
tilitatem. Eccle. 40. Timor Do-
mini sicut paradisus benedictio
nis, & super omnem gloriã operuerunt eum. supple benedictio
nes. In Psalm. Non est inopia ti-
mentibus eum. Ecclesiast. 40. In
timore Domini non est minora
tio. Prouerb. 19. Timor Domini
ad uitam, & in plenitudine com
morabitur absq; uisitatione pes-
simi. Timori custodit Dominus
bona sua ad seruandum. Esa. 33.
Timor Domini ipse est thesau-
rus eius. Timor Domini plenitu
dinem uirtutũ operatur. Timo-
rem sequitur spes. Prouerb. 23. In
timore Domini esto quotidie,
& habebis spem in nouissimo.
Timentibus Dominum, factæ
sunt promissiões. In Psal. Quàm
magna multitudo dulcedinis tuę
Domine, quam abscondisti timẽ
tibus te. Item timor Domini in-
troducit charitatem, sicut seta li
num. iuxta uerbum Augustini, Ec
clesiast. 15. Timor Domini initiũ
dilectionis eius. Item principiũ
est sapientię, Prouerb. & Eccles.
1. Bernard. super Cant. Instructio
doctos facit, affectio sapientes.
aliud est multas diuitias scire,
aliud possidere: nec notitia di-
uitem facit, sed possessio: nec co
gnitio sapientem, sed timor fa-
cit qui & afficit. Tu ne sapien-
tem dixeris, quem sua scientia
inflat. ¶ Item Bernardus: Ini-
tium sapientiæ, timor Domini:
quia tunc primo Deus animæ

sapit,quum eam afficit ad timendum,non quum instruit ad sciendum. Times Dei iustitiam, times Dei potẽtiam, & sapit tibi Deus iustus & potens: quia timor est sapor. Porrò sapor facit sapientem,sicut scientia scientem. Timori sapiunt mala prout debent sapere. Et hæc est prima species saporationis spiritualis. Ecclesiast.1. Radix sapientiæ, timere Deum. In eodem: Plenitudo sapientiæ, timere Deum. Item in eodem: Corona sapientiæ timor domini. Corona facit ad ornatum capitis, & timor Dei est ornamentum sapientum. Sapientibus eiam causa est coronæ æternæ. Item Prouer.16. Timor Dei disciplina sapientiæ. Homines literati absq; timore Dei indisciplinati sunt: sed timor domini hominem grauem & maturum reddit. Gregor. Anchora mentis, pondus timoris. Item timor Dei hominem temperatum reddit. Prou. 22. Finis modestiæ timor domini, id est, consummatio modestiæ. Item timor domini hominem fortem efficit. Prouerb. 14. In timore domini fiducia fortitudinis. Hæc fiducia debilitatem hominis in Dei fortitudinẽ mutat. Esa. 40. Qui sperant in domino, mutabũt fortitudinẽ. Greg. In uia domini timor operatur fortitudinẽ, in uia seculi debilitatem. Signum fortitudinis est, q timor Dei uincula cupiditatum dirumpit. Item quòd cum ardoribus habitat sempiternis. Esaiæ 33. Quis poterit habitare de uobis cum igne deuorante? Quis habitabit de uobis cum ardoribus sempiternis? Timor facit impleri illud Esaiæ 35. Tunc saliet sicut ceruus claudus, secundum illud Poëtæ: Pedibus timor addidit alas. Timor transilire facit montes & colles altitudinum terrenarum. Timor fortissimos reddit pœnitẽtes ad portanda onera pœnitentiæ. Timor carcerem inferni, mortem, & tormenta quæ hostis ei minatur, in gladiũ & ignem contra eum conuertit. Hæc sunt eius refugium, iis se tuetur cõtra tela inimici. In igne illo ardorem cõcupiscentiarum extinguit. De inferno quasi de turri fortissima tela hostium despicit. timor ad infernum confugiens ab illo maximè fugit. ¶ Itẽ timor hominem obedientẽ reddit. Eccles. 2. Qui timent dominum, inquirent quę beneplacita sunt ei. In eodem: Qui timent dominum, custodient mandata illius. Genesis 22. Dictũ est Abrahæ obedienti: Nunc cognoui, quòd timeas dominum. Gregor. in 1. parte Morali. Deum timere est, nulla quæ facienda sunt præterire. Quomodo timor plenitudinem uirtutum operetur, ostẽdit Bernardus ad fratres de monte Dei, loquens de ingratitudine religiosorum: Timor Dei incipit operari omnium uirtutum plenitudinem, dum per iustitiam defert maiori, per prudentiam non credit se sibi, per tempe

perantiam refugit discerne per fortitudinem totum se dentiæ subdit non discerdæ, sed adimplendæ. Item ti domini est fons uitæ indei. Prouerbiorum 14. Timor ini, fons uitæ ut declinet â mortis. Eiusdem 10. Timor domini apponet dies. Proiorum 19. Timor domini itam, supple, seruandam. timor domini hominẽ glocat. Humiliat enim hominẽ, lem uerò spiritu susciet ia. Prouerbiorum 29. Eccle1. Timor domini, gloria & iatio. Eiusdem 1. Semen ho um honorabitur hoc quòd er Deum. Eiusdem 25. Gloria timor domini. Iudith ult. timent te, domine, apud te gnierunt per omnia. Prouer. Mulier timens Deum, ipsa dabitur. Ecclesiast. 25. Quàm gnus est qui inuenit sapiens & scientiam, sed non est sumentem Deum. ¶ Item tiDei dum uana delectatione inem cohibet, ueram delenem Dei meretur. Eccles. timor domini lætitia, & coro exultationis. In eodẽ: Timor ini delectabit cor, & dabit iam & gaudium in longitue dierum. Timor domini cut uentus aquilo dissipans as. Prou. 15. Ipse nubes carum cogitationum & affectio fugat, & mentem serenat, concupiscentiarum restrin , reptilia uitiorum de terra

corporis humani exterminat, mare mundi congelando consolidat, ut superillud ambulare quis posit: sicut fecit Petrus Matt. 14. Vbi timor est, frigus est, ardores desideriorũ carnalium & seculariũ temperãs. Timor medium fornacis Babylonicæ facit quasi uentum roris flantem. Daniel. 3. Timor Dei adeò hominẽ melior at, ut unus timens Deum mille aliis præferendus uideatur. Eccl. 15. Melior est unus timens Deũ, quàm mille filii impii. Bona etiã transitoria multum meliorare uidetur: modicum enim cum timore Dei præferendum esse uidetur multis diuitiis sine timore domini. Prouerbiorum 15. Melius est parum cum timore domini, quàm thesauri magni & insatiabiles. Et ut breuiter dicamus, finis salubris doctrinæ uidetur esse timor domini. Ecclesiast. ultimo: Finem loquendi pariter omnes audiamus. Time Deum &c. ¶ De timore dicitur Esaiæ 11. quòd Christum repleuerit, quum de aliis donis tantummodo dicat, quòd in Christo requieuerit. Timor Dei replere debet uiros sanctos. Bernard. loquens de spiritu timoris: Nec mirum, iste est qui totum sibi debeat hominem uendicare. Item: Nõ est quo admittas superbiam repletus timore domini. Viri sancti timent semper & ubique. Ecclesiast. 18. Homo sapiens in omnibus metuit. Prouerbiorum 28. Beatus homo qui semper est

pauidus. Quòd semper sit timendum, ostendit Bernardus super Cantic. dicens: Quum adest gratia, time ne non dignè opereris ex ea. Amplius time subtracta gratia, quia relinquit te custodia tua. Si redierit gratia, multo amplius tunc timendum, ne fortè contingat pati recidiuum. Recidere enim quàm incidere deterius est, iuxta illud Ioannis 5. Ecce iam sanus factus es: noli amplius peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. ¶ Aliæ tres causæ timoris possunt assignari. Quarum prima tangitur in Psalm. Delicta quis intelligit? Delictũ dicitur peccatum omissionis à delinquendo. Multi uerò sunt, qui licet non committant peccatum mortale, nesciunt tamen utrum omittendo mortaliter peccent. ¶ Alia causa timoris potest esse, quia multa uidentur homini bona quæ Deus intelligit esse mala. Gregor. Plerunque in conspectu sordet æterni iudicis, quod intentione fulget operantis. 1. ad Corinth. 4. Nihil mihi conscius sum, sed nõ in hoc iustificatus sum. ¶ Tertia causa est, quia nescit homo qualis futurus sit finaliter, licet in præsenti sit bonus. Ecclesiast. 9. Sunt iusti atq; sapientes, & opera eorũ in manu Dei: & tamẽ nescit homo utrum amore an odio dignus sit. Intellige finaliter. Potest enim aliquis in momento cadere, & non adiiciet ut resurgat. ¶ Vbique timendum est, quia de quolibet statu aliqui damnantur. Osee 13. Consolatio abscõdita est ab oculis meis: quia ipse inter fratres diuide. Et loquitur de inferno, Matth. 24. Duo in lecto, unus assumetur, & alius relinquetur. Lectum intelligas quietem contemplationis. Timendum est homini ex omni parte. Homo enim est sicut castrum undique portas habens per quas capi potest. Portæ istæ, sensus sunt. Est etiam homo sicut castrum obsessum undique ab hostibus. Sapientiæ 14. Creaturæ Dei in odium factæ sunt, & in tentationem animæ hominum, & in muscipulam pedibus insipientium. Viri sancti non solùm timent in malis, sed etiam in bonis. Iob 9. Verebar omnia opera mea. Gregorius: Piarum mentium est, ibi culpam agnoscere, ubi culpa non est. Idem: Si placere Deo ueraciter cupimus, postquam peruersa subegimus, ipsa in nobis bene gesta timeamus. Gregorius in secunda parte Moralium: Iusti omne quod agunt metuunt, dum cautè considerant ante quem iudicem stabunt.

De speciebus Timoris.

CAP. III.

NOtãdum quòd super illud Prouerb. 1. Timor domini principium sapientiæ, distinguit Glos. Bedæ duas species timoris his uerbis: Duo sunt timores domini seruilis, qui principium sapiẽtię est: & admirabilis, qui perfectio

bionem sapientiæ comitatur. Seruilis principium est sapiẽtiæ: quia qui post errata sapere incipit primò timore diuino corripitur ne puniatur: sed hũc perfecta charitas foras mittit. Succedit huic timor domini permanens in seculũ seculi, quẽ non excludit charitas, sed auget, quo timet filius ne uel in modico offendat. Amantissimi patris offendat. Bernard. in sermonibus distinguit tres species timoris, his uerbis: Primus timor est, ne crucietur in gehenna. Secũdus, ne excidat à uisiõe Dei priuemurtam inæstimabili gloria. Tertius ne animã omni solicitudine tibi cã, ne fortè deseratur à gratia. Sed nec Beda, nec beatus Bern. ponũt species timoris nisi diuini. Quæ possunt distingui sex species timoris, ut enumerentur omnes species timoris, siue sit timor bonus, siue malus, uel neq; bonus neq; malus. ¶ Prima species timoris est timor naturalis, quo quilibet timet naturaliter nocitiũ naturę. Hic timor nõ est meritorius, neq; demeritorius, quia non subest libero arbitrio. Hoc timore timuit Christus naturaliter secundũ. Marc. 14. Cœpit Iesus pauere. ¶ Secũda species est timor humanus: quum scilicet aliquis timet amplius debito corpori suo. Qui timor prohibetur, Matt. 10. Nolite timere eos qui occidunt corpus. Et procedit ex nimio amore præsentis uitę. Et sicut amor præsentis uitæ quandoq; est uenialis peccatũ, ut quando est citra Deum. Quandoq; uerò est mortale, ut quando non est citra Deum: Ita timor humanus est uenialis peccatum, quando oritur ex amore ueniali. Quandoque mortale, ut cum oritur ex amore mortali. De quo amore Ioann. 12. Qui amat animam suam, perdet eam. Ex timore humano negauit Petrus Christum. Matthæi nonagesimo sexto, Marc. decimoquarto, Lucæ 22. ¶ Tertia est, timor mundanus, quando aliquis nimis timet rebus suis. Iste timor fuit in Iudæis quũ occiderent Christum. Ioann. capit duodecimo: Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, & uenient Romani, & tollent locum nostrum & gentem. Iste timor multum habet cruciatus. Augustinus: Diuitiæ plus excruciant adeptę amissionis timore, quàm concupitæ adeptionis ardore. ¶ Quarta species est, timor seruilis. Timor seruilis est, ut ait Augustinus, quum propter timorem gehennæ continet se homo à peccato. Et iste timor non est cum charitate. Vnde Augustinus loquens de hoc timore: Inaniter, inquit, putat uictorem se esse peccati, qui timore non peccat: quia si non impletur foris negotium malæ cupiditatis, ipsa tamen mala cupiditas intus est hostis. Idem: Ipsa uoluntate reus est, qui uult facere quod nõ licet fieri: sed ideò nõ facit, quia non potest impune fieri. Nam

quan

quantum in ipso est, mallet non esse iustitiam prohibentem atq; punientem. Et utique si mallet non esse iustitiã, quis dubitabit quòd si posset, eam auferret? Ac per hoc quomodo iustus est iustitiæ talis inimicus? ut si potestas detur, præcipientem auferat ne comminantẽ uel iudicantẽ ferat. Inimicus ergo iustitię est, qui præ timore non peccat. Amicus autem erit, si eius amore non peccet. Item super illud Psalmographi. Confige timore tuo carnes meas. dicit glossa, Timor legis seruilis pædagogus in me præcessit, qui ad castũ duxit, sed nõ crucifixit carnem: quia uiuit peccãdi uoluptas, & sequeretur opus si speraretur impunitas. Et secundum hanc glossam non solũ uocatur timor seruilis, quando aliquis dimittit peccare timore pœnæ futuræ: sed quando dimittit peccare timore pœnę temporalis: ut faciebant multi in ueteri lege, & ut fit hodie in multis religionibus. Roma. capite 8. Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, &c. Timor seruilis est quasi uestis de sacco, cũ qua nullus ingreditur regnum cælorum. Non licebat indutum sacco ingredi aulam Assueri. Esther 4. ¶ Quinta species est, timor initialis, qui est cum imperfecta charitate. De quo 1. Ioan. 4. Perfecta charitas foras mittit timorem, quoniam timor pœnam habet. Glos. Timorem illum de quo dicitur, Initium sapientiæ timor domini. Quo timet quisque incipiens opera iustitiæ, ne ueniat districtus iudex, & se minus castigatum damnet. Qui habet hunc timorem, timet puniri, & timet à Deo separari, quẽ iam amat: sed timor separationis principalior est. ¶ Sexta species est, timor filialis, qui est cum perfecta charitate, qui secundũ aliquem usum suum manebit in patria. De quo in Psal. Timor domini sanctus permanet in seculum seculi. Qui habet timorem filialẽ, cauet offensam patris cælestis, sicut bonus filius, etiam si sciret ex illa offensa nihil mali sibi accidere. Cum illo timore securitas est quum abscit perfecta charitas. 1. Ioan. 4. In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, ut fiduciã habeamus in die iudicii: quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mundo. Glos. Per hoc habemus fiduciam, quia imitamur perfectionẽ dilectionis eius in hoc mundo, amando scilicet inimicos. Vbi est perfecta charitas, deest remorsio conscientiæ, & timor æternæ pœnæ. 1. Ioan. 4. Qui timet, nõ est perfectus in charitate. Glo. super illud, Charitas foras mittit timorem. Perfecta charitas perfectam iustitiam facit: nec habet unde timeat, sed desiderat. Dicuntur sancti maximè timere gehennã, quia maximè cauent ea quæ ad gehennam ducunt. Greg. super Iob: Mens plus illuminata, plus timet. Hieronym. Prudenter timetur

tur quicquid accidere potest. Fuga timoris filialis in patria, dicitur esse quædam resilitio à Dei dilectione in propriam paruitatem. Poterit tamen uideri alicui quòd timor filialis in patria, sit uoluntas cauẽdi Dei offensam, sit quædam fuga spiritualis distantiæ altitudinis, qua scilicet electi refugiunt se æquare Deo, uolentes esse ei subiectissimi. ¶ Et notandum, quòd quum timor sit fuga mali, malum uerò diuidatur in malum pœnæ & malum culpæ, timor filialis fugit malum culpæ, scilicet Dei offensam: timor uerò naturalis, naturaliter fugit malum pœnæ. ¶ Fuga uel mali pœnæ uoluntaria pertinet ad alias quatuor species timoris: malum pœnæ diuiditur in pœnã sensus, & pœnã damni: utraque diuiditur in temporalem pœnam & æternam. Fuga pœnæ sensus temporalis pertinet ad timorem humanũ. Fuga uerò pœnæ sensus æternæ, ad timorem seruilẽ. Fuga damni temporalis, ad timorem mũdanum. Fuga damni æterni, ad timorem initialem. ¶ Item notandũ quòd timor sic describi potest: Timor est spiritualis fuga rei præpotentis uel excellentis. Et intelligas rem præpotentem, quæ præponderans est secundum suspicionem uel opinionem timentis. Res uel illa uel est bona uel mala. Si bona, fuga illius pertinet ad timorem reuerentiæ. Si uerò mala. est, aut fuga illius mali est bona aut mala. Si mala est, pertinet ad timorem humanum, uel mundanum. Ad timorem humanum, si illud malum pertinet ad ipsam personam. Ad mũdanum uerò, si malũ illius pertineat ad damna rerum. Si uerò fuga illa bona est, & est sine charitate, pertinet ad timorem seruilem. Si uerò est cum charitate, sed imperfecta, pertinet ad timorẽ initialem. Si uerò est cum charitate perfecta, pertinet ad timorem filialem. Et notandum quod cum aliquod periculum homini imminet, ipse timere debet eum qui habet omnia in sua potestate. Gregor. Quicquid est quod exterius sæuit, per hoc ille metuẽdus est qui hoc interius disponit. Psalm. Timeat dominum omnis terra. Aug. Si creaturę sæuiant, Deum time, non illas, quia omnia sub ipso sunt. Glo. Cupiditatẽ nocendi per te habes: potestatẽ autem nocẽdi si ille nõ dat, nõ habes. Ideò Deus homo stans ante hominem, ait: Non haberes in me potestatẽ, nisi esset datum tibi desuper. Nec etiã ipse diabolus uel unam ouiculã potuit tollere uiro sancto Iob, nisi prius diceret, Mitte manum tuam. Iob 2. hoc est, da potestatem. 1. Mach. 2. A uerbis uiri peccatoris ne timueritis: quia eius gloria stercus & uermis est: hodie extollitur, & cras nõ inuenietur. Esa. 8. Timorem eius, scilicet populi coniurantis contra me, non timeatis, neq; paueatis dominum

exerc

exercituum ipsum sanctificate, ipse pauor uester, & ipse terror uester. Item Esa. 51. Quis tu, ut timeas ab homine mortali, & à filio hominis qui quasi fœnum aresceet? Prou. 29. Qui timet hominẽ, citò corruet: qui sperat in domino, subleuabitur. ¶ Itẽ notandum quòd Ioannes Damascenus distinguit sex species timoris, unamquanque describẽs his uerbis: Diuiditur timor in sex species, in segnitiem, erubescentiam, uerecundiã, admirationẽ, stuporem, agoniã. Segnities est timor futuræ operationis. Erubescẽtia timor est in expectatione conuitii. Verecundia timor est in turpi facto. Admiratio est timor ex magna imaginatione. Stupor est timor ex inconsueta imaginatione. Agonia est timor per casum: scilicet per infortunium. De erubescentia, dicit Ioãnes Damascenus, quòd est optima passio. Philosophus de iuuene quodam: Erubuit, salua res est. Senec. in epistolis: Verecundia bonum in adolescente signum est. Tullius in hbr. de offic. Sine uerecundia nihil rectum esse potest, nihil honestũ. Bernard. super Cantic. Nescio si quicquam gratius uerecũdia in moribus hominum deprehendi queat. Verecundia omnium est ornatus ætatum: sed in tenera ætate amplius pulchriusq; enitescit. Quid amabilius uerecundo adolescente? quàm pulchra hæc & quàm splendida gemma morum in uultu adolescentis, quàm uera & minimè dubia, bonæ nuntia spei, bonæ indolis index est? Quid ita? turpiloqui & omnis deinceps turpitudinis fugitiuum. Soror est continentiæ. Nullum est æquè manifestum signum columbinæ simplicitatis. Et ideò testis est innocẽtię. Lampas est pudicæ mentis iugiter lucens: ut nihil in ea turpe uel indecorum residere attẽtet quod non illico prodat. Idem: Verecundia spiritalis gloria est conscientiæ, famæ custos, uitæ decus, uirtutis sedes, uirtutũ primitiæ, naturæ laus, insigne totius honesti. De erubescẽtia bona uel mala, require in tractatu de superbia, ubi agit de ornatu mulierũ.

De his quæ possunt incutere Timorem. De attendendis circa extremum iudiciũ. Et uarietate, acerbitate, & infinitate pœnarum infernalium.

CAP. IIII.

DVodecim sunt quæ possunt homini incutere timorem. ¶ Primum est, consideratio lacrymarum Christi. Verisimile est statum illum ualde periculosum esse pro quo Deus fleuit. De lacrymis Christi, habetur Lucæ 19. Vidẽs Iesus ciuitatẽ, fleuit super illam. Et Io. 11. Et lacrymatus est Iesus. Et 5. ad Heb. Cum clamore ualido, & lacrymis preces offerens exauditus est pro sua reuerentia. Bern. Compatitur Deus filius, & plorat: homo patitur, & ridebit. ¶ Secundũ est, cõsideratio

passionis Christi. Bernard. Ex consideratione remedii, periculi æstimo quantitatem. Filius non occidi iubetur, ut uulneri meis pretioso sanguinis illi balsamo medeatur. Agnosco homo quàm grauia sint illa opera pro quibus necesse est Christũ dominum uulnerari. Sic maioris æstimatio, & timoris & doloris est exaggeratio. ¶ Terribilis est, cõsideratio culpabilitatis nostræ. Si enim timet aliquis, qui scit se reũ esse unius criminis in curia alicuius terreni principis, quantum timere potest qui tot & tantorum criminũ scit se reum esse apud districtissimum iudicẽ? ¶ Legitur de quodã rege districtissimo qui fuit in Græcia, memor malorũ suorũ & diei iudicii, semper tristis erat, cum enim solennitates cũ principibus suis celebrabat. Qui interrogatus super hoc à quodam fratre suo, uoluit ei causam suæ tristitiæ ostẽdere, & misit buccinatores suos ante portã eius, quòd secundũ consuetudinẽ illius rei certissimum erat signũ mortis. Cum frater regis ad regem esset adductus, & non modicum fleret, & ualde tristis esset, respondit rex quare non gauderet. Cui cùm frater respondisset, quomodo in statu tali gaudere posset, indicauit ei rex causam tristitiæ suæ. Si enim ille tantum timebat qui sciebat regẽ esse fratrem suũ, & qui in nullo sciebat se esse culpabilẽ apud eum, quia aliqua signa offensæ regiæ audierat: merito timere poterat qui in tot & tãtis sciebat culpabilem se esse apud dominũ maiestatis. Hiero. in epistolis: Si tanta cura pertimescitur iudiciũ pulueris, qua intentione cogitandum est, qua formidine præmeditandum tantæ iudiciũ maiestatis? ¶ Quantum est, cõsideratio humanæ infirmitatis & impatientiæ. Adeo enim sunt homines impatiẽtes, quòd musca una si eos diu infestauerit, facit eos irasci quãdoq; usque ad Dei blasphemiam. Et modica pœna temporalis quandoque affligit hominem usq; ad tædium uitæ: ut patet in Elia. 3. Reg. 19. qui petiit animæ suæ ut moreretur. ¶ Quintũ est, misericordia quã Deus exhibet hominibus in præsenti. Secundũ enim magnitudinem misericordiæ in præsenti, erit magnitudo iustitiæ in futuro. Sicut enim Deus est summè misericors, ita summè iustus. Et sicut opera misericordiæ ipsius in præsenti reputãtur stultitia, comparatione facta ad hominum misericordiã: sic iustitia eius in futuro furor hominibus apparebit. Naũ 1. Vlciscẽs Deus, & habens furorẽ. Furor uidebitur quãdo peccatores pro quorum salute mori uoluit, in ignẽ proiiciet, nec eos de cætero ab igne eruet. Sicuti mulier furibũda iudicaretur, si filiũ suũ in ignẽ proiiceret, & inde extrahi non permitteret. ¶ Sextò ualere possunt ad timorem incutiendum

opera

opera iustitiæ, quæ legitur Deus feciſſe in mundo iſto: ut eſt uindicta quam ſumpſit de Lucifero, & angelis qui ei adhæſerunt, quos propter peccatum ſuperbiæ irremediabiliter damnauit. Luc. 10. Videbam ſatanam quaſi fulgor de cælo cadentem. 2. Pet. 2. Si Deus angelis peccantibus non pepercit, ſed rudentibus inferni detractos in tartarũ tradidit, &c. Gloſ. Rudentes ſunt funes quibus nautæ uela ſuſpendunt, ut flante aura portus tranquillitatẽ relinquant, ſeq; ambiguis fluctibus credant: quibus rudentibus conuenienter immundorum ſpirituũ conamina comparantur, qui mox ut flante ſuperbia impulſi ſe aduerſus creatorem erexerunt: ipſis elationis ſuæ conatibus in abyſsi profundũ ſunt rapti. Aliud opus iuſtitiæ eſt, pœna mũdo inflicta pro peccato primorum parentum. Pro peccato enim gulæ totus mũdus adiudicatus eſt morti temporali, & aliis miſeriis huius exilii. Aliud opus iuſtitiæ fuit diluuiũ quo totus mundus pro peccato carnis eſt ſubmerſus, exceptis octo animabus. Geneſ. 7. Iob 26. Quum uix paruam ſtillam ſermonis eius audierimus, quis poterit tonitruũ magnitudinis eius intueri? Tonitruũ intelligas terribilem aduentũ maieſtatis eius, uel ſententiam dandam in extremo iudicio. Stillam ſermonis, intelligas iuſtitiam præſentem. ¶ Septimò, facilitas pereundi & ſpiritualiter & corporaliter, quæ eſt in mundo iſto, propter quam in umbra mortis dicimur eſſe. Eſaiæ 9. Habitantibus in regione umbræ mortis lux orta eſt eis. Lucæ 1. Viſitauit nos oriens ex alto: illuminare his qui in tenebris & in umbra mortis ſedẽt. ¶ Octauò, Dei omnipotentia, cui nemo poteſt reſiſtere, & qua nemo poteſt effugere. In Pſalm. Quis nouit poteſtatem iræ tuæ? Eſaiæ 47. Vltionem capiam, & non reſiſtet mihi homo. Luc. 12. Illum timete qui poſtquam occiderit, habet poteſtatem mittere in gehennam. In Pſalm. Si aſcendero in cælum, tu illic es: ſi deſcendero in infernum, ades &c. ¶ Nonò, Dei ſapientia lucidẽ uidens omnia, cui nihil poteſt abſcondi. 1. Regum 16. Deus intuetur cor. Boëtius: Magna nobis, ſi diſsimulare nolumus, indicta eſt probitatis neceſsitas, quum agamus coram oculis iudicis cuncta cernentis. ¶ Decimò, zelus diuinæ iuſtitiæ, qui ex hoc apparet, quòd Deus pater potius uoluit ut eius unigenitus pœnam quam debebat humanum genus, ſolueret, quàm ipſe eam remitteret. Romano. 8. Qui proprio filio ſuo non pepercit. Bern. ſuper Cantic. Qui non parcit filio, nunquid parcet figmento? nunquid parcet ſeruo nequam? Lucæ 23. Si in uiridi ligno hæc fiũt, in arido quid fiet? ¶ Vndecimum, extremum iudicium, circa quod multa attenda

da ſunt quæ ualere poſſunt incuſſionem timoris. ¶ Primò eſt hoc, quòd ſcriptura ſacra in tot locis comminationes pertinentes ad hoc iudiciũ. ...te. 32. Si arripuerit iudicium ...us mea, reddam ultionẽ hoſtibus meis: & his qui oderũt me, ...bam: inebriabo ſagittas ...meo ſanguine, & gladius meus ...orabit carnes, id eſt, carnalibus uiuentes. Iob 19. Fugite à facie gladii, quia ultor iniquitatis, ...ius eſt, & ſcito te eſſe iudicandum. In Pſalm. Quum accepero ...pus, ego iuſtitias iudicabo. ...e 13. Vlulate, quia propè eſt ...s domini. In eodẽ: Ecce dies ...ni ueniet crudelis, & indignationis plenus, & iræ furoris. Ieremiæ 46. Dies ille domini Dei, dies ultionis, ut ſumat ...ciſtam de inimicis. Ezech. 7. ...propè eſt dies occiſionis. Ioël. 2. ...propè eſt dies tenebrarũ & caliginis, dies nubis & turbinis. In ...dem: Magnus dies domini, & ...bilis ualde, & quis ſuſtinebit eum? Amos 5. Væ deſiderantibus diem Domini. Sophon. 1. ...e diei domini amara tribulabitur ibi ortis. In eodẽ: Dies iræ ...illa, dies tribulationis & angustiæ. Malac. 4. Ecce dies ueniet ...enſa quaſi caminus, & erunt ...nes ſuperbi, & omnes facientes impietatem ſtipula. In eodẽ: ...e ego mittã uobis Eliã prophetam antequã ueniat dies do...i magnus & horribilis. ad ...10. Terribilis eſt expectatio iudicii, & ignis æmulatio quę conſumptura eſt aduerſarios. In eodem: Horrendum eſt incidere in manus Dei uiuentis. ¶ Secundum eſt, ſolicitudo quam habebant amici Dei antiquitus de hoc iudicio. Iob 31. Quid faciam quum ſurrexerit ad iudicandum Deus? & quum quæſierit, quid reſpõdebo ei? Eiuſdem 14. Quis mihi tribuat, ut in inferno protegas me, & abſcondas me donec pertranſeat furor tuus? Hieronym. Siue comedam, ſiue bibam, ſiue aliquid aliud faciam, ſemper inſonare uidetur auribus meis illa terribilis tuba, Surgite mortui, uenite ad iudicium. In Pſalm. Domine, ne in furore tuo arguas me. In uitis patrũ dixit abbas Amon cuidã fratri interroganti aliquem ſermonem: Vade, & fac talem cogitationem tuam, qualem faciũt illi qui ſunt in carcere. Illi enim interrogant homines, ubi eſt iudex, & quãdo ueniet, & in ipſa expectatione pœnarum ſuarum plorant. Sic & monachus debet animam ſuam obiurgare, dicẽs: Væ mihi ſi non cogitauero, quomodo habeo aſtare ante tribunal Chriſti, & actuum meorũ reddere rationẽ. Si ſic ſemper meditatus fueris, poteris ſaluus eſſe. ¶ Tertio, attendenda ſunt ſigna terribilia præcedẽtia iudicium. Quinque ſigna tanguntur Lucæ 21. Erunt ſigna in Sole, & Luna, & ſtellis, & in terris preſſura gentium, præ confuſione ſonitus maris & fluctuum.

ctuum. Duo prima ſpecificantur Ioël.2.ubi dicitur, Sol conuertetur in tenebras, & Luna in ſanguinem, antequam ueniat dies domini magnus & horribilis. De tribus ſimul habetur Apocal.6. Vidi, & ecce terræmotus factus eſt magnus, & Sol factus eſt niger antequam ſaccus cilicinus, & Luna tota facta eſt ſicut ſanguis, & ſtellæ cæli ceciderũt ſuper terrã, ſicut ficus emittit groſſos ſuos, quum à uento magno mouetur. De eiſdẽ ſimiliter habetur Matth.24. Sol obſcurabitur, & Luna non dabit lumẽ ſuũ, & ſtellæ cadẽt de cælo. De quarto ſigno quod erit preſſura in terris, legitur ſimiliter Matt.24. Erit tunc tribulatio, qualis nunquam fuit ab initio mũdi uſque modo, neque fiet. ¶ Quintum ſignũ eſt confuſio maris: quam confuſionẽ aliqui æſtimant fore quòd mare cum fragore magno peribit, ſecundum illud Apocal. 21. Et mare iam non eſt. Hieron. in annalibus libris Hebræorum, inuenit quindecim ſigna quindecim dierũ ante diem iudicii: ſed utrũ continui futuri ſint dies illi, an interpolati, nõ expreſsit. Prima die eriget ſe mare quadraginta cubitis ſuper altitudinem montium, ſtans in loco ſuo quaſi murus. Secundo, tantũ deſcẽdet, ut uix uideri poſsit. Tertio, marinæ belluæ apparẽtes ſupra mare dabunt rugitus uſque ad cælum. Quarto, ardebit mare & aqua. Quinto, herbæ & arbores dabũt rorem ſanguineũ. Sexto, ruent ædificia. Septimo, petræ adinuicem collidentur. Octauo, generalis fiet terræmotus. Nono, æquabitur terra. Decimo, exibũt homines de cauernis, & ibunt uelut amẽtes, & non poterunt mutuo loqui. Vndecimo, ſurgent oſſa mortuorum, & ſtabũt ſupra ſepulchra. Duodecimo, cadent ſtellæ. Tertiodecimo, morientur homines uiuẽtes tunc, ut cum mortuis reſurgant. Quartodecimo, ardebit cælum & terra, ſcilicet ſuperficies terræ & aëris. Quintodecimo, fiet cælum nouum, & terra noua, & reſurgẽt omnes. ¶ Et poſſunt aſſignari ſex cauſæ, quare ſigna iudicium præcedent. Prima, ut magnum malum futurum nuntiẽt. Greg. in homil. illius Euangelij, Erunt ſigna in Sole, &c. Quid terrores quos cernimus, niſi ſequentis iræ præcones dixerim? ¶ Item in homilia illius Euangelii, Cùm audieritis prælia. Vltima tribulatio multis tribulationibus præuenitur, & per crebra mala quæ præueniunt indicatur mala perpetua quæ ſubſequentur. Et ſubdit Greg. Multa debẽt mala præcurrere, ut malum uadeant ſine fine nuntiare. Secũda cauſa eſt, quam tangit Grego. in eadẽ homil. dicens: Quia in cunctis delinquimus, in cunctis feriamur. Et ſubdit: Omnia quæ ad uſum uitæ accepimus, ad uſum conuertimus culpæ: ſed cuncta quæ ad uſum prauitatis inflexi-

mus, ad uſum nobis cõuertũtur bonis. Tertiam cauſam tangit ibi, dicẽs: Appropinquãte ſuo termino, elementa quaſi pauida ſtant & tremũt. Quarta cauſa eſt ſcilicet creaturæ oſtẽdant paratæ eſſe ad ulciſcendum creatorem de hoſtibus ſuis. Imminẽte guerra ſolet fieri armorum oſtenſio, & faciũt principes exhibiti eorum armati conuenire: ſic fiet antequã Deus uindicãſtimat de inimicis ſuis. Sap. 5. Accipiet armaturã zelus illius, & armabit creaturã ad ultionem inimicorũ. Eiuſdem 16. Creatura tibi factori deſeruiẽs exardeſcet in furorẽtum aduerſus iniuſtos. Quinta cauſa tangitur ſuper illo Eſaiæ 24. Erubeſcet Luna, & confundetur Sol. Gloſ. Cernens eos qui eius lumine fruebantur aliquid dignũ Dei bonitate feciſſe. Sexta eſt, ut ſint incitamenta doloris. Chryſoſt. Patrefamiliãs exeunte domus eius turbatur, familia plangit & nigris ſe veſtimentis induit. Sic humano genere propter quod facta ſunt omnia, circa finẽ conſtituto, totus deturpatur mũdus. Cæli miniſtri fulgent & candore depoſito doloris induuntur. ¶ Quartò, videnda ſunt inſignia paſſionis Chriſti: ſcilicet crux claui, lancea quæ ante iudicem erũt, & in corpore eius uidebũtur cicatrices, quas uideant in quem pupugerũt. Zach. 9. & Apocal. 1. Tunc peccatoribus exprobrabitur magnũ beneficium eis exhibitum, ſcilicet beneficiũ paſsionis Chriſti, & requiret Chriſtus mortẽ ſuam ab eis tanquam pretiũ, quod pro eis dedit, cùm ſeipſos ei abſtulerint, quos ita carè emerat: & oſtendetur magna ingratitudo eorũ qui ſemel crucifixũ pro eis iterũ crucifixerunt. Hebr. 6. Rurſum crucifigentes in ſemetipſis filium Dei. Vnde multũ cõfundentur, inſignia paſsionis Chriſti uidẽtes. Matt. 24. Tunc apparebit ſignũ filii hominis in cælo. Chryſoſto. Non erit tunc neceſsitas accuſationis, cùm uiderint crucem, & ipſum Chriſtum habentem in corpore ſuo teſtimonia paſsionis. ¶ Quintò, attendenda eſt curiæ illius magnitudo corã, qua reprobi confundentur. Totus enim mũdus erit congregatus ibi. Ioël. 2. Congregabo omnes gẽtes, & deducam eas in uallem Ioſaphat, & diſceptabo cum eis. Matt. 25. Sedebit ſuper ſedem maieſtatis ſuæ, & cõgregabũtur ante eum omnes gentes. ad Rom. 14. Omnes ſtabimus ante tribunal Chriſti. Canon. Iudæ: Ecce uenit Dominus in ſanctis milibus facere iudicium, &c. ¶ Sextò, iudicis ſumma poteſtas à qua nõ licebit appellare. Non eſt qui de manu eius poſsit eruere. Iob 10. ¶ Septimò, iudicis perſpicacitas, qui in eis quæ modo uidẽtur eſſe iuſtitiæ, iniuſtitiã agnoſcet. In Pſal. Cùm accepero tẽpus, ego iuſtitias iudicabo. Iſid. Ad diſtricti examen iudicis, nec iuſtitia iuſti ſecura

est, nisi pietate diuina, ut & ipsa iustitia, qua quisq; iustus est, Deo iustifica, nec iustificetur. Iudex ille non solum magna, sed etiam parua, quæ nunc uilipenduntur, in iudiciũ adducet. Eccl. 12. Cuncta quæ fiũt, adducet Deus in iudiciũ. Et super illud Iob 31. Nónne ipse cõsiderat uias meas, &c. dicit Glos. Sic Deus uniuscuiusq; uias cõsiderat: sic gressus dinumerat, ut nec minutissimæ cogitationes eius iudicio, nec uerba tenuissima quæ apud nos usũ uiluerũt, indiscussa remaneant. De cogitationibus dicitur Sapi. 6. Itẽ cogitationes uestras scrutabitur. De uerbis Matth. 12. De omni uerbo otioso quod locuti fuerint homines, reddent rationem in die iudicii. Etiã de tẽpore quod hodie multũ uilipenditur, ratio exigetur. Bern. Omne tempus tibi impensum, requiretur qualiter fuerit à te expẽsum, Idẽ: Sicut capillus non perit de capite: ita nec momentũ peribit de tempore. Iudex scrutabitur Ierusalẽ in lucernis. Sophon. 1. Nec solum exiget rationẽ de peccatis propriis, sed quodammodo de alienis. Genes. 4. Vbi est Abel frater tuus? Ezec. 3. & 33. Sanguinem eius de manu tua requirã. Iudex rationem exiget etiam de bonis quæ ipse homini cõmisit, siue sint bona naturæ, siue fortunæ, siue gratiæ, & de malis quæ ei dimisit. Item exiget rationem de malis operibus quæ homo commisit, & de bonis operibus quæ omisit. ¶ Octauò, iudicis inflexibilitas: quia si beata uirgo & omnes angeli, & sancti, & sanctæ rogarent in iudicio pro aliquo qui tunc esset in mortali peccato, iudex nõ exaudiret eos. Prouerb. 6. Zelus & furor uiri non parcet in die uindictæ, non acquiescet cuiusquã precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima. Chrysost. Tunc nec diuitiæ diuitibus prosunt, nec parentes parentibus intercedunt, nec angeli (sicut solebant) pro hominibus faciũt uerbum, quia natura iudicii non recipit misericordiã. Prouer. 11. Non proderũt diuitiæ in die ultionis. ¶ Nonò, magnus zelus iudicis. De quo zelo in multis locis loquitur Scriptura sacra. Danielis 7. Thronus eius flãmæ ignis. Malach. 3. Quis stabit ad uidendum eum? Ipse enim quasi ignis conflans. Sap. 5. Accipiet armaturam zelus eius. Esa. 30. Ardens furor eius, & grauis ad portandũ. Eiusdem 65. Ecce Dominus in igne ueniet. Apocal. 6. Dicent montibus & petris: Cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis super thronũ, & ab ira agni, secundum Augustinum mallent reprobi omne tormentũ sustinere, quàm faciem iudicis irati uidere. ¶ Decimò, causæ magnitudo: magnum enim est de quo erit illud iudicium. Illi enim qui obtinebit in illo iudicio, adiudicabitur regnum æternũ. Ille uerò qui cadet à causa illa, adiudicabitur

cabitur morti æternæ. Matth. 25. Ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in uitam æternam. ¶ Vndecimò, terribilitas sententiæ quæ tonitruum dicitur. Iob 26. Quis poterit tonitruum magnitudinis eius intueri? Gregor. Moral. Quis eius iram tolerat, cuius & ipsa non potuit mansuetudo tolerari? Augustinus super Ioan. Qui ceciderũt ad unã uocem Christi morituri. Ioan. 18. Quid facient sub uoce iudicatũ? Esaiæ 30. Labia eius impleta sunt indignatiõe, & lingua eius quasi ignis deuorans. Osee 11. Quasi leo rugiet. Amos 4. Leo rugiet, quis non timebit? Zach. 9. Exibit ut fulgur gladius eius. Apocal. 1. & 19. De ore eius gladius ex utraq; parte acutus exibat. Gladius acutus ex utraque parte est sententia, qua anima cum corpore damnatur. ¶ Duodecimò, sententiæ irreuocabilitas. Euolat enim emissum irreuocabile uerbũ iudicis. ¶ Terdecimò, multitudo ministrorum ad executionem sententiæ seueratissimorum. Matt. 13. In consummatione seculi, mittet Filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem: & mittent eos in caminum ignis. In eodem: Sic erit in consummatione seculi: exibunt angeli, & separabũt malos de medio iustorũ, & mittent eos in caminum ignis. ¶ Quartodecimò, angustia reproborum. Gregor. O quàm angustæ erũt undique reprobis uiæ. Superius erit iudex iratus, subtus horrendum chaos inferni à dextris peccata accusantia, à sinistris infinita dæmonia ad supplicium trahẽtia, intus conscientia urens, foris mundus ardẽs, miser peccator sic deprehensus quò effugiet? Latere erit impossibile, apparere intolerabile. Si quæris, quis te accusat? Dico, totus mũdus: non offenso creatore totus mũdus perditum habet odio. Mũdus persequetur eum flãma & igne. In Psal. Sicut ignis qui cõburit syluã, & sicut flãma cõburẽs montes: ita persequeris eos in tẽpestate tua. Item: Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. Angustia reproborũ ostenditur Esa. 2. Ingredere in petrã, & abscondere in fossa humo à facie timoris domini. In eodem: Introibunt in speluncas petrarum, & in uoragines terræ à facie formidinis domini. Apoc. 9. In diebus illis quærent homines mortẽ, & non inuenient: & desiderabũt mori, & fugiet mors ab eis. ¶ Quintodecimò, impotentia reproborũ qui non poterunt resistere: sicut nec palea resistere potest igni, uel aliquis ligatus his qui eum ligauerunt. Matt. 3. Paleas comburet igni inextinguibili. Eiusdem 13. In tempore messis dicam messoribus: Colligite primũ zizania, & alligate ea in fasciculos ad comburendũ. Chrysost. Nec resistendi uir-

tus, nec fugiendi facultas, nec pœnitentię locus, nec satisfactionis tempus. Ex angustia omnium rerum nihil remanet nisi luctus. Matthæi 24. Tunc plangent omnes tribus terræ. ¶ Sextodecimo, defectus auxilii, quia non audebit nec angelus nec aliquis sanctus pro aliquo damnato rogare. Christus qui tantum hominem dilexit, quòd dedit semetipsum pro eis, ridebit de dánatione eorum. Prouerbiorum 1. Ego quoq; in interitu uestro ridebo. Sancti etiam qui pro salute hominum morti se exposuerunt, lętabuntur, quia uidebunt Dei cõtumeliam uindicari. In Psal. Lętabitur iustus cùm uiderit uindictã. Nec compatientur sancti miseriæ reproborum. Vnde gl. super illud Lucæ 16. Inter nos & uos magnũ chaos firmatum est &c. Iustorũ animæ etsi in naturæ suæ bonitate misericordiam habent, iã tunc authoris sui iustitiæ coniunctæ tanta rectitudine cõstringuntur, ut nulla ad reprobos cõpassione moueantur. ¶ Decimo septimo, denudatio peccatorũ. Eccle. 11. In fine hominis denudatio operum illius. Esa. 47. Reuelabitur ignominia tua, uidebitur opprobriũ tuum. Ierem. 20. Confundentur uehementer, quia nõ intellexerunt opprobrium sempiternum, quod nunquam delebitur. Naum 3. Reuelabo pudenda tua in facie tua, & ostendam gentibus nuditatem tuam, & regnis ignominiam tuam. Matt. 10. Nihil opertum quod non reuelabitur &c. 1. Corin. 4. Veniet Deus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. ¶ Decimooctauo, aduersarii erunt multi, & fortes aduersabuntur peccatoribus, & angeli, & homines. Iob 20. Reuelabunt cæli iniquitatem eius, & terra consurget aduersus eum. Loquitur de impio. Aduersabuntur eis non solum dæmones, sed etiam ipsi sancti. Sapient. 5. Tunc stabunt iusti in magna constantia aduersus eos qui se angustiauerunt, & qui abstulerunt labores eorum. Maximi aduersarii erunt peccata quæ damnandos tradent. Sapien. 4. Venient in cogitatione peccatorum timidi, & traducent eos ex aduerso iniquitates eorũ. ¶ Decimonono, certitudo reatus. Ad certitudinem istam faciet hoc, quòd ipse iudex erit testis. Ipso enim uidente peccata sunt commissa. Hierem. 29. Ego sum iudex & testis, dicit dominus. Malac. 3. Accedã ad uos in iudicio, & ero testis uelox maleficis & adulteris & periuris. Item ad certitudinem faciet, ipsi peccatores habebunt literas propria manu scriptas in conscientiis suis quæ testificabuntur cõtra eos. Danielis 7. Iudicium sedit, & libri aperti sunt. Libri, inquam, conscientiarum. Apocal. 20. Iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris, secundum opera eorum. ¶ Vigesimo, uirtutum cælestium commotio. Matth. 24. Virtutes cælorum mouebuntur. Chryso. Si rex terrenus processurus contra aliquem, expeditionem mandat in populo, dignitates omnes mouentur, exercitus excitatur, tota ciuitas feruet: quanto magis rege cęlesti exigente iudicare uiuos & mortuos, angelicę uirtutes cõmouentur, terribiles ministri terribiliorem dominum præcedent. Iob 26. Columnę cæli contremiscunt, & pauent ad nutũ eius. Hieronymus. Non timore pœnali, sed admiratione. Hierony. Quid faciet uirgula deserti, ubi concutitur cedrus paradisi? Ad hoc iudicium ualde districtũ peruenientium est in præsenti, ut rationem reddamus corã uicariis Christi. In Psal. Beati qui custodiunt iudicium, & faciũt iustitiam in omni tempore. Hæc computatio frequenter facienda esset, & strictè frequenter propter labilitatem memorię. Bern. Computatio dilata, multa facit obliuiscì. Strictè, ne minima prætereantur. Matthæi 10. Omnes capilli capitis uestri numerati sunt. Ex hoc quod nõ cogitatur hoc iudicium multa mala proueniunt. In Psam. Inominatæ sunt uiæ illius in omni tempore. Et subditur causa: Auferuntur iudicia tua à facie eius. Prouerb. 28. Viri iniqui non cogitant iudicium: qui autem requirunt dominũ, animaduertunt omnia. Eccle. 18. Ante iudicium interroga teipsum. Cogitãdum esset illud iudicium cùm aliquid

graue pro Deo toleratur. Greg. in homil. Illum diem fratres charissimi, illũ ante oculos ponite, & quicquid modo graue cernitur, in eius compassione uigetur.

¶ De *pœnis inferni*.

DVODECIMO, ualere potest ad incutiendum timorem consideratio pœnarum futurarũ. Circa quas multa attendẽda sunt. ¶ Primũ est, acerbitas earũ. Grauissima enim pœna quę in hoc mundo toleratur, minor est etiã pœna purgatorii. Aug. Miro modo licet æternus non sit, grauis est ignis ille: exuperat enim omnem pœnam quam aliquis in hoc mundo perpessus est. Secundum est, pœnarum diuersitas, & inueniũtur in Sacra scriptura nouem pœnæ. Prima est, ignis. Secũda, uermis. de quibus Esa. ult. Vermis eorum nõ morietur, & ignis eorum non extinguetur. Iudith 16. Dabit eis ignem, & uermes in carnes eorum, ut urantur & sentiant usque in sempiternum. Iob 20. Deuorauit eum ignis qui nõ succenditur. Non est necesse, quòd ignis ille succendatur, cùm nunquam extinguatur. Eccles. 7. Vindicta carnis impii, ignis, & uermis. Eiusdem 21. Stupa collecta synagoga peccãtium, & consummatio eorum flamma ignis. Apocal. 20. Qui non est inuẽtus in libero uitę scriptus, missus est in stagnũ ignis. Matt. 25. Discedite à me maledicti in ignẽ æternũ. Lucæ 16. Crucior in hac flamma, ait diues epulo. ¶ Tertia est,

fœtor quasi sulphuris. In Psalm. Ignis, sulphur, & spiritus procellarũ pars calicis eorum. Esa 30. Flatus domini quasi torrens sulphuris succendens eam. Apocal. 21. Pars illorum erit in stagno ardẽti, igne & sulphure. ¶ Quarta erit frigus. Matt. 13. Ibi erit fletus & stridor dentiũ. Stridor dentiũ solet sequi frigus. Iob. 24. Ad nimium calorem trãsient ab aquis niuium. ¶ Quinta, erit fames. Esa. 65. Serui mei comedent, & uos esurietis: erit ibi tãta inopia ꝙ nec unã guttam aquæ habere poterunt, ut patet in diuite epulone in inferno sepulto. Luc 16. & Iob 27. Apprehendet eũ quasi aqua inopia, ubi dicit glo. Diues in inferno, cogente inopia, usq; ad minima petenda perductus est, qui sua tenacitate usq; ad minima neganda pauperibus restrictus est. Item Gregorius: Guttam petiit qui micã negauit. Ibi erit tantus defectus boni, ut mors quæ in mundo isto præ cæteris timetur, ab hominibus desideretur. Apocalyp. 9. Desiderabunt homines mortem, & mors fugiet ab eis. Ibi habebit locum illud Eccle. 41. O mors quàm bonum est iudicium tuum? Vtilius esset homini si tunc se interficere posset, quàm si posset interficere diabolum: quia diabolo interfecto non cessaret cruciatus eorum. Ibi erunt septem anni magnę penuriæ obliuisci facientes abundantiã præsentis uitæ. Genes. 41. Maxima penuria quę erit ibi, erit priuatio diuinæ uisionis. Greg. in Moralib. Fames interficit, quia suam faciem illis redemptor abscondit. ¶ Sexta pœna erit tortorum. De qua Matth. 18. Tradidit eum tortoribus, donec redderet omne debitum. ¶ Septima erit horror, tam loci, quàm dæmonũ. Iob 10. Ibi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Eiusdem 20. Vadent, & uenient super eum horribiles. Si tantum horrorem habet homo, quando uidet in præsenti unum dæmonẽ, quãtus horror erit ubi tot horribiles apparebunt & magis horribiles, ut uidetur, quàm appareãt in præsenti? Si unus de ministris carceris infernalis tantũ habet horrorem, quid habebit horroris ipse carcer? ¶ Octaua pœna & nona, erunt tenebræ & uincula. De quibus Matth. 22. Ligatis manibus eius, proiicite eum in tenebras exteriores, secundum Grego. in Moral. ignis infernalis concretionem habet, sed lumen nõ habet: & non solum erit ibi pœnarum uarietas, sed earum contrarietas. Gregor. Horrendo modo tunc erit miseris dolor cum formidine, flamma cũ obscuritate, & in eorum interitu ipsa à suis qualitatibus tormenta discordant, quia à conditoris uoluntate dum uiuerent discrepabãt. Fit miseris mors sine morte, finis sine fine, defectus sine defectu, quia mors semper uiuit, & finis semper incipit, & defectus deficere nescit. Mors perimit & exstinguit,

guit, dolor cruciat & pauor non fugat, flamma combussit, sed tenebras non discutit: ... enim cum diabolo contra ... creatorem concordarunt, ... turæ contrariæ conuenient ... rũ pœnas. Item Greg. Sempiternus horror inhabitat: quia ... ignibus traditi, in suppliciis ... orem sentiunt, & in doloris ... stia pulsati, semper pauoriuntur, ut & quod timent ... rent, & rursum quod tolerent sine cessatione pertimescent. ¶ Tertium, attendendum ... pœnas est earum diuturnitas. Matthæi 15. Ite maledicti in ... ignem æternum. Diuturnitas pœnæ multum affliget reprobos. ... facile est iacere in uno lecto suauj & mundo: & tamen si ... posito in tali lecto diceretur iace, & quiesce, quia oportet te ibi iacere XX. annis: ipse ... ponderet. Potius uellem esse ... rnus. Quid ergo erit de illo ... erit in igne ardenti, & sciet ... uansurum ibi non tantum ... XX. annos, uel centum uel ... e, sed per infinita secula seculorum? In hac meditatione dicitur fuisse conuersus Falco, qui ... ea fuit episcopus Tholosanus. Esaiæ 33. Quis poterit habitare cũ ardoribus sempiternis? ... 20. Luet qui fecit omnia, nec ... nem consumetur. gloss. Vt sine ... crucietur, uiuere sine fine ... pellitur. Interl. Cuius uita ... na fuit in culpa, eius mors ... t in pœna. August. 19. libr. de Ciuit. Dei. Ibi dolor permanet ut affligat, & natura perdurat: ut sentiat: quia utrunq; non deficit, nec pœna deficiet. ¶ Quartum est, pœnæ uniuersalitas. Vniuersæ enim partes hominis post diem iudicii erunt in igne. Cùm aliquis non posset sustinere ignẽ in minima parte digiti per unã horam, quantus erit dolor quando totus homo erit in igne æternaliter? Augustin. 13. lib. de Ciuit. Dei: Nunquã erit homini peius in morte, quàm ubi erit mors sine morte. Hierony. Tanta in inferno erit uis doloris, quòd mẽs ad aliud dirigi non poterit, nisi ad id quod uis doloris impellit. Signum huius doloris est, quòd dominus toties in Euangelio dicit, Ibi erit fletus, & stridor dẽtiũ. Matth. 13. & 22. & 15. Si singulis diebus in quibus erunt damnati in inferno, flerent unicam lacrymam materialem, plus exiret aquæ processu temporis ab uno damnato, quàm omnia uasa huius mundi caperent. Quod patet ex hoc, quòd omnia uasa huius mundi finita sunt & numero, & magnitudine: infinitis uerò diebus erunt reprobi in inferno. ¶ Quintum est, consolationis defectus. Bern. Quid erit cùm se uiderit illa miseranda conditio omni consolatione nudatam in illas tenebras exteriores excuti, & ab illa beatorũ ecclesia perpetua excõmunicatione excludi? ¶ Sextum est, pœnarum infernalium inutilitas. Præsens pœna est

breuis, & leuis, & fructuosa; sed futura est longa, & grauis, & infructuosa: quia si aliquis fleret in inferno tantum lacrymarũ quantum est aquæ in toto mundo, non sufficeret ad ablutionem peccati unius mortalis. Plus uirtutis haberet hic lacryma, quàm omnes illę. Augustin. de Fide, ad Petrum: In inferno etsi erit stimulus pœnitudinis, nulla erit ibi correctio uoluntatis, à quibus ita culpatur iniquitas sua, ut nullatenus possit ab eis uel diligi uel desiderari iustitia. ¶ Præter prædicta notandum, ꝙ malis dolor ueniet ex diuersis causis. Primò, ex bonorum temporalium amissione. In Psal. Quum interierit, non sumet omnia, neq; descendet, cum eo gloria eius. Secundo, ex hoc quòd tempus merendi transiit. Ierem. 8. Transiit æstas, finita est messis, & nos saluati non sumus. Tertiò, ex amissione æternæ gloriæ. In Psalm. Ponet eos ut clibanum ignis in tempore uultus tui, id est, dum sancti uultum uel faciem tuã uidebunt. Chrysostomus: Omnes gehẽnæ superat cruciatus, carere bonis quibus in potestate habueris perfrui. Quartò, ex praua societate. Socios enim habebunt dęmones horribiles, & homines igne infernali exustos. Esa. 13. Vnusquisque ad proximũ suum stupebit, facies combustæ uultus eorum. Naum 2. Facies omnes sicut nigredo ollæ. Ioël. 2. Omnes uultus eius redigentur in ollam. Quintò, ex loci qualitate, qui erit tenebrosus & fumosus, quod ualde graue erit diuitibus qui in præsenti domos uolebant habere sine fumo. Esaiæ 65. Isti fumi erunt in furore meo.

De dono pietatis. PARS IIII.

DOnum Pietatis ascendendo est post donum Timoris. Aug. in quodam sermone de Timore: Esaias sapientiæ adiunxit intellectũ, tanquam quærenti bus, unde ad sapientiam uenire tur? Responderet, Ad intellectũ. Vnde ad intellectũ? A consilio. Vnde ad consilium? A fortitudine. Vnde ad fortitudinẽ? A scientia. Vnde ad scientiam? A pietate. Vnde ad pietatẽ? A timore. Greg. super illud Iob 1. Ibant filii eius, &c. uidetur uelle, ꝙ pietas prout est unũ de septem donis, pro misericordia sumatur. Dicit enim, Pietas opera misericordiæ docet. Et paulò pòst dicitur in eadem glo. Pietas sine scientiæ discretione quomodo misereatur, ignorat. Gl. uerò super 5. Matt. ui detur uelle, ꝙ Pietas sumatur pro cultu Dei, seu pro ueneratione rerum sacrarũ. Dicit enim: Secunda est pietas, quæ conuenit mitibus: qui enim piè quærit, honorat sancta. Et idem uidetur Augustu. cum Greg. sensisse: quia secundũ Aug. pietas hominẽ ingo Dei subiicit, tanquã animal timuetum. Sicut timor iugũ diaboli abiicit, sic pietas Deũ coli uel honorari facit. Et adaptatur donũ timoris humilitati seu paupertati spiritus, quæ laqueos diaboli cidit: pietas uerò mãsuetudini. de dicit Augustin. In timore cor contritũ & humiliatum sacrifica Deo. Vnde ascẽditur ad pieẽ ut nõ resistatur uolũtati eius dificatur, Non quod ego uolo, sed quod tu. In timore Dei, Beati pauperes spiritu. In pietate ueBeati mãsueti. Et secundũ uemisericordia & ueneratio sanctorũ concomitãtur se. Miseors enim Deum ueneratur in paupere: immisericors uerò Deũ paupere despicit. Prouerb. 14. Qui calumniatur egentẽ, expro rat factori suo: honorat autem eum, qui miseretur pauperis. Honorantur etiã angeli in pauperibus, quum pauperes honorãtur propter angelos eis ad custodiã deputatos, & contẽnuntur ange in contemptu pauperũ. Matt. 18. Videte ne cõtemnatis unum de his pusillis. Dico enim uobis, quia angeli eorum in cælis semper uidẽt faciẽ Patris mei, qui in cælis est. ¶ Et notandũ, quòd alibus uidetur pietas prout est nis, differre à misericordia in hoc, quòd pietas respicit spiritualem necessitatem, misericordia uerò respicit corporalẽ necessitatem. Occasiones uerò sic distinguendæ sunt, ex eo quod dicit gloss. super illud 1. Timot. 4. Pietas ad omnia utilis. Omnis summa disciplinæ Christianæ consistit in pietate & misericordia. Connumerãtur enim ibi misericordia & pietas tanquam diuersa. Aliquibus etiam uidetur quòd pietas releuãdo miseriam proximi procedat ex principiis fidei, misericordia uerò procedat ex principiis iuris naturalis. ¶ Misericordia dat pauperi eleemosynã, quia frater noster est naturalis eiusdem speciei nobiscũ: pietas uerò dat eleemosynam, quia filius Dei est, uel membrum corporis Christi: uel quia Christus reputat sibi fieri quod fit pauperibus. De misericordia & ueneratione sacrarum rerum & creatoris & creaturarum, habitũ est in tractatu de Iustitia: ideò de dono pietatis breuiter hic pertransimus.

De dono Scientiæ. PARS V.

SCientia, prout donum est, sic uidetur posse describi: Scientiæ est humanarum rerum cognitio, saluberrimæ fidei deseruiens. Et sumitur hæc descriptio ex uerbis Aug. 14. lib. de Trinitate: Philosophi, inquit, disputãtes de sapientia, diffinierunt eam, dicentes: Sapientia est rerum humanarum diuinarũmque scientia. Ego quoque utrarumque cognitionẽ, id est, diuinarum & humanarũ, & sapientiam & scientiam dici posse non nego, uerum iuxta distinctionem Apostoli 1. ad Cor. 12. Alii datur sermo sapiẽtiæ, alii autem sermo scientiæ. Illa diffinitio diuidenda est, ut rerum diuinarũ cognitio propriè sapientia nuncupetur: humanarũ uerò cognitio, propriè scientiæ nomẽ obtineat. Nunc quicquid sciri ab homine

homine potest in rebus humanis,ubi plurimũ superuacuæ uanitatis & noxiæ curiositatis est, huic scientiæ tribuo: sed illud tantum quo fides saluberrima quæ ad ueram beatitudinem ducit, gignitur,nutritur,roboratur,defenditur. Potest etiam sic describi: Scientia est lumen hominem dirigens in actione uel usu temporalium. Augu. super 1.ad Corint.12. Sapientia est in contemplatione æternorum,scientia est in actione temporaliũ. Item August. Distat ab æternorum contemplatione actio,qua bene utimur tẽporalibus rebus:& illa sapientiæ,hæc scientiæ deputatur, Item August.in lib.de Trinitate: Hæc est,inquit,sapiẽtiæ & scientiæ recta distinctio,ut ad sapientiam pertineat æternarũ rerum cognitio intellectualis:ad scientiam uerò temporalium rerum, cognitio rationalis. Aliquibus tamen uidetur quòd scientia prout donum est,dicatur cognitio boni & mali. Vnde secundum eos ad donum scientiæ pertinet discernere quæ sint uera bona & uera mala,& quæ sint umbræ uerorum bonorum & malorũ.Item ad donum scientiæ pertinet discernere inter maiora bona & minora,& maiora mala & minora.August. in sermone de Timore & pietate:Merebuntur scientiæ gradum,ut nouerint mala de quibus fleuerunt, scilicet, mala culpæ: & in quo malo sint huius peregrinationis & mortalitatis, etiam quum felicitas secularis arridet. Item August.in lib. de doctrina Christiana, loquens de hac scientia, dicit quòd facit hominem interius lamẽtantem, non exterius se iactantem. Eccl. 1. Qui addit scientiam, addit & laborem.Et super illud:Beati qui lugent.Matt.5.dicit gl.Per scientiæ spiritu illustrantur,ut sciant quibus malis inuoluantur. ¶Et notandum,quòd mala in quibus sumus in hoc exilio, quæ ad donũ scientiæ pertinent,quædam sunt ex parte animæ,quædam ex parte corporis, quædam ex parte proximorum, quædam ex parte dæmonũ, quædam ex parte rerũ corporalium subiectarũ.Ex parte animæ sumus quantũ ad uim rationabilem in Aegypto tenebrarum, ubi multis plagis percutimur, sicut Aegyptus multis plagis percussa est. Quantum uero ad uim concupiscibilem, sumus quasi in mari rubro, ubi uarii fluctus concupiscentiarum sibinuicem succedunt,ubi etiã fœtor & salsedo carnalis uoluptatis est. Voluptas carnalis est uelut aqua salsa, sitim prouocans, non sedans.Ioan.3. Qui biberit ex hac aqua,sitiet iterum. Quantum uerò ad uim irascibilem, sumus in deserto,ubi serpẽtes igniti sunt, scilicet mortis iræ. In deserto isto aquæ dulces non inueniuntur.Et sicut filii Israël Aegyptum reliquerunt, & mare rubrum, & desertum transierunt antequam ad terram promissionis peruenirent:

sic tenebras ignorantiæ tet relinquere, & carnales ptates contemnere, & fero em deponere antequam ad quillitatem cõscientiæ perumus. Ex parte uerò corpomultis malis sumus. Corenim est uelut grauis sarciritui.Sapiẽ.10. Corpus corrumpitur aggrauat ani Item est uelut domus ruiperstillãs. Prouerbior.19. iugiter perstillantia, litimulier,caro scilicet. Eius27. Tecta perstillantia in goris, & litigiosa mulier arantur. Item est ut seruus olus. Eccles.33. Seruo olo tortura & compedes. ut equus indomitus. Eccle. quus indomitus euadet du est ut falsus amicus. Eccle 6. Est amicus secundũ temum, & non permanebit in ribulationis. In eodem: Est qui conuertitur ad inimi Item: Est amicus socius & non permanebit in die itatis.Item corpus est mailiarius.Ecc.37. A cõsiliamalo serua animam tuam.Et stis domesticus.Sapiẽs:Nul stis efficacior est ad nocen iam familiaris inimicus. Ex etiã proximorũ sumus in malis. Ipsi enim impellũt ad mortẽ.Sen.in epist.Inuiciter alterũ tradimus. quoautẽ reuocari ad salutem unt quos nemo retinet, pos impellit.Interrogatus quidam philosophus,quid esset inimicissimũ homini. respõdit, Alter homo. Periculosius est homini uenire inter homines, quàm inter lupos. Lupus solo ore nocet:homo uerò nõ solo ore, nec etiam minus ore,quàm lupus nocet.Lupus nocet corpori: homo uerò nocet animæ. Multi hómines sunt uelut serpentes igniuomi,ignẽ infernalẽ spirantes. Iac. 3.Lingua nostra ignis est uniuersitas iniquitatis.Et paulò pòst dicitur quòd inflammat rotam nativitatis nostræ inflammata à gehenna:id est, inflammat uitã nostram instabilem à suggestione diaboli inflammata. Quum aliquis uenit inter homines, periculosum est ei & audire & audiri. Bern.Detrahere,uel detrahentẽ audire, quod horum damnabilius,non facile dixerim.Itẽ periculosum est & uidere & uideri: oculi enim hominum quasi uim fascinandi haberent, bona multorum quo ad ualorẽ sæpe adnihilant.Ipsi etiam ad modum basiliſci, solo uisu multos interficiũt: illos scilicet qui sunt cupidi uanæ gloriæ & uanæ laudis. De malis in quibus sumus respectu dæmonum, require in tractatu de Patientia,cap. de Sufferentia tentationũ. Ibi enim dictum est de deceptionibus & impugnationibus dæmonum. ¶Ex parte rerum inferiorum in multis malis sumus. Laquei enim sunt nobis res illæ.Vnde uerè possumus dicere, quòd laqueos comedimus,

mus, bibimus, & uestimus. Cibo enim & potu & uestibus multis multi à Diabolo capiuntur. Sapient. 14. Creaturæ Dei in odiũ factæ sunt, & in tentationem animæ hominum, & in muscipulam pedibus insipientium. Item ad donum scientiæ pertinet cognoscere infirmitatem peccati originalis. Cui infirmitati attestatur corruptio palati interioris, quæ facit ut mala homini sapiãt & bona desipiant. Sicut enim mala dispositio palati corporis indicat infirmitatem corporalem: sic malã dispositio palati interioris infirmitatem spiritualem. Infirmitas originalis uelut lepra est, propter quam aliquis deiicitur extra castra electorum, quasi indignus eorum consortio. Vnde qui decedũt non baptizati, non admittuntur in ignem purgatorii. Item ad donũ scientiæ pertinet agnoscere uarias infirmitates spirituales similes infirmitatibus corporalibus, quæ in hominibus inueniuntur. In aliquibus febris spiritualis est, ut in illis qui ardore luxuriæ uexãtur. Quę febris figurata est Io. 4. in febre filii reguli, qui infirmabatur Capharnaum: in uilla scilicet pinguedinis. Aliqui paralysi laborant spirituali, quorũ sanatio figurata est in curatione paralytici. Matt. 9. Aliqui melancholia laborãt, qui semper lugubres sunt, habentes seculi tristitiã quæ mortem operatur. 2. ad Cor. 7. Aliqui sunt uelut phrenetici, gaudentes quãdo esset flendum. Aliqui spirituali hydropisi laborant, in quibus sitis cupiditatis sedari nõ potest: quorũ figurã tenet hydropicus, quem dominus sanauit. Lucæ 14. Aliqui adeò incurnati sunt ad bona temporalia, quòd cor suum ad cælestia erigere nõ possunt. Quorũ infirmitas figurata est in infirmitate mulieris, quæ erat inclinata, nec omnino poterat sursum respicere, quam dominus sanauit. Luc. 13. Aliqui ad modũ insanorũ se reges aut principes esse credũt, & mirabiliter gaudẽt, quia habẽt insignia dignitatis uel honoris: quum secundum ueritatem contemptibiles sunt, & indigni etiã cibo quo uescuntur. Aliqui ad modum maniacorum trepidant, ubi trepidandum non esset. Iob 15. Sonitus terroris in auribus eius: & cùm sit pax, ille semper insidias suspicatur. Item ad donũ scientiæ pertinet discernere inter uitam ueram & non ueram, & inter ueram mortẽ & non ueram. Vera mors, est mors gehennę. Aut causa eius, scilicet peccatum. August. Vera mors est quam homines non timent, separatio animæ à Deo. Vera uita est connectio animæ cũ Deo, uel per gratiam, uel per gloriã. Item ad donum scientiæ pertinet agnoscere breuitatem præsentis uitæ. Iacob. 4. Quid est uita nostra? Vapor est ad modicum parens, & deinceps exterminabitur. Iob 7. Memento quia uentus est uita mea.

Item ad scientiam pertinet noscere amaritudinẽ præsentis uitæ. Iob 14. Homo natus de fœmina breui uiuens tempore repletur multis miseriis. Eccles. 7. Melior est mors, quàm uita amara. Item pericula huius uitæ. Iob 7. Militia est uita hominis super terram. Alia litera habet, tentatio. Scientiæ etiam attribuitur abstinere à malis, & liberari à malis. Iob 17. Secundum aliam literam. Abstinere à malis est scientia. Prouerbiorum 11. Iusti eorum liberabũtur scientia. Item ad donum scientiæ pertinet discretio maiorum bonorũ & minorum. Discretio multis deest, quia habentes zelum Dei non secundum scientiam, minima bona magno amore amplectũtur, maiora negligentes. Donum scientiæ ostendit spirituale cõmunionem præferendã esse corporali, & prius occurrendũ mortibus & dãnis spiritualib⁹, quàm corporalibus: prius pascendas animas & uestiendas, quàm corpora: & prius ędificandũ templum Dei uiuum lapidibus uiuis, quàm templum fori insecum lapidibus nõ uiuis, & amplius ędificandũ esse decori tẽpli spiritualis quàm materialis. Minima bona non esse negligẽda. Matth. 23. Hæc oportuit facere, illa non omittere. Item ad donum scientiæ pertinet agnoscere exceptiones quas bona præsentia faciunt amatoribus suis. Videt enim ueram suauitatem esse in eis, cum econtrario eos pungant. Vnde dominus uocat eas spinas. Matt. 23. Item credunt ueram abundantiam seu sufficientiam esse ex eis, cum econtrario eos potius exinaniãt. Luc. 1. Diuites dimisit inanes. Item credunt honorem & gloriam ex eis habere, cum ecõtrario eos in seruitutem nilem redigãt. Vnde in Psalm. uocantur uiri diuitiarum, qui nihil inuenerũt in manibus suis. Vnde sequitur, Imagines eorum ad nihilum rediges. De distinctione scientiæ à fide, prudentia, consilio, & intellectu, require in tractatu de Fide. cap. de commendatione fidei. Item in tractatu de Prudentia, ubi agitur de speciebus Prudentiæ.

De dono Fortitudinis.

PARS VI.

POst donum scientiæ tangendũ est de dono fortitudinis, unde Augustinus postquam locutus est de scientia quæ facit homines lugentes, subdit: Inde assurgunt ad fortitudinem, ut mundus eis crucifigatur & ipsi mundo. Gal. 6. & toleretur fames sitisq; iustitiæ. Postquã aliquis abiecit iugũ diaboli per timorẽ humiliantem, & mansuetẽ portat suaue iugum Christi per pietatẽ, & agnoscens mala huius exilii, iustũ gaudio prælegit, ipse est crucifixus siue mortuus mundo, & mundus mortuus ei. Ipse nec bona mundi cõcupiscit, nec mala pertimescit. Iustitiæ uiuere uult, eam esurit & sitit, & ad eam

fortis

fortis est. De fortitudine dicit gl. Greg. super illud Iob. 1. Faciebant cõuiuia per domos, &c. Fortitudo in die suo pascit, dum confidentiã cõtra aduersa trepidanti dat. Idẽ in ead. gl. Vile est consiliũ sine fortitudine, quia quod tractãdo inuenit, sine uiribus ad actum non perducit. Item super illud Iob 1. Consurgẽnsq; diluculo offerebat, &c. dicit glo. Offert per singulos, dum pro unaquaq; uirtute Deo preces immolat, ne sapientia eleuet, ne intellectus erret, ne consilium dum se multiplicat confundat, ne fortitudo per fiduciã præcipitet, ne scientia inflet, ne pietas extra rectum uertat, ne timor plus iusto trepidans desperet. Dicunt aliqui fortitudinem prout donum est, in hoc differre à fortitudine cardinali uirtute, quòd fortitudo uirtus cardinalis est circa arduũ naturæ simpliciter. Fortitudo uerò donum est circa arduum naturæ etiam adiutæ à gratia: ut est, Relinquere omnia, & similia, quæ propter sui difficultatem uel arduitatem non sunt in præcepto. De fortitudine, require in tracta tu de Virtutibus cardinalibus.

De *dono consilij*. PARS VII.

POst donum fortitudinis, dicendum est de dono cõsilii. Vnde Augu. postquã locutus est de fortitudine, subdit: Veruntamẽ si qua delicta minutatim furtimque subrepunt, deesse consilium nõ debet. Neq; enim tantum potest fortitudinis gradus, ut qui cũ astutissimo aduersario cõtinua certatione cõfligit, non aliquando feriatur, maximè per tentationes linguæ. Quod est ergo consilium, nisi, Dimittite, & dimittetur uobis? Luc. 6. Et ideo quinta beatitudo est, Beati misericordes. Idem in libr. de fide ad Petrum, Firmissimè tene, etiam iustos & sanctos homines, excepti illis qui paruuli baptizati sunt, sine peccato hic neminẽ uiuere posse, sempérq; omni homini esse necessariũ & peccata sua usq; in finem uitæ præsentis eleemosynis diluere, & remissionẽ à Deo humiliter & ueraciter postulare. De dono cõsilii dicit Greg. sup. 1. Iob. Cõsiliũ in die suo pascit, dũ ratione animũ implet, prohibens esse præcipitem. Idem in eadẽ glo. Fortitudo quæ plus potest sine moderamine rationis, præceps ruit: ut patet in eo qui uouet quod pòst præ difficultate non implet. Prou. 20. Ruina est homini deuotare sanctos, & pòst uota retractare. ¶Et notandũ quòd nomẽ cõsilii quãdoque largè, quandoq; strictè sumitur. Prout largè sumitur cõsilium, est examinata seu excogitata ratio alicuius faciendi uel nõ faciẽdi. Rationẽ hic intelligas opus rationis, scilicet responsionem rationabilẽ certificantẽ eũ qui petit consiliũ. Strictè uerò sumptũ dicitur consiliũ, Dei uoluntas, ad quam non constringimur imperio propter eius arduitatem uel difficultatẽ, sed est in potestate nostra

nostra ut impleamus illud, uel non impleamus. Bern. ad fratres de monte Dei, Nõ est uestrũ lãcere circa cõmunia præcepta, sed attẽdere quid Deus præcipiat, sed qd uelit, probãtes quæ sit Dei uolũtas, beneplacens & perfecta. De hoc cõsilio intelligitur uerbũ Aug. dicẽtis: Si cõsilii uti uolueris, minus boni adiuuaberis, nõ mali aliquid perpetrabis. Consiliũ sic sumptũ, illuminatio diuina est. Sen. in epist. Nemus uir sine Deo nemo est. Nec potest aliquis supra fortunam nisi ab illo adiutus exurgere. Qui dat magnifica cõsilia & regna. Talia fuerũt quæ attulit in mundũ istũ sapiẽtia Dei patris. Esa. 9. Vocabitur nomẽ eius, admirabilis, consiliarius. Ista sunt consilia pacis quæ attulit rex pacis. De quibus Prou. 12. Qui machinãtur pacis cõsilia, sequitur eos gaudiũ. Vnde consiliũ pacis est quasi enuntiatio diuitiarũ. Senec. Si certissimè uiuerẽt homines, breue duo uerba tollerẽtur, meũ & tuum. Hoc cõsilium habetur Luc. 19. Si uis perfectus esse, uade, & uende omnia quæ habes, &c. Aliud cõsilium pacis est de continentia. De quo cõsilio Matth. 19. discipulis dicentibus, Si sic est causa hominis cũ uxore, non expedit nubere. Dicit Christus. Nõ omnes capiũt uerbum istud, sed qbus datũ est. Et subdit. Qui potest capere, capiat. Qui intendit deliciis carnis, nõ habet pacẽ: quũ caro sit mulier litigiosa. Prouer. 19. & 27. Aliud consilium pacis, est consiliũ de patientia. Sine patientia nõ habetur uera pax, patientia cedendo persecutori pacẽ sibi seruat. Sicut dicitur unIgariter, Nõ qui percutit, sed qui repercutit bellum facit. Non potest esse bellũ si unus iniuriam ab alio sibi illatam patiẽter portat. Aliud cõsilium pacis est consiliũ de humilitate. Humilitas est uirtus Christi, in qua pax fit. In Psalm. Fiat pax in uirtute tua. Humilitas cum his qui oderunt pacem, est pacifica: scilicet cũ superbis. Ipsa nulli molesta est, nullũ cõprimit uel angustat. Ipsa est uelut quoddam inane & uacuum spirituale, ubi sine contradictione superbę se dilatat. Ipsa timori alieno non obsistit: sed sicut corpora concaua intra concauitatem suã corpora tumida recipiũt: sic humilitas molestiam superbo illatam infra sinũ profunditatis suæ recipit. ¶Et notãdum q̃ consilium Christi à multis despicitur. Luc. 7. Pharisæi & legisperiti consilium Dei spreuerunt in semetipsis. In Psal. Nõ sustinuerunt consiliũ. ¶Itẽ notandum quòd consilium sicut & prudentia de faciendis est. Et est consilium de his quæ sunt ad finem. Damascenus: Ad finem est quod consiliabile est. De differentia uero consilii & prudẽtię, require in tracta. de Prudentia, ubi agitur de speciebus prudentiæ. Item notandum quòd consi-

liũ quatuor attendit: expediens, facile, certum, tutum, & cõtraria his, scilicet damnosum, difficile, incertũ & periculosum: qui consiliũ dat aliis paribus, expediẽs debet præponere damnoso, facile difficili, certũ incerto, tutũ periculoso. ¶Item notandũ q̃ quidam dicũt, ad donũ consilii pertinere an sit operandum: ad prudentiã uerò, qualiter sit operandũ. ¶Item notandũ quòd in quibusdã inuenitur aliquid simile dono consilii per experiẽtiam multam. Ecclesia. 34. Vir in multis expertus, cogitabit multa. Itẽ: Qui nõ est expertus, pauca recognoscit. Sed illa experiẽtia non est uerè donum cõsilii. Consilium enim lumen est cæleste, excellentius quàm lumen prudentiæ, cum ipsam prudentiam rectificet. Per donũ enim consilii declinat prudentia ne eam pœniteat. Eccl. 32. Fili, sine consilio nihil facias, & post factum nõ pœnitebis. ¶Item notandum q̃ circa consilium sunt quinque commendabilia. ¶Primum est, gratia consiliũ requirendi, quæ est in eo qui non est præceps ad operandũ. Prouer. 19. Qui festinus est pedibus offendet. ¶Secundum est, gratia consiliarium eligẽdi. ¶Tertiũ, gratia dandi consiliũ. ¶Quartum, gratia examinandi cõsiliũ. ¶Quintũ est, gratia acquiescẽdi consilio. De primo legitur Tob. 4. Consiliũ semper à sapiẽte require. Prouer. 11. Vbi nõ est gubernator, corruit populus: salus autem, ubi multa consilia. Similе eiusdem 24. Erit salus ubi multa consilia sunt. Eiusdem 13. Astutus omnia agit cum consilio: qui autem fatuus est, aperiet stultitiam. Itẽ 15. Dissipantur cogitationes ubi non est consiliũ: ubi uerò plures consiliarii, confirmantur. Eiusdem 20. Cogitationes consiliis roborãtur, & gubernaculis tractanda sunt bella. Cogitationes hic intelligas propositа quæ cõcipiũtur, quæ consiliis perficiũtur. Tullius in Rhetoric. Parua foris sunt arma, nisi sit consilium domi. 1. Mach. 5. In illa die ceciderũt sacerdotes in bello, dum uolũt fortiter facere, dum sine consilio exeunt in prælium. Eccl. 30. Fili, sine consilio nihil facias &c. Eiusdẽ 37. Ante omnẽ actũ præcedat consilium stabile. Prouerb. 4. Palpebræ tuæ præcedãt gressus tuos. ¶Ad eligendum consiliarium monemur, Eccl. 6. Multi pacifici sint tibi, & consiliarius sit tibi unus de mille. Pro cõsiliario ante omnes eligendus est Deus. Tob. 4. Omnia consilia tua in ipso permaneant. Iaco. 1. Si quis sapiẽtia indiget, postulet à Deo. Eccl. 39. In oratione confitebitur domino, & ipse diriget consilium eius. Eiusdẽ 37. In omnibus his deprecare Altissimum, ut dirigat in ueritate uiam tuã. Deinde recurrendũ est pro consilio ad uiros bonos. Eccles. 38. Cor boui consilii statue tecum. Et

subditur: Anima uiri sancti nuntiat aliquãdo uera, quàm septem circunspectores sedentes in excelso ad speculandum. Barth. 11. Abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Esa. 19. Sapiẽtes consiliarii Pharaonis dederunt consiliũ insipiens. Eccl. 37. Cum consiliario malo serua animã tuam. Prouerb. 12. Consilia impiorum fraudulenta. Sed facien tes cõsilium nequissimum, super eis deuoluetur. Ecclesiasti. 27. Eiusdem 8. Cum fatuis non habeas consilium: non enim potest diligere, nisi ea quæ eis placent. Iob 31. Consilium impiorũ longe sit à me. Gen. 49. In consilium eorum non ueniat anima mea. In Psal. Beatus uir qui non abiit in consilio impiorum. Eccles. 8. Coram extraneo ne facias consilium: nescis enim quid pariet. Non est etiam habendũ consilium cum homine de negotio quod eum tangit, uel de quo nimis odit, uel nimis ægit, ne uel fallatur, uel fallere lit. De hac materia habetur Ecclesiast. 37. Noli, inquit, consilium cum socero tuo, uel cũ patre uxoris tuæ. Ad literam, de alio quod uidetur esse contra rem: uel cum amicis carnalibus de his quæ sunt cõtra carnem. Michææ 7. Noli credere fratre suo nõ habeat fiducia. Michææ 7. Noli credere amico, & noli confidere in duce. Ab ea quæ dormit in sinu tuo, custodi claustra oris tui. Bernard. Amicos consulat quæ nõ legit, quòd inimici hominis domestici eius. Gen. 31 Iacob ignorante Laban socero suo, cum filiis & uxoribus atq; pecoribus suis recessit de Mesopotamia in terram Chanaan. Legitur etiam Iudic. 19. quòd Leuita quidã qui credidit socero suo, ut cum eo tribus diebus maneret, in uia amisit uxorem suam à Gabaonitis oppressam, unde postea strages populi magna secuta est. Eccles. 37. A zelantibus te absconди consilium. Zelantes intelligas, uel inuidentes, uel nimis amantes. Item non est consilium quærẽdum à iuuenibus. Roboã regnum pro magna parte amisit consilio iuuenũ acquiescens, consilio senum relicto. Eccl. 25. Quàm speciosa ueteranis sapientia & gloriosus intellectus, & consiliũ. Gratia etiam dandi cõsilium commendabilis est. 1. Mach. 2. Ecce Simon frater uester, scio qa uir cõsilii est, ipsum audite semper. Præcipuè cõmendabilis est gratia in his qui habẽt alios regere. Eccl. 25. Quàm speciosum canitiei iudicium, & presbyteris cognoscere consiliũ. Gratia etiã examinandi consilium commendabilis est. Sen. Prudentus propriũ est examinare consilia multorũ, & non citò facili credulitate ad falsa proclabi. Itẽ cõmendabilis est etiam gratia acquiescẽdi cõsilio. Pro-

uerb.12.Via stulti recta in oculis eius: qui autem sapiens est, audit consilium.Eiusdem 13. Qui agunt omnia cum consilio, reguntur sapiẽtia. Moyses acquieuit consilio Iethro, licet minor esset.Exod.18.Non sic ille adolescens,qui audito uerbo domini,Si uis perfectus esse &c.abiit tristis.Erat enim habens multas possessiones. Matth.19.

De præeminentia uitæ contemplatiuæ respectu actiuæ.

PARS VIII.

DIcto de donis pertinẽtibus ad uitam actiuã,dicendum est de donis pertinẽtibus ad uitam contẽplatiuam.In hac uero parte,Primò tãgetur de præeminentia uitæ contemplatiuæ ad actiuam.Secundo, distinguetur cõtemplatio à meditatione seu consideratione simplici & cogitatione: & tãgetur de speciebus considerationis & contemplationis. Tertiò, agetur de dono intellectus. Quarto de dono sapientiæ. ¶ Circa primum notandum q̃ duodecim sunt in quibus uita contemplatiua præeminentiam uidetur habere respectu actiuæ. ¶ Primum est, quòd contemplatiua meliori intendit,Deo scilicet,cum actiua intendat proximo. Contemplatiua dicit,Mihi adhærere Deo,bonum est.Luc.10.Vnum est necessarium.glos.Bedæ, scilicet Deo iugiter inhærere.In Psal. Vnam petii à domino,hanc requiram. Isidorus in lib.differẽtiar. Inter actiuam & cõtemplatiuam uitã hæc distantia est.Actiua uita est quæ in operibus iustitię & proximi utilitate uersatur. Contemplatiua autem quę uacans abomni negotio,in sola Dei dilectione defigitur. Vna in opere bonæ conuersationis, altera in cõtemplatione immutabilis ueritatis.Idem in lib.de summo bono: Actiua uita mũdanis rebus bene utitur.Contemplatiua uerò mũdo renuntiãs, soli Deo uiuere delectatur. ¶ Secundum est,q̃ contemplatiua clarius uidet. Vnde Genes.29. dicitur de Lia,quòd lippis erat oculis.Gregorius:Mens quæ contemplando otia appetit, plus uidet,sed pauciores filios Deo generat: qui uerò ad laborem prædicationis se dirigit,minus uidet, & amplius parit. ¶ Tertiũ est,munditia seu pulchritudo. Vnde Gene.29.dicitur de Rachele,quòd decora erat facie & uenusto aspectu.Prouerb.3.Dicitur de sapientia:Viæ eius, uiæ pulchræ. Cantic.5.Laui pedes meos,dicit sponsa: quomodo inquinabo eos? Quartum est,securitas. Secura est uita contemplatiua respectu actiuæ.Prouerb.1.Frustrà iacitur rete ante oculos pennatorum. Glos. Facile euadit laqueos in terris, qui oculos habet in cęlis.Prouer.3. Omnes semitæ eius pacificæ. ¶ Quintum est,quies: quieta est uita contẽplatiua.Vnde Luc.10.dicitur de Maria,quòd sedens secus pedes domini audiebat uerbum illius. Glos.Maria sedet,quia contemplatiua pacatis uitiorum tumultibus optata,iam in Christo mẽte quiete fruitur. Martha stat, quia laborioso actiua desudat certamine. De Martha ibidẽ dicitur,Martha,Martha,solicita es &c.Et Ioan.11.dicitur q̃ Maria domi sedebat.Hæc tria, scilicet pulchritudo,securitas,quies, designantur Esa.31.Sedebit populus meus in pulchritudine pacis,& in tabernaculis fiduciæ,& in requie opulenta.De securitate dicitur Deut.33. Amantissimi domini habitabit confidẽter. Amãtissimus domini est uir contemplatiuus. ¶ Sextũ est,iocunditas.Iocundior est contemplatiua quàm actiua. Vnde super illud Luc.10. Maria sedens secus pedes domini &c.dicit gl. Intenta erat Maria quomodo proficeret à Deo, intenta erat Martha quomodo pasceret dominum. Hęc conuiuiũ parat domino:in conuiuio domini illa refocillatur.Greg.in Moral. Contemplatiua uita meritò maior est,quàm actiua:quia hæc in præsentis operis laborat:illa uerò sapore intimo uenturæ requiem degustat. ¶ Septimum est contemplatiuæ permanentia.De qua Luc.10.Maria optimam partem elegit, quæ nõ auferetur ab ea.Glo.Cõtemplatio hic incipit,& in cælesti patria perficietur:qa amoris ignis hic ardere inchoat, quum ipsum quem amat uiderit, in amore amplius ignescit.Et subditur,Actiua cum corpore deficit: quia in æterna uita panem non porriget esurienti: quia nemo esuriet,nec cætera opera pietatis aget,quia non erunt necessaria. ¶ Octauũ est, deuotio. Vnde Maria Christũ ungit.Matth.26. Mar.13.Luc.7.Ioan.12. ¶ Nonũ est,Dei familiaritas.Contemplatiua Deo familiarior est. Vnde figuratur per Ioannem Euangelistam,sicut tangit glo.super illud Ioan.ulti.Conuersus Petrus uidit discipulum quem diligebat Iesus.Et sequitur in glo.Hãc plenè Christus diligit, & seruat in æternum.Loquitur de contemplatiua. ¶ Decimum est pretiositas.Contemplatiua pretiosior uidetur esse quàm actiua, eò quòd sit rarior.Isid.in lib.de summo bono:Actiua cõmunis multorum est,contẽplatiua uerò paucorum. Hoc figuratũ est Gene.6.ubi dicitur de arca:In cubito consummabis summitatem eius:Inferius tamẽ erat ualde lata. Vnde ibidem dicitur, Trecentorum cubitorũ erit longitudo arcæ,quinquaginta cubitorum latitudo.Quod exposuit Greg.dicens: Videmus multos in ecclesia superbire & lasciuire,& terrenis rebus inhiare,irasci,rixari,& proximũ lędere:sed quia ecclesia tolerat eos, ut conuertantur, quasi in arcæ latitudine bestiæ fuisse dicuntur. Videmus alios aliena non

rapere,illatam iniuriã æquanimiter portare, rebus propriis contentos esse,humiliter uiuere:sed quia iam pauci sunt,angustatur arca. Alios uidemus etiam possessa relinquere, nullũ terrenis rebus studium dare,inimicos diligere, carnem domare,omnes motus ratiõe premere,per cæleste desiderium contemplationis penna subleuari: sed quia ualde rari sunt,iam arca iuxta cubitũ ducitur,ubi homines & uolatilia continentur. ¶ Vndecimum est,qp uita contẽplatiua uitæ cælesti similior est. Vnde eadem opera ad contemplatiuam uidẽtur pertinere,quę assignat Aug.beatę uitæ,ult.lib. de Ciui.Dei, dicens:Ibi uacabimus & uidebimus, uidebimus & amabimus,amabimus & laudabimus.In Psal.Vacate & uidete,quoniã ego sum Deus. ¶ Duodecimum est,qp uita cõtemplatiua finis uidetur esse actiuæ.Finis uerò melior est his quę sunt ad finẽ.Per actiuam transitur ad cõtemplatiuã.Isidorus in lib.de summo bono:Qui prius in hac uita proficit,bene ad cõtemplationẽ conscendit.Greg.Qui ad arcẽ cõtemplationis ascendere desiderat,prius necesse est ut in campo actiõis se exerceat.Gen. 29.Lia prius introducta est ad Iacob:licet Iacob aliter speraret. Et cùm ipse de hoc cõquereret, responsum est ei,Nõ est in loco nostro consuetudinis,ut minores antè tradamus ad nuptias.

De distinctione cõtemplationis à simplici cõsideratione,seu meditatione & cogitatiõe,& de speciebus considerationis & contẽplationis. PARS IX.

COnsequenter distinguenda est contemplatio à simplici consideratione seu meditatione.Et tangendũ est de speciebus considerationis & contemplationis. ¶ Notãdum ergo qp Bern.2.lib.de cõsideratione, distinguit inter contemplationem & considerationem,iis uerbis:Considerationẽ,non id per omnia quod contẽplationẽ intelligi uolo, quòd contemplatio ad rerum certitudinem,consideratio ad inquisitionem magis se habeat.Iuxta quem sensum potest contemplatio diffiniri,uerus certúsque intuitus animi de quacunq; re,siue apprehensio ueri nõ dubia. Consideratio autem,intenta ad uestigãdum cogitatio,uel intentio animi uestigantis uerũ, quanquam soleant indifferenter pro inuicem usurpari.Deinde diuidit ea quæ consideranda sunt iis uerbis:Quatuor tibi consideranda reor,Te,quæ sub te,quæ circa te,quæ supra te sunt.In quintò uerò libro de consideratione, dicit considerationem peregrinari,quũab his quæ suprà sunt, ad inferiora deflectitur. Velim, inquit,hoc solerter aduertas,uir sagacissime Eugeni:quia toties peregrinatur consideratio tua, quoties ab illis rebus ad ista deflecti

ctitur inferiora & uisibilia,siue intuenda ad notitiam, siue petenda ad usum,siue pro officio disponenda uel actitanda. Et tamẽ ita uersatur in iis ut per hæc illa requirat, nõ procul exulat: sic considerare, repatriare est.Sublimior iste præsentiũ ac cognior usus rerũ,iuxta sapientiam Pauli: Inuisibilia Dei per ea quę facta sunt,intellecta conspiciuntur. Sanè hac scala ciues non indigent,sed exules. Quid opus scalis teneri iam solium? creatura cæli illa est præsto habens per qd potius ista intueatur.Videt uerbũ,& in uerbo facta per uerbum:nec opus habet his quæ facta sunt,factoris notiam mẽdicare. Neq; enim ut ipsa nouerit, ad ipsa descendit quæ ibi illa uidet,ubi lõge melius sunt quàm in se:ipsis. Deinde in eodem libro distinguit diuersas species considerationis, his uerbis:Magnꝰ ille,qui usum sensuum ueluti quasdã ciuium leges expẽdere satagit,dispẽsando in suã & multorum salutem. Nec ille minor,qui hũc sibi gradum ad illa inuisibilia philosophãdo cõstituit:nisi qp hoc dulcius,illud utilius: hoc facilius,illud fortius esse cõstat.At omniũ maximus qui spreto ipso usu rerum & sensuum,quantũ quidem humanæ fragilitati fas est, non ascensoriis gradibus,sed inopinatis excessibus auolare interdum contẽplando,ad illa sublimia consueuit.Ad hoc ultimum genus illos pertinere reor excessus Pauli.Excessus,nõ ascensus : nam raptum potius fuisse quàm ascendisse ipse se perhibet. Et subdit Bern. Vis tibi has cõsiderationis species propriis distingui nominibus? Dicamus si placet,Primam dispẽsatiuam, secundam æstimatiuam,tertiam speculatiuam. Dispensatiua est consideratio sensibus sensibilibus;q; rebus ordinatè & socialiter utens ad promerẽdum Deũ. Aestimatiua est consideratio, prudenter quæque scrutans ac ponderans ad inuestigandum Deum.Speculatiua est consideratio,se in se colligens,& quantum diuinitus adiuuatur, rebus humanis eximẽs,ad contẽplandum Deum rapitur. Quod prima optat,secunda adorat,tertia gustat. Ad quẽ tamẽ gustũ perducũt & cæterę:etsi tardius,nisi quòd prima laboriosius,secũda quietius puenit. Dixisti,inquit, satis qua uia ascẽdatur, etiã quò ascendẽdũ dicere habes. Falleris si illud speras, ineffabile est. Tu me existimas loqui qd ocu lus non uidit, nec auris audiuit &c.Nobis,inqt, reuelauit Deus per Spiritũ suum.1.ad Corint.2. Ergo quæ suprà sunt, nõ uerbo docentur, sed spiritu reuelãtur. Verum quod sermo nõ explicat, consideratio quærat,oratio expetat,mereatur uita,puritas assequatur. Sanè eorũ admonitus quæ suprà sunt, nõ te existimes mitti à me susc ipere solem, lu-

nam,ſtellas &c.Iſta ſiquidē omnia etſi ſuprà loco, pretio infrà ſunt & dignitate naturæ. Sunt enim corpora cui portio ſpiritus eſt. Angeli ſancti & Deus ſupra te ſunt,Deus,natura,angeli gratia. ¶ Idē in eodē diſtinguit quatuor ſpecies contēplationis reſpectu Dei, his uerbis: Prima & maxima cōtemplatio eſt, admiratio maieſtatis.Hæc requirit cor purgatū, & à uitiis liberum atque exoneratum peccatis, ut facilè ad ſuperna leuet: interdū quoq; per aliquas morulas ſtupore & extaſi ſuſpenſum teneat admirantem. ¶ Secunda autem neceſſaria eſt huic.Eſt enim intuens iudicia Dei, quo ſanè pauido aſpectu Deū uehementius concutit intuentem,fugat uitia, fundat uirtutes, initiat ad ſapientiam,humilitatem ſeruat.Virtutum ſiquidem bonū quoddā ac ſtabile fundamētū,humilitas, nempe ſi nutet, illa uirtutum adgregatio non niſi ruina eſt. ¶ Tertia contemplatio occupatur uel potius otiatur circa memoriā beneficiorū: & ne dimittat ingratum,ſolicitat memorātem ad amorem benefactoris. ¶ Quarta,quę retro ſunt obliui ſcens in ſola requieſcit expectatione promiſſorum. Quæ cùm ſit meditatio ęternitatis,ſiquidē quæ promittuntur æterna ſunt, longanimitatē aliæ & perſeuerantiæ dat uigorē.Deinde adaptat Ber.quatuor dictas ſpecies contemplationis, quatuor quæ tangit Apoſtolus ad Ephe.3.Vt poſsitis comprehendere cum omnibus ſanctis quę ſit longitudo,latitudo,ſublimitas, & profundum.Longitudinem,inquit, apprehendit meditatio promiſſorum.Latitudinem,recordatio beneficiorum.Sublimitatē,contemplatio maieſtatis.Profundū, inſpectio iudiciorū.Item in eodem libro:Deus eſt longitudo, latitudo, ſublimitas, & profundum.Res una eſt lōgitudo propter æternitatem, latitudo propter charitatem, ſublimitas propter maieſtatē,profunditas propter ſapientiam. Iſta non diſputatio cōprehēdit, ſed ſanctitas. Sanctum facit affectio ſancta, & ipſa gemina timor Domini ſanctus,& ſanctus amor.Iis perfectè affecta anima ueluti quibuſdam duobus brachiis cōprehendit,amplectitur,ſtringit,tenet,& ait: Tenui eū,nec dimittam. Et timor quidē ſublimi & profundo, amor lato longóq; reſpōdet. Quid tàm timendum, quàm poteſtas,cui nō potes reſiſtere,quàm ſapientia, cui abſcōdi non potes?Poterat minus timeri Deus alterutro carēs:nunc autem,perfectè oportet timeas illū,cui nec oculus deeſt omnia uidens, nec manus omnia potēs. Itē quid tam amabile quàm amor ipſe quo amaris? Amabiliorem tamen iuncta æternitas facit,quæ dum nō excidit,foras mittit ſuſpicionem. Stupenda planè ſublimitas maieſtitatis, pauen

tienda abyſſus iudiciorum, amorem exigit charitas,ęterni ſ perſeuerantiam ſuſtinendi. Richardus de ſancto Victore libro de contemplatione, di guit inter contēplationem, editationem, & cogitationē, uerbis, Sciendum eſt,q ean materiā aliter per cogitaonem intuemur,aliter per me ationem rimamur,aliter per ontemplationē miramur.Cotatio per deuia lento pede ſireſpectu peruētionis paſsim illucq; uagatur. Meditatio ardua uiæ ſæpe & aſpera ad ectionis finem cum magna ni induſtria nititur.Cōtematio libero uolatu quocūque m fert impetus, mira agilitacircūfertur. Cogitatio ſerpit, editatio incedit,& ut multum rrit cōtemplatio,ante omnia cunuolat. Cogitatio eſt ſine bore & fructu,in meditatione labor cū fructu.Contemlatio permanet ſine labore cū fru ,in cogitatione euagatio,in editatione inueſtigatio,in cō mplatione admiratio. ¶ Detria prædicta ſic deſcribit: ontemplatio eſt libera mentis rſpicacia in ſapientię ſpectacum admiratione ſuſpenſa. ꝯ contemplatio eſt perſpicax liber animi contuitus, in res rſpiciendas uſquequaq; diffu . Meditatio uerò eſt ſtudioſa ntis intētio circa aliquid inſtigandū diligenter inſiſtens. ſic: Meditatio eſt prouidus animi obtuitus in ueritatis inquiſitione uehementer occupatus.Cogitatio autem eſt improuidus animi reſpectus ad euagationem pronus. ¶ Diſtinguit etiam inter contemplationē & ſpeculationē his uerbis:Quamuis contemplatio & ſpeculatio pro inuicē poni ſoleant, aptius tamen ſpeculationem dicimus, quādo per ſpeculum cernimus: contemplationem uerò, quādo ueritatē ſine aliquo inuolucro umbrarūq; uelamine in ſui puritate uidemus.Et ſic contemplatio ualde ſtrictè accipitur. Commune eſt, tam contemplationi quàm meditationi circa utilia occupari,& in ſapiētię uel ſcientię ſtudiis uerſari.Sed in hoc ſolent differre à cogitatione quæ ſe conſueuit ad inepta & friuola relaxare.Fit tamen ſępe ut in cogitationum noſtrarū euagatione aliquid animus incurrat, quod ſcire uehementer ambiat, fortiterq; inſiſtat: ſed dū mens huiuſmodi inquiſitiōi ſtudium impendit,iam cogitatio in meditationem tranſit.Item ueritatem diu quæſitam tandemq; inuentam,mens ſolet cū auiditate ſuſcipere, mirari cum exultatione, eiusq; admirationi diutius inhęrere. Et hoc eſt meditationē in contemplationē tranſire. ¶ Contemplationis formam in cæli uolatilibus uidemus. Videas alia nunc ſe ad altiora tollere,nūc ſe ad inferiora demergere, & eoſdem aſcēſionis de-

scensionisue suæ modos sæpius repetere. Videas alia nunc dextrorsum, nunc sinistrorsum diuertere, & nunc in hanc, nunc in illam partem declinãdo, in anteriora parum uel penè nihil se promouere, & easdẽ discursuũ suorum uicissitudines multa instantia multipliciter reiterare. Videas alia sub magna festinantia se in anteriora extẽdere, sed mox sub eadẽ celeritate in posteriora redire, & sæpe idipsum agere, eosdem excursus, atq; recursus diutina frequentatione continuare atq; protrahere. Videre licet alia, quomodo se in gyrũ flectũt, & quàm subitò, uel quàm sæpe eosdem uel similes, nunc autem paulò latiores, nũc paulò cõtractiores circuitus repetunt, & semper in illud ipsum redeunt. Videre licet alia, quomodo alis sæpe reuerberatis, se in uno eodemq; loco diutius suspendunt, & mobili se agitatione quasi immobiliter figunt, & ab eodem suspẽsionis suæ loco diu multumq; hærentia penitus non recedunt, ac si operis & instantiæ suę executiõe prorsus uideantur exclamare, & dicere: Bonum est nos hic esse. Iuxta hoc sanè propositarum similitudinum exemplar cõtemplationis nostræ uolatus multiformiter uariatur, & personarũ negotiorũq; uarietate uario modo formatur. Nunc de inferioribus ad summa ascendit, nunc de superioribus ad ima descendit, & nunc de parte ad totum, nunc de toto ad partem consideratio nis suæ agilitate discurrit, & ad id quod scíri oportet, nũc à maiori, nunc à minori argumẽtum trahit. Modo autem in hãc, modo in oppositam partem diuertit, & contrariorum notitiã ex contrariorum scientia elicit, & pro uario oppositorũ modo ratiocinationis suę executionem consueuit uariare. Aliquãdo in anteriora curritit, & subito in posteriora redit, modo ex affectibus, modò ex causis & qualibuncunq; antecedẽtibus uel consequentibus cuiuslibet rei modũ uel qualitatẽ deprehẽdit. Quãdoque uerò quasi in gyrũ speculatio nostra ducitur, uũ unicuique rei quę sint cũ multis cõmunia cõsiderantur, dum ad unam quamlibet rem determinãdum, nunc à similibus, nũc à similiter se habentibus seu cõmuniter accidentibus, ratio trahitur, & assignatur. Tũc autẽ in uno eodẽq; loco cõsiderationis nostræ defixio quasi immobilis fistitur, quando in qualiscunq; rei esse uel proprietate perspiciẽda atque miranda contẽplatione intentio libenter immoratur. Modus cõtẽplationis qui quodãmodo fieri solet, antè & retro insinuatur Ezech. 1. Ibãt animalia, & reuertebãtur in similitudinẽ fulguris coruscãtis. De illo q quasi sursum & deorsum est, dicitur in Psal. Ascendunt usque ad cælos & descendũt usq; ad abyssos. De illo

ò qui est uelut in gyrum, dicit ophęta: Leua in circuitu oculos tuos, & uide. Esa. 60. ¶ Deinde distinguit species cõtemplationis his uerbis: Sex sunt cõplationum genera. ¶ Primũ in imaginatione, & secundũ am imaginationem. ¶ Secũm est, in imaginatione secũm rationem. ¶ Tertium est, ratione secundum imaginanẽ. ¶ Quartũ est, in ratiõe & ũdũ rationẽ. ¶ Quintũ est, sũ rationẽ, sed nõ prẽter ratiorẽ. ¶ Sextũ supra rationẽ est, & ẽ esse prẽter rationẽ. ¶ Duo que sunt in imaginatiõe, duo ratione, duo in intelligentia. imaginatione, cùm obstuẽtes attendimus corporalia , quæ sensu corporeo haurimus quàm sint multa, quàm maa, q̃ diuersa, q̃ pulchra uel iucda. Et in his omnibus creatris illius supersentiæ potẽtiã, sãentiã, munificẽtiã mirãdo uemur. Tũc cõtẽplatio nostra imaginatiõe uersatur: & seũ solã imaginationẽ formaquãdo nihil argumentando rimus, sed liberè mẽs nostra illũcque discurrit, quò eã in spectaculorũ genere admiratio rapit. ¶ Secũdũ genus est, ãdo ad ea quę in imaginatioersamus, & quæ ad primum cõtẽplatiõis genus pertinere iã mus, rationem quærimus & uenimus, imò inuẽtam & notã cõsideratione cũ admiratiõe ducimus. In illo res ipsas, in

isto earum rationem, ordinem, dispositionem, & unusquisque rei causam, modũ & utilitatẽ rimamur, speculamur, miramur. ¶ Tertiũ genus est, quando per rerum uisibilium similitudinem in rerum inuisibiliũ speculationem subleuamur. ¶ Quartũ est, quãdo semoto omnis imaginationis officio, illis solis animus intẽdit quæ imaginatio nõ nouit, sed quæ mens ex ratiocinatiõe colligit uel per rationẽ cõprehẽdit: ut quando inuisibilia nostra quę per experiẽtiã nouimus, & ex intelligẽtia capimus, in cõsiderationẽ adducimus & ex eorũ cõsideratiõe in cęlestiũ animorũ & supermũdanorũ intellectuũ cõtẽplationẽ assurgimus. ¶ Quintũ est, quãdo ea ex diuina reuelatiõe cognoscim⁹, quæ nulla humana ratiõe plenè comprehendere, quæ nulla nostra ratiocinatiõe integrè inuestigare sufficimus. Talia sunt illa quæ diuinitatis natura, & illa simplici essẽtia credimus, & scripturarũ diuinarum authoritate probamus super rationẽ: nec ta mẽ prætẽr rationẽ censenda est, quando ei quod per intelligentiæ aciẽ cernitur, humana ratio contrariare nõ põt, quin potius facilè acquiescit & sua attestatione alludit. ¶ Sextum est, quãdo animus ex illa diuini luminis irradiatione cognoscitatem cõsiderat, quibus omnis humana ratio reclamat. Talia sunt penè oĩa quæ de personarũ trinita

te

te credere iubẽmur. Duo ex his qui in imaginatione consistunt, qa solis sensibilib⁹ intẽdũt, duo in ratione consistunt: quia solis intelligibilibus insistũt, duo in intelligentia subsistunt, qa solis intellectibilibus intendunt. Sensibilia dico, sensu corporeo perceptibilia. Intelligibilia dico, inuisibilia, humanę tamẽ rationi comprehensibilia. Intellectibilia dico, inuisibilia & humanæ rationi incomprehẽsibilia. ¶ Proprium est primæ contemplationi, simpliciter & sine ulla ratiocinatione uisibiliũ admirationi inhærere. ¶ Propriũ est secundę, uisibilium rerum rationi ratiocinando insistere. ¶ Proprium est tertiæ, per uisibilia ad inuisibilia ratiocinando ascendere. ¶ Proprium est quartæ, ex inuisibilibus inuisibilia ratiocinando colligere, & per experta rum intelligentiam ad ignoratorum notitiã proficere. ¶ Proprium est quintæ, in intellectibilium intelligẽtia rationẽ admittere. ¶ Propriũ est sextæ, intellectibilium intelligẽtia omnem humanã ratiocinationem transcendere. ¶ Iis sex contẽplationum alis à terrenis suspendimur, & ad cælestia leuamur. Citra pfectũ te esse nõ dubites, si adhuc aliquib⁹ illarũ cares. Mecum & cum mei similibus bene agitur, si unũ ex his tribus alarũ paribus datur. Quis mihi dabit pennas sicut colũbæ, & uolabo & requiescam? Terrenũ & nondum cæleste animal es, quandiu tantum duabus alis contentus fueris, habes tamẽ unde corpus tuũ uelare, unde uolare possis. Corpus uelare est mũdanorum concupiscentiã ex mũdanę mutabilitatis cõsideratione tempe rare, imò in oblionem adducere. Volare est ab amore mũdi se elõgare. Nitere in iis alis, quã tum poteris, apprehendere saltem nouissima maris. Si sumpse ro, inquit, pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris. Extrema maris, mũdi terminus, ac unicuiq; uitæ propriæ defectus. Extrema maris tenere, est mũdi finem atq; uitæ exitum cum desiderio expectare. Extrema maris apprehenderat, qui dicere poterat, Cupio dissolui & esse cum Christo. Parũ tibi esse debet has duas alas accepisse: sed ut probes te cęleste animal esse stude & satagę salte duo paria habere. Cælestia animalia erant quę uidit Ezechiel. Quatuor, inqt, facies uni, & quatuor pẽnæ uni. Ezech. 1. Duabus corpus suum uelabant: nam cęteris duabus uolabãt. ¶ Sũt corpora cęlestia, & sunt corpora terrestria. Si totum corpus tuum lucidum fuerit non habens in se aliquam partem tenebrarũ, utiletamen erit illud ab humanæ arrogantiæ oculis abscondere, & sub humanę mutabilitatis incerto proprię estimationis claritatem temperare. Eccle. 9. Nescit enim homo finem suum &c. In

primo alarum pari uelet homo corpus suum, in secũdo uolet ad cælum. Satagat studio & desiderio in cælestibus esse, ut possit cũ Apostolo dicere, Nostra cõuersatio in cælis est. Philip. 3. Veruntamen si usque ad ultimum cælum penetrare paras, nonquam id in duobus alarum paribus posse præsumas. Oportet enim sex contemplationum alas assignatas habere qui cupit ad tertii cęli secreta diuinitatis ac arcana uolare. Has sex alas contemplationum soli perfecti in hac uita uix habere possunt. Quin futura uita electi tam in hominibus quàm in angelis habituri sunt, ut de utraque natura ueraciter dici possit: quia sex alæ uni, & sex alæ alteri. Esa. 6. Primum genus cõtemplationis debet esse incipientium. In hoc genere contemplationis homo Deũ in omnibus operibus eius admirabilem, laudabilẽ, & amabilem repetit. Psal. Domine Dominus noster, quàm admirabile est Ecce mirabilem. A solis ortu usque ad occasum laudabile nomẽ Domini. Ecce laudabilẽ. Magnus Dominus in omnib⁹ uiis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. Ecce amabilem. Hæc contemplatio triplex est. Prima, in operibus. Secũda, in operibus. Tertia, in moribus. Prima etiam tres habet species. Quarũ prima est in materia. Secunda in forma. Tertia in natura. Materiã & formã uisu corporeo facile deprehẽdimus: nam lapidem à ligno, triangulum à quadrangulo sine errore discernimus. Natura cõsideratur in rerum qualitate intrinseca. Forma cõsistit in qualitate extrinseca. Qualitas rerũ interior ex magna parte, corporeo percipitur sensu: sicut sapores gustu, odores olfactu. ¶ Operatio duplex est: alia eũ est naturæ, alia industriæ. Operationem naturæ facilè deprehendere possumus, ut in graminibus, arboribus, animalibus. In graminibus quomodo crescũt, matureſcunt. In arboribus similiter quòd frondent, florẽt, fructificant. In animalibus quomodo concipiunt & pariant, quòd alia nascuntur, & alia moriũtur. ¶ Disciplina uero morum partim ex institutione diuina, partim processit ex institutiõe humana. Ad diuina instituta pertinent obsequia diuina, & quælibet ecclesiæ sacramenta: ad instituta humana pertinẽt humanæ leges. Humana institutio est propter uitam inferiorẽ, diuina propter uitam superiorẽ. In hoc genere contemplationis Propheta ostendit se exercuisse, dicens: Meditatus sum in omnibus operibus tuis, & in factis manuum tuarũ meditabar. Itẽ: Delectasti me Domine in factura tua. Et iterum: Quàm magnificata sunt opera tua Domine, omnia in sapientia fecisti. ¶ Hoc genus cõtẽplatiõis rectè in septem gradus distinguere poss

possumus. Primus cõsistit in illa admiratione rerum quæ surgit ex consideratione materiæ. Secundus, in illa admiratione rerũ quæ surgit ex cõsideratiõe formę. Tertius, in illa admiratione rerum quam gignit consideratio naturæ. Quartus, in illa admiratione quæ est circa operationem naturæ. Quintus in illa admiratione quæ est circa operationẽ industriæ. Sextus in cõsiderãdis & admirandis institutionibus humanis. Septimus, in considerãdis & admirãdis institutiõibus diuinis. ¶ Secũdo generi contemplatiõis penè tota mũdana philosophia materiam ministrat, latẽtes rerũ uisibilium causas suę sagacitatis inuestigatiõe inueniẽs, & in palã producẽs. Et possunt distingui septem gradus in secũdo genere cõtẽplatiõis: similes septẽ gradibus distinctis in primo genere, cùm circa eadẽ uerſetur hęc cõtẽplatio, & prima scilicet circa sensibilia. ¶ Tertiũ genus cõtẽplationis in quinq; gradus distinguitur secũdũ quinq; modos cõsiderationũ, ex quibus inuisibiliũ inuestigatiõe similitudinũ ratio quęritur uel assignatur. Primus modus est, quãdo similitudo sumitur ex eo unde ipsum est, uel quod ipsum est. Secũdus & tertius similitudinẽ trahit ex eo q̃ in ipso est. Quartus & q̃ntus, ex eo q̃ per ipsum est. Primus trahitur ex materię proprietate, ut ibi crura illius colũnæ marmoreæ quæ fundatæ sunt super baſes aureas. Cantico. 5. Secundus & tertius, ex rei ipsius qualitate: sed secũdus ex qualitate extrinseca, q̃d diximus formã: tertius ex qualitate intrinseca, q̃d diximus naturã. Qualitas extrinseca cõstat in colore & figura. A colore similitudo assignatur ibi, Dilectus meus cãdidus & rubicũdus. Cãt. 5. A figura, ibi: Aspectus earũ & opus earũ quasi ſi sit rota in medio rotæ. Ezec. 5. Extrinseca qualitas ptinet ad solũ uisum, quemadmodũ intrinseca qualitas ad cæteros sensus. Ad auditũ ptinet illud, Et uocẽ quã audiui tãquã uocẽ citharœdorũ &c. Apoc. 14. Ad odoratũ illud, Sicut cinnamomũ & balsamum &c. Eccl. 24. Ad delicias gustus, illud, Spũs meus sup̃ mel dulcis. Eccl. 24. Ad delicias tactus, illud Psal. Sicut unguẽtum in capite. Quartus, ex eo quòd in ipsa re uel ab ipsa fit secundũ motũ naturalẽ: ut ibi, Quomodo descẽdit imber & nix de cęlo &c. Esa. 55. Quintus ex eo quod agit̃ secũdũ motũ artificialẽ: ut ibi, Superædificati sup̃ fundamẽtũ Apostolorũ &c. Ephe. 2. In quarto genere contẽplatiõis primũ est, ut redeas ad teipsum, ſtres ad cor tuũ, discas æstimare ſpiritũ tuũ. Discute quid sis, quid fueris, q̃d esse debueris, q̃d esse poteris, quid fueris per naturã, quid modo sis p culpã, q̃d esse debueris p industriã, q̃d adhuc esse possis p gratiã. Nũq̃d mẽti excidit q̃ regnum

Dei intra nos sit? Luc. 17. Et simile est regnũ cælorũ thesauro abscõdito in agro. Matt. Omni custodia serua cortuũ. Prou. 4. Audi Dauid, quomodo ipse ipsum in exẽplũ ꝓponat: Meditatus sum, inquit, nocte cũ corde meo, & exercitabar, & scopabã ſpiritũ meũ. Meditabar cũ corde suo, meditare & tu in corde tuo. Scopabat ille ſpiritũ suũ, scopa tu ſpũm tuũ. Exercitatũ istũ, attẽdẽ temetipsum. Si dubio, insistẽs huic exercitio, inuenies thesaurũ istũ absconditum in agro. Ex hoc exercitio crescit auri copia, multiplicatur scięntia, augmẽtatur sapiẽtia. Ex hoc exercitio cordis ocũlus mũdatur, ingeniũ acuit̃, intelligẽtia dilatat̃, nihil rectè estimat̃, q̃ seipsum ignorat. Nescit homo pedibus suis omnis mũdana gloria iacet, qui cõditiõis suæ dignitatem nõ pẽsat. Nescit animo, nescit quid de diuino sentiat, nescit quid de diuino ſpiritu ſentiat. Si nõdũ idoneus es intrare teipsum, quomodo ad ilã mãda idoneus eris quę sunt ꝓpter a teipsum? Si nõdũ idoneꝰ es intrare in tabernaculum primũ, qua fr̃ote præsumis ingredi tabernaculũ secundũ? hoc est in sancta sanctorũ? Si cupis euolare usq; ad secũdũ seu tertiũ cęlum, fit tibi trãsitus p primũ. In cor hominis inuenire licet aĩam quã plenitudinẽ orbis terrarũ, ubi sua quę dã terra suũ habet cælũ. Nec unũ tãtùm, sed secũdũ post primũ, & tertiũ post secũdũ erit. Tenet imaginatio uicẽ primi cęli, ratio secũdi, intelligẽtia tertii. Et horũ quidẽ primũ cæterorũ cõparatiõe grossum quidẽ est atq; corpulẽtũ, eò ꝙ sit imaginariũ, post se trahens & in se retinẽs formas rerũ corporaliũ. Reliqua uerò duo hui⁹ cõparatiõe sunt ualde subtilia, & oĩnò incorporea, & ab eius crassitudine multũ remota. Sic sanè cælũ hoc exterius quod nos diximus firmamẽtũ, absq; ulla dubitatione cõstat esse uisibile atq; corporeũ, & ipsum quidẽ primũ & omniũ infimũ, q̃d antè est terra ad hoc uisibile cælũ, hoc est sensus corporeus ad illud internũ fantasticũ & imaginariũ cælum. Nã sicut hoc uisibile cælũ oĩum quę terra gignit atq; nutrit multitudinẽ sinus suĩ magnitudine cõprehẽdit: sic omniũ quæ sensus attigit similitudines, infra sinum suũ imaginatio includit. In primo cõtinẽtur omniũ uisibiliũ imagines & similitudines rerũ. Veritatẽ, qui summa ueritas est, reseruauit sibi: rerum uerò imagines qualibet hora formãdas cõcessit suę imagini, scilicet animæ. Facilè est enim animæ humanæ omni hora quaslibet rerũ figuras ꝓ imaginationẽ fingere. Ad secũdũ pertinet uisibiliũ omniũ ratiões, diffinitiões, & inuestigatiões inuisibiliũ. Ad tertiũ spectãt spiritualiũ etiã diuinorũ cõprehẽsiões. Intelligẽtiæ

tię oculus est sensus ille quo inuisibilia uidemus: nō sicut oculo ratiōis, quo occulta & absentia p inuestigationē quærimus & inuenimus: sicut sæpe causas per effectᵒ, uel effectᵒ p causas, & alia atq; alia quocūq; ratioci nādi modo cōprehēdimus. Sed sicut corporalia corporeo sensu uidere solemus uisibiliter, præsentialiter, atq; corporaliter: sic utique ille intellectualis sensus inuisibilia capit, sed inuisibiliter quidē, sed præsentialiter, sed essentialiter. Sed habet sanè oculus hic intellectualis ante se uelū magnū oppansum ex peccati delectatiōe fusçatū, & tot desideriorū carnaliū uaria multiplicitate cōtextū, q̄ contēplātis intuitū à diuinorū secretorū arcanis arceat, nisi quātū diuina dignatio quemlibet pro sua aliorúmue utilitate admiserit. Testatur hoc propheta, clamās: Reuela oculos meos. Nusquā tibi in omni Dei opere quàm in animæ creatione, reparatiōe, glorificatione apparet eius potentia sublimior, uel sapientia mirabilior, uel misericordia iucūdior. ¶ Primo, spiritualis natura creatur ut sit. ¶ Secundo, iustificatur ut bona sit. ¶ Tertio, glorificatur ut beata sit. Per creationem ab bonū imitatur, per iustificationē in bono dilatatur, per glorificationē in bono cōsummatur. ¶ Prima bona sunt creatoris dona. ¶ Secunda bona sunt creatoris dona & creaturæ merita. ¶ Tertia bona, creatoris dona & creaturæ prę mia. Ex ipsa creationis cōditione naturale est omni rationali creaturæ esse, scire, & uelle. Cognosce homo quæso dignitatē tuam, cogita excellentem illam animæ tuæ naturam, quomodo fecerit eam Deus ad imaginem & similitudinem suam, quomodo sublimauerit eā super omnē corpoream creaturā. Et statim mirari incipies quomodo uirgo inclyta filia Siō proiecta sit de cælo in terram, & ad Deum clamabis, Quid mihi est in cælo, & à te quid uolui super terrā? Cogita quàm necessariū, & diuinę bonitati quàm congruum, tā dignæ creaturę boni aut mali discretionē & arbitrii libertatem concedere, ut esset bonū eius tam acceptum quàm uoluntarium, tam gratū quàm gratuitum. Agnosce quātum emineas per ingenium brutis: Agnosce quantum subiaceas per intellectum spiritibus angelicis. Si attendas primū, cantabis præcordialiter: Benedicam Dominum qui tribuit mihi intellectum. Si secūdum, clamabis, Deus, tu scis insipiētiam meam. Inuestiga diligenter uoluntatem, nō solum tuam, sed alienam seu bonā seu malam. Cognosce tuam, ut scias quid corrigere, seu unde debeas gratias agere. Cogita animas perfectorum & peruersorum, spirituum bonorum & spirituum malignorū, ut eluceſcat quid

quid imitari, quid uitare expedeat. Opus iustificationis sine nobus non consummatur. Nūquid enim perficitur si creaturæ creator nō cooperetur? Glorificationis nostrę modum quis mortalis hominum capere, quæ ratio potest comprehendere? Sed glorificationi nostræ certitudinem fidei attestatione tenemus, quamuis qualitatis uel quantitatis eius modū per intelligentiam necdum capere possimus. Sed pro modico & penè pro nihilo reputat, quicquid humana fragilitas per experimentum nō probat. Scimus autem, quia post plenam mundationem conscięntię, post multa exercitia iustitiæ incipit tandem aliquādo mens humana sperare, quod prius uix poterat credere. Nunquam desinas, nunquam quiescas, donec plenitudinę illius plenitudinis alitis (ut ita dicā) arras obtineas, donec æternæ felicitatis quantumcūque primitias accipias, dulcedinem diuinæ suauitatis dulcedinem præguſtare incipias. Ad hunc desiderium animare nos uox illa qui dixit, Gustate, & uidete quoniam suauis est dominus: beatus uir qui sperat in eo &c. Quartum contēplationis genus in quinq; gradus potest dividi. In primo gradu considera ea quæ pertinēt ad animæ qualitatem, uel essentiæ ipsius proprietatem, quòd uita quædā perpetua sit quæ nullis pœnis extingui possit, quòd non solum possit in perpetuum uiuere, sed corpus etiam ad uitam & ad sensum animare, quod nullo sustentamento egeat, quod sine subsidio sempiternè subsistat, quomodo sit per tot corporis membra diffusa, quū ipsa sit simplex, quomodo in toto corpore suo quasi in suo quodammodo sit ubiq; tota. Quemadmodum Deus inuenitur ubiq; totus in omni creatura sua, quo modo in illo suo mūdo sola uolūtate omnia mouet atq; dispo nit, sicut in hoc mundo Deus solo uolūtatis nutu omnia regit, qui eodem uoluntatis nutu omnia creauit. In secundo gradu cōsiderantur ea quæ ad cognitionem sunt. In hac cōsideratione miramur uolubilitatem cogitationis, agilitatem imaginationis, ingenii acumē, discretionis examen, capacitatem memoriæ, uiuacitatem intelligentiæ, & circa hæc alia quælibet stupēda. In tertio gradu cōsideramus rationalis animi uoluntatē, multiplicémq; eius affectionem. In quarto contemplamur & admiramur quomodo tot animi affectiones rediguntur in uirtutes inquantū per discretionē dispo nuntur, & in bona intentione figuntur. Cùm enim nihil aliud sit uirtus quàm affectio ordinata & moderata, ex intētione bona agitur ut sit affectio ordinata, & per descriptionē efficitur ut fiat moderata. In quinto gradu aspirātis gratiæ modos cum

admiratione attendimus. Absq; dubio quicquid boni in bonorũ cordibus agitur, septiformis ille spiritus per inspirantẽ gratiam operatur. Ecce unus atque idem spiritus tot mensibus semper & ubiq; præsidet, & gratiæ suæ munera multipliciter impẽdit. In duobus ultimis generibus cõtemplationis, puta quia opus est intima potius cõpunctione quàm profunda inuestigatione, suspiriis quàm argumẽtis, crebris gemitibus quàm copiosis argumẽtationibus. ¶ Scimus quia cordis intima nil adeò purgat, mentisque munditiã nil adeò reparat, nihil sic ambiguitatis nebulas detergit, cordisque serenitatem nil melius, nil citius adducit, quàm uera animi contritio, quàm profunda & intima animæ compunctio. Sed quid ait scriptura? Beati, inquit, mundo corde, quoniã ipsi Deũ uidebunt. Matth. 5. Studeat ergo cordis munditię qui cupit Deum uidere. O quàm prudẽti circunscriptione. O quàm frequenti increpatiõe oportet inuigilare ne ullus mentis excessus uel cogitatiõis euagatio discretionis perspicaciam lateat, nec sine redargutione fortique castigatione pertrãseat. Quum rationalis creatura quantum ad aliqua Deo sit similis, secũdum illud, Creauit Deus hominẽ ad imaginem & similitudinẽ suam. Genes. 1. Et secundum illud, Tu signaculũ similitudinis plenus sapientia & decore, in deliciis paradisi Dei fuisti. Ezechi. 28. Et quantũ ad aliqua sit dissimilis, secundũ illud, Deus, quis similis erit tibi? Contemplatio quantũ ad primũ non est præter rationem. Contemplatio uerò quantum ad alia est præter rationẽ. ¶ Aues quum uolare uolũt, alas suas expandunt: sic debemus & nos cordis nostri alas per desiderium extẽdere, & diuinæ reuelationis horam semper expectare, ut quacunq; hora diuinæ inspirationis aura mẽtis nostræ nubila deterserit, uerique solis radios detexerit, excussis statim cõtemplationis suæ alis, mens nostra se ad alta eleuet, & euolet, & fixis obtutibus in illud æternitatis lumen quod desuper radiat, omnia mundanæ uolubilitatis nubila transcendat. Hoc figuratũ est in duobus Cherubin qui erant expandentes alas, Exo. 25. Debemus autem nõ solũ ad hoc quod in hac uita habere possumus, uerumetiam ad illud diuinæ cõtemplationis spectaculum, quod in futura uita speramus, animas nostras suspẽdere, & in huiusmodi expectatiõe uehementi desiderio anhelare. Debet anima perfecta omni hora suæ peregrinationis terminũ cũ desiderio expectare. Hinc est ꝙ Abrahã in ostio tabernaculi sui sedebat. Gen. 18. Elias in spelunce suę ostio stabat. 3. Reg. 19. Debet anima sancta & ueri spõsi amica ad dilecti sui aduentũ, sum

mo cũ desiderio anhelare, ata semper uocanti occurre Debet semper in hoc solicita e, ne subitò adueniens minus tam inueniat, uel diu exclu illam molestiam sustineat. lesta satis uerba æstuantique derio multũ onerosa, Manda remanda &c. Dicit huiusdã anima in suis sordibus in ta, Certe aduẽtum tuũ præ- debuissem: ut te solenni- susciperẽ. De cætero aduen- tuum mihi prænuntia. Ecce dilecti pulsantis, Aperi mi- soror mea. Cantic. 5. Respon- Expecta modicum. O quan timeo ne istud modicum, trahas in longũ, donec trãs- essulum ostii mei aperui di meo, at ille declinauerat. ic. 5. Permodica morula pa ti desiderio satis est mole- emus quia singularis amor fortem nõ recipit. Vide er- ne tunc primo incipias per- entium turbas eiicere uel- m iam ipse incœperit ad m pulsare. Alioquin quid eris dictura, nisi, Expecta, pecta. Expectandum sane, q; reexpectandũ ad eiiciẽ- turbam extraneorũ, ad eii- dum familiã tuorũ. Omnes tatus tam uani quàm noxii anei iudicandi sunt, qui nul strę utilitati deseruiũt. Illos quasi domesticos famulan habemus, quos nostris usi- implicamus. Quia uerò sin atis amor solitudinẽ amat, totam hanc turbã nõ solum cogitationũ, uerumetiã affectionũ oportet eiicere, ut dilecti amplexibus liceat inhærere. Quanta quæso in hac expectatione mora? Modicum ibi, modicum ibi. Modicum in horto, dum tumultuationum turba dirigitur. Modicũ in uestibulo, dum thalamus adornatur. Modicum in thalamo, dum lectulus sternitur: id est, intimus animæ sinus ad summam pacem & tranquillitatem cõponitur. Dilectus auditur per recordationẽ, uidetur per admirationem, deosculatur per dilectionẽ, amplexatur per delectationem. Vel si hoc melius placet, auditur per reuelationẽ, uidetur per contemplationẽ, deosculatur per deuotionẽ, astringitur ad dulcedinis suæ infusionem. Auditur per reuelationem donec uoci eius paulatim inualescente, tota perstrepentium tumultuatio sopiatur, soláq; ipsius uox audiatur, donec omnis illa tandem tumultuantiũ turba dispareat, solúsq; cum sola remaneat, & solum sola per contemplationem aspiciat. Videtur per cõtẽplationẽ donec ad insolitæ uisionis aspectũ pulchritudinisque admirationem paulatim anima incalescat, magis magisq; inardescat, & tandem aliquãdo incandescat, donec ad uerã puritatẽ internámq; pulchritudinẽ tota reformetur, & ille internæ habitatiõis thalamus, purpura & byssо, hiacyntho, coccóq;

bis' tincto undique perornetur, donec tandem aliquando thalamo perornato & introducto dilecto, fiducia iam inualescente desiderióque perurgẽte, cùm se ulterius cohibere non ualeat, subitò in oscula ruat, & impressis labiis intimæ deuotionis oscula figat. Puto qa experta dulcedine tanta, de cætero nõ possit anima illa pulsanti dilecto aliquas moras nectere. Sed quãuis iam prompta sit aduenientẽ suscipere, nescio si æquè parata sit uocãti occurrere. Aliud est cum ipso introire, atque aliud ad ipsum exire. Quid est eius introire, nisi se totam in seipsam colligere? Quid est eius exire, nisi seipsam extra semetipsam totã effundere? Nihil aliud est animã cum dilecto suo in cubiculum ingredi, & solam cum sola morari dulcedinéque perfrui, nisi exteriorum omnium obliuisci, & in eius dilectione summè & intimè delectari. Se solam cũ dilecto uidet, quando exteriorum omniũ oblita, ex his quæ in intimis suis cõsiderat, animũ suum in affectũ dilecti sui inflammat, tam ex bonorum quàm malorũ suorum consideratione in gratiarum actionẽ assurgit, & hinc pro impẽsa gratia, hinc pro indulta uenia intimæ deuotionis uictimas persoluit. Vsque in intimum dilectus perducitur, & in optimo collocatur, quando ex intimo affectu & super omnia diligitur. Cogita quid sit quod in uita tua ardentius dilexisti, anxius concupisti, quod te iocũdius afficiebat profundiúsque delectabat. Cõsidera si eandem affectionis uiolẽtiam, dilectionisque abundantiã sentis, quando in summi dilectoris desiderium inardescis, quando in eius dilectione requiescis. Nondum intimum illum affectionis tuæ sinum tenet, si intimæ dilectionis aculeus animam tuam in diuinis affectibus minus penetrat, quàm in aliis affectibus aliquãdo penetrare solebat. Sed si tam uel ualidiorem dilectionis uiolentiam in intimis tuis circa diuina prospexeris, quàm aliàs nunquam expertus fueris: uide adhuc si in horto fortè aliud aliquid sit in quo delectari uel cõsolari possis. Quod si est, nondum audeo dicere, dilectũ intimum ardentissimi amoris sinũ tenere. Satage trahere eũ adhuc ad interiora cordis, quis enim neget cor tales recessus habere, in quibus summi & singularum amoris uiolentia, cùm aliquid per affectũ infixerit, aliena omni nõ delectatione auelli nõ possit? Certè si alienã aliquam cõsolationẽ quæris uel recipis, Deũ quãuis fortassis summè, nõdum tamẽ singulariter diligis. Nondũ ergo in intimũ perducitur. Si ergo nõ satagis introducere eũ ad intima tua, quomodo te credã posse sequi eũ ad sublimia sua? ¶ Et notandũ qꝑ sublimitas diuinarum reuelationũ, manifestum est diuinæ dilectionis beneficium. Iam non dicã, inquit, uos seruos, sed amicos: quia omnia quæcunq; audiui à Patre meo, nota feci uobis. Ioã. 15. Ex magnitudine diuinæ dilectionis dependet modus diuinæ reuelationis: Comedite, inquit, amici, & bibite, & inebriamini charissimi. Can. 5. Qui comedũt dũ cibũ masticãt, nõ sine mora uel qualicunq; labore quo delectã tur, fruiciũt. Qui bibũt cum uelocitate uel facilitate, qđ sitiũt adducunt. Nũquid nõ uidentur sibi comedere qui cũ multo studio & lõga meditatiõe uix possunt ad ueritatis delicias pertingere? Bibũt qui ex diuinis reuelationibus cũ facilitate & iocunditate hauriunt quod de intima claritate ueritatis ardẽter cõcupiscunt. ¶ Itẽ notandũ, qꝑ ea quę circa unitatẽ diuinitatis cõsiderantur quę ad quintũ genus cõtemplationis pertinent, sunt humanæ intelligẽtiæ modũ excedentia: nihilominus tamen sunt rationi cõsentanea. Credimus diuinã essentiã esse summè unã & simpliciſsimã. Credimus etiã eam esse omne bonum. Exo. 33. Ego ostendam omne bonũ tibi, ait dominus Moysi. Item credimus eã esse immẽsam, licet simpliciſsimã. Magnus, inquit, dominus, & laudabilis nimis, & magnitudinis eius nõ est finis. His assertionibus ratio humana facile acquiescit. Bonum enim illud perfectum & omnino suffi-

ciens non esset, si in eo aliquid boni defuisset. ¶ Item si compositum esset naturaliter, diuidi posset: & sic esset cõmutabile, & non esset optimum. Simpliciſsimum est quãtum ad essentiam, multipliciſsimũ quantũ ad efficaciã. Virtute est immẽsus, essentia est summę simplicitatis. Item notandũ, qꝑ inter spectacula triũ ultimarũ contemplationũ debemus libenter discurrere, si uolumus diuinã reuelationem nobis fieri. Dictũ est enim Moysi Exo. 25. De loco qui erat in medio duorum cherubin, inde loquar ad te. ¶ Itẽ notandum, qꝑ quãuis familiare sit & quasi proprium uideatur duobus nouiſsimis cõtemplationẽ generibus per mẽtis excessum uidere, quatuor autem primis quasi domesticum & penè uelut singulare sine ulla animi alienatione in contẽplationem assurgere, possunt tamẽ omnia atq; solent modo utroq; contingere. Horum autẽ qui in suis contemplationibus supra semetipsos ducuntur, & usq; ad mentis excessum rapiuntur, alii hoc expectãt & accipiũt ex sola uocante gratia, alii uerò ut hoc possint sibi cõparãt, cũ gratię tamẽ cooperatiõe ex magna animi industria. Et illi qdẽ hoc donum quasi fortuitũ habent: isti uerò iam ex uirtute possident, qui ex magna iã parte illud possunt cùm uolũt. Vnius rei figurã habemus in Moyse: alterius aũt in Aaron. Quòd enim Moyses

in monte per nubem arcã uidere meruit, sola reuelantis domini gratia fuit. Aaron autem iam ex magna parte in potestate habebat quoties idipsum ordo uel ratio poscebat, in sancta sanctorum intrare, & intra ipsum uelũ arcam domini uidere. ¶ Itẽ notandum quòd tribus modis in gratiam contemplationis proficimus. Aliquando ex sola gratia, aliquando ex adiuncta industria, aliquando ex aliena doctrina. ¶ Item tribus modis uidetur contemplationis qualitas uariari. Modo enim agitur mentis dilatatione, modo mentis subleuatione, aliquando mentis alienatione. ¶ Mentis dilatatio est, quando animi acies latius expãditur & uehemẽtius acuitur, modum tamen humanæ industriæ non supergreditur. ¶ Mẽtis subleuatio est, quando intelligẽtiæ uiuacitas diuinitus irradiata, humanæ industriæ metas transcendit, nec tamen in mentis alienationem transit, ita ut supra se sit quod uideat, & tamen ab assuetis penitus non recedat. ¶ Mentis alienatio est, quando præsentium memoria menti excidit, & in peregrinum quendam & humanæ industriæ inuium animi statum diuinæ operationis trãsfiguratione transit. ¶ Hos tres contemplationis modos experiuntur qui usque ad summã huius gratiæ arcẽ sublimari merẽtur. Primus surgit ex industria humana. Tertius, ex sola gratia diuina. Medius autẽ ex utriusq; permistiõe, humanæ scilicet industriæ & gratiæ diuinę. De primo legitur: Leua in circuitu oculos tuos, & uide. Esa. 60. De secundo, Qui sunt isti qui ut nubes uolant. Eiusdem 60. De tertio, Ego dixi in excessu meo. ¶ Ille motus qui fit mentis dilatatiõe, tribus solet gradibus excrescere: arte, exercitatione, attentione. Artẽ nobis ad aliquid ueraciter comparamus, quãdo, quomodo aliquid agendum sit ueraci traditione seu sagaci inuestigatione addiscimus. ¶ Exercitatio est, quãdo id quod arte percipimus, in usum adducimus, & in eiusmodi officii executionem nos ipsos prõptos & expeditos efficimus. Attẽtio est, quãdo studio quod exequimur, summa diligentia insistimus. Itẽ ille contẽplationis modus qui in mentis subleuatione accidit tribus gradib. excrescit. Intelligentia namque humana diuinitus inspirata, & in illo cælesti lumine irradiata aliquãdo subleuatur supra scientiã, aliquando etiã supra industriã, aliquãdo autem supra naturã. Supra scientiã, quãdo aliquis tale aliquid ex diuina reuelatione cognoscit, quod modũ propriæ scientiæ uel intelligẽtiæ excedit. Supra industriã, quãdo ad illud humana intelligẽtia diuinitus illuminatur, ad quod nulla sua sufficit scientia, nec illa quã interim habet, nec sua ulla industria cõparare ualet. Supra naturam, quando humana intelligẽtia diuina inspiratione afflata non cuiuscunq; hominis, sed generaliter totius humanæ naturæ modum induciæque metas transgreditur. Omne genus prophetiæ sine mentis alienatione uidetur ad hunc tertiũ subleuationis gradũ pertinere. Nónne supra humanam naturã est, uidere de præteritis quod iam nõ est? uidere de futuris quæ nondũ est? uidere de præsentibus quæ sensibus absens est? uidere de alieni cordis secretis quod nullo sensui subiectum est? ¶ Tribus de causis in mẽtis alienationẽ abducimur. Nã modo præ magnitudine deuotionis, modo præ magnitudine admirationis, modo præ magnitudine exultationis fit, ut semetipsam mens omnino nõ capiat, & supra semetipsam eleuata in alienationem trãseat. Magnitudine deuotionis, quãdo tãto cælestis desiderii igne succẽditur, ut affectus intimi flãma ultra humanum modum excrescat, quæ animam humanã ad ceræ similitudinẽ liquefactã ad pristinos status resoluat, & ad instar fumi attenuatum in superna eleuet, & ad summa emittat. Magnitudine admirationis, quãdo diuino lumine irradiata, & summæ pulchritudinis admiratiõe suspensa, tam uehemẽti stupore cõcuti fertur, ut à suo statu funditus excutiatur, & in modũ fulguris coruscantis, quãto profundius per

despectum sui inuisæ pulchritudinis respectu in imã deiicitur, tanto sublimius, tanto celerius per summorum desideriorũ sturẽ reuersata, & super semetipsam rapta in sublimia eleuetur. Magnitudine exultationis, quando intima illa interne suauitatis abundantia potata, imò plenè inebriata, quid sit, quid fuerit, penitus obliuiscitur, & insuper mundanũ quendã affectum sub quodã mirę felicitatis statu raptim transformatur. Hi tres modi excessiõis in canticis describuntur. Primus, quũ dicitur, Quæ est ista, quæ ascendit per desertũ sicut uirgula fumi, & ex aromatibus mirrhæ & thuris, & uniuersi pulueris pigmẽtarii? Cant. 3. Secundus ibi, Quę est ista quæ progreditur quasi aurora cõsurgens, pulchra ut luna, electa ut sol? Cant. 6. Tertius ibi, Quæ est ista quæ ascẽdit de deserto, deliciis affluens, innixa super dilectũ suũ? Can. 8. ¶ Circa primũ notandũ, quòd per fumum intelligimus deuotæ mentis desideriũ, qui fumus ab igne spiritualis amoris surgit. Virgula gracilis & recta, est tuũ desiderium anxium & unicum, surgens ex intentione recta. Per mirrham intelligas carnis contritionẽ. Per thus, cordis deuotionem. ¶ Per uniuersum pulueremque pigmentarium, omniũ uirtutum consummationem. Nunc anima sancta ueraciter quasi fumus & per desertum ascendit,

quãdo ex his in ſemetipſa inue
nit, ſiue bonis ſiue malis, affe-
ctum ſuũ in cæleſtis ſponſi deſi-
derium accendit. ¶ Circa ſecun
dum notandũ, ꝙ mens uelut au
rora conſurgit, quæ ex uiſionis
admiratione paulatim ad incre
menta cognitionis proficit. Au
rora paulatim eleuatur, eleuan-
do dilatatur, dilatando clarifica
tur. Sed miro modo, dum tandẽ
in diem deſinit, per promotio-
nis ſuæ incremẽta ad defectum
uenit: & unde accipit ut maior
ſit, ĩde ei accidit ut omnino nõ
ſit. Sic humana intelligentia di-
uino lumine irradiata, dum in-
tellectibilium cõtẽplatione ſu-
ſpenditur, dum in eorũ admira-
tione diſtenditur, quanto ad al-
tiora uel mirabiliora ducit, tan
to amplius dilatat: & unde infi-
mis remotior, in ſemetipſa du-
rior, & ad ſublimia ſubtilior in-
uenitur. Sed in hac ſubleuatiõe
dum mens humana ſemper ad
altiora creſcit, dum diu creſcen
do tandẽ aliquãdo humanæ ca-
pacitatis metas tranſcendit, fit
demum ut à ſemetipſa penitus
deficiat, & in ſupermundanum
quendã transformata affectũ, to
ta ſupra ſemetipſam eat. Et ſicut
matutina lux creſcendo deſinit,
nõ quidem eſſe lux, ſed eſſe lux
matutina, ut ipſa aurora iã non
ſit aurora: ita humana intelligẽ
tia ex dilatatiõis ſuæ magnitudi
ne quãdoq; accepit ut ipſa iam
non ſit ipſa: nõ quidem ut non
ſit intelligentia, ſed ut iam non
ſit humana. Et ſicut primus ex-
ceſſionis modus ex deuotione
ſurgit, ſic iſte in deuotionẽ de-
ſinit. Ibi ex nimio ueritatis deſi-
derio ad ueritatis cõtẽplatio-
nem aſſurgitur, hic ex ueritatis
reuelatione eiúsq; contempla-
tione ad deuotionẽ animus in-
flammatur. Quod forte innuit-
tur, quũ dicitur: Pulchra ut luna,
electa ut ſol. Aurora & luna lu-
cem habent, ſed caloré non ha-
bent, ſol autẽ utroq; præpollet
quid ſole lucidius? qd ſole fer-
uentius? Videtis ergo ꝙ illa me
tis aſcenſio quæ hoc loco deſi-
gnatur: cuius extrema ſoli com
parantur, non in qualẽcunque,
ſed in ſummã deuotionẽ quan-
doq; deſinat, quãuis à ſola clar
tate ueritatisque illuminatione
incipiat. Et notandũ, ꝙ ille diu
næ reuelationis ſplendor quat
doq; præuenienti meditation
occurrit, quandoq; ipſam hum
nam præmeditationẽ præuent
& modó quærentẽ adiuuat, m
dó torpentem excitat. Hinc di
ꝙ regina Auſtri regẽ Salomo-
nem queſtionibus pulſat. 3. Reg.
10. Hinc eſt, ꝙ uinctum Petrum
angelus cum luce uiſitans, cor
poris ſui ſomno excutit & edu-
cit. Act. 12. Quæ eſt iſta regina
Auſtri, & illi⁹ calidę regis in-
habitatrix & domina, & uidẽdi
Salomonis deſiderio feruens,
niſi aĩa ſancta ſenſibus & appeti
tibus carnis, cogitationibus &
affectib⁹ mẽtis fortiter preſidẽs,
& ſummi regis ueritate prorſus

Salomonis dilectione feruens,
ſedendiq; deſiderio ardens? Re
gina Saba prius quærit & audit,
poſtea uidẽt & intelligit, tandẽ
quem obſtupeſcit & deficit. Prí-
mum eſt, meditationis. Secũdũ,
cõtẽplationis. Tertium, extaſis.
Meditatiõe aſſurgit in cõtẽpla
tionẽ, cõtẽplatiõe in admiratio
nẽ, admiratione in mentis alie-
nationem. ¶ Circa tertium no-
tandum, ꝙ quaſi de deſerto hu-
manus animus aſcendit, quãdo
extra ſemetipſum mentis alie-
natione tranſit, quãdo ſemetip-
ſum in imo deſerens, & ad cælũ
quaſi pertranſiens ſolis diuinis
radiorũ per contemplationem &
deuotionem emergit. Delicia-
rum affluentia aſcenſionis tunc
metra exiſtit, quãdo ex illa diui-
næ dulcedinis infuſione quã in
ſanctis ſentit ſeipſum anima
ſancta præ gaudio & exultatio-
ne nõ capit, intantũ ut exultatio
nis ſuæ magnitudo eã extra ſe-
metipſam effundat. Huius rei
ſimilitudinẽ in animalibus poſſumus
percipere. Solent nanq; in ſuis
gaudiis ſaltus quoſdam dare. Sic
& boues dum in aquis ludũt, ſupra
aquas exiliunt. Nemo autẽ tan-
ta cordis exultationẽ uel ſub-
lationem de ſuis uiribus præ-
ſumat, uel ſuis meritis aſcribat.
Deinde & illa anima quæ de de-
ſerto aſcendere ſic deſcribitur,
dilecto ſuo innixa perhibetur.
Quid eſt dilecto inniti, niſi uir-
tute illius & nõ propriis uiribus
promoueri? Deducit eam dile-
ctus per deſertum in nube diei,
& tota nocte in illuminatione
ignis. Non haberet quomodo
æſtus cõcupiſcentiæ temperaret
ſibi, niſi uirtus Altiſſimi obũbra
ret. Illi deeſſet unde tenebras i-
gnorãtię ſuę illuminaret, niſi in
lumine illius uideret lumẽ. Ac-
cipit itaq; dilecta ex munere di
lecti ſui duo remedia cõtra duo
principalia mala: refrigerii nu-
bem cõtra cõcupiſcentiã carnis,
& reuelationis lucẽ cõtra igno
rantiã mẽtis. Qui ad hãc gratiã
profecit, cùm eã ſibi ultra ſolici
tum ſubtrahi iã ſentit, eſt ꝙ face
re debeat unde ad eã reparãdã
adiuuari ualeat. Debet animus
qui huiuſmodi eſt, ꝑpriis medi
tationibus cordis in ſe exultatio
nẽ reparare, & impẽſa ſibi diui-
norũ beneficiorũ munera ante
recordationis ſuę oculos reuo-
care, & ex eiuſmodi recordatio
ne ſeipſum ad ꝑfundã & deuo-
tam gratiarũ actionẽ inſtigare,
& tandẽ aliquãdo internũ illud
ſpiritualis harmonię organũ ex
affectu in diuinas laudes laxare.
Dum itaq; eiuſmodi ſtudiis in-
tima cordis affectio in diuinæ
confeſsionis magnificẽtiã plena
deuotione reſoluit: quid aliud
quàm quoddã (ut ita dicã) ſpira
culum aperitur, per qd in illud
cordis noſtri uaſculũ diuinę ſua-
uitatis abũdãtia infundat? Hinc
eſt, ꝙ Eliſeus ꝑpheta uerbũ do
mini requiſitus cũ ſe præſenſiſ-
ſet ſpiritũ prophetiæ tũc tẽpo-
ria nõ habere, fecit pſaltem ad-

duci, quo presente atq; psallente statim spiritū propheticū hausit, ósq; suū in uerba prophetiæ relaxauit. 4. Reg. 3. Quid est autem psaltē adducere, nisi prouida meditatione exultationē cordis reparare, & ex diuinorū beneficiorū uel promissorū recordatione cordis deuotionē excitare? Tūc psaltē psallere facim⁹, quādo ex magno cordis tripudio in diuina præconia iubilamus, & in gratiarū actionē assurgentes, ex intimis uisceribus in diuinas laudes cū magno cordis clamore roboram⁹. Hęc itaque agentes, quid aliud quàm uiam æternimus per quā uenientem uisitantēque nos dominum excipiamus? Sacrificium, inquit, laudis honorabit me, & illic iter quo ostēdā illi salutare Dei. Ad eiusmodi psaltis uocē spiritualis animus medullitus tāgitur, & irruente in eo spiritu spirituali ter afficitur. Et dū ad diuinā inspirationē intellectualis sensus aperitur, quodāmodo in eo gratia reparat. Solet dulcis harmonia cor exhilarare, & ei gaudia sua ad memoriam reuocare, & quo amor uehemētius animum afficit, eo ꝓfundius audita harmonia affectū tāgit: & quo profundius per affectionē tāgitur, tāto efficacius ad sua desideria renouatur. Quid igitur aliud de prophetico uiro sentire oportet, nisi ꝙ exterior harmonia spiritualē harmoniā ei ad memoriam reduxit, & audita melodia audientis animū ad assueta gaudia reuocauit atq; leuauit? ¶ Dictū est, quibus de causis mētis alienatio accidere soleat: nūc illud adiiciendū uidet, quibus gradibus ascēdat. Ascendit autē aliquādo supra sensum corporalē, aliquādo etiā supra imaginationē, aliquādo uerò supra rationē. Quis duos primos ascēsus negare audeat, cū illū q̄ supra rationem est, Apostolica authoritas cōuincat? Scio, inquit, hominē siue in corpore, siue extra corpus: nescio, Deus scit, raptū usq; ad tertiū cælū. 2. ad Cor. 12. Ecce quia humanā rationē mentis alienatione trāsierat, qd circa se ageret discernere nequibat. Ista quæ præcedūt, extracta sunt ex libro Richardi de contēplatione. Tres discipuli in Christi trāsfiguratiōe ceciderūt in faciē suā. Mat. 17. qa sensus imaginatio & ratio in Dei cōtēplatione deficiūt. Paulus etiā lucis circumfulgentia excæcatur. Act. 9. Corpus etiā debilitat. Ezec. 2. Vidi, & cecidi in faciē meā. Greg. in quātam miseriā cecidimus, qui ipsum bonū ferre nō possum⁹, ad qd̄ creati sumus. Dan. 10. Vidi uisionem hanc grandem, & non remansit in me fortitudo.

De duodecim quæ præparant hominem ad diuinorū contemplationē, de octo gradibus secundū Ber. quibus uiri contemplatiui ascendunt. Item de septem gradibus secūdum August. et de diuersis speciebus uisionum.

PARS X.

IN summa notādum est, quòd xii. uidentur esse quę hominem præparant ad diuinorum contemplationem. ¶ Primū est, exercitatio in operibus Actiuæ. Non quàm citò peccator Deo reconciliatur, dignus est uidere uultus facię. Absalon mansit duobus annis in Ierusalem, & faciē regis non uidit. 2. Reg. 14. ¶ Secundum est puritas. Aaron non intrabat in sancta sanctorū, nisi prius lotus. Leuit. 16. Matthæi 5. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum uidebunt. Bernar. ad fratres de Monte Dei: Hoc ineffabile, quum non nisi ineffabiliter uideatur, qui uult uidere, cor mundet: quia nulla similitudine corporis dormienti, nulla corporea specie uigilanti, nulla indagine rationis, nisi mūdo corde humiliter amantis uideri potest uel apprehendi. ¶ Tertium est, solitudo. Osee 2. Adducam eam in solitudinem, & loquar ad cor eius. & Gene. 32. legitur de Iacob, quòd remansit solus: Et ecce uir luctabatur cum eo usque mane. Apparuit domino Moysi in interioribus deserti. Exod. 3. Ber. O anima, sola esto, ut illi te solā serues quem ex omnibus elegisti. Item Ber. Deus filius uerecundus amator est, & non uult sponsæ suæ secreta reuelare in publico. Quæ autem sponsa sit sponsa Christi, ostendit Ber. super Cantic. his uerbis: Animam quam uideris relictis omnibus, uerbo uotis omnibus adhærere, uerbo uiuere, uerbo se regere, de uerbo concipere, puta coniugem. Attende in spirituali matrimonio duo esse genera pariendi, & ex hoc etiā diuersas soboles, sed etiā non aduersas, quum sanctę matres aut prædicādo animas, aut meditādo intelligentias pariunt spirituales. In hoc ultimo genere excēditur, & succēditur etiā à corporalibus sensibus, ut sese nō sentiat quæ uerbū sentit. Hoc fit cū mens ineffabili uerbi illecta dulcedine quodammodo se sibi furatur, imò rapitur atq; illabitur à seipsa, ut uerbo fruatur: aliter sanè afficitur mens fructificans uerbo, & fruens uerbo. Illic soli citat necessitas proximi, hic immutat suauitas uerbi. Et quidem læta in prole mater, sed amplexibus spōsa lætior. Chara pignora filiorum, sed oscula plus delectant. Pergat quis forsitan quærere à me uerbo frui quid sit. Respondeo, Querat potius expertum à quo id quærat: aut si & mihi dare experiri, putas me posse eloqui qd̄ ineffabile est? Audi expertū: Siue, inquit, excedimus mente Deo, siue sobrii sumus uobis, hoc est, aliud mihi credo, solo arbitro Deo, aliud uobis cōmitto. Bonū est saluare multos: excedere autē & in uerbo esse multo iucūdius, aut quādo hoc aut quandiu hoc dulce commerciū, sed breue momentum & experimentum rarum. ¶ Quartum est, desolatio. Deuteron

tero.8.Afflixit te penuria,& dedit tibi cibum manna. Iacob timebat multum Esau, quãdo uidit uisiõnem illam,pro qua dixit,Vidi Dominum facie ad faciem.Genes.32.Et Stephanus in tribulatione positus uidit gloriam Dei.Act.7. Et Ioannes in exiliũ relegatus à Domitiano, uidit uisiões quæ in Apoc. scriptæ sunt.Greg.super illud Gen. 32.Vidi Dominũ facie ad faciẽ. Prius exurente tristitia caligo detergitur, & sic resplẽdẽte raptim in circunscripto lumine mens illustratur,quo in gaudio cuiusdã securitatis absorbetur, & quasi post defectum præsentis uitę ultra se rapta in quadam nouitate recreatur. Ibi mens ex immẽso fonte uisionis superno rore aspgitur:ibi nõ se sufficere ad illud quod rapta est cõtẽplatur,& ueritatẽ sentiendo uidet:quia quanta est ipsa ueritas non uidet, cui tanto se lõge esse ęstimat,quãto appropinquat: quia nisi illã utcunque conspiceret, non eam cõspicere se nõ posse sentiret. ¶ Quintũ est,silentiũ.Maria tacet Lucę 7.Pharisæo eam contẽnente. Itẽ eiusdem 10.Martha petẽte eam sibi dari.Et Matt.26.quum discipuli essent ei molesti pro effusione unguenti.Ad contemplatiuã pertinet audire uerbũ internũ, qđ in taciturnitate magna uult audiri. Dauid:Audiam quid in me loquatur Dominus Deus. Eccles.12. Audi tacens. In eodẽ: Vbi non est auditus,non effundas sermonem.Thren.3.dicitur de taciturnitate & solitudine: Sedebit solitarius , & tacebit. Ibidem : Bonũ est præstolari cũ silentio salutare Dei.Etiã si quis Mariam alloquitur,silenter debet loqui.Ioann.11. Martha uocauit Mariam silẽtio, Magister adest.&c.¶ Sextum est,gratiarũ actio & uox laudis. In Psal. Sacrificium laudis honorificabit me,& illic iter quo ostẽdam illi salutare Dei. ¶ Sex alia tanguntur Gene.8.quorum primum est humilitas , quæ tangitur in hoc, quòd Dominus dicitur apparuisse Abrahæ in conualle Mãbre.Intel. Apparet Deus humilibus. Mãbre interpretatur,claritudo,uel perspicuitas. Cõuallis Mambre, est duplex humilitas : cordis scilicet,& corporis, in qua clarius Deus uidetur. Bernar.Superbo oculo Deus nõ uidetur , syncero patet. Idem: Quisquis curiosus est scire qđ sit hoc uerbo frui:para illi non aurem,sed mentem : non docet hoc lingua, docet gratia : absconditur hoc à sapientibus & prudentibus , & reuelatur paruulis. Magna,fratres,magna & sublimis uirtus humilitas quę promeretur quod nõ docetur,& discit:digna à uerbo & de uerbo concipere,quod suis ipsa uerbis explicare nõ põt. Locus Mariæ erat ad pedes Christi.Lu.7. Stãs retro secus pedes &c.Eiusdẽ 10. Quæ

Quæ sedens secus pedes &c.Io. 11. Vidẽs eum, cecidit ad pedes eius.Eiusdẽ 12. Vnxit pedes Iesu. Et Ioan.20. Voluit tangere pedes eius , sed non est permissa. Noli,inquit,me tangere. Glossa. Hic innuitur quòd pedes eius amplecti uoluit.Item Matth.ul. dicitur de ipsa & socia eius. Accesserũt & tenuerũt pedes eius. ¶ Secundũ est quies, quod tangitur ibi,Sedenti &c. Thren.3. Sedebit solitarius &c. Ioann.11. Maria autẽ domi sedebat. Gen. 28. Vidit Iacob in somnis scalã. Hanc uisionẽ uidet Iacob dormiens in itinere. Augustinus:In itinere dormire,est in uia huius seculi ab impedimento secularium actionũ quiescere. De somno isto legitur Canticor.5. Ego dormio,& cor meũ uigilat. Sapientiæ 8. Intrans in domũ meã conquiescam cum illa. ¶ Tertiũ tangitur cùm dicitur , In ostio tabernaculi. ¶ Ostium tabernaculi, est exitus de corpore isto. In ostio tabernaculi sedent q mortem habent in desiderio & uitã in patientia. Iacob luctãte cum angelo neruus emarcuit. Genes 32. Amor enim præsentis seculi deficere debet in uiris contemplatiuis. Gregor. Iacob qui cum angelo contendit , cõtemplatiui uiri animã exprimit, quę cùm Deum cõtemplari nititur, uelut in certamine modo quasi superat:quia intelligẽdo & sentiendo de incircũscripto lumine aliquid gustat, modo uerò succumbit,quia degustãdo iterũ deficit.Quasi ergo uincitur angelus, quãdo intellectu intimo apprehenditur Deus. Sed notãdum quod idem uictus neruum tetigit, & marcescere fecit, & extũc Iacob uno pede claudicauit:quia omnipotens Deus,cùm per desideriũ & intellectũ cognoscitur,uoluptatẽ carnis arefacit: & qui prius quasi duobus pedibus nitẽtes & Deum uidebamur quærere, & seculũ tenere, post agnitionem suauitatis Dei,unus in nobis pes sanus remanet, alter claudicat:quia debilitato amore seculi , solus amor Dei conualescit. ¶ Quartum est , feruor charitatis quod tangitur ibi : In feruore diei, Aaron cum igne & thymiamate intrat in sancta sanctorũ. Leuitici 16. Augustin.in libro Soliloquiorum:Sapientiam castissimo cõspectu atque complexu nullo interposito uelamento, quasi nudam uidere ac tenere desideras,qualem se illa non sinit,nisi paucis & electis amatoribus suis. An uerò si alicuius pulchræ fœminę amore flagrares,iure se tibi nõ daret,si aliud à te quicquam præter se amari comperisset? Sapientiæ castissima pulchritudo,se tibi,si in solã arseris,demonstrabit. ¶ Quintũ est,cordis eleuatio,quæ est meditando de supernis, quod tangitur ibi, Cúmq; eleuasset oculos Christus , in monte transfiguratur. Matth. 17. & Marc. & Luc

Luc.6.Nume.13. Cùm ueneritis ad montes, considerate terram qualis sit:Eiusdem 27.Ascēde in montem istum Abarim, & contemplare terram quam daturus sum filiis Israël.Deute.3. Ascende cacumen Phasge &c.In Psal. Memor fui Dei, & delectatus sum.Sapien.6. Cogitare de illa, sensus est cōsummatus. Loquitur de sapientia increata. ¶ Sextum est, oratio, quod tangitur ibi,Ne trāseas seruum tuum.Iesu orante,apertum est cælū. Lucæ 3.Item:Eodem orante,facies eius facta est altera.Luc.9.Oratione dilectus est aduocandus, tenendus & reuocandus. Bern. super Cant.Dicamus uerbū Dei Deum sponsum animæ,& uenire ad animam,& iterum dimittere eam,tantùm ut sensū animę nō uerbi motu ista fieri sentiamus. Verbi gratia: Cùm sentit gratiam, agnoscit præsentiam: cum non absentiam quærit, & rursum præsentiam quærit.Verbo abeunte, una interim & cōtinua animæ uox, continuum desiderium eius. Ideò subtraxit se,ut auidius reuocaretur,teneretur fortius. Pæteriens teneri uult,abiēs reuocari. O modicū, non modicum,ô modicum longū. Pie Domine,modicū dicis, quod non uidemus te. Saluum sit uerbum Domini mei, lōgum est multum ualde nimis.Veruntamen utrunque uerum & modicum meritis, & nō modicum uotis.Quomodo non tardabit, si morā fecerit,nisi quo ad meritū? Plusquā satis est, nō est tamē satis ad desiderium. Prodat sanè ut prosim:& si profecerit uos, meā insipientiā cōsolabor. Fateor & mihi aduētasse uerbū in insipiētia:dico pluries,& interdū potui sentire.Introitum ego sentire nūquā, sed ne exitū quidē. An fortè nec introiuit,nec de foris uenit, porrò nec de intra me uenit,quoniā bonum est, & scio quia non est in me bonum? ad Rom.7.Si aspexi foras,exterius comperi illud esse. Si intus,etiā ipsum interius erat.Et cognoui uerum esse quod legeram:quia in ipso uiuimus,mouemur,& sumus. Act.17. Tātū ex motu cordis intellexi præsentiā eius.Cœpit eū euellere & destruere,ædificare,& plātare,rigare arida,terebrosa illuminare,clausa reserare,frigida inflammare, & hoc mihi signū ascensiōis eius. Tristis necesse sit anima mea, donec iterū reuertatur, & recalescat cor meum. Diuina bonitas lumē suum secūdum beneplacitum suum uiris contemplatiuis ostēdit. Iob 36. In manibus abscondit lucem, & præcepit ei ut rursus adueniat.Annūtiat de ea amico suo quòd possessio eius sit,& ad eā possit ascēdere. Ascēsus contemplantium Dei uirtute fit.Eiusdē 39.Nūquid ad præceptum tuū eleuabitur aquila? Glos.Hoc loco nomine aquilæ, subtilis sanctorum intelligētia, & subtilis eorum contemplatio figuratur. Aquila enim acutè uidet,& altè uolat.In Psalm. Super excelsa statuit me.Esa.58.Sublam te super altitudinē nu-, & cibabo te hæreditate Iaob patris tui. Deus dux & doest contemplantium.Prou. . Tria sunt mihi difficilia, & uartum penitus ignoro. Viam quilæ in cælo. Quæ dicta sunt reparatiua ad diuinorum cōplationem, tangit Bernard. uerbis: Quæ oculos mentis undant,ut ad lumē uerū subri possint, hæc sunt: Secularæ curæ abscisio, carnis afflio, cordis contritio, frequens ura delicti cōfessio, & lauafletus.Et cùm foris missa fue omnis immunditia, sursum attollūt meditatio admiraēssentiæ Dei,& castæ ueriinspectio, oratio munda & ida,iubilus laudis & desidem ardens in Deum.

¶ *De octo gradibus secundum Bernardum,quibus uiri contēplatiui ascēdunt.*

ITEM Bernard distinguit . gradus,quibus uiri conatiui ascendūt,loquēs statri- de mōte Dei. ¶ Primus est, fecta obedientia. ¶ Secūdus corpus suum in seruitutē regere. ¶ Tertius est, usu boni uietudinem uertisse in dilenem. ¶ Quartus est,intelliquæ in doctrina fidei apnuntur ei. ¶ Quintus est,talia parare, qualia apponuntur. ¶ Sextus est, cùm in affectū mētis transit iudiciū rationis. ¶ Septimus est,reuelata facie speculari gloriā Dei. ¶ Octauus est, trāsformari à claritate in claritatē,quasi à Domini spiritu.

¶ *De septem gradibus secundum Aug.*

AVGVSTINVS uerò VII. gradus tangit in libro de Quātitate animę,in quorum ultimo ponit contemplationem. ¶ Ad primū gradū ptinēt operatiōes homini cū arbustis cōmunes, ut quòd anima præsentia sua corpus uiuificat, colligit in unū, & in uno tenet, defluere & contabescere nō sinit, alimēta p mēbra distribuit,cōgruētiā corporis & modū seruat, & nō tātū in pulchritudine,sed etiā in crescēdo & gignēdo. ¶ Ad secūdū gradū pertinent operatiōes cōmunes homini & brutis, ut sentire & moueri. ¶ Ad tertium gradū pertinēt operatiōes ppriæ hominis,cōmunes tamen bonis & malis:ut agros colere, urbes cōstruere,& loq futura ex præsentibus cōicere. ¶ In quarto gradu omnis bonitas incipit, & oīs uera laudatio, ad hūc gradū ptinēt opera uirtutū. In hoc gradu anima se nō solū suo corpori,sed etiā uniuerso corpori audet præponere,& bona eius sua nō putare,atq; potētiæ pulchritudiniq; suę cōparata cōtēnere, & à sordidis se abstrahit,totāmque emaculat. & hæc pertinere uidētur ad uirtutē tēperātiæ. Itē

roborat se aduersus omnia quæ à proposito & sentẽtia mouere moliũtur. hoc ad fortitudinem. Item societatem hummanã magnipẽdit: nihil uult alteri quod sibi nolit accidere. hoc est ad iustitiam. Sequitur authoritatẽ & præcepta sapientium, & per hoc sibi loqui Deum credit. hoc ad prudentiã. In hoc præclaro actu animæ inest adhuc labor, & cõtra huius mũdi molestias atque blanditias magnus conflictus. ¶ Ad quintum gradum pertinet ut anima ab omni labe libera maculisque lota in hoc statu se teneat. Aliud enim est efficere, aliud tenere puritatem, ut ait Augu. alia prorsus actio quæ se inquata reintegrat, & alia quæ non patitur rursum inquinari. Tũc ingẽti quadã & incredibili fiducia pergit in Deũ, id est in ipsam cõtemplationem ueritatis, & illud propter quod tãtum laboratum est altissimum & secretissimum præmium. ¶ Sextus ergo erit iste actionis gradus. Aliud enim est mundari ipsum oculum animæ, ne frustrà & temerè aspiciat, aliud ipsum custodire & firmare sanitatẽ, aliud iam serenũ atque rectũ aspectũ in illud quod est uidendum dirigere. Qđ q prius uolũt facere, quàm mundati & sanati fuerint, luce reuerberantur ueritatis. ¶ Septimus & ultim⁹ animæ gradus, est uisio & cõtemplatio ueritatis: neque est iam gradus, sed quẽdã mansio. Primus actus dicatur animatio. Secũdus, sensus. Tertius, ars. Quartus, uirt⁹. Quintus, trãquillitas. Sextus, ingressio. Septimus, cõtemplatio. ¶ Et notãdum quòd ad Dei cõtemplationẽ nõ admittitur homo nisi innouatus, unde de ascẽsu contemplatiõis uerum est illud Ioan. 3. Nemo ascẽdit in cælum, nisi qui de cælo descendit. Vnde cautè locutus est Apost. 2 Cor. 12. Scio, inquit, hominẽ in Christo &c. raptum huiusmodi usq; ad tertiũ cælũ. Non raptus fuisset, nisi in Christo, id est, in Christi conformitate fuisset.

¶ *De triplici specie uisionis.*

ET distinguuntur ibi in glo. tres species uisiõis, scilicet corporalis, imaginaria, & intellectualis. Corporalis est, cùm quẽdã corporaliter uidẽtur Dei manere, quę alii uidere nequeunt, ut Balthasar uidit manũ scribẽtẽ in pariete. Dan. 5. Imaginaria est, qñ aliqs in extasi uel in somno uidet nõ corpora, sed imagines rerũ Dei reuelatione, ut Petrus uidit discũ. Act. 10. Visus intellectualis est, quãdo nec corpora, nec imagines eorũ uidentur: sed in corporeis substantiis intuitus mẽtis mira Dei potẽtia figit. Talis fuit uisio Pauli. Et uidetur secũdũ Aug. ꝙ ipse uiderit Deũ facie ad faciẽ. Aug. Cur nõ credamus ꝙ tãto Apostolo doctori gẽtiũ rapto usq; ad excellẽtissimã uisionẽ, uoluit Deꝰ demonstrare uitam in qua post hanc uidendus est in æternũ? Et secundum hoc illud Exo. 33. Non uidebit me homo, & uiuet: expoẽdum erit de homine humano modo uiuente, secundum illud Aug. in lib. de Trinit. Videri, inquit, diuinitas humano usu nullo modo potest, sed eo usu uidetur quo iam qui uidẽt, nõ homines, sed ultra homines sunt. Et super Exod. 33. dicit gl. Greg. in hac carne uiuẽtibus inæstimabili uirtute crescentibus cõtemplationis acumine, potest æterna Dei claritas uideri: non tamẽ uidebit homo, & uiuet: quia qui sapientiã quæ Deus est, uidet, huic uitæ funditus moritur, ut Dei amore teneatur: qui raptus est, sensu nõ utitur. Vnde narrat Augustin. de quodam sacerdote, qui quando audiebat aliquod delectabile, præ gaudio statim quasi mortuus erat, & appositũ ignem corpori non sentiebat. Itẽ Bern. ad fratres de Monte Dei, loquẽs de uerbo illo Iob 36. Abscondit lucẽ in manibus, uidetur dicere ꝙ Deus in contẽmplatione uideatur sicut ipse est. Electo, inquit, & dilecto Dei uicissim lumẽ ultus Dei ostenditur, sicut lumẽ clausum in manibus, patet & latet ad arbitriũ tenẽtis, ut per hoc quòd quasi in transcursu, uel in puncto uidere permittitur, inardescat animus ad plenã possessionẽ luminis æterni, & hæreditatem plenæ uisionis Dei. Cui ut nimotescat aliquatenus id quod ei deest, nonnunquã quasi perstringens gratia perstringit sensum amãtis, & eripit eum sibi, & rapit in diẽ qui est à multitudine rerum ad gaudia cælestia, & pro modulo suo ad momẽtũ & punctum idipsum ostẽdens ei uidendum sicuti est. Interim etiã ipsum efficit in idipsum, ut sit suo modo sicuti illud est: ubi cùm didicerit quid sit inter mundũ & immundũ, redditur sibi, & remittitur ad mũdandũ cor ad uisionẽ, ad aptandum animã ad similitudinẽ, ut si aliquando rursum admittatur, sit purior ad uidendũ, & stabilior ad fruendũ. Nunquã enim melius deprehẽdit modus humanæ imperfectionis, quàm in lumine cultus Dei, in speculo diuinæ uisionis. Idem in eadem epistola: Deus semper quæritur, ut dulcius inueniatur: dulcissimè inuenitur, ut diligentius quæratur. Hoc ergo ineffabile cùm nõ nisi ineffabiliter uideatur, qui uult uidere, cor mũdet. & subditur: Hæc est facies Dei quam nemo potest uidere, & uiuere mundo. Item Aug. in li. Soliloquior. Quãdo fueris talis, ut nihil prorsus terrenorum te delectet, mihi crede, eodem momento, eodem puncto temporis uidebis quod cupis. Quædam ad contemplationem utilia, require in tractatu Spei. cap. de rebus sperandis.

De dono intellectus. PARS XI.

NOtandum quòd donũ intellectus secundum quosdam, dicitur gratia intelligendi salubres significationes signorũ naturalium, uel positiuorũ. Ad

quod facit quod dicit Dominus discipulis, Matt.10.quærentibus ut edisseret eis parabolã. Adhuc, inquit, & uos sine intellectu estis. Credebant mysticum quod erat propriè dictũ. Vnde non habebant notitiã circã mysteria parabolarũ. Item eiusdem 15. Cùm discipuli ad literam intelligerẽt illud quod dominus dixerat eis, Cauete à fermento Pharisæorũ: reprehendit eos dominus, dicẽs: Nondũ intelligitis, &c. Item ad idem facit quod legitur Dan.10. In uisione opus est intelligentia. Item in Psalm. Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. Equus & mulus à foris manent in rebus sensibilibus exteriora solum uidentes, interiora non agnoscẽtes. Ad idem facit quod dicit Grego. super illud Iob 1. Filii eius faciebãt conuiuia, &c. Intellectus, inquit, in die suo pascit, dum de auditis cor illustrat. Itẽ super illud Iob 1. Ventus uehemẽs irruit à regione deserti. Spiritus mẽtẽ instruit contra hebetudinem. Intellectu animus hebes est, quo rebus hæret, à foris non ingrediens, ad significata earũ: quam hebetudinẽ donũ intellectus expellit. Vnde dicitur intellectus, quasi interna lectio. Hoc donũ non habuerũt Philosophi, qui uisibilia huius mundi non acceperũt ut signa, sed quasi materialiter, qui arguuntur. Sap.13. Si enim tantum potuerunt scire, ut possent æstimare seculum, quomodo huius dominum facilius non inuenerunt? Ipsi similes fuerunt pueris qui in libris pulchris & deauratis literarũ pulchritudinem mirãtur, de his quæ scriptura significat non curantes. Aug. in lib. de lib. arbit. Admirator creaturarũ, & eis inhærens, nõ admirans artificẽ, similis est homini qui syllabas decenter ornatas miratur, & in eis adhæret relicto sentẽtiæ principatu. Signa naturalia sunt omnes creaturæ. Omnes enim nobis loquuntur Dei laudem, & nostrã eruditionem. Deus enim effudit sapientiam super omnia opera sua. Eccl.1. Iob 12. Nimirũ interroga iumenta, & docebunt te: & uolatilia cæli, & indicabunt tibi. Loquere terræ, & respõdebit tibi, & narrabunt ea pisces maris. Salomon sapientiã quæsiuit tam in herbis, quàm in arboribus, etiã in animalibus. Disputauit enim ab hysopo usque ad cedrũ, & de omnibus generibus animaliũ, per singula prepones parabolam. Et Aristoteles interrogatus à quo tot & tanta didicisset: Respondit, A rebus quæ mentiri non norunt. Aug. in lib. de lib. arbit. Quocũque te uertis, ueritas uestigiis quibusdam quæ operibus suis impressit, loquitur tibi, & te in exteriora relabẽtẽ ipsis exteriorũ formis intus reuocat. Sap.13. A magnitudine speciei & creaturæ cognoscibiliter potest creator earũ uideri. ad Rom.1. Inuisibilia Dei, à creatura mũdi per ea quæ facta sunt,

sunt, intellecta cõspiciuntur. Ad donũ intellectus secũdum hanc acceptionẽ pertinent parabolæ euãgelicæ, & alia mystica, quæ in scriptura inueniũtur. Bernard. in sermonibus, loquens de apparitionibus Christi post resurrectionẽ: In spiritu intellectus aperuit eis sensum, ut intelligerent scripturas. Vnde secundũ hoc illud quod dicit Augu. in lib. de doct. Christ. quòd cognitio sacræ scripturæ pertinet ad donũ sciẽtiæ: non est intelligendũ uniuersaliter, sed solum de illa parte scripturæ, quæ de miseria humana loquitur. Signa positiua sunt, ut quæ sub ueteri lege, uel noua sunt instituta. Ad donũ igitur intellectus pertinet intelligere ea quæ creaturæ nobis naturaliter significant: quæ significatio manifestè est ratione similitudinis. Et secundũ hoc creaturæ sunt quasi libri naturales. Sed uelut libri scripti in quibus per donũ intellectus legimus quæ ad nostrã sapientiã pertinẽt, sunt ut formæ ecclesiarũ, & situs, & ornatus. Item habitus personarũ ecclesiasticarum: & ornatus earũ in suis mysteriis. De diuersis libris in quibus homo legere debet, Requiritur in Sermonibus epistolarũ de uerbo illo, Quæcunque scripta sunt, ad nostrã doctrinã scripta sunt. ¶ Secundum aliquos uerò donum intellectus dicitur lumẽ quo inuisibilia cognoscũtur. Ad quod uidetur facere quod legitur in 5. lib. Bern. de cõsideratione, ubi ipse distinguit inter intellectum, fidẽ, & opinionẽ, unumquodque eorũ describẽs. Fides, inquit, est uolũtaria quædam & certa prælibatio, nedũ propalatæ ueritatis. Intellectus est, rei cuiuscunque inuisibilis certa & manifesta notitia. Opinio est, quasi pro uero habere aliquid quod falsum esse nescias. In eodem: Intellectus rationi innititur, fides authoritati, opinio sola ueri similitudine se tuetur. Idẽ Aug. in lib. de Vtilitate credẽdi: Quod credimus, debemus authoritati: quod intelligimus, rationi: quod erramus, opinioni. Item Aug. in quodã sermone de Timore: Sextus, inquit, gradus est intellectus, ubi ab omni falsitate carnalis uanitatis corda mũ dantur, ut pura intẽtio dirigatur in finẽ: propterea & sexto loco dicitur, Beati mundo corde.

De dono sapientiæ. PARS XII.

SApientia quãdoque largè sumitur, scilicet pro sapida scientia, secundũ illud Eccle.6. Sapientia doctrinæ secundũ nomẽ eius, sapidam scientiã habet, cui res quas agnoscit sapiunt ut debent: quãdo scilicet mala culpæ sunt ei amara, bona temporalia uilia, spiritualia chara. Bernard. in sermonibus: Inueneris planè sapientiã, si prioris uitæ peccata defleas, si huius seculi desiderabilia parui pẽdas, si æternã beatitudinẽ toto desiderio cõcupiscas. Inueneris sapiẽtiã, si tibi horum singula sapiunt prout sunt.

Quandoque sapiẽtia strictè sumitur pro cognitione æternorũ, secũdũ illud Augustini in lib. de Trinitate: Hæc est, inquit, sapientiæ & scientiæ recta distinctio, ut ad sapientiam pertineat æternarũ rerũ cognitio intellectualis, ad scientiã uerò temporalium rerũ cognitio rationalis. Et secũdum hanc acceptionem sapientia nõ est omnino diuersa à dono intellectus. Strictius etiã sumitur sapientia pro cognitione suauitatis diuinæ per experientiam habita, & sic à dono intellectus est diuersa. Et differt à dono intellectus in hoc, quòd sapientia tantũ ueritati æternæ contemplandæ intendit. Intelligentia uerò non modo de æternis est, sed etiã de rebus inuisibilibus & spiritualibus temporaliter exortis. Isidor. in lib. differentiarum: Sapientia tantummodo æterna cõtẽplatur. ¶ Item intellectu intelligibilia capimus tantũ. Sapientia uerò non modo capimus superiora, sed etiã incognitis delectamur. Donũ sapientiæ habebat Augustinus, dicens, lib. 10. Confes. Aliquando, inquit, intromittis me in affectũ multum inusitatũ introrsum nescio quam dulcedinem, quæ si perficiatur in me, nescio quid erit, quod uita ista non erit. Sed recido in hæc ærumnosis ponderibus, & resorbeor solitis, & teneor, & multũ fleo. Sed multũ teneor quantum consuetudinis sarcina digna est. Hic esse ualeo, nec uolo: illic uolo, nec ualeo, miser utrobique. Quasi per auditũ cognitionem habet suauitatis diuinæ qui credit illi uerbo, Eccl. 24. Spiritus meus super mel dulcis. Vel illi, Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ domine. Cognitio quæ habetur per donum intellectus, est quasi cognitio per uisum: cognitio uerò quæ habetur per donum sapientiæ, est quasi cognitio per gustũ. In Psal. Gustate, & uidete quoniã suauis est dominus. Donum sapientiæ tranquillat mentem, & reficit. Grego. Ab intellectu ascenditur ad sapientiam, ut hoc quod acutè intellectus inuenit, sapiẽtia maturè disponat. Gl. super Matth. 5. In septimo est sapientia: id est, contẽplatio ueritatis pacificans totũ hominem. Augustinus in sermone de Timore: Cum in finẽ peruentum fuerit, iam requiescitur. Et quis finis, nisi Christus qui est finis legis ad iustitiam? Et sapientia Dei quis, nisi Christus? Propter hoc sicut septimo posita est sapiẽtia, sic septimo ponitur, Beati pacifici. De sapiẽtia dicit Gregorius super Iob 1. Sapientia in die sua pascit, dum de æternorum spe & certitudine mentem reficit.

QVINTAE *partis principalis de Beatitudinibus Tractatus.*

De dicendorum ordine in isto tractatu. Et de descriptione Beatitudinis. PARS I.

VLTIMO dicendũ est de Beatitudinibus, de quibus habetur Matth. 5. De illis uerò hoc modo dicetur. Primò ostendetur quid sit beatitudo prout hic sumitur. Secundò tangentur quædam attendenda & admiranda circa doctrinã illam Saluatoris, in qua gratiæ illæ quæ dicuntur Beatitudines, nobis commẽdantur. Tertiò de singulis agetur per ordinẽ. ¶ Circa primum notandũ quòd beatitudo prout hic sumitur, sic potest describi: Beatitudo est gratia nõ cuicunque, sed uerè sapienti nota, faciẽs ad suauitatẽ cõscientiæ, propinqua gloriæ. Et uidetur posse sumi hæc descriptio ex eo quod dicit Ambro. in lib. de Offic. Dico, inquit, beatam uitam consistere in altitudine sapientiæ, suauitate cõscientiæ, uirtutis sublimitate. Quod dictum est, Beatitudo est gratia non cuicunque, sed uerè sapienti nota: sumi potest ex eo quod dicit beatã uitã consistere in altitudine sapientiæ. Ad eos qui habent profundam sapientiam pertinet cognoscere quod paupertas hominẽ beatum efficiat: & sic de cæteris gratiis quas dominus cõmendat. Bernard. in sermonibus: Quid tam absconditũ quàm paupertatẽ esse beatam? Matth. 11. Abscondisti hæc à sapientibus & prudẽtibus. A sapientibus, inquam, huius mundi. Quod dictũ est, Faciens ad suauitatẽ cõscientiæ: sumi potest ex eo quod Ambr. dicit, in suauitate cõsistere. Paupertas, & cæteræ gratiæ quas Deus cõmendat, uidentur habere miseriam uel antecedentẽ uel cõcomitantẽ, uel esse ipsa miseria: tamen secundũ ueritatem, ad suauitatem seu tranquillitatem cõscientiæ faciunt. Quod dictũ est, Propinqua gloriæ: potest sumi ex hoc quod Ambr. dicit, uirtutis sublimitate. Virtus sublimis, est uirtus perfecta: uirtus perfecta est uirtus propinqua fini suo, siue gratia propinqua gloriæ. Beatitudo, prout hic sumitur, est beatitudo uiæ, & ideò est beatitudo semiplena: Plena enim beatitudo erit patriæ, quam notificat Aug. in Ench. dicens: Ille beatus est, qui omnia quæ uult habet: nec aliquid uult quod non decet. In eo in quo sunt gratiæ illæ quas dominus cõmendat, iam est impletum illud, Non aliquid uult quod non decet. Illud uerò, Omnia quæ uult habet, quãtum ad bona transitoria uidetur esse impletũ, quũ ipse ea contemnat, & amplius etiam de illis habeat quàm uelit: quantũ uerò ad uera bona quæ sunt futura, non est hoc in eo impletũ: quodammodo tamẽ habet ea, scilicet in spe, etsi non in re. Ferè etiam habet ea in re propinquitate uel facilitate perueniendi ad ea. Vnde & pauperum spiritu, & eorũ qui persecutionẽ patiuntur propter

iustitiam, dicit dominus iam esse regnum cælorum.

De quinque attendendis & admirandis circa doctrinam illam quæ est compendium nouæ legis.

PARS II.

CIrca secundum notandum quòd quinque sunt attendenda & admiranda circa dictam doctrinam, quæ compendium est nouæ legis. Explanatio uerò eius subditur in aliis quæ dicit dominus in illo sermone, sicut patet ex Glossa. Vnde super illud, Ascendit in montẽ, dicit Glo. In hoc monte nouũ testamentũ in cordibus filiorũ scribit, incipiẽs à beatitudine, qui in mõte Sinai uetus testamentum in lapidibus seruis dedit, incipiens à timore. Et alia Glossꝰ. dicit, Sicut Moyses decẽ præcepta proponẽs postea per partes explicat: sic Christus quasi uirtutũ genera octo beatitudines proponit, ex quibus pendent quæ in mõte dixit. ¶ Primũ attendendũ & admirandũ circa doctrinam illam est legislatoris benignitas. Secundum, in eiusdem authoritas. Tertiũ, doctrinæ sublimitas. Quartum, sententiarum extraneitas. Quintũ, doctrinæ integritas. ¶ Benignitas legislatoris in hoc apparet, quòd ipse nec præcipit, nec prohibet, nec comminatur, sed dulcedine mercedis temperat difficultatẽ laboris. Vnde lex eius bene potest intelligi illa lex clementiæ, de qua dicit Salomon in fine Prouer. loquẽs de sapiente muliere: Os suum aperuit sapiẽtiæ, & lex clementiæ in lingua eius. Verè non est similis illi in legislatoribus. Iob 36. Non sunt similes ei qui multitudine præceptorũ & prohibitionũ subditis suis obstruunt uiam paradisi, & comminationes multas eis facientes non dant locũ timori Altissimi. Authoritas legislatoris maxima est. Ipse enim iudex est, qui hanc legẽ dat. Ideò magna securitas est his qui eam obseruãt. Iob 31. Quis mihi tribuat auditorem, ut desiderium meum audiat omnipotens, & librũ scribat ipse qui iudicat, ut in humero meo portem illũ? In humero portare, est secundum Greg. scripturã operatione perficere. Ad doctrinam istã pertinet illud Eccles. 24. Ego ex ore Altissimi prodii. Si uestes quæ tetigerunt Saluatorem pro reliquiis habentur, quare uerba quę processerũt de ore eius pro reliquiis non habentur? Nullum uerborum illorum negligẽdum esset. In Psalm. Folium eius non defluet. Diligenter essent audienda uerba illa, & memoriæ infigenda. Eccles. 8. Ego os regis obseruo. Credendum est, quòd uerba ipsius magnæ sint uirtutis. Illi enim specialiter dicitur in Psal. Diffusa est gratia in labiis tuis. Et Luc. 4. Mirabãtur omnes in uerbis gratiæ, quæ procedebant de ore illius. & Cant. 5. Anima mea liquefacta est, ut dilectus locutus est. ¶ Sublimitatem doctrinæ Christus ostẽdere uoluit in hoc, quòd doctrinã illam in monte tradidit. Vnde Glossꝰ. super illud, Ascendit in montem. Altiorem, inquit, doctrinam iustitiam, quàm illam quę est Scribarum & Pharisęorum. Item alia Glossꝰ. Ascendit in montem, ut altiora uirtutum culmina doceret. Proposuit dominus in monte illo abscondita cælestis ethicæ. Vnde impletum fuit illud, Aperiam in parabolis os meum, eructabo abscondita à constitutione mundi. Matth. 13. Et est sumptum de Psalm. Ibi tradidit regulas uiuẽdi quæ ad regimen totius mundi sufficerent, si secundum eas regere se uellet. Ibi tradidit principia moralis philosophię, quibus ueritas uitę demonstratur & æterna felicitas non tam infertur quàm confertur. Ibi sol intelligẽtię uelut octo radios ex se emisit ad ecclesiæ illuminationem. Ibi fons sapientiæ, uerbum scilicet Dei in excelsis. Ecclesiast. 1. Nouum testamentum uelut quendam fluuium paradisi emisit: ut tangitur in Glossꝰ. Hic est torrens ille, de quo Ezechie. 47. Viuent omnia ad quæ uenerit torrẽs. Ad hunc fluuium pertinet illud Ecclesia. 24. Ego quasi fluuius Dorix, & quasi aquę ductus exiui de paradiso. Dorix interpretatur medicamentũ generationis. Os illud cuius apertionem Matthæus commemorat, uenæ uena uitæ fuit. Prouerbior. 10. Vena uitæ os iusti. Lex uetus promittebat suis obseruatoribus benedictionem temporalis prosperitatis, & transgressoribus comminabatur maledictionem temporalis aduersitatis. Deut. 28. Sed lex noua obseruatores suos beatos prædicat. Magis enim Deo assimilat, quàm illa. Quanto uerò aliquis Deo similior est, tanto in maiori tranquillitate est. Vnde super illud Ierem. 17. Ego autem non sum turbatus, te pastorem sequens, dicit Glossꝰ: Quanto magis Christum sequeris, tanto minus turbaris. In doctrina illa erexit nobis Christus scalam mirabilẽ, cuius utraq; extremitas tangit cælum. In commendatione enim primę beatitudinis & ultimæ dicitur, Quoniam ipsorum est regnum cælorum. Quomodo regnũ cælorum sit pauperũ spiritu, & quomodo eorum qui persecutionẽ patiuntur propter iustitiam, dicetur, quum de illis beatitudinibus specialiter agetur. ¶ Sententię illius doctrinę ualde extraneę sunt à sententiis sapientiæ mundanę, quę miseros iudicat, quos illa doctrina beatificat. Sunt enim octo illa uerba quasi octo positiones ipsius ducis philosophiæ. Positiones, inquam, extraneissimæ, sed tamen ueriss imę. Causa quare sapientia Dei adeò extraneũ iudicium habeat à iudicio mundanę sapientię, hęc est: quia lumen sapiẽtię diuinę magis est sufficiens ad uisionem eorũ quæ sunt propè, & eorum quę sunt longè. Attingit enim à fine usq; ad finem.

Sap.8.Lumen uerò mundanæ sapientiæ modicum est, non sufficiens nisi ad uisionem præsentium.Sapientia mundana superficialiter solũ res aspicit:sapientia uerò Dei interiora penetrat, ideò suauitatem inuenit, quam non inuenit sapientia mundi. Simia si loqui posset,nucem amarã diceret propter corticis amaritudinem.Qui uerò nucem frãgit,& ad nucleum peruenit,dulcedinem in nuce inuenit.Doctrina illa integra est quantum ad principia moralis sapientiæ. Licet anima multas conditiones in rebus attendat,tamẽ specialiter ipsa sapiens iudicatur secundum conditiones quæ sunt bonitas & malitia. Anima enim sapiẽs est, si bona & mala sapiunt ei ut debent.Bern.in sermonibus:Inueneris sapientiam, si tibi horum singula sapiunt prout sunt.Perfectè ergo principia moralis doctrinę tradi uidentur in illis octo uerbis,in quibus anima ad bonũ & ad malum perfectè ordinatur. Ad bonum ordinatè se habet, si modica bona modicum diligat, si uera bona esuriat & sitiat, & si eis ita adhæreat, ut nulla pœna ab eis separari ualeat. Ad primũ pertinet illud,Beati pauperes spiritu,&c.Ad secũdum illud, Beati qui esuriunt,&c.Ad tertium,Beati qui persequutionẽ,&c. ¶ Ad bonum quis ordinatè se habet,si nulli malum inferat, si sibi illatum uel gratis assumptum æquanimiter ferat, si alii illatum propossse auferat, si studiosè cauet ut nec inquinetur malo culpæ, nec perturbetur malo pœnæ.Ad primum pertinet illud, Beati mites. Ad secundum illud, Beati qui lugent.Ad tertium illud,Beati misericordes. Ad quartum illud,Beati mũdo corde.Ad quintum illud, Beati pacifici. Secundum Gloss.in septem primis est, perfectio:in octaua,perfectionis ostensio. Ad perfectionem duo pertinent, scilicet purgari à noxiis,& impleri bonis. Purgari uerò à noxiis, est prius naturaliter. Augustin. Bono implendus es, funde malum: paupertas spiritus,& mansuetudo fundunt malum. Paupertas spiritus fundit mala illa quę ueniunt nobis à bonis quæ intra nos sunt, scilicet solicitudinem seculi & amorẽ. Mansuetudo uero fundit mala illa quæ ueniunt nobis ab his quæ contra nos sunt. Expellit enim perturbationes quas in nobis faciunt aduersa. ¶ Quinque uerò beatitudines sequẽtes pertinent ad repletionem boni. Duplex est enim bonum præter bonum delectabile:scilicet bonum expediens, ut est medicina, uel incisio propter salutem corporis facta, & bonum simpliciter. Ad bonum expediens pertinet illud,Beati qui lugent. Qui enim habet gratiam lugendi, renuit consolari eligens hic salubriter cruciari ut possit sanari in futuro, & possit ueraciter delectari. Ad bonum simpliciter pertinent quatuor

atuor sequentes beatitudines. ræ primæ ad actiuam, & duæ æ ad contemplatiuam. Illud, eati qui esuriunt, &c. pertinet d bonum ad quod tenemur. Illd, Beati misericordes, ad bom ad quod non tenemur. Ali um duarum quæ pertinent ad ontemplatiuam, prior pertiet ad intellectum, posterior ad ectum.Item prima septem beaadinum quæ pertinent ad per ctionem animæ, expedit uim ncupiscibilem, scilicet pauertas spiritus:mansuetudo uee expedit uim irascibilem. Vis ró rationabilis postquam cor peditum est, ab amore mun per paupertatem spiritus, & erturbationibus iræ per mansuetudinem, uacare potest & uire statum in quo homo est. Quam uisionem sequitur luctus: ma qui apponit scientiam, apnit & dolorem. Eccles.i.r. uctus uerò purgat mentem,reiquias infirmitatis expellens, & fectionẽ palati spiritualis quæ ut de febre iniquitatis remoues.Ideò post luctum bene seitur esuries iustitiæ: sicut hoo perfectè purgatus & sanitacorporali restitutus esurire so ¶ Et notandum, quòd non n citò animus perfectè sana, quàm citò peccatum ei reitur. Vnde Augustinus 14. o de Trinitate : Sicut aliud febrem, aliud infirmitatem re factam curare. Item aliud telum de corpore demere, aliud uulnus eo factum secunda curatione sanare: Ita aliud est causam afferre languoris, quod per indulgentiam fit omnium peccatorum:aliud ipsum languorem curare,quòd paulatim proficiendo fit in renouatione huius imaginis. Primum facit Deus per se & secum : secundum facit Deus per hominem, & cum homine.Ideò dicitur in Psalm. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis,& sanat omnes infirmitates tuas. Sanare infirmitates numeratur quasi diuersum cum eo quod est propitiari iniquitatibus: quia uerò esuriens & sitiens iustitiã,ex fragilitate quandoq; cadit,saltem uenialiter. Septies enim cadet iustus.Prou.24.necessaria sunt homini opera misericordiæ quibus homo se abluat. Luc.11. Veruntamẽ quod superest, date eleemosynã, & omnia munda sunt uobis. ¶ Sexto uerò loco rectè ponitur munditia cordis præparans ad Dei uisionem, cùm omnia præcedẽtia uel indicatiua sint, uel effectiua mũditię, esuries & sitis eã indicant,cætera eam efficiunt. Visionem uerò Dei sequitur gustatio diuinę suauitatis: qua degustata animus amore & desiderio eiuscapitur,& propter hoc auertit se & abrũpit ab aliis, ut Deo totaliter uacet. Gustato enim spiritu,ut ait Aug. desipit omnis caro , unde talis studet paci faciendæ & conseruandæ in se,sciens quòd in pace factus est locus eius. Ideo septi-

mo loco rectè ponitur illud, Beati pacifici. Tres primæ faciunt ad hoc ut uetus homo exuatur: quatuor sequẽtes ad hoc ut nouus homo induatur. Ad quod monemur Ephes. 4. Deponite uos secundum pristinam conuersationem ueterem hominem qui corrumpitur secundum desideria erroris, & induite nouum hominem qui secundum Deum creatus est. Et ad Colos. 4. Expoliantes uos ueterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum hominem, &c. Ideo septimo loco rectè dicitur, Quoniã filii Dei uocabuntur. Filius Dei est homo nouus. Filius Adam homo uetus. Bern. in sermo. inter dictas septẽ beatitudines sic distinguit: Attẽde, inquit, quemadmodũ in tribus prioribus sibiipsi reconciliatur anima: in duobus, quæ sequũtur proximo: in sexto, Deo: in septimo, alios reconciliat, tanquam receptus in gratiã domini & felici familiaritate donatus. Nam paupertate, mansuetudine, fletu, renouatur in anima similitudo quedã & imago eternitatis omnia tempora complectentis, dũ paupertate futura meretur, mansuetudine sibi præsentia uendicat. Hoc uidetur dici propter hoc, quòd mã suetus sibi dominatur, cum homini immansueto potius dominetur ira. Et subdit Bern. Luctus pœnitentiæ præterita quoq; recuperat, sicut scriptum est: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Porrò iustitia & misericordia perfectè proximo cohæremus, dum quicquid uolumus nobis fieri, aliis nõ facimus per iustitiã, & quecunq; uolumus ut faciant nobis homines, & nos faciamus illis per misericordiã. Iam reconciliati nobis, reconciliati etiam proximo fiducialiter per munditiã cordis, reconciliamur Deo. Beati uerò qui de sua reconciliatione non ingrati & pro fratribus suis piè solliciti, eos quantum prævalent, & sibi & Deo reconciliare laborant.

De paupertate spiritus, & eius descriptione: quare etiam pauperes spiritu sint beati, & regnum cælorum sit ipsorum: ac cui dono paupertas spiritus adaptetur. PARS. III.

COnsequenter dicendum est de singulis beatitudinibus. Et primo de paupertate. De qua hoc modo dicetur. Primò ostendetur quid dicatur paupertas spiritus. Secundò quomodo pauperes spiritu sint beati. Tertiò, quomodo regnum cælorum sit pauperum spiritu. Quartò, cui dono paupertas spiritus adaptetur. Quintò, agetur specialiter de his in quibus paupertas spiritus consistit. ¶ Circa primum notandum, quòd Bernard. in sermonib. uocat paupertatem spiritus uoluntariam paupertatem, quæ est cum spirituali intentione, sic dicens, Diligenter attende, quòd non simpliciter pauperes nominat, propter plebeios pauperes, necessitate miserabilem non uoluntate laudabili. Speret equidem profuturam eis apud diuinæ bonitatis misericordiam hanc ipsam afflictionis suę miseriam. Scio tamen hoc in loco Dominum non de huiusmodi fuisse locutum, sed de his qui possunt dicere cum propheta: Voluntariè sacrificabo tibi. Quamen nec uoluntaria quidem paupertas omnis laudem habet apud Deum. Nam & philosophi sua omnia reliquisse dicuntur, ut expediti mundialibus curis studio uanitatis possent uacare liberius, & nolebant sensu abundare in sensu suo. Hos discernit quod dictum est, Spiritu, id est, spirituali uoluntate. Beati uerò pauperes spiritu: spirituali scilicet intentione, desiderio spirituali propter solum beneplacitum Dei & animarum salutem. Super illud uerò Matt. 5. Beati pauperes: quædam interlinear. dicit. Voluntate: alia interlin. dicit, Pauper spiritu est humilis corde. Gloss. uerò hæc duo coniungit, dicens, Pauperies deuotio habet duas partes, abdicationem rerum abdicationem, & spiritus contritionẽ. ¶ Si quis tamen diligenter attendat, paupertas spiritus uideri poterit consistere in tribus, secundum tres uires animæ: scilicet in humilitate secundum uim rationabilem, ut sumamus humilitatem pro illa humilitate, de qua Bernardus: Est humilitas, quam in nobis ueritas parit. Item in libro de decem gradibus humilitatis: Humilitas est uirtus, qua homo uerissima sui cognitione sibiipsi uilescit. Et in diffidentia de propriis uiribus, quantum ad uim irascibilem. Diffidentia enim de propriis uiribus commendabilis est, sicut diffidentia de Deo est uituperabilis. Et in contemptu siue prauo amore rerum temporalium quæcunque sint res illę, siue sint diuitiæ, siue alia. Et iste contemptus pertinere uidetur ad uim concupiscibilem. Et sub isto tertio membro contineri illa uidetur species humilitatis, quę est contemptus propriæ excellentiæ: de qua loquitur Bernardus in epistolis: Possumus tamen dicere paupertatem spiritus consistere in duobus: scilicet in humilitate, & rerum temporalium abdicatione: sicut tangit glo. Et tunc accipietur humilitas ita largè, ut comprehendat diffidẽtiam de propriis uiribus. Sicut in tractatu de Superbia, præsumptio posita est species superbiæ. Dicunt etiam aliqui, ad paupertatem spiritus pertinere spiritualem mendicationem, qua quis mendicat ea quæ sunt spiritus, improbum se diuitibus spiritualibus exhibendo, nunc subsidium orationum, nunc panem doctrinę humiliter petendo. Sed ista mendicatio sequela est uerę humilitatis. Item dicunt aliqui, paupertatem spiritus esse quum aliquis agnoscit se non habere

domi

dominiũ aliquod, nec in se nec in eis quæ sua uidentur, sed solum administrationẽ: Deum uerò omnium esse uerum dominũ intelligit. Hæc paupertas spiritualis est, quum sedẽ habeat in ipso spiritu. Et qui hanc paupertatem habet omnino sine proprio est. Prouer. 14. Acceptus est regi minister intelligens. Intelligens, inquam, se solum ministrũ esse, & nullius dominum.

¶ *Quare pauperes spiritu sunt beati.*

CIRCA secundũ notãdum est q̃ propriissima causa quare pauperes spiritu sint beati, est illa quã dominus assignat, quoniam ipsorum est regnum cælorum. quasi diceretur: Videntur esse pauperes, sed uerè sunt diuites. Prouerb. 13. Est quasi pauper quum in multis diuitiis sit. 2. ad Corint. 6. Sicut egentes, multos autem locupletantes tanquã nihil habentes & omnia possidentes. Tria genera hominũ solent haberi pro pauperibus, licet nihil possideant, scilicet electi ad dignitatẽ magnã, & qui diuitias multas quas habẽt in tuto loco reposuerunt, & hæredes principum. Et hæc tria inueniuntur in pauperibus spiritu. Iac. 2. Nónne Deus elegit pauperes in hoc mũdo, diuites in fide, & hæredes regni? Ad beatitudinẽ etiam pauperũ spiritu facit, quòd ipsi liberi sunt à multiplici miseria quæ superbiam sequitur. De quo require in tractatu de Superbia. Item à multiplici miseria in quã ponunt diuitiæ amatores suos. De quo require in tractatu, de Auaritia. Quando etiam ponentur ea quæ pertinẽt ad commendationem paupertatis & humilitatis, amplius patebit quomodo pauperes spiritu sint beati.

¶ *Quare pauperum spiritu sit regnum cælorum.*

CIRCA tertium notandum quòd pauperũ spiritu regnũ cælorum est facilitate acquirendi. Pauperes enim spiritu sunt contemptores mundi, & humiles: qui uero contẽnunt mundũ, habent eum sub pedibus, & sunt supra mundum. Humilitas uerò est quasi clauis regni cælorum contra quam non ualet aliqua clausura. Apocal. 3. Ecce dedi ostium apertum coram te, quod nemo potest claudere, quia modicam habes uirtutem. Facile ergo est pauperibus spiritu intrare in regnum cælorum, qui sunt iam supra mundum, & clauem habent tam efficacem. Præterea humilitas est de qua dictum est quòd laqueos mũdi euadit. De paupertate autem uerum est, quòd frustrà ante eam rete iacitur. Prou. 1. Frustrà iacitur rete ante oculos pennatorũ. Pennati sunt contemptores mundi. Humilium est regnum cælorum, iuxta illud: Sinite paruulos uenire ad me, & nolite prohibere. Taliũ enim est regnũ cælorũ. Luc. 18. ¶ Triplici ratione humilitatis uidetur esse regnum cælorum. ¶ Primò, propter

propter eius capacitatem. Ipsa enim in præsenti capax est gratiæ quam tumor superbiæ repellit. Iac. 3. Humilibus autẽ dat gratiam: & quia est capax gratiæ, in futuro erit capax gloriæ. ¶ Secundò, propter fidelitatẽ. Quum enim ipsa fidelis sit in modico, super multa constituetur. Matth. 25. Quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te cõstituam. Bernardus super Cantic. Fidelis re uera famulus es, si de multa gloria domini tui, etsi non exeunte de te, tamẽ transeunte per te, nil manibus tuis adhęrere cõtingat. ¶ Tertiò, ratione uicissitudinis. Humilitas Deũ in se recipit: ideo meritò in regno Dei recipietur. Prouerb. 29. Humilem spiritu susciptet gloria. Humilitas in præsenti Deum honorat: ideo meritò in futuro à Deo honorabitur. Ecclesiast. 3. Magna potẽtia Dei solius, & ab omnibus honorabitur. 1. Reg. 2. Qui honorificauerit me, glorificabo eum. Item diffidentium de propriis uiribus est regnum cælorum, id est, robur & effluentia cælestis auxilii. De cælo enim uenit eis auxilium, cùm de Deo & de sanctis eius cõfidant, & non de propriis uiribus. Luc. 12. Nolite timere pusillus grex, quia complacuit patri meo dare uobis regnum. Contemptoribus uerò rerum temporalium regnum cœlorũ est quasi iure emptionis. Bern. in sermonibus: Pauperibus pariter & martyribus regnũ cælorũ promittitur: quia paupertate quidẽ emitur, sed in passione pro Christo absq; omni dilatione percipitur. Matt. 19. Omnis qui reliquerit domũ, &c. centuplũ accipiet & uitã æternã possidebit. Item Bern. in sermonibus: Quid sibi uult quòd eadẽ promissio facta est martyribus & pauperibus, nisi quia uerè martyrii genus paupertas uolũtaria est. ¶ Item mendicantiũ suffragia sanctorũ, regnũ cælorũ est: quia regnũ cælorum pietatis est. Quicquid autẽ habet pietas, pauperũ est. Eccles. 16. Omnis misericordia faciet locum unicuiq;, &c. Domus cælestis sicut & alia domus Dei pauperum est. Illorũ uerò qui nihil propriũ se habere intelligũt, sed omnia cõmendata à Deo reputãt, est regnũ cælorum, tanquã eorũ qui Deo sunt fidelissimi, nullius rei dominiũ sibi usurpãtes, sed omniũ rerum dominium Deo relinquẽtes. Ad beatitudinem horum facit, quòd si auferatur ab eis aliquid eorũ quorum onus & periculum habebũt, nullam molestiã sentiunt sed suam exonerationẽ hoc reputant. Præterea cùm propriam uoluntatẽ non habeant, & cõtra uoluntatem propriam eorum nihil fit, ideo molestia carent. Hoc enim solum molestum est alicui quod contra eius uoluntatẽ fit.

¶ *Paupertas spiritus dono timoris adaptatur.*

CIRCA quartum notandũ, quòd paupertas spiritus dono timor

timoris adaptatur, & quantũ ad humilitatẽ, & quantũ ad rerum temporaliũ paupertatem. Quantum ad humilitatem: quia timor humilitatem introducit, sicut aliquis solet se inclinare timore gladii super eum eleuati. 1. Petri 5. Humiliamini sub potẽti manu Dei. Paupertas uerò rerum temporaliũ bene timori adaptatur. Timentium enim est proiicere quæcunq; fugæ suæ cursum impediunt, & quæcunque euasioni suæ obstãt. Multi timore periculi, quod est in mũdo isto mũdum relinquũt. Vnde super illud Iob 31. Semper quasi tumentes super me fluctus timui Deum. glo. Fluctus quum tumẽtes desuper eminent, ea ex naui proiiciunt pro quibus naufragia sumpserunt.

De *humilitate* PARS IIII.

Quæ subdiuiditur in quinque capitula.

De ordine dicendorum de humilitate, & eius descriptione.

CAP. I.

COnsequenter agendum est de his in quibus consistit paupertas spiritus, scilicet de humilitate. Sicut enim initiũ omnis peccati superbia. Ecclesiast. 10. sic initium nostræ reparationis uidetur esse humilitas. Hieron. Prima uirtus Christianorum est humilitas. ¶ De humilitate uerò hoc modo agetur. Primò, ponentur eius descriptiones. Secundò, eius commendationes. Tertiò, tangetur de causis humilitatis. Quartò, de signis eius. Quintò, ponentur diuisiones ad humilitatem pertinentes. ¶ Humilitatem sic describit Aug. Humilitas est ex intuitu propriæ conditionis & sui conditoris, uoluntaria mẽtis inclinatio in suo imo ordinabili ad suum conditorẽ. Humilitas est uelut quædã mentis incuruatio seu genuflexio coram Deo, eum semper uenerans. Causa una huius inclinationis est intuitus proprię cõditionis. Propriam conditionem intuebatur Abrahã, quũ diceret: Loquar ad dominũ meum, quum sim puluis & cinis. Gen. 18. Itẽ qui dicebat: Putredini dixi, Pater meus es: mater mea & soror mea uermibus. Iob 18. Ad hũc intuitũ mittimur, Michææ 6. Humiliatio, inquit, tua in medio tui: id est, in uẽtre. Voluit dominus uentrem antẽ esse, ut homo semper uidere posset materiam suæ humiliationis. Alia causa inclinationis est intuitus conditoris, in quo nullus est defectus: unde cõparatione eius magis apparẽt defectus nostri. Iob 25. Stellæ non sunt mundæ in cõspectu eius: quanto magis homo putredo, & filius hominis uermis? Esa. 64. Quasi pannus mẽstruatæ omnes iustitię nostræ. Gregor. Sæpe iustitia nostra ad examen diuinæ iustitiæ deducta, iniustitia est, & sordet in districtione iudicis quod fulget in estimatione operãtis. Iob ulti. Nunc oculus meus uidet te, idcirco me reprehendo. Bern. ad fratres de monte Dei: Nunquã se melius

ius deprehendit modus humanæ imperfectionis, quàm in lumine uultus Dei: in speculo diuinæ ssionis mens humilis in suo imo manet, tractat enim quę in se infima sunt. Seneca in epistolis: Quod homines libentissimè de ilis faciũt, de te male existima: id autem maximè tracta quod in te esse infirmissimum senties. ui palea locum supremũ tenet, non sui nobilitate, sed uento & ui uanitatẽ: granum uerò quod retiosum est tenet locũ imum: e superbia uilis, elationis opinione, uel ambitionis præsumtione, super alias se extollit: humilitas uerò in imo remanet: tamen illud imum ordinabile est d Deum. Deus enim in corde humili quiescit. Vnde super illud Psal. Parata sedes tua extũc. scit gl. Anima trãquilla & humilis, sedes est Dei. Aug. 11. lib. Conf. O quam excelsus es, & humilis corde sunt domus tuæ. Bern. in libr. de cõsideratione, satis insinuat quid sit imum hominis, & quid sit illud quod ad conditorẽ ordinatur. Vbi cõsiderationem dixit in tria diuidit: scilicet in considerationem quid, quis, & quale sis, quid in natura, quis in persona, qualis in moribus. Et subdit: Est in diffinitione hominis quem dicunt animal rationale, mortale: quod diligẽtius intuere licet, si libet consideranti duo hæc simul rationale & mortale. Vide tibi exinde occurrit fructus, ut sis mortale quod in te est rationale humiliet, & rursum rationale mortale cõfortet, quorum neutrum neglectui erit homini circunspecto. Mortale ergo imũ hominis intelligas: id uerò quo ordinatur homo ad suum conditorem intelligas rationale. Inquãtum mortalis, est homo puluis & cinis: inquantum rationalis, est capax Dei. ¶ Item humilitas sic potest describi: Humilitas est uoluntarius contemptus sui. Vel sic: Humilitas est sensus, ppriæ uacuitatis seu inanitatis. Bern. in lib. de XII. gradibus humilitatis, eã sic describit: Humilitas est ueritas qua homo uerissima sui cognitione sibiipsi uilescit. In epistolis uerò sic eam describit: Humilitas est cõtemptus propriæ excellentiæ. Prior descriptio Bernardi uidetur pertinere ad humilitatẽ intellectus, sequẽs uerò ad humilitatem affectus. In Vitis patrũ: Frater, quidam interrogauit quendam senem, quid est humilitas. Et ille respondit: Qui uult esse humilis, fugiat eligẽs taciturnitatem.

De commendatione humilitatis.

CAP. II.

NOtandum quòd ad commẽdationem eius, Primò, ualere potest multiplex admonitio quam scriptura sacra facit de ipsa. Ecclesiastic. 3. Quanto magnus es, humilia te in omnibus. Notabiliter dicitur, Quanto magnus es: melius enim sedet humilitas in maioribus. Bern. in lib. de Consideratione: Cũ omni

indiffer

indifferenter personæ humilitas sit quædam turris fortitudinis à facie inimici, nescio quo pacto tamen uis eius maior in maioribus & in clarioribus clarior cõprobatur. Nulla splẽdidior gemma in omni præcipuè ornatu summi pontificis. Item Bernard. In alto non altum sapere, sed humilibus consentire, nil Deo charius uel rarius apud homines. Hierony. Nihil est quod nos hominibus ita gratos & Deo faciat, quàm si uitæ merito magni, humilitate sumus infimi. Greg. in Moral. Mirum est cùm in cordibus sublimium regnat humilitas morum. Vnde pensandum est, quia potentes quique cùm humiliter sapiunt, culmen extraneæ, & quasi positæ longè uirtutis attingunt. Bernard. ad Eugenium Papam: Salubris copula, ut cogitans te summum pontificem, attendas pariter te uilissimum cinerem non fuisse, sed esse. Bern. Nõ est magnũ esse humilem in abiectione, magna prorsus & rara uirtus est humilitas honorata. Item monemur ad humilitatem. Ecclesiast. 7. Humilia, inquit, ual de spiritum tuum. Valde debemus nos humiliare. Quantumcunque enim nos humiliauerimus, Christo humiliores nõ erimus. Luc. 14. Recumbe in nouissimo loco. Non dicit in medio. Ostiũ paradisi humile est. Ioan. 10. Ego sum ostium. Ingressuro per istud ostium non est periculum quantumcũque se inclinet: sed si parum plus iusto se erexerit, offendet. Bernardus: Non est planè timenda quãtalibet humiliatio: horrenda autem nimisq; pauẽda uel minima temerè præsumpta erectio. Quamobrẽ nosli te comparare, ô homo, maioribus, noli minoribus, noli aliquibus, noli uni. Item monemur ad humilitatem, 1. Petr. 2. Subiecti, inquit, estote omni humanæ creaturæ propter Deum. Eiusdẽ 5. Omnes inuicem humilitatem insinuate. In eodem: Humiliamini sub potenti manu Dei. ¶ Secundò, possunt ualere ad humilitatis commendationem exempla. Inter quæ præcipuũ est exemplũ Christi, qui humillimus fuit. August. Ambula per Christi humilitatem, ut uenias ad æternitatem. Deus Christus, patria est quò imus: homo Christus, est uia qua imus. Ad illum imus, per illum imus: quid timemus, ne eremus? Itẽ putabas fortè sapientiam Dei dicturam: Discе quomodo cælos feci & astra. Non: sed prius illud, Quoniam mitis sum, & humilis corde. Vis capere celsitudinem Dei, cape prius humilitatem Dei. Item August. 14. libr. de Ciuitate Dei: Nunc in ciuitate Dei in hoc seculo peregrinanti maximè commendatur humilitas, & in eius rege qui est Christus maximè prædicatur. Contrarium huic uirtuti elationis uitiũ in eius aduersario qui est diabolus maximè dominari, sacris literis edocetur. Humilitatem

litatẽ exemplo suo Christus docuit, & nascẽdo, & moriendo, & prædicando, & miracula agẽdo. Bernard. loquens de illo uerbo, Paruulus datus est nobis. Esa. 9. Studeamus, inquit, effici sicut ille paruulus, discamus ab eo, quia mitis est, & humilis corde, ne magnus uidelicet Deus, sine causa factus sit homo paruulus. Augu. Medicina tumoris hominis est humilitas Christi. Erubesceret homo esse superbus, quia humilis factus est Deus. Erubesceret miles sedere in scamno, si uideret regem sedere ad terrã. Esa. 64. Vtinam dirumperes cælos, & uenires. A facie tua montes defluerent. id est, superbi humiliarentur. Bern. Intolerabilis impudentiæ est, ut ubi se exinaniuit maiestas, infletur uermiculus, & tumescat. Grego. Quanta uirtus humilitatis, propter quã ueraciter edocẽdam, is qui sine æstimatione magnus est, usque ad passionẽ paruulus factus est. Bern. Quid magis admirãdum, quid amplius detestandum, quid grauius puniẽdum, quàm quòd uidens Dei filium summũ in regno angelorum, nouissimũ fastum in regno hominum, appetat adhuc magnificare se homo super terram? Magisterium humilitatis specialiter sibi Christus ascribit Matthæi 11. Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Aug. in lib. de Virginitate: Non dicis, Discite à me mundũ fabricare, aut mortuos suscitare: sed quia mitis sum, & humilis corde. O doctrinam salutarem, ô magistrum dominúmque mortaliũ, quibus mors poculo superbiæ propinata atque transfusa est: noluit docere quod ipse non nosset, noluit iubere quod ipse nõ faceret. In eodem: Itáne magnum est esse paruum, ut nisi à te qui tam magnus es fieret, disci omnino non posset? Ità planè: non enim aliter inuenitur requies animæ, nisi inquieto tumore digesto. Christus in operibus suis multũ uoluit nobis humilitatem commẽdare: matrem humilem uoluit habere. Lucæ 1. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ, &c. Item uoluit habere domũ humilem, quia diuersorium, & lectum humilem, quia præsepium: & uestem humilem, quia pannis inuolutus est. Luc. 2. Pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in præsepio, quia non erat ei locus in diuersorio. Bernardus in Sermo. loquẽs de illo uerbo angeli dicto pastoribus. Lucæ 2. Hoc uobis signum: Inuenietis infantem pannis inuolutum, & positum in præsepio. Non sine certi ratione mysterii pannis Saluator obuoluitur, & ponitur in præsepio, quando idẽ manifestè in signum nobis commendatur ab angelo. Hoc, inquit, uobis signum: Inuenietis, &c. In signum positi sunt panni tui, ô bone Iesu, sed in signum cui hodie à multis cõtradicitur. Agnosco certe, agnosco Iesum

magnum sacerdotem sordidis opertũ uestibus, dum altercaretur cum diabolo. Zach. 3. Exemplum dedit nobis, ut & nos eadem faciamus. Vtilior siquidem in conflictu lorica ferrea, quàm stola linea, licet oneri illa sit, hæc honori. Erit cùm mẽbra sequentur caput, ut corpus uniuersum uno spiritu psallat & dicat, Concidisti saccum meum, & circundedisti me lætitia. Christus humilibus per angelum natiuitatem suam nuntiat, quia pastoribus. Bernardus in Sermone: Quot multa hodie gemmis & auro fulgẽt altaria, quantis ubique palliis & aurificiis parietes adornantur, putas ad hæc diuertent angeli, & pannosos homines declinabunt? Si ita est, cur pastoribus ouium magis apparuere, quàm terræ regibus, quàm templi sacerdotibus? Item Christus circũciditur, in quo magnũ humilitatis dat exemplũ, secundum enim Bernard. in incarnatione minoratus est paulominus ab angelis, sed in circuncisione multo minus: quia latronis cauterio est signatus. Bern. Vestigiũ nullum uulneris habens, alligaturam uulneris nõ refugit. Non sic impii, non sic agit peruersitas elationis humanæ. Erubescimus uulnerum ligaturam qui de uulneribus etiam interdum gloriamur. Qui sine peccato est, nõ dignatus est peccator reputari, & nos esse uolumus, & nolumus æstimari. Item Christus hominibus humiliter subditur. Lucæ 2. Descendit cum eis, & uenit in Nazareth, & erat subditus illis. Quis? quibus? Deus hominibus. Item Christus humiles sibi sociauit, quia piscatores. Matthæi 4. Ioanni etiã se subdidit ab eo baptizandus. Mat. 3. Attendendum uerò est mirabile certamẽ, quod ibi fuit inter humilitatem Saluatoris, & humilitatẽ præcursoris. Ioãnes enim prohibebat eũ, dicens: Ego debeo à te baptizari, & tu uenis ad me. Cui Christus, Sine modo: sic decet nos implere omnem iustitiã. Bern. Sic planè, sic decet ut uincat etiam humilitate qui sublimitate uincebat. Cessit humilitas præcursoris tanquã minor, & quia obedientia tulit auxilium humilitati Saluatoris. Vnde factæ sunt duæ contra unã. Gl. super illud, Tunc dimisit. Vera est, inquit, humilitas quam nõ deserit comes obedientia. Item Christus paruulum amplexus, Marci 9. & eiusdẽ 10. increpat prohibentes paruulos ad eum uenire, & complexans eos, imponẽs manus super illos, benedixit eis. Item in prædicatione sua gloriam patris quærit. Ioan. 14. Sermonẽ quem audistis non est meus, sed eius qui misit me Patris. Eiusdẽ 17. Ego te glorificaui super terrã, dicit filius ad Patrem. Eiusdem 8. Ego honorifico Patrẽ meum. In eodem: Ego gloriã meam non quæro. Eiusdẽ 6. Iesus cùm cognouisset quia uẽturi essent, ut raperẽt eum, & facerẽt eum regem, fugit iterum in montẽ ipse solus. Item exemplum dat humilitatis in miraculorum operatione. Vnde Mat. 8. dicit leproso mũdato: Vide neminí dixeris. Item in census solutione, Matth. 17. & in pedum ablutione, Ioan. 13. Exemplũ dedi uobis, ut & uos similiter faciatis. Matth. 20. Filius hominis nõ uenit ministrari, sed ministrare. Item in hoc quòd asinare uolit, nõ equitare. Matt. 21. Et pòst illud Zach. 9. Sedens super asinam, subditur: Et disperdã quadrigam ex Ephraim, & equũ de Hierusalem. Specialiter cõtra superbiam, quæ est in equitaturis, noluit Dominus asino insidere. Item in passionẽ. ad Philipp. 2. Humiliauit semetipsum, factus obediens usque ad mortem. ibi dicit Gloss. Aug. Ecce habemus humilitatis exemplum, superbiæ medicamentum: quid igitur inflamescis homo? O pellis mortifera, quid tenderis? ô sanies fœtida, quid inflaris? Princeps tuus humilis est, tu superbus? caput est humile, & membrum superbum. Tertiò potest ualere ad commendationẽ humilitatis, si ostendatur quantum ipsa placet Deo. Notandum ergo quòd humilitas miro modò Deo redolet, cætera bona hominis ei reddere facit. Cantic. 1. Cùm esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorẽ suum. Nardus propter sui paruitatem, humilitatẽ designat. Et sicut species aromaticæ cùm in puluerẽ rediguntur, uehementius redolent: sic bona hominis cum per humilitatem quasi comminuta fuerint, Deo sunt gratiora. Cantic. 3. Quæ est ista quæ ascẽdit per desertum sicut uirgula fumi, ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & uniuersi pulueris pygmentarii? Vbi humilitas est, adest feruor qui ad redolentiam maiorem solet facere. Humilis nihil reputat se habere uel facere, ideo feruens est. Item Spiritus sanctus liberè flat in corde humili, quod etiam facit ad maiorẽ redolentiam. Cantic. 4. Veni Auster, perfla hortum meũ, & fluent aromata illius. Humilitatem respicit Deus oculo misericordiæ. Lucæ 1. Quia respexit humilitatẽ ancillæ suæ. In Psalm. Humilia respicit in cælo, & in terra. Genes. 16. Vidit Deus humilitatẽ meam. Esa. ult. Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum & contritum spiritu? Superbum uerò respicit Deus oculo iustitiæ. In Psal. Retribuet abundanter facientibus superbiam. Esa. 2. Dies domini exercituum super omnem superbum. Humilitatem exaudiuit dominus. Iudith 9. Humilium & mansuetorum placuit tibi semper deprecatio. In Psal. Respexit in orationẽ humilium, & non spreuit precem eorum. Eccles. 35. Oratio humiliantis se nubes penetrabit. Gregor. Magnus est creatori nostro ad recipiẽdum fletus humilium, misericordiæ sinus. Propter defectum

ctum humilitatis parum audit Deus hodie orationes ecclesiæ. Humilium memor est Deus. In Psalm. In humilitate nostra memor fuit nostri. Superbos quasi non agnoscit Deus. Vnde dicit superbis uirginibus Mat.25.Nescio uos. Humiles liberat Deus, & à malo pœnæ, & à malo culpæ.In Psalm. Humiliatus sum, & liberauit me.3.Regum 21. Nónne uidisti Achab humiliatũ coram me? quia humiliatus est mei causa, nõ inducam malũ in diebus eius. 2.Paralipom.12. Quia humiliati sunt, auersa est ab eis ira domini.Non tenet dominus iram suam contra humilitatem. Responsio enim mollis humilitatis, frangit iram domini. Prouer.15.Humilis reputatione sui, uermis est.In Psal.Ego sum uermis, & non homo. Quis honor esset Deo uindicare se de uerme uno? Iste modus placandi Deum, scilicet per humilitatem, uidetur esse communis Gentilibus,Iudæis & Christianis.Ierem. 6.Accingere cilicio,& conspergere cinere.Iob ultim.Meipsum reprehendo, & ago pœnitẽtiam in fauilla,& cinere.Iudith 5. Posuit puluerem super caput suũ. Iosue 7. Iosue & senes Israël proni ceciderunt in terrã,& miserunt puluerẽ super capita sua, cum uiri urbis Hai cecidissent de populo Iudæorũ triginta sex uiros. Et Ionæ 3. legitur quòd rex Niniue audito uerbo Ionæ, indutus est sacco, & sedit in cinere. Respõsio mollis quam fecit humilitas Dauid Sauli, uidetur iram eius fregisse. 1.Reg.24. Quẽ persequeris rex Israël, quẽ persequeris? ait Dauid. Canem mortuum, & pulicem unum. Et respondit Saul tanquam placatus:Nunquid hæc uox tua est,fili mi Dauid? Sicut leo animalia sibi repugnãtia lacerat & cõcultat, subiecta uerò illæsa abire permittit: Sic Deus humili parcit,superbum uerò persequitur. Sap.6. Exiguo conceditur misericordia.Dauid humiliter confitens peccãtũ suũ, audiuit à Propheta,Dominus quoque transtulit peccatum tuum. 2.Reg.12. In Psal.Cor contritũ & humiliatum Deus non despicies. Humilitas admodum astuti luctatoris,dum se Deo subdit, quasi eum uincit. Humilitas uidetur Dei sententias reuocare, ut patet in humiliato Achab.3.Regum 21.& in Ezech. Esa.38.Et Niniuitis,Ionæ 3.Deus humiles etiam in præsenti exaltat:ut patet in Saul. 1.Regum 15. Nónne cùm paruulus esses in oculis tuis, caput in tribus Israël factus es? Saul abscondit se domi cùm quæreretur in regem. 1.Regum 10. Et de Dauid sublimando dicitur, eiusdem 16.Abieci eum,nec iuxta intuitum hominis ego iudico. Moyses humilis,princeps populi constituitur à domino.Exod.3. Quis sum ego, ait Moyses, ut uadam ad Pharaonẽ, & educã filios Israël ex Aegypto? Et Ieremias humilis,super gentes & regna constituitur. Ieremiæ 1.A,a,a,Domine Deus : ecce nescio loqui, quia puer ego sum, ait Ieremias. Et Gedeon humilis,dux populi cõstituitur. Iudith 6. Ecce, inquit, Gedeon, familia mea minima est in Manasse, & ego minimus in domo patris mei. Iob 5.Ponis humiles in sublime. Nummus qui descendit in statera, in thesaurum mittitur:qui uerò ascendit, reprobatur. Sic superbi reprobantur à Deo. Humiles uerò approbantur.In Psal.Ipsi de manu tua repulsi sunt. Humiles se deiiciũt, Deus uerò eos exaltat. Hieronymus loquens de Paula: Quanto plus se deiiciebat, tanto magis à Christo subleuabatur. Humilibus in præsenti dat Deus gratiam suã, in futuro uerò suam gloriam. 4.Reg.4.Vasa uacua replet Eliseus. Iacob.3. & 1.Petri 5. Deus superbis resistit, humilibus autẽ dat gratiã. Bern. Qui de suis confidit meritis, & propriis innititur operibus, cor illius nõ intrat gratia, nimirum plenus est,nec in eo inuenit gratia locum sibi. Non patitur natura uacuum quin illud repleat, nec gratia humilitatem,quin illi se infundat. ¶Humilitas gratiã haurit,ut uas inclinatum. Ecclesiastici 13.Humiliare Deo,& expecta manus eius. ¶Quòd Deus humiles glorificet, patet ex his uerbis Sacræ scripturæ, quæ sequuntur.Iob 22.Qui humiliatus fuerit, erit in gloria:& qui inclinauerit oculos suos, ipse saluabitur.In Psalm.Tu populum humilem saluum facies. Item humiles spiritu saluabit. Prouerb. 15. Gloriam præcedit humilitas. Eiusdem 18. Antequam glorificetur cor, humiliatur. Item 19. Humilem spiritu suscipiet gloria. Item Matth.19. & Marci 10. & Lucæ 18. dicitur de paruulis: Talium est regnum cælorum. & Lucæ 14.& 18. Qui se humiliat, exaltabitur. Eiusdem 11. dicitur pusillis:Complacuit patri uestro dare uobis regnum. Item eiusdem 14.dicitur:Recumbe in nouissimo loco,ut cùm uenerit qui te inuitauit, dicat tibi : Amice, ascende superius. Eiusdem 18. Quicunque non receperit regnum Dei,ut puer, non intrabit in illud.Matthæi 18.Nisi efficiamini sicut paruuli, nõ intrabitis in regum cælorum. Nec mirum si Deus humiles honoret, cùm ipsi etiam honorent eum.Ecclesiastici 3.Magna potentia solius Dei,& ab humilibus honoratur. 1.Regum 2.Qui honorificauerit me, glorificabo eum. Humilitas est locus habitationis gloriæ Dei. Humilis enim gloriam suã Deo relinquit , cùm superbus eam sibi usurpet. Bernar.in Sermonibus: Elatus quantum in se est, Deum inhonorat. Gloriam meam, ait dominus, alteri non dabo. Et superbus: Ego,inquit, mihi eam,licet nõ dederis,usurpabo. Non enim placet illi angelica distributio, dans gloriam

Deo, pacem hominibus. Humilis Deum magnificat, superbus uerò magnificat seipsum. Humilis est uox illa Lucæ 1. Magnificat anima mea dominum. & iterum uox illa Ioan. 3. Illum oportet crescere, me autem minui. ¶Item Deus dona humilitatis specialiter acceptat. Vnde Exod. 17. dicitur de altari: Non solidum, sed inane & concauum facies illud. Altare est cor altum, in eminentia scilicet perfectionis existens, quod per humilitatem debet esse inane, & concauum, ut Deo sint grata quæ ibi offeruntur. Gregorius in 1. parte Moral. Vt cuiuslibet facta digniora sint, necesse est ut apud sese semper indigna uideantur. Ad literam uoluit Dominus ut altare esset concauum, ut capere posset ignem, & eius materiam: ligna scilicet & uictimas. Nec cor humanum capit ignem Spiritussancti, nisi humile fuerit. Ligna etiam sacrorum uerborum & uictimas exemplorum bonorum non capit, nisi sit humile. Dedignatur enim superbus ducere inuenta uel dicta ab aliis, & nullum uult imitari. Item humilitati Deus se ostendit. Genesis 18. Apparuit dominus Abraham in conualle Mambre. Humilitas specialiter uidetur habere gratiam apud Deum. Ecclesiast. 3. Quanto magnus es, humiliate in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. Nec mirum: hæc enim uirtus specialiter subdit hominem diuinę maiestati. Bernardus in Sermonibus, loquens de illo uerbo angeli Lucę. 2. Inuenietis infantem pannis inuolutum, &c. Quid est, inquit, quòd sola ab angelo uidetur commendari humilitas? Et respondet, Fortè specialius commendat angelus humilitatem, quia ruentibus cæteris per superbiam, ipse in humilitate stetisset. Aut certè propterea cælitus enuntiatur humilitas, quòd hæc quasi propria uirtus diuinæ sit exhibenda maiestati. Præterea humilitas Deo est fidelissima, & deuotissima. Bona enim Dei sibi non usurpat. Ipsius est uox illa Esa. 25. Omnia opera nostra operatus es in nobis domine. Ipsa homini dicit illud 1. ad Corint. 4. Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quare gloriaris quasi non acceperis? ¶Quartò, ualere potest ad commendationem humilitatis, si ostendatur quàtum ipsa homini prosit. ¶Notandum ergo ℣ ipsa sapientiam introducit. Prouerb. 11. Vbi humilitas, ibi & sapientia. Matthæi 11. Reuelasti ea paruulis. Superbia non habet ubi sapientiam recipiat. Didymus Philosophus ad Alexandrum: Deus præsto est largiri sapientiam, sed non habes ubi recipias. Gregorius in Pastoralibus: Pupilla oculi nigra uider, & albuginem tolerans nihil uidet, quia humanæ sensus cogitationis sui stultum se peccatoremq; intelligit, cognitionem intimæ claritatis apprehendit. Si autem candorem sapientiæ seu iustitię sibi attribuit, à luce se supernæ claritatis excludit. Ptolemęus philosophus: Inter sapientes sapientior est qui humilior existit. Beda: Humilitas est clauis scientiæ. Ipsa humilitas magna pars uidetur esse sapientiæ. Gregorius: Prima stultitia angeli fuit elatio cordis. Vera sapientia efficitur hominis humilitas suæ æstimationis. Augustin. de uerbis domini: Quanto humilius sedebat Maria, tanto amplius capiebat. Confluit enim aqua ad humilitatem uallis de supercilio montis. Bern. in libro de XII. gradibus humilitatis: Bona uia humilitatis, qua ueritas inquiritur, charitas acquiritur, generationes sapiętiæ percipiuntur. In Vitis patrum, quidà frater ieiunauit septuaginta hebdomadas, petens à Deo ut reuelaret ei de quodam sermone scripturarum: & cùm non fuisset ei reuelatum, exiit ad quendam fratrem, ut requireret ab eo, & in itinere obuiauit ei angelus, dicęs: Septuaginta hebdomadas quas ieiunasti non te fecerunt proximum Deo: nunc uerò quia humiliatus es, ita ut ad fratrem pergeres, missus sum tibi indicare sermonem: & docens eum angelus sermonem, recesit ab eo. ¶Item humilitas charitatem reparat. Bernardus: Sola uirtus humilitatis læsæ est reparatio charitatis. Item à laqueis liberat. Antonius: Vidi omnes laqueos inimici tensos in terra, & ingemiscens dixi: Quis putas, transiet ista? Et audiui uocem dicentem, Humilitas non solum est gratia, sed etiam uas aliarum gratiarum: & non quodcunque uas, sed uas admirabile. Vas illud impletione capacius efficitur. Cùm datur humili augmentum gratiæ, ipsa humilitas sicut & cæteræ gratiæ, crescit. Vnde capacior fit, ipsa cum Dei liberalitate certare uidetur, à qua petere nõ cessat, semper habens ubi recipiat. Quanto enim magis recipit, tanto magis uacuam se recognoscit. Humilitas seipsam euacuat, ut capacior fiat: qui enim uerè humilis est, se humilem non reputat: ideo expeditissimus est ad gratię susceptionem. Humilitas est luminare quod non minuitur in consummatione. Eccles. 43. In ea impletur illud, Cùm consummauerit homo, tunc incipit. Eiusdem 18. Humilitas cùm omnia facit, nihil facit. Verè enim humilis impleuit illud Lucæ 17. Cùm feceritis omnia quæ præcepta sunt uobis, dicite, Serui inutiles sumus. ita humilitas de maioritate oneris roboratur: uerè humilis omnia bona quę à Deo recipit, onera esse intelligit, quibus se Deo obligari credit, unde illis humilior efficitur, sicut ramus arboris ex multitudine fructuũ inclinatur: & sic quanto maius est onus, tanto robustior est humilitas. Item humilitas de morte uiuificatur,

tur, de morte ditatur, de detrimento augetur. Humilitas nutrix est dilectionis. Chrysostom. Nutrix dilectionis est humilitas, odii mater est superbia. Item humilitas tutissima est. In imo enim est, & non habet quò cadat, ut dicit Augustin. Ipsa in tentatione hominem seruat. Vnde gloss. super epistolam ad Corinth. Humilitas custodit in omni tentatione, ut non crepet in fornace, qui non timet uento superbiæ. Humilitas abscõdendo bona nostra, seruat ea. Gregorius: Perit omne quod agitur, si non solicitè in humilitate custoditur. Idẽ: Qui sine humilitate uirtutes cõgregat, quasi puluerem in uento portat. Augustinus: Nisi humilitas omnia quæcunque bene fecimus & præcesserit, & comitata & consecuta fuerit, iam nobis de aliquo facto bono gaudentibus totum aufert de manu superbia. Itẽ humilitas de serpente infernali triumphat, caput eius cõterendo. Genesis 3. Ipsa conteret caput tuum. Dauid Goliam in capite percutit, & sic eum deuincit. 1. Regum 17. In hoc capite ecclesia eum percutit in quadragesima capite ieiunii, cùm capitibus fidelium cinerẽ superponit. Humilitas specialiter dicitur uincere diabolũ. Gregorius: Tot iaculis nos diabolus percutit, quot tentationibus affligit: & nos contra eum iacula mittimus, cùm confessi humiliter respõdemus. Diabolus dixit Machario: Humilitas tua sola me uincit. Interrogatus quidam senex quare inquietaremur à dæmonibus, dixit: quia abiecimus arma nostra quæ sunt contumeliæ, paupertas, humilitas, patientia. Et super illud ad Ro. 7. Et per illud, dicit gloss. Esto humilis, ne de te præsumas, & poteris uincere. Augustinus, Solus uincitur qui de se præsumit: solus uincit, qui de se nõ præsumit. Humilis ideò uincit, quia Deus in eo pugnat: uerè enim humilis Deo attribuit gloriam, quæ est de uictoria: & ita per cõsequens ponit super eum pugnam. Eiusdem enim pugna, & de uictoria pugnæ gloria. Præterea uerè humilis de uulnere suo roboratur, & de infirmitate fortior efficitur. 2. Corin. 12. Cùm infirmor, tunc potens sum. Ideo non est mirum, si non uincatur. Item humilitas propter sui exilitatem & nihilitatem, ab hoste nõ tenetur: ideò meritò non uincitur. 4. Reg. in fine. Nabuchodonosor trahens rete captiuitatis per terrã Iudæorũ, nobiles, & magnos cepit, & duxit in captiuitatem, pauperes uerò reliquit. Superbia propter causas oppositas semper uincitur. Humilitate uincit homo seipsum, quæ uictoria est ualde difficilis. Greg. Plus stupeo Dauid saltantem, quàm pugnantem: pugnando hostem subdidit, saltando seipsum uicit, quem Michol ex tumore regii generis insana humiliatum despexit. ¶ Item humilitas pacatissima

tissima est: pacem enim uidetur habere cum suo opposito, scilicet cum superbia. Superbus unus alterũ superbum non patitur, nec cum eo pacẽ habet. Tumor enim unius, tumorem alterius pungit. Apud geometras demonstratũ est quòd sphærica corpora quæ quasi tumida sunt, nõ possunt se contingere nisi in solo puncto. Vnde pungere se inuicẽ possunt, sed non planè aut rectè sibi inuicẽ applicari. Sic est de cordibus superbia tumescentibus, corpus concauũ sphæricũ, corpus infra concauitatem suam potest recipere: sic & humilis cum superbo pacẽ potest habere. Itẽ humilitas astutissima esse uidetur. Quod satis patere poterit, si attendatur quomodo cum superbia diuidat mundum. ¶ Notandum ergo, ꝙ in diuisione mundi superbia accipit extrà, humilitas uerò intrà. Vnde super illud Io. 6. Eum qui uenit ad me non eiiciam foras. dicit gloss. Superbi est foras eiici, qui nihil habet in bono interiori neque hic, neque in futuro. Ad humiles pertinet illud, Gloria nostra hæc est testimonium conscientiæ nostræ. 2. Ad Cor. 1. Sen. Sapiens intra se omne bonũ terminabit. Verè sapiens, est uerè humilis. Humilitas uult habere trossellũ, superbia uerò opere mento contenta est: humilitas uult habere equum, superbia uerò sellam & frenum. Item accipit humilitas nucleum, superbia uerò corticem. Item superbia accipit altum, humilitas imum. Superbia habet montes, humilitas ualles. Ideò superbia habet uentum. Perflant enim altissima uenti. Habet etiam ariditatem, duritiem, sterilitatem, præcipitium. Opposita uerò his habet humilitas. Bern. Facile est in alto se continentem obstupescere, & de uita periclitari. Item superbia accipit florem, humilitas fructum. Hier. 48. Date florẽ Moab. Moab interpretatur ex patre: & significat superbos, qui de nobilitate paterna gloriantur. Itẽ superbia accipit pulchrum, humilitas bonum. Superbia accipit esse in opinione uel uisione hominum, uel dictione, humilitas uerò esse in rei ueritate. Vnde dicitur de hypocritis, Omnia opera sua faciũt ut uideantur ab hominibus. Mat. 23. Superbia accipit paleam, humilitas granum. Superbia accipit imaginem siue picturã honestatis, humilitas ueram honestatẽ. Sapiens: Apud sapientes sunt honesta, apud uulgus simulachra rerũ honestarũ. Item superbia elegit ascẽdere, humilitas descẽdere. Bernardus: O peruersitas, ô abusio filiorum Adam: quia quũ ascẽdere difficillimũ sit, descendere facillimũ, ipsi leuiter ascendunt, & descendunt difficilius, parati ad honores & celsitudines graduũ ecclesiasticorũ ipsis angelicis humeris formidandas. Item superbia accipit publicum, humilitas absconditum. Esa. 23. Erit uir quasi qui absconditur

à uento, & celat se à tempestate. Item superbia accipit quod est contentionis, humilitas uerò quod est pacis. Humilitas recumbit in nouissimo loco. Lucæ 14. superbia uerò gloriari uult. Gloria uerò res contentionis est: cum enim unus laudat eum qui superbus est, duo eum uituperant. Prouerb. 22. Arma & gladius in uia superbi: custos autem animæ suæ longe recedit ab eis. Custos animæ suæ est uerè humilis. Item humilitas ualde gloriosa est. Bernard. Gloriosa res est humilitas, qua ipsa quoque superbia palliare se appetit, ne uilescat. Idem: Quid facit superbia sub pānis humilitatis Iesu? Nunquid non habet quo se palliet humana malitia, nisi unde inuoluta est infantia Saluatoris? Humilitas laudem fugit, laus uerò eam sequitur tanquā laude dignā. Econtrario superbus laudem sequitur, laus uerò eum fugit tanquā laude indignum. Superbia in ore hominum se & sua ponit, ideo nō est mirum si morsus detractionum frequenter ibi sentit. Humilitas uerò altissimū ponit refugium suum. Ipsa enim dicit illud 1. ad Corinth. 4. Qui autem iudicat me, Deus est: ideò morsus detractorum eam non attingunt. Superbi uelut idola sunt quæ uanissimè laudantur: sicut uiri uirtutum dii dicuntur. In Psalm. Ego dixi, Dii estis. Ipsi sunt uelut simiæ sanctorum, speciem sanctitatis habentes, uirtutem autem Dei abnegantes. 2. ad Timoth. 3. Ipsi etiam sunt sicut arundo quæ mouetur, non quia uiuat, sed quia uento agitatur: sic ipsi mouentur ad opera de genere bonorum uento inanis gloriæ, non à spiritu uitæ. Matth. 10. Quid existis in desertо uidere? Arundinem uēto agitatam? ¶ Et notandum quòd utilitas humilitatis in homine ex diuersis figuris quibus ipsa designatur, potest in magna parte ostendi, de quibus paucas ponere sufficiat. Humilitas uallis est fertilissima. In Psalm. Valles abundabunt frumento, id est, humiles populi bonis operibus. Ipsa est uallis lacrymarū, in qua benedictionem dabit legislator. Ibi inueniuntur aquę gratiarum. In Psalmis: Inter medium montium pertransibunt aquæ. Augu. Alta siccantur, ima replētur. Item ipsa est fundamentum exterorum bonorum. Aug. Magnus uis esse, à minimo incipe. Cogitas magnam fabricā construere celsitudinis, de fundamento cogita humilitatis. Bernardus: Bonus fundus humilitas, in quo omne ædificium spirituale constructū crescit in templum sanctum in Domino. ¶ Humilitas est nihilum illud super quo terra ecclesiæ fundata est. Iob. 26. Appendit terram super nihilum. ¶ Humilitas facit hominem pulchrum nihil, sed superbia facit hominem turpem nihil. ad Galat. 6. Si quis se existimat aliquid esse, quum nihil sit, ipse se seducit. Item ipsa est rādix cæterarum uirtutum. Gregor. Origo uirtutis, humilitas est. Illa in nobis uirtus ueraciter pullulat, quæ in radice propria, id est, in humilitate perdurat. Augustin. Arborem attendite, figit radicem in humili, ut uertice tendat ad cælum. Idem: Sine radice auras petis, ruina est ista, non crementum. Item humilitas est uia ad sublimitatem. Bernardus: Per humilitatem ascendit ad sublimitatem: quia hæc est uia, & non est alia prēter ipsam: qui aliter uadit, cadit potius quàm ascendat. Christus cum per naturam diuinitatis nō haberet quò ascenderet, quia ultra Deū nihil est: tamen per descensum quomodo crescere inuenit. Item humilitas est quasi aquæductus per quem gratia ad hominē uenit. Bern. ideo fluenta gratiæ tanto tēpore defuerant, quia nondum interuenerat aquæductus. Aquæductum istum intelligas humilitatem Mariæ. Multū nititur diabolus destruere aquęductum humilitatis. Holofernes præcepit incidi aquæductum, Iudith 7. Item humilitas est turris fortissima. Amatoribus mundi uidetur esse humilitas in imo, sed secundum ueritatem in alto est. Luc. 16. Quod altum est hominibus, abominatio est apud Deum. Et econtrario, quòd altum est Deo, abominatio est hominibus. Greg. in 2. parte Moral. In sublimi sunt humiles positi: quia unde se in omnibus despiciunt, inde contra omnia securiores fiunt. Augu. 14. lib. de Ciuit. Dei: Est aliquid humilitatis miro modo quod sursum faciat cor, & est aliquid elationis quod deorsum faciat cor. Item in eodem: Humilitas exaltat quę facit esse subditum Deo: elatio autē quę in uitio est, respuit subiectionem, & cadit ab illo quo non est quicquam superius, & ex hoc est inferius: & fit quod scriptum est, Deiecisti eos dum alleuarentur. Ipsum quippe extolli iā deiici est: humilitas per hoc ostenditur esse in alto, quia propinqua est Altissimo. Gloss. super illud, Iuxtà est dominus iis qui tribulato sunt corde. Altus quidē est dominus, incuruatur tamē humili, & non se erigenti. Item humilitas est clauis paradisi. Apoc. 3. Ecce dedi coram te, &c. ¶ Item est uas securissimum, & habitaculum Dei quietissimū, de quibus prius habitum est. ¶ Humilitas in floribus uiola est: ipsa etiam in odoramentis est thus, quod quanto in fumum magis tenue resolutum fuerit, tanto maioris suauitatis odorē spargit. Sic humilitas dum proprium est subiectum, quasi in nihilum extenuat, gratissimum odorē Deo spirat, ipsa est ut cinnamomū, quod est cinerei coloris. Cinerē enim se reputat humilis. Ipsa est ut odorē amissum iuxta fœtētia recuperans. Est etiam ut amethistus ebrietatem superbę præsumptionis

nis tollẽs. Et est ut iaspis fantasmata fugãs. Cor superbi fantasias patitur, somnians se aliquid esse, quum nihil sit. Item est ut saphyrus, cuius uirtus est humores corporales reprimere. Et est ut onychinus, cuius uirtus esse dicitur hominẽ inuictum reddere, quã uirtutẽ humilitas indubitanter habet. Itẽ est ut diamas, cuius uirtus dicitur esse facere gratiosum, quod est ueræ humilitatis. Sicut enim odibilis corã Deo & hominibus est superbia: ita gratiosa corã Deo & hominibus est humilitas. Item est ut balsamum quod fundum petit, & ad seruandum à corruptione est efficacissimũ. Ambr. Custos uirtutũ humilitas. Item humilitas est ut gracilitas in sponsa regis cælestis, ad decentiam eius faciens, in corruptione eius attestans. Ecõtrario tumor superbiæ corruptioni spirituali attestatur. Superba anima de maligno spiritu cõcepit eius primogenitã, scilicet superbiam. Dicitur usualiter, & creditur à multis, mulieres interdũ à dæmonibus imprægnari. Multi tamen credunt eas ex hac imprægnatione nihil habere in utero nisi uentum, nec aliter detumescere nisi multæ uentositatis emissione, quod parabola est spiritualis imprægnationis diabolicæ. Ventositas à superbo per iactantiam sic emittitur, ut tamẽ nõ minuatur, sed per humilem confessionem uerè euacuatur. Sunt qui non timent confiteri hanc grossitiem diabolicam, dicentes se esse grosi uel magni cordis. Et quod horribile est dictu, quidam imprægnati sunt à proprio patre, qui de nobilitate patris tumescũt. Alii ab uniuersitate cognatorum suorum. Aliqui etiam à toto populo, ut principes qui de multitudine populi tumescũt: ut rex Dauid faciens numerari populũ. 2. Reg. 24. Ecõtrario rex Xerxes cum corã se uideret exercitũ suum multitudinis innumerabilis, attẽdens quòd totus ille exercitus infra centum annos in puluerẽ conuertendus esset, dixisse fertur: Regem tanti exercitus & tam fortis me uocãt homines, ego uerò fateor me regem esse pulueris. Quædã etiam animæ grossæ sunt de uirginitate sua, quod ualde mirum uidetur, hæ sunt uirgines fatuæ, de quibus legitur Matt. 25. ¶ Et notandũ quòd humilitas in nobis supplet defectus aliorũ bonorum. Bern. Apud dominũ fratres ius habere non possumus, quoniã in multis offendimus omnes. Sed nec fallere eum: ipse enim nouit abscondita cordis, quãtomagis opera manifesta? Nec resistere uiribus, quoniã omnipotens est. Quid ergo restat nisi ad humilitatis remedia tota mente cõfugere, & quicquid in aliis minus habemus de ea supplere? Itẽ sine humilitate cętera bona nobis bona non sunt, nec Deo placent. Ber. Sine humilitate audeo dicere, nec uirginitas Mariæ Deo placuisset. Item magna uirtus humilitatis, sine cuius obtentu non solum uirtus, uirtus non sit, sed etiam in superbiam erumpit.

De causis humilitatis, & ijs quæ ualent ad humilitatem.

CAP. III.

NOtandũ q; in omnibus rebus causas humilitatis inuenire possumus, si diligenter attendamus, uidelicet in eis quæ sunt infra nos, & in eis quæ sunt in nobis, & in eis quæ sunt iuxta nos, & in eis quæ sunt cõtra nos, & in eo quod est supra nos. ¶ Infra nos sunt corporalia ratione carẽtia, ut elemẽta terræ nascẽtia animalia irrationalia cæli luminaria. ¶ In terra quę est infimum elementorũ multas causas humilitatis inuenire poteris. Primo ergo attẽde quòd in eã reuersurus es. Genes. 3. In sudore uultus tui uescẽris pane tuo, donec reuertãris in terrã de qua sumptus es. Quãdo ergo terrã respicis, quasi sepulchrũ uel cœmiteriũ tuũ respicis. Attẽde etiã quòd terra quæ nunc est sub pedibus tuis, quãdoq; futura est super caput tuũ. Item attẽde quantũ ea indigeas, ipsa est quæ te sustentat. Si ipsa dirupta fuerit sub pedibus tuis, sicut fuit sub pedibus Datan & Abiron. Num. 16. uiuus in infernũ descendes. Item ipsa miro modo ex se producit Dei uirtute unde pasceris: quod si nõ faceret, fame perires. Itẽ si ligna non produceret unde calefis, perires frigore. ¶ In aëre etiam multas causas humilitatis potes inuenire. Primũ ergo attẽde quòd sine aëre nec ad momentũ potes uiuere: nisi enim ad refrigerium cordis aëra attraxeris, suffocaris. Item attẽde quod si aër à uento frigido cõmotus fuerit, te intolerabiliter affligit: si pestilens fuerit, te interficit. ¶ Itẽ in aqua multas causas humilitatis potes inuenire. Si aqua non fuerit, ut porcus immundus eris. Item sine aqua terra & arida & sterilis erit, & sic fame peribis. ¶ Similiter si ignis non esset, fame & frigore perires. Nõ haberes enim unde cibaria decoqueres, uel te calefaceres. Præterea ignis paratus est ad torquendum impios. Eccles. 7. Vindicta carnis impii, ignis & uermis. Deuter. 32. Ignis succensus est in furore meo, & ardebit usque ad inferni nouissima, &c. Quomodo superbiat homo facinorosus ad cuius commbustionem fornax iam succensa est? Item attende circa terræ nascentia, quantũ illis indigeas: attende etiã bona quæ sunt in eis, quibus tu cares, ut est fulgor auri, pulchritudo florum. Matth. 6. Considerate lilia agri quomodo crescunt: non laborant neque nent. Dico autem uobis quoniã nec Salomõ in omni gloria sua coopertus est sicut unum ex istis. ¶ Item circa animalia irrationalia attende multa bona quibus tu cares: ut est suauitas cantus in multis auibus sine magisterio alicuius creaturæ. Ad quam suauitatem

tatē tu multis annis edoctus non posses pertingere. Item uelocitas quæ est in auibus & in quibusdam quadrupedibus. Fortitudo etiam & pulchritudo & abundās uestitus te uerò oportet mendicare ab eis, unde nuditatē tuā operias, & unde pulchritudinē tuam ornes, & debilitatem & tarditatem tuam inues. ¶ Circa luminaria uerò cæli attēde quantum luce eorum indigeas. Sine luce enim oculi essent tibi inutiles. ¶ In nobis etiam multas causas humilitatis inuenies, & ex parte corporis, & ex parte animæ. Ex parte corporis, siue respicias eius originem, siue eius finem, siue statum eius præsentē. Bernard. Vide unde ueneris, & erubesce: ubi es, & ingemisce: quò uadis, & contremisce. Si attendas unde corpus uenit, inuenies quòd ex putredine. Iob 17. Putredini dixi, Pater meus es. Attende etiam ulterius grauamina quæ matri quæ te concepit feceris. Bernard. In sordibus generamur, in tenebris confouemur, matres nostras multum oneramus, in doloribus parturimur, in partu matres nostras more uipereo laceramus. Attende etiam quòd nudus nascitur homo mēbris impotens, & plorare incipiēs. Iob 1. Nudus egressus sum de utero matris meæ. Augustin. Puer à ploratu incipit. Sapien. 7. Primam uocem similem hominibus emisi plorās. Attende etiā ad quem finē deueniat corpus. Puluis enim & cinis sit. Genes. 3. Puluis es, & in puluerem reuerteris. Item Gen. 18. Loquar ad dominum meum, quum sim puluis & cinis. Non est mirum si se erigat contra dominū suum miles qui habet castrum super altam rupē inexpugnabile: sed fatuus est ualde, qui non habet domunculam nisi de palea, quæ facillime potest comburi, si contra dominum suum potentem erigat. Sic fatuissimus est homo cuius habitatio, scilicet corpus ad calorem febrilē in cinerē redigitur, nec exigitur ad hoc ignis, si contra Deū se erigit. Item corpus à uermibus est corrodendum. In Psalm. Ego sum uermis. Eccles. 7. Vindicta carnis impii, ignis & uermis. 1. Machab. 2. Gloria peccatoris, stercus & uermis. Corpus enim unde gloriatur, saccus est stercorū, & cibus & materia uermium. Præsentem statum corporis attendebat quæ dicebat, Humiliatio tua in medio tui. Michææ 6. Hieronymus: Quomodo superbiat qui secum semper sentinam portat? ¶ Ex parte etiā animæ multas causas humilitatis possumus inuenire. Aut enim scit homo se esse in mortali, aut nō. Si scit, in inferiori statu est q̄ canis, uel porcus, uel bufo: quum debitor sit duplicis mortis, temporalis scilicet, & æternæ: illa uerò unicam mortē debeant. Item miseriam habet & culpæ & pœnæ, quum illa solum habeat miseriam pœnę: & in hoc solis dæmonib

monibus similis est. Si uerò nesciat se esse in mortali, nescit tamen se esse in statu salutis. Scit se quandoque debitorem fuisse mortis æternæ, nescit utrum adhuc peccatum sibi dimissum sit. Ecclesiast. 10. Sunt iusti atque sapientes, & opera eorum in manu Dei: & tamen nescit homo utrū amore an odio dignus sit, sed omnia in futurum reseruantur incerta. Gregor. Ad hoc cuncta nobis de meritis nostris incerta sunt, ut unam certam gratiam teneamus, humilitatē. ¶ Itē ad humilitatem ualere possunt, etiam si sciremus nos esse in statu gratiæ, negligentia proficiendi quam in nobis uidemus, difficultas standi, facilitas cadendi. Ad sibilū enim unius uerbi quandoque deicitur aliquis, difficultas resurgendi, debilitas minima etiam uitia uincendi. ¶ Item circa ea quæ sunt iuxta nos multas causas humilitatis possumus inuenire, ut si attendamus multos de fratribus nostris esse leprosos, multos cæcos, multos impotētes, multos mēdicos, & aliis diuersis miseriis afflictos. Iob 5. Visitans speciem tuam non peccabis. Item si attēdamus eos qui contra nos sunt, materiam humilitatis inueniemus. Hostes enim inuisibiles nos strangularent, ni diuina protectio hoc impediret. Iob 41. Non est potestas super terram quæ comparetur ei qui factus est ut nullum timeret. Thren. 3. Misericordia domini quòd non sumus cōsumpti. Item supra nos causas humilitatis inuenire possumus, si attendamus Dei omnipotentiam paratam ad uindictam superborum. ¶ Tribus de causis solet aliquis se inclinare uel dimittere: uel quia gladius capiti eius imminet, uel quia transiturus est per ostium humile, uel propter societatem alicuius magnæ personæ, quam ad terram uidet sedere. Similibus de causis debet per humilitatē se homo inclinare. Si enim per superbiam se erexerit, gladius Dei omnipotentis euaginatus est super caput eius. 1. Petr. 5. Humiliamini sub potenti manu Dei. Item necesse habet trāsire per humile ostium paradisi. Augustin. super illud Ioann. 10. Ego sum ostium. Ostium humile est: si sano capite uolumus intrare, oportet caput dimittere. Item sanctus sanctorum & cæteri sancti in mundo isto humiliter se habuerunt. Matth. 10. Sufficit seruo si sit sicut dominus eius. Simile Ioan. 15. Siue respiciamus ad bona, siue ad mala, inuenire possumus materiā humilitatis. Bona nostra aliūde habemus, imperfectè ea habemus, perdere ea possumus. Et si attentè ea inspicere uolumus, non dominiū rerum, sed onus & periculum in illis habemus. Pro illis censum magnum debemus, & non solùm ea perdere, sed etiam pro illis perdi possumus. De malis uerò manifestum est

quòd

quòd se humiliare debent homines, maximè si sint peccata mortalia, cũ pro illis adiudicati sint patibulo infernali, mirum est quòd tot & tantæ causæ humilitatis homines humiles nõ faciũt. Bernard. O mira uanitas, ô mira fatuitas cordis nostri, cuius elationem perfectè dirimere, cuius ceruicosus motus omnino domare humilitatis materia tanta non sufficit, quin adhuc superbiat terra & cinis.

¶ *De ijs quæ ualent ad humilitatem.*

ET notandũ quod ad humilitatẽ ualere possunt ista quę sequũtur. ¶ Primò, familiaritas humiliũ. Sicut enim qui cõmunicauerit superbo, induet superbiã. Eccl. 13. Ita qui communicauerit humili, induet humilitatẽ. ¶ Secundò, meditatio propriorũ defectuum. Grego. in homil. Sancti uiri ut humilitatis in se uirtutem custodiant, quum quædam mirabiliter sciunt, ante mẽtis oculos studeant reuocare quod nescĩũt, ut dum ex parte infirmitatẽ suã considerãt, ex ea parte qua perfectus est eorum animus se non extollat. Sicut qui emit uetera uestem, ponit digitum ubi uestis habet aliquod foramẽ: ita uerè humilis habet oculum ad defectum si quis est in eo. Item Greg. Magnus esse unusquisque studeat, sed tamẽ magnũ se esse nesciat: qui uult esse perfectè humilis, necesse est, ut bona sua etiã à propriis oculis abscondat. ¶ Tertiũ est, respectus meliorũ. Greg. Non quibus iam superiores, sed quibus adhuc inferiores estis, aspicite. Idem: Sicut incentiuũ elationis est respectus deterioris: ita cautela humilitatis est cõsideratio melioris. ¶ Quartò, quum quis assuescit sustinentiæ contumeliarum. Bern. in epistolis: Humiliatio uia est ad humilitatem: sicut patientia ad pacem, sicut electio ad scientiam. Si ergo uirtutẽ appetis humilitatis, uiã non refugias humiliationis. ¶ Quintò, quum aliquis se exercet in humilibus officiis: exẽplo domini qui lauit pedes discipulorũ. Io. 13. Superbi ad minora officia se indignos reputãt. Alii uero reputãt eos indignos maioribus officiis: & sic inutiles sunt tam ad maiora, quàm ad minora officia. Nolũt enim facere quod possunt, nec possunt quod uolunt. Vnde accidit eis sicut illis qui rebus quas habent uendere nimia pretia imponũt, imò se ab eis non expediunt. Nolunt enim inde accipere quod possent habere: nec possunt habere quod uellẽt accipere. ¶ Sextò memoria mortis, ꝙ docet ecclesia in principio quadragesimæ, imponẽs cineres capitibus, dicẽs: Memento homo quia cinis es, & in cinerẽ reuerteris. ¶ Et notãdum quòd homo debet se reputare cinerem, & ex parte corporis, & ex parte animæ. Ex parte corporis, propter propinquitatem, & certitudinem quam habet ad hoc ut in cinerẽ redigatur. Sic enim solet loq scriptura ubi aliquid quod futurũ est, dicatur iã propter propinquitatẽ uel certitudinẽ. Grego. Ferè se mortuũ cõsiderat, qui se moriturũ non ignorat. ad Rom. 8. Corpus moriturũ est propter peccatum: id est, necessitati moriẽdi addictũ. ¶ Quãtũ uerò ad animã, debet homo cinerem se reputare quo ad tria. ¶ Primò, quo ad utilitatẽ. Cinis enim ualde uilis est, licet materia ex quo factus est fuerit pretiosa: sic ꝙ est in statu peccati, quasi nullius ualoris est respectu ualoris in quo erat ante peccatũ. In Psal. Ad nihilũ deductus est in conspectu eius maligrus. Imò minus quàm nihil uidetur esse, nisi sit spiritualiter resurrecturus. Melius enim esset ei nõ esse, quàm malũ esse, si perseueret ita. ¶ Secundo quo ad hoc: quia sicut cinis resistere nõ potest modico flatui ꝙn ab eo dispergatur, sic peccator resistere nõ potest sibilo modici uerbi. In Psal. Nõ sic impii, non sic: sed tãquã puluis. ¶ Tertiò, quo ad hoc: quia sicut cinis non potest naturaliter redire ad statũ materiæ unde factus est, sed Dei uirtute: sic peccator non potest redire ad statũ bonum, nisi Dei uirtute. Eccl. 7. Considera opera Dei, ꝙ nemo possit corrigere quẽ ille despexerit. Verè Deus illos despicit quos luto peccati ita diu iacere permittit. Nec mirũ, quũ ipsi eũ despiciant. Esa. 5. Væ qui spernis, nónne & ipse spernêris? Humilibus qui se cinerẽ reputant, specialiter debetur corona. Esa. 61. Ad annuntiã dum mãsuetis misit me, ut darẽ eis coronam pro cinere. Nõ reputat se cinerẽ ex parte corporis, qui bruneta, uel scarlata corpus suũ induit: quis enim, nisi fatuus, talem saccũ facit cineribus suis? Itẽ nõ reputat se cinerẽ ex parte animæ qui amat altitudinem. Non enim expedit cineri esse in alto, ne à uẽto dispergatur. Dixit dñs Moysi & Aaron Exo. 9. ut tollerẽt plenam manũ cineris de camino & spargerẽt in cælum, & subsecuta sunt hulcera & uesicę. Sic cùm aliquis in alto ponitur, sequuntur uesicæ superbiæ & hulcera uanæ glorię, ut leprosus & hulcerosus interius corã Deo appareat, quantumcunq; exterius pulcher uideatur. Itẽ nõ uidetur se cinerẽ reputare qui præsumit, ꝙ quãdo uolet se emendabit. Eccl. 29. Repromissio neglẽma multos perdidit. Magna est illius fatuitas qui cinerẽ illum cuius pars est in uinea sua, & alia in agro, & sic de cæteris possessionibus eius, credit per seipsum congregari, & nouum hominem interiorem inde fieri: cùm hoc solius uirtutis diuinę sit, sicut suscitatio corporũ ex pulueribus. Et notãdũ ꝙ memoria mortis ualde utilis est homini. Ecc. 7. In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum

non peccabis. Hier. in epistolis: Platonis est sententia omnium sapientiũ uitã, meditationẽ esse mortis. Sapiens: Summa philosophia assidua est mortis meditatio. Eccl. 38. Memor esto iudicii mei: sic enim erit & tuũ. Meũ heri, tuũ hodie. Hoc dicitur in persona mortui loquẽtis ad uiuum. Specialiter mortis memoria necessaria est iuueni. Vnde Thre. 3. post illud, Bonũ est uiro cùm portauerit iugũ ab adolescẽtia sua. Subditur: Ponet in puluere os suũ. Os sapientiũ in corde eorũ. Eccl. 21. Os ergo in puluere ponit qui cogitat, ꝙ puluis sit. In hac meditatione proiicieda est cupiditas & uanitas seculi, unde Leuit. 1. præcepit dominus ut faciẽs holocaustũ de turturibus uel pullis colũbę, proiiceret uesiculam gutturis & plumas in locũ cinerũ. Holocaustũ facit Deo de turture, qui dat se Deo, ut ei seruiat in claustro: de colũba, qui dat se Deo, ut ei seruiat in mundo. Turtur enim amat solitudinẽ, colũba gregatim uolat. Vesicula gutturis quæ est quasi horreũ auiũ, cupiditatẽ mundi signat, pluma uero leuitatem. In loco ergo cinerũ uesiculã proiicit, qui considerationẽ mortis suæ cupiditatẽ à se abiicit nõ curans acquirere ea quæ in breui perdat, & à qbus perdatur. Bern. Vtinam tantũ congregata perirent, & nõ cõgregator eorũ. Tolerabilius esset insudare labori perituro, quàm perpturo. Plumã uerò in loco cinerũ proiicit, qui consideratione mortis uanitatẽ huius mũdi refugit, intelligẽs fatuũ esse in uia ad mortẽ gaudere. Augu. Nihil aliud est tẽpus præsentis uitæ, ꝙ cursus ad mortẽ. ¶ Valet autem mortis memoria ad ista sex quæ sequuntur. ¶ Ad fugandũ exercitum uitiorũ, uel saltem terrẽdum. Sicut timent latrones iudicis aduentum, sic uitia mortem. Terribilis est eis locus iste quasi porta inferni. Aut ex toto homine deserunt tũc, aut saltẽ tremunt. Thre. 1. Sordes eius in pedibus eius: nõ est recordata finis sui. Iumentum cauda se defendit à muscis, sic homo à uitiis consideratione mortis. Secundo ualet ad contemptũ mundi. Vnde Hiero. Facile contẽnit omnia qꝛ se semper cogitat moriturũ. Ecc. 10. Si annis multis uixerit homo, & in iis omnibus lętus fuerit, meminisse debet tenebrosi tẽporis & dierũ multorum: qui cùm uenerint, uanitatis arguentur præterita. In morte arguitur uanitatis omne quod est in mundo, scilicet concupiscentia oculorũ, & concupiscentia carnis, & superbia uitæ. Concupiscentia oculorũ in hoc, ꝙ homo nudus reuertitur in terrã. Iob. 1. Nudus egressus sum de utero matris meæ, nudus reuertar illuc. Concupiscentia carnis in hoc, ꝙ corpus in deliciis nutritũ uermibus datur. Superbia uitæ in hoc, ꝙ ille qui uolebat esse

esse super homines, ponitur sub terra, quæ est infimũ elemẽtorũ. ¶ Tertiò ualet ad sui contẽptũ. Facite enim, ꝙ homo cognoscat se quasi per resolutionem, qui modus cognoscendi ueriſsimus est. Et hoc est quod Dauid orat: Sciant, inquit, gentes, quoniam homines sunt: id est, de humo. ¶ Quartò ualet ad hoc ut homo rectè se regat in uia præsentis uitæ. Sicut aues cauda regũt se uolãdo, & pisces natãdo. Iob 12. Interroga iumenta, & docebunt te: & uolatilia cæli, & indicabũt tibi &c. qui uult nauẽ regere potit se in fine nauis. Et sapiẽs cõsideratione finis regit se in iis quæ sunt ad finem. ¶ Quintò ad temperandã præsentem lætitiã. sicut & alia mala pœnæ. Eccl. 11. In die malorũ ne immemor sis bonorũ. Memoria mortis multũ ualet ad temperandã præsentem lætitiam, quia multũ habet amaritudinis. Eccl. 41. O mors, quàm amara est memoria tua homini iniusto. ¶ Sextò ad hoc ut homo rectè iudicet de præsenti uita & futura. Qui enim per meditationẽ ponit se in articulo mortis, quasi medius est inter præsentẽ uitam & futurã, utranq; uidens de prope. Qui tenet se in initio uitę suę uel ꝓpe interponẽs sibi & uitæ futuræ, quicquid sperat se uicturũ, lõge est à uita futura, unde bona illius modica ei uidẽtur. Quasi in initio uitæ suę se tenebat, qui dicebat Luc. 12. Anima mea, multa habes bona posita in annos plurimos: requiesce, bibe, come de, epulare. Sed Deus posuit eũ in fine uitæ, dicẽs: Stulte, hac nocte animam tuam repetẽt à te.

De signis Humilitatis. CAP. IIII.

PRimũ humilitatis signũ est amor humiliũ personarum. Ecc. 13. Omne animal diligit simile sibi. ¶ Secũdũ est, fuga altitudinis. Humilitas laudes fugit sicut uenenum, & sicut sagittas mellitas, & ut sermones fascinãtes. Sap. 4. Fascinatio nugacitatis obscurat bona. Et sicut rete expansum gressibus suis. Prou. 29. Homo qui blandis fictisque sermonibus loqtur amico suo, rete expãdit gressibus eius. Christus qui uerè humilis erat, fugit uolẽtes eũ rapere in regẽ. Io. 6. ¶ Tertium est, amor propriæ uilitatis. Bern. Verus humilis uilis uult reputari, nõ humilis prædicari. Gaudet de contemptu sui, hoc solo sanè superbus, ꝙ laudes cõtemnit. De hoc exemplũ habemus in Dauid. 2. Reg. 6. Ludam, inquit, & uilior fiam. Et in dialogo Greg. legitur de quodã statura paruo, qui Cõstantinus dicebatur, ꝙ cùm dixisset ei quidã, ꝙ nihil hominis haberet, protinus lætus in amplexũ eius ruit, eúmq; ex amore nimio cõstringere brachiis cœpit & osculari, magnásque gratias agere, ꝙ de se talia indicasset, dicens, Tu solus es qui in me oculos apertos habuisti. Et de Dauid legitur 2. Reg. 16. Dimittite inqt,

eum ut maledicat mihi. & Act. 5. Et illi ibant gaudentes à cõspectu cõcilii, quoniã digni habiti sunt pro nomine Iesu cõtumeliã pati: humilitas opprobriis pascitur ut cibo proprio. Thre. 4. Saturabitur opprobriis. Sicut se habet superbia ad gloriã, sic humilitas ad ignominiã. Vnde sicut superbia gaudet de gloria, sic humilitas de ignominia. Humilitati ea sunt pretiosa quæ alii essent uilia. Ipsa enim sputũ abominationis & contemptus conuertit quasi in aurũ & gemmas. Ipsa uilis uult uideri aliis, sicut & sibi uilis uidetur. Et quãto est sibi uilior, tanto est Deo pretiosior. Greg. in Mora. Tanto unaquæq; anima fit pretiosior in cõspectu Dei, quãto pro amore Dei despectior fit ante oculos suos. Item Greg. Tanto fit quisq; uilior Deo, quãto pretiosior sibi. Et tanto pretiosior Deo, quanto propter eũ uilior. ¶ Quartum est, si humilia officia libenter quis facit. De hoc exemplũ habemus in Abigail. 1. Reg. 25. pro qua cùm misisset Dauid ut eam duceret in uxorẽ, ipsa ait: Ecce famula tua sit in ancillam, ut lauet pedes seruorum domini mei. In Vitis patrũ, quidam senex perfectus uirtutibus orauit dominum, Ostende mihi domine quid sit perfectio animæ, & factã. Et quũ requireret consilium à quodam alio sene: ille respondit ei de hoc per reuelationẽ: Vis facere quicquid dico tibi? Et ille, Volo. Et dixit: Vade, pasce porcos: & fecit sic. Et quum alii uiderent, ꝙ pasceret porcos, dixerunt ꝙ factus esset fatuus. Et uisa eius humilitate, reuocatus est ad locũ suũ. ¶ Quintũ est, si consilio acquiescit: sicut hoc quòd aliquis non acquiescit consilio, signũ est superbiæ. Greg. de non acquiescẽte consilio: Si se, inquit, meliorẽ nõ crederet, nequaquam cũctorum consilia suæ deliberationi postponeret. ¶ Sextũ est, si contumeliam uel etiã correptionẽ mansuetè audit. Greg. Qui gloriam nõ quærit, contumeliã nõ sentit. Idem: Non timet confundi in cõspectu hominũ qui solũ gloriam quærit apud Deũ. ¶ Septimum est, si secretum diligit. Bern. loquẽs de illo uerbo. 2. ad Cor. 12. Parco autẽ &c. Quãm pulchrè, inquit, dicit parco. Nõ parcit sibi arrogãs, nõ superbus, nõ cupidus uanæ gloriæ, uel iactator actuũ suorũ, qui uel sibi arrogat, uel mẽtitur de se quod non est. Solus uerè humilis parcit animæ suæ, q ne putetur quæ nõ est, semper quantum in se est uult nesciri quod est. ¶ Octauũ est, si libenter obedit. ad Phili. 2. Exinaniuit semetipsum factus obediens usq; ad mortẽ. Exinanitio præmittitur tanquam causa obedientiæ. Qui enim humilis nõ est, non libenter obedit.

De diuisiõe humilitatis. CAP. V.

COnsequenter ponẽde sunt diuisiones ad humilitatem pertinentes. Notandum ergo ꝙ est humilitas ficta, & est humilitas uera. De ficta legitur Ecc. 19. Est qui nequiter se humiliat, & interiora eius plena sunt dolo. Vera humilitas, est humilitas cordis, de qua Matt. 11. Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Nõ fictè, dicit Interli. Humilitatẽ cordis sequitur humilitas exterior, sicut ramus prodit ex radice. 1. Pet. 5. Omnes inuicem humilitatem insinuate. ¶ Item est humilitas sufficiens & abundans & superabundans. Quam diuisionem in[illegible]t glos. super illud Matthæ. 3. sic decet nos implere oẽm iustitiã, id est, humilitatẽ, dicit gl. & subditur: Perfecta humilitas habet tres gradus. ¶ Primus est, subdere se maiori, & se nõ præferre æquali, hic uocatur sufficiẽs, quia sufficit aliquẽ sic humiliari: & iste gradus omni iusto est necessarius. ¶ Secũdus gradus est, subdere se æquali, nec præferre se minori, hic dicitur abundans. ¶ Tertius est, subesse minori, in quo est omnis iustitia. Hũc Christus impleuit. ¶ Itẽ humilitas dividitur in humilitatẽ intellectꝰ, quæ consistit in cognitione ueritatis: & in humilitatẽ affectus, quæ consistit in contemptu uanitatis. Sicut beatus Bern. superbiã diuidit in sex species: Superbia, inquit, in species duas diuiditur. In cæcã & uanã superbiã: quarũ prior intelligentiæ, posterior uolũtatis uitiũ est. Idem:

Est humilitas quam in nobis ueritas parit, & nõ habet calorẽ: & est humilitas quam charitas format & inflammat: atq; hæc quidẽ in affectu, illa in cognitione cõsistit. ¶ Cõmuniter etiã quatuor gradus humilitatis distinguũtur. Quorũ primus est, spernere mundũ: siue mundi gloriã. Secundus spernere nullũ. Tertius, spernere sese. Quartus, spernere se sperni. ¶ De XII. gradibus humilitatis quos Bernar. distinguit, require in tra. de Superbia. 3. parte. 35. cap. ¶ Notandum quod Bern. in libr. suo de XII. gradibus humilitatis, non expresse illos XII. gradus humilitatis ponit, sed per oppositum eos insinuat. Bern. in prologo libri illius tituli inquit, qui de gradibus humilitatis inscribitur: Pro eo forsitan, ꝙ nõ humilitatis gradus, sed superbiæ potius distingui describiq; uideatur calũniã patietur: sed hoc à minus uel intelligentibus uel attendentibus tituli rationem. Idem in libr. eodẽ: Idẽ sunt gradus ascendentium in solium & descendentium, & eadem uia ascendẽtium in ciuitatẽ & recedentium, & idẽ ostium ingredientium domũ & egredientiũ. Per unam denique scalam ascẽdentes angeli & descẽdentes Iacob apparuerunt. In eodẽ: Proponat tibi beatus Bndictus gradus quos ipse priꝰ in corde suo disposuit. Ego quid proponam tibi non habeo nisi ordine de-

scensionis meæ, in quo tamen si diligenter inspicitur, uia forsitan ascẽsiõis reperitur. Si enim tibi Romã tendẽti, homo inde ueniens obuiaret, quæsitus uiã, quid melius quàm illã qua uenit ostenderet? Deniq; castella, uillas & urbes, fluuios ac mõtes per quos trãsierit nominat, suũ denũtiãs iter, tuũ tibi prenũtiat: illa ut eadem loca recognoscas eũdo, quæ ille pertrãsiit ueniẽdo. ¶ Hi sunt XII. gradus humilitatis secũdũ sanctũ Benedictũ. Primus est, si quis timorẽ Dei in memoria habeat, Dei præcepta & pœnas paratas eorum transgressoribus, & præmia parata obseruatoribus, & sic omni hora à peccatis se custodiat. ¶ Secũdus est, si quis nõ amans propriam uoluntatẽ, desideria sua non delectetur implere. ¶ Tertius est, si quis pro Dei amore omni obedientia maiori se subdat. ¶ Quartus est, si in ipsa obedientia contra aspera patientiã amplectatur. ¶ Quintus est, si omnia mala sua abscondita abbati suo humiliter confiteatur. ¶ Sextus est, si ad omnia quę sibi iniungũtur, indignũ se iudicet. ¶ Septimus est, si omnibus se inferiorem & uiliorem non solum lingua sua pronuntiet, sed etiam intimo credat cordis affectu. ¶ Octauus est, si nihil agat monachus, nisi quod communis monasterii regula probat, & maiorum exempla hortãtur. ¶ Nonus est, si linguam suam cohibeat, & eam usque ad taciturnitatem teneat. ¶ Decimus est, si non sit facilis & pronus in risu. ¶ Vndecimus est, si pauca uerba & rationabilia habeat, & nõ loquatur clamorose. ¶ Duodecimus est, si non solum in corde humilitatem habeat, sed etiã corpore ostendat eam semper dehxis in terram aspectibus.

De Paupertate. PARS V.

PAupertas quandoq; dicitur carentia diuitiarũ. Et secundum hoc dicit Aug. Inuestiganti singularum rerũ naturas, non inuenietur quid sit paupertas, nuditas & foramen. Sic paupertas, priuatio est. Priuationes uerò causæ sunt directæ aliarum priuationum, & occasiones multorum bonorũ. Multa uitia elongata sunt ab eis qui hãc paupertatem habent. Greg. Habent sancti hoc proprium: nã ut semper ab illicitis lõgè sint, à se plerunque licita abscindunt. ¶ Quandoq; dicitur paupertas contemptus diuitiarum. Seneca: Nemo dignus Deo, qui opes nõ contẽpserit. Tertio dicitur paupertas amor paupertatis. Ber. in epistolis: Non paupertas uirtus reputatur, sed paupertatis amor. Deniq; beati pauperes non rebus, sed spiritu. Idem: Volo te esse amicum pauperum, magis autem imitatorẽ. Idem: Amicitia pauperum regis amicos constituit, amor paupertatis reges. Item, Pauperiem æquo animo ferre, uirtus patiẽtiæ est: sponte appet.

petere, sapientię laus est. ¶ Et notandum, q̃ paupertas multis de causis amanda est. Quarum prima & maxima est, q̃ Deus eã amat. Cuius amoris primum signum est, q̃ filius Dei uoluit eã assumere. Bern. in Sermonibus: Fortè aliquis arbitraretur filio Dei sublimia esse quærenda palatia, ut cũ gloria rex gloriæ susciperetur: sed non propter hoc ille à regalibus illis sedibus uenit. In sinistra eius diuitię, & gloria in dextera, longiturnitas uitæ. Horũ omniũ ęterna in cælis affluẽtia suppetebat: sed pauperias nõ inueniebat in eis. Porrò in terris abũdabat & superabũdabat hęc species. Nesciebat homo pretiũ eius. Hanc itaq; filius Dei cõcupiscens, descẽdit, ut eã eligeret sibi, & nobis quoq; sua æstimatione faceret pretiosam. De paupertate Christi habet Lucæ 2. Pannis eũ inuoluit, & reclinauit eũ in præsepio: quia non erat ei locus in diuersorio. Itẽ Matt. 18. ubi misit dominus Petrum ad piscandum pro tributo soluendo. dicit glo. Tantæ fuit paupertatis, ut unde daret tributum non haberet. & super illud Matt. 11. Circunspectis omnibus cùm iã uespera esset hora exit in Bethaniam cũ duodecim. Dicit gl. circunspectis si quis eum hospitio susciperet. Tãtæ enim paupertatis fuit, & ita nulli adulatus, ut in tanta urbe nullũ inueniret hospitiũ. 2. ad Cor. 8. Scitis gratiam domini nostri Iesu Christi, quoniam propter nos egenus factus est, cum esset diues, ut illius inopia uos diuites essetis. Thren. 3. Recordare paupertatis meæ &c. Bern. Magna abusio, & nimis magna, ut diues esse uelit uermiculus uilis, propter quẽ Deus maiestatis & dominus sabaoth uoluit pauper fieri. Paupertas Christi crescendo processit. In natiuitate pannis inuolutus est, & pro domo habuit diuersorium: deinde hospitium nõ habuit. Mat. 8. Filius hominis nõ habet ubi caput suum reclinet. & Mar. 11. Circũspectis &c. In passiõe uerò etiã spriis uestibus spoliatus est. Matt. 27. Exuentes eũ &c. Aliud signum amoris Dei ad paupertatẽ est, q̃ propter pauperes filius Dei in mundum uenit. In Psal. Propter miseriã & gemitum pauperum nunc exurgam, dicit dominus. Luc. 4. Euãgelizare pauperibus misit me. Bern. in Sermonibus: Quærat diuitias paganus, qui sine Deo uiuit: quærat Iudæus, qui terrenas promissiones accepit. sed qua frõte, magis autem qua mente Christianus diuitias quærit, postquã Christus beatos esse pauperes prædicauit? Pauperes Christus in principio doctrinæ suæ beatos prædicauit. Mat. 5. & Luc. 6. Et diuites infelices. Lucę 6. Væ uobis diuitib⁹. Pauperes iudicat Christus dignos mensa sua. Vnde Lucæ 14. leguntur pauperes ad cœnã domini introducti. In Psal. Parasti

in dulcedine tua pauperi Deus. Pauperes Deus adiuuat. In Psal. Et adiuuit pauperem de inopia. Illis parcit. Esa. 49. Pauperũ suorum miserabit. Illos elegit. Esa. 48. Elegi te in camino paupertatis. Iaco. 2. Nónne Deus elegit pauperes in hoc mũdo? Illos exaudit. In Psal. Desideriũ pauperum exaudiuit dominus. Ecc. 21. Deprecatio pauperis ex ore usque ad aures perueniet. Illorũ est memor. In Psal. Non in finẽ obliuio erit pauperis. Illorũ est solicitus. In Psal. Ego autẽ mendicus sum & pauper: Dominus autem solicitus est mei. Illorum est refugiũ & fortitudo. In Psal. Factus est dominus refugiũ pauperi. Esa. 25. Factus est fortitudo pauperi &c. Illos saluat. In Psal. Parcet pauperi & inopi: & animas pauperũ saluas faciet. 2. Re. 22. Populum pauperem saluum facies. In Psal. Eripiens inopem de manu fortiorũ eius. Societatem pauperum prælegit dominus in mundo isto societati diuitum. Luce 14. Omnis qui non renuntiauerit omnibus quę possidet, non potest meus esse discipulus. 1. Reg. 30. Dauid puerum Aegyptium assumpsit, quem dominus suus reliquerat. Sic Christus assumit quos mundus reliquit. Psalm. Pater meus & mater mea dereliquerũt me, dominus autem assumpsit me. Item: Tibi derelictus est pauper. Grego. in homili. Hos elegit Deus, quos despicit mundus: quia plerunq; ipsa despectio hominem reuocat ad semetipsum. Idem: Infirmi quique atque in hoc mundo despecti plerunq; tãto celerius uocem Dei audiunt, quanto in hoc mundo nõ habent ubi delectentur. Item pauperibus regnũ cælorũ tribuitur. Mat. 5. & Lucæ 6. Et non solũ ad possidendum, sed etiã ad dandum aliis. Lu. 16. Facite uobis amicos de mãmona iniquitatis, ut cũ defeceritis recipiãt uos in æterna tabernacula. Ipse Deus pauperũ est. Nu. 18. In terra eorum nihil possidebitis, nec habebitis partem: ego pars & hæreditas tua. Ipse est spes pauperũ, & exultatio. Esaiæ 14. In ipso sperabunt pauperes populi eius. Eiusdẽ 29. Pauperes homines in sancto Israël exultabũt. Ipse de pauperib⁹ specialiter requiret in iudicio: ut habet Mat. 25. Imò ipse pauperibus iudiciũ tribuit. Iob 36. & Matt. 19. Vos qui secuti estis me &c. sedebitis sup sedes duodecim iudicãtes duodecim tribus Israël. Pauperes honorat, dicens: In Psal. Honorabile nomẽ eorũ coram illo. Illos agnoscit, & nominatim uocat: ut patet in Lazaro, Lucæ 16. Illos ab angelis deportari facit ad locũ quietis. In eodem: Factum est, ut moreretur mendicus, & portaretur ab angelis in sinum Abrahæ. Et ut uno uerbo dicatur, tanta est dilectio eius ad pauperes, ut quod fit pauperi, sibi reputet fieri. Matthæi 25. Quod uni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis: & quod uni eorum nõ feciſtis, mihi nõ feciſtis. Vę pauperibus, ſi eum non amant qui tantũ eos amat, qui tot ſigna amoris eis oſtendit. Multum contemnerentur pauperes in mũdo iſto, niſi Chriſtus eos tãtum honoraſſet. ¶ Multis aliis de cauſis amanda eſt paupertas. ¶ Prima eſt, quia eſt ualde munda: ſicut ecõtrario diuitiæ immũdæ ſunt, amatores ſuos inquinãtes. Quod in rerũ natura Deus ſignificari uoluit, in hoc, quod aurũ & argentum quæ uidẽtur eſſe pretioſiora inter eas, tangẽtes inquinant. Ber. in epiſtolis: Beatus qui poſt illa non abiit quæ poſſeſſa onerãt, amata inquinãt, amiſſa cruciãt. Ecc. 13. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea. Et ſuper illud Iaco. 1. Religio munda &c. dicit glo. Qui temporalia nõ diligit, immaculatum ab hoc ſeculo ſe cuſtodit. ¶ Item paupertas eſt Deo propinqua. Quod figuratum eſt Lucæ 2. in hoc, q̃ paſtores de loco uicino uenerunt ad Chriſtum. Ecõtrario uerò reges à remotis partib⁹ uenerũt. Mat. 2. Paupertas etiã ſancta eſt, tanquam locus in quo manſit filius Dei plus quàm triginta annis. Exo. 3. Solue calciamẽta de pedibus tuis: locus enim in quo ſtas, terra ſancta eſt. Paupertas ſpecialiter poteſt dici terra ſanctorum. Eſa. 26. In terra ſanctorum iniqua geſsit, & nõ uidebit gloriam Dei. Eſaiæ 60. Adorabunt ueſtigia pedum tuorum. In eodem: Locum pedum meorum glorificabo. Item expedita eſt. Greg. Liberius ad patriã tendimus, quia quaſi in uia põdere caremus. Idem: Terrena ſubſtãtia æternę felicitati comparata, pondus eſt, non ſubſidiũ. Augu. in libro de uerbis domini: Abiice à te diuitiarũ onera, abiice uincula uoluptaria, abiice anxietates & tædia quæ te plurimis annis inquietant. Hieronym. in epiſtolis: Si habes, uade & nẽde omnia quæ habes, & da pauperibus. Si non habes, grandi onere liberatus es. Greg. Qui mihi onus diuitiarum abſtulit, me ad currendum citius expediuit. Itẽ paupertas læta eſt. Seneca: Sępe pauper fidelius ridet: nulla ei in alto ſolicitudo eſt. Idem: Qui felices uocantur, hilaritas fícta eſt, & grauis triſtitia, eo quidẽ grauior, quia interdũ non licet palàm eſſe miſeros, ſed inter ærũnas cor ipſum excedentes neceſſe eſt agere felicem. Aug. in lib. Confeſ. loquens de quodã mendico exhilarato uino: Ille, inquit, lætabatur, ego anxius erã. Nimirum ille felicior erat, non tantum quia hilaritate perfundebatur, cũ ego curis anxiarer: uerumetiã, quòd ille bene operando acquiſierat uinum, ego autem mentiendo quærebã typum. ¶ In Vitis patrum quidam pauper habebat unam mattam, de cuius medietate ſe cooperiebat, aliam medietatem ſibi ſubmitte-

mittebat, & erat ualidum frigus: & pater monasterii de nocte exiens, audiuit eum dicentem, Gratias ago tibi domine. Quot sunt modo diuites in custodia, & qui in inferno sedent, aut pedes habent in ligno cõstrictos? Ego autẽ uelut Imperator sum, extendens pedes meos, & quo uolo ambulo. Sene. Felix paupertas læta: nec tamẽ paupertas est, si læta est. Greg. Cui cũ paupertate bene conuenit, non est pauper. Itẽ paupertas secura est. Greg. Magna securitas cordis: nihil concupiscentiæ habere sæcularis. Seneca: Etiam in obsessa uia pauper pax est. Gregor. Qui nihil habet in mũdo quod diligat, nihil est in mũdo quod pertimescat. Paupertas, iuxta uerbum Sapientis, bonum est sine calumnia. Pro ea non mouentur lites, non timet fures uel raptores, nõ timet aëris passiones, ipsa est donũ à paucis cognitum. Poëta: O munera nondum intellecta, domi paupertas angustiq; lares. Eccl. 11. Paupertas & honestas à Deo sunt. Paupertas secura est, & temporaliter & spiritualiter. Prouer. 1. Frustra iacitur rete ante oculos pennatorum. Gl. Facile laqueos euadit in terris, qui oculos habet in cælis. Iob 18. Abscondita est in terra pedica eius. Cain habuit caput tremulum. Cain interpretatur possessio: qui possessiones habent in mũdo isto, in tremore sunt. In Psal. Trepidauerunt ubi non erat timor. Iob 15. Sonitus terroris semper in auribus eius: & cùm pax sit, ille semper insidias suspicatur. Item paupertas quieta est. Sen. Quietissimè uiueret homines, si hæc duo uerba tollerentur, meum & tuum. Grego. Quid in hac uita laboriosius, quàm terrenis desideriis æstuare? quid quietius, quàm nihil huius seculi appetere? Hinc est, quòd Israël custodiam sabbati accepit in munere, Aegyptus percuntur muscarũ multitudine. Item paupertas licet terra macilenta uideatur: fertilissima est uerorum bonorum. Gen. 41. Crescere me fecit Deus in terra paupertatis meæ. In hac terra uoluit plãtari unigenitus Dei, lignũ scilicet uitæ. Item paupertas uitiis materiã subtrahit: quia nõ habet unde suum paupertas pascat amorem. Iuuenalis: Præstabat castas humilis fortuna Sabinas. Sene. Inquis, Pecuniam perdidi. O te felicem, si cũ illa auaritiam perdidisti: sed si manet illa apud te, es tãto felicior, quo tãto malo materia subducta est. Paupertas uermẽ diutũ superbiã occidit. Ipa etiã duas filias sanguisugę infernalis, quę semp clamãt, Affer, affer, suffocat, scilicet gulam & luxuriam. De quibus habetur Prouer. 30. Paupertas medicinalis est. Grego. Quos morũ infirmitas uulnerat, paupertas medicina sanat. Ipse purgat eos qui sunt aurũ & argentum; ideo

ideo caminus dicitur. Esaiæ 48. Elegi te in camino paupertatis. Ipsa est fortitudo sanctorum, sicut diuitiæ sunt fortitudo diuitum. Prouerb. 10. Substantia diuitis urbs fortitudinis eius. Ipsa est ut fossatum profundissimũ, quod diabolus multum nititur implere. Habac. 1. Comportabit aggerem, & capiet eam mira facilitas aliquorum qui diabolum iuuant ad implendum fossatum castri sui. Habac. 2. Væ qui congregat non sua. Vsquequo aggrauat contra se densum lutum? Pauperes in ecclesia remanent, dum diuites in regnum diaboli trãsferũtur. Sicut Nabuchodonosor pauperes dimisit in terra promissiõis, nobilibus trãslatis in terram suam. Iere. 39. Sophoniæ 3. Derelinquã in medio tui populum pauperem. Paupertum est hæreditare regnum cælorũ: mobilia uerò huius seculi sunt diuitum, sicut figuratum est Genesis 25. ubi Abraham dedit Isaac cuncta quæ possidebat, filiis autem concubinarum largitus est munera. Paupertatẽ posuit filius Dei ut fundamentum religionis Christianæ. Matth. 5. Iob 26. Qui extẽdit aquilonem super uacuum. Super uacuum, inquam, paupertatis. Aquilonem uocat ecclesiã de Gentibus cõuersam, quæ congelata erat in peccatis suis. Paupertatem posuit Christus gradũ, quo ad perfectionem ascenditur. Matt. 19. Si uis perfectus esse, uade & uẽde omnia quæ habes, & da pauperibus. ¶ Paupertas mater & nutrix & custos religionis est. Vnde qui ingrediũtur religionem, ad eam uoto se astringunt. Econtrario abundãtia religionem destruit. Adeò enim occupat eam, ut meditatiões, lectiones, orationes quibus debet sustentari, in ea pereant, ita quòd seruitium ecclesię est inordinatus strepitus. Amos 5. Auferã me tumultum carminum tuorũ. Vbi ipsa non est, uitia sunt in pace. Non fiunt ibi correptiones, sed supputationes, ut potius uideãtur trapezitæ, quàm religiosi. Virgæ sunt ibi potius ad ostensionem quàm ad uitiorum effugationẽ. In refectorio lapidatur sobrietas uarietate ferculorum. Ministri manibus eleuatis uaria portãtes fercula afferũt unde ipsa lapidetur: sicut Iudęi afferebant lapides ad beati Stephani lapidationem. In claustris ubi est abundantia temporaliũ, inueniũtur multi habitum religionis defererẽtes, qui tamen nõ sunt religiosi. Sicut clerici qui communiter dicũtur Goliardi, quãdoque habitum monachalẽ deferunt, & tamen monachi nõ sunt. Aliqui proiiciuntur ibi à parẽtibus sicut catuli quos matres non sufficiũt enutrire. Aliqui etiam intrant ut fures: ut scilicet ditentur & possint res monasterii consanguineis suis dare. Aliqui instar uulpis se mortuos spiritualiter simulãt, ut prędam

dam faciant. Vbi est abundatia, behemoth quiescit, qui in arido paupertatis requiem nō inuenit. Lucæ 11. Paupertas omnes ingredientes in mundum istum excipit: sed postea à multis eiicitur de possessione sua sine culpa sua: sed in exitu de mundo isto, iterum recuperat eos. Iob 1. Nudus egressus sum de utero matris meæ, nudus reuertar illuc. Paupertas seruitutē diuitiarum quæ adeò generalis est, excutit. Eccl. 10. Pecuniæ obediunt omnia. Ipsa cum Petro super aquas ambulat, scilicet super mare huius mūdi. Matt. 14. Bernardus in sermonibus: Hęc prærogatio debebatur Petro: nouū iter & noui modus itineris. Antiquorū sanè patrū diebus, donec in terris uideretur & conuersaretur inter homines Deus maiestatis, non erat euangelicæ formæ perfectiōis, sed spiritum Domini solo interim spiritu sequebātur. ¶ Paupertas luto diuitiarum si affluat, non uult cor apponere. Ipsa ordinem naturæ seruat. Sicut enim terra exterior pedibus, sic ipsa terrena calcat mentis affectibus. Ipsa de fimo stabuli thesaurum facere dedignatur. Stabulum est hæc pars mundi in qua sumus, quia habitaculum est iumēti nostri, scilicet corporis. ¶ Paupertas terrā talpis & serpentibus relinquit. Esaię 65. Serpenti puluis panis eius. Ipsa hominem custodit ne à serpēte infernali comedatur. Cassiodorus super illud Psalm. Omnia à te expectant. Quem Deus pro malis suis abiicit, fit diaboli pabulum: quapropter si in escam inimici dari nolumus, non debemus esse terreni: quia sic in principio maledictus est ut terrā comedat. Gen. 3. ¶ Paupertas amatores suos miro modo facit abūdare. Habent enim de ea quātum uolūt. Eccl. 11. Est homo marcidus, egens recuperatione: plus deficiens uirtute, & abundās paupertate. Paupertas etiā terrenis diuitiis facit quodāmodo abūdare, pauper enim diuitias quas pro Christo cōtemnit, quodāmodo habet, dum eas Christo uendit, & de illis in cælo thesaurū facit. Vnde Dominus emit à Petro quod pro eius amore reliquerat. Matt. 19. quod non feciſſet, nisi illius fuissent. Non enim emeret prædā. Quādo aliquis ex corde dicit, Volo habere thesauros regios uel imperiales, & hoc propter Christum: statim Christo eos uendidit, & in cęlo eos thesaurizauit, & hoc sine dāno eorum qui eos possidebāt. Remanent enim eis pleno iure. Et quod mirum est, eosdem thesauros diuersi possunt uēdere, & in cælo thesaurizare. Et nō solū hæc possunt facere de his quæ sunt, sed etiā de his quæ nō sunt, sed possunt esse. Bern. in Sermonibus: O mira nouitas eius qui omnia noua facit: tollens iugū inuenit requiē, relinquēs omnia cētuplū habet.

¶ De illa uerò paupertate quæ est eorum qui habēt multas diuitias, quarum non se reputant dominos, sed solum ministros, notādum quòd ipsa ualde gloriosa est. Ipsa est uelut lilium inter spinas. De paupertate huiusmodi uerum est illud Prouerb. 14. Est quasi pauper cū in multis diuitiis sit. Ipse in diuitis dupliciter negotiatur, bene ministrando & non amādo. Ipse diuitias terrenas in arca seruat, & tamē in thesauro cælesti eas reponit: qui enim ad pios usus diuitias seruat, non claudens uiscera sua indigentibus, in cælo iā eas reposuit, cùm eas corde iam Deo obtulerit. Pios usus diuitiarum intelligas etiam uxorū & filiorum cōpetentes prouisiōes, cùm ad Dei honorē & animarū salutem referuntur. Nō sic est de illis qui auarè retinēdo diuitias, quos non pascunt occidūt, dum eos fame mori permittunt, qui pauperibus partem suā auferūt. Et notandū quòd qui amat paupertatem, nō debet eius sequelā fugere: scilicet famē & sitim, nuditatem, defectum tecti, defectum auxiliorum, defectum cōsolationum. Bern. in Sermonib. Videmus aliquos pauperes qui si uerā haberent paupertatē, nō adeò pusillanimes inuenirentur & tristes, utpote reges ut reges coli. Sed hi sunt qui pauperes esse uolunt, eo tamen pacto ut eis nihil desit: & sic diligūt paupertatē, ut nullā inopiā patiātur.

De Mansuetudine & eius descriptione. Quare etiam mansueti sint beati: ubi XVI. *tanguntur pertinentia ad commendationem mansuetudinis. Et quare mansueti possidebunt terram, ac cui dono mansuetudo adaptetur.* PARS VI.

POst paupertatē spiritus dicendum est de Māsuetudine, quæ commendatur in uerbo illo, Beati mites &c. Et sequitur bene mansuetudo paupertatem spiritus. Qui enim uerè humilis est, cùm nihil habeat sui reputatione, nō habet unde turbetur, nec cōtra se quæ fiūt, fieri reputat. Item qui terrena non amat, elōgauit à se causam perturbationum. Sicut terra mista aquæ eam turbidam reddit, sic terrena humano cordi per amorem sociata, causæ sunt perturbationū. Si uerò à corde humano fuerint separata, est tranquillitas in mente. ¶ De mansuetudine uerò hoc modo dicetur. ¶ Primo ostendetur quid sit māsuetudo. ¶ Secūdo quādo mites sint beati: ubi tangetur de his quæ ad commendationem māsuetūdinis pertinent. ¶ Tertio quare mansueti possidebunt terram. ¶ Quarto, quod donū huic beatitudini adaptetur. ¶ Māsuetudinē sic describit Peregrinus sacerdos: Mansuetudo, inquit, est modesti animi tāquillitas, quæ nullā incurrētium rerum tribulatione agitatur. Mansuetudo uidetur esse temperantia seu mol

modestia uis irascibilis respectu mali uel inferendi uel destruendi: moderationē uerò irascibilis in qua multū regnat impetuositas, sequitur mentis trāquillitas. Gl. super Matth. 5. Mores temperat māsuetudo & lenitas. Mansuetudo est dulcedo animi quam nō uincit amaritudo. Vnde Gloss. super Matth. 5. Mitis est quem mētis asperitas seu amaritudo non afficit: sed simplicitas fidei ad omnē iniuriam patiendam instruit patiēter. Hæc dulcedo quādam causam habere uidetur sanitas uirium animæ. Prouer. 16. Dulcedo animæ est sanitas ossiū. Māsuetudo bonitatis est, malitiam uincens, nulli malum uincens, mala in bonum conuertens. gl. super Matt. 5. Māsuetus nō irritat uel irritatur: non nocet, uel nocere cogitat. Et alia gl. Mitis est quem non rancor uel ira afficit: sed omnia æquanimiter sustinet. Mansueti si mortiferum quid biberint, non eis nocebit. Marc. ulti. Māsuetudo mollities est seu suauitas malo cedēs, subesse sciēs, superiori nō resistēs, tractabilis siue bonis cōsentiēs. Primum tangit Glo. super illud Matth. 5. Beati mites qui cedunt improbis, & uincūt in bono malum. Secundum tangit alia glo. ibidē: Qui piè quærit, honorat sancta, non reprehēdit, nō resistit, quod est mitem fieri. Tertiū tangit glossa super illud Galat. 5. Fructus spiritus, est charitas &c. Mansuetudo quòd non intractabilis, sed potius tractabilis est: quia mansuetudo uel in toto uel in parte uidetur esse idē cum clemētia, de qua dictum est in tractatu de Temperātia, ubi inuenies aliqua utilia ad materiam istam. Aliquādo etiam benignitas pro mansuetudine accipitur. Tamen super illud 1. ad Corint. 13. Charitas patiens est, benigna est. uult glos. quòd benignitas consistat in largitione suorum, dicens: Benigna est, id est, larga egenis. Et super illud Ephes. 4. Estote inuicē benigni, dicit glos. id est, de facultatibus largi. Et super illud Galat. 5. Benignitas, dicit gloss. largitas rerum. Animus mansuetus nobilitatem ueram habere uidetur, & nobilitatem quam aliena rusticitas non corrūpit. Nobiles huius mundi parū sunt nobiles seu curiales, ut primo rusticitatem huiusmodi non faciāt: sed si eis facta fuerit, parati sunt eā reddere: sed Dominus uult filios suos adeò nobiles esse, ut nulla rusticitas eis facta eos possit rusticos efficere, ut scilicet nulla rusticitas de eis exeat. ¶ Circa secūdum notandū est, quòd prima causa & maxima quare mites sint beati, est illa quam Dominus tāgit, Quoniam ipsi possidebunt terrā. Secunda est, quia sunt immunes à miseria, quæ iracūdiam uel rabiem comitatur: de qua miseria require in tractatu de Ira. Tertio, ad beatitudinem mitium facit excellentia huius uirtutis, scilicet mansuetudinis: quæ excellentia apparebit si ponentur ea quæ ad eius commendationem pertinent.

¶ *De cōmendatiōe Māsuetudinis.*

ET possumus 16. ponere ad eius commendationem pertinentia. ¶ Primum est, quòd natura hominem ad mansuetudinē incitat. Figura enim hominis exterior indicat, quòd homo māsuetus esse debeat. Et Sapiens dicit hominē esse animal māsuetum natura. In omni specie animalis figura corporis attestatur naturæ interiori: sicut ungues acuti, magni, & fortes, & curuati, & dentes magni, & scissio oris magna, attestantē rabiei, ut apparet in leonibus. Contraria uerò his attestātur māsuetudini, ut in homine. Homines crudeles quasi non sunt homines, in animalia enim syluestria transierunt. ¶ Secūdum est, māsuetudo Dei, quam scriptura sacra tātū nobis prædicat. Daniel. 3. Fac nobiscum iuxta mansuetudinem tuā. Sopho. 2. Quærite Dominum omnes māsueti terræ: quærite iustum, quærite māsuetum. Ioël. 2. Cōuertimini ad Dominum Deum uestrum, quia benignus & misericors est. In Psalm. Suauis est Dominus in omnibus uiis suis. ¶ Tertiū est, quòd hæc uirtus speciale ornamētum fuit mediatoris. In Psal. Propter ueritatem & mansuetudinem &c. Mat. 21. Ecce rex tuus tibi uenit māsuetus. Iere. 11. Ego quasi agnus mansuetus qui portatur ad uictimā. Mat. 11. Discite à me, quia mitis sum. ¶ Quartū est, quòd hęc uirtus enumeratur inter fructus spiritus. Galat. 5. ¶ Quintum est, quòd hæc uirtus ornamentum est multum decēs seruū Dei. Ephe. 4. Obsecro uos ut dignè ambuletis uocatione qua uocati estis cum omni humilitate & mansuetudine. 1. ad Tim. 6. Tu autē homo Dei sectare patientiam & mansuetudinem. Item 2. ad Timot. 2. Admone illos neminem blasphemare, nō litigiosos esse, sed modestos, omnem ostēdentes māsuetudinem. ¶ Sextum est, quòd Christus magisteriū huius uirtutis sibi specialiter inscribit. Vnde gloss. super illud Matth. 5. Huius uirtutis quasi magnæ magistrū se facit Dominus: quod non faceret, nisi uia summæ perfectionis ista uirtus esset. ¶ Septimum est, quòd hæc uirtus diuina acquirit. Eccl. 10. Sedes ducū superborū destruxit, & sedere facit mites pro eis. ¶ Octauum, quòd eadem conseruat. Prouerb. 20. Roboratur clementia thronus regis. ¶ Nonum, quòd uitam corporis conseruat. Prou. 11. Clementia præparabit uitam, & sectatio malorum mortem. Eiusdem 12. Qui suauis est uiuit in moderationibus. ¶ Decimū est, quòd seruat animam. Eccle. 10. Fili, in mansuet

suetudine serua animam tuam. Mãsuetudo est sicut antemurale in castro animæ, lapides dũrorum uerborũ leniter excipiens, & ideo ictus frustrans & hominem à læsione custodiens. Sicut uasa uitrea in fœno, uel alia re molli inuoluuntur, & sic à confractione seruantur: sic mansuetudo animam seruat, ne ira eam cõfringat. ¶ Vndecimum, quòd animum delectat. In Psal. Mansueti hæreditabunt terrã, & delectabuntur in multitudine pacis. Mansuetudo est uelut culcitra mollissima in lectulo floridæ conscientiæ, in qua animus cũ Deo quiescit. Cantic. 1. Lectulus noster floridus. ¶ Duodecimũ quòd proximũ corrigit. In Psal. Quoniam superuenit mansuetudo, & corripiemur. ¶ Tredecimũ, quòd proximi gratiã acquirit. Eccl. 3. Fili, in mansuetudine opera tua perfice, & super gloriã hominũ diligeris. Ezech. 3. Vt adamantem & silicẽ dedi faciem tuam. Sicut adamas ferrũ attrahit, sic mansuetudo corda hominũ. ¶ Decimũquartũ, quod irã proximi frãgit. Prou. 15. Respõsio mollis frãgit irã. ¶ Quintumdecimum, quòd hominem Deo ualde placentẽ reddit. Eccle. 1. Et quod beneplacitum est ei, fides & mansuetudo. Hę duæ gratiæ multũ placẽt Deo in homine: quia fides facit ut homo possideatur à Deo quantum ad intellectũ: Mansuetudo facit ut homo possideatur à Deo quãtũ ad affectum. Mansuetudo facit hominẽ à Deo exaudiri. In Psal. Memento Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius. Iudith 9. Humilium & mansuetorum semper tibi placuit deprecatio. Et Dominus beato Dionysio in carcere posito: Benignitas & dilectio quam semper habuisti, faciẽt ut quicqd petieris, aliquibus impetres. Itẽ mansuetudo dignũ facit Dei allocutiõe. In Psal. Docebit mites uias suas. Eccles. 5. Esto mansuetus ad audiendum uerbum Dei. Iac. 1. In mansuetudine suscipite insitum uerbum. Exod. 33. loquebatur Dominus cũ Moyse qui fuit mitissimus hominũ facie ad faciem, sicut homo solet loqui ad amicum suum. Mansuetudo etiã dignũ facit Dei defensione. Nume. 12. Locuta est Maria & Aarõ contra Moysen &c. quod quum audisset Dominus, iratus est valde. Erat enim Moyses mitissimus: & subditur: Maria apparuit candẽs lepra. ¶ Decimumseptimum est, quòd in iudicio saluat. In Psal. Cũ exurgeret in iudicio Deus ut saluos faceret omnes mãsuetos terrę. Itẽ: Diriget mãsuetos in iudicio, & exaltabit mansuetos in salutẽ. Esa. 11. Arguet in æquitate pro mãsuetis terrę. ¶ Circa tertiũ notãdũ quòd mãsueti possidebũt terram uiuentium. Vnde gl. Virtus mansuetudinis possidebit terrã uiuentium, & delectabitur in multitudine pacis. Mansueti in præsenti pacifici possidentur à Deo: ideo lege uicissitudinis in futuro possidebũt Deũ, qui est beata habitatio uiuentiũ. Augu. Nullius erit Deus possessio, nisi eius quẽ ipse prius possederit. Præterea, mãsueti possidẽt nũc corda sua: hoĩes immãsueti non dominãtur cordibus suis, sedpotius ira dñatur in eis. glo. super Matth. 5. Mites sunt qui malis moribus dominantur: perfecta uirtus morũ possessio. Prou. 16. Melior est qui dominatur animo suo, expugnatore urbium. Item mansueti bona spiritualia si qua habent possident: homines iracũdi ea nõ possident, etsi ad horã ea habeant. Ignis enim irę in momẽto eos depauperat. Itẽ bona terræ magnificẽ possident, ut nõ turbẽtur si ea amisẽrint. Qui ex amissiõe bonorum terrenorũ turbãtur, nõ possidẽt ea, sed potius ab eis possidẽtur. Serui enim eorum sunt, nõ domini. Vt igitur gratiæ tanquam merito gloria succedens ut præmium respondeat, mansueti qui in præsenti se & sua possident, tãspiritualia quàm terrena, meritò in futuro terram uiuẽtium possidebunt. Bern. uidetur intelligere hoc uerbum, Beati mites &c, de terra quã calcamus. Ait enim: Si humilibus datur cælum, mitibus terra: quid relinquitur immitibus & crudelib⁹, nisi infernalis miseria? Idem in Sermo. uerbum prædictũ exponit de terra corporis, his uerbis;

Hanc terram corpus nostrũ intelligo: quod si possidere uult anima, si regnare desiderat supra mẽbra sua, necesse est ut ipsa sit mitis & superiori suo subiecta: quoniam tale inueniet inferius suũ, qualem se exhibuerit superiori. Armatur enim creatura ad ulciscendam sui iniuriã creatoris: & ideo nouerit anima quę rebelle inuenit sibi corpus suũ, se quoq; minus quàm oporteat superioribus potestatibus esse subiectã: mansuescat ipsa, & humilietur sub potẽti manu Altissimi, subiecta sit Deo, & his pariter quibus uice eius debet obedire prælatis, & continuo corpus suum inueniet obediens & subiectum. Veritas enim est quę loquitur, Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terrã. ¶ Et notandum q⁹ uera mansuetudo apparet, quando homini aliquid dicitur, uel fit cõtra eius uolũtatẽ. Ber. Sunt alii mites, sed quandiu nihil dicitur aut agitur, nisi pro eorũ arbitrio. Patebit autẽ quàm longè sint à uera mansuetudine, si uel leuis oriatur occasio. Hæc mansuetudo quomodo hæreditabit quæ ante hæreditatẽ deficit? ¶ Circa quartũ notandum q⁹ donũ pietatis adaptatur mansuetudini. Si enim pietas accipiatur pro misericordia, manifestũ est, q⁹ qui habet pietatem, malo ꝓximi cõpatitur, nec uult nocere proximo. Vnde qui pius est, est mansuetus. Si uerò pietas pro cultu Dei sumatur, cultus

Dei est iugũ Dei suaue & onus leue. De quo legitur Matth. 11. Qui mansuetus gratis se inclinat & superponit, sicut mansuetus aliud abiicit. Vnde qui mansuetus est, pius est.

De luctu & eius descriptione, de speciebus luctus, & quare lugentes sint beati: ubi tangitur de his quæ ad cõmendationẽ lacrymarum pertinẽt, de impedimentis etiam lacrymarum, & cui dono luctus adaptetur. PARS VII.

POst paupertatẽ spũs & mansuetudinẽ, dicẽdũ est de luctu. Cũ enim terreneitas uix ad plenũ à corde amoueatur, trãqllitas aũt mãsuetudinis sæpe corrũpatur, necessarius est luctus, ut aqua lacrymarũ terreneitas perfectè expellatur. Iob 14. Lapides excauant aquæ, & aluuione paulatim terra cõsumitur. Et ut incendia iræ aqua lacrymarum perfectè extinguãtur. ¶ De luctu uerò hoc modo dicetur. Primo ostendetur quid sit luctus, prout beatitudo dicitur. Secũdo distinguentur diuersæ species luctus, ut manifestũ fiat cui luctui consolatio debeatur. Tertio, ostendetur quomodo lugentes sint beati: ubi tangetur de his quæ pertinent ad commendationẽ luctus seu lacrymarũ. Quartò, dicetur de impedimẽtis lacrymarũ. Quintò, q̃ donũ aptetur huic beatitudini. ¶ Circa primũ notãdũ, q̃ luctus prout sumitur pro beatitudine, est gratia uehemẽter dolẽdi de malo quod accidit, uel de bono quod deficit. Luctus uerò sic sumptus non est in iis q̃ adhuc sunt in peccatis suis. Grego. in Moral. Nisi à reatu culpę quo nos ligauimus, misericorditer dimittamur, perfectè flere non possumus, quod in nobisipsis cõtra nosmetipsos dolemus. Malum uerò in descriptione posita intelligas, non id quod mundus uocat malũ, scilicet pœnam temporalẽ quæ medicinalis est: sed quod uerè malum est, scilicet malũ culpæ, & pœnam futurã quæ eius est sequela. Bonũ etiã non intelligas bonũ periculosum, ut est pecunia: sed uerũ bonum, scilicet bonum gratiæ uel gloriæ. Dolor huiusmodi signum est salutis, Grego. in Moral. Argumentum salutis est uis doloris.

¶ *De speciebus luctus.*

CIRCA secundũ notandũ q̃ super Matt. 5, distinguit glo', duas species luctus. Prior est, luctus pro peccatis, uel suis uel alienis. Secũdus est, ex desiderio cælestis patriæ. Prior est irriguũ inferius, secũdus irriguũ superius. De quibus legitur Ios. 15. & Iudic. 1. Ille lauat præsentes sordes: hic uerò ascẽdit acrius æternorũ amatores: ut dicit glo. super Matth. 5. Aliqui etiã distinguũt quatuor species luctus. Primus luctus est luctus pro propriis peccatis. De quo in Psalm. Exitus aquarũ deduxerũt oculi mei &c. Secũd⁹ est luctus pro alienis peccatis. Ier. 9. Quis dabit capiti meo aquã, & oculis meis fontẽ lacrymarũ, & plorabo die ac nocte interfectos filię populi mei? Tertius est, pro incolatu præsentis miseriæ. Dauid: Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est. Quartus, pro dilatione patriæ. In Psal. Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus &c. Hæ quatuor species luctus sunt uelut quatuor hydriæ, quas iussit Elias impleri aqua, & effundi super holocausta: quã effusionẽ ignis cælestis subsecutus est. 3. Reg. 18. ¶ Possunt etiã distingui sex species luctus, quarũ prima est ex cõsideratione diuinæ offensæ uel contumeliæ. Secũda est, ex cõsideratione gehẽnæ, Greg. super Iob: Super omnia præuisio inferni cõpunctionem prouocat. Tertia est, ex cõsideratione alienæ miseriæ. Ad Ro. 12. Flere cũ flentibus, gaudere cũ gaudentibus &c. Quarta est, ex præsenti affectione. Thren. 1. Plorans plorauit in nocte. Quintò, pro spirituali absentia sponsi. Matth. 9. Non possunt filii sponsi lugere quandiu est sponsus cũ eis &c. Sexta pro dilatione patriæ. Hæ sex species sũt uelut sex hydriæ, quas dominus iubet aqua impleri. Io. 2. ¶ Potest tamen poni diuisio luctus generalior, ut distinguamus luctũ in luctũ malũ, & in luctũ bonũ, & luctum indifferentẽ. Luctus malus est, ut luctus cupiditatis. De quo dictum est: Ploratur lacrymis amissa pecunia ueris. Vel luctus deceptiõis. De quo poëta, Vt flerẽt oculos erudiere suos. Vel luctus inordinatæ compassionis. De quo Augustin. in primo lib. Confessionũ: Cogebar, inquit, plorare Didonem mortuã, quæ se occidit ob amorem, quũ interea meipsum in iis à te morientem Deus uita mea siccis ferrem oculis miserrimus. Quid enim miserius misero nõ miserante seipsum? Vel luctus æternæ dãnationis. Matthę. 8. Ibi erit fletus, & stridor dẽtiũ. Idem eiusdẽ 13. & 22. & 24. & 25. Et Luc. 13. Prou. 14. Extrema gaudii luctus occupat. ¶ Et notandum q̃ idem faciunt prudentes & imprudentes. Sed imprudentes illud nõ faciunt tempore opportuno. Eccles. 20. Imprudens non seruabit tempora. Senec. De negligentibus facere quod faciendum est, tunc lacrymæ nihil profuturæ cadunt. Plorabunt fatui sicut hic sapientes plorant: sed tũc plorabũt, quando lacrymæ erunt eis inutiles. Si non plorarent damnati, nisi lacrymam unam corporalem singulis diebus quibus erunt in inferno, plus plorarent quàm sint aquæ in mari. Omnes enim guttæ maris finitæ sunt, & posset Deus dicere: tot sunt, & non plures: damnati uerò sine fine erunt in inferno. ¶ Luctus bonus triplex est, scilicet luctus compunctionis, compassionis & deuotionis. De primo

in Psalm. Lauabo per singulas noctes lectum meum &c. De luctu compassionis, Iob 30. Flebã quondam super eo qui afflictus erat. Ecclesia. 22. Super mortuũ plora, defecit enim lux eius, Et super fatuũ plora, defecit enim sensu. Ierem. 13. Plorans plorabit anima mea, & oculus meus educet lacrymam: quia captus est rex domini. Eiusdem 14. Deducãt oculi mei lacrymam per noctem & diem &c. Thr. 2. Defecerũt præ lacrymis oculi mei super contritione populi mei. Ezec. 32. Omnia luminaria cæli mœrere faciam super te. Luctus deuotionis est, ut cum anima uiri perfecti Dei dulcedinem experta, deflet absentiam sponsi, quo ad sensum dulcedinis. Bernar. ad fratres de monte Dei loquens de illo qui repellitur à lumine Dei ad quod admissus est, Si amat, inquit, flere, dulcia habet, & nõ sine multo gemitu cogitur redire ad conscientiã suã. Itẽ luctus deuotionis est, qui est ex desiderio diuinæ uisionis. In Psal. Sitiuit anima mea ad Deũ fontem uiuũ &c. Fuerũt mihi lacrymæ meæ &c. Luctus etiã deuotionis est luctus quem habet anima uiri perfecti ex magnitudine gaudii spiritualis. De luctu deuotionis intelligi potest illud Aug. in lib. de Ciuita. Dei: Quãto, inquit, est quisque sanctior & desideriis sanctis plenior; tanto eius in orando fletus uberior. Idem in lib. Soliloquiorũ, Modũ, inquit, uis habere lacrymas meas, quum miseriæ meæ modum non uideam. Impatiens est amor: nec lacrymis modus sit, nisi amori detur quod amatur. ¶ Luctus indifferẽs est: ut luctus afflictionis temporalis, uel etiã gaudii. Tob. 11. Fleuerunt ambo cum gaudio. Gene. 43. Erumpebant lacrymæ, & introiens cubiculum fleuit. Secundum glo. Luctus pro peccatis uel pro desiderio cælesti, consolationem meretur; alius uerò luctus non. Secundum Bernar. Luctus eorum qui perseuerantiam non habẽt, non meretur consolationẽ. Alios, inquit, lugentes uideo: sed si de corde procederent lacrymæ: non tam facile illico soluerentur in risum. Nunc autẽ quũ abundantius otiosa & scurrilia uerba profluant quàm prius lacrymæ, lacrymas huiusmodi de his esse nõ arbitror quibus consolatio diuina promittitur: quãdoquidem post illas tam facilẽ consolatio uilis admittitur.

¶ *Quare lugentes sint beati.*

CIRCA tertium notandũ ꝙ prima & maxima causa quare lugentes sint beati, est quam dominus tangit, dicens: Quia consolabuntur. Simile Lucæ 6. Beati qui nunc fletis, quia ridebitis. ¶ Lugentes in futuro cõsolabũtur Dei uisione, & etiã multis aliis modis. Esa. ult. In Ierusalem consolabimini: uidebitis, & gaudebit cor uestrũ. Et Luc. 15. Dictũ est diuiti de Lazaro, Nũc hic

hic consolatur, tu uerò cruciatis. Ioan. 15. Tristitia uestra uertetur in gaudium, quod significauit aquæ mutatio in uinum. Ioan. 2. Ierem. 31. Conuertam luctum eorum in gaudium. In præsenti etiam lugentes consolantur. Exo. capi. 15. Aquæ Marath uersæ sunt in dulcedinem. Tobiæ 8. Post lacrymationẽ & fletum exultationem infundis. Augusti. in lib. Confes. Quantum, inquit, fleui in hymnis & cantícis tuis suaue sonantis ecclesiæ tuæ uocibus commotus acriter, & currebant lacrymæ, & bene mihi erat cum eis. De tali qui habet abundantiam dulcium lacrymarum, uerũ est illud quod solet dici communiter: Iste est sicut pisces qui natat in aqua. De suauitate ista non gustat cor ignobile. Prouer. 14. Cor quod nouit amaritudinẽ animæ suæ, in gaudio eius non miscebitur extraneus. Gregor. in Moralib. Luctu suo anima pascitur, quum ad superna gaudia flendo subleuatur. Et intus quidem doloris sui gemitum tolerat: sed eo refectionis pabulum percipit, quo uis amoris per lacrymas emanat. Idem in eodem: Fit plerunque ut in ipsis piis fletibus gaudii claritas erũpat, ut mens quæ cæca iacuerat, ad inspectionem fulgoris intimi suspiriis uegetata conualescat. Aliud ad beatitudinem faciens in lugentibus luctu salubri potest esse, quòd tales immunes sunt à tristitia huius seculi, quæ mortem operatur. 2. ad Corinthi. 7. Bernard. In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua. Mortis horrorem, iudicii tremendum ualde discrimen, ardentis gehennæ metum ab oculis cordis tui elongari nullatenus patiaris. Cogita peregrinationis tuæ miseriam, recogita annos tuos in amaritudine animę tuę, & cogita humanæ uitæ pericula: cogita fragilitatem propriã, & in huiusmodi cogitatione si perseueraueris, dico tibi parum senties quicquid foris uidetur esse molestum, dũ te toto corde circa interiorem molestiam occupaueris. Sed nec patietur dominus sine cõsolatione te esse: quoniam est pater misericordiarum, & Deus totius consolationis. Et complebitur omnino quod pollicetur. Veritas, Beati qui lugent &c. ¶ Tertiò, ad beatitudinem lugẽtium facit, quòd lacrymæ eos mundant. Sunt & cæteri affectus lacrymarum, de quibus in earum commendatione dicetur.

¶ *De cõmendatione lacrymarum.*

ET notandũ quòd ad commendationem lacrymarũ, Primo ualere possunt exhortationes quas scriptura sacra facit ad flendum. Ier. 6. Luctum unigeniti fac tibi. Eiusdem 9. Docete filias uestras lamentum. Luc. 23. Super uosipsas flete & super filios uestros. Iac. 4. Miseri estote, & lugete. Eiusdem 5. Plorate

ululãtes in miseriis uestris. ¶ Secundo exempla, inter quæ præcipuũ est exemplũ Christi. Bern. Christus cõpatitur & plorat: homo patitur, & ridebit. De luctu Christi habes ad Heb. 5. Cũ clamore & lacrymis exauditus est pro sua reuerẽtia. Et Luc. 19. Videns ciuitatẽ fleuit super illã. & Ioan. 11. Et lacrymatus est Iesus. Primo fletu cõmendauit nobis fletum cõpunctionis. Creditur enim fletum illũ emisisse in cruce. Crux uerò statum pœnitentiæ designat. In secundo, fletum compassiõis. In tertio, fletũ deuotionis, quando fleuit Lazarũ reuocaturus ad præsentem miseriam. Bern. in Sermonib. Christũ super Lazarũ & super ciuitatem fleuisse, & in orationibus pernoctasse lego: risisse uerò aut iocasse nunquã. Cõmendãtur etiã lacrymæ exemplo Petri Matt. 26. Egressus foras fleuit amarè. Hie. in epistolis: Petrũ ter negantẽ in locũ suũ amaræ restituere lacrymæ. Item exẽplum Magdalenæ Luc. 7. Lacrymis cœpit rigare pedes eius. ¶ Tertiõ, ad cõmendationẽ lacrymarum potest locus ualere in quo sumus. Aug. In ualle miseriæ sumus, in qua eo magis flendũ est, quo minus flemus. In Psal. Ascẽsiones in corde suo disposuit in ualle lacrymarum. Eccl. 22. Musica in luctu importuna narratio. ¶ Quarto, tempus in quo sumus. Eccl. 3. Tẽpus flendi, & tempus ridendi. Tempus flendi est in præsenti, ubi est multa materia fletus, & lacrymæ sunt in suo ualore. Materia fletus sunt Dei iniuriæ & contumeliæ, strages animarũ, incolatus præsentis miseriæ, dilatio patriæ. De multiplici materia fletus, require in tract. de luxuria. ca. de Choreis. In futuro erit tẽpus ridẽdi. Qui erũt in paradiso, nõ habebũt materiam fletus. In his uerò qui erũt in inferno lacrymę nullius erũt ualoris. Tũc absterget Deus omnẽ lacrymã ab oculis sanctorũ. Apoc. 7. Esa. 25. Auferet dominus Deus omnẽ lacrymã ab omni facie. Bern. Felices lacrymæ quas pia manus conditoris absterget. Tũc ridebũt electi pleno ore. Iob 8. Deus non proiiciet simplicẽ, nec porriget manũ malignis, donec impleatur risu os tuũ, & labia tua iubilo. Hic ridetur ore semipleno: quia hic impletur illud Prouer. 14. Risus dolore miscebitur.

¶ De *uirtute lacrymarum.*

DE uirtute lacrymarũ, notandum est, quòd lacrymæ primo animam mundant. Aqua etiam lacrymarum est uelut mare æneum, in quo ingressuri tabernaculũ uel templũ, manus & pedes lauabãt. Exo. ult. Et 3. Regũ 7. Aqua etiã lacrymarũ est lauatorium in claustro spirituali. Quasi aqua de puteo est, si lacrymæ ueniant de profundo peccatorum. Et si sint pro propriis peccatis, tunc est puteus in ipso claustro. Si uerò sunt pro peccatis

tis alienis, & non pro propriis: tunc habet claustrũ illud aquam quasi de alieno puteo, & uidetur habere malum prouisorẽ. Si uerò lacrymæ pro incolatu huius miseriæ uel pro dilatione patriæ, tunc est aqua quasi de fonte uiuo. Ioan. 4. Aqua quam ego dabo ei, fiet fons aquæ salientis in uitam æternam. Aqua lacrymarũ, balneum est in quo abluuntur animæ, ut sponsæ regis cælestis fiant. Iere. 4. Laua à malitia Ierusalem cor tuum, ut salua fias. Item lacrymæ delent literas mortis, quas qui peccat, diabolo scribit manu propria in libro conscientiæ. Daniel. 7. Sedit iudicium, & libri aperti sunt. Libri, inquam, scilicet conscientiarum. Literæ istæ effusione proprii sanguinis delendæ essent, si aliter deleri non possent. Sic Christus deleuit chirographum nobis cõtrarium. Colos. 2. Delẽs quod aduersus nos erat, chirographũ decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci. Item diabolum submergunt. Aqua lacrymarũ est quasi mare rubrum, ubi Pharao infernalis cum exercitu uitiorum submergitur. Exod. 14. In Psalm. Contribulasti capita draconum in aquis. ¶ Item lacrymæ terram cordis irrigant, & fœcundant. Aqua lacrymarum est ut fons paradisi. Genesi. 2. Fons ascendebat de terra, irrigans uniuersam superficiem terræ. Ecclesiastic. 14. Rigabo hortum plantationis. In Psalm. Qui seminant in lacrymis, in exultatione metent. Item lacrymæ holocaustum impinguant. Gregorius super Ezechiel. Holocaustum aridum, est bonum opus quod orationis lacrymæ non infundunt. Holocaustum pingue, est bonũ opus quod quum agitur, etiam lacrymis impinguatur. Item lacrymæ ardorem concupiscentiarũ sedant. Gregorius in Moralib. Flammam suggestionum diaboli citius extinguit unda lacrymarum. Si aliquis uideat domum conscientiæ suæ igne concupiscentiæ succendi, recurrere debet ad aquã lacrymarum. Item mentem humiliant. Prouerbiorum 12. Mœror in corde iusti humiliabit eum. Item mentem mitigant. Bernard. in Sermo. Equum indomitum flagella domant: animam immitem contritio spiritus & assiduitas lacrymarum. Et ut breuiter dicatur, omnẽ infirmitatem spiritualẽ sanant. Iob 5. Mœrentes erigit sospitate. Item à Deo quod homo uult impetrant. 1. Reg. 1. Quũ esset Anna amaro animo, orauit Deũ, flens largiter, quæ à domino exaudita est. Esa. 38. dictũ est Ezechiæ: Vidi lacrymam tuam, & ecce sanauit te. Tob. 3. Orauit Tobias cum lacrymis, & Sara similiter, & exauditæ sunt preces amborum. Iudith 8. Indulgentiam eius cum lacrymis postulemus.

In Psal. Auribus percipe lacrymas meas. Aug. Quæ uiolentæ sunt in precibus. Itē: Posuisti lacrymas meas in cōspectu tuo. Ie re. 31. In fletu uenient, & in misericordia reducā eos. Christus cum lacrymis preces offerens exauditus est. ad Hebr. 5. ¶ Item lacrymæ oculum cordis clarificant. Vnde aqua lacrymarū est natatoria Siloë. Io. 9. Abii in natatorium Siloë, & laui, & uidi. Greg. Mens lacrymis baptizata, in cōtemplatione uidet limpidius. Idē: Sæpe quod torpentes latuit, flentibus subtilius innotescit. Aqua lacrymarum est, collyrium uisum iuuās. Apoc. 3. Collyrio inunge oculos tuos, ut uideas. Item lacrymæ mētem eleuant. Genesi. 7. Multiplicatæ sunt aquæ, & eleuauerūt arcam in sublime. Gregor. in Moralib. Quum per fletum mens ad summa rapitur, compunctionis suæ pœnam gaudens miratur, & libet affligi, quia afflictione sua se conspicit ad alta subleuari. Item lacrymæ uitam perditam reparant. Grego. Tempus redimimus, quando antè actam uitam quam lasciuiendo perdidimus, flendo reparamus. Item regnum cælorum quasi quadā ui obtinent. Grego. in Homil. Regnum cælorum rapi uult nostris fletibus, qđ nostris meritis non debetur. Lacrymæ ut uirtus earum breuibus uerbis exprimatur, operantur in cælo, in terra, & in inferno. In cælo, unde Ecclesi. 35. Nónne lacrymæ uiduæ ad maxillam descendunt, & exclamatio eius super deducētem eas? A maxilla enim ascendunt ad cælum. In terra operantur, quum multiplices habeant effectus in hominib⁹, ut prius ostēsum est. In inferno, quum ignē infernalem extinguant, quātūm ad eum qui eas effundit. Item lacrymæ possiunt in Deum, in angelos, in dæmones & homines. In Deum, dum eū quasi cogunt ad miserandum. Vnde super illud Tob. 3. Tunc Tobias ingemuit, & cœpit orare cum lacrymis. dicit glo. Oratio Deum lenit, lacryma cogit. Lacrymæ Deum faciunt quasi obliuisci iniquitatum nostrarum. Lacrymæ etiam angelos lætificant. Lucæ 5. Gaudium est angelis Dei super uno peccatore pœnitentiā agente. Secūdum Bernard. Deliciæ angelorum, sunt lacrymæ pœnitentium. In dæmones possiunt lacrymæ, cùm ab eis submergantur, ut prius dictum est.

¶ *De impedimentis lacrymarum.*

CIRCA quartū notandum est, quòd sex uidentur esse impedimenta lacrymarum. ¶ Primum est superbia, quę est ut terra arens. Iosue 15. & Iudith 1. Terram arentē dediſti mihi. In Psal. Anima mea sicut terra sine aqua tibi. Humilitas est quasi aquæductus per quem lacrymæ ueniunt, quē diabolus uult incidi. Iudith 7. Incidi præcepit Holofernes aquæductum. Ipsa est uallis ad quam descendūt aquæ lacrymarum. Secundum est, amor terrenorum. Vnde Cain interfecit Abel. Gene. 4. Cain interpretatur possessio: Abel, luctus. Genesi. 26. Omnes puteos quos foderant serui Abraham, obstruxerunt Palæstini implentes humo. ¶ Tertiū est, durities siue impietas. Gene. 29. Os putei grandi lapide claudebatur. Homines qui non habent pietatem ad proximū, non inueniunt Deum sibi misericordem: ideo corda eorum sunt ut petra durissima. Iob 12. Si continueris aquas, omnia siccabuntur. Ideo necesse esset ut urga Dei percuterentur, ut aqua lacrymarū inde exiret. Deuterom. 8. Eduxit tibi uiuos de petra durissima. Item in Psal. Percussit petram & fluxerunt aquæ &c. ¶ Quartum est, nimia occupatio. Genesi. 36. Ana inuenit aquas calidas in solitudine. Esa. 22. Recedite à me, amarè flebo. ¶ Quintū est, ignorantia. Quod impedimentum tangit dominus Luc. 19. dicens: Si cognouisses, & tu. supple, fleres. ¶ Sextum est peccati magnitudo. Ber. in libro de Cōsideratione: Si doles, cōdoleo: si non, doleo tantum & maximè sciens à salute longius abstistere membrum quod obstupuit, & ęgrum sese sentientem periculosius laborare. Greg. in homil. loquens de Pharisæo & Magdalena & Christo: Inter duos ęgros medicus aderat, sed unus æger in febre integrum sensum tenebat, alter uerò in febre carnis & sensum perdiderat mentis. In ęgritudine sensum perdiderat, qui hoc ipsum quod à salute longe esset ignorabat.

¶ *Coadaptatio luctus in donum scientiæ.*

CIRCA quintū notandum, ꝙ luctu adaptatur donum scientiæ. Vnde interl. Hi scientiæ spiritu illustrātur, ut sciant quibus malis inuoluantur. Hanc adaptationem insinuat Salomō Ecc. 1. Qui addit inquit scientiā, addit & laborem, & non potest homo scire, quibus bonis uel malis sit in præsenti uita, & nō esse in luctu. Mala enim per se luctū inducūt, bona uero tēporalia causam luctus: id est, peccatū. Augu. Si bene est, tumes: si male, doles. Hāc adaptationem insinuat nobis ipsa natura. Ad idē enim membrorum pertinent uisus & luctus. Idē insinuatur nobis Lucæ 19. Videns Iesus ciuitatem, fleuit super eam.

De *Esurie Iustitiæ.* PARS VIII.

REcte post prædicta, de Esurie Iustitiæ dicendum est, quia prædicta ualēt ad esuriem iustitiæ. Humilitas quæ ad paupertatem pertinet, ualet ad hāc esurię: quia humilis sentit propriam uacuitatē ideo esurit repletionem. Ecōtrario superbus qui habet uanā plenitudinē, habet fastidiū iustitiæ. Itē pauper-

tas uoluntaria animam euacuat ab amore mundi. Vnde reddit eam capacem amoris ueri boni. Amor enim mundi, & amor ueri boni mutuo se expellunt ab anima: coangustatum est enim stratum, ut alter decidat & pallium breue amoris utrunq; operire nõ potest, mundũ scilicet & uerum bonũ. Esa. 28. Mansuetudo ualet ad hãc esurĩẽ, quia animam euacuat ab amore iniustitiæ. Homines immites esuriunt malitiã seu ꝓximi iniuriã: ideo non possunt perfectè esurire iustitiam. Luctus etiã facit ad hanc esuriem. Qui enim lugẽt, recogitant annos suos in amaritudine animæ suæ, & cõcipiũt facere dignos fructus pœnitẽtię, uolentes seruire iustitiæ, sicut iniustitiæ prius seruierunt. ad Ro. 5. Sicut exhibuistis mẽbra uestra seruire immũditiæ, & iniquitati ad iniquitatẽ: ita nunc exhibete membra uestra seruire iustitiæ. Ber. Esurĩẽ iustitiæ ad præcedentẽ ordinat beatitudinẽ, his uerbis: Quid aliud est, inquit, hæc cõsolatio quę lugẽtibus promittitur, quàm procedẽs de spe ueniæ gratia deuotionis & suauissima delectatio boni, & gustus sapientiæ, licet exiguus, quibus interim benignissimus Deus afflictã refrigerat animã. Sed gustus ille nihil aliud est quàm irritamentũ desiderii, & incẽtiuũ amoris, sicut scriptũ est: Qui edunt me, adhuc esurient: & qui bibũt me, adhuc sitiẽt. Propterea illico subinfertur, Beati qui esuriunt &c. ¶ Et notandum, ꝙ iustitia hic sumi potest generaliter pro probitate, seu bonitate, seu rectitudine uitæ. Ad quod pertinet quod dicit gl. Amatores, inquit, ueri boni sunt, qbus nõ satis est, ꝙ iusti sunt, sed semper sitiũt opus iustitiæ. Vel põt sumi iustitia prout ad eã pertinet reddere unicuiq;, quod suũ est. Vnde gl. Iustitia est sua cuiq; tribuere, sibi, & ꝓximis, & Deo. ¶ Item potest sumi prout attenditur in inflictione pœnarum. Vnde Ber. in Sermo. Alii, inquit, tam uehementer cõtra aliorum delicta zelant, ut uideri possent esurire & sitire iustitiam, si esset apud eos de suis quoq; peccatis idem iudicium. Sed nunc pondus & pondus, utrunq; abominatio est apud Deum. Nam contra alios tam impudenter quàm inaniter ęstuãt, seipsos tã insipienter quàm inutiliter palpant. Esurĩẽ iustitię, intelligas nõ quęcunq; amorẽ iustitiæ, sed amorẽ ualde intẽsum. ¶ Et notandũ, ꝙ opera bona cibus sunt animæ. Virtutes enim quæ sunt quasi quædã mẽbra animę inde sustẽtantur, reficiũtur, augẽtur, roborãtur. Io. 4. Meus cibus est, ut faciã uoluntatẽ eius qui misit me. Ad uirtutes pertinet illud Esaiæ 4. Panem nostrum comedemus. Ipsæ de labore suo uiuunt, propriis enim operibus pascuntur, & sine illis deficiunt. Ideo recte dicitur esuries esse iustitiæ.

ę. Esuries enim est respectu nutrimenti & refectiõis. Qui esuriunt & sitiunt iustitiam: id est, uitæ rectitudinem uel bonitatẽ & in se, & in aliis beati sunt: quia satiabuntur in futuro adepto quod desiderãt: ut dicit gl. interlin. Tunc enim nullus erit cum eis qui bonus non sit, & qui bene non agat. Item qui iustitiam secundo modo esuriũt, nunc saturabuntur. Totaliter enim uiuent Deo: unde se totaliter reddent Deo, à quo totaliter habent: & sic uere erunt iusti. Item qui esuriunt iustitiam tertio modo, tunc saturabuntur: quia tunc nullum malum relinquetur impunitum. Tunc enim implebitur illud Psal. Lætabitur iustus, qnũ uiderit uindictam. ¶ Item qui esuriunt & sitiunt iustitiam, habent beatitudinem uitæ. Primo propter lętitiam quæ iustitiam comitatur. In Psalm. Iustitiæ Domini rectæ lætificantes corda. Econtrario iniustitiam comitatur miseria, à qua miseria ipsi immunes sunt. Prouerb. 14. Miseros facit populos peccatum. Augusti. in libro de libero arbitrio: Tanta est beatitudo iustitiæ, ut nemo ab ea nisi ad miseriam possit abscedere. Secundo, quia quãto habẽt maiorem esuriem iustitiæ, tanto habẽt maiorem lætitiam operãdo iustitiam. Prou. 13. Desiderium si cõpleatur, delectat animam. In eodem: Lignũ uitæ desiderium ueniens. Tertio, quia spiritualem sanitatem habent. Esuries enim iustitię attestatur spirituali sanitati: sicut rectitudo appetitus corporali sanitati. Quarto, quia esurię iustitiæ sequitur abundantia bonorum operum: unde multiplicatur lætitia annexa bono operi. Anima bonis operibus abundans, est sicut arbor benedicta habẽs fructuũ abundantiã: anima uero sine bonis operibus, est ut arbor maledicta. Matt. 21. Nũquam ex te fructus nascatur in sempiternũ: ait Dominus, maledicens ficui. Item anima abũdans bonis operibus, est ut mulier quę lętat de multitudine filiorũ: quę uerò est sine operib⁹, est ut mulier sterilis quæ se miseram reputat. 1. Reg. 1. Ait Anna quæ fuit sterilis: Mulier, inquit, infelix nimis ego sum. ¶ Et notandũ quòd sicut mulieres steriles multum desiderãt fructũ: sic anima multũ desiderare debet fructum bonorũ operũ. Exẽplũ primi desiderii habes in Rachele, Gen. 30. Da mihi, inquit, liberos, alioquin moriar. Exẽplũ secundi desiderii in Bern. dicente super Cantic. Quàm mitius me priuares, ô amara mors, uitę usu quàm fructu: nã uita sine fructu granior mors. Denique duo mala parãtur arbori infructuosæ, securis & ignis. Famæ iustitiæ multi sancti mortui sunt mũdo. Multi etiã mortui sunt morte corporali, quia pro illa morti se exposuerũt. Esurięda est iustitia ut

thes

thesaurus aliis thesauris prevalens. Eccle.29. Pone thesaurum tuum in præceptis Altissimi, & proderit tibi magis quàm aurũ. Alios thesauros relinquit homo cùm moritur. Sed hunc thesaurum secum defert. Non est cessandũ à bonis operib⁹ pro amico aliquo. Bona enim opera faciunt homini societatẽ in morte, cùm amici nolũt hoc facere. Apoca.14. Opera enim illorum sequuntur illos. Bona opera hominem ornant & honorant in illa magna curia quæ erit cùm fiet uniuersale iudicium. In Psal. Astitit regina à dextris tuis in uestitu deaurato &c. Item bona opera in futura uita hominem pascunt. Prouer.ulti. Date illi de fructu manuum suarum. De iustitia require in tractatu de uirtutibus cardinalibus, ubi habes specialẽ tractatũ de ipsa. ¶ Aptatur autem esuries iustitiæ dono fortitudinis. Vnde interli. Esuries iustitiæ spiritu fortitudinis fulcitur, ne in uia lassescat. Item gl. Hęc uirtus sine spiritu fortitudinis non impletur: quia per eum esuriẽdo ad satietatẽ quãdoq; uenim⁹. Aliqui uerò ideo esurient iustitiæ dono fortitudinis adaptant: quoniam de refectione & exercitio operũ est robur uirtutum. Posset tamen dici quoniam de fortitudine est ista esuries: sicut de fortitudine uis appetitiuę corporalis est esuries corporalis, & de debilitatione fastidium. Et sicut de fortitudine bellica est esuries certaminum: sic de dono fortitudinis esuries iustitiæ in præsenti, quæ certamen habet. Iob 7. Militia est uita hominis super terram.

De Misericordia. PARS IX.

SEquitur de Misericordia. De qua congruè post prædicta tangendum est: quia post prohibitionem cordis per paupertatem spiritus à bono quod infra nos est: & per mansuetudinem à malo, & post ablutionem cordis per lauacrum lacrymarum, necessaria est directio cordis ad uerũ bonum, ad quam pertinet esuries iustitiæ, & deinde ad malum, quod fit per misericordiam, qua malis proximi cõpatimur. Misericordes uerò ideo beati sunt, quia literas patentes habent euangelii q̃ ipsi misericordia consequẽtur. Misericordes alienam miseriam in præsenti per cõpassionem sibi assumunt: & ideo in futuro iure uicissitudinis Christus eos à miseria liberabit. ¶ De Misericordia, require in tractatu Cardinalium uirtutũ, ubi habeẽ specialis tractat⁹ de ipsa. Ea uerò quę ponuntur ibi ad ipsius cõmendationem, ualere possunt ad ostendendum misericordium beatitudinem. Adaptatur autẽ misericordia dono cõsilii. Vnde glossa, Misericordia eget spiritu cõsilii, sine quo nemo circunspectè miseretur. Initium est sui misereri, finis est pro alio mori. Ordo enim est miserendi, ut unusq

unusquisque incipiat à se. Finẽ Christus insinuat, pro peccatoribus mortuus est ex misericordia. Misericordiã specialiter cõsuluit. Veritas iuueni requirenti quid boni faceret, ut uitam æternam haberet: Si uis, inquit, perfectus esse, uade & uende omnia quæ habes, & da pauperibus. Matthæi 19. ¶ Et notandũ quòd uerè misericors est, qui est misericors de suo. Bern. in Sermone: Sunt alii misericordes de his quę ad ipsos non pertinent, qui scandalizantur quòd nõ datur hominibus abũdãter: sic tamẽ ut nihil penitus eos grauet: qui si misericordes essent, de suo facere deberent misericordiam. Si non possent de substãtia terrena, de uoluntate bona darent. His qui contra eos peccare fortè uiderentur, indulgẽtiam darent. Dulce signum, uerbum bonum, quod est super datum optimum, ut eorum mẽtes ad pœnitentiam prouocarent. Deniq; & his omnibus quos in peccato esse cognoscerent, cõpassionem impenderẽt & orationem: alioquin misericordia eorũ nulla est, & misericordiã consequuntur nullam.

De munditia cordis, & eius descriptione: de his quæ eam efficiunt uel custodiunt: quare etiam misericordes sint beati: ubi tangitur de his quæ faciunt ad commendationem munditiæ, de partibus eius, ac cui dono adaptetur. PARS X.

SEquitur de munditia cordis, de qua hoc modo dicetur. Primo ponẽtur eius descriptiones. Secũdo, tãgetur de his quæ munditiam efficiunt uel custodiunt. Tertio ostendetur quare mundi corde sint beati: ubi tãgetur de his quæ pertinent ad cõmendationẽ mũditiæ. Quarto, tãgetur de partibus mũditię. Quinto, ostendetur quod donũ huic beatitudini adaptet. ¶ Circa primum notãdum quòd mũditia sic describitur: Mũditia est utriusq; hominis integritas, diuini amoris intuitu obseruata. Potest etiam sic describi: Munditia est puritas animi, omnem abhorrens immunditiam. Bern. in epistolis dicit, quòd puritas cordis cõsistit in quærẽda gloria Dei & utilitate proximi. Et loquitur de puritate cordis respectu operum. Super illo uerbo Matt.5. Beati mundo corde. dicit interl. quos nõ arguit cõscientia peccatorum.

¶ *De his quæ efficiunt munditiã.*

CIRCA secundum notandum, quòd octo sunt quæ uidẽtur ualere ad mũditiam efficiẽdam uel custodiendam. ¶ Primũ est, aqua sapiẽtiæ salutaris. Multum ualet ad munditiam quòd homo libenter audiat uerbum Dei, uel quòd libẽter studeat in scriptura sacra. Ioã.14. Vos mũdi estis propter sermonem quẽ locutus sum uobis. Ejusdem 18. Sãctifica eos in ueritate: sermo tuus ueritas est. Dupliciter ualet

sermo

sermo Dei ad munditiã. Primo, quia ostendit maculas cordis: & secundũ hoc dicitur speculũ. Secũdo, quia dat aquã gratię. Prouerbio. 13. Doctrina bona dabit gratiã. Et figuratũ est per lauatoriũ, de quo legitur Exod. 38. quòd habebat specula exterius, in quibus ingrediẽtes tabernaculũ immũditiã suã uidere poterãt, & intus aquã, unde eam lauabãt. Sapiẽtiæ studiũ ad mũditiã ualet: quia tollit otiũ, quod est occasio immunditiæ. Bernar. Omniũ tẽtationũ & cogitationũ malarũ & inutiliũ sentina est otium. Propterea generat castas affectiões. Vnde dicitur uinum germinãs uirgines. Zacha. 9. id est, uirginales affectiões. Bern. super Cãt. Iurãs sapiẽtia dũ sensum carnis infatuat, purificat intellectũ cordis, palatum sanat, & reparat. Sano palato sapit, iã bonũ sapit ipsa sapiẽtia, qua in bonis nullũ melius. ¶ Secũdum est cõtritio cordis, ex qua est aqua lacrymarũ. Multũ ualet ad mũditiã, quòd homo frequenter se abluat cum aqua ista. Cui aquæ admiscendus est cinis: memoria scilicet propriæ mortis, uel tẽporalis, uel æternæ, uel etiã memoria Dominicæ mortis. Per hũc modũ fit lixiuia ad abluẽdũ ualde efficax, in qua bonũ esset lauare quasi per singulas noctes lineamina illius lecti, in quo tãtus hospes debet iacere, Deus scilicet. Hãc ablutionẽ nõ dedignabatur facere Dauid, licet rex esset: Lauabo, inquit, per singulas noctes lectum meũ. ¶ Tertiũ est frequẽs cõfessio. Confessiõe mũdãdum est templũ spirituale. Quod figuratum est 1. Mach. 4. ubi legitur, quòd Iudas mũdauit tẽplũ Gentibus inquinatũ. Iudas enim cõfitẽs interpretatur. Attẽdẽda sunt uerò uerba quæ ibi dicit Iudas: Ecce, inquit, contriti sunt inimici nostri: ascendamus nũc mũdare sancta, & renouare. Cõtritio inimicorũ mũdationẽ Iudæ præcessit: sic contritio de peccatis quã ex auditu uerbi diuini homo recipit, præcedit cõfessionẽ peccatorũ. In Psal. Facta est Iudæa sanctificatio eius. 4. Reg. 5. Vade, & lauare septies in Iordane. Septies in Iordane lauatur, qui humiliter septẽ criminalia peccata cõfitetur. Bern. in epistolis ad quandã uirginẽ: Audi cui places, ama unde places. Ama confessionẽ ob quam amaris: ama cõfessionẽ, si affectas decorẽ. Confessiõi ũigitur decor, iungitur pulchritudo. In Psal. Cõfessionem & decorẽ induit. Cõfessio & pulchritudo in conspectu eius. Re uera ubi eõfessio, ibi pulchritudo, ibi decor. ¶ Quartum est, uitæ austeritas tam in uictu quàm in uestitu. ¶ Sicut defricatio & abstersio cum pãno aspero ualere solet ad munditiam scyphi: sic uitæ austeritas ualet ad mũditiam spiritualẽ. De hac asperitate habemus exẽplum in Ioanne Baptista, Matthæi 3. Ipse autẽ Ioannes habebat uestimẽtum de pilis camelorum & zonam pelliceam circa lũbos suos: esca autẽ eius erat locustæ & mel syluestre. ¶ Quintum est, eleemosynarum largitio. Lucæ 11. Verumtamen quod superest, date eleemosynã, & omnia munda sunt uobis. ¶ Sextum est, oratio. Luc. 9. Facta est dum oraret species eius altera, & uestitus eius albus & refulgens. Munditia orando acquiritur. Ideo orat Psalm. Cor mundũ crea in me Deus, & spiritũ &c. Matth. 8. Domine, si uis, potes me mundare. Orãdo etiã conseruatur. Machab. 13. Sancte sanctorum Domine, cõserua in æternum domum istam impollutam, quæ nuper mundata est. ¶ Septimũ est, lima correptionis. Qui mũditiã desiderat, correptionem nõ fugiat, sed appetat. Bern. in Sermonibus: Sũt qui peccata sua sic cõfitentur, ut uideri possint ex desiderio cordis mundandi id agere: omnia enim in cõfessione lauãtur, nisi quòd ea quæ spõte dicunt aliis ab aliis patiẽter audire nõ possunt. Qui si uerè mũdari desiderarẽt, ut uidetur, nõ irritarẽtur: sed haberẽt eis gratiã, qui suas illis maculas demõstrarẽt. Greg. Ille solus amicus meus erit, qui ante aduentum districti iudicis maculas mentis meæ tergit. Sũt quidã infelices qui à lima correctionis, ex qua debuerũt contrahere munditiã, potius cõtrahunt rubiginẽ, dũ de correctiõe indignantur, & deteriores fiũt. De tali potest dici illud Psalm. Destruxisti eum ab emundatiõe uel emẽdatiõe, id est, unde debuit emundari uel emendari. ¶ Octauũ est, ignis tribulationis, quo Deus purgat illos quos aurum & argẽtum reputat. Vnde gaudere debet homo, cùm uidet se in igne tribulationis positum. Iac. 1. Omne gaudium existimate, fratres, cùm in uarias tentationes incideritis. Ille qui in igne tribulatiõis per impatientiam exuritur, paleam se esse ostendit, non aurum uel argentũ. Vnde multũ potest timere illud Matth. 3. Paleas autem comburet igni inextinguibili. Ambrosius super Beati immaculati. Sicut aurũ bonum: ita ecclesia cùm uritur, detrimẽta nõ sentit, sed magis fulgor eius augetur. ¶ Et notandum quòd in ueteri lege fiebat triplex sanctificatio. ¶ Primo, per aquam expiatiõis, de qua Num. 30. ¶ Secundo, per sanguinẽ. ad Hebr. 9. Omnia penè secundum legẽ in sanguine mundãtur. Tertio unctione, ut tabernaculum & uasa eius, & Aarõ cũ filiis suis. Exod. 30. Possunt hæc referri ad triplicem baptismum, scilicet fluminis, qui propriè dicitur baptismus. Et baptismũ sanguinis, quo beatus Mauritius cũ sociis suis baptizatus est. Et baptismũ flaminis, scilicet Spiritus sancti, quo saluãtur illi qui nõ possunt habere baptismum, sed credunt &

& conteruntur de peccatis suis: & libẽter reciperent baptismũ, si possent habere. Vel in ablutione per aquam facta, intelligi potest sanctificatio, quæ fit per solam gratiam Dei: ut in paruulis qui baptizantur. In ablutione facta cum sanguine, intelligitur ablutio, quę fit per pœnitentiam, quę est quædam carnis mortificatio & crucifixio. ad Gal. 5. Qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum uitiis & cõcupiscẽtiis: per sanctificationem uerò unctione factã significatur sanctificatio, que fit per augmentum gratiæ, & sanctificatio specialiter quæ fit in ministris ecclesiæ. Sicut enim mũdius seruanda sunt ealix & alia uasa ecclesiæ, quàm uasa cõmunia: sic ministri ecclesiæ maioris mũditiæ debẽt esse, quàm laici. Exod. 30. eadẽ unctione iubentur sanctificari Aaron & filii eius, & uasa tabernaculi. In ecclesia etiã ministri ecclesiæ habent quoddam speciale sacramentum, scilicet sacramentum ordinis, quo excellentius cæteris sanctificentur. ¶ Et notãdum quòd ea quæ intrabant unctionem illam, insinuant quomodo ministri ecclesiæ debent sanctificari. ¶ Primum erat myrrha, prima & electa. Sic dicitur myrrha illa quæ spõte manat ab arbore, & est pretiosior, quàm illa quæ eiicitur per incisionẽ corticis, & signat mortificationem carnis quæ fit in iuuentute quæ Deo est gratior & homini utilior. Prius myrrha pœnitentiæ condienda est quàm uermibus uitiorum computruerit. ¶ Mira est fatuitas aliquorum, qui myrrha ista nolũt se inũgere donec toti cõputuerint uermibus uitiorum. ¶ Secũdum erat, cinnamomũ, quod est cinerei coloris, quod cùm frangitur, in modum nebulæ spiramentum uisibile emittit: ut dicit glossa super Exod. 30. Et signat humilitatem ministrorũ ecclesiæ, quæ talis debet esse, ut populum uisibiliter ædificet, cũ debeat esse exemplaris. ¶ Tertium erat, casia, quæ crescit in aquis, & significat fidem quæ in aquis Sacræ scripturæ crescit: & sic tenenda est ut accipitur ex aquis Sacræ scripturę. Nõ enim debet homo sequi rationẽ suã in iis quę fidei sunt. ¶ Quartum erat, calamus. Et dicit gloss. Exo. 30. quòd est arbor aromatica crescens iuxta Libanũ. Et super illud Ezec. 27. Calamus in negotiatiõe tua. dicit glos. quòd in calamo uocalis sonus significatur, Vnde per calamũ intelligitur deuotio ecclesiastici officii, eò quòd calamo canitur. Quod multũ cõsolatur & ædificat populũ Dei. Iis quatuor speciębus admiscebatur oleũ de oliuetis, per quod significatur pietas, cui quatuor prædicta debẽt deseruire. Minister ecclesię pietati se totũ debet dare ut sit uir misericordiæ. Exẽplũ habemus de hoc in oculo q tenerior & cõpassibilior est cæteris membris & lacrymis propinquus. Idem debet esse in clero, qui est quasi oculus ecclesiæ. Item de hoc exemplum habetur in Christo, qui totus fuit misericors. Misericordia eum traxit de cælo. Ipsa eum per uias asperas huius uitę duxit, pro redemptione miserorum eum uendidit, & morti crucis eum exposuit. Si ministri ecclesiæ essent ipsius misericordiæ in præsenti, uix essent aliqui quin saluarentur. Misericordia enim iure uicissitudinis eorum esset in futuro. Mortificatio carnis tunc seruit pietati, quando quod ori subtrahitur, pauperibus datur. Humilitas, quando in propriis uẽstibus parum expẽditur, ut in pauperibus uestiendis multum expendatur. Fides, cùm aliquis frequẽter meditatur, pauperẽ esse membrum Christi uel filium Dei, uel quòd Christus sibi reputat fieri, quod pauperi fit, & alia quæ sunt fidei quæ pietatem incitant. Doctrina fidei pietati seruit, cùm doctor intendit iis quæ ecclesiam ædificant. Glossa super 1. ad Corint. 8. Hic Deum diligit, qui charitatis causa sciẽtiam temperat, ut prosit fratri pro quo Christus mortuus est. Ecclesiasticũ etiam officium pietati debet seruire, ut ministri ecclesiæ studeãt subuenire animabus quæ in præsenti pereunt, & illis qui in purgatorio cruciantur. ¶ Item notandum quòd ministros ecclesiæ maximè decet mundicia, & maximè in eis indecens est immunditia seu macula, quinque de causis. ¶ Prima est, quia ipsi sunt oculi ecclesiæ. In Psal. Oculi mei languerunt præ inopia. Præ inopia, inquam luminis. Exponit hoc gl. de Apostolis qui fuerũt maiores ministri Christi. Macula in oculo maximè est noxia. Macula in cæteris mẽbris etsi ea deturpet, tamẽ nõ reddit ea inutilia: possunt enim exercere officia sua. Multi maculatis pedibus rectè incedũt. Macula uerò in oculo eũ inutilẽ reddit. Etiã modicũ puluueris uisum oculi impedit. Gregor. Nequaquã in mẽbro maculam purè cõsiderat oculus quẽ puluis grauat. ¶ Secunda, quia sunt, ut speculum ecclesiæ. Laici enim multum ad eos inspiciunt. Vnde satis possunt dicere illud 1. ad Corinth. 1. Spectaculum facti sumus mundo. Sicut de Christo dicitur Sapient. 7. quòd est speculum sine macula: ita pro possibilitate sua ipsi deberent esse speculum sine macula, in quo purè reluceret Christi imago. Si macula fuerit in speculo, illam uidet qui in eo faciem uidere quærebat: sic si macula fuerit in ministris ecclesiæ, ad illam respiciet populus, & secundum eam se maculabit. Minister ecclesiæ debet dicere illud 1. ad Corinth. tertio: Estote imitatores mei, sicut & ego Christi. ¶ Tertia, quia sunt uasa electionis regi regum, & domino dominantium. Modica

macula in scypho uinum infusum abominabile reddit & inutile, quantum ad potum regis: sic sapientia in multis propter maculam uitæ abominabilis redditur Deo & hominibus. Gregor. Cuius uita despicitur, restat ut eius prædicatio cõtemnatur. De uno uase electionis habes Actu. nono: Vas, inquit, electionis mihi est iste, ut portet nomen meũ coram gẽtibus, & regibus, & filiis Israël. Vasa uero electionis hodie in uasa cõmunia sunt mutata. Osee 8. Factus est Israël in nationibus quasi uas immundũ. Iudæi immundum commune dicebant. Huius immũditiæ in magna parte est negligentia circa custodiã oris. Num. 19. Vas quod non habuerit operculum nec ligaturam desuper, immundum erit. ¶ Quarta, quia habent mundare alios, ideo oportet eos esse mundos. Eccles. 34. Ab immundo quid mundabitur? Sicut non est calidi frigefacere, nec frigidi calefacere: ita nõ uidetur immundi mundare. Gregor. Superiectas sordes tergere non ualet manus quæ lutũ tenet. Neemiæ duodecimo. Mundati sunt, sacerdotes & Leuitæ, & mundauerũt populum. 1. Machabæo. 4. Elegit Iudas sacerdotes sine macula, uoluntatẽ habentes in lege Dei, & mundauerũt sancta. ¶ Quinta, quia ministri sunt Altissimi: ideo sicut ipse immaculatus est, oportet eos esse immaculatos. In Psalm. Ero immaculatus cum eo, &c. Item: Ambulãs in uia immaculata, hic mihi ministrabat. ad Ephe. 1. Elegit nos, ut essemus sancti & immaculati in conspectu eius in charitate.

¶ Quare mundi corde, sint beati.

CIRCA tertium notãdum, quòd prima & maxima causa, quare mundi corde sunt beati, est illa, quam dominus tangit, Quoniam ipsi Deum uidebunt. In futuro uidebũt eum facie ad faciem, in quo erit maxima delectatio. Ioannis 17. Hæc est uita æterna, ut cognoscant te uerum Deum, & quẽ misisti Iesum Christum. Et super illud Psal. Ostendam illi salutare meum. dicit glo. id est, Christum in maiestate. Et subditur: Hæc uisio est tota merces. In præsenti etiam uidetur Deus à mundis corde, eo modo quo prius ostensum est quarta parte, in tractatu de contemplatione. Bernard. Pura ueritas non nisi puro corde uidetur. Ad Hebræos 12. Pacem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua nemo uidebit Deum. Mundi corde non solum sunt beati beatitudine spei, sed etiam beatitudine uiæ, quia liberi à miseria immunditiæ, quæ magna est. In Psal. Beati immaculati in uia. Apocal. 12. Beati qui lauant stolas suas in sanguine agni.

¶ De iis quæ faciunt ad commendationem munditiæ.

ET notandum quòd duodecim sunt quæ faciunt ad commendationem munditiæ cordis.

¶ Primum

¶ Primum est multiplex exhortatio, quam scriptura sacra facit ad munditiam uel mundationẽ. Leuiti. 11. Sancti estote, quoniam ego sanctus sum. Item eiusdem 19. & 20. Item Deuter. 18. Perfectus eris absq; macula cum Deo tuo. Eccle. 9. Omni tempore uestimẽta tua sint candida. 1. Pet. 3. Satagite immaculati & inuiolati inueniri. Esa. 1. Lauamini, mundi estote. Hierem. 4. Laua à malitia cor tuum Ierusalem. Esa. 3. Mundamini qui fertis uasa domini. ¶ Secundum est, quòd ipsa est naturalis animæ. Bernardus in Sermon. Sicut corporis natura est sanitas, ita cordis natura est puritas. ¶ Tertium est, quòd gaudium habet sibi adeò annexum, quòd ipsa uocatur gaudiũ. unde super illud, ad Galat. 5. Fructus spiritus est charitas. gaudiũ dicit Glossa. id est, puritas animi. ¶ Quartum est, purgatio quam naturaliter faciũt creaturæ irrationabiles, & etiam insensibiles, quasi exosam haberent immunditiam. Purgat se mare, mortuos ad litus expellens, purgat se unum, purgat se etiam quod decoquitur. Corpora etiã animaliũ uim expulsiuam habent, qua noxia à se expellunt. ¶ Quintũ est, detestatio sui oppositi, scilicet immunditiæ peccati. ¶ Et notandum, quòd quinque sunt ex quibus intelligi potest, quàm timenda sit immunditia peccati. ¶ Primum est, dignitas rei quam peccatum inquinat. Panno pretiosiori magis timemus inquinationem, etiã anima quæ per peccatũ inquinatur, imago Dei est, & unita diuinæ naturæ in persona Christi. Quid diceretur de illo qui imaginem Crucifixi, uel beatæ Virginis in lutum proiiceret, uel crucem, quæ corpus Christi tetigit paucis horis? ¶ Secundũ est, difficultas recedendi, quæ patet in Lucifero, à quo immunditia peccati separari non potuit, ex quo ei adhæsit. Item ex quo homo peccauit, nullus purus homo à peccato perfectè purgatus est, ut dignus esset uidere faciem Dei: donec Christi sanguis effusus est, quo illa purificatio perfecta est. Præterea immunditia unius mortalis peccati non potest ablui, tota aqua quæ sub cælo est, nisi aqua gratiæ desursum descẽdat, quæ cor abluat. ¶ Tertium est, huius immunditiæ nilitas. quod patet per hoc, quòd dominus immunditiã corporalẽ non reputat comparatione immunditiæ spiritualis. Matth. 15. De corde exeunt cogitationes malæ, &c. Hæc sunt quæ coinquinant hominẽ. Non lotis manibus mãducare, nõ coinquinat hominẽ. Hæc immunditia pulcherrimã creaturã, scilicet Luciferum ita deturpauit & quum esset in tam sublimi statu, adeò eum uilificauit, ut serpentibus & bufonibus inferior uideatur esse in hoc, quòd bonũ ei esset, si nunquã fuisset. Vilitatẽ huius immũditiæ ostendit Dauid,

dicens: Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in iniquitatibus suis. ¶ Quartũ est hoc, quòd Deus nõ habet adeò bonũ amicum quem non odiret ad mortẽ etiam æternã propter maculam unius mortalis peccati. Eccle. 12. Altissimus odio habet peccatores. ¶ Quintũ est, quòd macula hæc adeò deturpat rem in quam cadit & deteriorat, quòd nisi uirtute diuina remoueatur, perdita est, & melius esset ei nihil esse quàm sic esse. ¶ Sextũ faciens ad commẽdationem munditiæ est, quòd ipsa multum placet Deo. 1. ad Thessa. 4. Hæc est uoluntas Dei, sanctificatio uestra. ¶ Signa huius placẽtiæ multa sunt. ¶ Primum est hoc, quòd ipse filius Dei dignatus est humiliare se ad mũdationẽ hanc faciẽdã. ad Hebr. 1. Qui quũ sit splendor gloriæ & figura substantiæ eius, portánsq; omnia uerbo uirtutis suæ purgationẽ peccatorũ faciens, &c. ¶ Secundũ est, quòd ipse discessurus à discipulis suis documentum dedit eis de hac mundatione. Ioannis 13. Si ego laui pedes uestros dominus & magister, & uos debetis alter alterius lauare pedes. Ablutio illa, figura erat spiritualis ablutionis, qua uolebat eos abluere se inuicẽ. ¶ Tertiũ est, quòd cum tantis expensis uoluit facere hanc mundationẽ. Voluit enim nos mundare sanguine suo. ad Tit. 2. Dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populũ acceptabilẽ. ad Hebr. 13. Vt sanctificaret populum suum, extra portã passus est. Apoca. 1. Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Pro mundatione mundi fecit Deus diluuium in mundo isto. Genes. 7. Et ante diẽ iudicii præcedet ignis, qui comburet faciem mundi, qui ascendet tantum quantum aquæ diluuii ad purgãdũ mundũ. ¶ Quartum est, quòd uoluit septẽ sacramenta esse in ecclesia Dei: quæ omnia sunt uel ad sanctitatẽ faciendã, uel cõstruendam, uel augendam. ¶ Quintum est, quòd Deus mundos corde in sui societate recipit, & in præsenti, & in futuro. In Psal. Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo, &c. Et respondetur, Qui ingreditur sine macula. Ioan. 13. Si nõ lauero te, non habebis partẽ mecum. 1. Ioan. 3. Omnis qui habet spem in eo, sanctificat se, sicut ipse sanctus est. Apoc. 3. Habes pauca nomina in Sardis, qui non inquinauerunt uestimenta sua, & ambulabunt mecum. Eiusdem 21. dicitur de ciuitate cælesti: Nõ intrabit in eam aliquid coinquinatũ. ¶ Sextum est, quòd mundis corde abundanter dat Deus bona sua. Iob 17. Mundis manibus addet Deus fortitudinem. ¶ Septimum faciens ad commendationem munditiæ est, quòd ipsa cor hominis Dei habitaculum facit. Augustinus. Munda tantum cubiculum cordis: intus est qui exaudiat.

diat. 1. Paralyp. 19. Opus grande est: non homini paratur habitatio, sed Deo. ¶ Octauũ est, quòd pinguedinem deuotionis recipit. In Psal. Pinguescent speciosa deserti. ¶ Nonum est, quòd amicum Dei constituit. ¶ Decimum est, quòd gratiam labiorum tribuit. Quæ duo tanguntur Prouerbiorum uigesimosecundo: Qui diligit cordis munditiam propter gratiam labiorum suorũ, amicum habebit regem. ¶ Vndecimum est, quòd radix est totius munditiæ. Ad munditiam enim interiorem sequitur exterior munditia. Ad Rom. 11. Si radix est sancta, & rami. ¶ Duodecimũ est, quòd ad Dei manifestam uisionem perducit. Matt. 5. Beati mundo corde, &c.

¶ *De partibus munditiæ.*

CIRCA quartum notandũ quòd est munditia ficta, & est munditia uera. Ficta mũditia est immũditia superficialis: ut munditia Phatisæorum, de qua Matt. 23. Væ uobis scribæ & Pharisæi hypocritæ, qui mundatis quod de foris est calicis & paropsidis: intus autem pleni estis rapina & immunditia. Et subditur: Pharisæe, cæce, mũda prius quod intus est calicis, & paropsidis, ut fiat & id quod foris est mundũ. De ficta munditia tangitur Prouer. 30. Generatio quæ sibi munda uidetur, & tamẽ non est lota à sordibus suis. ¶ Munditia uera est puritas cordis. Et diuiditur in munditiam intellectus, & munditiam affectus. Bernard. in Sermonibus. Duo, inquit, sunt, quæ in nobis purganda sunt: intellectus & affectus. Intellectus ut nouerit, affectus ut uelit. Intellectus purgandus est à tribus, scilicet à falsis, ab otiosis & uitiosis. Falsitas intellectũ obtenebrat. Otiosa eum impediunt. Abusio enim intellectus est, quum occupatur circa inutilia: Omnis autem potentia sui abusione præpeditur: uitiosa uerò eum coinquinant. Item purgandus est intellectus ut oculus animæ à macula, quæ intelligi potest prudentia carnis, uel opinio propriæ munditiæ. Item à superaffluente humore, scilicet ab importunitate mundanæ solicitudinis. Affectus uerò mũdandus est à superasperſione, & infectione, & admistione sordiũ. Superasperſio in primis motibus, infectio in desiderio moroso admisto in amore. Amor enim est quædam admistio, siue unio amantis ad amatum. Item affectus purgãdus est à terreneitate, scilicet ab amore diuitiarum, & à crassitudine delitiarum, & rubigine iræ uel odii, uel alterius malitiæ. Item purgandus est affectus à macula quæ est ex inordinato appetitu boni, & à macula quæ est ex inordinato appetitu mali, & à macula quæ est ex inordinato appetitu amborũ. Prima macula est, ut macula luxuriæ uel auaritiæ. Secunda est, macula malitiæ. Tertia est, macula superbiæ.

Superbus appetit alienum malum propter proprium bonū, ut proximi deiectionē propter sui exaltationem. Ipse uult facere de fratre suo scabellum pedum suorum, ut sic altior appareat. Munditia à macula malitiæ nihil aliud uidetur esse quàm innocētia, quę sic describitur: Innocētia est puritas animi omnem iniurię illationem abhorrens. Item notandum, quòd cor mundandum est ut speculum, ut sic Deo inspectori faciem suam puram reddat. Abluendum est hoc speculum lauacro lacrymarū. Mundandum est tersione, quæ est cōfessio, & oratio pro uenialibus & defricatione quæ fit uitæ asperitate. ¶ Item mundandum est cor, ut uas cui balsamum cęlestis sapientiæ debet infundi. ¶ Munditia cordis adaptatur dono intellectus. ¶ Circa quartum notandum, quòd munditia cordis dono intellectus adaptatur. Facit enim munditia cordis ad intelligentiam, sicut puritas, & claritas pupillæ facit ad uisionem oculi, & munditia speculi ad speculationem faciei, & munditia uasis ad hoc, quòd pretiosus liquor ei infundatur. Glossa super Matth. 5. facit adaptionem, his uerbis: Spiritus intelligentiæ huic gradui adaptatur: quia intellectus mentis oculus est, & expletio mandatorum Dei aperit intellectum.

De Pace, & eius descriptione, de commendatione Pacis, de iis quæ ad pacem habendam ualere possunt, de iis quæ paci aduersantur, & de diuisionibus ad pacem pertinentibus, qui sint pacifici, & quare sint beati, ac cuius dono hæc beatitudo adaptetur. PARS XI.

SEquitur de gratia, quæ commendatur nobis in illo uerbo, Beati pacifici &c. De qua hoc modo agetur. ¶ Primo descriptiones pacis ponentur. ¶ Secūdo, eius cōmendationes. ¶ Tertio, tangetur de iis quæ ad pacē habendā ualere possunt. ¶ Quarto, de iis, quæ paci aduersantur. ¶ Quinto, ponentur diuisiones ad pacem pertinentes. ¶ Sexto, ostendetur qui sint pacifici. ¶ Septimo, quare pacifici sint beati. ¶ Octauo, quod donum huic beatitudini aptetur. ¶ Pax sic describitur: Pax est concordantium in bono mentium ordinata tranquillitas. Augustin. 9. lib. de Ciuitate Dei, multas ponit descriptiones particulares pacis, his uerbis: Pax, inquit, corporis, est ordinata temperatura partium. Pax animæ irrationalis ordinata requies appetitionum. Pax animæ rationalis, ordinata cognitionis actionisque consensio. Pax corporis & animæ, ordinata uita, & salus animātis. Pax hominis mortalis & Dei, ordinata in fide sub aterna lege obedientia. Pax hominum, ordinata concordia. Pax domus, ordinata imperandi atque obediendi concordia cohabitantium. Pax ciuitatis, ordinata imperandi atque obediendi concordia ciuium. Pax cælestis ciuitatis, ordinatissima & cō cordissima societas fruendi Deo & inuicem in Deo. Pax omnium rerum tranquillitas ordinis. Et subdit descriptionem ordinis: Ordo, inquit, est parium dispariúmque rerum sua cuique loca tribuens dispositio. Ad pacem generaliter pertinere uidetur carentia repugnantis. Vnde dicit gloss. super Matth. 5. Vera pax est, ubi nihil repugnat. August. 19. libr. de Ciuita. Dei: Quid est aliud uictoria, nisi subiectio repugnātium? quod quum factum fuerit, pax erit.

¶ *De commendatione Pacis.*

CIRCA secundum notandum, quòd 12. sunt quæ ad pacis commendationem pertinere uidentur. ¶ Primum est naturale desiderium pacis, quod inest omnibus. De quo August. 19. lib. de Ciuitate Dei: Sicut nemo est qui gaudere nolit, ita nemo est qui pacem habere nolit. Quandoquidem & ipsi qui bella uolunt, nihil aliud quàm uincere uolunt. Ad gloriosam ergo pacem bellando cupiunt peruenire. Nam quid est aliud uictoria, nisi subiectio repugnantiū? quod cum factum fuerit, pax erit. Idem in eodem, Superbus peruerse imitatur Deum: odit nanq; cum sociis æqualitatem sub illo: sed imponere uult sociis dominationem suam pro illo. Odit ergo iustam pacem Dei, & amat iniquam pacem suam. Non amare tamen qualemcunq; pacem, nullo modo potest. Nullius quippe uitium contra naturam est, ut naturæ deleat extrema uestigia. Secundum est, multiplex exhortatio ad pacem, quę nobis fit. Ad pacem monuit nos multitudo angelorū nato Domino, dicens: Gloria in Altissimis Deo, & in terra pax hominibus. Lucæ 2. Ad hanc uoluit Christus apostolos monere illos, in quorum domū intrarent. Matthæi 10. Intrantes domum salutate eam, dicentes, Pax huic domui. Et Lucæ 10. dictum est discipulis: In quamcunque domum intraueritis, primū dicite, Pax huic domui. Ad pacē etiā monuit Christus Io. 20 in duobus locis. Tota doctrina eius ad pacem uidetur fuisse. Vnde super illud Ioan. 16. Hæc locutus sum uobis ut in me pacem habeatis, dicit glo. Non solum quæ in cœna, sed quæ ab initio, & maximè quæ in cœna hac de causa dicit dicta, ut in illo pacem haberent. Ad idem debet esse doctrina ecclesiæ. Columba ramū oliuæ portat in ore suo. Genes. 8. Oliua signum est pacis: columba signum est Spiritussancti. In hoc ergo signatum est, quòd uiri spirituales debent portare in ore pacem, ut ad ea quæ pacis sunt, admoneant. Ad pacem monet Apostolos ad Romanos 14. Quę pacis sunt sectamini, &c. Eiusdē 12. Si fieri potest quod ex nobis est, cum omnibus hominibus pa-

cem habentes. 2. ad Corinth. 4. Pacem habete. ad Ephes. 4. Soliciti seruare unitatem spiritus in uinculo pacis. ad Hebræ. 12. Pacem sequimini cum omnibus. ¶ Tertium est, frequens oratio quam sancti pro pace faciunt, & ab aliis fieri uolunt. Numero. 6. Conuertat Deus uultum suum ad te, & det tibi pacem. Iere. 29. Quærite pacem ciuitatis, &c. In Psalm. Rogate quæ ad pacem sunt Ierusalem. 2. Machabæor. 1. Adaperiat Dominus cor uestrũ, &c. & faciat pacem. Paulus ferè in singulis epistolis suis pacem optat iis quibus scribit. Similiter Petrus in suis epistolis. ¶ Quartum est, quòd pax est uerum bonum amicorum Dei. Vnde super illud, Pax super Israël. dicit Glosa, Vno uerbo omnia bona dicit: qui pacem non habet, infelix est. in Psalm. Contritio & infelicitas in uiis eorum, & uiam pacis non cognouerunt. Pacem speciaIiter reliquit Christus discipulis suis recessurus ab eis. Ioan. 14. Pacem relinquo uobis, pacem meã do uobis. ad Heb. 4. Relinquitur sabbatismus populo Dei. Solent homines morituri aliqua relinquere dilectis suis, & magis dilectis meliora. In hoc ergo, quòd pacẽ Christus reliquit apostolis sibi dilectissimis, mõstraut pacẽ optimam esse. Multum dolere deberet qui se uidet exhæredatum ab eo, quòd Christus specialiter fidelibus legauit. 3. Reg. 21. dicit Naboth ad Achab: Propitius sit mihi Dominus, ne dem hæreditatem patrum meorum. nec uoluit aliquo modo uineam quam habebat is hereditariè cõmutare. Pacem comitatur gaudium. Prou. 12. Qui ineunt pacis consilia, sequitur eos gaudium. ¶ Quintum est, quòd pax finis uidetur esse omniũ, etiam sui contrarii. Aug. Tantũ bonũ est pax, ut etiam suo cõtrario qnæratur. Idem: Constat pacem belli esse optabilem finem. Omnis homo etiã belligerãdo pacem requirit. ¶ Sextũ est, qꝑ pax enumeratur inter fructus spiritus. Gal. 5. Fructus autẽ spiritus, sunt charitas, gaudiũ, pax. Charitate diliguntur quę sunt diligenda, & odiuntur quæ sunt odio habenda. Si asint quę diliguntur, est gaudium: si absint quæ odiuntur, est pax. ¶ Septimũ est, qꝑ pax est specialis locus Dei. Psal. In pace factus est locus eius. Ad hoc signandum, templum Salomonis in pace factũ est. 3. Reg. 5. Nunc requiem dedit Dominus Deus mihi per circuitum, & non est satan, neque occursus malus. Quamobrẽ cogito ædificare tẽplum nomini Dei mei. Ad idem ostendendum noluit filius Dei nasci in mundo isto, donec uniuersus orbis pacatus fuit, & duraut pax illa 12. annis. 2. ad Corinth. Pacẽ habete, & Dominus pacis erit uobiscum. 1. ad Corint. 4. Nõ est Deus dissensionis, sed pacis. Deus est pacis quasi possessiuè: quia ubi pax, ibi Deus. ¶ Octauum est, quòd Deus ita carè pacem

cem emere uoluit. Chrysostom. Pro pace loquimur pro qua Dei filius passus est, propter quam crucifixus est & sepultus, quam nobis pro omni censu hæreditatis reliquit. Voluit Dei filius mori, ut nos reconciliaret Deo patri. Voluit quasi matrimonium contrahere cũ sorore nostra, sicut licet cum humana natura, ut pax in mundo reformaretur. Adhuc etiam pacem peccatorũ paratus est emere regno cælorum. Vę illis qui tam honorabilem pacem recusant. ¶ Nonũ est, qꝑ pax mũdissima est: mundat enim aquam mũdantẽ cætera. Si aqua turbata in pace dimittatur, clara efficitur. ¶ Decimũ est, quòd clarè uidere facit. Aqua turbata nõ reddit imagines, ut ait Gregorius, sic cor turbatũ, nõ clarè uidet. In Vitis patrũ tres studiosè diligentes se, facti sunt monachi. Quorum unus elegit litigantes ad pacẽ reducere. Alius uisitare infirmos. Tertius abiit quiescere in solitudine. Primus laborans circa lites hominũ non ualẽs eas sedare, tędio uictus uenit ad eũ qui seruiebat infirmis, & inuenit eũ animo deficientem. Qui de communi consensu abierunt tertium uidere in eremo, dicentes ei tribulationes suas, & rogantes ut eis diceret statum suum: qui reticens paululũ, misit aquam in scyphũ, dicens eis: Attendite in aquam: & erat turbulenta. Et post modicũ dixit eis: Attendite quomodo limpida facta est. Et cùm intenderent in eam, uiderũt uultus suos tãquam in speculo. Et tunc dicit eis: Sic est qui in medio hominũ consistit. non enim uidet peccata sua. Cum autem quieuerit, & maximè in solitudine, tunc peccata sua conspicit. ¶ Vndecimũ est, qꝑ pax præsens arra est futuræ pacis. Esa. ult. Erit sabbatũ ex sabbato. ¶ Duodecimũ est, qꝑ pax grata est, & Deo & hominibus. Eccl. 25. In tribus beneplacitũ est spiritui meo, quæ sunt probata corã Deo & hominibus, Cõcordia fratrum, amor proximorum, & uir & mulier sibi bene cõsentientes.

¶ De his quæ ualent ad pacem habendam.

CIRCA tertium notandum quòd duodecim sunt quæ ad pacem habendam ualere possunt. ¶ Primum est, amor pacis. Non enim dat Deus tantum bonum illud contemnenti, sed cum desiderio magno quærenti. In Psal. Inquire pacẽ, & persequere eã. Hoc est contra quosdam qui pacem oblatam reciperẽt, sed eam primo non quærerent. Hi non uidentur intelligere pacem hæreditatem esse Christianorũ. Si enim se agnoscerent exhæredatos ab eo quod Christus eis legauit, non expectarent quòd alius eos incitaret ad hæreditatem eorum recuperandam. ad Hebr. 12. Pacem sequimini cum omnibus. Ad Roma. 14. Quæ pacis sunt, sectamini inuicem & in omnes. ¶ Secundum est, ut à peccato nos remoueamus, & ab eo pro posse

caueamus. Non potest enim ueram pacem habere qui male uiuit. Prouerb. 16. Quom placuerint Domino uiæ hominis, inimicos quoque eius conuertet ad pacem. Augustin. 19. lib. de Ciuitate Dei, Pacem, inquit, iniquorum in comparatione pacis iustorũ, ille uidet nec pacem esse dicendam, qui nouit præponere recta prauis, & ordinata peruersis. Sapient. 14. Magna mala pacem appellant. Esa. 48. Non est pax impijs, dicit Dominus. Quomodo pax uera est illi qui guerrã habet cum omnipotente, cui iustitia Dei gladiũ euaginatum tenet super caput, qui in domo propriæ conscientiæ litem habet, cui omnia nocent & bona & mala? Sicut enim bonis bona & mala cooperantur in bonũ: ita & malis bona & mala cooperãtur in malũ. Quomodo uerã pacẽ habet qui iacet in spinis uitiorum, quẽ uermis cõscientiæ mordet qui onus diaboli continuè portat, qui iacet in immunditia quam nobilitas animi naturaliter refugit? ¶ Tertium est, quòd uoluntatem nostram diuinæ uoluntati studeamus conformare. Luc. 2. Pax hominibus bonæ uolũtatis. Quomodo pacem potest habere qui ei resistit, cui nequit præualere? Iob 9. Quis restitit ei, & pacem habuit? Voluntati illius cui placent ea quę placent Deo, nihil repugnat, sicut neque uoluntati diuinæ: ideo pacem habet. Augustin. Qui iugo Christi subiectus est, subiecta habet cætera, & non laborat: quia non resistit quod subiectum est. ¶ Quartum est, frequentatio humilis confessionis. Esa. 57. Creauit fructum labiorum pacem. 2. Reg. 12. Peccaui Domino, ait Dauid. Dixitque Nathan ad eum: Dominus quoque transtulit peccatum tuum. ¶ Quintum est, districtio iustitiæ. Esaiæ 32. Erit opus iustitiæ pax. In Psalm. Iustitia & pax osculatæ sunt. Esa. 60. Ponam uisitationem tuam pacem, & præpositos tuos iustitiam. ¶ Sextum est, terrenorum contemptus. Non enim potest habere ueram pacem, qui continuè sequitur quod non potest consequi. Ecclesiastic. 34. Quasi qui apprehẽdit umbrã, & persequitur uentum, sic qui attẽdit ad uisa mendacia. Gregor. Quid quietius, quàm nihil in hoc mundo appetere? quid laboriosius, quàm terrenis desideriis æstuare? Hinc est, quòd Israël sabbatum accepit in munere. Aegyptus percutitur muscarum multitudine. ¶ Septimum est, mansuetudo. In Psalm. Mansueti hæreditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis. Homo immansuetus & impatiens qui aduersa fugit, quæ si effugit, non potest habere ueram pacem: sed qui aduersa amplectitur, tanquam pretiosa & salubria, exemplo Christi, qui quod carni molestius erat, elegit, secundum Bernar. Qui proposito sibi

sibi gaudio sustinuit crucem. Ad Hebr. 12. ¶ Octauum est, moderata occupatio. Otiosus ueram pacem non potest habere. Inertia enim est impatiens sui. ut ait Seneca. Prouerbiorum 21. Desideria occidunt pigrum, noluerunt quicquam manus eius operari, tota die concupiscit, & desiderat. Item nimia occupatio aufert pacem. Martha enim turbatur erga plurima. Lucæ 10. Exod. 18. Stulto labore consumeris: ait Iethro ad Moysen. Et subditur: Vltra uires tuas est negotium. glossa Augustin. Vbi mihi uidetur significari nimis internum humanis actibus animum Deo quodammodo uacuari, quo sit tanto plenior, quanto in superna & æterna liberius extenditur. ¶ Nonum est, quòd homo non se intromittat de impertinentibus ad se. Dilatatio enim solet habere scissuram: ut dicit beatus Bernardus. Prouerbiorum 18. Qui se iactat & dilatat, iurgia concitat. De dilatatione reprehenditur Petrus, Ioann. ultimo, à Domino dicente sibi: Quid ad te? tu me sequere. Et discipuli Actuum 1. Non est uestrum, inquit, nosse tempora uel momenta, &c. ¶ Decimum est, amor sacræ scripturæ. In Psalm. Pax multa diligentibus legem tuam. Iac. 3. Quæ desursum est sapientia, primum quidem pudica est, deinde pacifica. Sicut sacra scriptura hominem reddit pudicum, ita eum in pace custodit. Et sicut pisces in aqua quiescit, extra aquam uerò palpitat. Tob. 5. Sic cor humanum in aqua sapientiæ salutaris quiescit: extra uerò inquietatur. ¶ Vndecimum est, frequentatio orationis, in qua Spiritussancti gratia hauritur, in quo solo est pax uera. Vnde pax numeratur inter fructus spiritus. Ad Galat. 5. ad Romanos 14. Sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritusancto. Iob 8. Si diluculo consurrexeris ad Deum, & Omnipotentem fueris deprecatus, si mundus & rectus incesseris, statim euigelabit ad te, & pacatum reddet habitaculũ iustitiæ tuæ. ¶ Duodecimũ est, si sensus tuos diligẽter custodias. Eccle. 28. Ori tuo facito ostia, & seras auribus tuis. Esa. 26. Claude ostia tua super te. Discipuli ostia habebant clausa, quando Dominus dixit eis: Pax uobis. Ioan. 20.

¶ De huquæ aduersantur paci.

CIRCA quartum notandũ, quòd paci uidentur aduersari bellum, & lites, & tumultus interiores & exteriores, & inquietudo secundum locum. Inquietudo etiam uolũtatis fugientis malum uel presens uel futurum, uel sequentis bonum, & non consequentis, timor mali futuri, & dolor de malo præsenti pacem perturbant. In Psalm. Non est pax ossibus meis à facie iræ tuæ, a facie peccatorum meorũ. Item molestia quam aliquis in uitijs sustinet, pacem turbat. Eccles. 33. Præcordia fatui, quasi rota carri.

Fatuus

Patuus qui in murmure est, de hoc quod sustinet sicut rota carri murmurat: unde non est in pace, ité non est in pace qui trãsitoria ista fugacia appetit. Appetitio enim illa quædam spiritualis motio est. Vnde Augusti. Pacem animæ irrationalis dixit esse ordinatam requiem appetitionũ, ut prius habitum est.

¶ *De diuisione pacis.*

CIRCA quintum notãdum quòd triplex est pax, scilicet temporis, pectoris, & æternitatis. De prima legitur 4. Regum 20. Sit tantum pax & ueritas in diebus meis. In Psalm. Zelaui super iniquos, pacem peccatorum uidẽs. Esaiæ 47. Vtinam attendisses ad mandata mea, facta fuisset sicut flumẽ pax tua. Baruch 3. Si in uia Dei ambulasses, habitasses utiq; in pace super terram. August. 19. lib. De Ciuitate Dei: Tantum est pacis bonũ, ut etiã in rebus terrenis atque mortalibus nihil gratius soleat audiri, nihil desiderabilius concupisci, nihil postremo possit melius inueniri. ¶ De pace pectoris, Ioann. 14. Pacem relinquo uobis. De pace æternitatis, Esaiæ 32. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis. In Psalm. Qui posuit fines tuos pacem. ad Philippen. 4. Pax Dei quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda uestra. Glo. 1. Deus qui est summa pax, quæ nec cogitari potest: & ideo extra eum nullo opus est. Custodiat corda uestra & intelligentias uestras in Christo Iesu, id est, uoluntates & intellectus uestros, ut extra ipsum nihil intelligatis uel appetatis. Gregorius: Quid est pax trãsitoria, nisi quoddam uestigium pacis eternæ? Quid ergo dementius esse potest, quàm uestigia impressa puluueri diligere, sed ipsum à quo impressa sunt non amare? ¶ Item notandum quòd est pax bona, & est pax mala. De bona iam dictum est. Pax uerò mala est triplex, scilicet inordinata, simulata, inquinata. Inordinata est, quum superior obedit inferiori: ut ratio sensualitati, uel prælatus subdito. Prouerbior. penultim. Per tria mouetur terra, & quartum sustinere non potest. Per seruum, quum regnare cœperit. Eiusdem 19. Non decet seruum dominari principibus. Pax ista deterior est quàm guerra. Hanc pacem seruauit Adam potius obediens uxori, quàm Deo. Genes. 3. Quia audisti uocem uxoris tuæ &c. maledicta terra in opere tuo. Pax simulata fuit pax Iudæ. Lucæ 22. Iuda, osculo Filium hominis tradis? Et 2. regum 20. dixit Ioab ad Amasam: Salue mi frater. & tenens manu dextera mentũ Amasæ, percussit eum in latere, & effudit intestina eis. in Psalm. Loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum. Ierem. 9. In ore suo pacem cum amico suo loquitur, & occultè ponit ei insidias. Pax inquinata,

quinata, est eorum qui sunt in malo concordes: ut Pilatus & Herodes in morte Christi pacificati sunt. Lucæ 23. Matth. 10. Nolite arbitrari quòd uenerim pacem mittere in terram: non ueni pacem mittere in terrã, sed gladium. Gregor. in sexta parte Moralium. Sicut esse noxium solet, si ueritas desit bonis: ita perniciosum est, si non desit malis. Idem: Peruersos quippe unitas corroborat, Deum concordat, & tanto magis robustos quanto unanimes facit. ¶ Item notandum quòd distinguitur quadruplex bellum, scilicet inter carnem & spiritum, inter hominẽ & Deum, inter hominem & angelum, inter hominem & hominem. Et econtrario quadruplex pax. Pacem inter carnem & spiritum facit subiectio carnis ad spiritum. Gen. 13. dictum est Agar ancillæ Saræ: Reuertere ad dominam tuam, & humiliare sub manibus eius. Secundam pacem facit iustitia ex parte nostra, & misericordia ex parte Dei. In Psal. Misericordia & ueritas obuiauerũt sibi, iustitia & pax osculatæ sunt. Tertiam pacem fecit incarnatio filii Dei. Reconciliati enim sunt angeli homini, quum agnouerũt humanam naturam associatam diuinæ naturæ in una persona. Esaiæ 57. Creaui fructum labiorum pacem. Pacem ei qui longe, id est homini: & pacem ei qui propè est, id est angelo. Pacem uocat fructum labiorum: quia prædicta erat per prophetas. Item quia orationibus erat impetrata. Vltimam pacem facit patientia, uel mansuetudo. ad Roma. 12. Si fieri potest quod ex uobis est, cum omnibus hominibus pacem habẽtes, non uosmetipsos defendentes charissimi. Greg. in Pastoral. Lex Christi est charitas unitatis. Quam soli perficiunt, qui nec quum grauantur excedunt.

¶ *Qui sint pacifici.*

CIRCA sextum notandum, quòd gratia quæ in uerbo isto, Beati pacifici &c. commendatur, nõ est pax, sed gratia faciẽdi pacẽ in se uel in proximo, & hoc uel respectu Dei uel respectu proximi. Vnde pacifici amatores pacis sunt, qui studiose intendunt pacificndæ uel in se uel in proximo. Et primo in se. Vnde glo. super Matth. 5. Pax à uobis incipit: quia dum lex carnis repugnat legimentis, non modo alteri, sed nec nobis possumus esse pacifici. Sed postquam intus spiritus imperat ut totus homo spiritui seruiat: tunc pax ad alios deriuatur, ut pacem cum omnibus habeamus. Bern. in Serm. Sunt aliqui qui si uiderint quempiã uel leuiter scandalizatũ, ualde solliciti sunt quomodo in pacẽ eum reducere possint: & uiderentur pacifici, nisi quòd eorum commotio, si forte quicquam contra eos factum dictumue uidebitur, tardius uniuersis difficiliúsq; poterit sedari. Qui nimirum si uerè

rē pacem diligerent, haud dubiū quin eam quærerent sibiipsis. Item super Matt. 5. dicit gl. Pacifici sunt, qui omnes motus animi componūt & rationi subiiciunt, quia his nihil repugnat. Bern. in Sermo. Per munditiam cordis reconciliamur Deo: beati uerò qui de sua reconciliatione non ingrati, & pro fratribus suis piè solliciti, eos quoque quantum prævalent, & sibi & Deo reconciliare laborant. Quibus enim laudibus dignum, quanto amplectendum putas affectu, fratrem illum, qui sine querela cōuersatur inter fratres, tota solicitudine cauet quid in eo sit quod ab aliis portari oporteat, & quicquid in aliis est onerosum patientissimè portat, qui singulorū scādala sua reputat? Et cum Apostolo loquitur: Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scādalizatur, & ego non uror? Qui uerè pacificus est, etiam belligerando est pacificus. Aug. Pacē debet habere uoluntas, bellum necessitas. Non pax quæritur, ut bellū excitetur: sed bellum geritur, ut pax acquiratur. Esto ergo in bello pacificus, ut eos quos expugnas ad pacis utilitatem uincendo perducas. Beati enim pacifici. Idem: Hostem pugnātem necessitas premat, non uoluntas. Sicut rebellanti & resistenti uiolentia redditur: ita uicto uel capto misericordia iam debetur, maximè in quo pacis perturbatio non timetur. ¶ Et notandum quòd pacē pectoris non abrumpit pugna cum uitiis, si quandoq; accidat. Vnde glos. super Matth. 5. In præsenti homo pacatus, etsi bellum gerat cum uitiis, in nullo pacē abrumpit, quam Dominus dedit. Vnde pax multa diligētibus legem tuam domine, &c.

¶ *Quare pacifici sint beati.*

CIRCA septimū notādum, quòd causa qua pacifici sint beati, est illa quam dominus tangit, quia filii Dei uocabūtur. In præsenti merito uocantur filii Dei, quia exercent officiū illud quod habuit filius Dei in mundo isto. Ipse enim in mūdo isto bella pacificauit. In Psal. Ibi confregit potentias, arcum, scutum, & gladiū, & bellū. In aduentu suo fuit impletū illud Esa. 2. Cōflabunt gladios suos in uomeres, &c. Ephes. 2. Ipse est pax nostra, &c. Ipse sedauit item, quę erat inter nos & Deum. Psal. Quoniā feciſti iudicium meum, & causam meam. Esa. 63. Ego sum qui loquor iustitiam, & propugnator sum ad saluandum. Primum pertinet ad litis sedationem. Secundum ad belli pacificationē. Item ipse tumultum sedauit, dum silētio suo silendi exemplum dedit. Esa. 53. Quasi agnus coram tondente se obmutescet. Et Luc. 23. Corā Herode nihil omnino respōdit. Inquietudinem quātum ad locum pacificauit, quando apostolis dixit, Sedete in ciuitate, donec induamini uirtute ex alto. Luc. ult. Inquietudinē animi pacificauit, cùm dixit Io. 14. Manete in me, & ego in uobis. Eiusdem 15. Manete in dilectione mea. ibidem 17. Hæc locutus sum uobis ut in me pacē habeatis: in mūdo autē pressurā habebitis. Christus finis est, ideo in eo quiescitur. Nō est quiescendum in uia, sed in fine uiæ. ad Rom. 10. Finis legis Christus ad iustitiam credēti. August. in lib. Confess. Feciſti nos ad te, & inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te. Christus molestias mitigare uenit, in cuius signum ecclesia cruces oleo facit in his qui baptizantur, uel ordinantur, uel confirmantur, uel ad honorem regni sublimantur, & etiam in dedicatione ecclesiarū. Cruciatus præsentis exilii per Adam factus est: oleatio uerò siue mitigatio per Christum.

¶ *Donum sapientiæ adaptatur paci.*

CIRCA octauum notādum quòd donum sapientiæ huic beatitudini adaptatur: qui enim pacem faciunt, quasi lectum Deo præparant, locum scilicet quietis. in Psalm. In pace in idipsum, &c. Vnde ipsi sunt quasi cubiculārii Dei & secretarii, & consilia sapientiæ eis reuelātur. Præterea animus pacatus clarius uidet: ut prius ostensum est per exemplum de aqua. Eccles. 38. Sapientiam scribe in tempore uacuitatis, id est, uacuationis & quietis. ideo dicitur in Psal. Vacate primum. Deinde subditur, Videte quoniam suauis est Dominus.

De Patientia persecutionum.

PARS XII.

VLtimo tangendū est in tractatu de Beatitudinibus, de Patientia persecutionum. Et breuiter de ea dicetur, quia in tractatu de cardinalibus Virtutibus, specialiter de Patientia tractatum est. Hanc beatitudinem post prædictas ordinat glos. super Matth. 5. dicens, Qui usque ad sapientiam per prædicta conscendūt, perfecti & roborati nō cedunt persecutioni: quia neque mors, neque uita eos potest separare à Christo. Item sicut tangit glos. in patientia persecutionum est ostensio perfectionis & probatio, sicut in precedentibus perfectio. Eccl. 2. In igne probatur aurum & argētum: homines uerò receptibiles in camino humiliationis. Eiusdem 27. Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis. ad Roma. 5. Tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem. Qui patiuntur persecutionem propter iustitiam, sunt beati: non qui patiuntur propter scelera sua. 1. Pet. 4. Nemo uestrū patiatur quasi homicida aut fur, &c. Eiusdem 3. Si quid patimini propter iustitiam, beati. Causa quare tales sint beati, est quam dominus tangit, Quia ipsorum est regnum cælorū. Bern. in Sermo. Pauperibus pariter & martyribus regnum cælorum promittitur: quia paupertate quidem emitur, sed in passione pro Christo

sto sine omni dilatione percipitur. ¶ Eorum qui patiuntur persecutionem propter iustitiã, regnum cælorum est. Primo quia iustitia pro eis erit in futuro, sicut ipsi modo sunt pro iustitia. Vnde obtinebit eis regnum cælorum. Nõ enim poterit aliquid fieri in iudicio extremo contra iustitiam. Eccl. 4. Vsque ad mortẽ certa pro iustitia, & Deus expugnabit pro te inimicos tuos. Secundo, quia regnum cælorum expositum est uim inferentibus. Matth. 11. Regnum cælorum uim patitur, & uiolenti rapiunt illud. Quasi publicè de illo clamatum est, Qui potest capere capiat. Matthæi 19. Patientes persecutionem quasi quadam ui illud capiunt. ¶ Tertio, quia pretium habent pro quo regnum cælorum uenale expositum est. Matth. 20. Sedere ad dexteram uel ad sinistram, non est meum dare uobis. Vendere potius hoc uolebat, quàm intuitu consanguinitatis eis dare. Augustinus in persona domini: Venale habeo. Quid domine? Regnum cælorum. Quo emitur? Paupertate regnum, dolore gaudiũ, labore requies, utilitate gloria, morte uita. ¶ Quarto, quia tales Christo societatem faciunt in uigilia præsentis afflictionis, in pane doloris, & aqua tribulationis: ideo merito erunt socii eius in festo æternæ iucunditatis. ad Roman. 8. Cohæredes autem Christi, si tamen compatimur ut simul & glorificemur. 2. ad Timot. 2. Si cõmortui sumus, & conuiuemus: si sustinemus, & conregnabimus. 1. ad Corinth. 1. Sicut socii passionũ estis, sic eritis & consolationis. Luc. 22. Vos estis qui permansistis mecum in tentationibus meis, & ego disposuo uobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum, ut edatis & bibatis super mẽsam meam in regno meo. Eccles. 22. Fidem posside cum amico tuo in paupertate ipsius, ut in bonis ipsius læteris. ¶ Quinto, quia ipsi habent onus cælestis hæreditatis in præsenti, & ideo merito in futuro emolumentum eiusdem hæreditatis ad eos pertinebit. Præsentes pressuræ, sunt debita quibus obligauerunt parẽtes nostri cælestem hæreditatem.

SVMMAE VIRTVTVM FINIS.

INDEX RERVM SINGVLARIVM, QVAE IN *hac Virtutum Summa continentur.*

AD amandũ Deum nos incitare debet amicitiæ eius utilitas & inimicitiæ dãnositas. 243
Aliqui amici quadrupliciter inueniuntur infideles. 244
Aequalitas diuinarum personarũ ostenditur. 152
Aequitas ualet ad spiritualis ædificii firmitatem, & corporis mystici decorem. 530
Amor Dei debet esse rectus, strenuus, lętus, desideriis plen⁹. 249
Amor Dei propter temporalia est ipsi contumelioſus. 249
Amatur Deus quadrupliciter. 250
Ad amandum proximũ duodecim nos incitant. 254
Appetibilius est amare proximum quàm amari à proximo. 259
Amauit nos Christus gratuitè. ibi. Itẽ discretè, uehementer, & fructuose, & perseueranter. 260
Amor proximi imitari debet amorem membrorum eiusdem corporis, in decem. 263
Amor parentum multum Deo placet. 265
Amare uxores sexdecim inducunt uiros. 266
Amare debemus bonos exemplo domini. 266
Amicitiæ descriptio. 271
Amicitiam ueram duodecim efficiunt. 272
Amicitiam quinque solent dissoluere. 273
Aliquis dicitur magis diligi tripliciter. 274
Amor sui efficit hominem ciuem Babyloniæ. 276
Amor sui radix est multorum malorum. ibidem
Amare mundum, est amare adulterum. 277
Anima quadrupliciter peccat circa bonum. 282
Aduersantia prudentiæ ponuntur. 316
Adolescentes debent exerceri, & senibus subiici. 335
Aureola est additio ad gloriam, & quot modis fit additio huiusmodi. 354
Additio gloriæ tripliciter. 355
Aureola ad quam uirtutem animæ pertineat. 356
Auditus à multis est temperandus. 574
Adiutoria contra bellum dæmonis. 411
Adoratio quam Moyses fieri prohibuit, quæ dicatur. 425
Arcendus est aliquis à bono dupliciter causa. 463
Abel ostendit innocentiam. 34
Abraham uenit ad ostendendam

obedientiam. ibid.
Ad insinuãdam munditiam uenit Enoch. ibidem
Ad insinuandam longanimitatem spei & operis uenit Noë. ibid.
Ad demonstrandam coniugatis uitæ castimoniam uenit Isaac. ibi.
Ad insinuandam laboris tolerantiam uenit Iacob. ibid.
Ad retribuendum bonum pro malo uenit Ioseph. ibidem
Ad ostendendam mansuetudinem uenit Moyses. ibidem
Ad insinuandam contra aduersam fiduciam uenit Iosue. ibid.
Ad ostendendam in flagellis patientiam uenit Iob. ibi.
Ad omnes uirtutes ostendendas plenus uirtutum uenit Christus. ibidem
Animalis homo dicitur quis dupliciter. 43
Adultus rationis capax potest cognoscere Deum esse timẽdum, honorandum, amandum, & in eo sperandum. 49
Argumenta quibus fides Christiana unica & uera ostenditur. 49. & 50
Aliæ sectæ male sentiũt de Deo. 58
Alexander orat ad montes Caspios, & Iudæorum sacerdotem adorat. 72. & 73
Articuli fidei quot, & unde dicantur. 74
Articuli fidei collecti sunt in tribus locis. 75
Articuli fidei ad quid pertineant, & de quibus sint. 76
Ad Spiritumsanctum tria pertinẽt in præsenti, & duo in futuro. 78
Ad bonitatem Spiritussancti pertinet remuneratio tam in corpore, quàm in anima. 79
Ad cognoscendum Deum omnis natura incitat, scriptura indicat, creatura clamat. 82
Authoritates scripturæ quibus Manichæi innituntur, impertinentes ostenduntur. 74. & seq.
Authoritates in oppositũ dicti erroris ponuntur. 108. & 109
Actus qui est peccatum, est malus. 106
Authoritatibus noui testamẽti ostenditur, quòd lex uetus bona sit, & à Deo data. 126
Angeli Dei & diaboli. 135
Anima secundum aliquos est suæ potentiæ, secundum alios non. 154
Animarum immortalitas ostenditur rationibus philosophorum. 159. & idem ostenditur ex Dei bonitate. 160
Animam nulla destructione posse corrumpi ostenditur. 161
Admirationis diuinæ super non habente charitatẽ quinque possunt assignari causæ. 233
Ad amandum Deum nos incitant scriptura, natura, gratia, gloria, & uniuersa creatura. 238
Authoritatem excommunicandi habet ecclesia. 523
Alia sunt opera misericordiæ præter septem. 557
Affectio quadrupliciter ordinata potest esse in affectu. 579
Alas cordis debemus extendere sicut aues antequam uolent. 626

Ali

Aliud est cum ipso introire, & aliud ad ipsum exire. 628
Alienatio mentis quibus gradibus ascendat. 634
Ad bonum quomodo quis ordinatè se habeat. 648
Ad perfectionem duo requiruntur. ibid.
Animus tam cito sanatur, quàm citò peccatum ei remittitur. 649

BOni ideo lætificantur, quia uoluntatem suam diuinæ uoluntati per omnia confirmant. 33

Bonitas relata ad operationes sortitur quatuor uocabula. 75
Beneficia non parant amicitiam, nisi discretè dentur. 258
Beneficiorum Dei magnitudo attenditur ex quinque. 479
Beneficii conseruationis magnitudo attenditur ex quinque. 480
Beneficium cõferens multa cauere debet. 559
Beatitudo describitur. 645
Benignitas legislatoris Christi apparet. 646
Bonum dupliciter. 648
Bellum est quadrupliciter. 717

COnscientia comparatur uxori Zenonis philosophi. 31

Conuenientia uirtutis cum natura lætificat uirtuosum. ibi.
Commendatur uirtus authoritate Saluatoris. 33
Cognitio Dei efficit desiderium & spem. 38
Credendum est de Dei filio enarranti, & his quibus enarrauit. 42
Cinifes de puluere educti, argumenta sunt philosophorum. 62
Credenda de Deo. 74
Credenda de aliis à Deo. 75
Causæ inducendi uel augendi idololatriam. 88
Contumelia est humanæ naturæ, quando creaturæ inferiori se subdit. 89
Constellatio non est causa bonorum aut malorum morum. 96
Causa quare ualde fuit magnũ peccatum Adæ. 101
Creaturæ ad diuersos fines productæ sunt. 102
Creatura omnis ordinata est. ibid.
Contrariorum non sunt uniuersaliter causæ contrariæ. 104
Corruptio rerum fit multipliciter. 345
Certitudo duplex. 188
Consideratio liberalitatis Dei ualet ad spem. 192
Consideratio bonitatis Dei & misericordiæ adiuuat spem. 195
Consideratio adoptionis, promissionis, & redditionis. 196
Cõsideratio eorum quæ pro Deo agimus, & malorum quæ sustinemus adiuuat spem. 197
Considerationis beneficiorũ Dei quatuor sunt species qbus spes adiuuatur. 198
Considerationis circa sanctorum merita species sunt quatuor, quibus spes adiuuatur. 199
Consideratio meriti angelorum spem adiuuat. 204
Consideratio meriti & suffragii sanctorum adiuuat spem. 205
Confidentia in creatura, & desperatio

ratio de Deo est contraria spei. 206
Confidentia in creatura triplex. ibidem
Confidentia in homine fallax est. 207
Confidentia in rebus inferioribus ualde periculosa. 207
Causæ desperationis sunt quatuor. 208
Charitatis descriptio. 219
Charitas inter uirtutes est fini propinquior. 221
Charitas est uirtus qua diligitur Deus propter se. 221
Charitas qua unaquæque res tanti habetur, quanti habenda est. ibidem
Charitas commendatur. 222
Charitas eos in quibus est ignem efficit. 223
Charitas mater est omnium uirtutum. 224
Charitas animam Deo reddit gratam. 225
Charitas est locus securitatis & gaudii. ibidem
Charitas locus est ueræ quietis, & mors uitiorum. 226
Charitas aliena bona sua facit. 227
Charitas est fons singularis bonorum. ibid.
Charitas Deo placet, & diabolo displicet. 228. & seq.
Charitas est uia excellētior & uinculum quo solo Deus ligari potuit. 232
Charitas unctio est qua filii Dei inunguntur in signum regni futuri. 232
Charitas ex omnibus causis est laudabilis ex quibus solet uestis laudari. 333
Charitas est chara unitas. 235
Charitas sola est uirtus, secundum doctores. 236
Charitas uirtus est, cuius altitudo attingit altissimum. ibi.
Charitati attribuitur nomen uirtutis propter multas rationes. 237
Captiuatio intellectus nostri debet esse quadruplex. 248
Charitati quatuor aduersantur. 332
Clementia quid sit. 330
Clementiæ uirtus mediocritatem seruat. ibidem
Clementiam in principe duodecim excitant. 331
Continentiæ tres sunt partes. 338
Corruptio carnis non priuat inuitam aureola. 345
Continentia uidualis est nobilior coniugali. 351
Continentiam uidualem quid efficere debeat. 358
Castitas uidualis cōmendatur specialiter in iuuene. 359
Castitati uiduali tria uidentur appendentia. ibid.
Castitas multum competit ministris ecclesiæ. 34
Constantiæ descriptio. 427
Constantiam sex efficiunt. 428
Cultus Dei triplex. 443
Cultum Dei tres affectiones decent. 444
Cultus oris quid sit. 445
Correptionem facere incitamur ex multis. 508

Cor

Correptionem octo impediunt. 509. & seq.
Correptio qualiter fieri debeat. 510
Correptionem facturus, de Deo debet confidere. 516
Correptionem libenter recipere incitant multa. ibidem
Corripere peccantem, & ignorantem instruere monemur. 550
Corpus est uelut castrum fidei nostræ commissum. 558
Consilii donum. 608
Consilii nomen dupliciter sumitur. ibid.
Consilium quod à multis despicitur, de faciendis est. 610
Consiliarium eligere monemur. 610
Consideratio & contemplatio distinguuntur. 614
Consideranda sunt quatuor. ibidem
Considerationis tres sunt species, ibidem
Contemplationis quatuor species. 616
Contemplatio distinguitur à cogitatione & meditatione. 616
Contemplationis forma uidetur in cæli uolatilibus. 617
Contemplationis sex distinguuntur species. 619
Corpora quædam sunt cælestia, & quædam sunt terrestria. 360
Creatura spiritualis ad quid creatur, iustificatur, glorificatur. 624
Contemplationi diuinorum duodecim præparentur. 635. & 636
Contemplatiui ascendūt octo gradibus. 639
Discretum regimen corporum lætificat uirtuosum. 32
Dionysius cæcum in sui cōuersione illuminat. 52
Diuersitas credendorum. 74
Duo sunt genera idolorum. 88
Duplex est idololatria in peccato idololatriæ. 90
Diuersitas creaturarum contrarietatem principiorum non potest ostendere. 116
Dæmones non uiuificant corpora ab eis inhabitata. 134
Dæmones non detinentur uiolenter in corporibus. 135
Deus qui spiritus est, ministros spirituales habet. 135
Dæmon non facit unum cum corpore quod inhabitat. 136
Deus non fecit corporalia propter creaturam purè spiritualem. 22
Deitas Filii probatur authoritatibus. 148
Deitas Spiritus sancti probatur. 149
Dicentes nullum esse peccatū ueniale, non rectè sentiunt de diuina bonitate. 176
Diuersæ fides ponuntur. 183
Desperatio reddit hominem maledictum, & est peccatū in Spiritum sanctum. 206
Duodecim sunt quæ ualent ad cognoscendum quòd gloria beatorum erit magna. 210
Duodecim erunt in electis post generalem resurrectionem. 212
Diues est qui habet charitatem, quatuor de causis. 226
Diligere inimicos, octo nos inducunt. 269. & seq.

Doctor debet tria attendere, & duodecim faciunt ut doctrina eius sit salubris. 311.&307
Doctor tria debet attendere. 311
Doctor Sacræ scripturæ non debet esse timidus uel remissus. ibidem
Discere Scripturam sacram septē conducunt. 311
Duabus de causis non intelliguntur quæ scripta sunt. 315
Diabolus habet mille tētandi modos. 413
Diabolus quinque modis decipit hominem. 415
Diabolus supra pectus graditur, terram comedit, calcaneo insidiatur. 416
Diabolus nos impugnat molestiis & deliciis. 423
Dulia uariè sumitur. 447
Deuotio describitur. 471
Disciplina quot modis dicitur. 506
Disciplina proprii corporis est multiplex. 517
Dissipantur dona Dei tripliciter. 863
Dona quare dicantur. 573
Dona Spiritussancti numerantur & commendantur. 576
Dona septem sunt, contra septem mala quę enumerat Gregorius. ibidem. Et contra alia septem mala. 577
Donum minimum inter ista præualet omni auro. 578
Donorum tria sunt in intellectu. 578
Donorum tria pertinent ad diuina, quatuor ad humana. 580
Duo dona pertinent ad contemplatiuam. ibid.
Dolor damnatorum ex diuersis causis proueniet. 602
Donum timoris. ibidem
Disciplina morum partim ex diuina, partim ex humana institutione prouenit. 621
Dilecta ex munere dilecti accipit duo remedia. 633
Donum intellectus dicitur. 642
Donum sapientiæ differt à dono intellectus. 644
Deus libenter acceptat dona humilitatis. 637
Effectus uirtutis multi sunt, à quibus commendatur. 35.& sequen.
Eleemosyna cui petitur, quatuor debet attendere. 546
Errores circa ea quæ sunt fidei pronuntur in capitulo sexto. 80
Error eorum qui dicunt Deum nō esse, non solum stultitia, sed etiam insania est. ibidem
Errorem prædictorum odire debet quisquis odire potest. 82
Error prædictus improbatur, in eodem cap. ibid.
Error Manichæorum est ualde contumeliosus Deo & creaturis. 99
Errores procedētes ex errore Manichæorum ponuntur. 121
Error primus, uidelicet circa distinctionem ciborum, unde occasionem sumpsit. ibid.
Error secundus occasionem sumpsit ex grauitate legis. 123
Error ponentium animas de nouo non creari, diuersificatur in quatuor oppositos errores. 129
Error eorum qui dicunt animas esse angelos apostatas, fulcitur impertinentibus authoritatibus scripturæ. ibid.
Error idem tria ponit quæ falsa ostenduntur. 130
Error eorum qui ponunt animas non esse, reprobatur authoritatibus euangelii. 131
Error eorum qui ponunt animas esse dæmones, Deo & hominibus est ualde odibilis. 132
Error ponentium duas animas in humanis corporibus, confutatur. 138.& per totum caput.
Error ponentium animas esse de substantia Dei, facile destruitur. 140
Error ponentium animas fuisse simul creatas, confutatur. 141
Error ponentium animas de semine traduci, refellitur. 142.& per totum caput.
Error ponentium Christum non esse uerum hominem, fulcitur authoritatibus, & reprobatur dupliciter. 144.& seq.
Error condemnantium Ioannem Baptistam, fulcitur & reprobatur. 145.& per totum caput.
Error negantium Trinitatem diuinarum personarum, improbatur authoritatibus scripturæ. 147. & seq.
Errores cōtra Dei misericordiam & iustitiam numerantur sex. 156
Error negantium filii Dei incarnationem confutatur. ibid.
Error dicentium animas simul perire cum corpore fulcitur, & ostenditur. 157
Error negantium corporum resurrectionem, authoritatibus & rationibus destruitur. 166. & se.
Error eorum qui ponunt unumquenque saluari in sua fide, unde occasionem sumpserit, & q falsus sit ostenditur. 169
Error huiusmodi destruitur. 169. & sequen.
Error dicentium animas in mortali peccato decedētes, non puniri æternaliter, multa mala inducit. 172
Error ponentium animas in charitate decedentes, nulla pœna purgatoria puniri, annectit secum tres errores. 176
Error eorum qui dicūt quòd non dimittitur culpa, nisi dimittatur & pœna, ualde pernicios⁹ est. 178
Error dicentium ecclesię suffragia non prodesse defunctis, ualde detestabilis refellitur. 179
Errorum circa fidem octo sunt cause. 181
Error damnantium matrimonium destruitur. 362.& per totum caput.
Electo proueniet triplex gaudium ab amœnitate loci. 215
Electis proueniet triplex gaudiū à societate aliorum sanctorum. ibidem.
Electis proueniet quadruplex gaudium ex corpore glorificato. 216
Electis proueniet triplex gaudium ab inferno. ibid.

Electis prouéniet triplex gaudium à mundo. ibid.
Exemplum triplex dat nobis scriptura, quód proximum amare debeamus. 259
Eligendo amicum quatuor attendere debemus. 273
Electi trib. de causis gaudent in tribulationibus. 290
Error eorum qui ponũt ecclesiam idololatrare, eò q; adoret imagines, unde occasionem sumpsit, & quomodo destruitur. 450
Error dicentium, q; soli Deo & non homini est obediendum, confutatur. 509
Error dicẽtium neminem esse excommunicandum. 522 & confutatur. ibid.
Error dicentium maleficos nõ esse puniendos. 524
Eleemosyna est facienda de his quæ iustè acquisita sunt. 557
Eleemosyna dãda est pauperi. 558
Eleemosyna danda est. 559
Error eorum qui dicunt ueritatem non esse iuramento firmãdam, ponitur & destruitur. 654. & se.
Esuriem iustitiæ multa iuuant. 697
Esurientes iustitiam habent beatitudinem uitæ. 699
Esuries iustitiæ aptatur dono fortitudinis. 700

Finis est prior in intentione. 38
Fides nos Deo supponit, spes erigit, charitas unit. 39
Fides describitur. 43
Fides sustinet ædificiũ spirituale, sicut substantia substat accidentibus. 44
Fides dedignatur esse conclusio, quia est argumentum, ex quo tria sequuntur. 45
Fides summam ueritatem cognoscit & in eam tendit. 46
Fides licet sit cognitio, est tamen uirtus propter quatuor. ibid.
Fides adiuuatur rationibus naturalibus. 47
Fides est lucerna ad recuperãdam drachmam perditam. ibid.
Fides nostra de homine probabiliora sentit. 58
Fidelibus Christi omnia in bonũ succedunt: infidelibus autem & paganis econtrario. 59
Fides Deo multum placet, diabolo displicet, homini prodest. 60
Fides porta est per quam princeps uniuersorum intrat cor hominis. 61
Fides porta est ecclesiæ. ibid.
Fides thesaurum ostendit, hostem uincit. ibid.
Fides intellectum captiuat, in arce mentis insigne regium ponit, matrimonium inter Deum & animam initiat. 62
Fides est uelut anulus argenteus in digito sponsæ. ibid.
Fides est uirginitas mentis. ibidem
Fides quãtum proprio sensui detrahit, ittantũ diuini sensus intellectum capacem facit. ibidem
Fides primogenita est inter uirtutes. ibid.
Fides diabolo multum displicet & eum expulit de mundo. ibidem
Fides est oculus dexter animæ. 64
Fides contumeliam diabolo facit. ibidem
Fides est ualde utilis homini. ibidem
Fides inter opera recreationis prima est in minori mundo. ibidem
Fides est columna ignis illũminans intellectum & fulciẽs cor ad exeundum de Aegypto tenebrarum errorum. ibid.
Fides est lucerna, & cæteris uirtutibus lumen præstat. 64. & sequen.
Fides est stella matutina cardinalis, & quæ reges ad Christum adducit. 65
Fides est prima gemma in corona intellectus, in qua quinque aliæ sunt. ibid.
Fides est uita intellectus & uitæ spiritualis initium. 66
Fides initium & radix omnium bonorum. 67
Fides hominem filium Dei efficit. 68
Fides uiam regni ostendit. ibidem
Fides habet primum congressum in bello spirituali, & ei uictoria ascribitur. ibid.
Fides uincit mundi diuitias, delicias, honores. 69
Faciem fidei triplex mors præcedit. 67
Fides est scutum triangulare. 70
Fides ostendit Christum pugnantibus tripliciter. ibid.
Fides est uirtus probata quæ corripit insipientes. 73
Forma multipliciter est. 158
Fides multiplex. 183
Fidem cõmendabilem multa reddunt. 186
Fortitudo multis modis sumitur. 375
Fortitudo describitur. 376
Fortitudo commendatur. ibidem
Fortitudo uirtus est inseparabilis. 377
Fortitudinem iuuant duodecim. ibidem
Fortitudinis quatuor sunt partes. 379
Fides seu fidelitas. 570
Fides seu fidelitas commendatur. 571
Fidem seu fidelitatem debet quis alteri in quatuor. ibidem
Fidelitas quantum ad bona commissa in quinq; attenditur. ibidem
Fortitudo donum. 607

Gaudium uirtutis excellit quadrupliciter gaudium mundi. 28
Gaudium mundi est à Deo maledictum. 38
Gens Iudæorum & Turcæ indigna sentiunt de Dei magnificentia. 58
Gaudium & solatium differunt. 192
Gloria sanctorum est ualde magna. 210
Gaudium futurum differt à præsenti in multis. 217
Gradus charitatis. 279
Gratias ad agendum octo nos incitare debent. 477
Gratias agere Deo debemus de beneficiis generalibus & spiritualib

tualibus. 478
Gradus obedientię ponuntur. 495. & sequen.
Gratia describitur. 531
Gratus qui ualt esse multa cauere debet. ibidem
Gradus diuersorum generum contemplationis. 619. & seq.

HOmo absque fide circuit ad molam. 38
Homo necesse habet multa cognoscere. 39
Homo medius est inter creaturas. 137
Hominum duæ sunt personæ laudabiles. 314
Hominum tria sunt genera detestanda. ibid.
Honor multipliciter sumitur. 447
Honor exhibēdus est humanę naturę à uerbo assumptę, Virgini, angelis, prælatis, amicis Dei. 448. & seq.
Hominem occidere licet. 527
Hospitalis commendatur. 551
Hospitio recipiendi sunt boni uiri. 553
Hospites suscipiendi sunt frequenter. 553
Humiliatis triplici ratione est regnum cælorum. 652
Humilitas describitur. 654
Humilitas commendatur. 655
Humilitas mirè Deo redolet. 669
Humilitas accipit intra, superbia extra in diuisione mundi. 665
Humilitatis utilitas ex diuersis figuris designatur. 666
Humilitas supplet defectus aliorum bonorum. 668
Humilitatis causæ in omnibus rebus reperiuntur. 669
Humilitatis causa in nobis plures reperiuntur. 670
Humilitati multa conferunt. 672
Homo debet se reputare cinerem, ex parte corporis & animæ. 672
Humilitas diuiditur multipliciter. 676. & seq.
Humilitatis gradus duodecim secundum sanctum Benedictum. 672
Humilitas ualet ad esuriem iustitiæ. 697.

IOcunditas boni operis lætificat uirtuosum. 31
Initium eundi ad uirtutes est arduum & difficile. 33
Iesum cognouit terra, mare, infernus uniuersorum esse Dominum. 52
Idololatria honorem Deo debitum creaturæ confert, æquat creaturam creatori. 90
Idolorum cultura omnis mali causa est, initium & finis. ibidem
Impotentia idolorum ostenditur. 91
Idololatria una destruit alteram. 92
Idololatria quæ ad dæmones trāsfertur, maximè detestabilis est. ibidem
Idololatria dæmonum improbatur. 90. & seq.
Idololatria militiæ cæli. 98
Ignorās peccatum pœnitere non potest. 132

Ioan